

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΗΜΟΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
3^{ου} ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

"Η Ορεστιάδα στον 21^ο αιώνα:
Προκλήσεις και Προοπτικές"

Επιμέλεια:
Ευάγγελος Μανωλάς

ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 2020

**Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας
«Η Ορεστιάδα στον 21^ο αιώνα: Προκλήσεις και Προοπτικές»**

**Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου
Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας**

Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς

ISBN: 978-618-85174-0-0

Copyright © 2020

Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
και Δήμος Ορεστιάδας

Ημερομηνία Έκδοσης: Δεκέμβριος 2020

Οργανωτική Επιτροπή

Πρόεδρος

Ευάγγελος Μανωλάς

Μέλη

Σπυρίδων Γαλατσίδα

Στυλιανός Ταμπάκης

Γεώργιος Τσαντόπουλος

Κριτές εργασιών

Γρηγόριος Αζορίδης

Δέσποινα Αμανατίδου

Αναστασία Μαρασλή

Σπυρίδων Γαλατσίδα

Αναστασία Γκαρά

Βλάσης Καλεντζίδης

Δημήτριος Κιηγμάς

Ιωάννης Κούζας

Νικόλαος Κούκλατζης

Μαρία Κουτσούμπα

Θεόδωρος Κυρκούδης

Θεόδωρος Μανουσίδης

Γεώργιος Μηνόπουλος

Μαρία Μιχαήλ

Φωτεινή Μπαντούδη

Ανδρομάχη Οικονόμου

Γεώργιος Ρυζιώτης

Ζωή Σίσκου

Πασχαλίνα Σίσκου

Δημήτριος Σπανός

Στυλιανός Ταμπάκης

Γεώργιος Τσαντόπουλος

Χρήστος Χατζησαββίδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΙΣΤΟΡΙΑ	3
Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης Η ΑΡΜΕΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ.....	5
Ευαγγελία Ιωαννίδου ΕΜΠΟΡΙΟ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911: ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ Κ. ΔΗΜΑΡΑ.....	14
Δημήτριος Βουρνέλης & Ορέστης Βουρνέλης ΠΕΤΡΩΤΑ: ΠΕΤΡΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΜΟΣ, ΛΙΘΟΞΕΟΙ, ΛΙΘΙΝΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΤΡΑΣ.....	26
Ιωάννης Μ. Κούζας Ο ΧΩΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΟΡΜΕΝΙΟΥ (1371)	45
Ελένη Πιστόλα ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	59
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	65
Αποστολία Κατσαρού & Διαμαντής Μυρτσίδης ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»: ΓΕΝΝΗΣΗ, ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	67
Βασιλική Ολμπασάλη & Αργυρή Δημητρακάκη ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΜΕΘΟΡΙΟΣ»	77
ΑΝΑΠΤΥΞΗ	85
Θεόδωρος Μανουσίδης, Αθανάσιος Ράγκος & Σταυριανή Κουτσού ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ	87
Κωνσταντίνος Δημουλάς, Ευριπίδης Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Έλλη Βέλλιου, Χρήστος Αυγερινίδης, Σταματία Καπέ, Δήμητρα Μπαρδάνη, Λάμπρος Ταμπακάς & Διονύσιος Μπαρμπάκας ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΟΡΕΣΤΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	97
Άννα Λάμπογλου, Ζηνοβία Ζάχαρη & Ηλιάνα Σαρδανίδου ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ «ΤΟ ΓΕΝΝΗΜΑ»: ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ	122

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	131
Ιωάννης Μ. Κούζας & Χρήστος Γ. Μπουγιουκλής ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ ΤΟΝ 21 ^ο ΑΙΩΝΑ.	138
Σουλτάνα Βεζυριαννίδου ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΧΩΡΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΩΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ.	145
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ.	153
Όλγα Κούρεντα ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ: ΟΡΕΣΤΕΙΑ	155
Σοφία-Δέσποινα Παπαδοπούλου ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΡΔΑ – ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΝΕΩΝ	165
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	171
Μαρία Δ. Ψαρρά ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΕ ΛΥΚΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	173
Χρυσούλα Σαββοπούλου & Φωτεινή Μπαντούδη ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ 1ου ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	188
Πασχαλίνα Σίσκου ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΒ: ΜΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ.	195
Σιδερή Λεύκελη & Μελπομένη Τάζογλου ΥΠΑΙΘΡΙΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ.	211
Ευάγγελος Μανωλάς, Σπυρίδων Γαλατσίδας & Γεώργιος Τσαντόπουλος ΘΕΜΑΤΑ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	220
Αναστάσιος Χρυσόχου & Βηθλεέμ Τσαντοπούλου ΑΠΟΨΕΙΣ, ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	229
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ.	239
Γεώργιος Ρυζιώτης & Δημήτριος Κηγγιάς ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	241

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης ΤΑΚΗΣ ΤΣΟΝΙΔΗΣ.	248
Κυριακή Αμπράση ΣΠΥΡΟΣ ΔΑΣΙΟΣ: Ο ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	255
Μαρία Μιχαήλ ΦΩΤΕΙΝΗ ΝΑΟΥΜ.	265
Δήμητρα Μπόζη-Στεφούδη ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ Κ. ΛΑΔΑ: ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΙΡΙΣΧΑΝΕ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	275
Αικατερίνη Πεντίδου Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΕΝΤΙΔΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1923	284
Κυριακή Χ. Μπουρμά & Βασιλική Δ. Τσομπανίδου ΑΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ: ΜΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ.	292
Αρετή Αμαξοπούλου Η ΕΠΙΦΑΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΛΤΙΝΑΛΜΑΖΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ	300
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ.	309
Βασίλειος Τσομπανίδης Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ	311
Κωνσταντίνα Αγγελίδου ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΝΟΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΟΙΚΟΥ ΕΥΓΗΡΙΑΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ.	316
ΦΥΣΙΚΟ & ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	327
Ιωάννης Ψημμένος & Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου ΠΕΤΑΛΙΕΣ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΕΒΡΟ	329
Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου & Ανδρέας Παλεράς ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΟΓΚΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ	334
Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου & Χρήστος Χατζησαββίδης Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΡΠΟΦΟΡΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	343

ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	351
Μαρία Γεωργοπούλου, Στυλιανός Ταμπάκης & Παρασκευή Καρανικόλα ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΟΙΚΗΜΑΤΩΝ: ΟΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	353
Ολυμπία Μανώλη & Σταυρούλα Μπουτζή ΔΙΚΤΥΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ: ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΑΕΙΦΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	366
Βασιλική Ι. Κούζα & Ιωάννης Μ. Κούζας Η ΟΔΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ	373
ΕΘΙΜΑ-ΠΑΡΑΔΟΣΗ-ΜΟΥΣΙΚΗ-ΧΟΡΟΣ	383
Ελένη Φιλιππίδου <i>ΜΠΙΑΜΠΟΥΣΙΑΡΟΣ Ή ΜΠΟΜΠΟΣΙΑΡΗΣ; ΤΑΥΤΟΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ</i> ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ	385
Διαμαντής Μυρτσίδης ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ «ΜΠΕΗ» ΣΤΗ ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ	400
Θεόδωρος Κυρκούδης Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ ΚΑΙ Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ	407
Βασιλική Ολμπασάλη & Μαρία Βεργέτη Η ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΓΚΑΓΚΑΒΟΥΖΗΔΩΝ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	415
Δημήτριος Σπανός ΛΑΪΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	423
Νεκταρία – Άννα Σαρδάνη ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ	432
Μαρία Δημητριάδου ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΚΥΤΤΑΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	436
Πασχαλίνα Ανδρεάδου ΓΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ	445
ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	459

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι εργασίες που περιέχονται σε αυτό τον τόμο παρουσιάστηκαν στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Η Ορεστιάδα στον 21^ο αιώνα: Προκλήσεις και Προοπτικές» που διοργανώθηκε από τη Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σε συν-διοργάνωση με το Δήμο Ορεστιάδας. Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις 17-19 Μαΐου 2019 στις εγκαταστάσεις του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στη Νέα Ορεστιάδα. Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν πενήντα πέντε εργασίες που ταξινομήθηκαν σε δέκα διαφορετικές ενότητες.

Ο παρών τόμος περιέχει τις σαράντα πέντε εργασίες που υποβλήθηκαν εγγράφως. Οι σαράντα πέντε εργασίες είναι ταξινομημένες σε δέκα ενότητες, και συγκεκριμένα: «Ιστορία», «Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας», «Ανάπτυξη», «Εκπαίδευση», «Πολιτιστικές Εκδηλώσεις», «Βιογραφία», «Εκκλησίες-Κοινωνικό Έργο», «Φυσικό και Αγροτικό Περιβάλλον», «Αστικό Περιβάλλον», «Έθιμα - Παράδοση - Μουσική - Χορός». Ευχαριστώ θερμά όλους τους κριτές που αξιολόγησαν τις εργασίες του τόμου.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά όλους τους συγγραφείς για τα κείμενά τους αλλά και για τη συνεργασία τους κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας αυτής της έκδοσης.

Ευάγγελος Μανωλάς
Καθηγητής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Νέα Ορεστιάδα, Δεκέμβριος 2020

ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΑΡΜΕΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται εν συντομία η καταγραφή, παρουσίαση και ανάδειξη της ιστορίας της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας από ιδρύσεως της πόλης μέχρι σήμερα. Αρχικά γίνεται αναφορά στην Αρμένικη Κοινότητα της Αδριανούπολης και του Καραγάτς ως τόπους προέλευσης των πρώτων μελών της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας. Κατόπιν παρουσιάζονται η εγκατάσταση των Αρμενίων προσφύγων στη Νέα Ορεστιάδα, η θρησκευτική, εκπαιδευτική, οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα των μελών της Κοινότητας στη ροή του χρόνου. Τέλος, προβάλλεται η εικόνα της Κοινότητας στα νεότερα χρόνια ενώ ιδιαίτερη μνεία γίνεται σε επιφανείς μέλη της.

Λέξεις κλειδιά: Αρμένιοι, Αρμένικη Κοινότητα, Νέα Ορεστιάδα, Καραγάτς, Αδριανούπολη, Θράκη

Εισαγωγή

Μια ελάχιστα μελετημένη ή ακόμη και παραμελημένη πτυχή της ιστορίας της Νέας Ορεστιάδας αποτελεί η ύπαρξη Αρμένικης Κοινότητας από ιδρύσεως της πόλης μέχρι σήμερα. Με τη Συνθήκη της Λωζάνης και την απώλεια του Καραγάτς ορισμένες αρμένικες οικογένειες που διαβίουν στο προάστιο της Αδριανούπολης, εξαιτίας των υφιστάμενων συνθηκών της εποχής εκείνης, επέλεξαν να ακολουθήσουν το χριστιανικό πληθυσμό και να εγκατασταθούν στη Νέα Ορεστιάδα. Σχεδόν εκατό χρόνια από την εγκατάσταση τους στην πόλη ελάχιστες πληροφορίες είναι γνωστές και καταγεγραμμένες για την ιστορία αυτής της παροικίας. Αφενός μεν ο μικρός αριθμός των μελών της αφετέρου δε η επιλογή τους να μην ιδρύσουν επίσημα Αρμένικη Κοινότητα στη Νέα Ορεστιάδα, αλλά να συνδεθούν με την ιστορικά παλαιότερη και πληθυσμιακά μεγαλύτερη σε μέγεθος Αρμένικη Κοινότητα του Διδυμοτείχου, δεν επέτρεψαν μέχρι σήμερα τη μελέτη και αποτύπωση της ιστορίας της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας. Με την παρούσα εργασία επιχειρείται για πρώτη φορά η καταγραφή, προβολή και ανάδειξη της ιστορίας της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας από ιδρύσεως της πόλης μέχρι σήμερα ως ελάχιστος φόρος τιμής στη μνήμη και την προσφορά των Αρμενίων συμπολιτών μας στη δημιουργία, ανάπτυξη και πρόοδο της Νέας Ορεστιάδας.

Η Αρμένικη Κοινότητα της Αδριανούπολης

Η αποδεδειγμένη παρουσία των Αρμενίων στην Αδριανούπολη χρονολογείται μεταξύ 9ου και 11ου αιώνα μ.Χ.. Επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι Αρμένιοι αρχικά κατοικούσαν στο Κάστρο σε αμιγή αρμένικη συνοικία, διακριτά από τους Έλληνες και τους Ισραηλίτες. Αργότερα, το 14^ο με 15^ο αιώνα μετά την επέκταση τη πόλης κατοίκησαν και έξω από το Κάστρο όπου συνυπήρχαν μαζί με Έλληνες και Τούρκους (Νικολαΐδης 1993).

Επί Ελληνικής Διοίκησης ο πληθυσμός των Αρμενίων της Αδριανούπολης, συμπεριλαμβανομένων και των προαστίων, σύμφωνα με την απογραφή του 1920 ανέρχονταν σε 4.005 άτομα αποτελώντας περίπου το 4,5% του συνολικού πληθυσμού της πόλης. Την περίοδο εκείνη εξακολουθούσαν να αποτελούν την τρίτη σε αριθμό πληθυσμιακή μειονότητα της Αδριανούπολης μετά τους Έλληνες και τους Ισραηλίτες (Νικολαΐδης 1993). Με την κατάρρευση του Μικρασιατικού Μετώπου και την αποχώρηση των χριστιανικών πληθυσμών σχεδόν όλοι οι Αρμένιοι της Αδριανούπολης αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την πόλη. Οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία, στη Θράκη και την παλαιά Ελλάδα.

Η Αρμένικη Κοινότητα του Καραγάτς

Όσον αφορά το Καραγάτς, προάστιο της Αδριανούπολης, η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων ήταν Έλληνες. Ακολουθούσαν σε αριθμό οι Αρμένιοι, οι Ισραηλίτες και οι Ευρωπαίοι υπάλληλοι της

γαλλικής Εταιρείας Σιδηροδρόμων, των διαφόρων ευρωπαϊκών τραπεζών, εμπορικών και ασφαλιστικών οίκων, διαπιστευμένοι αντιπρόσωποι και πρόξενοι ευρωπαϊκών κρατών που επέλεξαν να εγκατασταθούν στο Καραγάτς αντί της Αδριανούπολης και συγκρότησαν παρειακές Ευρωπαίων. Σχεδόν όλοι οι Αρμένιοι εγκαταστάθηκαν εκεί μετά τη δημιουργία του Σιδηροδρομικού Σταθμού το 1872 από τη Γαλλική Εταιρεία Σιδηροδρόμων «Impériale des Chemins de Fer de la Turquie d'Europe» του Βαρόνου Μόριτζ Φον Χιρς (Νικολαΐδης 1993, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Με βάση την τουρκική απογραφή του 1913 η αρμένικη κοινότητα του Καραγάτς αριθμούσε 550 άτομα σε σύνολο 3.856 κατοίκων, ήτοι 14,26% του συνολικού πληθυσμού (Ρυζιώτης & Κιηγμάς 2017). Σύμφωνα με την επίσημη απογραφή του ελληνικού Κράτους τη 19^η Δεκεμβρίου 1920 οι Αρμένιοι κάτοικοι του προαστίου ανέρχονταν σε 337 άτομα ή άλλως το 5,07% του συνολικού πληθυσμού του προαστίου (Αρχείο Εθνικού Ιδρύματος Ελευθερίου Βενιζέλου).

Στο Καραγάτς υπήρχε το διάσημο «Συγκρότημα Τζανίκ» που ανήκε στον Αρμένιο Δικράν Τζανικιάν. Βρισκόταν στη συμβολή των οδών Καραγάτς και Σιδηροδρομικού Σταθμού ακριβώς απέναντι από τον Σιδηροδρομικό Σταθμό. Το συγκρότημα δημιουργήθηκε το 1894 και περιλάμβανε: α) το ομώνυμο ξενοδοχείο «Τζανίκ» που αποτελούνταν από 20 δωμάτια, εστιατόριο στο ισόγειο, καζίνο, θερινό κέντρο και υπαίθριο κινηματογράφο με την επωνυμία «Ορέστια Παρκ» στην αυλή του, β) τη διάσημη μπυραρία-κέντρο διασκέδασης «Bomonti» που διέθετε μύρα του ομώνυμου εργοστασίου ζυθοποιίας της Κωνσταντινούπολης. Από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι τον ξεριζωμό του 1923 την εκμετάλλευση του συγκροτήματος είχε ο Ιλδιριμιώτης επιχειρηματίας Ιωάννης Ιωαννίδης. Στον κινηματογράφο του κήπου του Τζανίκ στα διαλείμματα των προβολών ξένες ορχήστρες, συνήθως Ρουμάνικες, τραγουδούσαν και παρουσίαζαν διάφορα νούμερα. Στο ομώνυμο εστιατόριο και στη μπυραρία «Bomonti» Ρουμάνες σερβιτόρες, συνήθως «εξελιγμένων ηθών», προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στους πελάτες ενώ το καζίνο συγκέντρωνε τους φίλους του τζόγου (Νικολαΐδης 1993).

Τον Μάιο του 1923 στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης οι Δυτικές Δυνάμεις πρότειναν την παραχώρηση του Καραγάτς στην Τουρκία ως αποζημίωση στις αξιώσεις των Τούρκων, με την ελληνική πλευρά και τον πληρεξούσιο εκπρόσωπο της Ελευθέριο Βενιζέλο να αποδέχεται την πρόταση. Με τη Συνθήκη της Λωζάνης (23.07.1923) και την υπογραφή ειδικού πρωτοκόλλου, του «Πρωτοκόλλου περί του Καραγάτς ως και των Νήσων Ίμβρου και Τενέδου» (24.07.1923), η παλαιά Ορεστιάδα και τα χωριά Μπόσνα (παλαιά Βύσσα) και Ντεμερτές (παλαιά Καβύλη) δόθηκαν για οικονομικούς και στρατιωτικούς λόγους στην Τουρκία (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης 2008).

Μετά την παράδοση του Καραγάτς στις 15 Σεπτεμβρίου 1923 πολλές οικογένειες Αρμενίων αποφάσισαν να εγκαταλείψουν το προάστιο και να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Εξάιρεση αποτέλεσαν 6 ελληνικές οικογένειες, 40 αρμένικες, 20 ισραηλίτικες και 50 διαφόρων εθνικοτήτων, συνολικά 600 άτομα, που αποφάσισαν να παραμείνουν στο προάστιο. Πολύ σύντομα οι εναπομείναντες οικογένειες εγκατέλειψαν για πάντα το προάστιο (Τσονίδης 1980).

Η ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας

Αρχικά 6.150 πρόσφυγες στην πλειοψηφία τους γεωργοί, 5.200 Καραγατσιανοί από εννιακόσιες ελληνικές οικογένειες που είχαν δηλώσει εγγράφως ότι θα έρθουν στη νέα πατρίδα και 950 από την ευρύτερη περιοχή της Αδριανούπολης, λαμβάνοντας υπόψη την προτροπή του Δεσπότη να μείνουν ενωμένοι και να μην διασκορπιστούν αναγκάστηκαν είτε με τρένο είτε με τις βοϊδάμαξες τους (τους γνωστούς αραμπάδες) ή ακόμη και με τα πόδια να εγκαταλείψουν το Καραγάτς και με τα λιγοστά υπάρχοντά τους να εγκατασταθούν στην τοποθεσία Κουμ Τσιφλίκ (Αμμώδες Τσιφλίκι) εκτάσεως 16.000 στρεμμάτων, 18 χιλιόμετρα νότια της Αδριανούπολης, τη σημερινή Νέα Ορεστιάδα. Μαζί τους εγκαταστάθηκαν στη νέα πατρίδα και μερικές οικογένειες Αρμενίων και Ισραηλιτών (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996, Μαυρίδης 2008).

Τον πρώτο καιρό οι κάτοικοι αναγκάζονταν να διαβιούν σε σκηνές στην ύπαιθρο και οι δημόσιες υπηρεσίες να στεγάζονται σε σκηνές ή πρόχειρες παράγκες. Ταυτόχρονα άρχισαν να κτίζουν τα πρώτα σπίτια με υλικά που έφεραν μαζί τους από το Καραγάτς. Στις αρχές Ιουλίου του 1923 κατέφθασε στην τοποθεσία η 11η (XI) Διλοχία Μηχανικού του ελληνικού στρατού προκειμένου να συμβάλλει στο σχεδιασμό, τη χάραξη και διάνοιξη των δρόμων και αργότερα στην ανέγερση των δημοσίων κτισμάτων. Στις 12 Αυγούστου του 1923 πραγματοποιήθηκε ο αγιασμός των εγκαινίων της νέας πόλης από τον Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως (και για λίγο Νέας Ορεστιάδας) Πολύκαρπο Βαρβάκη με την παρουσία του Γενικού Διοικητή της Θράκης Σπύρου Δάσιου (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης 2008).

Η Αρμένικη Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας

Αντίθετα με αρκετούς αστούς Καραγατσιανούς ελληνικής καταγωγής που δεν πίστεψαν στην επιτυχία του εγχειρήματος της μετεγκατάστασης στη Νέα Ορεστιάδα αλλά επέλεξαν να εγκατασταθούν σε άλλα μέρη της Ελλάδας για να αποφύγουν τις ταλαιπωρίες στη νέα πόλη, μερικές αρμένικες και ισραηλιτικές οικογένειες του Καραγάτς με δική τους πρωτοβουλία αποφάσισαν να εγκατασταθούν στη νέα πατρίδα (Τσονίδης 1980). Από τα στοιχεία των δημοτών του νομού Έβρου που γεννήθηκαν στο Καραγάτς πριν το 1924 προκύπτει ότι εγκαταστάθηκαν 17 Αρμένιοι στη Νέα Ορεστιάδα και 3 στο Διδυμότειχο (Κιηγάς & Ρυζιώτης 2017). Σε αυτούς προστέθηκαν στην πορεία του χρόνου μερικές αρμένικες οικογένειες από το Διδυμότειχο. Επίσημα κατά την απογραφή του 1928 ο αρμένικος πληθυσμός της πόλης ανέρχόταν σε 100 άτομα (53 άνδρες και 47 γυναίκες) ενώ συνολικά οι Αρμένιοι της Ελλάδας σε 33.634 άτομα (Γ.Σ.Υ.Ε. 1935).

Ο Τάκης Τσονίδης (1980) στο βιβλίο του «Η Ορεστιάδα μας» αναφέρει ως αρμένικες οικογένειες της πόλης αυτές των: 1) Οβανές Κασαπιάν, 2) Χαμπαρτσούμ Μαρουκιάν, 3) Αγκόπ Στεπανιάν, 4) Νερσές Νερσεσιάν, 5) Τακόρ Ραφαελιάν, 6) Γκαρμπίς Ντισλιάν, 7) Μπαντίκ Μπαγδασαριάν, 8) Νερσές Χορασαντζιάν, 9) Αντουάν Μπεζιτζιάν, 10) Γκαραμπέτ Καραφυλιάν, 11) Ναζάρ Χατζησιμωνιάν, 12) Αρμενάκ Κρικוריάν, 13) Ντικράν Μηνασιάν ή Σιμών, 14) Ρουπέν Γιοργατζιάν, 15) Χαΐκ Γιοργατζιάν, 16) Τακόρ Κιουγιουμτζιάν, 17) Αρτίν Μπερμπεριάν, 18) Οβανές Ναζαριάν, 19) Χαΐκ Καλουστιάν.

Στη Νέα Ορεστιάδα δεν υπήρξε αμιγώς αρμένικη συνοικία. Οι αρμένικες οικογένειες βρίσκονταν διασκορπισμένες σε κεντρικές οδούς προκειμένου να έχουν άμεση πρόσβαση στα εμπορικά τους καταστήματα επί των οδών Αποστολάκη, Αγίων Θεοδώρων, Ερμού (σήμερα Σοφίας Νικολάου), Κωνσταντινουπόλεως, Μητροπόλεως (σήμερα Αθανασίου Πανταζίδου) και Πανελληνίου (σήμερα Βασιλέως Κωνσταντίνου). Αρμένικες κατοικίες υπήρχαν στο κέντρο της πόλης κυρίως επί των οδών Μητροπόλεως, Κωνσταντινουπόλεως, Πανελληνίου, Ορέστου, Σκρα, Αγίων Θεοδώρων και Αθηνάς (σήμερα Εμμανουήλ Ρήγα).

Θρησκευτική ζωή

Σε αντίθεση με τους Ισραηλίτες της Νέας Ορεστιάδας που πρώτο μέλημα τους κατά την εγκατάσταση στη νέα πατρίδα υπήρξε η ανέγερση Συναγωγής και η σύσταση Ισραηλιτικής Κοινότητας (Γεωργίσης 2019), οι Αρμένιοι πρόσφυγες δεν εκδήλωσαν ανάλογες πρωτοβουλίες. Αντίθετα, επέλεξαν να συνδεθούν διοικητικά και θρησκευτικά με την από πολλών ετών ακμάζουσα και μεγαλύτερη σε πληθυσμιακό μέγεθος Αρμένικη Κοινότητα του Διδυμοτείου.

Μέχρι το 1930 δεν υπήρχε αρμένικη εκκλησία στη Νέα Ορεστιάδα και οι Αρμένιοι της πόλης εκκλησιάζονταν επί τη ευκαιρία μεγάλων θρησκευτικών εορτών στην αρμένικη εκκλησία του Σουρπ Κεβόρκ (Αγίου Γεωργίου) που ιδρύθηκε το 1835 στη θέση του βυζαντινού ναού του Αγίου Γεωργίου του Παλαιοκαστρίτη στο Διδυμότειχο. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1930 από εισφορές των μελών της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας αγοράστηκε οικοπέδο επί της οδού Ευριπίδου στο κέντρο της πόλης με πρωτεργάτες τους Οβανές Κασαπιάν, Χαΐκ και Ρουπέν Γιοργκαντζιάν, Οβανές Ναζαριάν, Χαΐκ Καλουστιάν, Χαμπαρτσούμ Μαρουκιάν, Γκαραμπέτ Ντισλιάν. Στο κέντρο του οικοπέδου ανεγέρθηκε μικρό οίκημα από κερπίτσια (ωμοπλίνθους) με μεγάλο αυλόγυρο που κάλυπτε μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο τις εκκλησιαστικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές ανάγκες και εκδηλώσεις των μελών της κοινότητας. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 το κτίσμα κατεδαφίστηκε λόγω παλαιότητας και το οικοπέδο δωρήθηκε στην Αρχιεπισκοπή των Ορθόδοξων Αρμενίων Ελλάδας που εδρεύει στην Αθήνα. Το 2008 δόθηκε αντιπαροχή για την ανέγερση πολυκατοικίας και το 2011 μια μικρή ισόγεια αίθουσα του ανεγερθέντος κτιρίου παραχωρήθηκε στην Αρμένικη Κοινότητα Διδυμοτείου-Ορεστιάδας για τη λειτουργία αρμένικου «σχολείου» (Κασαπιάν 2017 & 2019, Παπαζιάν 2019).

Εκπαίδευση

Οι ανάγκες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των μελών της κοινότητας καλύπτονταν από τα δημόσια σχολεία της πόλης, αρχικά από το 1ο και στη συνέχεια το 2ο Δημοτικό Σχολείο, καθώς στην πόλη δεν υπήρξε Αρμένικο Σχολείο. Η προτίμηση των συγκεκριμένων σχολείων οφείλεται στο γεγονός ότι το σύνολο σχεδόν των μελών της Αρμένικης Κοινότητας κατοικούσε στις κεντρικές συνοικίες της πόλης. Αντίθετα, στο γειτονικό Διδυμότειχο και την Αλεξανδρούπολη υπήρχαν ακμάζουσα Αρμένικα Σχολεία (Ασυριάν Μαννώ 2019).

Ως προς τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα πρώτα χρόνια ελάχιστα παιδιά Ορεστιάδιτών, κυρίως των οικογενειών της μεσαίας και ανώτερης τάξης, συνέχιζαν τη φοίτησή τους στα Γυμνάσια Διδυμοτείου, Αλεξανδρουπόλεως και άλλων πόλεων ή σε εμπορικά σχολεία των μεγαλύτερων αστικών κέντρων,

καθώς μέχρι το 1939 δεν υπήρχε Γυμνάσιο στη Νέα Ορεστιάδα λόγω του μικρού αριθμού των μαθητών (Τσονίδης 1980, Κιηγάς & Ρυζιώτης 2010). Το σχολικό έτος 1939-1940 λειτούργησε για πρώτη φορά στην πόλη Γυμνάσιο που στεγαζόταν στο οίκημα Θαλασσινού, με συνολικά τρεις τάξεις (Α', Β' & Γ'). Την περίοδο της Κατοχής το Γυμνάσιο λειτουργούσε κανονικά και ελλείπει καθηγητών δίδασκαν μορφωμένοι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας διορισμένοι από τον Νομόρχη Έβρου. Ένας από αυτούς ήταν ο Ορεστιάδιτης Αρτίν Καλουσιάν, φοιτητής της ΑΣΟΕΕ, που δίδασκε το μάθημα των μαθηματικών (Τσονίδης 1980). Από το 1939 μέχρι σήμερα τα ελληνόπουλα αρμένικης καταγωγής φοιτούν στα Γυμνάσια και Λύκεια της πόλης μας.

Οι σχέσεις των Αρμένιων μαθητών με τους λοιπούς μαθητές ήταν φιλικές και αρμονικές ενώ η αγάπη τους για την Ελλάδα ήταν μεγάλη. Σε κάθε ευκαιρία που τους προσφέρονταν δε δίσταζαν να εκφράζουν την αγάπη τους τόσο για τη χώρα των προγόνων τους όσο και για τη χώρα υποδοχής τους, την Ελλάδα. Σε διασωθέν σχολικό ερωτηματολόγιο που διάνειμε ο καθηγητής-δάσκαλος και Γυμνασιάρχης (λόγω των συνθηκών) Νίκος Βάσσος στους μαθητές του Γυμνασίου Ορεστιάδας την 22^η Δεκεμβρίου 1942, στα ερωτήματα «Τι πράγμα σε έκανε να λυπηθείς πιο πολύ ως τώρα; Γιατί;» και «Ποιό μάθημα σου αρέσει περισσότερο» η μαθήτρια της ΣΤ' τάξης Κασαπιάν Τακούη απαντά «Η υποδούλωση της Ελλάδας μας. Διότι χάναμε πια την ελευθερία μας» και «Τα αρχαία Ελληνικά» αντίστοιχα (Γκεντσίδης 2009).

Οικονομική δραστηριότητα

Τα μέλη της κοινότητας (άρρενες) δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά κυρίως στο εμπόριο υφασμάτων-νεοτερισμών, δερμάτων, τυροκομικών, σιδηρικών, χρωμάτων, ξυλείας, ειδών χρυσοχοΐας και ωρολογοποιίας. Ήταν κουρείς, τσαγκάρηδες, τσαρουχοποιοί, σιδηρουργοί. Στην οδό Αποστολάκη, το λεγόμενο αρχικά «εβραϊκό» και μετέπειτα «αρμένικο» εμπορικό δρόμο της πόλης, υπήρχαν μικρές επιχειρήσεις που λειτουργούσαν ως καταστήματα πώλησης υφασμάτων, νεοτερισμών και ψιλικών. Αρμένικα καταστήματα υπήρχαν, επίσης, στις οδούς Αγίων Θεοδώρων και Σκρα. Αντίθετα, απέφευγαν να ασχοληθούν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία.

Από τους πρώτους φαρμακοποιούς της πόλης υπήρξε ο Αρμένιος Δικράν Σιμών που το 1927, ελλείψει φαρμακοποιών, άνοιξε φαρμακείο με την ονομασία «Η Νέα Ορεστιάς» επί των οδών Κωνσταντινουπόλεως και Αποστολάκη, ακριβώς απέναντι από την κεντρική πλατεία. Τότε ίσχυε το αριθμ 4/9-6-1923 Νομοθετικό Διάταγμα με το οποίο δίδονταν άδειες λειτουργίας φαρμακείων σε πρόσφυγες που είχαν εργαστεί στην Τουρκία ως βοηθοί φαρμακοποιού. Οι άδειες ήταν απόλυτα προσωπικές και δεν μεταβιβάζονταν (Τσονίδης 1980).

Από τους πρώτους σιδηρουργούς της πόλης ήταν οι Αγκόπ Στεπανιάν και Χαριτούν Χαρτοσιάν μαζί με τον υιό του Μαρδίκ. Έμποροι σιδηρικών ειδών υπήρξαν: α) ο Οβανές Κασαπιάν και αργότερα οι υιοί του Κιρκόρ και Χατσιάν, το 1924 στη γωνία των οδών Αποστολάκη και Αγίων Θεοδώρων, πριν και μετά τον πόλεμο επί της οδού Αγίων Θεοδώρων 152 και από το 1963 επί της οδού Σκρα 31-33, β) οι Χαμπαρτσούμ, Αγκόπ και Κιρκόρ Μαρουκιάν που διατηρούσαν κατάστημα ακριβώς δίπλα σε αυτό των Κασαπιάν επί της οδού Αγίων Θεοδώρων και αποτελούσαν τους κυριότερους ανταγωνιστές τους. Πολύ αργότερα στο εμπόριο των σιδηρικών εισήλθε ο Αρτίν Δισλιάν ανοίγοντας δικό του κατάστημα επί της οδού Αγίων Θεοδώρων 153 (Τσονίδης 1983, Κασαπιάν 2017 & 2019).

Στα πρώτα υφασματοπωλεία της πόλης συγκαταλέγεται το κατάστημα των αδελφών Χαϊκ και Ρουπέν Γιοργκαντζιάν με συντάιρο

Εικόνα 1. Η οδός Αποστολάκη προ του πολέμου. Ο «εβραϊκός» και «αρμένικος» εμπορικός δρόμος της Νέας Ορεστιάδας στο κέντρο της πόλης. Δεξιά το φαρμακείο του Δικράν Σιμών. Αρχείο Τάκη Τσονίδη-Βασίλη Κυριακίδη.

Εικόνα 2. Το υφασματοπωλείο των αδελφών Γιοργκαντζιάν επί της οδού Αποστολάκη. Φωτ. αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

τον Χαΐκ Καλουσιάν. Αργότερα παρόμοια καταστήματα άνοιξαν οι Αστίκ Παρσεχιάν, Αδρανίκ Παρσεχιάν, Γκαρμπίς Καραφυλλιάν, Αντουάν Μπεζιτζιάν, Αρτίν Καλουσιάν και Λεών Παπαζιάν (Τσονίδης 1983). Τη δεκαετία του 1960 ο Μαρδίκ Παπαζιάν από το Διδυμότειχο εγκαταστάθηκε στη Νέα Ορεστιάδα και εργάστηκε στο υφασματοπωλείο των θείων του Χαΐκ και Ρουπέν Γιοργκαντζιάν. Μετά τη συνταξιοδότηση των Γιοργκαντζιάν ανέλαβε ο ίδιος τη συνέχιση της λειτουργίας του καταστήματος. Ότι ζητούσε ο πελάτης το έβρισκε στα συγκεκριμένα αρμένικα μαγαζιά, όπως κλωστικά, ενδύματα, είδη προικός, χαλιά, μουσαμάδες, κλπ (Παπαζιάν 2019).

Πριν τον Πόλεμο από τους πιο αξιόλογους κουρείς της πόλης υπήρξαν οι Σερκίς Μπαγδασαριάν και Μπεντός Νεγκοσιάν. Για την αξιοσύνη τους ο Τάκης Τσονίδης (1983) αναφέρει χαρακτηριστικά «για να κουρευτείς ή να ξυριστείς έπρεπε να περιμένεις ώρα».

Στη Νέα Ορεστιάδα έως το 1933 το μοναδικό χρυσοχοείο της πόλης ανήκε στον Αρμένιο Οβανές Ναζαριάν. Με το θάνατό του Οβανές Ναζαριάν ανέλαβε την επιχείρηση η σύζυγός του Αραζή και αργότερα ο υιός του Αρτίν (Τσονίδης 1983).

Οι κάτοικοι του Καραγάτς ως πρόσφυγες έφεραν μαζί τους μόνο ρολόγια τσέπης. Πρώτος ρολογάς της πόλης ήταν ο ρώσος πρόσφυγας Ματέος που είχε το εργαστήριο του σε μια γωνιά στο καφενείο του Αποστολίδη του «Σταμπολού» επί της οδού Μητροπόλεως. Ακολούθησε ο Αρμένιος Ιμπρανός Καρνικιάν και αργότερα πολλοί άλλοι μεταξύ των οποίων οι Αρτίν Καλουσιάν, Γκαρμπίς Καραφυλλιάν Αρτίν Ναζαριάν, Λεών Παπαζιάν (Τσονίδης 1983).

Στον τομέα της ξυλεμπορίας και των οικοδομικών υλικών προπολεμικά δραστηριοποιούνταν ο Τακόρ Κουγιουμτζιάν ενώ αργότερα τον διαδέχθηκε ο υιός του Κεβόρκ (Εντυ) που μέχρι τη δεκαετία του 1980 διατηρούσε αποθήκη ξυλείας επί τη οδού Αθηνάς (Τσονίδης 1983).

Εικόνα 3. Η αποθήκη ξυλείας «ΕΝΤΥ» του Κεβόρκ Τακόρ Κουγιουμτζιάν. Φωτ. αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

Κοινωνικός βίος

Οι κοινωνικές σχέσεις των Αρμενίων με τα μέλη των υπόλοιπων κοινοτήτων της πόλης ήταν φιλικές και άριστες παρά τον μεταξύ τους οικονομικό ανταγωνισμό. Οι παιδικές και νεανικές παρέες αποτελούνταν από μέλη όλων των κοινοτήτων (χριστιανική, εβραϊκή και αρμένικη) της πόλης με φιλίες που διατηρούνταν μια ζωή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο επιζών του Εβραϊκού Ολοκαυτώματος Ισραηλίτης εξ Ορεστιάδος Σολομών Χαΐμ Κάλβο. Παρά το γεγονός ότι από τη δεκαετία του 1960 εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Ισραήλ επισκέφθηκε αρκετές φορές την πόλη για να συναντήσει τους παλιούς του φίλους, μεταξύ των οποίων ο Χατσίκ Κασαπιάν (Κασαπιάν 2017).

Το 1927 ιδρύθηκε στην πόλη ο Μουσικός Γυμναστικός Σύλλογος «Ορέστης» από την ένωση των ποδοσφαιρικών ομάδων γειτονιάς «Ατλας» και «Ερμής». Πολλοί επώνυμοι Ορεστιάδιτες υπήρξαν παίκτες ή πρόεδροι του συλλόγου. Ο σιδηρέμπορος Κιρκόρ Κασαπιάν (1917-2000) υπήρξε μέλος της ποδοσφαιρικής ομάδας από το 1934 μέχρι την περίοδο του πολέμου ενώ διατέλεσε πρόεδρος την περίοδο 1958-1962 (Κούκλατζης & Χρηστούδης 2017).

Προπολεμικά μεγάλη συμβολή στη μουσική εκπαίδευση των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας ήταν του διδασκάλου Νίκου Βάσσου. Υπήρξε διοργανωτής πολλών μουσικών εκδηλώσεων, εμπνευστής και οργανωτής χορωδίας και μαντολινάτας αποτελούμενη από νέους και νέες των δημοτικών σχολείων της πόλης. Ο Τάκης Τσονίδης (1980) αναφερόμενος στο Νίκο Βάσσο γράφει χαρακτηριστικά: «Χρόνια ολόκληρα μάθαινε μουσική στα παιδιά και διοργά-

Εικόνα 4. Δίπλωμα απονομής αναμνηστικού μεταλλίου εκστρατειών 1940-1941 του στρατιώτη Κιρκόρ Κασαπιάν από το ΥΠΕΘΑ. Αρχείο Κιρκόρ Κασαπιάν. Φωτ. Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης.

ωνε συναυλίες τακτικά». Στη μαντολινάτα του Νίκου Βάσσου συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, οι Τακούη Κασαπιάν, Χατσίκ Κασαπιάν και Βαρτές Αγκοπιάν. Ωστόσο, μέχρι τη δεκαετία του 1950 η μουσική κίνηση της πόλης περιοριζόταν στις σχολικές μαντολινάτες και στα μαθήματα μουσικής που παρείχαν οι δάσκαλοι της φιλαρμονικής ορχήστρας. Το 1960 η άφιξη της καθηγήτριας πιάνου κ. Αναΐς Κασαπιάν συνέβαλε σημαντικά στην εξύψωση της μουσικής παιδείας των νέων της πόλη.

Ο πόλεμος του 1940 και η γερμανική κατοχή

Στον πόλεμο του 1940-1941 πολλοί Ορεστιάδιτες των κλάσεων 1917 έως 1941 κλήθηκαν να υπερασπιστούν τα πάτρια εδάφη απέναντι στη φασιστική Ιταλία και τη ναζιστική Γερμανία. Πολέμησαν γενναία, πολλοί τραυματίστηκαν και αρκετοί σκοτώθηκαν για την ελευθερία της Ελλάδας. Το Μάιο του 1941 τριακόσιοι γενναίοι Εβρίτες συμμετείχαν στη Μάχη της Κρήτης εναντίον των Γερμανών εισβολέων. Μεταξύ αυτών ήταν οι Αρμένιοι της Νέας Ορεστιάδας στρατιώτες Κιρκόρ Κασαπιάν και Αρτίν Ναζαριάν. Για τη συμμετοχή τους στις πολεμικές επιχειρήσεις 1940-1941, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας τους απένειμε μετά θάνατον αναμνηστικό μετάλλιο εκστρατειών 1940-1941 ως αναγνώριση των υπηρεσιών που προσέφεραν στην πατρίδα (Κουρμπανιάν-Κασαπιάν 2019).

Η Αρμένικη Κοινότητα στη σύγχρονη εποχή

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανακήρυξη της Αρμένικης Δημοκρατίας το 1991 περίπου 50.000 Αρμένιοι, οι οποίοι ως επί το πλείστον ήταν παντρεμένοι με Έλληνες, ήρθαν στην Ελλάδα ως οικονομικοί μετανάστες και εγκαταστάθηκαν σταδιακά σε διάφορες πόλεις αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον (Σολταρίδης 2013). Ορισμένες οικογένειες εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ορεστιάδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Αρμένικη Κοινότητα της πόλης να αυξηθεί αριθμητικά τα τελευταία χρόνια και τα μέλη της όντας δραστήρια και παραγωγικά να αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής κοινωνίας.

Η Αρμένικη Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας εξακολουθεί να είναι συνενωμένη με αυτή του Διδυμοτείχου και αποτελούν σήμερα την Αρμενική Κοινότητα Διδυμοτείχου-Ορεστιάδος που εκπροσωπεί τους Αρμένιους την καταγωγή Έλληνες πολίτες του Βορείου Έβρου. Σκοπός είναι η διατήρηση του αρμένικου πολιτισμού, της αρμένικης ιστορίας και γλώσσας. Πρόεδρος είναι ο Κεβόρκ Τοροσιάν και γραμματέας ο Χιμαγιάκ Αντωνιάν. Στο Διοικητικό Συμβούλιο του συλλόγου συμμετέχουν οι Ορεστιάδιτες Ζαμπέλ Παπαζιάν και Οβανές Κασαπιάν.

Επειδή, όμως, με τα χρόνια αρκετά παιδιά Αρμενίων γεννήθηκαν ή/και μεγάλωσαν στην Ελλάδα υπήρχε ο κίνδυνος να χαθεί η επαφή των νέων αρμενόπαιδων με τη μητρική τους γλώσσα και γραφή. Έτσι, προέκυψε η ανάγκη για την ίδρυση και λειτουργία ενός αρμένικου «σχολείου». Το 2011 με πρωτοβουλία του ιερέα της αρμενικής κοινότητας Μπογός Μπαλταγιάν, των μελών του συμβουλίου της Αρμένικης Κοινότητας Διδυμοτείχου & Ορεστιάδας και των μελών του συμβουλίου των κυριών του ΧΟΜ (Αρμενικός Σταυρός Ελέους) αποφασίστηκε και ξεκίνησε η λειτουργία του εβδομαδιαίου αρμενικού σχολείου, εν είδη φροντιστηρίου, επί της οδού Ευριπίδου 104 στη Νέα Ορεστιάδα. Αρχικά ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών ανέρχονταν στα τριάντα παιδιά ηλικίας από 6 έως 17 ετών ενώ σήμερα δεν ξεπερνούν τα δεκαεπτά (Κασαπιάν 2017 & 2019).

Επίσης οι Αρμένιοι δεν ξεχνούν την ιστορία της πατρίδας τους και τους διωγμούς των προγόνων τους από τους Τούρκους. Φροντίζουν κάθε χρόνο να διοργανώνουν εκδηλώσεις τιμής και μνήμης για τους αδικωχαμένους συμπατριώτες τους.

Στις 19 Απριλίου 2015, με αφορμή την συμπλήρωση 100 χρόνων από την Γενοκτονία των Αρμενίων, η Αρμενική Εθνική Επιτροπή σε συνεργασία με την Αρμενική Κοινότητα Διδυμοτείχου και Νέας Ορεστιάδας διοργάνωσε εκδήλωση μνήμης στο Πολύκεντρο του Δήμου Ορεστιάδας με ομιλητή τον διδάκτορα Κοινωνικών Επιστημών κ. Θεοφάνη Μαλκίδη και θέμα την Αρμενική Γενοκτονία.

Εικόνα 5. Το αρμένικο σχολείο-φροντιστήριο επί της οδού Ευριπίδου 104 στη Νέα Ορεστιάδα. Φωτ. αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

Επιφανή μέλη της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας

Επιφανής και γνωστό μέλος της Αρμένικης παροικίας στη Νέα Ορεστιάδα, πέραν του Κιρκόρ Κασαπιάν που προαναφέρθηκε, ήταν ο Αρτίν Καλουσιάν, επιστημονικός συνεργάτης στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Από τους εν ζωή Αρμένιους Ορεστιάδιτες ξεχωρίζουν η δασκάλα πιάνου Αναΐς Κασαπιάν και ο μαθητής της μουσικός Χάρης Μπερμπεριάν που διαπρέπει στη Γαλλία.

Ο Αρτίν Καλουσιάν γεννήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1921 στο Καραγάτς Αδριανουπόλεως. Φοίτησε αρχικά στο Α΄ και έπειτα στο Β΄ Δημοτικό Σχολείο Ορεστιάδας και, ελλείψει Γυμνασίου στην πόλη, συνέχισε τις σπουδές του στο Γυμνάσιο της Αλεξανδρούπολης. Η ακαδημαϊκή περίοδος 1939-1940 βρήκε τον Αρτίν Καλουσιάν να σπουδάζει οικονομικά στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών Αθηνών. Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940 αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές του και να επιστρέψει στη Νέα Ορεστιάδα. Το 1941 με απόφαση του Νομάρχη Έβρου Ιωάννη Φραγκούλη, ελλείψει καθηγητών, διορίστηκε ως καθηγητής μαθηματικών στο νεοσύστατο Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Μετά τον πόλεμο διατηρούσε κατάσταση νεοτερισμών στη Νέα Ορεστιάδα και ταυτόχρονα αφιέρωνε τον ελεύθερο χρόνο του στη μελέτη της λογιστικής και οικονομικής επιστήμης. Το 1964 το πάθος για μάθηση τον οδήγησε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης όπου σπούδασε Οικονομικά και Πολιτικές Επιστήμες. Παράλληλα, ως ανήσυχο εμπορικό πνεύμα, ίδρυσε Σχολή Λογιστικής στη Θεσσαλονίκη με την επωνυμία «Αμαρυλλίς». Εκτιμώντας τις ικανότητές του, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης τον διόρισε επιστημονικό συνεργάτη στο Τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών. Υπήρξε βοηθός του Καθηγητή Οικονομικών Επιστημών Άγγελου Τσακλάγκανου στο εν λόγω Πανεπιστήμιο. Οι σχέσεις του με τους συναδέλφους του και τους φοιτητές χαρακτηρίζονταν από συναισθήματα αμοιβαίας αγάπης και σεβασμού. Οι γνώσεις και η αγάπη του για τη Λογιστική και την Οικονομική Επιστήμη υποχρέωσαν τον Καθηγητή Τσακλάγκανου να αφιερώσει ένα από τα βιβλία Χρηματοοικονομικής Λογιστικής που συνέγραψε στον αγαπημένο του συνεργάτη Αρτίν Καλουσιάν, στο «Νέστωρα των συνεργατών του Τομέα της Οικονομικής των Επιχειρήσεων» και «Στον στενό μου συνεργάτη που αφιέρωσε την ζωή του στην διδασκαλία της Λογιστικής», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στον πρόλογο του συγγράμματος (Τσακλάγκανος 1994). Απεβίωσε στις 6 Μαΐου 2009 πλήρης ημερών στη Θεσσαλονίκη.

Η Αναΐς Κασαπιάν γεννήθηκε το 1937 στη Θεσσαλονίκη και σπούδασε Γαλλικά και Λογιστική. Παράλληλα παρακολούθησε μαθήματα πιάνου και Ανώτερα Θεωρητικά στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης. Το 1961 παντρεύτηκε τον Χατσίκ Κασαπιάν και εγκαταστάθηκε στη Νέα Ορεστιάδα. Μεγάλη ήταν η συμβολή της στην εξύψωση της μουσικής παιδείας στην πόλη και στην κλίση των νέων προς την κλασική μουσική. Πρωτοπόρησε δημιουργώντας το πρώτο φυτώριο μουσικής παιδείας και οργάνωσε σειρά συναυλιών με τη βοήθεια των μικρών καλλιτεχνών της. Ο πρώτος ιστοριογράφος της Νέας Ορεστιάδας Τάκης Τσονίδης στο βιβλίο του «Η Ορεστιάδα μας» γράφει χαρακτηριστικά για την Αναΐς Κασαπιάν: «Όταν ήρθαμε στην Ορεστιάδα, τρεις μονάχα οικογένειες είχαν πιάνο. Του Ιωάννη Ιωαννίδη, του Απόστολου Νικολαΐδη και του Χρήστου Τσονίδη. Η μουσική κίνηση περιοριζότανε μόνο στις σχολικές εκδηλώσεις που κάνανε οι διδάσκαλοι με μαντολινάτες και στα μαθήματα μουσικής πού δίνανε οι κατά καιρούς διδάσκαλοι της Φιλαρμονικής του Δήμου. Η άφιξη όμως στην Ορεστιάδα, το 1960 της κυρίας Αναΐς Κασαπιάν, έδωσε μια πολύ μεγάλη ώθηση στη μουσική κίνηση και στη μουσική εκμάθηση. Πολλές κοπέλες και αγόρια άρχισαν να παίρνουν μαθήματα πιάνου, ακορντεόν και αρμονίου, να γίνονται χορωδίες, να δίνονται ρεσιτάλ». Διατέλεσε μέλος ΔΣ του Συλλόγου Κυριών και Δεσποινίδων Ορεστιάδας «Η Φιλόπρωχος Αδελφότης» και του Συλλόγου Ορεστιάδιτών Θεσσαλονίκης. Για την πολύχρονη και πολύτιμη προσφορά της στο χώρο της μουσικής στην τοπική κοινωνία βραβεύτηκε από το Δήμο Ορεστιάδας και τη Δημοτική Κοινωφελή Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας (Αρχείο Αναΐς Κασαπιάν).

Ο Χάρης (Χαρουτιούν) Μπερμπεριάν γεννήθηκε το 1965 και μεγάλωσε στη Νέα Ορεστιάδα. Τα πρώτα μαθήματα πιάνου έλαβε στην ιδιαίτερη πατρίδα του από την κ. Αναΐς Κασαπιάν. Στη συνέχεια παρακολούθησε μαθήματα μουσικής στο Σύγχρονο Ωδείο Θεσσαλονίκης. Σπούδασε κλασικό πιάνο, ανώτερη θεωρία (αρμονία και αντίστιξη), ενορχήστρωση, σύνθεση και μουσική ανάλυση στο Εθνικό Ωδείο στην πόλη Λιλ της Γαλλίας. Ξεκίνησε τη μουσική του καριέρα διασκευάζοντας έργα διαφόρων καλλιτεχνών και συνθέτοντας κομμάτια για διαφημίσεις. Το 1994 κέρδισε το πρώτο του βραβείο στη μουσική σύνθεση. Στη συνέχεια συνέθεσε πρωτότυπα soundtracks για ταινίες μικρού μήκους και ντοκιμαντέρ. Από το 2004, συνεργάζεται με γαλλικά και ευρωπαϊκά τηλεοπτικά κανάλια (TF1, FR2, M6,

D17, RTS) συνθέτοντας μουσική για μεγάλο αριθμό τηλεοπτικών εκπομπών. Τον Ιούνιο του 2012, βραβεύτηκε στο Παρίσι από το μουσικό οργανισμό «SACEM», για την επίδοσή του στους Νέους Μουσικούς Συνθέτες της Γαλλίας. Σήμερα είναι συνιδρυτής συνθέτης, παραγωγός και Διευθύνων Σύμβουλος της OXYS Music (Μοβσεσιάν 2013, Σολταρίδης 2013).

Επίλογος

Η παρούσα μελέτη βασιζόμενη στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, σε διασωθέντα αρχεία, μαρτυρίες και φωτογραφίες προσπάθησε να αποτυπώσει εν συντομία την ιστορία της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας. Με τη Συνθήκη της Λωζάνης και την απώλεια του Καραγάτς ορισμένες οικογένειες Αρμενίων επέλεξαν να ακολουθήσουν τους Έλληνες πρόσφυγες και να εγκατασταθούν στη Νέα Ορεστιάδα. Με τη φιλοπονία και εργατικότητα τους οι αρμένικες οικογένειες συνέβαλαν στη δημιουργία και ανάπτυξη της πόλης και αυτό οφείλουν όλοι να το αναγνωρίσουν. Σχεδόν εκατό χρόνια από τη «γέννηση» της Νέας Ορεστιάδας οι Αρμένιοι αποτελούν μια μικρή αλλά δυναμική παρούσα που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής κοινωνίας. Εξακολουθούν να διακρίνονται από εργατικότητα και διάθεση για πρόοδο και δημιουργία. Ταυτόχρονα, επιμένουν να διατηρούν άσβεστη τη φλόγα της πατρώας γης και δε λησμονούν τις παραδόσεις, ήθη, έθιμα και ιστορία του τόπου τους. Ευχόμαστε αυτή η σύντομη μελέτη να αποτελέσει αφορμή για την περαιτέρω ανάδειξη της ιστορίας της Αρμένικης Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας και των μελών της ως ελάχιστη οφειλόμενη τιμή στη μνήμη και την προσφορά τους στον τόπο.

Βιβλιογραφία

- Ασυριάν, Μ. (2019). Αρμενικά σχολεία Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Περιοδικό Αρμενικά, Δεκέμβριος 2018-Φεβρουάριος 2019, τεύχος 99.
- Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (1935). Στατιστικά αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού τη Ελλάδος της 15-16 Μαΐου 1928. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Γεωργίσης, Α.Αν. (2019). Η Εβραϊκή Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας. Σε: Μανωλάς Ε. (Επιμ), Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα 13 έως 15 Οκτωβρίου 2018, Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας, σελ. 53-73.
- Γκεντσιδής, Δ. (2009). Σκέψεις παιδιών του 1942 στην Ορεστιάδα. Περιοδικό Βορέας, Τεύχ. 49, Ιούλιος.
- Κιηγάς, Δ.Ν., Ρυζιώτης, Γ.Β. (2010). Αδριανούπολη - Καραγάτς - Νέα Ορεστιάδα, μια πόλη. Ιδιωτική έκδοση, Νέα Ορεστιάδα.
- Κούκλατζης, Χ., Χρηστούδης, Χ. (2017). Μ.Γ.Σ Ορέστης 1927-2017. 90 χρόνια ιστορίας σε φωτογραφίες. Εκδόσεις Sportbook, Θεσσαλονίκη.
- Μαυρίδης, Π.Π.. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Έκδοση Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας - Εθνογραφικό και Αρχαιολογικό Μουσείο Χασκόβου, Ορεστιάδα.
- Μαυρίδης Π.Π., Μπεζιργιαννίδης, Β.Α. (1996). Μνήμες από τις αξέχαστες πατρίδες-Δραστηριότητες του Συλλόγου. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Μορφωτικού Συλλόγου «Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Ορεστιάδας και Περιφέρειας».
- Μοβσεσιάν, Μ. (2013). Συνέντευξη με το Χάρη Μπερμπεριάν. Περιοδικό Αρμενικά, τεύχος 77, Απρίλιος-Ιούνιος.
- Νικολαΐδης, Ν.Π. (1993). Η Αδριανού μας. Τεύχη Ι-κείμενο και ΙΙ-λεύκωμα. Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Ρυζιώτης, Γ., Κιηγάς, Δ. (2017). Καραγάτς Αδριανουπόλεως (Ορεστιάδα). Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης- Περιφερειακή Ενότητα Έβρου-Δνση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας.
- Σολταρίδης, Σ. (2013). Αρμένιοι: Η Συνδρομή τους στην οικονομία και στον πολιτισμό της Θράκης. Διαθέσιμο: <https://www.xanthipress.gr/armenii-sindromi-tous-stin-ikonomia-ke-ston-politismo-tis-thrakis-tou-dr-simeon-soltaridi/>
- Τσακλάγκανος, Α.Α. (1994). Χρηματοοικονομική Λογιστική. Πρακτικές Εφαρμογές. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Α.Ε.
- Τσονίδης, Τ.Χ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Ορεστιάδα: Έκδοση Εκπολιτιστικού Συλλόγου Ορεστιάδας.

Τσονίδης, Τ.Χ. (1983). Η Ορεστιάδα μας και οι Κάτοικοι της: Επαγγελματικός Οδηγός. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Ζουμαδάκη.

Πηγές

Αρχείο Εθνικού Ιδρύματος Ελευθερίου Βενιζέλου.

Αρχείο Αναΐς Κασαπιάν.

Αρχείο Κιρκόρ Κασαπιάν.

Προφορική μαρτυρία του μέλους ΔΣ της Αρμενικής Κοινότητας Διδυμοτείχου-Ορεστιάδος κ. Οβανές Κασαπιάν τον Ιούλιο του 2017, τον Μάιο και Αύγουστο του 2019.

Προφορικές μαρτυρίες του μέλους ΔΣ της Αρμενικής Κοινότητας Διδυμοτείχου-Ορεστιάδος κ. Ζαμπέλ Δουλγερίδου-Παπαζιάν και της μητέρας της κ. Μαρί Παπαζιάν τον Ιούλιο του 2017 και τον Μάιο του 2019.

Προφορική μαρτυρία της κ. Σόνιας -Χρεψιμέ Κουρμπανιάν-Κασαπιάν τον Ιούλιο του 2017 και τον Αύγουστο του 2019.

Φωτογραφικό αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

ΕΜΠΟΡΙΟ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911: ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ Κ. ΔΗΜΑΡΑ

Ευαγγελία Ιωαννίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αφορά σε μία προσπάθεια προσέγγισης των πλαισίων οργάνωσης των κατοίκων της περιοχής της Θράκης, την περίοδο πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους. Συγκεκριμένα γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστεί η γεωγραφική και διοικητική οργάνωση των κατοίκων, αλλά και η οικονομική δραστηριότητα η οποία προερχόταν από το εμπόριο και την γεωργία. Γνώμονα για την ανάπτυξη των πλαισίων που προσεγγίζονται αποτέλεσε η έκθεση καταγραφής ποιοτικών αλλά και ποσοτικών δεδομένων, του Έλληνα πρόξενου στην περιοχή της Αδριανούπολης, Κ. Δημαρά, για τους κλάδους του εμπορίου, της γεωργίας και της βιομηχανίας, του έτους 1911.

Λέξεις κλειδιά: Θράκη, διοίκηση, εμπόριο, γεωργία

Εισαγωγή

Την περιοχή της Αδριανούπολης, αλλά και γενικότερα της Ανατολικής Θράκης, εκεί που άπτεται η Ευρώπη με την Ασία, εκεί που αγκαλιάζονται οι υγροί θησαυροί της Μεσογείου με τον Εύξεινο Πόντο, εκείνο τον αγό θα προσπαθήσουμε να αφουγκραστούμε. Ίσως η μελέτη των γεωγραφικών, πληθυσμιακών, διοικητικών αλλά και οικονομικών πλαισίων που αναπτύχθηκαν στην περιοχή στο τέλος του 20^{ου} μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα μας βοηθήσει να αρραβωνιάσουμε το γιατί της πολύπαθης ιστορικής διαδρομής της εν λόγω τοποθεσίας με τον σημερινό καμβά της περιοχής.

Γεωγραφικός χώρος

Ο γεωγραφικός χώρος της Θράκης ορίζεται βόρεια από την οροσειρά του Αίμου, ανατολικά από την Μαύρη Θάλασσα και τον Βόσπορο, νότια από την Προποντίδα, τον Ελλήσποντο και το Αιγαίο και δυτικά από την οροσειρά της Ροδόπης και τον ποταμό Νέστο.

Τα σημαντικότερα βουνά της Θράκης είναι: στα Βόρεια ο Αίμος που αποτελεί συνέχεια των Άλπεων και καταλήγει στο Εύξεινο Πόντο, δυτικά η Ροδόπη, ανατολικά ο Μικρός Αίμος, που ξεκινάει από την Σήλυμνο της σημερινής Βουλγαρίας και καταλήγει στον Βόσπορο και νότια στο Ιερό Όρος. Εκτός των περιοχών με έντονο ανάγλυφο η Θράκη αποτελείται και από πεδινές εκτάσεις αυτές της πεδιάδας της Φιλιππουπόλεως και της πεδιάδας της Αδριανουπόλεως. Το βιλαέτιο της Αδριανούπολης ταυτίζεται σχεδόν με την περιοχή της Θράκης.

Η Αδριανούπολη είναι χτισμένη στο σημείο όπου ο ποταμός Έβρος υποδέχεται τα νερά των δυο παραποτάμων του, του Άρδα και του Τόνζου. Το σημείο αυτό της συνένωσης των τριών ποταμών αποτελεί την απαρχή μίας εύφορης κοιλάδας, η οποία αναπτύσσεται νότια μέχρι την περιοχή της εκβολής του Έβρου στην Αίνο. Στην βόρεια πλευρά της πόλης εκτείνεται η οροσειρά της Στράντζας, η οποία αποτελεί προέκταση του Αίμου και φυσικό βόρειο σύνορο της Ανατολικής Θράκης (Wikipedia 2019)

Χάρτης 1. Εθνογραφικός χάρτης της Μακεδονίας και της Θράκης, τυπωμένος στο λιθογραφείο του Γ. Στάγγελ, 1919 (Πηγή: Εθνικό Ιστορικό Μουσείο 2019).

Χάρτης 2. Βουλγάρικος Εθνογραφικός χάρτης του Βιλαετίου Αδριανούπολης 1912, του Λιούμπομιρ Μίλετιτς (Πηγή: Wikipedia 2019α).

Ο πληθυσμός της Θράκης και η εθνολογική του σύσταση

Κύριες πηγές για την πληθυσμιακή σύσταση της περιοχής αποτελούν α) οι επίσημες τουρκικές απογραφές, β) τα στοιχεία που προκύπτουν από την μελέτη των εθνογραφικών χαρτών του ιστορικού άτλαντα του Βούλγαρου Πρεσβευτή στο Βερολίνο D. Rizoff (1917) (Pamuk 1987, Χοτζίδης 2005-2006, Anon. 1977, Κουτσούκος 2012) γ) οι καταγραφές περιηγητών που επισκέπτονταν την Θράκη και δ) οι σχολικές στατιστικές.

Η εγκυρότητα των επίσημων στατιστικών απογραφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θεωρείται αμφισβητήσιμη, διότι ο κύριος λόγος σύνταξης των εν λόγω απογραφών της εποχής ήταν η καταγραφή των αρρένων κατοίκων ως υπόχρεων πληρωμής φορολογικών επιβαρύνσεων.

Όσον αφορά τα δεδομένα που προκύπτουν από την μελέτη των εθνογραφικών χαρτών τα συμπεράσματα μπορούν να προσδιοριστούν ποιοτικά αλλά όχι και ποσοτικά.

Η περιγραφή του Έλληνα Πρόξενου στην Θεσσαλονίκη Κ. Βατικιώτη για την πληθυσμιακή σύσταση του βιλαετίου Αδριανουπόλεως, του 1875, αποτελεί μία άξια αναφοράς έκθεση, στην οποία αναφέρονται τα εξής:

Το μη μουσουλμανικό στοιχείον αποτελέσουσι σχεδόν εξ ἡμισείας, αι δύο δυστυχώς ανταγωνιζόμεναι εν τη χώρα ταύτη φυλαί, η Ελληνική και η Βουλγαροσλαβική. Και οι μεν Έλληνες, κατά τι πολυπληθέστεροι των Βουλγάρων, κατέχουσι το μεσημβρινοανατολικόν

τμήμα του Βιλαγετίου, ιδίως δε την Αδριανούπολη, τας επαρχίας Διδυμοτείχου, Φερρών, εν μέρει τας των 40 Εκκλησιών και του Βαβά Εσκή εκ της διοικήσεως Αδριανουπόλεως, και τας διοικήσεως Καλλιπόλεως και Ραιδεστού, πυκνότεροι μεν προς τας παραλίας, αραιότεροι δε προς τα μεσόγεια. Οι δε Βουλγαρόσλαβοι το βορειοδυτικόν τμήμα του Βιλαγετίου, ιδίως δε την Φιλιππούπολη, πυκνότεροι μεν εις τα υπωρείας του Αίμου και της Ροδόπης, αραιότεροι δε εις τας πεδιάδας και ολίγοι εις τας παραλίας. Αι διοικήσεις Φιλιππουπόλεως και Συλλίμνου πλην των εν Ευξείνω παραλίω πόλεων, κατοιτούνται αποκλειστικώς υπό Βουλγάρων.

Αξίζει επίσης να αναφέρουμε τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία της πρώτης πλήρους απογραφής του πληθυσμού της Θράκης, η οποία περιλαμβάνεται σε έγγραφο διαμαρτυρίας των ελληνικών συλλόγων της Κωνσταντινούπολης, τον Απρίλιο του 1878, το οποίο απευθύνεται σε Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία και Αυστροουγγαρία, με στόχο την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των Ελλήνων στην περιοχές Μακεδονίας και Θράκης. Συγκεκριμένα, για το βιλαέτι Αδριανούπολης αντλούνται τα παρακάτω στοιχεία:

Πίνακας 1. Πληθυσμιακά στοιχεία 1878.

Βιλαέτι Αδριανούπολης	Έλληνες	Μουσουλμάνοι	Βούλγαροι	Άλλες εθνότητες	Ξένοι υπήκοοι	Σύνολο
Σαντζάκι Αδριανουπόλεως	171.000	125.000	78.320	15.000	20.000	409.320
Σαντζάκι Συλλίμνου	36.900	54.300	54.200	25.000	5.000	175.400
Σαντζάκι Φιλιππουπόλεως	32.000	120.000	180.000	30.000	8.000	370.000
Σαντζάκι Ραιδεστού	117.600	19.000	-	23.000	9.000	538.600
Σαντζάκι Καλλιπόλεως	98.900	35.000	-	20.000		153.900
Σύνολο	456.400	353.300	312.520	155.000		1.647.220

Στη συνέχεια παρατίθενται τα στοιχεία της επίσημης τουρκικής απογραφής του 1906 όπως αυτά αναφέρονται στην «Έκθεση περί εμπορίου, γεωργίας και βιομηχανίας», του Γενικού Πρόξενου Κ. Δημαρά.

Πίνακας 2. Στοιχεία επίσημης τουρκικής απογραφής 1906.

Βιλαέτι Αδριανούπολης	Έλληνες	Τούρκοι	Βούλγαροι	Αρμένιοι	Ιουδαίοι
Σαντζάκι Αδριανουπόλεως	103.082	173.135	37.360	4.898	8.733
Σαντζάκι Σαράντα Εκκλησιών	70.169	78.519	29.285	165	1.799
Σαντζάκι Ραιδεστού	53.427	76.158	5.850	14.041	2.654
Σαντζάκι Δεδέ-Αγατς (Αλεξανδρούπολη)	27.572	44.728	16.923	456	333
Σαντζάκι Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνή)	21.535	239.909	28.614	493	1.290
Σαντζάκι Καλλιπόλεως	73.948	34.506	1.917	1.172	2.348
Σύνολο	349.734	646.955	119.949	21.225	17.157

Ο Πρόξενος στην έκθεση του αμφισβητεί τα στοιχεία την απογραφής και αναφέρει ότι το ελληνικό στοιχείο στην πραγματικότητα αγγίζει τις 460.000, ενώ οι μουσουλμάνοι δεν ξεπερνούν τις 500.000.

Διοικητική διαίρεση και οργάνωση της Θράκης

Η περίοδος του 1834-1839 χαρακτηρίστηκε από συνεχείς διοικητικές μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική αυτοκρατορία με ακολουθούμενα πρότυπα τα ευρωπαϊκά διοικητικά συστήματα. Ο εκσυγχρονισμός των διοικητικών συστημάτων αποσκοπούσε στην βελτίωση της διακυβέρνησης της Αυτοκρατορίας αλλά και στην αναγκαιότητα αναπροσαρμογής των φορολογικών μηχανισμών (Μπακιρτζής 2000).

Τη θέση των αγιάνηδων καταλαμβάνουν πλέον οι Οθωμανοί διοικητές, γνωστοί ως βαλίδες, οι οποί-

οι διορίζονται από την Πύλη, η οποία έχει να αντιμετωπίσει ένα ακόμη πρόβλημα της στελέχωσης των δημοσίων υπηρεσιών. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η αναβάθμιση του επιπέδου εκπαίδευσης και προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ιδρύεται το 1859 η Σχολή Δημόσιας Υπηρεσίας, η λειτουργία της οποίας δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και σταμάτησε με τον Κριμαϊκό πόλεμο. Με το τέλος του πολέμου η διοικητική πλαισίωση των βαλίδων ενισχύεται από τα επαρχιακά συμβούλια, στα οποία συμμετέχουν 3 χριστιανοί εκπρόσωποι και 3 μουσουλμάνοι εκλεγμένοι. Η απόδοση του διοικητικού σώματος των επαρχιακών συμβουλίων δεν ήταν η αναμενόμενη, διότι η επιβολή της εξουσίας δεν ήταν αποτέλεσμα της συμβολής όλων των μερών του συμβουλίου και προερχόταν είτε από τον βαλή, είτε από τους εκπροσώπους (Χολέβα 2015).

Το 1864 ψηφίστηκε ο νόμος περί Βιλαετιών, ο οποίος εφαρμόστηκε στην περιοχή της Θράκης το 1870. Σύμφωνα με το διαχωρισμό του εν λόγω νόμου η Θράκη χωρίστηκε σε δύο βιλαέτια και κάθε ένα από αυτά απαρτιζόταν από τα σαντζάκια.

Πίνακας 3. Διοικητικός διαχωρισμός της Θράκης με βάση το Νόμο περί Βιλαετιών 1870.

Βιλαέτι Κωνσταντινούπολης	Βιλαέτι Αδριανούπολης
Σαντζάκι Κωνσταντινουπόλεως	Σαντζάκι Αδριανουπόλεως
Σαντζάκι Τσεκμετζέ	Σαντζάκι Φιλιππουπόλεως
Σαντζάκι Πέραν	Σαντζάκι Καλλιπόλεως
	Σαντζάκι Ραιδεστού
	Σαντζάκι Σιλίμνου
	Σαντζάκι Σόφιας

Πίνακας 4. Διοικητικός διαχωρισμός της Θράκης μετά την Συνθήκη του Βερολίνου το 1878.

Βιλαέτι Κωνσταντινούπολης	Βιλαέτι Αδριανούπολης
Σαντζάκι Κωνσταντινουπόλεως	Σαντζάκι Αδριανουπόλεως
Σαντζάκι Τσατάλτσας	Σαντζάκι Σαράντα Εκκλησιών
Σαντζάκι Πέραν	Σαντζάκι Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνή)
	Σαντζάκι Ραιδεστού
	Σαντζάκι Καλλιπόλεως
	Σαντζάκι Δεδέ-Αγατς (Αλεξανδρούπολη)

Πίνακας 5. Διοικητικός διαχωρισμός των Σατζακίων της Θράκης σε Καζάδες, μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου το 1878.

Σαντζάκι Αδριανουπόλεως	Σαντζάκι Σαράντα Εκκλησιών	Σαντζάκι Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνή)	Σαντζάκι Ραιδεστού	Σαντζάκι Καλλιπόλεως	Σαντζάκι Δεδέ-Αγατς (Αλεξανδρούπολη)
Αδριανουπόλεως	Σαράντα Εκκλησιών	Γκιουμουλτζίνας	Ραιδεστού	Καλλιπόλεως	Δεδέ-Αγατς
Μουσταφά Πασά	Λουλέ Μπουργκάς	Ξάνθης	Τυρολόης	Μαδύτου	Σουφλίου
Ορτακιοϊ	Μπαμπά Εσκή	Αχτί Τσελεμπί	Χαριουπόλεως	Μυριοφύτου	Αίνου
Χαφσάς	Αγαθουπόλεως	Δαρί Δερέ	Μαλγάρων	Κεσσάνης	
Κίρτζαλι	Μηδείας	Εγρί Δερέ		Περιστάσεως	
Διδυμοτείχου	Τυρνόβου	Σουλτάν Γερί			
Ουζούν Κιοπρού	Βιζύης	Ρουσέ			

Συχνό φαινόμενο αποτελεί η αλλαγή της θέσης ιεραρχίας των περιοχών από σατζάκια σε καζάδες και αντίστροφα λόγω μεταβολής του μεγέθους του πληθυσμού, φορολογικών σκοπιμοτήτων αλλά και λόγω της γεωπολιτικής τους θέσης (Κουτσούκος 2012).

Ο διοικητικός διαχωρισμός με βάση τον Νόμο των Βιλαετιών με τις προαναφερθέντες υποδιαίρεσεις εφαρμόζεται έως τους Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913 και καταργείται οριστικά με την Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 και τον ορισμό του ποταμού Έβρου ο φυσικό σύνορο μεταξύ των δύο κρατών και τον διαχωρισμό της Θράκης.

Το εμπόριο και το συγκοινωνιακό δίκτυο

Κατά περίοδο από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η οικονομική πορεία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας διαμορφώνεται από τρεις κατά κύριο λόγο εφαρμοστέες πολιτικές.

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα έως και το 1826 η οικονομική πολιτική που ακολουθείται, χαρακτηρίζεται από υποστήριξη των μονοπωλίων και επικράτηση του εσωτερικού εμπορίου, με την συγκράτηση των παραγόμενων πρώτων υλών για εσωτερική χρήση.

Ακολουθεί η περίοδος από το 1826 έως το 1860 περίπου, όπου καταγράφεται αύξηση της αγροτικής παραγωγής για την εξυπηρέτηση των αναγκών των ευρωπαϊκών αγορών, ενώ η οικονομική πολιτική χαρακτηρίζεται πλέον ως φιλελεύθερη συμβαδίζοντας με το γενικότερο κλίμα του ελεύθερου εμπορίου που επικρατεί στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα τον περιορισμό των μικρών βιοτεχνικών μονάδων της Αυτοκρατορίας. Σταθμός της περιόδου αυτής αποτελεί η υπογραφή της Συνθήκης του ελεύθερου εμπορίου μεταξύ της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της Αγγλίας αρχικά, που οδήγησε σε πρωτοφανή ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου.

Σύμφωνα με τον Pamuk (1987) αξίζει να αναφερθούμε στην επιστολή του Άγγλου πρόξενου στην Αδριανούπολη Kerr το 1835, για το εμπόριο, ο οποίος αναφέρει:

Η Αδριανούπολη που βρίσκεται στο κέντρο της Ρούμελης, μπορεί να θεωρηθεί η αποθήκη από την οποία οι γειτονικές περιοχές εφοδιάζονται, και στην οποία φέρνουν σημαντικό μέρος της παραγωγής τους για εξαγωγή. Το εμπόριο της είναι υπολογίσιμο, αν και εξαρτώμαστε εξ ολοκλήρου για τον εφοδιασμό των αγαθών είτε από την Σμύρνη είτε από την Κωνσταντινούπολη, με εξαίρεση το εμπόριο ρούχων, η κύρια προμήθεια των οποίων έρχεται κατευθείαν από την Γερμανία. Παλαιότερα πλοία ερχόντουσαν κατευθείαν από την Αγγλία και την Γαλλία στο λιμάνι της Αίνου, αλλά από το 1817 το λιμάνι αυτό έχει μπλοκαριστεί από άμμο, που κατέβασε ο Έβρος, κλείνοντας αυτό τον δρόμο, ώστε τώρα το εμπόριο περιορίζεται στην μεταφορά προϊόντων από την Σμύρνη στην Αίνο με μικρά πλοία. Ο Έβρος είναι πλευστός σε μικρά πλοία 12 έως 40 τόνους χωρητικότητα, μέχρι την Αδριανούπολη, για έξι με οκτώ μήνες το χρόνο, οπότε τα προϊόντα έρχονται από την Σμύρνη στην Αίνο και μέσω του Έβρου ή με άμαξες από την στεριά φθάνουν στην Αδριανούπολη. Τα εμπορεύματα από την Κωνσταντινούπολη μεταφέρονται είτε με βαγόνια είτε μέχρι την Ραιδεστό μέσω θαλάσσης κι από κει δια ξηράς στην Αδριανούπολη.

Η αναφορά συνεχίζει καταγράφοντας τα εισαγόμενα βιομηχανικά κυρίως προϊόντα, αλλά και τις εξαγόμενες πρώτες ύλες, καταλήγοντας «το εισαγωγικό εμπόριο είναι απολύτως ελεύθερο από κάθε άποψη, η μόνη εξαίρεση είναι οι περιορισμοί στον καφέ, του οποίου η πώληση στη λιανική γίνεται μονοπωλιακά από την κυβέρνηση, όμως δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στο χονδρικό εμπόριο».

Ακολουθεί μία περίοδος από το 1867 μέχρι το 1874 κατά την οποία γίνεται μία προσπάθεια ανασύστασης των μονοπωλιακών προνομίων, η οποία όμως δεν εδραιώνεται.

Κατά την περίοδο του τρίτου τέταρτου του 19^{ου} αιώνα αυξήθηκαν οι εισαγωγές των βιομηχανοποιημένων προϊόντων από την Ευρώπη αλλά και ο ρόλος της Αυτοκρατορίας ως προμηθευτής πρώτων υλών προς αυτή. Η διείσδυση της επιρροής της ευρωπαϊκής οικονομίας, αλλά και της διεθνούς χαρακτηρίζεται από την Βρετανική πρωτοκαθεδρία και αργότερα από τις συγκρούσεις με τα γερμανικά και γαλλικά συμφέροντα.

Η κρίση της Δυτικής Ευρώπης του 1873 είχε σαν συνέπεια την εγκατάσταση του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (Δ.Ο.Ε.) στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1881 ως απόρροια της στάσης πληρωμών της ήδη υπερχρεωμένης Αυτοκρατορίας προς την Ευρώπη. Η περίοδος της ύφεσης διήρκησε έως το 1898, όμως δεν χαρακτηρίστηκε από παύση της ευρωπαϊκής διείσδυσης αλλά από πιο αργό και ταυτόχρονα σταθερό ρυθμό διείσδυσης των ευρωπαϊκών επενδύσεων.

Μετά το 1898 σε συνάρτηση με την κατασκευή – επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου οι εμπορικές συναλλαγές χαρακτηρίστηκαν από νέα ανάκαμψη. Η συμβολή της κατασκευής του σιδηρόδρομου είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση του κόστους των εξαγωγών και εισαγωγών, αυξάνοντας αισθητά των όγκο τους. Η αύξηση αυτή του όγκου των εισαγωγών των βιομηχανοποιημένων κυρίως προϊόντων είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της εσωτερικής βιοτεχνικής παραγωγής. Το σιδηροδρομικό δίκτυο σε πολλές περιοχές ήταν ατελές, όπως ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρονται οι Σαράντα Εκκλησιές, όπου δεν υπήρχε σιδηροδρομική σύνδεση με το δίκτυο που συνέδεε την Αδριανούπολη με την Κωνσταντινούπολη έως το 1911.

Μετά την ίδρυση της πόλης του Δεδέαγατς το 1875, σε συνδυασμό με τις συνοριακές μεταβολές στην περιοχή της Αδριανούπολης καθώς και την διεύρυνση του σιδηροδρομικού δικτύου και την ανάπτυξη της ατμοπλοΐας, κατέστησαν την πόλη του Δεδέαγατς νέο ταχέως αναπτυσσόμενο κέντρο εμπορίου. Ο Πρόξενος Δημαράς χαρακτηριστικά αναφέρει:

η στρατιωτική του αξία είναι σπουδαία, διότι είναι ο κόμβος τριών σιδηροδρομικών διακλαδώσεων εκ των τριών μεγαλειτέρων κέντρων της Ευρωπαϊκής Τουρκίας (Κωνσταντινουπόλεως, Αδριανουπόλεως και Θεσσαλονίκης) αφ' ου απέχει από 7-12 ωρών, αλλά και από εμπορικήν έποψιν είναι άξια πολλή σημασίας, διότι είναι το επίγειον μέγαλον μέρος του Βιλαετίου Αδριανουπόλεως. Εκ του λιμένος Δεδέαγατς εξάγονται τα προϊόντα των διάφορων τμημάτων της Αδριανουπόλεως, σιτηρά, καπνά, βαλανίδια, κουκούλια, δέρματα κτλ., αλλά και αυτής έτι της Βουλγαρίας. Εις τον λιμένα Δεδέαγατς καταπλεύουσιν ετησίως 200 πλέον ίσως ατμόπλοια διαφόρου χωρητικότητας.

Παρόλη την ανάπτυξη του λιμανιού Δεδέαγατς ως εμπορικό κέντρο εισαγωγών και εξαγωγών, η Αδριανούπολη εξακολουθεί να κατέχει ηγετική θέση λόγω της διοικητικής της σημασίας, της οικονομικής και παραγωγικής δύναμης, αλλά είναι εμφανής ο σταδιακός περιορισμός της οικονομικής της σπουδαιότητας.

Ο γραμματέας του βουλγαρικού εμπορικού πρακτορείου στην Αδριανούπολη, Τ. Καραγιόβοφ επισημαίνει τον περιορισμό της οικονομικής δύναμης της Αδριανούπολης ως εξής, μετά από μελέτη της περιοχής στα τέλη του 19^{ου}, αρχές 20^{ου} αιώνα, «η Αδριανούπολη από εμπορικής απόψεως δεν αντιπροσωπεύει αυτό που ήταν στο παρελθόν», αναφερόμενος στο αναπτυγμένο εμπόριο λόγω της πλευστότητας το ποταμού Έβρου παρελθοντικά.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, ένας από του σημαντικότερους σταθμούς για την πορεία του εμπορίου και της οικονομίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποτέλεσε η πτώχευση του 1876 και η εγκατάσταση του Δ.Ο.Ε. Εξίσου σημαντικούς σταθμούς αποτελούν η εγκατάσταση των ξένων επενδυτών με κύριο στόχο τους τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών, καθώς και η εκχώρηση της επικαρπίας αξιόλογων φόρων από την Οθωμανική αυτοκρατορία στις χώρες προέλευσης των επενδυτών, ως αποτέλεσμα της απαιτούμενης εγγύησης για την αποπληρωμή των δανείων τους. Παράλληλα με τον Δ.Ο.Ε, η Επιτροπή Διαχείρισης του Οθωμανικού Χρέους οδηγείται σε αυστηρό έλεγχο της παραγωγής προϊόντων όπως το μετάξι, ο καπνός και το κρασί, τα οποία παράγονται ευρέως στην περιοχή της Θράκης.

Σηροτροφία

Η σηροτροφία αποτελεί σπουδαίο κλάδο της οικονομίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αναφέρει την ενασχόληση των κατοίκων της περιοχής της Αδριανούπολης με αυτήν ως οικογενειακή παράδοση. Σημείο καμπής στην σηροτροφία αποτέλεσε η ασθένεια που έπληξε τους μεταξοσκώληκες, γνωστή ως πιπερίτιδα, το 1857, με αποτέλεσμα την μείωση της ετήσιας παραγωγής κατά 80%. Η ασθένεια ξεκίνησε από την Γαλλία και την Ιταλία περί τα 1823-1824 και αποτέλεσε την αιτία για την εφαρμογή της μεθόδου παστέρ δηλαδή την εκκόλαψη των μεταξοσκωλήκων σε εργαστηριακές συνθήκες.

Η αύξηση της παραγωγής του μεταξοσκώληκα οφείλεται κατά ένα μέρος στην Διεύθυνση Ελέγχου Οθωμανικού Χρέους, η οποία με την επιβολή του φόρου της δεκάτης του μεταξίου, προκειμένου να αυξηθούν τα ποσά που εισπράττονταν από τον φόρο, επένδυσε και παρότρυνε την ανάπτυξη της σηροτροφίας.

Αξιόλογη συμβολή στην ανάπτυξη της σηροτροφίας, ήταν η ίδρυση του Σηροτροφικού Ινστιτούτου στην Προύσα το 1888, το οποίο μετέπειτα μετατράπηκε σε σηροτροφική σχολή, διетуός φοίτησης και οι εκπαιδευόμενοι εισάγονταν ανεξαρτήτως θρησκευματος.

Πίνακας 6. Παραγωγή μεταξοβόμβυκος στο Βιλαέτι Αδριανούπολης, σύμφωνα με την έκθεση του Προξένου Δημαρά 1911.

Τόπος εκτροφής	1910	1911
Καζάς Αδριανούπολης	260.000	250.000
Καζάς Μουσταφά Πασσά	170.000	150.000
Καζάς Ορτάκιο	150.000	120.000
Καζάς Διδυμοτείχου	130.000	250.000
Καζάς Σουφλίου	650.000	850.000
Λοιπά διαμερίσματα	90.000	140.000
Σύνολο σε κιλά	1.450.000	1.760.000

Σύμφωνα με τον ανωτέρω πίνακα, αξιόλογες περιοχές παραγωγής μεταξοβόμβυκος του Βιλαετίου Αδριανουπόλεως είναι οι περιοχές των Καζάδων Αδριανούπολης, Διδυμοτείχου και η αξιολογότερη όλων αυτή του Καζά Σουφλίου, με την κάλυψη του 50% τουλάχιστον της συνολικής ετήσιας παραγωγής.

Η ανάπτυξη της σηροτροφίας στην περιοχή του Σουφλίου χρονικά ακολουπά στο διάστημα από 1820 έως 1950, με την περίοδο άνθησης να τοποθετείται από το 1880 έως το 1920. Αφορμή για την αλματώδη αύξηση της ενασχόλησης με την σηροτροφία αλλά και της εκτίναξης των τιμών, αποτέλεσε η ζήτηση ακατέργαστου μεταξιού από ένα αγγλικό οίκο μετά και την εκδήλωση της ασθένειας της πιπερίτιδας στην Γαλλία και Ιταλία. Μέχρι το 1870 ο Καζάς Σουφλίου δεν αποτελεί υπολογίσιμη δύναμη στην παραγωγή του μεταξιού στο Βιλαέτι Αδριανούπολης. Η αναφορά της περιοχής του Σουφλίου ως σηροτροφικό κέντρο πρωτοσυναντάται στις αρχές της δεκαετίας του 1880. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η ανάπτυξη της σηροτροφίας ενισχύθηκε από το Οθωμανικό κράτος με σκοπό την αύξηση των εισπρακτέων φόρων με την εφαρμογή του φόρου της δεκάτης του μεταξιού.

Η πρώτη περίοδος άνθησης της σηροτροφίας στην περιοχή του Σουφλίου, η οποία διοικητικά ανήκει στο Βιλαέτι της Αδριανούπολης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από το 1870 έως το 1908 συνοδεύεται από αύξηση της τιμής του μεταξιού με αποτέλεσμα των εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και του μηχανολογικού εξοπλισμού των παραγωγικών κέντρων.

Στην περιοχή της Αδριανούπολης λειτουργούν 5 μεταξουργεία, 2 στην Αδριανούπολη, 2 στο Σουφλί και 1 στο Διδυμοτείχο, όπου σύμφωνα με τον Καραγιόβοφ (Γραμματέας του Βουλγαρικού Εμπορικού Επιμελητηρίου της Αδριανούπολης από το 1899 μέχρι την Ανοιξη του 1900), εργαζόταν επί το πλείστον γυναίκες. Το 1/3 δε της παραγωγής του μεταξοσκώληκα χρησιμοποιείται για την παραγωγή μεταξιού στα εν λόγω μεταξουργεία. Η εξαγωγή κουκουλιών γίνεται κατά το μεγαλύτερο μέρος προς την Ιταλία και λιγότερο προς την Γαλλία.

Καπνός

Σύμφωνα με την έκθεση του Προξένου Δημαρά η παραγωγή του καπνού είναι περισσότερο ανεπτυγμένη στις περιοχές Ξάνθης, Γκιουμουλτζίνης και Κιρτζαλί λόγω τόσο της ποιότητας του εδάφους αλλά και των επικρατούσων κλιματολογικών συνθηκών. Αξίζει να αναφερθεί η προσπάθεια της Αυστριακής Κυβέρνησης ως ένας από του καλύτερους αγοραστές καπνού της περιοχής, η οποία μετέφερε από το Πόρτο Λάγος μεγάλες ποσότητες χρώματος προκειμένου να πειραματιστούν στην καλλιέργεια του καπνού, προσπάθεια η οποία δεν ευόδωσε ποτέ. Παραπλήσιες προσπάθειες έγιναν από Γερμανούς και Ρουμάνους, ενώ οικογένειες Βουλγάρων μετεγκαταστάθηκαν στην περιοχή τους προκειμένου να διδαχθούν τον τρόπο καλλιέργειας του καπνού, σύμφωνα με τον Γραμματέα του Βουλγαρικού Εμπορικού Ινστιτούτου στην Αδριανούπολη Καραγιόβοφ.

Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται οι ετήσιες ποσότητες παραγωγής καπνού στην περιοχή της Ξάνθης. Η παραγωγή του 1911 ήταν μικρότερη λόγω ακατάλληλων καιρικών συνθηκών την περίοδο της συγκομιδής.

Πίνακας 7. Ετήσια παραγωγή καπνού 1906-1911 στην περιοχή της Ξάνθης σύμφωνα με την έκθεση του Προξένου Δημαρά 1911.

Έτος	Κιλά
1906	4.005.000
1907	4.630.000
1908	4.110.000
1909	4.500.000
1910	5.034.000
1911	4.631.662

Η άριστη ποιότητα των καπνών κυρίως στην περιοχή της Ξάνθης και δευτερευόντως της Γκιουμουλτζίνης και των άλλων περιοχών κίνησε το ενδιαφέρον τόσο των ευρωπαίων όσο και των Αμερικανών.

Η Επιτροπή Διαχείρισης Οθωμανικού Χρέους (Ε.Δ.Ο.Χ.) υπεκμίσθωσε την συλλογή του συνόλου του καπνικού φόρου της Αυτοκρατορίας στην εταιρεία La société de la Regie co intéressée des Tabacs de l' Empire Ottoman, με αντάλλαγμα την καταβολή ετησίως ποσού 750.000 λιρών και μέρους των κερδών της παραγωγής του καπνού, συνολικής χρονικής διάρκειας 30 ετών. Σύμφωνα με τον κ. Άγγελο Χοτζίδη (2005-2006)

η μέση τιμή των καπνών υπερδιπλασιάστηκε μέσα σε 2 χρόνια, από 4 γρόσια το 1882 σε 10 γρόσια το 1884. Η Regie πουλούσε στην συνέχεια τα καπνά σε καπνεργοστάσια για την παραγωγή προϊόντων, των οποίων η τελική τιμή ήταν επταπλάσια (70 γρόσια) από αυτήν της πρώτης ύλης. Ήταν λοιπόν φυσικό μέσα σε μια επταετία, από το 1890 έως το 1897, να αυξηθούν κατά περίπου 2,5 φορές ο αριθμός των καπνοπαραγωγών στο σαντζάκι Αδριανούπολης (από 5.666 σε 13.685) και η συνολική έκταση των καλλιεργειών (από 9.634 στρέμματα σε 24.333).

Το 1902 Αμερικάνικη εταιρεία αγόρασε το σύνολο των αποθεμάτων του καπνού της αυτοκρατορίας με αποτέλεσμα την εκτόξευση των τιμών, οι οποίες διπλασιάστηκαν και τριπλασιάστηκαν ακόμη. Η ίδια εταιρεία προαγόρασε και την παραγωγή των καπνών του επόμενου έτους σε υπερδιπλάσιες τιμές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πέρα από την εκτίναξη των τιμών, την απομάκρυνση των ευρωπαϊκών συμφερόντων, αλλά και από την πλευρά των καλλιεργητών την αύξηση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, ακόμη και με επέκταση προς την περιοχή του Δεδεάγατς. Το 1905 η Αμερικανική εταιρεία παύει να αγοράζει τον καπνό της αυτοκρατορίας με συνέπεια την επαναφορά των τιμών στα προηγούμενα επίπεδα τροφοδοτώντας και πάλι την ευρωπαϊκή αγορά.

Όπως προαναφέρθηκε η ποιότητα των καπνών της Ξάνθης και δη της περιοχής της Γενισέας, ήταν ανώτερη των άλλων περιοχών, γι' αυτό στο σημείο αυτό θα αναφερθούν στοιχεία τα οποία θα αντικατοπτρίσουν την εμβέλεια και την φήμη του «χρυσόφυλλου».

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1870 η Γενισέα ή Yenice-i Karasu ήταν η πρωτεύουσα της Επαρχίας και ανήκε στο Πασσαλίκι ή Βιλαέτι της Θεσσαλονίκης. Έκτοτε η έδρα του Καϊμακάμη μεταφέρθηκε στη Ξάνθη που εντάχτηκε πλέον στο Βιλαέτι της Αδριανούπολης, σύμφωνα με το νέο διοικητικό οργανόγραμμα των Οθωμανών.

Παρά την μεταφορά του διοικητικού κέντρου του Καζά στην Ξάνθη, τόσο οι χαρτογράφοι αλλά και οι περισσότεροι εκ των υπολοίπων δεν μπορούν να μεταβάλλουν την πρωταρχική τους γνώση και αντίληψη της Γενισέας ως «Η Βασίλισσα των Καπνών» συνυφασμένη με το διοικητικό κέντρο.

Τελειώνοντας αξίζει να αναφερθούμε σε μία εκ των σημαντικότερων καπνικών εταιρειών της Ευρώπης, αυτή του Γερμανοεβραίου Hugo Zietz. Η καπνική εταιρεία Orientalische Tabak und Cigarettenfabrik YENIDZE ήδη από το 1886 έχει πάρει το όνομα «YENIDZE» όχι τυχαία, αφού η πόλη της Γενισέας ήταν συνώνυμη με την κορυφαία ποιότητα καπνού ανατολικού τύπου – Yenidje Tobacco (Χούμας 2017).

Γεωργία και γεωργική βιομηχανία

Σύμφωνα με τον πρόξενο Δημαρά, όπως ήδη προαναφέρθηκε, η γεωμορφολογία της περιοχής του βιλαετίου Αδριανούπολης χαρακτηρίζεται από μεγάλες πεδιάδες, καθιστώντας την κατάλληλη για γεωργική

παραγωγή. Τα κύρια παραγόμενα προϊόντα είναι σίτος, κριθάρι, βρώμη, σίκαλη, ζέα, κεχρί, καλαμπόκι, ρόδι και καναρόσπορος.

Η καλλιέργεια κατά κύριο λόγο γίνεται με τον αρχέγονο τρόπο εκτός κάποιων εξαιρέσεων ιδιωτικής πρωτοβουλίας όπου εφαρμόζονται σύγχρονα γεωργικά εργαλεία εισαγόμενα από Γερμανία, Αυστρία, Αμερική, Βουλγαρία αλλά και από τον Βόλο.

Σύμφωνα με τον Πρόξενο Δημαρά «τα μέσα της καλλιέργειας διατηρούνται γενικώς τον αρχέγονον αυτών χαρακτήρα υφίστανται ουχί ήττον πρόοδον τινά διά της βαθμιαίας χρησιμοποίησεως των νεωτάτων γεωργικών εργαλείων εισαγομένων εκ Γερμανίας, Αυστρίας, Αμερικής, Βουλγαρίας και εν μικρά ποσότητι και εξ Ελλάδος (Βόλου)». Επιπροσθέτως, ο Βούλγαρος Γραμματέας του Εμπορικού πρακτορείου στην Αδριανούπολη Καραγιόβωφ, επισημαίνει «η γη καλλιεργείται ακόμη με τον ίδιο πρωτόγονο τρόπο, όπως και πιο παλιά».

Ο Π. Ματέεφ, εμπορικός πράκτορας της Βουλγαρίας στην Αδριανούπολη σημειώνει:

Η γεωργία δεν είναι ανεπτυγμένη, με την εξαίρεση μερικών αλωνιστικών μηχανών ατμού και άλλων πιο σύγχρονων εργαλείων σε ορισμένα από τα τσιφλίκια. Η σιδηροδρομική εταιρεία καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες για την διάδοση ενός βελτιωμένου αγροτικού εξοπλισμού ανάμεσα στον πληθυσμό. Είχε σχετικά καλά αποτελέσματα σε σχέση με το αλέτρι, από το οποίο πούλησε πάνω από 300 τεμάχια. Στόχος της εταιρείας είναι η αύξηση της παραγωγής, ώστε να αυξηθούν και οι μεταφορές. Αλλά η βασική αιτία για το ότι τόσο η γεωργία, όσο και το εμπόριο, παρά τις προηγούμενες κακές χρονιές, δεν προοδεύει, είναι η γενική αστάθεια, η οποία επικρατεί στη χώρα. Οι ληστείες και οι δολοφονίες είναι εξαιρετικά συχνές. Ακόμη περισσότερο η Κυβέρνηση, η οποία παλεύει συνεχώς να αντιμετωπίσει τις δαπάνες, δεν είναι σε θέση να βοηθήσει των πληθυσμό. Αν η χρονιά ήταν καλή ή κακή, η Κυβέρνηση δεν θέλει να ξέρει, αλλά βίαια εισπράττει τους φόρους και ο πληθυσμός πτωχεύει όλο και περισσότερο.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν απολαμβάνει ευρύτερης αποδοχής και απήχησης με αποτέλεσμα την επικρατούσα ανέχεια του αγροτικού πληθυσμού παρά το εύφορο εδαφικό υπόβαθρο, για τους παρακάτω λόγους:

- Έλλειψη σχετικής μέριμνας από τους Κυβερνητικούς μηχανισμούς
- Περιορισμένη βοήθεια από την Αγροτική Τράπεζα
- Υποβολή πιέσεων στον γεωργικό πληθυσμό από τα όργανα της εξουσίας
- Υψηλή φορολογία (φόρος δεκάτης)
- Έλλειψη κτηματικής ασφάλειας
- Έλλειψη επαρκούς συγκοινωνίας

Σύμφωνα με την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους στην Αδριανούπολη καλλιεργούνταν 7 διαφορετικοί τύποι σιταριού και η εξαγωγή του έφθανε μέχρι Τεργέστη και Λονδίνο. Το κριθάρι που παραγόταν στην περιοχή χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά για την παρασκευή μύρας στο Αμβούργο και στο Λονδίνο. Τέλος, ο καναρόσπορος, που αποτελεί τροφή για τα κανάρια πουλιά είναι ένα προϊόν που παραγόταν αποκλειστικά στην Αδριανούπολη, στην Αργεντινή, στο Μαρόκο και σε μικρές ποσότητες στην Ιαπωνία.

Μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα δεν υπήρχε γεωργική σχολή στην περιοχή. Την παρούσα περίοδο ψηφίστηκε από την Οθωμανική Κυβέρνηση η κατασκευή γεωργικής σχολής στην περιοχή του Ουζούν Κιουπρού.

Ο όρος «γεωργική βιομηχανία», ο οποίος χρησιμοποιείται από τον Πρόξενο Δημαρά, αναφέρεται στους ατμόμυλους και νερόμυλους που λειτουργούσαν στην περιοχή της Θράκης, συμπεριλαμβανομένων των βυρσοδεψείων και των μεταξουργείων.

«Η βιομηχανία εξασκείται εν μικρά κλίμακι, συνιστάμενη ως επί το πλείστον εις την ύπαρξιν ατμοκίνητων και υδροκίνητων αλευρόμυλων ευρισκομένων ως επί το πλείστον εις χείρας ομογενών», αναφέρει ο Δημαράς.

Ο Άγγελος Χοτζίδης (2005-2006) αναφέρει ως πιθανή ημερομηνία λειτουργίας του πρώτου ατμόμυλου στην Αδριανούπολη το 1876, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του 1890 φαίνεται να αυξάνονται στους 4, «για τα προϊόντα των οποίων όμως δεν υπήρχε επαρκής ζήτηση, γι' αυτό και οι ιδιοκτήτες τους, αντί

να εμπλακούν σε ένα καταστροφικό ανταγωνισμό μεταξύ τους συμφώνησαν, αρχικά, να διατηρήσουν υψηλά τις τιμές των προϊόντων τους και στην συνέχεια (μάλλον το 1896), να λειτουργούν μόνο οι δύο μύλοι». Η λειτουργία των μύλων βασιζόταν στη χρήση μυλόπετρων όμως το 1902 εισάγονται τεχνολογικές κατασκευές από τη Γερμανία και την Ουγγαρία.

Στα 1901 υπήρχαν ήδη 18 ατμόμυλοι σε όλο το Βιλαέτι, από τους οποίους οι τρεις λειτουργούσαν και με κυλίνδρους και με μυλόπετρες. Τέσσερα χρόνια αργότερα καταγράφησαν 19 ατμόμυλοι, 7 πετρελαιοκίνητοι (οι 3 στην Αδριανούπολη), τρεις μεγάλοι νερόμυλοι με δυνατότητα καθαρισμού των δημητριακών (στην Αδριανούπολη) καθώς και πολυάριθμοι μικρότεροι νερόμυλοι, ανεμόμυλοι και ιπήλατοι μύλοι. Από τους ατμόμυλους οι 4 ήταν στην Αδριανούπολη, ενώ υπήρχαν από δύο στις Σαράντα Εκκλησιές και το Σουφλί και από ένας στη Μ.Γέφυρα, Τυρολόη, Χαριούπολη, Κομοτηνή, Καλλιόπολη, Αίνο, Κεσσάνη και Ραιδεστό (Χοτζίδης 2005-2006).

Ο Καραγιόβοφ αναγνωρίζει την έλλειψη της εργοστασιακής βιομηχανίας στην περιοχή, η οποία περιορίζεται στην παραγωγή αλευριού, μεταξιού και οινοπνεύματος. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Βούλγαρου Γραμματέα του Εμπορικού Πρακτορείου στην Αδριανούπολη, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από ένα σύνολο 31 αλευρόμυλων του βιλαετίου, στην Αδριανούπολη εδράζονται 6, όμως λειτουργούν μόνο 2 και 2 στις Σαράντα Εκκλησιές. Ο ένας εκ των δύο αλευρόμυλων των Σαράντα Εκκλησιών, ιδιοκτησίας Δ. Δοδόπουλου, λειτουργεί συστηματικά παράγοντας ικανές ποσότητες προς την κάλυψη των απαιτήσεων την τοπικής κατανάλωσης αλλά και του στρατού, τηρώντας την συναφθείσα συμφωνία.

Αμπελουργία

Η αμπελοκαλλιέργεια είναι εμφανώς διαδεδομένη στο βιλαέτι Αδριανούπολης και κυρίως στα διαμερίσματα Γάνου και Χώρας στην Προποντίδα και στο διαμέρισμα των Σαράντα Εκκλησιών σύμφωνα με τον Έλληνα Πρόξενο Δημαρά.

Οι μεγαλύτερες ποσότητες σταφυλιών σύμφωνα με τον Χριστοδούλου (1897), παράγονται στα Σατζάκια Καλλιπόλεως, Σαράντα Εκκλησιών και Ραιδεστού, όπως αναφέρεται και από τον Καραγιόβοφ.

Πίνακας 8. Ετήσια παραγωγή σταφυλιών κατά τα έτη 1897 και 1898 κατά τον Καραγιόβοφ.

Σαντζάκια	1897	1898
Αδριανούπολεως	969.845	803.033
Σαράντα Εκκλησιών	2.355.847	2.449.200
Ραιδεστού	7.344.346	2.376.654
Δεδέαγατς	1.704.800	2.152.500
Καλλιπόλεως	10.700.000	12.557.000
Σύνολο	23.074.838	20.338.387

Πίνακας 9. Παραγωγή κρασιού το έτος 1902 κατά τον Καραγιόβοφ.

Καζάδες	1902
Αδριανούπολης	490.000
Μουσταφά Πασά	200.000
Ορτάκιοϊ	70.000
Χάφσας	800.000
Λοζενγκράντ	5.200.000
Δεδέαγατς	140.000
Σουφλίου	1.600.000
Ραιδεστού	775.000
Μυριοφύτου	7.020.000
Τσατάλτζας	2.150.000

Η παραγωγή και η διάθεση του παραγόμενου οίνου καθοδηγείται τόσο από τις ευρωπαϊκές, όσο και από τις διεθνείς αγορές, όπως και στην περίπτωση του καπνού. Όσον αφορά την ποιότητα των κρασιών της περιοχής, ξεχωρίζουν αυτά του Σουφλίου και του Καζά Μυριοφύτου, με αυτά της Αδριανούπολης, της Γκιουμουλτζίνας και των Σαράντα Εκκλησιών να υστερούν, παρά την μεγαλύτερη ποσότητα παραγωγής ως απόρροια της αύξησης των εξαγωγών προς Γαλλία κατά τα έτη 1880-1890.

Ο Βούλγαρος Γραμματέας του Εμπορικού Ινστιτούτου Καραγιόβοφ κατά την επίσκεψη του στην περιοχή παρατηρεί ότι η συγκέντρωση της παραγωγής των σταφυλιών και των παραγώγων του, της περιοχής των Σαράντα Εκκλησιών, ανήκει στα χέρια δύο πλούσιων παραγωγών. Ο πρώτος εξ αυτών είναι ο Γάλλος Gouttenoire με καταγωγή από την Λυών ο οποίος εμφιαλώνει κρασί και κονιάκ προς εξαγωγή στην Γαλλία. Η παρουσία του επιχειρηματία και η εγκατάσταση του στην περιοχή είναι αποτέλεσμα ιδιοκτησιακής παραχώρησης από την Οθωμανική αυτοκρατορία αλλά και της ποσότητας του εξαγόμενου κρασιού από την αυτοκρατορία προς την Γαλλία (Pamuk 1987).

Ο δεύτερος πλούσιος επιχειρηματίας για τον οποίο έχει γίνει ήδη μνεία, ο Έλληνας υπήκοος Δοδόπουλος, σύμφωνα με τον Καραγιόβοφ εργαζόταν ταυτόχρονα ως εμπορικός πράκτορας της Ελλάδας και της Γαλλίας στην περιοχή. Ο Καραγιόβοφ επισκέφθηκε την έκταση 10.000 στρεμμάτων στην περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών, ιδιοκτησίας Δοδόπουλου και εντυπωσιασμένος από τα πλούτη και την πολύπλευρη επιχειρηματική προσωπικότητα του καταγράφει την ύπαρξη ατμόμυλου για παραγωγή αλευριού, πετρελαιοκίνητου εργοστασίου παραγωγής σαγιακίου, αποθήκη μεγάλων διαστάσεων για την φύλαξη των κρασιών, εργοστάσιο παραγωγής κονιάκ, μαστίχας και άλλων ποτών καθώς και αποθήκες στο Παρίσι, όπου διατηρούσε το κρασί και το κονιάκ που εξαγόταν στην Γαλλία.

Οι κυριότεροι προορισμοί των εξαγόμενων κρασιών ήταν η Γαλλία, η Νότια Αμερική και δευτερευόντως η Σερβία και η Μακεδονία. Ο ρόλος της Ε.Δ.Ο.Χ. στην αμπελουργία ήταν αντίστοιχος με αυτών που περιγράφηκε για τον καπνό, στηρίζοντας τις καλλιέργειες τόσο τεχνολογικά βελτιώνοντας τον τρόπο εργασίας αλλά και για την καταπολέμηση των ασθενειών. Την περίοδο 1880-1895 η ασθένεια της φυλλοξήρας έπληξε τις αμπελοκαλλιέργειες στην Γαλλία με αποτέλεσμα την αύξηση των εξαγωγών από την Θράκη προς την Γαλλία. Όταν όμως η Γαλλία με την επανόρθωση των καλλιεργειών της μειώνει την ζήτηση από τις περιοχές της Θράκης ήδη από το 1896 το πλήγμα για την τοπική οικονομία είναι τεράστιο. Οι παραγωγοί εξαναγκασμένοι στρέφονται προς άλλες καλλιέργειες οι οποίες την περίοδο εκείνη ευνοούνται από την Ε.Δ.Ο.Χ. όπως ο καπνός και η σιροτροφεία.

Επίλογος

Ίσως λοιπόν η απάντηση στο ερώτημα γιατί η περιοχή της Θράκης συνεχίζει να αποτελεί χώρο έντονων διεκδικήσεων, πολυπόθητων εδαφών και πολυάριθμων λαών, με διαφορετικότητα στον πολιτισμό και στην κουλτούρα, είναι το παρελθόν ως έναρξη όλων αυτών των γνωρισμάτων. Δεν τροποποιείται διόλου, μεταξύ του σήμερα και του τότε, η πρόθεση διεκδίκησης των εδαφών της, λόγω της σημαντικότητας της γεωγραφικής της θέσης. Επιπλέον παρόμοιο συγκριτικά μοιάζει και το μίγμα των λαών που συνιστούν το μπουκέτο των πολιτισμών και των γλωσσών, των χρωμάτων και των οσμών της περιοχής διαχρονικά. Ίσως, σήμερα, οι οικονομικές καταστροφές να μην συνδέονται με πολεμικές καταστροφές όπως τότε, αλλά το τότε με το σήμερα συναντιούνται και επαναλαμβάνονται, προσπαθώντας να ανταπεξέλθουν σε ένα μάλλον επιβαλλόμενο οικονομικό δανεισμό.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Βατικιώτης, Κ. (1876). Βιλαγέτιον Αδριανουπόλεως. Οικονομική Επιθεώρησις, Ιανουάριος, Έτος 3, Νο. 35, σελ. 486-509.

Βατικιώτης, Κ. (1879). Εξωτερικόν εμπόριον Αδριανουπόλεως. Οικονομική Επιθεώρησις, Έτος 3, Νο. 28, σελ. 149-159.

Γονατάς, Στ. (1956). Αναμνήσεις εκ της Θράκης και η τύχη της επί των ημερών μας 1907. Θρακικά. Τόμος 25, σελ. 179-228.

Γονατάς, Στ. (1981). Έκθεση Γονατά. Θράκη. Βιλαγέτιον Αδριανουπόλεως, Δελτίο Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος.

- Εθνικό Ιστορικό Μουσείο (2019). Εθνογραφικός χάρτης της Μακεδονίας και της Θράκης, τυπωμένος στο λιθογραφείο του Γ. Στάγγελ, 1919. Διαθέσιμο: http://www.nhmuseum.gr/el/fakelos-sylogon/antikeimena/23647_el/
- Κουτσούκος, Β. (2012). Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος: Χωρικές Όψεις της Ενσωμάτωσης της Θράκης. Διδακτορική διατριβή. Ρέθυμνο: Πενεπιστήμιο Κρήτης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας.
- Μπακιρτζής, Ι. (2000). Σκέψεις για την Εφαρμογή των Οθωμανικών Μεταρρυθμίσεων του 19ου αιώνα. Η Περίπτωση της Θράκης. Ξάνθη: Εκδόσεις Σπανίδη.
- Wikipedia (2019). Θράκη. Διαθέσιμο: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7>
- Wikipedia (2019α). Βουλγάρικος Εθνογραφικός χάρτης του Βιλαετίου Αδριανούπολης 1912, του Λιούμπομυρ Μίλετιτς. Διαθέσιμο: https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D1%82%D0%BE_%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%82-%D0%B5_%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7_1913_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0
- Χολέβα, Ε. (2015). Εθνικές αντιπαράθεσεις στη Νότια Θράκη: κοινωνικές, οικονομικές και ιδεολογικές παράμετροι. Η περίπτωση της Μητροπόλεως Αδριανουπόλεως 1870-1912. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.
- Χοτζίδης, Α. (2005-2006). Η αγροτική οικονομία του Βιλαετίου Αδριανούπολης. Σε: Περί Θράκης. Τόμος 5. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.
- Χούμας, Σ.Μ. (2017). Yenidje tobacco - Ο θρύλος των καπνών. Διαθέσιμο: <https://manolischoumas.blogspot.gr/2017/08/yenidje-tobacco.html>
- Χριστοδούλου, Μ. (1897). Η Θράκη και οι Σαράντα Εκκλησίουι μετά τινών διοικητικών εκκλησιαστικών ζητημάτων, Κωνσταντινούπολις: s.n.

II. Ξενόγλωσση

- Ανον. (1977). Νεώτερος ελληνισμός από το 1833 ως 1881 (β). Σε: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Karajonov, T. (1903). Materiali za izucavane odrinskija viljaeta. Sofija.
- Pamuk, S. (1987). The Ottoman empire and European capitalism 1820-1913. Cambridge: Cambridge University Press.

ΠΕΤΡΩΤΑ: ΠΕΤΡΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΜΟΣ, ΛΙΘΟΞΟΟΙ, ΛΙΘΙΝΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΤΡΑΣ

Δημήτριος Βουρνέλης & Ορέστης Βουρνέλης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκεκριμένη προσπάθεια προσεγγίζει επιγραμματικά εύρος δεδομένων, καταστάσεων και εξελίξεων, ενταγμένο σε πλέγμα συνθηκών γύρω από τον οικισμό των Πετρωτών Ν. Έβρου κυρίως βάσει των δραστηριοτήτων των κατοίκων του, σχετικές με την επεξεργασία και εκμετάλλευση των πετρωμάτων της περιοχής. Ειδικότερα η παρούσα εργασία θα ερευνήσει το θέμα βάσει αξόνων όπως: του οικισμού και των κατοίκων του σε επίπεδο χωρικής και χρονικής ένταξης, ιστορικής εξέλιξης και διαδρομής καθώς και δραστηριοτήτων επαγγελματικής και οικονομικής φύσεως όπως τις ανάλογες λίθινες κατασκευές, εργασίες και δημιουργήματα των λιθοξόων, τα αντίστοιχα έργα και μνημεία ως απόρροια της βασικής αυτής ενασχόλησης σχετικής με την πέτρα διαχρονικά. Ακόμη αναφέρεται στους πολλούς και έντονους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που έλαβαν χώρα, κυρίως κατά τον 20ο αιώνα, στην επικράτεια και ειδικότερα στην περιοχή. Σκόπιμη καθίσταται η εκτενέστερη αναφορά στη σημερινή χρήση του οικείου κτιρίου – πολυχώρου του Μουσείου Πέτρας και στις παρεμβάσεις που αυτό δέχθηκε πρόσφατα για να καταστεί λειτουργικό ώστε να διαδραματίσει το νέο ρόλο του ως στέγη των λίθινων εκθεμάτων και της ιστορίας.

Λέξεις κλειδιά: Πετρωτά, ιστορία, πετρώματα, λιθοξόος, κατασκευές λίθου, μνημεία, μουσείο

Λιθοξόος

Η τέχνη των λιθοξόων των Πετρωτών Τριγώνου

... ο Δημοσθένης Σωτηρούδης μίλησε για την τέχνη των λιθοξόων της γενέτειράς του αλλά και για το δικό του εμβληματικό έργο, τον «Λιθοξόο», που δεσπόζει στην κεντρική πλατεία του χωριού. Ένα γλυπτό-ορόσημο για τον ίδιο και το χωριό, αφού αποδίδει την οφειλόμενη τιμή και ευγνωμοσύνη στους «ξεχασμένους λιθοξόους» και φροντίζει να «κρατήσει ζωντανή την ιστορική ανάμνηση των λιθοξόων.

Εικόνα 1. Μνημείο Λιθοξόου, φωτογραφία από την εκδρομή του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ Ορεστιάδας στις 4 Ιουνίου 2016 - πλατεία Πετρωτών (Πηγή: Ευάγγελος Μανωλάς).

Κατά την τελετή των αποκαλυπτηρίων του «Λιθοξόου» για τον Δημοσθένη Σωτηρούδη και το έργο του είχε μιλήσει ο αρχαιολόγος Διαμαντής Τριαντάφυλλος (Τριαντάφυλλος χ.χ.).

Δημοσθένης Σωτηρούδης

Αντί εισαγωγής - απόσπασμα συνέντευξης σχετικά με το καλλιτέχνημα

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του ίδιου του καλλιτέχνη κατά τη συνέντευξη που παρέθεσε για την παρούσα εργασία στις 28.07.2019, το γλυπτό μνημείο «λιθοξόος»:

- Αποτίει φόρο τιμής στους τεχνίτες της πέτρας του οικισμού
- Αναδεικνύει και ταυτοποιεί τις ομοιότητες της εξόρυξης, της επεξεργασίας και των εργαλείων της πέτρας στην πορεία των αιώνων σε σχέση με την κλασική αρχαιότητα όπου και πιθανολογείται πως ξεκινά η χρήση των οικείων λατομείων,
- Υποδεικνύει την ταυτότητα των διεθνών πλέον μνημείων της ευρύτερης περιοχής
- Περικλείει συμβολισμούς που αντανακλούν στη διαδρομή των ανθρώπων του χωριού, την τέχνη, τους αγώνες τους, την οικονομική άνθιση αλλά και την μετέπειτα ύφεση και οικονομικό μαρασμό που επήλθε,
- Συμβολίζει τη συμφιλίωση και συνεργασία των όμορων περιοχών και λαών με βάση την πέτρα, την επεξεργασία της και των αντίστοιχων εμπορικών σχέσεων και συναλλαγών,
- Αποτελείται από υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του τα οποία έγιναν με επιτηδευμένη επιλογή. Συγκεκριμένα η κατασκευή της μορφής του τεχνίτη «δουλεύτεκε» με εισαγόμενη τεχνητή Γαλλική πέτρα. Η έτοιμη μυλόπετρα στη βάση είναι αυθεντικό υλικό των λατομείων της περιοχής. Ο καλλιτέχνης αναφέρει πως ήθελε να «συμφιλιώσει» τα δύο αυτά υλικά που αποτέλεσαν οικονομικούς ανταγωνιστές συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, με το πρώτο (εισαγόμενη Γαλλική τεχνητή πέτρα) να εκτοπίζει σταδιακά το δεύτερο μέχρι την καθολική του κυριαρχία χάριν του χαμηλού κόστους και μεγαλύτερης ανθεκτικότητας αφού περιέχει τσιμέντο και ρινίσματα ειδικών σκληρών πετρωμάτων.

Ο Δημοσθένης Σωτηρούδης πρόσθεσε επίσης πως κατά το άκουσμα της πρότασης που του έγινε για την κατασκευή του γλυπτού μνημείου, η σκέψη του «έτρεξε» κατευθείαν στο ξεχασμένο αυτό επάγγελμα.

Οικισμός

Ο οικισμός των Πετρωτών

Σύντομη παρουσίαση και αναδρομή, έργα, μνημεία

Ο οικισμός των Πετρωτών αποτελεί ένα από τα βορειότερα χωριά όχι μόνο του Νομού Έβρου, αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας. Είναι χτισμένος στο ανατολικό άκρο της οροσειράς της Ροδόπης σε υψόμετρο 219 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας στα όρια με την άλλη μεγάλη γεωφυσική ενότητα της περιοχής, την παρέβρια πεδιάδα. Βρίσκεται πενήντα ένα (51) χιλιόμετρα ΒΑ της Νέας Ορεστιάδας, την έδρα του ομώνυμου δήμου και οχτώ (8) χιλιόμετρα από το Ορμένιο και το σημείο τελωνειακής σύνδεσης με τη Βουλγαρία.

Η ίδρυση των Πετρωτών ως κοινότητα τοποθετείται στον 16ο αιώνα, όμως τα ίχνη της εκεί ανθρώπινης παρουσίας χρονολογούνται στην προϊστορική περίοδο. Συγκεκριμένα, οι αρχαιότερες ενδείξεις δραστηριότητας στον χώρο ανάγονται στην πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. Σε ευρήματα ανάλογης έρευνας του Δ. Τριαντάφυλλου στην περιοχή όπου και σώζονται τα ερείπια του μεταβυζαντινού κάστρου στο ύψωμα Παλαιόκαστρο [τρία (3) χιλιόμετρα νοτίως του χωριού] βρέθηκαν ενδείξεις κατοίκησης και εγκατάστασης κατά τη συγκεκριμένη περίοδο (Τριαντάφυλλος 1991). Σύμφωνα πάντοτε με την έρευνα, στην αρχή της πρώιμης εποχής του σιδήρου τον 11ο π.Χ. αι. σε όλο το εύρος της νοτιοανατολικής χερσονήσου του Αίμου εγκαταστάθηκαν τα θρακικά φύλα, τα οποία την εποχή του Ηροδότου γίνονται γνωστά με συγκεκριμένα ονόματα, όπως Βίστονες και Κίκονες μεταξύ Νέστου και Έβρου, και Οδρύσες που κατοικούσαν στην περιοχή μας. Κατάλοιπα οικισμών αυτής της περιόδου έχουν εντοπιστεί με τις ανασκαφές και επιφανειακές έρευνες σε ταφικούς τύμβους σε πολλές θέσεις όπως τα Πετρωτά, Μαράσια, Πλάτη, Ρίζια, Σπήλαιο, Σαύρα, Διδυμότειχο και Ρήγιο. Οχυρωματικοί περίβολοι, νεκροταφεία, λαξευτοί τάφοι και ιερά με λαξευμένες κόγχες, βραχογραφίες και βωμούς στα βουνά της Ροδόπης και του Ισμάρου αποτελούν μαρτυρίες του επιπέδου πολιτισμού που ανέπτυξαν οι Θράκες προϊόντος του χρόνου. Στην τοποθεσία βρέθηκαν επίσης ευρήματα της Ρωμα-

ϊκής περιόδου, και κατά τον Δημοσθένη Σωτηρούδη, και της Μακεδονικής περιόδου (συνέντευξη με Σωτηρούδη 2018). Η εν λόγω ανθρώπινη παρουσία ιδιαιτέρως για την περιοχή των Πετρωτών είναι στενά συνδεδεμένη με την ύπαρξη των πετρωμάτων των οποίων η εξόρυξη και εκμετάλλευση ξεκίνησε κατά την κλασική αρχαιότητα με την ταυτόχρονη ίδρυση και εγκατάσταση των λατομείων τα οποία πρόσφεραν την πρώτη ύλη για την κατασκευή έργων και μνημείων, εξακολούθησε δε μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα (Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Ενδεικτικά έργα και μνημεία όπως τα κάτωθι αποτελούν δημιουργήματα των οικείων λιθοξόνων με τη χρήση των πετρωμάτων της περιοχής:

- θρακικός τάφος, (ή μακεδονικός σύμφωνα με τον Δημοσθένη Σωτηρούδη), του Μαλ Τεπέ (4ου αιώνα π.Χ.) που βρίσκεται στο Μεζέκ της Βουλγαρίας.
- το βυζαντινό κάστρο του Μεζέκ (περ.1000 - 1100μ.Χ.).
- το μεταβυζαντινό κάστρο νότια των Πετρωτών στη θέση Παλαιόκαστρο (περ. 1500μ.Χ.).
- τη γέφυρα Μεζέκ του Μουσταφά Πασά που αποτελεί μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς με 296μ. μήκος και 6,30μ. πλάτος, στον ποταμό Έβρο και στο ύψος του σημερινού Σβίλενγκραντ για την οποία θα γίνει συγκεκριμένη αναφορά παρακάτω καθώς η κατασκευή της σχετίζεται άμεσα και σηματοδοτεί ουσιαστικά την ίδρυση των Πετρωτών ως συγκροτημένου οικισμού στα νεότερα χρόνια στη θέση που γνωρίζουμε μέχρι και σήμερα.
- μεταβυζαντινές εκκλησίες, όπως των Παμμεγίστων Ταξιαρχών στα Πετρωτά (1834), Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στον Πεντάλοφο (1858), Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Θεραπειό (1895), αλλά και από τη βουλγαρική πλευρά, όπου υπήρχε το ελληνικό στοιχείο, η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου στο Μάλκο Γκραντίστε (1844), και η εκκλησία στη Μονή Λαμπούς (Αγίων Αποστόλων) του α΄ μισού του 19ου αιώνα (Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Για την καταγωγή των ιδρυτών του οικισμού και μετέπειτα κατοίκων του χωριού, αναφέρονται τρεις (3) εκδοχές:

- Κατά την προφορική παράδοση τα Πετρωτά ιδρύθηκαν από Ηπειρώτες τεχνίτες της πέτρας οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στον χώρο το έτος 1529 μ.Χ. για να συμμετέχουν στην κατασκευή της γέφυρας του Μουσταφά Πασά στο σημερινό Σβίλενγκραντ της Βουλγαρίας, την οποία οι ίδιοι αποκαλούσαν «Γιοφύρι» (Βαβελίδης κ.ά. 2007). Το έργο υλοποιήθηκε διότι στρατηγικά κυρίως είχε κριθεί ως γρήγορος και ασφαλής τρόπος για την προώθηση του Οθωμανικού στρατού στα βορειότερα σημεία της Αυτοκρατορίας στις παραδουνάβιες περιοχές. Η επιλογή της θέσης δεν ήταν τυχαία καθώς εκμεταλλευόταν τη χάραξη μίας εκ των σημαντικών οδών της ρωμαϊκής περιόδου, τη Via Diagonalis (ή Militaris) που ένωνε την Κωνσταντινούπολη με το Singidunum (σημερινό Βελιγράδι), (ο.π.). Ο δρόμος αυτός χρησιμοποιήθηκε αδιάλειπτα τόσο από τους βυζαντινούς, όσο και από τους Οθωμανούς. Ο ορισμός της θέσης της γέφυρας, πλησίον των λατομείων βοηθούσε στη γενικότερη οικονομία του έργου. Η πρώτη αυτή εκδοχή αναφέρει ακόμη ότι οι εν λόγω τεχνίτες είχαν προηγουμένως εργαστεί στη Μάλτα. Μια ένδειξη που συνηγορεί εν μέρει υπέρ αυτής της παράδοσης είναι πως τόσο στα Πετρωτά όσο και σε άλλα χωριά του βορείου Έβρου απαντάται έως σήμερα το γυναικείο όνομα Μάλτα (μαρτυρία Παν. Μουρδικούδη).
- Η δεύτερη εκδοχή αναφέρει ότι οι τεχνίτες ήρθαν απευθείας από την Ήπειρο (συνέντευξη με Δ. Σωτηρούδη 2018). Ο Βακαλόπουλος (1993) αναφέρει ότι οι μετακινήσεις πληθυσμών την εποχή της Τουρκοκρατίας ήταν σύνηθες φαινόμενο ιδίως όταν υπήρχαν συγκρούσεις μεταξύ των Οθωμανών και των άλλων εθνικών ομάδων ή λόγω φυσικών πόρων, έλλειψης τροφίμων και επίσης σε περιπτώσεις επιδημιών (λιμός).
- Η τρίτη εκδοχή αναφέρει ότι οι τεχνίτες ήρθαν από τον νησί της Μάλτας, (ιστορικά είναι καταγεγραμμένες πλευσεις μαλτέζικων πλοίων και πειρατών στο Βόρειο Αιγαίο).

Η διείσδυση των Τούρκων στην Ευρώπη με την κατάληψη της Καλλίπολης το 1354 μ.Χ. και ιδίως η άλωση της Αδριανούπολης το 1368/1369 μ.Χ. οριστικοποίησαν την απώλεια της Θράκης για το Βυζάντιο. Σημαντικά δημογραφικά και παράλληλα οικονομικά κέντρα αναπτύχθηκαν στη Θράκη κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, όπως η Κωνσταντινούπολη, η Αδριανούπολη, η Φιλιππούπολη, το Διδυμότειχο, η Ραιδεστός, η Σηλυβρία κ.ά. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως σύμφωνα με τον Νικόλαο Λωρέντη (1839), συγγραφέα της «Νεωτάτης διδακτικής Γεωγραφίας», ο αριθμός των κατοίκων της Αδριανούπο-

λης κάποιες περιόδους ανέρχονταν περίπου σε 120.000 άτομα. Η πλειονότητα εξ αυτών ήταν Έλληνες και σχημάτιζαν δικές τους συντεχνίες και εμπορικές κλάσεις. Αντιστοίχως και σε ικανό ποσοστό δραστηριοποιούνταν σε εμπόριο φυσικών και τεχνικών προϊόντων που διεξαγόταν κυρίως διαμέσου του ποταμού Έβρου με πλωτά μέσα προς την παραθαλάσσια πόλη Αίνο.

Εμφανές είναι βάσει χρονολογιών πως τα Πετρωτά αποτέλεσαν κατά την ίδρυσή τους οικισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας και μάλιστα σε περίοδο οργάνωσης, ενδυνάμωσης, επέκτασης και περαιτέρω εδραίωσής της. Η συνθήκη αυτή δεν άλλαξε μέχρι τις παρυφές του 20ου αιώνα όταν και άρχισαν οι ραγδαίες γεωπολιτικές εξελίξεις με αλληπάλληλες συνθήκες και τις γνωστές επαναχαράξεις συνόρων. Ακόμη και το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, τον Αύγουστο του 1913, το χωριό, όπως και όλη η περιοχή βορείως του Διδυμοτείχου, παραμένει μέρος της. Τον Σεπτέμβριο του 1915 η περιοχή παραχωρείται στη Βουλγαρία ως ανταπόδοση για τη συμμετοχή της χώρας αυτής κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους στο πλευρό της Γερμανίας και της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τα Πετρωτά, όπως και ολόκληρη η Δυτική Θράκη ενσωματώθηκαν οριστικά στην Ελλάδα με τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923.

Στα χρόνια που ακολούθησαν την ίδρυση του οικισμού η πλειοψηφία των κατοίκων του χωριού είχαν ως βασική ασχολία την εξόρυξη της πέτρας η οποία και χρησιμοποιήθηκε κυρίως ως δομικό υλικό για κτίρια όπως κατοικίες, εργαστήρια, εκκλησίες, επίσης ως βασικό αναλώσιμο εξάρτημα της αλευροβιομηχανίας, την μυλόπετρα, καθώς και για χρηστικά και λειτουργικά αντικείμενα της καθημερινότητας όπως στόμια πηγαδιών, χερόμυλους, γουδιά κ.ά. Η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν κυρίως ενασχολήσεις για την κάλυψη καθημερινών και βιοποριστικών αναγκών (Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Εκτός από τη εξόρυξη και κατεργασία της πέτρας, οι κάτοικοι των Πετρωτών ασχολήθηκαν ως λογικό επακόλουθο με τη εμπορία της. Το εμπόριο της πέτρας άνθισε και προωθήθηκε ιδιαίτερα μετά το 1872, όταν κατασκευάστηκε η σιδηροδρομική γραμμή Αδριανούπολης - Δεδεαγάτς (Αλεξανδρούπολη) και Αδριανούπολης - Φιλιππούπολης και την επέκταση αυτής έως τη Σόφια το 1888. Η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής πέραν των μετακινήσεων διευκόλυνε εν πολλοίς τις μεταφορές.

Από τον 19ον αιώνα, οι μεταφορές εμπορευμάτων από Κωνσταντινούπολεως και Αδριανούπολεως προς άλλες πόλεις της Θράκης, εγίνοντο και σιδηροδρομικώς. Κατά τα τέλη του 19ου αιώνα εις την Θράκην υπήρχε σιδηροδρομικόν δίκτυον, καλύπταν 601 χιλμ., ήτοι 398 χιλμ. από τα Βουλγαρικά σύνορα μέχρι Κων)πόλεως, 140 χιλμ. από Κουλελί Μπουργά μέχρι Δεδέ - Αγάτς (Αλεξανδρούπολιν), 45 χιλμ. από Μπαμπά - Εσκή μέχρι Σαράντα Εκκλησίας και 118 χιλμ. από Δεδέ - Αγάτς μέχρι της Ελληνικής μεθορίου. Οι σιδηρόδρομοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανήκον εις Γαλλικήν Εταιρίαν.

(Παπαθανάση-Μουσιοπούλου 1974)

Αυτό είχε παράλληλα ως αποτέλεσμα και τον περιορισμό της χρήσης του ποταμού Έβρου ως κύριας μέχρι τότε οδού μεταφοράς επιβατών και προϊόντων με πλωτά μέσα.

Ο ποταμός Έβρος επίσης εξυπηρετεί πολύ τας μεταφοράς, διότι ήτο πλωτός μέχρι των εκβολών του, κατά τους μήνας Μάϊον, Ιούνιον, Οκτώβριον, Νοέμβριον και Δεκέμβριον. Τότε διεπλέετο από πολυαριθμούς σχεδιάς, κατασκευασμένος εκ σανίδων πεύκης, οι οποίαι εκόπτοντο εις τα εν Περιστερά εργοστάσια οικοδομήσιμου ξυλείας, αφού δε διήρχοντο* εκ των επαρχιών Φιλιππουπόλεως, Παζαρτζίκιου, Εσκή - Ζαγορά, Τσιρμπάν, Χάς - Κιοα, Αδριανούπολεως και διαφόρων παρακειμένων χωρίων και κωμοπόλεων, μετέφερον εις Αίνον σημαντικός ποσότητας σιτηρών, ως και άλλων προϊόντων, προωριωμένων δι' εξαγωγήν εις διαφόρους αγοράς. Τας σχεδιάς αποσυνέθετον εις Αδριανούπολιν και Αίνον, το δε υλικόν των, χρησιμεύον ως οικοδομήσιμος ξυλεία, κατηναλίσκετο εις τας πόλεις αυτάς, ή μετεφέρετο εις Κων)πολιν. Το διά του Έβρου ενεργούμενον κατ' έτος εμπόριον ανήρχετο συνήθως εις πέντε εως εξ χιλιάδας σχεδιάς, όταν δε υπήρχε μεγάλη ζήτησις σιτηρών, εις οκτώ εως δέκα χιλιάδας.

(Παπαθανάση-Μουσιοπούλου 1974)

Όταν με τη συνθήκη της Λωζάννης διαμορφώνονται τα νέα δεδομένα και σύνορα στην περιοχή, κλείνουν βίαια οι εμπορικοί δρόμοι, σταματούν οι συναλλαγές με τα γειτονικά χωριά και πόλεις της Βουλγαρίας καθώς και με το εγγύτερο αστικό κέντρο της εποχής, την Αδριανούπολη, αλλά και με τις υπόλοιπες

πόλεις της Ανατολικής Θράκης (Βαβελίδης κ.ά. 2007). Οι μεταβολές αυτές θα έχουν καταλυτικό ρόλο στην εμπορία και οικονομία της πέτρας η οποία ουσιαστικά σταματά το έτος 1920. Ακόμη, σύμφωνα με τον Δ. Σωτηρούδη η παράλληλη εισαγωγή τεχνικής γαλλικής πέτρας που διευκολύνθηκε ομοίως από τον σιδηρόδρομο, επέφερε καίριο πλήγμα στη χρήση και διακίνηση της τοπικής πέτρας με αποτέλεσμα την οριστική κατάρρευση του προϊόντος το 1928. Επιπρόσθετος ανασταλτικός παράγοντας καθίσταται η διάδοση και προοδευτική υπερίσχυση της χρήσης των κυλινδρόμυλων στην αλευροβιομηχανία που παραγκωνίζει ταχύτατα τη ζήτηση της μυλόπετρας η οποία και αποτελεί βασικό εμπορικό και εξαγωγίμο προϊόν του οικισμού.

Οι προαναφερθείσες συνθήκες που απομόνωσαν συγκοινωνιακά στον μέγιστο βαθμό την ευρύτερη περιοχή άλλαξαν καθολικά τα ερείσματα και την ήδη διαμορφωμένη δυναμική της περαιτέρω ανάπτυξης του ιδιαίτερου αυτού κλάδου και κατ' επέκταση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων και επαγγελματιών του οικισμού που σε συνδυασμό με τις μεταγενέστερες ιστορικές, κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που επέφερε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, κυρίως δε το φαινόμενο της μετανάστευσης σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, ιδίως το Βέλγιο και τη Γερμανία (και λιγότερο σε περιοχές της χώρας), οδήγησαν σταδιακά στη δραματική μείωση του πληθυσμού και τον αντίστοιχο μαρασμό (συνέντευξη με Δ. Σωτηρούδη 2018). Έτσι, ως αποτέλεσμα καταγράφεται πως οι πρώτοι κάτοικοι των Πετρωτών μεταναστεύουν το 1958 με κατεύθυνση τη Γερμανία βάσει των διακρατικών συμφωνιών που υπογράφηκαν μεταξύ των μερών. Η πρώτη αυτή «φυγή» και μετακίνηση δρα παράλληλα ως βάση για τα επόμενα κύματα μετανάστευσης προς τη Β. Ευρώπη. Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία το έτος 1961 ο πληθυσμός των Πετρωτών ανέρχεται σε 1744 κατοίκους ενώ δέκα (10) χρόνια αργότερα κατά την απογραφή του 1971 ο αριθμός αυτός μειώνεται δραστικά «πέφτοντας» σχεδόν στο μισό. Έκτοτε εξελικτικά ακολουθεί φθίνουσα πορεία για πολλούς και εύλογους λόγους ως μία ακροβολισμένη και επαρχιακή περιοχή.

Έτος	Πληθυσμός
1928	1206
1940	1621 (1601)
1951	1744
1961	1510
1971	880
1981	617
1991	608
2001	312
2011	270

Πίνακας 1. Δημογραφικά Στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ.

Σήμερα, η πλειοψηφία των κατοίκων καταγόμενων από τα Πετρωτά, κατοικούν ως μετανάστες στη Γερμανία (κυρίως στην περιοχή της Στουτγάρδης), καθώς και σε αστικά κέντρα στην Ελλάδα, τόσο στον Νομό Έβρου (Αλεξανδρούπολη και Νέα Ορεστιάδα) αλλά και σε άλλες περιοχές της χώρας.

Πέτρα - Λιθοξόοι

Η οικονομία της πέτρας

Η φυσική πέτρα, αποτέλεσε έως και το τέλος σχεδόν του 19ου αιώνα το βασικό δομικό υλικό με το οποίο κατασκευάζονταν το κύριο ή το μόνιμο και ισχυρό μέρος όλων των μεγάλων δομικών έργων. Εδώ και διακόσια περίπου χρόνια πρωτοεμφανίστηκαν, στη γεφυροποιία κυρίως, οι μεταλλικές κατασκευές οι οποίες και αναπτύχθηκαν σε σχετικό εύρος πριν μόλις εκατό χρόνια. Με την πάροδο του χρόνου και την ανάλογη εξελικτική πορεία της επεξεργασίας τους μαζικοποιήθηκαν ως βιομηχανοποιημένο προϊόν. Πιο πρόσφατα ακόμη, άρχισε η διάδοση και η γενίκευση των χυτών κατασκευών. Σύγχρονα η βιομηχανική ανάπτυξη και η κοινωνική ροπή και τάση είχαν σαν αποτέλεσμα να αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό η χρήση των τεχνητών λίθων. Ο κυριότερος λόγος είναι ότι αυτά έχουν πιο ομοιόμορφες ιδιότητες που τα καθιστούν διαχειρίσιμα και εξελίξιμα βάσει της τεχνολογίας ενώ, παράλληλα, το κόστος της παραγωγής τους μπορεί να ελεγχθεί αποτελεσματικά.

Ως απόρροια των παραπάνω ο ρόλος των φυσικών λίθων έχει περιορισθεί στο ελάχιστο. Σε κάποιο βαθμό σήμερα υπάρχει ζήτηση και χρήση μικρής κλίμακας σε μικρά έργα ή διαφόρου τύπου καλλωπισμούς υπό προϋποθέσεις όπως η εγγύτητα και πρόσβαση λόγω θέσης, περιβάλλοντος και οικοσυστήματος ή και παράδοσης, συντήρησης και αναπαλαίωσης.

Οι φυσικές πέτρες σαν δομικό υλικό μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενδεικτικά με τους ακόλουθους τρόπους:

- α) Να τοποθετηθούν σχετικά ακατάστατα και να σχηματίσουν λιθορριπή.
- β) Να τοποθετηθούν σε θέσεις μία - μία, ώστε να σχηματίσουν ξηρολιθοδομή.
- γ) Να κτισθούν συνδεδεμένες μεταξύ τους με κονίαμα, δίνοντας κανονική λιθοδομή.
- δ) Να προστεθούν μέσα στο σκυρόδεμα και να σχηματίσουν έτσι λιθόδεμα κυρίως σε ογκώδεις χυτές κατασκευές.
- ε) Να θρυμματισθούν, ώστε να μεταβληθούν σε σκύρα (χαλίκι) ή άμμο για να χρησιμοποιηθούν σαν αδρανή υλικά και υλικά κατασκευής οδοστρωμάτων κ.ά.
- στ) Να σκιστούν σε λεπτές πλάκες για να αποτελέσουν υλικό επένδυσης στην τοιχοποιία, σε επιστρώσεις δαπέδων, πεζοδρομίων, αυλών κ.ά.
- ζ) Να υποστούν κατάλληλη χημική επεξεργασία ώστε να αποτελέσουν νέου τύπου δομικά υλικά, όπως ασβέστη, γύψο, τσιμέντο κ.ά.

Τοίχοι σε οικοδομικά έργα, βάθρα σε γέφυρες, αψίδες και θόλοι, τοίχοι αντιστηρίξεως κ.ά., κατασκευάζονται με λαξευτές πέτρες. Το κτίσιμο με λαξευτές πέτρες είναι εξαιρετικά δαπανηρό. Παλιότερα τέτοιες λιθοδομές ήταν συνηθισμένες σε έργα ιδιαίτερης σημασίας και αξίας. Στην Ελλάδα οι περισσότερες πέτρες για χρήση σε κτίσματα προέρχονται από ασβεστολιθικά πετρώματα. Οι ασβεστόλιθοι έχουν κατά κανόνα αρκετή αντοχή και η επεξεργασία τους είναι σχετικά εύκολη (σε: Θεοχάρης Μ. *ΧΧ*, Δειμέζης & Ιωαννίδης 1954).

Τα λατομεία της Θράκης και του Βορείου Έβρου

Οι αρχαιότερες θέσεις εξόρυξης στη Θράκη εντοπίζονται κυρίως στις περιοχές των Πετρωτών του Νομού Ροδόπης, των Πετρωτών Έβρου, της Μάκρης, της Μαρώνειας, της Μεσημβρίας, της Σαμοθράκης και της Θάσου.

Η γεωμορφολογία του χώρου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στην περιοχή του ενδιαφέροντος αναπτύσσονται δύο Σειρές όγκων:

- η Σειρά Πενταλόφου Έβρου στα Πετρωτά και τον Πεντάλοφο σε μια ζώνη βορειοδυτικής διεύθυνσης που καταλήγει στην περιοχή της Λιχωνιάς στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα
- η Σειρά Κομάρων καταλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο τμήμα του Βόρειου Έβρου που αρχίζει από το Θεραπειό, τα Κόμαρα και συνεχίζει δυτικά και νοτιοδυτικά των Πετρωτών και Πενταλόφου μέχρι τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα

Οι όγκοι αυτοί αποτελούνται κυρίως από ηφαιστειοϊζηματογενή και ψαμμιτικά πετρώματα που χρησιμοποιήθηκαν κυρίως ως δομικό υλικό αλλά και για την κατασκευή μυλόλιθων μέχρι και την δεκαετία του 1950 (Βαβελίδης & Ζαΐμης 2010).

Γεωλογική δομή της περιοχής

Αναλυτικότερα η περιοχή του Βόρειου Έβρου ανήκει γεωτεκτονικά στη Μάζα της Ροδόπης και καλύπτεται κατά το μεγαλύτερο μέρος από ιζήματα. Σημαντικό μέρος καταλαμβάνουν είδη μεταμορφωμένων πετρωμάτων όπως σχιστόλιθοι και φυλλίτες, ενώ μικρότερο τα ηφαιστειακά πετρώματα. Τεκτονικά δε αποτελείται από τρεις ομάδες πετρωμάτων, Άνω Ηοκαινικής ηλικίας:

- την Ανώτερη Ψαμμιτική Σειρά Πετρωτών
- τη Σειρά Πενταλόφου
- τη Σειρά Κομάρων (Βαβελίδης & Ζαΐμης 2010).

α. Τα πετρώματα της Ανώτερης Ψαμμιτικής Σειράς Πετρωτών αποτελούνται από λεπτόκοκκους κιτρι-

νοπράσινους έως τεφρούς ψαμμίτες που χρησιμοποιήθηκαν ως δομικό υλικό. Στα πετρώματα αυτά βρέθηκαν απολιθώματα από κοράλλια και τρηματοφόρα.

β. Η Σειρά Πενταλόφου αναπτύσσεται στα Πετρωτά και τον Πεντάλοφο και καταλήγει στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Η συγκεκριμένη Σειρά έχει ηφαιστειοϊζηματογενή πετρώματα τριών (3) τύπων:

- πέτρωμα πράσινης έως τεφροπράσινης απόχρωσης συνεκτικό ψηφιδωτολατυποπαγές το οποίο χρησιμοποιήθηκε κυρίως ως δομικό υλικό μέχρι και την δεκαετία του 1950 και περιέχει ζεόλιθο
- πέτρωμα χαλαρό λατυποπαγές και κατά θέσεις από ογκόλιθους
- πέτρωμα ρυολιθικής σύστασης και από ηφαιστειακούς τόφφους. Ο ρυόλιθος χρησιμοποιήθηκε επίσης ιδιαίτερα ως δομικό υλικό και για την κατασκευή μυλόλιθων.

γ. Τέλος, η Σειρά Κομάρων που αρχίζει από το Θεραπειό, και συνεχίζει δυτικά και νοτιοδυτικά των Πετρωτών μέχρι τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Αποτελείται από αδρόκοκκους ψαμμίτες και κροκαλοπαγή που χρησιμοποιήθηκαν ομοίως ως δομικό υλικό και για την κατασκευή μυλόλιθων, και αντικειμένων οικιακής χρήσης. Σε ορισμένες τοποθεσίες έχουμε αποθέσεις ενός υφάλμυρου γεωλογικού σχηματισμού που οι κάτοικοι τον ονόμαζαν «Αλμυρή Πέτρα» (Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Θέσεις και τρόποι εξόρυξης της πέτρας

Οι κυριότερες θέσεις εξόρυξης πέτρας ήταν η περιοχή από το Παλιόκαστρο έως το ρέμα της Καλαθιάς, στις τοποθεσίες «Μαύρη Πέτρα» (Καρακόπετρα), «Πετρωτά», (Μαντινούδια) καθώς επίσης και στο ρέμα της «Κάμισας» (Κάλαμου) στην τοποθεσία «Γκάζου Μύλος». Ένα από τα μεγαλύτερα λατομεία εξόρυξης πέτρας ήταν αυτό της «Δραμπλιάς τα μαντένια», (Αυραμηλιάς), όπου γινόταν πέραν της επιφανειακής και υπόγεια εξόρυξη. Σε κάποιες θέσεις βρέθηκαν ίχνη της παλαιότερης δραστηριότητας. (ο.π.).

Η εξόρυξη της πέτρας στα επιφανειακά λατομεία γινόταν με τον παρακάτω τρόπο:

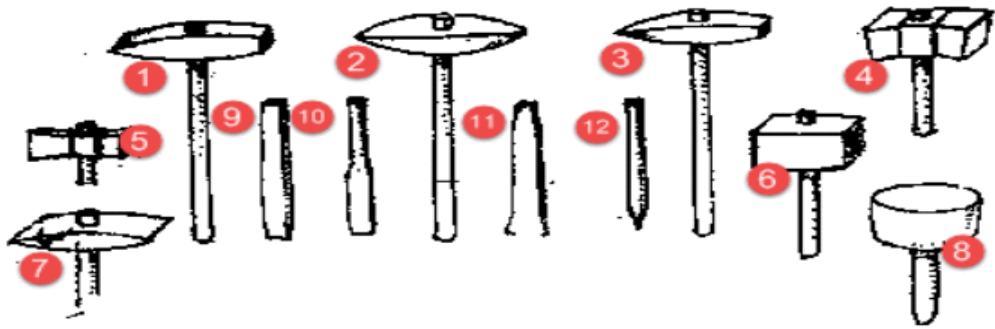
Οι τεχνίτες – λιθοξόοι χάρασσαν επιτόπου πάνω στο πέτρωμα το σχέδιο της πέτρας και εκεί τοποθετούσαν πέταλα. Ανάμεσά τους έβαζαν σιδερένιες σφήνες και τις χτυπούσαν με το βαρύ. Ακολούθως, η μετακίνηση γινόταν με ξύλινους και μεταλλικούς μοχλούς (μανέλες) ως άξονες.

Τα εργαλεία του λιθοξόου

Τα εργαλεία του λιθοξόου ήταν κυρίως μεταλλικά. Τα βασικότερα εξ αυτών σύμφωνα με τον Δ. Σωτηρούδη (2018) είναι:

- η βαριά για την κρούση των σφηνών αλλά και τον θρυμματισμό κατά την αρχική μορφοποίηση
- ο σόκκος ή τσόκκος, εργαλείο λάξευσης το οποίο απαντούμε σε δύο μορφές: α) οι δύο λειτουργικές πλευρές του αποτελούνται από γωνιακή μύτη – κορυφή για τη λάξευση, αποτελούσε την πιο διαδεδομένη έκδοση, β) η μία λειτουργική πλευρά γωνιακή για τη λάξευση και η απέναντι δεύτερη πεπλατυσμένη για την κρούση
- η τσοκλίτσα που χρησιμοποιείται για την λεπτομερέστερη επεξεργασία της επιφάνειας του υλικού
- η μανέλα (λοστός), για τη μεταφορά και μετακίνηση της υπό επεξεργασία πέτρας

Τα εργαλεία του λιθοξού

1. Μπικούνι
2. Κουσκούδα
3. Σόκκος
4. Ματρακάς
5. Τσιπράκι
6. Κόπανος
7. Θραπίνα
8. Τυπάς, ξυλόσφυρο
9. Καλέμι
10. καλέμι
11. Ντασλίδικο
12. Βελόνι

Εικόνα 2. Εργαλεία λιθοξού (Πηγή: Λιθοξόος 2014).

Τοπική οικονομία

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης

Οι Οθωμανοί, θέλοντας να αναγνωρίσουν τη σημαντική συμβολή των λιθοξών και τεχνιτών του χωριού στην κατασκευή της μεγάλης γέφυρας του Μεζέκ τους παραχώρησαν εξ ολοκλήρου τη χρήση των λατομείων (συνέντευξη, ο.π.), γεγονός που θεωρείται πολύ σημαντικό για τον λόγο πως κατά την περίοδο της αυτοκρατορίας, στα εδάφη της κυριαρχίας τους υπήρχαν συγκεκριμένοι οικονομικοί όροι για τα ορυχεία και τις εξορύξεις.

Τα μεταλλεία επίσης απέφερον εις το Κράτος έσοδα ισούμενα προς τα 2/3 της αξίας των πραγματοποιούμενων, διότι κατά τον Μουσουλμανικόν Νόμον, τα μεταλλεία ανήκαν εις τον ιδιοκτήτην της γης. Εάν η γη ήτο εθνική, το μεταλλείον ανήκεν εις τον ανακαλύψαντα αυτό, με την υποχρέωσιν της παραχώρησης του 1/5 του προϊόντος εις την Κυβέρνησιν. Δεν επετρέπετο όμως, η επεξεργασία του μεταλλεύματος. Τούτο διετίθετο ακατέργαστον εις ωρισμένην τιμήν. Τα Εθνικά μεταλλεία υπήγοντο εις την αρμοδιότητα του Νομισματοκοπείου, παραχωρούμενα εις εργολάβους δια 20 έτη.

(Παπαθανάση - Μουσιοπούλου 1974)

Σύμφωνα με τον γλύπτη Δημοσθένη Σωτηρούδη (2018), το κάθε λατομείο, όπως και της οικογενείας του, οργανώθηκε από μία ή περισσότερες οικογένειες ξεχωριστά. Τα λατομεία της περιοχής κατηγοριοποιούνται σε δύο είδη:

- επιφανειακά για την παραγωγή και επεξεργασία μαλακής πέτρας (μυλόπετρες κ.ά.)
- υπόγεια για την εξόρυξη σκληρότερου δομικού κυρίως υλικού

Εκεί εργαζόταν εργάτες και τεχνίτες και αμειβόταν με ημερομίσθιο. Ακόμη, σύμφωνα με μαρτυρία της μητέρας του γλύπτη που μετέφερε ο ίδιος, εργαζόταν και γυναίκες ειδικά στα υπόγεια λατομεία ασχολούμενες με βοηθητικές εργασίες μεταφέροντας κυρίως αντικείμενα της εξόρυξης.

Η εκμετάλλευση της πέτρας γενικότερα στην περιοχή των Πετρωτών από την οικεία κοινότητα όπως και αναφέρθηκε παραπάνω αποτέλεσε ιδιαίτερης βαρύτητας οικονομικό παράγοντα που συνέβαλε κα-

θοριστικά στην επιβίωση και ανάπτυξή της. Η εκεί εξόρυξη ηφαιστειακών και ψαμμιτικών πετρωμάτων άλλωστε ανάγεται στην εποχή της κλασικής αρχαιότητας και συντελείται έως πρόσφατα μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα. Οι Πετρωτώτες τεχνίτες - λιθοξόοι επεξεργαζόταν και εκμεταλλεύονταν την εξορυσσόμενη πέτρα κυρίως ως μυλόπετρα και δομικό υλικό καθώς επίσης και για να κατασκευάσουν ποτίστρες για τα ζώα, στόμια πηγαδιών, γουδιά, χειρόμυλους, υδρορροές, νεροχύτες και άλλα αντικείμενα οικιακής χρήσης. Ακόμη για την κατασκευή ταφόπετρων και κηροπήγιων (συνέντευξη Σωτηρούδης Δ.). Για στέγαστρα – στέγες, δάπεδα και βρύσες χρησιμοποιούσαν σχιστολιθικές πλάκες που εξορύσσονταν επιφανειακά από την περιοχή της Γυαλιάς. Ειδικά η λεγόμενη «Αλμυρή Πέτρα» χρησιμοποιήθηκε εκτός από δομικό υλικό και από τους μεταλλουργούς ως βοηθητικό υλικό κατά την επεξεργασία του μετάλλου διότι το συγκεκριμένο πέτρωμα έχει την ιδιότητα να μειώνει το σημείο τήξης του μετάλλου κάτι που διευκόλυνε την όλη διαδικασία (Μέλφορ & Βαβελίδης 2000, Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Πέραν της εξόρυξης και επεξεργασίας οι μυλόλιθοι κυρίως αποτέλεσαν το βασικό αντικείμενο εμπορικών συναλλαγών σε ευρεία έκταση και σχετική εμβέλεια καθώς η μεταφορά τους έφτανε σε σχετικά μεγάλες αποστάσεις για την εποχή, έως την Αδριανούπολη, Αλεξανδρούπολη, Κομοτηνή, Ξάνθη, το Σκρεμπέλεβο της Βουλγαρίας, τη Φιλιπούπολη και τη Σόφια. Γενικότερα τα υλικά της εξόρυξης και τα διαμορφωμένα προϊόντα της πέτρας που προοριζόταν για εμπορία συγκεντρωνόταν σε συγκεκριμένο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται το κτίριο του σχολείου (συνέντευξη με Δ. Σωτηρούδη 2018).

Επίσης πρέπει να σημειωθεί πως για μακρά περίοδο, μεγάλη οικονομική δραστηριότητα με συμβολή στον κύκλο της πέτρας ως λειτουργικό της τμήμα (μυλόπετρες), αποτέλεσε η λειτουργία μιας σειράς υδρόμυλων κατά μήκος της τοποθεσίας Μπαρμπρούς (Περδικόρρεμα) ενεργοί έως το τέλος της δεκαετίας 1940, με μια διεύθυνση από νοτιοανατολικά προς βορειοδυτικά, γνωστοί ως Τζαφιράδες, Λιμπουρτίκα, Καλιάτη, Καπουσουζή, Ζέτσιου και Μόσχου.

Προβιομηχανικά κτίρια – Μύλοι

Προβιομηχανικά κτίρια της περιοχής

Ακόμη και σήμερα στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου σώζεται ικανός αριθμός προβιομηχανικών και βιομηχανικών κτιρίων που την χαρακτηρίζουν. Παραδείγματα αυτού του τύπου κτιρίων όπως ο μύλος των Πετρωτών, ο μύλος των Καστανεών, το στρατιωτικό μουσείο Διδυμοτείχου, τα κουκουλόσπιτα και οι βιοτεχνίες μεταξιού στο Σουφλί, ο μύλος Μασούρα στην Αλεξανδρούπολη, αλλά και ο μύλος Αλτιναλμάζη στο Καραγάτς Ανατολικής Θράκης αποτελούν μνημεία αναφοράς της οικονομικής δραστηριότητας του νομού μας.

Τα κτίρια αυτά χτίστηκαν κατά τα τέλη 19ου αιώνα έως και την εποχή του μεσοπολέμου σε ιδιαιτέρως ρευστές γεωπολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. Φέρουν ορισμένα χαρακτηριστικά κοινά και πρόκειται για κατασκευές με μεγάλους, ενιαίους χώρους που χρησίμευαν κυρίως για καθετοποιημένη διαδικασία, δηλαδή την επεξεργασία και παρασκευή καθώς και αποθήκευση προϊόντων. Συνήθως διαθέτουν παραπάνω από έναν ορόφους και μεγάλα ανοίγματα με απλοϊκά μεταλλικά, αλλά κυρίως ξύλινα κουφώματα. Εξωτερικά, ακολουθούν ορισμένες από τις κύριες αρχές του νεοκλασικισμού, όπως: κυβική, στιβαρή και λιτή διάρθρωση του όγκου, συμμετρία, δήλωση των επιπέδων, ανάγλυφες παραστάδες, τακτικά οργανωμένα ανοίγματα κ.ά. (Γουρίδης 2006).

Ένα κτίριο που ανήκει στην περίοδο αυτή των αρχών του 20ου αιώνα είναι το κτίριο που φιλοξενεί σήμερα το Μουσείο Πέτρας που βρίσκεται στα Πετρωτά του Ν. Έβρου, ο Μύλος της οικογένειας Κώστογλου. Ο εν λόγω μύλος χρονολογείται από το 1932/33.

Σύντομη αναφορά στους μύλους

Σιτηρά, εργαλεία και βιομηχανία

Τα σιτηρά είναι ουσιαστικά τα πρώτα φυτά που καλλιεργήθηκαν από τον άνθρωπο και τα ίχνη τους χάνονται στο χρόνο. Από τις αρχικές στιγμές δημιουργίας των πρώτων κοινοτήτων η σπουδαιότητα των σιτηρών για το ανθρώπινο γένος υπήρξε ιδιαίτερος βαρύνουσα και έκτοτε καλλιεργούνται σε ευρύτατη κλίμακα. Πάνω σ' αυτό το αγαθό και τον αντίστοιχο κύκλο παραγωγής, διάθεσης και κατανάλωσής του δομήθηκε εν πολλοίς η ζωή με όλες τις εκφάνσεις, τις προεκτάσεις και τους συμβολισμούς.

Σήμερα, τα σιτηρά εξακολουθούν να καθορίζουν την παγκόσμια γεωργία και τα προϊόντα τους αποτελούν τεράστιο μέρος της οικονομίας και διατροφής του πληθυσμού του πλανήτη μας. Η βιομηχανική ιστορία αποτελεί ειδικό πεδίο μελέτης. Μάρτυρες της πορείας αυτής παραμένουν τα

προβιομηχανικά και πρώτα βιομηχανικά συγκροτήματα τα οποία αποτέλεσαν κέντρα οικονομικής και σε αντίστοιχο επίπεδο πολιτισμικής και κοινωνικής ζωής της εκάστοτε περιοχής.

Διαχρονικά η επίτευξη της σιτάρκειας αποτελεί ζητούμενο σε παγκόσμιο επίπεδο. Η σειρά της παραγωγικής διαδικασίας από τον σίτο έως τον άρτο εδώ και πολλά χρόνια πλέον σχετίζεται όπως είναι φυσικό άμεσα με τη δράση, ανάπτυξη και εξέλιξη των παραγωγικών μονάδων του αντικειμένου. Για την Ελλάδα ιδιαίτερα, το συγκεκριμένο ζήτημα αναδείχθηκε σε μείζονος σημασίας ειδικότερα στις πολλές και παραγμένες περιόδους που διένυσε και τις διάφορες φάσεις της μακράς ιστορικής διαδρομής της. Η σιτάρκεια καθόρισε πολλάκις εξελίξεις οικονομικής, ακόμη και γεωπολιτικής φύσεως.

Επιχειρώντας να παρακολουθήσουμε την παραγωγική αυτή αλυσίδα, καλλιέργεια της γης / σιτάρι / αλεύρι / ψωμί, θα παρατηρήσουμε ως προς τη διαδικασία και εξέλιξη της συνάρτησης μια σχετική σταθερότητα στο χρόνο. Η τεχνική και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την καλλιέργεια και τη συγκομιδή του σιταριού, δηλαδή τη σπορά, το θερισμό και το αλώνισμα ξεκινώντας από το σκάψιμο της γης με κάποιο αυτοσχέδιο ξύλινο εργαλείο έως τη χρησιμοποίηση του αλετριού και των μηχανών εξελίχθηκαν παράλληλα με την επεξεργασία και αλευροποίηση των σιτηρών. Η εργασία αυτή, της μεταποίησης των δημητριακών, κυρίως του σίτου, ταυτίζεται απόλυτα με το μύλο, την κατεξοχήν μηχανή της προβιομηχανικής κοινωνίας. Ιδιαίτερα πολλές είναι οι αρχαίες μυλόπετρες οι οποίες ανακαλύφθηκαν σε ανασκαφές (Οικονόμου 2010).

Ο μύλος, το όνομα του οποίου προέρχεται από την ελληνική λέξη «μύλη» και σημαίνει μυλόπετρα, επιβίωσε στη σύγχρονη βιομηχανία μέσα από αλληπάλληλες μεταβολές της λειτουργίας του (ο.π.). Ο ανεμόμυλος και ο νερόμυλος είναι οι δύο μηχανές αυτόνομης παραγωγής ενέργειας που κυριάρχησαν φτάνοντας στο απόγειο της εξάπλωσής τους τον 17ο και 18ο αιώνα (Νομικός χ.χ.).

Λόγω της μεγάλης παραγωγής σιτηρών υπήρχον εις Θράκην πολλοί ανεμόμυλοι, νερόμυλοι και μύλοι κινούμενοι υπό ίππων. Οι μύλοι αυτοί ήλθον 100-200 οκάδας σίτου το ημερονύκτιον.

(Παπαθανάση-Μουσιοπούλου 1974)

Η χρήση τους άρχισε να φθίνει με την έναρξη της βιομηχανικής επανάστασης καθώς τότε διαδίδεται με αλματώδη ρυθμό η χρήση της ατμομηχανής, του ατμοστρόβιλου και των μηχανών που χρησιμοποιούσαν κινητήρα αερίου ή πετρελαίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι το κάθε νέο στάδιο εξέλιξης της εκμηχάνισης δεν εκτόπιζε το προηγούμενο άμεσα αλλά λειτουργούσαν παράλληλα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι, στον Ελλαδικό χώρο για παράδειγμα, μέχρι πολύ πρόσφατα εξακολουθούσαν να συνυπάρχουν οι βιομηχανικοί μύλοι (πετρελαιοκίνητοι και ηλεκτροκίνητοι) ταυτόχρονα με τους χειρόμυλους, τους ανεμόμυλους και τους νερόμυλους (Νομικός ο.π.).

Η παραπάνω αναφορά της εξέλιξης των μύλων ορίζει και τον πρώτο τρόπο κατηγοριοποίησής τους με βάση δηλαδή το είδος της ενέργειας που χρησιμοποιούσαν.

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πως η ονοματολογία των ειδών των μύλων και οι διαδικασίες εξέλιξής τους σχετίζονται με δύο (2) διαφορετικές λειτουργίες που επιτελούνται ως προς:

- τον τρόπο κίνησης: Η εξέλιξη του μύλου με βάση τον τρόπο κίνησης ακολουθεί την εξής πορεία: ανεμόμυλος – νερόμυλος – ατμόμυλος ή μηχανοκίνητος μύλος με μηχανές εσωτερικής καύσης – ηλεκτροκίνητος μύλος.
- τον τρόπο αλέσεως του προϊόντος: Ως προς τον τρόπο αλέσεως οι μύλοι ακολουθούν την πορεία: πετρόμυλοι (λιθάρια και μυλόπετρες) – κυλινδρόμυλοι (μεταλλικά κύλινδρα).

Υπάρχουν άλλοι δύο (2) τρόποι κατάταξης:

- με βάση το παραγόμενο προϊόν: αλευρόμυλοι, ελαιοτριβεία (ελιόμυλοι), σιταμόμυλοι, νεροτριβές, ταμπακόμυλοι κ.ά.
- με βάση το είδος της εργασίας: μύλοι αλέσματος, σύνθλιψης, πριονίσματος, άντλησης, επεξεργασίας πρώτων υλών για ρούχα κ.ά. (Νομικός, ο.π.).

Μυλόπετρα

Κύριο εξάρτημα της διαδικασίας άλεσης κάθε είδους προβιομηχανικού μύλου είναι οι μυλόπετρες οι οποίες είναι βαριές πέτρινες κατασκευές σε σχήμα δίσκου που χρησιμοποιούνται για το άλεσμα της πρώτης ύλης. Κάθε μυλόπετρα αποτελείται από ένα ή περισσότερα κομμάτια από πολύ σκληρό υλι-

κό (συνήθως ψαμμίτη ή γρανίτη) που συνδέονται μεταξύ τους με κονίαμα και σταθεροποιούνται με περιμετρικά μεταλλικά στεφάνια. Κάθε μύλος έχει δύο μυλόπετρες σε διάταξη. Η κάτω μυλόπετρα είναι σταθερή ενώ η επάνω είναι προσαρμοσμένη στον εσωτερικό κατακόρυφο άξονα του μύλου και περιστρέφεται ως ενιαίο σώμα. Είναι ο τελικός αποδέκτης της μετατροπής της κινητικής ενέργειας σε ωφέλιμο έργο άλεσης. Οι επιφάνειες των μυλόπετρων που έρχονται σε επαφή έχουν αυλακώσεις με προοδευτική διεύθυνση από το κέντρο προς την περιφέρεια με αναλογία αποστάσεων διαδρομής τους σε μοίρες. Σμιλεύονται με ειδικό εργαλείο κατά τρόπο τέτοιο που οι σπόροι του σιταριού με ειδική διάταξη να προωθούνται σε συγκεκριμένη οπή η οποία βρίσκεται στο κέντρο της πάνω μυλόπετρας και ακολούθως φυγοκεντρίζονται κατά την περιστροφή της. Στην πορεία τους αυτή αρχικά απλά θρυμματίζονται και ακολούθως όταν πλέον φθάσουν στην περίμετρο, κονιορτοποιούνται. Οι μυλόπετρες περιβάλλονται από ξύλινο ή μεταλλικό δοχείο όπου συγκεντρώνεται το κονιορτοποιημένο προϊόν (άλευρο) και το οποίο είναι ελεγχόμενο επισκέψιμο από το πατάρι (μεσώροφο) του μύλου. Εκεί συλλέγεται και ακολούθως συσκευάζεται σε ειδικά σακιά.

Οι μυλόπετρες φθείρονταν σε τακτά διαστήματα από την συνεχή βαριά χρήση και τριβή, και έτσι είναι απαραίτητο να σμιλεύονται συχνά ώστε να καταστούν και πάλι αποδοτικές (Τριανταφύλλου 2016).

Οι παλιές χειροποίητες μυλόπετρες δεν έχουν ομοιόμορφα κατανεμημένο βάρος και είναι πολύ δύσκολο να τις «ζυγίσουν» κατά την περιστροφή τους. Η επιφάνεια τριβής τους απαιτεί ειδικό πελέκημα. Μικρές διαφοροποιήσεις στη ταχύτητα του νερού, τη θέση και την γωνία που θα κτυπήσει τη φτερωτή, η ταχύτητα και ποσότητα του καρπού που πέφτει, παίζουν σημαντικό ρόλο στην ποιότητα του παραγόμενου αλευριού.

(Τριανταφύλλου Γ. 2016)

Οι μύλοι σήμερα

Στις μέρες μας, από την εγκατάλειψη πολλά κτίρια μύλων καταρρέουν. Εκτός όμως από την εγκατάλειψη και την επακόλουθη φυσική φθορά, σημερινοί ιδιοκτήτες μύλων αφαιρούν διάφορα εξαρτήματα αλλά και τμήματα παθητικού εξοπλισμού των κτιρίων, προκειμένου αυτά να χρησιμοποιηθούν για διαφορετική χρήση σε νέους χώρους. Διαπιστώθηκε ακόμη πως ένας αριθμός μύλων κατεδαφίζεται από κληρονόμους – ιδιοκτήτες, υπό τον φόβο παρέμβασης κάποιας κυβερνητικής ή ανεξάρτητης υπηρεσίας ή οποία προτείνει το χαρακτηρισμό τους ως διατηρητέους, ώστε να μπορέσουν να αξιοποιήσουν τα οικοπέδα. Αυτή η τάση και προοπτική ισχύει γενικότερα και για τα λοιπά εργαστήρια της προβιομηχανικής αλλά και της βιομηχανικής μας κληρονομιάς και του υπόλοιπου παραδοσιακού πολιτισμού μας.

Μικρός αριθμός ιδιοκτητών ενδιαφέρθηκε για τη διατήρηση των μύλων τους και τους ανακαίνισε. Τα αποτελέσματα όμως των μεμονωμένων αυτών αναστηλώσεων δεν ήταν πάντοτε ικανοποιητικά και συχνά είχαμε αλλοίωση της μορφής και του μεγέθους αλλά και σημαντική αλλοίωση του περιβάλλοντος χώρου διότι οι εργασίες γίνονταν χωρίς ουσιαστικό όραμα και έλεγχο.

Ιδιαίτερος σημαντικό γεγονός για την ελληνική πραγματικότητα, θα πρέπει να θεωρηθεί το ότι τα τελευταία χρόνια η σχετική με μύλους έρευνα, άρχισε να εντάσσεται στην ύλη της σχολικής εκπαίδευσης (τυπικής, μη τυπικής και άτυπης) με διάφορα προγράμματα (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Κινητικότητας, Τεχνομάθειας κ.ά.). Βασίστηκε κατά κύριο λόγο σε πρωτοβουλίες και εθελοντική προσφορά ορισμένων εκπαιδευτικών και σχολείων κυρίως της επαρχίας. Ακόμη εκδόθηκε κάποιος αριθμός αξιολογών βιβλίων με τα αποτελέσματα αυτών των εργασιών. Παράλληλα σε αρχιτεκτονικές σχολές αλλά και σε μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών σπουδαστές επιλέγουν σχετικά θέματα για τη διπλωματική ή τη διάλεξή τους, με εξαιρετικά αποτελέσματα, ενδιαφέρουσες και τεκμηριωμένες εκδόσεις τευχών που τις συνοδεύουν. Ως αποτέλεσμα των εκπαιδευτικών αυτών δράσεων έχουμε την ευαισθητοποίηση ορισμένων ατόμων, κοινοτήτων και φορέων.

Ο Μύλος

Οι ιδρυτές και ιδιοκτήτες

Ο σημερινός Μύλος – Μουσείο Πέτρας χτίστηκε από τον Ευστράτιο Κώστογλου (1868-1954). Αρχικά έχοντας στην κατοχή του «όλο το τσιφλίκι πριν τον Πεντάλοφο» (μαρτυρία Σοφίας Χρήστακα το γένος Νταουτίδη) ο μύλος ήταν έξω από τον οικισμό στην περιοχή Ανεμόμυλος.

Τα κυριώτερα τσιφλίκια ήσαν: Εις την περιοχήν Αδρ)λεως, εις απόστασιν μιας έως τες-

σάρων ωρών εκ της πόλεως, «Το Χαβαρίς τσιφλίκι» του Μ. Αλτιναλμάζι, εκτάσεως 6-7 χιλ. στρεμ. «Το Χαϊμπελέρ» του Θεοφιλίδη, εκτάσεως 7-8 χιλ. στρεμ. «Το Δεμιρχανλή» των Αχτάρη και Μιρασιγίδη, εκτάσεως 7-8 χιλ. στρεμ. «Το Καρά Τσαχλή» του Κώστογλου, εκτάσ. 4-5 χιλ. στρεμ.

(Παπαθανάση-Μουσιοπούλου 1974)

Τη δεκαετία του 1930 μετέφερε την επιχείρηση του μέσα στο χωριό, χτίζοντας έναν νέο μύλο στη θέση που σώζεται μέχρι σήμερα. Για το ακριβές έτος κτίσης υπάρχουν δύο εκδοχές: σύμφωνα με την πρώτη, ο μύλος χτίστηκε γύρω στο 1932-1933. Μία δεύτερη εκδοχή προκύπτει από δύο πλάκες που ήταν προσεκτικά εντοιχισμένες σε μία νεότερη προσθήκη του κτιρίου από τσιμεντόλιθους, η οποία κατεδαφίστηκε, οι οποίες αναγράφουν τις ημερομηνίες 1937 και 1940.

Ήταν καλός επιχειρηματίας και έκανε όλες τις εμπορικές και οικονομικές συναλλαγές και συμφωνίες ο ίδιος έχοντας γνώσεις δημοτικού, ικανές για την εποχή αλλά και τη δραστηριότητα. Ο Ευστράτιος Κώστογλου κράτησε το μύλο μέχρι το θάνατό του. Μεταβίβασε με διαθήκη τον μύλο στο γιο του Μαργαρίτη και στους δύο εγγονούς του, υιούς του έτερου γιου του που χάθηκε νέος. Οι δύο εγγονοί, Στρατής και Αντώνης Κώστογλου εξαγόρασαν μέσα στη δεκαετία του '50 το μερίδιο του θείου τους. Τελικός διαχειριστής και ιδιοκτήτης παρέμεινε ο πρώτος. Εργάστηκε αδιάλειπτα στον μύλο τόσο την εποχή που ο πληθυσμός των Πετρωτών ήταν σταθερός όσο και αργότερα. Όταν ο πληθυσμός του χωριού άρχισε να φθίνει με μαζική μετανάστευση των κατοίκων σταμάτησε τη δραστηριότητα. Από τα λογιστικά βιβλία που τηρήθηκαν στην επιχείρηση, προκύπτει ότι ο μύλος λειτούργησε έως τον Ιούλιο του 1977, (Αρχείο Μ. Γκουγκουσκίδου).

Μετά τον αδόκητο θάνατο του γιου του αρχικά και του ιδίου με διαφορά μερικών μηνών, ο μύλος περιήλθε στα χέρια των μετέπειτα νόμιμων κληρονόμων. Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, ο μύλος με τον περιβάλλοντα χώρο του εντάχθηκε σε πρόγραμμα αποκατάστασης και επανάχρησής του, στα πλαίσια του διασυνοριακού προγράμματος INTERREG για την περιοχή του Τριγώνου (1997), και κατέστη πολιτιστικό κέντρο του οικισμού.

Φάσεις λειτουργίας του μύλου και επέκτασης του συγκροτήματος

Η ιστορία της λειτουργίας του μύλου είναι αποτυπωμένη στην αρχιτεκτονική του κτιρίου, καθώς και στον μηχανολογικό του εξοπλισμό. Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του προστέθηκαν σταδιακά νέοι χώροι και εκσυγχρονίστηκαν τα μηχανικά σύνολα. Επίσης, οι χώροι και τα μηχανήματα άλλαζαν χρήση ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες.

Η αρχική κατασκευή απέχει σημαντικά από τη σημερινή εικόνα. Αποτελούνταν από το δυτικό τμήμα του σημερινού κτιρίου. Στο νοτιοδυτικό δωμάτιο βρισκόταν ένας ψηλός κυλινδρόσχημος λέβητας, ο οποίος λειτουργούσε με ξυλοκάρβουνα και έθετε σε λειτουργία τις μυλόπετρες μέσω μηχανής που βρισκόταν στο διπλανό δωμάτιο. Η προπολεμική χρήση του νοτίου δωματίου είναι άγνωστη, όμως κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής έβραζαν εκεί ζαχαροκάλαμο. Παράλληλα, ο μύλος λειτούργησε με τον παλιό τρόπο, δηλαδή τις μυλόπετρες. Μεταπολεμικά, αγοράστηκαν σταδιακά τα τρία κυλινδρόσχημα μηχανήματα, οι λανάρες, τα οποία επεξεργάζονταν το βαμβάκι κατά κύριο λόγο, αλλά και μαλλί (1945). Λίγα χρόνια αργότερα, ακολούθησε και η αγορά εκκοκκιστηρίου βάμβακος (1948). Στον υπερυψωμένο με ξύλινο πάτωμα κεντρικό χώρο συγκεντρώνονταν τα δημητριακά για να ριχτούν στις χοάνες για άλεσμα. Ο μύλος άλεθε όλων των ειδών τα δημητριακά και εξυπηρετούσε όλη την περιοχή του Τριγώνου. Μέσα από αυτή τη βασική οικονομική δραστηριότητα εξελίχθηκε σε κέντρο οικονομικής-κοινωνικής ζωής όλου του Τριγώνου, (Αρχείο Μ. Γκουγκουσκίδου), (Αρχείο Ι. Ασημάκη).

Καθώς ο μύλος εξυπηρετούσε και κατοίκους άλλων χωριών, κατασκευάστηκε το παρακείμενο διώροφο πλινθόκτιστο κτίριο. Οι πελάτες που έρχονταν από μακριά ή είχαν πολλή δουλειά στο μύλο διανυκτέρευαν στον επάνω όροφο, ενώ το ισόγειο χρησίμευε ως αποθήκη. Προς το τέλος της δεκαετίας του 1950 ο ιδιοκτήτης φέρνει τον πρώτο κυλινδρόμυλο και τον εγκαθιστά στο ανατολικό δωμάτιο. Η επιτυχία της προσπάθειας αυτής οδηγεί στην αγορά τριών ακόμη μηχανών και ακολούθως στην αναδιαμόρφωση του χώρου με την επέκτασή του στην κατακόρυφη διεύθυνση. Πρόκειται για το κεντρικό μέρος που ξεχωρίζει μέχρι και σήμερα. Τότε προστίθεται επάνω από το χώρο με τους κυλινδρόμυλους κλειστός όροφος για το κοσκίνισμα των δημητριακών σε ειδικά πανιά και ένα υπόγειο για την εγκατάσταση των βάσεων του συστήματος των ιμάντων. Έτσι, οι χώροι διαρθρώνονται γύρω από το βάθρο όπου βρίσκονταν οι μηχανές.

Η λειτουργία του μύλου σταμάτησε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970, όταν η μετανάστευση είχε εξαντλήσει και τις τελευταίες παραγωγικές δυνάμεις της περιοχής (Αρχείο Ι. Ασημάκη).

Μελέτη και προτάσεις αποκατάστασης – επανάχρησης του συγκροτήματος του Μύλου

Προτάσεις αποκατάστασης του συγκροτήματος σύμφωνα με την κατατεθειμένη μελέτη υπ' αριθμ. 1123/97 στο τμήμα ΤΥΔΚ (τεχνική υπηρεσία) της Νομαρχίας Ν. Έβρου.

Το κτιριακό συγκρότημα των Μύλων Κώστογλου στα Πετρωτά του Ν. Έβρου αποτελεί σημείο αναφοράς ολόκληρης της περιοχής του Τριγώνου. Ο σχεδιασμός ανάπτυξης και ανάδειξης της περιοχής το συμπεριέλαβε ως κύριο σημείο παρέμβασης και υλοποίησης πρότυπου έργου. Τα τέσσερα κτίρια του συγκροτήματος εντάχθηκαν σε τμήμα της δράσης του προγράμματος INTERREG της περιοχής.

Η συγκεκριμένη πρόταση θέλει: «τη δημιουργία ενός εστιακού χώρου πολιτισμού ο οποίος θα έλκει επισκέπτες και δράσεις σε ένα ευρύ φάσμα προσφερόμενων χρήσεων και λειτουργιών».

Σύμφωνα επίσης με την πρόταση ο μύλος αποτελεί την κεντρική μονάδα δράσης διότι συγκεντρώνει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Συμβολική αξία διότι μέσω της οικονομικής δραστηριότητας αποτέλεσε κεντρικό σημείο επαφών και συναλλαγών των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής.
- Αρχιτεκτονική αξία αφού ως πρωτοβιομηχανική μονάδα φέρει κατασκευαστικά στοιχεία του είδους αλλά και της εξέλιξης του ίδιου του συγκροτήματος λόγω των διαφόρων φάσεων και μεταβάσεων των αντικειμένων επεξεργασίας.
- Τεχνολογική αξία για το λόγο της ύπαρξης των μηχανικών συνόλων κίνησης και παραγωγής, στα οποία δε μπορεί να υπάρξει μερική αποκατάσταση λειτουργίας.
- Εκπαιδευτική αξία επειδή οι εγκαταστάσεις ως σύνολο διατηρούν και διηγούνται την υπό εξαφάνιση παραγωγική σειρά σε μια ακροβολισμένη περιοχή της χώρας μας.

Η πρόταση αποκατάστασης κινήθηκε στους εξής άξονες σύμφωνα με τον μηχανικό Ασημάκη :

- Διατήρηση ενός κτιρίου ιδιαίτερης αξίας και συμβολισμών στο πλαίσιο ενός οικισμού μεγάλης αρχιτεκτονικής και οικοδομικής παράδοσης.
- Ανάδειξη του πολιτιστικού χαρακτήρα ενός συγκροτήματος σταθμού για την επικοινωνία μεταξύ βαλκανικών λαών σε βάση κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική.
- Δημιουργία ενός σύγχρονου μοντέλου οικονομικής και πολιτιστικής χρήσης σε μία ιδιαίτερη ακριτική περιοχή.
- Εξασφάλιση της βιωσιμότητας της δράσης μεσομακροπρόθεσμα μέσω των παρεμβάσεων στις υποδομές ώστε να διασφαλιστεί η εν δυνάμει ικανότητα πραγματοποίησης δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων.

Η μελέτη θέτει τρεις (3) βασικούς όρους στην εκτέλεση του έργου:

- Διατήρηση της αυθεντικότητας.
- Διακριτότητα ιστορικών φάσεων του συγκροτήματος καθώς και των πιθανών παρεμβάσεων.
- Αντιστρεψιμότητα στα επίπεδα που είναι εφικτό.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές πως η πρόταση γενικότερα υποστηρίζει τον Μύλο ως παραδοσιακή, ζωντανή και λειτουργική οντότητα σε ένα σύγχρονο πλέον και διαφορετικό ρόλο και σκοπό. Κατά την έννοια αυτή ουσιαστικά προάγει αφενός την διατήρηση της αυθεντικότητας του συγκροτήματος, και αφετέρου την μετατροπή του σε έναν λειτουργικό πολυχώρο με όλα τα σύγχρονα χαρακτηριστικά που πρέπει να τον συνοδεύουν. Για να καταστεί ικανή η νέα αυτή διττή υπόσταση του κτιρίου ενδείκνυται οι ενέργειες να κινούνται πάνω σε σημεία όπως:

- Αυθεντικότητα των οικοδομικών υλικών και μεθόδων αποκατάστασης των κτιρίων.
- Προσεκτική μελέτη και αναπαραγωγή της παραδοσιακής τεχνολογίας.
- Σύνδεση όλων των κτισμάτων και ένταξή τους στο ευρύτερο οικιστικό περιβάλλον.
- Διαμόρφωση ελεύθερων χώρων οι οποίοι συνάδουν με το όλο εγχείρημα.

- Σχεδιασμό νέων δραστηριοτήτων, πολιτιστικών και οικονομικών που αρμόζουν στο νέο πλέον χαρακτήρα του συγκροτήματος.

Έτσι προχωρώντας στη φάση υλοποίησης της μελέτης 1123/97 και στη διαμόρφωση της «νέας εποχής» του συγκροτήματος, οριστικοποιείται η τελική μορφή των προτάσεων και διαμορφώνεται όπως παρακάτω:

- Η αποκατάσταση του Μύλου ως κτιριακός οργανισμός και μηχανολογικός εξοπλισμός ώστε να καταστεί επισκέψιμος και επιδείξιμος.
- Η λειτουργία του χώρου ως Μουσείο τεχνολογίας επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων και παράλληλα ως στέγη εκθέσεων ειδικότερα στο χώρο με τις λανάρες.
- Η δημιουργία Συνεδριακού και Εμπορικού Εκθεσιακού Κέντρου στο χώρο της αποθήκης του Μύλου.
- Η διαμόρφωση Γραφείου και αποθηκευτικού χώρου στο διώροφο κτίριο που λειτούργησε ως ξενώνας.
- Η αποκατάσταση του χώρου «κουμάσι» ως χώρο αναμονής και πληροφόρησης επισκεπτών με παράλληλη διάθεση ενημερωτικού και αρχαιακού υλικού.

Αποκατάσταση και νέα χρήση του Μύλου

Από το έτος 1997 ξεκίνησαν διάφορες προπαρασκευαστικές ενέργειες και εργασίες όπως διαδικασίες πλήρους τεκμηρίωσης αρχαιακού υλικού που αφορούν τον Μύλο αλλά και τον οικισμό. Ακόμη τοπογραφικές εργασίες, στατικές μελέτες κτιρίων και αποτύπωση καθώς και απαραίτητες μηχανολογικές μελέτες.

Μεταβαίνοντας στην πράξη με τις εξής στοχευόμενες εργασίες σε όλους τους τομείς προκρίθηκαν τα εξής:

- Σχετικά με την αποκατάσταση της πρόσοψης επιλέχθηκε η επαναφορά στη μορφή του κτιρίου κατά την προτελευταία φάση λειτουργίας του βασιζόμενη σε φωτογραφικό αρχείο αλλά και προφορικές μαρτυρίες.
- Η υπόλοιπη κατασκευή ανακατασκευάζεται στην ακριβή μορφή που σώζεται.
- Σχετικά με το σύνολο της τοιχοποιίας ακολουθείται η αναδόμηση με την παραδοσιακή προϋπάρχουσα τεχνική και αποφασίζεται η διατήρηση οποιουδήποτε τμήματος σώζεται ακόμα και με ορατές αποκλίσεις.
- Η αποκατάσταση των ξύλινων στεγών επιτελείται με την ακριβή ιστορική μορφή και πάνω στα υπάρχοντα ίχνη.
- Παράθυρα και θύρες είναι ξύλινα και παράλληλα τοποθετούνται σιδερένια κιγκλιδώματα όπως ακριβώς στην αρχική κατασκευή.
- Τα ξύλινα δάπεδα ανακατασκευάζονται στην πρώτη τους μορφή και χρησιμοποιούνται υλικά ίδιας ποιότητας και διαστάσεων αλλά με αυξημένο πάχος λόγω ικανής επισκεψιμότητας. Τα τιμεντένια δάπεδα θα χρωματιστούν κατάλληλα για να προσδώσουν τον ιστορικό χαρακτήρα του κτιρίου. Οι χωμάτινες επιφάνειες επιστρώνονται με ειδικά πλακίδια.
- Διαμορφώνεται εξώστης και αντικαθίσταται η εσωτερική ξύλινη κλίμακα.
- Ο περιβάλλον χώρος διαμορφώνεται ώστε να μην αποσπά την προσοχή από το κύριο αντικείμενο επίσκεψης και παράλληλα να είναι εναρμονισμένα λειτουργικός.

Όλες οι παραπάνω κύριες εργασίες ξεκίνησαν τον Απρίλιο του 1998 και τελείωσαν τον Ιούλιο του ίδιου έτους (23/07/1998). Η αποκατάσταση παράπλευρων και βοηθητικών χώρων, διάφορες επιμέρους επικουρικές ενέργειες που συμπλήρωσαν το κυρίως εγχείρημα, όπως και ο περιβάλλον χώρος, αποπερατώθηκαν στο τέλος του έτους σύμφωνα με το αρχείο του αρμόδιου μηχανικού Ασημάκη Ι.

Κατόπιν τούτων παραδόθηκε ως πολιτιστικό και συνεδριακό κέντρο με το πρώτο συνέδριο να λαμβάνει χώρα το έτος 1999. Μετά την τοποθέτηση του γλυπτού στον οικισμό προτάθηκε η δημιουργία του Μουσείου Πέτρας εντός των χώρων του αναμορφωμένου Μύλου (συνέντευξη με Δ. Σωτηρούδη 2018).

Μουσείο Πέτρας

Το έτος 2008 ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε η διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου του Μύλου για να φιλοξενηθεί το Μουσείο Πέτρας. Κατά το 2009 τοποθετήθηκαν υλικά και εκθέματα στον περιβάλλοντα χώρο και ταυτόχρονα άρχισε να σχεδιάζεται η ειδική διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων για να τοποθετηθούν οι προθήκες καθώς και τα μηχανικά σύνολα και οι λανάρες του Μύλου με τη χρηματοδότηση του οικείου Δήμου. Παράλληλα ξεκίνησε και η συλλογή ορυκτών και πετρωμάτων, η έκθεση της οποίας ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2010. Επίσης προτάθηκε και αποφασίστηκε η μερική επέκταση συγκεκριμένου χώρου ώστε να μπορούν να φυλάσσονται εκθέματα ιδιαίτερης συλλεκτικής αξίας και να παρθούν ειδικότερα μέτρα προστασίας (συνέντευξη, ο.π.).

Στο Μουσείο συλλέχθηκαν και εκτίθενται δείγματα από πετρώματα που είναι ακόμη οικονομικά εκμεταλλεύσιμα, δείγματα απολιθωμένων ξύλων και κοραλλιών, αλλά και κρυστάλλων σημαντικών από αισθητικής πλευράς. Σήμερα στο χώρο διοργανώνονται συνέδρια, ημερίδες και εκδηλώσεις. Σήμερα, ο κάθε επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με τα πετρώματα της περιοχής σε ειδικά ταξινομημένες συλλογές. Παράλληλα, το πλούσιο φωτογραφικό υλικό της έκθεσης αναφέρεται στη γεωλογία της περιοχής και τα χαρακτηριστικά της, τις θέσεις και τους χώρους εξόρυξης της πέτρας καθώς επίσης τις τεχνικές λάξευσής της. Επίσης μπορεί να εξετάσει τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στις ανάλογες εργασίες και την ιστορία του τόπου σε σχέση με τη λατομική δραστηριότητα, συνθέτοντας έτσι ένα οδοιπορικό στον πολιτισμό, την τεχνολογία και την επιστήμη.

Ο επισκέπτης θα βρει ειδικές ενότητες υπό μορφή poster που αφορούν διάφορες θεματικές όπως τη γεωλογία του Τριγώνου γενικότερα, τα λατομεία, τα μνημεία και τα προϊόντα επεξεργασίας της πέτρας των λατομείων, τη συμβολή τους στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής αλλά και δειγματικές συλλογές αντικειμένων, τα οποία θα αναφέρουμε αναλυτικότερα παρακάτω (Βαβελίδης & Ζαΐμης 2010).

Τα συγκεκριμένα εκθέματα του Μουσείου στο Μύλο Πετρωτών έχουν τις εξής αναφορές:

► Posters:

- με τίτλο ενότητας ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΠΕΤΡΑΣ-ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ. Εδώ ο επισκέπτης βλέπει εικόνες από τις θέσεις εξόρυξης της πέτρας, τα μνημεία στα οποία χρησιμοποιήθηκε η πέτρα και διάφορα προϊόντα που προέκυψαν από την επεξεργασία της.
- με τίτλο ενότητας ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ 1:50.000. Πρόκειται για τη σύνθεση έξι φύλλων τοπογραφικών χαρτών του Βορείου Έβρου που σχεδιάστηκαν από την Χαρτογραφική Υπηρεσία Στρατού και εκδόθηκαν το 1923. Τα φύλλα χαρτών προέρχονται από τη συλλογή ΕΚΕΠΠ-ΕΚΕΧΧΑΚ-Εθνική Χαρτοθήκη και δημοσιεύτηκαν στην έκθεση που διοργανώθηκε από το Α.Π.Θ. σε συνεργασία με το τότε Υπουργείο Μακεδονίας- Θράκης το 2008.
- με τίτλο ενότητας ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΑ ΠΕΤΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΡΙΓΩΝΟΥ παρουσιάζονται και περιγράφονται οι κυριότεροι γεωλογικοί σχηματισμοί της περιοχής του Τριγώνου. Μεταμορφωμένα πετρώματα (60 εκ. ετών) έως και σύγχρονα ιζήματα ποτάμιων προσχώσεων. Ακόμη μεγάλη ποικιλία ηφαιστειακών και ιζηματογενών σχηματισμών τα οποία συχνά είναι πλούσια σε απολιθώματα κυρίως κοράλλια και απολιθωμένα δένδρα καθώς επίσης απολιθώματα οστών ζώων ηλικίας από 5-15 εκ. έτη.
- με τίτλο ενότητων ΙΧΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ - ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΜΑΥΡΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ΚΑΙ ΓΚΑΖΟΥ ΜΥΛΟΣ και ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΚΑΛΑΘΙΑΣ ΡΕΜΑ, 1, 2, 3Α και 3Β παρατίθενται εικόνες και σχεδιαγράμματα από τα ίχνη και τον τρόπο αρχαίας επιφανειακής και υπόγειας εξόρυξης της πέτρας (Βαβελίδης & Ζαΐμης 2010).

► Συλλογές:

- συλλογή Πετρώματα από τα Λατομεία Πετρωτών-Μαύρο Λατομείο η οποία περιέχει πετρώματα που χρησιμοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο ως υλικά για την κατασκευή μυλόλιθων και εργαλείων οικιακής χρήσης. Πρόκειται για ψαμμίτες ηφαιστειοκλαστικά πετρώματα από τις θέσεις «Καλαθιάς Ρέμα» και «Κόματος» καθώς επίσης από τη θέση «Μαύρο Λατομείο» του Πενταλόφου.
- συλλογή Πετρωτά - Λατομείο Ζεόλιθων όπου παρουσιάζονται δείγματα πετρωμάτων και ορυκτών που συλλέχθηκαν από το Λατομείο Ζεόλιθων.

συλλογές Πετρώματα από τα Λατομεία στη θέση Πετρωτά-Βρύση, Πετρώματα από το Λατομείο Μαύρη Πέτρα και Πετρώματα από την ευρύτερη περιοχή των Πετρωτών στα οποία εκτίθενται δείγματα ορυκτών και πετρωμάτων που συλλέχθηκαν από τις αντίστοιχες θέσεις.

- συλλογή «Μεταμορφωμένα και ηφαιστειακά πετρώματα» όπου παρουσιάζονται και περιγράφονται πετρώματα από την ευρύτερη περιοχή των Πετρωτών που είναι ηφαιστειακής ή ιζηματογενούς προέλευσης. Τα πετρώματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν κυρίως ως δομικά υλικά
- συλλογή «Απολιθωμένα ξύλα και απολιθώματα από τα Πετρωτά» στην οποία παρουσιάζονται απολιθωμένα ξύλα που έχουν βρεθεί στην ευρύτερη περιοχή των Πετρωτών και του Πενταλόφου.
- η συλλογή Απολιθώματα από τα Δίκαια Έβρου περιέχει απολιθώματα που έχουν βρεθεί στην περιοχή Δικαίων. Πρόκειται για 124 απολιθωμένα οστά ζώων ηλικίας από 5 έως 15 εκατομμυρίων ετών, που παραχωρήθηκαν μετά από την υπογραφή πρωτοκόλλου από τον Τομέα Παλαιοντολογίας του Α.Π.Θ.
- Τέλος στη συλλογή Ελληνικά και ξένα ορυκτά παρουσιάζονται δείγματα ορυκτών από την υπόλοιπη Ελλάδα, κυρίως όμως από την Χαλκιδική και τη Θάσο

Για τη δημιουργία και την ολοκλήρωση της έκθεσης αυτής συνέβαλλαν μια σειρά από παράγοντες. Για τη λειτουργία του Μουσείου ήταν απαραίτητος ο ορισμός προσωρινού Δ.Σ. που αποτελούνταν από τους:

Ε. Χατζηπαναγιώτου (Δήμαρχος Τριγώνου), Μ. Βαβελίδης (Καθηγητής Τμήματος Γεωλογίας Α.Π.Θ.), Ε. Σωτηρούδης (τ. Αντιδήμαρχος), Δ. Σωτηρούδης (Γλύπτης- Συντηρητής Μουσείων), Χ. Κατσουλίδης (Πρόεδρος Κοινότητας Πετρωτών), Δ. Τριαντάφυλλος (Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων), Α. Χοτζίδης (Ιστορικός) (Βαβελίδης & Ζαΐμης 2010).

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Το πλούσιο γεωλογικό περιβάλλον σε συνδυασμό με τους εκπληκτικούς γεωτόπους, καθιστά τον Δήμο Τριγώνου και τα Πετρωτά ως ένα χώρο ιδιαίτερου γεωλογικού κάλλους. Ταυτόχρονα τα λατομεία, αλλά και τα μνημεία της περιοχής, αναδεικνύουν την πλούσια ιστορική φυσιογνωμία και διαδρομή της περιοχής.

Σύμφωνα και με τα συμπεράσματα των σημαντικών ημερίδων που διοργανώθηκαν τα έτη 2007 και 2010 στο χώρο του Μουσείου Πέτρας προτείνεται η προστασία, διατήρηση, ανάδειξη και περαιτέρω αξιοποίηση της περιοχής που αποτελεί τμήμα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς με συγκεκριμένες προτάσεις όπως:

- η χαρτογράφηση, συντήρηση και επέκταση διακρατικά των μονοπατιών που ήδη διανοίχτηκαν και η σύνδεσή τους με τα μνημεία πέτρας των λιθοξόων
- ανάπτυξη ειδικών υποδομών ώστε τα λατομεία να καταστούν επισκέψιμα από το ευρύ κοινό
- προτείνεται η τοποθέτηση μόνιμου προσωπικού
- σημαντικό είναι επίσης να συνεχιστεί ο θεσμός διοργάνωσης της Επιστημονικής Ημερίδας στο χώρο του Συνεδριακού Κέντρου του Μύλου Πετρωτών
- τα Λατομεία Πέτρας θα πρέπει τέλος να ενταχθούν σε διεθνές πρόγραμμα ανάδειξης και διατήρησης ως μνημεία ιδιαίτερου Γεωλογικού ενδιαφέροντος και Πολιτισμού (Βαβελίδης & Ζαΐμης 2010).

Εν κατακλείδι θα προτείνουμε πως αξίζει να επισκεφτούμε το χώρο διότι πρόκειται για μια διαδρομή στην ιστορία του τόπου μας και παράλληλα όμορφη απόδραση στα πλαίσια άτυπης ή μη τυπικής οργανωμένης εκπαιδευτικής δραστηριότητας.

Εικόνα 3. Μυλόπετρα, φωτογραφία από το Πάρκο Πενταλόφου (Πηγή: Δ. Βουρνέλης και Ο. Βουρνέλης 2018).

Μαρτυρίες - Αρχείο:

Μαρτυρία και αρχείο Μαρίας Γκουγκουσκίδου
Μαρτυρία Παναγιώτη Μουρδικούδη
Αρχείο Ιωάννη Ασημάκη Ιωάννη

Συνεντεύξεις

Συνέντευξη με Δημοσθένη Σωτηρούδη 2018

Ενδεικτικές Ερωτήσεις ημιδομημένης Συνέντευξης με Δ. Δ. Σωτηρούδη

1. Ποιες οι μνήμες και η συναισθηματική σας εμπλοκή στις φάσεις και τη διάρκεια της επεξεργασίας του έργου σχετικά με την καταγωγή σας, τους προγόνους και τον τόπο σας;
2. Σε ποια επίπεδα θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως το έργο αποτελεί φάρο προβολής στην ιστορία του τόπου πέραν του προφανούς;
3. Τι υλικό χρησιμοποιήθηκε και ποια η έχει σχέση του με τα οικεία λατομεία;
4. Ποιος ο συμβολισμός;
5. Το όραμά και οι προσδοκίες σας για το μέλλον του τόπου μετά τη δημιουργία του έργου σας καθώς και του Μουσείου Πέτρας; Θα είχατε κάποια πρόταση ή σχέδιο για τη διατήρηση και περαιτέρω ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς για την περιοχή που θα πλαισίωνε το έργο σας και το Μουσείο;

Σημειώσεις

Σύμφωνα με επικοινωνία των συγγραφέων με τον κύριο Μανώλη Χατζηπαναγιώτου, ο οποίος διατέλεσε Δήμαρχος Τριγώνου κατά την περίοδο του σχεδιασμού αποκατάστασης και επαναλειτουργίας του κτιρίου του Μύλου ως Μουσείο Πέτρας καθώς και του γενικότερου εγχειρήματος, και αφού συμφωνήθηκαν τα παραπάνω στοιχεία που άπτονταν των αρμοδιοτήτων και της συμμετοχής του ίδιου και του οικείου Δήμου, αναφέρθηκαν συμπληρωματικά τα κάτωθι στοιχεία:

- Το Μουσείο Πέτρας πέραν της χρηματοδότησης ολοκληρώθηκε κυρίως με την εθελοντική συμβολή και εργασία των κυρίων Μ. Βαβελίδη, καθηγητή του Α.Π.Θ. και Προέδρου του οικείου Τμήματος Γεωλογίας που συνέλλεξε και ταξινόμησε τα πετρώματα της έκθεσης συμβάλλοντας

παράλληλα στο μέγιστο βαθμό κατά τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, του Δ. Τριαντάφυλλου, αρχαιολόγου, ο οποίος ήταν ο κύριος υπεύθυνος της αντίστοιχης και ιδιαίτεως σημαντικής ανασκαφής και των ευρημάτων στην περιοχή της Ζώνης Έβρου, του Ε. Σωτηρούδη αντιδημάρχου την εν λόγω περίοδο, ο οποίος συνεισέφερε με προσωπικό κόστος και εργασία προσφέροντας ιδιόκτητα εργαλεία και οχήματα, και του Μ. Χατζηπαναγιώτου δημάρχου.

- Η τελική εγκριθείσα χρηματοδότηση του οικονομικού προγράμματος, και παράλληλα η μη δυνατότητα αναμόρφωσης των προϋπολογισμών και επανεπένδυσης, διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο σχετικά με δυσκολίες σε λειτουργικά θέματα και αντικειμενικούς περιορισμούς για την περαιτέρω ανάπτυξη των χώρων, επέκταση των εκθεμάτων και θεματικών ενότητων του Μουσείου καθώς και την μετέπειτα προβολή, συνέχιση και ολοκλήρωση του αρχικού εγχειρήματος και οράματος.

Ευχαριστίες

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις δομές του Δ.Π.Θ. Ορεστιάδας, για την διοργάνωση, υποστήριξη και φιλοξενία του 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού Ορεστιάδας, επίσης:

τον κ. Ιωάννη Ασημάκη, μηχανικό για τη διάθεση του αρχείου έκθεσης και μελέτης αποκατάστασης του κτιρίου του Μουσείου,

την κα Μαρία Γκουγκουσκίδου για τη διάθεση του οικογενειακού της αρχείου ως κληρονόμου του κτιρίου καθώς και τις μαρτυρίες της για την οικογένεια και την πορεία της σχετικά με την ιστορία του τόπου και του Μύλου,

τον κ. Μανώλη Χατζηπαναγιώτου, δήμαρχο, για την επικοινωνία και τις χρήσιμες πληροφορίες βάσει αρμοδιοτήτων του την επίμαχη περίοδο,

την κα Αικατερίνη Μουρδικούδη, εκπαιδευτικό, για την συμβολή της σε στάδια της έρευνας,

την κα Άννα Εσκή, εκπαιδευτικό, για την υποστήριξη της έρευνας.

Οφείλουμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτεως τον κ. Δημοσθένη Σωτηρούδη, καλλιτέχνη και δημιουργό του γλυπτού έργου «λιθοξόος» για την άκρως διαφωτιστική συνέντευξη που μας παραχώρησε καθώς και για την απρόσκοπτη επικοινωνία μας και τη διάθεση που επέδειξε.

Τέλος, πολλές ευχαριστίες στον κ. Ευάγγελο Μανωλά, καθηγητή του Δ.Π.Θ., εμπνευστή και κύριο επιμελητή και εκφραστή του συνεδρίου, για το βήμα, την υποστήριξη και καθοδήγηση σε όλη την προσπάθειά μας.

Βιβλιογραφία

Βαβελίδης, Μ., Χοτζίδης, Α., Μέλφος, Β. (2007). Τα λατομεία και μνημεία του Βόρειου Έβρου: Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας της Επιτροπής Οικονομικής Γεωλογίας, Ορυκτολογίας και Γεωχημείας της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρίας (Ε.Γ.Ε.). Πετρωτά Τριγώνου Έβρου, 4 Αυγούστου 2007, σελ. 38-53.

Βαβελίδης, Μ., Ζαΐμης, Σ. (2010). Γεωλογικές έρευνες στο δήμο Τριγώνου, Έβρου - Το Μουσείο Πέτρας στο Μύλο Πετρωτών. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας, Γεωλογικές και Γεωφυσικές Έρευνες στο Δήμο Τριγώνου, Έβρου - Το Αρχαιολογικό Έργο στο Β. Έβρο. Μύλος Πετρωτών, Πετρωτά Τριγώνου Έβρου, 7 Αυγούστου 2010, σελ. 7-15.

Βακαλόπουλος, Κ. (1993). Η ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού: Θράκη. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Γουρίδης, Α. (2006). Διδυμότειχο, μια άγνωστη πρωτεύουσα. Κομοτηνή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ροδόπης - Έβρου.

Δειμέζης, Α., Ιωαννίδης, Γ.Ι. (1954). Λίθινες κατασκευές (κεφ 1). Σε: Γενική Δομική ΙΙ, Λίθινες Κατασκευές - Σκυροδέματα. Αθήνα: Ίδρυμα Ευγενίδου, 1985, σελ.15.

Θεοχάρης, Μ.(χχ). Οι λίθινες κατασκευές (κεφ.4) στο: Γεωργικές και Θερμοκηπιακές Κατασκευές (Θεωρία). Σχολή Τεχνολόγων Γεωπόνων και Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής, ΤΕΙ Ηπείρου, σελ. 35-48. Διαθέσιμο: https://theoxar2.weebly.com/uploads/1/7/9/7/17970951/%CE%9A%CE%95%CE%A6_4.pdf

- Λιθοξόος (2014). Διαθέσιμο: <http://www.stougiannidis.gr/AENAON/AS9/liujoos.pdf>, σελ.4.
- Μέλφος, Β., Βαβελίδης, Μ. (2000). Η κατεργασία του λίθου και η λατομική δραστηριότητα κατά την αρχαιότητα: ίχνη λατόμευσης στη Μαρώνεια του νομού Ροδόπης στο: Θεσσαλονικέων Πόλις, τ. 2, Μάιος 2000, σελ. 63-76.
- Νομικός, Σ. (χ.χ.). Πληροφορίες για τους ελληνικούς μύλους: Υδροκίνητες και ανεμοκίνητες εγκαταστάσεις στον ελληνικό χώρο. Διαθέσιμο: https://hellenicmills.gr/?page_id=11
- Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Κ. (1974). Οικονομική και Κοινωνική Ζωή του Ελληνισμού της Θράκης κατά την Τουρκοκρατίαν. Σε: Θρακικά, τ.47, Αθήνα: Γραφεία Θρακικού Κέντρου, 1974, σσ. 93, 106, 150, 168.
- Τριαντάφυλλος, Δ. (χ.χ.). Δημοσθένης Σωτηρούδης. Απόσπασμα από την ομιλία του Διαμαντή Τριαντάφυλλου στα αποκαλυπτήρια του «ΛΙΘΟΞΟΟΥ». Διαθέσιμο: <https://sotiroudis.gr/articles/triantafilos>
- Τριανταφύλλου, Γ. (2016). Διαθέσιμο στο: <http://triantafylloug.blogspot.com/2016/07/blog-post.html>
- Οικονόμου, Π. (2010). Η εξέλιξη της θεσσαλικής αλευροβιομηχανίας: ο «Μύλος Παππά» στη Λάρισα. Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σελ. 5-6. Διαθέσιμο: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/41946;jsessionid=2B9FCFFC35656D3785679ABBA40A0A03>

Ο ΧΩΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΟΡΜΕΝΙΟΥ (1371)

Ιωάννης Μ. Κούζας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι Οθωμανοί κατέλαβαν την Καλλίπολη το 1354 και την Αδριανούπολη το 1368/69, την οποία έκαναν πρωτεύουσα του Οθωμανικού κράτους. Η κατάληψη της Αδριανούπολης προκάλεσε την αντίδραση των Σέρβων, οι οποίοι ως διεκδικητές των εδαφών του Βυζαντίου περιέρχονταν σε μειονεκτική θέση έναντι των Οθωμανών ως προς την κυριαρχία τους επί της Θράκης. Αυτός ήταν και ο λόγος της σύναψης της μάχης στο Ορμένιο (Τζερνομιάνο). Η μάχη έγινε στις 26 Σεπτεμβρίου 1371, στη νότια πλευρά του Έβρου ποταμού, κοντά στο σημερινό Ορμένιο και η μοναδική περιγραφή γι' αυτή γίνεται από τον Λαόνικο Χαλκοκονδύλη. Σ' αυτή συγκρούστηκε ο ενωμένος χριστιανικός στρατός των Σέρβων-Ούγγρων και μικρότερων δυνάμεων Ναπολιτάνων και Βλάχων με τα οθωμανικά στρατεύματα. Στη μάχη σκοτώθηκαν οι δύο ηγέτες των Σέρβων, Ούγγλεσης (Ugliasha) και Βουκασίν (Vukashin), ενώ σώθηκε ο βασιλιάς των Ούγγρων Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού. Ο στρατός τους (60.000 - 70.000) εξολοθρεύτηκε ολοκληρωτικά και η τουρκική ιστορία κατέγραψε τη μάχη αυτή ως «κατατρόπωση των Σέρβων». Η εργασία αυτή παραθέτει τα ευρήματα, που αποδεικνύουν τη σύναψη της μάχης στο Ορμένιο και προσδιορίζει με βάση αυτά τον χώρο της. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα ευρήματα η μάχη έγινε στην ΝΔ πλευρά του σημερινού Ορμενίου σε μια έκταση που υπολογίζεται σε 200 περίπου στρέμματα.

Λέξεις κλειδιά: Μάχη Ορμενίου, Τζερνομιάνο, Μωαμεθανοί, Σέρβοι, Βουκασίν (Vukashin), Ούγγλεσης (Ugliasha)

Εισαγωγή

Δύο χρόνια μετά τη μάχη στο Εμπύθιο (1352), οι Οθωμανοί κατέλαβαν την Καλλίπολη και έκαναν την πρώτη εμφάνιση με τα στρατεύματά τους έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης το 1359. Χρησιμοποιώντας ως ορμητήριο την Καλλίπολη κατέλαβαν το Διδυμότειχο (το 1361 προσωρινά - το 1363 οριστικά) και την Αδριανούπολη (το 1368/69), μετονομάζοντάς την Εντίρνε (Edirne) [1], «η οποία έκτοτε έγινε η δεύτερη οθωμανική πρωτεύουσα αντικαθιστώντας τη μικρασιατική Προύσα» (Νικολούδης χ.χ.).

Η κατάληψη της Αδριανούπολης θορύβησε τους άλλους διεκδικητές της Πόλης και μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού για κυριαρχία επί βυζαντινών εδαφών συνήφθη η μάχη στο Τζερνομιάνο (1371). Το φρούριο Τζερνομιάνο βρισκόταν ακριβώς στη θέση του σημερινού Ορμενίου. Το βυζαντινό όνομα ήταν Τζερνομιάνον (Soustal 1991). Στην αρχαιότητα ονομαζόταν Ζειρηνία (Σαμοθράκης 1963), ενώ οι Βυζαντινοί αποκαλούσαν τον οικισμό και «Τζερνομιάνου πόλις» (Σαμοθράκης 1963). «Στην αρχή ήταν μια σημαντική στρατιωτική εγκατάσταση και στη συνέχεια πυρήνας ενός μικρού οικισμού. Θεμέλια και ασήμαντα λείψανα σώθηκαν από το κάστρο αυτό, που υψωνόταν, όπως ακριβώς και το κάστρο του Πυθίου, στην άκρη ενός υψώματος πάνω στην πεδιάδα» (Τσουρής & Μπρίκας 2002).

Η μάχη του Τζερνομιάνου (1371)

Η μάχη στο Τζερνομιάνο έγινε στις 26 Σεπτεμβρίου 1371, στη νότια πλευρά του Έβρου ποταμού (Νικολούδης χ.χ.), κοντά στο σημερινό Ορμένιο και η μοναδική περιγραφή γι' αυτή γίνεται από τον Λαόνικο Χαλκοκονδύλη.

Σ' αυτή συγκρούστηκε ο ενωμένος χριστιανικός στρατός των Σέρβων-Ούγγρων και μικρότερων δυνάμεων Ναπολιτάνων και Βλάχων με τα τουρκικά στρατεύματα. Οι Σέρβοι ανησυχώντας για την εξάπλωση των Οθωμανών στη Βαλκανική εξαπέλυσαν επίθεση κατ' αυτών επιδιώκοντας την κατάληψη της Αδριανούπολης. Από τη μια πλευρά επικεφαλής των Σέρβων ήταν ο Ούγγλεσης και ο Βουκασίν και επικεφαλής των Ούγγρων ο βασιλιάς τους, Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού. Οι λόγοι για τους οποίους οι δύο αντίπαλοι οδηγήθηκαν σ' αυτή τη σύγκρουση δεν αναφέρονται από τον Χαλκοκονδύλη. Γι' αυτό

εκτιμούμε ότι αυτή εντάσσεται στα πλαίσια του ανταγωνισμού τους για τον έλεγχο της τελευταίας επαρχίας της Κωνσταντινουπόλεως (Θράκη), που μοιραία θα οδηγούσε και στην πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Οι στρατιωτικές ενωμένες δυνάμεις τους, σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη, υπολογίζονται σε 60.000-70.000. Από την άλλη πλευρά οι Οθωμανοί είχαν επικεφαλής τους Λάλα Σαχίν και Χατζή Ιλμπέη διαθέτοντας περίπου 4.000 άνδρες (Νικολούδης 1994). Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η μάχη δεν είναι γνωστές. Ο Χαλκοκονδύλης αναφέρει πως οι Σέρβοι ήταν στρατοπεδευμένοι στην περιοχή του Τζερνομιάνου και οι Τούρκοι, αφήνοντας την πολιορκία ενός γειτονικού φρουρίου, με μια παράτολμη ολονύκτια επιχείρηση τους αιφνιδίασαν το πρωί. Άλλοι αποδίδουν τη νίκη των Τούρκων σε ελιγμό τύπου ενέδρας στην όχθη του Έβρου ποταμού και άλλοι ότι δεν βοηθήθηκαν οι χριστιανικές δυνάμεις από τους ντόπιους μπέηδες (Castellan 1991). Αναφέρεται χαρακτηριστικά πως οι ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις είχαν επιδοθεί σε ολονύκτια οίνοποσία και δεν είχαν τηρήσει κανένα κανόνα επαγρύπνησης και ασφαλείας. Στη μάχη σκοτώθηκαν και οι δύο ηγέτες των Σέρβων, ενώ σώθηκε ο Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού (Castellan 1991). Ο στρατός τους εξολοθρεύτηκε ολοκληρωτικά. Η τουρκική ιστορία κατέγραψε τη μάχη αυτή ως «κατατρόπωση των Σέρβων» (Castellan 1991, Liakopoulos 2002). Σε αντάλλαγμα της νίκης που πέτυχε ο Λάλα Σαχίν (Lala Sahin Pasha) έγινε ο πρώτος κυβερνήτης (beylerbey) της επαρχίας της Ευρώπης (Κούζας 2015).

Η μαρτυρία του Λαόνικου Χαλκοκονδύλη

Οὐγγλεσης μὲν οὖν ὄρμητο ἀπὸ Φερρῶν ἐπὶ τοὺς Τούρκους, ἐν αἷς τὰ βασιλεία ἦν αὐτῶ· Κράλης τε ἅμα αὐτῶ ὁ ἀδελφός στρατεύμα ἔχων ἀπὸ τῆς μεσογαίου τῆς Θράκης συνήει τῶ ἀδελφῶ ὡς σταρατευσόμενοι ἅμα τοὺς Τούρκους. Ὁ μὲν οὖν Σουλαιμάνης ἔτυχε πολιορκῶν πόλισμα τό παρά Ταίαρρον ποταμόν, διέχον ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως σταδίους ὡσεὶ ἑβδομήκοντα· καὶ σκηνας μὲν αὐτοῦ οὐκ ὀλίγας ἀπὸ πύλων ἄγων ἐπήξατο, ἐν αἷς δὴ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν Σκύθαι τε οἱ Νομάδες καὶ Τούρκων οἱ πρὸς τόνδε τόν βίον τετραμμένοι δηοῦν εἰώθασι· καὶ ἐπολιόρκει τό χωρίον ἐντεταμένως· διατρίβοντα δέ αὐτόν λέγεται, ὡς τάχιστα ἐπύθετο ἐπιόντας οἱ τοὺς πολεμίους, λαβεῖν τε ἐπιλεξάμενον ἄνδρας ἐς ὀκτακοσίους τῶν ἀμφ' αὐτόν ἀρίστων, καὶ νυκτός ἐπελάσαντα ἐς τό πολεμίον στρατόπεδον καταδηοῦμενον, ὡς ἤδη ἡ ἠώς ὑπέφαινε, καὶ οὔτε φυλακάς ἔχοντας τοὺς πολεμίους ἐώρα αὐτούς τε τὰ πολλά παρά Ταίαρρον ποταμόν, ὅς ὕδωρ κάλλιστόν τε παρέχεται πιεῖν, καὶ ὑγιεινότερον· θέρους δέ ἦν ὦρα, ὀλιγώρως τε τῶν ὄπλων σφίσιν αὐτοῖς καὶ τῶν ἵππων ἔχοντας, οἷα τοὺς πολεμίους ἐν οὐδενί λόγῳ ποιουμένους, ἐπὶ ραστώνην τετραμμένους, κατὰ Κερμιανόν χῶρον ἐπεισπεσεῖν τε ἄφνω σὺν τοῖς ὀκτακοσίοις, καὶ διαφθεῖραι σύμπαντα τόν στρατόν κτεινόντας ἀφειδέστατα· ὥστε τοὺς πλείονας αὐτῶν πεσεῖν ἐς τόν ποταμόν, καὶ ἐν ἀπορία εἶχον ὅποι τρέπωνται γενόμενοι, καὶ ταύτη διαφθαρήναι· ἔνθα ὁ τε Οὐγγλεσης ἀπώλετο, καὶ ὁ Κράλης, ὁ ἀδελφός αὐτοῦ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ. Ὅτω δ' ἂν τρόπῳ διεφθάρη, οὐκ ἠδὲ οὐδεὶς, ὥστε οἶσθαι τοὺς προσήκοντας αὐτῶ περιεῖναι ἔτι αὐτόν ἐπὶ πολὺν τινα χρόνον. Ὡς οὖν ταύτην τὴν νίκην εὐκλεῆ καὶ περιφανῆ ἀνείλετο Σουλαιμάνης, τό τε πόλισμα ὃ ἐπολιόρκει πρότερον παρεστήσατο, καὶ Ὁρεστιάδα τὴν Ἀδριανούπολιν καλουμένην ἐλαύνων ἐπολιόρκει [2].

Λαόνικου Χαλκοκονδύλου Αθηναίου, Απόδειξις Ιστοριῶν πρώτη, 15-16.

Την ίδια περίοδο ο Σουλεϊμάν έτυχε να πολιορκεί μία κωμόπολη πάνω στον Τέαρο (Έβρο), περίπου 70 στάδια [3] από την Αδριανούπολη. Είχε στήσει πολλές σκηνές από δέρματα κατσίκας με τον τρόπο των Σκυθών νομάδων της Ασίας και όσων Τούρκων ακολουθούν τον ίδιο τρόπο ζωής και πολιορκούσε την κωμόπολη με μεγάλη προσοχή. Λέγεται ότι ήταν στρατοπεδευμένος εκεί, όταν έμαθε ότι ο εχθρός κατευθυνόταν εναντίον του με ταχύτητα. Τότε διάλεξε 800 από τους καλύτερους άνδρες του και μετά από ολονύκτια πορεία επιτέθηκε στο εχθρικό στρατόπεδο με το χάραμα της αυγής. Παρατήρησε ότι ο εχθρός δεν είχε βάλει αρκετούς σκοπούς κοντά στον ποταμό Τέαρο, του οποίου το νερό είναι πολύ καλό στην πόση και πολύ υγιεινό. Ήταν καλοκαίρι και δεν πρόσεχαν πολύ τα όπλα και τα άλογά τους, έχοντας την εντύπωση ότι δεν χρειαζόταν να ανησυχούν για τον εχθρό. Είχαν στρατοπεδεύσει ξένοιαστα στην περιοχή του Τζερνομιανού, όταν ο Σουλεϊμάν με τους 800 άνδρες του τους επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά και κατέστρεψαν όλο τον στρατό τους σκοτώνοντάς τους αδιάκριτα. Οι περισσότεροι Τριβαλ-

λοί μην ξέροντας προς τα πού να στραφούν έπεσαν στο ποτάμι και χάθηκαν. Σ' αυτή τη μάχη σκοτώθηκε και ο Ουγγλέσης και ο αδελφός του, ο Κράλης. Κανείς δεν ξέρει όμως με ποιον τρόπο πέθανε, με αποτέλεσμα οι αξιωματούχοι του να πιστεύουν ότι είχε επιβιώσει για πολύ περισσότερο χρόνο (Νικολούδης 1994).

Τα ευρήματα από τον χώρο της μάχης

Σε ένα στρατόπεδο 60.000 - 70.000 στρατιωτών ήταν απαραίτητα και σκεύη μεταφοράς και διατήρησης εφοδίων για τη διατροφή τους. Όταν στρατοπεδεύει ένα τέτοιο πλήθος, φυσικό και επόμενο είναι να εγκατασταθεί σε ένα μέρος του στρατοπέδου το τμήμα παρασκευής φαγητού. Πολλά μαγειρικά σκεύη και σκεύη φύλαξης ή διατήρησης προϊόντων διατροφής θα βρίσκονταν συγκεντρωμένα στο συγκεκριμένο μέρος της παρασκευής φαγητού (μαγειρεία).

Τα σκεύη αυτά έπρεπε να είναι ευτελούς ποιότητας, απλά και εύχρηστα, όπως συνήθως συμβαίνει σε εκστρατευτικά σώματα. Τα πιο ευτελή είναι συνήθως τα πήλινα σκεύη για νερό, διατήρηση ή μεταφορά εδώδιμων προϊόντων ή μεταφορά προϊόντων απαραίτητων για την παρασκευή του φαγητού (ελαιόλαδο).

Περιμένουμε, λοιπόν, τα ευρήματα να έχουν σχέση με πήλινα σκεύη και όχι μεταλλικά, γιατί τα μεταλλικά, ως χρήσιμα, δεν θα μπορούσαν να αφεθούν στο πεδίο της μάχης. Για τα μόνα που, λογικά, θα έδειχναν αδιαφορία οι άνθρωποι που περνούσαν από το πεδίο της μάχης κατά τη διάρκεια των προηγούμενων 648 ετών, θα ήταν τα ευτελούς ποιότητας πήλινα αντικείμενα.

Και πράγματι, με βάση το προηγούμενο σκεπτικό, έχουν περισωθεί και βρίσκονται σε μία συγκεκριμένη περιοχή πλήθος μικρών τμημάτων από πήλινα αντικείμενα, τα οποία έχουν θρυμματιστεί από τη συνεχή άροση. Πολλά από αυτά έχουν εμφανείς χαρακιές από τα μαχαίρια του αρότρου, αλλά υπάρχουν και άλλα που έχουν γραμμές του αρχικού σχεδίου τους, που ενισχύουν την άποψη ότι είναι τμήματα οικιακών σκευών.

Εικόνα 1. Ευρήματα από τον χώρο της μάχης [4].

Εικόνα 2. Τμήμα πήλινου σκεύους με εσωτερικές εγχαράξεις.

Εικόνα 3. Λεπτομέρεια των τμημάτων.

Εικόνα 4. Λεπτομέρεια εγχάρακτου τμήματος.

Εικόνα 5. Τμήματα σκευών στο έδαφος.

Εικόνα 6. Διαφορετικά τμήματα επί του εδάφους.

Εικόνα 7. Μεμονωμένο τμήμα σκεύους στο έδαφος.

Εικόνα 8. Εγγάρακτο τμήμα ληφθέν από το έδαφος.

Εικόνα 9. Άλλο τμήμα ληφθέν από το έδαφος.

Εικόνα 10. Κοντινή λήψη τμήματος επί του εδάφους.

Εικόνα 11. Άλλη κοντινή λήψη τμήματος επί του εδάφους.

Ο χωρικός προσδιορισμός της μάχης

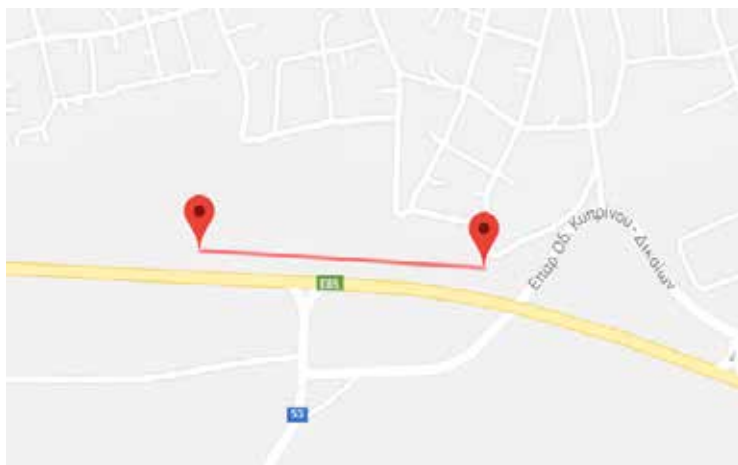
Για ένα πλήθος 60.000 - 70.000 ανθρώπων, αν υπολογίσουμε ότι ως άτομο ο καθένας χρειάζεται το λιγότερο 2 τ.μ., ο χώρος, με τα υποζύγια και τα άλλα βοηθητικά αντικείμενα της εκστρατείας, έπρεπε να υπερβαίνει τα 200 στρέμματα. Η στρατοπέδευση έπρεπε να γίνει κοντά σε χώρο ύπαρξης και εύκολης μεταφοράς νερού. Ο Έβρος ποταμός, σύμφωνα με μαρτυρίες πολύ ηλικιωμένων κατοίκων του Ορμενίου, πριν από εκατό χρόνια περνούσε από την άκρη του χωριού στην ΒΑ πλευρά του. Επίσης από μαρτυρίες των κατοίκων που ακόμη βρίσκονται εν ζωή η ανατολική πλευρά του χωριού καλύπτονταν στους πρόποδες του λόφου από έλη μέχρι πριν από πενήντα χρόνια. Έτσι, αποκλείεται ως χώρος στρατοπέδευσης η περιοχή βόρεια και βορειοανατολικά του χωριού.

Ως εκ τούτου όλα συνηγορούν ότι η στρατοπέδευση των Σέρβων έγινε στην ΝΔ πλευρά του Ορμενίου, στην περιοχή που υπάρχουν τα ευρήματα. Ο εφοδιασμός του στρατεύματος με νερό από τον ποταμό, με βάση το προηγούμενο δεδομένο, ήταν εύκολος, αφού αυτός απείχε πολύ κοντά από το σημείο των ευρημάτων. Επιπρόσθετα η έκταση στην ΝΔ πλευρά του χωριού παρέχει όλη την άπλα για να υπάρξει άνετη στρατοπέδευση. Η έκταση αυτή πριν από 648 χρόνια θα ήταν δασώδης, γιατί μέχρι και τη δεκαετία του 1950 στην έκταση αυτή υπήρχαν δρύες, που για τις ανάγκες της καλλιέργειας ξεριζώθηκαν. Η έκταση αυτή συνδύαζε ύψωμα και πεδιάδα, δύο στοιχεία απαραίτητα πρώτα για προφύλαξη και εξασφάλιση άμυνας του στρατού και δεύτερον άνετης εγκατάστασης.

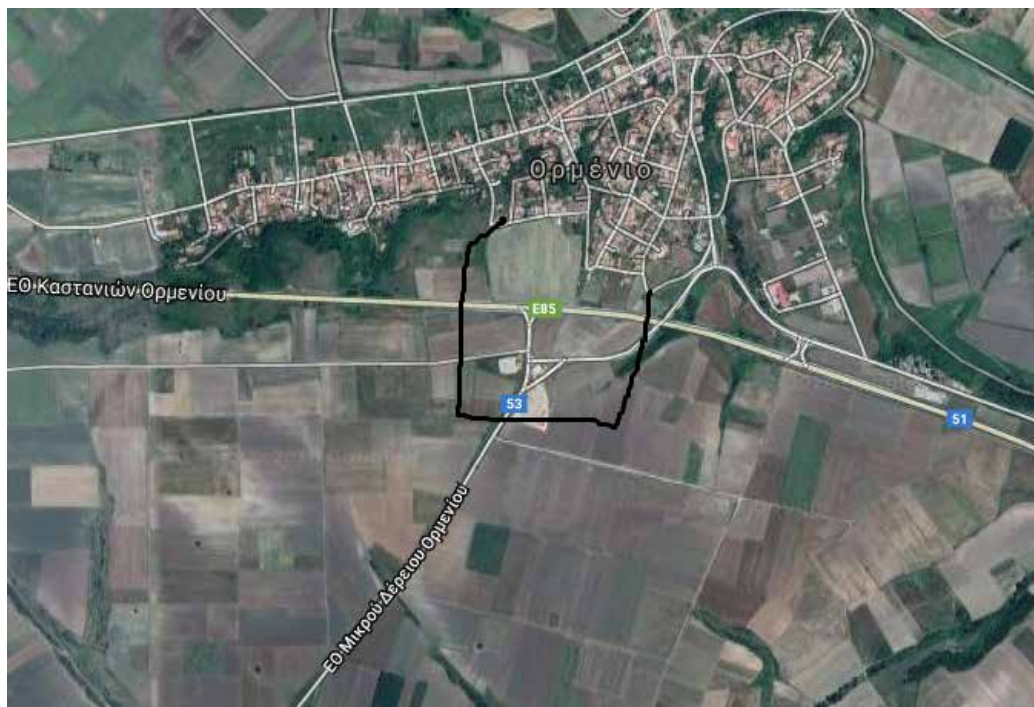
Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω, από την άκρη του λόφου, ΝΔ, χρειάζεται ένα παραλληλόγραμμο με ακτίνα 50 μέτρα X 40 μέτρα. Η μάχη κατά την εκτίμησή μας, με βάση τα ευρήματα, έγινε στο παραλληλόγραμμο πλαίσιο που φαίνεται σχεδιασμένο παρακάτω.

Εικόνα 12: Απόσταση 500 περίπου μέτρων.

Εικόνα 13: Απόσταση περίπου 400 μέτρων.

Εικόνα 14: Προσδιορισμός χώρου περίπου 200 στρεμμάτων.

Εικόνα 15. Ο χώρος των ευρημάτων.

Εικόνα 16. Ο χώρος σε λήψη από τα ΝΔ.

Εικόνα 17. Ο χώρος σε λήψη προς τα ΒΔ. Στο βάθος τα Πετρωτά.

Εικόνα 18. Ο χώρος από ΝΔ με φόντο το χωριό του Ορμενίου.

Συμπέρασμα

Τα τεκμήρια που παρατέθηκαν παραπάνω προσδιορίζουν με πιθανότητα τον χώρο διεξαγωγής της μάχης του Ορμενίου. Τα ευρήματα αυτά όμως δεν μπορούν να χρονολογηθούν ακριβώς. Αποτελούν απλώς μία ένδειξη, η οποία βέβαια δεν είναι ισχυρή, γιατί λείπουν άλλα ευρήματα σχετικά με τον εξοπλισμό και τα όπλα των στρατιωτών.

Σημειώσεις

- [1] Υπάρχει μια διχογνωμία όσον αφορά το έτος κατάληψης της Αδριανούπολης και το έτος κατά το οποίο αυτή κατέστη πρωτεύουσα. Ο G. Ostrogorsky δέχεται το 1365 ως έτος κατά το οποίο αυτή έγινε πρωτεύουσα (Ostrogorsky 1981). Κατά τον G. Castellan, η Αδριανούπολη καταλήφθηκε το 1362 και έγινε πρωτεύουσα τρία χρόνια αργότερα, το 1365, από τον Μουράτ Α΄ (Castellan 1991) Την ίδια χρονολόγηση δέχεται και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού της Τουρκικής Δημοκρατίας (<http://www.kultur.gov.tr/EN,31681/2nd-capital-edirne.html>). Για νεότερους όμως Έλληνες Ιστορικούς και ερευνητές η Αδριανούπολη καταλήφθηκε και έγινε πρωτεύουσα το 1368/69 (Νικολούδης χ.χ., Μπαϊρακτάρης χ.χ., Σακκάς 2011).
- [2] Ο Λ. Χαλκοκονδύλης έγραψε το ιστορικό του έργο 100 περίπου χρόνια μετά τη μάχη του Ορμενίου και γι' αυτό «περιέχει ορισμένες ανακρίβειες». Η Αδριανούπολη είχε ήδη καταληφθεί και επομένως είναι λάθος η πληροφορία ότι ο νικητής του Ορμενίου προήλασε προς πολιορκία αυτής. Επίσης, επικεφαλής του τουρκικού στρατεύματος, που έκανε την επιχείρηση στο Ορμένιο, δεν ήταν ο Σουλεϊμάν, αλλά ο Λάλα Σαχίν (Νικολούδης χ.χ.). Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι για τη συγγραφή των «Ιστοριών» ο Χαλκοκονδύλης στηρίχτηκε και σε προφορικές πηγές (Kaldellis 2012).
- [3] Αν δεχθούμε την κυρίαρχη άποψη ότι ένα στάδιο ισοδυναμεί με 185 περίπου μέτρα, τότε η τοποθεσία στρατοπέδευσης των Σέρβων απείχε από την Αδριανούπολη 13 περίπου χιλιόμετρα. Η απόσταση όμως ανάμεσα στο Ορμένιο και την Αδριανούπολη σε ευθεία γραμμή είναι 27 περίπου χιλιόμετρα.
- [4] Η λήψη όλων των φωτογραφιών έγινε από τον Γρηγόριο Αζορίδη.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Castellan, G. (1991). Η Ιστορία των Βαλκανίων. Αθήνα: Γκοβόστης.
- Κούζας, Ι. (2015). Το Ορμένιο ως τόπος σύγκρουσης χριστιανικών δυνάμεων και μωαμεθανών. Η μάχη του Τζερνομιάνου (1371). Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας. Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
- Μπαϊρακτάρης, Γ. (χ.χ.). Βυζάντιο και Ανατολικός κόσμος 11ος - 15ος αιώνας. Σε: Ιστορία των Ελλήνων, Υστεροβυζαντινοί χρόνοι. Αθήνα: Δομή. Τόμ. 7, σελ. 524-561.
- Νικολούδης, Ν. (1994). Οι Σέρβοι στη Θράκη, 14ος αιώνας. Νέα Εστία. Χριστούγεννα 1994, σελ. 208-211.
- Νικολούδης, Ν. (χ.χ.). Ιωάννης Ε΄ και Μανουήλ Β΄. Η οθωμανική εξάπλωση στα Βαλκάνια. Στο: Ιστορία των Ελλήνων, Υστεροβυζαντινοί χρόνοι. Αθήνα: Δομή. Τόμ. 7, σελ. 290-327.
- Ostrogorsky, G. (1981). Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, Τόμ. Γ΄. Αθήνα: Βασιλόπουλος.
- Σακκάς, Ι. (2011). Σημειώσεις: Ιστορία της Μεσογείου: Μέσοι και Νεότεροι Χρόνοι. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών.
- Σαμοθράκης, Α.Θ. (1963). Λεξικόν γεωγραφικόν και ιστορικόν της Θράκης. Από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως 1453. Αθήνα: Έκδοσις Β΄ επιμελεία Πολυδ. Παπαχριστοδούλου.
- Τσουρής, Κ., Μπρίκας, Α. (2002). Το φρούριο του Πυθίου και το έργο της αποκατάστασής του. Προκαταρκτική ανακοίνωση. Καβάλα: 12η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- Χαλκοκονδύλης, Λ., Αθηναίος (1843). Απόδειξις ιστοριών δέκα. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonnae: Impensis Ed. Weberi.

II. Ξενόγλωσση

Edirne, The Second Capital of Ottoman Empire. Available: <http://www.kultur.gov.tr/EN,31681/2nd-capital-edirne.html>

Kaldellis, A. (2012). The Greek Sources of Laonikos Chalkokondyles' Histories. *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, Vol. 52, No. 4, pp. 738-765.

Liakopoulos, G.C. (2002). The Ottoman conquest of Thrace. Aspects of historical geography. Ankara: Thesis of Bilkent University, Department of History.

Soustal, P. (1991). Thrakien (Thrake, Rodope und Haimimontos). *Tabula Imperii Byzantini*, Vol. 6, Denkschriften 221. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Ελένη Πιστόλα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτή η εργασία στοχεύει στην παρουσίαση και απολογισμό ενός ντοκιμαντέρ που αφορά τη Νέα Ορεστιάδα του Νομού Έβρου. Το ντοκιμαντέρ που αξιοποιήθηκε για αυτόν τον σκοπό έχει τίτλο «Χθες-Σήμερα-Αύριο, Νέα Ορεστιάδα» και δημιουργήθηκε το 1998. Μέσα από αυτό το είδος κινηματογραφικής ταινίας, εξιστορείται η πορεία της Νέας Ορεστιάδας στο χρόνο. Ξεκινώντας από την παλαιά ονομασία της ως Καραγάτς, περνά στα εγκαίνια της Νέας Ορεστιάδας και φθάνει στη σύγχρονη μορφή της πόλης. Τόπος ιστορικός, όπου συνδυάζεται το παλαιό στοιχείο μέσα από την ιστορία σε συνδυασμό με τα σύγχρονα στοιχεία που πρεσβεύει. Χαρακτηριστικά στοιχεία της πόλης είναι το Λαογραφικό Μουσείο, ο ιστορικός σιδηροδρομικός σταθμός και το εργαστήρι θεάτρου. Οι πρωταγωνιστές του ντοκιμαντέρ καθοδηγούν τον θεατή μέσω της αναδρομής στο παρελθόν και στο παρόν. Οι εναλλαγές παρελθόντος και παρόντος μέσω του μηχανισμού της ανάμνησης είναι διάχυτες κατά τη διάρκεια του ντοκιμαντέρ.

Λέξεις κλειδιά: Ντοκιμαντέρ, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα, ιστορικό και λαογραφικό μουσείο, σιδηροδρομικός σταθμός

Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας είναι η προσέγγιση της Νέας Ορεστιάδας του νομού Έβρου μέσα από το είδος του ντοκιμαντέρ, το οποίο είναι δυνατόν να παρέχει πληροφορίες για ένα σημείο του χάρτη, οι οποίες είναι άγνωστες. Ακόμη, σημαντικά σημεία της πόλης θα αναδειχθούν μέσω της παρουσίασης, τα οποία προσδίδουν ιδιαίτερο πολιτισμικό και ιστορικό χαρακτήρα σε αυτόν τον τόπο. Στοιχεία αυτής της εργασίας θα είναι η προέλευση και η διαμόρφωση του χώρου της σημερινής Νέας Ορεστιάδας, οι αλλαγές στο πέρασμα του χρόνου, η ονομασία που της δόθηκε και ποικίλα στοιχεία του τόπου. Το ντοκιμαντέρ αποτελεί ένα είδος κινηματογραφικής ταινίας μικρού συνήθως μήκους, που όμως αποκάλυπτει τόπους, σημαντικά ιστορικά γεγονότα που ο σύγχρονος άνθρωπος δεν γνωρίζει ή και λησμονεί. Η επιλογή αυτής της πόλης πραγματοποιήθηκε καθώς αποτελεί το βορειότερο τμήμα του ελληνικού κράτους με σημαντική ιστορία.

Το ντοκιμαντέρ για την πόλη της Νέας Ορεστιάδας

Το ντοκιμαντέρ που χρησιμοποιήθηκε για την εργασία αυτή είναι επιμορφωτικό και έχει τον τίτλο «Θράκη, Χθες-Σήμερα-Αύριο, Νέα Ορεστιάδα» και έχει διάρκεια εικοσιοκτώ λεπτά. Αυτή η μικρού μήκους ταινία δημιουργήθηκε το 1998. Πηγή άντλησης του συγκεκριμένου ντοκιμαντέρ είναι το αρχαιακό υλικό της ΕΡΤ 3. Παρακάτω θα παρουσιαστεί και θα αναλυθεί κάθε στοιχείο που περιέχει το ντοκιμαντέρ εκτενέστερα.

«Θράκη, Χθες-Σήμερα-Αύριο, Νέα Ορεστιάδα»

Το ντοκιμαντέρ περιλαμβάνει την αρχική μορφή και εξέλιξη της πόλης της Νέας Ορεστιάδας στη μηχανή του χρόνου. Η σύνδεσή της με την Αδριανούπολη είναι καθοριστικής σημασίας αφού οι δεσμοί τους διαρκούν πολλά χρόνια. Αυτή η πόλη είναι δημιούργημα των προσφύγων Ελλήνων της Αδριανούπολης και του προαστίου της Καραγάτς με το πέρασμα της καταστροφής της Μικράς Ασίας. Αυτοί οι Έλληνες διώχθηκαν από τον τόπο τους και αναζήτησαν ένα τόπο που θα έβρισκαν την παλιά τους πατρίδα.

Η πόλη της Αδριανούπολης ήταν σημαντική καθώς αποτέλεσε ιστορικό τόπο και η αξία του πολιτισμού της είναι μεγάλη για το τουρκικό κράτος. Απέχει μόνο πέντε χιλιόμετρα από τα σύνορα της Ελλάδας και του τουρκικού κράτους, ενώ κοντινή είναι η απόστασή της και από τα ποτάμια Έβρος, Τούντζα και Άρδα. Ο γεωργικός και κτηνοτροφικός τομέας της περιοχής είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος.

Τα μνημεία της, την κοσμούν αναδεικνύοντας την αξία του πολιτισμού της. Το μνημείο των πεσόντων στη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων αποτελεί ένα από τα σημαντικά και ιστορικά μνημεία της πόλης (Τσονίδης 1980).

Η Αδριανούπολη έζησε πολλά ιστορικά γεγονότα και βίωσε πολλούς πολέμους στη διάρκεια των ετών. Το έτος 1361 βρέθηκε υπό κατάληψη και μετατράπηκε σε πρωτεύουσα των Οθωμανών, η πρώτη πρωτεύουσά τους στο πλαίσιο της Ευρώπης. Ο πληθυσμός των Χριστιανών είτε εξοντώθηκε, είτε αντιστάθηκε στον ισλαμισμό ή μετανάστευσε (Βακαλόπουλος 1990).

Το ντοκιμαντέρ ξεκινά με την αναδρομή της τότε αντιδημάρχου, Ουρανίας Μαυρίδου, μέσω φωτογραφιών στο παρελθόν. Έτσι αφιετηρία του ντοκιμαντέρ είναι η ιστορική αναδρομή σε σημαντικά γεγονότα του παρελθόντος που αναφέρονται στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας σε κρίσιμες περιόδους μέχρι την τελική της διαμόρφωση στη σύγχρονη Νέα Ορεστιάδα. Το παρελθόν εναλλάσσεται με το παρόν και δίνει κατευθύνσεις για το μέλλον και τα οράματα των ανθρώπων αυτής της πόλης. Σημαντικό γεγονός που προβάλλεται από την πρώτη εικόνα στο ντοκιμαντέρ είναι η πραγματοποίηση των Ορεστείων με την ομιλία της αντιδημάρχου για την τιμήση της πόλης της Νέας Ορεστιάδας από τους προγόνους. Το φως της δάδας που παρουσιάζεται και καταλαμβάνει αρκετά στιγμιότυπα κατά τη διάρκεια του ντοκιμαντέρ, περνά το μήνυμα της μεταλαμπάδευσης και αποτύπωσης της ιστορίας της πόλης στη μνήμη των ανθρώπων στους αιώνες. Οι προφητείες των ξεριζωμένων όπως αναφέρει η ίδια επαληθεύτηκαν για την δημιουργία της Νέας Ορεστιάδας που τιμάται με την οργάνωση των Ορεστείων ταυτίζοντας την μνήμη του παρελθόντος και τη σύνδεσή της με το μέλλον. Η ενίσχυση του τόπου μπορεί να πραγματοποιηθεί με την διαμονή των νέων στον τόπο τους και την μη εγκατάλειψή του, τιμώντας το παρελθόν της πόλης.

Με την προβολή πληθώρας φωτογραφιών δίνεται το έναυσμα για την θύμηση ενός άλλου γεγονότος της απελευθέρωσης της πόλης της Αδριανούπολης και της Ανατολικής Θράκης και του προαστίου της το 1920. Το όνομά του προαστίου ήταν αρχικά Καραγάτς και μετονομάστηκε σε Ορεστιάδα. Η ονομασία είχε αλλάξει αρκετές φορές στο πέρασμα των ετών. Βυζαντινοί ιστορικοί αποκαλούν την περιοχή Ορεστιάς και Ορέστεια. Το σημερινό όνομα σύμφωνα με την αρχαία παράδοση δόθηκε από το μυθικό Ορέστη, ο οποίος ήταν γιος του Αγαμέμνονα που βασίλευε στις Μυκήνες και της Κλυταιμνήστρας. Ο Ορέστης στην καταδίωξή του από τις Ερινύες καθοδηγήθηκε από το μαντείο των Δελφών σε αυτό το γεωγραφικό τόπο καθώς του υπέδειξε να ξεπλυθεί στη συμβολή τριών ποταμών. Με αυτό τον τρόπο θα πραγματοποιούνταν η κάθαρσή του για τη δολοφονία της μητέρας του. Προς τιμήν της περιοχής που συνέβαλε στην κάθαρση και θεραπεία του, δημιούργησε λατρευτικούς ναούς και της έδωσε το όνομά του. Η πόλη της Ορεστιάδας ήταν σπουδαία πόλη των Οδρυσών και των Βησσών (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Η ιστορία της Νέας Ορεστιάδας στο ντοκιμαντέρ

Η άνοδος του Καραγάτς σημειώθηκε με τη δημιουργία και εγκατάσταση σε αυτό του σιδηροδρομικού σταθμού με γραμμή Κωνσταντινούπολη-Βιέννη, την δεκαετία του 1872. Ακόμη το Καραγάτς περιελάμβανε εκκλησίες χριστιανικές και σχολεία. Σχολεία υπήρχαν και για την κοινότητα των Αρμενίων αλλά και των Εβραίων (Γεωργούλης 1996).

Το Καραγάτς, αποτελούσε ένα προάστιο της Αδριανούπολης, και εκεί ήταν και η τοποθεσία του σιδηροδρομικού σταθμού. Στην ίδια τοποθεσία στην αρχαιότητα ήταν η πόλη της Ορεστιάδας. Αυτό το προάστιο ήταν η τοποθεσία των εξοχικών κατοικιών των εύπορων και γενικότερα ευκατάστατων οικογενειών στην διάρκεια του θέρους. Η παραγωγή και εξαγωγή κουκουλιού ήταν σημαντική στην περιοχή. Με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης το Καραγάτς και ο σιδηροδρομικός σταθμός του περνούν στη διοίκηση του τουρκικού κράτους (Martin 1923). Η ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του έτους 1923 από το μηχανικό τμήμα του ελληνικού στρατού.

Στην σύγχρονη εποχή η Νέα Ορεστιάδα μετατράπηκε σε πόλη σύγχρονου ρυθμού που είναι κέντρο εμπορικής και οικονομικής δραστηριότητας. Με την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, παραχωρείται η Αδριανούπολη στην Τουρκία και η Ορεστιάδα μένει τμήμα του ελληνικού κράτους. Το 1923 με την συνθήκη της Λωζάνης η Ορεστιάδα γίνεται τώρα κομμάτι του τουρκικού κράτους και οι κάτοικοί της ξεριζώνονται. Η Ελλάδα θυσίασε αυτό το κομμάτι του γεωγραφικού χάρτη, με στόχο την δημιουργία ειρήνης με την Τουρκία και στην μη παραχώρηση άλλων αποζημιώσεων για τον πόλεμο. Από την τουρκική πλευρά η απόκτηση της περιοχής ήταν σημαντική, θέτοντας ως αφορμή τον σιδηροδρομικό σταθμό που ήταν απαραίτητος για το τουρκικό κράτος. Έπειτα στο ντοκιμαντέρ δίνεται ένα απόσπασμα

ενός θεατρικού έργου, με θέμα τον ξεριζωμό των κατοίκων της Ορεστιάδας και την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας. Πρωταγωνιστές είναι η μάνα με το γιο της, όπου εκείνος ελπίζει για μια νέα ζωή, όμως εκείνη προσμένει τον γυρισμό. Διάλογος με νοσταλγική χροιά, μοιρολόι για τη χαμένη πατρίδα που παράλληλα δείχνει την ελπίδα και το όραμα που είχαν για ένα νέο ξεκίνημα.

Εγκαινιασμός Νέας Ορεστιάδας

Ο εγκαινιασμός της Νέας Ορεστιάδας πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του έτους 1923, όπου έξι χιλιάδες Έλληνες που κατοικούσαν στο Καραγάτς, με την παρουσία τους, εγκατέλειψαν την περιοχή τους και μετακινήθηκαν σε ένα νέο τόπο, την Νέα Ορεστιάδα. Η μετακίνησή τους συντελέστηκε μέσω του σιδηροδρομικού σταθμού αν και κάποιοι μεταφέρθηκαν με άμαξες ή πεζοί. Η επιλογή του τόπου πραγματοποιήθηκε από επιτροπή κατοίκων του Καραγάτς με την ονομασία Κομμ Τσιφλίκι. Η βροχή που ξέσπασε και το ουράνιο τόξο αποτέλεσε σημάδι για την επιλογή αυτής της τοποθεσίας, για την οργάνωση της Νέας Ορεστιάδας. Ο τόπος αυτός ήταν επιλογή τους καθώς η έκτασή του ήταν μεγάλη και θα μπορούσε να διανεμηθεί σε όλους, η σιδηροδρομική γραμμή ήταν κοντά του, υπήρχε κοντά πηγή νερού, ήταν δίπλα στον ποταμό Έβρο και ήταν σε μικρή απόσταση από την πόλη που κατοικούσαν (Τσονίδης 1980).

Μετά την παρουσίαση της σύντομης ιστορίας της πόλης και της παρουσίασης των γεγονότων του παρελθόντος χρόνου, η εικόνα αλλάζει χρονική στιγμή και μεταφέρεται στο νέο πρόσωπο της σύγχρονης Ορεστιάδας. Στο στιγμιότυπο απεικονίζεται το κέντρο της πόλης. Παράλληλα, πρόσωπο της συγκεκριμένης στιγμής είναι η εκφωνήτρια ενός ραδιοφωνικού σταθμού που μεταδίδει νέα και πληροφορίες εκείνης της εποχής. Μέσα από αυτό το στιγμιότυπο δίνεται η πληροφορία ότι η Ιφιγένεια και η Θρακιώτισσα με την παραδοσιακή στολή είναι εμβλήματα της Νέας Ορεστιάδας. Η Ιφιγένεια καθορίστηκε ως έμβλημα της Νέας Ορεστιάδας γιατί η πόλη ως σύγχρονη Ιφιγένεια θυσιάστηκε στο βωμό των σύγχρονων εθνικών συμφερόντων και αναγκών του ελληνισμού. Παράλληλα, το ντοκιμαντέρ περιέχει συνεντεύξεις των τοπικών διοικητικών προσώπων και συγκεκριμένα του τότε Δήμαρχου Αναστάσιου Αναγνώστου, ο οποίος επισημαίνει ότι η πόλη γεννήθηκε χωρίς ουσιαστική κρατική βοήθεια και λόγω του σθένους που έδειξαν οι κάτοικοί της να ανακτήσουν και πάλι την παλαιά τους ζωή. Το ντοκιμαντέρ περιηγείται και σε νέους χώρους της πόλης και λαμβάνει συνεντεύξεις από νέους ανθρώπους που επέλεξαν την πόλη για να διαμένουν. Έπειτα, αναδεικνύει τις τοπικές επιχειρήσεις με την παρουσίαση της επιχειρηματικότητας που αναπτύσσεται επιλέγοντας πρώτες ύλες που υπάρχουν σε ποικιλία στην πόλη. Ο αναπτυξιακός νόμος αλλά και η γεωπολιτική θέση της πόλης ευνοούν την ανάπτυξη της βιομηχανίας.

Ακόμη, προβάλλονται τα προβλήματα της πόλης, εκείνης της εποχής. Η γέφυρα του Άρδα, το οδικό δίκτυο και ο βιολογικός καθαρισμός βελτιώνονται και επεκτείνονται. Η παρουσίαση της βιομηχανίας αλλά και της επιχειρηματικότητας της Ορεστιάδας αναδύονται από την παρουσίαση.

Παρακάτω, η συνέντευξη μιας αδριανουπολίτισσας γυναίκας δίνει μέσα από εικόνες πληροφορίες για τον τόπο της ενώ παράλληλα πραγματοποιεί σημαντική εισαγωγή και μετάβαση για το μουσείο της Νέας Ορεστιάδας που διασώζει την ιστορία της πόλης, τον πολιτισμό της, περιέχοντας αντικείμενα, στολές της ευρύτερης περιοχής, βοϊδάμαξες. Εικόνες με ότι συνέδεε την παλιά με την νέα πατρίδα. Ακόμη, εκκλησιαστικά κειμήλια του Καραγάτς, όπως η κολυμβήθρα δώρο της συντεχνίας των αμαξάδων. Σε αυτήν την κολυμβήθρα βαπτίστηκε το έτος 1923 το πρώτο νεογέννητο αγόρι της περιοχής της Νέας Ορεστιάδας.

Η προβολή του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου της Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας

Η συγκέντρωση του υλικού της ιστορίας και της λαογραφίας ξεκίνησε το έτος 1974. Ωστόσο αναδύθηκε το πρόβλημα της στέγασής και της τοποθέτησής αυτού του υλικού. Το αρχικό κτήριο ήταν αυτό της Οικονομικής Υπηρεσίας της Ορεστιάδας, όμως θεωρήθηκε ακατάλληλο λόγω της μορφής που διέθετε η υποδομή του. Η διαδικασία αναμόρφωσης αυτού του κτηρίου συντελέστηκε το 1993 και στο διάστημα των δύο ετών ολοκληρώθηκε. Οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας προσέφεραν ως ένδειξη δωρεάς κειμήλια. Η οργάνωση του μουσείου αποτελεί μια προσέγγιση ερμηνείας ιστορικού, πολιτικού και πολιτισμικού περιεχομένου για την πόλη. Περιλαμβάνει ποικιλία νέας τεχνολογίας, βασισμένη σε νέα ψηφιακά ηλεκτρονικά μέσα. Οι επιφάνειες του μουσείου με τα εκθέματα περιλαμβάνουν φωτογραφικό υλικό σε μεγεθυμένη μορφή με την προσθήκη λεζάντων. Η είσοδος του κτηρίου της παλιάς πτέρυγας είναι ο χώρος που πραγματοποιείται η αναπαράσταση του διωγμού του προσφυγικού πληθυσμού από τα πατρι-

κά τους σπίτια για τον νέο τόπο εγκατάστασής τους, την νέα τους πατρίδα. Αυτού του είδους η αναπαράσταση περιλαμβάνει την αφήγηση η οποία συντελείται με την βοήθεια των ηχογραφημένων αρχείων. Η σύνθεσή τους είναι δημιουργήματα των μνημών, των μαρτυριών από πρόσωπα, των προσωπικών ιστοριών των ανθρώπων και των στοιχείων της ιστορίας. Αυτές οι φωτογραφίες δείχνουν αναπαραστάσεις του τρόπου μετακίνησης και εγκατάστασης του προσφυγικού πληθυσμού. Το μουσείο ιστορίας και λαογραφίας κατέχει πολυδιάστατο ρόλο αφού αποτελεί έναν συνδυασμό που στοχεύει στην εκπαίδευση και την ψυχαγωγία των επισκεπτών του (Μαυρίδης 2016). Προβάλλει το πολιτιστικό πνεύμα της Ορεστιάδας και της Θρακιώτικης παράδοσης, αναδεικνύοντας την καταγωγή και την προέλευση των ανθρώπων αυτής της περιοχής. Το αρχαίο με το νεότερο στοιχείο συμβαδίζουν στην πορεία τους προς το μέλλον. Παράλληλα ξεχωρίζουν η βυζαντινή παράδοση και το πνευματικό στοιχείο των Οδρυσών.

Το μουσείο περιλαμβάνει στολές της παράδοσης με κεντήματα με σύμβολο τον δικέφαλο αετό, με αρμονικά σχέδια σε γυναικείες και αντρικές στολές. Ακόμη περιέχει σκεύη του νοικοκυριού, χειροποίητα σε σκαλιστή μορφή και αρχοντικής αξίας. Έπειτα διαθέτει πλούσιο κατάλογο βιβλίων τα οποία είναι ντυμένα με δέρμα. Υπάρχει επίσης το Ιερό Ευαγγέλιο στην τουρκική γλώσσα που είναι πρωτότυπο, έχοντας ελληνικά στοιχεία (Δήμος Ορεστιάδας χ.χ.).

Οι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου περιέχουν τις θεματικές ενότητες, της πρόσφατης ιστορίας με αποσπάσματα από τη συνθήκη της Λωζάνης το έτος 1922, που πραγματοποιήθηκε ο διωγμός των Ελλήνων χριστιανών που κατοικούσαν στην Ανατολική πλευρά της Θράκης. Θέμα αυτής της ενότητας είναι ο ξεριζωμός και ο τρόπος μετακίνησης αυτού του πληθυσμού με την τοποθέτηση στο χώρο αμαξών και βοϊδαμαξών, με σκεύη και εργαλεία του γεωργικού τομέα με τις αντίστοιχες μορφές εικονογράφησης που διαφαίνεται η χρήση τους. Τέτοια εργαλεία είναι αυτά που χρησιμοποιούσαν οι σιδεράδες, οι τσαγκάρηδες και άλλοι μικροεπαγγελματίες της περιοχής. Έπειτα διαθέτει αργαλειό, αδράχτι, ρόκες για την χρήση του βαμβακιού και του μαλλιού.

Άλλη ενότητα είναι οι παραδοσιακές φορεσιές για το ανδρικό και γυναικείο φύλο και με άλλες φορεσιές της πόλης της Αδριανούπολης. Έπειτα έχει και σκεύη του νοικοκυριού μεταλλικής και ξύλινης μορφής. Ένα θρακιώτικο δωμάτιο που είναι παραδοσιακό τοποθετείται στο χώρο του μουσείου. Κάθε υλικό και αντικείμενο του μουσείου προέρχεται από την πόλη της Αδριανούπολης και το Καραγάτς. Ιδιαίτερη παρουσία έχουν τα αντικείμενα της εκκλησίας από τον εκκλησιαστικό χώρο των Αγίων Θεοδώρων που είχαν καταγωγή οι κάτοικοι της παλαιάς Ορεστιάδας. Επιπλέον υπάρχει ποικιλία μουσικών οργάνων της παράδοσης που συνδέονται με την περιοχή της Ορεστιάδας, όπως είναι το σείστρο, το ούτι και το άσκαυλο (Δήμος Ορεστιάδας χ.χ.).

Η σύγχρονη πόλη της Νέας Ορεστιάδας

Το ντοκιμαντέρ προβάλλει και τη σύγχρονη πόλη της Νέας Ορεστιάδας του έτους 2000 η οποία είναι σε εποχή έντονης οικονομικής, βιομηχανικής και εμπορικής ανάπτυξης. Απαραίτητο αίτημα της εποχής εκείνης το οποίο αναδύεται είναι οι υποδομές της πόλης και η προώθηση νέων θέσεων εργασίας. Οι εκδηλώσεις και δραστηριότητες ποικίλλουν στην εποχή.

Το Θεατρικό εργαστήριο Νέας Ορεστιάδας, είναι ένας καλλιτεχνικός χώρος όπου διαδραματίζονται παραστάσεις σημαντικών Ελλήνων καλλιτεχνών με πληθώρα καλλιτεχνικών παραστάσεων κάθε έτος. Το εργαστήριο θεάτρου έλαβε συμμετοχή σε διοργανώσεις Φεστιβάλ θεάτρου με απόσπαση βραβείων. Η θεατρική παιδεία προβάλλεται καθώς φαίνεται ότι είναι απαραίτητο εφόδιο της πνευματικής εξέλιξης και της καλλιέργειας. Το θέατρο αποτελεί σημαντικό τομέα του πολιτισμού για τους κατοίκους, όπως αποτελούσε για το Καραγάτς και την Αδριανούπολη, το οποίο εξελίσσεται και διαρκώς ανθίζει. Ο σύγχρονος πολιτισμός και η παράδοση αποτελεί μέρμια της Νέας Ορεστιάδας και η έκφρασή του γίνεται μέσω του θεάτρου. Συνιστά ένα μέσο καλλιέργειας του πνεύματος και εκπαίδευσης. Το θέατρο συντελεί στην κάθαρση του ανθρώπου πετυχαίνοντας, παράλληλα, και την ψυχαγωγία του. Οι λειτουργίες του θεάτρου είναι πολλές και είναι η παιδαγωγική, η πολιτική και η ψυχαγωγική (Γραμματάς 2002).

Ακόμη, στην διάρκεια του ντοκιμαντέρ, παρουσιάζεται και ο κλάδος του αθλητισμού, και ειδικότερα του αθλήματος του βόλεϊ με την προβολή της τοπικής ομάδας. Μέσω του αθλητισμού διαφαίνεται η συλλογικότητα του πνεύματος και της αλληλεγγύης της πόλης. Ο αθλητισμός αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο κάθε κοινωνίας που προάγει τη σωματική και την ψυχική υγεία.

Στο τελευταίο στιγμιότυπο του ντοκιμαντέρ η εικόνα μετατοπίζεται στο σιδηροδρομικό σταθμό της πόλης, με παράλληλη αφήγηση της εκφώνητριάς του για την δύση του ηλίου στη Νέα Ορεστιάδα. Με

αυτό τον τρόπο ολοκληρώνεται η προβολή του ντοκιμαντέρ, με την εικόνα του τρένου να αναχωρεί προς ένα άλλο προορισμό.

Ο σιδηροδρομικός σταθμός ως στοιχείο του ντοκιμαντέρ

Ο σιδηροδρομικός σταθμός του νομού Έβρου έχει μεγάλη ιστορία καθώς συνδέεται με την πόλη της Αδριανούπολης και τον τόπο της Νέας Ορεστιάδας. Στην παλαιά Ορεστιάδα, το Καραγάτς, ήταν η θέση του σιδηροδρομικού σταθμού της Αδριανούπολης. Αυτός είχε χτιστεί στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα στην περιοχή του άξονα της σιδηροδρομικής γραμμής Κωνσταντινούπολης-Βιέννης. Έτσι η Αδριανούπολη ήταν ένα εμπορικό κέντρο μεγάλης εμβέλειας. Με το πέρασμα της Μικρασιατικής καταστροφής ο σιδηροδρομικός σταθμός αποτέλεσε βοήθημα για την εξέλιξη του βόρειου τμήματος του Έβρου και της Νέας Ορεστιάδας. Ο σιδηρόδρομος κατείχε σημαντική γεωγραφική θέση και ο νομός Έβρου μετατράπηκε σε σπουδαίο κέντρο ανάπτυξης εμπορίου αλλά και για το επιβατικό κοινό. Παλιότερα ο σιδηροδρομικός σταθμός μετέφερε μέσω των τρένων του συσκευασίες ζάχαρης που παράγονταν από το εργοστάσιο της περιοχής με κατεύθυνση άλλες αστικές πόλεις. Το σημείο του σιδηροδρόμου κατέχει ακόμη και σήμερα σημαντική θέση στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας (Μπράβος 2004).

Επίλογος

Ο νομός Έβρου μέσα από την πόλη της Νέας Ορεστιάδας έχει να αναδείξει τη διαφορετικότητα του βορειότερου σημείου του ελληνικού χάρτη. Μέσα από το ντοκιμαντέρ «Θράκη, Χθες-Σήμερα-Αύριο-Νέα Ορεστιάδα» πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση της πόλης της Νέας Ορεστιάδας σε μια ταινία μικρού μήκους. Αυτή αποτέλεσε το ταξίδι στο χρόνο, έχοντας ως αφετηρία την παλαιά πόλη του Καραγάτς, που ήταν προάστιο της Αδριανούπολης, μέχρι τον διωγμό των κατοίκων και την αναζήτηση της νέας πατρίδας. Η Νέα Ορεστιάδα προβάλλεται μέσα από το ντοκιμαντέρ αλλά συμβαδίζει με την νοσταλγία του χαμένου τόπου. Οι αναμνήσεις ξεπηδούν μέσα από τα πρόσωπα του ντοκιμαντέρ. Αυτά είναι που τοποθετούν το ενδιαφέρον σε γεγονότα του παρελθόντος.

Παράλληλα, η επαναφορά στην εποχή του 2000 που τοποθετείται χρονικά το ντοκιμαντέρ δεν απουσιάζει, δείχνοντας τη Νέα Ορεστιάδα η οποία επιθυμεί να βελτιώσει το παρόν της αλλά και να σχεδιάσει το μέλλον της. Το παρελθόν της αναδύεται από την προέλευση της ονομασίας του τόπου, μέσα από το Λαογραφικό και Ιστορικό μουσείο αλλά και από τα «Ορέστεια» ως τιμή προς την ιστορία του τόπου. Το παρόν αναδύεται με τα πρόσωπα της τοπικής διοίκησης και επιχειρηματικότητας μέσω των συνεντεύξεων που διεξάγονται από αυτούς αλλά και από ανθρώπους που μένουν στην πόλη. Ο σιδηροδρομικός σταθμός ως ιστορικό στοιχείο της πόλης ολοκληρώνει το ντοκιμαντέρ και μπορεί να ερμηνευθεί ως η αποτύπωση του ταξιδιού της ιστορίας, με τους ανθρώπους να συνεχίζουν να μετακινούνται και να ταξιδεύουν στα όρια του ελληνικού κράτους αλλά και σε άλλα κράτη αναζητώντας τη νέα τους πατρίδα.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Βακαλόπουλος, Κ. (1990). Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού: Θράκη. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Γεωργούλης, Σ. (1996). Η Νέα Ορεστιάδα και η Επαρχία της: Πύλη Ανατολής και Δύσης. Αθήνα: Arrowhead Studios.
- Γραμματάς, Θ. (2002). Το Ελληνικό Θέατρο στον 20ο αιώνα. Αθήνα: Εξάντας.
- Δήμος Ορεστιάδας (χ.χ.). Λαογραφικό Μουσείο Ορεστιάδας. Διαθέσιμο: <http://www.orestiada.gr/dimos/politismos/laografiko-mouseio/>
- Θράκη, Χθες-Σήμερα-Αύριο-Νέα Ορεστιάδα, Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ, Εκτέλεση: ΑΡΓΟΣ ΦΙΛΜΣ (1998). Διαθέσιμο: <http://archive.ert.gr/75688/>
- Κιηγάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη-Καραγάτς-Νέα Ορεστιάδα: Μία πόλη. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Συγγραφέων.
- Μαυρίδης Π. (2016). Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Σε: Μαυωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας

«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, σελ. 119-122.

Μπράβος, Θ. (2004). Στα νερά που χωρίζουν Δύση και Ανατολή. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Ορεστιάδα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.

II. Ξενόγλωσση

Martin, L. (1923). The new frontier in Thrace. Foreign Affairs. Vol. 2, No. 1, p. 99.

**ΜΕΣΑ
ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»: ΓΕΝΝΗΣΗ, ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Αποστολία Κατσαρού & Διαμαντής Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τοπική εφημερίδα, «Η Ορεστιάδα», αποτελεί μια τριμηνιαία περιοδική έκδοση του «Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών», ο οποίος εδρεύει στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Το πρώτο τεύχος της εφημερίδας κυκλοφόρησε τον Μάιο του 2005 με έκταση μόλις οκτώ σελίδων και από τότε εξακολουθεί να εκδίδεται μέχρι και σήμερα, παρά τις αντίξοες οικονομικές συνθήκες της εποχής μας. Η εφημερίδα έχει μόνο έντυπη μορφή και το αναγνωστικό κοινό της προέρχεται από την ομάδα των μελών του εν λόγω Συλλόγου, από πελάτες εδρών επιλεγμένων επαγγελματικών ομάδων, όπως ιατρικών, δικηγορικών γραφείων, συμβολαιογραφείων, κομμωτηρίων, από το προσωπικό όλων των Δημοσίων Υπηρεσιών της Νέας Ορεστιάδας και της ευρύτερης περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου και από Ορεστιάδιτες στην καταγωγή, οι οποίοι διαβιούν σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας και του Εξωτερικού (Γερμανία). Το περιεχόμενο της εφημερίδας δεν είναι μόνο ενημερωτικό για τις δράσεις του συλλόγου, αλλά διακρίνεται από έναν έκδηλο εκπαιδευτικό και πολιτιστικό χαρακτήρα. Στόχοι της εφημερίδας είναι η έρευνα του χθες της Νέας Ορεστιάδας και η δημιουργική σύνδεση του παρελθόντος με το σύγχρονο γίνεσθαι της πόλης της, μέσω της προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς της. Η παρούσα εργασία, μέσα από συνεντεύξεις με τους συντάκτες και τους βασικούς συντελεστές της εφημερίδας και την ερμηνευτική προσέγγιση των θεμάτων που προβάλλονται κάθε φορά, θα επιχειρήσει να κάνει μια ποιοτική έρευνα για να καταφανεί η εξελικτική πορεία και η προσφορά της συγκεκριμένης εφημερίδας στην κοινωνία της Νέας Ορεστιάδας, να αναδειχθούν τα τυχόν προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει και τέλος να διατυπωθούν κρίσεις, εκτιμήσεις και προβλέψεις για τη μελλοντική πορεία της.

Λέξεις κλειδιά: Νέα Ορεστιάδα, περιοδικός τύπος, εφημερίδα «Η Ορεστιάδα», Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών.

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη έρευνα ασχολείται με τη μία από τις δύο τοπικές εφημερίδες που εκδίδονται στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, η οποία έχει το όνομα «Η Ορεστιάδα». Στόχος της παρούσας εργασίας δεν είναι μόνο η απλή αποδελτιοποίηση των θεμάτων που φιλοξενεί σε κάθε φύλλο της η εφημερίδα, αλλά να προβληθεί η αξία της ως φορέα πολιτισμού και ιστορικής γνώσης, ως ιστορική πηγή για τα τεκταινόμενα στην πόλη κατά τη χρονική περίοδο 2005 - 2018 και να προβληματιστούμε για την πορεία της και τη βιωσιμότητά της στο μέλλον. Μια ακόμη επιδίωξη της εργασίας, είναι να καταδείξουμε την αξιολογική εθελοντική προσφορά των ερασιτεχνών συντελεστών της εφημερίδας, ενός κοινωνικού προϊόντος που γεννιέται μέσα στους κόλπους της τοπικής κοινωνίας της Νέας Ορεστιάδας, την αποτυπώνει και διαμορφώνεται σύμφωνα με τις ανάγκες και τους στόχους ενός συλλόγου, τον οποίο και υπηρετεί.

Ερευνητική μέθοδος

Η επιστημονική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για τη μελέτη της εφημερίδας, «Η Ορεστιάδα», είναι η ποιοτική έρευνα. Η εφημερίδα ως ένα δημιούργημα μιας κοινωνίας που εκφράζει την κοινωνία και εκφράζεται για αυτήν αποτελεί ένα αντικείμενο της κοινωνικής έρευνας, γι' αυτό είναι ανάγκη, σύμφωνα με τον Κυριαζή (2002) να χρησιμοποιηθούν τεχνικές συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων.

Αρχικά, εφαρμόστηκε η τεχνική της εις βάθος συνέντευξης που διεξήχθη δια ζώσης με τους τέσσερις βασικούς υπεύθυνους για την έκδοση της εφημερίδας, τους Νικόλαο Κούκλατζη (Μέλος της επιτροπής σύνταξης και Αντιπρόεδρος του Φ.Σ.Α.), Δημήτριο Κιηγμά (Μέλος της επιτροπής σύνταξης, ο έχων τη φιλολογική επιμέλεια των κειμένων και Πρόεδρος του Φ.Σ.Α.), Αθανάσιο Λυμπερίδη

(Μέλος της επιτροπής σύνταξης, Πρόεδρος του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών) και Κωνσταντίνο Κεμαλή (Μέλος της επιτροπής σύνταξης και Έφορος δημοσίων σχέσεων του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών). Ως τύπος της συνέντευξης επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2017), αποτελείται από μια σειρά προσχεδιασμένων ερωτήσεων που εστιάζει σε συγκεκριμένα σημεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και επιτρέπει στον ερευνητή να υποβάλει τις ερωτήσεις με όποια σειρά θέλει και πιθανόν να τις τροποποιήσει, αρκεί να επιτύχει τη δημιουργία ενός θετικού, φιλικού κλίματος και οι ερωτώμενοι να μπορέσουν να αποκαλύψουν σε βάθος όλα τα προς έρευνα ζητήματα. Η συνέντευξη διεξήχθη με κάθε ερωτώμενο ξεχωριστά και οι ερωτήσεις στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι ήταν ίδιες για να υπάρχει η δυνατότητα διασταύρωσης πληροφοριών και ολόπλευρης προσέγγισης του θέματος, που ερευνάται.

Επίσης, καθώς η έρευνα ασχολείται με ένα μέσο μαζικής επικοινωνίας, όπως είναι η τοπική εφημερίδα, προκειμένου να αναδείξει την πορεία της διαμόρφωσης της ταυτότητας και του ύφους της ίδια της εφημερίδας ήταν ανάγκη να ασχοληθούμε μαζί της εφαρμόζοντας την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου. Με αυτήν την τεχνική προσεγγίστηκε η θεματογραφία της εφημερίδας, ομαδοποιημένη σε θεματικές ενότητες ανά περίοδο και ήταν δυνατόν να αναδειχθεί το ύφος, οι στόχοι και η εξέλιξή της. Έτσι, σύμφωνα με τον Κυριαζή (2002) επιτεύχθηκε η επεξεργασία ενός υλικού, του κειμενικού περιεχομένου της εφημερίδας, ενός δευτερογενούς ποιοτικού υλικού.

Στο πλαίσιο της ανάλυσης περιεχομένου επικεντρωθήκαμε στον εντοπισμό των μόνιμων στηλών της εφημερίδας και στο περιεχόμενό τους, στη μορφή της εφημερίδας, στη χρήση και τον ρόλο της πολυτροπικότητας, την προέλευση του κάθε κειμένου, την ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού, τον τρόπο απόδοσης των επίκαιρων γεγονότων, ώστε να είναι εφικτό να γίνει μια αποτίμηση της κοινωνικής παρουσίας του συγκεκριμένου εντύπου στην τοπική κοινωνία της Νέας Ορεστιάδας.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε και η ερευνητική μέθοδος της ανάλυσης του λόγου, καθώς εξετάστηκε το ύφος γραφής, οι διάφορες μορφές χρήσης της γλώσσας, οι τρόποι και τα μέσα πειθούς των κειμένων και ο ρόλος του περικειμένου στην εύκολη πρόσληψη και αποκωδικοποίηση του μηνύματος από τον δέκτη.

Η πρώτη γνωριμία με την εφημερίδα

Τον Ιούνιο του 2005 δημοσιεύεται το πρώτο τεύχος της εφημερίδας «Η Ορεστιάδα». Μία εφημερίδα που ήδη από την πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου της προσπαθεί να μας αυτοσυστηθεί. Η εφημερίδα εμφανίστηκε δειλά στους κόλπους της Νέας Ορεστιάδας με έναν πολύ μικρό αριθμό σελίδων, μόλις οκτώ, ασπρόμαυρη στο πλείστο μέρος των σελίδων εκτός του εξώφυλλου, του οπισθόφυλλου και των δύο εσωτερικών σελίδων που αποτελούν το λεγόμενο «σαλόνι» της εφημερίδας, και που είναι έγχρωμες.

Αρχικά, εστίασαμε την προσοχή μας στο περικείμενο που πλαισιώνει την ονομασία του εντύπου και στην πρωτοτυπία του ίδιου του τίτλου. Στα δεξιά της ονομασίας υπάρχει το σήμα - έμβλημα του συλλόγου του οποίου την αποσυμβολοποίηση οι ίδιοι οι συντάκτες της εφημερίδας και ενεργά μέλη του συλλόγου τη δημοσιοποιούν. Συγκεκριμένα, στην όγδοη και τελευταία σελίδα αυτού του πρώτου φύλλου αναφέρεται πως το σήμα είναι κυκλικό και περιμετρικά του κύκλου υπάρχει η ονομασία του συλλόγου. Στο κέντρο βρίσκονται ομόκεντροι χρυσοί κύκλοι οι οποίοι σχηματίζουν το γράμμα «Θ» που είναι το αρχικό γράμμα της λέξης Θράκης, του ευρύτερου γεωγραφικού διαμερίσματος μέρος του οποίου αποτελεί η Ορεστιάδα των αρχαίων και των σύγχρονων χρόνων.

Χαρακτηριστικό του εμβλήματος στο κέντρο του κύκλου αποτελούν τα τέσσερα σφηνοειδή μπλε σχήματα. Ο τριπλός συμβολισμός του συγκεκριμένου σχήματος πιστοποιεί πως το εν λόγω έμβλημα είναι λιτό στο σχεδιασμό, αλλά με μεστότητα συνυποδηλούμενων νοημάτων. Συγκεκριμένα, οι τρεις μπλε λωρίδες δηλώνουν την ύπαρξη των τριών ποταμών του Έβρου, του Άρδα και του Τόνζου, οι οποίοι συμβάλουν στην παλιά Ορεστιάδα (Αδριανούπολη) και μαζί ρέουν παράπλευρα της Νέας Ορεστιάδας και ξεχύνονται στο Αιγαίο Πέλαγος υπογραμμίζοντας έτσι τη νευραλγική γεωπολιτική και πολιτιστική θέση της Νέας Ορεστιάδας. Ταυτόχρονα, υποδηλώνεται και η ικανότητα των προγόνων Καραγατσιανών και Αδριανουπολιτών να αφομοιώνουν στο υποδηλωθέντα τόπο όλα τα πολιτιστικά στοιχεία των λαών που στο διάβα της ιστορίας πέρασαν από εκεί. Τέλος, οι τρεις μπλε λωρίδες εικονίζουν το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον που στοχεύουν στη Νέα Ορεστιάδα, τον τόπο που εγγυάται την αδιάλειπτη συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού. Ακόμη, μέσα στο έμβλημα η επιλογή του χρυσού και του μπλε χρώματος δεν είναι τυχαία. Αρχικά, τα δύο αυτά χρώματα είναι τα δηλωτικά χρώματα της παλιάς

Ορεστιάδας και συνάμα γίνεται αναγωγή στην ιστορική σύζευξη της βυζαντινής αυτοκρατορίας που συμβολίζεται με το χρυσό χρώμα και της νέας Ελλάδας με το μπλε χρώμα.

Η επιλογή της ονομασίας «Η Ορεστιάδα», φερώνυμης του ονόματος του Συλλόγου ήταν απόρροια της ιστορικής πραγματικότητας να ονομασθεί Ορεστιάδα, το Κάραγατς τη χρονική περίοδο του 1920 - 1923 (Κιηγγιάς & Ρυζιώτης 2010). Η λέξη Ορεστιάδα στο έμβλημα ακουμπά πάνω σε κλαδιά φτελιάς, ενός δέντρου που η τουρκική ονομασία είναι καραγάτς, υπαινικσόμενη την ιδιαίτερη βλάστηση του προαστίου Κάραγατς. Αξιοσημείωτο ακόμη στο πλαίσιο του ονόματος της εφημερίδας είναι ο υπότιτλος «στο κέντρο της ιστορίας και του πολιτισμού της Θράκης». Ένας υπότιτλος που ενέχει τη φιλοδοξία του Συλλόγου να θυμίζει την Ορεστιάδα του 1923 (πρώην Καραγάτς), η οποία ήταν η γεννέτειρα των περισσότερων από τους πρώτους κατοίκους της Νέας Ορεστιάδας, να καταστήσουν αυτήν, τη Νέα Ορεστιάδα, πολιτιστικά εφάμιλλη της Αδριανούπολης (αρχαία Ορεστιάδα) του 19^{ου} και αρχών του 20^{ου} αι. μ.Χ. και να επιχειρήσουν, με κύριο μέσο επικοινωνίας την εφημερίδα του Συλλόγου, τη διάχυση αυτού του πολιτισμού.

Επίσης, στο πλαίσιο που φέρνει την επωνυμία της δηλώνεται ότι πρόκειται για μία τριμηνιαία περιοδική έκδοση του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, «Η Ορεστιάδα», γεγονός που καθιστά την εφημερίδα όχι απλά τοπική εφημερίδα, αλλά μια εφημερίδα μιας κοινωνικής ομάδας, ενός συλλόγου του οποίου τους στόχους αναλαμβάνει να τους υποστηρίξει και να τους προωθήσει στους αναγνώστες της, που είναι μέλη του Συλλόγου, στους Ορεστιάδιτες που ζουν εκτός της πόλης σε φίλους και δωρητές του συλλόγου και σε διάφορους φορείς, όπως αναφέρει ο Γεώργιος Ρυζιώτης στο άρθρο του με τίτλο «Σκοπός και χρέος ...». Βέβαια, ο Νικόλαος Κούκλατζης, μέλος της επιτροπής σύσταξης από το 2007 ήταν πιο διασαφητικός στη συνέντευξη μαζί του και μας πληροφόρησε ότι για την ανεύρεση και επιλογή των αναγνωστών οι υπεύθυνοι του συλλόγου επικοινωνήσαν πρώτα με τους συλλόγους των Ορεστιάδιτών της Θεσσαλονίκης, της Αθήνας και της Αλεξανδρούπολης για να τους ενημερώσουν για τα στοιχεία των μελών τους, ώστε να είναι δυνατή η δωρεάν αποστολή της εφημερίδας.

Η εφημερίδα, από την έναρξη της έκδοσής της, σύμφωνα με πληροφορίες του Νικόλαου Κούκλατζη και επιβεβαιωμένες και από τους τρεις άλλους συντελεστές της εφημερίδας μέσα από τις συνεντεύξεις τους, τυπωνόταν σε 1500 αντίτυπα που αποστέλλονταν σε μέλη του συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών στη Νέα Ορεστιάδα, καθώς και σε μέλη άλλων συλλόγων Ορεστιάδιτών και Αδριανουπολιτών που έδρευαν στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στην Αλεξανδρούπολη και στην Κομοτηνή δωρεάν. Τα δεκατέσσερα χρόνια της κυκλοφορίας της εφημερίδας οι εμπνευστές της επιχειρούν να τα καλύψουν τα έξοδα έκδοσης και διανομής της μέσα από την ετήσια συνδρομή των δέκα ευρώ κάθε μέλους του συλλόγου, όπως μας πληροφόρησε ο νυν πρόεδρος του συλλόγου Αθανάσιος Λυμπερίδης, από τις δωρεές των διαφόρων αναγνωστών, τα ονόματα των οποίων μνημονεύονται πάντα στη δεύτερη σελίδα ως αναγνώριση της πολύτιμης προσφοράς τους προς την εφημερίδα και από τη χορηγία των διαφόρων επιχειρηματιών της πόλης που δόθηκε μία μόνο φορά για την οποία άλλωστε ανταποδοτικά διαφημιζόνταν μέχρι το τεύχος του Δεκεμβρίου 2013 κυρίως στην πρώτη και την τελευταία σελίδα κάθε φύλλου.

Ακόμη, ο τότε γραμματέας του συλλόγου, Γεώργιος Ρυζιώτης στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας στο κείμενό του, «Η έκδοση της εφημερίδας και οι στόχοι μας», δηλώνει πως η έκδοση της εφημερίδας ήταν ένας από τους άμεσους στόχους του συλλόγου. Ακριβώς, δύο χρόνια μετά την επίσημη ίδρυση του συλλόγου, στις 20 Μαΐου 2003 (Καταστατικό Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ», 2003) εκδίδεται η εφημερίδα και ο Γεώργιος Ρυζιώτης προσπαθεί να δικαιολογήσει τη χρονική αυτή καθυστέρηση και επιχειρεί να εμπνεύσει εμπιστοσύνη στους μελλοντικούς αναγνώστες της εφημερίδας διαβεβαιώνοντας τους, με εγγύηση την αξιοσύνη των στελεχών της εφημερίδας, για μια πιο βελτιωμένη έκδοση της εφημερίδας στο μέλλον. Κρυμμένος, δηλαδή, στόχος του είναι μέσα στο πλαίσιο των δημοσιών σχέσεων να αναπτύξει και να διατηρήσει σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης με τους μελλοντικούς αναγνώστες (Μαγνήσαλης 2002) προκειμένου να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα του εντύπου.

Πρόδηλα, λοιπόν, διατυπώνει τους στόχους της τριμηνιαίας εφημερίδας καθορίζοντας πως είναι η έρευνα, η ταξινόμηση της ιστορίας και του πολιτισμού και η δημιουργική διάχυσή της με αποδέκτες τη νέα γενιά που θα την αφομοιώσει προκειμένου να αποφευχθούν παραλείψεις και σφάλματα στο μέλλον. Ο Νικόλαος Κούκλατζης συμπληρώνει πως η έκδοση της εφημερίδας αποσκοπούσε και εξακολουθεί να στοχεύει στη γνωστοποίηση της δράσης και των πολιτιστικών τεκταινόμενων του Συλλόγου, ώστε να αποτελέσει η εφημερίδα έναν δίαυλο επικοινωνίας των απανταχού Ορεστιάδιτών με την πόλη της Νέας Ορεστιάδας, για να συνδράμουν στην αναβάθμιση της μαζί και με άλλες ομάδες πολιτών, όπως ζητά

σε ένα κάλεσμα εξωστρέφειας ο τότε υπεύθυνος της έκδοσης, Χρήστος Κούκλατζης, στο εναρκτήριο άρθρο σκέψεων με τον τίτλο «Σκοπός και Χρέος».

Όπως κάθε εφημερίδα μιας ομάδας - συλλόγου που έχει τοπική εμβέλεια, έτσι και η εν λόγω έντυπη περιοδική προσπάθεια, διακρίνεται από έναν έντονο ερασιτεχνισμό (Παρούση 2008). Τέσσερις άνθρωποι, οι Χρήστος Κούκλατζης, Γεώργιος Ρυζιώτης, Δημήτριος Κιγγιάς και ο Πέτρος Πατελούδης επωμίστηκαν την ευθύνη για τη σύνταξη, οργάνωση, έκδοση και αποστολή των τευχών της εφημερίδας, χωρίς να έχουν μια εξειδικευμένη δημοσιογραφική γνώση, αλλά υπήρξαν απλοί εραστές του συλλόγου και παθιασμένοι με το ιδανικό της ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο ερασιτεχνικός χαρακτήρας αποτυπώνεται και στην εμφάνισή της η εφημερίδας, καθώς τυπώνεται με τις οικονομικές δυνατότητες του Συλλόγου, οι επιλογές των θεμάτων γίνονται με γνώμονα τις επιδιώξεις και τις εκάστοτε ανάγκες του Συλλόγου, προβάλλει γεγονός τοπικού βεληνεκού και ενδιαφέροντος, δεν υπάρχουν μόνιμοι συνεργάτες, τουλάχιστον στα πρώτα φύλλα της, και η διάταξη των θεμάτων, ακόμη και η επιλογή της γραμματισειράς και του μεγέθους των τίτλων και της θέσης των αρχικών κειμένων δεν εμφανίζει σταθερότητα.

«Η Ορεστιάδα» από το πρώτο φύλλο κυκλοφορίας της έδειξε το ιδιαίτερο στίγμα της και προέβαλε τους κατευθυντήριους στόχους της. Στη συνέχεια, μέσα από τη συγκριτική προσέγγιση των πενήντα δύο ήδη δημοσιευμένων τευχών, μέσα σε ένα χρονικό διάστημα δεκαεπταετών θα αντιληφθούμε την εξελικτική πορεία της και τον κοινωνικό της αντίκτυπο.

Η Γέννηση: τα πρώτα πέντε τεύχη (Μάρτιος 2005 - Ιούνιος 2006)

Κατά τη χρονική περίοδο, Μάρτιος 2005 έως Ιούνιος 2006, δημοσιεύονται πέντε συνολικά φύλλα της εφημερίδας, τα οποία είναι τα πιο μικρά σε έκταση σελίδων. Συγκεκριμένα, ο αριθμός σελίδων του πρώτου φύλλου της είναι οκτώ σελίδες και τα υπόλοιπα τέσσερα τεύχη έχουν έκταση δώδεκα σελίδων. Τα τεύχη αυτά είναι κατά το πλείστον μέρος τους ασπρόμαυρα εκτός από την πρώτη και την τελευταία σελίδα, που είναι έγχρωμες, για να προσελκύσουν με την εξωτερική τους μορφή τον εκάστοτε αναγνώστη ως εξώφυλλα του εντύπου, και τις δύο εσωτερικές σελίδες, όπου φιλοξενούνται με πλούσιο φωτογραφικό υλικό οι δραστηριότητες του Συλλόγου, όπως τα εγκαίνια του Συλλόγου, ο εορτασμός των γενεθλίων του Συλλόγου, τα Κυρίλλεια, η ετήσια χοροεσπερίδα, οι εκδρομές του Συλλόγου με προορισμό τις αλησμόνητες πατρίδες, ο εορτασμός των Ορεστειών, βιβλιοπαρουσιάσεις, ομιλίες.

Όσον αφορά στη δομή και το περιεχόμενων των πέντε αυτών πρώτων φύλλων διαπιστώνεται πως στην πρώτη σελίδα κάθε τεύχους υπάρχει το εισαγωγικό κείμενο του εκδότη της εφημερίδας, Χρήστου Κούκλατζη, και ο κατάλογος με τα περιεχόμενα του κάθε φύλλου. Στη δεύτερη σελίδα αναγράφονται οι υπεύθυνοι συνεργάτες της εφημερίδας. Από το δεύτερο φύλλο δηλώνεται ότι την εκτύπωση της εφημερίδας την αναλαμβάνει η Χρύσα Εμμανουηλίδου, ιδιοκτήτρια της επιχείρησης «Γραφικές Τέχνες Α.Ε.» και εκδότρια της τοπικής εφημερίδας «Μεθόριος», μέλη της επιτροπής σύνταξης, είναι οι Χρήστος Κούκλατζης οποίος είναι και εκδότης της εφημερίδας μέχρι τον Μάρτιο του 2011, οι Γεώργιος Ρυζιώτης που συνεργάζεται με την εφημερίδα μέχρι και το τελευταίο εκτυπωμένο τεύχος της (Δεκέμβριος 2018) και ο ακαταπόνητος συγγραφέας Δημήτριος Κιγγιάς, ο οποίος ορίζεται και ως επιμελητής των κειμένων της έκδοσης όπως πληροφορούμαστε από το τέταρτο τεύχος της εφημερίδας (Μάρτιος 2006). Επίσης, και από το εικοστό τέταρτο τεύχος (Μάρτιος 2011) καθορίζονται και ποιοι είναι οι τακτικοί συνεργάτες κάθε φύλλου. Ακόμη η στήλη των κοινωνικών δειλά κάνει την εμφάνισή της ήδη από το πρώτο φύλο της εφημερίδας, αλλά δεν υπάρχει σταθερότητα της έκτασης της και της σελίδας που θα δημοσιεύεται.

Οι μόνιμες στήλες στοχασμού (Μάρτιος 2005 - Δεκέμβριος 2018)

Εκτός από το εσωτερικό δισέλιδο της εφημερίδας, όπου φιλοξενούνται οι παντός είδους πολιτιστικές δραστηριότητες του Συλλόγου με πλήθος φωτογραφιών, οι στήλες που εμφανίζουν σταθερότητα ως προς τη σελίδα της δημοσίευσής τους και ως προς τη μονιμότητα εμφάνισής τους στο σύνολο των πενήντα δύο τευχών είναι το εισαγωγικό κείμενο του εκδότη της εφημερίδας και η στήλη με τον τίτλο «Πατριδογνωσία» του Δημήτριου Κιγγιά, στις οποίες οι συγγραφείς τους επιχειρούν να προσεγγίσουν διάφορα θέματα, κυρίως της τρέχουσας επικαιρότητας, μέσα από τη δική τους οπτική, εκφράζοντας τους προσωπικούς τους στοχασμούς και φιλοδοξώντας να κινητοποιήσουν τους συμπολίτες τους απέναντι σε αδιόρατους μελλοντικούς κινδύνους.

Από το φύλλο του Μαρτίου του 2005 μέχρι το τεύχος του Μαρτίου του 2014 στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας δημοσιεύονταν τα εισαγωγικά κείμενα του εκδότη της εφημερίδας (editorial), του Χρήστου Κούκλατζη, τριάντα έξι συνολικά κείμενα, στα οποία εκφράζονται σε ποικίλο ύψος προσωπικές

σκέψεις και απόψεις για την τοπική επικαιρότητα, την πορεία του συλλόγου και της εφημερίδας και τέλος πολλές φορές γίνεται μια διαρκή υπενθύμιση στους στόχους και τους σκοπούς της εφημερίδας και κατ' επέκταση του Συλλόγου.

Συγκεκριμένα, τα εισαγωγικά κείμενα του εκδότη, τα οποία σχετίζονται με τη δράση του Συλλόγου και τη έκδοση της εφημερίδας, εκφράζουν την ικανοποίηση για τα επιτεύγματα του Συλλόγου, όπως το ψήφισμα του 7^ο Παγκόσμιου Συνεδρίου Θρακών που πραγματοποιήθηκε στις 7-11 Ιουλίου 2006, σύμφωνα με το οποίο αναγνωρίζεται η Νέα Ορεστιάδα επίσης ως ιστορική συνέχεια και νόμιμη πολιτιστική κληρονόμος της Αδριανούπολης στο ελληνικό έδαφος (Σεπτέμβριος 2006), προσκαλεί όλους τους απανταχού Ορεστιάδτες να συμμεριστούν τις αγωνίες και τους στόχους του Συλλόγου, ιδιαίτερα για την όσο το δυνατόν πιο άμεση διευθέτηση της οικοδόμησης κτιρίου του Συλλόγου, πρότυπου πολιτιστικού χώρου στα αρχιτεκτονικά σχέδια του οικοδομήματος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανούπολεως στην Αδριανούπολη (Μάρτιος 2008). Τολμά, επίσης, να εκφράζει την αισιοδοξία, την ικανοποίηση και την ευγνωμοσύνη για την ομόφωνη απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για τον αποχαρακτηρισμό του οικοπέδου στο οποίο μελλοντικά θα οικοδομηθεί το νέο κτίριο του Συλλόγου και πασίχαρος ενημερώνει τους αναγνώστες ότι όλες οι αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης κινητοποιήθηκαν δυναμικά υπέρ της υλοποίησης των στόχων του Συλλόγου (Μάρτιος και Ιούνιος 2008).

Παράλληλα, ενημερώνει για τα πολιτιστικά επιτεύγματα του Συλλόγου, καθώς αναφέρεται στην ίδρυση του Ερευνητικού Κέντρου «Η Αδριανούπολις» τον Ιούνιο του 2010 με επικεφαλής τους Δημήτριο Κιηγιά, Θεοφάνη Μαλκίδη, Γεώργιο Ρυζιώτη και Βασίλειο Παραπαγγίδη, προαναγγέλλοντας την έκδοση του ιστορικού βιβλίου «Αδριανούπολη – Κάραγατς - Ν. Ορεστιάδα: Μία Πόλη» των Γεώργιου Ρυζιώτη και Δημήτριου Κιηγιά (Ιούνιος 2010), και την έκδοση του βιβλίου των δύο προαναφερθέντων συγγραφέων με τίτλο «Κάραγατς» (Σεπτέμβριος 2013), αναφέρεται στα εγκαίνια της «επαναπατριζόμενης» βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανούπολης» από τη Θεσσαλονίκη, όπου έδρευε ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανούπολης από το 1924 (Ιούνιος 2012) αναφερόμενος εμφατικά στην παρουσία του νέου μητροπολίτη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ.κ. Δαμασκηνού, που με τη στωική υπομονή του συμβολικά δήλωνε την αμέριστη συμπαράσταση στο έργο του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών και Αδριανουπολιτών.

Ακόμη, ευχαριστεί με μοναδική προσήνεια τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανούπολης των τελευταίων δεκαετιών που συνέβαλλαν τα μέγιστα για τη μεταφορά της βιβλιοθήκης του από τη Θεσσαλονίκη στη Νέα Ορεστιάδα (Δεκέμβριος 2012) και δεν παραλείπει να επαινέσει σε τρία μάλιστα τεύχη (Σεπτέμβριος 2012, Δεκέμβριος 2012 και Ιούνιο 2013) τον κάθε πολίτη της Ορεστιάδας που πρόσφερε ανιδιοτελώς τη βοήθεια του στο Σύλλογο και στο έργο του. Τέλος, πληροφορεί για την εκλογική διαδικασία του Συλλόγου των ετών 2008 και 2014 και εκφράζει τις ολόθερμες ευχές του για την αδιάλειπτη παρουσία του Συλλόγου και τη συνέχιση της έκδοσης της εφημερίδας, για την οποία μάλιστα αφιέρωσε τρία κείμενά του για την επέτειο του πρώτου, του δεύτερου και πέμπτου χρόνου κυκλοφορίας της, αλλά και ένα κείμενο τον Σεπτέμβριο του 2011 στο οποίο θίγει το ζήτημα των δεινών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει.

Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε ακόμη ότι τα εν λόγω κείμενα του εκδότη της εφημερίδας οριοθετούν το ύψος και υπενθυμίζουν έναν από τους κύριους λόγους σύστασης του Συλλόγου, την ανιδιοτελή προσπάθεια συμβολής του στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου της Νέας Ορεστιάδας. Για αυτόν τον λόγο, λοιπόν, τολμά να διατυπώσει τις σκέψεις του μετά την ολοκλήρωση των αυτοδιοικητικών εκλογών του 2006 και του 2010 (Δεκέμβριος 2006 και Σεπτέμβριος 2010) προτείνοντας και ελπίζοντας ότι θα υπάρξει ένα πνεύμα μετριοπάθειας και συνεργασίας μεταξύ των πολιτικών αντιπάλων για την πρόοδο και την ευημερία της πόλης, εκφράζει τη λύπη του για την ολοκληρωτική καταστροφή του παλιού σιδηροδρομικού σταθμού, του συμβόλου της ίδρυσης της πόλης από πυρκαγιά, προβληματίζεται αναφορικά με το πνεύμα και τον τρόπο εορτασμού των «Ορεστειών» (Ιούνιος 2009) με τις εργασίες ανάπλασης της πλατείας της Νέας Ορεστιάδας (Μάρτιος 2012) αν θα είναι σε θέση με τη νέα μορφή τους να ενισχύσουν τη σύνδεση με το ιστορικό παρελθόν της πόλης και των οικιστών της. Επιπλέον, διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις για τον ευπρεπισμό των νεκροταφείων (Μάρτιος 2009) και προτείνει τη σύσταση μιας ομάδας εμπειρογνομόνων από τον Δήμο με στόχο τη σύνταξη επιστημονικά εμπεριστατωμένων προτάσεων για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση της περιοχής με τον μεθοδικό και οργανωμένο συντονισμό όλων των φορέων και των ιδιωτών τη περιοχής (Δεκέμβριος 2010). Τέλος, διαμαρτύρεται για το γεγονός ότι οι δημοτικές αρχές δεν έλαβαν υπόψη τους τις επιστημονικές προτάσεις που έγιναν το 2005 για την ονοματοθεσία των οδών στις επεκτεινόμενες περιοχές της πόλης (Μάρτιος 2013).

Στο πρώτο και στο δεύτερο τεύχος της τριμηνιαίας έκδοσης στη σελίδα με τον αριθμό τρία και αργότερα στη σελίδα πέντε ο αναγνώστης θα συναντήσει τη στήλη με τον τίτλο «Πατριδογνωσία», την οποία επιμελείται ο Δημήτρης Κιηγάς, φιλόλογος, συγγραφέας, ιστορικός ερευνητής και Μέλος του Συλλόγου, μια στήλη που θα υπάρχει σε όλα τα υπόλοιπα τεύχη εκτός του φύλλου του (Α13). Σύμφωνα με το λεξικό Τεγόπουλου – Φυτράκη (1997), η λέξη «Πατριδογνωσία» σημαίνει τη γνώση της γεωγραφίας και της ιστορίας της ιδιαίτερης πατρίδας του καθενός και ο συγγραφέας στο δεύτερο τεύχος δικαιολογεί την επιλογή του τίτλου ως αποτέλεσμα της αγάπης για την πατρίδα αναφέροντας «Πατριδογνωσία, λοιπόν, για έναν απλό λόγο: για την αγάπη που τρέφω για αυτόν τον τόπο, την Ορεστιάδα, τον Έβρο, την Ελλάδα». Έτσι, μέσα από αυτές τις σελίδες επιχειρήσει να φέρει τον κάθε αναγνώστη σε μια βαθύτερη και πιο ουσιαστική σχέση με την έννοια της πατρίδας. Μέσα από τα κείμενά του εκφράζει τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του με δυναμισμό, αμεσότητα, πρόδηλο διδακτισμό, με καυστική ειρωνεία για τα κακώς κείμενα της επικαιρότητας και με έντονη δόση αγωνιστικότητας και αισιοδοξίας απέναντι σε οτιδήποτε αντίξοο εμφανίζεται, καθώς μόνιμο σύνθημά του στο τέλος κάθε κειμένου του είναι η έκφραση «Κρατάτε Γερά».

Αρχικά, ως φιλόλογος ασχολείται με το θέμα της ποιότητας της γλωσσικής έκφρασης των νεοελλήνων και ιδιαίτερα των νέων, καταδικάζει τον υποβόσκοντα, αλλά μεθοδευμένο αφελληνισμό μέσω των υπουργικών αποφάσεων για τη διδασκαλία των νέων και αρχαίων ελληνικών και, καθώς ο ίδιος ανησυχεί για την αλλοτρίωση των σημασιών πολλών από τις νεοελληνικές λέξεις, προσπαθεί μέσω της συγκεκριμένης στήλης να συμβάλλει στη γλωσσική αναβάθμιση και κατ' επέκταση στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας των ελλήνων με τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των αναγνωστών. Οι αναγνώστες, λοιπόν, από το δεύτερο φύλλο της έκδοσης (Σεπτέμβριος 2005) ως και το δέκατο πέμπτο (Σεπτέμβριος 2008) γνωρίζουν δεκατέσσερις πιο εκλεπτυσμένες λέξεις της νεοελληνικής γλώσσας, δηλαδή, τη σημασία των λέξεων στηρήρος, οθυμαδόν, εξοβελιστέος, πανύχιον, ουτοπικός, μεταίχιμο, ενεός, απυρόβλητος, νάμα, αρνησικυρία, χαλκευμένη είδηση, αυτοχειριάζομαι και πνέω τα λούσθια.

Ωθούμενος από την επικαιρότητα, το θέμα της οικονομικής κρίσης δεσπόζει στα στοχαστικά αυτά κείμενα και στηλιτεύονται τόσο τα αναποτελεσματικά μέτρα και οι δουλοπρεπείς συμπεριφορές των Ελλήνων πολιτικών απέναντι στις υποδείξεις του Δ.Ν.Τ. όσο και η γκρίνια, η μίζερια, η απληστία, ο ατομισμός και η πολιτική αδιαφορία των σύγχρονων Ελλήνων και μάλιστα των κατοίκων της Ορεστιάδας, όπως τουλάχιστον αυτή διαπιστώθηκε στην περίπτωση του κλεισίματος του εργοστασίου ζαχαρώδους. Και όλα αυτά, κατά τον συγγραφέα, αποτελούν τους λόγους μιας γενικευμένης κρίσης, οι οποίοι προβλήθηκαν έντονα ως διεκδικήσεις από τη γενιά του Πολυτεχνείου, αλλά τώρα έχουν εκπέσει με συνεπακόλουθο την παρακμή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Άλλα θέματα που τίγονται είναι κατά πόσο οι εθνικές και θρησκευτικές εορτές έχουν απολέσει το βαθύτερο νόημα τους κάτω από την αλλοτριωτική δύναμη του υλισμού και της κατανάλωσης, η πολιτιστική διάβρωση των Μ.Μ.Ε. και οι πολιτικές αποφάσεις για το θέμα των Σκοπίων και τον θεσμό των αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Δυναμική ήταν ακόμη η αντίδραση του με λόγο σκωπτικό, όταν μίλησε για το θέμα της σύλληψης των δύο ελλήνων στρατιωτικών και την κράτηση τους σε τουρκικές φυλακές υψίστης ασφαλείας με το κατηγορητήριο της κατασκοπείας για περίπου έξι μήνες.

Τέλος, ο συγγραφέας με τη διττή ιδιότητα του φιλόλογου και ιστορικού ερευνητή επιχειρεί να συνδέσει με δημιουργικό τρόπο το παρελθόν με το ιστορικό γίνεσθαι για αυτό και ενδιαφέρεται για το βιβλίο της ιστορίας της Στ' τάξης του Δημοτικού, εκφράζει με τον ομότιτλο τίτλο την απορία του σε ποια Θράκη ζει και υπερθεματίζει για την αναγκαιότητα της διατήρησης της ιστορικής μνήμης, της ελληνικής γλώσσας και της τόνωσης του θρησκευτικού αισθήματος ως αιώνιων συνεκτικών κρίκων για την ενδυνάμωση της εθνικής ταυτότητας σε σύγχρονους χαλεπούς καιρούς, στους οποίους κυριαρχεί η χαιρεκακία, η κακεντρέχεια, ο εγωκεντρισμός και εξαιτίας αυτών προτείνεται από τον συγγραφέα η επικράτηση πνεύματος αλληλεγγύης και συναδελφικότητας μεταδίδοντας μαθήματα πολιτικής ευσυνειδησίας.

Σύνδεση με το παρελθόν (Μάρτιος 2005 - Δεκέμβριος 2018)

Η εφημερίδα ως επικοινωνιακό εργαλείο του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών πρωταρχικό στόχο της είχε και έχει την ιστορική αφύπνιση των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας μέσω της έρευνας, της καταγραφής και διάχυσης των νέων ιστορικών πληροφοριών. Με στόχο την ιστορική γνώση η εφημερίδα «Η Ορεστιάδα» είναι κατάμεστη από ιστορικές στήλες μόνιμες ή ως μεμονωμένα φαινόμενα παρουσιαζόμενες.

Από το πρώτο τεύχος (Μάρτιος 2005) μέχρι και το τεύχος του Μαρτίου του 2007 γινόταν η δημοσί-

ευση της στήλης «Παγκοσμιότητα του Ελληνισμού» του εκπαιδευτικού πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ιστορικού ερευνητή Γεώργιου Ρυζιώτη. Ο συγγραφέας ακόμη από τις πρώτες γραμμές της στήλης του μας εκφράζει την εναγώνια ανησυχία του να αποδείξει με ιστορικά τεκμήρια την αδιαμφισβήτητη ελληνικότητα της Θράκης, ώστε να αρθεί κάθε συκοφαντική πεποίθηση που αφορούσε τόσο ολόκληρη τη Θράκη όσο και την ίδια την πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Ενημερώνει, επίσης, ότι οι πληροφορίες προέρχονται από τα διαδικτυο, από ιστορικά και αρχαιολογικά βιβλία καταξιωμένων ερευνητών και αρχαιολόγων, που περιλαμβάνουν τρέχουσες εξελίξεις στον τομέα των αρχαιολογικών ανασκαφών. Έτσι γίνεται λόγος για επιγραφές με την ελληνική γλώσσα που βρέθηκαν σε γειτονικές χώρες της Βαλκανικής, όπως η Βουλγαρία και στον Έβρο, για όμοιους ταφικούς τύμβους της Δυτικής Θράκης και του Βορείου Έβρου όπως είναι η περίπτωση των τάφων της Ρωμαϊκής περιόδου της περιοχής Μικρής Δοξιάρας - Ζώνης, καθώς και την ανακάλυψη ελληνικού θρακικού χωριού στην περιοχή της Ρουμανίας. Το πλήθος των φωτογραφιών από τα ευρήματα που συνοδεύει τα κείμενα συντελεί, όπως υποστηρίζει η Κορτέσσα Τσιφοδήμου (2008) στο «να λειτουργήσει η εικόνα ως φίλτρο μέσα από το οποίο ο κάθε αναγνώστης επεξεργάζεται με τον δικό του τρόπο την εμπειρία», και ευκολότερη κατανόηση και αποδοχή των νοημάτων.

Παράλληλα, ο Γεώργιος Ρυζιώτης κατά την ίδια χρονική περίοδο, έκανε ειδική αναφορά σε διακεκριμένες προσωπικότητες της Θράκης του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα για να καταστεί σαφές ότι η ιστορία δεν είναι απλή αναφορά γεγονότων και συμβάντων, αλλά και ανθρώπινες μονάδες που συνεισφέρουν στην εξέλιξη των κοινωνιών τους. Συγκεκριμένα, αφιερώνει την πρώτη στήλη αυτή της θεματικής που τιτλοφορείται μόνο στο πρώτο τεύχος «Μορφές της Θράκης» στον Προστάτη του Συλλόγου τον άγιο Κύριλλο τον ΣΤ΄ Οικουμενικό πατριάρχη και θύμα των αντίποινων των Οθωμανών στο άκουσμα της είδησης της κήρυξης της ελληνικής επανάστασης του 1821. Στη συνέχεια η στήλη μετονομάστηκε σε «Προσωπικότητες ...» και προβλήθηκε το έργο και η προσφορά του Κωνσταντίνου Κουρτίδη, γεννημένου το 1870 στην Αδριανούπολη, μιας πολυσχιδούς προσωπικότητας που διακρίθηκε ως δάσκαλος, πολιτευτής, εξάιρετος ιατρός και ιστοριογράφος της «Ιστορίας της Θράκης» το 1932. Στο ίδιο τεύχος παρουσιάζεται το έργο του Γεώργιου Βιζυηνού και του Πολύδωρου Παπαχριστόπουλου γνωστοί κυρίως για την ηθογραφική λογοτεχνική παραγωγή τους. Ακόμη, προβάλλεται το έργο του πρώτου έλληνα αρχαιολόγου, του Στέφανου Κουμανούδη που αγάπησε τόσο πολύ την ιδιαίτερη πατρίδα του, τη Θράκη, αλλά δεν μπόρεσε να κάνει καμία αρχαιολογική ανασκαφή σε αυτόν τον τόπο. Στα επόμενα τεύχη γίνεται μνεία στον Κώστα Βάρναλη, εκπαιδευτικό και ποιητή της Μεγάλης Ιδέας, στον Σαράντη Αρχιγένη γιατρό και καθηγητή ιατρικής του Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης και στον εθνικό ευεργέτη, τον Γεώργιο Ζαρίφη που επένδυσε στη μόρφωση του ελληνικού γένους ιδρύοντας Ακαδημίες. Τέλος, στο όγδοο τεύχος (Μάρτιος 2007) ο συγγραφέας της στήλης παρουσιάζει τρεις μορφές της Θράκης από την αρχαιότητα, τον Ορφέα, τον Αίσωπο και τον Μουσαίο για να αναδεχθεί η ιστορική ελληνική συνέχεια της Θράκης ιδιαίτερα στον πνευματικό και πολιτιστικό τομέα.

Μια «αιθαλής» ιστορική στήλη είναι «Η ιστορία της Θράκης από την αρχαιότητα ως σήμερα» της οποίας συγγραφέας είναι ο Δημήτριος Κιηγιάς. Χαρακτηρίζεται ως αιθαλής, διότι υπάρχει ως αναπόσπαστο μέρος της εφημερίδας από το πρώτο φύλλο μέχρι και το τελευταίο εκτός από τα τεύχη Α10 και Α12, από όπου απουσιάζει παντελώς και από το τριακοστό τέταρτο και το Α1 φύλλο στα οποία συγγράφει στην ίδια στήλη ο Γεώργιος Ρυζιώτης αντί του Δημητρίου Κιηγιά.

Στη στήλη αυτή ο συγγραφέας ασχολήθηκε και αυτός με την ανάδειξη του έργου και τη δράση ιστορικών προσώπων που άσκησαν επίδραση στον ιστορικό ρου της Θράκης, όπως είναι ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (τεύχη 11 και 13), ο Θωμάς Βουγιουκλής ως ποιητής (14^ο τεύχος), ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο κατ' εξοχή ιθύνων της ιστορικής αδικίας σε βάρος των κατοίκων του Κάραγατς (τεύχη 18 και 26), ο Γεώργιος Βυζάντιος (τεύχη 27 και Α11), η επίσκεψη του Νικόλαου Πλαστήρα και του Θεόδωρου Πάγκαλου στο Κάραγατς και στα Ρίζια (τεύχος Α13). Ακόμη σε συνέχειες παρουσιάζεται η παρουσία των Θρακικών φύλων στη Μ. Ασία από την αρχαιότητα μέχρι και τα χρόνια του Βυζαντίου (τεύχος 1-6) και οι επίδοξοι κατακτητές της Θράκης (τεύχη 7 και 8).

Επίσης, στο ένατο τεύχος γίνεται αναφορά στην περίοδο της κατοχής της Θράκης από τους Οθωμανούς και στο δέκατο καταλήγει σε προσωπικά συμπεράσματα για την καταγωγή του, στα αξιοσημείωτα ιστορικά γεγονότα του ελληνικού έθνους που διαδραματίστηκαν κατά την περίοδο της άνοιξης (21^ο τεύχος), εκτίθενται οι Αδριανουπολίτες που έλαβαν μέρος στον ελληνικό ξεσηκωμό του 1821 (24^ο τεύχος), τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που σημειώθηκαν τον Ιούλιο μήνα, δηλαδή, η υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης στις 23-07-1923 και η τουρκική απόβαση στην Κύπρο στις 20-07-1973 (29^ο τεύχος), η μάχη της Αδριανούπολης του 378 π.Χ. (32^ο τεύχος), το γκρέμισμα των εκκλησιών στην

Αδριανούπολη μετά το 1923 (τεύχος Α1). Όλα αυτά τα ιστορικά γεγονότα παρουσιάζονται χωρίς ιστορική γραμμικότητα, αλλά κατά βούληση του συγγραφέα σύμφωνα με τις εκάστοτε ιστορικές ενασχολήσεις του και στα περισσότερα κείμενα δηλώνονται οι βιβλιογραφικές πηγές του που προέρχονται από ιστορικά έργα άλλων ερευνητών και από ιστοσελίδες του διαδικτύου.

Ακόμη στην εν λόγω στήλη γίνεται αναφορά και σε ιστορικά τοπωνύμια, όπως στην Ιερά Μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους που ιδρύθηκε από Αδριανουπολίτες μοναχούς (15^ο τεύχος), στην Εγνατία Οδό (16^ο τεύχος), στον Χαλκά Μπονάρ της κεντρικής Βουλγαρίας και στη σχέση του με τους Οδρύσες Θράκες, ένα αφιέρωμα παρμένο από την επίσημη ιστοσελίδα του Ι.Μ.Ε (23^ο τεύχος), στο μετόχι της Ιεράς Μονής Κύκκου στην Αδριανούπολη (35^ο τεύχος), στην ιστορία του ξενοδοχείου Βιέννη της Νέας Ορεστιάδας (τεύχος Α3) και στον σιδηροδρομικό σταθμό του Κάραγατς, για την πρώτη μέρας λειτουργίας του και την άφιξη της πρώτης αμαξοστοιχίας στις 17/06/1873 με παράθεση της ανταπόκρισης της τότε εφημερίδας «Ανατολικός Αστήρ» (τεύχος Α17). Ακόμη αυτούσιο παρατίθεται απόσπασμα από το έργο του Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου για τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανούπολης και την ιστορία του από το 1878 έως το 1996. Στο τεύχος Α7 επίσης δημοσιεύεται η επιστολή (14/10/1929) του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως και Νέας Ορεστιάδας κ.κ. Πολυκάρπου (1910 – 1931) προς κάθε ενδιαφερόμενο, για την αναγκαιότητα ανέγερσης κτιρίου στην Θεσσαλονίκη, όπου είχε επανιδρυθεί ο Σύλλογος, με σκοπό τη στέγαση σ' αυτό της βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανούπολης.

Επιπρόσθετα, ο συγγραφέας της στήλης κάνει αναφορά για τις 84 επαγγελματικές συντεχνίες που υπήρχαν στην Αδριανούπολη τον 16^ο αιώνα (19^ο τεύχος), για τα ενενήντα χρόνια της ίδρυσης της Νέας Ορεστιάδας (31^ο τεύχος), τους Αδριανουπολίτες που βρέθηκαν στις Ινδίες τον 18^ο αιώνα για τη διεκδίκηση ενός καλύτερου αύριου (τεύχος Α8), τα γεγονότα του 1666 με τους Ντονμέδες της Αδριανούπολης (30^ο τεύχος) και τέλος αναφέρεται στους οσιομάρτυρες Ιάκωβο, και τους μαθητές του τον Ιάκωβο τον διάκονο και τον Διονύσιο τον μοναχό που απαγχονίστηκαν το 1519 στην Αδριανούπολη (22ο τεύχος).

Μέσα στην εφημερίδα συναντάμε και την προσέγγιση της τοπικής ιστορίας μέσα από την παρουσίαση του βίου και του μαρτυρικού τέλους αγίων και οσιομαρτύρων της Θράκης και της Αδριανούπολης που συμπεριλαμβάνει στη μόνιμη στήλη του για πέντε συνεχή φύλλα από τον Ιούνιο του 2006 έως τον Ιούνιο του 2007 ο Αρχιμανδρίτης κ.κ. Βαρθολομαίος Αστεριάδης. Στη στήλη αυτή που προσομοιάζει τα συναξάρια αγίων επιχειρείται η τόνωση της θρησκευτικής συνείδησης των σύγχρονων Ορεστιάδιτών, με την αναφορά στους βίους των μαρτύρων για την πίστη του Χριστού, του οσιομάρτυρα Χριστόφορου του Διονυσάτου (16/04/1818), των αγίων Σαράντα Παρθένων Ασκητριών και του διδασκάλου τους Αμμούν, του Μανουήλ, του Πέτρου και Γεωργίου, επισκόπων Λέοντος, του Σιωνίου, του Γαβριήλ, του Ιωάννου του Λέοντος και των 377 μαρτύρων των οποίων την μνήμη η εκκλησία μας τιμά στις 22 Ιανουαρίου, του Ιωάννη εξ Αγράφων, του αγίου Τιμόθεου εκ Κεσσάνης και στο δωδέκατο τεύχος μνημονεύεται το μαρτυρικό τέλος του Αγίου Μαυρουδή του Αδριανουπόλεως που γιορτάζει στις 30 Αυγούστου.

Η εφημερίδα μας έφερε σε επαφή με το ιστορικό έργο του δημοσιογράφου Παντελή Στεφάνου Αθανασιάδη ο οποίος σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας έδωσε ο Νικόλαος Κούκλατζης κατάγεται από το Διδυμότειχο και εργάστηκε ως δημοσιογράφος στη Βουλή των Ελλήνων, αλλά παράλληλα ασχολείται με την ιστορική έρευνα και τα πονήματά του έργου του τα δημοσιεύει στην προσωπική ιστοσελίδα του. Ο Νίκος Κούκλατζης ήρθε σε τηλεφωνική επαφή μαζί του και ο Παντελής Αθανασιάδης επέτρεψε να αναδημοσιεύονται αναρτήσεις του με ιστορικό περιεχόμενο στην εφημερίδα του Συλλόγου. Πρώτη φορά που εμφανίζεται ο Παντελής Αθανασιάδης ήταν στο δέκατο έκτο φύλλο της εφημερίδας τον Μάρτιο του 2009 δημοσιεύοντας τον κείμενο με τίτλο «Η Αδριανούπολη στις φλόγες» αναφερόμενος στην καταστροφική πυρκαγιά της Αδριανούπολης του 1905. Στα φύλλα δεκαεπτά, δεκαοκτώ και δεκαεννιά σε τρεις συνέχειες παρουσιάζεται η άγνωστη δράση του Στυλιανού Γονατά στη Θράκη με έδρα την Αδριανούπολη κατά την περίοδο 1907 - 1908. Από το εικοστό τεύχος της εφημερίδας (Μάρτιος 2010) μέχρι και το τεύχος Α17 (Δεκέμβριος 2017) η εφημερίδα δημοσιεύει σε μόνιμη στήλη με τίτλο «Νεοελληνική Ιστορία» το ιστορικό έργο του Παντελή Αθανασιάδη. Και εδώ η παρουσίαση των ιστορικών θεμάτων γίνεται είτε σε συνέχειες είτε σε αυτοτελείς δημοσιεύσεις και θίγονται ποικίλα θέματα που αφορούν ολόκληρη τη νεοελληνική ιστορία ή κάποιες πτυχές της ιστορίας της Θράκης. Συγκεκριμένα, οι δημοσιεύσεις που σχετίζονται με θέματα της ελληνικής ιστορίας είναι μόνο τρεις, «Η μάχη στο Μπιζάνι» (20ο τεύχος), «Δυστυχώς επτωχεύσαμεν» (21ο τεύχος), «Όταν το μέγαρο της βουλή έγινε στρατιωτικό νοσοκομείο» (26ο τεύχος) και όλες οι άλλες θεματικές από την εργασία του κυρίου Παντελή Αθανασιάδη αφορούν στην ιστορία της Θράκης. Στα τεύχη 22, 23 και 24 παρουσιάζεται η εποποιία της παιδείας στη Θράκη παρά τα τότε αντικειμενικά κριτήρια και στο τεύχος 31 γίνεται αναφορά στο κρυφό

σχολείο της υπόδουλης Θράκης. Επίσης, παρουσιάζει τις επισκέψεις του Χαρίλαου Τρικούπη (25^ο τεύχος) και του Καζαντζάκη το 1920 (τεύχος Α16) στη Θράκη και προβάλλει προσωπικότητες της Θράκης ήδη γνώριμες από προηγούμενες δημοσιεύσεις, όπως ο Στέφανος Κουμανούδης και ο Χρήστος Τσούντας σε δύο συνεχόμενα τεύχη, στο Α1 και Α2, οι αδελφοί Ξενοκράτες (τεύχος Α17). Δεν παραλείπει ο ιστορικός ερευνητής να ασχοληθεί και με τη βαρβαρότητα των Βουλγάρων στο Ορτάκιοι της Θράκης κατά τα έτη 1913-1919 (36^ο τεύχος) και τους αντιβουλγαρικούς αγώνες των Ελλήνων της Θράκης το 1900 (τεύχη Α10, Α11 & Α12).

Το νέο πνεύμα

Το 2013 σηματοδοτείται από αλλαγές στην ηγεσία του συλλόγου. Ειδικότερα, ο Χρήστος Κούκλατζης, ο Πέτρος Χατζηθεοδώρου και η Ελεονόρα Μοσχοφίδου δεν συμμετέχουν στις αρχαιρεσίες του Δεκέμβριου του 2013. Νέος πρόεδρος του συλλόγου εκλέγεται ο Αθανάσιος Λυμπερίδης, ενώ το υπόλοιπο Δ.Σ. απαρτίζουν ο Νικόλαος Κούκλατζης (αντιπρόεδρος), ο Δημήτριος Κεμαλής (ταμίας), η Ευτέρπη Πέτρογλου (μέλος), ο Μιχαήλ Ζαβαλιάρης (αναπληρωματικό μέλος) και οι νεοεκλεγείς: Ιωάννης Σκερλίδης (γραμματέας), Κων/νος Κεμαλής (έφορος Δημοσίων Σχέσεων), Μαρία Παρταλίδου (μέλος). Τέλος, ο Χρήστος Κούκλατζης εκλέγεται πρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως στις αρχαιρεσίες του Μαρτίου του 2014.

Οι αλλαγές στο Δ.Σ. είναι εμφανείς και στους αναγνώστες της εφημερίδας «Η Ορεστιάδα». Το τεύχος Α1 (Ιανουάριος – Μάρτιος 2014) φιλοξενεί στο εξώφυλλο της εφημερίδας την επιστολή του Χρήστου Κούκλατζη προς τον δήμαρχο Ορεστιάδας, ώστε να τον ενημερώσει για το νέο του ρόλο στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο. Από το εν λόγω τεύχος και μετέπειτα έχει αλλάξει εν μέρει το ύφος και το περιεχόμενο της εφημερίδας. Πιο συγκεκριμένα, στην 2η σελίδα δεν αναφέρεται πλέον ο εκδότης – διευθυντής της εφημερίδας. Ακόμη, στην επιτροπή σύνταξης δεν μετέχουν πλέον τα μέλη που αποχώρησαν από το Δ.Σ. του Συλλόγου και τη θέση τους λαμβάνουν τα νέα μέλη του Δ.Σ. Επίσης, στους τακτικούς συνεργάτες προστίθενται οι Ανδρέας Ζουπίδης, Δημήτριος Τσακιρίδης, Βασίλειος Θεοχαρίδης και Διαμαντής Μυρτσίδης, ενώ δεν αναγράφεται πλέον ο Πασχάλης Στεϊρόπουλος.

Επιπρόσθετα, στα τεύχη της εφημερίδας δεν υπάρχουν πλέον διαφημίσεις, ενώ ορισμένα θέματα αποτελούν αναδημοσιεύσεις και επαναλαμβάνονται ξανά. Επιπλέον, χρησιμοποιείται μεγαλύτερη γραμματοσειρά στα άρθρα. Από το τεύχος Α13 και μετά η εφημερίδα γίνεται τετραμηνιαία από τριμηνιαία, μετά την απόφαση του Δ.Σ. του συλλόγου σε μια προσπάθεια να μειωθούν τα έξοδα της εφημερίδας (έκδοση, ΕΛ.ΤΑ. κ.ά.). Επίσης, σύμφωνα με τους Αθανάσιο Λυμπερίδη και Κωνσταντίνο Κεμαλή μειώνονται οι συνδρομητές της εφημερίδας, καθώς ορισμένα μέλη του Συλλόγου απεβίωσαν, ωστόσο υποστήριζαν ότι παράλληλα υπάρχουν νέοι συνδρομητές και ότι οποιοσδήποτε επιθυμεί μπορεί να ζητήσει και να λαμβάνει δωρεάν την εφημερίδα. Μια ακόμη αλλαγή είναι η προσθήκη της Ιωσηφίνας Ρούσσου στην φιλολογική επιμέλεια της εφημερίδας, ενώ σημειώνεται ότι στα δύο τελευταία τεύχη (Α16 & Α17) απουσιάζει το εισαγωγικό κείμενο του εκδότη της εφημερίδας, έχοντας αντικατασταθεί με φωτογραφίες. Ακόμη, σημειώνεται ότι το 2018 εκδόθηκαν μόλις δύο τεύχη αντί για τρία, καθώς λόγω της σύλληψης του Άγγελου Μητρετώδη και του Δημήτρη Κούκλατζη -ο οποίος είναι μέλος του συλλόγου- το Δ.Σ. αποφάσισε την αναστολή όλων των δραστηριοτήτων του Συλλόγου, συμπεριλαμβανόμενης και της έκδοσης της εφημερίδας. Στο εξώφυλλο του τελευταίου τεύχους αναφέρεται ότι η έκδοση της εφημερίδας γίνεται σε συνεργασία με τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως. Ερωτώμενος ο Αθανάσιος Λυμπερίδης υποστήριξε ότι την απόφαση αυτή έλαβε το Δ.Σ. το 2018, θέλοντας να τιμήσει την προσφορά των μελών του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου στην έκδοση και στην συγγραφή των άρθρων της εφημερίδας.

Σχετικά με το μέλλον της εφημερίδας, ο Αθανάσιος Λυμπερίδης δήλωσε ότι το Δ.Σ. αποφάσισε η διανομή της εφημερίδας να παραμείνει χωρίς κανένα χρηματικό αντίτιμο, ενώ παρότι υπήρξε η σκέψη για ηλεκτρονική εφημερίδα αποφασίστηκε η εφημερίδα να εκδίδεται μόνο σε έντυπη μορφή, ανέφερε όμως ότι στο μέλλον πρόκειται να αναρτηθούν σε ηλεκτρονική μορφή τα παλαιότερα τεύχη της εφημερίδας. Τέλος, ο πρόεδρος του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών ανέφερε ότι γίνονται προσπάθειες για την προσέλκυση νέων συγγραφέων – συνεργατών, δηλώνοντας βέβαιος ότι στις προσεχείς εκλογές θα υπάρξει ανανέωση στον Σύλλογο και στην εφημερίδα.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η εφημερίδα «Η Ορεστιάδα» αποτελεί ιστορική πηγή για την τοπική ιστορία της Νέας Ορεστιάδας και του ευρύτερου Δήμου Ορεστιάδας. Η εφημερίδα του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδρια-

νουπολιτών πρόσφερε ιστορική αφύπνιση στους Ορεστιάδτες και τους απόδημους Ορεστιάδτες μέσω των ιστορικών της άρθρων, των φωτογραφιών και των νοσταλγικών αναμνήσεων, δίνοντας πολύ μεγάλη αξία όχι μόνο στα γεγονότα αλλά και στα πρόσωπα. Επίσης, αποτέλεσε το συνδυαστικό κρίκο των απανταχού Ορεστιάδτων με τη Νέα Ορεστιάδα, οι οποίοι μέσω της εφημερίδας μπορούσαν να ενημερωθούν για τα νέα και τις εκδηλώσεις της Νέας Ορεστιάδας και να αλληλεπιδράσουν με τους υπεύθυνους της έκδοσης, αποτελώντας «την φωνή» του Συλλόγου. Εν κατακλείδι, «Η Ορεστιάδα» σαφέστατα αναβάθμισε πολιτιστικά τη Νέα Ορεστιάδα και για όλους τους παραπάνω λόγους η εφημερίδα θα πρέπει να συνεχίσει να εκδίδεται και να εξακολουθήσει να υπάρχει.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε ορισμένες προτάσεις για τη βελτίωση της εφημερίδας. Ειδικότερα, θα μπορούσε να εμπλουτιστεί η ύλη της εφημερίδας με ψυχαγωγικό υλικό (σταυρόλεξα, γρίφοι ιστορικού περιεχομένου κ.τ.λ.). Επίσης, ο Σύλλογος θα μπορούσε να συνεργαστεί με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και τα δύο τμήματα που εδρεύουν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, με σκοπό την περαιτέρω προώθηση της εφημερίδας και την προσθήκη νέων συνεργατών. Ακόμη, η εφημερίδα θα μπορούσε να εκδίδεται και σε ηλεκτρονική μορφή, ώστε να μπορούν να έχουν άμεση πρόσβαση οι αναγνώστες. Τέλος, η επιτροπή σύνταξης θα πρέπει να διατηρήσει την σχέση εμπιστοσύνης που έχει αποκτήσει με το αναγνωστικό κοινό.

Βιβλιογραφία

- Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» (2003) Εφημερίδα του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ», 2005 -2019. Τεύχη 1 - 35, Α1 - Α17.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2017). Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας και Επιστημολογία των Κοινωνικών Επιστημών. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις: Τζιόλα.
- Κιηγιάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Συγγραφέων
- Κυριαζή, Ν. (2002). Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών. 4η Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαγνήσαλης, Κ. (2002). Δημόσιες Σχέσεις. Θεωρία και Τεχνική των Σχέσεων με το Κοινό. Αθήνα: Interbooks
- Παρούση, Ά. (2008). Η έκδοση μιας εφημερίδας, ΙΔΕΚΕ. Διαθέσιμο: <https://www.openbook.gr/ikdosi-mias-efimeridas/>
- Τεγόπουλος – Φυτράκης (1997), Μείζον Ελληνικό Λεξικό. Αθήνα: Φυτράκης
- Καλαϊτζόγλου, Ν. (2019). Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ». Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, 13 - 15 Οκτωβρίου 2017, Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας, σελ. 432 - 441.
- Τσιφοδήμου, Κ. (2008). Πλαισίωση των Θεμάτων του Περιβάλλοντος μέσω του Ελληνικού Τύπου. Μεταπτυχιακή διατριβή. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στην Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Συνεντεύξεις

Συνεντεύξεις (γραπτές) από τέσσερις συντελεστές της εφημερίδας: Συνέντευξη του Νικόλαου Κούκλατση, του Δημητρίου Κιηγιά, του Αθανάσιου Λυμπερίδη και του Κωνσταντίνου Κεμαλή (2019)

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΜΕΘΟΡΙΟΣ»

Βασιλική Ολμπασάλη & Αργυρή Δημητρακάκη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πληροφορία έχει εξελιχθεί στη σύγχρονη εποχή ως βασική στην διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων και άρα θεωρείται σημαντική. Ένα από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, από τα παλαιότερα μάλιστα, είναι η εφημερίδα. Οι εφημερίδες χωρίζονται σε είδη και κατηγορίες. Αυτές που εκδίδονται στην περιφέρεια και στις οποίες κυριαρχούν πληροφορίες τοπικού ενδιαφέροντος, ονομάζονται τοπικές. Η κατηγοριοποίηση συνεχίζεται ανάλογα και με τη συχνότητα έκδοσης. Στόχος της παρούσας είναι να συζητηθούν οι όψεις της τοπικής εβδομαδιαίας εφημερίδας της Θράκης «Μεθόριος», η μορφή και ο ρόλος του έντυπου, οι αρχές που καθορίζουν το δημοσιογραφικό της λόγο, οι κανόνες σε όλα τα στάδια δημιουργίας, η δημοσιογραφική έρευνα, η γραφή, η σελιδοποίηση, η οργάνωση του εντύπου και η πορεία της εφημερίδας στον χρόνο.

Λέξεις κλειδιά: Τοπική εφημερίδα, Μεθόριος, Ορεστιάδα

Εισαγωγή

Στόχος, της παρούσης είναι η παρουσίαση της τοπικής εφημερίδας Μεθόριος και η πορεία της μέσα στο χρόνο, τόσο ως μέρος και όσο και ως συνέχεια των προσπαθειών του έντυπου Τύπου στο Νομό Έβρου. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η άμεση παρατήρηση και ως μεθοδολογικά εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν η βιβλιογραφική έρευνα και η συνέντευξη.

Ετυμολογία-Ορισμός

Ετυμολογικά η λέξη εφημερίδα προέρχεται από τη σύνθεση της πρόθεσης «ἐπί» και του θηλυκού ουσιαστικού «ἡμέρα» (ἐπί + ἡμέρα). Σύμφωνα με το λεξικό του Τεγόπουλου-Φυτράκη (1992) στην ερμηνεία του λήμματος «εφημερίδα» αναφέρεται, ότι πρόκειται για «έντυπο που κυκλοφορεί κάθε μέρα ή και σε αραιότερα χρονικά διαστήματα και περιέχει ειδήσεις, σχόλια, και άλλο υλικό της επικαιρότητας».

Αναδρομή και εξέλιξη εφημερίδων

Εφημερίδες εντοπίζονται ήδη από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου οι λεγόμενες «Βασίλειες Εφημερίδες», στις οποίες περιγράφονταν κυρίως τα δρώμενα του Βασιλείου της Μακεδονίας, οι ασχολίες του Βασιλιά καθώς και πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα (Εγκυκλοπαίδεια Δομή χ.χ.). Εφημερίδες εντοπίζονται και στην Αίγυπτο γραμμένες σε πατύρους. Στην αρχαία Ρώμη το 48 π.Χ. με εντολή του Ιούλιου Καίσαρα εκδίδονταν τα *actadiurna* ή *actasenatus* που περιείχαν πολιτικές ειδήσεις και διάφορες άλλες πληροφορίες (Μάτσου χ.χ.). Από τον 6ο αιώνα στην Κίνα εντοπίζεται και η χειρόγραφη εφημερίδα «ΤΣΙΓΚ ΠΑΟ» (Πατέλη & Πατέλης 2010). Στα μέσα του 15ου αιώνα ο Johannes Gutenberg εγκαινιάζει μια νέα εποχή με την εφεύρεση της τυπογραφίας. Το 1645 κυκλοφορεί η πρώτη έντυπη εφημερίδα στη Σουηδία με τίτλο «POST OCH INRIKES TIBNIGAR-PoIT», σύμφωνα με την Παγκόσμια Ένωση Εφημερίδων. Ανελλιπώς έως το 2006 ενώ το 2007 αλλάζει τη μορφή της σε αποκλειστικά ηλεκτρονική (Wikipedia n.d.).

Η γέννηση του όρου της εφημερίδας όπως είναι σήμερα γνωστός τοποθετείται στα τέλη του 18ου αιώνα, την εποχή της διάδοσης των ιδεών του Διαφωτισμού. Η πρώτη ελληνική εφημερίδα εκδόθηκε στη Βιέννη το 1784 με το όνομα «ΕΦΗΜΕΡΙΣ» του Γεώργιου Βεντότη. Κυκλοφόρησε μόλις δύο μήνες. Το 1790 και πάλι στη Βιέννη οι αδερφοί Πούλιος και Γιώργος Πούλιου καταγόμενοι από τη Σιάτιστα εκδίδουν τη δισεβδομαδιαία εφημερίδα με τίτλο «ΕΦΗΜΕΡΙΣ». Μετά του αδερφούς Πούλιου ακολουθούν και άλλες προσπάθειες (Πατέλη & Πατέλης, 2010):

- 1802 «ΑΣΤΙΚΗ» στην Κέρκυρα

- 1808 «ΑΘΗΝΑ» στο Παρίσι
- 1814 «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ» στη Βιέννη
- 1816 «ΛΟΓΙΟΣ ΕΡΜΗΣ» στη Βιέννη
- 1819 «ΜΟΥΣΕΙΟΝ», «ΜΕΛΙΣΣΑ» στο Παρίσι
- 1820 «Καλλιόπη» στη Βιέννη
- 1831 «ΑΘΗΝΑ» στο Ναύπλιο και πολλές άλλες.

Ως πρώτη επίσημη Ελληνική εφημερίδα χαρακτηρίζεται η «Σάλπιγξ Ελληνική», η οποία εκδόθηκε την 1η Αυγούστου του 1821 στην Καλαμάτα.

Με το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης, οι εφημερίδες που εκδίδονται μεταφέρουν κυρίως τις πολεμικές εξελίξεις. Το 1822 εκδίδεται στη Στερεά Ελλάδα η εφημερίδα «Αιτωλική». Το 1824 ο Ελβετός φιλέλληνας Ιάκωβος Μάγερ εκδίδει στο Μεσολόγγι την εφημερίδα «Ελληνικά Χρονικά». Την ίδια χρονιά εκδίδεται στην Αθήνα η «Εφημερίς των Αθηνών». Το 1825 εκδίδεται στο Ναύπλιο η «Γενική Εφημερίς της Ελλάδας». Ως επίσημο έντυπο μέσο της Διοίκησης δημοσίευε επίσημα έγγραφα, αποφάσεις, κυβερνητικές ανακοινώσεις (Δρακόπουλος 2019). Πρόκειται για την πρόιμη μορφή της Εφημερίδας της Κυβέρνησης που κυκλοφορεί σήμερα.

Στα χρόνια από το 1828 έως το 1833 εκδίδονται εφημερίδες, όπως «η Αθηνά» του Εμμανουήλ Αντωνιάδη, «η Ελπίς» του Κ. Λεβίτη, «ο Αιών» του Φιλήμονος. Χαρακτηριστικό για την εποχή είναι ο αγώνας των εφημερίδων και των εκδοτών τους για την ελευθερία του Τύπου. Το 1875 κυκλοφορεί η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «Ερμής» του Σοφοκλή Γκαρπολά (Καθημερινή 1995).

Το 1905 ιδρύεται το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων και επισημοποιείται στην Ελλάδα η ύπαρξη του Ειδησεογραφικού Τύπου. Η ταχύτατη εξέλιξη των τεχνικών μέσων στην πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα προκαλεί πολυάριθμη έκδοση εφημερίδων εκείνη την εποχή. Στη Θεσσαλονίκη εκδίδονται μεταξύ άλλων η «Νέα Αλήθεια» (1903), ο «Αστήρ» (1908), η «Εμπρός» (1911), η «Μακεδονία» (1911), «Το Φως» (1914), ο «Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος» (1920), η «Θεσσαλονίκη» (1963) (Καθημερινή, 1995). Στην Αθήνα εκδίδονται η «Αθηναϊκή», η «Αυγή» (1952), η «Βραδινή» (1923), η «Δημοκρατία, το «Έθνος» (1913), ο «Ελεύθερος Τύπος» (1922, 1962), «Η Καθημερινή» (1919), τα «Αθηναϊκά Νέα» (1931), η «Πρόοδος», ο «Ριζοσπάστης» (1918), «Χρονικά», κ.ά. Με το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου ακολουθούν και άλλες εκδόσεις όπως «Ναυτεμπορική» (1946), η «Μεσημβρινή» (1961), η «Ελευθεροτυπία» (1975) (ΓΓΕΕ-ΓΓΜΕ, 2011).

Το χρονικό διάστημα 1952-2010 χαρακτηρίζεται από γεγονότα, όπως η δικτατορία του 1967, η μεταπολίτευση του 1975, η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1981 (τότε ονομαζόμενη Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα), το 2001 η ένταξη της στην Ευρωζώνη, η οικονομική κρίση του 2008, τα οποία επηρέασαν συνολικά και καθολικά την πορεία του τύπου.

Τοπικές εφημερίδες

Στο Νομό Έβρου κυκλοφορούσαν ελληνόφωνες εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης όπως: «Ο Νεολόγος», «Η Θράκη», «Ο Ταχυδρόμος» κ.ά. και της Αδριανούπολης, όπως «Αδριανούπολις» 1874, ο «Έβρος» 1890. Το 1920 κυκλοφορούν ο «Ταχυδρόμος», η «Ανατολή» και «Η Τσουκνίδα». Το 1924 κυκλοφορεί στην Αλεξανδρούπολη η πρώτη εφημερίδα μετά την απελευθέρωση και ένταξη της πόλης στον εθνικό κορμό με το όνομα «ο Φάρος» του Ν. Βάου. Το 1927 εκδίδεται το «Βήμα της Θράκης» του Α. Μπαλάσκα. Το 1928 η «Φωνή της Θράκης» του Χ. Χρηστίδη. Το 1961 στην Ορεστιάδα κυκλοφορεί η εφημερίδα «Ορεστιάς» του Α. Αθανασιάδη. Το 1962 στο Διδυμότειχο κυκλοφορεί η «Φωνή Διδυμοτείχου» Α. Δάγκα.

Ακολουθεί πίνακας με εφημερίδες που κυκλοφόρησαν στο νομό Έβρου με χρονολογική σειρά και ανά περιοχή. Τα στοιχεία προέρχονται από τον Περιγραφικό Κατάλογο του Παναγιώτη Φ. Χριστόπουλου (1993) και τον Τύπο του Έβρου των Ο. Πατέλη και Μ. Πατέλη των δύο αυτών πηγών παρατηρήθηκαν διαφορές στις χρονολογίες πρώτης κυκλοφορίας κάποιων εφημερίδων με απόκλιση έτους. Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, δίνονται οι χρονολογίες που αναφέρονται στους Πατέλη Ο. και Πατέλη Μ. και αναφέρονται ενδεικτικά εφημερίδες, με τρόπο ώστε να καλύπτουν το χρόνο και τον τόπο.

Πίνακας 1. Εφημερίδες που κυκλοφόρησαν στον νομό Έβρο (ενδεικτικά).

Περιοχή	Τίτλος εφημερίδας	Εκδότης	Πρώτη κυκλοφορία
Αλεξανδρούπολη	Φάρος	Ν. Βάος	1924
	Το Βήμα της Θράκης	Α. Μπαλάσκας	1927
	Φωνή της Θράκης	Χ. Χρηστίδης	1928
	Ο Κύρηξ της Θράκης	Κ. Φανφάνης	1932
	Θρακικά Νέα	Κ. Καρυωτάκης	1934
	Ελεύθερη Θράκη	Γ. Κονδύλης	1946
	Φωνή του Έβρου	Α. Παπαποστόλου	1946
	Ο Τύπος της Θράκης	Α. Αθανασιάδης	1946
	Πανθρακική	Γ. Κονδύλης	1953
	Έβρος	Γ. Αποστολίδης	1956
	Επαρχιακός Τύπος	Α. Δάγκας	1959
	Η Σάλπιγξ του Έβρου	Ε. Κλήμης	1961
	Θάρρος	Α. Δάγκας	1966
	Ο Κήρυξ της Θράκης	Τ. Φανφάνη Μαλακόζη	1973
	Χρονικά Έβρου	Α. Κοντορίνης	1975
	Η γνώμη	Δ. Δούκας	1981
	Ο Φάρος	Μ. Πετροπούλου	1984
	Ο μαχητής του Έβρου	Π. Νικολαΐδου	1988
	Ο πολίτης	Φ. Πιρπιρής	1992
	Πολιτική ενημέρωση	Ν. Μανδάνης	1993
	Πανθρακικό Βήμα	Ν. Μανδάνης	1997
	Άποψη	Ν. Καραγεωργίου	2002
	Πυρσός	Β. Δάγκα	2002
	Αγγελιαφόρος της Θράκης	Ν. Πενίδης	2006
	Πρωτοπορεία	Ι. Λασκαράκης	2006
	Θράκη press	Χ. Λέτσα	2010
Τραϊανούπολη	Φάρος Απαλού	Α. Κυριαζίδης	1985
	Το Βήμα της Ανθειας	Επιτροπή	1993
	Τα Νέα Τραϊανούπολης	Τ. Χατζίδης	1995
	Εν Τραϊανουπόλει	Δ. Χρυσανίδης	2001
Φέρες	Το Βήμα του Δήμου Φερών	Π. Τσέκης	1987
	Η Βήρα	Α. Γεωργιάδης	1996
Τυχερό	Βίος και Πολιτεία	Δημοσυνεταιριστική	1994

	Ταχυδρόμος Δήμου Τυχερού	Α. Μαλτεπιώτης	2001
Σουφλί	Φρουρός της Υπαίθρου	3250 Τ.Ε.Α. (Τάγμα Εθνοφυλακής Αμόνης)	1961
	Η Φωνή των Σουφλιωτών	Ν. Τιάκας	1980
	Ενημερωτικό δελτίο	Π. Φυλλαρίδης	1984
	Δεσμός της Θράκης	Α. Γιαλαμάς	1992
	Τα εν Δήμω Σουφλίου	Ι. Ε. Κακαλής	2006
Διδυμότειχο	Σημαία	Γ. Νικολακόπουλος	1925
	Έβρος	Γ. Αποστολίδης	1929
	Θράκη	Γ. Μήτκας	1930
	Φωνή Διδυμοτείχου	Α. Δάγκας	1961
	Τα Δίδυμα τείχη	Χ. Χατζηπουλίδης	1995
	Ακρίτες εν δράσει	Β. Καραφεΐζης	2005
	Εν Διδυμοτείχῳ	Χ. Τοκαμάνης	2006
Σαμοθράκη	Σαμοθράκη	Α. Αθανασιάδης	1933
	Κραυγή	Α. Βαφειδής	1976
	Τα Νέα της Σαμοθράκης	Β. Αραβία	1994
Ορεστιάδα	Ακριτικά Νέα	Γ. Μαυρίδης	1984
	Μεθόριος	Χ. Εμμανουηλίδου	1998
	Τα εξ αμάξης	Κ. Σούκος	2000
	Η Ορεστιάδα	Χ. Κούκλατζης	2005

Η εφημερίδα «ΜΕΘΟΡΙΟΣ»

Στη Νέα Ορεστιάδα κυκλοφορεί από το 1999 έως και σήμερα, κλείνοντας το 2019 20 χρόνια παρουσίας, η μακροβιότερη εφημερίδα της πόλης με τον τίτλο «ΜΕΘΟΡΙΟΣ» της Χρυσής Εμμανουηλίδου.

Ακολουθώντας, παρατίθενται οι πληροφορίες από τη συνέντευξη, της Χρυσής Εμμανουηλίδου, Εκδότριας και Διευθύντριας της εφημερίδας «Μεθόριος», η οποία παραχωρήθηκε στις ερευνήτριες την 24^η Φεβρουαρίου 2019.

Η εφημερίδα Μεθόριος, εκδίδεται ανελλιπώς από 1/1/1999. Έχει μέση κυκλοφορία 1500 έως 2000 φύλλα εβδομαδιαίως. Τα αδιάθετα φύλλα της (τιράζ) επιστρέφονται στα γραφεία της, κάποια κρατούνται για αρχείο και τα υπόλοιπα στέλνονται για ανακύκλωση χαρτιού. Κυκλοφορεί κάθε Πέμπτη με μικρό σχήμα ταμπλόιντ (29×43 εκ.) με πλαίσιο 4 εκ. και αποτελείται από 20 σελίδες, παλιότερα οι σελίδες της ήταν 24. Είναι ασπρόμαυρη, αλλά έχει κυκλοφορήσει στο παρελθόν και με χρώμα. Η διάθεσή της γίνεται είτε με αντίτιμο είτε με ετήσια συνδρομή.

Η εφημερίδα τυπώνεται στην Ορεστιάδα και κυκλοφορεί τόσο στην περιοχή της Θράκης όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό. Ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να τη διαβάσει σε έντυπη μορφή αλλά υπάρχει και ηλεκτρονικά. Για μεγαλύτερη δημοσιογραφική αξιοπιστία, η εφημερίδα παραθέτει σχετικά στοιχεία της είδησης. Λειτουργεί σύμφωνα με τον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας και είναι επιδεικτική σε πολιτισμένη αντιπαράθεση. Τα 2/3 της θεματολογίας της αφορούν θέματα τοπικού ενδιαφέροντος και το 1/3 γενικού ενδιαφέροντος. Συγκεκριμένα, έχει πολιτική, οικονομική, πολιτιστική και αθλητική θεματολογία, πάντα ανάλογα με τις τρέχουσες εξελίξεις. Ως κριτήρια επιλογής θεματολογίας τίθενται οι προτιμήσεις των αναγνωστών και η σημαντικότητα των θεμάτων για την τοπική κοινωνία. Σημαντικό σημείο για την εφημερίδα αποτελεί η αξιολόγηση της είδησης. Η είδηση

αξιολογείται από την απήχηση ή την επίπτωση που μπορεί να έχει στο αναγνωστικό κοινό αλλά και από τη σημαντικότητά της. Έμφαση δίνεται στις ειδήσεις εκείνες που αφορούν άμεσα την τοπική κοινωνία. Το βασικό μέλημα της εφημερίδας είναι η διασταύρωση των πηγών της είδησης, εάν δηλαδή αυτή είναι ψευδής ή αληθής. Ειδικά στη σύγχρονη εποχή που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το διαδίκτυο είναι γεμάτα ψευδής ειδήσεις. Εντοπίζεται, ότι ο κόσμος δεν είναι ακόμα ενημερωμένος για τον τρόπο που πρέπει να διαχειρίζεται την εφήμερη, γρήγορη και ψευδή είδηση και διαβάζει εύκολα ειδήσεις χωρίς να τις φιλτράρει. Η παρουσίαση των ειδήσεων αποτελεί ακόμη ένα καίριο στάδιο της ενημέρωσης της εφημερίδας. Οι τρόποι παρουσίασης του υλικού γίνονται με ρεπορτάζ, με συνεντεύξεις, με φωτορεπορτάζ και κριτικές αναλύσεις. Στην εφημερίδα υπάρχουν μόνιμες στήλες και ψυχαγωγική ύλη. Το αναγνωστικό κοινό της ποικίλει και μπορεί να χαρακτηριστεί πολλαπλό. Ωστόσο, ο Νομός έχει κυρίως αγροτικό πληθυσμό, γι' αυτό και φιλοξενούνται στις σελίδες της εφημερίδας πολλά θέματα που αφορούν τους αγρότες. Η επιρροή της εφημερίδας στην τοπική κοινωνία είναι αξιόλογη καθώς, κάλυψε και καλύπτει ένα τεράστιο κενό που παρουσίαζε και παρουσιάζει η περιοχή του βορείου Έβρου στον τομέα του έντυπου Τύπου. Παράλληλα, δημιούργησε νέα δεδομένα ενημέρωσης των κατοίκων της περιοχής και πολύ συχνά έγινε σημείο αναφοράς, τόσο από τους αναγνώστες της όσο και από τους τοπικούς πολιτικούς παράγοντες, τους φορείς και τους συλλόγους, που χρησιμοποίησαν τις σελίδες της ως ένα αξιόπιστο «βήμα» επικοινωνίας με το κοινό. Μπορεί να χαρακτηριστεί βοηθός στην ανάπτυξη καθώς, αναδεικνύει θέματα τοπικού και περιφερειακού ενδιαφέροντος και συχνά γίνεται η αφορμή για την επίλυσή τους. Σημειώνεται, ότι η εφημερίδα, όπως και κάθε εφημερίδα, αποτελεί τεκμήριο και δύναται να οδηγήσει σε εισαγγελική παρέμβαση, προκαλώντας με αυτόν τον τρόπο την αναζήτηση λύσης σε σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν και αφορούν στην τοπική κοινωνία. Ως δράση κοινωνικής ωφέλειας η εφημερίδα διαθέτει δωρεάν φύλλα σε κεντρικά σημεία των οικισμών του Έβρου. Η Μεθόριος χαρακτηρίζεται για τη διαρκή ανησυχία της για την προώθηση και την ανάπτυξη της περιοχής. Ενώ, ταυτόχρονα, μέλημά της αποτελεί η προώθηση του πολιτισμού και της παράδοσης του τόπου. Έτσι, καθίσταται γνήσια έκφραση της τοπικής κοινωνίας.

Διαφορές τοπικής με εθνική εφημερίδα

Ως τοπική εφημερίδα, η Μεθόριος έχει άμεση σχέση με τον τόπο και τις εξελίξεις που συμβαίνουν σε αυτόν. Από την άλλη πλευρά, η εθνικής εμβέλειας εφημερίδα φιλοξενεί θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος.

Διαφορές έντυπης με ηλεκτρονική εφημερίδα

Το πλεονέκτημα της έντυπης εφημερίδας είναι ότι ένα φύλλο μπορεί να έχει πολλαπλούς αναγνώστες. Για παράδειγμα, εάν η εφημερίδα είναι σε ένα καφενείο μπορεί να διαβαστεί από αρκετούς θαμώνες. Ο ηλεκτρονικός τύπος είναι γρήγορος και αναγκαίος για την εποχή μας, περισσότερο αγαπητός στους νέους ανθρώπους. Ακολουθώντας την τάση της σύγχρονης εποχής στην ενημέρωση, η εφημερίδα Μεθόριος, εκτός από ιστοσελίδα (<https://methorios.gr/>) διαθέτει και προφίλ σε κοινωνικό δίκτυο (fb Μεθόριος).

Διαφορές εβδομαδιαία με ημερήσια εφημερίδα

Σύμφωνα με την Χρυσή Εμμανουηλίδου, η εβδομαδιαία εφημερίδα έχει μεγαλύτερη δυνατότητα αρθρογραφίας από μία ημερήσια καθώς έχει το πλεονέκτημα του χρόνου. Μία εβδομαδιαία εφημερίδα έχει τη δυνατότητα να παραθέσει τη συνολική όψη και την εξέλιξη των συμβάντων από μία ημερήσια ή ηλεκτρονική εφημερίδα, καθώς έχει περάσει διάστημα μιας εβδομάδας. Οπότε, καταφέρνει και αναδεικνύει συνολικά τα θέματα και μπορεί να κρίνει επί του συνόλου των συμβάντων.

Για την πορεία της στο χρόνο, κλείνοντας 20 χρόνια κυκλοφορίας, η εφημερίδα επέλεξε να ευχαριστήσει τους αναγνώστες της στο πρωτοσέλιδό της.

Η εμπιστοσύνη του κόσμου στη δουλειά μας και ο τοπικός χαρακτήρας της εφημερίδας είναι βασικά στοιχεία της πορείας της και αυτά που την κρατάνε ζωντανή.

Χρυσή Εμμανουηλίδου

Συμπεράσματα

Ο τύπος αποτελεί ένα από τα βασικότερα μέσα ενημέρωσης στον κόσμο. Ο ελληνικός τύπος χαρακτηρίζεται από μία συνεχή πορεία από το 1784 και μέχρι σήμερα. Ο έντυπος τύπος στο Νομό Έβρο έχει σημείο εκκίνησης το 1924 και συνεχίζει ακμαίος έως και σήμερα. Αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό κομμάτι

για την ελληνική ιστορία καθώς είναι τεκμήριο της προόδου και της ωριμότητας της κοινωνίας. Η μόνη εβδομαδιαία εφημερίδα στον Έβρο από το 1999 έως σήμερα είναι η «Μεθόριος». Η προσαρμοστικότητα στην εποχή του e-τύπου και ο επαγγελματισμός στη συλλογή, στην επεξεργασία και στη μετάδοση των ειδήσεων είναι οι λόγοι που οδήγησαν στη συνεχή παρουσία της στον ακριτικό Νομό 20 χρόνια τώρα. Μέσω της ενημέρωσής της και της δράσης της ενισχύει τόσο την περιφερειακή όσο και την τοπική ανάπτυξη ενώ, παράλληλα σκοπεύει στην διατήρηση και ενίσχυση του πολιτισμού και της παράδοσης του τόπου. Τέλος, ως τοπική εφημερίδα εκφράζει του προβληματισμούς και τις ανησυχίες του Νομού.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

ΓΓΕΕ-ΓΓΜΕ (2011). Αλφαβητικός Κατάλογος Έντυπου Αρχείου Εφημερίδων της Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας Γενικής Γραμματείας Μέσων Ενημέρωσης. Αθήνα. Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2JwsKyq>

Δρακόπουλος, Β.Ν. (2019). Η Εφημερίς της Κυβερνήσεως. Σύντομο ιστορικό και παρουσίαση. Αθήνα. Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2XN2CDI>

Εγκυκλοπαίδεια Δομή (χ.χ). Όλες οι γνώσεις για όλους. Τόμος 6ος. Εκδ. Δομή, Αθήνα. σελ. 206-212.

Καθημερινή. Ένθετο Επτά Ημέρες. Αφιέρωμα Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης. Από την έκδοση του «Ερμή» έως τις σύγχρονες εφημερίδες. Κυριακή 26 Φεβρουαρίου 1995. Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2JwAT5L>

Μάτσου, Κ.Μ. «Οι εφημερίδες του Τρωικού πολέμου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου! Οι εφημερίδες έπαιρναν το όνομα του εκάστοτε βασιλιά και κατέγραφαν όλες τις σημαντικές ειδήσεις...» Μηχανή του Χρόνου». Διαθέσιμο: <https://bit.ly/30sRQUk>

Πατέλη, Ο.Μ., Πατέλης, Μ.Ε. (2010). Ο Τύπος του Έβρου 1890-2010. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ροδόπης-Έβρου, Αλεξανδρούπολη.

Τεγόπουλος-Φυτράκης (1992). Ελληνικό λεξικό. Ορθογραφικό Ερμηνευτικό Ετυμολογικό Συνωνύμων Αντιθέτων Κυρίων Ονομάτων. Λήμμα «εφημερίδα», σελ. 288.

Χριστόπουλος, Π. (1993). Εφημερίδες αποκείμενες στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (1789-1970): περιγραφικός κατάλογος. Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα.

II. Ξενόγλωσση

Wikipedia (n.d.). Post- och Inrikes Tidningar. Available: <https://bit.ly/2XJStHy>

Συνεντεύξεις

Χρυσή Εμμανουηλίδου, Εκδότρια και Διευθύντρια της εβδομαδιαίας εφημερίδας «Μεθόριος», 24 Φεβρουαρίου 2019.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο συνέντευξης

1. Πότε κυκλοφόρησε για πρώτη φορά η εφημερίδα σας;
2. Κάθε πότε κυκλοφορεί;
3. Σε πόσα αντίτυπα βγαίνει (τιράζ);
4. Υπάρχουν αδιάθετα φύλλα; Εάν ναι, πώς τα διαχειρίζεστε;
5. Με ποιον τρόπο διατίθεται η εφημερίδα, με συνδρομή ή δωρεάν;
6. Η εφημερίδα χρηματοδοτείται ή επιχορηγείται από κάποιον;
7. Έχει διαφημίσεις;
8. Ποια η θεματολογία της εφημερίδας; Πώς επιλέγετε ένα θέμα;
 - Κριτήρια επιλογής

- Κατανομή του υλικού
 - Τρόποι παρουσίασης (αναγγελία, ρεπορτάζ, παρουσίαση, κριτική, συνέντευξη, φωτορεπορτάζ, μόνιμες στήλες, ψυχαγωγική ύλη, χρονογράφημα, παραπολιτικές στήλες, γελοιογραφίες, σχόλια, ειδικές στήλες, χρήση αρχείου)
9. Πώς γράφεται η εφημερίδα;
 - Πώς αξιολογούνται οι ειδήσεις; Πώς γίνεται η επιλογή και πού δίνετε έμφαση;
 - Καλές ειδήσεις είναι οι χρήσιμες ειδήσεις;
 - Τι πρέπει να προσέξει ο δημοσιογράφος, όταν κάνει την αξιολόγηση των ειδήσεων;
 10. Ποιες είναι οι πηγές ειδήσεων;
 11. Με ποια κριτήρια γίνεται η αξιολόγηση των ειδήσεων από τη δημοσιογραφική ομάδα;
 12. Πώς γίνεται η αξιολόγηση της είδησης εάν αυτή είναι γνήσια ή ψευδής (fake);
 13. Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται η εφημερίδα;
 14. Ποια χαρακτηριστικά έχει μία τοπική εφημερίδα;
 15. Ποιες διαφορές (πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα) υπάρχουν ανάμεσα σε μία τοπική και μία εθνική εφημερίδα;
 16. Ποιες διαφορές (πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα) υπάρχουν ανάμεσα σε μία έντυπη και μία ηλεκτρονική εφημερίδα;
 17. Ποιες διαφορές (πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα) υπάρχουν ανάμεσα σε μία καθημερινή, εβδομαδιαία και μηνιαία εφημερίδα;
 18. Ποιος είναι ο αρχισυντάκτης και ο συντάκτης;
 19. Πως επιλέχθηκε και ποια είναι η συντακτική σας ομάδα (από πόσα άτομα αποτελείται);
 20. Επηρεάζει την τοπική κοινωνία;
 21. Βοηθάει στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη;
 22. Τηρεί η εφημερίδα κάποιο πρότυπο κοινωνικής ωφέλειας;
 23. Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την κυκλοφορία της εφημερίδας;
 24. Η μεγάλη χρήση κοινωνικών δικτύων έχει επηρεάσει την κυκλοφορία της εφημερίδας;
 25. Πώς εκτιμάτε την πορεία της εφημερίδας μέσα στο συνολικό χρόνο λειτουργίας της;
 26. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχει η εφημερίδα και που τη βοήθησαν να αντέξει μέσα στο χρόνο;

ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Θεόδωρος Μανουσίδης, Αθανάσιος Ράγκος & Σταυριανή Κουτσού

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κρίση των τελευταίων ετών προκάλεσε σοβαρές συνέπειες σε όλους τους κλάδους της εθνικής οικονομίας. Η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο της ζωικής παραγωγής ο οποίος και επλήγη βαθύτατα από τις κοινωνικοοικονομικές συνέπειες της κρίσης, και ιδιαίτερα τα εντατικά συστήματα παραγωγής, με σημαντική και απρόβλεπτη πτώση της παραγωγικότητάς τους. Κυρίως επιδεινώθηκαν τα προβλήματα ρευστότητας και πρόσβασης σε χρηματοδότηση αλλά και αυτά που σχετίζονται με το υψηλό κόστος διατροφής λόγω της χαμηλής (ή και μηδενικής) συμβολής της βόσκησης και του μεγάλου ποσοστού χρήσης αγοραζόμενων ζωοτροφών. Η μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών, η στροφή τους στην κατανάλωση «λευκού τυριού» και το εισαγόμενο πρόβειο γάλα, σε συνδυασμό με τους ανεπαρκείς ελέγχους των αρμοδίων θεσμικών οργάνων, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των αποθεμάτων των τυροκομείων σε φέτα και τη σημαντική μείωση της τιμής του αιγοπρόβειου γάλακτος κατά 25% σε πολλές περιοχές της χώρας, κλονίζοντας την βιωσιμότητα του κλάδου. Αν και ένας μεγάλος αριθμός εκμεταλλεύσεων αναγκάστηκε να διακόψει τη λειτουργία του μη μπορώντας να ανταπεξέλθει, οι αιγοπροβατοτρόφοι στράφηκαν στην αύξηση της συμμετοχής της οικογενειακής εργασίας και στην εκτατικοποίηση των συστημάτων εκτροφής. Πρόσφατα, η δημιουργία συλλογικών δομών με στόχο την από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, αποτελεί τη βασικότερη στρατηγική των κτηνοτρόφων στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κρίσης και των συνεπειών της.

Λέξεις κλειδιά: Διαφοροποίηση, εργασία, κτηνοτροφία, συλλογικές δομές, συνέπειες

Εισαγωγή

Η κρίση, κατά ορισμένους μελετητές, αποτελεί ένα δομικό στοιχείο της οικονομικής εξέλιξης, τον παράγοντα που ωθεί στην καινοτομία, καθώς αποτελεί βασικό στοιχείο στη διαδικασία της «δημιουργικής καταστροφής» κατά την οποία «ανατρέπεται η οικονομική δομή εκ των έσω ακατάπαυστα καταστρέφοντας την παλιά δομή και ακατάπαυστα δημιουργώντας μια καινούργια» (Schumpeter 1945).

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης που ξεκίνησε στην Ελλάδα το 2009, η οποία οδήγησε στην υιοθέτηση ενός προγράμματος σταθερότητας σε συνεργασία με διεθνείς δανειστές, εξακολουθούν να γίνονται έντονα αντιληπτές στην ελληνική οικονομία και κοινωνία. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) μειώθηκε κατά 26,6% από το 2008 έως το 2014, ενώ η ανεργία αυξήθηκε κατά σχεδόν 20%. Ο πρωτογενής τομέας επηρεάστηκε ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση, καθώς είναι ο κλάδος της οικονομίας που αντιμετωπίζει κρίσεις πιο συχνά, είτε ως αποτέλεσμα μεταβολών των διεθνών συνθηκών και του γενικού μακροοικονομικού πλαισίου, είτε για λόγους που συνδέονται με τις δικές του ιδιαιτερότητες. Ο τομέας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις καιρικές συνθήκες και τις κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, οι οποίες οδηγούν σε ξαφνικές, απρόβλεπτες και μεγάλες διακυμάνσεις της παραγωγής, δημιουργώντας έτσι κίνδυνο και αβεβαιότητα (Lemery et al. 2005). Ο κλάδος της κτηνοτροφίας δεν αποτελεί εξαίρεση (Bernués et al. 2011) και ιδιαίτερα τα εντατικά συστήματα παραγωγής (Milestad et al. 2012).

Η σημερινή κρίση της ελληνικής οικονομίας είναι πρωτόγνωρη, καθώς δεν υπάρχουν αντισταθμιστικοί μηχανισμοί και δεν διαφαίνονται δυνατότητες απορρόφησης των κραδασμών της από άλλους τομείς. Θέτει σε αμφισβήτηση τις δομές λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, αλλά και του κοινωνικού συστήματος στο σύνολό του. Η διαμόρφωση πολιτικών σε κεντρικό επίπεδο για την άμβλυνση των επιπτώσεων της κρίσης είναι συχνά χρονοβόρα, διότι υπόκειται σε χρονικούς και γραφειοκρατικούς περιορισμούς, ενώ ακόμα και όταν υπάρχουν, παρέχουν γενικευμένες λύσεις.

Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι στρατηγικές αντιμετώπισης των συνεπειών της οικονο-

μικής κρίσης που εφαρμόζονται από τους αιγοπροβατοτρόφους και γενικότερα τους κτηνοτρόφους στην Ελλάδα.

Η κρίση στην ελληνική γεωργία και κτηνοτροφία

Η οικονομική και κοινωνική σημασία της ελληνικής κτηνοτροφίας είναι πολύ υψηλή. Συνεισφέρει κατά 28,3% στη συνολική προστιθέμενη αξία της πρωτογενούς παραγωγής στην Ελλάδα και σχεδόν κατά 1% στο ΑΕΠ (ΕΛΣΤΑΤ 2015α, ΠΑΣΕΓΕΣ 2013). Η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί τη σημαντικότερη κτηνοτροφική δραστηριότητα (σχεδόν το 45% της συνολικής αξίας της ζωικής παραγωγής). Το 2013, υπήρχαν 94.448 προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις στη χώρα, που εξέτρεφαν 8,7 εκατομμύρια πρόβατα (ΕΛΣΤΑΤ 2015β). Η Ελλάδα κατατάσσεται στην τρίτη θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-28) όσον αφορά στον αριθμό των εκτρεφόμενων προβάτων και πρώτη στην παραγωγή πρόβειου γάλακτος, το οποίο χρησιμοποιείται στην παραγωγή 22 τυριών ΠΟΠ και πολλών άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων. Στην Ελλάδα λειτουργούν περίπου 500 τυροκομεία, εκ των οποίων πέραν των 250 είναι πιστοποιημένα για παραγωγή φέτας. Το πρόβειο και αίγιο κρέας αντιπροσωπεύει το 7,1% της συνολικής παραγωγής κρέατος στην Ελλάδα και το 12,5% της παραγωγής πρόβειου κρέατος στην ΕΕ-27 (ΠΑΣΕΓΕΣ 2013), αν και η παραγωγή του μειώθηκε σημαντικά από 100 χιλ. τόνους το 2011 σε 80 χιλ. τόνους το 2013.

Η ελληνική προβατοτροφία χαρακτηρίζεται από ποικιλία συστημάτων παραγωγής που κυμαίνονται από την εκτατική/ποιμηνική μέχρι την ημι-εντατική και εντατική μορφή. Τα εκτατικά συστήματα, που χαρακτηρίζονται από παραδοσιακές πρακτικές, την εφαρμογή βόσκησης και χαμηλή σχετικά παραγωγικότητα, συνυπάρχουν με τα εντατικά συστήματα που στοχεύουν στη μεγιστοποίηση των αποδόσεων και των κερδών, ενώ τα ημι-εκτατικά συστήματα υιοθετούν στοιχεία και των δύο συστημάτων για βελτίωση της οικονομικότητας (Χατζημηνάογλου 2001). Τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα των κινήτρων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και των αλλαγών στο βιοτικό επίπεδο, επικρατεί όλο και περισσότερο η εντατική παραγωγή.

Από το 2009, οι ελληνικές κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις έχουν στερηθεί την πρόσβαση σε κεφάλαιο λόγω της οικονομικής κρίσης, τα γεωργικά εισοδήματα έχουν μειωθεί λόγω της μειωμένης ζήτησης γεωργικών προϊόντων και ο τομέας, γενικά, έχει υποστεί τις συνέπειες μειωμένης χρηματοδότησης και ρευστότητας (Petrick & Kloss 2013). Παρά το γεγονός ότι οι ελληνικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις ήταν λιγότερο εκτεθειμένες στο χρέος, καθώς η γενική τάση τους να επενδύσουν ήταν πολύ χαμηλή, τα υψηλά τραπεζικά επιτόκια επιβάρυναν σοβαρά αυτούς που αποφάσισαν να επενδύσουν (Petrick & Kloss 2013).

Η πορεία της κρίσης στην ελληνική γεωργία είχε ήδη ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1990, ωστόσο δεν άρχισε να γίνεται αισθητή παρά μόνο τη δεκαετία του 2000. Ένας από τους δείκτες που αποτυπώνουν αυτή την πορεία είναι το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ). Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat (2011), η πτώση του ΓΟΕ ήταν σταθερή μετά το 1994 και κατέληξε το 2010 στο μισό περίπου του επιπέδου του 1993. Με άλλα λόγια, μέσα σε 15 χρόνια, το συνολικό καθαρό εισόδημα που απομένει στις ελληνικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις μειώθηκε περίπου στο μισό. Εκτός όμως από την πολύ σημαντική μείωση του ΓΟΕ σε απόλυτους όρους, άλλαξε και η σύνθεσή του. Ενώ μέχρι το 2000, το 1/3 του εισοδήματος των παραγωγών προερχόταν από τις επιδοτήσεις της ΕΕ και τα υπόλοιπα 2/3 από το εισόδημα που αποκόμιζαν από την αγορά, κατά τα επόμενα χρόνια η αναλογία σταδιακά μεταβλήθηκε. Έτσι μετά το 2008, οι επιδοτήσεις ξεπερνούσαν το 60% του γεωργικού εισοδήματος (Μπουρδάρας 2005, Μπουρδάρας 2008, Καρανικόλας & Μαρτίνος 2012). Η μείωση του εισοδήματος των εκμεταλλεύσεων από την αγορά, από τη μια μεριά, και το υψηλό και διαχρονικά αυξανόμενο ποσοστό των επιδοτήσεων στο γεωργικό εισόδημα, από την άλλη, δείχνουν με τον καλύτερο τρόπο όχι μόνο τα χρονίζοντα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής γεωργίας, αλλά και το πόσο εξαρτώμενη και ευάλωτη είναι στις αλλαγές του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ.

Είναι γεγονός ότι μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ (1981), λειτουργώντας μέσα στο πλαίσιο της ΚΑΠ, η αγροτική πολιτική προσανατολίστηκε όλο και περισσότερο προς την κατεύθυνση της είσπραξης των κοινοτικών επιδοτήσεων (τόσο των άμεσων, όσο και των έμμεσων), γεγονός που την κατέστησε περισσότερο ευάλωτη στις αποφάσεις της ΕΕ και την απομάκρυνε από τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Από την άλλη πλευρά, η αναζήτηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών γεωργικών προϊόντων βασίστηκε στην επιδίωξη της μείωσης του κόστους παραγωγής, παρά στην υιοθέτηση στρατηγικών προσέγγισης αγορών που απαιτούσαν συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο,

δεν θα μπορούσε να αντεπεξέλθει επιτυχώς σε αυτή την επίτευξη μειωμένου κόστους παραγωγής, γιατί έλειπαν εκ των πραγμάτων δύο βασικές προϋποθέσεις: η άφθονη γεωργική γη ή/και το πολύ χαμηλό κόστος εργασίας (Καρανικόλας & Μαρτίνος 2012). Και εάν κατά τη δεκαετία του 1990 εκπληρώθηκε εν μέρει η δεύτερη προϋπόθεση, αυτή του φτηνού εργατικού δυναμικού μέσω των μεταναστών (γεγονός που φάνηκε στα μακροοικονομικά δεδομένα, καθώς στα μέσα της δεκαετίας του '90, το γεωργικό προϊόν αυξήθηκε κατά 10%), η στενότητα της γεωργικής γης ήταν και θα συνεχίσει να είναι η προϋπόθεση που είναι αδύνατο να εκπληρωθεί.

Αντιμετώπιση κρίσεων στον πρωτογενή τομέα

Γενικές στρατηγικές αντιμετώπισης κρίσεων

Γενικά, υποστηρίζεται ότι σε περιόδους κρίσης οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν στρατηγικές που περιλαμβάνουν τη μείωση του κόστους παραγωγής, τον έλεγχο της παραγωγής, τη μείωση των επενδύσεων, περισσότερη εργασία με ίδια κεφάλαια και διακανονισμούς στην αποπληρωμή των χρεών (Pearce & Michael 1997, Laitinen 2000, Zehir 2005, Kitching et al. 2009). Στον πρωτογενή τομέα η ανελαστική προσφορά των προϊόντων σε συνδυασμό με τη μείωση των τιμών συνεπάγεται ουσιαστική μείωση των εισοδημάτων. Συγχρόνως όμως, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στον πρωτογενή τομέα είναι επίσης σημαντικές. Αντίθετα από την επικρατούσα τάση σε περιόδους ευημερίας, όπου το πλεονάζον εργατικό δυναμικό αποχωρεί από τον πρωτογενή τομέα και απασχολείται σε άλλους κλάδους, σε περιόδους γενικευμένης ύφεσης η τάση αυτή περιορίζεται ή και αντιστρέφεται, ώστε να παρατηρείται επιστροφή του εργατικού δυναμικού στη γεωργία, αύξηση της προσφοράς εργασίας και εν τέλει, αύξηση της καταβαλλόμενης εργασίας (Ψυχουδάκης 1998).

Η άμβλυνση των επιπτώσεων της κρίσης θα συνεπαγόταν κυρίως αλλαγές στις στρατηγικές που ακολουθούν οι παραγωγοί στη χρήση των εισροών (έδαφος, εργασία και κεφάλαιο). Η διαφοροποίηση (Meert et al. 2005) είναι μια από τις πιο κοινές στρατηγικές που υιοθετούν οι αγρότες όχι μόνο μετά από την εμφάνιση διαταράξεων στο εξωτερικό περιβάλλον («διορθωτικές» στρατηγικές), αλλά και πριν από αυτές, προκειμένου να αυξηθεί η ανθεκτικότητά τους (Milestad et al. 2012). Οι Lemery et al. (2005) και Ingrand et al. (2006) πρότειναν μια χρήσιμη τυπολογία των στρατηγικών αυτών ως ενεργητικών («Agir sur») ή παθητικών («Faire avec»). Οι ενεργητικές στρατηγικές αφορούν στην αντιμετώπιση κρίσεων με ευθύ και άμεσο τρόπο. Οι εκμεταλλεύσεις διατηρούν ένα σαφές όραμα για τη μελλοντική κατάσταση της εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της ενδεχόμενης αύξησης του επιπέδου χρήσης των συντελεστών παραγωγής (για παράδειγμα νέων επενδύσεων), της καλύτερης εσωτερικής οργάνωσης και της ανάπτυξης αποδοτικών μηχανισμών για την αύξηση της ικανότητάς της να αντιμετωπίζει την αβεβαιότητα. Οι παθητικές στρατηγικές βασίζονται σε υφιστάμενα - ή και μειωμένα - επίπεδα χρήσης πόρων, αξιοποίηση παραδειγμάτων και εμπειριών από το παρελθόν και ήδη γνωστά εργαλεία για να βοηθήσουν τις εκμεταλλεύσεις να υπερασπιστούν τον εαυτό τους μπροστά σε μια κρίση, ανεξάρτητα από το εάν θα μπορούσαν να επιστρέψουν στην αρχική τους κατάσταση ή όχι.

Αντιμετωπίζοντας ευμετάβλητες και αβέβαιες συνθήκες, οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι προσπαθούν να βρουν τις «σωστές» στρατηγικές για να επιβιώσουν, να λειτουργήσουν και να αναπτύξουν την εκμετάλλευσή τους. Είναι υπεύθυνοι για την επιλογή των στρατηγικών αντιμετώπισης μιας κρίσης σχεδιάζοντας ένα γενικό πλάνο που θα καταστήσει την εκμετάλλευση ικανή να διασφαλίσει τη μετάβαση σε μια μελλοντική κατάσταση που έχει προκαθοριστεί (Hannagan 2007). Αυτή η προσέγγιση περιγράφεται ως «στρατηγικό μάνατζμεντ» (David 2001). Ωστόσο, εκτός από ένα σχέδιο δράσης, η στρατηγική περιλαμβάνει επίσης διάφορες πτυχές, όπως η ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος, της αποδοτικότητας της οικονομικής μονάδας και του προφίλ της (Morden 2003), οι οποίες για τις εκμεταλλεύσεις υποδεικνύουν ουσιαστικά τις συνέπειες των διαχειριστικών πρακτικών και αποφάσεων του παρελθόντος. Σε γενικές γραμμές, οι στρατηγικές για την αντιμετώπιση κρίσεων ταξινομούνται ως εκείνες που εφαρμόζονται υπό αβεβαιότητα για την πρόληψη πιθανών αναταραχών, καθώς και ως εκείνες που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των κρίσεων και απροσδόκητων συμβάντων ή εξελίξεων (Milestad et al. 2012).

Ο πρώτος τύπος στρατηγικών περιγράφεται με τον γενικό όρο «ανθεκτικότητα» (resilience), ο οποίος εξετάζει τους παράγοντες που διαμορφώνουν την ικανότητα των εκμεταλλεύσεων να ανταποκρίνονται στις αλλαγές και τους αμυντικούς τους μηχανισμούς για την αντιμετώπιση μελλοντικών προβλημάτων (Darnhofer 2010). Η ανθεκτικότητα είναι μια σύνθετη έννοια που επεκτείνεται σε διάφορους αλληλένδετους τομείς (μηχανική, οικολογία, οικονομία, πολιτισμός, θεωρία εξέλιξης κ.λπ.), παρέχοντας έτσι «...ένα χρήσιμο πλαίσιο για την κατανόηση της λειτουργίας σύνθετων κοινωνικοοικονομικών

αλληλεξαρτήσεων» (Heijman et al. 2007, Davoudi 2012). Η οικονομική διάσταση της ανθεκτικότητας καθορίστηκε από το ως «η προσαρμοστικότητα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, η ικανότητα αντιμετώπισης αιφνιδίων κρίσεων και η ικανότητα αποκατάστασης της επιθυμητής ισορροπίας, είτε της προηγούμενης είτε μιας νέας, διατηρώντας ταυτόχρονα τη συνέχεια των λειτουργιών της» (Boto & Pandya-Lorch 2013). Η έλλειψη οικονομικής ανθεκτικότητας σημαίνει ότι εάν συμβούν αναπάντεχες αλλαγές σε μια περιοχή η οποία είναι ευάλωτη στις συνέπειες αλλαγών στο οικονομικό περιβάλλον, η περιοχή αυτή θα καταστεί ακόμα πιο ευάλωτη (Schouten et al. 2009). Στο πλαίσιο σκέψης που συνδέεται με την έννοια της ανθεκτικότητας, η προσαρμοστικότητα και η δυνατότητα μετασχηματισμών είναι σημαντικές έννοιες, καθώς ερμηνεύουν την ικανότητα των συστημάτων και των φαινομένων να παραμείνουν εντός κρίσιμων ορίων ακόμα και όταν παρατηρούνται συνεχείς αλλαγές (Walker et al. 2004, Folke et al. 2010, Davoudi 2012). Αυτά τα κρίσιμα όρια μπορεί να αφορούν στην επίτευξη αποδεκτών επιπέδων διαβίωσης, στην ικανότητα ανάκτησης έπειτα από σημαντικά λάθη στη διαχείριση και στην ανασυγκρότηση μιας αγροτικής περιοχής γύρω από ένα νέο σύνολο δομών και διαδικασιών (Heijman et al. 2007).

Οι στρατηγικές του δευτέρου τύπου, που στοχεύουν στην αντιμετώπιση απροσδόκητων γεγονότων, είναι είτε προληπτικού χαρακτήρα - όπως περιγράφηκαν παραπάνω - είτε διορθωτικές. Οι διορθωτικές στρατηγικές διακρίνονται περαιτέρω σε «ενεργητικές» («Agir sur») και «παθητικές» («Faire avec») (Lemery et al. 2005). Η υιοθέτηση ενεργητικών ή παθητικών στρατηγικών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις παλαιότερες διαχειριστικές αποφάσεις των εκμεταλλεύσεων και από τις αντιλήψεις και τις προτιμήσεις των ίδιων των παραγωγών (Lemery et al. 2005). Ο Dedieu (2009) αξιολόγησε τα συμπεράσματα τριών μελετών στον τομέα της ζωικής παραγωγής για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων μπορεί να εξηγηθεί μέσω της διαμόρφωσης του χαρακτήρα διαχείρισης της οικογενειακής εκμετάλλευσης (μέγεθος, βαθμός εξειδίκευσης και ανάληψη κινδύνου), της οικονομικής διαχείρισης (ειδικά σε σχέση με το χρέος), την διαχείριση της τεχνολογίας και, τέλος, τα κοινωνικο-τεχνικά δίκτυα, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας με άλλους παραγωγούς και με τους συμβούλους.

Μια συνήθης στρατηγική - προληπτική ή διορθωτική - που αναλαμβάνεται από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις είναι η διαφοροποίηση. Οι Meert et al. (2005) διέκριναν τη «γεωργική», τη «διαρθρωτική» και την «εισοδηματική» διαφοροποίηση. Η γεωργική διαφοροποίηση - που ονομάζεται επίσης ως «εσωτερική επιχειρησιακή διαφοροποίηση» από τον Dedieu (2009), ο οποίος περιγράφει αλλαγές στο επίπεδο των εισροών, των διαδικασιών και της ευελιξίας - εστιάζει στη διαχείριση του κεφαλαίου, μεταβλητού ή σταθερού, προκειμένου να επιτευχθεί μείωση του λειτουργικού κόστους. Είναι προφανές ότι η διαχείριση των ζωοτροφών είναι ύψιστης σημασίας για τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις στην Ελλάδα, ειδικά σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας. Η διαχείριση της βόσκησης και ο συνδυασμός της με τη στρατηγική διατροφής των ζώων μπορεί να δώσει ευελιξία στις εκμεταλλεύσεις. Τέσσερις τύποι διαχείρισης της διατροφής υποδείχθηκαν από τους Delsalle et al. (2012): η αποκλειστική χρήση βόσκησης ή η παροχή ζωοτροφών που έχουν παραχθεί με φυσικό τρόπο (τύπος 1), η παραγωγή ζωοτροφών υψηλής προστιθέμενης αξίας στην εκμετάλλευση (τύπος 2), η διαφοροποίηση μέσω της καλλιέργειας ζωοτροφών σε μικρές εκτάσεις με την παράλληλη αναζήτηση εξωγεωργικής απασχόλησης (τύπος 3) και η εντατική παραγωγή ζωοτροφών σε έδαφος καλής ποιότητας (τύπος 4). Η εφαρμογή της βόσκησης αποτελεί σημαντικό στοιχείο των τριών πρώτων τύπων, καθώς παρέχει πρόσθετη ευελιξία στους αγρότες (Martin et al. 2009). Σε δύσκολες συνθήκες, οι αγρότες μπορούν να προσφύγουν περισσότερο στη βόσκηση και να διακόψουν την καλλιέργεια ζωοτροφών στην κτηνοτροφική εκμετάλλευση (Lemery et al. 2005).

Αν οι εκμεταλλεύσεις δεν ακολουθούν την στρατηγική γεωργικής διαφοροποίησης, έχουν άλλες επιλογές όπως η μερική απασχόληση και η υπο-λειτουργία, δηλαδή η διαρθρωτική διαφοροποίηση (Meert et al. 2005). Οι Kaine και Tozer (2005) εξέτασαν τα αποτελέσματα μιας στρατηγικής διαρθρωτικής διαφοροποίησης, συγκεκριμένα ως προς τη μείωση του ζωικού κεφαλαίου. Εντόπισαν πως η χαμηλή βοσκοφόρτωση συνεπαγόταν αυξημένη σταθερότητα στα συστήματα κτηνοτροφικής παραγωγής που βασίζονταν στη βόσκηση. Συνεπώς, ενώ αναμένεται ότι αυτή η στρατηγική θα μπορούσε να ωφελήσει τα εκτατικά συστήματα, είναι αμφίβολο αν θα έχει θετικά αποτελέσματα για πιο εντατικά συστήματα.

Εκτός από τη διαχείριση του κεφαλαίου, η διαχείριση της ανθρώπινης εργασίας είναι επίσης σημαντική σε περιόδους κρίσης. Αντίθετα από την επικρατούσα τάση σε περιόδους ευημερίας, όπου το πλεονάζον εργατικό δυναμικό αποχωρεί από τον πρωτογενή τομέα και απασχολείται σε άλλους κλάδους, σε περιόδους γενικευμένης ύφεσης η τάση αυτή περιορίζεται ή και αντιστρέφεται, ώστε να παρατηρείται επιστροφή του εργατικού δυναμικού στη γεωργία, αύξηση της προσφοράς εργασίας και εν τέλει, αύξηση της καταβαλλόμενης εργασίας (Ψυχουδάκης 1998). Η εισοδηματική διαφοροποίηση, όπως περι-

γράφεται από τους Meert et al. (2005), συνεπάγεται την αναζήτηση απασχόλησης εκτός εκμετάλλευσης είτε από τον ίδιο τον παραγωγό είτε από τα μέλη της οικογένειάς του (πολυαπασχόληση) (Franks 1998), δημιουργώντας έτσι εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για την γεωργική οικογένεια.

Οι τρεις στρατηγικές αντιμετώπισης των κρίσεων που περιγράφηκαν προηγουμένως (γεωργική, διαρθρωτική, εισοδηματική διαφοροποίηση) (Meert et al. 2005) βρίσκουν εφαρμογή και στη διαχείριση της εργασίας, όπως φαίνεται στη συνέχεια.

Μια στρατηγική γεωργικής διαφοροποίησης αφορά πρακτικές όπως η υποκατάσταση του κεφαλαίου από την εργασία και η αύξηση της συμμετοχής της αγροτικής οικογένειας. Τα εκτατικά συστήματα παραγωγής και οι οικογενειακές εκμεταλλεύσεις στο πλαίσιο αυτών έχουν την ικανότητα να επιβιώνουν ευκολότερα σε περιόδους δυσμενών εξωτερικών συνθηκών ακριβώς λόγω αυτής της χαμηλής εξάρτησης από το κεφάλαιο και της αξιοποίησης της πλεονάζουσας οικογενειακής εργασίας. Αυτό υποστηρίζεται επίσης από το φαινόμενο που παρατηρήθηκε πρόσφατα και αφορά στην επιστροφή των νέων μελών της οικογένειας στις αγροτικές κοινότητες και στις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις λόγω της υψηλής ανεργίας σε άλλους τομείς. Η αμοιβαία εργασία μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή γεωργικής διαφοροποίησης για μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, εάν η προσφυγή σε βοήθεια από γειτονικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις θα μπορούσε να θεωρηθεί ως εναλλακτική λύση για την εξοικονόμηση του κόστους που συνεπάγεται η χρήση μισθωμένης εργασίας. Αυτό το είδος διαφοροποίησης απαιτεί την ενίσχυση της συνεργασίας, κάτι που δεν συμβαίνει πάντα στην ελληνική πραγματικότητα, λαμβάνοντας υπόψη τα χαμηλά επίπεδα κοινωνικού κεφαλαίου που έχουν αναφερθεί για τη χώρα (Kazakos 2006, Paraskevoopoulos 2006).

Στο πλαίσιο μιας διαρθρωτικής διαφοροποίησης, η διαχείριση της εργασίας θα μπορούσε να μεταβληθεί προς το πρότυπο της πολυαπασχόλησης, μέσω της εύρεσης εργασίας εκτός εκμετάλλευσης και αγροτικού τομέα. Στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα, εκτός από την αύξηση της μερικής απασχόλησης, την συνεργασία. Οι γεωργοί καταφεύγουν σε συνεργατικά σχήματα για να μειώσουν τον αντίκτυπο των εξωτερικών αναταραχών. Η Cessna (2010) ανέφερε ότι οι ΗΠΑ όχι μόνο ανταποκρίθηκαν στην κρίση της περιόδου 2007-2008 μειώνοντας τις αγελάδες γαλακτοπαραγωγής των ΗΠΑ κατά περίπου 201.000 αλλά και αυτή η στρατηγική εφαρμόστηκε μέσω της Εθνικής Ομοσπονδίας Παραγωγών Γάλακτος.

Μια στρατηγική εισοδηματικής διαφοροποίησης, από την άλλη πλευρά, εστιάζει στη διαμόρφωση εναλλακτικών πηγών εισοδήματος. Η στρατηγική αυτή αφορά κυρίως στην διαφοροποίηση της απασχόλησης και κυρίως την εύρεση απασχόλησης εκτός εκμετάλλευσης από τον αρχηγό της εκμετάλλευσης ή από τα μέλη της αγροτικής οικογένειας (Franks 1998). Οι Jetté-Nantel et al. (2011) διερεύνθησαν τα οφέλη από την απασχόληση εκτός γεωργίας υποστηρίζοντας ότι οι στρατηγικές αναπαραγωγής και επέκτασης των εκμεταλλεύσεων αποφασίζονται λαμβάνοντας υπόψη τις ευκαιρίες ή την υφιστάμενη απασχόληση σε τομείς εκτός γεωργίας, ενώ η εργασία εκτός εκμετάλλευσης μπορεί να βοηθήσει τις μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις να αυξήσουν την ευελιξία τους ή για να πραγματοποιήσουν επενδύσεις. Όσον αφορά στις γυναίκες, οι Bharadwaj et al. (2013) ανέφεραν ότι αυτές προτίμησαν να εργαστούν εκτός εκμετάλλευσης για να συμβάλουν στη χρηματοοικονομική σταθερότητα της εκμετάλλευσης, αλλά αυτό ήταν ζήτημα ατομικών προτιμήσεων και χαρακτηριστικών και εφαρμόστηκε σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η εισοδηματική διαφοροποίηση μπορεί να αποδειχθεί ορθολογική όταν το κόστος ευκαιρίας της απασχόλησης εκτός γεωργίας είναι υψηλό, παραδείγματος χάριν σε αγροτικές περιοχές όπου υπάρχουν πολλές ευκαιρίες απασχόλησης εκτός αγροτικού τομέα. Αυτό το φαινόμενο έχει συζητηθεί για την Αλβανία από τους Guri et al. (2014), σχετικά με την μαζική έξοδο των εργαζόμενων στην ύπαιθρο μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Οι συγγραφείς διαπίστωσαν ότι αυτό το φαινόμενο, που οφειλόταν στις κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, δεν επηρέασε ουσιαστικά την γαιοκτησία, καθώς τα μέλη της οικογένειας που δεν μετανάστευσαν συνεχίζουν να εργάζονται στις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις. Ωστόσο, υπό την παρούσα κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, η κρίση πλήττει όλους τους κλάδους της οικονομίας, έτσι η προϋπόθεση αυτή δεν πληρούται, οπότε η εισοδηματική διαφοροποίηση δεν αποτελεί κατάλληλη στρατηγική. Όπως θα φανεί στη συνέχεια, αυτό το είδος διαφοροποίησης υιοθετήθηκε πριν από την κρίση, προκειμένου να αυξηθούν οι εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για την εκμετάλλευση και να μειωθούν οι κίνδυνοι που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή (Jetté-Nantel et al. 2011). Σε περιόδους ευρείας ύφεσης παρατηρείται ένα μοτίβο αγροτικής, παρά εισοδηματικής, διαφοροποίησης.

Οι αλλαγές στο πρότυπο διαχείρισης της ανθρώπινης εργασίας δεν είναι κάτι νέο για τη Νότια Ευρώπη της κρίσης. Στην Ισπανία, ο Oliva (2015) διέκρινε δύο τύπους στρατηγικών. Η πρώτη παρατηρήθηκε

σε περιπτώσεις κατά τις οποίες υπήρχε έλλειψη θέσεων εργασίας στα αστικά κέντρα με ταυτόχρονη διαθεσιμότητα ικανοποιητικού αριθμού ευκαιριών απασχόλησης σε απομακρυσμένες περιοχές. Η δεύτερη μορφή αφορούσε σε μικτές δραστηριότητες (γεωργικές και μη) και διαφοροποίηση των ευκαιριών απασχόλησης στις περιφερειακές περιοχές. Σε ένα διαφορετικό πλαίσιο, διαπιστώθηκε από τους Parsonson-Ensor & Saunders (2011) ότι παρόλο που η χρήση λιγότερης μισθωμένης εργασίας ήταν μια σχετικά δημοφιλής στρατηγική για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις στη Νέα Ζηλανδία μετά την ύφεση του 2008, τα μέλη της οικογένειας έτειναν να καταφεύγουν σε απασχόληση εκτός γεωργίας αντί να υποκαθιστούν την μειωμένη πλέον μισθωμένη εργασία. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, αυτή η μείωση της οικογενειακής απασχόλησης είναι οικονομικά ορθολογική σε περίπτωση ενδοτομεακών κρίσεων σε αγροτικές περιοχές στις οποίες η αγροτική οικονομία είναι διαφοροποιημένη και αναπτύσσονται άλλοι οικονομικοί κλάδοι, έτσι ώστε το κόστος ευκαιρίας της μη γεωργικής απασχόλησης είναι υψηλό (Bernués et al. 2011). Στις παρούσες συνθήκες γενικευμένης κρίσης, όπως στην Ελλάδα, παρατηρείται μια επιστροφή του εργατικού δυναμικού στη γεωργία, καθώς ολοένα και περισσότεροι νέοι άνθρωποι που δεν βρίσκουν δουλειά σε άλλους τομείς επιλέγουν να επιστρέψουν στην αγροτική οικογενειακή επιχείρηση ή να ξεκινήσουν κάποια μορφή γεωργική απασχόληση για πρώτη φορά (Halfacree 2006). Ειδικότερα στις εκμεταλλεύσεις εκτατικού τύπου, η «δωρεάν» οικογενειακή εργασία αποτελεί σημείο αναφοράς, καθώς η οικογένεια έχει τη δυνατότητα να αναδιπλωθεί, να την αξιοποιήσει και, στηριζόμενη στους πόρους της, να αναμείνει να βελτιωθούν οι συνθήκες στο εξωτερικό περιβάλλον (Holzner 2008).

Στρατηγικές αντιμετώπισης κρίσεων στον κλάδο της κτηνοτροφίας

Οι Καρελάκης κ.ά. (2012) πραγματοποίησαν πρωτογενή έρευνα σε δείγμα κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι προβατοτρόφοι εφαρμόζουν στρατηγικές που αφορούν κατά κύριο λόγο τις πρακτικές εκτροφής (π.χ. αλλαγές στο σιτηρέσιο και στη διατροφή των ζώων) και τις πρακτικές διαχείρισης (π.χ. βόσκηση, διαχείριση άμελης, ιδιοπαραγωγή ζωοτροφών) και δεν καταφεύγουν σε μείωση των αγοραζόμενων εισροών.

Στον τομέα της προβατοτροφίας, οι συνέπειες της κρίσης ερευνήθηκαν από τους Ragkos et al. (2016). Στην εργασία τους, οι συγγραφείς παρέθεσαν τα ευρήματα έρευνας σε προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις του βόρειου Έβρου, με σκοπό να εντοπιστούν οι στρατηγικές που εφάρμοσαν για να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση και οι συνέπειες αυτών των στρατηγικών. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε έρευνα λογιστικής παρακολούθησης με ερωτηματολόγιο σε δείγμα 41 εκμεταλλεύσεων το 2010. Η ίδια έρευνα επαναλήφθηκε το 2014 ώστε να επικαιροποιηθούν οι κύριοι τεχνικοοικονομικοί δείκτες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι εκμεταλλεύσεις εφάρμοσαν κατ' εξοχήν παθητικές στρατηγικές, όπως η μείωση της καλλιεργούμενης έκτασης και του μεγέθους των κοπαδιών. Έτσι, η κρίση μείωσε την παραγωγικότητα των εκμεταλλεύσεων, γεγονός που πρωτίστως οφείλεται στην ανεπαρκή αξιοποίηση των, ούτως ή άλλως, ιδιαίτερα εκτεταμένων επενδύσεων που πραγματοποίησαν τα προηγούμενα χρόνια. Επίσης, η αποτελεσματικότητα των εκμεταλλεύσεων μειώθηκε κατά 8%. Οι εκμεταλλεύσεις κατέφυγαν σε μεγάλο βαθμό στην οικογενειακή εργασία, μειώνοντας την απασχόληση ξένων μεταναστών εργατών, ώστε να μειώσουν το κόστος παραγωγής. Εντούτοις, υπό την πίεση της ασφυκτικής έλλειψης ρευστότητας, των υψηλών τιμών των εισροών και των χαμηλών τιμών των προϊόντων, η στρατηγική αυτή απέδωσε οριακά αποτελέσματα. Μια ενεργητική στρατηγική που ακολουθήθηκε ήταν η ανάληψη συλλογικών δράσεων.

Μια άλλη έρευνα, εκείνη των Tsantopoulos et al. (2017) διεξήχθη στο Νομό Έβρου με στόχο να εξετάσει τις στάσεις, τις απόψεις και τις αντιλήψεις των αγροτών σχετικά με τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν και τα οποία περιορίζουν την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στην περιοχή. Πρόκειται για μια κοινωνιολογική έρευνα που πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας δομημένο ερωτηματολόγιο και τη μέθοδο των προσωπικών συνεντεύξεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως η κτηνοτροφία στο νομό μειώνεται και αυτό οφείλεται κυρίως στην επίδραση της οικονομικής κρίσης και στην εκδήλωση ζωνόσων. Οι κτηνοτρόφοι εκδήλωσαν εμπιστοσύνη στις δημόσιες υπηρεσίες και φάνηκαν πρόθυμοι να ενημερωθούν για την πρόληψη των ασθενειών και την βελτίωση των συνθηκών υγιεινής στις εκμεταλλεύσεις τους. Επίσης δήλωσαν πως δεν συμμετέχουν σε επιδοτούμενα προγράμματα λόγω της οικονομικής κρίσης, της έλλειψης κεφαλαίων για την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής και της γραφειοκρατίας.

Επιπλέον, στον τομέα της κτηνοτροφίας διερευνήθηκαν συνολικά οι στρατηγικές διαχείρισης της εργασίας, ώστε να καταστούν οι εκμεταλλεύσεις πιο ικανές να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της κρίσης. Οι Ragkos et al. (2018) διερεύνησαν τον ρόλο της εργασίας, τόσο της οικογενειακής όσο και της ξένης, για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, αλλά και για την αντιμετώπιση της τρέχουσας κρίσης. Για το σκο-

πό αυτό διερευνήθηκαν οι δύο κυριότεροι κλάδοι της ελληνικής κτηνοτροφίας, η αγελαδοτροφία και η αιγοπροβατοτροφία. Ειδικότερα διερευνήθηκαν οι σημαντικότεροι τύποι αυτών των κλάδων, η εντατική αγελαδοτροφία, η εντατική αιγοπροβατοτροφία, η εκτατική αιγοπροβατοτροφία και η μετακινούμενη αιγοπροβατοτροφία. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα 2010-14 μέσω επιτόπιων ερευνών σε Μακεδονία, Θεσσαλία και Θράκη. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η εντατική αγελαδοτροφία χρησιμοποίησε την ξένη εργασία για να αναπτυχθεί και στη διάρκεια της κρίσης την εντατικοποίησε ακόμα περισσότερο, ακολουθώντας μια «επιθετική στρατηγική». Η εντατική αιγοπροβατοτροφία χρησιμοποίησε σημαντικά την ξένη εργασία πριν την κρίση, αλλά στη διάρκεια της κρίσης τη χρησιμοποίησε όλο και λιγότερο και επέστρεψε στην οικογενειακή εργασία, ακολουθώντας μια «αμυντική στρατηγική». Η μετακινούμενη αιγοπροβατοτροφία χρησιμοποίησε στον ίδιο βαθμό την ξένη εργασία, τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της κρίσης, ενώ παράλληλα διατήρησε τον οικογενειακό της χαρακτήρα. Τέλος, η εκτατική αιγοπροβατοτροφία (που ασκείται κυρίως από τη μουσουλμανική μειονότητα) ποτέ δε χρησιμοποίησε την ξένη εργασία και στη διάρκεια της κρίσης εντατικοποίησε τη χρήση της οικογενειακής εργασίας. Σήμερα, είναι η μορφή της κτηνοτροφίας που αντιμετωπίζει τα λιγότερα προβλήματα επιβίωσης, διατηρώντας τον παραδοσιακό και οικογενειακό χαρακτήρα της εκμετάλλευσης.

Οι στρατηγικές των κτηνοτρόφων στο σύστημα της γαλακτοπαραγωγού αγελαδοτροφίας μελετήθηκαν από τους Ragkos et al. (2015). Συγκεκριμένα στην εργασία αυτή ερευνήθηκαν οι συνέπειες της κρίσης στον κλάδο της γαλακτοπαραγωγού αγελαδοτροφίας. Η ανάλυση βασίστηκε σε δεδομένα από πρωτογενή έρευνα με ερωτηματολόγιο σε δείγμα αγελαδοτρόφων της Βόρειας Ελλάδας. Οι στρατηγικές που αναλαμβάνουν οι αγελαδοτρόφοι για την αντιμετώπιση της κρίσης και την εξασφάλιση της επιβίωσης των εκμεταλλεύσεών τους αποτυπώνονται μέσω μιας σειράς ερωτήσεων στάσης. Επίσης, καταγράφηκαν τεχνικοοικονομικά δεδομένα των εκμεταλλεύσεων ώστε να προσδιοριστεί η οικονομικότητά τους. Μέσα από μια τεχνικοοικονομική ανάλυση των δεδομένων φάνηκε πως η γαλακτοπαραγωγός αγελαδοτροφία στη χώρα παραμένει ανταγωνιστική στην επιχειρηματική της μορφή. Οι παραγωγοί αναλαμβάνουν δυναμικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση της κρίσης (πραγματοποίηση επενδύσεων, αύξηση του μεγέθους) και ελάχιστα στρέφονται σε παθητικού χαρακτήρα πρακτικές όμως η μείωση των δαπανών.

Συμπεράσματα

Η οικονομική κρίση αποτελεί ίσως τον καθοριστικότερο παράγοντα που διαμορφώνει την ελληνική κτηνοτροφία σήμερα. Οι εκμεταλλεύσεις βιώνουν μια απότομη μετάβαση από ένα περιβάλλον (πλασματικής) ευημερίας, σε ένα πιο σκληρό και ανταγωνιστικό παραγωγικό πρότυπο. Οι αιγοπροβατοτρόφοι και γενικότερα οι κτηνοτρόφοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες που αφορούν στο αυξημένο κόστος παραγωγής σε συνδυασμό με χαμηλές τιμές προϊόντων, χωρίς να έχουν στη διάθεσή τους τα εργαλεία προηγούμενων περιόδων (π.χ. άμεσες συνδεμένες ενισχύσεις, ρευστότητα, δανειοδότηση). Σε αυτό το πλαίσιο, το μίγμα στρατηγικής που επιλέγουν οι ελληνικές κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις είναι ιδιαίτερα ετερογενές και διαφοροποιείται μεταξύ περιοχών, κλάδων παραγωγής και κτηνοτρόφων. Οι παρατηρούμενες τάσεις μείωσης του αριθμού των εκμεταλλεύσεων αλλά και η στροφή προς διαφορετικές πρακτικές παραγωγής, η οργάνωση των παραγωγών σε συλλογικές δράσεις, η διαφοροποίηση των μεθόδων διάθεσης των προϊόντων αλλά και άλλες πρακτικές καταδεικνύουν ότι οι Έλληνες κτηνοτρόφοι επιχειρούν να ξεπεράσουν τις επιπτώσεις της κρίσης μέσω μιας ποικιλίας μεθόδων, εργαλείων και στρατηγικών, οι οποίες δεν παρουσιάζουν κάποια συντεταγμένη μορφή και δεν φανερώνουν κάποιο μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό. Η παρουσίαση των στρατηγικών σε αυτό το άρθρο δείχνει πως βασικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κρίσης μπορεί και πρέπει να διαδραματίσει μια νέα ευρύτερη θεώρηση της κτηνοτροφικής παραγωγής, ενταγμένη σε ένα μακροπρόθεσμο πλαίσιο, μακριά από «εισπρακτικές» πρακτικές του παρελθόντος και πιο κοντά στις απαιτήσεις των μικρών αγορών προϊόντων ποιότητας.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

ΠΑΣΕΓΕΣ (2013). Πρόσφατες Εξελίξεις στην Αγροτική Οικονομία της Ελλάδας. Αθήνα.

ΕΛΣΤΑΤ (2015α). Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο, 2018. Διαθέσιμο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL12/>

- ΕΛΣΤΑΤ (2015β). Διαθέσιμο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPK13/2016>
- Καρανικόλας, Π., Μαρτίνογ, Ν. (2012). Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές. Διαθέσιμο: <http://ardinixi.gr/archives/3811>
- Καρελάκης, Χ., Άμπαγ, Ζ., Πολύμερογ, Κ. (2012). Τακτικές Διαχείρισηγ Κτηνοτροφικόν Μονάδων σε Περίοδο Οικονομικήγ Κρίσηγ. 12ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικήγ Οικονομίαγ Α.Π.Θ., 22-24 Νοεμβρίου 2012, Θεσσαλονίκη
- Μπουρδάραγ, Δ. (2005). Η στήριξη της ελληνικήγ γεωργίαγ κατά την περίοδο 1989-1997: Συμπεράσματα και κριτική. 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικήγ Οικονομίαγ, Αγρότυπογ, Θεσσαλονίκη, σελ. 145-153.
- Μπουρδάραγ, Δ. (2008). Δημοσιονομικήγ πτυχέγ της εφαρμογήγ της ΚΑΠ στην Ελλάδα. Σε: Κριμπάγ, Κ., Λουλούδηγ, Α. (Επιμ), Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική Ακαδημία Αθηνών, σελ. 51-58.
- Χατζημηνάογλου, Ι. (2001). Πρόβατα και Αίγεγ στην Ελλάδα και στον Κόσμο. Θεσσαλονίκη: Γιαχούδη-Γιαπούλη.
- Ψυχουδάκηγ, Α. (1998). Σημειώσειγ Γεωργικήγ Πολιτικήγ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκηγ, Τομέαγ Αγροτικήγ Οικονομίαγ.

II. Ξενόγλωσση

- Bernués, A., Ruiz, R., Olaizola, A., Villalba, D., Casasús, I. (2011). Sustainability of pasture-based livestock farming systems in the European Mediterranean context: Synergies and trade-offs. *Livestock Science*. Vol. 139, No. 1, pp. 44-57.
- Bharadwaj, L., Findeis, J.L., Chintawar, S. (2013). Motivations to work off-farm among US farm women. *The Journal of Socio-Economics*. Vol .45, pp. 71-77.
- Boto, I. Pandya-Lorch, R. (2013). Agricultural Resilience in the Face of Crisis and Shocks, A Series of Meetings on ACP-EU Development Issues: Brussels Rural Development Briefings. Available: http://eudevdays.eu/sites/default/files/cta-reader-30_agricultural-resilience-eng-rev-21.pdf
- Cessna J., 2010. Situation and Outlook for the U.S. Dairy Industry. *Agricultural Outlook Forum*. Available: http://www.usda.gov/oce/forum/2010_Speeches/Speeches/DairyOutlook2010.pdf
- Darnhofer, I. (2010). Strategies of family farms to strengthen their resilience, *Environmental Policy and Governance*. Vol. 20, No. 4, pp. 212-222.
- David, F.R. (2001). *Strategic Management Concepts*. 5th Edition, Prentice Hall. Upper Saddle River.
- Davoudi, S. (2012). Resilience: A bridging concept or a dead end? *Planning Theory & Practice*. Vol. 13, No. 2, pp. 299–333.
- Dedieu, B. (2009). Qualification of the adaptive capacities of livestock farming systems. *Revista Brasileira de Zootecnia*. Vol. 38 (SPE), pp. 397-404.
- Delsalle, L., Perez, R., Dedieu, B., Girard, N., Hang, G., Larrañaga, G., Magda, D. (2012). Adaptive strategies of cattle livestock farmers facing multiple uncertainties in a district of the Argentinian pampa, paper presented in the 10th European IFSA Symposium: Producing and Reproducing Farming Systems. *New Modes of Organisation for Sustainable Food Systems of Tomorrow*.
- Eurostat (2011). *Economic Accounts of Agriculture*. Available: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture>
- Folke, C., Carpenter, S. R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T., Rockström, J. (2010). Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability. *Ecology and Society*. Vol. 15, No. 4, pp. 20.
- Franks, J.R. (1998). Predicting Financial Stress in Farm Businesses. *European Review of Agricultural Economics*. Vol. 25, pp. 30-52.
- Guri, F., Jouve, A. M., Dashi, E. (2014). L' impact de l' exode rural sur les strategies d' utilisation du foncier agricole dans le Nord-est albanais. *New Medit*. Vol. 13, No. 1, pp. 22-30.
- Halfacree, K. (2006). From dropping out to leading on? British countercultural back to-the-land in a changing rurality. *Progress in Human Geography*. Vol. 30, No. 3, pp. 309-336.

- Hannagan, T. (2007). *Management – Concepts and Practices*. 5th Edition, Prentice Hall.
- Heijman, W., Hagelaar, G., Heide, M. (2007). Rural resilience as a new development concept, paper presented in the 100th seminar of the EAAE “Development of Agriculture and Rural Areas in Central and Eastern Europe”, Novi Sad, Serbia.
- Holzner, B.M. (2008). Agrarian restructuring and gender – designing family farms in Central and Eastern Europe. *Gender, Place and Culture*. Vol. 15, No. 4, pp. 431-443.
- Ingrand, S., Magne, M.A., Chia, E., Moulin, C.H., Dedieu, B., Lémery, B., Cerf, M. (2006). Non material resources mobilised by farmers and flexibility of livestock farming systems: two concepts linked to decision making and sustainability. *Proceedings of the 57th Annual Meeting of the European Association for Animal Production*, Antalya, Turkey, pp. 17-20.
- Jetté-Nantel, S., Freshwater, D., Katchova, A.L., Beaulieu, M. (2011). Farm income variability and off-farm diversification among Canadian farm operators. *Agricultural Finance Review*. Vol. 71, No. 3, pp. 329-346.
- Kaine, G.W., Tozer, P.R. (2005). Stability, resilience and sustainability in pasture-based grazing systems. *Agricultural Systems*. Vol. 83, No. 1, pp. 27-48.
- Kazakos, P. (2006). Social capital and collective action: implications on social structures, performance and reform. *Greek Exp. Science and Society*. Vol. 16, pp. 107-138 (in Greek).
- Kitching, J., Blackburn, R., Smallbone, D., Dixon, S. (2009). *Business Strategies and Performance during Difficult Economic Conditions*, for the Department of Business Innovation and Skills (BIS), June 2009, URN 09/1031.
- Laitinen, E.K. (2000). Long-term success of adaptation strategies: evidence from Finnish companies. *Long Range Planning*. Vol. 33, pp. 805-30.
- Lemery, B., Ingrand, S., Dedieu, B., Dégrange, B. (2005). Agir en situation d’incertitude: le cas des éleveurs de bovins allaitants. *Économie rurale. Agricultures, alimentations, territoire*. Vol. 288, pp. 57-69.
- Martin, G., Hossard, L., Theau, J.P., Therond, O., Josien, E., Cruz, P., Rellier, J.P., Martin Clouaire, R., Duru, M. (2009). Characterising potential flexibility in grassland use. Application to the French Aubrac area. *Agronomy for Sustainable Development*. Vol. 29, pp. 381-389.
- Meert, H., Van Huylenbroeck, G., Vernimmen, T., Bourgeois, M., Van Hecke, E. (2005). Farm household survival strategies and diversification on marginal farms. *Journal of Rural Studies*. Vol. 21, No. 1, pp. 81-97.
- Milestad, R., Dedieu, B., Darnhofer, I., Bellon, S. (2012). Farms and farmers facing change: The adaptive approach, in *Farming Systems Research into the 21st Century: The new Dynamic*, Springer, Netherlands, pp. 365-385.
- Morden, T. (2003). *Principles of Management*, Ashgate.
- Oliva, J. (2015). Ways of life and labour strategies in the Spanish rurality after the crisis. A comparative analysis of remote and peri-urban areas’, paper presented in the International Seminar: “Human Capital, Wage Labour and Innovation in Rural Areas”, Harokopio University of Athens (HUA), Athens, 23-24 October.
- Paraskevopoulos, C. (2006). Social capital and public policy in Greece. *Sci. Soc.* Vol. 16, pp. 69-106.
- Parsonson-Ensor, C., Saunders, C. (2011). Exploratory research into the resilience of farming systems during periods of hardshi’, paper presented in the AgEcon Search 2011 Conference, August 25-26, Nelson, New Zealand.
- Pearce, J.A., Michael, S.C. (1997). Marketing strategies that make entrepreneurial firms recession-resistant. *Journal of Business Venturing*. Vol. 12, pp. 301-14.
- Petrick, M., Kloss, M. (2013). Exposure of EU farmers to the financial crisis. *Choices–The magazine of food, farm, and resource issues*. Vol. 28, No. 2.
- Ragkos, A., Theodoridis, A., Fachouridis, A., Batziros, C. (2015). Dairy farmers’ strategies against the crisis and the economic performance of farms. *Procedia Economics and Finance*. Vol. 33, pp. 518-527.

- Ragkos, A., Koutsou, S., Manousidis, T. (2016). In search of strategies to face the economic crisis: Evidence from Greek farms. *South European Society and Politics*. Vol. 21, No. 3, pp. 319-337.
- Ragkos, A., Koutsou, S., Theodoridis, A., Manousidis, T., Lagka, V. (2018). Labor management strategies in facing the economic crisis. Evidence form Greek livestock farms. *New Medit*, 2018 – 1, pp. 59-71.
- Schouten, M., Van der Heide, M., Heijman, W. (2009). Resilience of social-ecological systems in European rural areas: theory and prospects', paper presented in the 113th EAAE Seminar "The Role of Knowledge, Innovation and Human Capital in Multifunctional Agricultural and Territorial Rural Development", Belgrade, Republic of Serbia.
- Schumpeter, J.A. (1945). *The Future of Private Enterprise in the Face of Modern Socialistic Tendencies*. in Joseph A. Schumpeter: *The Economics and Sociology of Capitalism*, edited by Richard Swedberg, Princeton: Princeton University Press, 1991.
- Tsantopoulos, G., Mamalis, S., Armenou, K. (2017). Avenues for livestock development in remote areas: the case of the Greek prefecture of Evros. *Proceedings of the 8th International Conference on Information and Communication Technologies in Agriculture, Food and Environment (HAICTA 2017)*. Chania (Crete), 21-24 September, 2017.
- Walker, B., Holling, C.S., Carpenter, S.R., Kinzig, A. (2004). Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems. *Ecology and Society*. Vol. 9, No. 2.
- Zehir, C. (2005). The activation level of crises and the change of strategic targets of enterprises in Turkey during the depression era. *Journal of the American Academy of Business*. Vol. 5, No. 2, pp. 293-299.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΟΡΕΣΤΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

**Κωνσταντίνος Δημουλάς, Ευριπίδης Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου,
Έλλη Βέλλιου, Χρήστος Αυγερινίδης, Σταματία Καππέ, Δήμητρα Μπαρδάνη,
Λάμπρος Ταμπακάς & Διονύσιος Μπαρμπάκας**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Όλες οι πόλεις, που σχετίζονται με την περιπέτεια του Ορέστη [Άργος, Μυκήναι, Δαυλίσ, Αθήναι, Δελφοί, Γύθειον, Μεγαλόπολις, Άκη, Κουρείον, Παρρασία, Ταυρίς, Σμίνθη, Χρύση, (Τένεδος), Ουσκουδάμα, Ορεστιάς, Αδριανούπολις (Καραγάτς), Κόμανα, Καστάβαλα, Ρόδος, Πάτμος, Τυνδαρίς, Ταυρομένιον, Ρήγιον, Αρική, Άργος Ορεστικόν, Βραυρών, Αλαί: Αττικάί (Αραφηνίδες, Αιζωνίδες) και Βοιωτικάί, Αίγειρα, Ερμιόνη, Σπάρτη, Τεγέα, όποιες άλλες ευρεθούν, ερευνητικά, στην πορεία], έχουν να επιδείξουν μια πολύ δυνατή ιστορία, από τις λίγες, με τόσο δυνατά συναισθήματα, αλλά και με τόσο ψυχικό βάθος, αυτήν του μητροκτόνου, που, παρά το δίκαιο, το οποίο περιβάλλει την πράξη του, κατατρώχεται από την συνείδησή του, η οποία του θυμίζει διαρκώς, ότι σκότωσε τον άνθρωπο που τον έφερε στη ζωή, την ίδια του τη ζωή. Η τουλάχιστον πολιτισμική σύνδεσή των με άξονα τον βίο και την πολιτεία τού (περιφερόμενου μεταξύ των) Ορέστη, σίγουρα θα αποτελέσει, τουλάχιστον τουριστικά, αναπτυξιακό παράγοντα όλων, με εκδηλώσεις συνεδριακού τύπου, οι οποίες θα μπορούν να γίνονται κάθε χρόνο σε άλλη, την κάθε φορά, αυτών των πόλεων, δίκην αμφικτυονίας, φέρνοντάς της κόσμο, με όλα τα παρελκόμενα αναπτυξιακά οφέλη. Έτσι, αναδεικνύεται και η συνοχή της κοινής μας ιστορίας του τόπου μας, τον οποίο και ενώνει αυτή σε ένα ενιαίο, ιστορικό, πολιτισμικό πλαίσιο, ως ένα ενιαίο χώρο, όπου λαμβάνουν χώρα δυνατές συγκινήσεις.

Λέξεις κλειδιά: Ορέστης, Ερινύες, Άργος, Θράκη, Οσκουδάμα, Ορεστιάς

Εισαγωγή

Η σημερινή Ορεστιάς (Γιοβάνης χ.χ.α, 16, 230β, Μαλλιάρης 2006^α, 37β-8α, Κουχτσόγλου, Δ', 743β Ορεστιάδα, Τσικόπουλος 1964, Δ, 743, Τσιούνης κ.ά. 1978, 266^α, Πάτσης 1971α, 5, 214β-5^α, β, 17, 338β, Παπαλεξάνδρου κ.ά. χ.χ., 24, 44^α Ορεστιάς 1, 2, Δήμος) «χτισμένη σε απόσταση 6 χλμ δυτικά από τον ποταμό Έβρο» (ΕΕΕ χ.χ., 6, 524β Ορεστιάδα), είναι, οιονεί, η διάδοχος κατάσταση της αρχαιότητας, «επί της συμβολής των ποταμών Έβρου και Τόνσου, εν τη χώρα των Οδρυσών Θρακών, των οποίων ήτο πρωτεύουσα», θρακικής πόλης Ουσκουδάμα (Καψάλης 1934, 19, 47β Ορεστιάς [Αρχ. Γεωργ.], «Πατρίδα μου» 2019).

Η οποία («παραδόσεις των ρωμαϊκών και βυζαντινών χρόνων») μετονομάσθηκε «Ορεστιάς ή Ορέστεια από του Ορέστου, υιού του Αγαμέμνονος, όστις μετά τον φόνον της μητρός του, καταδιωκόμενος υπό των Ερινύων, ήλθεν εις Θράκην, όπου λουσθείς εις την συμβολήν των ποταμών και ιαθείς, έκτισε», επί της Ουσκουδάμας, ως νέα, «την ομώνυμον πόλιν» (Καψάλης 1934, 19, 47β Ορεστιάς [Αρχ. Γεωργ.]). Ορεστιάς: «Αρχαία πόλις τη Θράκης εν τη χώρα των Οδρυσών. Παλαιότερον εκαλείτο Ουσκουμάδα μετωνομάσθη δε εις Ορεστιάδα αφοτου ο εκεί καταφυγών μετά τον διπλουν φόνον της μητρός του και του Αιγίσθου, Ορέστης, εξηγήσθη εις τα ύδατα του παρ' αυτήν ρέοντος Έβρου και εις το μέρος της συμβολής εις αυτον του παραποτάμου Τόνσου.» (Παπαλεξάνδρου κ.ά. χ.χ., 24, 44^α Ορεστιάς 1)

Στην συμβολή των ποταμών Άρδα, Έβρου και Τόνσου («Πατρίδα μου» 2019), προς δυσμάς της τωρινής Αδριανουπόλεως (προάστιο Καραγάτς) ή στην ίδια την Αδριανούπολη, είναι που λούστηκε και εξαγνίστηκε (Καψάλης 1934, 19, 47β Ορεστιάς [Αρχ. Γεωργ.]) ο μητροκτόνος Ορέστης (Ρούσσοι 1992β, Roscher χ.χ., Preller χ.χ., Augé et al. 1963, Kerényi 1996, 567-72, Lesky 1985, 352-8, 360-3, 366-82, 441-4, 538-40, 549-53, Γιοβάνης χ.χ.α, 16, 229γ-30β, Κουχτσόγλου 1964^α, Δ', 742β Ορέστης - 3^α, Μαλλιάρης 2006^α, 37, Τσοτάκου – Καρβέλη 2012, 200β-1^α, Τσικόπουλος 1964, Δ, 742β-3^α, Τσιούνης κ.ά. 1978, 266, Πάτσης 1971^α 214β-5^α, 1971β, 17, 337-8, Γεωργουσόπουλος 1992, Preller χ.χ., Παπαλεξάνδρου κ.ά. χ.χ., 24, 43 Ορέστης).

Πρωτοϊστορία

Για να μην βλέπει τις ατιμίες της με τον Αίγισθο, που έβαλε στην ζωή της στην θέση του συζύγου της, η Κλυταιμίστρα (Κακριδής 1986, 5, 176^α) και όχι για να τον προστατεύσει από τους επίδοξους δολοφόνους του για τον θρόνο, όπως είχε 'πεί στον άνδρα της, που απόρησε με την απουσία του γιου τους (Αισχύλος, Αγαμέμνων, Χοηφόροι), έστειλε, από το Άργος (Πανταζής 1996, 255-8), τον Ορέστη, γεννημένο, πριν φύγει, για την Τροία (Όμηρος, I 142 κ.ε.) μικρό παιδί, ούτε δέκα, μπορεί 5 ή 6, ακόμα (Μηχιώτης χ.χ.⁴, 4, 245^α Ορέστης), ως, το λιγότερο, τριών ετών (Ηρόδωρος, FGrHist 31 F 11), αρχικά στην Σπάρτη (βλ., Ξάνθος, στον Στησίχορο, Ορέστεια, αποσπ. 33-42 P, 52 P). Εκεί, άλλωστε, ήταν το παλάτι ή ένα άλλο (ίσως, ως επιλογή) παλάτι του Αγαμέμνονος (Στησίχορος, 33-42 P, Σιμωνίδης, απ. 44 P, Πανταζής 1996, 252-314), όπου και γεννήθηκε (Στησίχορος, 33-42 P). Αλλά, ύστερα από τον φόνο, που του μελετούσε ο Αίγισθος, όσον καιρό ζούσε, με την βασιλική οικογένεια των Μυκηνών (Στησίχορος, 41 P, Πίνδαρος, Πυθιόνικος, 11, 17 κ.ε., Φερεκύδης, FGrHist 90 F 25), το καλοσκεύφηκε (Αισχύλος, Αγαμέμνων, Χοηφόροι) και τον έστειλε, τελικά, στην Φωκίδα (Σοφοκλής, Ηλέκτρα 11 κ.ε., πρβλ., Απολλόδωρος, Επιτομή, 6.24).

Η Ηλέκτρα είναι αυτή, η οποία με την βοήθεια της υπηρέτριας παραμάνας του Λαοδάμειας (Στησίχορος, 41 P), η οποία από φόβο μετά θ' αλλάξει το όνομά της σε Αρσινόη (Πίνδαρος, Πυθιόνικος, 11, 17 κ.ε.), τον συνομήλικό γιο της οποίας έσφαξε ο Αίγισθος τελικά κατά λάθος (Στησίχορος, 41 P, Φερεκύδης, FGrHist 3 F 134), φρόντισε να τον παραδώσει, στον παιδαγωγό του (Σοφοκλής, Ηλέκτρα 11 κ.ε., πρβλ., Απολλόδωρος, 6.24, Όμηρος, I 145), κήρυκα του Αγαμέμνονος (Ελλάνικος, Νικόλαος Δαμασκηνός, FGrHist 3 F 134), εκ Σπάρτης (Σταύρου 1934, 22, 765γ Ταλθύβιος), Ταλθύβιο (Ελλάνικος, Νικόλαος Δαμασκηνός, FGrHist 3 F 134, πρβλ., Όμηρος, I 142 κ.ε., Ηρόδωρος, FGrHist 31 F 11).

Εκεί, στην Φωκίδα, βασίλευε ο Στρόφιος (Newman & Newman 2003, 247c Strophius, Λωρέντης 1837, 513β Στρόφιος 2). Ο Στρόφιος [έγγονος του Φώκου, γιος του Κρίσου (Παυσανίας, 2.69.4) και της Αντιφάτειας (Newman & Newman 2003, 247c Strophius)] ήταν ως τελικά [γιατί, μάλλον, επρόκειτο για συνοικέσιο με τον Κρίσο (Παυσανίας, 2.29.4) σύζυγος της κόρης του Ατρέως και της Αερόπης και αδελφής του Αγαμέμνονος Αναξιβίας (Σχόλια στον Ευριπίδη, Ορέστης, 765 και 1233)]. Η Αναξιβία ήταν θετή, προφανώς [γι' αυτό και τα άλλα της ονόματα: Κυδραγόρα ή Αστυόχη (Παυσανίας, 2.29.4) ή Αστυόχεια (Σχόλια στον Ευριπίδη, Ορέστης, 765 και 1233)], κόρη του Πλεισθένη (γιου Πέλοπος και Ιπποδάμειας (Σχόλια στον Πίνδαρο, Ολύμπια, 1.144), αδελφού, συνεπώς του Ατρέως (βλ., Thomson 1954², 292 Πίνακας XV), βασιλιά του Άργους (Newman & Newman 2003, 239b Pleisthenes¹).

Ο Ατρέυς νυμφεύτηκε την πρώτη γυναίκα εκείνου, την Κλεόλα (Σχόλια στον Ευριπίδη, Ορέστης, 4). Η Κλεόλα είχε μεγάλη διαφορά ηλικίας από τον ίδιο, ο οποίος ήταν ο νεότερος γιος του πατέρα του, με ικανή διαφορά από τον Ατρέα. Αυτό προφανώς έκανε τον κόσμο να πιστεύει ότι ήταν γιος του Ατρέως και της Κλεόλας (Σχόλια στον Ευριπίδη, Ορέστης, 4, Δημουλάς 2019). Ο Ατρέυς νυμφεύτηκε και την επίσης μεγάλης ηλικίας, πρώην σύζυγο του Στρόφιου (Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη, 3.2.2) Αερόπη (Λωρέντης 1837, 46β Αναξιβία 3, Κωνσταντινίδης 1997, 49α Αναξιβία 3), ο οποίος ήταν πατριός (που σημαίνει χωρίς δικά του παιδιά) της Αναξιβίας (ΗΣίοδος, απ. 194). Όλα αυτά έκαναν τον κόσμο να θεωρεί την σχέση του Στρόφιου με τους Ατρείδες μόνον φιλική και ταυτόχρονα συμμαχική (Αισχύλος, Αγαμέμνων, 880 κ.ε., πρβλ., Πίνδαρος Πυθιόνικος, 11, 34 κ.ε.).

Ο Ταλθύβιος πέρασε, όλα τα χρόνια της εξορίας του Ορέστη, μαζί του, στην αυλή του Στρόφιου (Σοφοκλής, Ηλέκτρα, 11 κ.ε., πρβλ., Απολλόδωρος, 6.24). Εκεί, στην Δαυλίδα, ο Ορέστης συνδέθηκε με φιλία δυνατή με τον δευτερογενικό του (Κακριδής 1986, 5, 179^α), αλλά στα μάτια του κόσμου πρωτοεξάδελφό του (πρβλ., Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, 918 κ.ε., Ορέστης, 1233 κ.ε.), Πυλάδη. Εκεί ο Ορέστης μεγαλώνοντας αποφασίζει χωρίς να γνωρίζει και αμέτοχος ακόμη των όσων του έχουν συμβεί να πάει να μορφωθεί στην Αθήνα (Όμηρος, γ 307, Σχολιασταί, «απ' Αθηναίω», βλ., Ζηνόδοτο, «από Φωκίων», Ατρείδων Κάθοδο, στον Αθήναιο, 7, 281b και 9, 399a, πρβλ., Πρόκλος, Νόστοι, 101 κ.ε., ΗΣίοδος, αποσπ. 23a, 29 κ.ε.).

Η προμελέτη

Στο μεταξύ, ο τρωικός πόλεμος τέλειωσε και ο Αγαμέμνων επιστρέφει στο Άργος, όπου πέφτει νεκρός (Ρούσσοι 1992^α, Κακριδής 1986, 5, 176^α, Άκκιος, Αίγισθος, Κλυταιμίστρα, Γιαλουράκης κ.ά. 1996, 1, 59α) από τα χέρια του Αίγισθου (Όμηρος, α 32 κ.ε., Παυσανίας, 2.16.6 κ.ε., βλ., και FGrHist 4 F 155) και της Κλυταιμίστρας (Όμηρος, α 32 κ.ε., γ 255 κ.ε., δ 512 κ.ε., λ 409 κ.ε., ω 199 κ.ε., Πρόκλος, Νόστοι, 112, Άνδρων, FGrHist 10 F 11, Ευριπίδης, Τρωάδες, 361 κ.ε., 466 κ.ε., Απολλόδωρος, 2.15 και 6. 9

και 23, Αισχύλος, Αγαμέμνων, Σοφοκλής, Ηλέκτρα, 444 κ.ε., Υγίνοσ, 117, Πausανίας, 2.16.6 κ.ε., Πίνδαρος, Πυθιόνικος, 11, 17 κ.ε., Στησίχορος, βλ., και FGtHist 4 F 155, πρβλ., Αισχύλος, Χοηφόροι, 920) σαν ταύρος ανηλεώς στο λουτρό του (Kerényi 1996, 570, Κάντας κ.ά. χ.χ., λ, Νέκυια, Μαρκαντωνάτος 2000, 201 / 35) για την θυσία, όπως η ίδια νόμιζε, της κόρης της, της Ιφιγένειας, στην Αυλίδα (Lesky 1985, 553-6, Σταύρου και Βουσβούνη 1978).

Κάποια στιγμή έμαθε το γεγονός (Όμηρος, γ 307, Σχολιασταί, «απ' Αθηναίων», βλ., Ζηνόδοτο, «από Φωκήων», Ατρείδων Κάθοδος, στον Αθήναιο, 7, 281b και 9, 399a, πρβλ., Πρόκλος, Νόστοι, 101 κ.ε., Ησίοδος, αποσπ. 23a, 29 κ.ε.). Πάνω στα οχτώ χρόνια, από τότε που έγινε (Κακριδής 1986, 5, 176^α), ο Ορέστης συμβουλευέται, στους Δελφούς, τον Απόλλωνα, για το πώς θα πάρει την εκδίκησή του (Ζηνόδοτος, «από Φωκήων», αντιπρβλ., Όμηρος, γ 307). «Η απάντηση του Απόλλωνα ήταν να τιμωρήσει οπωσδήποτε» [η ηθική παρ' αρχαίους (Schmidt χ.χ., σχετ.)] «τους φονιάδες, αλλιώς»: «Οι Ερινύες του νεκρού θα του αφάνιζαν (.....) το κορμί με λέπρα, και στο τέλος θα πήγαινε από κακό θάνατο» (Κακριδής 1986, 5, 176^α). Θα πάει [ο Απόλλων είναι, που, κυρίως, τον έσπραχνε, σ' αυτό (Στησίχορος, αποσπ. 40, στ. 11 κ.ε. P, 21 κ.ε. P, πρβλ., Σχόλια στον Ευριπίδη, Ορέστης, 268)] στο Άργος, την πρωτεύουσα του κράτους του πατέρα του, που έχασε (Παναζής 1996, 255-8).

Όχι, όμως, έτσι, απλά. «Η εντολή του θεού ήταν στην εκδίκηση να χρησιμοποιηθεί δόλος, γιατί με δόλο είχε σκοτωθεί και ο Αγαμέμνωνας.» (Κακριδής 1986, 5, 176^α). Αφέθηκε να διαδοθεί ότι ο Ορέστης σκοτώθηκε σε αγώνες αρματοδρομίας, για να επαφεθούν σ' αυτό η Κλυταιμνήστρα και ο Αίγισθος (Σοφοκλής, Ηλέκτρα), προκειμένου, αν όχι να αποφευχθεί απόπειρα δολοφονίας του από τον Αίγισθο, ο οποίος είχε προκηρύξει τον θάνατό του (Ευριπίδης, Ηλέκτρα), να επιτευχθεί καλύτερα ο σκοπός του (Σοφοκλής, Ορέστης). Τη μεταφορά της είδησης αναλαμβάνει ο παιδαγωγός του Ορέστη κατ' επιταγή του δίδυμου αδελφού του Κρίσου Φανοτέως (Πανοπέως), εχθρευόμενου ανέκαθεν [από την κοιλιά της μάνας των, Αστερόδαιας, ακόμα (Ησίοδος, απ., 58.8 κ.ε.)], τον αδελφό του, ο γιος του οποίου Στρόφιος προστάτευε (ο κυριότερος λόγος) τον Ορέστη (Σοφοκλής, Ορέστης, 45 και 670). Και μόνο γι' αυτό εκείνος θα ήταν με τον Αίγισθο (Ησίοδος, απ., 58.8 κ.ε.).

Στο Άργος, το πρώτο πρόσωπο, που συναντά, στο παλάτι, ο παιδαγωγός είναι η βασίλισσα (Σοφοκλής, Ηλέκτρα), για να της μεταφέρει τον (ευχάριστό της) «θάνατο» του γιου της (Αισχύλος, Ορέστης). Ο Ορέστης με τον Πυλάδη πηγαίνοντας για προσφορές στον τύμβο του Αγαμέμνονος (Σοφοκλής, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα) το πρώτο πρόσωπο που συναντούν είναι η αδελφή του Λαοδίκη (Όμηρος I 145, Ξάνθος, στον Αιλιανό, 4.26 = απ. 2 P).

Την Λαοδίκη μετά βίας την διέσωσε η μάνα της έχοντας δικαιολογία έναντι των Μυκηναίων τη θυσία της Ιφιγένειας που έκανε ο Αγαμέμνων, αλλά, με τον Αίγισθο, μετά την δολοφονία του πατέρα της, την άφησαν για τον φόβο κρυφού γάμου ο οποίος θα έφερνε ανταπαιτητή του (Ευριπίδης, Ηλέκτρα), να γερνάει, σε φυλακή αρχικά (Πακούβιος, Δουλορέστης), ανύπανδρη (Ξάνθος, στον Αιλιανό, 4.26 = απ. 2 P), αν και, τελικά, την υπάνδρευσε με πάμφτωχο χωρικό, έτσι, ώστε πιθανός γιος καμιά απολύτως αξίωση να μην μπορεί να έχει εναντίον του (Ευριπίδης, Ηλέκτρα).

Όπως και, αν και λιγότερο καταναγκαστικά, την αδελφή της Χρυσόθεμιν, για να μην κάνει κανένα γιο, ο οποίος θα τον εκθρόνιζε (Σοφοκλής, Ηλέκτρα), οι Αργείοι την ονόμασαν, καθώς με τον αδελφό της μάνας της τον Κάστορα, με τον οποίο την είχαν αρραβωνιάσει, δεν πρόλαβε να μοιραστεί το κρεβάτι τους, καθώς εκείνος πέθανε ενωρίς και κανείς δεν ήξερε τον λευκό εκείνο γάμο στο χωριό (Ευριπίδης, Ηλέκτρα), αλλά και με κανέναν άλλον άνδρα (Lidell & Scot, χ.χ., 2, 437β ήλεκτρον), Ηλέκτρα (Ξάνθος, στον Αιλιανό, 4.26 = απ. 2 P).

Βρίσκουν, αναγνωρίζοντάς την τελικά, αλλά δίχως να της φανερωθούν, λέγοντας, πως είναι απλά φίλοι του Ορέστη, την Ηλέκτρα (Σοφοκλής, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα). Την είχε στείλει η μάνα της, μην αντέχοντας να το κάνει η ίδια, χοές στον τύμβο του Αγαμέμνονος. Μόλις την προηγούμενη νύχτα, τον είχε 'δει στον ύπνο της με την μορφή φιδιού, το οποίο μέσα από ένα κλήμα που ξεφύτρωσε από τον κόλπο της (Ηρόδοτος, 1.108) γέννησε και της ρούφηξε το γάλα και το αίμα (Αισχύλος, Ορέστης), τα οποία γέμισαν το κεφάλι του, παίρνοντας την μορφή του άνδρα της (Στησίχορος, απ. 42 P). Οι ονειροκρίτες τής είπαν πως ήταν ότι ο Αγαμέμνων επιζητεί ακόμα την εκδίκησή του (Αισχύλος, Ορέστης, Στησίχορος, Ορέστεια).

Η Ηλέκτρα έκανε τις χοές, αλλά ευχόμενη την επιστροφή του Ορέστη για την αποκατάσταση του δικαίου. Πράγματι ο Ορέστης επέστρεψε και ήταν ήδη εκεί με τον Πυλάδη για προσκύνημα στον τύμβο του Αγαμέμνονος (Αισχύλος, Ορέστης), ψάχνοντάς την (κάτι είχαν ακούσει, για τον λευκό γάμο της) στα χωράφια (Σοφοκλής, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα). Τις προσφορές του Ορέστη βρίσκει η Χρυσόθεμιν, η οποία επίσης στάλθηκε και αυτή για χοές (Σοφοκλής, Ηλέκτρα) από την Κλυταιμνήστρα ύστερα

από το κακό όνειρο που της ήρθε από τον νεκρό Αγαμέμνονα (πρβλ., Ηρόδοτος 1.108). Ήταν εδώ και ο γεροβοσκός από την Θυρέα, ο οποίος είχε αναθρέψει τον πατέρα της και τον αδελφό της: τον κάλεσε με τον σύζυγό της να φέρει τρόφιμα για τους ξένους, στο φτωχόσπιτο της Ηλέκτρας (Δημουλάς 2019). Εδώ έγινε η συνάντηση, στην οποία τους κάλεσε να πάνε να 'δούν τα συμβάντα (Ευριπίδης, Ηλέκτρα). Όπως και έγινε (Αισχύλος, Ορέστης).

Ο Ορέστης με τον Πυλάδη ήρθαν φέρνοντάς της κατ' επιταγή του Στρόφιου την στάχτη δήτην του αδελφού της σε υδρία και από τον σπαραγμό της και μόνον κατάλαβαν ότι αυτή ήταν η Ηλέκτρα (Σοφοκλής, Ηλέκτρα). Η Ηλέκτρα πιστεύει ότι κάποιος φίλος του Ορέστη μαθαίνοντας για τον θάνατό του είναι πίσω από τις προσφορές και προτείνει στην Χρυσόθεμιν μόνες, έτσι κι αλλιώς, να πάρουν επιτέλους, την εκδίκησή τους, αλλά καθώς η Χρυσόθεμις δεν τολμά να συστρατευθεί αποφασίζει να το κάνει μόνη (Σοφοκλής, Ηλέκτρα, πρβλ., Σοφοκλής, Αντιγόνη).

Τότε ο γεροβοσκός, βλέποντας τον Ορέστη τον αναγνωρίζει από σημάδι, το οποίο είχε από παιδί στο πρόσωπο (Σοφοκλής, Ευριπίδης, σχετ.). Η επιβεβαίωση έγινε αμέσως (βλ., Σοφοκλής, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα), από όσα είπε ο γεροβοσκός (Σοφοκλής, Ηλέκτρα). Αλλά και η ίδια το κατάλαβε, από τον (ίδιου, με το δικό της, χρώματος) βόστρυχο, που είχε αφιερώσει ο Ορέστης εκεί και από τα ίχνη των ποδιών του, που έμοιαζαν με τα δικά της, από το ρούχο του που η ίδια είχε υφάνει (Αισχύλος, Ορέστης, βλ., Στησίχορος, απόασπ. 40, στ. 11 κ.ε. Ρ), κυρίως όμως από το δαχτυλίδι του πατέρα τους το οποίο φορούσε ο Ορέστης (Σοφοκλής, Ηλέκτρα).

Το έγκλημα

Αμέσως καταστρώνεται το σχέδιο της εκδίκησης (Κακριδής 1986, 5, 184β). Ο Ορέστης δεν μπορεί να εισέλθει, στην πόλη [στις Μυκήνες (Μυλωνάς 1967)], όπου θα τον συνελάμβανε η φρουρά του Αίγισθου, και καλείται η Κλυταιμίστρα στον οικίσκο της Ηλέκτρας για (τάχα) να την ξεγεννήσει, όπως και γίνεται (Ευριπίδης, Ηλέκτρα). Ακούγοντας, παρόντος του Ταλθύβιου (Σοφοκλής, Ηλέκτρα), από τους ξένους για τον θάνατο του Ορέστη, κρύβοντας επιμελημένα την χαρά της που έλειψε μια για πάντα ο κίνδυνος πάνω από το κεφάλι της, τους καλεί στο παλάτι στέλνοντας την παραμύνα του Ορέστη Κίλισσα να φωνάξει τον Αίγισθο και την φρουρά του από τα κτήματα για να μάθει τα νέα (Αισχύλος, Ορέστης).

Βλέποντας η Κλυταιμίστρα τον Ορέστη καθώς είχε φανεί να λυγίζει μπροστά σ' αυτό που θα έπρεπε να κάνει (Αισχύλος, Ορέστης, Ευριπίδης, Ηλέκτρα) και δεν θα το κατάφερνε, αν δεν του υπενθύμιζε ο Πυλάδης τον ορισμό του Απόλλωνος (Αισχύλος, Ορέστης), υποβοηθούμενο και από την Ηλέκτρα, να ξιφουλκεί, εναντίον της (Ευριπίδης, Ηλέκτρα), καταλαβαίνει ότι ήρθε το τέλος της και τον ικετεύει, εξορκίζοντάς τους να μην την σκοτώσουν (Αισχύλος, Ορέστης, Ευριπίδης, Ηλέκτρα, πρβλ., Απολλόδωρος, 2.23). Μετάνιωσε, έλεγε, και ίσως έτσι ήταν (Δημουλάς 2019).

Πάνω στην ώρα, καθώς η Κίλισσα, αγανακτισμένη εναντίον τους του εμήνυσε ότι η Κλυταιμίστρα τού είχε τάχα ζητήσει μόνος να έρθει για να μην τρομάξουν από την φρουρά του οι ξένοι (Αισχύλος, Ορέστης), μπαίνει μόνος ο Αίγισθος και ο Ορέστης ορμά εναντίον του τραυματίζοντάς τον βαριά και μόλις που προλαβαίνει ο Ταλθύβιος να αποτρέψει το ξεκλήρισμα της γενιάς, καθώς σύγκαира η Κλυταιμίστρα αρπάζει ένα τσεκούρι, εναντίον του αφοπλίζοντάς την (ερυθρόμορφη πελίκη, -500). Μέχρι που ο Ορέστης, κρύβοντας τα μάτια του για να μην βλέπει (Ευριπίδης, Ηλέκτρα), την μαχαιρώνει (χάλκινο έλασμα, -570) και την ξαπλώνει νεκρή (Αισχύλος, Ορέστης, Σοφοκλής, Ηλέκτρα). Η Χρυσόθεμις έχει εγκαταλείψει ήδη το αποτρόπαιο θέαμα (ερυθρόμορφη πελίκη, -500) και ο Αίγισθος, «άναλκικς» (Ευριπίδης, Ηλέκτρα) που βλέπει αντί του Ορέστη την Κλυταιμίστρα νεκρή (Σοφοκλής, Ηλέκτρα), φεύγει για να σωθεί (χάλκινο έλασμα, -570), αλλά τον προλαβαίνει ο Ορέστης και τον σκοτώνει (ερυθρόμορφη πελίκη, -500).

Ο Ορέστης, αν για την μάνα του είχε κάποιες ενστάσεις (Αισχύλος, Ορέστης, Ευριπίδης, Ηλέκτρα), για τον Αίγισθο δεν έχει έλεος (Αισχύλος, Ορέστης, Σοφοκλής, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα). Του οποίου την κόρη, Ηριγόνη, για να τον εκδικηθεί, εβίασε (Κακριδής 1986, 5, 179α). Αυτό την έκανε να ονομάσει τον γιο της «Πενθίλο» (Κιναίθων, EGF, απ. 4, στον Πausανία, 2.18.6, πρβλ., Απολλόδωρος, Επιτομή, 6.28), «για να της θυμίζει τον καημό που ένωσε από την ταπείνωση αυτή» (Κακριδής 1986, 5, 179α), αν και εν τέλει την νυμφεύθηκε νόμιμα (Τζέτζης, Σχόλια στον Λυκόφρονα, 1374), για να μην του αμφισβητηθεί η διαδοχή (πρβλ., Δημουλάς 2002-3). Γρήγορα όμως σκόπευσε, φορτισμένος ως φυσικόν από το μίσος του για τον πατέρα της, στο να την σκοτώσει, πλην την έσωσε αρπάζοντάς την η Άρτεμις κάνοντάς την ιέρεια της στην Αττική (Υγίνοσ, 122).

Ο Πυλάδης φρόντισε και καθάρισε το τοπίο της εξουσίας (Πausανίας, 1.22.6). Σκότωσε τους γιους

του Ναύπλιου Οίακα και Ναυσιμέδοντα (πρβλ., Απολλόδωρος, 2.23), οι οποίοι κατά τα φαινόμενα στοιχίζονταν με τον σφετεριστή του θρόνου και φονιά του Αγαμέμνονος Αίγισθο (Ευριπίδης, Ορέστης). Ο Ναύπλιος ήταν αυτός, ο οποίος βοήθησε τον Αίγισθο ξεμυαλίζοντας την Κλυταιμίστρα και εκδικόμενος τον άδικο φόνο του γιου του, του Παλαμήδη, στην Τροία, από τον Αγαμέμνονα (Απολλόδωρος, 3.8 και 23 και 6.8 κ.ε., Σχόλια στον Ευριπίδη, Ορέστης, 432, Τζέτζης, 386, 1093, Υγίνος, 105, Σέρβιος, 2.81, Πρόκλος, Κύπρια, 48 και απόσπ. 16, Φιλόστρατος, 10.6, Αισχύλος, Παλαμήδης, αποσπ. 302-5, Σοφοκλής, Παλαμήδης, αποσπ. 478-81, Ευριπίδης, Παλαμήδης, αποσπ., 578-90, βλ., Stoessl, 93-101, Γοργίας, 86 [76] B 11a, Αλκιδάμας, SbW 227.3, 142 κ.ε., Πλάτων, 41b, Δημουλάς 2019).

Η τιμωρία

Αμέσως μετά την κηδεία της μάνας του (Ευριπίδης, Ορέστης) στο Άργος (Μυλωνάς 1967), «οι Ερινύες αρχίζουν να τον βασανίζουν με απανωτούς παροξυσμούς μανίας» και «οράματα (.....) φοβερά», δεν προλαβαίνει να «έρχεται στα συγκαλά του» και «πέφτει αποκαμωμένος σε ύπνο βαθύ και, μόλις ξυπνάει, πριν του έρθει ο καινούριος παροξυσμός, άφαγος και άλουστος, κουκουλώνεται στα σκεπάσματά του και ξεσπάει σε θρήνους, πνιγμένος από τις τύψεις για την ανόσια πράξη του», «άλλοτε πάλι πετιέται από το στρώμα και το βάζει στα πόδια, παλεύοντας ανωφέλευτα να πετάξει αποπάνω του το κακό που τον τυραννεί» (Κακριδής 1986, 191α). Άγρυπνη δίπλα του η Ηλέκτρα δεν μπορεί να τον βοηθήσει ουσιαστικά στο μεγάλο μαρτύριο (Ευριπίδης, Ορέστης). Οι επικλήσεις των στον νεκρό πατέρα τους Αγαμέμνονα να τους βοηθήσει δεν βρίσκουν (κάτι που γρήγορα δυστυχώς αντιλαμβάνονται) ευήκοον ους (πρβλ., Αισχύλος, Χοηφόροι).

Πέρασαν έξι μέρες και οι άρχοντες του τόπου, επί κεφαλής των Αργείων, τους οποίους συνδραυλίζουν ο πατέρας της Κλυταιμίστρας Τυνδάρεω και οι άνθρωποι του Αίγισθου, έχοντας απομονώσει τα δύο αδέρφια φρουρώντας τα για να μην δραπετεύσουν (ο Πυλάδης, ήδη, είχε προλάβει να φύγει στην πατρίδα του), ετοιμάζονται να τους δικάσουν επί ποινή θανάτου με λιθοβολισμό σε κρίση ενοχής (Ευριπίδης, Ορέστης). Μόνη τους ελπίδα ο θεός τους Μενέλαος, ο οποίος γυρνώντας από την Τροία είχε μόλις πιάσει Ναύπλιο (Ομηρος, γ 309 κ.ε.). Από εκεί ο Μενέλαος έστειλε, νύχτα, από φόβο για την ζωή της από γονείς νέων, οι οποίοι σκοτώθηκαν στην Τροία για χάρη της, την Ελένη, στο Άργος, στην κόρη της Ερμιόνη, η οποία έμενε με την αδελφή της Κλυταιμίστρα, την οποία και ήρθε να θρηνησει (Ευριπίδης, Ορέστης, 126 κ.ε.). Αλλ' ήρθε και ο ίδιος, και, στην έκκληση του Ορέστη να τους βοηθήσει, στην ουσία αρνείται, πλην υποσχέσεων να πείσει τους Αργείους, φοβούμενος τάχα αγανάκτηση των Αργείων, για τους οποίους είπε ότι υπέβλεπαν εξάπλωσή του και στο βασίλειο του αδελφού του (Ευριπίδης, Ορέστης, 126 κ.ε., βλ. Πανταζής 1996, 252-335, 379-89).

Ωσπου καταφτάνει και ο Πυλάδης, διωγμένος, ως συνένοχος στην μητροκτονία, από τον πατέρα του, για συστράτευση με τον Ορέστη, συνοδεύοντάς τον στο δικαστήριο, όπου, με τον Μενέλαο να μην λέει λέξη υπέρ τους, τα δυο αδέρφια κρίνονται ένοχα θανάτου δι' αυτοχειρίας (Ευριπίδης, Ορέστης).

Ως τότε, ο Ορέστης δέχεται την πρόταση του Πυλάδη να εκδικηθούν τον Μενέλαο, σκοτώνοντας την υπαίτια όλων Ελένη, βάζοντας, αν τους ξέφευγε, φωτιά στο παλάτι να καούν όλοι μαζί, αλλά και την πρόταση της Ηλέκτρας να τον απειλήσουν, μετά τον φόνο της Ελένης, ότι θα σφάξουν την κόρη τους Ερμιόνη, για να πιέσει τους Αργείους να τους αφήσουν ελεύθερους (Ευριπίδης, Ορέστης, βλ., και Αριστοτέλης, 15, 1454a). Έχοντας απομακρύνει ο Πυλάδης τους δούλους, παρακαλούν την Ελένη να τους βοηθήσει και ο Ορέστης καταλήγει σε απειλή με σφαγμό, ανοίγοντας μάχη με τους δούλους, οι οποίοι προσέτρεξαν στις φωνές της, ώσπου χάνεται από μπροστά τους (είπαν ότι την πήρε ο Ζευς στους ουρανούς) (Ευριπίδης, Ορέστης). Έχουν όμως στα χέρια τους την Ερμιόνη, την οποία, γυρνώντας από χόες στον τύμβο της Κλυταιμίστρας, την βάζει η Ηλέκτρα στο παλάτι για να παρακαλέσει τάχα τον πατέρα της να τους προστρέξει, τον οποίο πατέρα της και εκβιάζουν με τον σφαγμό της, ενώ ο Ορέστης, αποφασισμένος (άλλη επιλογή μην έχοντας άλλωστε), προστάζει να βάλουν φωτιά στο παλάτι (Ευριπίδης, Ορέστης, βλ., και Αριστοτέλης, 15, 1454a).

Την τελευταία στιγμή, δίνονται υποσχέσεις γάμου του Ορέστη με την Ερμιόνη και του Πυλάδη με την Ηλέκτρα, αποφασίζοντας (και τα κατάφεραν) να φύγουν από την χώρα, στην οποία κιδύνευαν ανά πάσα στιγμή (Ευριπίδης, Ορέστης, Webster, σχετ.).

Έφτασαν στην αρκαδική Παρρασία (Ευριπίδης, Ορέστης). Εδώ, σκοπεύοντας σε μόνιμη διαμονή, έμεινε ένα χρόνο (Ευριπίδης, Ορέστης). Πράγματι, στην δυτική Αρκαδία, όπου ήρθε ικέτης στον ναό της Αρτέμιδος, η οποία τον έσωσε την ώρα κατά την οποία ορμούσαν στον ναό της να τον σκοτώσουν οι Ερινύες, η πολιτεία, όπου χτίστηκε ο ναός της, ονομάστηκε (Φερεκύδης, FGrHist 3 F 135), από την

συνεισφορά του στην εξέλιξή της, Ορέστειο (Δημουλάς 2019), αφού, όπως είπαν αργότερα, αυτός την έκτισε, για μόνιμη κατοικία του (Κακριδής 1986, 5, 193α). Όπως και ένα μεγάλο μέρος της Μεγαλόπολης ονομάστηκε Ορεστία και οι κάτοικοί της Ορέστιοι (Στέφανος Βυζάντιος, λ. Μεγάλη πόλις).

Κάπου ένα χιλιόμετρο έξω από την Μεγαλόπολη, στον δρόμο για την Μεσσήνη, είχε πρωτοτιάσει η μανία τον Ορέστη, τρέχοντας, έως που οι μαύρες Ερινύες του άσπρισαν, και έκοψε, μόλις ήρθε στα σύγκαλά του, λίγο πιο πέρα, τα μαλλιά του, εξ ου και Κουρείον ονομάστηκε ο τόπος (βλ., Στέφανος Βυζάντιος, λ. Μεγάλη πόλις). Στο μέρος, το οποίο ονομάστηκε γι' αυτό (θεωρώντας ότι γιατρεύτηκε) Άκη, ύψωσαν ιερό, όπου ο Ορέστης εναπέθεσε εναγίσματα για τις μαύρες και θυσίες για τις άσπρες Ερινύες του (Δημουλάς 2019). Η χώρα ονομάστηκε από τότε Μανίαί, όπως έλεγαν τις Ερινύες, στις οποίες, τιμώντας τις, ίδρυσαν ιερό στην θέση όπου ο Ορέστης πάνω στην τρέλα του έκοψε με τα δόντια του και έφαγε ένα δάχτυλο του χεριού του: αργότερα, έδειχναν ένα μικρό πέταμα της γης, με μια πέτρα στην κορυφή του, το οποίο έμοιαζε με ανθρώπινο δάχτυλο, γι' αυτό και το έλεγαν Δακτύλου μνήμα (Δημουλάς 2019, βλ., Λωρέντης, σχετ.).

Γενικά, αν και το μαρτύριό του δεν του απέλιπε (Δημουλάς 2017), «ο τόπος, όπου ο Ορέστης είχε καθαρθεί από το αίμα της μητέρας του και λυτρωθεί από τη μανία, ήταν η Πελοπόννησος» («στην πιο παλιά παράδοση», Κακριδής 1986, 5, 188^α Ανάλυση και Σχόλια).

Θεωρώντας ότι ήρθε πια ο καιρός για επιστροφή στην πατρίδα, μην έχοντας προφανώς σκοπό άλλωστε να παραιτηθεί των (επί του θρόνου) δικαιωμάτων του (Κακριδής 1986, 202^α), ανασυντάσσεται, ξεκινώντας από το άκρο της Πελοποννήσου πλέον, συγκεκριμένα από το Γύθειο, κοντά στο οποίο οι Λάκωνες έδειχναν την (ακατέργαστη) πέτρα, η οποία τάχα έπεσε από ψηλά, αποκαλώντας την «Ζευσ Καππώτας», στο σημείο όπου ο Ορέστης, μόλις κάθισε πάνω της, γιατρεύτηκε από την μανία, η οποία τον βασάνιζε από την ώρα του φόνου της μητέρας του (Παυσανίας, 3.22.1). Από εκεί μπαίνουν στο πλοίο, μετακινούμενοι, τώρα, πλέον, βόρεια (πρβλ., Ευριπίδης, Ορέστης).

Τότε προφανώς ήταν που ο Νεοπτόλεμος, γιος του Αχιλλέως (Όμηρος, I 326-8) και της Δηιδάμειας (Απολλόδωρος, 6.13) ή της Ευρυγάνειας (Λυκόφρων, 324), έχοντας πάει στον Μενέλαο, στην Σπάρτη, του θύμισε την υπόσχεση, την οποία του είχε δώσει, μέσω Οδυσσέως, όταν είχε έρθει, στην Σκύρο, όπου βρισκόταν, για να πείσει τον παππού του, τον Λυκομήδη, να επιτρέψει στον εγγονό του να τους ακολουθήσει στην Τροία με αντάλλαγμα να του δώσει ο Μενέλαος (Δημουλάς 2019). Ο Μενέλαος του πρότεινε ως σύζυγο την κόρη του Ερμιόνη (Όμηρος, δ 5 κ.ε., λ 508 κ.ε., Πρόκλος, Κύπρια, απόσπ. 13, Μικρά Ιλιάς, 76 κ.ε. και αποσπ., 6-7, Ακουσίλαος, FGrHist 2 F 40, Πίνδαρος, Παιάνες, 6, 100 κ.ε., Απολλόδωρος, 3.174, 5.10 κ.ε., Παυσανίας, 9.5.15, Κόντος Σμυρναίος, βιβλ. 6-8, Ευστάθιος, 1697, 31 κ.ε., στο λ 520, Υγίνος, 113, Σχόλια στον Ιουβενάλη, 6.655). Η Ερμιόνη ήταν διά λόγου εστεμμένη ήδη μαζί του στην Τροία από τον Μενέλαο (Όμηρος, δ 5 κ.ε.).

Με την συγκατάθεσή του έρχεται και του την κλέβει, σε μια ώρα παροξυσμού μανίας από τον φόνο τον οποίο είχε κάνει της μάνας του, αλλά συνέρχεται και εκείνη καταφέρνει να γλυτώσει από τα χέρια του, όταν έρχεται με στρατό ο Νεοπτόλεμος και του την αρπάζει τελειωτικά πια (Κακριδής 1986, 5, 313). Η Ερμιόνη ήταν ήδη έγκυος από τον Ορέστη στον Αμφικτύονα (Φιλοκλής, TrGF 24 F 2, Θέογνις, TrGF 28 F 2) και, παρά το ότι την παρουσίαζε για εύκολη («φαινομηρίδα», όπως όλες τις Σπαρτιάτισσες) ο Νεοπτόλεμος (πρβλ., Ευριπίδης, Ανδρομάχη), αγαπούσε τον Ορέστη και δεν ήθελε να δοθεί σε άλλον άνδρα (Σοφοκλής, Ερμιόνη). Αυτό δεν πρόκειται να ξεχαστεί και όντως δεν ξεχάστηκε ποτέ από τον Ορέστη (Σοφοκλής, Ερμιόνη, απόσπ., 202-3, Σχόλια στον Όμηρο, δ 4, Ευστάθιος, 1479, 11, στο δ 3, Ευριπίδης, Ανδρομάχη, Κακριδής 1986, 5, 203β, 313β).

Μετακινούμενοι βόρεια, αφήνει τον Πυλάδη με την Ηλέκτρα, ίσως για λόγους έκκλησης στην συμμόνια από τους συνηθώνυμους κατοίκους, λίγο πιο κάτω από την πόλη του Ερμιώνος, ο οποίος ήταν γιος του Εύρωπος (Παυσανίας, 2.34.4), γιου του βασιλιά του Άργους (Newman & Newman 2003, 238b Phoroneus) Φορωνέως (Παυσανίας, 2.34.4-5) ή του Αιγιαλέως (Παυσανίας, 2.34.6, Σχόλια στον Ευριπίδη, 932). Η πόλη Ερμιών βρισκόταν «μετά την δρεπανοειδή παραλία και το» (εδώ) «ιερό του Ποσειδώνα, απέναντι από την Υδρέα» (Αγγελόπουλος 1999, 71 Ερμιόνη), από (περί τα 350 χρόνια) ενωρίτερα (Δημουλάς, 2019). Και, να, γιατί: ο Φορωνεύς γεννήθηκε το 3.567 π.Χ., με τον Ερμιώνα να αρχηγεύει, υπολογίζοντας την γενεά σε 30 χρόνια (βλ., Κουτρουβέλης 1999, 215), περί το 3.500 π.Χ., και ο Αγαμέμνων το 3.140 π.Χ., με τον Τρωικό πόλεμο να διεξάγεται στα 3.087 – 3.078 π.Χ. και η επιστροφή του στρατάρχη να γίνεται, το πολύ, στο 3.077 π.Χ. (Κουτρουβέλης 1999, 308 / 28, 309 / 58, 61, βλ., Κουτρουβέλης, 1994, 9063-73).

Η πόλη, λοιπόν, όπου έμεινε ο Πυλάδης με την Ηλέκτρα, ήταν «πόλη και λιμάνι» στην ανατολική

Αργολίδα (Όμηρος, Β 560, βλ., Ησίοδος, απ. 39 b1, Σκύλαξ, 51, Στράβων, Η, 6.7, Πτολεμαίος, Γ, 16.11), η οποία πιθανότατα έχει το όνομα της Ερμιόνης (πρβλ., Αγγελόπουλος 1999, 71 Ερμιόνη (Ερμιών, (...)). Ίσως ήταν «4 στάδια (740 μ.) από το ιερό του Ποσειδώνα στο ακρωτήριο, στους πρόποδες και την πλαγιά του όρους Πρωνός» (Αγγελόπουλος 1999, 72, βλ., Πausανίας, 2.34.4), λόφου «πάνω από την Ερμιόνη με αξιόλογο και πανάρχαιο ιερό της Δήμητρας, το οποίο είχε ιδρύσει ο Κλύμενος, γιος του Φορωνέα, με την αδελφή του Χθονία» (Αγγελόπουλος 1999, 90, Πρων, βλ., Πausανίας, 2.35.3).

Ύστερα καταφεύγει στην Τροιζήνα, όπου όμως κανένας δεν ήθελε να τον δεχτεί, κλείνοντας τον Ορέστη σε ακατοίκητο κτίσμα μπροστά στο ιερό του Θεαρίου Απόλλωνος, φροντίζοντάς τον όμως στην τροφή, ώσπου εννέα πολίτες τον κάθισαν σε μια ιερή πέτρα, μπροστά στο ιερό της Λυκείας Αρτέμιδος, και τον εκάθαραν με το νερό της Ιπποκρήνης, θαύοντας το καθάρσιο νερό και ό,τι άλλο χρησιμοποιήθηκε για τον εξαγνισμό κοντά στην «Ορέστου σκηνή» (έτσι έμεινε να λέγεται) (Δημουλάς, 2019). Μια δάφνη εφύτρωσε στο σημείο αυτό (που την έδειχναν, ως τον 2^ο αιώνα μ.Χ.), όπου για αιώνες μετά συγκεντρώνονταν για ανάμνηση οι απόγονοι εκείνων των Τροιζηνίων για κοινή εστίαση (Πausανίας, 2.31.4 και 2.31.8-9).

Η αυτοαποκήρυξη

Ο ίδιος, με το εχθρικό Άργος στα δυτικά (Ευριπίδης, Ορέστης), αλλά και στα βόρεια (Πausανίας, 2.31.4, 8-9), δεν είχε άλλη επιλογή από το να φύγει βορειοδυτικά, κάνοντας τον γύρο της Πελοποννήσου, κυκλώνοντας την παλιά του επικράτεια (βλ., Κακριδής 1986, 5, 188-91α). Κοντά (νότια) στο σημερινό Αίγιο, στην αχαϊκή Κερήνεια, ο Ορέστης αποκηρύσσει αυτό που έκανε, ιδρύοντας ιερό προς τιμή των Ερινύων, στο οποίο μέσα μπαίνοντας όποιος είχε σκοτώσει άνθρωπο ή από άλλη αιτία μολυσμένος, ασεβής έστω, τρελαινόταν (Πausανίας, 7.25.7). Ύστερα αποφασίζει και περνάει απέναντι (Αισχύλος, Ορέστης) στους Δελφούς, στον Απόλλωνα ικέτης, για καθαρμό από τον ίδιο θεό, ο οποίος και τον έσπρωξε στην μητροκτονία (Αισχύλος, Ευμενίδες, πρβλ., Ευριπίδης, Ηλέκτρα, 1265 κ.ε., Ιφιγένεια η εν Ταύροις, 964 κ.ε. και 1469 κ.ε., Απολλόδωρος, 6.25, Στησίχορος, απ., 40 Ρ).

Εκεί, στον ναό του Απόλλωνος όπου ήρθε για εξαγνισμό, υποτροπιάζει ξανά (οι Ερινύες εισβάλλουν στον ναό), πέφτοντας σε (σχεδόν) κωματώδη κατάσταση (ο θεός τις κοιμίζει), έως που στέλνεται δρομαίως (θα τον συντροφεύει ο Ερμής) στις Αθήνες, αν και ο λαός τους τον θεωρούσε κακοποιό στοιχείο (Αριστοφάνης, Όρνιθες, 1490 κ.ε.), ικέτης, στο ξόανο της Αθηνάς, με τις Ερινύες, οι οποίες έχουν ξυπνήσει και πάλι, να τον κυνηγούν (ίσα που πρόλαβε) και να απειλούν την πόλη με λοιμό και καταστροφή σε περίπτωση εκδίωξης των υπέρ του ικέτη (Αισχύλος, Ευμενίδες).

Αυτό έγινε πιο εδώθε από την βασιλεία του Δημοφώντος (Φανόδημος, FGrHist 325 F 11, Απολλόδωρος, FGrHist 244 F 133, κ.ά., πρβλ., Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, 945 κ.ε.), γιου του Θησέως (Ευριπίδης, Ηρακλείδες, 115), ο οποίος βασίλευσε, στις Αθήνες, περί το 3.159 π.Χ. (Κουτροβέλης, 1999, 309 / 57), επί βασιλείας του γιου του Κέκροπος II Πανδίωνος II (Newman & Newman, 2003, 232b Pandion II), ο οποίος βασίλευε εκείνη την εποχή (βλ., Κουτροβέλης 1999, 309). Συγκεκριμένα έγινε την δεύτερη ημέρα (στους Χόες) των Ανθεστηρίων, την ώρα του συμποσίου, στο οποίο (και έμεινε αυτό για τα αργότερα χρόνια) δεν μπορούσε να συμπίνει ο μητροκτόνος με τον βασιλιά, γι' αυτό και οι ξένοι έμπαιναν σε ξεχωριστά τραπέζια και νέρωναν κατά το δικό τους ο καθένας γούστο το κρασί (Φανόδημος, FGrHist 325 F 11, Απολλόδωρος, FGrHist 244 F 133, κ.ά., Χόες -420, πρβλ., Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, 945 κ.ε.).

Έπρεπε όμως οπωσδήποτε πρώτα (καθώς για τούτο άλλωστε ήρθε εδώ) να δικαστεί (Αισχύλος, Ευμενίδες).

Ο Ορέστης δικάστηκε από τον Άρειο Πάγο, με Αθηναίους πολίτες (Παπαγεωργίου 1973-4, 23), στην θέση των δώδεκα θεών (Δημοσθένης, 23.66). Τον Άρειο Πάγο τον συνέστησε προς αποφυγή της μήνης των Ερινύων, των αδυσώπητων τιμωρητριών του εγκλήματος, πάνω στην γη (Σταύρου και Βουσβούνη 1978, 238), μόνη (έλεγαν) η Αθηνά, με συνήγορο υπεράσπισης (είπε στο δικαστήριο ότι ο άντρας σπέρνει αυτόν που η γυναίκα γεννά, άρα δικαίως έκανε τον φόνο) τον Απόλλωνα και κατηγορους (είπαν στο δικαστήριο ότι η γυναίκα δίνει το αίμα σ' αυτόν που γεννά, άρα και μόνο γι' αυτό ο φόνος ήταν βαρύτερος) τις Ερινύες (Δημουλάς 2019). Συνιδρυτής ήταν (έλεγαν) και ο Τυνδάρεως ή / και η Ηριγόνη (Απολλόδωρος, 6. 25).

Ο Ορέστης αθώνεται (Αισχύλος, Ευμενίδες, Ευριπίδης, Ηλέκτρα, 1264 κ.ε.), στην ισοψηφία, που προέκυψε, από την Αθηνά, ως (μη εκ μητρός) Πρόεδρο του δικαστηρίου (Αισχύλος, Ευμενίδες). Από ευγνωμοσύνη ο Ορέστης ιδρύει εκεί βωμό στην Αρεία Αθηνά (Πausανίας, 1.28.5). Αλλά και στον λαό, ο οποίος, παρά όλα αυτά, θα εξακολουθεί να συνδέει το όνομά του με το κακό (Αριστοφάνης, 1490

κ.ε.), ο Ορέστης υπόσχεται, ως δικαιωματικά νόμιμος κληρονόμος του πατέρα του, μελλοντικός βασιλιάς του Άργους, φιλία και αιώνια συμμαχία με τις Αθήνες (Παυσανίας, 1.28.5).

Λίγες όμως από τις Ερινύες δέχονται την απόφαση και παραμένουν στις Αθήνες, ως Ευμενίδες, οι άλλες συνέχισαν να καταδιώκουν τον μητροκτόνο (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις), παντού (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Απολλόδωρος, Επιτομή, 6.26 κ.ε.). Ωσπου στέλνεται από τον Απόλλωνα, του οποίου ήρθε ξανά στους Δελφούς να πάρει την συμβουλή περί του πρακτέου εναντίον τους, στην Ταυρική χερσόνησο, στην πρωτεύουσα πόλη της, την Ταυρίδα, για να του φέρει το ζόανο της αδελφής του Αρτέμιδος (Δημουλάς, 2019). Η Ταυρίς ήταν εις «την σημερινήν Κριμαίαν, εις τα νότια της Ρωσίας, παρά την Αζοφικήν θάλασσαν και μάλιστα εις την παραλίαν» (Νικόδημος χ.χ., 5). Το ζητούσαν στην Αττική, για την πλήρη εξιλέωσή του (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Lesky 1985, 543-5, Τσουγκαράκης και Πατάκης χ.χ., 1987).

Ίσως, και ήταν αυτό φυσικό για τα της εποχής έθιμα και την αρχαία ηθική (βλ., Maury χ.χ.), ήθελαν να αφαιρέσουν την πρωτοκαθεδρία της φήμης των ιερών τής θεοποιημένης Ιφιγένειας, ιέρειας πια της Αρτέμιδος, προστάτιδος των τοκετών, από τις Αραφηνίδες Αλές και την γειτονική Βραυρώνα, αλλά και από τα Αίγαιρα της Αχαΐας, για τις Αθήνες (Κακριδής 1986, 198β). Λογικό, μετά την επαπειλούμενη θυσία της και την σωτηρία υφαρπαγή της από την Αρτεμιν (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Αυλίδι, Πρόκλος, Κύπρια, 31).

Οι πλάνες του Ορέστη Στην χώρα των Ταύρων

Στους βάρβαρους Ταύρους, τους ανακαλύπτουν, αυτόν και τον Πυλάδη ο οποίος προσέτρεξε στην έκκλησή του να τον συνοδεύσει, αγελαδάρηδες, πάνω σε έναν καινούργιο παροξυσμό παίρνοντας για Ερινύες τις αγελάδες των, ώσπου, έχοντας συνέλθει και δώσει μάχη και με άλλους εντόπιους, τους φέρνουν στον βασιλιά Θόαντα, ο οποίος τους παραδίδει στην Ιφιγένεια για θυσία (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Δημουλάς 2019). Η Ιφιγένεια, που κανείς δεν ξέρει ότι ζει, θυσιάζει κατ' εντολή τους όποιον ξένο φτάσει εκεί (Δημουλάς 2019).

Αλλά εκείνη, μετά και το όνειρό της ότι έπεφτε το σπίτι της μένοντας μόνο ο στύλος του με μορφή πλέον ανθρώπου, μαθαίνοντας την εθνικότητά τους, παρά την φοβερή μνήμη της από την Αυλίδα, τους ευσπλαγχνίζεται και μετά που μαθαίνει το όνομα του Πυλάδη, ρωτάει για το όνομα του Ορέστη, ο οποίος ως μη έχοντας σημασία για τον ίδιο τον αρνείται, λέγοντάς της απλά ότι είναι από το Άργος (Δημουλάς 2019, Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις). Η Ιφιγένεια τον βολιδοσκοπεί για τα συμβαίνοντα εκεί και για τους συντελεστές του πολέμου, καταλήγοντας στο να θυσιάσει τον Πυλάδη και να στείλει τον άλλον τους με γράμμα στο Άργος, καλώντας τον αδελφό της να έρθει να την πάρει από εδώ, πράγμα που ο άλλος το δέχεται μόνο με την προϋπόθεση να πάει ο Πυλάδης το γράμμα εκεί και όχι ο ίδιος, αν και με τα παιδιά που θα έκανε με την Ηλέκτρα θα ανάσταينه το όνομα των Ατρειδών (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Δημουλάς 2019).

Την άξια τόσο θαυμασμού πρόταση δέχεται η Ιφιγένεια, φανερώνοντάς του και το περιεχόμενο σε περίπτωση απώλειας του γράμματος, το οποίο ο Πυλάδης το παραδίδει αμέσως στον Ορέστη (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις). Ήταν ήδη προϋδασμένη, καθώς παραλλήλιζε το γεγονός με την θυσία της στην Αυλίδα, από τον Ορέστη (Πολύιδος, TrGF 78 F 1, πρβλ., Αριστοτέλης, 16, 1455a 4), του οποίου τον ώμο ήδη, καθώς ήταν έτοιμος για θυσία, έλαμπε ο φιλντισένιος ώμος του, ως γνήσιος απόγονος του Πέλοπος, ο οποίος τέτοιον επίσης ώμο είχε (Mythographi Graeci, 386 κ.ε.). Έτσι, ακολουθεί, από την πλευρά της αδελφής του Ορέστη Ιφιγένειας, ο αναγνωρισμός (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, βλ., Ευριπίδης, Ηλέκτρα).

Αμέσως η Ιφιγένεια καταστρώνει σχέδιο σωτηρίας: Οι νέοι μητροκτόνοι πρέπει πρώτα να εξαγνισθούν, όπως και το ζόανο, σε έρημη ακτή, όπου θα τους οδηγήσει με φύλακες και δούλους ως εκεί, με όλους τους άλλους να πρέπει να κλειστούν στα σπίτια τους, μη μολυνθούν, και τον βασιλιά να μείνει πίσω για να εξαγνίσει με φωτιά τον ναό για την θυσία (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, πρβλ., Ευριπίδης, Ελένη). «Η δράση των τριών κύριων προσώπων είναι κοινή στη συνέχεια, ως το τέλος του δράματος.» (Τσουγκαράκης και Πατάκης 1987², 177)

Η Ιφιγένεια προστάζει στους φύλακες και στους δούλους να απομακρυνθούν, μη επιτρεπομένου να 'δούν την μυστική ιερουργία, η οποία έτσι και γίνεται (Δημουλάς 2019). Μόνο που, στην αργοπορία της, έρχονται και τους βλέπουν σε ελληνικό καράβι, έτοιμο να απομακρυνθεί, ακούγοντας τον Ορέστη να τους αποκαλύπτει ποιος είναι, οπότε οι εντόπιοι τους τοξεύουν, στην προσπάθειά τους να κρατήσουν στον τόπο τους την ιέρειά τους (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις).

Μένεα πνέοντας ο Θόας κάλεσε σε συναγερμό «όλους τους πολίτες και τους στρατιώτες για να πιάσουν

το πλοίο και να τιμωρήσουν τους φυγάδες» (Τσουγκαράκης και Πατάκης, χ.χ., 119). Μα το καλοσκεφτείται και υποχωρεί (πρβλ., Δημουλάς 2002-3). Είναι η στιγμή που ο Ορέστης φώναζε φεύγοντας ότι θα μεταφέρει το ξόανο στην Αττική για να το εγκαταστήσει σε ιερό της θεάς, ως Ταυροπόλου για να θυμίζει την καταγωγή του αγάλματος, στην Βραυρώνα, με ιέρεια την αδελφή του (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Δημουλάς 2019). Η Ιφιγένεια θα ενταφιαζόταν, με τον θάνατό της, εκεί, ενώ οι γυναίκες, οι οποίες θα πέθαιναν στη γέννα, θα της αφιέρωναν τα φορέματά τους, με τον ιερέα να πληγώνει με μαχαίρι ελαφρά στον λαιμό έναν άνδρα (ως θύμηση των ανθρωποθυσιών στην Ταυρίδα), στη γιορτή της (Δημουλάς 2019, Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις). Και τους αφήνει να φύγουν (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις).

Στην Σμίνθη

Στο γυρισμό τους, μπήκαν στον Ελλήσποντο και μόλις βγήκαν στο Αιγαίο άραξαν στο νησί Σμίνθη (Υγίνος, 121, Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21).

Η Σμίνθη ήταν ένα συνηθισμένο τοπωνύμιο, στη δυτική παραλία της Μικρασίας και στα γειτονικά νησιά (Κακριδής 1986, 203^α Ανάλυση και σχόλια / Στη Σμίνθη, Δημουλάς 2019). Η περιοχή ολόγυρα όντως έβριθε από σμίνθους (=ποντικούς) (Δημουλάς 2019, Όμηρος, αρχή Α).

Ολόκληρη η περιοχή της Τρωάδος είχε πάρει το όνομά της από τους ποντικούς (σμίνθους) (Δημουλάς 2019, Παπαγιαννάκης και Σηφάκης (κείμεν., μτφρ. σ/σεις) 1970, 23-4, υποσ. 39, Μαυρόπουλος 2004, 82, στ. 39, Τριανταφυλλίδης (γ. εποπτ.) 1955-7, 3221, σμίνθος, Κουκουτσάκης (επιμ.) 1953, 26, 418β, σμίνθος, Ελεόπουλος και Ελεοπούλου χ.χ., 102, Σμινθεύς, Ρώσσης χ.χ., 36 Σμινθεύ, Κακριδή 1979, στην Ομήρου, Α, 10, κατά Πολυλά, υσ., Δελής 1979, 13, Σμινθέας, άγνωστος χ.χ., 23, υποσ. Σμινθεύ, Καμπανάς χ.χ., 26, Σμινθεύς). Σμίνθη ήταν πόλη τής τόσον σμινθόπληκτης περιοχής της Τρωάδος στην Ασία (Στέφανος Βυζάντιος, Σηφάκις 1970, 23, υποσ. 39, Κωνσταντινίδης 1997, 453^α Σμίνθη). Βέβαια, η Τρωική χώρα, στην Μικρά Ασία (Λωρέντης 1837, 546β-7), είναι μια ευρεία περιοχή (Stubbings 1972, χάρτης) με πολλές πολιτείες (Χριστόπουλος και Κακριδής 1986, ΕΜ, 5, 88), στις οποίες φαίνεται να επικρατεί η Χρύσα (πρβλ., Μαυρόπουλος, 82, στ. 39).

Χρύσα. Μικρή πόλη στην παραλία της Τρωάδος (Κουκουτσάκης 1953, 28, 239β, Χρύση 5, Ελεόπουλος και Ελεοπούλου 1972, 102), κοντά στην Τροία (Κακριδή 1972, στην Ομήρου, Α, 37, κατά Πολυλά, υσ.), πάνω σε ένα λόφο με λιμένα (Λωρέντης 1837, 587^α, Χρύσα, Κωνσταντινίδης, 531^α, Χρύσα 1, Καμπανάς, 27, Χρύση), στον Αδραμύττιο κόλπο (άγνωστος, 25, Χρύσην), έναντι της Τενέδου (Ρώσσης, 37, Χρύση). Εδώ πρέπει να μετακόμισε η παρά τον κόλπο του Αδραμυττίου πόλη, η Παλαιά (ή Κιλικίος) Χρύση καλουμένη (Κουκουτσάκης 1953, 28, 239β, Χρύση 4), προφανώς λόγω των πολλών επιδρομών των εδώ πληθυσμών των ποντικών (Οικονομίδης χ.χ., 1947β). Σμίνθη ήταν ίσως η Τένεδος, ίσως η Χρύση, από το όνομα του ιερέα του Σμινθέως (θεού των ευρύτατα διαδεδομένων εδώ σμίνθων, δηλαδή ποντικίων) Απόλλωνος Χρύση, ίσως κάποιο άλλο στην ευρύτερη, εκτεταμένη όντως, περιοχή (Κακριδής 1986, 203^α Ανάλυση και σχόλια / Στη Σμίνθη, Δημουλάς, 2019).

Εκεί ζούσε ακόμα ο ιερέας του Απόλλωνος Χρύσης (Όμηρος, Α 11 κ.ε., Λωρέντης 1837, 587, Κωνσταντινίδης 1997, 531β Χρύσης 1), έχοντας παραδώσει την εξουσία του νησιού στον εγγονό του από την Χρησηίδα Χρύση (Υγίνος, 121, Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21). Ο εγγονός Χρύσης φερόταν γιος τάχα (πρβλ., Δημουλάς 2019) του Απόλλωνος (Υγίνος, 121, Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21), αλλά στην πραγματικότητα ήταν γιος του Αγαμέμνονος (Υγίνος, 121), αδελφό του Ορέστη και της Ιφιγένειας (Σοφοκλής, Χρύσης, αποσπ. 726-30). Αυτό βέβαια δεν το ήξερε ο γερο – Χρύσης (Υγίνος, 121, Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21, Σοφοκλής, Χρύσης, αποσπ. 726-30).

Ο Ορέστης, όμως, ο οποίος μεγαλώνοντας θα έμαθε τα πάντα, φυσικά και αυτό, για τον πατέρα του (βλ., Κακριδής 1986, 179^α), τον οποίο παρά ταύτα [γι' αυτό και οι τόσες ενοχές του για ό,τι έκανε (Αισχύλος, Ορέστης, Σοφοκλής, Ορέστης, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21)] προσεταιρίστηκε (Αισχύλος, Ορέστης, Σοφοκλής, Ορέστης, Ηλέκτρα, Ευριπίδης, Ηλέκτρα), έναντι του (ασφαλώς) μεγάλου σκανδάλου της μάνας του με τον Αίγισθο (Όμηρος, γ 255 κ.ε., δ 512 κ.ε., λ 409 κ.ε., Πρόκλος, Νόστοι, 112, Ανδρίων, FGrHist 10 F 11, Ευριπίδης, Τρωάδες, 446 κ.ε., Απολλόδωρος, Επιτομή, 2.15 και 6.23, Αισχύλος, Αγαμέμνων, Χοηφόροι, 920), ήρθε εδώ, μη έχοντας ακόμα λυτρωθεί (Κακριδής 1986, 198^α), κυνηγημένος από τις Ερινύες του, ικέτης, στον ναό του Σμινθέως Απόλλωνος (Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21).

Εδώ κατέφτασε, μετανιωμένος που τους άφησε να φύγουν, ο Θόας, ο βασιλιάς των Ταύρων, απαιτώντας την παράδοσή του, με την ιέρεια και το ξόανό της μαζί (πρβλ., Ηρόδοτος, 4.103). Κάτι, που ήταν έτοιμος να κάνει ο γερο – Χρύσης (Υγίνος, 121), εκδικούμενος τον Αγαμέμνονα, ο οποίος είχε

αρπάξει την κόρη του στον τρωικό πόλεμο (Όμηρος, Α), με την οποία μάλιστα θα είχε γεννήσει (όπως θα είχε αφηθεί από την Κλυταιμίστρα να λείπει ο κόσμος) την Ιφιγένεια, την οποία επίσης είχε μπροστά του (πρβλ., Υγίνος, 121), στο πρόσωπο των παιδιών του (πρβλ., Δημουλάς 2019). Αλλά και ο εγγονός του, ο βασιλιάς Χρύσης, ο οποίος, μεγαλωμένος σαν γιος εκείνου (δεν ήξερε καν ότι η Χρησις δεν του ήταν μάνα, αλλά αδελφή του), θα είχε κληρονομήσει το ίδιο μίσος προς τον Αγαμέμνονα για την αδελφή του (Υγίνος, 121, Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21), αλλά και προς την Κλυταιμίστρα, από την οποία, όπως θα είχε ακούσει, κινδύνευε και ο ίδιος, ως επικίνδυνος κληρονόμος (νόθος) γιος, για την κατάσταση που είχε προκύψει, ύστερα και από τον φόνο του Αίγισθου και την διαδοχή από τον γιο του στις Μυκήνες (Ησύχιος, FGrHist 300, βλ., Πανταζής 1996, 252-314, 379-89).

Τους πρόλαβε η κόρη και μάνα Χρησις, αποκαλύπτοντας ότι στην πραγματικότητα ο εγγονός βασιλιάς Χρύσης ήταν αδελφός του Ορέστη και της Ιφιγένειας (Υγίνος, 121).

Και ο Χρύσης, αυτός, ο οποίος ήταν έτοιμος (αλλά δεν ήξερε ποιος ήταν ο Ορέστης και ποιος ο Πυλάδης) να σκοτώσει τον Ορέστη, όταν του το αποκάλυψε η μητέρα του, το αρνήθηκε και βοήθησε τον Ορέστη να σκοτώσει τον Θόαντα (Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21, Σοφοκλής, Χρύσης). Τότε είναι που πέθανε και ο γερο – Χρύσης, ίσως επιγενόμενο των τελευταίων συμβάντων, και ο εγγονός Χρύσης κληρονόμησε ολοκληρωτικά την εξουσία στο νησί (Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21). Κυνηγώντας ο ίδιος πια τα υπολείμματα του στρατού του, οδεύει προς την Σκυθία, αλλά πεθαίνει και θάβεται στην βιθυνιακή παραλία του Βοσπόρου, απέναντι από το αργότερο Βυζάντιο (Πακούβιος, Χρύσης, αποσπ. 1-21, Διονύσιος Βυζάντιος, στον Στέφανο Βυζάντιο, λ. Χρυσόπολις): η πολιτεία, η οποία χτίζεται εκεί, παίρνει το όνομά του και ονομάζεται Χρυσόπολη (Διονύσιος Βυζάντιος, στον Στέφανο Βυζάντιο, λ. Χρυσόπολις, Μέγα Ετυμολογικόν Λεξικόν χ.χ., 815, 56, λ. Χρυσόπολις).

Γιατί όμως ζήτησε (αν ζήτησε) και πήρε καινούργιο χρησμό; Μην έχοντας καταφέρει να ησυχάσει ακόμα πλήρως, υποφέροντας συχνά από υποτροπές της ενοχικής κατάστασής του, με την επιβεβαίωση της νέας κατάστασης, την οποία βρήκε εδώ, ζητάει και παίρνει ή αυτόκλητα λίγο πριν πεθάνει ο ιερέας του Απόλλωνος Χρύσης, ο οποίος ίσως και να θεωρούσε κάποια υποχθόνια ραδιουργία από τον Ορέστη ο οποίος στα μάτια του θα εποφθαλμιούσε κληρονομικά δικαιώματα την εξουσία και του νησιού του (Δημουλάς 2019).

Ο Χρύσης, λοιπόν, αντί να τον παροτρύνει να κάνει, όσον γίνεται πιο γρήγορα, φεύγοντας πλέον για τις Αθήνες, να επιτελέσει την εντολή του Απόλλωνος, σχετικά με το ξόανο της Αρτέμιδος, για να καθαρθεί επιτέλους πλήρως, του δίνει καινούργιο χρησμό, ότι δεν πρόκειται να καθαρθεί τελειωτικά αν δεν περάσει από τα κύματα επτά ποταμών, οι οποίοι θα ανάβλυζαν από την ίδια πηγή (Προλεγόμενα στον Θεόκριτο, σ. 2, 14 κ.ε., κ.ά., βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β). Τα ποτάμια αυτά έπρεπε, λογικά, να πηγάζουν από την ίδια πηγή και να παίρνουν, κατηγορίζοντας από το (ίδιο) βουνό, το καθένα το δρόμο τους ή να ξεκινάνε από μια (την ίδια) λίμνη κάποιου υψίπεδου, από το οποίο να κατηγορίζουν προς όπου δει, το πιθανότερο στην περιγύρω ακτογραμμή κάποιου (μεγάλου προφανώς) νησιού, ή σε κάποια μακρινή ενδοχώρα, από όπου θα ξεκινούν οι επτά ποταμοί, για να καταλήξουν σε μια εκτεταμένη ακτογραμμή μεγάλης χώρας (πρβλ., Κακριδής 1986, 5, 198β).

Τον έστελνε δηλαδή σε μέρη πολύ τουλάχιστον μακρινά, ίσως και μη υπαρκτά, του αρκούσε να εξαφανιστεί από τον Ορέστη ο κίνδυνος (βλ., Ησύχιος, FGrHist 300, Κακριδής 1986, 5, 198β, Πανταζής 1996, 252-314, 379-89). Αν πάλι εύρισκε πιθανόν κάπου μια τέτοια πηγή, θα έπρεπε να αφήσει εκεί το ξόανο της Αρτέμιδος, το οποίο όμως κατά τον πρώτο χρησμό του Απόλλωνος έπρεπε να καταλήξει στην Αττική (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Κακριδής 1986, 5, 198). Αφήνοντας το ξόανο σε μια (την όποια) πιθανή καθαρτήριά του πολιτεία, θα έφευγε μη λυτρωμένος και, χωρίς πια δυνατότητα να ξανααποκτήσει το ξόανο, το οποίο έπρεπε να το επιστρέψει στην Αττική, ενέργεια με την οποία μόνη θα απαλασσόταν από το μαρτύριο των τύψεών του, θα χανόταν κυνηγημένος από τις Ερινύες του στο πουθενά (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις).

Ο Ορέστης μπήκε στην αναζήτηση αυτής της πηγής (Κακριδής 1986, 5, 198).

Στην Αίνο

Πέρασε από την Αίνο, πόλη (Όμηρος, Δ 520, Στράβων, Στέφανος Βυζάντιος), «κειμένη» (Λωρέντης 1837, 19β Αίνος 1) «επί των εκβολών του Έβρου» (Κωνσταντινίδης 1997, 20β Αίνος 1), «καλουμένη πρότερον Πολτσοβρία, ήτοι πόλις του Πόλτους» (Λωρέντης 1837, 19β Αίνος 1) ή Πολτσοβρία (Μοσχόπουλος 1934, 2, 770^α Αίνος), καθώς «το βρία εδήλοι παρά τοις αρχαίοις Θραξί πόλις» (Λωρέντης 1837, 453β Πολτσοβρία, βλ., Κωνσταντινίδης 1997, 411 Πολτσοβρία), αν και, ίσως για την όχι αρεστή στον

λαό της διοίκηση από τον βασιλιά της, ο κόσμος είχε να την λείπει, για τις πολλές βροχές, Πολτυμόβρια (Στέφανος Βυζάντιος, Βουτοβρία, Εθνικά, 1, 187) ή Πολτιμβρία (Μοσχόπουλος 1934, 2, 770^α Αίνος), Πολυόμβρια (Βικιπαίδεια 2018, Αίνος Θράκης). Η [«προϋπήρχε της αλώσεως της Τροίας» (Μοσχόπουλος 1934, 2, 770^α Αίνος)] Αίνος, ίσως όχι από τον Αινεία, ο οποίος, με τον είκοσι πλοίων στόλο του, πέρασε, μετά την Άντανδρο, από εδώ, εν (μάλλον) βία, για τη Δύση (Βιργίλιος, III, 17), αλλά από τον Αίνο, αδελφό του Γουνέως, ο οποίος την εμεγάλυνε (Μοσχόπουλος 1934, 2, 770^α Αίνος). Ήταν κτισμένη λίγο πριν το 3.140 (βλ., Κουτρουβέλης 1999, 309 / 56), οπότε και ο βασιλιάς Πόλυτος υποδέχθηκε «φιλοφρόνως τον Ηρακλέα ότε ούτος επέστρεφεν εκ της πολιορκίας της Τροίας» (Λωρέντης 1837, 453 Πόλυτος, βλ., Κωνσταντινίδης 1997, 411 Πολτυοβρία, Απολλόδωρος, 2.5.9) στην Θράκη (Λωρέντης 1837, 19β Αίνος 1, Κωνσταντινίδης 1997, 20β Αίνος 1).

Στα Τρία Ποτάμια

Υποφέροντας ακόμα από τις Ερινύες του (Τζέτζης), ανηφόρισε, καθώς ο ποταμός «τότε ήταν πλωτός», πλέοντας αντίθετα από το ρεύμα βόρεια, αναζητώντας τους επτά ποταμούς της μιας πηγής (Βικιπαίδεια 2018, Αίνος Θράκης). Απογοητευμένος από την άκαρπη αναζήτηση λούστηκε τελικά στα Τρία Ποτάμια, κοντά στον Έβρο (Αίλιος Λαμπρίδιος, 7.6 κ.ε.), στην συμβολή Έβρου και [σήμερα, Τούντζα («Πατριδα μου» 2019)] Τόνσου (Σαμοθράκης 1934, 24, 47β Ορεστίας [Αρχ. Γεωργ.] και Άρδα («Πατριδα μου» 2019). Εκεί, καθώς του φάνηκε ότι είχε λυτρωθεί από το μαρτύριό του, ίδρυσε ευγνωμόνως, σε ανάμνηση της σωτηρίας του, την πόλη Ορέστη (Τζέτζης).

Η Ορεστίας ή Ορέστεια, καθώς μετονομάστηκε η Ορέστη, κτίστηκε πάνω στην Ουσκουδάμα, στη συμβολή των ποταμών Έβρου και Τόνσου, προς δυσμάς της τωρινής Αδριανουπόλεως (προάστιο Καραγάτς) (Σαμοθράκης 1934, 24, 47β Ορεστίας [Αρχ. γεωργ.]), πρωτεύουσας των Οδρυσσών (Σαμοθράκης 1934, 24, 47β Ορεστίας [Αρχ. γεωργ.], Τσερκέζης 2017). Μάλλον, όμως, χωρίς τελικό αποτέλεσμα, πράγμα που τον έκανε να μετακινηθεί ανατολικότερα για τον επιζητούμενο καθαρισμό του (πρβλ., Τζέτζης, Υγίνος, 121). Αυτό μπορεί να έγινε στην ίδια την μετέπειτα Αδριανούπολη: εκεί ίσως να λούστηκε για να εξαγιστεί ο μητροκτόνος Ορέστης (Σαμοθράκης 1934, 24, 47β Ορεστίας [Αρχ. Γεωργ.]). Χωρίς όμως και εδώ (πρβλ., Τζέτζης, Υγίνος, 121), σταθερό τουλάχιστον, θετικό για την αποκατάσταση της ψυχικής υγείας του αποτέλεσμα (Δημουλάς, 2019).

Στον Πόντο

Από τα Τρία Ποτάμια (βλ., Σαμσάρης 2005, 37-39) ο Ορέστης με την Ιφιγένεια και τον Πυλάδη με το ξόανο της Αρτέμιδος μαζί βρέθηκαν πάλι πλέοντας νότια (βλ., Βικιπαίδεια 2018, Αίνος Θράκης) και από εκεί είναι που σκοπεύοντας ολόενα και πιο νοτιοανατολικά, προς τις μεσοποτάμιες χώρες, όπου πολύ πιθανόν υπήρχε αυτό που του παράγγειλε ο Απόλλων διά του Χρύση, πέρασαν από το (μετέπειτα) Βυζάντιο (Τιμόμαχος, πρώτη συνάντηση των αδελφών στην Ταυρίδα) στον Πόντο (Κακριδής 1986, 5, 198β, Πανσανίας, 3.16.8, Στράβων, 12.2.3 και 12.2.7) για εκεί. «Η χώρα αυτή, κειμένη μεταξύ των δύο ποταμών, αποτελεί τρόπον τινά νήσον, περιβρεχομένην σχεδόν πανταχόθεν υπό υδάτων», με «τα (.....) ύδατα» του ορεινού βόρειου μέρους της να «φέρονται διά μικρών ποταμών προς τον Τίγρητα και προς τον Ζαμπ, ενώ προς Δ. φέρονται κυρίως προς τον Χαμπούρ, τον μεγαλύτερον ποταμόν της Μεσοποταμίας (.....)» (Μοσχόπουλος 1934, 17, 1β) Ίσως εκεί θα ήταν η λύτρωσή του!

Ο Πόντος διαρρέεται «υπό» [πολλών (Ιωακειμίδου 2016) πλωτών, σε όλο ή ένα τμήμα τους, σε βάθος από την θάλασσα («Τραπεζούντα» 2019)] «μεγάλων ποταμών, ως του Άλυσ, Λύκου και Ίριδος, και πολλών μικροτέρων» [Μελανθίου, Θερωμόδοντος, Χαρσιώτου, Πρυτάνεως, Πυξίτου και Καλοποτάμου (Φωτιάδης 2009, 11)] και παραπόταμων (Ιωακειμίδου 2016), «των οποίων το ρεύμα πολλαχού, ένεκα της ορεινής συστάσεως της χώρας, είναι ορμητικώτατον» (Παπαδόπουλος 1934, 20, 554γ Πόντος7β).

Δυτικά, ο ποταμός Άλυσ (Ηρόδοτος, Θουκυδίδης, Στράβων), πλωτός για 60 χιλιόμετρα (Pontos News 2016), πηγάζει από τα όρια Πόντου, Μεγάλης Καππαδοκίας και Μικρής Αρμενίας, διαρρέει Πόντο και Παφλαγονία, παράλληλα σχεδόν με τον Ευφράτη, και κάνοντας μια τεράστια καμπή γυρίζει βόρεια, μέσα από Φρυγία και Παφλαγονία, και χύνεται στη Μαύρη θάλασσα, ανάμεσα σε Αμισό και Σινάπη. Οι άλλοι έχουν ως εξής (Ιωακειμίδου 2016): Μικρότερος, ο Ίρις πηγάζει από τον Αντίταυρο, διασχίζει, χωρίζοντάς την στα δυο, την Αμάσεια και ενώνεται με τον Λύκο ποταμό, εκβάλλοντας στην πεδιάδα της Θεμισκύρας, στον κόλπο της Αμισού. Ο Λύκος διαρρέει τις περιφέρειες Κελκίτ, Χεριάνων και Νικοπόλεως. Ο Άκαμψις πηγάζει από την Αρμενία και χωρίζει την Τραπεζούντα και την Λαζική από το βασίλειο της Γουρίας, πλευστός. Δυτικά, ρέουν ο Άψαρος, ο Πυξίτης και ο Πρύτανις. Ακολου-

θούν οι Αδιηνός, Άσκουρος, Ρίζιος. Βορειότερα διαρρέει την Κολχίδα ο Φάσις. Οι Θερωδάων, Οίνιος, Μελάνθιος και άλλοι πηγάζουν από τα βουνά του Πόντου. Ο Κάνις διαρρέει ανατολικά την Αργυρούπολη και διασχίζοντας την Άρδασσα στρέφεται δυτικά από το όρος Ζύγανα με το όνομα πια Χαρσιώτης. Ο Πυξίτης ή Μυλοπόταμος ή Δαφνοπόταμος, στην Τραπεζούντα, διαρρέει την μεγάλη κοιλάδα προς Αρμενία και Περσία. Μεταξύ Τραπεζούντος και Σουρμένων ρέει ο Γημωράς. Ανατολικά της Τραπεζούντος απλώνεται ο ποταμός Όφις.

Θα μπορούσαν, πιστεύοντας ότι ακολουθούν την πλέον σύντομη οδό για τις απαρχές των μεγάλων ποταμών της Μεσοποταμίας, να πιάσουν τον ανατολικότερο νοτιοευξείνιο μυχό («Τραπεζούντα» 2019) για τα νοτιοανατολικά αυτά μέρη (Μοσχόπουλος 1934, 17, 1β). Από εκεί (βλ., Φωτιάδης 2009, II, 11), ακολουθώντας τον πλευστό Ακαμψι (Ιωακειμίδου, 2016) ή τον πλωτό, για μέρος του, Άλυν (Pontos News 2016) ποταμό, εισχώρησαν πεζή στην γειτονική Καππαδοκία (Κακριδής 1986, 5, 198β, βλ., Πανσανίας, 3.16.8, Στράβων, 12.2.3, 12.2.7). «Φυσικά όρια αυτής είναι ο» «μεγαλύτερος» «των ποταμών» (άλλοι εδώ ποταμοί: «ο Ευφράτης, ο Ίρις και ο Σάρος») «αυτής» «Άλυσ προς Δ.» και «η Παφλαγονία, η Λυκαονία και η Γαλατία», «ο Ταύρος προς Ν.» και «η Κιλικία», «ο Ευφράτης προς Α.» και «η Αρμενία και η Συρία», «και προς Β. ο Εύξεινος Πόντος» (Ζυγούρης 1934, 13, 772γ). Χωρίς όμως να βρουν και εκεί αυτό (το περί θαυματουργού πηγής) που τους είπε ο Χρύσης (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198).

Πάντως, τόσο στην ποντική (την επί του Ίριος) (Barrington Atlas, χάρτης 87, B4, και Map-by-Map Directory, σ. 1231, βλ., Πανσανίας, 3.16.8, Στράβων, 12.2.3, 12.2.7), όσο και στην (προς τον Αντίταυρο, με φημισμένο ιερατείο και μαντείο, στον ποταμό Σάρο) καπαδοκική (βλ., Πανσανίας, 3.16.8, Στράβων, 12.2.3, 12.2.7, Barrington Atlas και Map-by-Map Directory), Κόμανα, για καθαρά λόγους ανύψωσης του κύρους της παρουσίας των, τουλάχιστον στην γύρω περιοχή, αν όχι και στον ευρύτερο γνωστό τότε κόσμο, έλεγαν αργότερα, μη ξέροντας άλλωστε τον πρώτο χρησμό που του είχε δοθεί, αλλά τον δεύτερο (υποβολιμαίο προφανώς από εκείνον για να μην καθαρθεί ποτέ ο Ορέστης και έτσι, μη φέροντας το ξόανο στην Αττική, να παραμείνει με τις τύψεις του και να αποτρελαθεί), ότι εκεί είναι που ο Ορέστης και η Ιφιγένεια άφησαν το ιερό ξόανο της Αρτέμιδος (Δημουλάς 2019). Αν και πουθενά δεν βρήκε την λύτρωση ουδέ καν προσωρινά, γι' αυτό και δεν άφησε έτσι κι αλλιώς, ακόμα και αν υπήκουε στην εντέλειά του στον δεύτερο αυτό χρησμό, σε καμιά τους το ιερό ξόανο, απλά, παντού εκεί, σε κάποιο ναό τους, είχαν να δείξουν κάποια απομίμησή του, κάποιο αντίγραφο του, ως να επρόκειτο για το αυθεντικό εκείνο ξόανο της θεάς (Δημουλάς 2019, βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β). Ήταν φυσικό ένα τόσο σεβάσμιμο μνημείο να το διεκδικούν, τουλάχιστον για λόγους κύρους και μεγαλείου, για το καλό του λαού τους, τόσες πολιτείες (Κακριδής 1986, 5, 198β).

Στην Λυδία

Επαναγυρίζοντας, βγαίνουν Αιγαίο για τη Λυδία, στις περιοχές των ποταμών (μεταξύ άλλων) Σκαμάνδρου, Σιμόεντος, Έρμου, Αδούρου (Αστραίου, Καΐκου), Σαγγαρίου, Πακτωλού, Μαιάνδρου, Ύλλου, Καΐστρου (Αγγελόπουλος 1999, χάρτης περιοχής). «Ποταμοί» («ο Έρμος, με τους παραποτάμους του Πακτωλόν (...)) και Ύλλον, ο Κάυστρος και ο κατά τα νότια όρια και έξω αυτής Μαιάνδρος, εν μέρει δε κατά το βόρειο τμήμα αυτής ο Κάικος και ο Μάκεστος»), «οι» (επί των κόλπων της) «δύο μεγάλοι, Ερμαίος (της Σμύρνης) και Καΐστριος (Εφέσου) και» οι «των απειράριθμων μικρών (όρμων), ιδίως επί της Ερυθραίας χερσονήσου», και «Λίμναι» («η Γυγαΐη, μετονομασθείσα βραδύτερον Κολόη, η Σαλόη, η Τορρηβία, αι Σελληνούσαι και το Πηγάσειον») (Καψάλης, 6, 330α Λυδία), θα τους βοηθούσαν να βρουν την εφταποτάμια πηγή, που έψαχναν, πλην, ματαιώς (Κακριδής 1986, 5, 198). Φυσικά, μην ευρίσκοντας την εφταποτάμια πηγή, με συνέπεια να μην μπορεί να καθαρθεί και να ελευθερωθεί από τις ενοχές του, δεν αφήνει πουθενά το ξόανο της θεάς, μέχρι να λυτρωθεί: με την αβεβαιότητα (ήταν τόσες οι τύψεις του!) ότι θα ήταν αυτό ποτέ δυνατόν, νιώθοντας, ότι μάλλον ματαιοπονεί, ότι μάλλον ο Απόλλων, ως Λοξίας, διά του ιερέα του, τον παραπλανά (πρβλ., Ψιμόπουλος 2002², 155-78), δεν ξεχνάει με τίποτα ότι το ξόανο θα πρέπει να γυρίσει εξάπαντος στην Αττική (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198, πρβλ., Υγίνος, 122).

Από εκεί, κατηφόρισαν για την Συρία, στις περιοχές των πηγών των ποταμών Ορόντη, Τίγρη και Ευφράτη (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β). Η «επί του άνω ρου του Πυράμου ποταμού (νυν Δζιχάν)» «εν Κιλικία» Ιεράπολις [ιστορική πόλη (Science Wiki, Καστάβαλα / Καππαδοκία), «περίφημος διά το εν αυτή ιερόν Αρτέμιδος της «Περασσίας»», «καλουμένη και Καστάβαλα» (Σαμοθράκης 1934, 12, 864γ Ιεράπολις)] επίσης έδειχνε ένα άγαλμα σε κάποιον από τους ναούς της, βεβαιώνοντας τον κόσμο ότι αυτό ήταν που είχε κουβαλήσει ο Ορέστης από την χώρα των Ταύρων (βλ., Πανσανίας, 3.16.8, Στράβων,

12.2.3, 12.2.7). Αλλά και από την «του βορειοανατολικού τμήματος της Συρίας, του από του Ευφράτου ποταμού μέχρι του όρους Αμανού εκτεινομένου, όπερ εκαλείτο Κυρρηστική, ουχί μακράν της δεξιάς όχθης του Ευφράτου (.....), επί της από Αντιοχείας εις Έδεσσαν» [«εκ της Αντιοχείας εις Μεσοποταμίαν» (Σαρρής 1934, 6, 612β Βαμβύκη [Αρχ. Γεωγρ.])] «οδού (.....), Βαμβύκη» (Καψάλης 1934, 12, 864γ-5^α), όχι πάντως την Έδεσσα (πρβλ., Στράβων) [εγχωρίως, «Μαδόγκ», «24 μίλια δυτικώς του ομωνύμου ποταμού» (Σαρρής 1934, 6, 612β Βαμβύκη [Αρχ. Γεωγρ.]), «πρότερον καλουμένη» Ιεράπολη (Καψάλης 1934, 12, 864γ-5^α)], πέρασε ο Ορέστης.

Στο Μελάντιον

Εκεί, στο όρος Μελάντιον («ο της Κιλικίας υπέρκειται κατά το προς έω μέρος» [Στράβων (Didot), 576, 50]), κοντά στην αργότερη Αντιόχεια (Κακριδής 1986, 5, 198β), «από του Ταύρου» «καθήκον» [«Γκιαβούρ ή Γιαβούρ Νταγ (υψηλότερα κορυφή 6049 πόδες) και Δζεμπέλ – ελ – Αχμάρ Αλ – Λουκάν και Άλμα – Νταγ (5067 πόδες)», «κατά τας θέσεις», «ονομαζόμενον σήμερον»] (Σιδηροπούλου / Σκάσσης 1934, 4, Αμανόν / Αμανός / Άμανον), έλεγαν πως είδαν τον Ορέστη να λούζεται, για να καθαρθεί (Κακριδής 1986, 5, 198β). Το Μελάντιον, «απόσπασμα ον του Κιλικίου Ταύρου (.....) επί την Κιλικίαν και την Συριακήν εκτείνεται θάλασσαν προς την εσπέραν από της Καταονίας και τον νότον», «τοιαύτη διαστάσει», περικλείοντας, «τον Ισσικόν κόλπον άπαντα» [Στράβων (Didot), IB, α, 2], «τον κόλπον της Αλεξανδρέττας, από των προς Κιλικίαν Αμανίδων Πυλών έως Ρας – ελ – Κασσίν, της Πιερίας των αρχαίων», περιφράσσοντας, σύνορο, χωρώντας, ανατολικά της Μυριάνδρου, προς την Συρία, της Κιλικίας (Pompeius Melas, 613). Από τότε είναι που το βουνό μετονομάστηκε σε Άμανον (Ίώσηπος, I, 6.1) ή Αμανόν (Στράβων) ή Αμανός (Στράβων και Πλούταρχος) (από το στερητικό α και το μαινομαι) (Στέφανος Βυζάντιος, λ. Άμανον, Τζέτζης, 1374, Καψάλης 1934, 12, 864γ-5^α, κ.ά.), για το τέλος, όπως νόμιζαν, της μανίας του (Δημουλάς, 2019).

Ίσως εδώ ενόμισαν ότι βρήκαν αυτό που έψαχναν (Κακριδής 1986, 5, 198). Προς ώρας, ο Ορέστης αισθάνθηκε καθαρισμένος και ένωσε καλύτερα από πριν (Στέφανος Βυζάντιος, λ. Άμανον, Τζέτζης, 1374, Καψάλης 1934, 12, 864γ-5^α, κ.ά.). Μάλιστα, η φήμη της ιασής του, μέσα σε όλο το πλαίσιο της, είχε απλωθεί σε όλη την ευρύτερη περιοχή, ανατολικά τουλάχιστον μέχρι και την αργότερη Λαοδικεία (Παυσανίας, 3.16.8). Θεωρώντας, λοιπόν, πως έληξε το μαρτύριό του, αποφάσισε να μην προχωρήσει προς τις μεσοποτάμιες χώρες (βλ., Μοσχόπουλος 1934, 17, 1β), αλλά να τραβήξει πλέον για την πατρίδα του, που την λυμαινόταν ο γιος του Αιγίσθου (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198).

Ίσως όμως θα έπρεπε να βιαστεί: οι Ταύροι ίσως να κατέβαιναν να εκδικηθούν τον θάνατο του βασιλιά τους (πρβλ., Υγίνος, 121). Φήμη ίσως ότι ήδη κατεβαίνουν με αυτόν τον σκοπό, έκανε τον Ορέστη και την συνοδεία του να 'μπούν στο καράβι και να φύγουν δυτικά (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198). Αν και δεν αλήθευε η φήμη αυτή, καθώς οι Ταύροι, οι οποίοι μάλιστα γειτόνευαν με έναν αβρό και μάλλον πολύ φιλήσυχο λαό, τους Αγάθουρους (Σιδηροπούλου / Σκάσσης 1934, 22, 826^α Ταύροι (οι)), με τους οποίους, διόλου απίθανο, και οι Ταύροι θα έμοιαζαν, μόνον κατόπιν άνωθεν εντολών καταλήγοντας βάρβαροι με τους ξένους (πρβλ., Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Υγίνος, 121), θα ανάσαναν με τον θάνατο του βασιλιά τους, έχοντας πια ως φιλικές θεότητες (Κοράκους) τον Ορέστη και τον Πυλάδη, λόγω της άφθαστης φιλίας των (Λουκιανός, 1 και 7), και την Ιφιγένεια οιονεί θεά τους (Ηρόδοτος, 4. 103).

Φοβόταν, το κυριότερο όντας χωρίς στρατό, από φόβο μην του αρπάξουν το ξόανο της θεάς (βλ., Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις). Αυτό, καθώς οι Ταύροι αρχαιόθεν λάτρευαν την παρθενική Ορσιλόχη (οι Έλληνες την έλεγαν Ταυροπόλον ή Ταυριώνην ή Ταυρώ), την Άρτεμιν (Σιδηροπούλου / Σκάσσης 1934, 22, 826^α Ταύροι (οι)), γι' αυτό και επέμεναν να κρατούν την Ιφιγένεια (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις), την οποία εκείνη την είχε φέρει στα μέρη τους (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Αυλίδι). Αφήνοντας εκεί, αν υπήκουε στον δεύτερο χρησμό, το ξόανο, αφού πια είχε εκ πρώτης όψεως καθαρθεί, οφείλοντας έτσι κατά τον δεύτερο αυτό χρησμό να το αφήσει εκεί, και φεύγοντας με την αδελφή του (Κακριδής 1986, 5, 198), θα έσβηνε μια για πάντα η πιθανότητα να λυτρωθεί από τις τύψεις του (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις). Διότι, αφήνοντας το ξόανο στα χέρια των Ταύρων, δεν θα είχε πια για την πιθανότητα να άλλαζε γνώμη καμιά δυνατότητα να το ξαναπάρει πλέον στα χέρια του και να το πάει, όπως ήταν η διαταγή (στην αποθεραπεία του) του Απόλλωνος, στην Αττική (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, πρβλ., Απολλόδωρος, 6.26 κ.ε.).

Πήρε, λοιπόν, το ξόανο, αθετώντας το χρέος του, που είχε κατά τον δεύτερο χρησμό, να αφήσει εκεί το ιερό ξόανο, και 'μπήκαν σε καράβι επιστροφής, δυτικά, πλέοντας για το Άργος, το οποίο ήταν άλλωστε και ο τελικός στόχος του (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198).

Στην Ρόδο

Η θαλασσοταραχή τούς προσόρμησε στην Ρόδο (Απολλόδωρος, 6.27). Όπου επίσης, καθώς φαίνεται, υποτροπίασε, όχι πλέον ως προς τη μητέρα του, αλλά ως προς την αθέτηση της δεύτερης εντολής του Απόλλωνος, ως προς την αφιέρωση του ιερού ξόανου, και είπαν αργότερα ότι αναζήτησε λύση στο πρόβλημά του, που, τουλάχιστον φαινομενικά, επέμενε (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198).

Η Ρόδος δεν έχει μεγάλους ποταμούς [μεγαλύτερος, ο Γαδουράς, ανάμεσα στα χωριά Κάλαθος και Μάσαρη, στην ίδια πλευρά ο Αδραμύλας, ο Πλημμυριανός, ο οποίος χύνεται στο Πλημμύρι, ο Ασκληπιηνός, ο Λαρδιακός, στην Λάρδο, ο Μάκκαρης, ανάμεσα στα χωριά Μάσαρη και Μάλωνα, ο Λουτάνης, ο Αφαντενός, του χωριού Αφάντου, ο Πότος, ο Ψαλιδοπόταμος, στις Καλυθιές, ο Χάς, νοτιοδυτικά, ο Κρεμαστενός και ο Δαματρενός, στα ομώνυμα χωριά, τα Διπόταμα (συμβολή δύο ποταμών), ο (σχετικά πλατύτερος των άλλων) Πλατής, ο Άργυρος, στα χωριά Σάλακος και Καλαβάρδα], αλλά μόνο χειμάρρους, που τους λένε ποταμούς («Η Ρόδος από ψηλά» 2019, Βατάλας 1934, 21, 193γ Υδρογραφία, Κατσαράς 2019).

Δεν πηγάζουν ίσως έτσι κι αλλιώς (έτσι ίσως του είπαν, για να καρπωθούν το ιερό ξόανο) από το ίδιο μέρος, αλλά η ύπαρξη τόσων χειμάρρων στο ωσειδές νησί, δικαιολογούσε και την παρότρυνσή τους, στον Ορέστη, να κάνει εδώ τον καθασμό του (υπόθεσή του, την οποία θα έμαθαν από τον ίδιο, βλέποντάς τον κατηφή και ρωτώντας τον σχετικά γι' αυτό), διότι θα ήταν, και για τους αργότερινους, κάτι που ανέβαζε την πόλη τους στα μάτια τού (τότε) γνωστού κόσμου, το ότι εδώ είναι που λούστηκε και λυτρώθηκε ο Ορέστης (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198). Αυτό άλλωστε, έλεγαν, επιβεβαιώνεται και από το ότι εδώ, στην Ρόδο, άφησε το ιερό ξόανο της Αρτέμιδος ο Ορέστης (Απολλόδωρος, 6.27), ότι ο Ορέστης, μακριά από την ενδοχώρα, την οποία θα αλώνιζαν, όπως νόμιζε, οι Ταύροι για να τον 'βρούν, αποφάσισε να ενδώσει στο κέλευσμα του Απόλλωνος να αφήσει [και αφού δεν το έκανε εκεί, στο Άμανον, όπου και θεραπεύτηκε (Στέφανος Βυζάντιος, λ. Άμανον, Τζέτζης, 1374, κ.ά.)] το ξόανο, έστω, εδώ (Απολλόδωρος, 6.27), ότι, καλού κακού (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198), ο Ορέστης στύλωσε (με άλλα λόγια, εντοίχισε) το ξόανο στα τείχη της πόλης, έτσι ώστε να μην είναι δυνατή έτσι κι αλλιώς η αφαίρεσή του από τον οποιονδήποτε τρίτον και από τον οποιονδήποτε πολίτη της Ρόδου (Απολλόδωρος, 6.27).

Στην Πάτμο

Φεύγοντας, έχοντας πια απομακρυνθεί αρκετά από την Ανατολή, παρασυρμένος από την θαλασσοταραχή, η οποία τον έφερνε ολοένα και πιο δυτικά, προσορμίστηκε στην Πάτμο υγιής (Kaibel 1965, 872). Η Πάτμος έτσι κι αλλιώς δεν μπορούσε να του προσφέρει τίποτα, καθώς στερείται υπέργειων (υπόγειος ποταμός της καταλήγει στον Ιορδάνη) υδάτων (Μουλιάτη 2002). Αλλά και εκεί έμεινε η φήμη του ξόανου της Αρτέμιδος, για λόγους καθαρά, όπως και σε όλες τις έως εδώ πόλεις απ' όπου πέρασε ο Ορέστης με την συνοδεία του, τοπικής αίγλης στα μάτια τού τότε γνωστού κόσμου (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198).

Στην Τυνδαρίδα

Δεν ήταν όμως για πολλά καρτερητά (πρβλ., Υγίνος, 121, Κακριδής 1986, 5, 198). Ήδη, όταν ακόμα ήταν στους Ταύρους, πάνω που ετοίμαζαν τη θυσία τους, ένας δούλος του κατόρθωσε να ξεφύγει και έφτασε στις Μυκήνες, μηνώντας στην Ηλέκτρα να μην περιμένει τον Ορέστη πια, γιατί αυτόν και τον Πυλάδη τούς είχε 'δεί με τα μάτια του να προσφέρονται θυσία στην Άρτεμιν (Υγίνος, 122). Η είδηση είχε απλωθεί γρήγορα στην πόλη και ο γιος του Αίγισθου, ο Αλήτης, βρήκε την ευκαιρία, μια και δεν είχε απομείνει κανένας από την γενιά των Ατρείδων, να πάρει την εξουσία (Υγίνος, 122, Newman & Newman 2003). Ο Ορέστης με την συνοδεία του άνοιξαν αμέσως πανιά μόλις το επέτρεψαν οι άνεμοι και τράβηξαν δυτικά, προς το μέρος, όμως, όχι του Άργους, αλλά της πατρίδας του, της Σπάρτης, για να οργανώσει προφανώς καλύτερα την ανατροπή του σφετεριστή του θρόνου του, του Αλήτη (πρβλ., Υγίνος, 121, Κακριδής 1986, 5, 198).

Αλλά τρικυμία, στον Μαλέα, τον παρέσυρε, ακόμα πιο δυτικά, πέρα από την πατρίδα του, με αποτέλεσμα να προσορμιστεί στην κατωϊταλική περιοχή (Κακριδής 1986, 5, 198).

Στην κατωϊταλική αυτή περιοχή, παραγκωνίζοντας από το μυαλό του εντελώς την μητέρα του, βάζοντας την Τυνδαρίδα αδελφή της [αυτή είχε μείνει, στην ιστορία, ως Τυνδαρίς (Λωρέντης 1837, 548^α Τυνδαρίς)] Ελένη (Ευριπίδης, Ελένη, β.266) στη θέση της, ως μνήμη, και θέλοντας να εξευμενίσει τον (εκ μητρός) πάππο του, τον Τυνδάρεω (Newman & Newman, 2003), έβαλε τα θεμέλια της Τυνδαρίδος (Καψάλης 1934, 23, 486γ Τυνδαρίς), την οποία έκανε πόλη. Ήταν η σικελική πόλη (Προλεγόμενα στον Θεόκριτο, σ. 2) στα βόρεια παράλια (Καψάλης 1934, 23 486γ Τυνδαρίς), «ανατολικά επί του μεταξύ της Ιταλίας και της νήσου ταύτης ομώνυμου πορθμού» (Λωρέντης 1837, 361β 3), «εις απόστασιν 38

χιλιομέτρων» (Καψάλης 1934, 23 486γ Τυνδαρίς), δυτικά της αργότερης Ζάγκλης (Ηρόδοτος, 7.164, Θουκυδίδης, 6.4), η οποία πήρε κατόπιν το όνομα Μεσσήνη (Προλεγόμενα στον Θεόκριτο, σ. 2) από τους εξόριστους (μετά το τέλος του πελοποννησιακού πολέμου) Μεσσηνίους (Καψάλης 1934, 23, 486γ Τυνδαρίς). Οι Μεσσηνίοι έκαναν δικούς των τους Λάκωνες (βλ., Πausανίας) Τυνδαρίδες Διοσκούρους (Καψάλης 1934, 23, 486γ Τυνδαρίς). Αργότερα, ο τύραννος Διονύσιος ο πρεσβύτερος (Πολύβιος, Α 25, Στράβων, «Τυνδάριον, το, παρά Πτολ[ε]μ[αίων]», Κωνσταντινίδης 1997, 491^α Τυνδαρίς) αναζήτησε την ιδανική (γι' αυτό, που ακόμα ως ευτυχής απόηχος του συνέβαινε) πολιτεία (Κακριδής 1986, 5, 198).

Στο Ρήγιον

Από εκεί πέρασε «απέναντι της εν Σικελία» αυτής «πόλεως», στο ακρωτήριο Ρήγιον (Λωρέντης 1837, 477β Ρήγιον), στην Ιταλία (Στράβων, πρβλ., Απολλόδωρος, 2.5.10), όπου επίσης (θα) έκανε σπονδές στην Αρτέμιδα (πρβλ., Κακριδής 1986, 5, 198), και σταμάτησε στην Αρικήα, πολιτεία στο Λάτιο, 160 στάδια από τη Ρώμη, όπισθεν του Αλβανού όρους (Σέρβιος, 2.116), όπου άφησε εντολή για μεγάλες παράδοξες (απομιμητικές του τι συνέβαινε στην χώρα των Ταύρων) τελετές προς τιμήν της Αρτέμιδος (Pausanias, 2.27, Στράβων). Ίσως γι' αυτό νόμιζαν ότι εδώ ήταν που πέθανε ο Ορέστης, προσφέροντας τον εαυτό του στη θεά, ετεροχρονίζοντας την (παρ' ολίγο) θυσία του από την ίδια την αδελφή του Ιφιγένεια, επιφορτισμένη με τούτο το έργο στη θεά, στη χώρα των Ταύρων: τα οστά του, έλεγαν, αργότερα, μεταφέρθηκαν στη Ρώμη, στον ναό του Σατούρνου (Σέρβιος, 2.116).

Και εδώ, όπως παντού, έλεγαν ότι ο Ορέστης άφησε εκεί, στα μέρη τους, το ξόανο της Αρτέμιδος (πρβλ., Κακριδής 1986, 5, 196β-8, 203β), φυσικά, κάποιο ξόανο, απομίμηση του αυθεντικού, που άλλωστε (έλεγαν) άφησε στη Ρόδο (Απολλόδωρος, 6.27): πώς θα γίνονταν οι γιορτές στην Άρτεμι χωρίς (το) ξόανό της (Κακριδής 1986, 5, 198β);

Στην Ήπειρο

Ύστερα από αυτό, είπε να επιστρέψει και πέρασε, επαναγυρίζοντας, στη θάλασσα, νοτιοανατολικά (βλ., Στράβων, 7.7.8, κ.ά.), υποτροπιάζων, ακόμα (Κακριδής 1986, 5, 203β). Μην μπορώντας, όμως, ακόμα, ηθικά να επιστρέψει στο Άργος, παίρνει το δρόμο, βορειοδυτικά του ελλαδικού χώρου (βλ., Στράβων, 7.7.8, κ.ά.), καταλήγοντας, για να οργανώσει προφανώς την αντίσταση, κατά του σφετεριστή του θρόνου του (Υγίνος, 122, Newman & Newman 2003), στην ανατολική Ήπειρο, όπου χτίζει το Άργος, το Ορεστικόν (Στράβων, 7.7.8, κ.ά., Λωρέντης 1837, 62^α 3, Κωνσταντινίδης 1997, 70^α 4), προσπαθώντας να δώσει, όσο γίνεται πιο εμφαντικά, το στίγμα του, στην εξουσία του Άργους, στην οποία απέναντι δηλώνει παρών (Υγίνος, 122, Newman & Newman 2003). Ολόκληρη η Ήπειρος πήρε το όνομά του (Στράβων, 7.7.8, κ.ά., Κωνσταντινίδης 1997, 70^α 4). Ορέσται ονομάστηκαν, επίσης, προσβλέποντας σε καλύτερους (αργολικούς) τόπους, οι κάτοικοι, οι ανάμεσα σε Ήπειρο και Ιλλυρία (Θουκυδίδης, 2.80, Στράβων), και Ορεστίς η πατρίδα των (Στράβων).

Στην Βραυρώνα

Ύστερα, αν και κάποιοι διαγράφουν, εντελώς, όλες τις πλάνες του Ορέστη μέχρι να φτάσει εδώ (Καψάλης 1934, 7, 758β Βραυρών, βλ., Τσουγκαράκης και Πατάκης χ.χ., 9-10), κατέβηκε [τόσος ήταν ο αυτοσκοπός του (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις)!] στην Αττική, στη Βραυρώνα (Καψάλης 1934, 7, 758β Βραυρών), όπου έπρεπε να απιθώσει το ξόανο της θεάς (Τσουγκαράκης και Πατάκης χ.χ., 9-10), το οποίο, όμως (έλεγαν), είχε αφήσει στη Ρόδο (Απολλόδωρος, 6.27), πριν.

Πραγματικά, κανείς πια δεν ήξερε πού είχε τελικά εναποτεθεί το ξόανο της Αρτέμιδος (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β, 203β). «Το ξόανον της Αρτέμιδος απήγαγε» [στα 480, όταν οι Πέρσες κυρίευσαν και λεηλάτησαν τις Αθήνες (Pausanias, 3.16.8)], αρπάζοντάς το, όχι από εδώ, απ' όπου προφανώς εκλάπη (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β), αλλά από τις Αττικές [τις Αραφηνίδες, πλησίον των Αράφων, μεταξύ Μαραθώνος και Βραυρώνος, άντικρυς Καρύστου της Ευβοίας (Στράβων, Στέφανος Βυζάντιος, Λωρέντης 1837, 27^α Αλαί 1), και τις (επί λίμνης, ολίγον μακράν των Αθηνών, απέναντι της νήσου Υδρούσης, σημερινής Αλίβρης (Ξενοφών, Β, 2.34, Στράβων, Λωρέντης 1837, 27^α Αλαί 2)) Αιζωνίδες] και τις Βοιωτικές [στα σύνορα Λοκρίδος, σήμερα Αλάχι (Στράβων, Λωρέντης 1837, 27^α Αλαί 3)] Αλές (Pausanias, 3.16.8), «κατά τους περσικούς πολέμους ο Ξέρξης εις Σούσα, όθεν εδώρησεν αυτό ο Σέλευκος εις τους Λαοδικείς Σύρους» (Καψάλης 1934, 7, 758β Βραυρών). Κατόπιν προφανώς αίτησής των, καθώς στα μέρη τους [πίστευαν (βλ., Pausanias, 3.16.8, Καψάλης 1934, 19, 46)] θεραπεύθηκε ο Ορέστης και επομένως (Δημουλάς, 2019) το δικαιούνταν.

Στα αργότερα χρόνια (βλ., Καψάλης 1934, 7, 758β Βραυρών), όλοι πια έλεγαν ότι το ξόανο δεν επέστρεψε ποτέ, παρά τις εντολές του θεού, εκεί (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β, 203β), και ο ναός (Στράβων, 9.1.22, Πausanías, 1.33.1, Στέφανος Βυζάντιος) έμοιαζε άδειος, δίχως αυτό (βλ., Κακριδής 1986, 5, 198β, 203β).

Δόξα και θάνατος του Ορέστη

Έφυγαν, πριν οτιδήποτε, αναφανδόν, δίχως άλλη σκέψη, για τους Δελφούς, περί του τελικού πρακτέου (Ευριπίδης, Ιφιγένεια η εν Ταύροις, Κακριδής 1986, 5, 198).

Στους Δελφούς, είχαν μια αναπάντεχη συντυχία (Δημουλάς 2019).

Η Ερμιόνη, η οποία δεν μπόρεσε να κάνει παιδί από τον Νεοπτόλεμο, άκληρη καθώς ήταν για τον κόσμο (δεν ήξεραν για το παιδί της από τον Ορέστη, τον οποίο ίσως αναγκάστηκε να παρατήσει, αν δεν τον σκότωσε ο Νεοπτόλεμος), έπεσε, ως στείρα, στην περιφρόνηση, από τις άλλες γυναίκες, και ο Νεοπτόλεμος, στον φόβο του, ότι μαζί του θα σβήσει η γενιά του Πηλέως, αποφασίζει να πάει μαζί της στους Δελφούς να ερωτήσουν τον Απόλλωνα, αν και πώς θα κάνουν παιδιά (Απολλόδωρος, 6.14, Πακούβιος, *Hermiona*, αποσπ. 1-24, Υγίνος, 123, Σέρβιος, 3.330 και 11.264). Από τον οποίο, μικροπρεπής, όπως αποδείχθηκε, με την υπεροψία του (Πίνδαρος, Παιάνες, 6.34 κ.ε.), πάντα ζητούσε από τον Απόλλωνα αποζημίωση, γιατί σκότωσε τον πατέρα του, απειλώντας ότι θα ληηλατήσει το μαντείο του (πρβλ., Ευριπίδης, *Ανδρομάχη*, 51 κ.ε., Ορέστης, 1655 κ.ε., κ.ά.), όντας έτοιμος να συλήσει τα αναθήματα και να βάλει φωτιά στον ναό του (Απολλόδωρος, 6.14). Ξεχνώντας το, τώρα, και φέρνοντάς του [προασπαθώντας (προσωρινό δείγμα ευσέβειας) να σβήσει την παλιά εικόνα του ως ιερόσυλου στην Τροία και φιλόνομικους στους Δελφούς (Σχόλια στον Πυθιονικό, στ. 70, 94, 150)], για τον ναό του, μέρος της λείας του από τον πόλεμο (Πίνδαρος, *Νεμεόνικος*, 7.32 κ.ε.).

Στη γιορτή, στην οποία έτυχαν, μόνο ένας Αιακίδης, όπως ήταν και αυτός, έπρεπε (το είχαν γραμμένο οι Μοίρες, έλεγαν) να εποπτεύει μέσα στον ιερό περίβολο τις θυσίες και τις πομπές (βλ., Σχόλια στον Πίνδαρο, *Νεμεόνικος*, 7.68, Σχόλια στον *Νεμεόνικο*, στ. 70, 94, 150, Πausanías, 10.24.6, Στράβων, 9.3.9). Το έθος αυτό συνεχίστηκε από τους επόμενους, λατρεύοντας τον Νεοπτόλεμο, του λοιπού, ως θεό, στον τάφο του (Δημουλάς 2019). Τον είχαν θάψει στο κατώφλι του ναού, μέχρι που, όταν ήρθε εδώ ο Μενέλαος, τον έθαψε σε τέμενος, πιο πάνω από τον ναό (Ασκληπιάδης, *FGrHist 12 F 15*), σε ένα περίβολο, βορινά του ναού, παρά την πηγή Κασσοτίδα (Πausanías, 10.24.6, Στράβων, 9.3.9). Από εκεί, πίστευαν, κανόνιζε, μαζί με την Θέμιδα, τις πομπές και τις θυσίες στα Ξένια, στα οποία, θεός πια, καλούσε τους ήρωες σε τραπέζι (Σχόλια στον Πίνδαρο, *Νεμεόνικος*, 7.68). Κάθε χρόνο, του πρόσφεραν εναγίσματα (Πausanías, 10.24.6, Στράβων, 9.3.9).

Πάνω στην ώρα, συναντιέται με τον Ορέστη, τη στιγμή που εκείνος θυσίαζε (Σοφοκλής, Ερμιόνη, αποσπ. 202-3, Σχόλια στον Όμηρο, δ 4, Ευστάθιος, 1479, 11, στο δ 3, Ευριπίδης, *Ανδρομάχη*) και του ζητά πίσω ως γυναίκα του την Ερμιόνη (Απολλόδωρος, 6.14, Πακούβιος, *Hermiona*, αποσπ. 1-24, Υγίνος, 123, Σέρβιος, 3.330 και 11.264).

Η σύγκρουση είναι μοιραία (Σχόλια στον *Νεμεόνικο*, στ. 70, 94, 150). Πάνω που ήταν έτοιμος να τον σκοτώσει με το σπαθί του (Απολλόδωρος, 6.14, Πακούβιος, *Hermiona*, αποσπ. 1-24, Υγίνος, 123, Σέρβιος, 3.330 και 11.264), διατάζει να γίνει από άλλον ο φόνος (Κακριδής 1986, 5, 313^α). Τον προλαβαίνει (βλ., Απολλόδωρος, 6.14, Πακούβιος, *Hermiona*, αποσπ. 1-24, Υγίνος, 123, Σέρβιος, 3.330 και 11.264), «κατά λάθος» (Κακριδής 1986, 5, 312β), ο «υπηρέτης του ναού» (Κακριδής 1986, 5, 312β, βλ., Πίνδαρος, *Νεμεόνικος*, 7.32 κ.ε.) Μαχαιρέας, από την Φωκίδα (Απολλόδωρος, 6.14), γιος του Δαίτα (Ασκληπιάδης, *FGrHist 12 F 15*), κάτοικος Δελφών (Στράβων).

Έτσι φαίνεται πως έγινε. «Όπως και να έχει το πράγμα, από το να προκαλέσει ο Ορέστης το θάνατο του Νεοπτόλεμου με τους ανθρώπους του στους Δελφούς ώσπου να τον σκοτώσει με το χέρι του, η διαφορά δεν είναι μεγάλη.» (Κακριδής 1986, 5, 313^α). Το όνειρό του ήταν να τον σκοτώσει στο παλάτι του, στη Φθία, πάνω στον βωμό του Ερκείου Διός, όπως εκείνος τον Πρίαμο (Βιργίλιος, *Αινειάς*, 3.330 κ.ε., βλ., Πίνδαρος, Παιάνες, 6.73 κ.ε.). Αυτό ήταν γνωστό στους πάντες, αφού όλοι έλεγαν μετά ότι ο Ορέστης πήρε και ανεμοσκόρπισε τα κόκαλά του στον Αμβρακικό κόλπο (Απολλόδωρος, 6.14, Πακούβιος, *Hermiona*, αποσπ. 1-24, Υγίνος, 123, Σέρβιος, 3.330 και 11.264), στην νέα πατρίδα του Νεοπτόλεμου, που άλλωστε ο ίδιος, αντί της Φθίας, επέλεξε: την Ήπειρο (πρβλ., Πίνδαρος, *Νεμεόνικος*, 7.32 κ.ε.). Έτσι κι αλλιώς, το δρόμο για την πραγματική πατρίδα του τού έκοψε, έλεγαν, ο Απόλλων για τη βαρβαρότητά του με την άγρια δολοφονία του Πριάμου, ως εάν ο Απόλλων, μετά τον πατέρα του, τον Αχιλλέα, να είχε βάλει αυτοσκοπό του να σκοτώσει και τον ίδιο (Πίνδαρος, Παιάνες, 6.73 κ.ε.).

Την ίδια ώρα που ο Ορέστης παίρνει πίσω την Ερμιόνη του (Σοφοκλής, Ερμιόνη, αποσπ. 202-3, Σχόλια στον Όμηρο, δ 4, Ευστάθιος, 1479, 11, στο δ 3, Ευριπίδης, Ανδρομάχη) [όλοι, με αντισπαρτιακό μένος χάρηκαν για το γεγονός (πρβλ., Ευριπίδης, Ανδρομάχη, 445 κ.ε.)], όντας ακόμα στον ναό, είχαν φτάσει και ο δούλος με την Ηλέκτρα, η οποία τον αγγάρεψε να έρθει μαζί της στους Δελφούς για να παραπονεθεί στον θεό, πώς άφησε να γίνει η ανίερη θυσία του αδελφού της (Δημουλάς 2019, βλ., Σοφοκλής, Ηλέκτρα). Εκείνος τής κατηγόρησε την Ιφιγένεια, η οποία περίμενε έξω από τον ναό, ως την υπαίτια του ανοσοιουργήματος, για το οποίο η Ηλέκτρα όρμησε με ένα δαυλό να της κάψει τα μάτια (Δημουλάς 2019). Την τελευταία στιγμή βγήκε ο Ορέστης και μαρτυρώντας την αλήθεια αποσόβησε το κακό (άγνωστος, τραγωδία 4^{ου} αιώνα, Υγίνος, 122, Σοφοκλής, Αλήτης, αποσπ. 101-7).

Ο θεός εντάλθηκε η Ιφιγένεια να παραμείνει στην Βραυρώνα, προστάτρια των γυναικών στον τοκετό τους, στη θέση της Αρτέμιδος, όπου θα εναποτεθεί και το ξόανό της (Κακριδής 1986, 5, 196β, Ανάλυση και Σχόλια, Τσουγκαράκης και Πατάκης χ.χ., 9-10). Μια κίνηση για απάλυνση των «ως ένα οξύ βέλος το οποίον διαπερνά και σχίζει το σώμα της γυναικός που γεννά» (Decharme 1884, 344)] πόνων της γέννας [της μητέρας, που πεθαίνει για το παιδί της και σκοτώνεται από αυτό (Richerpin 1881, Η καρδιά της μάνας, Δημουλάς 2019)!], για το σβήσιμο των αφάνταστων, αμείωτων, ενοχών του μητροκτόνου (Δημουλάς 2019)...

Απ' όπου περνούσε πια, στις (γειτονικές) Αττικές [τις Αραφηνίδες (Στράβων, Στέφανος Βυζάντιος, Λωρέντης 1837, 27^α Αλαί 1) και τις Αιξωνίδες (Ξενοφών, Β, 2.34, Στράβων, Λωρέντης 1837, 27^α Αλαί 2)] και Βοιωτικές (Στράβων, Λωρέντης 1837, 27^α Αλαί 3) Αλές, αλλά και πιο κάτω, μεταξύ Αιγών και Πελλήνης (Στράβων, Η', 7), στην Αίγειρα (Παυσανίας, 7.26.5) ή, άλλως, Υπερησία (Όμηρος, Β 573, Παυσανίας, 7.26.2) της Αχαΐας και στην Ερμιόνη της Αργολίδος (Παυσανίας, 2.35.1), ο Ορέστης, κατεβαίνοντας στις Μυκήνες, διέδιδε το ιερό καθήκον της αδελφής του Ιφιγένειας (Κακριδής 1986, 5, 196β, Ανάλυση και Σχόλια, Τσουγκαράκης και Πατάκης χ.χ., 9-10). Ο κόσμος κατεσκεύαζε αντίγραφα του ξόανου της Αρτέμιδος (Κακριδής 1986, 5, 196β-8, 203β), εγκαθιστώντας την Άρτεμιν, ως την θεά των τοκετών, θεά της γέννας, θεά της μητρότητας, στα μέρη τους (Thomson 1954, 190).

Ύστερα, κατέβηκε στην πατρίδα του (Άργος), δικαιοματικά, ως γιος του Αγαμέμνονος, βασιλιάς της (Ηρόδοτος, 1.67 κ.ε., Ασκληπιάδης, FGrHist 12 F 25, Παυσανίας, 2.18.5 κ.ε., 3.3.5 κ.ε., 3.11.10, Απολλόδομος, 6.28, Velleius Paternulus, 1.1.3).

Σκοτώνει τον σφετεριστή βασιλιά, γιο του Αίγισθου, Αλήτη (Newman & Newman, 2003, Υγίνος, 121-2, άγνωστος, τραγωδία 4^{ου} αι. π.Χ., Σοφοκλής, Αλήτης) και αποπειράται να σκοτώσει την Ηριγόνη, την κόρη του Αίγισθου, πράγμα που αποσοβήθηκε από την Άρτεμιν (Υγίνος, 121-2, άγνωστος, τραγωδία 4^{ου} αι. π.Χ., Σοφοκλής, Αλήτης).

Απλώσε την εξουσία του ως την Σπάρτη, στην οποία επίσης έγινε (του το πρόσφεραν οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι), ενώνοντάς την με το Άργος και τις Μυκήνες, βασιλιάς, μια και ο βασιλιάς της Μενέλαος δεν άφησε γνήσιους απογόνους (Κακριδής 1986, 5, 202^α).

Πέθανε, αν και εν δόξη, εν τέλει, άδοξα, στην Τεγέα της Αρκαδίας, από δάγκωμα φιδιού (Ηρόδοτος, 1.67 κ.ε., Ασκληπιάδης, FGrHist 12 F 25, Παυσανίας, 2.18.5 κ.ε., 3.3.5 κ.ε., 3.11.10, Απολλόδομος, Επιτομή, 6.28, Velleius Paternulus, 1.1.3).

Επίλογος

Η Ορεστιάς κτίστηκε πάνω στην Ουσκουδάμα, όπου, στη συμβολή των ποταμών Έβρου και Τόνσου, προς δυσμάς της τωρινής Αδριανουπόλεως (προάστιο Καραγάτς) ή στην ίδια την Αδριανούπολη, λούστηκε και εξαγνίστηκε ο μητροκτόνος Ορέστης.

Ο Ορέστης, οκτώ χρόνια μετά τη δολοφονία του πατέρα του, σκοτώνει τους δολοφόνους του, τον Αίγισθο και την συνεργό του Κλυταιμνήστρα. Ο φόνος και των δύο έγινε την ίδια χρονική στιγμή. Το κυνηγητό του Ορέστη από τις Ερινύες άρχισε αμέσως μετά τη δολοφονία της μάνας του. Η επιτακτικότητα της μητροκτονίας, ως τιμωρίας της δολοφονίας του πατέρα του από την μάνα του, κάνει τον Ορέστη να μην υπολογίζει τα ψυχολογικά συνεπαγόμενα, έστω που τα εγκλήματα των δολοφόνων του Αγαμέμνονος δεν είναι με τα εγκλήματα του Ορέστη ισοβαρή.

Μετά τον φόνο της μάνας του (Άργος), που, για τις ατιμίες της, τον είχε στείλει να μεγαλώνει στον Στρόφιο, στη Φωκίδα (Δαυλίσ), ο Ορέστης, καταδιωκόμενος από τις Ερινύες, στέλνεται από τον Απόλλωνα (Δελφοί), εξόριστος, για ένα χρόνο στην Αρκαδία (Παρρασία) και από εκεί στην Αττική (Αθήνα), όπου δικάζεται και αθώνεται, χωρίς όμως να εξιλεωθεί, κάτι που τον κάνει να επιστρέψει στον Απόλλωνα (Δελφοί), ο οποίος τον στέλνει στην Ταυρική (Ταυρίς), για να του φέρει το ξόανο της αδελφής

του Αρτέμιδος. Κάτι που, ύστερα από ένα σταθμό του στην ανατολική Ήπειρο (Άργος Ορεστικών) και στην Θράκη (Ουσκουδάμα), έκανε και το έφερε, μετά από ένα σταθμό του στην Σμίνθη (Σμίνθη), στην Αττική (Βραυρών). Ύστερα, πήγε να ευχαριστήσει τον Απόλλωνα (Δελφοί) και κατέβηκε στην πατρίδα του (Άργος), βασιλιάς. Πέθανε στην Αρκαδία (Παρρασία (;)) ή, αν και ίσως η φήμη απλά το έκανε έτσι, έχοντας ίσως (τα) οστά του, στο Λάτιον (Αρικήα).

Όλες αυτές οι πόλεις που είδαμε, αλλά και οι άλλες που τις περιγράψαμε αλλά δεν τις είδαμε, έχουν να επιδείξουν στον εραστή και όχι μόνον των αρχαίων ιστοριών μας (που σίγουρα δεν είναι άπαξ γενομένες, καθώς ο άνθρωπος, όσο και να αλλάξει, παραμένει ανέκαθεν περίπου ο αυτός στα ψυχοσωματικά του χαρακτηριστικά ιδιώματα, έτσι που κάνει την ιστορία να επαναλαμβάνεται, αλλά επιζούν ανάμεσά μας ως η φανερή ή και όχι καθημερινή ζωή όλων μας) μια πολύ δυνατή ιστορία, από τις λίγες, με τόσο δυνατά συναισθήματα, αλλά και με τόσο ψυχικό βάθος. Αυτήν του μητροκτόνου, που, παρά το δίκαιο που περιβάλλει την πράξη του, κατατρώχεται από τη συνείδησή του, η οποία του θυμίζει διαρκώς ότι σκότωσε τον άνθρωπο, ο οποίος τον έφερε στη ζωή, την ίδια του τη ζωή, βάζοντας την ίδια του τη ζωή, στον τάφο, όντας ο ίδιος τελικά η ζωή εν τάφω.

Η τουλάχιστον πολιτισμική σύνδεση όλων αυτών και όσων άλλων πόλεων, που πιθανόν θα 'βρούμε στη συνέχεια των ερευνών μας, για το περιεχόμενο ενός των τευχών της μονοθεματικής μηνιαίας έκδοσής μας «Η Ψυχοβιοπαθολογία στην Ιστορία», για όταν αυτή αρχίσει να κυκλοφορείται, του αφιερωμένου στο έγκλημα που έγινε στις Μυκήνες και στην τιμωρία του μητροκτόνου, η πολιτισμική, λοιπόν, σύνδεση όλων αυτών και όσων άλλων πόλεων, γύρω από το κυνηγητό του Ορέστη από τις Ερινύες, με άξονα τον βίο και την πολιτεία του, περιφερόμενου μεταξύ των, σίγουρα θα αποτελέσει, τουλάχιστον τουριστικά, αναπτυξιακό παράγοντα όλων. Με εκδηλώσεις συνεδριακού τύπου, που θα μπορούν να γίνονται κάθε χρόνο σε άλλη (την κάθε φορά) αυτών των πόλεων, δίκην αμφικτυονίας, φέρνοντας κόσμο, με όλα τα παρελκόμενα αναπτυξιακά οφέλη, στην κάθε αυτή πόλη, όπου κάθε φορά η αναφορά στη συγκεκριμένη ιστορία. Έτσι, αναδεικνύεται και η συνοχή της κοινής μας ιστορίας του τόπου μας, τον οποίο και ενώνει αυτή σε ένα ενιαίο, ιστορικό, πολιτισμικό πλαίσιο, ως ένα ενιαίο χώρο, όπου λαμβάνουν χώρα δυνατές συγκινήσεις.

Η πρόταση αυτή ακολουθεί μια υπόθεση ολόκληρης σειράς παρόμοιων εγχειρημάτων επί υπόβαθρου άλλων ιστοριών, κάθε εποχής της Ιστορίας μας, τα οποία έχουν τεθεί υπόψη αρμοδίων πόλεων της χώρας μας για τουλάχιστον τουριστική αξιοποίηση.

Ευχαριστίες

Σε όλη την διεπιστημονική Ομάδα μου Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας (Ν.– Φ. Αγραφιώτη, Σ. Θηβαίου, Ει.–Χ. Δροσινού, Γ. Ζαμπέτογυ, Δ. Δημάκας, Κ. Ζαμπάκας, Μ. Γιαννούλα, Α. Βαχτσεβάνου, Α. Αργύρη, Α. Γαλλή, Ο. Κούρτογλου, Ι. Κωνσταντινίδης, Χ. Πατσιώρα, Χ. Μπαμπαλής, Χ. Παπαμάνθος, Σ. Παπαρίση, Δ. Παπατζέλος, Α. Τσιρούκης, Κ. Τέλλιου, Σ. Αξελού, Α. Δήμου, Ν. Βερβέρας, Π. Ζησόπουλος, Ι. Τρίγκας, Ευ. Ιωαννίδη, Π. Τάσκα, Α. Καμπέ, Δ. Δραγανιδάκης, Χ. Μαστοροδήμου, Δ. Λιόβας, Χ. Πολύζος κ.ά.), που πλαισιώνει το όλο έργο μου, στον Μορφωτικό Οργανισμό Ψυχοβιοαναλύσεως «έκ τῶν ὑστέρων», κυρίως στην (όπου θα αναπτυχθεί, περαιτέρω, σε ολόκληρο τεύχος, η παρούσα θεματική) μονοθεματική μηνιαία σειρά μας «Η Ψυχοβιοπαθολογία στην Ιστορία», για τα πάθη του ανθρώπου, από τότε, που θυμάται την παρουσία του και την ζωή του, στην γη.

Βιβλιογραφία

Αγγελόπουλος, Α. (1999). Η Προϊστορική Ελλάδα / Λεξικόν τοπωνυμίων. Ηλεκτρονικός σχεδιασμός χαρτών. Αθήνα: Aldebaran Εκδοτική & Εμπορική Ε.Π.Ε.. 71, Ερμιόνη, 72, 90 Πρω, χάρτης Μικράς Ασίας.

[Άγνωστος] (χ.χ.). [Ομήρου Ιλιάς: κείμενον, μετάφρασις κ.λπ.]. 23 Σμινθεύ, 25 Χρύσην.

[Άγνωστος]. Τραγωδία, 4ος αιώνας.

Αθήναιος. [Ατρείδων Κάθοδος:] 7, 281b, 9, 399a.

Αιλιανός. Ποικίλη Ιστορία. 4.26 = απ. 2 Ρ.

Αίλιος Λαμπρίδιος. Ηλιογάβαλος, 7.6 κ.ε..

Αισχύλος. Αγαμέμνων. 880 κ.ε..

Αισχύλος. Ευμενίδες.

- Αισχύλος. Ορέστης.
- Αισχύλος. Παλαμήδης, αποσπ., 312-5.
- Αισχύλος. Χοηφόροι, 920.
- Ακκιος. Αίγισθος.
- Ακκιος. Κλυταιμίστρα.
- Ακουσίλαος. FGr Hist, 2 F 40.
- Αλκιδάμας. Στον Rademacher, L. (1951), *Artium scriptores. Sitzungsberichte der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philos. –Hist. Klasse, Wien, Verl. der Akademie (SbW)*. 227, 3.
- Ανδρίων. *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, 10 F 11. Berlin: F. Jacoby (1923).
- Απολλόδωρος. Βιβλιοθήκη (Επιτομή), FGr Hist, 244 F 133, 2: 5.9 και 10, 15, 23, 3: 2.2, 8 κ.ε., 5.10 κ.ε., 6.8 κ.ε., 9. 23, 13-4, 23-28, 174.
- Αριστοτέλης. Ποιητική, 15-6, 1454a, 1455a 4.
- Αριστοφάνης. Όρνιθες, 1490 κ.ε..
- Ασκληπιάδης, από την Τράγυλο. F Gr Hist. 12 F 15, 25.
- Augé, (), Gillon, (), Hollier – Larousse, (), Morreau, (), et Cie (1963). Ορέστης. Πάπυρος – Λαρούς: «Γενική Παγκόσμιος Εγκυκλοπαίδεια μετά πλήρους λεξικού της ελληνικής γλώσσας, «επί τη βάση της γενικής εγκυκλοπαιδικής ύλης του «Grand Larousse Encyclopédique», προσαρμοσθείσης υπό της Επιστημονικής Εταιρείας των Ελληνικών Γραμμάτων «Πάπυρος»». Αθήναι: Επιστημονική Εταιρεία των Ελληνικών Γραμμάτων «Πάπυρος». Τόμος Δέκατος, 818α-β.
- Barrington, () (χ.χ.). *Atlas of the Greek and Roman World*. Χάρτης 87, B4.
- Barrington, () (χ.χ.). *Map-by-Map Directory*. 1231.
- Βατάλας, Μ.Δ. (1934). Ρόδος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός» Ανώνυμος Εταιρεία Εκδόσεων και Γραφικών Τεχνών. 21, 193β- (γ: Υδρογεωγραφία-) 4α.
- Βικιπαίδεια (2018). Αίνος Θράκης.
- Βιργίλιος. Αινειάς, III, 17.
- Βυζάντιος Διονύσιος. Ανάπλους Βοσπόρου.
- Βυζάντιος Στέφανος. Χρυσόπολις, Βουτοβρία, Μεγαλόπολις, Αμανον.
- Γεωργουσόπουλος, Κ. (Μύρης, Κ.Χ.) (1992). Σοφοκλής / Ηλέκτρα. Αθήναι: Ελευθεροτυπία & Κάκτος / Οι Έλληνες: 30.
- Γιαλουράκης, Μ. (δ/ντής σύνταξης) και (συντάκτες;) (1996). Αγαμέμνων. Στην Εγκυκλοπαίδεια «νέα δομή» έγχρωμη / Όλες οι γνώσεις για όλους. Αθήναι: Εκδόσεις (Εκδοτικός Οργανισμός Τεγόπουλου – Μανιατέα) «Δομή». Τόμος πρώτος: Α – Αετορράχη, 59α.
- Γιοβάνης, Χ. (εκδ.) (χ.χ.). Ορέστης / Ορεστιάδα. Στην Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Γιοβάνη / δημοτικού – γυμνασίου – λυκείου – πανεπιστημίου – μεταπτυχιακών σπουδών, στη δημοτική. Αθήναι: εκδ. οίκος Γιοβάνη. Τόμος 16, 229β-30β / 230β.
- Γοργίας. Vorsokr., 86[76], B 11a.
- Decharme, P. (1884). Ελληνική Μυθολογία. Μτφρ. Ανδρέα Φραγκιά. Επιμ. Νικηφόρου Βρεττάκου «και επιτελείου καθηγητών της φιλολογίας». Εκδόσεις «Ιστορικών Βιβλίων». 344.
- Δελής, Τριαντάφυλλος Ι. (1979). Η Ιλιάδα του Ομήρου / μύθος και μορφή / Παραμυθικό υπόστρωμα – μύθος – πλοκή μερών – ιστορικές επιδράσεις – πολιτισμικά στοιχεία – αισθητικές και ηθικές αξίες – κριτική. Αθήναι: Gutenberg. Τόμος Α' και Β', 5, 13 Σμινθέας.
- Δημουλάς, Κ.Β. (2002-3). Βασιλιάς Φιλοκτήτης. Αρχείο Δήμου Μελιβοίας. Αγιά.
- Δημουλάς, Κ.Β. (2017). Έγκλημα και τιμωρία στο παλάτι του Αγαμέμνονος (ψυχοκοινωνική αναζήτηση της κύριας ευθύνης στη δολοφονία του βασιλιά στις Μυκήνες). Αρχείο Ετήσιου Συνεδρίου (Ναύπλιο) Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων.
- Δημουλάς, Κ.Β. (2019). Έγκλημα και τιμωρία στις Μυκήνες. Η Ψυχοβιοπαθολογία στην Ιστορία. Λάρισα. «Εθνικά» (2919). 1, 187, όπου Στέφανος Βυζάντιος, Βουτοβρία (τελευταία τροποποίηση: 14:34, 9.3.2019).

- Έλασμα χάλκινο. Ο Ορέστης σκοτώνει την μάνα του. Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο, ~ 570 π.Χ..
Ελλάνικος.
- Ελεόπουλος, Ν., και Ελεοπούλου, Κ. (1972). Ομήρου Ιλιάς (Εκλογαί), Ε΄ και Στ΄ Γυμνασίου. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων. 102 Σμινθεύς.
- Ελληνική Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια (χ.χ.). 6, 524β Ορεστιάς. Αθήνα.
- Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων (χ.χ.). Ορεστιάδα. Στην Εγκυκλοπαίδεια Δημοτικού Σχολείου / Τάξη Δ΄. Αθήνα. Τόμος 6 (Μακεδονία (Ν. Κιλκίς) – Ωρωπού Σκάλα), 524.
- Ευριπίδης. Ανδρομάχη, 51 κ.ε., 445 κ.ε..
- Ευριπίδης. Ελένη, Β, 266.
- Ευριπίδης. Ηλέκτρα, 1264-5 κ.ε..
- Ευριπίδης. Ηρακλείδες, 115.
- Ευριπίδης. Ιφιγένεια η εν Αυλίδι. Κατά μετάφρασιν Δημητρίου Σάρρου. Γ΄ Γυμνασίου. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (1970).
- Ευριπίδης. Ιφιγένεια η εν Ταύροις, 918 κ.ε., 945 κ.ε., 964 κ.ε., 1469 κ.ε..
- Ευριπίδης. Ορέστης, 1233 κ.ε., 1655 κ.ε..
- Ευριπίδης. Παλαμήδης, 578-90.
- Ευριπίδης. Τρωάδες, 361 κ.ε., 446 κ.ε., 466 κ.ε..
- Ευστάθιος. 1479, 11, στο δ 3, 1697, 31 κ.ε., στο λ 520, FGrHist, 4 F 155.
- Ζηνόδοτος.
- Ζυγούρης, Ν. (1934). Καππαδοκία. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: «Πυρσός», ό.π.. 13, 772γ-4β.
- «Η Ρόδος από ψηλά» (2019).
- Ηρόδοτος. Ιστορίας Απόδεξις, 1.67 κ.ε., 4.103, 7.16, FGrHist, 31 F 11.
- Ησίοδος. Κατηγορίαι Γυναικών, Αποσπ. 23a, 29 κ.ε., 39 b 1, 58.8 κ.ε., 194. Merk & West.
- Ησύχιος. Ιλλούστριος. F Gr Hist, 300.
- Θέογνις. Tragicorum Graecorum Fragmenta. Vol. I: Didascaliae Tragicae. Catalogi tragicorum et tragoediarum. Testimonia et Fragmenta tragicorum minorum, ed. Br. Snell, Göttingen 1971. Vol.II: Fragmenta adespota. Testimonia volumini I et II, ed. R. Kannicht – Br. Snell, Göttingen 1977. Vol. IV: Sophocles, ed. S. Radt, Göttingen 1977. 28 F 2.
- Θουκυδίδης. 2.80, 6.4.
- Ιωακειμίδου, Γ.(2019) Τα ποτάμια του πόντου. Newsroom schooltime.gr © schooltime.gr – Ροή Ειδήσεων (17.4.2016, 13:28μμ).
- Ιώσηπος. Ιουδαϊκή Αρχαιολογία. I, 6.1.
- Kaibel, (χ.χ.). Epigrammata Graeca, 872. Newsroom schooltime.gr (17.4.2016, 13:28 μ.μ.).
- Κακριδή, Ελένη Ι. (1979). Εισαγωγή και σχόλια. Ομήρου Ιλιάδα. Μτφρ. Ιάκωβος Πολυλάς. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων. Αθήνα, Α, 10, υσ..
- Κακριδής, Ι.Θ. (1986). Τρωικός πόλεμος. Εκδοτική Αθηνών (έκδ.), Ελληνική Μυθολογία. Τόμος 5, 176-203, 312β, 313.
- Καμπανάς, Ιω. (χ.χ.). Μετάφρασις Ομήρου Ιλιάς (ραψωδία Α΄) διά τους μαθητάς Ε΄ τάξεως Γυμνασίου (κατά το εγκεκριμένον βιβλίον του Ο.Ε.Δ.Β.). Επιμέλεια Βασιλικής Χατζηζήση. Αθήνα: Εκδοτική Εταιρία Ιω. Καμπανάς Α.Ε.. 26 Σμινθεύς, 27 Χρύση.
- Κάντας, Α., Κάντας, Σ., και Σαρρής, Μ. (χ.χ.). Ομήρου Οδύσσεια. Τόμος Α: ραψωδίες α-λ, για την Α΄ Γυμνασίου. Αθήνα: Πατάκης.

- Κατσαράς, Ν. (2019). Ο γύρος της Ρόδου: Μια διαφορετική γνωριμία με ποτάμια, βουνά και τοπωνύμια του νησιού. Η γωνιά της γλώσσας μας.
- Καψάλης, Γ.Δ. (1934). Βραυρών. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 7, 758β.
- Καψάλης, Γ.Δ. (1934). Λυδία. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 6, 330α.
- Καψάλης, Γ.Δ. (1934). Ορέστης. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 19, 45-6.
- Καψάλης, Γ.Δ. (1934). Ορεστιάς. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 19, 47β Ορεστιάς [Αρχ. Γεωγρ.].
- Καψάλης, Γ.Δ. (1934). Τυνδαρίς. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 12, 864γ-5α, 23, 486γ.
- Kerényi, K. (1996). Η Μυθολογία των Ελλήνων (εικονογραφημένη). Μτφρ. Δημήτρη Σταθόπουλου. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ιωάννου Δ. Κολλάρου και Σίας Α.Ε.. 567-72.
- Κιναιίθων. Απ. 4, στον Παισανία, 2.18.6. EGF Epicorum Graecorum Fragmenta (M. Davies, 1988, Göttingen).
- Κόιντος Σμυρναίος. Βιβλ. 6-8.
- Κουτροβέλης, Κ.Β. (1994). Οι αυθαιρεσίες στην χρονολόγηση της Ελληνικής Ιστορίας. Δαυλός, 154 (έτος 13ο, Οκτώβριος), 9063-73.
- Κουτροβέλης, Κ.Β. (1999). Η χρονολόγηση της προϊστορίας / κυρίως με βάση τις αστρονομικές πληροφορίες αρχαίων συγγραφέων. Δαυλός. 128, 215, 308, 309 / 56, /57, /58, /61.
- Κουχτσόγλου, Γ. (Διευθυντής Συντάξεως) και (συνεργάτες) «οι αριστείς της ελληνικής επιστήμης, διανοήσεως, παιδείας και λογοτεχνίας, καθώς και ξένοι ειδικοί» (1964α). Ορέστης / Ορεστιάδα. Ο Σύμβουλος των Νέων: Νέα Παιδική και Σχολική Εγκυκλοπαίδεια, εικονογραφημένη «Ο.Ε.Ε. Άτλας». Τόμος Δ', 742 β Ορέστης - 3α / 743β Ορεστιάδα.
- Κωνσταντινίδης, Α. (1997). Λεξικό κύριων ονομάτων, μυθολογικό, ιστορικό, γεωγραφικό, ονομάτων αναφερομένων στην Αρχαία Ελληνική Γραμματεία. Εκάτη. 20β Αίνος 1, 70α 4, 411 Πόλυς, Πολτυοβρία, 49α Αναξίβια 3, 453α Σμίνθη, 491α Τυνδαρίς, 531α Χρύση, β Χρύση 1.
- Λεξικόν Μέγα Ετυμολογικόν (χ.χ.). 815, 56, λ. Χρυσόπολις.
- Lesky, A. ((1975, 1981), 1985 αναθεωρημένη). [Geschichte der Griechischen Literatur, Bern und München, 19632, 39-132:] Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας (1964). Μτφρ. Αγαπητού Γ. Τσοπανάκη. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αφών Κυριακίδη. 352-8, 360-3, 366-82, 411-4, 538-40, 543-5, 549-53.
- Liddell, H.G., και Scott, R. (χ.χ.). Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης. «Μεταφρασθέν εκ της Αγγλικής εις την Ελληνικήν υπό Ξενοφώντος Π. Μόσχου (.....) διά πολλών δε βυζαντινών ιδίως λέξεων και φράσεων πλουτισθέν και εκδοθέν επιστασία Μιχαήλ Κωνσταντινίδου» «Εκδότης» («Εκδοτικός Οίκος «Ι. Σιδέρης» «- Ιωάννης Σιδέρης – Αθήναι». 437β ηλέκτρα.
- Λουκιανός. Τόξαρις, 1 και 7.
- Λυκόφρων. 324.
- Λωρέντης, Ν. (1837). Λεξικόν των αρχαίων μυθολογικών, ιστορικών και γεωγραφικών κύριων ονομάτων. «Εν Βιέννη της Αυστρίας εκ της τυπογραφίας Αντωνίου Μπένκου (πρότερον Χάυπουλ)». Αθήνα: Εκδόσεις Κύπριος και Παρουσία. 19β Αίνος 1, 27α Αλαί, 62α3, 361β 3, 453β Πόλυς, Πολτυοβρία, 477β Ρήγιον, 546β-7, 548α Τυνδαρίς, 587α Χρύσα 1.
- Μαλλιάρης, Α. (Δ/ντής έκδ.) (2006α). Ορέστης / Ορεστιάδα, 37β-8α. Νέα Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: εκδ. Μαλλιάρης παιδεία & Έθνος Πήγασος Εκδοτική Α.Ε.. Τόμος 19 (όπερα – Πανδιδακτήριο), 37.
- Μαρκαντωνάτος, Γ. (2000). Ομήρου Οδύσσεια. Ερμηνευτική προσέγγιση του μεταφρασμένου κειμένου. Α' Γυμνασίου. Τόμος Β'. Αθήνα: Gutenberg.

- Μαυρόπουλος, Θ.Γ. (2004). Ομήρου Ιλιάδα. Εισαγωγικά στον Όμηρο, ευρεία περίληψη του έπους, μετάφραση, σχόλια, αναλύσεις και διδακτική επεξεργασία κατά ραψωδίες. Μεταφρασμένοι συγγραφείς της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας. Εκδόσεις Ζήτρος, 17, 1β, 82, στ. 39.
- Maury, A. (χ.χ.). Religion de l' antiquité.
- Melas Pompeius. Έκδ. Didot. 576.50, 613
- Μηχιώτης, Χ.Θ. (εκδ.), και («Συνεργάτες»:) (19614). Ορέστης. Στην Θησαυρός Γνώσεων / Μεγάλη Παιδική και Σχολική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι, 4, 245α Ορέστης.
- Μοσχόπουλος, Ν. (1934). Αίνος. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 2, 770-1β, Αίνος, 17, 1β.
- Μοσχόπουλος, Ν. (1934). Μεσοποταμία [Γεωγρ.]. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 17. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 17, 1-2α.
- Μουλιάτη, Σ. (Ιούνιος 2002) Υπόγειος ποταμός με ιαματικό νερό καλύτερο από της Λούρδης διασχίζει την Πάτμο. Καταλήγει στον Ιορδάνη Ποταμό. Στα Πατμιακά Χρονικά.
- Μυλωνάς, Γ.Ε. (1967). Οδηγός Μυκηνών.
- Mythographi Graeci. 386 κ.ε..
- Νικόδημος, Π. (χ.χ.«νεωτάτη έκδοσις Μ9»). Ευριπίδου Ιφιγένεια εν Ταύροις. Σχολική Μετάφρασις (κατά το εγκεκριμένον βιβλίον του Ο.Ε.Δ.Β.). «Περιέχει: Το κείμενον κατά φυσικην σειράν, μετάφρασιν κατά λέξιν, ερμηνευτικάς και γραμματικάς παρατηρήσεις, ετυμολογικά, αντικαταστάσεις, σύνταξιν προτάσεων, πραγματικά, καλλολογικά και ηθοποιίαν, χαρακτηρισμούς προσώπων, στοιχεία πολιτισμού, ηθικά, γνωμικά και νοηματικήν ανάπτυξιν κατά τμήματα.» Επιμέλεια: Χ. Παπαλεωνίδου. Αθήναι: Εκδ. Νικόδημος.
- Νικόλαος Δαμασκηνός. FGrHist, 3 F 134.
- Ξάνθος. Στον Αιλιανό, Ποικίλη Ιστορία, 4.26=απ. 2 P.
- Ξάνθος. Στον Στησίχορο, Ορέστεια, αποσπ. 33-42 P, 52 P.
- Ξενοφών. Ελληνικά, Β', 2.34.
- Οικονομίδης, Κωνστ. (Διευθυντής) (Θεοφ. Μάνος και Κωνστ. Οικονομίδης («εκδόται και διευθυνταί»)) (χ.χ.). Μέγα Λεξικόν της Ιατρικής «εικονογραφημένον μετά πλήρους και απλοποιημένου συστήματος Διαγνωστικής και Θεραπευτικής συντεταγμένον τη επιμελεία δεκάδος επιλέκτων και γλωσσομαθών ιατρών όλων των κλάδων επί τη βάσει των νεωτέρων και σπουδαιότερων ομοίας φύσεως Γαλλικών και Γερμανικών συγγραμμάτων». Αθήναι. Τόμος τέταρτος Ν-Ω. 1947β.
- Όμηρος. Ιλιάς, Β 560, 573, Δ 520, Ι 142 κ.ε., 145, 326-8.
- Όμηρος. Οδύσσεια, α 32 κ.ε., γ 255 κ.ε., 307, 309 κ.ε., δ 5 κ.ε., 512 κ.ε., λ, 409 κ.ε., 508 κ.ε., ω 199 κ.ε..
- Πακούβιος. Δουλορέστης.
- Πακούβιος, Hermiona, αποσπ. 1-24. Ribbeck.
- Πακούβιος. Χρύσης, 1-21. Ribbeck.
- Πανταζής, Β.Δ. (1996). Ομηρική γεωγραφία και Ομηρική εποχή / Ι. Ο εξομηρισμός της αρχαίας Ελλάδας και το πρόβλημα των Μυκηνών. Αθήναι: Εκδόσεις Καστανιώτη. 252-335, 379-89.
- Παπαγεωργίου, Σ. ((1973) 1974). Αισχύλος. Ορέστεια (Αγαμέμνων – Χοηφόροι – Ευμενίδες). Αθήναι: Συμπληρωματικά Εκδόσεις Διευθύνσεως Εκδόσεων Αρχηγείου Στρατού: 64.
- [Παπαγιάννης, Α., και] Σηφάκις, Ν. (1970). Ομήρου Ιλιάς Α – Β / Εισαγωγή εις το Ομηρικόν έπος U. Wilamowitz. Αρχαίον Κείμενον / Μετάφρασις – Σημειώσεις. Αθήναι: Επιστημονική Εταιρεία Ελληνικών Γραμμάτων Πάπυρος. Τόμος Α', 23-4, υποσ. 39.
- Παπαδόπουλος, Α.Α. (1934). Πόντος. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήναι: «Πυρσός», ό.π.. 20, 554γ Πόντος - 7β.
- Παπαλεξάνδρου, Κ. Θ. (διευθυντής συντάξεως) και Κουκουτσάκης, Στ. (1953). Νέα Παγκόσμιος Εγκυκλοπαίδεια. 24, 43, 44α Ορεστίας 1, 2, Δήμος, 26, 418β, σμίνθος, 28, 239β Χρύση, 4, 5.
- «Πατρίδα μου» (2019).

- Πάτσης, Χ. (έκδ.) (1971α). Ορέστης / Ορεστιάς. Στην Πρώτη Εγκυκλοπαίδεια των Παιδιών / εικονογραφημένη εξάτομος παιδική και σχολική Εγκυκλοπαίδεια («Συντάσσεται υπό επιτελείου παιδαγωγών – επιστημόνων και λογοτεχνών»). Γενική εποπτεία εκδόσεως: Emmy Patsi – Garin, Ειδικοί συνεργάτες: Yvone Tissot και Henri Garin, Επιμελητές ύλης: Αγγελική Ζαχαροπούλου και Φλώρα Μαντά, Γενική επιστασία Συντάξεως: Ιωάννης Μ. Χατζηφώτης. Αθήνα: Οργανισμός Εγκυκλοπαιδικών Εκδόσεων: Εκδ. Χάρη Πάτση Α.Ε. / Ανώνυμος Ελληνική Επιμορφωτική Εταιρία. Τόμος 5, 214β-5α.
- Πάτσης, Χ. (έκδ.) (1971β). Ορέστης / Ορεστιάς. Στην Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια των Νέων Μεγάλη Παγκόσμιος Εικονογραφημένη Εγκυκλοπαίδεια – μαθητών – σπουδαστών – νέων με πλήρες γλωσσικόν ερμηνευτικόν και ορθογραφικόν λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης. Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Χάρη Πάτση. Τόμος 17, 337-8 / 338β.
- Παυσανίας. Ελλάδος Περιήγησις, 1:22.6, 28.5, 2:7.8-9, 16.6 κ.ε., 18.5-6, 27, 29.4, 31.4, 34.4-5, 35.1, 3, 69.4, 3: 3.5 κ.ε., 11.10, 16.8, 22.1, 6, 7:25.7, 26.2 και 5, 9.5.15, 10.24.6, 20.6.8.
- Πελίκη ερυθρόμορφη. Η εκδίκηση του Ορέστη. Βιέννη, Kunsthistorisches Museum, ~500 π.Χ..
- Πίνδαρος. Νεμεόνικος, 7.32 κ.ε..
- Πίνδαρος. Παιάνες, 6. 34 κ.ε. και 73 κ.ε., 100 κ.ε..
- Πίνδαρος. Πυθιονίκος, 11, 17 κ.ε., 34 κ.ε..
- Πλάτων. Απολογία, 41 b.
- Πλούταρχος. Αμανός.
- Preller, () (χ.χ.). Griechischen Mythologien.
- Πολύβιος. Α, 25.
- Πολύιδος, TrGF 78 F 1.
- «Pontos News» (Τμήμα Σύνταξης) (16.6.2018, (11:44) 12:04). Γνωρίστε τον ποταμό Άλυ, τον Νείλο της Αιγύπτου. Επικαιρότητα / Ταξίδι.
- Προλεγόμενα στον Θεόκριτο. σ. 2, 14 κ.ε..
- Πρόκλος. Κύπρια, απόσπ. 13, 16, 31, 48.
- Πρόκλος. Μικρά Ιλιάς, απόσπ., 6-7, 76 κ.ε..
- Πρόκλος. Νόστοι, 101 κ.ε, 112.
- Πτολεμαίος. 3.16.11.
- Richerin, J. (1881). La Glu.
- P.N. (1957). Αγαμέμνων. Στην Πάτσης, Χ. (έκδ.), Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια των Νέων / Μεγάλη Παγκόσμιος εικονογραφημένη Εγκυκλοπαίδεια μαθητών – σπουδαστών – νέων με πλήρες γλωσσικόν – ερμηνευτικόν και ορθογραφικόν Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης. Αθήνα: Εκδόσεις «Νέου Σχολείου». Τόμος Πρώτος, 82- 4α.
- Roscher, () (). Lexicon der Mythologie.
- Ρούσσος, Τ. (μτφρ. κ.λπ.) (1992α). Αισχύλος / Αγαμέμνων. Αθήνα: Ελευθεροτυπία & Κάκτος / Οι Έλληνες: 13.
- Ρούσσος, Τ. (μτφρ. κ.λπ.) (1992β). Ευριπίδης / Ορέστης. Αθήνα: Ελευθεροτυπία & Κάκτος / Οι Έλληνες: 40.
- Ρώσσης, Ι.Θ. (χ.χ.). 36 Σμινθεύ, 37 Χρύση.
- Σαμοθράκης, Α.Θ. (1934). Ορεστιάς [Αρχ. Γεωργ.]. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: «Πυρσός». 24, 47β.
- Σαμοθράκης, Α.Θ. (1934). Ιεράπολις. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: «Πυρσός». 12, 864γ.
- Σαμσάρης, Δ. Κ. (2005). Ιστορική γεωγραφία της Δυτικής Θράκης κατά τη ρωμαϊκή αρχαιότητα. Θεσσαλονίκη. 37-39.
- Σαρρής, Ι.Σ. (1934). Βαμβύκη [Αρχ. Γεωργ.]. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: «Πυρσός». 6, 612β.

- Schmidt, L. (χ.χ.). Η ηθική των αρχαίων Ελλήνων. Μτφρ., (χ.χ.) Μαρασλής.
Science Wiki. Καστάβαλα / Καππαδοκία.
- Σέρβιος, Σχόλια στον Βιργίλιο, Αινειάς, 2.81 και 116, 3.330, 11.264.
- Σιδηροπούλου, Ευ. / Σκάσσης, Ε. (1934). Αμανόν (.....) ή Αμανός (.....) και Αμανον. Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: «Πυρσός». 4, 162γ-3α.
- Σιδηροπούλου, Ευ. / Σκάσσης, Ε. (1934). Ταύροι (οι). Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: «Πυρσός». 22, 826α.
- Σιμωνίδης. Απ. 44 Ρ.
- Σκύλαξ. 51.
- Σοφοκλής. Αλήτης. Αποσπ. 101-7, Pearson.
- Σοφοκλής. Αντιγόνη.
- Σοφοκλής. Ερμιόνη, αποσπ. 202-3.
- Σοφοκλής. Ηλέκτρα, 11 κ.ε., 444 κ.ε..
- Σοφοκλής. Ορέστης, 45 και 670.
- Σοφοκλής. Παλαμήδης, αποσπ. 478-81.
- Σοφοκλής. Χρύσης, αποσπ. 726-30.
- Σταύρου, Θ. & Βουσβούνης, Φ. (1978). Ευριπίδη Τραγωδίες / Ιφιγένεια η εν Αυλίδι, Ιφιγένεια η εν Ταύροις. Β΄ Λυκείου. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων. 238.
- Στησίχορος. Ορέστεια, αποσπ. 21 κ.ε. Ρ, 40, στ. 11 κ.ε. Ρ.
- Stoessl, F. (1966). Die Palamedestragödien der drei grossen Tragiker und das Problem der Hypotheseis. Wiener Studien, 79, 93-101.
- Στράβων. Έκδ. Didot. 1.33.1, 7.7.8, 8:6.7, 7, 9: 1.22 και 3.9, 12: 1.2, 2.3 και 7, 24.2.6, Αμανός ή Αμανόν, «Τυνδάριον, το, παρά Πτολ[ε]μ[αίων]».
- Stubbings, F. (1972). Prehistoric Grece. Χάρτης. Norwich.
- Σχολιασταί.
- Σχόλια στον Ευριπίδη. 932, Ορέστης, 4, 268, 432, 765, 1233.
- Σχόλια στον Ιουβενάλη. 6.655.
- Σχόλια στον Όμηρο. δ 4.
- Σχόλια στον Πίνδαρο. Νεμεόνικος, 768.
- Σχόλια στον Πίνδαρο. Ολυμπιόνικος, 1.144.
- Σχόλια στον Πίνδαρο. Πυθιόνικος, 70, 94, 150.
- Τζέτζης. Σχόλια στον Λυκόφρονα, 374, 386, 1093, 1374.
- Thomson, G. (1949), 1954). Η Αρχαία Ελληνική Κοινωνία / Το προϊστορικό Αιγαίο. Μτφρ. Γιάννης Βιστάκης. Αθήνα: Εκδοτικόν Ινστιτούτον Αθηνών. 190, 292 Πίνακας XV.
- Τιμόμαχος. Πρώτη συνάντηση των αδελφών, στην Ταυρίδα.
- «Τραπεζούντα» (2019). Ο Πόντος: γεωγραφία και φυσικό περιβάλλον.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (Γενική εποπτεία – πρόλογος) (χ.χ.). Επίτομον Εγκυκλοπαιδικόν και Εποπτικόν Λεξικόν «μετά πλήρους γλωσσικού, σημασιολογικού και ορθογραφικού Λεξικού της Ελληνικής γλώσσης (καθαρευούσης – δημοτικής)». Αθήνα: Έκδ. «Μορφωτική Εταιρεία». Τόμος Γ΄: Μ-Ω, 3221 σμίνθος.
- Τσερκέζης, Α. (2017). Ιστορική διαδρομή της Θράκης από την αρχαιότητα.
- Τσικόπουλος, Κ. (Διευθυντής Συντάξεως) (1964). Ορέστης / Ορεστιάδα. Στην Ο Σύμβουλος των Νέων / Νέα Παιδική και Σχολική Εγκυκλοπαίδεια εικονογραφημένη. «Συνεργάζονται: Οι αριστείς της Ελληνικής επιστήμης, διανοήσεως, παιδείας και λογοτεχνίας, καθώς και ξένοι ειδικοί.». Αθήνα: «Ο.Ε.Ε. Άτλας», «Αποκλειστικότης διά την Ελλάδα και δι' όλον τον Κόσμον Ε. Ζουμπουλάκης». Τόμος Δ (κιθάρα – οψιδιανός), 742β-3γ / 743.

- Τσιούνης, Σ. (ιδιοκτήτης, Διευθυντής εκδόσεως), Τσιούνης, Α.Γ. (εποπτεία συντάξεως), και (συντάκται) (Σεπτέμβριος 19783). Ορέστης / Ορεστιάδα. Στην Μεγάλη Παγκόσμιος Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: Επιμορφωτικός Εκδοτικός Οργανισμός. 12, 266 / 266α.
- Τσοτάκου – Καρβέλη, Αι. (2012). Λεξικό Ελληνικής Μυθολογίας. 1.335 αλφαβητικά λήμματα για τους μύθους της Αρχαίας Ελλάδας. Τα Νέα. 200β-1γ.
- Τσουγκαράκης, Δ., και Πατάκης, Σ. (χ.χ.). Ευριπίδη Ιφιγένεια η εν Ταύροις. Για τη Γ' Γυμνασίου. Αθήνα: εκδ. Πατάκη / Μελπ. Σ. Πατάκη και Σία Ο.Ε.. 9-10, 119.
- Τσουγκαράκης, Δ., και Πατάκης, Σ. (1987). Ευριπίδη Ιφιγένεια η εν Ταύροις. Συμπληρώσεις και επιμέλεια β' έκδοσης: Κ.Ν. Πετρόπουλος. Αθήνα: εκδ. Πατάκη / «Σύγχρονα βιβλία με σεβασμό στην υπεύθυνη γνώση». 177.
- Υγίνος. Μύθοι, 105, 113, 117, 121, 122.
- Φανόδημος. FGr Hist, 325 F 11.
- Φερεκύδης. FGr Hist, 3 F 134-5, 90 F 25.
- Φίλοκλής. TrGF. 24 F 2.
- Φιλόστρατος. Ηρωικός, 10.6.
- Φωτιάδης, Κ. (2009). Πόντος Ελληνικός, μεγάλος και ευδαίμων. Αθήνα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ανατολικής Αττικής. II, 11.
- Χόες. Διόνυσος σε μέθη παιδιού. Αθήνα, Αρχαιολογικό Μουσείο, ~ 430 και 420 π.Χ..
- Ψιμόπουλος, Α. (20022). Μυστική αποστολή «Χρυσόμαλλον Δέρας» / [στα όρια του μύθου και της Ιστορίας]. Εκδόσεις Αθήνα – Γιάννινα: «Δωδώνη». 155-78.
- Webstrer, T.B.L. (1958). From Mycenae to Homer. A Study in Early Greek Literature and Art. London. Velleius Paterculus. 1.1.3.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ «ΤΟ ΓΕΝΝΗΜΑ»: ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ

Άννα Λάμπογλου, Ζηνοβία Ζάχαρη & Ηλιάνα Σαρδανίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα εργαστήριο είναι μεταξύ άλλων ένας χώρος τέχνης: ένας χώρος όπου ο καλλιτέχνης προβάλλει τα πάθη και τις ανησυχίες του πάνω στην πρώτη ύλη που έχει επιλεχθεί από τον ίδιο για να γεννήσει ένα εντελώς νέο και μοναδικό στο είδος του δημιούργημα. Τι θα σήμαινε λοιπόν ένα «εργαστήριο πολιτισμού»; Θα σήμαινε έναν χώρο όπου την πρώτη ύλη αποτελούν όλα αυτά που εμπεριέχει η έννοια του πολιτισμού και αφορούν όχι μόνο σε υλικές αλλά σε πανανθρώπινες αξίες. Θα σήμαινε με λίγα λόγια έναν χώρο που δεν καταναλώνει απλώς πολιτισμό αλλά πολύ περισσότερο τον παράγει. Υπό την ιδέα αυτή ιδρύθηκε τον Σεπτέμβριο του 2017 το Εργαστήριο Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα» από 27 ιδρυτικά μέλη με πολυετή ενασχόληση με τον πολιτισμό, τα οποία δεσμεύτηκαν μεταξύ άλλων να προάγουν αξίες όπως ο εθελοντισμός, η συνεργασία, η δυναμική της ομάδας και η δυναμική της ένταξης. Εν έτη 2019 στεγάζεται στο κέντρο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και ήδη απαριθμεί πάνω από 250 ενεργά μέλη όλων των ηλικιών και πλήθος δράσεων που αντλούν τη θεματική τους από την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου και από την πλούσια θρακική παράδοση. Στις δράσεις του ανήκουν το Βιωματικό Εργαστήριο της «Ιστορίας του Τόπου μου» που απευθύνεται σε παιδιά και η Γιορτή Αναβίωσης Παραδοσιακών Παιχνιδιών της Θράκης «Σαλτανάτ'»· δράσεις που συνδυάστηκαν με καινοτόμες προσεγγίσεις και πλησίασαν τη νέα γενιά εξομοιώνοντας πλήθος διαφορών που ανέκυπταν σχετικά με την αξία διαφύλαξης και διάδοσης της παράδοσης ενός τόπου. Επιλέγοντας έτσι έναν πολιτισμό που μας κάνει ομαδικούς και ανθρώπινους το Εργαστήριο συνεργάστηκε με τον Δήμο, την τοπική κοινωνία και με ήδη υπάρχοντες φορείς, προασπίστηκε τη σημασία της εξέλιξης που σέβεται και αγαπά τις ρίζες και έδωσε πνοή σε σπουδαίες πολιτιστικές καταγραφές που δύνανται να φέρουν στον τόπο την ανάπτυξη.

Λέξεις κλειδιά: Εργαστήριο πολιτισμού, Νέα Ορεστιάδα, Το Γέννημα, δομή, δράσεις

«...ας μαζωχτούμε
σ' έναν σκοπόν, αν θέλουμε να φκιάσουμε χωριό και κόσμο!»
Άγγελος Σικελιανός, «Μακρυγιάννης»

Εισαγωγή

Η Νέα Ορεστιάδα αποτελεί το βορειότερο αστικό κέντρο της Ελλάδας με πληθυσμό περίπου 20.000 κατοίκους. Είναι μια πόλη που έχει καταφέρει στο πέρασμα του χρόνου να διαμορφώσει τον δικό της χαρακτήρα διαγράφοντας από τις απαρχές της μια σταθερή πορεία η οποία επιφυλάσσει ένα πολλά υποσχόμενο μέλλον. Κυρίαρχο κομμάτι της Νέας Ορεστιάδας αποτελεί η νεολαία της η οποία διαρκώς κάνει αισθητή την παρουσία της στην καθημερινότητα της πόλης. Το Εργαστήριο Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα» δημιουργήθηκε υπό την ιδέα ύπαρξης μιας πολιτιστικής κίνησης στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας που θα άγγιζε τη νεολαία αυτή με σκοπό πάντα την υγιή διαφύλαξη και τη διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου με τρόπο ταιριαστό σε μια σύγχρονη κοινωνία που συνεχώς εξελίσσεται.

Στις ενότητες και υποενότητες που ακολουθούν παρατίθενται οι κεντρικοί άξονες πάνω στους οποίους δομήθηκε αυτή η προσπάθεια και κάποια από τα αποτελέσματα που επέφερε στην ήδη διετή δραστηριοποίηση του Εργαστηρίου καθώς και οι μελλοντικοί στόχοι ανάδειξης αυτής της προσπάθειας.

«Εργαστήριο Πολιτισμού»

Επί σειρά ετών η δημιουργία και η δραστηριοποίηση διάφορων πολιτιστικών φορέων στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας συνέβαλλε ουσιαστικά στην καταγραφή, τη διαφύλαξη και τη διάδοση της πολιτι-

στικής κληρονομιάς του τόπου. Το έργο των φορέων αυτών συνεχίζεται δυναμικά θωρακίζοντας την πρώτη ύλη που χρειάζεται ο άνθρωπος για να πορευτεί με αξιοπρέπεια στη ζωή του – τις ρίζες του.

Τα ιδρυτικά μέλη του Εργαστηρίου Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα» στόχευσαν σε κάτι περισσότερο από αυτό· στη διευθέτηση εννοιών που ταλανίζουν τον σύγχρονο άνθρωπο που ζει και εργάζεται σε έντονους και κοπιαστικούς ρυθμούς και είναι αυτές του αισθήματος του ανήκειν και της ανάγκης για ένταξη σε μια ομάδα. Μια ομάδα που τη χαρακτηρίζει ο κοινός στόχος, η συλλογικότητα, η αλληλεπίδραση και η αμοιβαία ευθύνη.

Σύμφωνα με την Μπιτσάνη (2002), με τον όρο πολιτισμό, εννοούμε «το σύνολο των εκδηλώσεων ή των δραστηριοτήτων των ατόμων σε μία ή περισσότερες κοινωνίες που στιγμάτισε και προσδιόρισε την εξέλιξη των τελευταίων σε διάφορους τομείς (τεχνολογική παραγωγή, πνευματική δράση κ.λπ.)». Μία «εξέλιξη» που σημαίνει την αλλαγή των βασικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που συνθέτουν έναν λαό μέσα στο πέρασμα του χρόνου (Μαστραπάς 2007).

Συνεχίζει ακόμη τονίζοντας πως η έννοια του πολιτισμού δεν αποτελείται απλώς από μία σειρά θεαμάτων όπως θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις εικαστικού περιεχομένου κ.ά. Πολύ περισσότερο από τα παραπάνω, «ο πολιτισμός αντιμετωπίζεται – τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο – ως μια δυναμική λειτουργία, η οποία συνθέτει και προκαλεί μια δημιουργική ατμόσφαιρα και διαμορφώνει ένα πνευματικό κλίμα».

Ο πολιτισμός λοιπόν όπως εκλαμβάνεται από τα παραπάνω, είναι το σύνολο της καθημερινής ζωής και δραστηριοποίησης, οι συνθήκες εργασίας, η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, η εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου, η εξέλιξη ηθικών και υλικών αξιών και πολύ περισσότερο, η ίδια η ανθρώπινη κοινωνία από τη γέννησή της. Έτσι λοιπόν, η δημιουργία ενός «εργαστηρίου πολιτισμού», στοχεύει πλέον πέρα από τη διαφύλαξη και τη διάδοση των πολιτιστικών αξιών, στη δημιουργία υγιών σχέσεων μεταξύ των ατόμων που ζουν στην κοινωνία της πόλης, μέσα από τη δημιουργική απασχόληση και μέσα από τη δημιουργία ενός χώρου έκφρασης και καλλιέργειες πνευματικών, καλλιτεχνικών και ηθικών αξιών.

Όλα τα παραπάνω προσφέρουν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας έναν δυνατό πυρήνα ικανό να στοχεύσει στην ανάπτυξη του τόπου προσφέροντας τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα. Όπως αναφέρεται από τον Μεταξά (2010): «Σύμφωνα με έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO 2004), το πολιτιστικό και ιστορικό περιβάλλον αποτελεί τη σημαντικότερη αιτία επίσκεψης μιας περιοχής κατά τη διάρκεια των διακοπών, ιδιαίτερα στις μικρές χώρες Ανατολικής και Νότιας Ευρώπης». Το πολιτιστικό απόθεμα λοιπόν των συγκεκριμένων περιοχών αλλά πολύ περισσότερο η εύρεση και η ανάδειξη των ιδιαίτερων αναπόσπαστων χαρακτηριστικών τους, αποτελούν αποδεδειγμένα προϊόν τουρισμού και αξίζει να διεκδικούν μία θέση στα προγράμματα ανάπτυξης.

«Το Γέννημα»: ονομασία και λογότυπο

Σύμφωνα με τον Κομένιο «η τέχνη μόνο όταν μιμηθεί τη φύση είναι ικανή να κατορθώσει κάτι αξιόλογο» (Δανασσής-Αφεντάκης 2000). Η φύση παρέχει απλόχερα στον άνθρωπο πολλά από αυτά που χρειάζεται να ξέρει για να καταστήσει το πέρασμά του από τη ζωή κερδοφόρο. Ο Κομένιος λοιπόν εξήρε μία από τις πιο σημαντικές αξίες που διέπουν την παραπάνω σχέση άνθρωπου-φύσης επισημαίνοντας πως «η φύση δεν φέρνει τίποτα στο φως, εκτός από αυτό, που, αφού ωρίμασε εσωτερικά, σπεύδει να εξορμήσει» (Δανασσής-Αφεντάκης 2000).

Το Εργαστήρι λοιπόν, αντλώντας έμπνευση από τα παραπάνω δεν επιδίωξε τίποτα εσπευσμένα αλλά ό,τι επιλέγει να φέρει στο φως διαγράφεται από κοπιώδη προσπάθεια, συνεργασία, ομαδικότητα και βαπτισμένο υπό το χρίσμα αυτού που για τα μέλη του αποτελεί τέχνη και είναι η παράδοση και πολύ περισσότερο η ιστορία του τόπου.

Σύμβολο και σημείο κατατεθέν λοιπόν έμελε να αποτελέσει «το γέννημα». Το γέννημα που συμβολίζει, τη γέννηση, το δημιούργημα, τον κύκλο της ζωής, τη διαχρονικότητα –μιας και από τα αρχαία ακόμη χρόνια το σιτάρι αποτελούσε ένα από τα βασικά στοιχεία της μεσογειακής τριάδας «σιτάρι, λάδι, και κρασί» (Ιατράκη 2014), την αλληλεξάρτηση του ανθρώπου με τη φύση, το γέννημα-θρέμμα (Βικιλεξικό χ.χ., Πύλη για την Ελληνική γλώσσα χ.χ.) αλλά και την εγκατάσταση των προσφύγων στην

Λογότυπο Εργαστηρίου Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα».

περιοχή στην οποία έμελε να γεννηθεί η Νέα Ορεστιάδα, μιας και γέννημα, δηλαδή σιτάρι (Βικιλεξικό χ.χ., Πύλη για την Ελληνική γλώσσα χ.χ.) έμελε να αποτελέσει την πρώτη τροφή στη νέα γη.

«Σύμφωνα με την αφήγηση του Τάκη Τσονίδη, οι αγρότες κάτοικοι του Κάραγατς, πρότειναν να γίνει η εγκατάσταση του νέου οικισμού τους δεκαεφτά χιλιόμετρα νοτιότερα, στην τοποθεσία «Κουμ-Τσιφλίκ» (Αμμώδες Τσιφλίκι), σε υψόμετρο 54 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας και πλάι στη σιδηροδρομική γραμμή, πράγμα που έγινε δεκτό από την τότε κυβέρνηση που διέθεσε και τις πρώτες οικονομικές πιστώσεις. Σε λίγους μήνες, χάρη στις συντονισμένες προσπάθειες της Γενικής Διοίκησης Θράκης και όλων των παραγόντων άρχισαν να κατασκευάζονται τα πρώτα κτίρια. Έτσι, από τις οδύνες της Μικρασιατικής καταστροφής, της εγκατάλειψης της Ανατολικής Θράκης και του τριγώνου του Κάραγατς, κυφορήθηκε και ξεπρόβαλε μια καινούρια πόλη που για να θυμίζει την παλιά Ορεστιάδα, το Κάραγατς και την Αδριανούπολη ονομάστηκε Νέα Ορεστιάδα» (Κούκος 1991).

Πόλη-σύμβολο λοιπόν η Νέα Ορεστιάδα, πόλη «γέννημα», δημιούργημα, το «αγκωνάρι» του ακριτικού ελληνισμού όπως την αποκαλεί ο Μόσχος Κούκος στο βιβλίο του «Στα βήματα του Ορφέα», με τα σιτάρια της που αποτέλεσαν το μοναδικό προϊόν της περιοχής μετά τον ερχομό των προσφύγων (Κούκος 1991), προδιαθέτοντας τους ανθρώπους της για μια πορεία πολλά υποσχόμενη.

Οι δύο χορευτές που απεικονίζονται στο λογότυπο με υψωμένα χέρια «κρατώντας» το τριπλό στάχυ, συμβολίζουν τα δύο υλικά σώματα ή τα δύο ενεργειακά ρεύματα που χρειάζεται για να δημιουργηθεί μια νέα ζωή. Συμβολίζουν ακόμα την αέναη κίνηση, τη συνέχεια, την ανάπτυξη, τον ρυθμό, την αειφορία.

Εμπνευστής της ονομασίας του «Γεννήματος» και κατασκευαστής του λογότυπου που το συνοδεύει είναι ο φωτογράφος κύριος Γρηγόρης Αζορίδης. Ένας άνθρωπος που στηρίζει έμπρακτα τη διαφύλαξη και τη διάδοση της ιστορίας του τόπου αγκαλιάζοντας με αγάπη όλες τις δράσεις της πόλης που προάγουν τον πολιτισμό. Το Εργαστήρι γι' αυτή του την προσφορά τον έχρισε τιμητικό μέλος.

Δομή

Το Εργαστήρι Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα» ιδρύθηκε τον Σεπτέμβρη του 2017 από 27 ιδρυτικά ενώ πρώτο διοικητικό εξελέγησαν έπειτα από μυστική ψηφοφορία οι: Ζηνοβία Ζάχαρη (πρόεδρος), Μαρία Δερμεντζόγλου (αντιπρόεδρος), Μαρία Ευθυμίου (γραμματέας), Βασίλης Δελιγιαννίδης (ταμίας), Αλέξανδρος Βίντσης (μέλος).

Πρόκειται για έναν πολιτιστικό φορέα που στεγάζεται στο κέντρο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και απαριθμεί πλέον πάνω από 250 ενεργά μέλη όλων των ηλικιών.

Δομήθηκε για να στηρίζει τη διαφύλαξη, την ανάδειξη και την προώθηση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Νέας Ορεστιάδας και της ευρύτερης περιοχής της, αλλά και γενικότερα, τη διάσωση, τη διάδοση και την προβολή της Θρακικής χορευτικής, πολιτιστικής, μουσικής, εθιμικής, ενδυματολογικής, γαστρονομικής, ιστορικής, κοινωνικής και κοινωνιολογικής παράδοσης με γνώμονα πάντα τον πολιτισμό, τη συνεργασία, τον εθελοντισμό και την αειφορία.

Τμήματα

Χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα μέσα που εξυπηρετούν τον παραπάνω σκοπό, το Εργαστήρι Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα» μετρά ήδη στο διετές ιστορικό του πλήθος τμημάτων και άλλων παράλληλων δράσεων.

Τμήματα παραδοσιακού και μοντέρνου χορού

Εικόνα 1. Αναβίωση εθίμου του δωδεκαήμερου από την περιοχή της Μακράς Γέφυρας «Πουρπούρης» ή «Μπομποσάρης» στα πλαίσια των εκδηλώσεων «Αγγέλων Φως» στην κεντρική πλατεία Νέας Ορεστιάδας (Πηγή: Στέφανος Στεφανόπουλος).

Ο χορός είναι τρόπος έκφρασης, μπορούμε να εκφράσουμε την χαρά, την στεναχώρια, τον έρωτα και τόσα ακόμη συναισθήματα. Για άλλους είναι απλά ένα είδος γυμναστικής, για κάποιους αποτελεί τρόπο αποβολής του άγχους. Άλλοι χορεύουν για να γεμίσουν δημιουργικά τον ελεύθερό τους χρόνο. Στο Εργαστήρι μπορεί να γευτεί κανείς δύο είδη χορού, τον παραδοσιακό και τον μοντέρνο. Οι περισσότεροι ισχυρίζονται ότι ο μοντέρνος χορός είναι τρόπος εκτόνωσης λόγω των απότομων και γρήγορων κινήσεων. Οι παραδοσιακοί χοροί αντιπροσωπεύουν κάτι διαφορετικό, είναι μέρος της ιστορίας ενός τόπου, αποτελούν δύναμη της κοινωνίας και δεν είναι καθόλου τυχαίο το ότι οι περισσότεροι χορεύουν σε κύκλο και οι χορευτές ενώνονται από τα χέρια. Με τον τρόπο αυτό αποτυπώνεται η δύναμη της ομάδας. Στόχος του Εργαστηρίου είναι να μάθουν οι νέοι να διασκεδάζουν και να χορεύουν όπως οι προγονοί τους. 200 μέλη – χορευτές όλων των ηλικιών αγκαλιάζουν αυτή την ιδέα.

Τμήματα παραδοσιακής φορεσιάς και χάντρας

Ένα άλλο κομμάτι της κληρονομιάς μας είναι η φορεσιά και το κόσμημα. Ρούχα φτιαγμένα με κόπο και ζήλο, φτιαγμένα στο χέρι, ράβονταν μήνες το καθένα με την προσωπική πινελιά του δημιουργού τους. Διάφορα χρώματα, μοτίβα, λογιών λογιών κλωστές αποτελούν το κάθε μέρος της φορεσιάς. Τα ρούχα αυτά έρχονται πάλι στο προσκήνιο από νέους οίκους μόδας. Για το Εργαστήρι, μια δική του ιματιοθήκη φάνταζε αρχικά όνειρο που δύσκολα θα μπορούσε να επιτευχθεί τουλάχιστον σε έναν νεοσύστατο πολιτιστικό φορέα. Το εργαστήρι παραδοσιακής φορεσιάς και χάντρας πλαισιώθηκε από εθελοντές όλων των ηλικιών και ήδη απαριθμεί 25 γιορτάνια, 10 πουτούρια, 3 γυναικείες φορεσιές από την περιοχή των Μεταξάδων και 9 γυναικείες φορεσιές από την περιοχή της Μακράς Γέφυρας.

Εικόνα 2. Παραδοσιακός αργαλειός (Πηγή: Στέφανος Στεφανόπουλος).

Τμήμα γκάιντας

Η γκάιντα είναι ένα παραδοσιακό μουσικό όργανο που αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της διασκέδασης του παρελθόντος, άξια θαυμασμού για την πρωτότυπη κατασκευή της, για τη σπανιότητά της και για τον ήχο της. Ποιος μπορεί να αντισταθεί στο άκουσμά της; Και καλύτερα ποιος Θρακιώτης; Το μοναδικό αυτό όργανο είναι συνδεδεμένο με τους ντόπιους ήδη από την αρχαιότητα όπως μαρτυρούν οι μύθοι, ο αυλός του Διονύσου, το όργανο της τρέλας, της μανίας, της μέθης, ο μύθος του Μαρόνα που βρέθηκε μαζί με τον αυλό του πνιγμένος στον Άρδα ποταμό. Η γκάιντα συνυφασμένη πάντα με την ζωή του Θρακιώτη, τον συνοδεύει και στις χαρές και στις λύπες. Υπάρχουν μαρτυρίες από τους προ-προ-προ παππούδες μας. Έτσι 7 νέοι γκαϊντατζίδες γεννιούνται.

Εικόνα 3. Παραδοσιακή γκάιντα (Πηγή: Στέφανος Στεφανόπουλος).

Τμήμα φωτογραφίας

Η φωτογραφία είναι μια μορφή τέχνης ιδιαίτερα χρήσιμη στον άνθρωπο, γι' αυτό και αποτελεί ένα από τα βασικά εργαστήρια του Εργαστηρίου. Μέσα από αυτήν απεικονίζεται η πραγματικότητα. Ο δέκτης έχει την δυνατότητα όχι μονάχα να δει εικόνες αλλά και να βιώσει συναισθήματα. Συναισθήματα που εκπέμπει το περιβάλλον, η φύση και ο ίδιος ο άνθρωπος. Προβάλλει την ομορφιά του τοπίου και την ψυχή του ανθρώπου γι' αυτό και καλλιεργεί την αγάπη προς τον συνάνθρωπο. Αυτό επιδιώκει και το δικό μας εργαστήρι. Η ομάδα που το πλαισιώνει προσπαθεί να συλλάβει στιγμές και μέσα από αυτές να αποτυπώσει και να αναδείξει τις εικόνες και τα χρώματα της παράδοσής μας. Κάθε φωτογραφία στηρίζει αυτό που θέσαμε ως στόχο, την καλλιέργεια και την προβολή του πολιτισμού μας.

Εικόνα 4. Εκδρομή αναψυχής στο Εθνικό Πάρκο Δάσους Δαδιάς στη 10^η Γιορτή Μανιταριού (Πηγή: Στέφανος Στεφανόπουλος).

Βιωματικό εργαστήριο της «Ιστορίας του τόπου μου» που απευθύνεται σε παιδιά

«Ακούω και ξεχνώ. Βλέπω και θυμάμαι. Κάνω και καταλαβαίνω.»
(Ασιατική παροιμία)

Εικόνα 5. Παραδοσιακή κατασκευή ύφανσης στα πλαίσια του εργαστηρίου «Αργαλειέ, χρυσά μου χτένια και κλωστή μαλαματένια» (Πηγή: Στέφανος Στεφανόπουλος).

Εικόνα 6. Παραδοσιακός χειροκίνητος πέτρινος μύλος από το εργαστήριο «Το σιτάρι και το ψωμί» (Πηγή: Στέφανος Στεφανόπουλος).

Με το πέρασμα των χρόνων και όσο οι επιστήμες της εκπαίδευσης προοδεύουν έχει διαπιστωθεί πως το βίωμα μπορεί να υπερβεί οποιαδήποτε άλλη μορφή μάθησης αναφορικά με την αποτελεσματικότητά του. Αυτό συμβαίνει διότι έχει αρχίσει να δίνεται περισσότερη βαρύτητα στον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο μπορεί ένα παιδί να μάθει από την απλή μετάδοση στείρας γνώσης. Μέσω της βιωματικής μάθησης τα παιδιά από απλοί αποδέκτες γίνονται συμμετέχοντες σε μία ενεργητική διαδικασία και εμπλέκονται σε αυτήν έμπρακτα (McKeachie 2001). Σύμφωνα με τον Μανωλά (2006), «η ενεργητική μάθηση περιλαμβάνει οτιδήποτε από πρακτικές ακρόασης που βοηθούν τους σπουδαστές να αφομοιώσουν αυτά που ακούν μέχρι πολύπλοκες ομαδικές δραστηριότητες στις οποίες οι εκπαιδευόμενοι εφαρμόζουν αυτά που διδάχθηκαν σε «πραγματικές» καταστάσεις ή / και σε νέα προβλήματα». Επιπλέον, η βιωματική μάθηση ενδυναμώνει τα θετικά συναισθήματα του συμμετέχοντα στην παιδευτική διαδικασία καθώς ασχολείται με δραστηριότητες που του δίνουν χαρά κάνοντάς τον να κινηθεί και βοηθώντας τον να νιώσει ισάξιο μέλος της ομάδας.

Έτσι λοιπόν οι υπεύθυνοι του Εργαστηρίου που υπήρξαν και εμπνευστές του βιωματικού εργαστηρίου της «Ιστορίας του τόπου μου» επέλεξαν αυτόν τον τρόπο μάθησης για να εμπλέξουν τα παιδιά σε μία διαδικασία ανακάλυψης της σπουδαιότητας διαφύλαξης της ιδιαίτερης παράδοσης του τόπου και της διάδοσής της στις επόμενες γενιές. Υπεύθυνοι και παιδιά προχώρησαν ένα βήμα πέρα από τη στείρα διδασκαλία χορευτικών βημάτων στον κύκλο και έδωσαν αξία σε όλο το πολιτιστικό υπόβαθρο που συγκρότησε την κοινωνία αυτή ως ενιαίο σύνολο.

Το βιωματικό εργαστήρι της «Ιστορίας του τόπου μου» όπως και κάθε δράση του Εργαστηρίου στηρίχθηκε στον εθελοντισμό και προσφέρεται ανταποδοτικά στα παιδιά που είναι ήδη εγγεγραμμένα μέλη σε κάποιο από τα υπάρχοντα τμήματα. Η ιδέα, η δομή και η συλλογή του υλικού υπήρξαν έργο των υπεύθυνων του εργαστηρίου και των εθελοντών.

Η «Ιστορία του τόπου μου» αποτελείται από τις εξής βιωματικές ενότητες:

- Ήθη & έθιμα του τόπου μου
- Παραδοσιακά παιχνίδια
- Λαϊκό παραμύθι
- Παραδοσιακά μουσικά όργανα
- Παραδοσιακή ενδυμασία
- Γαστρονομία

Τα εργαστήρια που έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα φέρουν τους παρακάτω τίτλους:

- «Πες πουλάκι μ' «πι»» (Παραδοσιακά παιχνίδια)
- «Έχω δυο λόγια να σι πω και 'κείνα ζαχαράτα» (Ήθη και έθιμα δωδεκαημέρου)
- «Μια Πασχαλιά και μια Λαμπρή» (Ήθη και έθιμα Πάσχα)
- «Τι λέει η γκάντα;... τι χουρατεύει;» (Παραδοσιακά μουσικά όργανα)
- «Το σιτάρι και το ψωμί» (Ήθη και έθιμα, Γαστρονομία)
- «Βαρβάρα βαρβαρώνει, Αϊ Σάββας σαβανώνει» (Ήθη και έθιμα, Γαστρονομία)
- «Αργαλειέ, χρυσά μου χτένια και κλωστή μαλαματένια» (Παραδοσιακή ενδυμασία, Λαϊκό παραμύθι)

Δράσεις

«Κάνε άλμα πιο γρήγορο από τη φθορά» Οδυσσέας Ελύτης

Όπως ειπώθηκε και πρωτότερα τα ιδρυτικά μέλη του Εργαστηρίου, από τα σκαριά του ακόμη, οραματίστηκαν κάτι πολύ μεγαλύτερο από ό,τι ήδη λάμβανε χώρα στη πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Οραματίστηκαν μία πανδαισία αξιών που θα έκανε ένα μεγάλο άλμα από την απλή κατανάλωση πολιτισμού, στην παραγωγή του. Καλωσορίζει λοιπόν την πρόοδο, την εξέλιξη, την καινοτομία, τον εθελοντισμό, τη συνεργασία, το ομαδικό πνεύμα, τη δυναμική της ένταξης και τη δημιουργικότητα. Ανοίγει τις πόρτες του σε κάθε τι αποτελεί πολιτισμό και αγγίζει τη νέα γενιά της πόλης που αποτελεί τη μαγιά για το αύριο.

Προκύπτουν λοιπόν ένα σύνολο δράσεων που φέρνουν τους πολίτες πιο κοντά μεταξύ τους, κοντά στον δήμο τους, κοντά στην ιστορία του τόπου τους, κοντά στον πολιτισμό. Δίνοντας δυναμικό παρόν σε εθνικές επετείους, στις εκδηλώσεις του δήμου και σε διοργανώσεις στην υπόλοιπη Ελλάδα, μετρά στο διετές ιστορικό του πλήθος δράσεων. Παρακάτω αναφέρονται οι δράσεις που αποτελούν έργο του Εργαστηρίου και των εθελοντών του αναφορικά με τη σύλληψη της ιδέας, τη διοργάνωση και τη διε-

ξαγωγή τους:

- Διοργάνωση και διεξαγωγή της «Γιορτής αναβίωσης παραδοσιακών παιχνιδιών της Θράκης «Σαλτανάτ'» που λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο στο δασύλλιο του Αγίου Γεωργίου Λεπτής
- Συμμετοχή στις εκδηλώσεις του Άρδα 2018 με το «Ardaivor»
- Πρώτη θέση στην παρέλαση καρναβαλιστών του «Τσικνομπουρμπούλη» 2019 με τη συμμετοχή «Τουτανχαμός» με αποστολή 100 και πλέον ατόμων

Κι έχουν ήδη δρομολογηθεί:

- Έκθεση φωτογραφίας στον χώρο του Εργαστηρίου από τα μέλη του τμήματος φωτογραφίας με θέμα «Ο κύκλος της ζωής»
- Μαύρο θέατρο με θέμα «Ο κύκλος της ζωής»
- Παιχνίδι κρυμμένου θησαυρού με θέμα την ιστορία της Νέας Ορεστιάδας με τη χρήση νέων τεχνολογιών

Συμπεράσματα και μελλοντικοί στόχοι

Το Εργαστήρι υπήρξε μία κίνηση που κατάφερε να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ παλιού και νέου και να προάγει μία ανώτερη ενιαία αξία, την αξία του πολιτισμού – υπό τη διευρυμένη έννοιά του. Οι ρίζες είναι αυτές που χαρίζουν στους ανθρώπους την αυτοεικόνα τους. Έτσι, οι ίδιοι, συνειδητοποιούν τη συνεχόμενη πορεία τους στη ζωή και πως η ίδια η ιστορία τους παρέχει απλόχερα απαντήσεις σε πολλά από τα ερωτήματά τους.

Με όλες τις προαναφερθείσες δράσεις το Εργαστήρι προωθεί τη λαογραφία της περιοχής, ενισχύει τον πολιτιστικό της χαρακτήρα και την ενδυναμώνει κοινωνικά και οικονομικά. Δεσμεύεται λοιπόν να συνεχίσει τη δράση του αφήνοντας παρακαταθήκη στις επόμενες γενιές έναν πολιτισμό που έχει χαρακτήρα πολύμορφο και διαχρονικό, που σέβεται τις ρίζες μας, που μας ενώνει και που μας κάνει ομαδικούς.

Όραμα του Εργαστηρίου λοιπόν αποτελεί η μελλοντική συνεργασία με προϋπάρχοντες αλλά και με νέους φορείς της πόλης της Νέας Ορεστιάδας με σκοπό πάντα την ενότητα και την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας· αποσκοπώντας πολύ παραπάνω στην ενσωμάτωση θεματικών ενοτήτων που αφορούν στο περιβάλλον, στην αειφορία, στον αθλητισμό κ.ά. Όπως εξάλλου τόνισε ο Μακρυγιάννης στα απομνημονεύματα του γράφοντας ιστορία με αυτό το διαχρονικό του αποτύπωμα:

«τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί κι αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι· όσοι αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσομεν εδώ. Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι όλοι μαζί και να μην λέγει ούτε ο δυνατός «εγώ» ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς «εγώ»; Όταν αγωνιστεί μόνος του και φκιάσει ή χαλάσει, να λέγει «εγώ»· όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκιάνουν, τότε να λένε «εμείς». Είμαστε εις το «εμείς» κι όχι εις το «εγώ». Και εις το εξής να μάθομεν γνώση, αν θέλομεν να φκιάσομεν χωριόν, να ζήσομεν όλοι μαζί.»

Γιάννης Μακρυγιάννης

Πηγή: Με Λογισμό και Μ' όνειρο, ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ, Ε' & ΣΤ' ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Βικιλεξικό (χ.χ.). Γέννημα. Διαθέσιμο: <https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%B3%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B1>

Δανασής-Αφεντάσης, Α.Κ. (2000). Η Εξέλιξη της Παιδαγωγικής Σκέψης (17ος - 20ός αι.), Σε σειρά: Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Παιδαγωγικά Συστήματα. Δ' Έκδοση, Αθήνα: Γ. Γκέλμπεσης.

Κούκος, Μ. (1991). Στα Βήματα του Ορφέα, Οδοιπορικό της Θράκης. Αλεξανδρούπολη: Αφοί Λαγουδάκη.

- Μαστραπάς, Α. (2007). Στοιχεία Ελληνικού Πολιτισμού. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- Μεταξάς, Θ. (2010). Ο πολιτισμός ως «εργαλείο» αστικής ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας: η διαδικασία του μάρκετινγκ των πόλεων. Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών. Τόμος ΙΕ, Τεύχος 58, σελ. 159-190.
- Μπιτσάνη, Ε. (2002) Πολιτισμός κα Τοπική Κοινωνία: η τοπική πολιτιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 1980- 2000, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα.
- «Ο κύκλος του ψωμιού» (2014). Ε. Ιατράκη (Επιμέλεια), ΖΑΝΝΕΙΟ, Ηράκλειο.
- Πύλη για την Ελληνική γλώσσα (χ.χ). Γέννημα. Διαθέσιμο: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B3%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B1&dq
- Κατσίκη-Γκιβάλου, Α., Καλογήρου, Τ., Παπαδάτος, Γ.Σ., Πρωτονοτάριου, Σ., Πυλαρινός, Θ. Με Λογισμό και Μ' όνειρο. Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων, Ε' και Στ' Τάξη Δημοτικού. Αθήνα: Σ. Πατάκης Α.Ε. – Ο.Ε.Δ.Β.

II. Ξενόγλωσση

- Manolas, E.I. (2006). A critical introduction to deep ecology in higher education: An application of Kolb's model of experiential learning. *Economic and Environmental Studies*. No. 8, pp. 245-252.
- McKeachie, W. (2001). Active Learning. Available: http://hydro4.sci.fau.edu/~rjordan/active_learning.htm

Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της Δημόσιας Οικονομικής Υπηρεσίας Ορεστιάδας, αφενός μεν ως δημόσια φορολογική υπηρεσία στην ευρύτερη περιοχή του βορείου Έβρου αφετέρου δε ως μέλος της ιστορίας της πόλης. Περιγράφονται η σύσταση της το 1988 ως Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας και οι σημαντικότερες στιγμές της στη ροή του χρόνου. Γίνεται αναφορά στο ανθρώπινο δυναμικό, την κτιριακή υποδομή, τον τεχνολογικό και μηχανολογικό εξοπλισμό. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα χρόνια των μνημονίων και στον κίνδυνο κατάργησης της ΔΟΥ.

Λέξεις κλειδιά: Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία, Οικονομική Εφορία, Νέα Ορεστιάδα, Ιστορία.

Εισαγωγή

Η επιβολή φορολογίας και η είσπραξη των φόρων βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την ύπαρξη και εξέλιξη ενός κράτους καθώς οι φόροι αποτελούν την κύρια πηγή των δημοσίων εσόδων. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάγκη δημιουργίας διοικητικών μηχανισμών για τη βεβαίωση και συλλογή των δημοσίων εσόδων ήταν ορατή από τα πρώτα χρόνια της συστάσεως του ελληνικού κράτους μετά την επανάσταση του 1821 και την απελευθέρωση των Ελλήνων από τον τουρκικό ζυγό. Το 1845, μετά την εξέγερση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και την ανάγκη αναδιοργάνωσης του ελληνικού κράτους, εκδόθηκε ο νόμος C' (ΦΕΚ 15/19.05.1845) που καταργούσε τις Οικονομικές Επιτροπείες και ίδρυε για πρώτη φορά 39 Οικονομικές Εφορείες σε αντίστοιχες επαρχίες της ελληνικής επικράτειας. Τις δεκαετίες που ακολούθησαν και μέχρι την έναρξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου εισήχθησαν νέοι φορολογικοί θεσμοί και δημιουργήθηκαν νέες οικονομικές εφορείες σε όλη την επικράτεια της χώρας. Είναι αξιοσημείωτο ότι το 1934 στην Ελλάδα λειτουργούσαν 177 Οικονομικές Εφορείες. Μεταπολεμικά ο αριθμός τους αυξάνονταν συνεχώς φτάνοντας το 2009 τις 297. Το 2012, λόγω της οικονομικής κρίσης και της ανάγκης περιορισμού των δημοσίων δαπανών, μειώθηκαν σε 241 ενώ σήμερα, μετά από καταργήσεις και συγχωνεύσεις, ανέρχονται σε 113. Μία από τις Οικονομικές Εφορείες της χώρας μας είναι και η Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (ΔΟΥ) Ορεστιάδας.

Η ΔΟΥ Ορεστιάδας – Μία πρώτη γνωριμία

Η Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας εδρεύει στη βορειότερη πόλη της Ελλάδας, την ακριτική Νέα Ορεστιάδα του νομού Έβρου επί της οδού Ιπποκράτους 30, περίπου 907 οδικά χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Αθήνας. Στην ακρόπολη αυτή του ελληνισμού η ΔΟΥ Ορεστιάδας είναι μία από τις 113 ΔΟΥ της Ελλάδας και μαζί με τη ΔΟΥ Αλεξανδρούπολης αποτελούν τις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες του νομού Έβρου. Διοικητικά υπάγεται στην Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) με Διοικητή τον κ. Γεώργιο Πιτσιλή. Προϊστάμενη υπηρεσία αναφοράς είναι η Φορολογική Περιφέρεια Θεσσαλονίκης. Η αποστολή της ΔΟΥ ταυτίζεται με αυτήν της ΑΑΔΕ και ορίζεται ως ο προσδιορισμός, η βεβαίωση και είσπραξη των φορολογικών και λοιπών δημοσίων εσόδων που άπτονται του πεδίου των αρμοδιοτήτων της. Η ΔΟΥ κατά την εκπλήρωση της αποστολής της αποβλέπει στην επίτευξη των στόχων είσπραξης των εσόδων, στην ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης και στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Διαχειρίζεται περίπου 32.000 φυσικά πρόσωπα και 1.000 νομικά πρόσωπα και οντότητες εξυπηρετώντας τις φορολογικές υποχρεώσεις των κατοίκων και επιχειρήσεων της περιοχής του βορείου Έβρου. Ιστορικά αποτελεί συνέχεια των Οικονομικών Εφοριών Καραγάτς και Αδριανουπόλεως και αυτό της προσδίδει ιδιαίτερη τιμή (Τσουνίδης 1980). Στη χωρική αρμοδιότητα της ανήκουν τα παρακάτω δημοτικά διαμερίσματα:

- Δήμος Νέας Ορεστιάδας με πληθυσμό 37.654 κατοίκους (απογραφή 2011-ΦΕΚ Β' 697/20.03.2014): η πόλη της Ορεστιάδας και τα δημοτικά διαμερίσματα Αμπελακίων, Άρζου,

Βάλτου, Γαλήνης, Δικαίων, Ελαίας, Ζώνης, Θεραπειού, Θουρίου, Καβύλης, Καστανεών, Κομάρων, Κυπρίνου, Μαρασίων, Μεγάλης Δοξιάρας, Μηλέας, Νέου Χειμωνίου, Νέας Βύσσης, Νεοχωρίου, Ορμενίου, Πενταλόφου, Πετρωτών, Πλάτης, Πτελέας, Ριζίων, Σπηλαιού, Στέρνας, Φυλακίου και Χανδρά.

- Δήμος Διδυμοτείχου με πληθυσμό 23.308 κατοίκους (απογραφή 2011-ΦΕΚ Β' 697/20.03.2014): η πόλη του Διδυμοτείχου και τα δημοτικά διαμερίσματα Αβδέλας, Αλεποχωρίου, Ασβεστάδων, Ασημενίου, Ασπρονερίου, Βρύσης, Βρυσικών, Γιατράδων, Δόξας, Ελαφοχωρίου, Ελληνοχωρίου, Ευγενικού, Θυρέας, Ισαάκιου, Καρωτής, Κουφόβουνου, Κυανής, Λαγού, Λάδης, Μάνης, Μεταξάδων, Παλιουρίου, Πετράδων, Ποιμενικού, Πραγγίου, Πυθίου, Πολιάς, Ρήγιου, Σαύρας, Σοφικού, Σιταριάς, Σιτοχωρίου, Χιονάδων, Ψαθάδων.
- Από το Δήμο Σουφλίου τα δημοτικά διαμερίσματα Αγριάνης, Αμορίου, Κόρυμβου, Λαβάρων, Μάνδρας, Μαυροκκλησίου, Πρωτοκκλησίου με συνολικό πληθυσμό 2.758 κατοίκους (απογραφή 2011- ΦΕΚ Β' 697/20.03.2014).

Η σύσταση της ΔΟΥ Ορεστιάδας

Το 1988 αποτέλεσε σημαντική χρονιά για τις Οικονομικές Εφορίες της Ελλάδας καθώς επήλθε πλήρης αναδιοργάνωση τους. Με το Προεδρικό Διάταγμα 551/1988 (ΦΕΚ 259Α'/17.11.1988) αντικαταστάθηκαν οι Οικονομικές Εφορίες και τα Δημόσια Ταμεία της χώρας από τις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες και ορίστηκε ως έναρξη λειτουργίας αυτών η 1.1.1989. Ουσιαστικά επρόκειτο για συγχώνευση των Οικονομικών Εφοριών με τα Δημόσια Ταμεία. Οι ΔΟΥ αναγνωρίστηκαν ως οικονομικές υπηρεσίες των Νομαρχιών υπαγόμενες στο Υπουργείο Οικονομικών και ανέλαβαν: α) τη βεβαίωση των άμεσων και έμμεσων φόρων, των λοιπών φόρων, τελών, δικαιωμάτων και προσόδων, β) την είσπραξη των φορολογικών εσόδων και την πληρωμή των εξόδων του Κράτους, γ) την πληρωμή των εξόδων Νομικών Προσώπων, Ειδικών Ταμείων και Ειδικών Λογαριασμών που ανατίθενται στις ΔΟΥ με ειδικές διατάξεις. Ταυτόχρονα ανέλαβαν την ταμειακή υπηρεσία: α) των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης που δεν διέθεταν ίδια Ταμιακή υπηρεσία και β) του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων στις πόλεις που αυτό δεν διέθετε κατάστημα. Ως αρμόδιος Οικονομικός Έφορος ή Δημόσιος Ταμίας νοούνταν πλέον ο Προϊστάμενος της ΔΟΥ. Οι υπάλληλοι των Οικονομικών Εφοριών και των Δημόσιων Ταμείων ονομάστηκαν Εφοριακοί Υπάλληλοι και αποτελούσαν το ανθρώπινο δυναμικό της νέας Υπηρεσίας.

Εικόνα 1. Η ΔΟΥ Ορεστιάδας. Φωτ. αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

Στο πλαίσιο αυτό συστάθηκε η ΔΟΥ Ορεστιάδας με τη συγχώνευση της Οικονομικής Εφορίας και του Ταμείου Ορεστιάδας. Με το Προεδρικό Διάταγμα 16/1989 (ΦΕΚ 6Α'/05.01.1989) καθορίστηκε περεταίρω η διάρθρωση των ΔΟΥ και οι κανόνες λειτουργίας αυτών και προσδιορίστηκαν αναλυτικά τα καθήκοντα των Προϊσταμένων και των υπαλλήλων.

Το 2004 μετά από ενέργειες του Εβρίτη Υφυπουργού Οικονομικών Απόστολου Φωτιάδη ολοκληρώθηκε η ανέγερση νεόδμητου ακινήτου επί της οδού Ιπποκράτους σε οικόπεδο που παραχωρήθηκε προς χρήση από το Δήμο Ορεστιάδας. Έτσι, μετά από πολλές δεκαετίες, η ΔΟΥ Ορεστιάδας απέκτησε το δικό της ακίνητο με άνετους και χρηστικούς χώρους. Την ίδια χρονιά η ΔΟΥ Ορεστιάδας επιλέχθηκε ως μία από τις επτά ΔΟΥ της χώρας στις οποίες εφαρμόστηκε πιλοτικά ο θεσμός του Σταθμού Εξυπηρέτησης Πολιτών (Στ.Ε.Π.) με βάση την εμπειρία από άλλα Υπουργεία και οργανισμούς (ΚΕΠ, Τράπεζες). Επρόκειτο για σημείο άμεσης εξυπηρέτησης των πολιτών σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, με αίθουσα υποδοχής και αναμονής για το κοινό, με αυτοματοποιημένο σύστημα προτεραιότητας εξυπηρέτησης των πολιτών, σύγχρονο τεχνολογικό εξοπλισμό (Η/Υ, εκτυπωτές, φωτοτυπικά μηχανήματα) και διατμηματική εφαρμογή του TAXIS. Οι υποθέσεις του κάθε πολίτη διεκπεραιώνονταν από έναν υπάλληλο, γρήγορα, χωρίς να χρειάζεται η μετακίνησή του από τμήμα σε τμήμα και από όροφο σε όροφο. Ουσιαστικά ήταν μια καινοτόμος προσπάθεια που αντικατέστησε τις πολύπλοκες και χρονοβό-

ρες διαδικασίες και ταυτόχρονα αποτέλεσε ένα νέο τρόπο επικοινωνίας της Υπηρεσίας με τους πολίτες (Χατζηπαναγιώτου 2007).

Κτιριακή υποδομή

Η ΔΟΥ Ορεστιάδας σήμερα στεγάζεται σε ιδιόκτητο διώροφο κτίριο μετά υπογείου που ανεγέρθηκε σε γωνιακό οικόπεδο επιφανείας 1.537,08 τ.μ. (Ο.Τ. 553). Το οικόπεδο παραχωρήθηκε το 2001 κατά χρήση από το Δήμο Ορεστιάδας με την αριθμ.183/19.10.2000 ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου και προήλθε από κατάτμηση μεγαλύτερης δημοτικής έκτασης (13.750 τ.μ.). Κύριος του έργου ήταν το Υπουργείο των Οικονομικών και φορέας υλοποίησης η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου Α.Ε. Η κατασκευή το κτιρίου ανατέθηκε στην «ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΕΒΡΟΔΟΜΗ» της εταιρείας ΕΒΡΟΔΟΜΗ ΑΤΕΒΕ.

Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν τη Δευτέρα 16 Φεβρουαρίου 2004 στις 12:00 το μεσημέρι από τον Υφυπουργό Οικονομίας και Οικονομικών Απόστολο Φωτιάδη παρουσία του Έπαρχου Βορείου Έβρου, των Στρατιωτικών και Αστυνομικών Αρχών της πόλης, των Προϊσταμένων των Δημοσίων Υπηρεσιών της πόλης, του προέδρου της ΚΕΔ, του εκπροσώπου της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, της Προϊσταμένης και των υπαλλήλων της ΔΟΥ, του Προέδρου των εργαζομένων στις Δ.Ο.Υ. του νομού Έβρου, των λογιστών και συμβολαιογράφων της πόλης και πλήθος πολιτών. Το ακίνητο προκάλεσε γενικό ενθουσιασμό και ικανοποίηση στους υπαλλήλους και τους συναλλασσόμενους πολίτες και τον πρώτο καιρό παρέμενε φωταγωγημένο τα βράδια προκειμένου να το θαυμάζουν οι κάτοικοι και επισκέπτες της πόλης.

Τεχνολογικός και μηχανολογικός εξοπλισμός

Το 1995 αποτέλεσε σημαντικό έτος για τη λειτουργία των ΔΟΥ γενικότερα, καθώς τότε ξεκίνησε η προσπάθεια μηχανοργάνωσης των εφορειών με την μαζική προμήθεια σύγχρονων ηλεκτρονικών υπολογιστών και την εισαγωγή του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Φορολογίας-TAXIS. Το 1996 εγκαταστάθηκαν 285 εξυπηρετητές στις ΔΟΥ της ελληνικής επικράτειας και κεντρικός εξυπηρετητής στο Κέντρο Πληροφορικής του Υπουργείου Οικονομικών-ΚΕΠΥΟ (μετέπειτα Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων-ΓΓΠΣ). Όμως, θέματα τεχνικής φύσης και κυρίως η χωρική ακαταλληλότητα των κτιριακών εγκαταστάσεων δεν επέτρεψαν την άμεση εγκατάσταση και λειτουργία του ΟΠΣ TAXIS στη ΔΟΥ Ορεστιάδας (προφορικές μαρτυρίες Δαρβούδη, Ιωαννίδου, Κιουγλού, Σιμήνου, Φωτιάδης 2019).

Η εγκατάσταση του ΟΠΣ TAXIS το 1999 αποτέλεσε μια μικρή «επανάσταση» για τη ΔΟΥ Ορεστιάδας. Η γραφική εργασία (π.χ. η έκδοση χειρόγραφων βεβαιώσεων) και η τήρηση αρχείου (π.χ. η χειρόγραφη τήρηση και ενημέρωση των καρτελών φορολογουμένων) στη ΔΟΥ περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό εξοικονομώντας πολύτιμες ώρες εργασίας. Με το νέο σύστημα επιταχύνθηκαν οι συναλλαγές, διευκολύνθηκε η επικοινωνία και γενικά αναβαθμίστηκε η σχέση των πολιτών με το προσωπικό της Υπηρεσίας. Επιπλέον αυξήθηκε η αποδοτικότητα και παραγωγικότητα των εργαζομένων, αποφεύχθηκαν αριθμητικά λάθη, μειώθηκε ο χρόνος αναμονής του πολίτη στην υπηρεσία και η εξυπηρέτηση του πραγματοποιούνταν άμεσα και αποτελεσματικά.

Ανθρώπινο δυναμικό

Κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της ΔΟΥ Ορεστιάδας το 1988 υπηρετούσαν 15 εφοριακοί υπάλληλοι με Προϊστάμενο το Χρήστο Πουλογιάννη. Τα επόμενα χρόνια πραγματοποιήθηκαν αυξήσεις του αριθμού των υπαλλήλων είτε μέσω προσλήψεων (γραφτών πανελλαδικών διαγωνισμών) είτε μέσω μεταθέσεων και μετατάξεων. Με τη μεγάλη προκήρυξη 2/1Γ/2004 του ΑΣΕΠ το 2004 για την πρόσληψη Δημοσίων Υπαλλήλων και του πανελλαδικού γραπτού διαγωνισμού που διεξήχθη την 10^η και 11^η Ιουλίου 2004 προσλήφθηκαν και ορκίστηκαν τέλη του 2005 και αρχές του 2006 έξι εφοριακοί υπάλληλοι Πανεπιστημιακής και οκτώ Τεχνολογικής Εκπαίδευσης. Επιπλέον, το 2005 εγκρίθηκαν αιτήματα μετατάξεων υπαλλήλων των ΟΤΑ στη ΔΟΥ Ορεστιάδας. Έτσι, το 2006 αποτέλεσε το έτος με τους περισσότερους υπηρετούντες υπαλλήλους στην ιστορία της ΔΟΥ Ορεστιάδας. Μαζί με τον Προϊστάμενο της ΔΟΥ υπηρετούσαν συνολικά 50 εφοριακοί υπάλληλοι (14 πανεπιστημιακής, 12 τεχνολογικής, 23 δευτεροβάθμιας και 1 υποχρεωτικής εκπαίδευσης).

Ωστόσο, από την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2009 και την υπαγωγή της χώρας σε μνημονιακό καθεστώς μειώθηκε δραματικά ο αριθμός των υπηρετούντων υπαλλήλων. Λόγω δυσμενούς μεταβολής του εργασιακού και συνταξιοδοτικού συστήματος της χώρας (μείωση μισθών και κατάργηση επιδομάτων, αύξηση ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, σταδιακή μείωση της καταβολής των εφάπαξ χρηματι-

κών ποσών κατά την αποχώρηση) πολλοί υπάλληλοι που είχαν θεμελιώσει συνταξιοδοτικό δικαίωμα αποφάσισαν να αποχωρήσουν από την υπηρεσία. Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται χαρακτηριστικά η εν λόγω μείωση.

Πίνακας 1. Αριθμός υπαλλήλων της ΔΟΥ Ορεστιάδας τα έτη 2004 έως 2018.

Έτος	Υπάλληλοι	Έτος	Υπάλληλοι	Έτος	Υπάλληλοι
2004	32	2009	47	2014	30
2005	45	2010	40	2015	28
2006	50	2011	36	2016	25
2007	47	2012	27	2017	26
2008	48	2013	41	2018	24

Πηγή: ΔΟΥ Ορεστιάδας. Ίδια σχεδίαση.
 Σημείωση: α) Στον αριθμό των υπαλλήλων συμπεριλαμβάνεται ο εκάστοτε Προϊστάμενος της ΔΟΥ, β) Από το 2013 συμπεριλαμβάνονται οι υπάλληλοι της συγχωνευμένης ΔΟΥ Διδυμοτείχου ενώ δεν συμπεριλαμβάνονται οι αποσπασμένοι υπάλληλοι σε άλλες Υπηρεσίες.

Το 2012 ο αριθμός των οργανικών θέσεων προσωπικού του κλάδου Εφοριακών της ΔΟΥ ανακαθορίστηκε σε 45, εκ των οποίων 12 ΠΕ, 11 ΤΕ και 22 ΔΕ. Το 2014 οι οργανικές θέσεις μειώθηκαν σε 34 θέσεις εφοριακών υπαλλήλων (11ΠΕ, 10 ΤΕ, 13 ΔΕ) και 1 θέση επιμελητή (ΥΕ).

Από το 1988 μέχρι το 2018 Προϊστάμενοι ΔΟΥ διετέλεσαν κατά σειρά οι: Χρήστος Πουλογιάννης (1988-1993), Δημήτριος Μπαντούδης (1994-1996), Αικατερίνη Σιμήνου (1996-2001), Κυριακή Ιωαννίδου (2001-2004 & 2010-2013), Βασίλειος Κιουγλού (2005-2007), Ευστρατία Φουρκαλίδου (2007-2010) και Κωνσταντίνος Κουρουσιάκος (2013-2018). Από 1^η Ιανουαρίου 2019 η θέση παραμένει κενή καθώς στις 30 Δεκεμβρίου 2018 ο ευδόκιμα επανακριθείς Προϊστάμενος της ΔΟΥ Ορεστιάδας Κωνσταντίνος Κουρουσιάκος απεβίωσε μετά από σύντομη ασθένεια και νοσηλεία γεμίζοντας με θλίψη όλους τους συναδέλφους.

Σήμερα στη ΔΟΥ Ορεστιάδας ανήκουν 25 υπάλληλοι (7 ΠΕ, 10 ΤΕ, 7 ΔΕ, 1 ΥΕ) εκ των οποίων 24 υπηρετούν στη ΔΟΥ και 1 διατελεί Αντιδήμαρχος Οικονομικών του Δήμου Ορεστιάδας.

Η ΔΟΥ στην εποχή των μνημονίων

Το 2010 μπορεί να χαρακτηριστεί ως έτος ιστορικής αναφοράς και εξελίξεων για την Ελλάδα καθώς αποτελεί έτος εισόδου της χώρας στη μέγγενη των μνημονίων και αρχή σημαντικών αλλαγών στην κοινωνικοοικονομική ζωή της χώρας. Μέσα στη δίνη του πρώτου μνημονίου και των αλλαγών που αυτό επέφερε δεν θα μπορούσε, όπως ήταν φυσικό, να μείνουν ανεπηρέαστες οι ΔΟΥ της χώρας και κατ' επέκταση η ΔΟΥ Ορεστιάδας.

Με βάση το Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης της Φοροδιαφυγής 2011-2013 (ν.3943/2011) είχε δρομολογηθεί η αναδιάρθρωση της φορολογικής διοίκησης σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Τον Μάιο του 2011 Επιτροπή του Υπουργείου Οικονομικών πρότεινε τη δημιουργία μιας ΔΟΥ στην πρωτεύουσα κάθε νομού (πλην Αθήνας, Θεσσαλονίκης και ορισμένων νησιών) με ταυτόχρονο κλείσιμο των υπόλοιπων ΔΟΥ. Ως αιτιολογία αναφέρθηκε η ανάγκη αύξησης της αποτελεσματικότητας και της μείωσης του λειτουργικού κόστους της φορολογικής διοίκησης, καθώς και της εξοικονόμησης στελεχιακού δυναμικού. Όσον αφορά το νομό Έβρου αρχικά προβλεπόταν σε μεταβατικό στάδιο η δημιουργία μιας ΔΟΥ με την επωνυμία «ΔΟΥ Έβρου» και έδρα την Αλεξανδρούπολη, περιφερειακά Τμήματα στην Ορεστιάδα και το Διδυμότειχο και Γραφείο στο Σουφλί. Σε τελικό στάδιο θα παρέμεινε η «ΔΟΥ Έβρου» με έδρα την Αλεξανδρούπολη και την οριστική κατάργηση των ΔΟΥ Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Σουφλίου. Το πόρισμα της Επιτροπής συμπεριλήφθηκε τον Αύγουστο του 2011 στο Στρατηγικό Σχέδιο 2011-2015 για την Ελληνική Φορολογική Διοίκηση του Υπουργείου Οικονομικών.

Το φθινόπωρο του 2011, στα πλαίσια της καλύτερης στελέχωσης και αποτελεσματικότερης λειτουργία των ΔΟΥ και σε συνδυασμό με την εξοικονόμηση προσωπικού, με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών καταργήθηκαν από 01.01.2012 τα Τμήματα «Ελέγχου» και αναστάληκε η λειτουργία

των Τμημάτων «Δικαστικού και Λογιστικού» των ΔΟΥ Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Σουφλίου. Οι αρμοδιότητες και οι εκκρεμείς υποθέσεις περιήλθαν στα αντίστοιχα τμήματα της ΔΟΥ Αλεξανδρούπολης που ενισχύθηκε ταυτόχρονα και με 5 υπαλλήλους από τη ΔΟΥ Ορεστιάδας.

Αυτό προκάλεσε έντονη ανησυχία στους εργαζομένους των ΔΟΥ Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Σουφλίου, οι οποίοι το Μάρτιο του 2012 απέστειλαν σχετική επιστολή διαμαρτυρίας προς το Υπουργείο Οικονομικών και την επέδωσαν σε όλους τους τοπικούς βουλευτές, δημάρχους και φορείς σημειώνοντας ότι η λήψη μιας τέτοιας απόφασης θα δυσχέρανε την εξυπηρέτηση των πολιτών και των επιχειρήσεων λόγω της ιδιομορφία του νομού καθώς θα ήταν αναγκασμένοι να διανύσουν τεράστια χιλιομετρική απόσταση. Επίσης, τόνιζαν ότι η απόφαση θα επέφερε αποψίλωση της τοπικής αγοράς από μερίδα καταστημάτων και επαγγελματιών, αναγκαστική εγκατάλειψη του τόπου από τους υπαλλήλους των δημοσίων υπηρεσιών και των οικογενειών τους οδηγώντας τελικά σε ερημοποίηση και οικονομικό μααρασμό της παραμεθωρίου περιοχής. Σε αντίθεση, μάλιστα, με τη γειτονική Τουρκία που επιδιώκει πάγια τη δημιουργία μεγάλων αστικών κέντρων (λ.χ. Αδριανούπολη) στα ελληνοτουρκικά σύνορα. Η αρχικά «χλιαρή» στάση των τοπικών πολιτικών παραγόντων υποχρέωσε τους εργαζομένους να απευθυνθούν στο Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Σουφλίου κκ. Δαμασκηνό βρίσκοντας στο πρόσωπό του ένα θερμό σύμμαχο.

Στις 30 Σεπτεμβρίου 2012 «Ειδική Επιτροπή επεξεργασίας και τελικού σχολιασμού του σχεδίου για τις ενοποιήσεις των ΔΟΥ» του Υπουργείου Οικονομικών πρότεινε στην ηγεσία του Υπουργείου την παραμονή δύο ενοποιημένων ΔΟΥ στο νομό Έβρου (της Αλεξανδρούπολης και της Ορεστιάδας), λόγω της μεγάλης έκτασης του νομού και της ιδιαίτερης γεωγραφικής παραμεθόριας θέσης του. Επιπλέον, τονίζονταν ότι οι προτεινόμενες προς ενοποίηση ΔΟΥ Ορεστιάδας & Διδυμοτείχου ξεπερνούσαν μαζί το μέσο όρο των συναλλασσομένων όλων των ΔΟΥ της χώρας, πλην Αττικής και Θεσσαλονίκης, εξυπηρετώντας το βόρειο άκρο του Νομού.

Η πρόταση παραμονής της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι της ΔΟΥ Διδυμοτείχου βασίστηκε κύρια σε τεchnοοικονομικά κριτήρια, όπως: α) το ύψος των ετήσιων φορολογικών εσόδων (φοροδοτική ικανότητα) τόσο σε απόλυτες τιμές ανά ΔΟΥ (32.929 χιλ. € της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 13.286 χιλ. € της ΔΟΥ Διδυμοτείχου) όσο και ως ποσοστό εσόδων των ΔΟΥ στο σύνολο του νομού (20,34% της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 8,67% της ΔΟΥ Διδυμοτείχου), β) τις υποβληθείσες δηλώσεις εισοδήματος Φυσικών Προσώπων (25.903 της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 17.076 της ΔΟΥ Διδυμοτείχου), γ) το σύνολο των ενεργών Αριθμών Φορολογικού Μητρώου (ΑΦΜ) Φυσικών Προσώπων (38.937 της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 26.863 της ΔΟΥ Διδυμοτείχου), δ) το σύνολο των ΑΦΜ Μη Φυσικών Προσώπων (2.057 της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 819 της ΔΟΥ Διδυμοτείχου), ε) το γενικό σύνολο συναλλασσομένων (34.477 της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 22.789 της ΔΟΥ Διδυμοτείχου), στ) της ωφέλιμης επιφάνειας των γραφείων της κτιριακής υποδομής (580 τ.μ της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 300 τ.μ. της ΔΟΥ Διδυμοτείχου). Επιπλέον η επιτροπή έλαβε υπόψη τον αριθμό των υπηρετούντων υπαλλήλων, 43 της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι 18 της ΔΟΥ Διδυμοτείχου.

Πίνακας 2. Κριτήρια επιλογής παραμονής της ΔΟΥ Ορεστιάδας έναντι της ΔΟΥ Διδυμοτείχου.

ΔΟΥ	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΟΔΩΝ (σε χιλ. €)	32.929	13.286
% ΕΣΟΔΩΝ ΔΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ	20,34	8,67
ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ Φ.Π.	25.903	17.076
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΩΝ Α.Φ.Μ. Φ.Π.	38.937	26.863
ΣΥΝΟΛΟ Α.Φ.ΜΜΗ Φ.Π.	2.057	819
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ	34.477	22.789
ΩΦΕΛΙΜΗ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ (σε τ.μ.)	580	300
ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ	43	18

Πηγή: ΔΟΥ Ορεστιάδας, Ίδια σχεδίαση.

Σημείωση: Στα συνολικά έσοδα της ΔΟΥ Ορεστιάδας περιλαμβάνονται και τα έσοδα του Τελωνείου Ορεστιάδας ύψους 1.759.000 €.

Παράλληλα στις 10 Οκτωβρίου 2012 ημέρα Τετάρτη, μετά από πρωτοβουλία τοπικών φορέων της πόλης και του Δήμου Ορεστιάδας και με αφορμή το επικείμενο κλείσιμο των Δημοσίων Υπηρεσιών και τη γενικότερη απαξίωση της περιοχής, πραγματοποιήθηκε συλλαλητήριο διαμαρτυρίας των κατοίκων με ταυτόχρονο κλείσιμο καταστημάτων, σχολείων και δημοσίων υπηρεσιών. Στην πορεία διαμαρτυρίας της αποκαλούμενης «Μαύρης Τετάρτης» συμμετείχε σύσσωμο το υπαλληλικό προσωπικό των ΔΟΥ Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου, ο σύλλογος λογιστών Ορεστιάδας-Διδυμοτείχου και πλήθος κόσμου.

Το Νοέμβριο του 2012 με το ν.4093/2012 (ΦΕΚ 222Α΄) θεσμοθετήθηκε στο Υπουργείο Οικονομικών η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων και με απόφαση του Γενικού Γραμματέα ανακαθορίστηκε από 21.10.2013 ο αριθμός των Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών της χώρας σε 133 και η εσωτερική διάρθρωσή τους σε: α) ΔΟΥ Α΄ τάξεως, επιπέδου Διεύθυνσης, στις οποίες λειτουργούν Τμήματα «Ελέγχων» και «Δικαστικό και Νομικής Υποστήριξης», β) ΔΟΥ Α΄ – Β΄ τάξεως, επιπέδου Διεύθυνσης, οι οποίες λειτουργούν χωρίς Τμήματα «Ελέγχων» και «Δικαστικό και Νομικής Υποστήριξης» και γ) ΔΟΥ Β΄ τάξεως, επιπέδου Τμήματος. Η ΔΟΥ Ορεστιάδας συγχωνεύθηκε με τη ΔΟΥ Διδυμοτείχου, μετονομάστηκε σε ΔΟΥ Ορεστιάδας (Ορεστιάδας-Διδυμοτείχου) (Α>Β) τάξεως) και διαρθρώθηκε σε τρία Τμήματα και δύο Γραφεία: α) Τμήμα Α΄ – Συμμόρφωσης και Σχέσεων με τους Φορολογουμένους, στο οποίο συγχωνεύτηκαν τα υφιστάμενα Τμήματα Φορολογίας Εισοδήματος και Ακίνητης Περιουσίας, Φορολογίας Κεφαλαίου, Εμμέσων και Ειδικών Φόρων, Φορολογίας Εισοδήματος, Φορολογικής Διαδικασίας και Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων των ΔΟΥ Α΄ Τάξεως, β) Τμήμα Β΄ – Εσόδων, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται τα Τμήματα Λογιστικού και Εξόδων και Ταμειακής Βεβαίωσης, γ) Τμήμα Γ΄ – Διοικητικής και Μηχανογραφικής Υποστήριξης, δ) Γραφείο Διαχείρισης, το οποίο υπάγεται απ΄ ευθείας στον Προϊστάμενο της ΔΟΥ. Επίσης συστάθηκε σε χώρο του Δημαρχείου Διδυμοτείχου Γραφείο Εξυπηρέτησης Φορολογουμένων (ΓΕΦ) με δύο εφοριακούς υπαλλήλους για την εξυπηρέτηση των πολιτών της επαρχίας Διδυμοτείχου (κυρίως παραλαβή αιτήσεων και δηλώσεων, εκτύπωση εκκαθαριστικών σημειωμάτων). Ως κτίριο στέγασης της ενοποιημένης ΔΟΥ ορίστηκε αυτό της ΔΟΥ Ορεστιάδας. Παράλληλα καταργήθηκε ο θεσμός των Στ.Ε.Π. ως αποτέλεσμα της μείωσης του προσωπικού και κυρίως της σταδιακής ανάπτυξης ηλεκτρονικών φορολογικών εφαρμογών μέσω διαδικτύου (TAXISnet) με τις οποίες δεν απαιτούνταν πλέον η φυσική παρουσία του πολίτη στη ΔΟΥ.

Στις 14 Ιανουαρίου 2013 αναστάλθηκε η λειτουργία της ΔΟΥ Διδυμοτείχου και μεταφέρθηκε η καθ΄ ύλην και κατά τόπον αρμοδιότητά της στη ΔΟΥ Ορεστιάδας. Στις 17 του ίδιου μήνα ολοκληρώθηκε η μετακίνηση των 18 υπαλλήλων και η μεταφορά του αρχειακού υλικού και πάγιου εξοπλισμού της ΔΟΥ Διδυμοτείχου στην ενοποιημένη ΔΟΥ. Το κτίριο της ΔΟΥ Διδυμοτείχου παραλήφθηκε από τον οικείο Δήμο (το οικοπέδο είχε παραχωρηθεί από το Δήμο Διδυμοτείχου στο Υπουργείο Οικονομικών μόνο κατά χρήση) όπου σήμερα στεγάζεται η ΔΕΥΑ Διδυμοτείχου. Περαιτέρω από 15.03.2014 η ΔΟΥ Ορεστιάδα μετονομάστηκε από «ΔΟΥ Ορεστιάδας (Ορεστιάδας-Διδυμοτείχου)» σε «ΔΟΥ Ορεστιάδας», με έδρα την Ορεστιάδα.

Η ΔΟΥ στη νέα εποχή

Η μνημονιακή υποχρέωση της χώρας μας απέναντι στους δανειστές για την αναδιάρθρωση της Δημόσιας Διοίκησης οδήγησε στη σύσταση ανεξάρτητη διοικητική αρχή χωρίς νομική προσωπικότητα με την επωνυμία «Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων» και έδρα την Αθήνα (Ν.4389/2016-ΦΕΚ Α΄ 94). Η Αρχή τέθηκε σε λειτουργία την 1η Ιανουαρίου 2017 και σκοπός της είναι ο προσδιορισμός, η βεβαίωση και η είσπραξη των φορολογικών, τελωνειακών και λοιπών δημοσίων εσόδων. Κύρια χαρακτηριστικά της είναι η λειτουργική ανεξαρτησία, η διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Η Αρχή δεν υπόκειται σε έλεγχο ή εποπτεία από κυβερνητικά όργανα, κρατικούς φορείς ή άλλες διοικητικές αρχές, παρά μόνο σε κοινοβουλευτικό έλεγχο. Η ΔΟΥ Ορεστιάδας ανήκει πλέον στην ΑΑΔΕ και ακολουθεί τις οδηγίες του Διοικητή της Αρχής.

Προβλήματα και προοπτικές

Σήμερα η Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας βρίσκεται σε κομβικό σημείο όσον αφορά την απρόσκοπτη λειτουργία της και γενικότερα την ύπαρξή της ως Φορολογική Υπηρεσία στην περιοχή του βορείου Έβρου. Προβλήματα όπως: α) η διαχρονική «διαρροή» των προσληφθέντων υπαλλήλων από τη ΔΟΥ Ορεστιάδας σε άλλες ΔΟΥ της ελληνικής επικράτειας, β) η συνταξιοδότηση πολλών συναδέλφων από το 2011 και η μη αναπλήρωσή τους λόγω μνημονιακών δεσμεύσεων (από το 2006 μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί μόλις 1 διορισμός νέου υπαλλήλου και 1 μετάταξη υπαλλήλου από

άλλη Υπηρεσία του Δημοσίου), γ) η αποδυνάμωση της υπηρεσίας τα τελευταία χρόνια με την υποβάθμιση της σε Εφορία Α-Β΄ τάξης χωρίς ελεγκτικό και δικαστικό τμήμα, δ) η υποχρέωση 24-ωρης παρουσίας εφοριακού υπαλλήλου στον Τελωνιακό Σταθμό Ορμενίου, χωρίς τις ανάλογες προσλήψεις ανθρώπινου δυναμικού και ε) η περιορισμένη αυτονομία όσον αφορά τις δαπάνες λειτουργίας και συντήρησης (η διαχείριση των πιστώσεων πραγματοποιείται από την ΔΟΥ Αλεξανδρούπολης) αποτελούν τροχοπέδη στην ομαλή πορεία της Υπηρεσίας.

Επιπρόσθετα, η πρόσφατη κατάργηση πέντε ΔΟΥ Α-Β΄ τάξης στην Αθήνα, η επικείμενη συγχώνευση-κατάργηση επιπλέον επτά ΔΟΥ το 2020 σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και η αναμενόμενη ένταξη της Βουλγαρίας στη Συνθήκη Σένγκεν της ΕΕ αποτελούν δυσσώωνα μηνύματα για τη μελλοντική συνέχιση της λειτουργία της ΔΟΥ Ορεστιάδας. Μια τέτοια εξέλιξη θα έχει αρνητικές συνέπειες για τους εργαζόμενους στη ΔΟΥ που θα αναγκαστούν να μετακινηθούν με τις οικογένειές τους σε άλλες ΔΟΥ της Ελλάδας, με πλησιέστερη αυτή της Αλεξανδρούπολης που απέχει οδικός 109 χιλιόμετρα. Επίσης, οι κάτοικοι και επαγγελματίες του βορείου τμήματος του νομού Έβρου θα αναγκάζονται σε ορισμένες περιπτώσεις να μεταβαίνουν στη ΔΟΥ Αλεξανδρούπολης για τη διεκπεραίωση φορολογικών τους υποθέσεων (λ.χ. προσκόμιση βιβλίων και στοιχείων σε περίπτωση ελέγχου, κατάθεση και παραλαβή των στοιχείων κυκλοφορίας των οχημάτων τους, κ.ά.) ενώ θα επέλθει απώλεια αγοραστικού κοινού για τις επιχειρήσεις της περιοχής που θα οδηγήσει στην απαξίωση και τελικά ερήμωση της ακριτικής περιοχής.

Επίλογος

Με την παρούσα εργασία επιχειρήθηκε η αποτύπωση της ιστορίας και πορείας της Δημόσιας Οικονομικής Υπηρεσίας Ορεστιάδας. Ακόμη, παρατέθηκαν οι προβληματισμοί, ανησυχίες και προοπτικές για το μέλλον της Υπηρεσίας. Ευελπιστούμε η παρούσα προσπάθεια να αποτελέσει αφορμή για την περαιτέρω ανάδειξη της ιστορίας και πορείας της εν λόγω Δημόσιας Υπηρεσίας στο μέλλον.

Βιβλιογραφία

Τσονίδης, Τ.Χ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Ορεστιάδα: Έκδοση Εκπολιτιστικού Συλλόγου Ορεστιάδας.
Χατζηπαναγιώτου, Ε.Α. (2007). ΣΤ.Ε.Π.–Σταθμός Εξυπηρέτησης Πολιτών. Αντικείμενο, πρόγραμμα επικοινωνίας. Μελέτη, Περιοδικό Φορολογική Επιθεώρηση, Τεύχ. Οκτωβρίου, Αθήνα.

Πηγές

Αρχείο Δημόσιας Οικονομικής Υπηρεσίας Ορεστιάδας.

Εθνικό Τυπογραφείο. Φύλλα Εφημερίδας Κυβερνήσεως. Διαθέσιμα στην ιστοσελίδα <http://www.et.gr>.

Προφορικές μαρτυρίες Δήμητρας Δαρβούδη, Κυριακής Ιωαννίδου, Βασιλείου Κιουγλού, Αικατερίνης Σιμήνου, Χρήστου Φωτιάδη (συνταξιούχων εφοριακών υπαλλήλων) το Μάιο του 2019.

ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

Ιωάννης Μ. Κούζας & Χρήστος Γ. Μπουγιουκλής

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιοχή του Βορείου Έβρου, και ειδικότερα ο Δήμος Ορεστιάδας έχει δύο στρατηγικά πλεονεκτήματα για την οικονομική του ανάπτυξη τον 21^ο αιώνα. Το πρώτο είναι η γεωργία και τα αγροτικά του προϊόντα και το δεύτερο οι δυνατότητές του για παροχή υπηρεσιών στην εστίαση, τα καταλύματα, τον τουρισμό και τη διασκέδαση. Η απασχόληση του ενεργού πληθυσμού στους κλάδους της γεωργίας και της δημόσιας διοίκησης - άμυνας αποτελούν το σύνολο των απασχολουμένων και ως εκ τούτου αποτελούν και το ανθρώπινο δυναμικό, που μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των προαναφερόμενων κλάδων. Η εργασία αυτή διερευνά τις δυνατότητες που μπορεί να παράσχει πρώτον η γεωργία με τη συνακόλουθη μεταποιητική βιομηχανία των αγροτικών προϊόντων και δεύτερον ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών στον σχηματισμό ακαθάριστου κεφαλαίου, το οποίο θα δώσει προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης της περιοχής. Διερευνάται δηλαδή πώς μπορούν να βελτιωθούν ή να ενισχυθούν αυτοί οι δύο κλάδοι, ούτως ώστε να είναι αποτελεσματικοί στον σχηματισμό κεφαλαίου. Με βάση τα οικονομικά δεδομένα και τα στατιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, για την περιοχή του Βορείου Έβρου μπορεί να σχηματιστεί κεφάλαιο μόνον από τους δύο συγκεκριμένους κλάδους και γι' αυτό αυτοί αποτελούν τα στρατηγικά πλεονεκτήματά του, στα οποία πρέπει να επικεντρώσουν οι κάτοικοι το ενδιαφέρον τους και να αποτελέσουν αυτοί τους στόχους για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: Βόρειος Έβρος, οικονομική ανάπτυξη Βορείου Έβρου, γεωργία Δήμου Ορεστιάδας, υπηρεσίες Βορείου Έβρου.

Διευκρίνιση του όρου ανάπτυξη (Η έννοια της ανάπτυξης)

Η ανάπτυξη μετρά το συνολικό προϊόν ως Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) και ως Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΓΠ). Η μέτρηση αυτή δεν είναι αντιπροσωπευτική της πραγματικότητας, γιατί ο γενικός μέσος όρος του εισοδήματος που αναλογεί στον κάθε πολίτη δεν δείχνει αν ο πλούτος ή η ευημερία έχει διεισδύσει σε ολόκληρη την κοινωνία. Επίσης δεν αποτυπώνεται η οικονομική δραστηριότητα που συντελείται σε επίπεδο νοικοκυριού, που στην ύπαιθρο μπορεί να είναι αυτόνομο. Υπάρχει ακόμα και το θέμα της αξιοπιστίας των στατιστικών μετρήσεων.

Η οικονομική ανάπτυξη έχει προσανατολισμό κυρίως υλικό (προϊόν, απασχόληση, εισόδημα, σύνθεση της παραγωγής κ.λπ.) σε αντίθεση με την ανάπτυξη που πραγματεύεται τις αλλαγές της καταστάσεως του ανθρώπου. Ο προσανατολισμός της ανάπτυξης είναι πολιτική υπόθεση και γίνεται με γνώμονα τους στόχους που επιδιώκει να επιτύχει η πολιτική εξουσία.

Στην παρούσα εργασία η ανάπτυξη αναφέρεται ως οικονομική ανάπτυξη με προσανατολισμό υλικό.

Ο κλάδος της γεωργίας στον Βόρειο Έβρο

Κατά τον Κ. Γ. Κουρτίδη η περιοχή του Έβρου είναι από τις πιο εύφορες της Ευρώπης. «Ο Ευριπίδης αποκαλεί τον Έβρον αργυρορρύτην, διότι διασχίζει και ποτίζει πλουσιωτάτην και ευφορωτάτην χώραν. Είνε δε πράγματι η υπό του Έβρου διαρροεμένη πεδιάς μία από τας ευφορωτάτας της Ευρώπης» (Κουρτίδης 2006). Ο Όμηρος αποκαλεί τη Θράκη «εριβόλακα», δηλαδή γονιμοτάτην. Κατά τον Ξενοφώντα, εξ αιτίας της γονιμότητας του εδάφους «τα χωρία του βασιλείου των Οδρυσών ήσαν γεμάτα από σίτον, οίνον και άλλα εφόδια και ότι τοιαύτα χωρία ήσαν πολλά και πυκνά, έχοντα όλα τα απαιτούμενα» (Κουρτίδης 2006). Ένα άλλο αξιοπρόσεκτο χαρακτηριστικό της Θράκης από την αρχαιότητα ήταν η κτηνοτροφία. Ο Όμηρος την αποκαλεί «μητέρα των μήλων», δηλαδή μητέρα προβάτων και αναφερόμενος στον ήρωα Ιφιδάμα τον Ακεστορίδη λέει ότι ανατράφηκε εις την γονιμοτάτην Θράκην την πολυπρόβατον. «Στα Αργοναυτικά η Θράκη αποκαλείται «εύπωλος», δηλαδή έχουσα πολλά και καλά κτήνη.

Οι δε Κίκονες χαρακτηρίζονται ως έχοντες αναρίθμητα πρόβατα (Κουρτίδης 2006).

Ο Βόρειος Έβρος περιλαμβάνει μία έκταση 2.020.000 στρεμμάτων από την περιοχή του Σουφλίου μέχρι τα ελληνοβουλγαρικά και ελληνοτουρκικά σύνορα. Ο Βόρειος Έβρος διαθέτει δύο εκτάσεις υψηλής παραγωγικότητας στην πεδιάδα του ποταμού Έβρου και στην πεδιάδα του ποταμού Άρδα. Η μορφή της εδαφοπονίας παρουσιάζεται ως εξής (Δασαρχείο Διδυμοτείχου, χ.χ.).

Πίνακας 1. Εδαφοπονία Βορείου Έβρου.

A/A	Μορφή εδαφοπονίας	Έκταση (στρέμματα)	Ποσοστό (%)
1	Δάση	442.034	21,88
2	Μερικώς δασοσκεπείς	99.865	4,94
3	Αγροί - Καλλιέργειες	1.411.460	69,87
4	Γυμνές γόνιμες εκτάσεις	60.035	2,97
5	Γυμνές άγονες εκτάσεις	6.588	0,34
Σύνολο		2.020.000	100,00

Πίνακας 2. Καλλιεργούμενες εκτάσεις Δήμου Ορεστιάδας (στοιχεία 1998).

A/A	Δημοτική Ενότητα	Έκταση (στρεμ.)	Παραγωγή (τόνοι)
1	Κυπρίνου	109.971	49.259.140
2	Νέας Βύσσας	146.478	168.282.820
3	Τριγώνου	213.872	129.948.556
4	Ορεστιάδας	197.294	129.444.225
Σύνολο		667.615	476.934.741

Πίνακας 3. Είδη φυτικής παραγωγής Δήμου Ορεστιάδας.

A/A	Είδος παραγωγής
1	Σιτάρι (μαλακό και σκληρό)
2	Κριθάρι
3	Σίκαλη
4	Καλαμπόκι
5	Βαμβάκι (ποτιστικό και ξηρικό)
6	Ηλιάνθος
7	Τεύτλα
8	Μηδική (Τριφύλλι)
9	Πατάτες
10	Σκόρδα
11	Διάφορα

Βάσει των παραπάνω στοιχείων η περιοχή του Βορείου Έβρου είναι στραμμένη στις αροτρίεις καλλιέργειες (σιτηρά, τεύτλα, καλαμπόκι, βαμβάκι), οι οποίες έχουν χαμηλές ανά στρέμμα εισοδηματικές αποδόσεις. Τα περισσότερα από αυτά τα παραδοσιακά προϊόντα αντιμετωπίζουν πρόβλημα ανταγωνιστικότητας είτε λόγω αλλαγής στους κανονισμούς της Ε.Ε., είτε λόγω δυσμενούς μεταβολής των όρων της αγοράς. Η στροφή της ΚΑΠ σε αναδιαρθρωτικά προγράμματα προϋποθέτουν δυναμικές πρωτοβουλίες και αλλαγές στις καλλιέργειες (Δημοσχάκης 2018). Το κατά κεφαλήν αγροτικό εισόδημα στον Έβρο θεωρείται ότι είναι συγκριτικά με το αγροτικό εισόδημα των υπολοίπων νομών από τα χαμηλότερα στη χώρα.

Αν τα ανωτέρω αποτελούν την αρνητική πλευρά της αγροτικής καλλιέργειας, υπάρχουν αντίστοιχα πλεονεκτήματα για την περιοχή του Β. Έβρου. Η στρατηγική θέση του νομού δίνει τη δυνατότητα δι-άθεσης των προϊόντων του σε ξένες αγορές. Εάν αναπτυχθούν υποδομές και γίνει η διασύνδεση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα, ο νομός Έβρου θα καταστεί κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου προς τη Βόρεια Ευρώπη και τα Βαλκάνια (Δημοσχάκης 2018).

Ωστόσο, για να υπάρξει μεγέθυνση της αγροτικής οικονομίας και ευημερία των κατοίκων της, θα πρέπει να γίνουν αλλαγές στην τοπική αγροτική παραγωγή και οικονομία.

1. Αναμόρφωση της αγροτικής παραγωγής βάσει των προτύπων της νέας ΚΑΠ.

Η νέα ΚΑΠ απαιτεί:

- Καλλιέργεια νέων αγροτικών προϊόντων
- Τυποποίηση αγροτικών προϊόντων
- Εξαγωγικό προσανατολισμό της παραγωγής
- Ολοκληρωμένα συστήματα παραγωγής
- Βιολογική καλλιέργεια
- Φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές
- Ανάπτυξη της παραγωγής σε θερμοκήπια
- Αναβάθμιση της καλλιέργειας βάμβακος
- Επέκταση των βιομηχανικών καλλιεργειών

2. Επιμόρφωση και εξέλιξη των αγροτών με παροχή κινήτρων, για να μεταβληθεί η τοπική αγροτική παραγωγή σε σύγχρονη και ανταγωνιστική.

3. Υποστηρικτικές υποδομές.

- Βελτίωση των συστημάτων άρδευσης και διαχείρισης υδάτινων πόρων
- Υπηρεσίες κατάρτισης των αγροτών.

Ο κλάδος της παροχής υπηρεσιών στον Βόρειο Έβρο

Η αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων (αγαθών)

«Ο πολιτισμός αποτελεί για τη χώρα μας έναν ενεργό πλουτοπαραγωγικό πόρο, ένα ανεκτίμητο αναπτυξιακό κεφάλαιο που μέσα από κατάλληλα κίνητρα και πολιτικές μπορεί να συμβάλει θεαματικά στην ανάπτυξη της οικονομίας και στη δημιουργία θέσεων εργασίας» (Κατσέλη 2016).

«Η δυναμική του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, όπως καταγράφεται από τις στατιστικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είναι αξιοσημείωτη: αντιπροσωπεύει περίπου το 4,5% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σχεδόν το 4% της απασχόλησης που αντιστοιχεί σε 8,5 εκατ. θέσεις εργασίας - χωρίς να συνεκτιμώνται οι δευτερογενείς επιδράσεις σε άλλους τομείς. Η Ευρώπη είναι, εξάλλου, παγκοσμίως ο κορυφαίος εξαγωγέας προϊόντων του δημιουργικού τομέα. Δυστυχώς δεν υπάρχουν αντίστοιχα καταγεγραμμένα στοιχεία για την χώρα μας, απόρροια της απουσίας εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής σ' αυτό τον τομέα» (Κατσέλη 2016).

«Σε παγκόσμιο επίπεδο ο πολιτισμός είναι και οικονομία και ανάπτυξη. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα και τον ΟΟΣΑ ο πολιτισμός αποτελεί τον τέταρτο πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης και συνεισφέρει καταλυτικά στην εμπέδωση αναπτυξιακού κλίματος» (Κόλλια 2016).

Πολλές άλλες περιοχές της χώρας με πλούσιους τουριστικούς πόρους έχουν στερηθεί τα οφέλη δεκαετιών τουριστικής ανάπτυξης λόγω της υπερσυγκέντρωσης των τουριστικών προϊόντων σε έναν σχετικά μικρό αριθμό νησιωτικών και παράκτιων περιοχών. Η υπερσυγκέντρωση αυτή δημιούργησε «...περιβαλλοντικά προβλήματα, υψηλό κόστος υποδομών, υποβάθμιση του τοπικού προϊόντος, υπερεπαγγελματισμό και συνακόλουθα χαμηλά εισοδήματα» (Τσάρτας 2014). Ο Βόρειος Έβρος αποτελεί αυτή την περίπτωση της εγκατάλειψης και της αδιαφορίας του κεντρικού κράτους για την αξιοποίηση των πλούσιων τουριστικών πόρων του και η τοπική κοινωνία αποδείχθηκε ακόμα πιο αδιάφορη από το κεντρικό κράτος μη διεκδικώντας από αυτό τις ανάλογες πρωτοβουλίες του (Μαλκίδης 2009).

Το συγκριτικό πλεονέκτημα του πολιτισμού και της διαχείρισης των πολιτιστικών προϊόντων «δεν μπορεί να αντιγραφεί... είναι παράγοντας τοπικής ανάπτυξης και πρωτοπόρος βιομηχανικών αλλαγών... Ενισχύει την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική ανάπτυξη και επιτρέπει σε άτομα και κοινότητες να συμμετάσχουν πλήρως στα κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά δρώμενα» (Κόλλια 2016).

Τα κληροδοτημένα πολιτιστικά αγαθά του Βορείου Έβρου:

1. Ταφικός τύμβος Μικρής Δοξιάρας-Ζώνης (2^{ος} αιώνας)
2. Αρχαιολογική εκπαιδευτική έκθεση Σπηλαίου. Έκθεση φωτογραφιών και εκμαγείων αρχαιολογικών ευρημάτων Βορείου Έβρου (Δημοτικό Αναψυκτήριο Σπηλαίου Τριγώνου και νυν Ορεστιάδας)
3. Μουσείο Πέτρας Τριγώνου (Μύλος Πετρωτών)
4. Κάστρο Ορμενίου
5. Χώρος διεξαγωγής μάχης Ορμενίου (1371)
6. Μεταβυζαντινός ναός του Αγίου Νικολάου Παταγής (17^{ος} αιώνας)
7. Μεταβυζαντινός ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Θεραπειού
8. Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας
9. Αρχείο του Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, εντός της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ορεστιάδας
10. Εκθεσιακός χώρος γένους Καραθεοδωρή (Νέα Βύσσα)
11. Μητροπολιτικός ναός Αγίων Θεοδώρων Ορεστιάδας
12. Εκδηλώσεις Αρδα (Δήμος Ορεστιάδας 2017, Βαβελίδης 2010).

Μπορεί να προσθέσει κάποιος σ' αυτά και τοποθεσίες με φυσικό κάλλος, όπως ο Πεντάλοφος με το Ευρωθήραμα, το Αναψυκτήριο της Νέας Βύσσας για κάτοψη της Αδριανουπόλεως και ίσως το φράγμα του Κυπρίνου (Χαμαλίδης 2015, Καρακούσης 1995, Ευρωθήραμα 2019).

Η παράδοση του Κάραγατς σε υπηρεσίες εστίασης και διασκέδασης, που πρόσφερε στον πληθυσμό της Αδριανούπολης μέχρι το 1923, μπορούν να ενεργοποιηθούν για την προσέλκυση του πληθυσμού της σημερινής Αδριανούπολης. Παράλληλα θα πρέπει να υπάρξει πολιτική βούληση σε τοπικό επίπεδο για τη μετατροπή της πόλης σε πόλη του πράσινου, της καθαριότητας και της ηρεμίας.

«Καθώς, στο νέο διεθνές αναπτυξιακό υπόδειγμα η οικονομία της γνώσης και της τεχνολογίας συγκεράζεται με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, η χώρα μας θα πρέπει να εστιάσει την προσοχή της όχι μόνο στην προστασία αλλά και στην οικονομία της υφιστάμενης εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και του ιστορικού παρελθόντος, όπως επίσης και στη δημιουργία νέων μορφών πολιτισμού. Η πρόκληση που αντιμετωπίζει σήμερα η τρέχουσα πολιτική πολιτιστικής διαχείρισης είναι η μεταστροφή της από τη στατική προσέγγιση (κληροδότηση) του πολιτισμού προς τη δυναμική του θεώρηση (παραγωγή νέων μορφών)» (Κόλλια 2016).

Εκτός από τη διατήρηση των υπαρχόντων πολιτιστικών αγαθών μπορούν να παραχθούν και νέα τοιαύτα.

«Η δημιουργική οικονομία (Orange Economy) βασίζεται στη φαντασία των ανθρώπων και στον τρόπο με τον οποίο εκείνοι τη χρησιμοποιούν για να αυξήσουν την αξία μιας ιδέας. Ο John Howkins εισήγαγε την έννοια το 2001 για να μπορέσει να περιγράψει τα οικονομικά συστήματα, στα οποία η αξία δεν υπολογίζεται με τον παραδοσιακό τρόπο, δηλαδή με εκτάσεις γης, εργασία και κεφάλαιο. Η διαφορά του συγκεκριμένου όρου με αυτόν που περιγράφει τη δημιουργική βιομηχανία είναι ότι δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένους τομείς, αλλά χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ολόκληρη οικονομία» (Σίνιορ 2014).

«Το νέο διεθνές αναπτυξιακό υπόδειγμα, στο οποίο η οικονομία της γνώσης και τεχνολογίας συγκεράζεται με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, η ελληνική πολιτεία, κατά την αναζήτηση ενός νέου βιώσιμου αναπτυξιακού παραδείγματος, θα πρέπει να εστιάσει την προσοχή της στα αντιληπτά πλέον οφέλη της έξυπνης οικονομίας. Η πρόκληση επομένως είναι να μεταστραφεί η τρέχουσα πολιτική πολιτιστικής διαχείρισης από τη στατική (κληροδότηση) στη δυναμική προσέγγιση (παραγωγή νέων μορφών)» (Λαζαρέτου 2014).

Επομένως, και η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να αναζητήσει τη δημιουργία νέων μορφών πολιτιστικών αγαθών. Αυτό θα γίνει είτε με παραγωγή πολιτιστικού αγαθού που δεν υπάρχει και θα δημιουργηθεί με την έμπνευση των ανθρώπων της περιοχής είτε με τον συγκερασμό παλαιού, για να αναδειχθεί κάτι διαφορετικό που θα εμπλουτίσει το παλαιό και θα δείχνει επιπλέον κάτι το διαφορετικό (Κούζας 2017).

Οι εμπνεύσεις των δημοτών είναι αυτές που θα δώσουν μορφή αξιοποίησης των «μύθων» του Ορφέα, της Ιφιγένειας ή του Ορέστη, αρκεί να γνωρίζουν από τώρα ότι μπορεί να παραχθεί ένα προϊόν είτε εντελώς αυτόνομα είτε σε συνδυασμό με κάτι που προϋπάρχει. Επιπρόσθετα, μπορούν να ενεργοποιηθούν επιχειρήσεις ή άτομα για δημιουργία πολιτιστικών αγαθών με θέματα ενδεικτικά τα εξής: Δικτυα-

κός τόπος με τους χορούς της Θράκης, ψηφιακή αναπαραγωγή μιας μάχης της περιοχής, δικτυακός τόπος με τα θηράματα, τους τόπους της θήρας, καταλύματα, εδαφολογικές πληροφορίες και πληροφορίες πρόσβασης κ.λπ. (Κούζας 2017).

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο Δήμος Ορεστιάδας είχε 37.695 μόνιμους κατοίκους και ήταν ο δεύτερος Δήμος πληθυσμιακά μετά την Αλεξανδρούπολη, που είχε 72.959 μόνιμους κατοίκους.

Πίνακας 4. Απασχολούμενοι κατά κλάδο στον Δήμο Ορεστιάδας (2011).

1	2	3	4	5	6	7	8	8	10
3.348	496	1.412	217	595	160	3.590	762	443	1.634
ΣΥΝΟΛΟ	12.657								

Υπόμνημα:

1. Γεωργία	6. Υποστηρικτικές δραστηριότητες
2. Κατασκευές	7. Δημόσια Διοίκηση - Άμυνα
3. Εμπόριο	8. Εκπαίδευση
4. Μεταφορές	9. Υγεία - Κοινωνική μέριμνα
5. Εστίαση - Καταλύματα	10. Άλλοι κλάδοι

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στους κλάδους της γεωργίας και της τέχνης - διασκέδασης - ψυχαγωγίας ήταν το 2017 (ΕΛΣΤΑΤ 2018):

Πίνακας 5. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (2017).

A/A	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	Ποσά (εκατ. ευρώ)
1	Γεωργία	6.276
2	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	7.162
Συνολικό ΑΕΠ (πρόβλεψη 2017)		177.735

Το 2017 στον ακαθάριστο σχηματισμό κεφαλαίου επί συνόλου 22.415 εκατομμύρια ευρώ τα αγροτικά προϊόντα συμμετείχαν με 85 εκατομμύρια και οι τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία ως μέρος των άλλων προϊόντων είχαν συνολικό σχηματισμό κεφαλαίου: 3.145 εκατομμύρια ευρώ (ΕΛΣΤΑΤ 2018).

Πίνακας 6. Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου (2017).

A/A	Επενδυτικά αγαθά	Ποσά (εκατ. ευρώ)
1	Αγροτικά προϊόντα	85
2	Μεταλλικά προϊόντα, μηχανήματα	5.939
3	Εξοπλισμός μεταφορών	5.078
4	Κατοικίες	1.028
5	Άλλες κατασκευές	7.140
6	Άλλα προϊόντα	3.145
Σύνολο		22.415

Από τα προαναφερόμενα στοιχεία προκύπτει ότι οι κλάδοι της γεωργίας και της παροχής υπηρεσιών αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό 7,56% επί του συνόλου του ΑΕΠ της χώρας και ότι στον σχηματισμό επιπλέον κεφαλαίου τα αγροτικά προϊόντα συμμετέχουν με 85 εκατομμύρια και οι παροχές υπηρεσιών με 3.145 εκατομμύρια ευρώ. Το ερώτημα βέβαια που προκύπτει είναι ποια περιοχή της χώρας μας καρπούται αυτή την αύξηση του κεφαλαίου. Στοιχεία για τον Έβρο δεν υπάρχουν. Ωστόσο, είναι φανερό ότι στη γεωργία και στις υπηρεσίες είναι ανοικτός ο δρόμος για διατήρηση ή και αύξηση του κεφαλαίου.

Για να επιτευχθεί η διεκδίκηση στον σχηματισμό νέου ή επιπλέον κεφαλαίου από τα αγροτικά προϊόντα είναι εντελώς αυτονόητο ότι αυτά δεν πρέπει να διατίθενται ως ακατέργαστη πρώτη ύλη. Η γεωργική παραγωγή πρέπει να συνδεθεί με την επεξεργασία και τυποποίηση των προϊόντων σε επίπεδο βιοτεχνικής μονάδας (συνεταιριστικής ή ιδιωτικής) ή ακόμη και οικογενειακής επιχείρησης. Τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αμοτέρων αποτελούν ο «Αγροτικός Συνεταιρισμός Κοινής Γεωργικής Εκμετάλλευσης Νέας Βύσσας» και η βιοτεχνία επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων «Αρδας Frost A.E.» στα Κόμαρα.

Βιβλιογραφία

- Αρδας Frost A.E. (2018). Γενικά για την εταιρεία. Διαθέσιμο: <http://www.ardasfrost.gr/49A04CFF.el.aspx>
- Βαβελίδης, Μ., Ζαΐμης Στ. (2010). Γεωλογικές έρευνες στο Δήμο Τριγώνου Έβρου - Το μουσείο Πέτρας στο Μύλο Πετρωτών. Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας. Γεωλογικές και γεωφυσικές έρευνες στο Δήμο Τριγώνου Έβρου. Το αρχαιολογικό έργο στο Β. Έβρο. Πετρωτά: Ελληνική Γεωλογική Εταιρεία.
- Δασαρχείο Διδυμοτείχου (χ.χ.). Δραστηριότητες Δασαρχείου Διδυμοτείχου. Ενημερωτικό φυλλάδιο.
- Δημοσχάκης, Α. (2018). Έβρος. Πύλη της Ελλάδας, πύλη της Ευρώπης. Τα απαραίτητα αναπτυξιακά βήματα αντάξια ενός πρότυπου νομού. Αλεξανδρούπολη: «Η Γνώμη», 23-02-2018.
- ΕΛΣΤΑΤ (2018). Απογραφή πληθυσμού 2011. Πίνακας Β04. Διαθέσιμο: http://www.statistics.gr/elstat-theme/images/publications/file_type_xls.png
- ΕΛΣΤΑΤ (2018). Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Πίνακας Β04. Διαθέσιμο: http://www.statistics.gr/elstat-theme/images/publications/file_type_xls.png
- ΕΛΣΤΑΤ (2018). Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο. Κωδ. ESA 10. Διαθέσιμο: http://www.statistics.gr/elstat-theme/images/publications/file_type_xls.png
- ΕΛΣΤΑΤ (2018). Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου. Κωδ. ESA 10. Διαθέσιμο: http://www.statistics.gr/elstat-theme/images/publications/file_type_xls.png
- Ευρωθήραμα (2019). Ευρωθήραμα. Πρότυπη μονάδα εκτροφής θηραμάτων.
- ICAP (2007). Βιολογικές καλλιέργειες και βιολογικά προϊόντα. Κλαδική μελέτη. Αθήνα: ICAP.
- Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας (2017). Σύγχρονο Μουσείο. Διαθέσιμο: <http://www.musorest.gr/index.php/el/museum-el>
- Καρακούσης Δ. (1995). Θράκη. Τουριστικός, ιστορικός, αρχαιολογικός οδηγός. Αλεξανδρούπολη: Arrowhead.
- Κατσέλη, Α. (2016). Ο πολιτισμός καταλύτης ανάπτυξης για την Ελλάδα υπό 5 προϋποθέσεις. Διαθέσιμο: <http://www.newsbeast.gr/financial/arthro/2446627/katseli-o-politismos-katalitis-anaptixis-giatin-ellada-ipo-5-proipotesis>
- Κόλλια, Β. (2016). Ο πολιτισμός ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης. Διαθέσιμο: <http://www.liberal.gr/arthro/92642/apopsi/arthra/o-politismos-os-mochlos-oikonomikis-anaptuxis.html>
- Κούζας, Ι. (2015). Το Ορμένιο ως τόπος σύγκρουσης χριστιανικών δυνάμεων και μωαμεθανών. Η μάχη του Τζερνομιάνου (1371). «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας. Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, σελ. 17-27.
- Κούζας, Ι. (2017). Η διαχείριση των ιστορικών και αρχαιολογικών μνημείων για την οικονομική ανάπτυξη του Βορείου Έβρου. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 2ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας. Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, σελ. 34-43.
- Κουρτίδης, Γ.Κ. (2006). Ιστορία της Θράκης. Από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 46 μ. Χ. Θεσσαλονίκη: Δίον.
- Λαζαρέτου Σ. (2014). Η έξυπνη οικονομία: «Πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση; Working Paper. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος. Τόμ. 175.

- Μαλκίδης, Φ. (2009). Θράκη: από το περιθώριο στο προσκήνιο. Διαθέσιμο: <http://malkidis.blogspot.gr/search/label/%CE%98%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7>
- Σίνιορ Α. (2014). Μοχλός ανάπτυξης για την Ελλάδα η δημιουργική οικονομία. Συνέντευξη στην Κατερίνα Καλού. Διαθέσιμο: <http://www.academia.edu/8630984>
- Τριαντάφυλλος, Δ. (2010). Αρχαιολογική εκπαιδευτική έκθεση Σπηλαίου Δήμου Τριγώνου. Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας. Γεωλογικές και γεωφυσικές έρευνες στο Δήμο Τριγώνου Έβρου. Το αρχαιολογικό έργο στο Β. Έβρο. Πετρωτά: Ελληνική Γεωλογική Εταιρεία.
- Τσάρτας, Π. (2014). Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Διαθέσιμο: <http://www.kathimerini.gr/197313/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/epta-vasikes-prouporoseis-gia-mia-viwsimh-toyristikh-anarty3h>
- Χαμαλίδης, Λ. (2015). Περιπλάνηση στο Βόρειο Έβρο. Ορεστιάδα: χ.ο.

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΧΩΡΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΩΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Σουλτάνα Βεζυριαννίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κάθε Δήμος της χώρας μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης» (Ν.3852/2010) απέκτησε τη δυνατότητα να σχεδιάζει και να διαμορφώνει τον αναπτυξιακό προγραμματισμό της εδαφικής περιοχής του μέσα από τη μελέτη, διαχείριση και εκτέλεση προγραμμάτων οικιστικής και πολεοδομικής ανάπτυξης (άρθρο 94 παρ.7 Ν.3852/2010). Παράλληλα απέκτησε τη δυνατότητα να αναθέτει, παρακολουθεί και επιβλέπει τη μελέτη του Τοπικού Χωρικού του Σχεδίου (ΤΧΣ)/Ν.4447/16, πρώην Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ)/ΣΧΟΟΑΠ/ν.2508/97(άρθρο 18 παρ.16 του Ν.4071/12). Το ΤΧΣ αναφέρεται στον καθολικό σχεδιασμό των αστικών, περιαστικών και αγροτικών περιοχών ολόκληρης της εδαφικής περιφέρειας ενός Δήμου ως ενιαία διαδικασία, ανάγοντας έτσι τον σχεδιασμό του χώρου σε κύρια πολιτική δράση του Δήμου με άμεση επίπτωση στην ποιότητα του περιβάλλοντος και στην κοινωνική και οικονομική ζωή των πολιτών του. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καταδείξει την αναγκαιότητα ολοκλήρωσης του χωρικού σχεδιασμού στο δημοτικό επίπεδο με το εργαλείο των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων σε επίπεδο χώρας, παρουσιάζοντας ως παράδειγμα μελέτης τον Δήμο Ορεστιάδας. Ειδικότερα η εργασία θα εξετάσει και αξιολογήσει τις μέχρι σήμερα ενέργειες του Δήμου Ορεστιάδας, όπως διαμορφώθηκε χωρικά μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης», σχετικά με την εκπόνηση του Τοπικού Χωρικού του Σχεδίου και τις δυνατότητες - προοπτικές που θα επιφέρει στην αναπτυξιακή δυναμική του Δήμου η υλοποίηση αυτού του νέου αναπτυξιακού εργαλείου.

Λέξεις-κλειδιά: Τοπικό Χωρικό Σχέδιο, Αναπτυξιακή δυναμική, Δήμος Ορεστιάδας

Εισαγωγή

Μια από τις σημαντικότερες καινοτομίες της μεταρρύθμισης «Καλλικράτης» υπήρξε η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση στους ΟΤΑ Α΄ και Β΄ βαθμού. Μια νέα αρμοδιότητα των Δήμων (ΟΤΑ Α΄ βαθμού) ήταν η δυνατότητα που απέκτησαν να σχεδιάζουν και να διαμορφώνουν τον αναπτυξιακό προγραμματισμό της εδαφικής περιοχής τους μέσα από τη μελέτη, διαχείριση και εκτέλεση προγραμμάτων οικιστικής και πολεοδομικής ανάπτυξης (άρθρο 94 παρ.7 Ν.3852/2010), ανάγοντας έτσι το σχεδιασμό του χώρου στο τοπικό επίπεδο σε κύρια πολιτική δράση των Δήμων με άμεση επίπτωση στην ποιότητα του περιβάλλοντος και στην κοινωνική και οικονομική ζωή των πολιτών τους. Ωστόσο, μία βασική αδυναμία της μεταρρύθμισης «Καλλικράτης» ήταν οι μεγάλες χωρικές διακυμάνσεις (από 2,4km έως 1859 km) (Βεζυριαννίδου 2015β) και η ανισομέρεια στην αναπτυξιακή δυναμική των Δήμων που δημιουργήθηκε από την ενοποίηση των Καποδιστριακών Δήμων και Κοινοτήτων στους νέους διευρυμένους Καλλικράτειους Δήμους και επιβράδυνε σημαντικά την υλοποίηση του σχεδιασμού (κυρίως τα στάδια της προκήρυξης και ανάθεσης) (Βεζυριαννίδου 2018).

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καταδείξει την αναγκαιότητα ολοκλήρωσης του χωρικού σχεδιασμού στο δημοτικό επίπεδο με το εργαλείο των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων σε επίπεδο χώρας, παρουσιάζοντας ως παράδειγμα μελέτης τον Δήμο Ορεστιάδας. Ειδικότερα η εργασία εξετάζει και αξιολογεί τις μέχρι σήμερα ενέργειες του Δήμου Ορεστιάδας, όπως διαμορφώθηκε χωρικά μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης», σχετικά με την εκπόνηση του Τοπικού Χωρικού του Σχεδίου και τις δυνατότητες - προοπτικές που θα επιφέρει στην αναπτυξιακή δυναμική του Δήμου η υλοποίηση αυτού του νέου αναπτυξιακού εργαλείου.

Ο Τοπικός Χωρικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα

Στον ελλαδικό χώρο ο πολεοδομικός σχεδιασμός προηγήθηκε οποιουδήποτε χωροταξικού σχεδιασμού

για χρόνο περισσότερο από έναν αιώνα και μάλιστα, για εξήντα έτη ο μοναδικός πολεοδομικός νόμος ήταν το Ν.Δ.17/7/1923, άρθρα του οποίου εφαρμόζονται ακόμα και σήμερα επιτυχώς (Λαλένης & Βεζυριαννίδου 2018).

Ο βασικός νόμος με τον οποίο υλοποιήθηκε επιτυχώς ο πολεοδομικός σχεδιασμός στην Ελλάδα ήταν ο Ν.1337/83 σύμφωνα με τον οποίο ολοκληρώθηκε το σύνολο σχεδόν των μελετών Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ) που ανατέθηκαν. Ειδικότερα, κατά τη 14χρονη ισχύ του Ν.1337/83 εγκρίθηκε το 94% των μελετών ΓΠΣ που είχαν ανατεθεί. Για την υλοποίησή του δημιουργήθηκε η Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ), η οποία υποστηρίχθηκε από καταρτισμένους επιστήμονες και συνοδεύτηκε από οριζόντια κείμενα πολιτικής. Παράλληλα στηρίχθηκε σε ένα πλαίσιο κατηγοριοποίησης των χρήσεων γης, το ΠΔ 166/87, το οποίο αφορούσε τον πολεοδομημένο ή προς πολεοδόμηση χώρο. Η ρύθμιση του εξωαστικού χώρου που προβλέφθηκε ως διαδικασία με το εργαλείο των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) του Ν.1650/86, γινόταν αποσπασματικά και αφορούσε τις περιαστικές περιοχές και τις περιοχές προστασίας. Οι περιαστικές ΖΟΕ εκπονούνταν ταυτόχρονα με τα ΓΠΣ (ως ενιαία ανάθεση), αλλά η θεσμοθέτησή τους γινόταν με διαφορετική διαδικασία (το ΓΠΣ με ΥΑ ενώ η ΖΟΕ με ΠΔ), γεγονός που οδήγησε στην ανεξαρτητοποίηση των εγκρίσεων των δύο σχεδίων και στη θεσμοθέτηση των ΓΠΣ αλλά όχι των αντίστοιχων ΖΟΕ, με αποτέλεσμα ο αριθμός των εγκεκριμένων περιαστικών ΖΟΕ να μην υπερβαίνει το 6% των εγκεκριμένων ΓΠΣ/Ν.1337/83 (Οικονόμου, 2007). Οι ΖΟΕ προστασίας, εκτός των περιαστικών περιοχών, εκπονούνταν ανεξάρτητα από τα ΓΠΣ.

Εν συνεχεία, η ρύθμιση του χώρου -χωροταξική και πολεοδομική- ως ενιαία διαδικασία για ολόκληρη την εδαφική περιφέρεια ενός Δήμου με το εργαλείο των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ του Ν.2508/97 έτυχε έως σήμερα μικρής εφαρμογής. Η ενεργοποίηση των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ μέσω κάποιου προγράμματος, ανάλογου της ΕΠΑ του Ν.1337/83, δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ και τα ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ/Ν.2508/97 δεν στηρίχθηκαν σε ένα νέο πλαίσιο κατηγοριοποίησης των χρήσεων γης, το οποίο θα συμπεριλάμβανε και τη ρύθμιση του εξωαστικού χώρου. Αντίθετα ακολούθησαν το ΠΔ166/87 το οποίο προβλέφθηκε για τα ΓΠΣ/Ν.1337/83. Μεγάλη χρονική καθυστέρηση παρατηρήθηκε στην ολοκλήρωσή τους -το 1ο ΓΠΣ/Ν.2508/97 εγκρίθηκε 10 χρόνια μετά την εφαρμογή του νόμου (Βεζυριαννίδου 2015α) σε αντίθεση με το 1ο ΓΠΣ/Ν.1337/83 που εγκρίθηκε μόλις 2 χρόνια μετά την εφαρμογή του Ν.1337/83)(ΚΕΔΕ-ΙΤΑ,2006).Ο μέσος χρόνος εκπόνησης των μελετών ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ μέχρι τη θεσμοθέτησή τους ήταν 5-6 χρόνια (Βεζυριαννίδου 2015α) ενώ για τα ΓΠΣ/Ν.1337/83 ήταν 3-5 χρόνια (ΚΕΔΕ-ΙΤΑ,2006). Στα 17 χρόνια ισχύος του Ν.2508/97, μόλις το 16% των Δημοτικών Ενοτήτων (ΔΕ) της χώρας -πλην της Περιφέρειας Αττικής- απέκτησαν εγκεκριμένες μελέτες ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ (138 μελέτες για 143 ΔΕ) και δυνητικά θα ολοκληρωθούν μελέτες για 31% ΔΕ που έχουν σε εξέλιξη ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ (285 μελέτες), ενώ χωρίς σχεδιασμό έμεινε το 53% των ΔΕ της χώρας (481 ΔΕ) (Βεζυριαννίδου 2015α).

Σήμερα, ο χωρικός σχεδιασμός στο τοπικό επίπεδο υλοποιείται με τον ν.4447/16 σύμφωνα με τον οποίο τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ) του ν. 2508/97 μετονομάστηκαν σε Τοπικά Χωρικά Σχέδια (ΤΧΣ) /ν.4447/16, χωρίς ωστόσο να έχει πραγματοποιηθεί η ανάθεση κάποιου Τοπικού Χωρικού Σχεδίου. Για να αντιμετωπισθεί αυτή η αδυναμία, το ΥΠΕΝ προκειμένου να εκπληρώσει την μνημονική επιταγή για την ολοκλήρωση του χωρικού σχεδιασμού στο τοπικό επίπεδο για το σύνολο της χώρας συμφώνησε να χρηματοδοτήσει, μέσω του Πράσινου Ταμείου, την εκπόνηση και των 325 Τοπικών Χωρικών Σχεδίων, ένα για κάθε δήμο, μέσω λήψης δανείου από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων(ΕΤΕπ) εξασφαλίζοντας τη συναίνεση της ΕΤΕπ (Λιάλιος 2017).

Ο Χωρικός Σχεδιασμός στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (ΠΑΜΘ) εμφανίζει έως σήμερα μια τρομακτική καθυστέρηση στη ρύθμιση του χώρου στο τοπικό επίπεδο μέσω των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ και βρίσκεται, ως προς την υλοποίηση ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ, σε μια από τις τελευταίες θέσεις μαζί με τις Περιφέρειες Ιονίων Νήσων, Δυτικής Μακεδονίας, Δυτικής Ελλάδας, Νοτίου Αιγαίου και τελευταία, ως προς τη ανάθεση μελετών ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ (12%) (Βεζυριαννίδου 2015α). Στην ΠΑΜΘ με τις 6 Περιφερειακές Ενότητες, τους 22 Δήμους και τις 55 Δημοτικές Ενότητες (πρώην Καποδιστριακούς Δήμους) θεσμοθετήθηκαν μόλις δύο ΓΠΣ/Ν.2508/97 σε σύνολο 55 ΔΕ (ποσοστό 3,6%), από τα οποία το πρώτο χρηματοδοτήθηκε από ευρωπαϊκά κονδύλια (ΕΠΠΕΡΑ)(ΓΠΣ Καβάλας) και το δεύτερο (ΓΠΣ Ιάσμου) από το πρόγραμμα Θησέας, ενώ τα εγκεκριμένα ΓΠΣ/ Ν.1337/83 στην ΠΑΜΘ είναι αρκετά (20 στο σύνολο) κι αφορούν τόσο τα 5 αστικά κέντρα των πρώην νομών όσο και ημιαστικούς οικισμούς.

Σήμερα η ΠΑΜΘ, παρότι δεν υπήρχαν γενικές κατευθύνσεις από το κεντρικό υπουργείο, ανέλαβε

την πολιτική πρωτοβουλία να προχωρήσει στη χρηματοδότηση μελετών Τοπικών Χωρικών Σχεδίων (ΤΧΣ) πιλοτικά για 10 Δήμους της, θέτοντας συγκεκριμένα αναπτυξιακά κριτήρια (π.χ. παραλιακό μέτωπο, έδρες νομών, κ.α.) μέσω του επιχειρησιακού προγράμματος ΕΣΠΑ2014-2020 (ΠΑΜΘ,2018). Υπήρξε άμεση ανταπόκριση από τους 17 στο σύνολο των 22 Δήμων της. Από τους 5 που δεν ενδιαφέρθηκαν για την εκπόνηση ΤΧΣ, οι δύο έχουν σε εξέλιξη ΓΠΣ/Ν.2508/97 σε επίπεδο Καλλικράτειου Δήμου (Δήμος Αλεξανδρούπολης, Δήμος Θάσου), ένας έχει εγκεκριμένο ΓΠΣ/Ν.2508/97 σε καποδιστριακό Δήμο (ΓΠΣ Καβάλας), ένας έχει σε εξέλιξη ΓΠΣ/Ν.2508/97 σε καποδιστριακό Δήμο (ΓΠΣ Ξάνθης) και μόλις ένας ορεινός δεν επιθυμεί την εκπόνηση ΤΧΣ (Δήμος Προσοτσάνης). Απώτερος στόχος της ΠΑΜΘ είναι η χρηματοδότηση όλων των Δήμων της, προκειμένου τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια να λειτουργήσουν ως αναπτυξιακά εργαλεία, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αναπτυξιακή δυναμική της Περιφέρειας ΑΜΘ, η οποία καταλαμβάνει την τελευταία θέση από τις Περιφέρειες της χώρας ως προς το ΑΕΠ (Βεζυριαννίδου 2018).

Περίπτωση μελέτης – ο Δήμος Ορεστιάδας

Ο Δήμος Ορεστιάδας (ΔΟ) με το πρόγραμμα «Καλλικράτης», σχεδόν τετραπλασίασε την αρχική του έκταση, από 245 km² σε 956 km², μετά τη συνένωση της Δημοτικής Ενότητας (ΔΕ) Ορεστιάδας με τις ΔΕ Ενότητες Βύσσας, Τριγώνου και Κυπρίνου και κατατάχθηκε στην 23 θέση ως προς την έκταση στο σύνολο των 325 δήμων της χώρας.

Παράλληλα ο Δήμος Ορεστιάδας ήδη από το 2015 επιδίωξε τη σύνταξη Τοπικού Χωρικού Σχεδίου (Τ.Χ.Σ.) με τον ν.4269/14, του προηγούμενου του ν.4447/16 νόμου που αναφέρονταν στην χωρικό σχεδιασμό, για το σύνολο του καλλικράτειου Δήμου. Ωστόσο μόλις το 2019 προχώρησε η προκήρυξη της μελέτης «Τοπικό Χωρικό Σχέδιο (Τ.Χ.Σ.) Δήμου Ορεστιάδας» (Δήμος Ορεστιάδας 2019). Η καθυστέρηση στην προκήρυξη της μελέτης οφειλόταν τόσο στην έλλειψη προδιαγραφών για την εκπόνηση ΤΧΣ όσο και στην έλλειψη σχετικής χρηματοδότησης από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της ΠΑΜΘ. Και τα δύο αυτά σημεία αντιμετωπίστηκαν και πλέον ο Δήμος Ορεστιάδας είναι ο πρώτος Δήμος σε επίπεδο ΠΑΜΘ, ίσως και σε επίπεδο χώρας, που προχώρησε στην διαδικασία προκήρυξης της μελέτης ΤΧΣ.

Αναγκαιότητα σύνταξης Τοπικού Χωρικού Σχεδίου(ΤΧΣ) στο Δήμο Ορεστιάδας (ΔΟ)

Η σύνταξη ΤΧΣ για τον Δήμο Ορεστιάδας κρίνεται αναγκαία για τους κάτωθι λόγους:

- Με τη νέα διοικητική μεταρρύθμιση του προγράμματος Καλλικράτης (ν.3852/10) ο Δήμος Ορεστιάδας σχεδόν τετραπλασίασε την αρχική του έκταση, ήτοι από 245 τετρ. χιλ. σε 956 τετρ. χιλ. μετά τη συνένωση της ΔΕ Ορεστιάδας με τις ΔΕ Βύσσας, ΔΕ Τριγώνου και ΔΕ Κυπρίνου.
- Η ρύθμιση του χώρου -χωροταξική και πολεοδομική- ως ενιαία διαδικασία με το εργαλείο του ΤΧΣ/Ν.4447/16 αναφέρεται σε ολόκληρη την εδαφική περιφέρεια του νέου Δήμου Ορεστιάδας και αφορά τον καθολικό σχεδιασμό του αστικού, περιαστικού και αγροτικού χώρου για την επόμενη 20ετία.
- Το ισχύον σήμερα ΓΠΣ/ν.1337/83 (υπ'αρ.πρωτ.68994/3438/4-11-1987 απόφαση Υπ.ΠΕΧΩΔΕ περί «έγκρισης Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του οικισμού Ορεστιάδας του δήμου Ορεστιάδας Ν. Έβρου) αφορά μόνο τη ΔΕ Ορεστιάδας, το οποίο μετά από 32 χρόνια εφαρμογής του, κατέστη παρωχημένο δεδομένου ότι έχουν προκύψει νέες πραγματικές πολεοδομικές, χωροταξικές και αναπτυξιακές ανάγκες για το σύνολο του Δήμου και όχι μόνο για μία ΔΕ.
- Η με αρ. πρωτ. 3367/2016(ΦΕΚ 246/ΑΑΠ//15-11-2016) απόφαση Υπ.ΠΕΧΩΔΕ περί «τροποποίησης της μελέτης του Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου (Γ.Π.Σ.) της ΔΕ Ορεστιάδας του δήμου Ορεστιάδας ΠΕ Έβρου», αναφέρεται σε σημειακή τροποποίηση για τη ΔΕ Ορεστιάδας κι όχι για το σύνολο του Δήμου.
- Απαιτείται εναρμόνιση των χρήσεων γης των εγκεκριμένων πολεοδομικών μελετών με το νέο ΤΧΣ καθώς και με το ΠΔ 59/2018 και τον υπερκείμενο σχεδιασμό (Περιφερειακό πλαίσιο, Εθνικό Χωροταξικό, Ειδικά Πλαίσια, Τομεακές Πολιτικές).

Στοιχεία που οφείλει να λάβει υπόψη του το ΤΧΣ Δήμου Ορεστιάδας κατά τη σύνταξή του

Τα στοιχεία που οφείλει να λάβει υπόψη του το ΤΧΣ Δήμου Ορεστιάδας κατά τη σύνταξή του είναι:

Α) Ο υπερκείμενος χωροταξικός σχεδιασμός και ειδικότερα:

Α1) Οι κατευθύνσεις του «Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», ΦΕΚ 128 Α/03.07.2008 (ΥΠΕΝ 2008)

Α2) Οι κατευθύνσεις του προσφάτως εγκεκριμένου «Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου

της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας–Θράκης και Περιβαλλοντική Έγκριση αυτού», ΦΕΚ ΑΑΠ248/25.10.2018 (ΥΠΕΝ 2018)

Β) Οι Μελέτες βιωσιμότητας των οικισμών του όπως ειδικότερα παρουσιάζονται μέσα από την «Μελέτη μορφολογικών κανόνων δόμησης και Αρχιτεκτονικής στις περιοχές εντός και εκτός οικισμών μέχρι 2000 κατοίκων, της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου» (ΥΠΕΝ 2014)

Αναλυτικά:

Α) Πέραν των κατευθύνσεων του «Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», η εκπόνηση της μελέτης του ΤΧΣ Δήμου Ορεστιάδας οφείλει να λάβει υπόψη της το προσφάτως εγκεκριμένο Περιφερειακό Πλαίσιο (ΠΠ).

Οι άξονες στους οποίους αναφέρεται το ΠΠ είναι οι άξονες της διοίκησης, της οικοανάπτυξης, του πρωτογενή τομέα και της ισόρροπης ανάπτυξης αστικού και αγροτικού χώρου. Ειδικότερα:

Ο διοικητικός άξονας

- Σύμφωνα με το ΠΠ η Ορεστιάδα και το Διδυμότειχο ορίζονται ως Πρωτεύοντες Περιφερειακοί Πόλοι και συγκροτούν από κοινού λειτουργικό - αναπτυξιακό δίπολο.
- Ειδικότερα, η Ορεστιάδα προορίζεται να αναλάβει διασυνοριακό ρόλο, τόσο μέσω του άξονα Αλεξανδρούπολη -Ορμένιο, όσο και μέσω της διασύνδεσής της με τον σημαντικό πόλο της Αδριανούπολης. Η θέση της επί διευρωπαϊκού μεταφορικού και αναπτυξιακού άξονα αυξάνει τις προοπτικές βελτίωσης των συνθηκών για ανάπτυξη δραστηριοτήτων του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα.

Ο άξονας της οικοανάπτυξης

- Σύμφωνα με το ΠΠ δημιουργείται Οικολογικό-Πολιτιστικό Τόξο Ποταμού Έβρου. Συγκροτείται ένα τόξο που ακολουθεί τον ρου του ποταμού Έβρου ως τις εκβολές του ποταμού και το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου, που εντάσσει το δίκτυο αξιόλογων οικισμών, των μνημείων, το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο και την ολοκλήρωση έργων αντιπλημμυρικής προστασίας με σαφή περιβαλλοντικό χαρακτήρα.
- Τα κυριότερα στοιχεία είναι: α) Η περιοχή του ποταμού Άρδα, η κοιλάδα του Ερυθροποτάμου, το Δάσος Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου καθώς και ο υγρότοπος των εκβολών του Έβρου, β) Το δίκτυο οικισμών (με κυριότερους το Διδυμότειχο, το Σουφλί και τους Μεταξάδες), γ) Οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία, τα τοπόσημα και τα μουσεία σε επιμέρους θύλακες. Το Τόξο δύναται να έχει διασυνοριακό χαρακτήρα και συνέχεια με συνδέσεις προς την περιοχή της Αδριανούπολης.

Ο άξονας του πρωτογενή τομέα

- Σύμφωνα με το ΠΠ η Ορεστιάδα αναλαμβάνει ρόλο κέντρου δραστηριοτήτων του πρωτογενή τομέα του Βόρειου Έβρου, ενώ μοιράζεται διάφορες κοινωνικές και διοικητικές υποδομές με το Διδυμότειχο. Ο ρόλος της εξειδικεύεται μέσω των λειτουργιών που αναλαμβάνει:
- ως Αστικός πυκνωτής για την υποστήριξη του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα στην ευρύτερη αναπτυξιακή ενότητα.
- ως Κέντρο ακαδημαϊκής εκπαίδευσης: Ενισχύεται ο ρόλος και η δυναμική των τμημάτων του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου μέσω και της διασύνδεσης με το περιφερειακό παραγωγικό σύστημα.
- ως Κέντρο διασυνοριακής συνεργασίας: Ενδυνάμωση υπηρεσιών και διασυνοριακών συνεργασιών.

Ο άξονας της ισόρροπης ανάπτυξης αστικού και αγροτικού χώρου

- Για την ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού και αστικού χώρου για ολόκληρη την εδαφική περιφέρεια του Δήμου, απαιτείται:
- η αναζωογόνηση των μικρών οικισμών,
- η στοχευμένη ανάπτυξη του ορεινού χώρου με συγκεκριμένες ενέργειες που αναφέρονται στην ανασυγκρότηση του πρωτογενή τομέα, στην ορθολογική διαχείριση της κτηνοτροφίας στις προστατευόμενες περιοχές και σε χωρικές ενότητες που χαρακτηρίζονται από την ταυτόχρονη παρουσία εκτατικής κτηνοτροφίας και δασοπονικών δραστηριοτήτων,
- η προστασία και ολοκληρωμένη διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από

την ανάδειξη και την προστασία των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς (σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του άρθρου 10 παρ.2 του Εθνικού Χωροταξικού)

- η ανάδειξη του τοπίου ως σημαντικού παράγοντα ευημερίας και ποιότητας ζωής για τους κατοίκους, αλλά και τους επισκέπτες μέσα από την αξιοποίηση κατά προτεραιότητα των ιδιαίτερων στοιχείων των τοπικών φυσικών και πολιτισμικών πόρων της περιοχής.

Για τον Δήμο Ορεστιάδας ένα σημαντικό θέμα με άμεση επίπτωση στην ποιότητα ζωής των πολιτών του αποτελεί η διευθέτηση της ασυμβατότητας των χρήσεων γης στον αστικό, περιαστικό και αγροτικό χώρο, διότι η ρύθμιση των χρήσεων γης αποτελεί τον καταστατικό χάρτη σε όλα τα διαφορετικά επίπεδα σχεδιασμού, προγραμματισμού και διοίκησης. Πρόκειται δηλαδή για διαδικασία στρατηγικού χαρακτήρα ιδιαίτερης βαρύτητας σε επίπεδο εφαρμογής (Θεοδωρά 2014).

Για την αντιμετώπιση των χρόνιων προβλημάτων της ασυμβατότητας των χρήσεων γης απαιτείται ο σχεδιασμός-προγραμματισμός μελετών και δράσεων οργάνωσης και ανάπλασης των περιοχών που παρουσιάζουν ιδιαίτερα κρίσιμα προβλήματα χωρικής ανάπτυξης, τα οποία απαιτούν ειδικό σχεδιασμό και ρυθμίσεις σύμφωνα με τις κατευθύνσεις ειδικών χωρικών εργαλείων αναπτυξιακού περιεχομένου, των άρθρων 11(ΠΕΧΠ) και 12(ΣΟΑΠ) του ν.2742/99. Ειδικότερα σύμφωνα με το ΠΠ προτείνεται η δημιουργία α) μίας Περιοχής Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων(ΠΕΧΠ) για τον Βόρειο Έβρο και β) ενός Σχεδίου Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) εντός του αστικού ιστού.

α. Περιοχή Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ)

Σύμφωνα με το ΠΠ απαιτείται η δημιουργία μιας χωρικής ζώνης ως Περιοχή Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων(ΠΕΧΠ) για τον Βόρειο Έβρο. Η ΠΕΧΠ θα περιλαμβάνει τους Καλλικρατικούς Δήμους Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου. Οι αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής σχετίζονται κυρίως με την ανάπτυξη του γεωργοκτηνοτροφικού πλέγματος, με την αξιοποίηση φυσικών και πολιτισμικών πόρων για την προσέλκυση εναλλακτικού τουρισμού, αλλά και με την ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας. Για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη επιμέρους περιοχών, μπορούν να καταρτιστούν Ειδικά Χωρικά Σχέδια (ΕΧΣ). Μέσω της ΠΕΧΠ προβλέπεται:

- Η αξιοποίηση και ενίσχυση του ΒΙΟΠΑ Ορεστιάδας για τη μεταποίηση τοπικών αγροτικών προϊόντων, εξετάζοντας και την προοπτική ανάπτυξης ζώνης καινοτομίας,
- Η υλοποίηση του θεσμοθετημένου ΒΙΟΠΑ Ορμένιου,
- Η οργάνωση ενός κτηνοτροφικού πάρκου, πιθανά με χαρακτηρισμό ως ΠΟΑΠΔ, με δυνατότητες καθετοποίησης της παραγωγής στην περιοχή μεταξύ Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου,
- Σχέδια διαχείρισης κτηνοτροφίας,
- Δράσεις συνολικής ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού και ανάδειξης των οικισμών και του πολιτιστικού τουρισμού του Ποταμού Έβρου,
- Η ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας, τόσο προς βορρά όσο κυρίως προς τα ανατολικά, μέσω κοινών δράσεων πολιτιστικού και εναλλακτικού τουρισμού.

Τέλος, η αντιπλημμυρική προστασία του ποταμού Έβρου θεωρείται πολύ σημαντική για την περιοχή. Γι' αυτό τον λόγο, σύμφωνα με το ΠΠ, προωθείται ως ιδιαίτερα κρίσιμο έργο αντιπλημμυρικής προστασίας η προστασία του ποταμού Έβρου και, συμπληρωματικά, των μικρότερων ποταμών Άρδα και Ερυθροπόταμου, με βάση τη μελέτη του συνολικού αντιπλημμυρικού-αποστραγγιστικού συστήματος, μέσω ολοκληρωμένης, διακρατικής θεώρησης της υδραυλικής λειτουργίας του συστήματος των ποταμών, τάφρων, αναχωμάτων και αντλιοστασίων, καθώς και του συνολικού συστήματος διαχείρισης υδάτων από τις τρεις χώρες.

β. Σχέδιο Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ)

Παράλληλα με την ΠΕΧΠ, σύμφωνα με το ΠΠ, απαιτείται η δημιουργία ενός σχεδίου Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ) για την πόλη της Νέας Ορεστιάδας, που θα αναφέρεται στον σχεδιασμό-προγραμματισμό μελετών και δράσεων οργάνωσης και ανάπλασης των περιοχών της πόλης με ιδιαίτερα κρίσιμα προβλήματα χωρικής ανάπτυξης και στη διευθέτηση της ασυμβατότητας των χρήσεων γης στον αστικό και τον περιαστικό χώρο. Οι δράσεις και οι παρεμβάσεις του ΣΟΑΠ στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας θα πρέπει να στοχεύουν κυρίως στην άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης με την αναζωογόνηση της περιοχής μέσω smart τεχνολογιών, στην ομαλή ένταξη

περιοχών εγκαταλελειμμένων επαγγελματικών ζωνών και στη διατήρηση και ανάδειξη της αστικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Β. Η «Μελέτη μορφολογικών κανόνων δόμησης και Αρχιτεκτονικής στις περιοχές εντός και εκτός οικισμών μέχρι 2000 κατοίκων, της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου»

Η μελέτη ΤΧΣ οφείλει να εξετάσει πώς μπορεί να διασφαλισθεί η βιωσιμότητα κάθε οικισμού συνεκτιμώντας το ισχύον πολεοδομικό του καθεστώς (αν έχει ρυμοτομικό σχέδιο, οριοθέτηση, κ.ά.) καθώς και την μελέτη μορφολογικών κανόνων δόμησης και Αρχιτεκτονικής στις περιοχές εντός και εκτός οικισμών μέχρι 2000 κατοίκων, της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου, η οποία ενώ έχει ολοκληρωθεί και παραδοθεί στο ΥΠΠΕΝ ήδη από το 2015, δεν έχει εγκριθεί έως σήμερα. Η εν λόγω μελέτη στοχεύει να συμβάλει στο σχεδιασμό του χώρου μέσα από την προστασία του αρχιτεκτονικού χαρακτήρα κάθε οικισμού και την έκφραση της αναπτυξιακής του δυναμικής.

Η απουσία πολεοδομικού σχεδιασμού είναι βασικός ανασταλτικός παράγοντας για τη βιωσιμότητα και την αναπτυξιακή δυναμική των οικισμών, η οποία με το ΤΧΣ οφείλει να διευθετηθεί. Τέλος με το ΤΧΣ μπορεί να εξετασθεί και να αξιολογηθεί η δυνατότητα ανάδειξης και αναβίωσης εγκαταλελειμμένων, μικρών και φθινόντων οικισμών .

Συμπεράσματα

Στην Ελλάδα, η εφαρμογή του σχεδιασμού στο τοπικό επίπεδο αποτελεί μια σύνθετη και πολύπλοκη διαδικασία, η οποία αν και κρίνεται αναγκαία παραμένει σε αρχικό στάδιο.

Ο ν.4447/16 και το εργαλείο των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων(ΤΧΣ) που εισάγει θα συνδράμουν ουσιαστικά στη βελτίωση της φυσιογνωμίας των Δήμων της χώρας όσο και στην ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού και αστικού χώρου για ολόκληρη την εδαφική περιφέρεια κάθε Δήμου για την επόμενη 20ετία.

Το παράδειγμα μελέτης του Τοπικού Χωρικού Σχεδίου του Δήμου Ορεστιάδας που παρουσιάστηκε, θα δώσει τη δυνατότητα στο Δήμο να σχεδιάσει και να διαμορφώσει τον αναπτυξιακό προγραμματισμό του μέσα από τη μελέτη, διαχείριση και εκτέλεση αναπτυξιακών προγραμμάτων ανάγοντας τον σχεδιασμό του χώρου σε κύρια πολιτική δράση του Δήμου. Παράλληλα με το ΤΧΣ ο Δήμος Ορεστιάδας θα διευθετήσει τα θέματα των χρήσεων γης, του πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα της περιοχής, το οδικό δίκτυο, τις περιοχές προστασίας, τους αρχαιολογικούς χώρους, κ.α. βελτιώνοντας ουσιαστικά την αναπτυξιακή δυναμική του Δήμου.

Βιβλιογραφία

Βεζυριαννίδου, Σ. (2015α). Ο τοπικός χωρικός σχεδιασμός στην Ελλάδα μέσα από την εμπειρία των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ) του ν. 2508/97. Σε: Πρακτικά του 13ου Συνεδρίου της ERSA-GR-2015, Αθήνα, 26-27/6/2015.

Βεζυριαννίδου, Σ. (2015β), Διοικητικές και χωρικές μεταρρυθμίσεις στην Α΄ Βάθμια τοπική αυτοδιοίκηση. Από τον «Καποδίστρια» στον «Καλλικράτη». Σε: Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος, 24-27/9/2015.

Βεζυριαννίδου, Σ. (2018). Πορεία υλοποίησης του χωρικού σχεδιασμού στο τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης. Περίπτωση μελέτης η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης. Σε: Πρακτικά του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος, 28-30/9/2018.

Δήμος Ορεστιάδας (2019). Προκήρυξη της μελέτης «Τοπικό Χωρικό Σχέδιο (Τ.Χ.Σ.) Δήμου Ορεστιάδας 12-2-2019».

Θεοδωρά, Γ. (2014). Οι χρήσεις γης ως έκφραση του αναπτυξιακού προτύπου στο χώρο. Ζητήματα μεθοδολογικής θεώρησης για χωρική ανάπτυξη και ρύθμιση. Σε: Πρακτικά Επιστημονικής Εσπερίδας «Χρήσεις γης: Ρύθμιση του Χώρου για την Ανάπτυξη» 26.06.2014, Επιμέλεια Δ. Μέλισσας, ΕΜΠ, σελ. 17-38.

ΚΕΔΚΕ (ΙΤΑ) (2006). Πολεοδομικός Σχεδιασμός: Προβλήματα Εφαρμογής και Προτάσεις Μεταρρύθμισης. Έκθεση Επιστημονικής Επιτροπής, Αθήνα, Δεκέμβριος 2006.

Λαλένης, Κ., Βεζυριαννίδου, Σ. (2018). Η χωρική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα, την εποχή της ύφεσης.

- Σε: Πρακτικά του 20ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα 4-5/06/2018.
- Λιάλιος, Γ. (2017). Νέα πολεοδομικά σχέδια στους 325 δήμους της χώρας. Εφημερίδα Καθημερινή, 23.09.2017.
- Νομολογία-Αποφάσεις ΣτΕ 29/2015, Ολ.3661/2005
- Ν.2508/97(ΦΕΚ 124/Α/1997). Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις.
- Ν.4269/14(ΦΕΚ 142/Α/2014). Χωροταξική και Πολεοδομική Μεταρρύθμιση-Βιώσιμη Ανάπτυξη..
- Ν. 4447/16(ΦΕΚ241/Α/2016). Χωρικός σχεδιασμός-Βιώσιμη Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις.
- Οικονόμου Δ. (2007). Η σχέση των επιπέδων και των βαθμίδων του πολεοδομικού σχεδιασμού», Νόμος και Φύση.
- ΠΑΜΘ (2018)«Δελτίο Τύπου- Χρηματοδότηση από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας ΑΜΘ των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων 10 Δήμων με το ποσό των 5,2 εκατομμυρίων ευρώ»
- ΠΔ 59/2018 (ΦΕΚ 114/2018). Κατηγορίες και Περιεχόμενο χρήσεων Γης.
- ΥΠΕΝ (2008), Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, ΦΕΚ 128 Α/03.07.2008
- ΥΠΕΝ (2014). Μελέτη μορφολογικών κανόνων δόμησης και Αρχιτεκτονικής στις περιοχές εντός και εκτός οικισμών μέχρι 2000 κατοίκων, της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου.
- ΥΠΕΝ (2018). Έγκριση Αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης και Περιβαλλοντική Έγκριση αυτού. ΦΕΚ ΑΑΠ248/25.10.2018.
- Υπουργική Απόφαση(ΥΑ)68994/3438/4-11-1987 Υπ.ΠΕΧΩΔΕ περί «έγκρισης Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του οικισμού Ορεστιάδας του δήμου Ορεστιάδας Ν. Έβρου».
- Υπουργική Απόφαση(ΥΑ)3367/2016(ΦΕΚ246/ΑΑΠ//15-11-2016). Υπ.ΠΕΧΩΔΕ περί «έγκρισης Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του οικισμού Ορεστιάδας του δήμου Ορεστιάδας Ν. Έβρου».

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ**

ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ: ΟΡΕΣΤΕΙΑ

Όλγα Κούρεντα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να μελετήσει τις στάσεις και τις απόψεις των υπεύθυνων της διοργάνωσης Ορέστεια που υλοποιούνται προς τιμήν της ίδρυσης της πόλης της Νέας Ορεστιάδας. Θα μελετήσουμε τη συνεισφορά της τοπικής πολιτιστικής εκδήλωσης και την προστιθέμενη αξία που προσφέρει στην πόλη και στους κατοίκους της. Η έρευνα έλαβε μέρος τον Απρίλιο και Μάιο του 2018 και για τη συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις σε πέντε άτομα που είναι ενεργά μέλη της Δημοτικής Κοινωφελούς Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης του Δήμου Ορεστιάδας (ΔΗΚΕΠΑΟ) που προέκυψε από την συγχώνευση των κοινωφελών επιχειρήσεων του Δήμου Ορεστιάδας και Τριγώνου. Στο τέλος της εργασίας παρατίθενται τα ερευνητικά αποτελέσματα από τις συνεντεύξεις. Τη δεδομένη χρονική στιγμή η πολιτιστική εκδήλωση έχει μεγάλη σημασία για τους τοπικούς φορείς καθώς χρονικά βρισκόμαστε στην αλλαγή των γενεών όπου οι πρώτοι κάτοικοι της πόλης που υπήρξαν και μάρτυρες της ιστορίας της στην πλειοψηφία τους έχουν χαθεί. Γίνεται φανερό ότι η συγκεκριμένη εκδήλωση χρησιμοποιείται ως θύλακτρο στην προσπάθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης να αναδείξει την ιστορία της πόλης μέσω της ανταλλαγής εμπειριών και κουλτούρας και κυρίως να προσελκύσει το ενδιαφέρον της τοπικής νέας γενιάς για να μάθει την ιστορία των προγόνων τους.

Λέξεις κλειδιά: Ορέστεια, πολιτιστική εκδήλωση, συνέντευξη, έρευνα

Εισαγωγή

Οι τοπικές ή κοινοτικές εκδηλώσεις διοργανώνονται για ψυχαγωγικούς και κοινωνικούς λόγους και έχουν ως κύριο στόχο τους πολίτες της πόλης καθώς και τους τοπικούς επισκέπτες. Όλες οι εκδηλώσεις έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως ότι είναι προσωρινές, μοναδικές, προβάλλουν την τοποθεσία στην οποία λαμβάνουν χώρα και διοργανώνονται με βάση κάποιο κεντρικό θέμα. Με τη διοργάνωση μιας εκδήλωσης προσφέρεται στην τοπική κοινωνία που διεξάγεται μία ευκαιρία για να εξασφαλίσει εξέχουσα θέση στο χώρο της τουριστικής αγοράς της περιοχής. Επιπρόσθετα, οι τοπικές διοικήσεις επιθυμούν να προσφέρουν με την υλοποίηση εκδηλώσεων καινούργιες εμπειρίες και καινοτόμες ιδέες στους συμμετέχοντες και στους ανθρώπους που θα τις παρακολουθήσουν αλλά και να ενθαρρύνουν την συμμετοχή τους σε αθλητικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Επιπλέον, προσφέρουν ευκαιρίες κοινωνικοποίησης και επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών ομάδων του πληθυσμού (Durantaye 2002).

Αυτές οι εκδηλώσεις δεν αποσκοπούν σε οικονομικά οφέλη και, γενικά, θεωρούνται ότι ανήκουν στο μη κερδοσκοπικό τομέα της κοινότητας και προωθούν την αλληλεγγύη και την κοινωνική συνοχή ανάμεσα στα πρόσωπα της κοινωνίας. Στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες λαμβάνουν μέρος εθελοντικά για να προβάλλουν το σύλλογο τους. Όλες οι δαπάνες χρηματοδοτούνται από τον τακτικό προϋπολογισμό της εκάστοτε δημοτικής αρχής.

Μελέτη Περίπτωσης «ΟΡΕΣΤΕΙΑ»

Η έρευνα έλαβε μέρος στη Νέα Ορεστιάδα κατά το ακαδημαϊκό έτος 2017 – 2018. Τα Ορέστεια είναι μια εκδήλωση τιμής και μνήμης στη νεότερη πόλη της Ελλάδας τη Νέα Ορεστιάδα, πραγματοποιούνται στα τέλη του Ιουνίου, η διάρκεια τους κυμαίνεται από μία εβδομάδα μέχρι και τρεις ημέρες (τα τελευταία χρόνια) και στο πρόγραμμα τους περιλαμβάνονται πολυποικίλες εκδηλώσεις. Τα Ορέστεια ξεκίνησαν να πραγματοποιούνται από το 1984 ύστερα από πρωτοβουλία του αντιδημάρχου Κωνσταντίνου Παπαδαμάκη και επί δημαρχίας Νικολάου Ευαγγέλου. Τα είδη των εκδηλώσεων εκτείνονται από παραδοσιακούς χορούς, εκθέσεις φωτογραφίας και ζωγραφικής μέχρι και μουσικές παραστάσεις. Η είσοδος είναι ελεύθερη σε όλες τις εκδηλώσεις. Υπεύθυνος εκδήλωσης από το 2006 και μετά είναι η

Δημοτική Κοινοφελής Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης του Δήμου Ορεστιάδας (ΔΗΚΕΠΑΟ). Οι εκδηλώσεις αυτές χρηματοδοτούνται από τη ΔΗΚΕΠΑΟ.

Η έρευνα διεξήχθη μέσω της συλλογής πέντε συνεντεύξεων από τους οργανωτές της εκδήλωσης από τα έτη 2015 μέχρι σήμερα. Η ανάλυση εκτιμά τη συμβολή της εκδήλωσης στην περιοχή από κοινωνική άποψη.

Σημαντικά ερωτήματα με τα οποία ασχολήθηκε η έρευνα είναι:

- Οι απόψεις των υπευθύνων για τα οφέλη της εκδήλωσης στην τοπική κοινότητα
- Η πορεία της εκδήλωσης στο πέρασμα των χρόνων
- Οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι κατά χρονικές περιόδους διοργανωτές
- Οι λόγοι που θα ενθάρρυναν κάποιον να παρακολουθήσει τα Ορέστεια.

Οι σημαντικότερες μορφές των εκδηλώσεων

Σημαντική είναι η δομή των εκδηλώσεων και τα τελευταία χρόνια έχουν ένα θέμα το οποίο δημιουργεί μια κλιμακωτή εμπειρία με αρχή, μέση και τέλος.

- Συγκεκριμένα οι εκδηλώσεις που λαμβάνουν μέρος στα Ορέστεια είναι:
- Τελετές (έναρξης-λήξης, χαιρετισμοί)
- Συναυλίες-Κονσέρτα (ρόκ, έντεχνα), Τραγούδι
- Μουσικοχορευτικά Γεγονότα (Χορός Λυκείου Ελληνίδων)
- Παιχνίδια - Διαδραστικά Εργαστήρια (Κινηματογράφου, Κεραμικά, Κοσμημάτων)
- Παραστάσεις (Performances)
- Εκθέσεις (φωτογραφίας, ζωγραφικής, παλαιών αυτοκινήτων)
- Προβολές (Ταινιών, Ντοκιμαντέρ, Κοινωνικών Μηνυμάτων)
- Εθελοντικά Προγράμματα
- Ιστορική Αναδρομή

Ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας

Η Νέα Ορεστιάδα ιδρύθηκε από 6000 περίπου Έλληνες, που αναγκάστηκαν το 1923 μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης να εγκαταλείψουν την πόλη τους, την Αδριανούπολη και, κυρίως, το προάστιό της το Καραγάτς και να αναζητήσουν μια νέα περιοχή για να στεγάσουν τις ζωές και τα όνειρά τους (Τσονίδης 1989).

Η περιοχή που επέλεξαν και ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα απέχει μόλις 18 χιλιόμετρα από τη γενέτειρά τους και μόλις 2 χλμ. σε ευθεία γραμμή από τον ποταμό Έβρο, που αποτελεί το φυσικό σύνορο Ελλάδας-Τουρκίας και 64 χλμ. από το Τριεθνές (σύνορα Ελλάδας -Τουρκίας-Βουλγαρίας). Η περιοχή κατέχει μια μοναδικότητα στην ιστορία της ελληνικής προσφυγιάς: πρόκειται για μια απέραντη έκταση πεδιάδας από την οποία απουσίαζε κάθε ίχνος προηγούμενου οικισμού.

Η Νέα Ορεστιάδα είναι μια καινούρια πόλη, η νεότερη και η βορειότερη πόλη της Ελλάδας στην άκρη του νομού Έβρου, κοντά στα σύνορα με την Τουρκία και η δεύτερη σε πληθυσμό -μετά την πρωτεύουσά του, Αλεξανδρούπολη- με πληθυσμό 18.426 (Απογραφή 2011).

Ιστορία των κατοίκων πριν την ίδρυση

Με βάση τη συνθήκη των Σεβρών (10-8-1920) ελευθερώθηκε όλη η δυτική Θράκη μαζί με την Αδριανούπολη, η οποία αποδόθηκε στους Έλληνες πλην της Κωνσταντινούπολης. Έπειτα το 1922 με την μικρασιατική καταστροφή υπογράφηκε η ανακωχή των Μουδανιών (29-9-1922) και εν συνεχεία η Συνθήκη της Λωζάνης και μέσα στο πλαίσιο της ξεχωριστής ελληνοτουρκικής συμφωνίας, με την οποία καθορίστηκε η ανταλλαγή των αιχμαλώτων στρατιωτών αλλά και η ανταλλαγή του άμαχου πληθυσμού εκατέρωθεν: των Ελλήνων χριστιανών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και των Μουσουλμάνων της Ελλάδας. Εξαίρεθηκαν οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης (Τσονίδης 1989)

Ως σύνορο μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας ορίστηκε αρχικά ο ποταμός Έβρος, με αποτέλεσμα η Αδριανούπολη να ανήκει στους Τούρκους και το Καραγάτς από τη δυτική όχθη του Έβρου όπου ήταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός να παραμένει στην Ελλάδα. Σε εκείνο το χρονικό σημείο και για ένα εξάμηνο περίπου πολλοί από τους Έλληνες της Αδριανούπολης κατέφυγαν στο Καραγάτς που ονομάστηκε Ορεστιάδα εις ανάμνηση της περιπέτειας του μυθικού Ορέστη, που έκτισε την πόλη στη συμβολή των ποταμών Άρδα, Έβρου και Τούνζα (Κιγγιάς & Ρυζιώτης 2013).

Με τη συνθήκη της Λωζάνης ο Ελευθέριος Βενιζέλος, πληρεξούσιος εκπρόσωπος της ελληνικής πλευράς, παραχωρεί στην Τουρκία και την τριγωνική περιοχή που ορίζεται από το προάστιο της Αδριανούπολης Καραγάτς και τα χωριά της Ντεμερντές και Μπόσνα. Με την απόφαση αυτή, επίσης, αποφεύγεται η καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων από την Ελλάδα προς την Τουρκία. Η σφραγίδα του Δήμου είχε ως έμβλημα την Ιφιγένεια, συμβολίζοντας τη θυσία της παλιάς Ορεστιάδας για το συμφέρον της πατρίδας (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2013).

Η ίδρυση της πόλης

Στις 4 Ιουνίου 1923 γίνεται η επιλογή του σημείου της νέας πόλης. Μέχρι τότε η περιοχή ήταν γνωστή ως κουμ (άμμος) τσιφλίκ (μεγάλη περιοχή γης), πρόκειται για μια απέραντη έκταση πεδιάδας. Οι λόγοι που επέλεξαν το συγκεκριμένο μέρος είναι οι παρακάτω (Κιηγμάς & Ρυζιώτης, 2013):

- Υπήρχε μεγάλη έκταση άρα θα ήταν εύκολη η διανομή κλήρου
- Ήταν κοντά η σιδηροδρομική γραμμή που σημαίνει ευκολία μετακινήσεων καθώς και ανάπτυξη της περιοχής
- Υπήρχε κοντά στη γραμμή πηγάδι άρα θα είχαν πρόσβαση σε νερό
- Ήταν κοντά ο ποταμός Έβρος άρα θα υπήρχε ευφορία στη γη
- Ήταν κοντά στην παλιά τους πόλη και ήλπιζαν σε μεταφορά της περιουσίας τους και να ξαναγυρίσουν άμεσα στα πάτρια εδάφη

Μεθοδολογία

Στην παρούσα έρευνα, επιδιώχθηκε σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα να γίνει διερεύνηση των απόψεων των υπεύθυνων της εκδήλωσης Ορέστεια. Με βάση το διαθέσιμο χρονικό διάστημα κρίθηκε ως καταλληλότερο μέσο για τη συλλογή των δεδομένων η πιλοτική ημι-δομημένη συνέντευξη σε βάθος από μικρό δείγμα ατόμων. Δηλαδή η έρευνα είχε ποιοτική προσέγγιση και όχι ποσοτική, η οποία φωτίζει σε βάθος ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα.

Ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου είναι η συνέντευξη, στόχος της οποίας είναι η εδραίωση μιας επικοινωνίας μεταξύ προσώπων, που καθοδηγείται από τον ερευνητή ή ερωτώντα για την απόσπαση πληροφοριών σχετιζομένων με το αντικείμενο της έρευνας (Cohen & Manion 2007). Στην ουσία η μέθοδος αυτή φέρει ως αντικείμενό της να διαμορφώσει ένα «νοητικό περιεχόμενο» (Mialaret 1997), να αποκαλύψει πτυχές της προσωπικότητας και να αναγνωρίσει συμπεριφορές. Τα στοιχεία που διαφοροποιούν τις συνεντεύξεις από μια απλή συζήτηση είναι ότι αποτελεί έμμεσο τρόπο συλλογής πληροφοριών, ότι ο διάλογος λαμβάνει χώρα ανάμεσα σε ανθρώπους που είναι ξένοι μεταξύ τους και τέλος ότι κατευθύνονται από τον ερευνητή (Rubin & Rubin 2005).

Σύμφωνα με την μέθοδο αυτή, ο ερευνητής πραγματοποιεί μια «πρόσωπο με πρόσωπο» συνέντευξη με τον ερωτούμενο, η οποία συνήθως διαρκεί 30-45 λεπτά. Ο ερευνητής έχει μια σειρά προκαθορισμένων ερωτήσεων που πρέπει να απαντήσει ο ερωτώμενος αλλά ταυτόχρονα έχει την ευχέρεια να δημιουργήσει ερωτήσεις, να ζητήσει διευκρινίσεις για συγκεκριμένες απαντήσεις με αποτέλεσμα να συλλέξει τις καλύτερες, κατά το δυνατόν πληροφορίες. Ο ερευνητής οφείλει να επικοινωνήσει με τον ερωτώμενο και να προσαρμόσει το πρόγραμμα στα δεδομένα του. Έτσι, οι συναντήσεις που θα καθοριστούν πρέπει να γίνονται με την συγκατάθεση των ερωτώμενων, στα μέρη και τις ώρες που εκείνους διευκολύνει. Σημαντικό στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και καλής συνεργασίας, ο ερευνητής οφείλει να συστήνεται και να προσδιορίζει το σκοπό της έρευνάς του (Bell 1997). Επίσης, πρέπει να ενημερώνει για τη χρονική διάρκεια της συνέντευξης και να προσπαθεί να μην υπερβαίνει το χρόνο αυτό.

Υπεύθυνος για τον τρόπο διεξαγωγής της συνέντευξης είναι ο ερευνητής αλλά και για την διεξαγωγή των συμπερασμάτων. Στη συγκεκριμένη έρευνα οι ερωτώμενοι ήταν όλοι άντρες και αυτό έτυχε αλλά αποτελεί ένα στοιχείο που καταδεικνύει τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανδρών σε θέσεις ευθύνης για τη διεξαγωγή εκδηλώσεων.

Η έρευνα είχε ως σκοπό να διερευνήσει τις απόψεις των τοπικών παραγόντων στην ανάδειξη της πολιτιστικής εκδήλωσης «Ορέστεια», ώστε να καταγραφούν και να συσχετιστούν δεδομένα που αφορούν την εκδήλωση και να διατυπωθούν προτάσεις για το μέλλον της.

Οι επιμέρους στόχοι της ήταν:

- Να καταγραφούν οι απόψεις των διοργανωτών για τον τρόπο που λειτουργεί η εκδήλωση μέχρι σήμερα

- Να τοποθετηθούν οι διοργανωτές και να διατυπώσουν θετικά και αρνητικά στοιχεία της εκδήλωσης
- Να διατυπωθούν προτάσεις για περαιτέρω πορεία της εκδήλωσης

Οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε ποιοτικές και ποσοτικές. Οι ποσοτικές αναλύουν την ποσότητα εμφάνισης του φαινομένου που εξετάζεται και οι ποιοτικές αναφέρονται στο είδος και στο συγκεκριμένο χαρακτήρα του φαινομένου (Kvale 1996). Και οι δύο μέθοδοι δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να προσεγγίσει ένα ερευνητικό πεδίο και να επικεντρωθεί σε αυτό. Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε ως ερευνητική μέθοδος η ποσοτική και ως μέσο συλλογής των δεδομένων η ημι-δομημένη συνέντευξη.

Η συνέντευξη αυτού του είδους ξεκινά με ένα καθορισμένο σκοπό και εστιάζεται σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες και παρέχει τη δυνατότητα στον ερευνητή να διατυπώσει νέα ερωτήματα ως αποτελέσματα των απαντήσεων (Mishler 1996). Στόχος της συνέντευξης αυτής είναι η διεξαγωγή μιας κατευθυνόμενης συνομιλίας που αποσπά ένα πλούσιο και λεπτομερές υλικό για ποιοτική ανάλυση, και έχει χαρακτηριστεί ως μια «εύκαμπτη στρατηγική ανακάλυψης» (Cohen & Manion 1997).

Υπάρχει μια πληθώρα πλεονεκτημάτων στην επιλογή της ατομικής συνέντευξης ως εργαλείο συγκέντρωσης δεδομένων, όπως είναι η δυνατότητα προσωπικής επαφής με τους υπεύθυνους, η εκ βάθος διερεύνηση του θέματος καθώς και η ευελιξία στο θέμα του χρόνου και του τόπου της συνέντευξης κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με τους συνεντευξιαζόμενους.

Μειονεκτήματα στην ανάλυση των δεδομένων από μια συνέντευξη είναι η επεξεργασία και η ανάλυση των απομαγνητοφωνημένων δεδομένων που είναι εξαιρετικά χρονοβόρα διαδικασία.

Στην πρώτη φάση, δημιουργήθηκε ένας οδηγός συνέντευξης με μια λογική σειρά ερωτήσεων ανοικτού τύπου, στη συνέχεια έγινε ανατροφοδότηση με τον υπεύθυνο καθηγητή της έρευνας και τέλος υπήρχε μια συνεργασία με μια τοπική δημοσιογράφο, ώστε να γίνει η απαραίτητη εξάσκηση του ερευνητή στη διατύπωση ερωτήσεων αλλά και στη διαδικασία της μαγνητοφώνησης των κατευθυνόμενων αυτών συνομιλιών.

Επόμενο στάδιο ήταν η επικοινωνία με τους υπεύθυνους της εκδήλωσης Ορέστεια, όπου γινόταν περιγραφή του σκοπού της έρευνας, το χρόνο που θα έπρεπε να μας διαθέσει και στη συνέχεια καθορισμός του μέρους της συνάντησης για τη συνέντευξη. Για την αύξηση της εγκυρότητας της ερευνητικής διαδικασίας, κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής των συνεντεύξεων, έγινε χρήση ενός δημοσιογραφικού μαγνητοφώνου, κατόπιν άδειας από τους ίδιους. Παράλληλα γινόταν καταγραφή παρατηρήσεων αναφορικά με το γενικό κλίμα της συνέντευξης, που ήταν σημαντικές για την ανάλυση και την ερμηνεία των ερευνητικών δεδομένων (Burgess 1988). Οι μαγνητοφωνήσεις δίνουν τη δυνατότητα επανάληψης των συνεντεύξεων πολλές φορές με αποτέλεσμα την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων από αυτές.

Μετά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων ακολούθησε η χρονοβόρα διαδικασία των απομαγνητοφώνησεων και η ανάλυση του περιεχομένου τους με αυστηρή τήρηση όλων των ηθικών προδιαγραφών (κανόνες δεοντολογίας).

Ερωτήσεις που έγιναν:

- Για ποιόν λόγο πιστεύετε ξεκίνησε η εκδήλωση Ορέστεια;
- Ποιο είδος δραστηριότητας νομίζετε αρέσει περισσότερο;
- Πόσο σημαντική είναι η εθελοντική συμμετοχή των συλλόγων για την εκδήλωση;
- Ποια είναι τα οφέλη της εκδήλωσης στην τοπική κοινωνία;
- Ποιες είναι οι δυσκολίες που συναντήσατε;
- Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξάνονται ή μειώνεται τα άτομα που συμμετέχουν στην εκδήλωση;
- Γιατί νομίζετε γίνεται συμβαίνει αυτό;
- Έρχονται νομίζετε επισκέπτες από τις διπλανές περιοχές;
- Γιατί νομίζετε πως έρχονται;
- Χρειάζεται πιστεύετε να ενταχθεί κάτι ακόμα στην εκδήλωση;
- Στο πέρασ των χρόνων είδαμε κάτι διαφορετικό στην εκδήλωση;
- Για ποιους λόγους θα ενθαρρύνατε κάποιον να παρακολουθήσει τα Ορέστεια;

Στην έρευνα συμμετείχαν πέντε άτομα που σχετίζονται με τη διοργάνωση των Ορεστειών, και δύο από αυτά διετέλεσαν πρόεδροι της ΔΗΚΕΠΑΟ που είναι η υπεύθυνη διοργανώτρια αρχή της εκδήλωσης, και όλοι αποτελούν μέλη της ΔΗΚΕΠΑΟ. Το δείγμα της έρευνας ήταν όλοι άντρες και αυτό έτυχε, διότι δεν μπορέσαμε να πάρουμε συνέντευξη από μια κυρία που ήταν υπεύθυνη της εκδήλωσης τα έτη 2010

μέχρι 2015. Το παραπάνω στοιχείο όμως αποτελεί δεδομένο για τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανδρών σε θέσεις ευθύνης για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης εκδήλωσης.

Το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό αν λάβουμε υπόψη μας το μικρό πλήθος εμπλεκομένων στην διοργάνωση της εκδήλωσης τα τελευταία έτη. Όλα τα αρχεία, τα σχόλια και τα ερωτηματολόγια παραμένουν ανώνυμα για να εξασφαλιστεί η εμπιστευτικότητα των απαντήσεων. Για τον ίδιο λόγο η παρούσα εργασία δεν περιλαμβάνει ηχογραφημένα αρχεία.

Ευρήματα

Για την παρουσίαση των ευρημάτων μιας συνέντευξης χρησιμοποιείται εκφραστική γλώσσα καθώς η συνέντευξη θεωρείται «ζεστή» έρευνα αφού ενδιαφέρεται για τις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, τις αξίες και τις στάσεις τους (Αθανασίου 2007). Από τα ευρήματα της έρευνας διάχυτο είναι πως οι συμμετέχοντες στην εκδήλωση θεωρούν πως κάθε χρόνο η διοργάνωση βελτιώνεται και σε αυτό έχει συμβάλει η μακροχρόνια υλοποίηση της εκδήλωσης.

Τονίζεται πως, στα ευρήματα της έρευνας που ακολουθούν, παρουσιάζονται οι απόψεις των ατόμων που διοργανώνουν την εκδήλωση Ορέστεια και όχι αυτή καθαυτή η κοινή γνώμη γύρω από τις εκδηλώσεις.

Στην πλειοψηφία τους οι υπεύθυνοι αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητα των συλλόγων και την εθελοντική συμμετοχή τους στην εκδήλωση ως καθοριστικό παράγοντα για την υλοποίηση της ίδιας της εκδήλωσης.

Διαφορετικά αποτελέσματα μας έδωσαν σε υποκειμενικές ερωτήσεις όπως τα οφέλη της εκδήλωσης στην τοπική κοινωνία και ως προς τους λόγους που θα ενθάρρυναν κάποιον να έρθει να παρακολουθήσει τα Ορέστεια.

Ας δούμε ενδεικτικά πως απάντησαν οι συνεντευξιζόμενοι σε κάποιες από τις ερωτήσεις.

1. Για ποιόν λόγο πιστεύετε ξεκίνησε η εκδήλωση Ορέστεια;

Όλοι σε ποσοστό 100% απάντησαν πως αυτές είναι εκδηλώσεις τιμής και μνήμης στους ιδρυτές της πόλης.

5 απαντήσεις

Γράφημα 1. Ερώτηση 1: Για ποιόν λόγο πιστεύετε ξεκίνησε η εκδήλωση Ορέστεια;

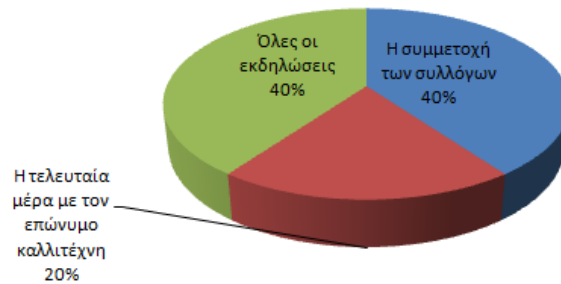
Συγκεκριμένα οι απαντήσεις που δόθηκαν:

- Εκδηλώσεις τιμής και μνήμης
- Είναι ένας φόρος τιμής στους προγόνους μας οι οποίοι ήρθαν και ίδρυσαν αυτή την πόλη το 1923
- Είναι γιορτές αφιερωμένες στη μνήμη και στην ιστορία της πόλης
- Θέλοντας η επιτροπή ο κόσμος να ενημερωθεί για τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής
- Είναι οι εορτές για την ίδρυση της πόλης

2. Ποιο είδος δραστηριότητας νομίζετε αρέσει περισσότερο;

Σε ποσοστό 40% η απάντηση ήταν ότι η συμμετοχή των συλλόγων αρέσει στον κόσμο, ίδιο είναι και το ποσοστό της απάντησης όλες οι εκδηλώσεις (40%) ενώ ποσοστό 20% παίρνει η απάντηση η τελευταία μέρα με τον επώνυμο καλλιτέχνη.

2. Ποιο είδος δραστηριότητας νομίζετε αρέσει περισσότερο;

Γράφημα 2.

Συγκεκριμένα οι απαντήσεις που δόθηκαν:

- Κάθε εκδήλωση έχει το δικό της χαρακτήρα
- Κάθε εκδήλωση που γίνεται έχει και το κοινό της και η κορύφωση γίνεται την τελευταία μέρα με τον επώνυμο ή τους επώνυμους καλλιτέχνες
- Αρέσει η συμμετοχή των συλλόγων
- Την πρώτη θέση είχαν οι παραδοσιακές εκδηλώσεις
- Η κάθε εκδήλωση έχει το χαρακτήρα της και το κοινό της

3. Πόσο σημαντική είναι η εθελοντική συμμετοχή των συλλόγων για την εκδήλωση;

Όλοι οι υπεύθυνοι απάντησαν σε ποσοστό 100% πώς η εθελοντική συμμετοχή των συλλόγων είναι πάρα πολύ σημαντική.

5 απαντήσεις

Γράφημα 3. Ερώτηση 3: Πόσο σημαντική είναι η συμμετοχή των συλλόγων;

Κάποιες από τις απαντήσεις είναι οι εξής :

- Οι σύλλογοι ανταποκρίνονται στο κάλεσμα του διοργανωτή και συμμετέχουν αφιλοκερδώς με μεγάλη προθυμία γιατί θέλουν να παρουσιάσουν και τη δουλειά που γίνεται στο σύλλογο και τις τοπικές φορεσιές
- Είναι άκρως σημαντική, όλες οι εκδηλώσεις είναι εθελοντικές και αξιόλογες
- Οι σύλλογοι βοηθάνε πάρα πολύ και η συμμετοχή τους είναι εθελοντική και αφιλοκερδώς

4. Ποια είναι τα οφέλη από την εκδήλωση στην τοπική κοινωνία;

Στην παραπάνω ερώτηση οι απαντήσεις έχουν καθαρά υποκειμενικό χαρακτήρα. Το πιο σημαντικό εύρημα είναι η ανάγκη η νέα γενιά να μάθει την ιστορία του τόπου. Συγκεκριμένα οι απόψεις των υπευθύνων για τα οφέλη στην τοπική κοινωνία ήταν οι εξής:

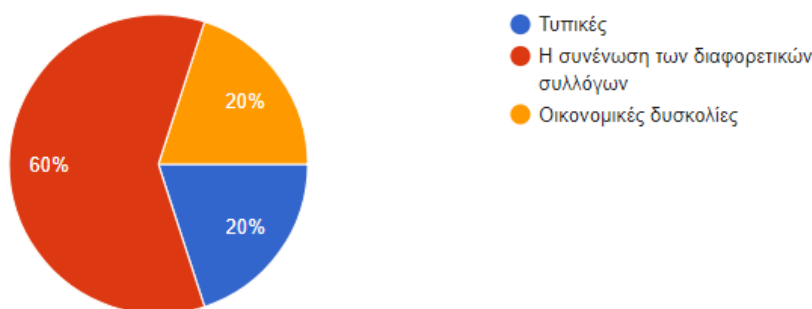
- Η νέα γενιά μαθαίνει την ιστορία της πόλης

- Τόπος συνεύρεσης και συνάθροισης όλων των συνδημοτών μας
- Συμμετέχουν πάρα πολλά άτομα είτε ενεργά είτε με την παρουσία τους στις εκδηλώσεις
- Η ψυχαγωγία, το οποίο ο άνθρωπος έχει ανάγκη
- Είναι οι εορτές που η νεολαία αυτού του τόπου θα πρέπει να αντιληφθεί και να μάθει γιατί ήρθαμε εδώ πέρα, από που ήρθαμε και από ποιους προερχόμαστε

5. Ποιες είναι οι δυσκολίες που συναντήσατε;

Σύμφωνα με την πλειοψηφία των υπευθύνων (ποσοστό 60%) οι δυσκολίες ήταν κυρίως στη συνένωση των διαφορετικών συλλόγων.

5 απαντήσεις

Γράφημα 4. Ερώτηση 5: Ποιες είναι οι δυσκολίες που συναντήσατε;

Συγκεκριμένα οι απαντήσεις που δόθηκαν:

- Δυσκολίες είναι περισσότερο στο πως να συνενώσουμε τους διάφορους πολιτιστικούς συλλόγους που θα συμμετέχουν στη σειρά των εκδηλώσεων
- Οι δυσκολίες πάντα υπήρχαν και θα υπάρχουν κυρίως τα πρώτα χρόνια. Οι δυσκολίες είναι κυρίως οικονομικής φύσης, για θέματα κάλυψης των φωτισμών, των ήχων
- Οι δυσκολίες είναι τυπικές
- Δυσκολίες στην εκδήλωση πάντα υπάρχουν αλλά τις υπερπηδούμε με τη θέληση μας
- Δυσκολίες είναι στο να ενώσουμε τους συλλόγους με βάση του θέματος που θέλουμε να έχουμε

6. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξάνονται ή μειώνονται τα άτομα που συμμετέχουν στην εκδήλωση;

Όλοι, σε ποσοστό 100% αναφέρουν ότι αυξάνονται κάθε χρόνο τα άτομα που συμμετέχουν στην εκδήλωση.

7. Γιατί νομίζετε συμβαίνει αυτό;

Όλοι, σε ποσοστό 100% αναφέρουν ότι αυξάνονται κάθε χρόνο τα άτομα που συμμετέχουν στην εκδήλωση και αυτό οφείλεται στην αύξηση των συλλόγων.

Γράφημα 5. Ερώτηση 7: Γιατί νομίζετε συμβαίνει αυτό;

Κάποιες από τις απαντήσεις που δόθηκαν ήταν οι εξής :

- Γιατί είναι πολλοί οι πολιτιστικοί σύλλογοι που θέλουν να συμμετάσχουν και είναι αδύνατο όλοι να συμμετέχουν σε μια βραδιά
- Υπάρχει ενδιαφέρον οι σύλλογοι να παρουσιάσουν τη δουλειά τους και δεν μπορούμε να τις χωρέσουμε όλες στο τριήμερο των εκδηλώσεων

8. Έρχονται νομίζετε επισκέπτες από τις διπλανές περιοχές;

Όλοι σε ποσοστό 100% πιστεύουν πως έρχονται επισκέπτες από τις διπλανές περιοχές για να παρακολουθήσουν την εκδήλωση. Οι απαντήσεις ήταν οι εξής :

- Κυρίως από τους κατοίκους της πόλης, γιατί αφορά κυρίως την τοπική κοινωνία, αλλά τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε και μια αύξηση από γειτονικές περιοχές
- Έρχονται κυρίως από Διδυμότειχο και Σουφλί και Αλεξανδρούπολη
- Έρχονται επισκέπτες και από διπλανές περιοχές
- Έρχονται και από τα διπλανά χωριά και έλληνες μετανάστες που είναι στο εξωτερικό
- Εάν φέρεις καλλιτέχνες ή παρουσιάσεις ένα δρώμενο που έχει ενδιαφέρον να θα έρθουν

9. Γιατί νομίζετε πως έρχονται;

Οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι το επίπεδο των εκδηλώσεων εξελίσσεται προς το καλύτερο κάθε χρόνο και οι κάτοικοι των διπλανών περιοχών έρχονται και ειδικότερα αν συμμετέχουν και σύλλογοι από την περιοχή τους. Κάποιες από τις απαντήσεις:

- Έρχονται διότι το επίπεδο πλέον όλων των παρουσιάσεων είναι υψηλού επιπέδου
- Αν τους αφορά το θέμα, δηλαδή αν συμμετέχουν οι σύλλογοι τους
- Για να γνωρίσουν την ιστορία της περιοχής
- Για να παρακολουθήσουν και ενδιαφέρουσα εκδήλωση

10. Χρειάζεται πιστεύετε να ενταχθεί κάτι ακόμα στην εκδήλωση;

Οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι εκδηλώσεις κάθε χρόνο διαμορφώνονται για να κρατήσουν ζωντανό το ενδιαφέρον των κατοίκων της περιοχής για να έρχονται και να τις παρακολουθούν. Επίσης θα επιθυμούσαν λόγω γεωγραφικής θέσης να εντάξουν το διαβαλκανικό στοιχείο στις εκδηλώσεις. Συγκεκριμένα οι απαντήσεις ήταν οι εξής:

- Πιστεύω χρονιά με χρονιά οι εκδηλώσεις αναβαθμίζονται και γίνονται καλύτερες
- Κάθε χρόνο προσπαθούμε να εντάξουμε νέα πράγματα
- Θα θέλαμε να το κάνουμε διαβαλκανικό με την έννοια που είμαστε πολύ κοντά με τα σύνορα Τουρκίας και Βουλγαρίας

11. Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων έχουμε δει κάτι διαφορετικό;

Η εκδήλωση κάθε χρόνο προσπαθεί να εντάξει νέα στοιχεία για να προσελκύει διαρκώς κόσμο αλλά και τα τελευταία χρόνια επιδιώκει ιδιαίτερα να τραβήξει το ενδιαφέρον των νέων ατόμων.

Στο παρελθόν σύμφωνα με τις απαντήσεις :

- Κάλεσμα άλλων συλλόγων εκτός του νομού μας, όπως το Λύκειο της Ξάνθης
- Οργανώσαμε τα Ορέστεια με ένα συγκεκριμένο θέμα, παραδείγματος χάριν παρουσιάσαμε πως γινόταν ο γάμος την παλιά εποχή σε διαφορετική φυλή που κατοικεί στην κάθε περιοχή του Έβρου
- Επίσης είχαμε άλλη θεματική ενότητα με θέμα την ξενιτιά

Το έτος 2018 σύμφωνα με τους υπευθύνους θα έχουμε τα παρακάτω:

- ▶ Πρώτη μέρα (με βάση την παράδοση)
 - Φέτος θα δούμε τις πρώτες σκηνές της ίδρυσης της πόλης (1920)
 - Συνεντεύξεις από ανθρώπους που ζήσανε σε αυτή την πόλη
- ▶ Δεύτερη μέρα (γέφυρα με το σήμερα)
 - Βραδιά με τη χρυσή δεκαετία του ελληνικού κινηματογράφου -Μουσικά σύνολα
- ▶ Τρίτη Μέρα (συναυλία για το πλατύ κοινό)
 - Συναυλία με την ορχήστρα του Μίκη Θεοδωράκη με τους Μανώλη Λιδάκη και τη Ζωή Παπαδοπούλου, τα τραγούδια του Μίκη Θεοδωράκη συναντούν τον Βασίλη Τσιτσάνη.

12. Για ποιους λόγους θα ενθαρρύνετε κάποιον να παρακολουθήσει τα Ορέστεια;

Τέλος, οι λόγοι για να παρακολουθήσει κανείς τα Ορέστεια είναι πολλοί αλλά κυρίως έχει να κάνει με την τοπική κουλτούρα και ιστορία του τόπου. Κάποιες από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

- Πάντα υπάρχουν λόγοι να παρακολουθήσει κάποιος τα Ορέστεια
- Παροτρύνω τον καθένα να έρθει να παρακολουθήσει τις βραδιές των Ορεστέϊων γιατί οι μεν μεγάλοι θυμούνται τα παλιά και αναπολούν τα περασμένα, οι δε νεότεροι ας βλέπουν και να διδάσκονται από το παρελθόν
- Με την παρουσία μας τιμάμε τους προγόνους μας. Θα έρθουν να γνωρίσουν την τοπική κουλτούρα, τα γαστρονομικά εδέσματα και να διασκεδάσουν
- Για να γνωρίσει την πόλη μας, να γνωρίσει την τοπική πολιτιστική μας παράδοση
- Γιατί δεν έχει την δυνατότητα να παρακολουθήσει τέτοιες εκδηλώσεις στον τόπο του

13. Αν θα το ξανακάνετε θα αλλάζατε κάτι;

Θα μπορούσαμε να αλλάξουμε κάποια πράγματα προς το καλύτερο, ίσως με πρόσκληση και άλλων ομάδων αν γινόταν με άνοιγμα στις όμορες χώρες όπως είναι η Βουλγαρία και η Τουρκία

Συζήτηση – Συμπεράσματα

Οι εκδηλώσεις είναι σημαντικές στη σημερινή κοινωνία, τόσο σε τοπικό όσο και στο ευρύτερο πλαίσιο. Η τοπική πολιτιστική εκδήλωση Ορέστεια βρίσκεται χρονικά σε ένα κομβικό σημείο καθώς οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχής της νέας αυτής πόλης αρχίζουν και εκλείπουν. Οι τοπικοί φορείς οφείλουν να διαφυλάξουν την τοπική ιστορία και να μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους γύρω από το παρελθόν της πόλης στη νέα γενιά.

Ο λόγος που γεννήθηκε η εκδήλωση είναι για να αποδώσουν φόρο τιμής και μνήμης στους ιδρυτές της πόλης Νέα Ορεστιάδα. Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι οι κύριοι στόχοι της εκδήλωσης είναι να προσφέρει ψυχαγωγία στους κατοίκους, να προβληθεί η πόλη στις γύρω περιοχές, να γίνει συνέντευξη των δημοτών καθώς και ανταλλαγή μιας κοινής εμπειρίας.

Στα πλαίσια της εκδήλωσης παρουσιάζονται πολυποίικιλες εκδηλώσεις με ένα κοινό θέμα, και η διάρκεια τους είναι τρεις μέρες. Αυτό πραγματοποιήθηκε στο πέραςμα των χρόνων και η διοργάνωση απέκτησε δομή, αρχή, μέση τέλος. Συγκεκριμένα την πρώτη μέρα η βραδιά είναι αφιερωμένη στην παράδοση, η δεύτερη μέρα είναι η γέφυρα με το σήμερα και η τελευταία βραδιά είναι η συναυλία για το πλατύ κοινό.

Από την έρευνα φαίνεται ότι υπεύθυνοι θεωρούν ότι η εκδήλωση βελτιώνεται συνεχώς και ότι προσφέρει υψηλό επίπεδο διασκέδασης σε αυτούς που θα την παρακολουθήσουν. Οι δραστηριότητες κάθε χρόνο αλλάζουν και παίρνουν ιδέες από το χτες και προσπαθούν να το ενώσουν με το σήμερα.

Οι δυσκολίες στην υλοποίηση τους έχουν κυρίως να κάνουν με τον συντονισμό των συλλόγων και την ένταξη τους στο πλαίσιο θέμα που δίνει ο φορέας υλοποίησης της εκδήλωσης. Σε μικρότερο βαθμό είναι οι δυσκολίες στην οικονομική διαχείριση που αφορούν τους τεχνικούς που λαμβάνουν μέρος

καθώς και τη συναυλία στο πλατύ κοινό. Πάντα όμως οι δυσκολίες ξεπερνιούνται με καλή πρόθεση και την αγάπη των ατόμων που συμμετέχουν σε όλη αυτή τη διαδικασία της οργάνωσης.

Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται στα πλαίσια των Ορεστείων ανήκουν στο μη κερδοσκοπικό τομέα της κοινότητας, είναι δωρεάν στο κοινό και προωθούν την αλληλεγγύη και την κοινωνική συνοχή ανάμεσα στα πρόσωπα της κοινωνίας. Κύριο μέλημα της εκδήλωσης είναι ότι προσπαθεί να προσελκύσει τη νεολαία του τόπου καθώς και επισκέπτες από τις γύρω περιοχές και μελλοντικά από τις διπλανές χώρες. Συνοψίζοντας, η επιθυμία των υπευθύνων είναι να αποκτήσει η εκδήλωση μεγαλύτερη εμβέλεια και να αυξηθεί το ενδιαφέρον προς το νεανικό κοινό.

Όλα τα παραπάνω είναι στοιχεία που δόθηκαν σε συνεντεύξεις από τους υπεύθυνους της εκδήλωσης και θα παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια περαιτέρω έρευνα ίσως με τη μορφή ερωτηματολογίου στους κατοίκους της περιοχής για να αντληθούν παραπάνω προτάσεις για τη βελτιστοποίηση της εκδήλωσης. Καθώς η άποψη του κοινού παρουσιάζει αλλαγές όσον αφορά την γενικότερη νοοτροπία της κάθε εποχής, πολλές φορές εξαρτάται από παράγοντες όπως το φαινόμενο της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης και αλλαγής στο τρόπο ζωής που έχει παρατηρηθεί μεταξύ των δεκαετιών.

Ολοκληρώνοντας αξίζει να σημειωθεί ο καθοριστικός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στο να διατηρήσει ζωντανό για πολλά χρόνια ακόμα οτιδήποτε αποτελεί ένδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Cohen, L., Manion, L. (1997). Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας. Μετάφρ. Μητσοπούλου Χ., Φιλοπούλου Μ. Αθήνα: Έκφραση.

Bell, J. (1997). Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Ελληνική απόδοση: Ρήγα, Α.Β. Αθήνα: Gutenberg.

Mishler, E. (1996). Συνέντευξη Έρευνας. Μετάφρ. Ν. Ρώντα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Mialaret, G. (1997). Εισαγωγή στις Επιστήμες της Αγωγής. Μετ. Ζακοπούλου, Γ. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.

Αθανασίου, Λ. (2007). Μέθοδοι και Τεχνικές Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής. Ιωάννινα: Γέφυρα.

Κιηγιάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2013). Ανδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα.

Τσονίδης, Τ.Χ. (1989). Νέα Ορεστιάς. Δήμος Νέας Ορεστιάδος

II. Ξενόγλωσση

Burgess, R.G. (1988). Conversations with a purpose: The ethnographic interview in educational research. In: Burgess, R.G. (Ed), Studies in Qualitative Methodology, Vol. 1. London: JAI Press.

Cohen, L. Manion, L. (2007). Research methods in education (6rd edition). London: Routledge. Available: <https://islmblogblog.files.wordpress.com/2016/05/rme-edu-helpline-blogspot-com.pdf>

Durantaye, Michel de la (2002). Municipal cultural policies in Quebec. Canadian Journal of Communication. Available: <https://www.cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/1303/1338>

Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. Tourism Management. Vol. 29, No. 3, pp. 403-428.

Kvale, S. (1996). Interviews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Thousand Oaks: Sage Publications.

Loftman, P., Nevin, B. (1996). Going for growth: Prestige projects in three British cities. Available: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/00420989650011708>

Rubin, J.H., Rubin, S.I. (2005). Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data. 2nd Edition. Thousand Oaks: Sage Publications. Available: http://psy.au.dk/fileadmin/site_files/filer_psykologi/dokumenter/CKM/NB41/Rubin.pdf

Tull, D., Hawkins, D. (1987). Marketing Research: Measurements and Method. 4th Edition. McMillan Publishing.

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΡΔΑ – ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΝΕΩΝ

Σοφία-Δέσποινα Παπαδοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια, τα φεστιβάλ έχουν αναδειχθεί σε έναν από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τύπους τουριστικών εκδηλώσεων. Η Νότια Αυστραλιανή Επιτροπή Τουρισμού, προσφέρει έναν ολοκληρωμένο ορισμό του όρου φεστιβάλ: Τα φεστιβάλ είναι εορτασμοί για κάτι που επιθυμεί να μοιραστεί η τοπική κοινότητα και το οποίο περιλαμβάνει το κοινό ως συμμετέχοντες στην εμπειρία. Το δημοφιλέστερο φεστιβάλ του νομού Έβρου, είναι το φεστιβάλ Άρδα, που πραγματοποιείται κάθε χρόνο κοντά στις όχθες του ομώνυμου ποταμού, στο χωριό Καστανιές και είναι γνωστό ως «Φεστιβάλ Άρδα-Συνάντηση Νέων». Στη συνεχώς ανταγωνιστική τουριστική αγορά, οι διοργανωτές του φεστιβάλ πρέπει να διατηρήσουν ικανοποιημένους τους επισκέπτες, τόσο για να συμβάλλουν στην ύπαρξη του φεστιβάλ, όσο και για να αυξήσουν την επισκεψιμότητά του. Για να επιτευχθεί αυτό, οι διοργανωτές αφουγκράζονται τις απόψεις και τα ενδιαφέροντα των νέων, προκειμένου οι δράσεις της Συνάντησης Νέων να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και απαιτήσεις της νέας γενιάς.

Λέξεις κλειδιά: Φεστιβάλ Άρδα, Έβρος, Συνάντηση Νέων

Εισαγωγή

Στα Ελληνοτουρκικά σύνορα, στο χωριό Καστανιές, πραγματοποιείται κάθε καλοκαίρι, από το 1995, η «Συνάντηση Νέων Άρδα», προσελκύνοντας εκατοντάδες νέους από την Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Σε απόσταση 900 μέτρων από την πλατεία του χωριού, δίπλα στις όχθες του ποταμού Άρδα, σε μια έκταση 150 στρεμμάτων, βρίσκεται ο χώρος των εκδηλώσεων. Να σημειωθεί, ότι η τοποθεσία συγκεντρώνει επισκέπτες όλο το χρόνο και ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες, κυρίως για ψυχαγωγία, λόγω των υποδομών που διαθέτει και της λειτουργίας του Κοινοτικού Αναψυκτηρίου, ανεξαρτήτως Φεστιβάλ.

Ο ποταμός Άρδας είναι παραπόταμος του ποταμού Έβρου. Στην αρχαιότητα, ονομαζόταν ποταμός Άρπησος. Πηγάζει από τη Βουλγαρία, από το όρος Στάμνα και εισέρχεται στην Ελλάδα διασχίζοντας το χωριό Μηλέα. Το συνολικό του μήκος είναι 290 χλμ., από τα οποία, μόνο τα 49 διέρχονται στο ελληνικό έδαφος, ενώ τα υπόλοιπα 241 βρίσκονται στο έδαφος της Βουλγαρίας (Βικιπαίδεια 2020).

Τόσο ο ποταμός Άρδας, όσο και το παραποτάμιο δάσος που δημιουργήθηκε με την πάροδο των χρόνων κατά μήκος του, αποτελούν το σημαντικότερο οικοσύστημα του Βορείου Έβρου και εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000.

Το φράγμα του Άρδα βρίσκεται 8 χιλιόμετρα από το χωριό Κυπρίνο, στο χωριό Θεραπειό. Κατασκευάστηκε το 1969 και έχει μήκος 350 μέτρα.

Το χωριό Καστανιές, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, αριθμεί 1059 κατοίκους. Είναι το μοναδικό σημείο, όπου η χώρα μας συνορεύει διά ξηράς με την Τουρκία, σε μήκος 12,5 χλμ., όπως καθορίστηκε από τη συνθήκη της Λωζάνης το 1923. Στις Καστανιές, λειτουργεί τελωνείο από το 1923. Οι Καστανιές μαζί με τα γύρω χωριά ανήκουν στον δήμο Ορεστιάδας (Βικιπαίδεια 2020α).

Να σημειωθεί ότι το χωριό έχει γίνει γνωστό τα τελευταία χρόνια, λόγω του Φεστιβάλ, αλλά και των τουριστών, οι οποίοι περνούν καθημερινά τα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας.

Είναι σημαντικό να εκπονούνται εργασίες τέτοιου τύπου, διότι συμβάλλουν στην ενημέρωση της νέας γενιάς πάνω σε θέματα τοπικών παραδόσεων (φεστιβάλ, τοπικά προϊόντα που πωλούνται κατά τη διάρκεια αυτών, αθλητικές και εθελοντικές δράσεις), ενώ παράλληλα συνεισφέρουν στη διαφήμιση του τόπου.

Κύριος στόχος αυτής της εργασίας είναι η προβολή των θετικών επιδράσεων του φεστιβάλ στους νέους, που αποβλέπει στην ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους. Πιο συγκεκριμένα, στη Συνάντηση Νέων στον Έβρο, εκτός από δράσεις καλλιτεχνικού περιεχομένου, πραγματοποιούνται αθλητικές δραστηριότητες, παρουσίαση παραδοσιακών εθίμων, δωρεάν μαθήματα πρώτων βοηθειών, κ.ά. Κατά συνέπεια, αποτελεί ένα

φεστιβάλ που παρέχει γνώσεις και εμπειρίες στους νέους, προωθώντας σωστά πρότυπα. Επιπρόσθετα, ο Έβρος βρίσκεται στα σύνορα της χώρας μας με την Τουρκία και ίσως πολύς κόσμος να μην τον έχει επισκεφθεί. Έτσι, λοιπόν, μια τέτοιου είδους εργασία αποσκοπεί και στην ενημέρωση του κόσμου, κυρίως εκείνων που βρίσκονται μακριά από την περιοχή, με στόχο να αυξηθεί η επισκεψιμότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την ανάδειξη της τοπικής κοινωνίας και κατά συνέπεια, την προσέλευση των επισκεπτών, που έχει ως επακόλουθο την οικονομική ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

Ιστορική αναδρομή

Το Φεστιβάλ

Το φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε δίπλα στον ποταμό Άρδα για πρώτη φορά το καλοκαίρι του 1995. Ξεκίνησε σαν πρωτοβουλία νέων της Κοινότητας Καστανεών με την υποστήριξη της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς και του Ο.Π.Α.Π.

Τα δύο πρώτα χρόνια, η «Συνάντηση Νέων Άρδα», όπως ονομάστηκε, είχε τριήμερη διάρκεια και η είσοδος ήταν ελεύθερη. Τα επόμενα χρόνια, κρίθηκε αναγκαία η ύπαρξη εισιτηρίων, λόγω του διαρκώς αυξανόμενου κόστους των εκδηλώσεων.

Το 1997 η Συνάντηση Νέων αποκτά την έννοια του φεστιβάλ με διάρκεια πέντε ημερών.

Στη διάρκεια των πενθημέρου λαμβάνουν χώρα συναυλίες, αλλά και παράλληλες εκδηλώσεις και δραστηριότητες, όπως αγώνες motocross, beach volley και tennis, ιππασία, θεατρικά δρώμενα και ενημερώσεις από διάφορους φορείς, όπως σεμινάρια Α΄ Βοηθειών από τον Ερυθρό Σταυρό. Από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του έως και σήμερα, μεγάλη είναι η λίστα των καλλιτεχνών, οι οποίοι τραγούδησαν στη Συνάντηση Νέων. Ανάμεσά τους, ο Δημήτρης Μητροπάνος, ο Αλκίνοος Ιωαννίδης, ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου, η Ελευθερία Αρβανιτάκη, ο Νίκος Παπάζογλου, η Δήμητρα Γαλάνη, ο Λαυρέντης Μαχαιρίτσας, ο Γιάννης Κότσιρας, η Δέσποινα Βανδή και πολλοί άλλοι καλλιτέχνες.

Το 2003 η Συνάντηση Νέων θεωρείται ήδη θεσμός και τη διοργάνωσή της αναλαμβάνει η Αναπτυξιακή Εταιρία του Δήμου Βύσσας. Μουσικές συναυλίες, κατασκήνωση και εμπλουτισμένες δραστηριότητες, λαμβάνουν χώρα στην παρόχθια περιοχή του Άρδα, προσελκύνοντας ολόένα και περισσότερο κόσμο, τόσο από τη χώρα μας, όσο και από τις γειτονικές.

Το 2011 τη διοργάνωση του θεσμού αναλαμβάνει η Δημοτική Κοινοφελής Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης του Δήμου Ορεστιάδας (ΔΗ.Κ.Ε.Π.Α.Ο.). Σκοπός, σύμφωνα με τον Αρχοντή Αρχοντίδη, (Πρόεδρο της ΔΗ.Κ.Ε.Π.Α.Ο.), σε συνέντευξή του, είναι να αφουγκράζεται η διοργάνωση τη νεολαία της εποχής. Έτσι, πρώτη φορά το 2017 υπήρξαν παρουσιαστές των συναυλιών, ώστε στα διαλείμματα, να περνούν μηνύματα στους νέους, όσον αφορά τα εθισμούς, την υγεία, την παιδεία και γενικότερα τους κινδύνους που ελλοχεύουν. Θεωρείται ο κατάλληλος χώρος για τέτοιου είδους ενημερώσεις, μιας και είναι συγκέντρωση νέων που αγγίζει τις 10.000-15.000 νέους όλων των ηλικιών.

Είναι γνωστό, ότι το φεστιβάλ πραγματοποιείται κάθε χρόνο, το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Ιουλίου με διάρκεια 5 ημέρες. Πλέον, αποτελεί θεσμό για τον κόσμο και έχει γίνει μεγάλος αγώνας, ώστε να μη γίνονται παράλληλες δράσεις στο νομό, εκείνες τις μέρες.

Ο κ. Αρχοντίδης κατά τη συνέντευξή του, τόνισε πως προκειμένου να επιτυγχάνεται όσο γίνεται μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας, κάθε χρονιά, η διαχείριση πραγματοποιεί πλήρη προγραμματισμό, χρησιμοποιώντας στατιστικά δεδομένα των προηγούμενων ετών, σε συνδυασμό με τις επιθυμίες της νεολαίας. Βέβαια, τόσο το καλλιτεχνικό κομμάτι, όσο και οι παράλληλες δράσεις, εξαρτώνται πολύ από τις χορηγίες. Όσο υπάρχει η βιωσιμότητα του φεστιβάλ και η απήχηση του κόσμου, θα υπάρχουν και χορηγίες, οι οποίες θα βοηθούν στην καλύτερη οργάνωση.

Πρόγραμμα εκδηλώσεων

Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας πραγματοποιούνται διάφορες αθλητικές δράσεις, αλλά και σεμινάρια ή ενημερώσεις. Μετά την ολοκλήρωσή τους, το βραδάκι, ξεκινάει το συναυλιακό κομμάτι του φεστιβάλ. Μετά το πέρας των συναυλιών, οι επισκέπτες μπορούν να περάσουν το ποτάμι, μέσω της πλωτής γέφυρας που τοποθετεί ο ελληνικός στρατός, και να βρεθούν στη νησίδα. Εκεί, μπορούν να διασκεδάσουν μέχρι πρωίας στα υπαίθρια καφέ-μπαρ, όπως μας ενημέρωσε κατά τη συνέντευξή του ο κ. Ιωάννης Καρούλακης.

Αριθμός Επισκεπτών

- Από το 1995 έως το 2000 υπήρχε συνεχής αύξηση επισκεπτών.

- Από το 2001 έως το 2006 παρατηρήθηκε φθίνουσα πορεία όσον αφορά την επισκεψιμότητα.
- Από το 2007 και έπειτα, ο αριθμός των επισκεπτών άρχισε να αυξάνεται, καθώς προστίθενται στο φεστιβάλ παράλληλες δραστηριότητες.
- Το 2016-2017 θεωρήθηκαν χρονιές ανάκαμψης.

Υποδομές

Τμήμα των δραστηριοτήτων γίνεται και εντός του ποταμού, μιας και την εποχή των εκδηλώσεων έχει λιγότερα νερά απ' ό,τι την υπόλοιπη περίοδο.

Η έκταση των 150 στρεμμάτων που λαμβάνουν χώρα οι εκδηλώσεις, χωρίζεται σε δύο τμήματα:

Κύριος χώρος

Η κεντρική πύλη οδηγεί στον κύριο χώρο των εκδηλώσεων, όπου σε περίοπτη θέση στήνεται η κεντρική σκηνή. Στον ίδιο χώρο βρίσκεται η γραμματεία, το θέατρο, τα περίπτερα ενημέρωσης, η καφετέρια, το ιατρείο και οι υπαίθριοι χώροι εστίασης.

Πρόκειται για μια παραποτάμια έκταση, γεμάτη Λεύκες, στην οποία, έπειτα από κατάλληλες ενέργειες και εξαιρετική ευαισθησία απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και την ιδιαίτερη ταυτότητα του χώρου, υφίστανται κάποιες υποδομές:

1. Κοινοτικό Αναψυκτήριο.
2. Χώροι W.C. και λουτρών.
3. Παιδική χαρά.
4. Γήπεδο καλαθόσφαιρας.
5. Κιόσκι από ξυλοκατασκευή και τραπεζόπαγκοι.
6. Παροχές ρεύματος για δραστηριότητες εξοχής.

Σύμφωνα με τον Αρχοντή Αρχοντίδη, στον κύριο χώρο υπάρχουν και παράλληλες υπηρεσίες, έτσι ώστε η όλη εικόνα να προσδίδει επιπλέον σοβαρότητα, αλλά να παρέχεται και ασφάλεια τόσο στους επισκέπτες, όσο και στους κατασκηνωτές. Υπάρχει εταιρία security σε όλους τους χώρους, αλλά και αστυνόμευση (Για ευνόητους λόγους, η αστυνομία εντός του Φεστιβάλ είναι με πολιτικά ρούχα). Η συμβολή της αστυνομίας, της πυροσβεστικής, αλλά και του στρατού είναι ιδιαίτερα σημαντική. Συγκεκριμένα, ο στρατός δανίζει στη διοργάνωση στρατιωτικές γέφυρες και τέντες. Στον κύριο χώρο υπάρχουν επίσης:

- Ιατρείο
- Ραδιοφωνικός Σταθμός
- Ενημερωτικά Περίπτερα
- Διεύθυνση Οργάνωσης

Να τονισθεί ότι από το 2017 συμμετέχουν οι Σαμαριίτες Ορεστιάδας του Ερυθρού Σταυρού, οι οποίοι με μεγάλο αριθμό εθελοντών (15-20 άτομα/βάρδια), είναι 24 ώρες στο φεστιβάλ με γιατρούς, για να είναι σε ετοιμότητα, ενώ παράλληλα κάνουν περιπολίες και σεμινάρια πρώτων βοηθειών δωρεάν.

Πλεονεκτήματα Κύριου Χώρου

Από τον κύριο χώρο, υπάρχει άμεση πρόσβαση στον ποταμό. Αυτό διευκολύνει τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα εντός του ποταμού.

Επιπρόσθετα, κατά τις διαδικασίες διαμόρφωσης του χώρου για την έναρξη του φεστιβάλ, επεκτείνεται ο κύριος χώρος σε μήκος έως και ενάμισυ χιλιόμετρα, προκειμένου να διαμορφωθεί τόσο ο χώρος της κατασκήνωσης, όσο και οι χώροι διεξαγωγής των δραστηριοτήτων που στεγάζονται στον κύριο χώρο:

- Κεντρική εξέδρα μουσικής.
- Κινηματογραφικές προβολές.
- Αθλητικές δράσεις
- Περίπτερα διαφόρων φορέων.

Λόγω της διαμόρφωσης του χώρου, ο επισκέπτης αφού κόψει το εισιτήριό του, περνάει τον έλεγχο, και έπειτα, για να περάσει στο χώρο των συναυλιών ή των δραστηριοτήτων, περνάει πρώτα από τα ενημερωτικά περίπτερα, από τα οποία μπορεί να ενημερωθεί και να πάρει δωρεάν φυλλάδια.

Όσον αφορά τα ενημερωτικά περίπτερα που υπάρχουν στο χώρο, είναι κυρίως από φορείς (πολιτιστικού, αθλητικού περιεχομένου), οι οποίοι έχουν έδρα τον Βόρειο Έβρο, είτε από θεσμικούς φορείς, οι οποίοι χρονιά στηρίζουν το φεστιβάλ. Βέβαια, πέρα από τα ενημερωτικά περίπτερα, κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων, υπάρχουν και περίπτερα καφέ-εστίασης, προκειμένου να εξυπηρετούν τους επισκέπτες. Μελλοντικά σχέδια, είναι η ύπαρξη μίνι μάρκετ για την καλύτερη εξυπηρέτηση τόσο των επισκεπτών, όσο και των κατασκηνωτών.

Οι περισσότερες δραστηριότητες που διεξάγονται στον κύριο χώρο, είναι δωρεάν. Παρόλα αυτά, σε δραστηριότητες όπως είναι το beach volley, το tennis ή ο αγώνας δρόμου, υπάρχει μια μικρή συμμετοχή. Βέβαια, με το αντίτιμο αυτό, ο συμμετέχων έχει δικαίωμα δωρεάν εισόδου, προκειμένου να παρακολουθήσει το συναυλιακό μέρος του φεστιβάλ, χωρίς επιπλέον εισιτήριο.

Δευτερεύων χώρος

Είναι η έκταση ανάμεσα στα τελευταία σπίτια του χωριού και στον κύριο χώρο. Πρόκειται δηλαδή, για μια έκταση, η οποία συνδέει το χωριό με το ποτάμι.

Υποδομές Δευτερεύοντα Χώρου:

1. Τμήμα της κατασκήνωσης.
2. Πίστα Motocross.
3. Δωρεάν χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων.
4. Γήπεδο ποδοσφαίρου.

Η δημιουργία των υποδομών έγινε με χρηματοδότηση τριών φορέων:

- Της Πολιτείας(ΥΠΕΘΟ, ΥΠΕΧΩΔΕ, Γ.Γ.Ν.Γενιάς)
- Της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Έβρου
- Της Κοινότητας Καστανιών

Πρόσβαση

Στο χώρο του Φεστιβάλ, μπορεί κανείς να φτάσει χωρίς δυσκολία, μιας και είναι εύκολα προσβάσιμος, ακόμη και για όσους δε διαθέτουν μεταφορικό μέσο.

- Με αυτοκίνητο:

Στην περιοχή μπορεί κανείς να φτάσει μέσω της Εγνατίας οδού (Ε90). Ακολουθείτε τον κόμβο Καστανιών, ο οποίος βρίσκεται 17 χιλιόμετρα βόρεια της Ορεστιάδας. Από την κεντρική πλατεία του χωριού στρίβοντας αριστερά και σε απόσταση 900 μέτρων βρίσκεται ο χώρος των εκδηλώσεων. Εκεί, υπάρχουν μεγάλες εκτάσεις για δωρεάν στάθμευση.

- Με λεωφορείο:

Τα δρομολόγια του Κ.Τ.Ε.Λ. Έβρου εκτελούνται συχνά από Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Σουφλί, Διδυμότειχο, Νέα Ορεστιάδα και έχουν τελικό προορισμό την πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Εκεί υπάρχει ανταπόκριση δρομολογίων μέχρι τις Καστανιές, για την άμεση εξυπηρέτηση του κοινού. Κατά τη διάρκεια του πενθημέρου πραγματοποιούνται δρομολόγια ανά τακτά χρονικά διαστήματα από νωρίς το πρωί μέχρι αργά το βράδυ.

- Με τρένο:

Δρομολόγια του ΟΣΕ φτάνουν στο σταθμό της Βύσσης και της Ορεστιάδας καθημερινά.

- Με αεροπλάνο:

Το πλησιέστερο αεροδρόμιο βρίσκεται στην Αλεξανδρούπολη. Από εκεί, μπορεί κανείς να φτάσει στο φεστιβάλ με λεωφορείο του Κ.Τ.Ε.Λ..

Χιλιομετρικές Αποστάσεις

- Χώρος εκδηλώσεων – Καστανιές: 500 μέτρα
- Καστανιές – Ορεστιάδα: 17 χιλιόμετρα
- Καστανιές – Αλεξανδρούπολη: 135 χιλιόμετρα
- Καστανιές – Θεσσαλονίκη: 430 χιλιόμετρα
- Καστανιές – Τουρκία (Τελωνείο): 500 μέτρα
- Καστανιές – Βουλγαρία (Τελωνείο): 28 χιλιόμετρα

Εισιτήρια

Υπάρχουν εισιτήρια διαφόρων τύπων, τα οποία ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των επισκεπτών-κατασκηνωτών:

- Εισιτήρια ημέρας:

10€/ ημέρα

Παιδικό 6-12 ετών: 5€

Ανέργων: 5€ (με την προσκόμιση κάρτας ανεργίας)

- Για το πενταήμερο:

Λουράκι Διαρκείας: 25€

Λουράκι Διαρκείας Κατασκηνωτών: 30€

Λουράκι Διαρκείας παιδικό 6-12 ετών: 15€

Λουράκι διάρκειας ανέργων: 15€

Δωρεάν για νήπια.

Δωρεάν για Α.Μ.Ε.Α. (Με την προσκόμιση πάσο που να αναγράφεται η αναπηρία. Σε μη αυτοεξυπηρετούμενα άτομα, ο ένας συνοδός θα πληρώνει μισό εισιτήριο στα εισιτήρια ημέρας (Άρδας 2018).

Η διοργάνωση δίνει τη δυνατότητα σε ευπαθείς ομάδες, να έχουν μια πιο εύκολη πρόσβαση. Δυστυχώς όμως, επειδή ο χώρος του φεστιβάλ είναι παραποτάμιος και η περιοχή είναι χαρακτηρισμένη σαν Natura, δε δύναται η δυνατότητα για περαιτέρω παρεμβάσεις. Ο χώρος, είναι μεν εύκολα προσβάσιμος, αλλά δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε όλους τους χώρους, όπως για παράδειγμα στην κατασκήνωση. Όμως, στους συναυλιακούς χώρους αλλά και εντός του κεντρικού χώρου η πρόσβαση είναι εύκολη.

Η Ψηφιακή Ιστορία των Εκδηλώσεων

Σκοπός του Φεστιβάλ, είναι να αφουγκράζεται τις ανάγκες των νέων, και να τους περνάει μηνύματα. Έτσι, λοιπόν, για να υπάρχει συνεχής αύξηση της επισκεψιμότητας, βασικός παράγοντας είναι η διαφήμιση. Από τα πρώτα χρόνια, το Φεστιβάλ διαφημιζόταν στην ευρύτερη περιοχή με αφίσες που τοποθετούνταν σε πολλά κεντρικά σημεία και τελωνεία. Με την πάροδο των χρόνων όμως, και αφού η Συνάντηση Νέων δεν αφορούσε μόνο νέους των γύρω περιοχών, άρχισε να διαφημίζεται μέσω διαδικτύου από την ιστοσελίδα που απέκτησε.

Το φεστιβάλ απέκτησε για πρώτη φορά ιστοσελίδα το 1998, ώστε να μπορεί να ενημερώνει τους λιγοστούς ανθρώπους, οι οποίοι γνώριζαν τότε για το συγκεκριμένο φεστιβάλ.

Το 2000, η ιστοσελίδα άλλαξε μορφή και εμπλουτίστηκε. Προστίθενται, το ηλεκτρονικό βιβλίο εντυπώσεων των επισκεπτών (υπάρχει βιβλίο εντυπώσεων και στο χώρο του φεστιβάλ), αλλά και φόρμα επικοινωνίας με τους διοργανωτές. Τέλος, μεγάλη εντύπωση προκάλεσε η ζωντανή μετάδοση του φεστιβάλ μέσω της ιστοσελίδας του.

Οι επισκέπτες της ιστοσελίδας, είχαν την δυνατότητα να δουν ζωντανά τις εκδηλώσεις, σχεδόν όλο το 24ωρο, χάρη στη συνεργασία της διοργάνωσης με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Το 2001, για πρώτη φορά η ιστοσελίδα ήταν διαθέσιμη σε 4 γλώσσες: Ελληνικά, Αγγλικά, Βουλγάρικα και Τούρκικα (Άρδας 2018).

Την επόμενη χρονιά, το 2002, η ιστοσελίδα εκσυγχρονίζεται πλήρως. Υπάρχουν κυλιόμενες μπάρες φωτογραφιών, αλλά και δύο παιχνίδια για να ψυχαγωγούν τους επισκέπτες τις ιστοσελίδας. Το Άρδας Pacman και το Άρδας Tetris.

Πλέον, η ιστοσελίδα του φεστιβάλ λειτουργεί κανονικά, ενημερώνοντας το κοινό για τις ημερομηνίες διεξαγωγής, το αναλυτικό πρόγραμμα με τους καλλιτέχνες, τις συναυλίες και τις επιπλέον δράσεις, παρέχοντας φωτορεπορτάζ όλων των ημερών της διοργάνωσης, όλων των ετών, αλλά και φόρμα επικοινωνίας.

Ετικέτα EFFE 2017 -2018

Αξιοσημείωτη είναι η διάκριση με την οποία τιμήθηκε το Φεστιβάλ Άρδα, από τη διεθνή κριτική επιτροπή του EFFE – Europe for Festivals, υπό την προεδρία του Sir Jonathan Mills για την περίοδο 2017-2018.

Το πρόγραμμα EFFE, ξεκίνησε από την European Festivals Association (FFA) και την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Πρόκειται για έναν ευρωπαϊκό οδηγό φεστιβάλ, ο οποίος έχει ως στόχο να προβάλλει και διαφημίζει τα αξιόλογα φεστιβάλ που διοργανώνονται στην Ευρώπη (Greek World 2017).

Όσον αφορά τη διαδικασία αξιολόγησης, αρχικά, τα μέλη της Εθνικής Επιτροπής εμπειρογνομόνων (Festival Hub Experts), αφού μελέτησαν τις αιτήσεις από την Ελλάδα, με βάση:

1. Την καλλιτεχνική δέσμευση και τις καινοτόμες προσεγγίσεις
2. Την εμπλοκή με την τοπική κοινωνία
3. Την Ευρωπαϊκή και διεθνή οπτική.

Πρώοθησαν στη Διεθνή Επιτροπή Επιλογής, όσες αιτήσεις πληρούσαν τα παραπάνω κριτήρια, η οποία, μαζί με τον τότε Πρόεδρό της Sir Jonathan Mills, αξιολόγησαν και επέλεξαν τα φεστιβάλ, τα οποία πιστοποιούνται με το EFFE Label 2017 -2018.

Το Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης είναι από το 2014 Κομβικό Σημείο του Προγράμματος EFFE – Europe for Festivals, Festivals for Europe και κατά συνέπεια, ανακοίνωσε τα αποτελέσματα για τη λήψη της Πιστοποίησης EFFE Label 2017 – 2018.

Την περίοδο 2017-2018, 31 Ελληνικά φεστιβάλ έλαβαν το EFFE Label, ανάμεσά τους και το Φεστιβάλ Άρδα.

Η παρούσα πιστοποίηση αποτελεί απόδειξη της καλής οργάνωσης και απήχησης ενός φεστιβάλ. Παράλληλα, τα φεστιβάλ, τα οποία τιμούνται με ετικέτα EFFE, εντάσσονται στο ημερολόγιο-οδηγό φεστιβάλ (EFFE Festival Guide). Αυτό συνεπάγεται αυξημένη προβολή και διαφήμιση των φεστιβάλ αυτών. Ο στόχος τους όμως δεν περιορίζεται μόνο στη διαφήμιση και πρόωθηση των ευρωπαϊκών φεστιβάλ, αλλά και στην επέκτασή τους όσον αφορά καλλιτέχνες, νέα προγράμματα και ευκαιρίες συνεργασίας. Έτσι, λοιπόν, η κριτική επιτροπή καλεί όλα τα ευρωπαϊκά φεστιβάλ να συμμετάσχουν στη διαδικασία.

Οι παραπάνω δράσεις, δικαιολογούν το γεγονός ότι κάθε χρόνο η καμπύλη επισκεψιμότητας αυξάνεται. Αυτό σημαίνει πως ο κόσμος μένει ευχαριστημένος από τις δράσεις του φεστιβάλ και στηρίζει τη διοργάνωση και την τοπική κοινωνία, γεγονός που δημιουργεί αίσθημα ικανοποίησης στους διοργανωτές, δίνοντάς τους δύναμη και θέληση να συνεχίζουν δυναμικά κάθε χρονιά. Επομένως, ως απόρροια των αποτελεσμάτων του ποσοστού επιτυχίας της Συνάντησης Νέων, προκύπτει ότι ο κόσμος έχει ανάγκη από διασκέδαση και καταφεύγει σε οικονομικές λύσεις όπως αυτές που προσφέρει το φεστιβάλ.

Μια τέτοιου είδους προσπάθεια προβολής του φεστιβάλ, θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη αύξηση της επισκεψιμότητας και σαφώς στην ανάδειξη της τοπικής κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Άρδας 2018. Διαθέσιμο: <https://ardasfestival.gr/el/>

Βικιπαίδεια (2020). Άρδας. Διαθέσιμο: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CF%81%CE%B4%CE%B1%CF%82>

Βικιπαίδεια (2020α). Καστανιές Έβρου. Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%AD%CF%82_%CE%88%CE%B2%CF%81%CE%BF%CF%85

II. Ξενόγλωσση

Greek World (2017). The Greek festivals accredited by “EFFE -Europe for Festivals, Festivals for Europe”. 24 April. Available: <https://greek.world/the-greek-festivals-accredited-by-effe-europe-for-festivals-festivals-for-europe/>

Συνεντεύξεις

Συνέντευξη με τον Αρχοντή Αρχοντίδη, Πρόεδρο Δημοτικής Κοινοφελούς Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας (ΔΗ.Κ.Ε.Π.Α.Ο), (Μάιος 2018)

Συνέντευξη με τον Ιωάννη Καρουλάκη, κάτοικο Ορεστιάδας, (Μάιος 2018)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΕ ΛΥΚΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Μαρία Δ. Ψαρρά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες η ανθρωπότητα μαστίζεται από κυκεώνα ποικίλων δυσεπίλυτων περιβαλλοντικών προβλημάτων, που ταλανίζουν το παρόν και απειλούν το μέλλον της. Η κατάσταση αυτή καθιστά ακόμη πιο σημαντικό τον ρόλο του εκπαιδευτικού θεσμού και ειδικότερα του θεσμού της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, η οποία έχει την δυνατότητα να μεταδίδει τις απαραίτητες γνώσεις και να καλλιεργεί εκείνες τις συμπεριφορές που θα ωθήσουν σε ενεργή συμμετοχή σε δράσεις και στην λήψη σωστών αποφάσεων για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών κινδύνων. Είναι σημαντικό οι σημερινοί μαθητές, τα ενεργά μέλη των αυριανών κοινωνιών, να γνωρίζουν την έκταση και τη σπουδαιότητα των περιβαλλοντικών ζητημάτων, για να μπορέσουν να ευαισθητοποιηθούν και να δράσουν. Δεδομένης αυτής της κατάστασης, η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη αποτύπωση και διερεύνηση των γνώσεων που κατέχουν οι μαθητές/μαθήτριες Λυκείων σε μια σειρά περιβαλλοντικών ζητημάτων. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο δομημένο με ερωτήσεις κλειστού τύπου και για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν εφαρμογές της περιγραφικής στατιστικής. Στην έρευνα συμμετείχαν 140 μαθητές/μαθήτριες των Γενικών Λυκείων του Δήμου Ορεστιάδας του Νομού Έβρου. Από τα ερευνητικά αποτελέσματα διαπιστώθηκε ότι το επίπεδο των περιβαλλοντικών γνώσεων των μαθητών/μαθητριών κρίνεται μέτριο έως ικανοποιητικό ανάλογα με το περιβαλλοντικό ζήτημα που εξετάζεται και ότι ο θεσμός της οικογένειας και οι εκδρομές στη φύση αποτελούν τις σημαντικότερες πηγές περιβαλλοντικής πληροφόρησης.

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντικές γνώσεις, πηγές περιβαλλοντικών γνώσεων, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η ανθρωπότητα μαστίζεται από ποικίλα δυσεπίλυτα κοινωνικά αλλά και περιβαλλοντικά προβλήματα, που εγκυμονούν κινδύνους για το παρόν και απειλές για το μέλλον της. Η σχέση μεταξύ ανθρώπου και φύσης έχει διαταραχθεί, εξαιτίας της ανθρώπινης παρέμβασης (Bozdemir et al. 2014) κυρίως, όμως, εξαιτίας της συμπεριφοράς του ανθρώπου απέναντι στην φύση (Watson & Halse 2005, Negev et al. 2010). Η αυξανόμενη κατανόηση των επιβλαβών συνεπειών του τρόπου ζωής που ακολουθείται στις σύγχρονες κοινωνίες προς το περιβάλλον, καθιστά τη μεταβολή της ανθρώπινης συμπεριφοράς κεντρικό άξονα της περιβαλλοντικής πολιτικής και της περιβαλλοντικής ψυχολογίας (Sawitri et al. 2015).

Οι επιστήμονες μέσα από διάφορες έρευνες διαπίστωσαν ότι ένας από τους τρόπους διατήρησης και προστασίας της φύσης είναι η εκπαίδευση (Salleh et al. 2016). Η εκπαίδευση, ιδιαίτερα μέσω του σχολείου, διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένων και των περιβαλλοντικών. Είναι αναγκαίοι οι σύγχρονοι νέοι, οι αυριανοί ενεργοί πολίτες, να είναι καλά πληροφορημένοι ως προς το μέγεθος και την σοβαρότητα των περιβαλλοντικών θεμάτων, ευαισθητοποιημένοι, έτοιμοι να δράσουν για την προστασία του περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό σημαντική είναι η συμβολή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, η οποία έχει τη δυνατότητα να παράσχει γνώσεις, να καλλιεργήσει δεξιότητες και να δημιουργήσει κίνητρα ώστε να συνδράμει στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών, πρόθυμων να συμμετέχουν και να αντιμετωπίζουν δυναμικά τους περιβαλλοντικά κινδύνους.

Σε συνάρτηση με όλα τα παραπάνω, και λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά θα συνθέσουν τις αυριανές κοινωνίες, η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη αποτύπωση και διερεύνηση των γνώσεων που

κατέχουν οι μαθητές/μαθήτριες Λυκείων σε μια σειρά περιβαλλοντικών ζητημάτων. Συγκεκριμένα, οι στόχοι της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι γνώσεις των μαθητών ως προς την εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος, την κλιματική αλλαγή, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την ανακύκλωση και τη ρύπανση του νερού. Επίσης, ένας σημαντικός στόχος της έρευνας είναι η μελέτη των πηγών, από τις οποίες αντλούν πληροφορίες οι μαθητές και οι μαθήτριες σχετικά με θέματα του περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να συμβάλουν στην διαμόρφωση και εφαρμογή κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικών με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και στην εφαρμογή φιλοπεριβαλλοντικής πολιτικής από τους διάφορους φορείς εξουσίας.

Θεωρητικό υπόβαθρο

Καθώς οι απαιτήσεις για το περιβάλλον συνεχίζουν να εντείνονται, καθίσταται όλο και πιο επείγον να ακολουθούμε τους κανόνες της αειφορίας και να ενεργούμε με υπευθυνότητα και σεβασμό για την προστασία και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος (Buchanan et al. 2019). Τα τελευταία χρόνια μελέτες που δημοσιεύτηκαν, όπως αυτές των Pickett-Baker & Ozaki (2008), Gram-Hanssen (2010), Polonsky et al. (2012) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι πολίτες-καταναλωτές, που χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικών γνώσεων, παρουσιάζουν μεγαλύτερη τάση να δρουν θετικά απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Στην πραγματικότητα, η περιβαλλοντική γνώση έχει αποδειχθεί ένας από τους κύριους προγνωστικούς παράγοντες σε πολλά από τα θεωρητικά μοντέλα που μελετούν τις σχέσεις μεταξύ περιβαλλοντικών συμπεριφορών και στάσεων.

Οι Fryxell & Lo (2003) ορίζουν τις περιβαλλοντικές γνώσεις ως γενικές γνώσεις σχετικά με τα γεγονότα, τις έννοιες ή τις σχέσεις όσον αφορά το περιβάλλον και τα οικοσυστήματα του. Ο όρος περιβαλλοντική γνώση, σύμφωνα με τους Richmond & Morgan (1977), αφορά τη γνώση, συνειδητοποίηση ή κατανόηση γεγονότων και εννοιών που σχετίζονται με τις «περιβαλλοντικές ανησυχίες». Ο όρος περιλαμβάνει δύο κατηγορίες: στην πρώτη κατηγορία ο όρος αναφέρεται σε γνώσεις εννοιών, οι οποίες εμπίπτουν με τις αρχές και τις έννοιες της οικολογίας (οικολογικές βάσεις) και στη δεύτερη κατηγορία ο όρος αφορά τις γνώσεις γεγονότων που αναφέρονται σε αρχές, έννοιες και πληροφορίες που σχετίζονται με τα ζητήματα του περιβάλλοντος (γνώση περιβαλλοντικών προβλημάτων) (Richmond & Morgan 1977, Αναστασάτος 2005). Σύμφωνα με τη δεύτερη κατηγορία, ο πολίτης δεν πρέπει να μένει μόνο στη μελέτη των προβλημάτων, αλλά να διασαφηνίζει τις εναλλακτικές λύσεις και να ασκεί περιβαλλοντική δράση (Αναστασάτος 2005).

Στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, η γνώση αντιμετωπίζεται ως συνεχής και διαρκής διαδικασία, η οποία δεν χρειάζεται να μένει στάσιμη. Το πρόβλημα της στάσιμης γνώσης επιλύεται όταν ο μαθητής μαθαίνει όχι μόνο με απλή προσέγγιση ενός γεγονότος, αλλά μέσα από διαδικασία επίλυσης προβλήματος (Gambro & Switzky 1996). Πιο συγκεκριμένα, οι προαναφερθέντες συγγραφείς επισημαίνουν ότι οι περιβαλλοντικές γνώσεις αντανακλούν την ικανότητα του ατόμου να κατανοεί και να αξιολογεί τις επιπτώσεις της κοινωνίας στο οικοσύστημα και ως αποτέλεσμα να συμπεριφέρεται αναλόγως.

Τα ευρήματα των ερευνών με αντικείμενο το επίπεδο των περιβαλλοντικών γνώσεων των μαθητών διαφοροποιούνται όχι μόνο ως προς το περιβαλλοντικό ζήτημα που εξετάζεται αλλά και ως προς το ίδιο θέμα. Ορισμένοι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν ικανοποιητικές περιβαλλοντικές γνώσεις (Gendall et al. 1995, Φώκιαλη & Μουστάκας 2010, Harun et al. 2011) έως υψηλές (Harun et al. 2005, Ahmand et al. 2010, Ματζάνος 2015), ενώ άλλοι υποστηρίζουν το αντίθετο, δηλαδή οι γνώσεις είναι μέτριες έως και ελλιπείς (Gambro & Switzky 1996, Αναστόπουλος κ.ά. 2005, Alp et al. 2008, Τζαμπερής κ.ά. 2015). Αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου οι μαθητές συγχέουν έννοιες μεταξύ τους ή υπάρχουν κάποιες παρανοήσεις στο μυαλό τους, όπως συνδέουν την υπερθέρμανση του πλανήτη με την εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος (Tobler et al. 2012, Yazdanparast et al. 2013). Επιπρόσθετα, πολλοί εκπαιδευτικοί δεν έχουν κατανοήσει πλήρως ορισμένα ζητήματα του περιβάλλοντος, όπως για παράδειγμα το φαινόμενο του θερμοκηπίου και διατηρούν πολλές παρερμηνείες με κίνδυνο να τις περάσουν στους μαθητές τους (Groves & Pugh 1999).

Ως προς τους δημογραφικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες που επιδρούν στο επίπεδο των περιβαλλοντικών γνώσεων, από έρευνες, που δημοσιεύτηκαν, όπως αυτές των Αναστόπουλος κ.ά. (2005), Alp et al. (2008), Ραφο & Lavrador (2017), Varela-Candamio et al. (2018), προκύπτει ότι το φύλο, η σχολική επίδοση, η ηλικία των μαθητών/τριών, ο τόπος διαμονής, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και η οικονομική κατάσταση της οικογένεια μπορούν να επηρεάσουν τις γνώσεις ή και το γενικότερο ενδιαφέρον των μαθητών για το περιβάλλον και πιθανόν να αναπτύξουν και τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά.

Επιπλέον, η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να έχει αντίκτυπο στις περιβαλλοντικές γνώσεις ή συμπεριφορές ενός ατόμου και μπορεί ως εκ τούτου να ενισχύσει τις γνώσεις του για το περιβάλλον (Liefländer & Bogner 2018). Γενικότερα, τα σχολεία μέσα από τις επιλογές του Αναλυτικού Προγράμματος και των δράσεων, που αναπτύσσουν, διαμορφώνουν, ως ένα βαθμό, τις απόψεις των μαθητών για το περιβάλλον (Worsley & Skrzypiec 1998). Οι περισσότερες σχετικές μελέτες επιβεβαιώνουν την σημαντική αύξηση των γνώσεων των μαθητών μέσω της συμμετοχής τους σε διάφορα προγράμματα, π.χ. League (1997), Martin (2003), Αναστόπουλος κ.ά. (2005), Hashimoto-Martell et al. (2012), Batri et al. (2019). Επιπρόσθετα η διδασκαλία του τοπικού περιβάλλοντος στους μαθητές αποτελεί τη βάση για την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Η Lindemann-Matthies (2005) σε έρευνά της, αφού έφερε τα παιδιά σε επαφή με την χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής τους, διαπίστωσε ότι η αύξηση τόσο των τοπικών περιβαλλοντικών γνώσεων όσο και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης οδήγησε στην αυξημένη εκτίμηση των μαθητών για το φυσικό τους περιβάλλον. Επίσης η Esa (2010) υπογράμμισε ότι οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν τον πιο σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση των παιδιών και των εφήβων, ώστε να ηγηθούν στην περιβαλλοντική υπεράσπιση της αυριανής εποχής.

Εκτός από το σχολείο εξίσου σημαντικό μέσο ενημέρωσης, επιρροής και κινητοποίησης εμφανίζονται και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, ιδιαίτερα σήμερα με την είσοδο των ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη ζωή μας. Αρκετές έρευνες αναφέρουν ως πρώτη πηγή απόκτησης περιβαλλοντικών γνώσεων των μαθητών την τηλεόραση (ΥΠ.Ε.Π.Θ. 2000 στο Νείλας κ.ά. 2007) ή την ραδιοτηλεόραση (Φώκιαλη & Μουστάκας 2010), ενώ άλλες έρευνες δείχνουν ότι οι έφηβοι λαμβάνουν περιβαλλοντική πληροφόρηση τόσο από την τηλεόραση, όσο και το διαδίκτυο (Lee 2011, Sarkar 2011)), Γενικά, παρατηρείται ότι, ενώ η τηλεόραση εξακολουθεί να είναι μια πολύ δημοφιλής πηγή ειδήσεων, στις μέρες μας ο αριθμός των ανθρώπων που χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για την ενημέρωσή του αυξάνεται (Vandrick 2011). Πλέον, το διαδίκτυο (μέσω των εργαλείων πολυμέσων Web, όπως π.χ. το blog, τα widgets, το Facebook και το Twitter), έχει καταστεί αποτελεσματικό εργαλείο διάδοσης πληροφοριών, επειδή όλο και περισσότερα άτομα έχουν πρόσβαση για να συνδεθούν σε αυτό (Vandrick 2011). Γι' αυτό και οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων οφείλουν στα μέσα αυτά (διαδίκτυο, τηλεόραση) να αναζητούν κατάλληλες τεχνικές, για να παρέχουν πιο ορθή και ολοκληρωμένη περιβαλλοντική πληροφόρηση (Tsantopoulos et al. 2016). Άλλες έρευνες όπως των Τζαμπερή κ.ά. (2015), Higde, Oztekin & Sahin (2017), των Altuntas & Turan (2018) υποστηρίζουν ότι το σχολείο είναι ο κύριος φορέας γνώσεων και ακολουθούν οι άλλοι. Σε άλλες μελέτες τονίζεται ο ρόλος και η επίδραση της οικογένειας (Ballantyne et al. 2006, Leppänen et al. 2012, Κυριακόπουλος κ.ά. 2016). Οι Αναστασάτος κ.ά. (2005) αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι είναι σαφές πως «η περιβαλλοντική αγωγή περνάει και από την οικογένεια». Γίνεται λοιπόν φανερό ότι πληθώρα παραγόντων, όπως η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονιών, το σχολείο, η συμμετοχή των μαθητών/μαθητριών σε περιβαλλοντικό πρόγραμμα, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας κ.ά., μπορούν να αυξήσουν τις περιβαλλοντικές γνώσεις των εφήβων και με τον τρόπο αυτόν να συμβάλλουν στη δημιουργία εγγράμματων πολιτών και πιθανόν στη διαμόρφωση υπεύθυνης περιβαλλοντικής συμπεριφοράς.

Μέθοδος έρευνας

Ως μέσο συλλογής δεδομένων αναφορικά με τις γνώσεις και απόψεις των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Ορεστιάδας χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο, δομημένο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Το συγκεκριμένο ερευνητικό εργαλείο σχεδιάστηκε και κατασκευάστηκε για να καλύψει θέματα που σχετίζονται με ένα σύνολο περιβαλλοντικών ζητημάτων, όπως το φαινόμενο της εξασθένησης της στοιβάδας του όζοντος, η κλιματική αλλαγή, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η ανακύκλωση και η ρύπανση του νερού. Απευθυνόταν σε μαθητές λυκείου και οι ερωτήσεις ήταν κατάλληλα προσαρμοσμένες για την ηλικία των 16-17 ετών και δεν απαιτούσαν ανεπτυγμένη απάντηση, κάτι που το βρίσκουν συνήθως κουραστικό.

Τα ερωτηματολόγια συλλέχθηκαν αφού πραγματοποιήθηκε απογραφή στους μαθητές της Β' τάξης των δύο ημερήσιων Γενικών Λυκείων της Δημοτικής Ενότητας Ορεστιάδας κατά το σχολικό έτος 2017-2018. Η επιλογή μαθητών λυκείου οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι στην βαθμίδα αυτή ολοκληρώνεται η υποχρεωτική εκπαίδευση και το γνωστικό υπόβαθρο των μαθητών βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο. Από τους μαθητές του λυκείου δεν επιλέχθηκαν οι τελειόφοιτοι για να μη διαταραχθεί το πρόγραμμα προετοιμασίας τους. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2017 και συμπληρώθηκαν συνολικά 140 ερωτηματολόγια. Είχε προηγηθεί η έγκριση της παρούσας

έρευνας από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, κατόπιν θετικής γνωμοδότησης από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Για την επεξεργασία των ερευνητικών στοιχείων εφαρμόστηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS και πιο συγκεκριμένα αξιοποιήθηκαν ο συντελεστής α -Cronbach, η περιγραφική στατιστική και το μη παραμετρικό κριτήριο του Friedman. Ο συντελεστής α -Cronbach χρησιμοποιείται για την εύρεση εσωτερικής αξιοπιστίας ενός ερωτηματολογίου, δηλαδή αν τα στοιχεία έχουν τη τάση να καταμετρούν το ίδιο γεγονός. Ο μη παραμετρικός έλεγχος Friedman χρησιμοποιείται για τη σύγκριση τιμών τριών ή περισσότερων συσχετιζόμενων ομάδων μεταβλητών, ταξινομώντας τις τιμές των μεταβλητών για κάθε υποκείμενο ξεχωριστά και υπολογίζοντας το μέσο κατάταξης των ταξινομήσεων των τιμών για κάθε μεταβλητή (Freund et. al. 2010).

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της κάθε ερώτησης του ερωτηματολογίου απεικονίζονται σε πίνακες για την ευκολότερη ανάγνωση και κατανόησή τους. Αρχικά, περιγράφονται τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του δείγματος και έπειτα παρουσιάζονται οι πηγές από τις οποίες αντλούν πληροφορίες οι μαθητές και οι μαθήτριες σχετικά με θέματα του περιβάλλοντος σε εκατοστιαίες αναλογίες. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των γνώσεών τους σε ομάδες ερωτήσεων για ένα σύνολο περιβαλλοντικών ζητημάτων. Τα αποτελέσματα παρουσιάζουν σε σχήμα τον αριθμό των σωστών απαντήσεων που δόθηκαν σε κάθε ομάδα ερωτήσεων και σε πίνακα τον αριθμό των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση ξεχωριστά, σε εκατοστιαίες αναλογίες. Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ως προς το βαθμό πληροφόρησης του δείγματος για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη, σε εκατοστιαίες αναλογίες επίσης.

Αναφορικά με το φύλο των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα, τα κορίτσια είναι περισσότερα από τα αγόρια με ποσοστό 54,3% έναντι 45,7% (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες ως προς το φύλο.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Αγόρι	64	45,7
Κορίτσι	76	54,3
Σύνολο	140	100,0

Τα αποτελέσματα σχετικά το επάγγελμα των γονιών τους έδειξαν ότι στην πλειοψηφία τους είναι υπάλληλοι. Ειδικότερα, οι πατέρες είναι υπάλληλοι με ποσοστό 62,1%, (45,7% δημόσιοι και 16,4% ιδιωτικοί) και οι μητέρες είναι υπάλληλοι με ποσοστό 45,7% (με 27,1% είναι δημόσιοι και 18,6% ιδιωτικοί υπάλληλοι) (Πίνακας 2). Επίσης, σημαντικός είναι ο αριθμός των ελεύθερων επαγγελματιών ανάμεσα στους πατέρες (23,5%) και σχεδόν το ένα τρίτο των μητέρων ασχολούνται με τα οικιακά, είναι άνεργες ή συνταξιούχες.

Ως προς το επίπεδο μόρφωσης των γονέων τους, διαπιστώνεται ότι είναι ικανοποιητικό, αφού οι πατέρες με κάποιο πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΤΕΙ, Πανεπιστημίου, Μεταπτυχιακό ή Διδακτορικό τίτλο) αγγίζουν το ποσοστό του 48,6%, και οι μητέρες το ποσοστό του 50,7% (Πίνακας 3). Επιπλέον μεγάλος είναι ο αριθμός των γονέων και των δύο φύλων που είναι απόφοιτοι διαφόρων τύπων Λυκείων, ενώ ελάχιστοι είναι αυτοί που έλαβαν τη βασική μόνο μόρφωση του Δημοτικού. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας κρίνεται μέτρια προς άνετη με ποσοστά 45% και 43,6% αντίστοιχα.

Πίνακας 2. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες ως προς το επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας.

	Επάγγελμα πατέρα		Επάγγελμα μητέρας	
	Συχνότητα	Ποσοστό (%)	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δημόσιος υπάλληλος	64	45,7	38	27,1
Ιδιωτικός υπάλληλος	23	16,4	26	18,6
Ελεύθερος επαγγελματίας	33	23,6	21	15,0
Οικιακά	0	0,0	36	25,7
Γεωργός-Κτηνοτρόφος	11	7,9	4	2,9
Άνεργος	2	1,4	10	7,1
Συνταξιούχος	7	5,0	5	3,6
Σύνολο	140	100	140	100,0

Πίνακας 3. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες ως προς το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας.

	Μορφωτικό επίπεδο πατέρα		Μορφωτικό επίπεδο μητέρας	
	Συχνότητα	Ποσοστό (%)	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δημοτικό	11	7,9	5	3,6
Γυμνάσιο	9	6,4	7	5,0
Γενικό Λύκειο	30	21,4	39	27,9
Τεχνικό / Επαγγελματικό Λύκειο	22	15,7	18	12,9
ΤΕΙ	18	12,9	20	14,3
Πανεπιστήμιο	40	28,6	40	28,6
Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	8	5,7	10	7,1
Διδακτορικό Δίπλωμα	2	1,4	1	0,7
Σύνολο	140	100	140	100,0

Πίνακας 4. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες ως προς την οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Οικονομική κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Πολύ δύσκολη	2	1,4
Δύσκολη	8	5,7
Μέτρια	63	45,0
Άνετη	61	43,6
Πολύ άνετη	6	4,3
Σύνολο	140	100,0

Αναφορικά με τη συμμετοχή των μαθητών/μαθητριών σε πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 5, έξι στους δέκα (61,4%) έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Γυμνάσιο ή και στο Λύκειο (στην Α' τάξη Λυκείου), έναντι του 38,6% που δεν έχουν παρακολουθήσει (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες ως προς τη συμμετοχή τους σε Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Γυμνάσιο – Λύκειο.

Παρακολούθηση προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ναι	86	61,4
Όχι	54	38,6
Σύνολο	1402	100,0

Σχετικά με τον βαθμό απόκτησης γνώσεων για τα περιβαλλοντικά ζητήματα από διάφορες πηγές (Πίνακας 6), μεγάλο μέρος του δείγματος θεωρεί ότι γενικά όλες οι πηγές, εκτός από τις εφημερίδες και τα περιοδικά, έχουν συμβάλει αρκετά στην ενημέρωση. Συγκεκριμένα οκτώ στους δέκα μαθητές/μαθήτριες πληροφορούνται αρκετά έως πάρα πολύ από την οικογένειά τους, κάτι που επιβεβαιώνει τον καίριο ρόλο της οικογένειας, ενώ επτά στους δέκα ενημερώνονται από εκδρομές στη φύση και από τα περιβαλλοντικά προγράμματα. Επίσης έξι στους δέκα αντλούν πληροφορίες από το σχολείο και το διαδίκτυο. Λιγότερο σημαντικές από όλες της πηγές απόκτησης γνώσεων κατατάχθηκαν από τους μαθητές/μαθήτριες οι εκθέσεις σε μουσεία και τα περιοδικά και οι εφημερίδες (Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Εκατοστιαίες αναλογίες ως προς τις πηγές απόκτησης γνώσεων σε θέματα περιβάλλοντος.

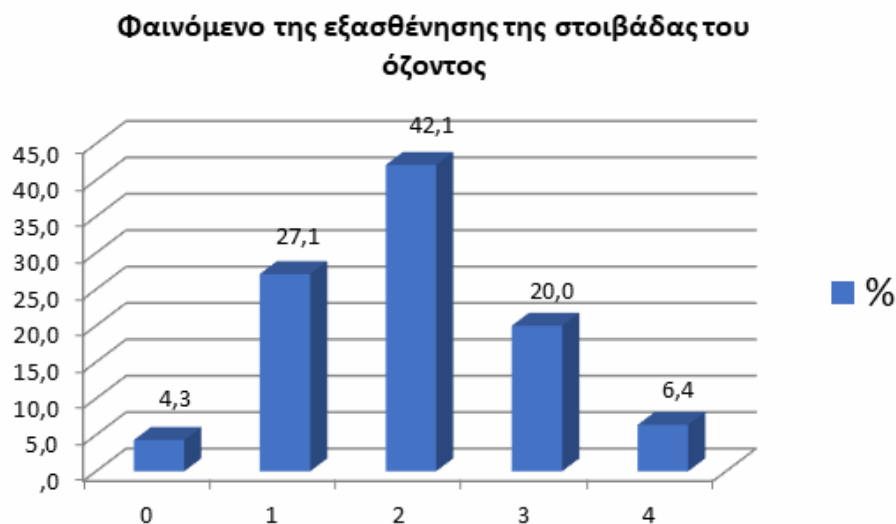
	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Σχολείο	3,6	32,9	34,3	25,7	3,6
Οικογένεια	2,1	20,7	39,3	26,4	11,4
Φίλοι/συμμαθητές	32,9	41,4	18,6	5,7	1,4
Τηλεόραση-Ραδιόφωνο	14,3	45,7	25,0	9,3	5,7
Διαδίκτυο	15,0	21,4	25,7	24,3	13,6
Περιοδικά- Εφημερίδες	60,0	28,6	8,6	1,4	1,4
Περιβαλλοντικά προγράμματα	16,4	22,1	21,4	24,3	15,7
Εκδρομές στη φύση	10,0	20,7	25,7	24,3	19,3
Εκθέσεις σε Μουσεία	42,9	30,7	20,7	2,9	2,9

Για την πολυθεματική μεταβλητή «πηγές απόκτησης γνώσεων για θέματα περιβάλλοντος» αρχικά υπολογίστηκε ο συντελεστής α του Cronbach (0,665). Έπειτα διερευνήθηκε η πιθανότητα ύπαρξης στατιστικής διαφοράς μεταξύ των πηγών απόκτησης γνώσεων για περιβαλλοντικά θέματα με την εφαρμογή του στατιστικού ελέγχου του Friedman (Πίνακας 7). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του προαναφερθέντος ελέγχου, διαπιστώθηκε ότι η πρώτη πηγή απόκτησης περιβαλλοντικών γνώσεων των μαθητών/μαθητριών είναι η οικογένεια, με μέσο κατάταξης 6,54. Ακολούθως, στη δεύτερη και τρίτη σειρά πηγής γνώσεων κατατάσσονται οι εκδρομές στη φύση και τα περιβαλλοντικά προγράμματα, με μέσο κατάταξης 6,39 και 5,92 αντίστοιχα. Στη συνέχεια ακολουθούν το σχολείο και το διαδίκτυο, με μέσο κατάταξης 5,88 και 5,83 αντίστοιχα. Στην τελευταία σειρά βρίσκονται τα περιοδικά – εφημερίδες, με μέσο κατάταξης 2,51 (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Ιεράρχηση των πηγών απόκτησης γνώσεων σε θέματα περιβάλλοντος με την εφαρμογή του στατιστικού ελέγχου του Friedman.

	Μέσο κατάταξης
Οικογένεια	6,54
Εκδρομές στη φύση	6,39
Περιβαλλοντικά προγράμματα	5,92
Σχολείο	5,88
Διαδίκτυο	5,83
Τηλεόραση-Ραδιόφωνο	4,81
Φίλοι/συμμαθητές	3,62
Εκθέσεις σε Μουσεία	3,51
Περιοδικά- Εφημερίδες	2,51
N= 140 $\chi^2= 359,833$ df=8 p = 0,000	

Στη συνέχεια διερευνήθηκαν οι γνώσεις των μαθητών/μαθητριών σε μια σειρά από περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως είναι το φαινόμενο της εξασθένησης της στοιβάδας του όζοντος, η κλιματική αλλαγή, οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.), η ανακύκλωση και η ρύπανση του νερού. Ειδικότερα, σχετικά με τις γνώσεις τους για το φαινόμενο της εξασθένησης της στοιβάδας του όζοντος διαπιστώνεται ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξης του 6,4% απάντησε σωστά όλες τις ερωτήσεις, ενώ το 42,1% απάντησε σωστά σε δύο ερωτήσεις (Σχήμα 1). Πιο συγκεκριμένα, αρκετοί μαθητές/μαθήτριες (67,1%) γνωρίζουν ότι η χρήση αντηλιακού (με υψηλό δείκτη προστασίας) είναι απαραίτητη λόγω του φαινομένου του θερμοκηπίου, όμως ένα μεγάλο ποσοστό, σχεδόν επτά στους δέκα, δε γνωρίζουν πως η εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος είναι πιο έντονη στους πόλους (Πίνακας 8).

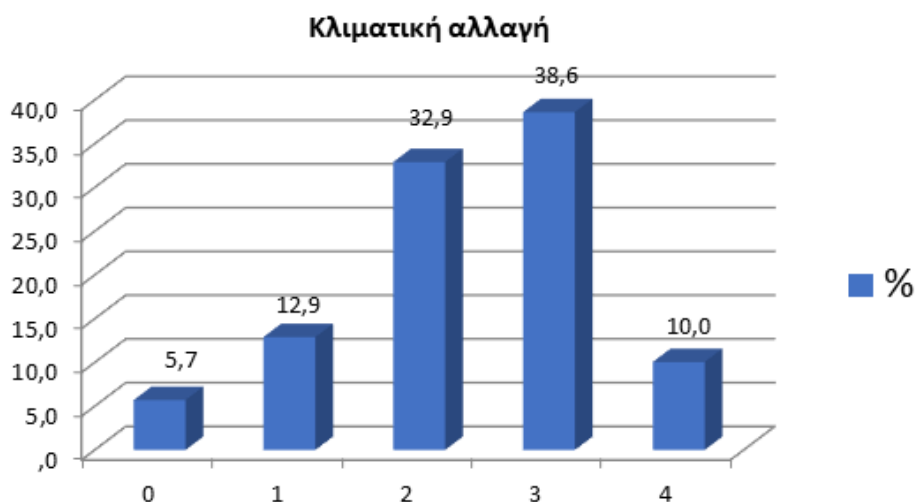

Σχήμα 1. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων ως προς την εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος.

Πίνακας 8. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση ως προς την εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος.

	Ποσοστό (%)
Ο κύριος υπεύθυνος για την εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος είναι οι χλωροφθοράνθρακες	37,9
Ο καρκίνος του δέρματος σχετίζεται με την εξασθένηση της στοιβάδας του όζοντος	57,9
Η χρήση αντηλιακού (με υψηλό δείκτη προστασίας) είναι απαραίτητη λόγω του φαινομένου του θερμοκηπίου	67,1
Το φαινόμενο της εξασθένησης της στοιβάδας του όζοντος είναι πιο έντονο στους πόλους	34,3

Αναφορικά με τις γνώσεις των μαθητών/μαθητριών για την κλιματική αλλαγή παρατηρείται από το παρακάτω σχήμα (Σχήμα 2) ότι ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 38,6% απάντησε σωστά σε τρεις ερωτήσεις και ένα ποσοστό της τάξης του 10% απάντησε σωστά όλες τις ερωτήσεις. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των μαθητών/μαθητριών (80%) γνωρίζει ότι το λιώσιμο των πάγων στους πόλους λόγω υπερθέρμανσης του πλανήτη επηρεάζει τις απομακρυσμένες από τον πόλο περιοχές. Δυστυχώς, όμως, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, σχεδόν οκτώ στους δέκα, νομίζει πως η κλιματική αλλαγή είναι ταυτόσημη έννοια με το φαινόμενο του θερμοκηπίου (Πίνακας 9).

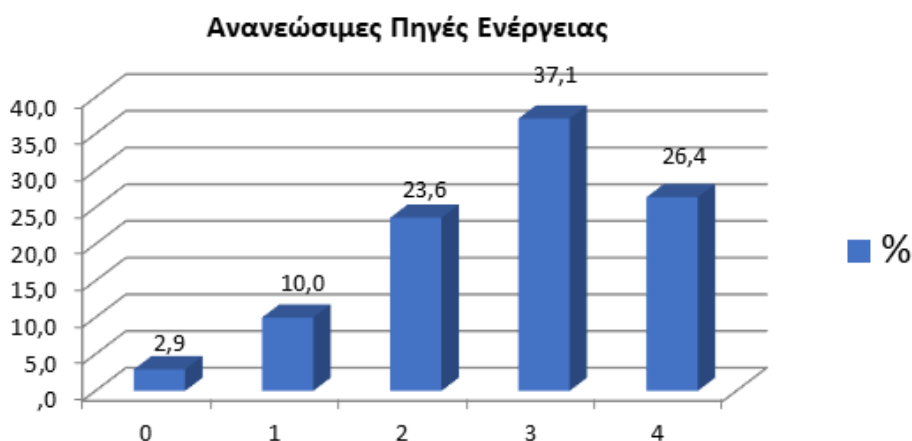

Σχήμα 2. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων ως προς την κλιματική αλλαγή.

Πίνακας 9. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση ως προς την κλιματική αλλαγή.

	Ποσοστό (%)
Ένας τρόπος για να καθυστερήσουμε τα έντονα φαινόμενα κλιματικής αλλαγής είναι η εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	80,0
Το λιώσιμο των πάγων στους πόλους λόγω υπερθέρμανσης του πλανήτη δεν επηρεάζει τις απομακρυσμένες από τον πόλο περιοχές	80,0
Οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν τις κατάλληλες υποδομές για να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής	52,9
Η κλιματική αλλαγή είναι ταυτόσημη έννοια με το φαινόμενο του θερμοκηπίου	21,4

Επιπρόσθετα από τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 9) διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι μαθητές/μαθήτριες (80%) γνωρίζουν πως ένας τρόπος καθυστέρησης των έντονων φαινομένων της κλιματικής αλλαγής είναι η εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Το αποτέλεσμα αυτό ενισχύεται με τα αποτελέσματα του παρακάτω πίνακα που αφορά τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.). Ένα ικανοποιητικό ποσοστό της τάξης του 26,4% απάντησε σωστά όλες τις ερωτήσεις για τις Α.Π.Ε., και το 37,1% απάντησε σωστά σε τρεις ερωτήσεις (Σχήμα 3). Ειδικότερα, επτά στους δέκα μαθητές/μαθήτριες (72,9%) γνωρίζουν ότι η εκμετάλλευση Α.Π.Ε. είναι ασφαλέστερος και περιβαλλοντικά φιλικός τρόπος παραγωγής ενέργειας και ότι στις Α.Π.Ε. ανήκουν η ηλιακή ενέργεια και η βιομάζα. Ωστόσο, περίπου τέσσερις στους δέκα μαθητές δε γνωρίζουν πως η εκμετάλλευση των Α.Π.Ε. εξασφαλίζει την ύπαρξη των φυσικών αυτών πόρων και για τις επόμενες γενιές (Πίνακας 10).

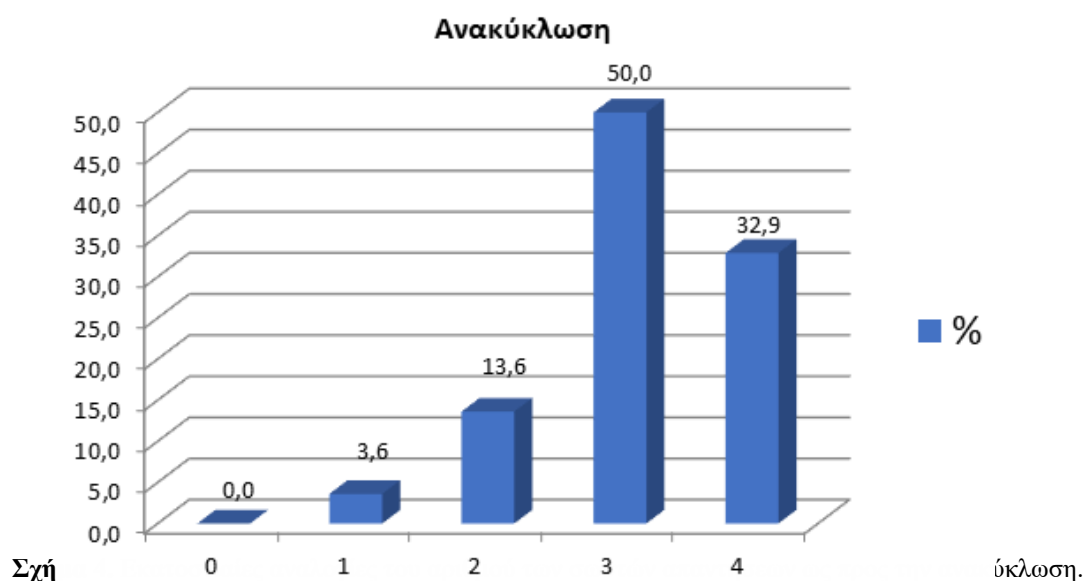

Σχήμα 3. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων ως προς τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.)

Πίνακας 10. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση ως προς τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.).

	Ποσοστό (%)
Στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Α.Π.Ε.) ανήκουν η ηλιακή ενέργεια και η βιομάζα	72,9
Η εκμετάλλευση Α.Π.Ε. είναι ασφαλέστερος και περιβαλλοντικά φιλικός τρόπος παραγωγής ενέργειας	72,9
Είναι δυνατόν να έχουμε απεριόριστη οικονομική ανάπτυξη όταν ζούμε σε έναν πλανήτη με περιορισμένους φυσικούς πόρους	66,4
Η εκμετάλλευση των Α.Π.Ε. εξασφαλίζει την ύπαρξη των φυσικών αυτών πόρων και για τις επόμενες γενιές	62,1

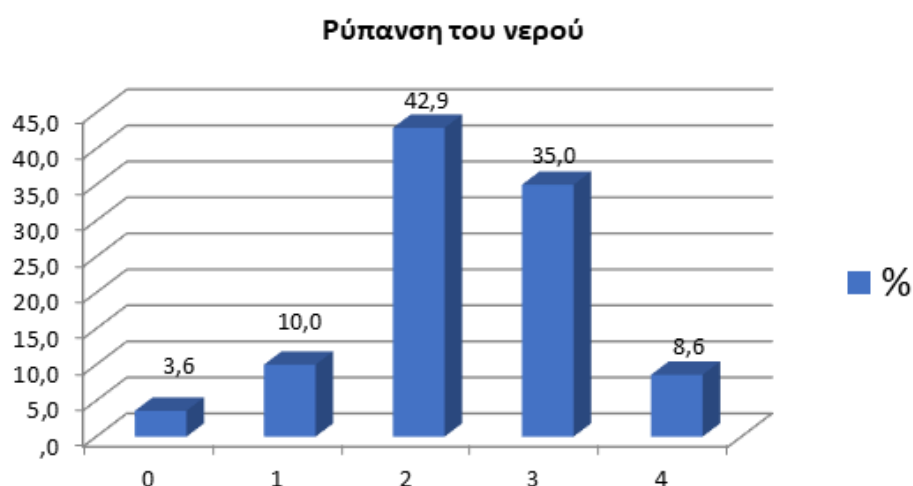
Εντυπωσιακό στοιχείο αποτελούν οι αυξημένες γνώσεις των μαθητών/μαθητριών για την ανακύκλωση. Από το Σχήμα 4 παρατηρείται ότι ένα ποσοστό της τάξης του 32,9% απάντησε σωστά όλες τις ερωτήσεις και το 50% απάντησε σωστά σε τρεις ερωτήσεις. Πιο ειδικά, η πλειοψηφία των μαθητών/μαθητριών, περίπου εννιά στους δέκα, έχουν αρκετές γνώσεις και μάλιστα ικανοποιητικές για είδη ανακύκλωσης, όπως το πλαστικό, το γυάλινο μπουκάλι και το χαρτί. Πιθανόν επειδή στον Δήμο Ορεστιάδας (όπου διεξήχθη η έρευνα) πραγματοποιείται η ανακύκλωση αυτών των ειδών. Αν και ένα ποσοστό που αγγίζει το μισό αγνοεί πως η ανακύκλωση αλουμινίου εξοικονομεί ενέργεια (Πίνακας 11).

Πίνακας 11. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση ως προς την ανακύκλωση.

	Ποσοστό (%)
1. Η ανακύκλωση του χαρτιού δεν σώζει τα δέντρα	80,7
2. Το γυάλινο μπουκάλι μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί	86,4
3. Η ανακύκλωση αλουμινίου εξοικονομεί ενέργεια	48,6
4. Το πλαστικό μπορεί να ανακυκλωθεί	96,4

Ως προς τις γνώσεις των μαθητών/μαθητριών σχετικά με την ρύπανση του νερού, παρατηρείται από το παρακάτω σχήμα (Σχήμα 5) ότι μόνο το 8,6% των εφήβων απάντησαν σωστά όλες τις ερωτήσεις, ενώ το 42,9% απάντησε σωστά σε δύο ερωτήσεις. Ειδικότερα, οκτώ στους δέκα μαθητές/μαθήτριες γνωρίζουν πως τα λιπάσματα και τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούνται σε γεωργικές καλλιέργειες δεν είναι εντελώς ακίνδυνα για τα υδάτινα οικοσυστήματα της περιοχής, ενώ περίπου επτά στους δέκα μαθητές/μαθήτριες αγνοεί ότι μία κατηγορία ρυπαντών των υδάτων είναι οι υδρογονάνθρακες (Πίνακας 12).

Σχήμα 5. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων ως προς τη ρύπανση του νερού.

Πίνακας 12. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση ως προς τη ρύπανση του νερού.

	Ποσοστό (%)
Τα λιπάσματα που χρησιμοποιούνται σε γεωργικές καλλιέργειες είναι εντελώς ακίνδυνα για τα υδάτινα οικοσυστήματα της περιοχής.	84,3
Η αύξηση της θερμοκρασίας του νερού σε ένα υδάτινο οικοσύστημα αποτελεί παράδειγμα ρύπανσης του νερού.	40,0
Μία κατηγορία ρυπαντών των υδάτων είναι οι υδρογονάνθρακες.	27,9
Τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούνται σε γεωργικές καλλιέργειες είναι εντελώς ακίνδυνα για τα υδάτινα οικοσυστήματα της περιοχής.	82,9

Τέλος, εξετάστηκε ο βαθμός πληροφόρησης των μαθητών/μαθητριών σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη. Οι μαθητές/μαθήτριες δηλώνουν ότι είναι αρκετά έως πολύ πληροφορημένοι για τα προβλήματα αυτά με ποσοστά 61,4% και 23,6% αντίστοιχα, κάτι που δεν επιβεβαιώνεται αλλά έρχεται σε ανακολουθία με κάποια από τα αποτελέσματα των προηγούμενων γνώσεων που εξετάστηκαν (Πίνακας 13).

Πίνακας 13. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες ως προς το βαθμό πληροφόρησης του δείγματος για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Καθόλου	1	0,7
Ελάχιστα	12	8,6
Αρκετά	86	61,4
Πολύ	33	23,6
Απόλυτα	8	5,7
Σύνολο	140	100,0

Συμπεράσματα – Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να διερευνήσει και να αποτυπώσει τις γνώσεις και τις απόψεις όλων των μαθητών και μαθητριών της Β΄ τάξης των δύο Γενικών Λυκείων της Δημοτικής Ενότητας Ορεστιάδας σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Ως προς τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των μαθητών/μαθητριών παρατηρείται ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων είναι ικανοποιητικό, η οικονομική κατάσταση καλή και η πλειοψηφία των μαθητών/μαθητριών συμμετείχε σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο Γυμνάσιο ή και στη Α΄ τάξη λυκείου. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν τις γνώσεις των μαθητών/μαθητριών και το γενικότερο ενδιαφέρον τους για το περιβάλλον. (Αναστόπουλος κ.ά. 2005, Alp et al. 2008, Ραζο & Lavrador 2017, Varela-Candamio et al. 2018).

Προβαίνοντας σε μια γενική εκτίμηση των απαντήσεων που έδωσαν οι μαθητές/μαθήτριες, θα υποστηρίζαμε ότι, ανάλογα με το περιβαλλοντικό ζήτημα που εξετάζεται, το επίπεδο των περιβαλλοντικών γνώσεων των μαθητών/μαθητριών ποικίλλει και οι γνώσεις τους κρίνονται από μέτριες έως ικανοποιητικές. Παρόμοιο επίπεδο γνώσεων προέκυψε από τις έρευνες των Gendall et al. (1995), Φώκιαλη & Μουστάκας (2010), Harun et al. (2011). Αναλυτικότερα, διαπιστώνεται ότι οι γνώσεις των μαθητών/μαθητριών ως προς την εξασθένιση της στοιβάδας του όζοντος και τη ρύπανση του νερού οι γνώσεις κρίνονται ελλιπείς έως μέτριες. Αναφορικά με την κλιματική αλλαγή και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας οι γνώσεις τους είναι μέτριες έως καλές. Σχετικά με τα είδη της ανακύκλωσης όπως το πλαστικό, το γυάλινο μπουκάλι και το χαρτί είναι αρκετά καλές έως υψηλές, ενδεχομένως επειδή ο Δήμος της Ορεστιάδας, στην περιοχή του οποίου έλαβε χώρα η έρευνα, πραγματοποιεί την ανακύκλωση αυτών των ειδών. Ωστόσο, συχνά οι μαθητές/μαθήτριες παρανοούν ή συγχέουν έννοιες μεταξύ τους. Για παράδειγμα, πολλοί από αυτούς -οκτώ στους δέκα μαθητές/μαθήτριες- θεωρούν ότι η κλιματική αλλαγή ταυτίζεται με το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Με τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν και άλλες έρευ-

νες όπως των Tobler et al. (2012) και Yazdanparast et al. (2013). Παρ' όλα αυτά η πλειοψηφία των μαθητών/μαθητριών (85%) δηλώνει ότι είναι αρκετά έως πολύ πληροφορημένη για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη, χωρίς όμως να επιβεβαιώνεται σε όλες τις κατηγορίες των γνώσεων που εξετάστηκαν, οδηγώντας σε ανακολουθία με κάποια από τα αποτελέσματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πηγές απόκτησης γνώσεων των μαθητών/μαθητριών με την οικογένεια να εμφανίζεται ως η πρωταρχική πηγή, με ποσοστό 77,1%, γεγονός που αποδεικνύει τη διαρκή επίδρασή της στην προσωπικότητα του παιδιού και στην απόκτηση των γνώσεών του, κάτι που συμφωνεί με τις έρευνες των Αναστασάτος κ.ά. (2005), Ballantyne et al. (2006), Κυριακόπουλου κ.ά. (2016). Σε έρευνα που έγινε στη Φιλανδία (Leppänen et al. 2012), τονίζεται η σημασία της οικογένειας, καθώς μέσα σε αυτή «κληρονομούνται» ορισμένες στάσεις και συμπεριφορές των νέων απέναντι στο περιβάλλον. Ακολουθούν οι εκδρομές στη φύση, που πραγματοποιούν οι έφηβοι είτε με την οικογένεια τους είτε στα πλαίσια του σχολείου και έπεται το σχολείο, κύριος μεταδότης γνώσεων, και το διαδίκτυο, που ανάγεται στο προσφιλέστερο μέσο ενημέρωσης των σημερινών εφήβων. Μηδαμινή είναι η επίδραση των εκθέσεων σε μουσεία, ίσως εξαιτίας της απουσίας αυτών από τον τόπο διαμονής τους, καθώς και των περιοδικών-εφημερίδων, μέσω των οποίων οι σύγχρονοι μαθητές δεν φαίνονται να έχουν μεγάλη εξοικείωση.

Όπως προαναφέρθηκε το γενικό επίπεδο γνώσεων των μαθητών/μαθητριών διαφοροποιείται ανάλογα με το περιβαλλοντικό ζήτημα που εξετάζεται. Ωστόσο, οι περισσότεροι από αυτούς νομίζουν ότι είναι αρκετά έως πολύ πληροφορημένοι για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη, χωρίς αυτό να ισχύει πάντα. Τα παραπάνω πιθανώς να οφείλονται στην ποιότητα των παρεχομένων γνώσεων. Συγκεκριμένα, οι γνώσεις που παρέχονται από την οικογένεια συχνά είναι ελλιπείς και μη εμπεριστατωμένες καθώς και οι γονείς δεν είναι ειδικοί των περιβαλλοντικών θεμάτων αλλά απλοί δέκτες διαφόρων πληροφοριών. Από τη άλλη το σχολείο με τα ισχύοντα προγράμματα σπουδών προσεγγίζει επιδερμικά και αποσπασματικά τα ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον. Στην τάξη η περιβαλλοντική μάθηση περιορίζεται μόνο στην απομνημόνευση των περιβαλλοντικών όρων. Στην πράξη οι σπουδαστές δεν κατανοούν και δεν εκτελούν περιβαλλοντικές έννοιες, ιδιαίτερα την έννοια του «πράσινου καταναλωτισμού» (Ichsan et al. 2019). Επίσης, η υλοποίηση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι προαιρετική για τους εκπαιδευτικούς, όπως και η συμμετοχή των παιδιών σε αυτά. Ιδιαίτερα στο λύκειο οι μαθητές αποφεύγουν να συμμετέχουν σε αυτά λόγω της εμπλοκής των μαθητών σε άλλες εξωσχολικές δραστηριότητες και λόγω της προετοιμασίας των μαθητών για τις πανελλήνιες εξετάσεις (Manolas 2009). Κατά συνέπεια, οι έφηβοι, οι αυριανοί πολίτες, χάνουν τη δυνατότητα να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους και να εμβαθύνουν την περιβαλλοντική τους παιδεία (Manolas 2009).

Υπό το πρίσμα αυτών των διαπιστώσεων, μπορούν να διατυπωθούν ορισμένες συστάσεις. Κρίνεται απαραίτητο η σχολική κοινότητα να μεριμνήσει ώστε τα παιδιά να κατανοήσουν τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που τους περιβάλλουν, με παράλληλη ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας. Η σχολική κοινότητα και γενικότερα η τοπική κοινότητα οφείλουν να συμβάλλουν σημαντικά στην τοπική και εθνική αειφόρο ανάπτυξη, ώστε ο άνθρωπος να συνυπάρχει αρμονικά με το περιβάλλον (Τσιροπούλου 2015). Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η υλοποίηση προγραμμάτων για την ορθή ενημέρωση, άντληση και αξιοποίηση περιβαλλοντικών πληροφοριών από ειδικούς επιστήμονες, όχι μόνο στους μαθητές αλλά και στους ενήλικες -γονείς και εκπαιδευτικούς- που αποτελούν βασικές πηγές πληροφόρησης των παιδιών. Παράλληλα να εκπονηθούν παρόμοιες έρευνες, ώστε να αποκτηθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των ζητημάτων που εξετάζονται, καθώς και της πορείας τους. Εφόσον εντοπιστούν ελλιπείς γνώσεις ή παρανοήσεις των μαθητών σχετικά με το περιβάλλον, οι υπεύθυνοι χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής, οι υπεύθυνοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί, που είναι σε άμεση επαφή με τους μαθητές, να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν ανάλογα τις στρατηγικές τους.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Αναστασάτος, Ν. (2005). Σχολείο και Περιβάλλον, Από την Θεωρία στην Πράξη. Αθήνα: Ατραπός.
- Αναστόπουλος, Χ., Ξανθάκου, Ανδρεαδάκης, Ν., Καίλα Μ. (2005). Η επίδραση του σχολείου και της εκπαιδευτικής προέλευσης των μαθητών στις στάσεις τους απέναντι στο περιβάλλον σε σχέση με τους άξονες της γνώσης και της δήλωσης δράσης, 1ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Ισθμός Κορίνθου, 23-25 Σεπτεμβρίου 2005, σελ. 33-44.

- Κυριακόπουλος, Π., Μαρίνη, Κ., Σκαναβή, Κ. (2016). Η διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των εφήβων: Μια περιπτωσιολογική μελέτη στη Δυτική Αθήνα. Σε: Μανωλάς, Ε., Τσαντόπουλος, Γ. (Επιμ), Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, 8ος Τόμος: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία, σελ. 156-64.
- Ματζάνος, Δ., Παπαβασιλείου, Β., Μόγιας, Α. (2015). Γνώσεις και απόψεις μαθητών σε σχέση με προστατευόμενες περιοχές: εμπειρική μελέτη, Σε: Ε. Θεοδωροπούλου, Π. Φώκιαλη, Β. Παπαβασιλείου, Μ. Καΐλα (Επιμ), Περιβαλλοντική εκπαίδευση και αειφόρο ανάπτυξη. Αθήνα: Διάδραση.
- Νείλα, Ι., Κώτσης, Κ. (2007). Οικολογική γνώση και φιλοπεριβαλλοντική στάση μαθητών και εκπαιδευτικών: αποτίμηση της ελληνικής πραγματικότητας. Διδακτική φυσικών επιστημών και νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση, Πρακτικά 5ου Πανελληνίου συνεδρίου. Τεύχος Β, σελ. 878-888.
- Τζαμπερής, Ν., Μόγιας, Α., Παπαβασιλείου, Β. (2015). Διερεύνηση γνώσεων των μαθητών για θέματα ρύπανσης και διαχείρισης υδάτων, Σε: Ε. Θεοδωροπούλου, Π. Φώκιαλη, Β. Παπαβασιλείου, Μ. Καΐλα (Επιμ), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αειφόρος Ανάπτυξη. Αθήνα: Διάδραση.
- Τσιροπούλου, Σ. (2015). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως μέσο ανάδειξης της περιοχής του Δήμου Ορεστιάδας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ) 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 211-220.
- Φώκιαλη, Π., Μουστάκας, Λ. (2010). Γνώσεις των μαθητών λυκείου για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και την αειφόρο ανάπτυξη: Μελέτη περίπτωση στην πόλη της Ρόδου, στο Κανελλάκη Σ., Μαριδάκη-Κασσιωτάκη Κ., Παπαβασιλείου Β. (Επιμ), Διεργασίες σκέψης στο σχολείο και το περιβάλλον. Τόμος Α', Αθήνα: Πεδίο.

II. Ξενόγλωσση

- Ahmad, S.N.B., Juhdi, N., Awadz, A.S. (2010). Examination of Environmental Knowledge and Perceived Pro-Environmental Behavior among Students of University Tun Abdul Razak, Malaysia. International Journal of Multidisciplinary Thought. Vol. 1, pp. 328-342.
- Alp, E., Ertepinara, H., Tekkaya, C., Yilmaz, A. (2008). A survey on Turkish elementary school students' environmental friendly behaviours and associated variables. Environmental Education Research. Vol. 14, No. 2, pp. 129-143.
- Altuntas, E.C., Turan, S.L. (2018). Awareness of secondary school students about renewable energy sources. Renewable Energy. Vol. 116, pp. 741-748.
- Batri, B.E., Alami, A., Zaki, M., Nafidi, Y., Chenfour, D. (2019). Promotion of the Environmental Knowledge and Behavior through the Moroccan Syllabus of Sciences in the Middle School. International Electronic Journal of Elementary Education (IEJEE). Vol.11, Issue 4, pp. 371-381.
- Ballantyne, R., Fien, J., Packer, J. (2006). School Environmental Education Programme. Impacts upon Student and Family Learning. Environmental Education Research. Vol. 7, No. 1, pp. 23-37.
- Bozdemir, H., Kodan, H., Akdas, H.B. (2014). Primary school teacher candidates' offers to primary school students about environmental consciousness. Procedia-Social and Behavioral Sciences. Vol. 143, pp. 649-656.
- Buchanan, J., Pressick-Kilborn, K., Maher, D. (2019). Promoting Environmental Education for Primary School-aged Students Using Digital Technologies, EURASIA Journal of Mathematics. Science and Technology Education. Vol. 15, No. 2, pp. 1-15.
- Esa, N. (2010). Environmental knowledge, attitude and practices of student teachers. International Research in Geographical and Environmental Education. Vol. 19, No. 1, pp. 39-50.
- Freund, R., Mohr, D., Wilson, W. (2010). Statistical methods. Burlington, MA: Academic Press.
- Fryxell, G.E., Lo, C.W.H. (2003). The influence of environmental knowledge and values on managerial behaviours on behalf of the environment: an empirical examination of managers in China. Journal of Business Ethics. Vol. 46, pp. 45-69.
- Gambro, J.S, Switzky, J.N. (1996). A national survey of high school student Environmental Knowledge. Journal of Environmental Education. Vol. 27, pp. 28-33.

- Gendall, P., Smith, T.W., Russell, D. (1995). Knowledge of scientific and environmental facts: A comparison of six countries. *Marketing Bulletin*. Vol. 6, pp. 65-74.
- Gram-Hanssen, K. (2010). Standby consumption in households analyzed with a practice theory approach. *Journal of Industrial Ecology*. Vol. 14, pp. 150-165.
- Groves, F., Pugh, A. (1999). Elementary Pre-Service Teacher Perceptions of the Greenhouse Effect. *Journal of Science and Technology*. Vol. 8, No. 1, pp. 75-81.
- Haron, S.A., Paim, L., Yahaya, N. (2005). Towards sustainable consumption: an examination of environmental knowledge among Malaysians. *International Journal of Consumer Studies*. Vol. 29, pp. 426-436.
- Harun, R., Hock, L.K., Othman, F. (2011). Environmental knowledge and attitude among students in Sabah. *World Applied Sciences Journal*. Vol. 14, pp. 83-87.
- Hashimoto-Martell, E.A., McNeill, K.L., Hoffman, E.M. (2012). Connecting urban youth with their environment: The impact of an Urban Ecology course on student content knowledge. *Environmental Attitudes and Responsible Behaviors*. *Research in Science Education*. Vol. 42, pp. 1007-1026.
- Higde, E., Oztekin, C., Sahin, E. (2017). Turkish pre-service science teachers' awareness, beliefs, values, and behaviours pertinent to climate change. *International Research in Geographical and Environmental Education*. Vol. 26, No. 3, pp. 253-263.
- Ichsan, I.Z., Sigit, D.V., Miarsyah, M., Azrai, E.P., Heryant, E. (2019). Students' pro-environmental behavior and environmental learning outcomes based on green consumerism, *Jurnal Pendidikan Biologi Indonesia*. Vol. 5, No.1, pp. 109-116.
- League, M. B. (1997). Leadership grows in the schoolyard. *Science and Children*. Vol. 34, No. 6, pp. 18-21.
- Lee, K. (2011). The role of media exposure, social exposure and biospheric value orientation in the environmental attitude-intention-behaviour model in adolescents. *Journal of Environmental psychology*. Vol. 31, Issue 4, pp. 301-308.
- Leppänen, J. M., Haahla, A. E., Lensu, A. M., Kuitunen, M., T. (2012). Parent-child similarity in environmental attitudes: A pairwise comparison. *The Journal of Environmental Education*. Vol. 43, No. 3, pp. 162-176.
- Liarakou, G., Gavrilakis, C., Flouri, E. (2009). Secondary school teachers' knowledge and attitudes towards renewable energy sources. *Journal of Science and Education Technology*. Vol. 18, No. 2, pp. 120-129.
- Liefländer, A.K., Bogner, F.X. (2018). Educational impact on the relationship of environmental knowledge and attitudes. *Environmental Education Research*. Vol. 24, No. 4, pp. 611-624.
- Lindemann-Matthies, P. (2005). 'Loveable' mammals and 'lifeless' plants: How children's interest in common local organisms can be enhanced through observation of nature. *International Journal of Science Education*. Vol. 27, No. 6, pp. 655-677.
- Martin, S.C. (2003). The influence of outdoor schoolyard experiences on students' environmental knowledge, attitudes, behaviors, and comfort levels. *Journal of Elementary Science Education*. Vol. 15, No. 2, pp. 51-64.
- Manolas, E.I. (2009). Environmental Education Programs in Greek secondary schools: Practices, problems and promises. In: Taylor, N., Littledyke, M., Eames, C. and Coll, R.K. (Eds) *Environmental Education in Context: An International Perspective on the Development of Environmental Education*, Rotterdam; SENSE Publishers, pp. 83-98.
- Negev, M., Garb, Y., Biller, R., Sagy, G., Tal, A. (2010). Environmental problems, causes, and solutions: an open question. *The Journal of Environmental Education*. Vol. 4, No. 2, pp. 101-115.
- Paco, A., Lavrador, T. (2017). Environmental knowledge and attitudes and behaviours towards energy consumption. *Journal of Environmental Management*. Vol. 197, pp. 384-392.
- Pickett-Baker, J., Ozaki, R. (2008). Pro-environmental products: marketing influence on consumer purchase decision. *Journal of Consumer Marketing*. Vol. 25, No. 5, pp. 281-293.

- Polonsky, M.J., Vocino, A., Grau, S.L., Garma, R., Ferdous, A.S. (2012). The impact of general and carbon related environmental knowledge on attitudes and behavior of US consumers. *Journal of Marketing Management*. Vol. 28, pp. 238-263.
- Richmond, J.M., Morgan, R.F. (1977). *A National Survey of the Environmental Knowledge and Attitudes of Fifth Year Pupils in England*. Columbus: ERIC/SMEAC.
- Sarkar, M. (2011). Secondary students' environmental attitudes: The case of environmental education in Bangladesh. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. Vol. 1, Special Issue, pp. 106-116.
- Salleh, M.F.M., Zuki, N.H.M., Ismail, M.H., Abdullah, N. (2016). Chapter 44, Secondary School Students' Knowledge and Awareness on Environmental Issues, In: Fook, C.Y., Sidhu, G.K., Narasuman, S., Fong, L.L., and Rahman, S.B.A. (Eds), *Educate to Innovate, Proceedings of the 7th International Conference on University Learning and Teaching (InCULT)*, on 2–3 December 2014, Malaysia: Springer, pp. 563-577.
- Sawitri, D.R., Hadiyanto, H., Hadi, S.P. (2015). Pro-environmental Behavior from a Social Cognitive Theory Perspective. *Procedia Environmental Sciences*. Vol. 23, pp. 27–33.
- Tobler, C., Visschers, V.H.M., Siegrist, M. (2012). Consumers' knowledge about climate change. *Climatic Change*. Vol. 114, pp. 189–209.
- Tsantopoulos, G., Dalamagkidou, A., Bantoudi, F., Petkou, D., Aggelopoulos, S. (2016). Building environmental awareness through mass media in childhood. 9th Annual Conference of the EuroMed Academy of Business Innovation, Entrepreneurship and Digital Ecosystems. Warsaw, Poland, pp. 1818-1830.
- Vandrick, J. (2011). *The literature of environmental communication. The Internet's Influence on Environmental Awareness*, Thesis, College of Communication M.A. Depaul University.
- Varela-Candamio, L., Novo-Corti, I., García-Alvarez, M.T. (2018). The importance of environmental education in the determinants of green behavior: A meta-analysis approach. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 170, pp. 1565-1578.
- Watson, K., Halse, C.M. (2005). Environmental attitudes of pre-service teachers: a conceptual and methodological dilemma in cross-cultural data collection. *Asia Pasific Education Review*. Vol. 6, No. 1, pp. 59-71.
- Worsley, A., Skrzypiec, G. (1998). Environmental attitudes of senior secondary school students in South Australia. *Global Environmental Change*. Vol. 8, No. 3, pp. 209-225.
- Yazdanparast, T., Salehpour, S., Masjedi, M.R., Seyedmehdi, S.M., Boyes E., Stanisstreet, M., Attarchi, M. (2013). Global warming: Knowledge and views of Iranian students. *Acta Medica Iranica*. Tehran. Vol. 51, No. 3, pp. 178-184.

ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ 1ου ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Χρυσούλα Σαββοπούλου & Φωτεινή Μπαντούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να ερευνησει κατά πόσο η εφαρμογή καινοτόμων διδακτικών προσεγγίσεων είναι αποτελεσματικότερη από τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Συγκεκριμένα, διερευνάται ο βαθμός επίτευξης των μαθησιακών και παιδαγωγικών στόχων που τίθενται από τον διδάσκοντα μέσω της συγκριτικής εφαρμογής του διδακτικού μοντέλου βιοματικής μάθησης του Kolb και της παραδοσιακής διδασκαλίας και, συγκεκριμένα, της διάλεξης. Για την έρευνα επιλέχθηκε το κεφάλαιο της Βιοτεχνολογίας στο μάθημα της Βιολογίας και κατά τη διεξαγωγή της συμμετείχαν οι μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου του 1^{ου} Γυμνασίου Ορεστιάδας. Η διδασκαλία πραγματοποιήθηκε κατά αντιπαραβολή με τα δύο μοντέλα διδασκαλίας (Kolb και παραδοσιακό) σε δύο τμήματα του σχολείου. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι μαθητές που διδάχθηκαν το γνωστικό αντικείμενο με το μοντέλο του Kolb αφομοίωσαν αποτελεσματικότερα την νέα γνώση, ενώ εντυπωσιακός ήταν ο βαθμός συμμετοχής και ενδιαφέροντος του συνόλου σχεδόν των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία. Συγχρόνως, όμως, διαπιστώθηκε έλλειμμα εμπιστοσύνης των μαθητών για την απόκτηση γνώσεων με νέα διδακτικά μοντέλα.

Λέξεις κλειδιά: Διδασκαλία, παραδοσιακή διδασκαλία, βιοματική μάθηση, μοντέλο βιοματικής μάθησης του Kolb, Βιοτεχνολογία, 1^ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας

Εισαγωγή

Κοινή αγωνία των δασκάλων όλων των ειδικοτήτων και βαθμίδων εκπαίδευσης συνιστά η εξεύρεση διαφορετικών τρόπων διδασκαλίας και η υιοθέτηση του αποτελεσματικότερου προκειμένου να δημιουργηθούν ευνοϊκές και αποδοτικές συνθήκες μάθησης.

Η μάθηση αποτελεί μια πολυδιάστατη και πολυσύνθετη διαδικασία που αποσκοπεί στην απόκτηση και τροποποίηση γνώσεων, δεξιοτήτων, στρατηγικών, πεποιθήσεων, στάσεων και συμπεριφορών, ως αποτέλεσμα των ποικίλων εμπειριών του ατόμου (Shunk 2010). Σύμφωνα με τον Bloom (1956), διακρίνονται διαφορετικά επίπεδα μάθησης και στόχων. Συγκεκριμένα, οι τρεις άξονες μάθησης περιλαμβάνουν: α) τον γνωστικό τομέα που αφορά την ανάπτυξη γνώσεων, β) τον συναισθηματικό σχετικά με την ανάπτυξη στάσεων, πεποιθήσεων, εκτιμήσεων και συναισθημάτων, και γ) τον ψυχοκινητικό που αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Για την επεξήγηση του φαινομένου της μάθησης πραγματοποιήθηκαν πολλές επιστημονικές μελέτες που οδήγησαν στην ανάπτυξη σχετικών θεωριών, ανάλογα με τη φιλοσοφική-θεωρητική αφετηρία καθεμιάς. Ο συμπεριφορισμός ερμηνεύει τη μάθηση ως μια διαδικασία πρόσκτησης της γνώσης μέσω της ενίσχυσης της επιθυμητής συμπεριφοράς, καθώς εστιάζει στη συμπεριφορά του υποκειμένου και όχι στη διανοητική/υποκειμενική εμπειρία του (Moore 1999). Για τον εποικοδομητισμό (κονστροκτουβισμό), η μάθηση θεωρείται ως μια διαδικασία οικοδόμησης της γνώσης, που αποκτάται με ενεργητικό τρόπο από τον μαθητή και βασίζεται στην όλη εμπειρία του ατόμου (Sjoberg 2010). Οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες τέλος, τονίζουν τον ρόλο των κοινωνικοπολιτισμικών παραγόντων στη δημιουργία της γνώσης, αφού βασική ιδέα είναι ότι οι ανώτερες νοητικές λειτουργίες στο άτομο πηγάζουν από την αλληλεπίδραση με άλλα άτομα (Verenikina 2003).

Μια θεωρία μάθησης οδηγεί κατά κανόνα στη διατύπωση ενός ή περισσότερων κατάλληλων διδακτικών μοντέλων. Ο όρος «διδακτικό μοντέλο» δηλώνει το σύνολο των διδακτικών, μαθησιακών και οργανωτικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται από τον εκπαιδευτικό κατά τη διάρκεια της διδακτικής αλληλεπίδρασης, καθώς και τον τρόπο συσχέτισης των υλοποιούμενων δραστηριοτήτων, προκειμένου να επιτευχθούν από τον διδάσκοντα οι επιδιωκόμενοι διδακτικοί στόχοι (Ματσαγγούρας 2001).

Τα διδακτικά μοντέλα ομαδοποιούνται σε δύο κύριες κατηγορίες, σε αυτά που έχουν δασκαλοκεντρικό προσανατολισμό και αυτά που έχουν μαθητοκεντρικό προσανατολισμό. Στην πρώτη περίπτωση η μάθηση στηρίζεται στην απομνημόνευση και την πρακτική από την πλευρά του μαθητή, ο οποίος έχει παθητικό ρόλο, ενώ ο δάσκαλος θεωρείται αυθεντία και «μεταδίδει» τη γνώση χρησιμοποιώντας κυρίως εξωτερικές αμοιβές (Ματσαγγούρας 2001, Κόκκοτας 2009). Στα μαθητοκεντρικά μοντέλα διδασκαλίας, από την άλλη, καλλιεργούνται εσωτερικά κίνητρα στον μαθητή, ο οποίος αναλαμβάνει ενεργητικό ρόλο προκειμένου να ανακαλύψει τη μάθηση, με τον δάσκαλο στον ρόλο του καθοδηγητή και εμπνευστή (Παπάς 1990, Κεχαγιάς & Μανωλάς 2006).

Εφαρμόζοντας τη μαθητοκεντρική διδασκαλία ο μαθητής οδηγείται στη βιωματική μάθηση. Η βιωματική μάθηση, σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή διδασκαλία, αξιοποιεί τα βιώματα του μαθητή, καθώς στηρίζεται στη γνώση μέσα από την εμπειρία, και ενθαρρύνει την ενεργητική συμμετοχή του (Δεδούλη 2002).

Το μοντέλο βιωματικής μάθησης που ανέπτυξε ο Kolb το 1984 θεωρείται ότι αντιμετωπίζει με τον καλύτερο τρόπο τόσο την πολυμορφία διαφορετικών τύπων μάθησης, όσο και την ενεργητική συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία (Manolas & Kehagias 2005). Στηρίζεται στο θεμελιώδες αξίωμα ότι «η μάθηση είναι μία διαδικασία κατά την οποία η γνώση δημιουργείται μέσω του μετασχηματισμού της εμπειρίας» (Kolb 1984).

Σύμφωνα με το μοντέλο η διαδικασία της μάθησης διαιρείται σε τέσσερα στάδια: α) τη συγκεκριμένη εμπειρία – ο μαθητής βιώνει ένα συγκεκριμένο γεγονός–, β) την ανακλαστική εξέταση – εντοπίζει συγκεκριμένα στοιχεία της εμπειρίας και τα επεξεργάζεται–, γ) τον σχηματισμό εννοιών και γενικεύσεων – μέσω της διάλεξης κατανοεί και ερμηνεύει τα σημεία που εντόπισε– και δ) τον ενεργό πειραματισμό – ο μαθητής, σύμφωνα με τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο στάδιο, περνά σε συγκεκριμένες ενέργειες και δράση, οι οποίες στη συνέχεια είναι δυνατόν να αποτελέσουν συγκεκριμένη εμπειρία εκ νέου (Kolb 1984, Manolas & Kehagias 2005). Το μοντέλο έχει το σχήμα του κύκλου και ο κύκλος μάθησης μπορεί να επαναληφθεί σε περισσότερο πολύπλοκο επίπεδο έως ότου ο διδάσκων θεωρήσει ότι έχουν επιτευχθεί οι διδακτικοί στόχοι που έθεσε στην αρχή του μαθήματος (Kolb 1984).

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να ερευνηθεί κατά πόσο η εφαρμογή καινοτόμων διδακτικών προσεγγίσεων είναι αποτελεσματικότερη από τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο τμήματα της Γ΄ Τάξης του 1^{ου} Γυμνασίου Ορεστιάδας. Οι στόχοι της έρευνας είναι, μέσω της συγκριτικής εφαρμογής του μοντέλου βιωματικής μάθησης του Kolb και της παραδοσιακής διδασκαλίας και, συγκεκριμένα, της διάλεξης, να διερευνηθούν οι διαφορές ως προς: α) το ποσοστό συμμετοχής των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία, β) τον βαθμό αφομοίωσης της νέας γνώσης, γ) τον βαθμό εμπλοκής και συναισθηματικής ανάπτυξής τους.

Μεθοδολογία

Στην έρευνα εφαρμόστηκε η μελέτη περίπτωσης. Σχεδιάστηκε το μάθημα και εφαρμόστηκε σε μαθητές και μαθήτριες δύο τμημάτων της Γ΄ Τάξης του 1ου Γυμνασίου Ορεστιάδας, ηλικίας 14-15 ετών. Στο ένα τμήμα η διδασκαλία πραγματοποιήθηκε με το μοντέλο βιωματικής μάθησης του Kolb, ενώ, παράλληλα, στο άλλο τμήμα πραγματοποιήθηκε το ίδιο μάθημα με την παραδοσιακή μέθοδο της διάλεξης, ώστε να διερευνηθούν οι διαφορές στον βαθμό ενεργοποίησης του ενδιαφέροντος των μαθητών και της αποτελεσματικότητάς του.

Η διδασκαλία διήρκεσε 2 διδακτικές ώρες. Ως διδακτικά εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν βίντεο, ερωτηματολόγια ανοιχτού τύπου, διάλεξη με παρουσίαση σε διαφάνειες, η συζήτηση και η δημιουργική έκφραση των μαθητών με ζωγραφική και κολάζ. Παράλληλα, εφαρμόστηκε το μοντέλο του προελέγχου και μεταελέγχου.

Εφαρμογή της Έρευνας

Τα τμήματα που επιλέχθηκαν για την εφαρμογή της έρευνας είναι ισοδύναμα όσον αφορά την αναλογία αγοριών-κοριτσιών και όσον αφορά τον μέσο όρο της επίδοσής τους στον γενικό βαθμό και στο μάθημα της Βιολογίας.

Συγκεκριμένα: Τμήμα Γ2: 23 μαθητές (13 Αγόρια - 10 Κορίτσια)

Τμήμα Γ3: 21 μαθητές (10 Αγόρια - 11 Κορίτσια)

Ο Μ.Ο. επίδοσης: στο σύνολο των μαθημάτων για το Γ2 : 16,5 για το Γ3 : 16,9
στο μάθημα της Βιολογίας για το Γ2 : 17,2 για το Γ3 : 17,4

Η επιλογή του κεφαλαίου της Βιοτεχνολογίας ως ύλη γνωστικού περιεχομένου έγινε με κριτήριο τον βαθμό δυσκολίας στην αφομοίωση των εννοιών που πραγματεύεται.

ι) Διδασκαλία με το μοντέλο βιοματικής μάθησης του Kolb (τμήμα Γ2)

Αναλυτικά εφαρμόστηκαν τα εξής στάδια:

ΣΤΑΔΙΟ 1° - ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

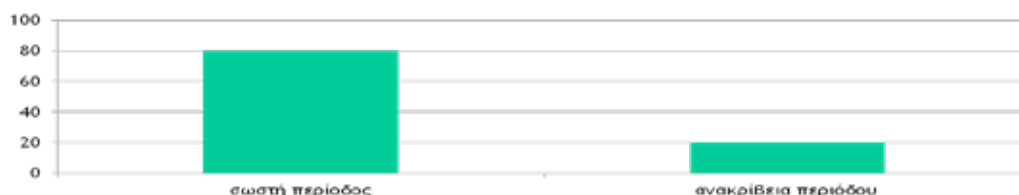
Μετά από σύντομη εισήγηση στο θέμα, οι μαθητές παρακολούθησαν μία συρραφή από 4 βίντεο σχετικά με τα επιτεύγματα της Βιοτεχνολογίας. Στο τελικό βίντεο που δημιουργήθηκε αναφέρονται: η δράση της CRISPR (κρίσπαρ) στο DNA, η «τρισδιάστατη εκτύπωση» 3-D ανθρώπινων οργάνων, ένα τρέιλερ από την ταινία GATTACA, και τρία επιτεύγματα της Βιοτεχνολογίας.

Στο στάδιο αυτό οι μαθητές επιχειρούν με τις υπάρχουσες γνώσεις τους να κατανοήσουν αυτό που παρακολουθούν χωρίς επιπλέον πληροφόρηση.

ΣΤΑΔΙΟ 2° - ΑΝΑΚΛΑΣΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Κατά το δεύτερο στάδιο δόθηκε Φύλλο Εργασίας με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, ώστε οι μαθητές να αποτυπώσουν την υπάρχουσα γνώση με την ευκολία της παρατήρησης και να εντοπίσουν συγκεκριμένα σημεία και στοιχεία της συγκεκριμένης εμπειρίας. Ζητήθηκε από τους μαθητές σε ομάδες 3-4 ατόμων να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα:

1-Να ταξινομήσετε χρονολογικά τα βίντεο. Ποια στοιχεία υποδεικνύουν την απάντησή σας;

Οι μαθητές τοποθέτησαν τα 4 βίντεο στη σωστή περίοδο σε ποσοστό περίπου 80%. Δεν μπόρεσαν όμως να υποδείξουν σαφή στοιχεία για την περίοδο που επέλεξαν, αναδεικνύοντας ελλείμματα γνώσης και ασάφειες στις απόψεις τους για τη Βιοτεχνολογία.

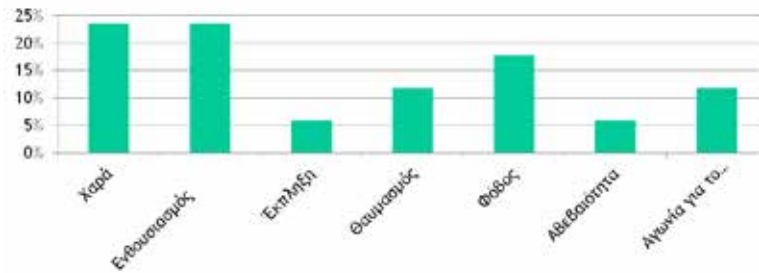
2-Ποιο επίτευγμα - βίντεο σας εντυπωσίασε περισσότερο και γιατί;

Το 60% των μαθητών εντυπωσιάστηκε από το 2° βίντεο (3-D εκτύπωση ανθρώπινων οργάνων), καθώς τους ενθουσίασε η δυνατότητα εφαρμογής σε περιπτώσεις μεταμοσχεύσεων. Επιπλέον, το βίντεο αυτό ήταν πιο κατανοητό σε αυτούς και πιο κοντά στην εμπειρία τους.

3-Τι συναισθήματα ή προβληματισμούς σας προκάλεσαν;

Χαρά	24%
Ενθουσιασμός	24%
Έκπληξη	6%
Θαυμασμός	12%
Φόβος	18%
Αβεβαιότητα	6%
Αγωνία για το μέλλον	12%

Οι μαθητές εξέφρασαν ανάμεικτα συναισθήματα απέναντι στο νέο αντικείμενο της Βιοτεχνολογίας. Από τη μία ένιωσαν χαρά και ενθουσιασμό για τα επιτεύγματά της, από την άλλη όμως διατύπωσαν φόβο και αγωνία μπροστά στο άγνωστο για αυτούς αντικείμενο.

Στο τέλος της δραστηριότητας, γνωστοποίησαν τις απαντήσεις τους σε όλη την τάξη και καθοδηγήθηκαν στο επόμενο στάδιο.

ΣΤΑΔΙΟ 3ο - ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΕΥΣΕΩΝ

Κατά το στάδιο αυτό παρακολούθησαν μια διάλεξη από τη διδάσκουσα με τη βοήθεια διαφανειών σχετικά με τις αρχές της Βιοτεχνολογίας και τις εφαρμογές της στην καθημερινή ζωή, τη σκοπιμότητα και τους προβληματισμούς που ανακύπτουν. Η διάλεξη επικεντρώθηκε στην ύλη που προτείνεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Γ΄ Γυμνασίου.

ΣΤΑΔΙΟ 4ο - ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ

Στη συνέχεια, σε ομάδες 2-3 ατόμων κλήθηκαν να φανταστούν μια σύντομη ιστορία με τίτλο: «Εικόνες της καθημερινότητας το 2050!». Είχαν την επιλογή να εξιστορήσουν ένα καθημερινό περιστατικό, είτε να ζωγραφίσουν, με λεπτομέρειες που θεωρούν σημαντικές, τα προϊόντα ή υπηρεσίες της Βιοτεχνολογίας. Δόθηκε η ευκαιρία στους μαθητές να αναζητήσουν πληροφορίες για τα επιτεύγματα της Βιοτεχνολογίας και τα προϊόντα της και με μια κριτική ματιά να φανταστούν την καθημερινότητα στο μέλλον.

Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν στη δραστηριότητα σε ποσοστό 50%. Ανέφεραν προϊόντα Βιοτεχνολογίας που αφορούν τις θεραπείες από ασθένειες, εμβόλια και τροφές. Παρατηρήθηκε ενθουσιώδης συμμετοχή στη συζήτηση και στην ανταλλαγή απόψεων για τις επιπτώσεις των προϊόντων αυτών στην ποιότητα ζωής. Αναφέρθηκαν όμως επίσης σε ρομπότ, διαδικτυακές χρήσεις αυτοματισμών και τη χρήση ήπιων μορφών ενέργειας (κυρίως ηλιακής) για τις μεταφορές. Επομένως, διαπιστώθηκε σύγχυση των προϊόντων της Βιοτεχνολογίας με αυτά της σύγχρονης Τεχνολογίας γενικότερα.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να ολοκληρωθεί ο κύκλος του μοντέλου. Καθώς όμως εντοπίστηκαν αδυναμίες στην κατανόηση των εννοιών, θεωρήθηκε απαραίτητο να επαναληφθούν τα στάδια της συγκεκριμένης εμπειρίας και της ανακλαστικής εξέτασης.

ΣΤΑΔΙΟ 5ο - ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Η παρουσίαση των εργασιών που ακολούθησε χρησιμοποιήθηκαν ως αφορμή για την εκ νέου συγκεκριμένη εμπειρία.

ΣΤΑΔΙΟ 6ο - ΑΝΑΚΛΑΣΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Οι μαθητές μοιράστηκαν τις ιδέες τους, κατανόησαν καλύτερα τις έννοιες και επαναπροσδιόρισαν τη στάση τους ως προς τα συγκεκριμένα ζητήματα.

ii) Παραδοσιακή διδασκαλία (τμήμα Γ3)

Η παραδοσιακή διδασκαλία είναι κατά βάση δασκαλοκεντρική διδασκαλία. Κατά την έναρξη της διδασκαλίας οι μαθητές κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με τις υπάρχουσες γνώσεις τους πάνω στην Βιοτεχνολογία, τη Γενετική Μηχανική και τους Γενετικά Τροποποιημένους Οργανισμούς (Γ.Τ.Ο.). Σκοπός των ερωτήσεων αυτών είναι να ανασυρθεί η προϋπάρχουσα γνώση και να δημιουργηθεί κατάλληλο υπόβαθρο αποριών που θα οδηγήσουν τους μαθητές να παρακολουθήσουν τη διάλεξη.

Οι ερωτήσεις αναδεικνύουν την προϋπάρχουσα γνώση σε έννοιες της Βιοτεχνολογίας. Συγκεκριμένα:

Ερώτηση 1: Η χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος είναι απαραίτητη προϋπόθεση για: α. τη γονιδιακή θεραπεία, β. την παραγωγή ψωμιού, γ. να προσανατολιζόμαστε όταν ταξιδεύουμε.

Ερώτηση 2: Η γενετική μηχανική: α. είναι κλάδος της μηχανολογίας, β. αποτελεί εργαλείο της Βιοτεχνολογίας, γ. μας επιτρέπει να παρατηρούμε το DNA στο μικροσκόπιο.

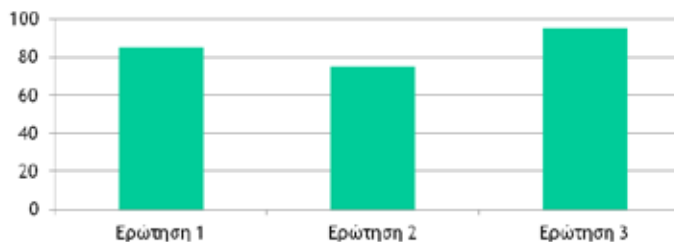
Ερώτηση 3: Οι γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί έχουν υποστεί: α. ζύμωση, β. λίφτιγκ, γ. αλλαγή του γενετικού τους υλικού.

Οι σωστές απαντήσεις των μαθητών:

Στην ερώτηση 1: 85%.

Στην ερώτηση 2: 75%.

Στην ερώτηση 3: 95%.

Συμπέρασμα: οι μαθητές έχουν μια ασαφή άποψη και έλλειμμα γνώσης για τη Βιοτεχνολογία και τα προϊόντά της.

Στη συνέχεια, ακολούθησε η διάλεξη από τη διδάσκουσα με τη βοήθεια προβολής διαφανειών. Έγινε χρήση των ίδιων διαφανειών που προβλήθηκαν και στο τμήμα στο οποίο πραγματοποιήθηκε το μάθημα με το μοντέλο του Kolb.

Στο τέλος της διάλεξης ζητήθηκε από τους μαθητές να απαντήσουν σε ερωτήσεις κατανόησης:

A. Να σημειώσετε 3 προϊόντα σε κάθε στήλη του παρακάτω πίνακα.

Βιοτεχνολογικές εφαρμογές που δεν απαιτούν χρήση της γενετικής μηχανικής	Βιοτεχνολογικές εφαρμογές που απαιτούν χρήση της γενετικής μηχανικής

B. Να σημειώσετε 3 γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς και από μια νέα ιδιότητα που μπορεί να διαθέτει ο καθένας

Οργανισμοί	Ιδιότητες

Οι πίνακες συμπληρώθηκαν σωστά από το 75% των μαθητών.

Στη συνέχεια δόθηκε υλικό από το βιβλίο του μαθητή προς μελέτη και ζητήθηκε από τους μαθητές, αφού μελετήσουν το υλικό, να επεξεργαστούν για το επόμενο μάθημα τις παρακάτω ερωτήσεις και δραστηριότητες:

1. Τι πρέπει κυρίως να εξετάζουμε κάθε φορά που παράγουμε με κάποια μέθοδο ένα φαρμακευτικό προϊόν;

Οι ορθές απαντήσεις των μαθητών ανήλθαν στο 35%.

2. Παρουσιάστε σε ένα κολάζ με φωτογραφίες αγαθά – προϊόντα βιοτεχνολογίας του 2050 που πιστεύετε ότι θα υπάρχουν και θα είναι χρήσιμα στην καθημερινότητα των ανθρώπων.

Στη δραστηριότητα ανταποκρίθηκε το 30% των μαθητών.

Αποτελέσματα

Από τα αποτελέσματα της έρευνας, ως προς τη συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία παρατηρούμε ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν σε ποσοστό:

- 50% στο τμήμα διδασκαλίας του Kolb
- 30% στο τμήμα με την παραδοσιακή διδασκαλία.

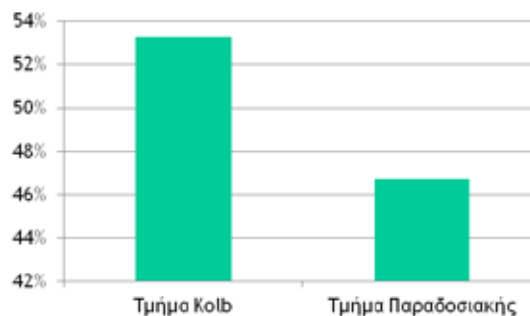
Μετά την πάροδο 10 ημερών, δόθηκε στους μαθητές και των 2 τμημάτων ένα Φύλλο Αξιολόγησης για την αποτίμηση του βαθμού κατανόησης και μάθησης του γνωστικού περιεχομένου, καθώς και για την αποτύπωση της προσωπικής τους άποψης για τη συνολική διαδικασία του μαθήματος. Συγκεκριμένα:

Η 1η ερώτηση ελέγχει την αφομοίωση της νέας γνώσης. Δίνονται κάποιοι οργανισμοί με αναφορά σε ιδιότητες που έχουν και καλούνται οι μαθητές να τους κατατάξουν σε Γενετικά Τροποποιημένους (Γ.Τ.Ο.) ή μη.

1η. Να τοποθετήσετε τους παρακάτω οργανισμούς στην κατάλληλη στήλη: 1) Βακτήριο που παράγει φαρμακευτική πρωτεΐνη, 2) Αγελάδα που παράγει περισσότερο γάλα, 3) Βακτήριο που μετατρέπει το γάλα

σε γιαούρτι, 4) Αγελάδα που παράγει στο γάλα της την ανθρώπινη ορμόνη α1 αντιθρυψίνη (AAT), 5) Ντομάτα που προέρχεται από αναρριχώμενη ντοματιά, 6) Κλωνοποιημένο πρόβατο, 7) Ψωμί, 8) Ντομάτα που αντέχει περισσότερες μέρες.

Παρατηρούμε ότι το τμήμα με τη παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας υστερεί στην αφομοίωση της νέας γνώσης.

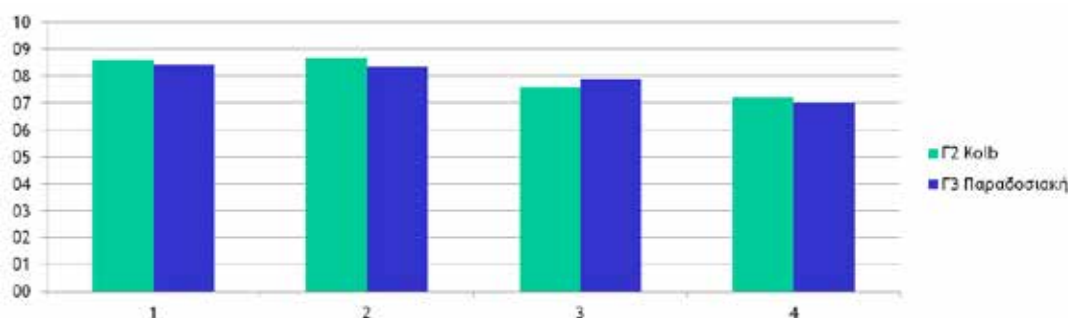
Η 2η ερώτηση ελέγχει τον βαθμό της συναισθηματικής εμπλοκής του μαθητή.

2η. Βαθμολογείστε από 0 (καθόλου)-10 (άριστα):

1. Πόσο ευχάριστη ήταν η ώρα του μαθήματος;
2. Πόσο ενδιαφέρον παρουσίασε το μάθημα;
3. Πόσο διευρύνθηκαν οι γνώσεις σου;
4. Πόσο αυξήθηκε το ενδιαφέρον σου πάνω στα θέματα της Βιοτεχνολογίας;

Οι μέσοι όροι στις απαντήσεις των μαθητών έχουν ως εξής:

	1	2	3	4
Γ2 Kolb	8,6	8,7	7,6	7,2
Γ3 Παραδοσιακή	8,4	8,3	7,9	7,0

Από τις απαντήσεις των μαθητών γίνεται αντιληπτό ότι οι μαθητές του τμήματος που διδάχθηκε με το μοντέλο βιοματικής μάθησης του Kolb ανέπτυξαν θετικότερη στάση και εξέφρασαν περισσότερο ενθουσιασμό και ενδιαφέρον για το μάθημα και τη διαδικασία του.

Συγχρόνως, όμως, ενδιαφέρον έχει ότι από τα αποτελέσματα προκύπτει πως οι μαθητές του τμήματος της παραδοσιακής διδασκαλίας θεωρούν ότι οι γνώσεις τους διευρύνθηκαν περισσότερο σε σχέση με τους μαθητές του τμήματος του Kolb. Η διατύπωση αυτή όμως έρχεται σε αντιπαράθεση με τα αποτελέσματα της προηγούμενης ερώτησης. Επομένως, οι μαθητές εκτιμούν ότι μαθαίνουν καλύτερα και αποτελεσματικότερα μέσω της παραδοσιακής διδασκαλίας, πεποίθηση που η έρευνα αυτή διαψεύδει.

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Ο σκοπός αυτής της εργασίας ήταν να διερευνηθεί η αποτελεσματικότητα νέων διδακτικών προσεγγίσεων, και συγκεκριμένα του διδακτικού μοντέλου βιοματικής μάθησης του Kolb, σε σύγκριση με την παραδοσιακή μέθοδο της διάλεξης αναφορικά με την επίτευξη γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών εκπαιδευτικών στόχων.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι μαθητές που παρακολούθησαν το μάθημα με το μοντέλο βιοματικής μάθησης του Kolb συμμετείχαν ενεργητικά στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφομοίωσαν τη νέα γνώση και ενεπλάκησαν συναισθηματικά σε μεγαλύτερο βαθμό και ικανοποιητικότερα σε σχέση με αυτούς στους οποίους εφαρμόστηκε η παραδοσιακή διάλεξη.

Επίσης, διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές δεν είναι εξοικειωμένοι με τα νέα διδακτικά μοντέλα, καθώς θεωρούν ότι δημιουργείται έλλειμμα γνώσης με αυτά. Αντιθέτως, στο γνωστικό κομμάτι «εμπιστεύονται» περισσότερο την παραδοσιακή διδασκαλία, αφού εκτιμούν ότι οι γνώσεις τους διευρύνθηκαν περισσότερο με την παραδοσιακή μέθοδο, εκτίμηση που διαψεύδεται από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

Τέλος, για τον εκπαιδευτικό τα στάδια του Kolb αποτελούν ένα πολύ συγκεκριμένο πλαίσιο που κατευθύνει το εύρος και το επίπεδο ανάλυσης του διδακτικού του αντικειμένου. Η διαχείριση των κύκλων μάθησης εξαρτάται από τους στόχους που θέτει και έχει τη δυνατότητα να τους προσαρμόζει μέσω της ανατροφοδότησης που λαμβάνει από τους μαθητές.

Προτείνεται τα αποτελέσματα της έρευνας να ληφθούν υπόψη από την εκπαιδευτική και την επιστημονική κοινότητα για τον εκ νέου σχεδιασμό της διδακτικής πρακτικής. Συγκεκριμένα, για τη δημιουργία ευνοϊκών και αποδοτικών συνθηκών μάθησης προτείνεται η εφαρμογή καινοτόμων διδακτικών μοντέλων γενικότερα, και του βιωματικού μοντέλου του Kolb ειδικότερα, και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, είναι σημαντικό να γίνεται συστηματική επιλογή αυτών των μοντέλων από τον διδάσκοντα, με στόχο την εξοικείωση του μαθητή σε αντίστοιχα διδακτικά εργαλεία και πρακτικές.

Για να υλοποιηθούν όμως τα παραπάνω, είναι απαραίτητο οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων να θέσουν ως προτεραιότητα την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης του μαθήματος με τα νέα διδακτικά μοντέλα. Προτείνεται να πραγματοποιηθεί η διάχυση καλών πρακτικών και καινοτόμων δράσεων προς την εκπαιδευτική κοινότητα, προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να εφοδιαστούν με το απαραίτητο θεωρητικό και πρακτικό υπόβαθρο για την υιοθέτηση και εφαρμογή των νέων διδακτικών προσεγγίσεων, αφού πειστούν για τα οφέλη τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, τόσο για τους ίδιους όσο και για τους μαθητές τους.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Δεδούλη, Μ. (2002). Βιωματική μάθηση-Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων. Τομ. 6, σελ. 145-159.

Κεχαγιάς, Θ., Μανωλάς, Ε. (2006). «Παράλληλη και σε Σειρά Σύνδεση Κυκλωμάτων» στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Μια Πρόταση Ενεργητικής Μάθησης. Νέα Παιδεία. Τεύχ. 117, σελ. 58-66.

Κόκκοτας, Π. (2009). Η Διδακτική των Φυσικών Επιστημών. Σύγχρονες Προσεγγίσεις στη Διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας, Η. (2001). Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη. Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Αθήνα: Gutenberg.

Παπάς, Α. (1990). Μαθητοκεντρική Διδασκαλία. Αθήνα: Βιβλία για όλους.

Shunk, H. D. (2010). Θεωρίες Μάθησης. Μια Εκπαιδευτική Προσέγγιση. Αθήνα: Μεταίχιμο.

II. Ξενόγλωσση

Kolb, D. (1984) *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, pp. 20-38.

Manolas, E, Kehagias, T. (2005). Kolb's experiential learning model: Enlivening Physics courses in primary education. *Proceedings of the 2nd International Conference, Hands-on Science: Science in a Changing Education*. Jul 13-16; Rethymno: University of Crete, pp. 286-289.

Moore, J. (1999). The Basic Principles of Behaviorism. In: Thyer, B.A. (Ed), *The Philosophical Legacy of Behaviorism*. Great Britain: Kluwer Academic Publishers, pp. 41-68.

Bloom, B. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives. Handbook I: Cognitive Domain*. New York: McKay Company Inc.

Sjøberg, S. (2010). Constructivism and Learning. In: Peterson, P., Baker, E., McGaw, B. (Eds), *International Encyclopedia of Education*. Vol. 5, pp. 485-490.

Verenikina, I.M. (2003). Vygotsky's Socio-Cultural Theory and the Zone of Proximal Development. In Hasan, H.M., Verenikina, I.M., Gould, E.L. (Eds), *Expanding the Horizon. Information Systems and Activity Theory*. Wollongong: University of Wollongong Press, pp. 4-14.

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΒ: ΜΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Πασχαλίνα Σίσκου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη σημερινή εποχή υπάρχει έντονος προβληματισμός γύρω από το ζήτημα της αναζήτησης νέων εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Η αυξανόμενη ζήτηση για ενεργειακή κάλυψη του ανθρώπινου πληθυσμού, οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που έχουν ήδη αρχίσει να είναι εμφανείς και που οφείλονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην αλόγιστη χρήση των συμβατικών καυσίμων, αλλά και οι ανησυχίες της παγκόσμιας κοινότητας για την εξάντληση των ορυκτών καυσίμων έχουν οδηγήσει τον επιστημονικό κόσμο στην εξεύρεση νέων καθαρών και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η βιοματική μάθηση αποτελεί μία διαδικασία μάθησης που επικεντρώνεται στην ενεργό συμμετοχή του μαθητή και όχι στην παθητική αποδοχή των πληροφοριών. Έτσι, ο μαθητής ανακαλύπτει μόνος του τη γνώση έχοντας ως αφορμή τα βιώματά του. Η εργασία αυτή επικεντρώνεται στο μοντέλο βιοματικής μάθησης του Kolb και επιχειρείται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της διδασκαλίας του ζητήματος ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου Νέας Βύσσας στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο μάθημα της Ευέλικτης Ζώνης κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2018-2019.

Λέξεις κλειδιά: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, βιοματική μάθηση, μοντέλο του Kolb

Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η διερεύνηση του ζητήματος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η εφαρμογή του ζητήματος αυτού ως αντικείμενο διδασκαλίας στη Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου Νέας Βύσσας εφαρμόζοντας το μοντέλο βιοματικής μάθησης του Kolb.

Η επιλογή του θέματος αυτού έγινε γιατί η αναζήτηση νέων πηγών ενέργειας αποτελεί αντικείμενο έντονης συζήτησης της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας τα τελευταία χρόνια. Η παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας προβλέπεται ότι θα αυξηθεί, ακόμη και ενόψει της σημαντικής πτώσης της ενεργειακής έντασης, τουλάχιστον 2 φορές από το μέσο όρο σε σχέση με τη σημερινή κατάσταση λόγω της αύξησης του πληθυσμού και της οικονομικής ανάπτυξης. Αυτή η απαίτηση θα μπορούσε να ικανοποιηθεί κατ' αρχήν από τους ορυκτούς ενεργειακούς πόρους, ιδίως τον άνθρακα. Ωστόσο, ο σωρευτικός χαρακτήρας των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα απαιτεί την αναζήτηση νέων λύσεων στο ενεργειακό πρόβλημα (Lewis & Nocera 2006).

Πέρα από τους προβληματισμούς για την αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού και την οικονομική ανάπτυξη, η αλλαγή του κλίματος και η ανάγκη κάλυψης του κενού πρόσβασης στην ηλεκτρική ενέργεια τόνωσαν την αναζήτηση νέων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Zarf et al. 2015). Στο πρόβλημα της εξεύρεσης νέων ενεργειακών πόρων έρχεται να αυξηθεί και η ανησυχία για την εξάντληση των ορυκτών καυσίμων καθιστώντας ακόμη περισσότερο επιτακτική την ανάγκη για εκμετάλλευση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες για εξέλιξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τα ορυκτά καύσιμα συνεχίζουν να κυριαρχούν στην ενεργειακή σκηνή σε όλο τον κόσμο. Παρ' όλο που οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας διαδραματίζουν ένα μικρό και χρήσιμο ρόλο στην ηλεκτροδότηση και στις ενεργειακές μας ανάγκες, υπάρχει πολύς δρόμος ακόμα προκειμένου να φτάσουμε στα ικανοποιητικά επίπεδα (Sukhatme & Nayak 2018).

Το δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας επικεντρώνεται στη βιοματική μάθηση, η οποία αποτελεί μία φιλοσοφία της μάθησης που περιλαμβάνει τις παραδοσιακές θεωρίες μάθησης, τονίζοντας όμως ότι η πηγή του εκπαιδευτικού υλικού μπορεί να προέρχεται από την εμπειρία, σε αντίθεση με την παραδοσιακή άποψη της διδασκαλίας και των διαλέξεων (Fowler 2008).

Η ανάγκη για ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας εμφανίζεται ολοένα και πιο έντονη στις

μέρες μας. Οι δυσκολίες στην επικοινωνία, τα προβλήματα συμπεριφοράς, οι συγκρούσεις, η απομόνωση συμβάλλουν στην αναζήτηση και εφαρμογή μοντέλων εκμάθησης προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Η βιωματική μάθηση έρχεται να αντιπαρατεθεί στις παραδοσιακές παιδαγωγικές διαδικασίες μάθησης. Ο εκπαιδευόμενος εμπλέκεται ο ίδιος στην πραγματικότητα που εξετάζει και δεν αποτελεί παθητικό ακροατή του διδάσκοντος. Έτσι, παύει να είναι ένας απλός αποδέκτης μηνυμάτων αλλά συμμετέχει ενεργά στην όλη διαδικασία της μάθησης. Με βάση τη βιωματική μάθηση, ο μαθητής βιώνει το ζήτημα ή το φαινόμενο που ερευνά, αποκτώντας έτσι βαθύτερη κατανόηση των εννοιών και των φαινομένων που μελετά (Καλοβρέκτης & Πηγαδάς 2011).

Σκοπός της εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη βιωματική μάθηση, είναι να καταστήσει τους μαθητές ικανούς να διαχειρίζονται, ατομικά και συλλογικά, με αυτονομία, δημιουργικότητα, κριτική στάση, αποτελεσματικότητα και ευθύνη τις προσωπικές, μαθησιακές και κοινωνικές καταστάσεις (Ματσαγγούρας 2011). Αυτό που περισσότερο έχει σημασία στη βιωματική μάθηση δεν είναι η απόκτηση απλώς και μόνο πληροφοριών τις οποίες ενδεχομένως μετά από λίγο καιρό οι μαθητές δε θα θυμούνται, αλλά η απόκτηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων (Niemi 2002).

Στη βιωματική μάθηση, ο δάσκαλος δεν είναι κυρίαρχος αλλά ο ρόλος του περιορίζεται στο να παρέχει συμβουλές και να καθοδηγεί τη μαθησιακή διαδικασία. Ο μαθητής και ο εκπαιδευτικός είναι συνδημιουργοί της διαδικασίας μάθησης και όχι εκτελεστές κάποιας προειλημμένης απόφασης. Έτσι, ανοίγεται ένα ευρύ πεδίο σε ανοιχτές διδακτικές διαδικασίες, που εξασφαλίζονται μέσα από ανοιχτά Αναλυτικά Προγράμματα (Χρυσafiδης 2004).

Στα πλαίσια της βιωματικής μάθησης έχουν αναπτυχθεί πολλά μοντέλα μάθησης από σημαντικούς παιδαγωγούς, μεταξύ των οποίων βρίσκονται ο Dewey στις ΗΠΑ (θεωρία του Πραγματισμού), ο Kerschensteiner στη Γερμανία (Σχολείο εργασίας), ο Blonskij στη Σοβιετική Ένωση (Πολυτεχνική Εκπαίδευση) (Χρυσafiδης 2004), ο Makarenko στη Σοβιετική Ένωση και οι Key, Montessori και Decroly στο πλαίσιο του παιδοκεντρικού σχολείου (Ματσαγγούρας 2011).

Ένα πολύ γνωστό μοντέλο μάθησης είναι αυτό του Kolb, το οποίο έχει καθιερωθεί ως «ο εμπειρικός κύκλος της μάθησης» (Fowler 2008). Σύμφωνα με τον Kolb, τα αποτελέσματα της γνώσης προκύπτουν από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στη θεωρία και την εμπειρία. Έτσι, η μάθηση είναι η διαδικασία με την οποία η γνώση δημιουργείται μέσω του μετασχηματισμού της εμπειρίας. Αυτή η άμεσα βιωματική διαδικασία απαιτεί την ενεργό συμμετοχή του μαθητή (Konak et al. 2014). Το μοντέλο μάθησης του Kolb περιλαμβάνει τέσσερα στάδια που αποτελούν τον κύκλο της μάθησης, τη συγκεκριμένη εμπειρία, την ανακλαστική εξέταση, το σχηματισμό εννοιών και γενικεύσεων (αφηρημένη νοητική πρόσληψη) και τον ενεργό πειραματισμό (Manolas 2006). Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η μάθηση ακολουθεί ένα συνεχώς επαναλαμβανόμενο κύκλο, όπου κάθε φορά που ένας μαθητής ολοκληρώνει τον κύκλο της μάθησης, η μάθηση λαμβάνει χώρα σε ένα υψηλότερο και πιο πολύπλοκο επίπεδο (Poore et al. 2014).

Στο τρίτο μέρος αυτής της εργασίας επιχειρείται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της διδασκαλίας του ζητήματος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου Νέας Βύσσης σύμφωνα με τα στάδια του μοντέλου βιωματικής μάθησης του Kolb.

Επομένως, η δομή της εργασίας είναι η εξής: Στο πρώτο μέρος αναλύεται το ζήτημα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στο δεύτερο μέρος γίνεται μία εισαγωγή στη βιωματική μάθηση και αναλύεται το μοντέλο του Kolb και στο τρίτο μέρος επιχειρείται η δημιουργία και η εφαρμογή ενός σχεδίου διδασκαλίας σχετικού με το θέμα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με βάση τα στάδια του μοντέλου του Kolb.

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνουμε μετά λύπης πως οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής εμφανίζονται στον πλανήτη μας ολοένα και περισσότερο και πως τα ακραία καιρικά φαινόμενα εκδηλώνονται σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με το τι γινόταν στο παρελθόν. Είναι κοινά αποδεκτό ότι η παγκόσμια αλλαγή του κλίματος αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες απειλές για το μέλλον της ανθρωπότητας. Η αλλαγή αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εκπομπές των λεγομένων «αερίων του θερμοκηπίου» που συνοδεύουν αναπόφευκτα την παραγωγή ενέργειας από συμβατικά καύσιμα (Μπινιόπουλος & Χαβιαρόπουλος 2019). Επιπλέον, οι έκδηλοι προβληματισμοί γύρω από το ζήτημα της εξάντλησης των συμβατικών καυσίμων στρέφει το ενδιαφέρον των ειδικών για αναζήτηση νέων εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Με την τόνωση των πρόσφατων τεχνολογικών εξελίξεων και της αυξανόμενης ανησυχίας σχετικά με τη βιωσιμότητα και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της χρήσης συμβατικών καυσίμων, η

προοπτική παραγωγής καθαρής και βιώσιμης ενέργειας σε σημαντικές ποσότητες από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας προκαλεί ενδιαφέρον σε όλο τον κόσμο (Godfrey 2004).

Η αναζήτηση καθαρών και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχει αποφέρει τεράστια ανάπτυξη και νέες εξελίξεις στις τεχνολογίες αυτές σε λίγα χρόνια, μειώνοντας το κόστος και ενθαρρύνοντας τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας σε πολλά έθνη, τόσο αναπτυγμένα όσο και αναπτυσσόμενα, να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Patel 2005). Οι δυνατότητες χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας παρέχουν μία εξαιρετική ευκαιρία για τον μετριασμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και τη μείωση της υπερθέρμανσης του πλανήτη μέσω υποκατάστασης συμβατικών πηγών ενέργειας (Panwar & Kothari 2011).

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θεωρούνται ως καθαρές πηγές ενέργειας και η βέλτιστη χρήση αυτών των πόρων ελαχιστοποιεί τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, παράγει ελάχιστα δευτερογενή απόβλητα και είναι βιώσιμη με βάση τις σημερινές και τις μελλοντικές οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες της κοινωνίας. Ο ήλιος είναι η πηγή όλων των ενεργειών. Οι κύριες μορφές ηλιακής ενέργειας είναι η θερμότητα και το φως. Το φως του ήλιου και η θερμότητα μεταμορφώνονται και απορροφώνται από το περιβάλλον με πολλούς τρόπους. Μερικοί από αυτούς τους μετασχηματισμούς καταλήγουν σε ροές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπως η βιομάζα και η αιολική ενέργεια (Panwar & Kothari 2011). Άλλοι τύποι της ανανεώσιμης ενέργειας είναι η υδροηλεκτρική, η παλιρροϊκή, η κυματική, η γεωθερμική (Godfrey 2004), η ωκεανική και η χρήση της φωτοβολταϊκής τεχνολογίας (Johansson et al. 1993).

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας επιχειρείται η ανάλυση 5 ειδών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της αιολικής ενέργειας, της ηλιακής ενέργειας, της υδροηλεκτρικής ενέργειας, της βιομάζας και της γεωθερμίας. Αυτά τα 5 είδη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αποτέλεσαν και το αντικείμενο διδασκαλίας του ζητήματος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσας.

Αιολική ενέργεια

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ένας μεγάλος ρυθμός ανάπτυξης της αιολικής ενέργειας παγκοσμίως. Η αιολική ενέργεια αποτελεί μία κυρίαρχη πηγή ενέργειας της νέας ενεργειακής γενιάς και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά (Tong 2010). Η ραγδαία αυτή ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας εντοπίζεται και στη χώρα μας όπου διαπιστώνεται μια θεαματική άνοδος της εγκατεστημένης ηλεκτρικής ισχύος από ανεμογεννήτριες σε διάφορα μέρη (Κρήτη, Εύβοια, νησιωτική χώρα) (Μπινόπουλος & Χαβιαρόπουλος 2019). Η διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση της χρήσης της αιολικής ενέργειας έχει επιφέρει ως αποτέλεσμα την επέκταση της βιομηχανίας αιολικής ενέργειας τα τελευταία χρόνια εξυπηρετώντας μία αυξανόμενη αγορά και δημιουργώντας την ανάπτυξη μεγαλύτερων ανεμογεννητριών (Ribrant & Bertling 2007).

Η εκμετάλλευση της αιολικής ενέργειας χρονολογείται από τα αρχαία χρόνια ακόμη. Αναφορές γίνονται από τον Όμηρο, ο οποίος επισήμανε τον εγκλωβισμό των ανέμων στον ασκό του Αιόλου δείχνοντας ακριβώς την ανάγκη των ανθρώπων να διαθέτουν τους ανέμους στον τόπο και χρόνο που ήθελαν. Αλλά και από άλλους αρχαίους πολιτισμούς έχουμε αναφορές για χρήση της αιολικής ενέργειας σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Επιπλέον, η κίνηση των πλοίων βασιζόταν για πολλά χρόνια στη δύναμη του ανέμου, ενώ χρησιμοποιήθηκε πολύ ο ανεμόμυλος ως κινητήρια μηχανή μέχρι και τα μέσα του προηγούμενου αιώνα. Οι ανεμόμυλοι οριζόντιου άξονα είχαν κυριαρχήσει στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική για πολλούς αιώνες εξαιτίας της μεγαλύτερης αποδοτικότητας λειτουργίας και λόγω τεχνικών πλεονεκτημάτων σε σχέση με τους ανεμόμυλους κάθετου άξονα (Tong 2010).

Στη σημερινή εποχή, η πετρελαϊκή κρίση φέρνει ξανά στο προσκήνιο την αιολική ενέργεια, καθώς είναι ολοένα και περισσότερο αποδεκτό πως ο άνεμος αποτελεί μία καθαρή και ανεξάντλητη πηγή ενέργειας. Τα σύγχρονα συστήματα εκμετάλλευσης της αιολικής ενέργειας αφορούν κυρίως μηχανές που μετατρέπουν την ενέργεια του ανέμου σε ηλεκτρική ενέργεια και ονομάζονται ανεμογεννήτριες (ΚΑΠΕα χ.χ). Σε αντίθεση με τους ανεμόμυλους που χρησιμοποιούνται για να κάνουν απευθείας εργασίες όπως αντλίες νερού ή λείανση κόκκων, οι ανεμογεννήτριες χρησιμοποιούνται για να μετατρέψουν την αιολική ενέργεια σε ηλεκτρική (Tong 2010). Η σημαντικότερη εφαρμογή των ανεμογεννητριών είναι η σύνδεσή τους με το ηλεκτρικό δίκτυο μίας χώρας (ΚΑΠΕα χ.χ).

Γενικά, τα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση της αιολικής ενέργειας είναι πολλά. Κατ' αρχήν, ο άνεμος είναι μία ανεξάντλητη πηγή ενέργειας, η οποία μάλιστα παρέχεται δωρεάν. Επιπλέον, δεν επιβαρύνει το περιβάλλον με επικίνδυνους αέριους ρύπους, μονοξείδιο του άνθρακα, διοξείδιο του θείου, καρκινογόνα μικροσωματίδια, κ.ά., όπως γίνεται με τους συμβατικούς σταθμούς παραγωγής ηλεκτρι-

κής ενέργειας. Επίσης, ενισχύει την ενεργειακή ανεξαρτησία και ασφάλεια, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για τη χώρα μας και την Ευρώπη γενικότερα. Ένα άλλο πλεονέκτημα της αιολικής ενέργειας είναι το γεγονός πως βοηθά στην αποκέντρωση του ενεργειακού συστήματος μειώνοντας τις απώλειες μεταφοράς ενέργειας (Μπινόπουλος & Χαβιαρόπουλος 2019).

Ηλιακή ενέργεια

Άλλη μία ανανεώσιμη πηγή ενέργειας που έχει γνωρίσει ραγδαία εξάπλωση είναι η ηλιακή. Ο όρος ηλιακή ενέργεια αναφέρεται στο σύνολο των διαφόρων μορφών ενέργειας που προέρχονται από τον ήλιο. Το φως και η θερμότητα που ακτινοβολούνται, απορροφούνται από στοιχεία και ενώσεις στη γη και μετατρέπονται σε άλλες μορφές ενέργειας (ΥΠΕΝα χ.χ). Σε σύγκριση με την ορυκτή ενέργεια, η ηλιακή ενέργεια είναι διάχυτη (Lewis & Nocera 2006). Για τον λόγο αυτό, μπορεί να αποτελέσει μία πολύ καλή εναλλακτική λύση απέναντι στα ορυκτά καύσιμα. Για να γίνει αυτό όμως πρέπει να έχουμε αποτελεσματικούς τρόπους μετατροπής των φωτονίων σε ηλεκτρισμό, καύσιμα και θερμότητα. Η ανάγκη για καλύτερες τεχνολογίες μετατροπής αποτελεί κινητήρια δύναμη πίσω από πολλές πρόσφατες εξελίξεις στη βιολογία, τα υλικά και ιδιαίτερα στη νανοεπιστήμη (Crabtree & Lewis 2007).

Μεταξύ των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ηλιακή ενέργεια είναι μακράν ο μεγαλύτερος εκμεταλλεύσιμος πόρος, παρέχοντας περισσότερη ενέργεια σε 1 ώρα στη γη από ό,τι όλη η ενέργεια που καταναλώνεται από τον άνθρωπο σε ένα ολόκληρο έτος. Στο πλαίσιο των τρομακτικών ενεργειακών αναγκών του παγκόσμιου μέλλοντός μας, το μεγάλο χάσμα μεταξύ της σημερινής χρήσης της ηλιακής ενέργειας και των τεράστιων αναπτυγμένων δυνατοτήτων της καθορίζει μια επιτακτική ανάγκη για την επιστήμη και την τεχνολογία στον 21ο αιώνα (Lewis & Nocera 2006).

Προς το παρόν, οι τεχνολογίες μετατροπής της ηλιακής ενέργειας αντιμετωπίζουν εμπόδια κόστους και επεκτασιμότητας στις τεχνολογίες που απαιτούνται για ένα ολοκληρωμένο ενεργειακό σύστημα. Για την παροχή μίας πραγματικά διαδεδομένης πηγής πρωτογενούς ενέργειας, η ηλιακή ενέργεια πρέπει να συλλέγεται, να μετατρέπεται και να αποθηκεύεται με οικονομικά αποδοτικό τρόπο. Οι νέες εξελίξεις στη νανοτεχνολογία, τη βιοτεχνολογία και τα υλικά και τις φυσικές επιστήμες μπορούν να επιτρέψουν τη σταδιακή προσέγγιση των οικονομικά αποδοτικών, παγκοσμίως κλιμακούμενων συστημάτων για τη χρήση της ηλιακής ενέργειας (Lewis 2007).

Η τεχνολογία σήμερα αξιοποιεί ένα μηδαμινό ποσοστό της καταφάνουσας στην επιφάνεια του πλανήτη μας ηλιακής ενέργειας με τριών ειδών συστήματα: τα θερμικά ηλιακά, τα παθητικά ηλιακά και τα φωτοβολταϊκά συστήματα. Η πιο απλή και διαδεδομένη μορφή των θερμικών ηλιακών συστημάτων είναι οι ηλιακοί θερμοσίφωνες, οι οποίοι απορροφούν την ηλιακή ενέργεια και στη συνέχεια, τη μεταφέρουν με τη μορφή θερμότητας σε κάποιο ρευστό, όπως το νερό. Το παραγόμενο ζεστό νερό χρησιμοποιείται για απλή οικιακή ή πιο σύνθετη βιομηχανική χρήση, ακόμη και για τη θέρμανση και ψύξη χώρων μέσω κατάλληλων διατάξεων. Τα παθητικά ηλιακά συστήματα υποβοηθούν την εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας για τον φυσικό φωτισμό των κτιρίων ή για τη ρύθμιση της θερμοκρασίας μέσα σε αυτά. Αποτελούν την αρχή της Βιοκλιματικής Αρχιτεκτονικής και μπορούν να εφαρμοσθούν σε όλους σχεδόν τους τύπους κτιρίων. Τα φωτοβολταϊκά συστήματα μετατρέπουν την ηλιακή ακτινοβολία σε ηλεκτρική ενέργεια και χρησιμοποιούνται για την ηλεκτροδότηση μη διασυνδεδεμένων στο ηλεκτρικό δίκτυο καταναλώσεων. Στην Ελλάδα, η προοπτική ανάπτυξης και εφαρμογής τους είναι τεράστια, λόγω του ιδιαίτερα υψηλού δυναμικού ηλιακής ενέργειας (ΥΠΕΝα χ.χ).

Υδροηλεκτρική ενέργεια

Μία άλλη σημαντική ανανεώσιμη πηγή ενέργειας είναι η υδροηλεκτρική. Μάλιστα, η υδροηλεκτρική ενέργεια αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον παγκόσμιο ενεργειακό εφοδιασμό. Μπορεί, επίσης, να προσφέρει πολλά περιβαλλοντικά και τεχνικά πλεονεκτήματα, όσον αφορά την αποφυγή παραγωγής ενέργειας με βάση τα ορυκτά καύσιμα. Τα πλεονεκτήματα της ανάπτυξης υδροηλεκτρικής ενέργειας στο πλαίσιο ενός συστήματος πολλαπλών υδατικών πόρων είναι πολλά. Αυτό που αξίζει να επισημανθεί είναι ότι ενώ οι μελλοντικές μεγάλες νέες υδροηλεκτρικές εξελίξεις θα είναι στην Ασία, τη Λατινική Αμερική και την Αφρική, υπάρχουν επίσης σημαντικά περιθώρια για την προσθήκη υδροηλεκτρικής ισχύος σε υπάρχοντα υδραυλικά συστήματα παγκοσμίως (Bartle 2002).

Αυτή τη στιγμή βρίσκονται σε εξέλιξη σημαντικές νέες πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της υδροηλεκτρικής ενέργειας. Τουλάχιστον 3.700 μεγάλα φράγματα, καθένα με χωρητικότητα άνω του 1 MW, είτε είναι σχεδιασμένα είτε βρίσκονται υπό κατασκευή, κυρίως σε χώρες με αναδυόμενες οικονομίες.

Αυτά τα φράγματα προβλέπεται να αυξήσουν την παρούσα παγκόσμια χωρητικότητα υδροηλεκτρικής ενέργειας κατά 73% σε περίπου 1.700 GW. Αλλά, ακόμη και μία τέτοια σημαντική επέκταση της υδροηλεκτρικής ισχύος θα είναι ανεπαρκής για να αντισταθμίσει την αυξανόμενη ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας. Έτσι, ενδέχεται να μη μειώσει σημαντικά τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου (Zarfl et al. 2015).

Η υδροηλεκτρική ενέργεια στηρίζεται στην εκμετάλλευση και τη μετατροπή της δυναμικής ενέργειας του νερού των λιμνών και της κινητικής ενέργειας του νερού των ποταμών σε ηλεκτρική ενέργεια. Η μετατροπή αυτή γίνεται σε δύο στάδια: στο πρώτο, μέσω της πτερωτής του στροβίλου, έχουμε τη μετατροπή της κινητικής ενέργειας του νερού σε μηχανική ενέργεια και στο δεύτερο, μέσω της γεννήτριας, επιτυγχάνουμε τη μετατροπή της μηχανικής ενέργειας σε ηλεκτρική (ΥΠΕΝβ χ.χ).

Στην πράξη, η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με τις επιδιωκόμενες ηλεκτρικές υπηρεσίες και τις ειδικές συνθήκες εγκατάστασης. Κατά συνέπεια, υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία υδροηλεκτρικών έργων, καθένα από τα οποία παρέχει διαφορετικούς τύπους υπηρεσιών και προκαλεί περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις διαφορετικής φύσης και μεγέθους. Η κατακράτηση των υδάτων γίνεται μέσω των δεξαμενών. Μια δεξαμενή παρέχει το υψηλότερο επίπεδο παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, καθώς είναι το πιο αποδοτικό μέσο αποθήκευσης μεγάλων ποσοτήτων ενέργειας και μια υδροηλεκτρική μονάδα έχει την ικανότητα να απελευθερώνει αυτή την ενέργεια σε ποσότητες που μπορούν να προσαρμοστούν άμεσα στη ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας (Egre & Milewski 2002).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως μέσω της χρήσης υδροηλεκτρικής ενέργειας δίνεται η δυνατότητα να ικανοποιηθούν και άλλες ανάγκες, όπως ύδρευση, άρδευση, ανάσχεση χειμάρρων, δημιουργία υγροτόπων, περιοχών αναψυχής και αθλητισμού. Ωστόσο, πολλές ανησυχίες εκφράζονται για τις επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα των περιοχών όπου κατασκευάζονται φράγματα υδροηλεκτρικής ενέργειας. Για παράδειγμα, οι ποτάμιες λεκάνες με την περισσότερη βιοποικιλότητα του πλανήτη – του Αμαζονίου, του Κονγκό και του Μέκονγκ – αντιμετωπίζουν μία άνευ προηγουμένου άθηση στην κατασκευή φραγμάτων υδροηλεκτρικής ενέργειας. Τα έργα αυτά αντιμετωπίζουν σημαντικές ενεργειακές ανάγκες, αλλά οι υποστηρικτές συχνά υπερεκτιμούν τα οικονομικά οφέλη και υποτιμούν τις εκτεταμένες επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα και την αλιεία των περιοχών (Winemiller et al. 2016). Μία άλλη ανησυχία που εκφράζεται είναι η ενδεχόμενη μείωση του αριθμού των ελεύθερων ποταμών του πλανήτη μας κατά περίπου 21%. Όλα αυτά οδηγούν στην αναγκαιότητα αξιολόγησης και μετριασμού των κοινωνικών, οικονομικών και οικολογικών επιπτώσεων της τρέχουσας έκρηξης της παγκόσμιας κατασκευής φράγματος (Zarfl et al. 2015).

Βιομάζα

Η τέταρτη ανανεώσιμη πηγή ενέργειας με την οποία ασχολείται η παρούσα εργασία είναι η βιομάζα. Ως βιομάζα ορίζεται η ύλη που έχει βιολογική (οργανική) προέλευση. Πρακτικά περιλαμβάνεται σε αυτήν οποιοδήποτε υλικό προέρχεται άμεσα ή έμμεσα από τον φυτικό κόσμο. Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο βιομάζα εννοούμε τα φυτικά και δασικά υπολείμματα (καυσόξυλα, κλαδοδέματα, άχυρα, πριονίδια, ελαιοπυρήνες, κουκούτσια), τα ζωικά απόβλητα (κοπριά, άχρηστα αλιεύματα), τα φυτά που καλλιεργούνται στις ενεργειακές φυτείες για να χρησιμοποιηθούν ως πηγή ενέργειας, καθώς επίσης και τα αστικά απορρίμματα και τα υπολείμματα της βιομηχανίας τροφίμων, της αγροτικής βιομηχανίας και το βιοαποικοδομήσιμο κλάσμα των αστικών απορριμμάτων ΥΠΕΝγ (χ.χ). Με άλλα λόγια, η βιομάζα περιλαμβάνει όλα τα μη ορυκτά οργανικά υλικά που έχουν ένα εσωτερικό χημικό ενεργειακό περιεχόμενο (Klass 1998).

Η χρήση της βιομάζας για την παροχή ενέργειας έχει θεμελιώδη σημασία για την ανάπτυξη του πολιτισμού. Η βιομάζα είναι μια δυναμική πηγή ανανεώσιμης ενέργειας και η μετατροπή του φυτικού υλικού σε κατάλληλη μορφή ενέργειας, συνήθως ηλεκτρικής ενέργειας ή ως καύσιμο για μια μηχανή εσωτερικής καύσης, μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση διαφόρων διαφορετικών διαδρομών, καθένα με συγκεκριμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα (McKendry 2002β). Η βιομάζα είναι η πιο κοινή μορφή ανανεώσιμης ενέργειας που χρησιμοποιείται ευρέως στον τρίτο κόσμο, αλλά μέχρι πρόσφατα, λιγότερο στον δυτικό κόσμο. Στο παρελθόν δόθηκε μεγάλη προσοχή στον εντοπισμό κατάλληλων ειδών βιομάζας, τα οποία μπορούν να παράγουν υψηλή ενεργειακή απόδοση για να αντικαταστήσουν τις συμβατικές πηγές ενέργειας από ορυκτά καύσιμα. Ο τύπος της απαιτούμενης βιομάζας καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη διαδικασία μετατροπής της ενέργειας και από τη μορφή στην οποία απαιτείται η ενέργεια (McKendry 2002α). Αυτό που γίνεται εμφανές καθώς ο χρόνος περνάει είναι πως η βιομάζα θα εκτοπίσει μεγάλα ποσά ορυκτών καυσίμων. Η εξέλιξη της προηγμένης τεχνολογίας και της βελτιωμένης δυναμικότητας της βιομάζας καθώς και οι διαδικασίες μετατροπής είναι ζητήματα που απασχολούν

την επιστημονική κοινότητα και αναμένεται πως θα συνεισφέρουν στην αναβάθμιση της χρήσης της βιομάζας μελλοντικά (Klass 1998).

Η βιομάζα χρησιμοποιείται για την κάλυψη ποικίλων ενεργειακών αναγκών, όπως η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, η θέρμανση κατοικιών, η τροφοδοσία οχημάτων και η παροχή θερμότητας για βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Οι τεχνολογίες μετατροπής για τη χρήση της βιομάζας μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: διεργασίες άμεσης καύσης, θερμοχημικές διεργασίες, βιομηχανικές διεργασίες και αγροχημικές διεργασίες (Demirbas 2001). Οι συνθέσεις βιομάζας μεταξύ των τύπων καυσίμων είναι μεταβλητές, ιδιαίτερα σε σχέση με τα ανόργανα συστατικά που είναι σημαντικά για τα κρίσιμα προβλήματα ρύπανσης. Τα αλκάλια και τα μέταλλα αλκαλικών γαιών, σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία καυσίμου όπως το διοξείδιο του πυριτίου και το θείο που διευκολύνονται από την παρουσία χλωρίου, ευθύνονται για πολλές ανεπιθύμητες αντιδράσεις σε φούρνους καύσης και λέβητες ισχύος. Οι μειώσεις στις συγκεντρώσεις των αλκαλικών μετάλλων και του χλωρίου, που δημιουργούνται με την απόπλυση των στοιχείων από το καύσιμο με νερό, δίνουν αξιοσημείωτες βελτιώσεις στις θερμοκρασίες σύντηξης τέφρας και επιβεβαιώνουν πολλά από αυτά που προτείνονται σχετικά με τη φύση της ρύπανσης από καύσιμα βιομάζας (Jenkins et al. 1999).

Γεωθερμία

Μία άλλη σημαντική ανανεώσιμη πηγή ενέργειας είναι η γεωθερμία. Η γεωθερμία είναι η φυσική ενέργεια της γης που διαρρέει από το θερμό εσωτερικό του πλανήτη προς την επιφάνεια. Η μετάδοση θερμότητας πραγματοποιείται με δύο τρόπους: με αγωγή από το εσωτερικό προς την επιφάνεια και με ρεύματα μεταφοράς που περιορίζονται όμως στις ζώνες κοντά στα σύνορα των λιθοσφαιρικών πλακών. Η γεωθερμική ενέργεια, με την αποδεδειγμένη τεχνολογία και τους άφθονους πόρους της, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (Fridleifsson 2001).

Η αξιοποίηση της γεωθερμίας ξεκίνησε στις αρχές του 1900 στην Ιταλία με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ στην Ισλανδία από το 1925 άρχισε η θέρμανση οικιών. Ουσιαστικά, όμως, η εμπορική ανάπτυξη της γεωθερμίας ξεκίνησε το 1955 στη Νέα Ζηλανδία, όπου οι γεωθερμικοί ατμοί χρησιμοποιήθηκαν εντατικά για την παραγωγή ηλεκτρισμού (Πολύζου 2007). Το 2000 εντοπίστηκαν γεωθερμικές πηγές σε περισσότερες από 80 χώρες και υπάρχουν ποσοτικοποιημένες καταγραφές γεωθερμικής αξιοποίησης σε 58 χώρες του κόσμου. Η ηλεκτρική ενέργεια παράγεται με γεωθερμικό ατμό σε 21 χώρες που εκτείνονται σε όλες τις ηπείρους. Πέντε χώρες αποκτούν το 10-22% της ηλεκτρικής τους ενέργειας από τη γεωθερμική ενέργεια. Ωστόσο, μόνο ένα μικρό μέρος του γεωθερμικού δυναμικού έχει αναπτυχθεί μέχρι στιγμής, και υπάρχει αρκετός χώρος για μια ταχεία χρήση της γεωθερμικής ενέργειας τόσο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας όσο και για τις άμεσες εφαρμογές (Fridleifsson 2001). Ο ελλαδικός χώρος διαθέτει σημαντικές γεωθερμικές πηγές. Μάλιστα, η Ελλάδα, μαζί με την Ιταλία και την Πορτογαλία, είναι οι μόνες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις οποίες υπάρχουν πεδία υψηλής ενθαλπίας και από τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν τα γεωθερμικά ρευστά για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (Πολύζου 2007). Σήμερα στην Ελλάδα, η εκμετάλλευση της γεωθερμίας γίνεται αποκλειστικά για χρήση της σε θερμικές εφαρμογές.

Η γεωθερμία είναι μια ήπια και πρακτικά ανεξάντλητη ενεργειακή πηγή, που μπορεί να καλύψει ανάγκες θέρμανσης και ψύξης, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις να παράγει ηλεκτρική ενέργεια. Προσφέρει ενέργεια χαμηλού κόστους, ενώ δεν επιβαρύνει το περιβάλλον με εκπομπές βλαβερών ρύπων. Η θερμοκρασία του γεωθερμικού ρευστού ή ατμού, ποικίλει από περιοχή σε περιοχή, ενώ συνήθως κυμαίνεται από 25° C μέχρι 360° C. Η κυριότερη θερμική χρήση της παγκοσμίως αφορά στη θέρμανση θερμοκηπίων. Χρησιμοποιείται ακόμα στις υδατοκαλλιέργειες, όπου εκτρέφονται υδρόβιοι οργανισμοί αλλά και για τηλεθέρμανση, δηλαδή θέρμανση συνόλου κτιρίων, οικισμών, χωριών ή και πόλεων ΥΠΕΝΒ (χ.χ). Η γεωθερμική ενέργεια είναι η ενέργεια που περιέχεται ως θερμότητα στο εσωτερικό της Γης. Η γεωθερμική ενέργεια, ως φυσικός ατμός και ζεστό νερό, έχει αξιοποιηθεί εδώ και δεκαετίες για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τόσο στη θέρμανση του χώρου όσο και στις βιομηχανικές διεργασίες (Barbier 2002).

Το μοντέλο βιωματικής μάθησης του David A. Kolb

Η βιωματική μάθηση αποτελεί μία φιλοσοφία της μάθησης η οποία περιλαμβάνει τις παραδοσιακές θεωρίες μάθησης, αλλά τονίζει ότι η πηγή του εκπαιδευτικού υλικού μπορεί να προέρχεται από την εμπειρία (Fowler 2008).

Στα μοντέλα βιωματικής μάθησης ο μαθητής εμπλέκεται άμεσα στην πραγματικότητα που διδάσκεται ή ερευνά. Έτσι, ο μαθητής παύει να είναι ένας απλός αποδέκτης μηνυμάτων αλλά συμμετέχει ενεργά στην όλη διαδικασία της μάθησης. Με βάση αυτά τα μοντέλα, ο μαθητής βιώνει το ζήτημα ή το φαινόμενο που ερευνά, αποκτώντας έτσι βαθύτερη κατανόηση των εννοιών και των φαινομένων που μελετά (Καλοβρέκτης & Πηγαδάς 2011).

Η βιωματική μάθηση βασίζεται στη σημασία της προσωπικής εμπειρίας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι μαθητές μπορεί να έχουν πρόσβαση σε μια απεριόριστη ποσότητα πληροφοριών, αλλά μπορεί να είναι απρόθυμοι να συμμετάσχουν στις εργασίες απόκτησής τους, όταν δεν έχουν καμία προσωπική εμπειρία ως προς αυτές. Επομένως, η βιωματική μάθηση διαφέρει από την απλή μεταφορά των πληροφοριών (Manolis et al. 2013).

Ο μαθητής για να μάθει και για να αναπτυχθεί χρειάζεται να έρθει σε επαφή με το περιβάλλον όπως και με τη γνώση που ήδη έχει δημιουργηθεί. Αυτό, όμως, μπορεί να συμβεί μέσα από τη δημιουργία κινήτρων και ενδιαφερόντων και όχι μέσα από την επιβολή δραστηριοτήτων που δεν αφορούν το μαθητή και δεν τον ενδιαφέρουν (Μπακιρτζής 2005). Σύμφωνα με τη βιωματική μάθηση, το μάθημα αποκτά αξία τότε μόνο στα μάτια του μαθητή, όταν έχει ως αφετηρία θέματα που πηγάζουν από την καθημερινή ζωή και διαπραγματεύονται από τους ίδιους τους μαθητές (Χρυσοφίδης 2004). Επομένως, το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι η ενεργός επίδραση του μαθητή στη μάθηση και η συμμετοχή του στη μαθησιακή διαδικασία. Ο ενεργός ρόλος μπορεί να εκδηλωθεί σε ατομικές και συνεργατικές στρατηγικές μάθησης (Niemi 2002).

Η βιωματική μάθηση ωθεί τους μαθητές στην ουσιαστικότερη κατανόηση και απόκτηση γνώσεων όταν λειτουργούν ως σύνολο (Καλοβρέκτης & Πηγαδάς 2011). Η συνεργασία μεταξύ των μαθητών αλλά και μεταξύ των μαθητών και των δασκάλων αποτελεί σημαντικό στοιχείο της βιωματικής μάθησης. Στα μοντέλα αυτά, η ζωή στο σχολείο στηρίζεται στα βιώματα των μαθητών και η επιλογή των θεμάτων αποτελεί αποτέλεσμα επικοινωνιακών σχέσεων των μελών της ομάδας – τάξης, στα πλαίσια μίας ισότιμης επικοινωνίας (Χρυσοφίδης 2004).

Σύμφωνα με τη βιωματική παιδαγωγική, σκοπός της εκπαίδευσης είναι να καταστήσει τους μαθητές ικανούς να διαχειρίζονται, ατομικά και συλλογικά, με αυτονομία, δημιουργικότητα, κριτική στάση, αποτελεσματικότητα και ευθύνη τις προσωπικές, μαθησιακές και κοινωνικές καταστάσεις (Ματσαγγούρας 2011).

Ο ρόλος του δασκάλου στη βιωματική μάθηση δεν είναι τόσο κυρίαρχος όσο στην παραδοσιακή διδασκαλία. Σύμφωνα με το Dewey, ο ρόλος του δασκάλου ανάγεται στον κυριότερο σκοπό του σχολείου, στο να δώσει παροτρύνσεις, να κάνει δυνατές εμπειρίες και να οδηγήσει σε προσωπική ανάπτυξη. Ασφαλώς και δεν καταργείται ο διδακτικός ρόλος του εκπαιδευτικού, αλλά η κυριαρχία του δασκαλικού μονολόγου. Στα μοντέλα αυτά, ο μαθητής και ο εκπαιδευτικός είναι συνδημιουργοί της διαδικασίας μάθησης και όχι εκτελεστές κάποιας προειλημμένης απόφασης. Έτσι, ανοίγεται ένα ευρύ πεδίο σε ανοιχτές διδακτικές διαδικασίες, που εξασφαλίζονται μέσα από ανοιχτά Αναλυτικά Προγράμματα (Χρυσοφίδης 2004), τα οποία βασίζονται στα ερωτήματα, τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες των μαθητών και τις πρωτογενείς πηγές και το εκπαιδευτικό υλικό που επιδέχεται επεξεργασία και διαχείριση (manipulative materials) (Ματσαγγούρας 2011).

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί πολλά μοντέλα βιωματικής μάθησης. Ένα από τα πιο χρήσιμα μοντέλα είναι αυτό που προτάθηκε από τον David A. Kolb το 1984, το οποίο έχει καθιερωθεί ως «ο εμπειρικός κύκλος της μάθησης» (Fowler 2008). Το μοντέλο αυτό χρησιμοποιείται σε μία ευρεία ποικιλία από εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (Manolis et al. 2013) και θεωρείται ένας από τους καλύτερους τρόπους για την αντιμετώπιση της διαφορετικότητας όσον αφορά τεχνολογίες μάθησης, ενώ ταυτόχρονα, χρησιμοποιείται και σε πολλές άλλες επιστήμες (Brock 1999, Healey & Jenkins 2000, Kelly 2002, Manolas 2003) καθώς έχει χρησιμοποιηθεί ως μία προσέγγιση για τη σπουδή πολλών διαφορετικών κλάδων όπως είναι η νοσηλευτική, οι επιχειρήσεις, η γεωγραφία και φυσικά η εκπαίδευση (Poore et al. 2014).

Σύμφωνα με τον Kolb, τα αποτελέσματα της γνώσης προκύπτουν από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στη θεωρία και την εμπειρία. Κατά τον Kolb, η μάθηση είναι η διαδικασία με την οποία η γνώση δημιουργείται μέσω του μετασχηματισμού της εμπειρίας. Αυτή η άμεσα βιωματική διαδικασία απαιτεί την ενεργό συμμετοχή του μαθητή, σε αντίθεση με την παθητική διδασκαλία (Konak et al. 2014). Σύμφωνα με τον Kolb, η μάθηση είναι μια διαδικασία στην οποία οι ιδέες δεν είναι σταθερές και αμετάβλητα στοιχεία της σκέψης, αλλά δημιουργούνται και αναδημιουργούνται διαμέσου της εμπειρίας. Με βάση αυτό το μοντέλο, η βιωματική μάθηση είναι κυκλική. Είναι μία γέφυρα που μεταφέρει τους μαθητές

από τη μία κατάσταση στην άλλη. Αυτό το μοντέλο περιλαμβάνει την αντίληψη, το συναίσθημα, τη σκέψη και τη συμπεριφορά. Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σχολείο, το μοντέλο του Kolb περιλαμβάνει περισσότερα από τα βιβλία, την τάξη και τον εκπαιδευτικό (Ruholl & Boyajian 2007).

Τα θεμέλια για τη θεωρία του Kolb βασίστηκαν στο έργο του Dewey, του Lewin και του Piaget, ένα μεγάλο μέρος της δουλειάς των οποίων επικεντρώθηκε στη βιωματική συνιστώσα της μάθησης. Έτσι, ο Dewey τόνισε τη σημασία της μάθησης μέσα από την εμπειρία και όχι από τα βιβλία και τους δασκάλους (Poore et al. 2014), κάτι το οποίο συναντάμε και στο έργο του Kolb. Τόσο ο Dewey όσο και ο Kolb φαίνεται να συμφωνούν ότι η βιωματική μάθηση είναι το προϊόν του προβληματισμού από την εμπειρία, με τη φύση του προβληματισμού και την ποιότητα της εμπειρίας να είναι σημαντικές για τη συνολική μάθηση (Fowler 2008). Μεγάλο μέρος του έργου του Lewin επικεντρώθηκε στην ενσωμάτωση της θεωρίας στην πράξη. Το έργο του Piaget επικεντρώθηκε στο πώς η γνωστική ανάπτυξη επηρεάζεται από την εμπειρία. Αντίστοιχα, ο Kolb δημιούργησε ένα μοντέλο μάθησης που τόνισε το ρόλο που διαδραματίζει η εμπειρία στη διαδικασία της μάθησης (Poore et al. 2014).

Η διαδικασία της βιωματικής μάθησης με βάση τον Kolb μπορεί να περιγραφεί ως ένας κύκλος τεσσάρων σταδίων, που περιλαμβάνει τέσσερις διαφορετικούς τρόπους μάθησης. Ο Kolb περιγράφει τη μάθηση ως ένα σύστημα, ως ένα πλήρες πακέτο με ασκήσεις και θεωρία, που επιτρέπει στους μαθητές να περάσουν από όλα τα στάδια της εμπειρικής διαδικασίας μάθησης (Dieleman & Huisingsh 2006). Σε αυτό το σύστημα, διακρίνει τέσσερα στάδια που αποτελούν τον κύκλο της μάθησης: 1. συγκεκριμένη εμπειρία, 2. ανακλαστική εξέταση ή στοχαστική παρατήρηση, 3. σχηματισμός εννοιών και γενικεύσεων (αφηρημένη νοητική πρόσληψη) και 4. ενεργός πειραματισμός (Kolb 1984).

Στο μοντέλο του Kolb το κάθε στάδιο διαδέχεται το προηγούμενο αρμονικά έτσι ώστε η σύνδεση ανάμεσά τους να είναι απόλυτη, καθιστώντας την ύπαρξη του κάθε σταδίου απαραίτητη προκειμένου να μπορέσει να υπάρξει κατάκτηση του επόμενου σταδίου. Έτσι, το κάθε στάδιο παρουσιάζεται ως μία φυσική συνέχεια του προηγούμενου.

Ο κύκλος ξεκινάει με συγκεκριμένη εμπειρία του μαθητή, ενώ έπειτα ο μαθητής ανταποκρίνεται σε αυτήν την εμπειρία με διάφορους τρόπους προσπαθώντας να ανακαλύψει το νόημά της. Από αυτήν την προσπάθεια ο μαθητής διαμορφώνει λογικά συμπεράσματα που τον οδηγούν σε θεωρητικές κατασκευές νοημάτων. Τα συμπεράσματα αυτά τον οδηγούν στην πορεία σε αποφάσεις και δράσεις που με τη σειρά τους οδηγούν σε νέες συγκεκριμένες εμπειρίες. Με αυτόν τον τρόπο ο κύκλος συνεχίζεται ακολουθώντας την ίδια ροή μάθησης στην οποία το ένα στάδιο δίνει τη θέση του στο άλλο μέσα σε μία φυσική σύνδεσή τους.

Αναλυτικά τα στάδια του μοντέλου είναι τα εξής:

► **Στάδιο 1:** Συγκεκριμένη εμπειρία

Στο στάδιο αυτό ο μαθητής συμμετέχει σε μία συγκεκριμένη εμπειρία ή ένα βίωμα χωρίς προκαταλήψεις. Η φάση αυτή των συγκεκριμένων εμπειριών, σύμφωνα με τον Kolb, είναι η πιο κοινή αφετηρία της μάθησης στην ανθρώπινη ανάπτυξη. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά αρχίζουν να συλλαμβάνουν εμπειρίες και μαθαίνουν να γνωρίζουν την πραγματικότητα (Dieleman & Huisingsh 2006). Στο στάδιο αυτό οι μαθητές βρίσκονται αντιμέτωποι με νέες καταστάσεις χωρίς να συλλογίζονται, αποτελώντας, έτσι, άμεσους αποδέκτες των πληροφοριών μέσω των αισθήσεων τους.

► **Στάδιο 2:** Ανακλαστική εξέταση ή (Στοχαστική παρατήρηση)

Στο πλαίσιο της ανακλαστικής εξέτασης/παρατήρησης τα άτομα αντανάκλουν την εμπειρία (Poore et al. 2014), στοχάζονται για κάποια δική τους εμπειρία, παρακολουθούν προσεκτικά τους άλλους και αντιλαμβάνονται τις ιδέες τους από διάφορες οπτικές. Το κλειδί για την αντανάκλαστική εξέταση είναι ότι διεγείρει τη διαδικασία μάθησης του πώς πρέπει να ενεργήσουν οι μαθητές σε σχέση με συγκεκριμένες ερωτήσεις, ποια είναι η λειτουργία των συγκεκριμένων λύσεων και ποια επιχειρησιακή γνώση είναι αναγκαία για την εκτέλεση καθηκόντων σε διαφορετικούς ρόλους (Dieleman & Huisingsh 2006).

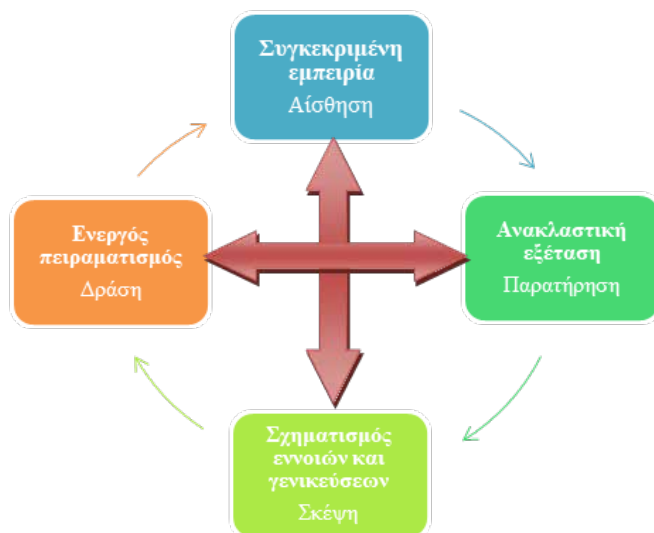
► **Στάδιο 3:** Σχηματισμός εννοιών και γενικεύσεων

Το στάδιο αυτό ονομάζεται αλλιώς και αφηρημένη νοητική πρόσληψη, καθώς οι εκπαιδευόμενοι δημιουργούν έννοιες, προκειμένου να ενοποιήσουν τις παρατηρήσεις τους και τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του προηγούμενου σταδίου κάτω από το πρίσμα λογικών θεωριών. Εδώ, δηλαδή, ο μαθητής προχωρά σε σκέψεις και προβληματισμούς προκειμένου να οδηγηθεί στην αναγνώριση της

σημασίας της μαθησιακής εμπειρίας και θεωρεί ότι αυτό μπορεί να γίνει με διαφορετικό τρόπο έτσι ώστε να ενισχύσει το αποτέλεσμα (Poore et al. 2014). Η τρίτη φάση της μάθησης επικεντρώνεται στην κατανόηση μέσω της εννοιολογικής ερμηνείας και της ανάλυσης συμβολικών παραστάσεων. Η φάση αυτή επιτρέπει την ανάπτυξη των δεξιοτήτων για τη μετατροπή της πληροφορίας σε γνώση (Dieleman & Huisingh 2006).

► **Στάδιο 4:** Ενεργός πειραματισμός

Κατά τη μαθησιακή λειτουργία του ενεργού πειραματισμού οι διδασκόμενοι χρησιμοποιούν τις θεωρίες με τις οποίες ασχολήθηκαν στο προηγούμενο στάδιο για να προβούν στη λήψη αποφάσεων και να λύσουν προβλήματα. Έτσι, χρησιμοποιούν αυτά που έμαθαν από τα προηγούμενα στάδια προκειμένου να κατευθύνουν τη μελλοντική πρακτική που θα ακολουθήσουν (Poore et al. 2014). Ουσιαστικά, η φάση του ενεργού πειραματισμού στοχεύει στην αξιοποίηση των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί, στην πράξη. Σε έναν κύκλο μάθησης, η φάση αυτή συγχωνεύεται συνήθως σε έναν νέο κύκλο, όταν ο ενεργός πειραματισμός έχει τα χαρακτηριστικά των νέων εμπειριών (Dieleman & Huisingh 2006). Στο στάδιο αυτό οι μαθητές πειραματίζονται με νέες εμπειρίες. Οι νέες αυτές εμπειρίες γίνονται νέες συγκεκριμένες εμπειρίες και έτσι ο κύκλος της μάθησης συνεχίζεται και μπορεί να επαναληφθεί σε περισσότερο πολύπλοκο επίπεδο (Kolb 1984).

Πίνακας 1 Το μοντέλο βιωματικής μάθησης του Kolb (Πηγές: Konak et al. 2014 και Poore et al. 2014).

Σε κάθε ένα από τα παραπάνω στάδια ο ρόλος του μαθητή παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς ποικίλει ανάλογα με τις δραστηριότητες στις οποίες εκτίθεται. Αυτή η ποικιλία των δραστηριοτήτων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ο μαθητής κατά την πορεία των τεσσάρων σταδίων του μοντέλου, μπορεί να παρέχει την ευκαιρία στους μαθητές να εναλλάσσουν τους ρόλους τους. Έτσι, σε κάποιες δραστηριότητες οι μαθητές αναλαμβάνουν το ρόλο του ενεργού συμμετέχοντα, ενώ σε κάποιες άλλες αναλαμβάνουν το ρόλο του αποδέκτη της διδασκαλίας.

Το μοντέλο βιωματικής μάθησης του Kolb προσφέρει στους μαθητές μια μέθοδο για την ανάπτυξη και την προσαρμογή των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των στάσεων. Οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι συμπεριφορές που οι μαθητές αναπτύσσουν μέσω του κυκλικού μοντέλου μάθησης του Kolb μπορεί να καθοδηγήσουν την αλλαγή στο πλαίσιο των επιμέρους πρακτικών τους. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η μάθηση ακολουθεί ένα συνεχώς επαναλαμβανόμενο κύκλο, όπου κάθε φορά που ένας μαθητής ολοκληρώνει τον κύκλο της μάθησης, η μάθηση λαμβάνει χώρα σε ένα υψηλότερο και πιο πολύπλοκο επίπεδο. Η ολοκλήρωση ενός κύκλου από το μοντέλο οδηγεί σε ένα άλλο σύνολο εμπειριών, προκαλώντας έτσι ένα άλλο κύκλο μάθησης (Poore et al. 2014).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως σε κάθε στάδιο του κύκλου του Kolb μία σειρά από τεχνικές διδασκαλίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να οργανωθεί καλύτερα το μάθημα. Ανάλογα με το αντικείμενο διδασκαλίας, ο εκπαιδευτικός επιλέγει εκείνες τις τεχνικές διδασκαλίας που θεωρεί περισσό-

τερο σημαντικές και που ταιριάζουν καλύτερα στο διδακτικό αντικείμενο και τις εφαρμόζει αντίστοιχα σε κάθε στάδιο του κύκλου μάθησης. Το μοντέλο βιωματικής μάθησης του Kolb παρέχει ένα λειτουργικό πλαίσιο για συστηματική επιλογή των τεχνικών διδασκαλίας, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνει υπόψη τις ποικίλες προοπτικές για διαφορετικούς κλάδους της επιστήμης που μπορούν να προσεγγιστούν με τις διάφορες αυτές τεχνικές. Συμπεριλαμβάνοντας όλες αυτές τις πλευρές, το πλαίσιο διδασκαλίας απελευθερώνει τον εκπαιδευτικό δίνοντας του την ευκαιρία να εξερευνήσει μία ευρεία ποικιλία πιθανοτήτων και να επιλέξει αυτές που θεωρεί περισσότερο κατάλληλες στην περίπτωση. Οι τεχνικές διδασκαλίας που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε κάθε στάδιο αναφέρονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 2 Τεχνικές διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται σε κάθε στάδιο (Πηγή: Brock 1999, Healey & Jenkins 2000, Kelly 2002, Kolb 1984).

Σύμφωνα με τον Kolb, η μάθηση αποτελεί μία ενεργό μετασχηματιστική διαδικασία που αποβλέπει στην επίλυση των εσωτερικών συγκρούσεων μεταξύ αντίθετων κατευθύνσεων που οδηγούν στη μάθηση, καθώς προχωρά από τη συγκεκριμένη εμπειρία στην αφηρημένη κατανόηση για να συνεχίσει με τον ενεργό πειραματισμό και να αρχίσει πάλι από την αρχή (Fowler 2008). Με βάση τη βιωματική μάθηση όπως ορίζεται από τον Kolb, η γνώση προκύπτει από το συνδυασμό της σύλληψης και της μεταμόρφωσης της εμπειρίας (Kolb et al. 2000). Ο κύκλος του Kolb αποτελεί μία μοναδική πηγή μάθησης και βελτίωσης που εμπλέκει άμεσα τους μαθητές σε βιωματικές συνθήκες. Έτσι, όπως μπορούμε να κατανοήσουμε, η διαφορά του μοντέλου αυτού με παλιές μεθόδους διδασκαλίας είναι πως ο κύκλος του Kolb καλεί τους μαθητές να δράσουν και να μάθουν δημιουργικά μέσα από εμπειρίες, αφού καλούνται να πάρουν μέρος σε διαδικασίες όπου κυκλικές και αλληλένδετες δράσεις οδηγούν στη σκέψη, στην αντίληψη, στην πράξη και στην μάθηση.

Το μοντέλο βιωματικής μάθησης του Kolb βασίζεται σε έξι χαρακτηριστικά:

1. Δίνεται έμφαση στη διαδικασία μάθησης και όχι στο αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας.
 2. Η μάθηση είναι συνεχής διαδικασία που στηρίζεται στην εμπειρία.
 3. Η μάθηση απαιτεί την επίλυση των συγκρούσεων μεταξύ αντιτιθέμενων τρόπων προσαρμογής στον κόσμο.
 4. Η μάθηση είναι μια ολιστική διαδικασία προσαρμογής.
 5. Μαθαίνουμε μέσα από τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντος.
 6. Η μάθηση είναι η διαδικασία δημιουργίας της γνώσης (Manolis et al. 2013).
- Ο Kolb προτείνει το μοντέλο αυτό προκειμένου να αντιληφθούμε τη βιωματική μάθηση ως μέσο για

να κατανοήσουμε καλύτερα τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους τα άτομα μαθαίνουν βιωματικά. Σύμφωνα με τον Kolb, παρά το γεγονός ότι η εκπαιδευτική επιτυχία εξαρτάται από τις ικανότητες και τις δεξιότητες των μαθητών, στηρίζεται επίσης και στην ατομική τεχνοτροπία μάθησης τους, το οποίο είναι ο τρόπος με τον οποίο ένας μαθητής απαντά ή αλληλεπιδρά με ερεθίσματα στο πλαίσιο της μάθησης (Manolis et al. 2013). Το μοντέλο βιωματικής μάθησης του Kolb παρέχει την ευκαιρία στους μαθητές να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες για κάθε τεχνοτροπία μάθησης, όμως με ένα συγκεκριμένο στάδιο ίσως ταιριάζουν περισσότερο λόγω των ιδιαίτερων προτιμήσεων τους σε κάποια τεχνοτροπία μάθησης (Konak et al. 2014).

Για να μετρηθούν και να επικυρωθούν εμπειρικά οι διάφορες τεχνοτροπίες μάθησης που εμπλέκονται στη βιωματική μάθηση, ο Kolb προσδιόρισε τέσσερις διαφορετικές τεχνοτροπίες μάθησης που χαρακτηρίζουν τις μαθησιακές προτιμήσεις των ατόμων. Έτσι, κατά τον Kolb όσον αφορά τις μαθησιακές προτιμήσεις, οι άνθρωποι ταξινομούνται στις εξής κατηγορίες: στους αποκλίνοντες, στους αφομοιωτικούς, στους συγκλίνοντες και στους προσαρμοστικούς. Σύμφωνα με τον Kolb, οι εκπαιδευόμενοι για να έχουν καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα πρέπει να μελετήσουν αρκετές φορές το εκπαιδευτικό υλικό, για όλα τα στάδια του κύκλου μάθησης, ξεκινώντας από το στάδιο εκείνο που ταιριάζει με τη μαθησιακή τους τεχνοτροπία (Παπαδημητρίου κ.ά. 2014).

Αυτή η κατάταξη των επιμέρους τεχνοτροπιών μάθησης ήταν μία μεθοδολογική επανάσταση στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και ως δημιουργική εργασία προκάλεσε τη διενέργεια σημαντικών ερευνών κατά τις τελευταίες δεκαετίες σχετικά με τη βιωματική μάθηση (Manolis et al. 2013).

Οι αποκλίνοντες προτιμούν τα στάδια της συγκεκριμένης εμπειρίας και της ανακλαστικής εξέτασης (ή στοχαστικής παρατήρησης) (Kolb 1984). Είναι τα άτομα που μαθαίνουν μέσω συγκεκριμένων εμπειριών και ανακλαστικής εξέτασης (ή στοχαστικής παρατήρησης). Αυτά τα άτομα είναι περισσότερο διατεθειμένα να εργαστούν σε ομάδες και έχουν καλύτερες δεξιότητες επικοινωνίας (Manolis et al. 2013).

Οι αφομοιωτικοί προτιμούν τα στάδια σχηματισμού ιδεών και γενικεύσεων και ανακλαστικής εξέτασης (Kolb 1984). Τα άτομα που μαθαίνουν μέσω αυτής της τεχνοτροπίας προτιμούν τις πληροφορίες που είναι λογικές, έγκυρες και καλά μελετημένες. Τα άτομα αυτά έχουν την ικανότητα να σχεδιάζουν συστηματικά, να οργανώνουν, να αναλύουν και να συμμετέχουν σε επαγωγικό συλλογισμό. Έχουν την τάση να προτιμούν την ανάγνωση, διαλέξεις, και χρόνο για να αναλύσουν τις διάφορες πτυχές των πληροφοριών που έχουν λάβει (Manolis et al. 2013).

Οι συγκλίνοντες μαθαίνουν καλύτερα μέσα από το σχηματισμό ιδεών και γενικεύσεων και τον πειραματισμό (Kolb 1984). Αυτά τα άτομα βρίσκουν πρακτικές χρήσεις για τις ιδέες και θεωρίες που έχουν μάθει. Είναι ικανοί στην επίλυση νέων προβλημάτων χρησιμοποιώντας τις λύσεις για τα προβλήματα του παρελθόντος. Προτιμούν να μάθουν από «πρώτο χέρι» τεχνικές όπως είναι ο πειραματισμός, η προσομοίωση, και με τη χρήση πρακτικών εφαρμογών για ό,τι έχουν μάθει (Manolis et al. 2013).

Οι προσαρμοστικοί τύποι προτιμούν τα στάδια της συγκεκριμένης εμπειρίας και του πειραματισμού (Kolb 1984). Προτιμούν την ενεργό συμμετοχή σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Τα άτομα ακολουθώντας αυτή την τεχνοτροπία μαθαίνουν κυρίως μέσα από τη δράση και την εκτέλεση των σχεδίων που αφορούν νέες εμπειρίες και προκλήσεις. Αυτά τα άτομα λαμβάνουν τις αποφάσεις περισσότερο στηριζόμενοι στη διαίσθηση παρά τη λογική και προτιμούν να καθορίζουν τους στόχους και να εργάζονται σε ομάδες, προκειμένου για την εκτέλεση εργασιών (Manolis et al. 2013).

Εφαρμογή του μοντέλου βιωματικής μάθησης του Kolb στο Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσης για το ζήτημα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Στο τρίτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται ένα σχέδιο διδασκαλίας με βάση το βιωματικό μοντέλο διδασκαλίας του Kolb για το θέμα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Το σχέδιο αυτό υλοποιήθηκε στη Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου Νέας Βύσσης κατά το σχολικό έτος 2018-2019 στα πλαίσια του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και εντάχθηκε σε ένα σχετικό Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης διάρκειας 7 μηνών κατά τους μήνες Νοέμβριο έως Ιούνιο. Ο αριθμός των μαθητών που συμμετείχαν σε αυτό το πρόγραμμα ήταν 10 (6 αγόρια και 4 κορίτσια).

► Στάδιο 1: Συγκεκριμένη εμπειρία

Στο πρώτο στάδιο της διδασκαλίας οι μαθητές παρακολούθησαν μία ταινία. Ο τίτλος της ταινίας ήταν «Μία θεία γεμάτη ενέργεια» που σχεδιάστηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης σε συνεργασία με το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ). Η διάρκεια της ταινίας ήταν 20:43' και αφορούσε το

πρόβλημα της σπατάλης ενέργειας, παρουσίαζε τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας και έκανε μία μικρή εισαγωγή σε ορισμένες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

► **Στάδιο 2:** Ανακλαστική εξέταση

Στο δεύτερο στάδιο ακολούθησε μία συζήτηση με το σύνολο της τάξης όπου ουσιαστικά έγινε ο σχολιασμός των ζητημάτων με τα οποία ασχολούνταν η ταινία που είχαν παρακολουθήσει οι μαθητές στο προηγούμενο στάδιο. Συγκεκριμένα, τέθηκαν στους μαθητές οι παρακάτω ερωτήσεις επί της ταινίας:

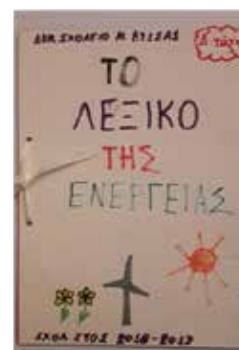
- Γιατί είναι σημαντικό να μη σπαταλούμε άσκοπα την ενέργεια;
- Σε ποια σημεία κατά τη διάρκεια της ταινίας εντοπίσατε να ξοδεύεται χωρίς λόγο ενέργεια από την οικογένεια;
- Τι συμβούλευσε η θεία τα παιδιά σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος;
- Εσείς εφαρμόζετε αυτές τις ιδέες που πρότεινε η θεία σχετικά με την εξοικονόμηση ενέργειας στην καθημερινή σας ζωή;
- Από εδώ και πέρα ποιες συνήθειές σας θα θέλατε να αλλάξετε ή να προτείνετε και στην οικογένειά σας να αλλάξει έτσι ώστε να μην ξοδεύετε άσκοπα την ενέργεια;
- Σε ποιες άλλες περιπτώσεις που δεν αναφέρθηκαν στην ταινία γνωρίζετε να ξοδεύουμε χωρίς λόγο ενέργεια;
- Τι ανέφερε η θεία σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας; Τι γνωρίζετε σχετικά με αυτές;

► **Στάδιο 3:** Σχηματισμός εννοιών και γενικεύσεων

Στο στάδιο αυτό έγινε μία διάλεξη από την εκπαιδευτικό που απευθύνθηκε στο σύνολο της τάξης. Συγκεκριμένα, αναλύθηκαν ζητήματα που είχαν ήδη θιχτεί στα προηγούμενα στάδια σχετικά με την αναγκαιότητα εξοικονόμησης ενέργειας λόγω της υπερβολικής και αλόγιστης χρήσης της τις τελευταίες δεκαετίες από τον ανθρώπινο πληθυσμό, ενώ επισημάνθηκαν και οι κίνδυνοι που δημιουργούνται από την εκμετάλλευση των συμβατικών ενεργειακών πηγών που οδηγούν στη ρύπανση του περιβάλλοντος και στην κλιματική αλλαγή. Επίσης, έγινε αναφορά στις ανησυχίες σχετικά με την εξάντληση των ορυκτών καυσίμων τα οποία και αποτελούν την κύρια πηγή ενέργειας, ενώ επιχειρήθηκε μία μικρή εισαγωγή στο ζήτημα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ως καθαρή εναλλακτική λύση στο πρόβλημα που μας απασχόλησε. Ωστόσο, δεν υπήρξε περαιτέρω ενασχόληση με το συγκεκριμένο ζήτημα, αυτό των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς αυτό αναλύθηκε ενδελεχώς στα επόμενα στάδια του μοντέλου διδασκαλίας.

► **Στάδιο 4:** Πειραματισμός

Στο στάδιο αυτό οι μαθητές κλήθηκαν να κάνουν μία ομαδική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, κατασκεύασαν το «λεξικό της ενέργειας», δηλαδή κάθε μαθητής ανέλαβε να γράψει τους ορισμούς ορισμένων λέξεων που έχουν σχέση με όλα τα ζητήματα που αναλύθηκαν στα προηγούμενα στάδια και που σχετίζονται με την ενέργεια. Για να διευκολυνθούν οι μαθητές, δόθηκε σε καθέναν μία σελίδα με ορισμένες λέξεις και έπρεπε αυτοί να αναζητήσουν στο διαδίκτυο ή στο λεξικό τους τους ορισμούς αυτών των λέξεων και να τους γράψουν σε μία σελίδα. Αφού συλλέχθηκαν και τέθηκαν σε αλφαβητική σειρά οι σελίδες, δημιουργήθηκε το «λεξικό της ενέργειας» όπως αυτό παρουσιάζεται στη φωτογραφία.

► **Στάδιο 5:** Συγκεκριμένη εμπειρία

Στο πέμπτο στάδιο έγινε η παρουσίαση της δραστηριότητας. Ο κάθε μαθητής ανέλαβε να ενημερώσει τους υπόλοιπους μαθητές σχετικά με τους ορισμούς που ανέλαβε να γράψει, ανέφερε πώς ο ίδιος κατανόησε τις έννοιες αυτές. Στο τέλος, όλοι οι μαθητές ανέφεραν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, καθώς και ποιες γνώσεις αποκόμισαν από την όλη διαδικασία οι οποίες ενδεχομένως να αποτελέσουν και στάσεις ζωής μελλοντικά για τους ίδιους αλλά και τις οικογένειές τους.

► Στάδιο 6: Ανακλαστική εξέταση

Στο στάδιο αυτό τέθηκαν στους μαθητές περισσότερο εξειδικευμένες ερωτήσεις σχετικά με ζητήματα που αφορούν την ενέργεια, ενώ έγινε σιγά-σιγά μία περισσότερο σημαντική αναφορά στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Με βάση τις γνώσεις που απέκτησαν οι μαθητές από τα προηγούμενα στάδια συζητήθηκαν ζητήματα περισσότερο εξειδικευμένα και τέθηκαν προβληματισμοί που πριν την έναρξη του προγράμματος δεν τους είχαν απασχολήσει.

► Στάδιο 7: Σχηματισμός εννοιών και γενικεύσεων

Στο στάδιο αυτό πραγματοποιήθηκε μία διάλεξη από την εκπαιδευτικό προς το σύνολο της τάξης σχετικά με το ζήτημα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Έγινε αρχικά ο διαχωρισμός τους από τις μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και σχολιάστηκαν τα πλεονεκτήματά τους έναντι των μη ανανεώσιμων. Στη συνέχεια, αναλύθηκαν 5 είδη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η αιολική ενέργεια, η ηλιακή ενέργεια, η υδροηλεκτρική ενέργεια, η βιομάζα και η γεωθερμία. Παρουσιάστηκαν τα προτερήματα της καθεμίας, αλλά και οι αδυναμίες της και προσπάθησε να γίνει η ανάλυση του τρόπου εφαρμογής τους.

► Στάδιο 8: Πειραματισμός

Σε αυτό το στάδιο οι μαθητές κλήθηκαν να κατασκευάσουν μία μακέτα η οποία περιλάμβανε όλες τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που αναλύθηκαν στο προηγούμενο στάδιο. Η μακέτα είχε τη μορφή που βλέπουμε στη φωτογραφία.

► Στάδιο 9: Συγκεκριμένη εμπειρία

Στο στάδιο αυτό οι μαθητές παρουσίασαν τη μακέτα που δημιούργησαν στους μαθητές της Ε' και της Στ' τάξης του σχολείου. Τους ενημέρωσαν σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας τους και τους ανέφεραν τα πλεονεκτήματά τους, καθώς επίσης και τους λόγους για τους οποίους πρέπει να στραφούμε προς αυτές τις ενεργειακές πηγές.

► Στάδιο 10: Ανακλαστική εξέταση

Στο τελευταίο στάδιο ακολούθησε μία συζήτηση σχετικά με το ζήτημα που μας απασχόλησε καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος, αναφέρθηκαν οι τυχόν προβληματισμοί που προέκυψαν και ο κάθε μαθητής ανέφερε τα θετικά στοιχεία που αποκόμισε από όλη τη διαδικασία. Πολλοί δε δεν παρέλειψαν να προβούν και σε ένα είδος αναστοχασμού και άσκησης κριτικής στον τρόπο με τον οποίο ενεργούσαν μέχρι τώρα στη ζωή τους χωρίς να υπολογίζουν τις επιπτώσεις που είχαν οι ενέργειές τους στο περιβάλλον και έδωσαν την υπόσχεση πως πλέον θα είναι περισσότερο συνειδητοποιημένοι και ευαισθητοποιημένοι γύρω από τα ζητήματα αυτά.

Συμπεράσματα

Το ζήτημα της εξεύρεσης εναλλακτικών καθαρών πηγών ενέργειας αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα, το οποίο θα έπρεπε να απασχολεί όλους μας. Τις τελευταίες δεκαετίες ιδιαίτερα, το πρόβλημα έχει ενταθεί καθώς οι επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών έχουν γίνει ορατές παγκοσμίως και οι ανησυχίες για την εξάντληση των ορυκτών καυσίμων αρχίζουν να επιβεβαιώνονται.

Λαμβάνοντας υπόψη όλες αυτές τις τραγικές συνέπειες, οφείλουμε όλοι οι άνθρωποι να αναλογιστούμε το μερίδιο ευθύνης που αντιστοιχεί στον καθένα μας και να αναδιοργανώσουμε, και αν χρειαστεί, να τροποποιήσουμε τον τρόπο ζωής μας. Για να μπορέσει να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να υιοθετήσουμε θετικές στάσεις προς την εξοικονόμηση ενέργειας και να αναπτύξουμε υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά, η οποία θα αποτελεί οδηγό δράσης στις καθημερινές δραστηριότητές μας.

Η δημιουργία υπεύθυνων περιβαλλοντικά ατόμων όμως, δεν είναι μία απλή και εύκολη υπόθεση. Για να οδηγηθούμε προς τη διαμόρφωση ανθρώπων που όχι μόνο θα έχουν θετική γνώμη για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, αλλά και που θα υιοθετούν υπεύθυνες δράσεις και θα αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες συμμετέχοντας ενεργά στη διεκδίκηση της δημιουργίας ενός καθαρότερου περιβάλλοντος, θα πρέπει τα

άτομα αυτά από μικρή ηλικία να αποκτούν γνώσεις γύρω από τα περιβαλλοντικά ζητήματα, και κυρίως να αποκτούν βιώματα που θα αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος.

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, η ανάπτυξη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης έχει αποκτήσει έδαφος τα τελευταία χρόνια και υιοθετείται από πολλούς εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων. Για να μπορέσουν όμως τα προγράμματα αυτά να συμβάλλουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων περιβαλλοντικά ατόμων που θα συμμετέχουν ενεργά στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και όχι απλώς στη δημιουργία ατόμων που θα έχουν μόνο περιβαλλοντικές γνώσεις και τίποτα παραπάνω, πρέπει να υιοθετηθούν μοντέλα βιοματικής μάθησης τα οποία θα εμπλέκουν ενεργά τους μαθητές σε όλη τη διαδικασία μάθησης. Τα μοντέλα αυτά, όπως είναι το μοντέλο του Kolb, συμβάλλουν στη δημιουργία ανθρώπων που έχουν ιδιαίτερα αναπτυγμένη την κριτική σκέψη, που διεκδικούν υπεύθυνα τα δικαιώματά τους, που αναλαμβάνουν κοινωνική δράση και που δεν είναι παθητικοί και άβουλοι δέκτες των μηνυμάτων που τους δίνονται. Στα μοντέλα βιοματικής μάθησης τα άτομα μαθαίνουν να συνεργάζονται με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους προκειμένου να υλοποιήσουν το κάθε στάδιο του μοντέλου.

Στα πλεονεκτήματα της εφαρμογής των μοντέλων βιοματικής μάθησης για τη διδασκαλία εννοιών της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης συγκαταλέγεται το γεγονός πως παρέχουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αντιληφθούν έννοιες και βασικές αρχές πολλών επιστημών με έναν ιδιαίτερα ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. Επιπλέον, ένα άλλο θετικό στοιχείο είναι πως η εφαρμογή ενός μοντέλου βιοματικής μάθησης, όπως αυτό του Kolb, δίνει στον εκπαιδευτικό έναν σαφή και ορισμένο προσανατολισμό παρέχοντας συγκεκριμένα βήματα που μπορεί να ακολουθήσει προκειμένου να οδηγήσει τους μαθητές του στην κατάκτηση της γνώσης. Παράλληλα, παρέχει την ευελιξία και την ελευθερία των κινήσεων έτσι ώστε να προσαρμόσει τα βήματα που θα ακολουθηθούν στις εκάστοτε ανάγκες και ιδιαιτερότητες του δυναμικού που κατέχει.

Η ολοκλήρωση του μοντέλου αυτού για το ζήτημα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας δημιούργησε ένα ευχάριστο κλίμα μέσα στην τάξη καθ' όλη τη διάρκεια εφαρμογής του, προέκυψαν ενδιαφέρουσες απορίες και τροφή για περαιτέρω ενασχόληση από τους μαθητές, ενώ ταυτόχρονα συνέβαλλε στην ανάπτυξη επικοινωνιακών σχέσεων μεταξύ τους.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση

Καλοβρέκτης, Κ., Πηγαδάς, Β. (2011). Ενίσχυση του μοντέλου βιοματικής μάθησης μέσω ανάπτυξης λογισμικού συλλογής πραγματικών μεγεθών – Μελέτη περίπτωσης στην περιβαλλοντική εκπαίδευση. 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία», Πάτρα, 28-30 Απριλίου 2011.

Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕα) (χ.χ.) Αιολική ενέργεια. Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2O5QZaR>

Manolas, E.I. (2006). A critical introduction to deep ecology in higher education: An application of Kolb's model of experiential learning, *Economic and Environmental Studies*. No. 8, pp. 245-252.

Ματσαγγούρας, Η. (2011). Φάκελος επιμορφωτικού υλικού για τις βιοματικές δράσεις: Από τη Βιοματική Μάθηση στο Συνεργατικό Μοντέλο Βιοματικών Δράσεων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Μπακιρτζής, Κ. (2005). Βιοματική Μάθηση. Εισήγηση σε σεμινάριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Μπινόπουλος, Ε., Χαβιαρόπουλος, Π. (2019). Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των αιολικών πάρκων: «Μύθος και πραγματικότητα». Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ).

Παπαδημητρίου, Α., Γρηγοριάδου, Μ., Γυφτοδήμος, Γ. (2014). Διδακτικές στρατηγικές και εκπαιδευτικό υλικό του προσαρμοστικού εκπαιδευτικού συστήματος υπερμέσων MATHEMA.

Πολύζου, Ολ. (2007). Γεωθερμία – Βιώσιμη Ανάπτυξη και Τοπικές Κοινωνίες. Διδακτορική διατριβή. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων-Μεταλλουργών. Τομέας Μεταλλευτικής.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝα) (χ.χ) Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2H6QUQz>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝΒ) (χ.χ) Προστασία περιβάλλοντος. Διαθέσιμο: <https://bit.ly/32JN4Uv>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝγ) (χ.χ) Παρακολούθηση Δασών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2M5db2s>

Χρυσοφίδης, Κ. (2004). Επιστημολογικές Αρχές της Προσχολικής Αγωγής. Το Νηπιαγωγείο στο Χώρο της Ιδεολογίας και της Επιστήμης. Αθήνα: Εκδόσεις τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

II. Ξενόγλωσση

Barbier, E. (2002). Geothermal energy technology and current status: an overview. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. Vol. 6, No. 1-2, pp. 3-65.

Bartle, A. (2002). Hydropower potential and development activities. *Energy Policy*. Vol. 30, No. 14, pp. 1231-1239.

Crabtree, G., Lewis, N. (2007). Solar energy conversion. *Physics Today*. Vol. 60, No. 3, pp. 37-42.

Demirbas, A. (2001). Biomass resource facilities and biomass conversion processing for fuels and chemicals. *Energy Conversion and Management*. Vol. 42, No. 11, pp. 1357-1378.

Dieleman, H., Huisingh, D. (2006). Games by which to learn and teach about sustainable development: exploring the relevance of games and experiential learning for sustainability. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 14, pp. 837-847.

Egre, D, Milewski, J. (2002). The diversity of hydropower projects. *Energy Policy*. Vol. 30, No. 14, pp. 1225-1230.

Fowler, J. (2008). Experiential learning and its facilitation. *Nurse Education Today*. Vol. 28, pp. 427–433.

Fridleifsson, I. (2001). Geothermal energy for the benefit of the people. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. Vol. 5, No. 3, pp. 299-312.

Godfrey, B. (2004). *Renewable Energy*. 2nd edition. Oxford University Press & The Open University, Oxford, UK. Available <http://www.oup.com/uk/catalogue/?ci=9780199261789>

Healey M, Jenkins A. (2000). *Learning Cycles and Learning Styles: Kolb's Experiential Learning Theory and its Application in Geography in Higher Education*. Available <http://www.chelt.ac.uk/el/philg/gdn/discuss/kolb1.htm>

Jenkins, B.M, Baxter, L.L, Miles, T.R Jr c, Miles, T.R c (1999). Combustion properties of biomass. *Fuel Processing Technology*. Vol. 54, No. 1-3, pp. 17-46.

Johansson, TB, Kelly, H., Reddy, AKN, Williams, RH (1993). *Renewable energy: Sources for fuels and electricity*. U.S. Department of Energy Office of Scientific and Technical Information. United States.

Kelly C. (2002). David Kolb, *The Theory of Experiential Learning and ESL*. Available <http://www.aitech.ac.jp/~iteslj/Articles/Kelly-Experiential/>

Klass, D. (1998). *Biomass for Renewable Energy, Fuels, and Chemicals*. Barrington: Academic Press.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Kolb, D., Boyatzis, R., Mainemelis, C. (2000). Experiential learning theory: Previous research and new directions. Chapter 9. In: Sternberg, R., Zhanng, L. (Eds) *Perspectives on Cognitive, Learning, and Thinking Styles*. New York: Taylor & Francis Group.

Konak, A., Clark, T., Nasereddin, M. (2014). Using Kolb's Experiential Learning Cycle to improve student learning in virtual computer laboratories. *Computers & Education*. Vol. 72, pp. 11–22.

Lewis, N. (2007). Toward Cost-Effective Solar Energy Use. *Science*. Vol. 315, No. 5813, pp. 798-801.

Lewis, N., Nocera, D. (2006). Powering the planet: Chemical challenges in solar energy utilization. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. PNAS. Vol. 103, No. 43, pp. 15729-15735.

Manolas, E. I. (2003). Kolb's Experiential Learning Model: An Application in the Sociology of the Natural Environment. *Nea Paedia*. No. 106, pp. 33-39.

- Manolis, C., Burns, D., Assudani, R., Chinta, R. (2013). Assessing experiential learning styles: A methodological reconstruction and validation of the Kolb Learning Style Inventory. *Learning and Individual Differences*. Vol. 23, pp. 44–52.
- McKendry, P. (2002 α). Energy production from biomass (part 1): overview of biomass. *Bioresource Technology*. Vol. 83, No. 1, pp. 37-46.
- McKendry, P. (2002 β). Energy production from biomass (part 2): conversion technologies. *Bioresource Technology*. Vol. 83, No. 1, pp. 47-54.
- Niemi, H. (2002). Active learning-a cultural change needed in teacher education and schools. *Teaching and Teacher Education*. Vol. 18, pp. 763–780.
- Panwar, N.L. & Kaushik, S.C. & Kothari, Surendra, (2011). «Role of renewable energy sources in environmental protection: A review,» *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. Vol. 15, No. 3, pp. 1513-1524.
- Patel, M. (2005). *Wind and Solar Power Systems. Design, Analysis, and Operation*, Second Edition. Pub. Location Boca Raton.
- Poore, J., Cullen, D., Schaar, G. (2014). Simulation-based interprofessional education guided by Kolb's experiential learning theory. *Clinical Simulation in Nursing*. Vol. 10, pp. 241-247.
- Ribrant, J., Bertling, L. (2007). Survey of failures in wind power systems with focus on Swedish wind power plants during 1997-2005. *IEEE Power Engineering Society General Meeting*.
- Ruholl, L., Boyajian. R. (2007). The Senior Wellness Project: Focus on experiential learning. *Teaching and Learning in Nursing*. Vol. 2, pp. 72–79.
- Sukhatme, S, P, Nayak, J, K. (2018). *Solar Energy*. Fourth Edition. McGraw Hill Education. India.
- Tong, W. (2010). *Wind Power Generation and Wind Turbine Design*. WITPRESS, Southampton, Boston.
- Winemiller, KO., McIntyre, PB, Castello, L., Fluet-Chouinard, E., Giarrizzo, T., Nam, S., Baird, IG, Darwall, W., Lujan, NK, Harrison, I., Stiassny, MLJ, Silvano, RAM, Fitzgerald, DB, Pelicice, FM, Agostinho, AA, Gomes, LC, Albert, JS, Baran, E., Petrere Jr., M., Zarfl, C., Mulligan, M., Sullivan, JP, Arantes, CC, Sousa, LM, Koning, AA, Hoeninghaus, DJ, Sabaj, M., Lundberg, JG, Armbruster, J., Thieme, ML, Petry, P., Zuanon, J., Torrente Vilara, G., Snoeks, J., Ou, C., Rainboth, W., Pavanelli, CS, Akama, A., Van Soesbergen, A., Sáenz, L. (2016). Balancing hydropower and biodiversity in the Amazon, Congo, and Mekong. *Science*. Vol. 351, No. 6269, pp. 128-129.
- Zarfl, C., Lumsdon, A., Berlekamp, J. (2015). A global boom in hydropower dam construction. *Aquatic Sciences*, Vol. 77, No. 1, pp. 161-170.

ΥΠΑΙΘΡΙΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Σιδερή Λεύκελη & Μελπομένη Τάζογλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες στο ελληνικό σχολείο η δασκαλοκεντρική μέθοδος τείνει να αντικατασταθεί από την ομαδοκεντρική διδασκαλία και τη βιωματική μάθηση. Σ' αυτό το νέο σχολικό χώρο η αυλή αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για να εφαρμοστεί η δομή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και να στηριχθούν οι αρχές της. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι τμήμα των προγραμμάτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και αποτελεί μια διαδικασία με απώτερο σκοπό τη σύνδεση του μαθητή με το φυσικό περιβάλλον, την ευαισθητοποίησή του και τη δραστηριοποίησή του στα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η δραστηριοποίηση των μαθητών στον υπαίθριο σχολικό χώρο και η συμμετοχή τους στην εκπόνηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων βοηθάει τους μαθητές να αποκομίζουν περισσότερες γνώσεις μέσω των υπαίθριων εμπειριών και να αναπτύξουν θετικότερη περιβαλλοντική συμπεριφορά. Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας αναφορικά με τη χρήση του υπαίθριου σχολικού χώρου ως εργαλείου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Το δείγμα επιλέχθηκε από 6 σχολικές μονάδες του δήμου και ανέρχεται σε 60 εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδειχθεί ο παιδαγωγικός και ο περιβαλλοντικός ρόλος του υπαίθριου σχολικού χώρου. Από τα ερευνητικά αποτελέσματα προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί επιθυμούν να κάνουν μάθημα στον αύλειο χώρο αλλά τον χρησιμοποιούν μερικές φορές έως καθόλου για την οργάνωση περιβαλλοντικών δράσεων. Υποστηρίζουν, όμως, ότι ο αύλειος χώρος επηρεάζει καθοριστικά το αποτέλεσμα των περιβαλλοντικών προγραμμάτων και για αυτό θεωρείται από την πλευρά τους ότι η σχολική αυλή αποτελεί αποτελεσματικό εργαλείο στη διαδικασία της μάθησης.

Λέξεις κλειδιά: Υπαίθριος σχολικός χώρος, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, βιωματική μάθηση

Εισαγωγή

Σημαντικό τμήμα του σχολικού περιβάλλοντος αποτελεί ο σχολικός αύλειος χώρος στον οποίο οι μαθητές καταναλώνουν καθημερινά μέρος του συνολικού χρόνου παραμονής στο σχολείο. Στο συγκεκριμένο χώρο οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να πειραματιστούν, να έρθουν σε επαφή με τη φύση, να συμμετέχουν σε δημιουργικές δραστηριότητες και να αποκτήσουν γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και αξίες (Tsantopoulos et al. 2013). Ο υπαίθριος χώρος της εκάστοτε σχολικής μονάδας είναι ένας πολύτιμος πόρος που καθορίζει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στους μαθητές. Είναι ο χώρος σύνδεσης των κοινωνικών, πολιτιστικών και οικολογικών περιοχών της παιδικής ηλικίας, όπου οι μαθητές έχουν πραγματικές φυσικές εμπειρίες, μαθαίνουν να συνεργάζονται καθώς και να σέβονται τους σχολικούς χώρους. Στον υπαίθριο σχολικό χώρο οι μαθητές διδάσκονται δεξιότητες ζωής και η περιβαλλοντική εκπαίδευση συνδέεται με την εμπειρία (Plaka et al. 2016).

Ο ιδανικότερος χώρος, όπου μπορεί να εφαρμοστεί η δομή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και να στηριχθούν οι αρχές της είναι ο αύλειος χώρος (Short 2010). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ξεκινάει στο χώρο της τυπικής εκπαίδευσης και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής ζωής του μαθητή. Σύμφωνα με το Νόμο 1892/90 η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι τμήμα των προγραμμάτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και αποτελεί μια διαδικασία με απώτερο σκοπό τη σύνδεση του μαθητή με το φυσικό περιβάλλον, την ευαισθητοποίησή του και τη δραστηριοποίησή του στα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Η επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και κατά επέκταση το περιεχόμενο της περιβαλλο-

ντικής εκπαίδευσης προσανατολίζεται στην ενεργό συμμετοχή, στη λήψη των περιβαλλοντικών αποφάσεων, στη μετάδοση της γνώσης για το περιβάλλον, καθώς και στη διαμόρφωση θετικής στάσης προς τη διαχείριση των φυσικών πόρων (Σκαναβή 2004). Είναι το μέσο διαπαιδαγώγησης του μαθητικού δυναμικού το οποίο παρουσιάζει τα πραγματικά περιβαλλοντικά προβλήματα, ενισχύοντας την ενημέρωση του πληθυσμού της σχολικής ηλικίας, την ενσωμάτωση της γνώσης και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων (Treagust et al. 2016).

Η ενίσχυση της περιβαλλοντικής γνώσης επιδιώκεται μέσα από την εφαρμογή των περιβαλλοντικών προγραμμάτων και αποτελεί μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας που οδηγεί στη διαμόρφωση κώδικα συμπεριφοράς γύρω από τα προβλήματα, που αφορούν την ποιότητα του περιβάλλοντος σε ατομικό και σε ομαδικό επίπεδο. Σύμφωνα με τις οδηγίες της υπουργικής απόφασης Γ2/6799/8-9-95 ο σχεδιασμός των περιβαλλοντικών προγραμμάτων πρέπει να ξεπερνάει το γνωστικό επίπεδο και να προχωράει σε μια κριτική προσέγγιση, προκειμένου να διαμορφώσει στάσεις. Απαιτείται οργανωμένη εργασία και συνεργασία μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών ώστε να προωθηθεί η έρευνα και να αναπτυχθεί η κριτική ικανότητα των μαθητών (Αγγελάτου κ.ά. 2011).

Για το λόγο τούτο, υποστηρίζεται ότι τα προγράμματα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι μια σημαντική διαδικασία εκμάθησης διότι φέρνουν στο προσκήνιο ζητήματα που ενισχύουν την περιβαλλοντική συμπεριφορά (Costel 2015) και μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν κριτική σκέψη και να αναλογιστούν αντικειμενικά το περιβαλλοντικό ζήτημα (Lombardi et al. 2013). Διαπιστώνεται ότι τα προγράμματα αυτά είναι επέκταση της τάξης και ακολουθείται βιωματική μάθηση μέσω της ανακάλυψης (Sobel, 2004).

Παράλληλα, προκύπτει ότι μέσα από την εφαρμογή των περιβαλλοντικών προγραμμάτων προωθείται η διερευνητική μάθηση και ενισχύεται η αντιληπτική ικανότητα των μαθητών με αποτέλεσμα να αναλαμβάνουν υπεύθυνο ρόλο στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας (Rogoff 2003). Επίσης, η δραστηριοποίηση των μαθητών σε ένα τέτοιο χώρο και η συμμετοχή τους σε περιβαλλοντικές δράσεις, τους βοηθάει να γίνονται πιο ευγενικοί, να πετυχαίνουν τους στόχους τους και να ανταγωνίζονται λιγότερο μεταξύ τους (Bell 2001).

Είναι επιβεβαιωμένο γεγονός ότι οι υπαίθριες εμπειρίες επηρεάζουν τη γνωστική και τη συναισθηματική περιοχή του μαθητικού πληθυσμού (Carrier 2003). Σύμφωνα με την Cronin-Jones (2000) από τη μελέτη της συμπεριφοράς μαθητών της Γ' και της Δ' τάξης στις ΗΠΑ διαπιστώνεται ότι οι μαθητές αποκομίζουν περισσότερες γνώσεις μέσω των υπαίθριων εμπειριών και αναπτύσσουν θετικότερη περιβαλλοντική συμπεριφορά. Άλλωστε, ερευνητικά δεδομένα επιβεβαιώνουν το ενδιαφέρον των μαθητών για δραστηριότητες που συμβαίνουν στη φύση, όταν οι ίδιοι είναι άμεσα συμμετέχοντες και νιώθουν το αίσθημα της ευθύνης για την προστασία του περιβάλλοντος (Veselinovska et al. 2012). Χαρακτηριστικό είναι ότι μέσα από την εφαρμογή των περιβαλλοντικών δράσεων στη σχολική αυλή οι μαθητές διερευνούν τα διάφορα φαινόμενα σχετικά με τη βλάστηση, προτρύπονται να σκέφτονται με επιστημονικό τρόπο και ενισχύουν τους δεσμούς τους με το φυσικό περιβάλλον (Ντιντή 2012).

Αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι η σχολική αυλή ξεπερνάει τα όρια της σχολικής αίθουσας και γίνεται πεδίο μελέτης για έννοιες πέρα από τα στενά πρότυπα του σχολικού βιβλίου. Η εμπειρία που αποκομίζουν οι μαθητές σ' αυτό το χώρο συνδέεται και με άλλες εμπειρίες τις οποίες θα ήταν ανέφικτο να τις μελετήσουν σε μια αίθουσα σχολείου (Monkman 2001). Κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι η υπαίθρια εκπαίδευση αναδεικνύεται ως «πλαίσιο» για μάθηση, όπου ο μαθητής μπορεί να αναλάβει πρωτοβουλία, να αποφασίσει και να γίνει υπεύθυνος (Bora 2002).

Εν κατακλείδι, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδειχθεί ο παιδαγωγικός και περιβαλλοντικός ρόλος του υπαίθριου σχολικού χώρου. Πιο συγκεκριμένα, μελετάται το γνωστικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας αναφορικά με το περιεχόμενο και την εκπόνηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων, διερευνώνται οι απόψεις τους για τη χρήση του υπαίθριου σχολικού χώρου και προβάλλονται οι εκτιμήσεις τους για τη διαμορφωμένο αύλειο χώρο.

Μέθοδος Έρευνας

Για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας αναφορικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας, χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις, γιατί θεωρήθηκε το πιο κατάλληλο εργαλείο προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας.

Η χρήση του ερωτηματολογίου είναι αποτελεσματική επειδή επιτρέπεται η εύκολη και γρήγορη ανάλυση των δεδομένων (Wilkinson et al. 2003) και διακρίνεται για την ανωνυμία του, χαρακτηριστικό που βοηθάει το συμμετέχοντα να ανταποκριθεί με προθυμία (Oppenheim 1992). Το συγκεκριμένο ερευνη-

τικό εργαλείο απευθυνόταν σε εκπαιδευτικούς των Δημοτικών Σχολείων του επιλεγέντος δείγματος και διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε ο ελάχιστος δυνατός χρόνος που απαιτήθηκε για τη συμπλήρωσή του από τους εκπαιδευτικούς υπολογίστηκε σε 15-20 λεπτά. Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να συμπληρώσουν ατομικό δελτίο ερωτηματολογίου, στο οποίο υπήρχαν προκωδικοποιημένες ερωτήσεις συνοδευόμενες από μια σειρά έτοιμων απαντήσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι προηγήθηκε πιλοτική εφαρμογή του ερευνητικού εργαλείου, ώστε να δοκιμαστεί η καταλληλότητά του.

Για την έγκριση διεξαγωγής της έρευνας ακολουθήθηκε η διαδικασία που ορίζεται στις οδηγίες του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Η συλλογή των δεδομένων έγινε το χρονικό διάστημα Απριλίου - Μαΐου 2017. Για τη συλλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία κατά συστάδες και για την επεξεργασία των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS, και πιο συγκεκριμένα η περιγραφική στατιστική.

Αποτελέσματα

Τα ερευνητικά στοιχεία αναλύθηκαν με βάση την περιγραφική στατιστική και απεικονίζονται σε πίνακες για την ευκολότερη ανάγνωση και κατανόησή τους. Τα δεδομένα των πινάκων προέκυψαν από το περιεχόμενο και τις έννοιες του χρησιμοποιηθέντος ερευνητικού εργαλείου, δηλαδή του ερωτηματολογίου. Η μελέτη των ερευνητικών στοιχείων προβάλλει το γνωστικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας όσον αφορά την ενασχόλησή τους με τα προγράμματα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και παρουσιάζει τις απόψεις τους σχετικά με τη χρήση του αύλειου χώρου, την αξιολόγηση της επίδρασης του συγκεκριμένου χώρου στην υλοποίηση των περιβαλλοντικών δράσεων και τις απόψεις τους για το διαμορφωμένο αύλειο χώρο.

Αναφορικά με το φύλο και την ηλικία των εκπαιδευτικών, οι Πίνακες 1 και 2 προβάλλουν τα ατομικά χαρακτηριστικά τους. Όσον αφορά το φύλο το 81,7% των εκπαιδευτικών είναι γυναίκες και το 18,3% είναι άνδρες. Σχετικά με την ηλικία τους προκύπτει ότι το 45% των εκπαιδευτικών είναι μεταξύ 46-55, το 28,3% ανάμεσα στα 26-35 και το 23,3% κυμαίνεται μεταξύ των 36-45.

Πίνακας 1. Φύλο (Ποσοστό %).

Ανδρας	Γυναίκα
18,3	81,7

Πίνακας 2. Ηλικία (Ποσοστό %).

<25	1,7
26-35	28,3
36-45	23,3
46-55	45,0
56-65	1,7

Οι Πίνακες 3, 4 και 5 φανερώνουν την ειδικότητα των εκπαιδευτικών, τα χρόνια προϋπηρεσίας τους και το επίπεδο των σπουδών τους. Συγκεκριμένα, το 73,3% των εκπαιδευτικών είναι δάσκαλοι και το 26,7% είναι εκπαιδευτικοί άλλης ειδικότητας. Το 33,3% των εκπαιδευτικών εργάζεται από 9-15 χρόνια, το 31,7% έχει από 16-25 χρόνια υπηρεσίας, το 16,7% εργάζεται πάνω από 26 χρόνια, το 11,7% ανήκει στα 4-8 χρόνια και το 6,7% είναι μεταξύ του 1 και των 3 ετών. Όσον αφορά το επίπεδο των σπουδών τους, το 78,3% έχει το βασικό πτυχίο σπουδών του, το 20,0% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος και το 1,7% κατέχει διδακτορικό δίπλωμα.

Πίνακας 3. Ειδικότητα (Ποσοστό %).

Δάσκαλος	73,3
Άλλη ειδικότητα Αβάθμιας εκπαίδευσης (Μουσική, Θεατρική Αγωγή, Γυμναστική, Πληροφορική, Εικαστικά)	26,7

Πίνακας 4. Χρόνια υπηρεσίας (Ποσοστό %).

1-3	6,7
4-8	11,7
9-15	33,3
16-25	31,7
26 και πάνω	16,7

Πίνακας 5. Επίπεδο Σπουδών (Ποσοστό %).

Βασικό πτυχίο	78,3
Μεταπτυχιακό	20,0
Διδακτορικό	1,7

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 6 το 91,7% των εκπαιδευτικών δε συμμετέχει σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Πίνακας 6. Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση (Ποσοστό %).

Ναι	8,3
Όχι	91,7

Από τα στοιχεία του Πίνακα 7 προκύπτει ότι το 45,0% των εκπαιδευτικών συμφωνεί απόλυτα να ενημερώνεται από το διαδίκτυο για τα περιβαλλοντικά θέματα, όπως και το 33,3% να ενημερώνεται από τα επιστημονικά περιοδικά. Το 26,7% είναι απόλυτα σύμφωνο με την ενημέρωση από το ραδιόφωνο και τις εφημερίδες, καθώς και το 30,0% από την τηλεόραση. Το 21,7% των εκπαιδευτικών ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με την ενημέρωση από τις ημερίδες και τις διαλέξεις για τα περιβαλλοντικά θέματα, όπως και το 20,0% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί να ενημερώνεται από περιβαλλοντικά σεμινάρια.

Πίνακας 7. Ενημέρωση των εκπαιδευτικών για περιβαλλοντικά θέματα από πηγές (Ποσοστό %).

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Ημερίδες /Διαλέξεις	25,0	51,7	21,7	1,7	0,0
Σεμινάρια	21,7	56,7	20,0	1,7	0,0
Τηλεόραση	30,0	58,3	11,7	0,0	0,0
Ραδιόφωνο	26,7	48,3	20,0	3,3	1,7
Εφημερίδες	26,7	46,7	18,3	3,3	5,0
Διαδίκτυο	45,0	46,7	6,7	1,7	0,0
Επιστημονικά περιοδικά	33,3	43,3	18,3	1,7	3,3

Στους Πίνακες 8 και 9 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών όσον αφορά τη συνεργασία τους με τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και την ενασχόλησή τους με την εκπόνηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Από τη μελέτη των στοιχείων των παρακάτω πινάκων προκύπτει ότι

το 55,0% των εκπαιδευτικών συνεργάζεται με τους υπεύθυνους των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο πλαίσιο υλοποίησης των αντίστοιχων προγραμμάτων και το 30,0% των εκπαιδευτικών δεν υλοποιεί περιβαλλοντικά προγράμματα.

Πίνακας 8. Συνεργασία με τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Ποσοστό %).

Ναι	55,0
Όχι	45,0

Πίνακας 9. Εκπόνηση Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Ποσοστό %).

Όχι	30,0
Ναι	70,0

Από τα στοιχεία του Πίνακα 10 προκύπτει ότι το 8,3% των εκπαιδευτικών δεν επιθυμεί να κάνει μάθημα στον υπαίθριο σχολικό χώρο, γεγονός που επαληθεύει την ικανοποίηση της συντριπτικής πλειοψηφίας των εκπαιδευτικών να χρησιμοποιεί τον αύλειο χώρο ως υπαίθριο χώρο διδασκαλίας.

Πίνακας 10. Επιθυμία διδασκαλίας στη σχολική αυλή (Ποσοστό %).

Ναι	91,7
Όχι	8,3

Από τη μελέτη των ερευνητικών δεδομένων του Πίνακα 11 διαπιστώνεται ότι το 58,3% των εκπαιδευτικών χρησιμοποιεί μερικές φορές τη σχολική αυλή για υπαίθριες δραστηριότητες και το 25,0% χρησιμοποιεί σπάνια έως καθόλου τον αύλειο χώρο για την οργάνωση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Πίνακας 11. Χρήση της αυλής για εκπαιδευτικές δράσεις (Ποσοστό %).

Καθόλου	6,7
Σπάνια	18,3
Μερικές φορές	58,3
Συνήθως	11,7
Πάντα	5,0

Ο Πίνακας 12 παρουσιάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την επίδραση του υπαίθριου σχολικού χώρου στο αποτέλεσμα των περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Οι περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς (65,0%) συμφωνούν ότι ο υπαίθριος σχολικός χώρος επηρεάζει καθοριστικά το αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Πίνακας 12. Η επίδραση του αύλειου χώρου στο αποτέλεσμα των περιβαλλοντικών προγραμμάτων (Ποσοστό %).

Διαφωνώ	5,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	16,7
Συμφωνώ	65,0
Συμφωνώ απόλυτα	13,3

Στον Πίνακα 13 αξιολογούνται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη σημασία της χρήσης του υπαίθριου σχολικού χώρου στην υλοποίηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Το 45,0% των εκπαιδευτικών υποστηρίζει ότι είναι πολύ σημαντική η χρήση του αύλειου χώρου στην υλοποίηση των

περιβαλλοντικών προγραμμάτων επειδή οι μαθητές αποκτούν γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον. Την ίδια άποψη ενστερνίζεται και το 40,0% των εκπαιδευτικών, το οποίο δηλώνει ότι οι μαθητές διαμορφώνουν θετική στάση συμπεριφοράς, καθώς και το 38,3% των εκπαιδευτικών, το οποίο απαντάει ότι οι μαθητές αναπτύσσουν δεξιότητες.

Πίνακας 13. Επιπτώσεις από τη χρήση του υπαίθριου σχολικού χώρου στην υλοποίηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων (Ποσοστό %).

	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Αποκτούν οι μαθητές γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον	10,0	21,7	45,0	23,3
Αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες	3,3	36,7	38,3	21,7
Διαμορφώνουν θετική στάση συμπεριφοράς για το φυσικό περιβάλλον	8,3	23,3	40,0	28,3

Στον Πίνακα 14 γίνεται η αξιολόγηση των απαντήσεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη συχνότητα της οργάνωσης συγκεκριμένων δράσεων στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος. Το 31,7% των εκπαιδευτικών αναφέρει ότι οργανώνει πολύ συχνά δραστηριότητες στα πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος και το 33,3% των εκπαιδευτικών δηλώνει ότι οργανώνει πολύ συχνά δράσεις στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Το 56,7% των εκπαιδευτικών απαντάει ότι οργανώνει λίγες φορές έως ποτέ διαλέξεις με περιβαλλοντικά θέματα.

Πίνακας 14. Συχνότητα οργάνωσης των περιβαλλοντικών και εκπαιδευτικών δράσεων (Ποσοστό %).

	Ποτέ	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Οργάνωση δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης	1,7	11,7	41,7	33,3	11,7
Οργάνωση δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος	3,3	3,3	41,7	31,7	20,0
Οργάνωση διαλέξεων με περιβαλλοντικά θέματα	21,7	35,0	31,7	8,3	3,3

Στον Πίνακα 15 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών από τη διαμόρφωση της σχολικής αυλής. Η μελέτη των στοιχείων του συγκεκριμένου πίνακα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το 40,0% των εκπαιδευτικών είναι λίγο έως καθόλου ικανοποιημένο από το διαμορφωμένο αύλειο χώρο.

Πίνακας 15. Ικανοποίηση των εκπαιδευτικών από τη διαμόρφωση της σχολικής αυλής (Ποσοστό %).

Καθόλου	10,0
Λίγο	30,0
Αρκετά	51,7
Πολύ	8,3

Από τον Πίνακα 16 προκύπτει ότι οι μισοί εκπαιδευτικοί (50,0%) έχουν επιχειρήσει να συνεργαστούν με άλλους φορείς για τη διαμόρφωση του υπαίθριου σχολικού χώρου.

Πίνακας 16. Προσπάθεια συνεργασίας με άλλους φορείς για τη διαμόρφωση της σχολικής αυλής (Ποσοστό %).

Ναι	50,0
Όχι	50,0

Η μελέτη των στοιχείων του Πίνακα 17 παρουσιάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τα προβλήματα, που ενδεχομένως να προέκυπταν κατά τη διαμόρφωση της σχολικής αυλής. Συγκεκριμένα, το 68,3% των εκπαιδευτικών αξιολογεί ως πρωτεύον πρόβλημα το κόστος και το 50,0% των εκπαιδευτικών δηλώνει ως σημαντικό πρόβλημα τη γραφειοκρατία. Το 31,7% των εκπαιδευτικών ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί όσον αφορά την αντίδραση από την τοπική κοινότητα και το 25,0% των εκπαιδευτικών διαφωνεί απόλυτα ότι θα υπήρχε αντίδραση από τους μαθητές.

Πίνακας 17. Αξιολόγηση προβλημάτων κατά τη διαμόρφωση της σχολικής αυλής (Ποσοστό %).

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Γραφειοκρατία	0,0	0,0	10,0	40,0	50,0
Κόστος	0,0	0,0	1,7	30,0	68,3
Σύγκρουση με την τοπική κοινότητα	8,3	23,3	31,7	23,3	13,3
Έλλειψη εκπαίδευσης	8,3	23,3	31,7	23,3	13,3
Αντίδραση από τους μαθητές	25,0	45,0	20,0	3,3	6,7

Από τον Πίνακα 18 προκύπτουν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τον τρόπο με τον οποίο επιθυμούν οι εκπαιδευτικοί να χρησιμοποιούν τη σχολική αυλή. Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, δηλαδή το 88,3%, υποστηρίζει ότι η σχολική αυλή είναι ψυχαγωγικός χώρος των μαθητών αλλά και αποτελεσματικό εργαλείο στη μαθησιακή διαδικασία.

Πίνακας 18. Επιθυμία των εκπαιδευτικών να χρησιμοποιούν τη σχολική αυλή (Ποσοστό %).

Η σχολική αυλή ως αποτελεσματικό εργαλείο στη διαδικασία της μάθησης	8,3
Η σχολική αυλή ως ψυχαγωγικός χώρος των μαθητών	3,3
Και τα δύο	88,3

Συμπεράσματα

Από τη διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας αναφορικά με την εκπόνηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων και τη χρήση του αύλειου χώρου προέκυψε ότι οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί συνεργάζονται με τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και υλοποιούν περιβαλλοντικά προγράμματα, μέσω των οποίων οι μαθητές γίνονται γνώστες των περιβαλλοντικών θεμάτων (Coker et al, 2010), ενδυναμώνεται το πνεύμα τους και αναπτύσσουν δεξιότητες (Treagust et al. 2016). Υποστηρίζεται ότι τα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ενισχύουν την περιβαλλοντική συμπεριφορά (Costel 2015) και η σχολική αυλή αποτελεί το υποστηρικτικό πλαίσιο για την ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής γνώσης.

Ωστόσο, η επεξεργασία των ατομικών χαρακτηριστικών των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών οδήγησε στο συμπέρασμα ότι οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί δεν αποτελούν μέλη σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση και η ενημέρωσή τους σε περιβαλλοντικά θέματα στηρίζεται πρωτίστως στο διαδίκτυο και την τηλεόραση και δευτερευόντως στα σεμινάρια και τις διαλέξεις.

Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών επιθυμεί να κάνει μάθημα στη σχολική αυλή, την οποία χρησιμοποιεί μερικές φορές στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος. Υποστηρίζεται από τους συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς ότι ο σχολικός αύλειος χώρος επηρεάζει καθοριστικά το αποτέλεσμα των περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Άλλωστε, η σχολική αυλή αποτελεί τον καταλληλότερο χώρο για να εφαρμοστεί η δομή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Short 2010).

Παράλληλα, η μελέτη των συγκεκριμένων ερευνητικών στοιχείων ενισχύει την αντίληψη των εκπαιδευτικών όσον αφορά την επίδραση χρήσης του υπαίθριου σχολικού χώρου στο αποτέλεσμα των περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι οι μαθητές, μέσα από τη συμμε-

τοχή τους σε οργανωμένες δράσεις εντός του αύλειου χώρου κατά τη διάρκεια υλοποίησης των περιβαλλοντικών προγραμμάτων, αποκτούν γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον, αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες και διαμορφώνουν θετική στάση συμπεριφοράς για τη διαχείριση και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Οι μαθητές, που λειτουργούν στο μαθησιακό πεδίο του υπαίθριου σχολικού χώρου, συμμετέχουν σε μια ολοκληρωμένη διαδικασία μάθησης (Shunk 2010), ενώ ταυτόχρονα τους δίνεται η ευκαιρία να διερευνήσουν κοινωνικά, πολιτιστικά και οικολογικά ερεθίσματα μέσα από τις κατάλληλες εκπαιδευτικές πρακτικές (Higgins et al. 2002). Η διδασκαλία στη σχολική αυλή επιδιώκει την αλλαγή του τρόπου μάθησης (Kellert 2002) και διευκολύνει τους μαθητές να ενισχύσουν τους δεσμούς τους με το φυσικό περιβάλλον (Ντιντή 2012).

Τα προγράμματα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης προωθούν μαθητοκεντρικές διδακτικές μεθόδους και είναι προσανατολισμένα στη διερεύνηση και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων με αποτέλεσμα να προωθούν ένα σχολείο – δίκτυο ανάπτυξης επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Η δομή των προγραμμάτων της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης μπορεί να αλλάξει το σκεπτικό των μαθητών για τη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και να διαμορφώσει τους περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένους αυριανούς πολίτες της κοινωνίας. Παρ' όλα αυτά οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί σπάνια οργανώνουν περιβαλλοντικές διαλέξεις στο πλαίσιο υλοποίησης των περιβαλλοντικών προγραμμάτων.

Από την παρούσα έρευνα συμπεραίνεται ότι οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί δεν είναι ικανοποιημένοι από την εικόνα της σημερινής σχολικής αυλής, καθώς και ότι η σχολική αυλή του σύγχρονου σχολείου είναι ένας χώρος αποκομμένος από την παιδαγωγική διαδικασία που περιορίζει τη μάθηση. Ακόμη, αναγνωρίζονται και χαρακτηρίζονται ως σημαντικοί παράγοντες αναδιαμόρφωσης του αύλειου χώρου η γραφειοκρατία και το κόστος.

Για το λόγο τούτο κρίνεται σκόπιμη και αναγκαία η ύπαρξη ενός καλοσχεδιασμένου αύλειου χώρου, στον οποίο οι μαθητές μαθαίνουν αποτελεσματικότερα, διατηρούν τις πληροφορίες στη μνήμη τους για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και απολαμβάνουν περισσότερο την εκπαιδευτική διαδικασία (Ματσαγγούρας 2004). Γίνεται αντιληπτό ότι οι υπεύθυνοι του εκπαιδευτικού συστήματος οφείλουν να αναλογιστούν τις λειτουργίες που πρέπει να προωθήσει ο υπαίθριος σχολικός χώρος και οι εκπαιδευτικοί να επιμορφωθούν σε καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας, που να αφορούν την υπαίθρια εκπαίδευση, καθώς και να συνδεθεί ο ρόλος χρήσης της σχολικής αυλής με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Καθίσταται σαφές ότι πρωταρχικό μέλημα του σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος θα πρέπει να είναι η ανάγκη για έρευνα σε ζητήματα αξιολόγησης της υπαίθριας εκπαίδευσης και σε ζητήματα μεθοδολογίας. Για το λόγο τούτο είναι αναγκαία η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αναφορικά με το περιεχόμενο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και την εφαρμογή στρατηγικών ενεργητικής μάθησης. Επομένως, διακρίνεται σημαντική η ανάγκη χρήσης του αύλειου χώρου από τους ειδήμονες, ώστε να μην αποτελεί έναν αποκομμένο χώρο από τη μαθησιακή διαδικασία αλλά να γίνει ένα αποτελεσματικό εργαλείο στην παιδαγωγική διαδικασία.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Αγγελάτου, Σ., Κονσολάκη, Π. (2011). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αξιολόγηση των προγραμμάτων που υλοποιούνται στα ΚΠΕ Αρχαίων και Ιεράπετρας. ΤΕΙ, Ηράκλειο.

Ματσαγγούρας, Η. (2004). Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας: Προσέγγιση του Γραπτού Λόγου. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Ντιντή, Μ. (2012). Το πράσινο των σχολικών αυλών και η σύνδεσή του με την περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω δημιουργίας εναλλακτικού υλικού για την κατανόηση των βασικών λειτουργιών των φυτών. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Shunk, H.D. (2010). Θεωρίες Μάθησης: Μια Εκπαιδευτική Προσέγγιση. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.

Σκαναβή, Κ. (2004). Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια Σχέση σε Αδιάκοπη Εξέλιξη. Αθήνα: Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο.

II. Ξενόγλωσση

Bell, A. (2001). Engaging Spaces: On School based habitat restoration. Canadian Journal of Environmental Education. Vol. 6, pp. 139-154.

- Bora, A.C.S. (2002). Outdoor Experiential and Environmental Education: Converging or Diverging Approaches? *Eric Clearinghouse on Rural Education and Small Schools* Charleston, pp. 1-7.
- Carrier, S.M. (2003). The influence of outdoor schoolyard experiences on student's environmental knowledge, attitudes, behaviors and comfort levels. *Journal of Elementary Science Education*. Vol. 15, No 2, pp. 51-63.
- Coker, B., Catlioglu, H., Osman, B. (2010). Conceptions of students about renewable energy sources: a need to teach based on contextual approaches. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2, pp. 1488-1492.
- Costel, M.E. (2015). Didactic options for the Environmental Education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. Vol. 180, pp. 1380-1385.
- Cronin- Jones, L.L. (2010). The effectiveness of schoolyards as sites for elementary science instruction. *School Science and Mathematics*. Vol. 100, No. 4, pp. 203-211.
- Higgins, P., Nicol, R. (2002). Outdoor Education: Authentic Learning in the context of Landscapes: An international collaboration project Supported by the European Union Comenius Action 2. *European In- Service Training Courses*. Vol. 2, pp.1-93.
- Kellert, S.R. (2002). Experiencing nature: Affective, cognitive and evaluative development in children. In: *Children and Nature: Psychological Sociocultural and Evolutionary Investigations*. Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 117-151.
- Lombardi, D., Gale M.S., Nussbaum, E.M. (2013). Plausibility reappraisals and shifts in middle school students climate change conceptions. *Learning and Instruction*. Vol. 27, pp.50-62.
- Monkman, D. (2001). *Sun Shelters: Respite from the Rays*. In: Grant T., LittleJohn G. (Eds), *Greening School Grounds: Creating Habitats for Learning*, BC: New Society Publishers and Green Teacher.
- Oppenheim, A. (1992). *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*. 2nd Edition, Continuum Publications.
- Plaka, V., Skanavis, C. (2016). The feasibility of school gardens as an educational approach in Greece: a survey of Greek schools. *International Journal Innovation and Sustainable Development*. Vol. 10, No. 2, pp.141-159.
- Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*, Oxford: Oxford University Press.
- Short, P.C. (2010). Responsible Environmental Action: Its Role and Status in Environmental Education and Environmental Quality. *The Journal of Environmental Education*. Vol. 41, No. 1, pp. 7-21.
- Sobel, D. (2004). *Place- Based Education, Connecting Classrooms and Communities*, Great Barrington, MA: The Orion Society.
- Treagust, D.E., Arlene, A., Chandrasegaran, A.L., Milye, W. (2016). A Case for Enchanting Environmental Education Programs in Schools: Reflecting on Primary School Students Knowledge and Attitudes. *International Journal of Environmental & Science Education*. Vol. 11, No. 12, pp. 5591-5612.
- Tsantopoulos, G., Petkou, D., Tampakis, S., Andrea, V., Liapi, D. (2013). Students' Perceptions on Greening Urban Schoolyards: The case of Primary Education in Eastern Thessaloniki, Greece. *Journal of Environmental Protection and Ecology*. Vol. 15, No. 1, pp. 293-302.
- Veselinovska, S.S., Osogovska, T.L. (2012). Engagement of Students in Environmental Activities in School. *Procedia Social and Behavioural Sciences*. Vol. 46, pp. 5015-5020.
- Wilkinson, D., P., Birmingham, P. (2003). *Using Research Instruments: A Guide for Researchers*. London: Routledge Falmer.

ΘΕΜΑΤΑ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ευάγγελος Μανωλάς, Σπυρίδων Γαλατσίδας & Γεώργιος Τσαντόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή διερευνάται ο βαθμός ικανοποίησης συγγραφέων της σειράς συλλογικών τόμων «Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» που εκδίδεται από το 2009 από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Μέσα από την προαναφερόμενη διερεύνηση επιδιώκεται να γίνουν περισσότερο κατανοητές οι ανάγκες και επιθυμίες των συγγραφέων, να διασφαλιστεί η συνέχιση της συνεργασίας, να διερευνηθούν τρόποι διεύρυνσης της συγγραφικής βάσης αλλά και τρόποι βελτίωσης και μεγαλύτερης προβολής της έκδοσης. Για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Η έρευνα διενεργήθηκε το Φεβρουάριο του 2019.

Λέξεις κλειδιά: Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, αξιολόγηση ικανοποίησης συγγραφέων, ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο

Εισαγωγή

Η σειρά συλλογικών τόμων «Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» συμπλήρωσε το 2018 δέκα χρόνια συνεχούς παρουσίας ως έκδοση του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ο πρώτος τόμος της σειράς εκδόθηκε το 2009. Ο πρώτος τόμος με τίτλο «Εισαγωγή στη Δασολογική και Περιβαλλοντική Επιστήμη» περιέχει τα κείμενα των 18 εισηγήσεων που παρουσιάστηκαν σε επιστημονική διημερίδα την οποία διοργάνωσε το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στη Νέα Ορεστιάδα στις 8 και 9 Νοεμβρίου 2008.

Η συγκεκριμένη σειρά αντικατέστησε τελικά την Επετηρίδα του Τμήματος η οποία αποτελεί άλλη εκδοτική προσπάθεια του Τμήματος με τρεις εκδόσεις (2008-2012). Η σειρά Θέματα Δασολογίας αποδείχθηκε περισσότερο λειτουργική ως σειρά συλλογικών τόμων γιατί κάθε τόμος μπορεί να εκδοθεί και με ένα ελάχιστο όριο 100 σελίδες (6-10 εργασίες).

Από την ίδρυση του Τμήματος από το 1999 μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί και άλλες πολλές εκδοτικές προσπάθειες, οι οποίες περιλαμβάνουν μονογραφίες ή συλλογικά έργα (πρακτικά συνεδρίων ή άλλων συλλογικών έργων) στην Ελληνική ή και την Αγγλική γλώσσα. Οι εκδόσεις αυτές διατίθενται δωρεάν σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν τα εξής:

- E. Manolas (Editor). Proceedings of the Naxos International Conference on Sustainable Management and Development of Mountainous and Island Areas, Vol. I and II (2006).
- Walter Leal Filho & Evangelos Manolas (Editors), English through Climate Change (2012).
- Ευάγγελος Μανωλάς (Επιμέλεια), Περιβαλλοντική Πολιτική: Θεωρία και Πράξη. Τόμος προς Τιμήν του Αλκιβιάδη Δερβιτσιώτη.
- Στυλιανός Ταμπάκης & Παρασκευή Καρανικόλα, Δασικές Πυρκαγιές και Κοινωνία (2015).
- Στυλιανός Ταμπάκης, Γεώργιος Τσαντόπουλος & Βερόνικα Ανδρέα, Πολιτικές Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (2014).
- Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης & Ευάγγελος Μανωλάς, Περιβαλλοντική Ηθική: Προκλήσεις και Προοπτικές για τον 21ο αιώνα (2012).

Οι δέκα τόμοι της σειράς Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων που έχουν εκδοθεί από το 2009 έως το 2018 είναι οι εξής:

- 1ος τόμος (Vol. 1): Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς, Εισαγωγή στη Δασολογική και Περιβαλλοντική Επιστήμη
- 2ος τόμος (Vol. 2): Επιμέλεια: Γαρύφαλος Αραμπατζής, Ανάπτυξη Ορεινών και μειονεκτικών Περιοχών
- 3ος τόμος (Vol. 3): Επιμέλεια: Στυλιανός Ταμπάκης & Ευάγγελος Μανωλάς, Πολιτικές Προστασίας του Περιβάλλοντος
- 4ος τόμος (Vol. 4): Επιμέλεια: Φώτης Μάρης, Ολοκληρωμένη Διαχείριση Υδατικών Πόρων
- 5ος τόμος (Vol. 5): Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς, Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης & Γεώργιος Τσαντόπουλος, Διεθνής Περιβαλλοντική Πολιτική: Αναμετρήσεις με το Μέλλον
- 6ος τόμος (Vol. 6): Επιμέλεια: Αριστοτέλης Παπαγεωργίου, Απόστολος Κυριαζόπουλος & Γεώργιος Κοράκης, Βιοποικιλότητα και Φυσικό Περιβάλλον
- 7ος τόμος (Vol. 7): Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς & Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, Κλιματική Αλλαγή: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις
- 8ος τόμος (Vol. 8): Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς & Γεώργιος Τσαντόπουλος, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία
- 9ος τόμος (Vol. 9): Επιμέλεια: Παρασκευή Καρανικόλα, Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος
- 10ος τόμος (Vol. 10): Επιμέλεια: Ευάγγελος Ι. Μανωλάς & Γεώργιος Ε. Τσαντόπουλος, Περιβαλλοντική Πολιτική: Καλές Πρακτικές, Προβλήματα και Προοπτικές

Οι προαναφερόμενοι δέκα τόμοι περιέχουν συνολικά εκατόν οδόντα επτά (187) επιστημονικές εργασίες. Μέχρι σήμερα η έκδοση της σειράς έχει χρηματοδοτηθεί είτε από την Υπερονομαρχία Ροδόπης-Έβρου (Διευρυμένη Αυτοδιοίκηση Ροδόπης Έβρου – 2009) είτε από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης είτε ως μέρος συνεδρίου είτε ως αυτοδύναμο έργο (2010-σήμερα). Μέχρι και τον 10^ο τόμο της σειράς η διαδικασία επιστημονικής επιμέλειας και έκδοσης είναι η εξής: α) Ένα μέλος ΔΕΠ ή ομάδα μελών ΔΕΠ είναι υπεύθυνη για την επιμέλεια ενός τόμου πάντα με χρονοδιάγραμμα να εκδοθεί ο συγκεκριμένος τόμος εντός ενός ημερολογιακού έτους, β) Η έκδοση ενός τουλάχιστον τόμου εξασφαλίζει τη διατήρηση του ISSN από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, γ) Επιπλέον, ο υπεύθυνος επιμελητής (-ές) αναλαμβάνει να εξασφαλίσει τη χρηματοδότηση της έκδοσης σε έντυπη μορφή και, επιπλέον, παρακολουθεί τη διαδικασία έκδοσης μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της ικανοποίησης συναδέλφων που έχουν συμμετάσχει ως συγγραφείς σε τόμους της σειράς ώστε να γίνουν περισσότερο κατανοητές οι ανάγκες και επιθυμίες τους, να διασφαλιστεί η συνέχιση της συνεργασίας, να διερευνηθούν τρόποι διεύρυνσης της συγγραφικής βάσης αλλά και τρόποι βελτίωσης και μεγαλύτερης προβολής της έκδοσης.

Μεθοδολογία

Για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο (Boxer & Feinstein 2009, Solomon 2014, Journal author satisfaction survey 2019) με τη χρήση του Microsoft Forms. Ο σύνδεσμος του ερωτηματολογίου στάλθηκε τον Φεβρουάριο του 2019 στους αλληλογραφούντες συγγραφείς μέχρι και του 10^{ου} τόμου (αυτός ήταν ο πιο πρόσφατος τόμος που είχε εκδοθεί την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας), οι οποίοι και προσκλήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο διαδικτυακά. Ανταποκρίθηκε το 1/3 των αλληλογραφούντων συγγραφέων, δηλ. 38 συγγραφείς.

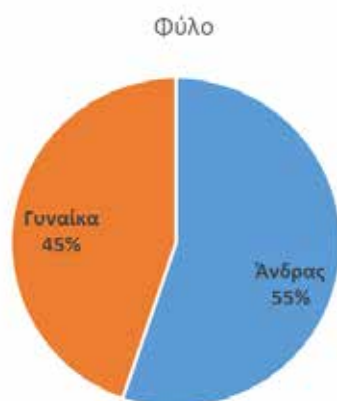
Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο περιλάμβανε συνολικά 13 ερωτήσεις. Οι 5 πρώτες ερωτήσεις αφορούσαν ορισμένα ατομικά χαρακτηριστικά των συγγραφέων, όπως το φύλο, η ηλικία, η επιστημονική περιοχή και ο αριθμός των δημοσιεύσεων σε περιοδικά (με συνδρομή ή ελεύθερης πρόσβασης). Οι επόμενες 3 ερωτήσεις αφορούσαν στην κρίση των συγγραφέων όσον αφορά την έκδοση των Θεμάτων Δασολογίας, ζητώντας τους να επισημάνουν τους σημαντικότερους παράγοντες που οδήγησαν στην επιλογή της σειράς για δημοσίευση, να δηλώσουν κατά πόσο θα συνιστούσαν την έκδοση σε συναδέλφους τους και να συγκρίνουν την έκδοση με άλλες παρόμοιες. Οι τελευταίες 6 ερωτήσεις σχετίζονται με την παρουσία των συγγραφέων στην έκδοση και με τη γνώμη τους για το μέλλον της. Περιλαμβάνονται ερωτήσεις για τον αριθμό των δημοσιεύσεων στα Θέματα, το πως έγινε γνωστή στο συγγραφέα η έκδοση και αν προτίθεται να υποβάλει εργασία στο μέλλον, καθώς και αν θα πρέπει η σειρά να εκδίδεται περισσότερες από μία φορές το έτος, σε ποιο είδος εργασιών να εστιάσει περισσότερο και μια ανοιχτή ερώτηση με προτάσεις/σχόλια των συγγραφέων.

Μετά την ηλεκτρονική συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν και τα δεδομένα εισήχθησαν στο πρόγραμμα Microsoft Excel για επεξεργασία και ανάλυση. Η ανάλυση των

δεδομένων έγινε με μεθόδους περιγραφικής στατιστικής και παρήχθησαν σχετικοί πίνακες συχνοτήτων και κατάλληλα γραφήματα (ραβδόγραμμα, κυκλικά διαγράμματα, κ.ά.) για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

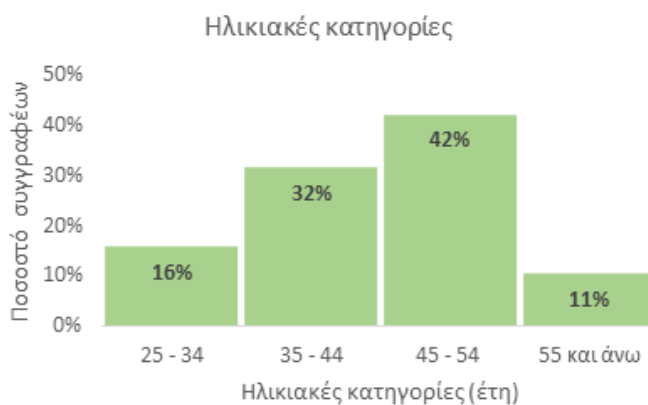
Αποτελέσματα

Όπως φαίνεται στην Εικόνα 1, το 45% των αλληλογραφούντων συγγραφέων ήταν γυναίκες και το 55% άνδρες.

Εικόνα 1. Κατανομή των συγγραφέων κατά φύλο.

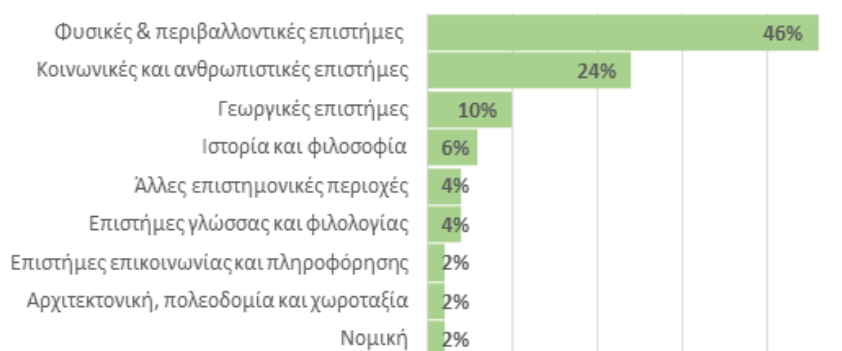
Σε σχέση με την ηλικία των συγγραφέων (Εικόνα 2), το μεγαλύτερο ποσοστό (42%) ανήκε στην ηλικιακή κατηγορία των 45-54 ετών, ακολουθούμενο από 32% στις ηλικίες 35-44 ετών και με μικρότερα ποσοστά σε ηλικίες κάτω των 35 και άνω των 55 ετών.

Εικόνα 2. Κατανομή των συγγραφέων σε ηλικιακές κατηγορίες.

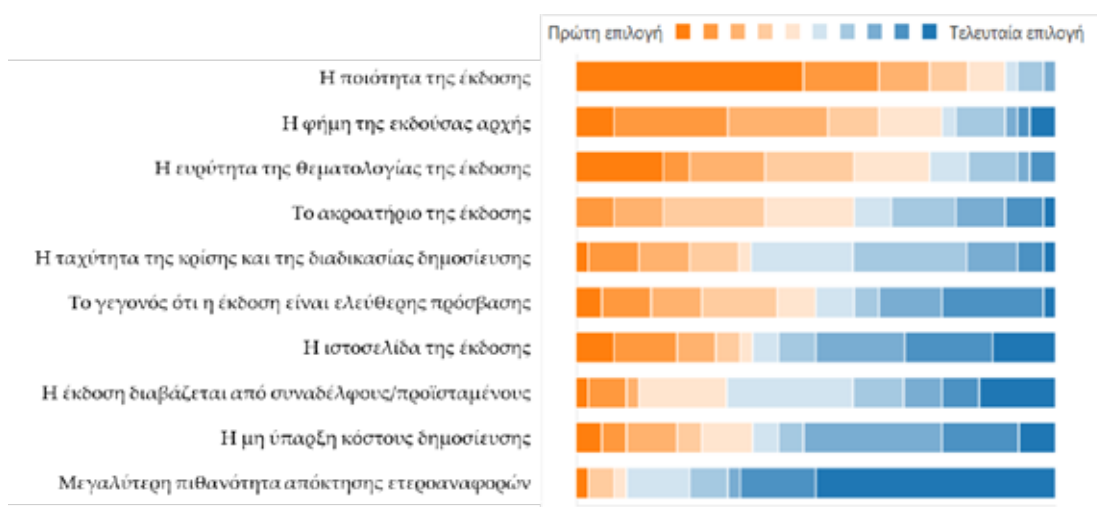
Αναφορικά με τις επιστημονικές περιοχές όπου ανήκουν οι συγγραφείς (Εικόνα 3), σχεδόν οι μισοί προέρχονται από τις φυσικές και περιβαλλοντικές επιστήμες και άλλο ένα τέταρτο αυτών από τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Ένα 10% των συγγραφέων ανήκει στις γεωργικές επιστήμες, ενώ μικρότερα ποσοστά προέρχονται από άλλες επιστημονικές περιοχές.

Σε ποια/ες από τις παρακάτω επιστημονικές περιοχές ανήκουν οι σπουδές σας;

Εικόνα 3. Επιστημονικές περιοχές συγγραφέων.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συγγραφέων, οι πιο σημαντικοί παράγοντες για την επιλογή των Θεμάτων Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (Εικόνα 4), είναι κατά σειρά σημαντικότητας η ποιότητα της έκδοσης, η φήμη της εκδούσας αρχής, η ευρύτητα της θεματολογίας της έκδοσης και το ακροατήριο της έκδοσης. Ενώ λιγότερο σημαντικά θεωρούνται η πιθανότητα απόκτησης ετεροαναφορών, η μη ύπαρξη κόστους δημοσίευσης, το ότι η έκδοση διαβάζεται από συναδέλφους/προϊσταμένους, η ιστοσελίδα της έκδοσης, το ότι η έκδοση είναι ελεύθερης πρόσβασης και η ταχύτητα της κρίσης και της διαδικασίας δημοσίευσης.

Εικόνα 4. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες για την επιλογή των Θεμάτων Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων.

Στο ερώτημα αν θα συνιστούσαν την έκδοση σε συναδέλφους ή βιβλιοθηκονόμους, οι συγγραφείς απαντούν (Εικόνα 5), σχεδόν καθ' ολοκληρίαν «ναι» και «σίγουρα ναι», με ένα 3% να δηλώνει «ίσως» και μόνο ένα 3% «όχι».

Εικόνα 5. Θα συνιστούσατε την έκδοση μας σε συναδέλφους ή βιβλιοθηκονόμους;

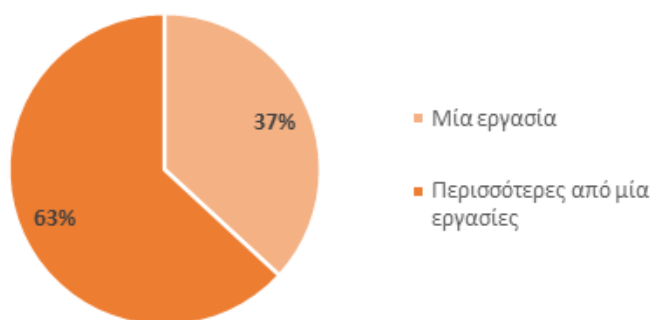
Στην ερώτηση σύγκρισης της έκδοσης των Θεμάτων Δασολογίας σε σχέση με άλλες εκδόσεις από τις οποίες έχουν εμπειρίες (Εικόνα 6), οι συγγραφείς θεωρούν τα Θέματα Δασολογίας καλύτερη και πολύ καλύτερη σε ποσοστό 71%, παρόμοια σε ποσοστό 26% και χειρότερη από άλλες εκδόσεις σε ποσοστό 3%.

Εικόνα 6. Η έκδοση μας, σε σχέση με άλλες εκδόσεις από τις οποίες έχετε εμπειρίες, είναι...

Σχεδόν τα δύο τρίτα των συγγραφέων έχουν δημοσιεύσει περισσότερες από μία εργασίες στα Θέματα Δασολογίας, ενώ το ένα τρίτο έχει μόνο μία δημοσίευση (Εικόνα 7).

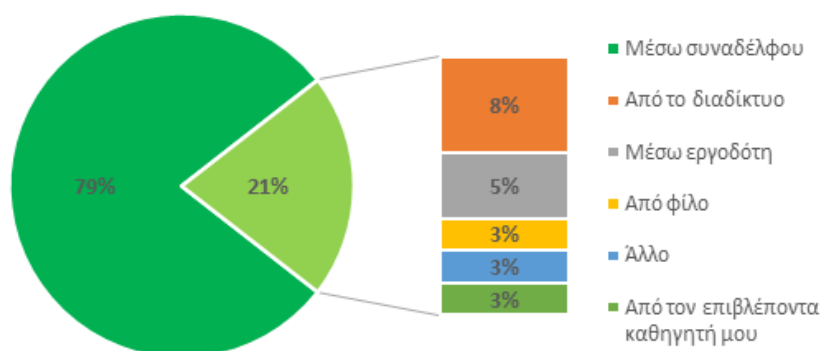
Ως συγγραφέας έχετε δημοσιεύσει μια ή περισσότερες εργασίες στην έκδοση μας;

Εικόνα 7. Μία ή περισσότερες δημοσιευμένες εργασίες.

Η συντριπτική πλειοψηφία των συγγραφέων (79%) έμαθε για την έκδοση από συνάδελφό του (Εικόνα 8), ενώ δευτερεύουσες πηγές πληροφόρησης ήταν το διαδίκτυο (8%), εργοδότης (5%) και άλλες πηγές πληροφόρησης.

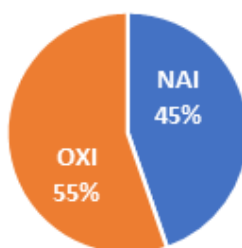
Πως μάθατε για την έκδοση μας;

Εικόνα 8. Πληροφόρηση για την έκδοση των Θεμάτων Δασολογίας.

Στην ερώτηση αν θα συνιστούσαν να εκδίδεται η σειρά περισσότερες φορές μέσα σε ένα έτος οι συγγραφείς εμφανίζονται διχασμένοι (Εικόνα 9), με την πλειοψηφία πάντως να διαφωνεί σε περισσότερες από μία εκδόσεις ανά έτος.

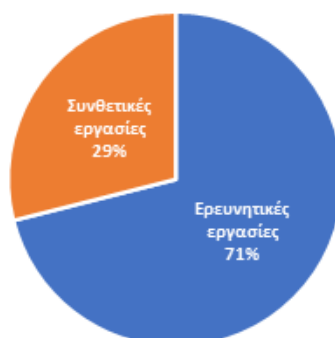
Θα συνιστούσατε να εκδίδεται περισσότερες φορές μέσα σε ένα έτος;

Εικόνα 9. Σύσταση για έκδοση περισσότερες φορές το χρόνο.

Αναφορικά με το είδος των εργασιών που πρέπει να εστιάσει περισσότερο η έκδοση (Εικόνα 10), οι συγγραφείς προκρίνουν τις ερευνητικές (71%) από τις συνθετικές εργασίες (29%).

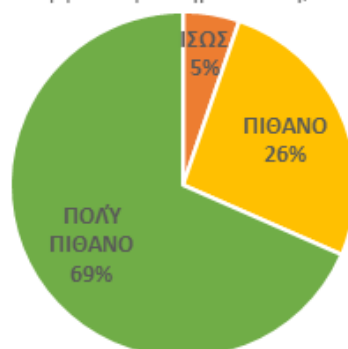
Είδος των εργασιών που πρέπει να εστιάσει περισσότερο η έκδοση

Εικόνα 10. Το είδος των εργασιών που πρέπει να εστιάσει περισσότερο η έκδοση.

Στην ερώτηση πόσο πιθανό είναι να υποβάλλουν ξανά εργασία για δημοσίευση στα Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων οι συγγραφείς απαντούν (Εικόνα 11), «πολύ πιθανό» κατά 69%, «πιθανό» κατά 26% και «ίσως» κατά 5%.

Πόσο πιθανό είναι να υποβάλλετε ξανά εργασία για δημοσίευση;

Εικόνα 11. Πιθανότητα υποβολής νέας εργασίας για δημοσίευση στα Θέματα Δασολογίας.

Συζήτηση – Συμπεράσματα – Προτάσεις

Το 74 % των ερωτηθέντων είναι 35-44 και 45-54 ετών γιατί αυτή είναι συνήθως η πλέον παραγωγική ηλικία όσον αφορά συγγραφή επιστημονικών εργασιών. Η ηλικιακή κατηγορία των 25-34 ετών (16%) αφορά κατά πάσα πιθανότητα μεταπτυχιακούς φοιτητές. Υπάρχουν πολλά περιθώρια διεύρυνσης αυτής της κατηγορίας μέσω περισσότερης ενθάρρυνσης αυτών των ατόμων από τους καθηγητές τους, παροχή κινήτρων για δημοσίευση εργασιών αλλά και συνάμα μεγαλύτερης καθοδήγησής τους για επίτευξη του επιπέδου που απαιτείται για δημοσίευση στη σειρά.

Σημαντικότερος λόγος ικανοποίησης αποτελεί η ποιότητα της έκδοσης. Αυτό αντανακλά τις προσπάθειες κρίσης που γίνονται για τις εργασίες καθώς και την τήρηση των τεχνικών προδιαγραφών έκδοσης. Όλες οι εργασίες μετά το πέρας της κρίσης και αφού έχουν ετοιμαστεί για δημοσίευση αποστέλλονται στους συγγραφείς για τελικό έλεγχο. Η φήμη της εκδούσας αρχής επίσης αποτελεί σημαντικό λόγο μια και οι υπεύθυνοι των τόμων είναι μέλη ΔΕΠ ενός γνωστού για την ποιότητα του έργου του Πανεπιστημιακού τμήματος. Η ευρύτητα της θεματολογίας της έκδοσης επίσης αποτελεί σημαντικό λόγο. Οι περισσότεροι τίτλοι των τόμων της έκδοσης αντανακλούν γνωστικά αντικείμενα με μεγάλη ευρύτητα δηλ. αντικείμενα που μπορούν να καλύψουν ποικιλία συγγραφικών ενδιαφερόντων. Το γεγο-

νός ότι η ιστοσελίδα της έκδοσης θεωρείται σημαντικός λόγος ικανοποίησης πρέπει να συνδεθεί με ένα άλλο λόγο, τη φήμη της εκδούσας αρχής. Σήμερα η σειρά φιλοξενείται στην κεντρική ιστοσελίδα του Τμήματος Δασολογίας στην ενότητα εκδόσεις με κάθε τόμο να είναι διαθέσιμος ως ενιαίο αρχείο pdf. Στο μέλλον η σειρά θα αποκτήσει τη δική της ιστοσελίδα με τη δική της ηλεκτρονική διεύθυνση από το Τμήμα Μηχανοργάνωσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Η νέα ιστοσελίδα της έκδοσης θα εφαρμόζει όλες τις προδιαγραφές που απαιτούνται για την προβολή και χρήση επιστημονικών σειρών από συγγραφείς και αναγνωστικό κοινό.

Το ότι το 86% θα συνιστούσε την έκδοση σε συναδέλφους και βιβλιοθηκονόμους είναι άποψη που πρέπει να συνδεθεί όχι μόνο με σημαντικούς λόγους ικανοποίησης όπως η ποιότητα της έκδοσης και η φήμη της εκδούσας αρχής αλλά και με το γεγονός ότι υπάρχει έλλειψη τέτοιων σειρών στην Ελληνική γλώσσα. Η σύσταση αυτή πρέπει επίσης να συνδεθεί με το γεγονός ότι η έκδοση δεν καλύπτει μόνο ερευνητικές ανάγκες αλλά και ανάγκες που καλύπτουν αποτελεσματική διδασκαλία και εκπαίδευση των φοιτητών.

Το γεγονός ότι το 71% των ερωτώμενων θεωρεί την έκδοση καλύτερη ή πολύ καλύτερη είναι ιδιαίτερα τιμητικό διότι, αν λάβει κανείς υπόψη την έλλειψη τέτοιων σειρών στην Ελληνική γλώσσα, η σύγκριση γίνεται με φημισμένες παρόμοιες σειρές του εξωτερικού που εκδίδονται από γνωστούς διεθνείς εκδοτικούς οίκους.

Το γεγονός ότι το 63% έχει δημοσιεύσει περισσότερες από μια εργασίες απηχεί την εμπιστοσύνη των συγγραφέων στη σειρά αλλά υποδηλώνει επίσης ότι υπάρχουν ακόμη πολλά περιθώρια διεύρυνσης της συγγραφικής βάσης αλλά και μεγαλύτερης προβολής της σειράς. Η νέα ιστοσελίδα της έκδοσης αναμένεται να συμβάλλει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση. Πρωτοβουλίες όπως η συμμετοχή της σειράς στο μέλλον ως συνδιοργανωτή σε μεγάλα συνέδρια του χώρου είναι επίσης σημαντική.

Το 79% των συγγραφέων έμαθε για την έκδοση από συναδέλφους γεγονός που δείχνει ότι υπάρχει και λειτουργεί ένα άτυπο αλλά ισχυρό δίκτυο αλληλοενημέρωσης για ζητήματα που ενδιαφέρουν άλλους συναδέλφους. Δεν υπάρχει κανένας λόγος να θεωρήσει κανείς ότι το δίκτυο αυτό δεν θα συνεχίσει να λειτουργεί και στο μέλλον. Η απόκτηση νέας ιστοσελίδας της σειράς που σημαίνει και σημαντική αναβάθμιση της σε σχέση με το παρελθόν θα κάνει τη σειρά να εντοπίζεται ευκολότερα από ενδιαφερόμενους συγγραφείς, πράγμα που θα διευρύνει τη βάση από την οποία η σειρά θα αντλεί συγγραφείς.

Η μη έκδοση τόμων της σειράς περισσότερο από μια φορά σε ένα έτος υποστηρίζεται από το 55% των ερωτηθέντων πράγμα που πιθανότατα συνδέεται με την άποψη ότι είναι δύσκολο να βρεθούν ενδιαφερόμενα άτομα για επίτευξη του στόχου. Η έκδοση περισσότερων τόμων σε ένα χρόνο που υποστηρίζεται από το 45% των ερωτώμενων θα μπορούσε να είναι εφικτή αν διευρυνθεί η συγγραφική βάση της σειράς. Παράγοντες όπως η συμμετοχή της σειράς σε μεγάλες διοργανώσεις όπως σημαντικά συνέδρια του χώρου, η νέα ιστοσελίδα της σειράς αλλά και μεγαλύτερη κινητικότητα από τα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος Δασολογίας θα μπορούσαν να οδηγήσουν με μεγαλύτερη ευκολία στην έκδοση περισσότερων τόμων ανά έτος.

Το γεγονός ότι το 71% των ερωτηθέντων συγγραφέων προτιμά ερευνητικές εργασίες αντανakλά πιθανότατα την προέλευση αυτών των ατόμων, δηλ. φυσικές και περιβαλλοντικές επιστήμες, οι οποίες ενθαρρύνουν περισσότερο την έρευνα και λιγότερο τη συνθετική εργασία. Όμως, διεύρυνση της συγγραφικής βάσης της σειράς θα σημαίνει πιθανότατα και περισσότερη ισορροπία στις προτιμήσεις των συγγραφέων.

Τέλος, το γεγονός ότι το 26% το θεωρεί πιθανό και το 69% πολύ πιθανό να υποβάλλει εκ νέου εργασία σε τόμο της σειράς επιβεβαιώνει απόψεις περί ποιότητας και εμπιστοσύνη στην έκδοση και δείχνει ότι η σειρά έχει δημιουργήσει ισχυρή βάση η οποία όπως συζητήθηκε παραπάνω μπορεί να διευρυνθεί σημαντικά.

Η σειρά Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων εκδίδεται από το 2009, χωρίς διακοπή, από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Στους δέκα τόμους περιέχονται συνολικά εκατόν ογδόντα επτά (187) επιστημονικές εργασίες. Στα χρόνια ύπαρξής της η σειρά αποδείχθηκε λειτουργική και κέρδισε την εμπιστοσύνη των συγγραφέων. Αν και υπάρχει ήδη σημαντική βάση συγγραφέων για τη στήριξη της σειράς εντούτοις υπάρχουν πολλά ακόμη περιθώρια διεύρυνσης της συγγραφικής βάσης όπως η συμμετοχή της σειράς ως συνδιοργανωτή σε μεγάλα συνέδρια του χώρου αλλά και μεγαλύτερη κινητικότητα των μελών ΔΕΠ του Τμήματος Δασολογίας. Η νέα ιστοσελίδα της σειράς αναμένεται να συμβάλλει θετικά στην αναβάθμιση και προβολή της σειράς.

Βιβλιογραφία

Boxer, A., Feinstein, J. (2009). Taylor & Francis author survey, Editors' Bulletin, Vol. 5, No. 2, pp. 41-43.

Solomon, D.J. (2014). A survey of authors publishing in four megajournals. PeerJ 2: e365 <https://doi.org/10.7717/peerj.365>

Journal author satisfaction survey (2019). Available: <https://www.surveymonkey.com/r/R382CSL>

ΑΠΟΦΕΙΣ, ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Αναστάσιος Χρυσόχου & Βηθλεέμ Τσαντοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα ξεκίνησε να εντάσσεται στο γενικό σχολείο μετά την μεταπολίτευση. Στο σύνταγμα του 1974 αναφέρεται ότι τα παιδιά με ειδικές ανάγκες δικαιούνται δωρεάν παιδεία σε όλες τις βαθμίδες των κρατικών εκπαιδευτηρίων. Η σχολική ένταξη άρχισε να υλοποιείται με μια σειρά νομοθετημάτων που είχαν σαν στόχο την ένταξη των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα, στην κοινωνική ζωή, επαγγελματική δραστηριότητα καθώς και στην αλληλοαποδοχή στην αρμονική συμβίωση τους με το κοινωνικό σύνολο και την ισότιμη κοινωνική τους εξέλιξη. Ο στόχος αυτός γίνεται εφικτός με την δημιουργία ενός σχολείου που θα ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητες όλων των μαθητών. Η Ειδική Αγωγή στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση υλοποιείται από τα ειδικά νηπιαγωγεία, τα ειδικά σχολεία, τα τμήματα ένταξης, την παράλληλη στήριξη και την κατ' οίκον διδασκαλία. Η συγκεκριμένη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στους εκπαιδευτικούς του Ειδικού Σχολείου Ορεστιάδας. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι στο συγκεκριμένο σχολείο, διδάσκουν νέοι άνθρωποι με θετικά και αισιόδοξα συναισθήματα, που όμως πιστεύουν ότι τα σχολεία αυτά όπως λειτουργούν σήμερα δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών καθώς και ότι η ανάγκη για στελέχωσή τους με μόνιμο προσωπικό είναι επιτακτική. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα συμβάλλουν στην βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ιδιαίτερα στο τομέα της Ειδικής Αγωγής.

Λέξεις κλειδιά: Ειδική Αγωγή, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, Δήμος Ορεστιάδας, απόψεις εκπαιδευτικών.

Εισαγωγή

Στην Ελλάδα μέχρι το 1970, σύμφωνα με τον Σούλη (2013), δεν υπήρξε ανάπτυξη στον τομέα της ειδικής αγωγής, παρά μόνο μεμονωμένες και αποσπασματικές προσπάθειες όπου τόσο το κοινωνικό κλίμα, η έλλειψη έρευνας καθώς και η πολιτική κατάσταση είχαν ως αποτέλεσμα την στασιμότητα στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές σωματικές ή πνευματικές ανάγκες.

Στο πέρασμα των χρόνων η αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία έχει πάρει διάφορες μορφές, όπως απομόνωση, απόρριψη, εγκατάλειψη κ.ά. αλλά μόνο τις τελευταίες δεκαετίες αναγνωρίστηκαν ως άτομα ικανά για αγωγή και εκπαίδευση.

Η διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων το 1950, ο θεσμός της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αλλά και η θεσμοθέτηση της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία το 1970 έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο χώρο της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Ως βάση το δικαίωμα που έχουν τα άτομα με ιδιαιτερότητες για ισότιμες ευκαιρίες στην εκπαίδευση όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι οδήγησε στο σχεδιασμό ενός σχολικού προγράμματος προσαρμοσμένου στις ιδιαιτερότητες των παιδιών που ονομάζεται Ειδική Αγωγή. Η Ειδική Αγωγή προσδιορίζει την εκπαίδευση που παρέχεται από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό δημιουργώντας ειδικά προγράμματα και κατάλληλους χώρους, στα άτομα που λόγω νοητικών, σωματικών, κοινωνικών ή άλλων δυσκολιών δεν έχουν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν και να ωφεληθούν από το πρόγραμμα του γενικού σχολείου (Σούλης 2013).

Από το 1980 η πολιτεία έχει πραγματοποιήσει νομοθετικές ρυθμίσεις οι οποίες θεσμοθετούν τον τρόπο θεώρησης της Ειδικής Αγωγής. Κυριότερες νομοθετικές ρυθμίσεις είναι:

Ο Νόμος 1143/1981 ο οποίος δίνει έμφαση στην ειδική αγωγή η οποία μπορεί να λειτουργήσει μόνο στα Ειδικά Σχολεία ή στις ειδικές τάξεις και τα ιδρύματα.

Το προεδρικό διάταγμα 603/1982 το οποίο ρυθμίζει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των μονάδων Ειδικής Αγωγής. Ως μονάδες Ειδικής Αγωγής θεωρούνται:

- α) Αυτοτελή Ειδικά Σχολεία που λειτουργούν σε όλες τις βαθμίδες

β) Ειδικές τάξεις ή τμήματα Ειδικής Αγωγής σε κανονικά σχολεία της Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης

γ) Ειδικές Τάξεις ή τμήματα Ειδικής Αγωγής που αντιστοιχούν σε τάξεις ή τμήματα κανονικών εκπαιδευτικών μονάδων, όπου παρέχεται Ειδική Εκπαίδευση.

Ο Νόμος 1566/1985 ο οποίος καταργεί τον διαχωρισμό σε Γενική και Ειδική Εκπαίδευση και σύμφωνα με τον νόμο αυτό στα άτομα που έχουν ειδικές ανάγκες παρέχεται Ειδική Αγωγή και ειδική επαγγελματική εκπαίδευση η οποία σκοπό έχει την ολόπλευρη και αποτελεσματική ανάπτυξη και αξιοποίηση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων τους, την ένταξη τους στην παραγωγική διαδικασία και την αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο.

Ο νόμος 2817/2000, σύμφωνα με τον οποίο ως άτομα με ειδικές ανάγκες θεωρούνται «τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων». Ο νόμος αυτός επίσης ορίζει ότι η Ειδική Εκπαίδευση έχει ως σκοπό, τα εξής:

α) την ανάπτυξη της προσωπικότητας

β) την βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη ή επανένταξη τους στο κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβίωση με το κοινωνικό σύνολο.

γ) την επαγγελματική τους κατάρτιση και τη συμμετοχή τους στην παραγωγική τους εξέλιξη.

Με τον τελευταίο νόμο προωθείται η σχολική και κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Στην πράξη όμως σύμφωνα με έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (2015) η υλοποίηση του υπάρχοντα νόμου διαπιστώνει «χρόνια υποχρηματοδότηση της Ειδικής Αγωγής γεγονός που οδηγεί σε ανεπάρκεια των διατιθέμενων πόρων για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών με αναπηρία έχοντας ως βάση ειδικά θεσμοθετημένα μέτρα για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους στην εκπαίδευση, ισότιμα προς τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό».

Ο εκπαιδευτικός ιδιαίτερα σήμερα έχει να επιτελέσει ένα πολύ σημαντικό, πολυδιάστατο και δύσκολο ρόλο. Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι ψυχολόγος, τεχνολόγος αλλά και σχεδιαστής κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης, κοινωνιολόγος αλλά και γνώστης του τρόπου με τον οποίο η μάθηση γίνεται αποτελεσματική (Deno 1994). Όλα τα παραπάνω προσόντα θα δώσουν περισσότερες πιθανότητες στους μαθητές να κατακτήσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανεξαρτησία διαβίωσης αλλά και ένταξής τους στην κοινωνία. Για να μπορέσει να ανταποκριθεί στο έργο του ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να διαθέτει γνώσεις όχι μόνο πάνω στο αντικείμενο διδασκαλίας αλλά και διδακτικές δεξιότητες ως προς τη διδασκαλία και τη μάθηση (Παπαναούμ 2005). Ο ιδανικός τύπος εκπαιδευτικού δεν είναι μόνο αυτός που είναι εγκυκλοπαιδικά μορφωμένος αλλά και ο ενημερωμένος, ενεργός και κοινωνικά υπεύθυνος πολίτης ο οποίος προβληματίζεται για το ρόλο και την αποστολή του σχολείου (Χατζηδήμου 2003).

Η επαγγελματική ικανοποίηση του εκπαιδευτικού δηλαδή η συναισθηματική σχέση του εκπαιδευτικού με το διδακτικό του ρόλο γίνεται σαφής μέσα από την διάκριση στο τι θέλει να κάνει μέσα από το επάγγελμά του και τι αντιλαμβάνεται ότι του προσφέρει (Ταρασιάδου & Πλατσίδου 2009). Παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών είναι οι συνθήκες εργασίας τους, οι οικονομικές απολαβές τους, η αυτονομία στο εκπαιδευτικό τους έργο, η συνεργασία με τους συναδέλφους και την διοίκηση αλλά και οι διαπροσωπικές σχέσεις τους με τους μαθητές (Parvin & Kabir 2011).

Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν το έργο των εκπαιδευτικών είναι η συνεργασία με τους συναδέλφους αλλά και με την διεύθυνση του σχολείου. Η συνεργασία αυτή μέσα από μια διανοητική και συναισθηματική ανταλλαγή σκέψεων και ιδεών οδηγεί στο να «οικοδομηθεί» κάτι μεγαλύτερο από αυτό που θα μπορούσε να «κατασκευάσει» ο καθένας μόνος του (Καραγιάννη & Κλαδάκης 2012).

Καθώς αυτοί που ασκούν πολιτική στο τομέα της εκπαίδευσης είναι απαραίτητο να γνωρίζουν τις στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών ώστε να βελτιωθεί η υπάρχουσα κατάσταση η έρευνα, η συγκεκριμένη έρευνα έχει ως σκοπό να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών του Ειδικού Σχολείου Ορεστιάδας, σε θέματα όπως η συνεργασία, το μαθησιακό περιβάλλον, τα αναλυτικά προγράμματα αλλά και προτάσεις βελτίωσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα συμβάλλουν στην βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, στο τομέα της Ειδικής Αγωγής

Μεθοδολογία

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε στην παρούσα έρευνα για τη συλλογή των δεδομένων ήταν

το ερωτηματολόγιο. Τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και συμπληρώθηκαν από τους συμμετέχοντες απουσία του ερευνητή.

Η επεξεργασία των ερωτηματολογίων και η ανάλυση των δεδομένων έγινε με το λογισμικό πρόγραμμα SPSS 19 for Windows, από το οποίο χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική. Η συλλογή των δεδομένων μέσω ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2018. Συμμετείχαν 10 εκπαιδευτικοί του Ειδικού Σχολείου Ορεστιάδας (ποσοστό ανταπόκρισης 100%).

Αποτελέσματα

Το συνολικό δείγμα αποτελούνταν από εννέα γυναίκες (90%) και ένας άντρας (10%). Ως προς τις ηλικίες στην πλειοψηφία τους είναι μέχρι 35 ετών. Ειδικότερα, από 26-35 έτη σε ποσοστό 80% ενώ μόνο το 20% είναι 46-55 έτη (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την ηλικία.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
26-35	8	80,0
46-55	2	20,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με τις ειδικότητες που εργάζονται στο Ειδικό Σχολείο Ορεστιάδας είναι, μία Ειδική Νηπιαγωγός, δύο Δάσκαλοι, δύο Ειδικοί Δάσκαλοι, ένας Μουσικός και τέσσερις άλλες ειδικότητες (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την ειδικότητα.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Ειδική Νηπιαγωγός	1	10,0
Δάσκαλος	2	20,0
Ειδικός Δάσκαλος	2	20,0
Άλλη Ειδικότητα	4	40,0
Σύνολο	9	90,0
Δεν απάντησε	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με τα χρόνια υπηρεσίας παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (60%) έχει σχετικά λίγα χρόνια υπηρεσίας 4-8 χρόνια (Πίνακας 3) και το μεγαλύτερο ποσοστό (50%) εργάζεται 4-8 χρόνια στην ειδική εκπαίδευση (Πίνακας 4).

Πίνακας 3. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τα χρόνια υπηρεσίας στην εκπαίδευση.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
1-3	2	20,0
4-8	6	60,0
9-15	1	10,0
26 και άνω	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Πίνακας 4. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τα χρόνια υπηρεσίας στην ειδική αγωγή.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
1-3	3	30,0
4-8	5	50,0
9-15	1	10,0
16-25	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση του δείγματος η πλειοψηφία τους σε ποσοστό 60% είναι άγαμοι (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Άγαμος/η	6	60,0
Έγγαμος/η	3	30,0
Χωρισμένος/η(σε διάσταση)	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με τους τίτλους σπουδών σε ποσοστό 60% οι συμμετέχοντες εργάζονται με το βασικό πτυχίο ενώ το 40 % είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου (Πίνακας 6),

Πίνακας 6. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με το επίπεδο σπουδών.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Βασικό πτυχίο	6	60,0
Μεταπτυχιακό	4	40,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με το πόσο ικανοποιημένοι είναι από την εργασία τους ως εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής σε ποσοστό 70% είναι πολύ ικανοποιημένοι ενώ μόνο 20% είναι λίγο ικανοποιημένοι (Πίνακας 7).

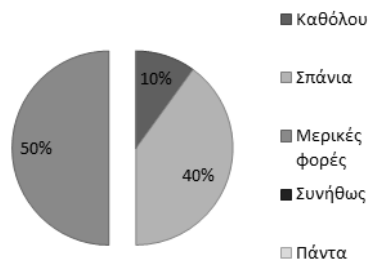
Πίνακας 7. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης από την εργασία τους ως εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Λίγο	2	20,0
Αρκετά	1	10,0
Πολύ	7	70,0
Σύνολο	10	100,0

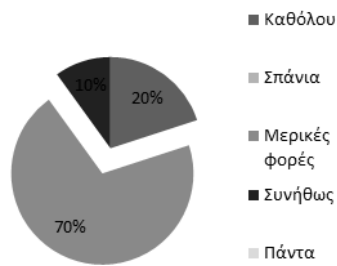
Αναφορικά με τα συναισθήματα που νιώθουν οι εκπαιδευτικοί κατά την διάρκεια του εκπαιδευτικού τους έργου το 50% αισθάνεται μερικές φορές φόβο, ενώ το 40% σπάνια (Γράφημα 1).

Σε ποσοστό 70% μερικές φορές οι εκπαιδευτικοί κατά την διάρκεια του εκπαιδευτικού τους έργου νιώθουν αγωνία (Γράφημα 2).

Γράφημα 1. Φόβος

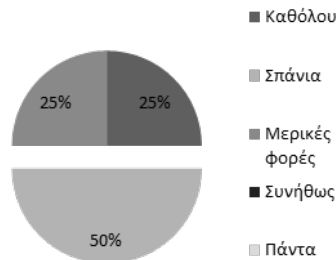
Γράφημα 2. Αγωνία

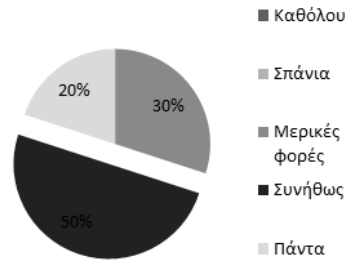
Σε ποσοστό 50% των εκπαιδευτικών σπάνια νιώθει θυμό ενώ το 25% μερικές φορές και 25% καθόλου (Γράφημα 3).

Αισιοδοξία νιώθουν συνήθως σε ποσοστό 50% ενώ πάντα το 20% και μερικές φορές το 30% (Γράφημα 4).

Γράφημα 3. Θυμός

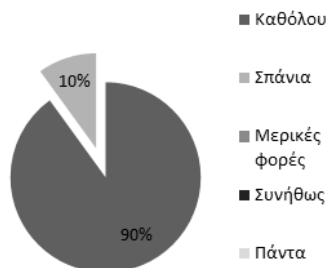
Γράφημα 4. Αισιοδοξία

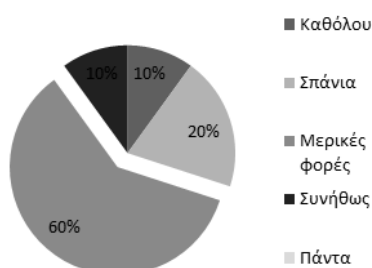
Κατά την διάρκεια του εκπαιδευτικού τους έργου οι εκπαιδευτικοί νιώθουν καθόλου αδιαφορία σε ποσοστό 90% ενώ σπάνια το 10% (Γράφημα 5).

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών σε ποσοστό 60% νιώθουν μερικές φορές άγχος (Γράφημα 6).

Γράφημα 5. Αδιαφορία

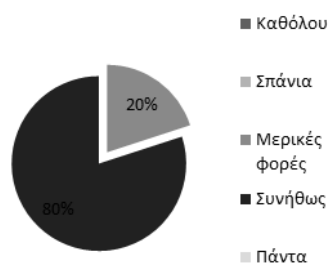

Γράφημα 6. Άγχος

Η πλειοψηφία με ποσοστό 80% των εκπαιδευτικών νιώθουν συνήθως ικανοποίηση κατά την διάρκεια του εκπαιδευτικού τους ενώ το 20% μερικές φορές (Γράφημα 7). Το 50% των εκπαιδευτικών νιώθει ενθουσιασμό μερικές φορές ενώ το 30% συνήθως και το 20% πάντα (Γράφημα 8).

Γράφημα 7. Ικανοποίηση

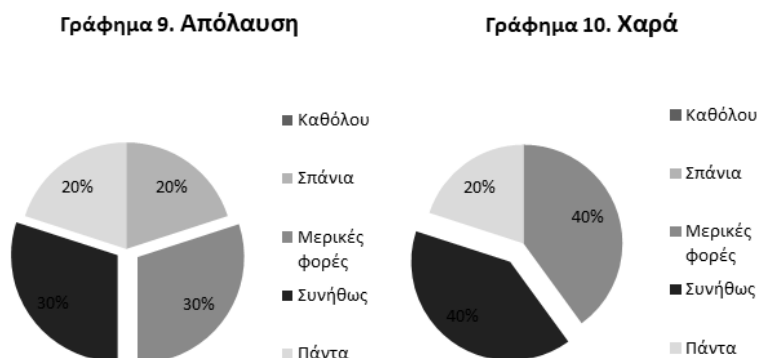

Γράφημα 8. Ενθουσιασμό

Απόλαυση νιώθει συνήθως ή μερικές φορές σε 60% των εκπαιδευτικών, πάντα το 20% ενώ το μόνο το 20% σπάνια (Γράφημα 9).

Οι εκπαιδευτικοί νιώθουν χαρά συνήθως σε ποσοστό 40%, μερικές φορές το 40% ενώ το 20% πάντα (Γράφημα 10).

Στο ερώτημα αν έχουν σκεφτεί το ενδεχόμενο να αλλάξουν επάγγελμα το 70% απάντησε καθόλου ενώ αρκετά ή πολύ το 30% (Πίνακας 8)

Πίνακας 8. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν έχουν σκεφτεί το ενδεχόμενο να αλλάξουν επάγγελμα.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Καθόλου	7	70,0
Αρκετά	2	20,0
Πολύ	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Το 40% έχει σκεφτεί αρκετά ή πολύ να ζητήσει να εργαστεί σε κοινό σχολείο ενώ το 60% καθόλου ή λίγο (Πίνακας 9).

Πίνακας 9. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν έχουν σκεφτεί το ενδεχόμενο να ζητήσουν να εργαστούν σε κοινό σχολείο.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Καθόλου	3	30,0
Λίγο	3	30,0
Αρκετά	3	30,0
Πολύ	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Αναφορικά με την άποψη των εκπαιδευτικών αν τα σχολεία Ειδικής αγωγής ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες η απάντηση του 70% είναι λίγο, το 20% καθόλου ενώ μόνο το 10% αρκετά (Πίνακας 10).

Πίνακας 10. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Καθόλου	2	20,0
Λίγο	7	70,0
Αρκετά	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με την άποψη των εκπαιδευτικών αν το προσωπικό που στελεχώνει τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής είναι καταρτισμένο στην Ειδική αγωγή το 80% πιστεύει αρκετά ή πολύ ενώ το 20% λίγο (Πίνακας 11).

Πίνακας 11. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν θεωρούν πως το προσωπικό που στελεχώνει τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής είναι καταρτισμένο στην Ειδική Αγωγή.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Λίγο	2	20,0
Αρκετά	5	50,0
Πολύ	3	30,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με το ερώτημα αν θεωρούν πως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι καλύτερο να εκπαιδεύονται σε κοινά σχολεία το 30% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, το 30% συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα, το 10% διαφωνεί ενώ το 30% δεν απάντησε (Πίνακας 12).

Πίνακας 12. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν θεωρούν πως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι καλύτερο να εκπαιδεύονται σε κοινά σχολεία.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ	1	10,0
Ούτε συμφωνώ Ούτε διαφωνώ	3	30,0
Συμφωνώ	2	20,0
Συμφωνώ απόλυτα	1	10,0
Σύνολο	7	70,0
Δεν απάντησε	3	30,0
Σύνολο	10	100,0

Στο ερώτημα αν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι καλύτερο να εκπαιδεύονται σε ειδικά σχολεία απάντησε το 100% και το 50% συμφωνεί ενώ το 50% ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί (Πίνακας 13).

Πίνακας 13. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν θεωρούν πως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι καλύτερο να εκπαιδεύονται σε ειδικά σχολεία.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	5	50,0
Συμφωνώ	5	50,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών από την υλικοτεχνική υποδομή που παρέχει το σχολείο στο εκπαιδευτικό τους έργο 50% απάντησε καθόλου ή λίγο ενώ το 50% απάντησε αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ (Πίνακας 14).

Πίνακας 14. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν είναι ικανοποιημένοι από την υλικοτεχνική υποδομή που τους παρέχει το σχολείο.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Καθόλου	2	20,0
Λίγο	3	30,0
Αρκετά	3	30,0
Πολύ	1	10,0
Πάρα πολύ	1	10,0
Σύνολο	10	100,0

Όσον αφορά την ικανοποίηση από τη συνεργασία τόσο μεταξύ των εκπαιδευτικών, όσο και με τη Διεύθυνση της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής μονάδας κρίνεται αρκετά ικανοποιητική (Πίνακας 15 και 16).

Πίνακας 15. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν είναι ικανοποιημένοι από το επίπεδο συνεργασίας με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό του σχολείου.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Αρκετά	4	40,0
Πολύ	2	20,0
Πάρα πολύ	4	40,0
Σύνολο	10	100,0

Πίνακας 16. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις απαντήσεις στο ερώτημα αν είναι ικανοποιημένοι από το επίπεδο συνεργασίας με τη Διεύθυνση του σχολείου.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Αρκετά	3	30,0
Πολύ	3	30,0
Πάρα πολύ	4	40,0
Σύνολο	10	100,0

Το 80% των εκπαιδευτικών θεωρεί τα αναλυτικά προγράμματα που εφαρμόζονται σήμερα στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής ανταποκρίνονται αρκετά ή πολύ ενώ το 20% λίγο ή καθόλου (Πίνακας 17).

Πίνακας 17. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά τις απαντήσεις στο ερώτημα αν θεωρούν πως τα αναλυτικά προγράμματα που εφαρμόζονται σήμερα στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των μαθητών.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Καθόλου	1	10,0
Λίγο	1	10,0
Αρκετά	6	60,0
Πολύ	2	20,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών αν διδάσκονται στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής κοινωνικές δεξιότητες το 90% πιστεύει ότι διδάσκονται αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ ενώ το 10% λίγο (Πίνακας 18).

Πίνακας 18. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά τις απαντήσεις στο ερώτημα αν θεωρούν πως στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, διδάσκονται κοινωνικές δεξιότητες.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Λίγο	1	10,0
Αρκετά	3	30,0
Πολύ	4	40,0
Πάρα πολύ	2	20,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών αν στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, προσφέρουν ευκαιρίες στα παιδιά να προετοιμαστούν για μια μελλοντική επαγγελματική ζωή το 50% πιστεύει λίγο ενώ το 50% αρκετά ή πολύ (Πίνακας 19).

Πίνακας 19. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά τις απαντήσεις στο ερώτημα αν θεωρούν πως οι Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, προσφέρουν ευκαιρίες στα παιδιά να προετοιμαστούν για μια μελλοντική επαγγελματική ζωή.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Λίγο	5	50,0
Αρκετά	3	30,0
Πολύ	2	20,0
Σύνολο	10	100,0

Σχετικά με το ερώτημα αν αισθάνονται ικανοί να χειριστούν τη συμπεριφορά των μαθητών με ειδικές ανάγκες το 50% απάντησε αρκετά το 40% πολύ/πάρα πολύ ενώ μόνο το 10% λίγο (Πίνακας 20).

Πίνακας 20. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά τις απαντήσεις στο ερώτημα αν αισθάνονται ότι είναι ικανοί να χειριστούν τη συμπεριφορά των μαθητών με ειδικές ανάγκες.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Λίγο	1	10,0
Αρκετά	5	50,0
Πολύ	2	20,0
Πάρα πολύ	2	20,0
Σύνολο	10	100,0

Τέλος, οι προτάσεις που έθεσαν οι εκπαιδευτικοί για την βελτίωση και την καλύτερη λειτουργία της Ειδικής Αγωγής είναι:

- Στελέχωση των σχολείων με μόνιμο προσωπικό όλων των ειδικοτήτων καθώς οι συνεχής αλλαγές των προσώπων διαταράσσει την ψυχολογία των παιδιών, ιδιαιτέρως τα παιδιά με αυτισμό που χάνουν πολύτιμο χρόνο μέχρι να προσαρμοστούν (σε ποσοστό 80%).
- Να πραγματοποιούνται έρευνες και να τροποποιούνται τα αναλυτικά προγράμματα ανάλογα με τις ανάγκες και δυνατότητες των παιδιών.
- Συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που εργάζονται στο Ειδικό Σχολείο Ορεστιάδας είναι νέοι με σχετικά λίγα χρόνια υπηρεσίας και οι περισσότεροι θεωρούν τους εαυτούς τους ικανούς να χειριστούν τη συμπεριφορά των μαθητών.

Τα συναισθήματα που επικρατούν κατά την διάρκεια του εκπαιδευτικού τους έργου είναι μερικές φορές αγωνία και άγχος, σπάνια θυμός ενώ τα θετικά συναισθήματα αισιοδοξίας, ενθουσιασμού και χαράς επικρατούν στο σύνολο των εκπαιδευτικών.

Οι περισσότεροι δηλώνουν ικανοποιημένοι με την εργασία τους και αυτό επιβεβαιώνεται από τα συναισθήματα που βιώνουν. Η πλειοψηφία δεν θα άλλαζε επάγγελμα όμως ίσως κάποιοι θα προτιμούσαν να εργαστούν σε κοινό σχολείο.

Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα δεν ανταποκρίνονται αρκετά στις ανάγκες των παιδιών.

Όσον αφορά τις απόψεις των εκπαιδευτικών με το αν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι καλύτερο να εκπαιδεύονται σε ειδικά ή κοινά σχολεία δεν επικρατεί ξεκάθαρα μία άποψη.

Σχετικά με την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου οι απόψεις δίστανται και ίσως είναι λογικό ανάλογα με την ειδικότητα να υπάρχουν διαφορετικές ανάγκες που ίσως σε κάποιους εκπαιδευτικούς δεν καλύπτονται.

Το επίπεδο συνεργασίας τόσο μεταξύ των συναδέλφων όσο και με την διεύθυνση του σχολείου είναι ικανοποιητικό.

Οι εκπαιδευτικοί είναι αρκετά ικανοποιημένοι με τα αναλυτικά προγράμματα αν και υπάρχει και η αντίθετη άποψη.

Η πλειοψηφία θεωρεί ότι στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης αξιοποιούνται οι κοινωνικές δεξιότητες όμως οι απόψεις δίστανται στο ερώτημα αν οι Σχολικές Μονάδες προετοιμάζουν τα παιδιά για την μελλοντική επαγγελματική τους ζωή.

Τέλος η πρόταση που επικρατεί από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών για την βελτίωση του σχολείου είναι ότι πρέπει να γίνει η στελέχωσή του με μόνιμο προσωπικό ώστε να μη διαταράσσεται η ψυχολογία των παιδιών από τις συνεχείς αλλαγές εκπαιδευτικών.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Καραγιάννη, Ε., Κλαδάκης, Ι. (2012). Συνεργασία και αλληλεπίδραση μεταξύ των δασκάλων. Πρακτικά 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικού Ινστιτούτου. Οκτώβριος 5-7, Αθήνα: ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.

Παπαναούμ, Ζ. (2005). Η επάρκεια της βασικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους ανάπτυξη: γιατί, πότε, πως; Αθήνα: Μεταίχμιο.

Σατίδου, Μ. (2012). Η επάρκεια της βασικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών στην Ειδική Αγωγή: Απόψεις εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής. Θεσσαλονίκη.

Σούλης, Σ. (2013). Εκπαίδευση και Αναπηρία. Αθήνα: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία.

Ταρασιάδου, Α., Πλατσίδου, Μ. (2009). Επαγγελματική Ικανοποίηση των νηπιαγωγών: Ατομικές Διαφορές και Προβλεπτικοί Παράγοντες. Επιστήμες Αγωγής, σελ. 141-154.

Χατζηδήμου, Δ. Χ. (2003). Σκέψεις και προτάσεις για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

II. Ξενόγλωσση

Deno, E. (1994). Special education as developmental capital: A quarter century appraisal. Journal of Special Education. Vol. 37, No. 3, pp. 229-237.

Parvin, M. M., Kabir, M. (2011). Factors Affecting Employee Job Satisfaction of Pharmaceutical Sector. Australian Journal of Business and Management Research. Vol. 1, No 9, pp. 113.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Γεώργιος Ρυζιώτης & Δημήτριος Κιγγιάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Χρήστος Παπαδόπουλος υπήρξε σπουδαίος πανεπιστημιακός καθηγητής και κυρίως σπουδαίος Παιδαγωγός του 19^{ου} αιώνα. Γεννήθηκε το 1835 στην Αδριανούπολη, όπου ολοκλήρωσε και τις εγκύκλιες σπουδές του. Με την οικονομική ενίσχυση της Ελληνικής Κοινότητας Αδριανουπόλεως σπούδασε Παιδαγωγικά και Φιλοσοφία στην Αθήνα και μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία. Αφού εργάστηκε ως Καθηγητής στο ημιγυμνάσιο της πατρίδας του, διορίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο καθηγητής στη Θεολογική Σχολή Χάλκης και ακολούθως Διευθυντής στην Εμπορική Σχολή. Από το 1878 αρχίζει η ακαδημαϊκή του καριέρα στο Πανεπιστήμιο και στο Διδασκαλείο Αθηνών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει στη διδασκαλία παιδαγωγικών μαθημάτων και μάλιστα στην πρακτική άσκηση των φοιτητών, κάτι για το οποίο απέκτησε σημαντική θέση στο πάνθεον των ελλήνων Παιδαγωγών. Μέχρι τον θάνατό του (1906) δεν ξέχασε την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Αδριανούπολη, στην εκπαιδευτική δραστηριότητα της οποίας συνέβαλε με υψηλές χρηματικές χορηγίες και με τη δωρεά μέρους της προσωπικής του βιβλιοθήκης. Το σύνολο των παραπάνω βιβλίων (78) βρίσκεται σήμερα στη βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, στη Νέα Ορεστιάδα. Τα θέματά τους ποικίλουν και πολλά αποτελούν διατριβές επί υφηγεία. Κάποια λίγα φέρουν ιδιόχειρα κτητορικά σημειώματα του Χρήστου Παπαδόπουλου, ενώ τα περισσότερα φέρουν αφιερωματικές σημειώσεις στον μεγάλο Παιδαγωγό, κάτι που φανερώνει την μεγάλη εκτίμηση που έχαιρε στον πανεπιστημιακό και λόγιο κύκλο.

Λέξεις κλειδιά: Χρήστος Παπαδόπουλος, Αδριανούπολη, Παιδαγωγός, βιβλιοθήκη, Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως

Εισαγωγή

Ο 20ος αιώνας υπήρξε ο αιώνας των μεγάλων μεταβολών και αναμοχλεύσεων στην περιοχή της βαλκανικής χερσονήσου. Ήταν, ταυτόχρονα, ο αιώνας των έντονων αλλαγών στα συναισθήματα των κατοίκων της Αδριανούπολης και της ευρύτερης περιοχής: τη χαρά της απελευθέρωσης του 1920, ακολούθησε η θλίψη του ξεριζωμού του 1922-1923 και αμέσως η αναγέννηση της ελπίδας με την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας.

Ακολούθησε περίοδος δημιουργίας, ανάπτυξης κι ευημερίας.

Ωστόσο ο 21^{ος} αιώνας, αν και ξεκίνησε με τους καλύτερους οιωνούς, μετά την πρώτη δεκαετία, σύντομα βρέθηκε μέσα σε δίνη προβλημάτων όπως: η οικονομική κρίση, η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, η υπογεννητικότητα και η εισροή μεγάλων πληθυσμών από τρίτες χώρες.

Μπροστά σ' αυτόν τον κυκεώνα η κοινωνική συνοχή κλονίζεται, η πνευματικότητα δίνει τη θέση της στον αγώνα για υλική επιβίωση, πρότυπα και θεσμοί αλλάζουν και ένα πέπλο απαισιοδοξίας κάνει την εμφάνισή του.

Όμως υπάρχει ελπίδα. Μέσα από την ποικιλία των δυσμενών καταστάσεων, μπορεί να υπάρξουν προοπτικές για ανάπτυξη και μαζί προκλήσεις για μια φωτεινή αναδημιουργία του αύριο. Αρκεί να στρέψουμε το βλέμμα μας σε λαμπρές προσωπικότητες του πρόσφατου παρελθόντος που γαλουχήθηκαν με τα στέρεα ιδανικά του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού.

Μια τέτοια προσωπικότητα είναι ο αδριανουπολίτης Χρήστος Παπαδόπουλος, ο μεγάλος δάσκαλος και παιδαγωγός, του οποίου θα παρουσιάσουμε τη ζωή, το έργο και τα αφιερωμένα σ' αυτόν βιβλία που σώζονται στην ιστορική βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως στην πόλη μας.

Η ζωή και το έργο του Χρήστου Παπαδόπουλου

Ο Εκπαιδευτικός και Πανεπιστημιακός Χρήστος Παπαδόπουλος [1] γεννήθηκε στην Αδριανούπολη το 1835.

Μετά την πρώτη εκπαίδευση, στην Αστική Σχολή της πατρίδας του, σπούδασε με δαπάνες της Ελληνικής Κοινότητας Αδριανουπόλεως στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και αργότερα στη Γερμανία (1854) Παιδαγωγικά και Φιλοσοφία (Θρακικά, τόμος 3^{ος}, 1932, σελ. 388). Μαζί του μετέβη, κατά τον ίδιο τρόπο και ο συντοπίτης και φίλος του Βασίλειος Γρηγοριάδης [2] (Κυριαζής, «Το εν Αδριανουπόλει Ελληνικό Γυμνάσιο», Θρακικά, τ. 25, σελ. 263).

Ο Χρήστος Παπαδόπουλος ανακηρύχθηκε διδάκτορας το 1858 και επέστρεψε στην πατρίδα του ως Καθηγητής του ημιγυμνασίου Αδριανουπόλεως για τέσσερα χρόνια.

Το 1862 διορίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο καθηγητής στη Θεολογική Σχολή Χάλκης, όπου δίδασκε φιλοσοφικά μαθήματα επί δεκαετία (έως το 1872) και κατόπιν διετέλεσε Διευθυντής της Εμπορικής Σχολής Χάλκης μέχρι το 1876 (Θρακικά, τόμος 3^{ος}, 1932, σελ. 388).

Το 1878 ιδρύεται για πρώτη φορά δημόσιο Διδασκαλείο στην Αθήνα (Μαράσλειο Διδασκαλείο), όπου φοιτούν κατά αποκλειστικότητα οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί της Δημοτικής Εκπαίδευσης και μαθαίνουν τη νέα μέθοδο διδασκαλίας, τη συνδιδασκτική (Δ. Μωραΐτης, *Ιστορία της Παιδαγωγικής*).

Από τις διατάξεις του νόμου του 1878 διαπιστώνουμε ότι: α) το Διδασκαλείο που δημιουργείται είναι επαγγελματικό σχολείο που θα κατάρτιζε δασκάλους, οι οποίοι θα μπορούσαν να διδάξουν τα προβλεπόμενα μαθήματα του Δημοτικού σχολείου β) προβλεπόταν ότι οι αναγνωρισμένοι ήδη δημοδιδάσκαλοι μπορούσαν να φοιτήσουν στο Διδασκαλείο χωρίς εξετάσεις. Το μέτρο αυτό φαίνεται να ήταν επιβεβλημένο. Η εισαγωγή της συνδιδασκτικής μεθόδου και των ερβαρτιανών αρχών στην εκπαίδευση απαιτούσε την «μετεκπαίδευση» των δασκάλων ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα.

Στο διάταγμα της 3/9/1880 (αρ. εγκυκλίου 3580,4/5/1881) αναφέρεται για πρώτη φορά ο όρος επιμόρφωση ή μετεκπαίδευση, εποχή που άρχισε να εφαρμόζεται στα σχολεία η συνδιδασκτική μέθοδος (η οποία διδάχτηκε μόνο στο διδασκαλείο της Αθήνας), στη θέση της αλληλοδιδασκτικής.

Πρώτος διευθυντής του Διδασκαλείου διορίζεται ο Χρήστος Παπαδόπουλος, ο τότε υφηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο Χ. Παπαδόπουλος στον εναρκτήριο λόγο του αποδίδει ιδιαίτερη αξία στην Παιδαγωγική Επιστήμη, την οποία θεωρεί αναπόσπαστο τμήμα της κατάρτισης του καλού εκπαιδευτικού: «...Άνευ της γνώσεως των παιδαγωγικών αρχών εκπίπτει το έργον του διδασκάλου εκ της περιωπής της τέχνης εις τα κοινά βάνανσα έργα, αυτός δε καθίσταται μισθωτός εργάτης...» (Παπαδόπουλος Χρ., *Λόγος αναγγελθείς κατά την τελετή των εγκαινίων του Διδασκαλείου*. Στο περιοδικό Πλάτων, έτος 1^ο, 1878, τεύχος 1^ο, σελ. 8).

Κατά τη δεύτερη περίοδο (1879) λειτουργίας του Διδασκαλείου Αθηνών, η Παιδαγωγική διδάσκεται μέσα από τα συγγράμματα των: Χ. Παπαδόπουλου και Α. Σπαθάκη. Σε όλα τα εγχειρίδια Παιδαγωγικής τονίζεται ιδιαίτερα η ηθική διαπαιδαγώγηση των μαθητών καθώς και ο ηθικά ακέραιος χαρακτήρας των εκπαιδευτικών.

Ο Χρήστος Παπαδόπουλος από τα πρώτα χρόνια της πανεπιστημιακής του καριέρας συμπεριλαμβάνει στο Πρόγραμμα διδασκαλίας του μαθήματα Παιδαγωγικής, για την καλύτερη διδασκαλία της οποίας στα 1879 μεταφράζει την «Γενική Παιδαγωγική και Διδακτική» του καθηγητή της Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου της Πράγας G. A. Lindner, την οποία εκδίδει για πρώτη φορά στα 1880.

Το ίδιο έτος διορίστηκε έκτακτος καθηγητής της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και τον Φεβρουάριο του επόμενου έτους έγινε τακτικός και, παράλληλα, διορίστηκε διευθυντής στο παιδαγωγικό φροντιστήριο.

Ο Χρήστος Παπαδόπουλος αντιλαμβάνεται την Παιδαγωγική ως επιστήμη και θεωρεί την Ψυχολογία, τη Λογική και την Ηθική βοηθητικές επιστήμες προς την πρώτη, γεγονός που τον εντάσσει στους οπαδούς της Ερβαρτιανής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα. Υιοθετώντας τις παιδαγωγικές απόψεις του Lindner δέχεται ότι ο στόχος της Παιδαγωγικής επιστήμης είναι διττός: να μεταδώσει αφενός γνώσεις στο μαθητή και αφετέρου να προβεί στη ηθική διάπλασή του. Αυτή επιτυγχάνεται με την εμπέδωση της ευσυνειδησίας, της τελειότητας, της αγάπης, της δικαιοσύνης, της ανταπόδοσης και της Θρησκευτικότητας.

Κατά τον συγγραφέα η αγάπη ορίζεται ως η αποδοχή της ξένης βούλησης στην δική μας, αποτελεί μάλιστα τη θεμελιώδη ιδέα του χριστιανισμού και τη μέγιστη ροπή και μεταβολή στην έως τώρα ιστορία της ανθρωπότητας. Η αγαθότητα της καρδιάς, η συμπάθεια και επιείκεια, η πραότητα, η διαλλακτι-

κότητα, η προθυμία να υπηρετούμε τους άλλους, η ευεργετικότητα είναι οι χριστιανικές εκείνες αρετές, τις οποίες οφείλει η αγωγή να εμφυτεύσει στην καρδιά του παιδαγωγούμενου.

Τέλος, κατά τον Παπαδόπουλο, η Παιδαγωγική ανήκει στις πρακτικές/ εφαρμοσμένες επιστήμες, ενώ χαρακτηρίζεται «πρακτική τεχνολογία» (Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης - ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ-), 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014).

Σε ό,τι αφορά στον τομέα της πρακτικής άσκησης των φοιτητών/ μελλοντικών εκπαιδευτικών, η συμβολή του Παπαδόπουλου είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς αναλαμβάνει παιδαγωγικές ασκήσεις στο Παιδαγωγικό Φροντιστήριο, οι οποίες περιστρέφονται γύρω από γενικότερα ζητήματα της Παιδαγωγικής και της Διδακτικής (*Τα κατά την πρυτανείαν Παύλου Ιωάννου τακτικού καθηγητού της Ιατρικής, πρυτανεύσαντος κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1891-1892*, Εν Αθήναις: εκ του τυπογραφείου Π.Δ. Σακελλαρίου, 1893, σ.212) και ασκεί τους φοιτητές στην ψυχολογική θεμελίωση των αρχών της Διδακτικής (*Ευθύνοι πρυτανείας Σ. Μαγγίνα από 1 Σεπτεμβρίου 1897 μέχρι 31 Αυγούστου 1898 ήτοι τα κατά την πρυτανείαν αυτού πεπραγμένα μετά των κατά την παραλαβήν και την παράδοσιν αυτής εκφωνηθέντων λόγων*, Εν Αθήναις: εκ του τυπογραφείου των καταστημάτων Ανέστη Κωνσταντινίδου, 1899. σ.168).

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 1901-1902, έτος κατά το οποίο έχει παυθεί ο πρώτος καθηγητής Παιδαγωγικής, Δ. Ζαγγογιάννης, από τα καθήκοντά του και το μέλλον της Παιδαγωγικής Επιστήμης φαντάζει αβέβαιο, ο Χ. Παπαδόπουλος εξακολουθεί να περιλαμβάνει ζητήματα Παιδαγωγικής και Διδακτικής στα φροντιστηριακά του μαθήματα (Σ. Μαγγίνα, *Ευθύνοι πρυτανείας ...*, 1899, σ. 92), στο πλαίσιο του Φιλοσοφικού Φροντιστηρίου.

Η συνεισφορά του Χ. Παπαδόπουλου στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εξέλιξη της Παιδαγωγικής Επιστήμης στην Ελλάδα υπήρξε καθοριστική. Υιοθετεί τις ιδέες του J. F. Herbart και προσπαθεί να τις μετακινήσει στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Με τον Χ. Παπαδόπουλο γίνεται το πέρασμα από τις αρχές του Νεοανθρωπισμού.[3] στα συστηματικά οργανωμένα στάδια της ερβαρτιανής θεωρίας [4]. Αποτελεί με άλλα λόγια τη γέφυρα μεταξύ του νεοανθρωπιστή Ι. Πανταζίδη και του καθαρά ερβαρτιανού Δ. Ζαγγογιάννη (Βασίλης Φούκας, Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} και την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα: πρόσωπα και προσπάθειες, πρόγραμμα και πραγματικότητα, από τα Πρακτικά του 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης, Συνεδριακό κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών, 1-3 Οκτ. 2004. Από την ιστοσελίδα <http://www.eriande.edmedu.upatras.gr/eriande/synedria>)

Ο Χ. Παπαδόπουλος δίδαξε εκτός από Παιδαγωγική, Ψυχολογία, Λογική, Ηθική, Καλαισθητική και Ιστορία της Φιλοσοφίας, μέχρι τον θάνατό του (1906), μετά από σύντομη ασθένεια (Θρακικά, έκτακτον τεύχος, παράρτημα τρίτου τόμου, 1931, σελ. 172).

Από την ίδρυση του Γυμνασίου Αδριανουπόλεως (1883) και μετά μετέβαινε κάθε χρόνο, επί δίμηνο στην πατρίδα του και δίδασκε στους τελειόφοιτους του Γυμνασίου, τους προορισμένους για το διδασκαλικό επάγγελμα, παιδαγωγικά και άλλα μαθήματα (Θρακικά, τόμος 3^{ος}, 1932, σελ. 388).

Διακρινόταν για τη μεγάλη του ευσέβεια, την εργατικότητα, την πραότητα του χαρακτήρα και τη φιλοσοφική του λιτότητα, όπως επίσης για την «μελετηρότητα και την επιστημονική του εμβρίθειαν» (Κ. Κουρτίδης, *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, έτος 1939-40, τόμος Στ', σελ. 123).

Διατηρούσε αγαστές σχέσεις με τον τότε Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Διονύσιο Χαριτωνίδα (αδριανουπολίτη και μετέπειτα Οικουμενικό Πατριάρχη, το διάστημα 1887-1891), κάτι που επιβεβαιώνεται από τις τουλάχιστον δύο σωζόμενες επιστολές του Παπαδόπουλου (*Τα κατά τον Μητροπολίτην Αδριανουπόλεως Διονύσιον, ήτοι τηλεγραφήματα, επιστολαί, απαντήσεις, αναφοραί και διάφορα έγγραφα χρονολογούμενα από της 6 Φεβρουαρίου 1870 μέχρι της 14 Ιουνίου 1880*, Εν Κωνσταντινουπόλει, 1880).

Στην πρώτη (γραμμένη στις 20-2-1879) εκφράζει τη θλίψη του για την ανοίκειο επίθεση δολοφονίας από Βουλγάρους, που δέχτηκε στις 6 Φεβρουαρίου ο Μητροπολίτης [5] ενώ η δεύτερη αποτελεί ευχετήρια επιστολή προς τον Μητροπολίτη επί τη ονομαστική εορτή του (1-10-1880). [6]

Η Κεντρική Εφορεία των Εκπαιδευτηρίων Αδριανουπόλεως ανακήρυξε τον Χρήστο Παπαδόπουλο και τη σύζυγό του Μαριώρα μεγάλους ευεργέτες των σχολείων, διότι προσέφεραν σε διάφορες εποχές για τις ανάγκες των Εκπαιδευτηρίων της πόλεως 70.000 δραχμές, από τη συνολική περιουσία τους, ύψους 200.000, που την απέκτησαν από την πολυετή εργασία του Παπαδόπουλου και τη μεγάλη οικονομία. (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, τόμος 27, έτος κγ', αριθ. 29, 19 Ιουνίου 1923, σελ. 322).

Το 1903 μετά από νέα δωρεά τους ύψους 20.000 δρχ [7] η Κεντρική Εφορεία των Εκπαιδευτηρί-

ων Αδριανουπόλεως υπέβαλε αίτημα στη Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου να εκφραστεί προς αυτούς η ευαρέσκεια της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, θεωρώντας ως ανεπαρκή την ήδη απονεμηθείσα ηθική αμοιβή. Η Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου αποδεχόμενη το παραπάνω αίτημα ενέκρινε όπως γένηται η προσήκουσα τω ελλογιμωτάτω κ. Χρ. Παπαδοπούλω επιστολή διαλαμβάνουσα ότι η Μ. Εκκλησία έχουσα υπ' όψιν το έντιμον του χαρακτήρος αυτού, εκτιμώνσα δε και τας πολυειδείς και λυσιτελείς προς την Εκκλησίαν υπηρεσίας τας δια της καρποφόρου διδασκαλίας αυτού εις τας εν Χάλκη σχολάς Θεολογικήν και Εμπορικήν παρασχεθείσας, ως και τας εις την ιδιαιτέραν αυτού πατρίδα, την Αδριανούπολιν, γενναιόφρονας δωρεάς, ανακηρύττει αυτόν εντιμώτατον τέκνον της Μ. του Χριστού Εκκλησίας (Εκκλησιαστική Αλήθεια, τόμος 27, έτος κγ', αριθ. 29, 19 Ιουνίου 1923, σελ.322).

Αφού πέρασε τη ζωή του με πρωτοφανείς στερήσεις στη μεγάλη του βιβλιοθήκη, δώρισε πολλά βιβλία του στη βιβλιοθήκη του Γυμνασίου Αδριανουπόλεως και αργότερα -με τη διαθήκη του- κατέλειπε μέρος της περιουσίας του στα σχολεία της πατρίδας του. Μ' αυτόν τον τρόπο ξέπλυνε από πάνω του την κατηγορία της αχαριστίας που του αποδόθηκε ότι, αν και σπούδασε με δαπάνες της πατρίδας του, δεν δίδαξε σ' αυτήν και δεν πλήρωσε τα τροφεία, όπως όφειλε (έγραψε ο Κ. Γ. Κουρτίδης στα Θρακικά έτος 1928, τόμος Α, σελ. 492-494). Επίσης άφησε κληρονόμους της διαθήκης του και το Πανεπιστήμιο Αθηνών, τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και τα ορφανοτροφεία Αμαλίειο και Χατζηκώνστα (Εγκυκλοπαίδεια Δομή)

Έγραψε τα παρακάτω βιβλία: 1) «Βιθυνικά ή Επίτομος μονογραφία της Βιθυνίας και των πόλεων αυτής» [8] σε συνεργασία με τον Μ.Κλεώνυμοτο έτος 1867.2) «Λογική» που εκδόθηκε στο λιθογραφείο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης το 1876, 3) «Γενική Παιδαγωγική και Διδακτική» συγγραφέισα μεν γερμανιστί υπό Λινδνέρου (όπως ακριβώς αναγράφεται στο εξώφυλλο)....εξελληνισθείσα δε υπό Χρήστου Δ. Παπαδόπουλου, τακτικού καθηγητού της Φιλοσοφίας εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω και Διευθυντού του Γενικού Παιδαγωγικού Φροντιστηρίου. [9] Εκδόθηκε το 1880. 4) «Στοιχεία λογικής», εκδόθηκε επίσης στην Αθήνα το 1888. 5) «Εμπειρική ψυχολογία», που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1887 και σώζεται στη βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως. 6) «Περί αφομοιώσεως εν τω ψυχικό βίω» (Αθήνα 1898). Αυτό είναι το δεύτερο βιβλίο που σώζεται στη βιβλιοθήκη του Φ.Σ.Α. [10]

Τέλος, έγραψε πολλές πραγματείες στο περιοδικό «Παιδαγωγικό Σχολείο» και πολλά άρθρα στο «Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό» του Ν.Γ. Πολίτου.

Τα βιβλία του Χρήστου Παπαδόπουλου στη βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως

Ο ζήλος του για την παιδαγωγική επιστήμη και οι ιδιαίτερες ικανότητές του τον κατέστησαν αγαπητό μεταξύ των μαθητών και των συναδέλφων του, όπως αυτό γίνεται φανερό από το πλήθος των εις αυτόν αφιερωμένων βιβλίων.

78 από αυτά τα βιβλία βρίσκονται στην ιστορική βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως στη Νέα Ορεστιάδα.

Από τα βιβλία αυτά τα 18 είναι Φιλολογικά, 3 ανήκουν στην επιστήμη της Φιλοσοφίας, 10 ανήκουν στο χώρο της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας, τα 9 είναι Θεολογικά, 6 Ιατρικά, 5 Ιστορικά, 3 προέρχονται από το χώρο της Αρχαιολογίας, 1 αφορά στις τέχνες, 4 σχετίζονται με μαθηματικές και οικονομικές έννοιες, 12 από το χώρο των Φυσικών επιστημών, 1 από τη Γεωγραφία και τέλος 6 αποτελούν κείμενα ομιλιών.

Οι περισσότερες αφιερώσεις (38) που προέρχονται από φοιτητές ή συναδέλφους του «επί υφηγεία», απευθύνονται στον Χρήστο Παπαδόπουλο με την ιδιότητα του Πανεπιστημιακού καθηγητή, με διάφορες παραλλαγές, από τις οποίες η πιο απλή είναι η έκφραση: «Γω σεβαστώ καθηγητή κ. Χ. Παπαδοπούλω. Θεμιστοκλής Σοφούλης», ενώ μερικές από τις πιο προσεγμένες είναι: «Γω πολυσεβάστω και πολυφιλήτω μοι καθηγητή εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω κυρίω μοι κυρίω Χ. Παπαδοπούλω άκρου σεβασμού υπόμνημα ο πονήσας Β.Α. Μυστακίδης» και η «Γω σεβαστώ και σοφώ καθηγητή κυρίω Χ. Παπαδοπούλω. Ευσεβάστωσ. Π. Καρολίδης».

Αρκετές αφιερώσεις (14) προέρχονται από μαθητές του και απευθύνονται στην ιδιότητά του ως Διδασκάλου. Χαρακτηριστικές είναι οι αφιερώσεις του Βιζυηνού: «Γω σεβαστώ αυτού διδασκάλω και καθηγητή Κυρίω Χ. Παπαδοπούλω ο συγγράφας Γ. Μ. Βυζυηνός» (Για το βιβλίο *Στοιχεία Λογικής προς χρήση της ελληνικής νεολαίας*) και «Γω Σεβαστώ μοι Διδασκάλω Κυρίω Χρήστω Παπαδοπούλω ευγνώμων Γ. Μ. Βιζυηνός. Παρίσιοι 1881,27/15 Ιουν». (Για την διδακτορική του διατριβή)

Ορισμένα βιβλία (4) του αφιερώθηκαν ενώ ήταν Διευθυντής στην Εμπορική σχολή της Χάλκης. Π.χ:

«Τω κυρίω Χρ. Παπαδοπούλω διευθυντή της Ελλ. Εμπ. Σχολής σεβασμού ένεκεν προσφέρει ο γράψας Ξ. Ζύγουρας» και «Τω σεβαστώ διευθυντή της εν Χάλκη Ελληνεμπορικής Σχολής κυρίω Χ. Παπαδοπούλω ευγνωμονών ο ποιήσας Γ. Μ. Β.» (Βιζυηνός για το επικό ποίημα *Ο Κόδρος*).

Μία αφιέρωση αφορά την ιδιότητά του ως Διευθυντή του Διδασκαλείου: «Τω αξιοτίμω Κυρίω Χρ. Παπαδοπούλω Διευθυντή του Διδασκαλείου υπολήψεως ένεκεν ο εκδούς Ε. Ταραντίνος».

Τρεις αφιερώσεις προέρχονται από φίλους του με χαρακτηριστικότερη : «Τω ελλογίμω φίλω κυρίω Χρ. Παπαδοπούλω καθηγητή ως φιλίας και υπολήψεως υπόμνημα».

Άλλες τρεις αφιερώσεις αποτελούν δείγμα σεβασμού κυρίως κι εκτίμησης στο πρόσωπό του. όπως η αφιέρωση του Ν.Γ. Πολίτη: «Τω κ. Χρ. Παπαδοπούλω σεβασμού ελάχιστον δείγμα Ν. Γ. Πολ».

14 αφιερώσεις είναι της απλής μορφής «Κον Χ. Παπαδόπουλον».

Και τέλος μία κι αξιοσημείωτη δεν απευθύνεται στον ίδιο αλλά στη σύζυγό του ως εξής: «Τη φίλη Μαρία Χρ. Παπαδοπούλ[ου] η Ευθυμία Ξ. Ζύγουρα»..

Εκτός από την πληθώρα των αφιερώσεων που προηγήθηκαν, αξίζει φυσικά κανείς να σταθεί και στις 46 προσωπικότητες των συγγραφέων που έκαναν τις αφιερώσεις.

Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι: Θεμιστοκλής Σοφούλης (Αρχαιολόγος και τρεις φορές Πρωθυπουργός της Ελλάδας: 1924, 1945-46 και 1947-49), Παύλος Καρολίδης (ο διάδοχος του Κωνσταντίνου Παπαρηγόπουλου το 1893 στην έδρα της Ελληνικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη συγγραφή της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους), Γεώργιος Βιζυηνός (ο γνωστός Θραξ Λογοτέχνης), Νικόλαος Γ. Πολίτης (ο σημαντικότερος Έλληνας Λαογράφος και καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών), Δημήτριος Καλαποθάκης (Δημοσιογράφος, πρωτεργάτης του Μακεδονικού Αγώνα και θεατρικός συγγραφέας), Ξενοφών Ζύγουρας (Καθηγητής της Εμπορικής σχολής Χάλκης και το 1886 ιδρυτής της ιδιωτικής Εμπορικής Σχολής Αθηνών), Γεώργιος Παγίδας (Φιλολόγος και το 1880 Διευθυντής του Ελληνικού Γυμνασίου Αδριανουπόλεως), Βασίλειος Μυστακίδης (Βυζαντινολόγος και Καθηγητής της Μεγάλης του Γένους σχολής, 1899-1927) και Θεόφιλος Βορέας (Πρύτανης Πανεπιστημίου Αθηνών και εισηγητής της Πειραματικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα το 1925).

Επίλογος

Αυτός ήταν σε αδρές γραμμές ο βίος, το έργο του αδριανουπολίτη Χρήστου Παπαδόπουλου και τα σωζόμενα αφιερωμένα στο πρόσωπό του βιβλία στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως, ενός σημαντικότερου Πανεπιστημικού Καθηγητή, πρωτοπόρου της Παιδαγωγικής Επιστήμης στην Ελλάδα και σπουδαίου Ευεργέτη «λόγω και έργω» της γενέτειράς του.

Θέλουμε να πιστεύουμε ότι στους δύσκολους καιρούς που βιώνει ο πνευματικός κόσμος στην πατρίδα μας, και όχι μόνο, ο Χρήστος Παπαδόπουλος μπορεί να αποτελέσει ένα λαμπρό παράδειγμα και πρότυπο πνευματικότητας κι ανιδιοτελούς προσφοράς.

Σημειώσεις

[1] Η φωτογραφία του Χρήστου Παπαδόπουλου είναι από το Ερευνητικό Κέντρο: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ, στην Βιβλιοθήκη Κ.Θ. Δημαρά και συγκεκριμένα στο Λεύκωμα Ολυμπιακών Αγώνων 1896 ΙΝΕ/ΕΙΕ – τσιγκογραφία.

[2] Ο Βασίλειος Γρηγοριάδης διετέλεσε καθηγητής του Γυμνασίου Αδριανουπόλεως μέχρι την ηλικία των 80 ετών κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων (έγραψε ο Κ. Κουρτίδης, Θρακικά, τόμος Α, 1928, σελ. 492-494).

[3] Νεοανθρωπισμός: Κίνηση που εμφανίστηκε στη Γερμανία κατά τον 18ο αιώνα και η οποία ως βάση του ανθρωπισμού θέτει τη δημιουργική αφομοίωση και ανάπτυξη του πνεύματος της κλασικής αρχαιότητας και όχι τη μηχανική απομίμηση και αποστήθιση των κλασικών συγγραμμάτων. Η κλασική γερμανική λογοτεχνία της εποχής εκείνης, με τους Γκαίτε, Σίλλερ κ.ά, διαπνέεται από το αληθινό πνεύμα της αρχαιότητας και γι' αυτό ανυψώνει τον άνθρωπο στο επίπεδο του πραγματικού ανθρωπισμού. και περί Ερβαρτιανής Θεωρίας)

[4] Στάδια της ερβαρτιανής θεωρίας: Αρχές του 19ου αιώνα ο Γιόχαν Φρίντριχ Χέρμπαρτ, Γερμανός φιλόσοφος, ανέπτυξε μία μέθοδο διδασκαλίας που εκτυλίσσεται σε πέντε βήματα:

α) προετοιμασία των μαθητών για να δεχθούν τη νέα γνώση (κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται κυρίως μέσω ανάκλησης παλαιότερης σχετικής γνώσης)

- β) παρουσίαση και επεξήγηση του νέου αντικειμένου διδασκαλίας
- γ) σύνδεση με τα προηγούμενα
- δ) γενίκευση, συνόψιση και συμπεράσματα
- ε) εφαρμογή της νέας γνώσης (πρακτική εξάσκηση στο καινούριο αντικείμενο μέσω της ενασχόλησης με πραγματικές προβληματικές καταστάσεις).

[5] ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ

Την φίλην μοι Αυτής σεβασμιότητα προσκυνών, την πανίερον αυτής δεξιάνπαν ευλαβώς ασπάζομαι. Η πρωτάκουστος εν τη ιστορία της ορθοδόξου Εκκλησίας θηριώδης και εναγής επίθεσις, την οποίαν ετόλμησαν κατά του ιερού προσώπου της Υμ. Σεβασμιότητος οι βδελυροί εχθροί του έθνους και της Εκκλησίας, βαθέως συγκινήσασα σύμπαν το ελληνικόν έθνος, ευλόγως έπρεπε να λυπήση καιρίως τους εκ του σύνεγγυς γνωρίσαντες τας αρετάς και τον χαρακτήρα της θεοφρουρήτου Υμών κορυφής. Έτι βαθυτέραν δε επροξένησε την θλίψιν εις εμέ, ευτυχήσαντα ν' αξιωθώ της εξιδιασμένης αγάπης και ευνοίας της Υ.Σ. Την άφατόν μου ταύτην θλίψιν εκφράζων διά της παρούσης, εύχομαι εκ βάθους καρδιάς προς τον Υψιστον υπέρ της ταχείας και πλήρους αναρρώσεως του χριστομιμήτου ημών ποιμένου, του θέντος την ψυχήν υπέρ τωνπροβάτων και υπέρ της μακροημερεύσεως Αυτού προς ενεργόν μεν προστασίαν του ποιμνίου και ποδηγέτησίν αυτού εις νομάς σωτηρίους, δόξαν δε και εύκλειαν της Εκκλησίας και χάριν των φίλων Αυτού.

Εξαιτούμενος δε τας θεοπειθείς Υμών ευχάς, διατελώ

Εν Αθήναις, τη 20 Φεβρουαρίου 1879.

Της Υμετέρας προσκυνητής μοι σεβασμιότητος τέκνον ευπειθέστατον

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

[6] ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Την Υμετέρανπολυσέβαστόν μοι Σεβασμιότητα υικώςπροσκυνών, την αγίαν αυτής δεξιάν ευλαβώς κατασπάζομαι!

Επιστάσης της επετείου εορτής του σεβ. Αυτής ονόματος, προάγομαι κατά καθήκον υικής αφοσιώσεως και ευγνωμοσύνης, όπως καθυποβάλω Αυτή τα επί τούτω ταπεινά, ειλικρινή συγχαρητήριά μου, εξαιτούμενος, ει και αναζίως, παρά Θεού, ίνα δωρείται τη Υμετέρα σεβασμιότητι υγείαν διαρκή και ανεπηρέαστον επί τω καταξιούσθαι εις πλείστον όσον ενιαυτον κυκλικάς περιόδους εορτάζειν την επέτειον αυτής ταύτην εορτήν εν ευημερία και ψυχική αγαλλιάσει, επιδαμιλεύουσαν τας πατρικάς αυτής ευχοεulογίας προς τα πιστώσ αφοσιωμένα πνευματικά αυτής τέκνα, εν οis συγκαταριθμούμενος και ο υποφαινόμενος, εξαιτούμαι θερμώς την διάρκειαν των προς με ευνοϊκών και πατρικών αυτής αισθημάτων και διατελώ εσαεί.

Εν Αδριανουπόλει τη πρώτη Οκτωβρίου 1880.

Της Υμετέρας σεβασμιότητος ολοπρόθυμος θεράπων,

ΧΡ. Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

Τω σεβασμιωτάτω γέροντιαγ. Αδριανουπόλεως κυρίω κ. Διονυσίω, τω πανσεβάστω μοι πατρί και δεσπότη, προσκυνητώς.

Εις Μακροχώριον Κωνσταντινουπόλεως

[7] Τις οποίες πρόσφερε μετά το θάνατο της συζύγου του.

[8] Στο αντίτυπο των Βιθυνικών υπάρχει κτητορικό σημείωμα «Το βιβλίον τούτο ανήκε εις τον (αδριανουπολίτη) Μητροπολίτην Κρήτης Διονύσιον (Χαριτανίδη), τον μετέπειτα Νικαίας, Αδριανουπόλεως και οικουμενικόν Πατριάρχην Διονύσιον τον Ε΄».

[9] Είναι εκείνο το βιβλίον που καθόρισε την παιδαγωγική σκέψη του Χρήστου Παπαδόπουλου.

[10] Χαρακτηριστικό του δευτέρου βιβλίου είναι ότι είναι αναπαραγωγή από χειρόγραφο.

Βιβλιογραφία

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, Παπαδόπουλος Χρήστος.

Κουρτίδης, Κ. Γ. (1928). Θρακικά. Τόμος 1ος, σελ. 492-494.

Κουρτίδης, Κ.Γ. (1939-40). Αρχαίον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού. Τόμος 6ος, σελ.123.

Κυριαζής, Κ (1883). Το εν Αδριανουπόλει Ελληνικό Γυμνάσιο. Θρακικά. Τόμος 25ος, σελ. 263.

Μωραΐτης, Δ. (1927). Ιστορία της Παιδαγωγικής.

Παπαδόπουλος, Χρ. (1878). Λόγος αναγγελθείς κατά την τελετήν των εγκαινείων του Διδασκαλείου. Στο περιοδικό Πλάτων, έτος 1ο, τεύχος 1ο, σ. 8.

Φούκας, Β. (2004). Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου και την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα: πρόσωπα και προσπάθειες, πρόγραμμα και πραγματικότητα, από τα Πρακτικά του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης. Από την ιστοσελίδα <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria>.

χ.σ. (1923). Εκκλησιαστική Αλήθεια. Τόμος 27ος, έτος 13ο, αριθ. 29, σελ. 322.

χ.σ. (1932). Θρακικά. Τόμος 3ος, σελ.388.

χ.σ. (1931). Θρακικά, έκτακτον τεύχος, παράρτημα 3ου τόμου, σελ.172.

χ.σ. (1899). Ευθύνην πρυτανείας Σ. Μαγγίνα από 1 Σεπτεμβρίου 1897 μέχρι 31 Αυγούστου 1898 ήτοι τα κατά την πρυτανείαν αυτού πεπραγμένα μετά των κατά την παραλαβήν και την παράδοσιν αυτής εκφωνηθέντων λόγων, σελ. 92 και σελ.168.

χ.σ. (2014). Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.) από το 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο (10,11,12 Οκτωβρίου 2014).

χ.σ. (1880). Τα κατά τον Μητροπολίτην Αδριανουπόλεως Διονύσιον, ήτοι τηλεγραφήματα, επιστολαί, απαντήσεις, αναφοραί και διάφορα έγγραφα χρονολογούμενα από της 6 Φεβρουαρίου 1870 μέχρι της 14 Ιουνίου 1880, σελ. 24-25 και 60-61.

χ.σ. (1893). Τα κατά την πρυτανείαν Παύλου Ιωάννου τακτικού καθηγητού της Ιατρικής, πρυτανεύσαντος κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1891-1892, σελ.212.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΟΝΙΔΗΣ

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με αφορμή τη συμπλήρωση 100 χρόνων (1919-2019) από τη γέννηση του συγγραφέα Τάκη Τσονίδη, επιχειρείται εν συντομία η καταγραφή της ζωής και του συγγραφικού έργου του πρώτου ιστοριογράφου της Νέας Ορεστιάδας. Αποτελεί μια ελάχιστη απότιση φόρου τιμής στη μνήμη και την προσφορά του Ορεστιάδιτη που συνέλεξε συστηματικά υλικό και πληροφορίες για τη δημιουργία της Νέας Ορεστιάδας και την πορεία της στη ροή του χρόνου· στον άνθρωπο που κατέγραψε πρώτος την ιστορία της πόλης και κατάφερε μέσω των βιβλίων του να την κάνει γνωστή στο πανελλήνιο. Αρχικά γίνεται αναφορά στη γέννηση και τα νεανικά χρόνια του συγγραφέα. Κατόπιν παρουσιάζονται στοιχεία για την αντιστασιακή του δράση την περίοδο της γερμανικής κατοχής, την επαγγελματική δραστηριότητα, την οικογενειακή κατάσταση και την προσωπικότητά του. Τέλος, παρατίθεται το σύνολο του συγγραφικού έργου και απαριθμούνται οι τιμητικές διακρίσεις που του απονεμήθηκαν από την ελληνική πολιτεία και διάφορους συλλόγους τόσο κατά τη διάρκεια του βίου του όσο και μετά θάνατον.

Λέξεις κλειδιά: Τάκης Τσονίδης, Νέα Ορεστιάδα, Καραγάτς, Γένος Καραθεοδωρή

*Αξιο τέκνο της θρακικής γης, της Νέας Ορεστιάδας καμάρι
πρώτος εσύ την ιστορία της πόλης έγραψες
και οι κάτοικοι παντοτινά θα σε τιμούν
για όσα στον τόπο πρόσφερες.
Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης*

Εισαγωγή

Ανατρέχοντας οποιοσδήποτε μελετητής σε βιβλία, άρθρα περιοδικών και εργασίες σχετικά με την ιστορία της Νέας Ορεστιάδας, τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλο ΣΤ΄ και το φημισμένο Γένος των Καραθεοδωρή παρατηρεί ότι στις βιβλιογραφικές αναφορές υπάρχει πάντα κάποιο βιβλίο του Τάκη Τσονίδη. Περπατώντας οι κάτοικοι και επισκέπτες στους δρόμους της πόλης συναντούν την οδό «Τάκη Τσονίδη». Αίθουσα του Μουσείου των Καραθεοδωρή στη Νέα Βύσσα φέρει το όνομα «Τάκης Τσονίδης». Τα πιο συχνά δανειζόμενα και δημοφιλέστερα ιστορικά βιβλία της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ορεστιάδας είναι αυτά του Τάκη Τσονίδη. Ποιος ήταν, όμως, ο συγγραφέας Τάκης Τσονίδης και γιατί οι Ορεστιάδιτες τον αναφέρουν και τον τιμούν συνεχώς; Ερωτήματα όπως τα προαναφερθέντα και το γεγονός της συμπλήρωσης εκατό χρόνων από τη γέννηση του ιστορικού ερευνητή και συγγραφέα, αποτέλεσαν αφορμές για την έρευνα και καταγραφή της ζωής και του έργου του.

Εικόνα 1. Ο Τάκης Τσονίδης. Αρχείο Τάκη Τσονίδη.

Η γέννηση και τα παιδικά χρόνια του συγγραφέα

Ο Τάκης Τσονίδης γεννήθηκε στις 16 Οκτωβρίου 1919 στο Καραγάτς, προάστιο της Αδριανούπολης. Γονείς του ήταν ο Χρήστος και η Χρυσούλα Τσονίδη, το γένος Χρήστου Μαλατάκη [1]. Τα πρώτα μαθητικά και παιδικά του χρόνια ο συγγραφέας τα έζησε στη Νέα Ορεστιάδα. Τη σχολική περίοδο 1932-1933 η οικογένεια Τσονίδη προσηλωμένη στην επιθυμία της τα παιδιά τους να λάβουν την καλύτερη μόρφωση και με δεδομένο το γεγονός ότι την περίοδο εκείνη δεν υπήρχε στη Νέα Ορεστιάδα Γυμνάσιο

αποφάσισε να στείλει τον μικρό Τάκη στο Γυμνάσιο του Διδυμοτείχου. Εκεί παρέμεινε για ένα χρόνο και έπειτα μετεγγράφηκε στο Γυμνάσιο της Αλεξανδρούπολης, στο οποίο φοιτούσε ο μεγαλύτερος αδελφός του Αθανάσιος [2].

Η ακαδημαϊκή περίοδος 1938-1939 βρήκε τον Τάκη Τσονίδη να παρακολουθεί μαθήματα οικονομικών στην Ανωτάτη Εμπορική Σχολή μετά από επιτυχείς κατατακτήριες εξετάσεις. Τον Οκτώβριο του 1940, λόγω της κήρυξης του ελληνοϊταλικού πολέμου, αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές και να επιστρέψει στη Νέα Ορεστιάδα απασχολούμενος στις επιχειρήσεις του πατέρα του.

Εθνική Αντίσταση και στρατιωτική θητεία

Ο νεαρός Τάκης την περίοδο 1942-1944 συμμετείχε στην Εθνική Αντίσταση κατά των Γερμανών κατακτητών. Μαζί με τον αδελφό του Αθανάσιο [2] και άλλους Ορεστιάδτες μνηθήκε στο δίκτυο συνεργατών του Προξενείου Αδριανουπόλεως με επικεφαλής τον Αντισυνταγματάρχη Γεώργιο Σταθάτο. Έργο της ομάδας ήταν η κατάταξη και ασφαλής μεταφορά εθελοντών, μέσω Τουρκίας, στη Μέση Ανατολή και η παροχή πληροφοριών. Τον Οκτώβριο του 1944 οι Γερμανοί κατακτητές πληροφορήθηκαν την πατριωτική δράση των Ελλήνων. Ο Τάκης Τσονίδης με τον αδελφό του Αθανάσιο, 148 Βυσσιώτες και 3 ακόμη Ορεστιάδτες διέφυγαν στην Τουρκία, καταζητούμενοι ως συνεργάτες του προξενείου Αδριανουπόλεως (Τσονίδης 1980, Γκεντσίδης 2008).

Τη χρονική περίοδο 1946-1950 υπηρέτησε στον Ελληνικό Στρατό αρχικά ως στρατιώτης στο Λουτράκι και μετέπειτα ως Έφεδρος Αξιωματικός του Μηχανικού στη Σύρο και στο Λουτράκι. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας αναγνωρίστηκε ως αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944 και το Μάιο του 1989 του απονεμήθηκε το σχετικό αναμνηστικό μετάλλιο και δίπλωμα (Αρχείο Τάκη Τσονίδη, Γκεντσίδης 2008).

Επαγγελματική δραστηριότητα και οικογενειακή κατάσταση

Μετά το πέρας της στρατιωτικής θητείας επέστρεψε στην Ορεστιάδα και εργάστηκε στην ιδιωτική εταιρεία ηλεκτροφωτισμού που διατηρούσε ο πατέρας του με συνεταίρους τους Πεντίδη και Χατζηκωνσταντή (Γκεντσίδης 2008). Παντρεύτηκε τη Μαρίκα Σταυρίδου και απέκτησαν τρία τέκνα, τον Χρήστο, τη Χρυσούλα και την Κωνσταντία. Μετά τον θάνατο του πατέρα του το 1957 ανέλαβε μαζί με τον αδερφό του τα ηνία των οικογενειακών επιχειρήσεων και δραστηριοποιήθηκε ενεργότερα στο εμπόριο σιτηρών και την αλευροβιομηχανία (Τσονίδου Χ. 2019, Τσονίδης 1983).

Η προσωπικότητα του

Ο Τάκης Τσονίδης ως προσωπικότητα ομοίαζε περισσότερο στη μητέρα του Χρυσούλα παρά στον δυναμικό χαρακτήρα του πατέρα του. Ήταν άνθρωπος πράος, φιλήσυχος, εγκάρδιος, ευγενικός και μελίχιος, απλός και ταπεινόφρων. Ακόμη, ήταν έντιμος, θεοσεβής, καλός και αφοσιωμένος οικογενειάρχης με υψηλά ιδανικά και συνετός επαγγελματίας. Απεβίωσε στις 4 Φεβρουαρίου 2001 και ενταφιάστηκε στο κοιμητήριο της Νέας Ορεστιάδας. (Γκεντσίδης 2008, Τσονίδου Χ. 2019, Μαυρίδου 2019).

Συγγραφικό έργο

Ο Τάκης Τσονίδης κατά τη διάρκεια του βίου του συνέγραψε κατά χρονολογική σειρά τα παρακάτω βιβλία:

- «Η Ορεστιάδα μας», έκδοση Εκπολιτιστικού Συλλόγου Νέων Ορεστιάδας, 1980, σελ.347. Το βιβλίο αποτελεί την πρώτη συγγραφική προσπάθεια του Τάκη Τσονίδη. Στο έργο του ο συγγραφέας περιγράφει αναλυτικά και παραστατικά με την παράθεση πλήθους φωτογραφιών τη δημιουργία και

Εικόνα 2. Το μετάλλιο της Εθνικής Αντίστασης (1941-1945) ως αναγνώριση της ανιστασιακής του δράσης κατά την περίοδο της Γερμανικής Κατοχής. Αρχείο Τάκη Τσονίδη.

Εικόνα 3. Το δίπλωμα απονομής του μεταλλίου της Εθνικής Αντίστασης (1941-1945). Αρχείο Τάκη Τσονίδη.

εξέλιξη της νέας πόλης, από την εγκατάλειψη του Καραγάτς και την εγκατάσταση των προσφύγων στην τοποθεσία Κουμ Τσιφλίκ τον Ιούνιο του 1923 μέχρι τη σύγχρονη Νέα Ορεστιάδα το 1980 που εκδόθηκε το βιβλίο.

- «*Η Ορεστιάδα Γιορτάζει τα 58 Χρόνια της Δημιουργίας της, 4 Ιουνίου 1923-4 Ιουνίου 1981*». Τάκης Τσονίδης και Νικόλαος Πατεράκης, Δήμος Ορεστιάδας 1981, σελ.24. Πρόκειται για ένα μικρό βιβλιαράκι, επετειακή έκδοση του Δήμου Ορεστιάδας με αφορμή τη συμπλήρωση 58 χρόνων από τη δημιουργία της πόλης. Το βιβλίο τιμά τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλο τον ΣΤ΄ που γεννήθηκε και μαρτύρησε στην Αδριανούπολη και τους πρώτους κατοίκους της Νέας Ορεστιάδας.
- «*Η Ορεστιάδα μας και οι Κάτοικοί της-Επαγγελματικός Οδηγός*». Ιδιωτική έκδοση, Ορεστιάδα 1983, σελ.224, (Β΄ έκδοση 1989). Το βιβλίο αποτελεί τον πρώτο επαγγελματικό οδηγό της Ορεστιάδας με στοιχεία για παλιούς αλλά και σύγχρονους (κατά τη χρονική περίοδο έκδοσης του βιβλίου) βιοτέχνες, εμπόρους και επαγγελματίες της πόλης.
- «*Κύριλλος ΣΤ΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 1813-1818: απηγχονίσθη υπό των Τούρκων τον Απρίλιον του 1821 εις την γενέτειραν του Αδριανούπολιν*». Ιδιωτική έκδοση, Ορεστιάς 1984, σελ.96, (Β΄ έκδοση 1986 από τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο Πυθίου και Ρηγίου, σελ.144). Το βιβλίο εκδόθηκε το Μάρτιο του 1984 και αποτελεί μια μονογραφία σχετικά με τον βίο και τη θυσία του Εθνομάρτυρα Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλου του ΣΤ΄.
- «*Νέα Ορεστιάς: Μια ματιά για να την γνωρίσουμε*». Δήμος Νέας Ορεστιάδος. Εκδόσεις Μέλισσα, Ασπροβάλτα, 1989, σελ.102 (Α και Β΄ έκδοση). Πρόκειται περί ενός μικρού βιβλίου που συνέγραψε και επιμελήθηκε ο Τάκης Τσονίδης για λογαριασμό του Δήμου Ορεστιάδας και παρουσιάζει με συνοπτικό τρόπο την ιστορία και εξέλιξη της πόλης.
- «*Το Γένος Καραθεοδωρή. Από την Μπόσνα της Αδριανουπόλεως... στα παλάτια των Σουλτάνων, στις πρεσβείες και στα πανεπιστήμια της Ευρώπης*». Έκδοση Πολιτιστικού Συλλόγου Νέας Βύσσας «Ο Στέφανος Καραθεοδωρής», Ορεστιάδα 1989, σελ. 352. Σε αυτό το εξαιρετικό επίτομο έργο παρουσιάζεται το γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας των Καραθεοδωρή, ο βίος και η πολιτεία των Παγκόσμιων Ελλήνων που με το ήθος και τα υψηλά ιδανικά τους ανέδειξαν και δόξασαν τον Ελληνισμό. Το βιβλίο τυπώθηκε σε 3.000 αντίτυπα, εκ των οποίων 1.500 παρέλαβε ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας και τα υπόλοιπα ο Τάκης Τσονίδης. Η τιμή πώλησης έκαστου βιβλίου ανέρχονταν στις 1.500 δρχ (Γιαννακίδης 2019).

Εικόνα 4. Το εξώφυλλο του πρώτου βιβλίου του Τάκη Τσονίδη με τίτλο «Η Ορεστιάδα μας». Αρχείο Τάκη Τσονίδη.

Η τελευταία συγγραφική του προσπάθεια αφορούσε την ιστορία των γηγενών κατοίκων του χωριού Νεοχώρι του νομού Έβρου, την οποία δυστυχώς δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει, καθώς απεβίωσε το 2001 (Τσονίδου Χ. 2019).

Ομιλίες και εκθέσεις φωτογραφίας

Ο Τάκης Τσονίδης σε όλη τη ζωή του είχε ως οδηγό την αγάπη για τον τόπο. Για αυτό έλαβε ενεργά μέρος σε πολλές προσπάθειες για την προβολή και ανάδειξη της ιστορίας της Νέας Ορεστιάδας και της περιοχής γενικότερα. Δεν αρνήθηκε ποτέ πρόσκληση του Δήμου Ορεστιάδας ή πολιτιστικού φορέα σε εκδηλώσεις παρουσίασης και ανάδειξης της ιστορίας του τόπου. Η κ. Ουρανία Μαυρίδου (2019) θυμάται τον Τάκη Τσονίδη να συμμετέχει σε όλες τις πολιτιστικές εκδηλώσεις της πόλης και να προσφέρει απλόχερα τη συλλογή των φωτογραφιών του στις εκθέσεις φωτογραφίας που πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «Θεοδώρεια» και «Ορέστεια» του Δήμου Ορεστιάδας. Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένες εκδηλώσεις.

Από 23 έως 31 Οκτωβρίου 1977 μαζί με τον φωτογράφο Βασίλειο Κυριακίδη [3] πραγματοποίησαν έκθεση φωτογραφίας σε αίθουσα του Δημαρχείου παρουσιάζοντας για πρώτη φορά στους Ορεστιάδιτες στιγμές από τη δημιουργία της πόλης. Η έκθεση περιλάμβανε εικόνες από το ξεκίνημα της πόλης, την

εγκατάσταση των προσφύγων σε σκηνές τις πρώτες ημέρες, τους δρόμους, τα σπίτια και την εξέλιξη της στην ροή του χρόνου (Τσονίδης 1980 & 1989).

Στις 4 Ιουνίου 1981, στο πλαίσιο εορταστικών και αναμνηστικών εκδηλώσεων με αφορμή τη συμπλήρωση 58 χρόνων από τη δημιουργία της Νέας Ορεστιάδας και της πραγματοποίησης των αποκαλυπτηρίων ανδριάντα του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου ΣΤ΄ στην κεντρική πλατεία της πόλης, παρουσίασε ομιλία στον Κρατικό Ραδιοφωνικό Σταθμό Νέας Ορεστιάδας με θέμα: «Το ιστορικό της ίδρύσεως της Νέας Ορεστιάδος και ο Αδριανουπολίτης Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ο ΣΤ΄».

Στις 20 Ιουνίου 1988 η φωτογραφική έκθεση «Τσονίδη-Κυριακίδη» παρουσιάστηκε συμπληρωμένη και επαυξημένη σε αίθουσα του Α Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας.

Στις 4 Ιουλίου 1989 η εκπομπή της ελληνικής υπηρεσίας του βρετανικού ραδιοφωνικού σταθμού BBC με τίτλο «Κάτω από Ξένους Ουρανούς», στο πλαίσιο καταγραφής της ιστορίας των προσφυγικών πόλεων της Ελλάδας και με αφορμή την πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων στην Ορεστιάδα με την επωνυμία «Ορέστεια», παρουσίασε αφιέρωμα για τη Νέα Ορεστιάδα με συνομιλητή τον Τάκη Τσονίδη (Αρχειό Βικτώριας Τσονίδου).

Τον Ιούνιο του 1990 ο συγγραφέας τίμησε με την παρουσία του τα εγκαίνια της ανακαινισμένης Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ορεστιάδας που περιλάμβανε όλα τα βιβλία του προκειμένου οι Ορεστιάδιτες να γνωρίσουν και μελετήσουν την ιστορία του τόπου τους.

Το καλοκαίρι του 1993 εξιστόρησε με τη βοήθεια φωτογραφιών τη δημιουργία της πόλης σε εκπομπή της κρατικής τηλεόρασης (ΕΤ2) με τίτλο: «Θράκη. Γη του Ορφέα και του Δημόκριτου» (Αρχειό Τάκη Τσονίδη).

Τιμητικές διακρίσεις εν ζωή

Για το έργο του και την προσπάθεια ανάδειξης της τοπικής ιστορίας ο συγγραφέας βραβεύτηκε εν ζωή από την Ελληνική Πολιτεία και Συλλόγους. Συγκεκριμένα του απονεμήθηκαν κατά χρονολογική σειρά (Γκεντσίδης 2008, Τσονίδου Χ. 2019, Αρχειό Τάκη Τσονίδη):

- Δίπλωμα τιμής από την «Εστία» Νέας Σμύρνης και χρηματικό έπαθλο 25.000 δρχ για το βιβλίο του «Κύριλλος ΣΤ΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 1813-1818» την 19^η Μαΐου 1987.
- Το Μετάλλιο του Πατριάρχου Κυρίλλου του ΣΤ΄ από τον Δήμο Ορεστιάδος, για τη συγγραφή του βιβλίου «Κύριλλος ΣΤ΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 1813-1818» τον Ιούνιο του 1988.
- Αναμνηστικό δίπλωμα συμμετοχής στις εκδηλώσεις με την επωνυμία «ΟΡΕΣΤΕΙΑ» του Δήμου Ορεστιάδας τα έτη 1988, 1989, 1990, 1991 και 1992.
- Δίπλωμα τιμής και χρυσό μετάλλιο από το Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης την 11^η Νοεμβρίου 1988 σε αναγνώριση της πολύτιμης προσφοράς του στον τόπο.
- Αναμνηστικό μετάλλιο (παράσημο) Εθνικής Αντίστασης 1941-1945 για τη συμμετοχή του στην Εθνική Αντίσταση του Ελληνικού Λαού εναντίον των στρατευμάτων κατοχής το Μάιο του 1989.
- Δίπλωμα τιμής και χρυσό μετάλλιο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας από τον Δήμο Ορεστιάδας για τη συγγραφική του προσφορά στην ιστορία της πόλης στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «ΟΡΕΣΤΕΙΑ» τον Ιούνιο του 1989.
- Βραβείο και χρηματικό έπαθλο από τον Σύλλογο Κυριών και Δεσποινίδων Ορεστιάδος «Φιλόπτωχος Αδελφότης» στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «ΟΡΕΣΤΕΙΑ» το 1990.
- Αναμνηστική πλακέτα από τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο «Στέφανος Καραθεοδωρής» και τον Σύλλογο Γυναικών Νέας Βύσσας στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων «Βύσσεια '92» την 26^η Ιουλίου 1992.

Εικόνα 5. Δίπλωμα Τιμής από το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης το 1988. Αρχειό Τάκη Τσονίδη.

Εικόνα 6. Αριστερά το χρυσό μετάλλιο από το Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης. Δεξιά το χρυσό μετάλλιο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας από τον Δήμο Ορεστιάδας. Αρχειό Τάκη Τσονίδη.

- Δίπλωμα τιμής από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Θρακικών Σωματείων για το συγγραφικό του έργο που αφορά τη Νέα Ορεστιάδα και τον Πατριάρχη Κύριλλο τον ΣΤ΄ την 29^η Απριλίου 1995.
- Αναμνηστική πλακέτα από τον Δήμο Βύσσας για την προβολή και ανάδειξη του τόπου μέσα από το βιβλίο «Το Γένος Καραθεοδωρή» τον Σεπτέμβριο του 2000.
- Αναμνηστική πλακέτα από τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Νέας Ορεστιάδας του Δήμου Ορεστιάδας για το συγγραφικό του έργο και την εν γένει προσφορά του στη Νέα Ορεστιάδα στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «Γιορτή Βιβλίου και Τέχνης 2000» την 11^η Οκτωβρίου 2000.

Τιμητικές διακρίσεις μετά θάνατον

Ο Δήμος Ορεστιάδας τιμώντας μετά θάνατον τον Τάκη Τσονίδη αποφάσισε την απόδοση του ονόματος του σε δρόμο της πόλης. Συγκεκριμένα το Δημοτικό Συμβούλιο Ορεστιάδας με το αριθμ. 16/2001 ομόφωνο ψήφισμά του στις 13 Φεβρουαρίου 2001 αποφάσισε την έκδοση ψηφίσματος σχετικά με τον θάνατο του Τάκη Τσονίδη εκφράζοντας τα συλλυπητήρια του στην οικογένεια του εκλιπόντος και την πρόθεση του για την απονομή του ονόματος του σε μια από τις οδούς της πόλης ως ένδειξη τιμής. Την 7η Απριλίου 2010 το Δημοτικό Συμβούλιο Ορεστιάδας με την υπ'αριθμ.88/2010 απόφασή του υιοθέτησε οριστικά τη μετονομασία τμήματος της οδού Μεγάλου Αλεξάνδρου (ανατολικά της οδού Κωνσταντινουπόλεως) σε οδό Τάκη Τσονίδη, ως ένδειξη τιμής στον Ορεστιάδιτη ιστορικό ερευνητή και συγγραφέα.

Μετά το θάνατό του πραγματοποιήθηκαν αρκετές τιμητικές εκδηλώσεις. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Απονομή πλακέτας στη σύζυγο του Τάκη Τσονίδη στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «Βύσσεια 2008» στον αείμνηστο συγγραφέα σε αναγνώριση της προσφοράς του για την ανάδειξη της ιστορίας του τόπου μας την 27^η Ιουλίου 2008.
- Εκδήλωση του Πολιτιστικού Συλλόγου Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής» με τίτλο «Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή ο Παγκόσμιος Έλληνας μέσα από τα βιβλία του Τάκη Τσονίδη και του Ευάγγελου Σπανδάγου» την 8^η Φεβρουαρίου 2009.
- Εκδήλωση απονομής του ονόματος «Τάκης Τσονίδης» σε αίθουσα του Μουσείου των Καραθεοδωρή στη Νέα Βύσσα το 2017.

Εικόνα 7. Η οδός Τάκη Τσονίδη. Φωτ.αρχείο Αθηνασίου Αν. Γεωργίση.

Η σημασία του έργου του

Το έργο του θεωρείται σημαντικό, κατ' αρχήν σε τοπικό επίπεδο, διότι για πρώτη φορά αποτυπώθηκε εγγράφως η ιστορία της Νέας Ορεστιάδας. Με τη συγγραφή των βιβλίων του κατάφερε να αποτυπώσει και να αναδείξει πρώτος την ιστορική κληρονομιά της πόλης που κινδύνευε να χαθεί στο πέρασμα του χρόνου. Με αυτό τον τρόπο διασώθηκε πολύτιμο παλαιό φωτογραφικό υλικό και η ιστορία των ανθρώπων που δούλεψαν για τη δημιουργία και ανόρθωση της Νέας Ορεστιάδας (Γκεντσίδης 2008).

Και αν τα πρώτα του βιβλία αναφέρονται στην ιστορία της Νέας Ορεστιάδας και ενδεχομένως να ενδιαφέρουν μόνο τους κατοίκους της πόλης και τους ιστορικούς ερευνητές, τα επόμενα εκδοτικά ποιήματα για τον εθνομάρτυρα «Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλο τον ΣΤ΄» και το «Γένος των Καραθεοδωρή», λόγω της εμβέλειας των προσωπικοτήτων και της εθνικής τους σημασίας, λαμβάνουν πανελλήνια διάσταση, ακόμη και παγκόσμια. Με τα τελευταία του βιβλία κατάφερε να αναδείξει σημαντικές προσωπικότητες που με τον βίο και το έργο τους συνέβαλαν στην ανόρθωση του υπόδουλου ελληνισμού στην περιοχή της Αδριανούπολης.

Ο Τάκης Τσονίδης με το ερευνητικό και συγγραφικό του έργο έδειξε το δρόμο στους επόμενους ιστορικούς ερευνητές και ταυτόχρονα αποτέλεσε παράδειγμα προς μίμηση για νεότερους συγγραφείς που επιθυμούσαν να ασχοληθούν με την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου.

Επίλογος

Με αφορμή τη συμπλήρωση 100 χρόνων από τη γέννηση του ιστορικού ερευνητή και συγγραφέα Τάκη Τσονίδη, επιχειρήθηκε εν συντομία η καταγραφή του βίου και έργου του ανθρώπου που συγκέντρωσε

συστηματικά έγγραφα, φωτογραφικό υλικό και μαρτυρίες για την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας και συνέγραψε το πρώτο βιβλίο σχετικά με την ιστορία της πόλης· του συμπολίτη μας που με το έργο του έκανε γνωστή την ιστορία της Νέας Ορεστιάδας και της ευρύτερης περιοχής στο Πανελλήνιο και συνέβαλε στο να αισθάνονται οι κάτοικοι της υπερήφανοι για την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου.

Ευχής έργον η συγκεκριμένη εργασία να αποτελέσει αφορμή για: α) την ανακήρυξη του 2019 ως «Έτος Τάκη Τσονίδη» από το Δήμο Ορεστιάδας και την πραγματοποίηση σχετικών δράσεων και εκδηλώσεων από τον Δήμο, τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως, το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, τον Σύλλογο Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών και τους υπόλοιπους πολιτιστικούς φορείς της πόλης για την προβολή και ανάδειξη του έργου του, β) την ονοματοδοσία μίας ολόκληρης οδού ή ακόμη και ενός νέου συνοικισμού στο μέλλον με το όνομα «Τάκης Τσονίδης», γ) την επανέκδοση των βιβλίων του Τάκη Τσονίδη με τη βοήθεια του Δήμου Ορεστιάδας, ως οφειλόμενη τιμή στη μνήμη και την προσφορά του ιστορικού συγγραφέα.

Σημειώσεις

- [1] Ο Χρήστος Μαλατάκης του Μερκούριου και της Χρυσής γεννήθηκε το 1853 στο Γαλατά Χανίων Κρήτης και ήταν στρατιωτικός ιατρός στα ανάκτορα της Κωνσταντινούπολης. Παντρεύτηκε τη Μανιώ Βλαστού, μέλος ονομαστής οικογένεια της Σμύρνης και απέκτησαν έξι τέκνα. Κατοικούσαν αρχικά στην Κωνσταντινούπολη και έπειτα στην Αδριανούπολη όπου ο ιατρός αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Συνταγματάρχη. Το Μάιο του 1933 επισκέφθηκε την οικογένεια Τσονίδη στη Νέα Ορεστιάδα όπου και απεβίωσε αιφνιδίως σε ηλικία 80 ετών. Ενταφιάστηκε στο κοιμητήριο της Νέας Ορεστιάδας. Κατά την ταφή του αποδόθηκαν τιμές από τουρκικό απόσπασμα της Αδριανούπολης (Τσονίδου Β. 2019).
- [2] Ο Αθανάσιος Τσονίδης γεννήθηκε το 1917 στο Καραγάτς. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας, εγγράφηκε στο Γυμνάσιο της Κομοτηνής και το 1934 αποφοίτησε από το Γυμνάσιο της Αλεξανδρούπολης. Τον Αύγουστο του 1937 παρουσιάστηκε στον Ελληνικό Στρατό και τον Απρίλιο του 1939 απεφοίτησε ως Έφεδρος Αξιωματικός από τη σχολή της Σύρου. Στον πόλεμο του 1940 τοποθετήθηκε ως Έφεδρος Ανθυπολοχαγός αρχικά στην Αλεξανδρούπολη και έπειτα στα Πορτία Σερρών. Πολέμησε στο οχυρό Μεταξά «Ρούπελ» και τον Απρίλιο του 1941 τραυματίστηκε από νάρκη. Τον Μάιο του 1941 αιχμαλωτίστηκε από τους Γερμανούς και μεταφέρθηκε στο στρατόπεδο Παύλου Μελά στην Θεσσαλονίκη, όπου παρέμεινε για 6 μήνες. Επέστρεψε στη Νέα Ορεστιάδα και, όπως προαναφέρθηκε στο κυρίως κείμενο, εντάχθηκε στην ομάδα Εθνικής Αντίστασης του Ταγματάρχη Γεώργιου Σταθάτου. Παντρεύτηκε την Ελένη Μαντζούκη και απέκτησαν τρία τέκνα. Τον Μάιο του 1945 κατετάγη στο 306° Τάγμα Εθνοφυλακής και στον εμφύλιο πόλεμο υπηρέτησε στον Εχίνο Ξάνθης ως Υπασπιστής Τάγματος & Σημαιοφόρος του Εθνικού Στρατού μέχρι τον Δεκέμβριο του 1948, από όπου και απελύθη με τον βαθμό του Έφεδρου Υπολοχαγού Πεζικού. Μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου ασχολήθηκε με την οικογενειακή επιχείρηση βιομηχανίας αλεύρων (έως το 1967) & παροχής ηλεκτρικού ρεύματος (έως το 1958). Από το 1958 έως το 1962 διατέλεσε μέλος του πρώτου ΔΣ της Ένωσης Εμποροεπαγγελματιών & Βιοτεχνών Ορεστιάδας & Περιφέρειας. Εκλέχθηκε Δημοτικός Σύμβουλος την περίοδο 1951-1957 με Δήμαρχο τον Αθανάσιο Πανταζίδη και την περίοδο 1958-1963 με Δήμαρχο τον Βασίλειο Χατζηνικολάου. Υπήρξε υποψήφιος Βουλευτής Έβρου στις εθνικές εκλογές του 1958 με το πολιτικό κόμμα της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ) του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Επί δικτατορίας επιστρατεύτηκε στο Τάγμα Εθνοφυλακής Ορεστιάδος όπου παρέμεινε μέχρι το 1971. Απεβίωσε την 6^η Ιανουαρίου 1972. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας τιμήθηκε μετά θάνατον ως αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης 1941-1945 και απονεμήθηκαν στην οικογένεια του σχετικό αναμνηστικό μετάλλιο και δίπλωμα (Τσονίδης 1980, Τσονίδου Β. 2019).
- [3] Ο Βασίλης Κυριακίδης γεννήθηκε στη Νέα Ορεστιάδα το 1930. Η καταγωγή του ήταν από το Καραγάτς Αδριανουπόλεως. Παντρεύτηκε τη Βέρα Παπαμαυρουδή και απέκτησαν 3 παιδιά. Το 1957 μετανάστευσε στη Λιλ της Γαλλίας και το 1961 επέστρεψε στην Ελλάδα ως διερμηνέας της Γαλλικής Εταιρείας Πετρελαίου στο νομό Έβρου. Το 1965 μετανάστευσε εκ νέου στη Γαλλία ως εργάτης σε εργοστάσια της περιοχής. Παράλληλα με την εργασία του, παρακολούθησε μαθήματα φωτογραφίας και ζωγραφικής στη σχολή ABC. Το 1974 επέστρεψε οριστικά στη γενέτειρά του τη

Νέα Ορεστιάδα και άνοιξε φωτογραφείο με την επωνυμία «Φώτο Παρί» επί της οδού Κωνσταντινουπόλεως, στο κέντρο της πόλης. Με την επεξεργασία των φωτογραφιών και τα σκίτσα του συνέβαλε στη δημιουργία του βιβλίου «Η Ορεστιάδα μας» του αγαπημένου φίλου του Τάκη Τσονίδη. Έργα του είναι: α) το μνημείο της προσφυγιάς που στήθηκε στη θέση που ανοίχτηκε το πρώτο πηγάδι της πόλης, β) η χάλκινη αναπαράσταση του απαγχονισμού του Πατριάρχη Κυρίλλου του ΣΤ΄ στο άγαλμα του Αγίου στην κεντρική πλατεία της Νέας Ορεστιάδας, γ) ανάγλυφο της Θυσίας, Βυζαντινός Αετός και Σταυρός στον Ι.Ν. Αγίων Θεοδώρων, δ) ανάγλυφο της εγκατάστασης των 18 χωριών και πόλεων που δημιούργησαν τη Νέα Ορεστιάδα, στο προαύλιο της εκκλησίας της Παναγίας. Απεβίωσε στις 30 Ιουνίου 2009 στη Νέα Ορεστιάδα (Γκεντσίδης 2009, Κυριακίδη 2019).

Βιβλιογραφία

- Γκεντσίδης, Δ. (2008). Ο συγγραφέας Τάκης Τσονίδης. Περιοδικό Βορέας. Τεύχ. 41, Νοέμβριος, σελ. 47-51.
- Γκεντσίδης, Δ. (2009). Αναμνήσεις μιας άλλης Εποχής. Περιοδικό Βορέας. Τεύχ. 36, Ιούνιος 2009, σελ.42-45.
- Τσονίδης, Τ.Χ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Ορεστιάδα: Έκδοση Εκπολιτιστικού Συλλόγου Ορεστιάδας.
- Τσονίδης, Τ.Χ. (1983). Η Ορεστιάδα μας και οι Κάτοικοι της: Επαγγελματικός Οδηγός. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Ζουμαδάκη.
- Τσονίδης, Τ.Χ. (1986). Κύριλλος ΣΤ΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 1813-1818: απηγχονίσθη υπό των Τούρκων τον Απρίλιον του 1821 εις την γενέτειραν του Αδριανούπολιν. Έκδοση Β΄ από τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο Πυθίου και Ρηγίου.
- Τσονίδης, Τ.Χ. (1989). ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ: Ένα οδοιπορικό στη νεότερη πόλη της Ελλάδας. Δήμος Ορεστιάδας.
- Τσονίδης, Τ. (1989α). Το Γένος Καραθεοδωρή. Από την Μπόσνα της Αδριανουπόλεως... στα παλάτια των Σουλτάνων, στις πρεσβείες και στα πανεπιστήμια της Ευρώπης». Έκδοση Πολιτιστικού Συλλόγου Νέας Βύσσης «Ο Στέφανος Καραθεοδωρής», Ορεστιάδα.

Πηγές

- Αρχείο Βικτωρίας Τσονίδου.
- Αρχείο Τάκη Τσονίδη.
- Προφορικές μαρτυρίες Χρύσας και Βικτωρίας Τσονίδου τον Ιανουάριο του 2019.
- Προφορική μαρτυρία της πρώην Αντιδημάρχου Νέας Ορεστιάδας (1990-1998) Ουρανίας Μαυρίδου τον Μάιο του 2019.
- Προφορική μαρτυρία του πρώην Προέδρου του Πολιτιστικού Συλλόγου Νέας Βύσσης «Ο Στέφανος Καραθεοδωρής» (1987-2002) Ευάγγελου Γιαννακίδη τον Αύγουστο του 2019.
- Προφορική μαρτυρία του Ζήση Β. Κυριακίδη τον Αύγουστο του 2019.
- Φωτογραφικό αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

ΣΠΥΡΟΣ ΔΑΣΙΟΣ: Ο ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Κυριακή Αμπράση

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία θα επιχειρήσει να αναδείξει την προσφορά του Σπύρου Δάσιου στον τόπο μας. Νομικός, δημοσιογράφος, επί δεκαετίες διετέλεσε επανειλημμένα Νομάρχης, Επιθεωρητής Νομαρχών, Γενικός Διοικητής, Γόνος αρχοντικής, ισχυρής και πολιτικής οικογένειας της Κορίνθου, μετατέθηκε το 1921 στη Γενική Διοίκηση της Θράκης, όπου και παρέμεινε μέχρι το Δεκέμβριο του 1923. Ως Γενικός Διοικητής Θράκης φρόντισε για την άμεση και ταχύτερη, από κάθε άλλη περιοχή της χώρας, αποκατάσταση των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης του 1922 και του 1923. Επιπρόσθετα, οργάνωσε τους Α΄ Πανθρακικούς Αγώνες στην Κομοτηνή (12-15 Ιουλίου 1923) που θεωρήθηκαν οι σπουδαιότεροι αγώνες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και οι σημαντικότεροι αγώνες της Βορείου Ελλάδος κατά την περίοδο 1923-1961. Η συμβολή του και στη δημιουργία της πόλη μας, τεράστια. Υπήρξε ο θεμελιωτής της. Από ευγνωμοσύνη, οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη και έδωσαν το όνομά του στην κεντρική πλατεία της πόλης, η οποία μετά την τελευταία ανάπλαση της (2014) διακρίθηκε δύο φορές ως καινοτόμο έργο αειφόρου και οικονομικά βιώσιμου σχεδιασμού αστικής ανάπλασης και περιβαλλοντικής ευαισθησίας. Το όνομα του Σπύρου Δάσιου είχε δοθεί και στο πρώτο ξενοδοχείο της πόλης. Τιμή ένεκεν, για τη συμπαράσταση του στην επιθυμία των Καραγατσιανών να δημιουργήσουν μια καινούργια πόλη στα σύνορα, όταν το 1923 (Συνθήκη Λωζάννης) το Τρίγωνο του Καραγάτς με τα χωριά Μπόσνα και Ντεμερντές παραχωρήθηκε στην Τουρκία.

Λέξεις κλειδιά: Σπύρος Δάσιος, Γενική Διοίκηση Θράκης, Νέα Ορεστιάδα, Πλατεία Δάσιου, Πανθρακικοί Αγώνες

Εισαγωγή

Η Νέα Ορεστιάδα είναι η βορειότερη και η νεότερη πόλη της Ελλάδας. Απέχει 907 χλμ. από την Αθήνα, 406 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη και 164 χλμ. από την Κομοτηνή, η οποία αποτελεί την έδρα της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Συνορεύει δυτικά και βόρεια με τη Βουλγαρία, ανατολικά με την Τουρκία και νότια με την πόλη του Διδυμοτείχου. Τα βόρεια και ανατολικά της σύνορα καθορίζονται από τον ποταμό Έβρο και ο κάμπος της επαρχίας αρδεύεται από τον παραπόταμο του Έβρου, Άρδα.

Ιδρύθηκε από Έλληνες πρόσφυγες που αναγκάστηκαν το 1923 μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης να εγκαταλείψουν την πόλη τους, την Αδριανούπολη και κυρίως το προάστιο της, το Καραγάτς. Αποφάσισαν να εγκατασταθούν σε μια ακατοίκητη, απέραντη έκταση πεδιάδας περιοχή, στο Κουμ Τσιφλίκ που απείχε μόλις 18 χιλιόμετρα από τη γενέτειρά τους και που είχε επιλεγεί από επιτροπή κατοίκων του Καραγάτς. Για την άμεση ίδρυση της πόλης και την αντιμετώπιση των πρώτων προβλημάτων των προσφύγων ιδρύθηκε αρχικά το Ταμείο Στέγασης και Αποκατάστασης της Ν. Ορεστιάδας. Συμπαραστάτης των κατοίκων υπήρξε μεταξύ άλλων και ο απεσταλμένος εκπρόσωπος της κυβέρνησης με το αξίωμα του Γενικού Διοικητή Θράκης, Σπύρος Δάσιος.

Με σκοπό, τη γρήγορη ανέγερση της νέας πόλης και την ανακούφιση των προσφύγων, οργάνωσε το σχέδιο για την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας, εμπνεύστηκε την υποδειγματική ρυμοτομία της ενώ παράλληλα, την ίδια δηλαδή χρονική περίοδο (Ανοιξη-Καλοκαίρι 1923), προκήρυττε και οργάνωνε τους Α΄ Πανθρακικούς Αγώνες στην Κομοτηνή. Η επιθυμία του να θέλει η Ν. Ορεστιάδα να γίνει μια καινούργια Αδριανούπολη, μπόρεσε να υλοποιηθεί στην τοποθεσία Κούμ Τσιφλίκ, από την ενεργή παρουσία της 11^{ης} Διλοχ. Μηχανικού του Ελληνικού Στρατού. Στην εν λόγω τοποθεσία, εφαρμόστηκε το τοπογραφικό σχέδιο του μηχανικού της Γενικής Διοίκησης Θράκης, Γεώργιου Μαγκλή.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της προσωπικότητας του Σπύρου Δάσιου και η ανάδειξη της μεγάλης του προσφοράς στη Θράκη και ειδικότερα στη δημιουργία της Νέας Ορεστιάδας.

Η ζωή του

Καταγωγή

Ο Σπύρος Δάσιος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1870, όπου και πέθανε στις 23 Δεκεμβρίου του 1943 (Τσονίδης 1980). Το 1901 παντρεύτηκε την Αικατερίνη Βλαχάκη, η οποία πέθανε το 1961 και μαζί απέκτησαν 4 παιδιά (Οικογενειακά Δέντρα MyHeritage 2018).

Καταγόταν από αρχοντική και πολιτική οικογένεια της Κορίνθου και ήταν συγγενής του ήρωα του 1821, Πανούτσου Νοταρά. Ο παππούς του ο Σπυρίδων Δάσιος, υπήρξε αντιπρόσωπος της Κορινθίας στην Α΄ Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο και κατόπιν στα Βέρβαινα και διετέλεσε Δημογέροντας των Τρικάλων. Ο πατέρας του ο Ευστάθιος Δάσιος, γεννήθηκε το 1821. Μετά από πανεπιστημιακές σπουδές υπηρέτησε στο Δημόσιο ως διευθυντής της τελωνειακής υπηρεσίας μέχρι το 1877 και εξέδωσε την «Τελωνειακή νομοθεσία» (Σταυρόπουλος 2000).

Σύμφωνα με το Δημακόπουλο (1988) το «Δασαίοκο» αρχοντικό της οικογένειας υπήρχε στην Άνω συνοικία Τρικάλων και είχε κτισθεί το 1806. Χαρακτηριζόταν λιτό στην εσωτερική του διακόσμηση. Ανεβαίνοντας τις σκάλες υπήρχαν κρεμασμένες γκραβούρες που απεικόνιζαν ήρωες και μάχες της επανάστασης του 1821. Το 1948 καταστράφηκε από πυρκαγιά.

Η Λίμνη Δασίου μάλιστα, η οποία αποτελεί έναν τόπο μεγάλης οικολογικής, υδρολογικής και αισθητικής αξίας και βρίσκεται στον ορεινό όγκο της Κυλλήνης στο νομό Κορινθίας, σε υψόμετρο 1480 μ., οφείλει το όνομα της στην εν λόγω ισχυρή και πλούσια οικογένεια Δασίου ή Δασαίων από τα Τρίκαλα Κορινθίας, που καλλιεργούσε εκτάσεις στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης και διατηρούσε κοπάδια αιγοπροβάτων (Παπαναστασόπουλος 2010).

Σπουδές, επαγγελματική δραστηριότητα

Δημοσιογράφος, συγγραφέας

Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, από το οποίο αποφοίτησε το 1891. Στη συνέχεια, εργάστηκε ως δημοσιογράφος και αρχισυντάκτης στις εφημερίδες «Ακρόπολη» και «Εστία». Το 1898 ανέλαβε μαζί με τον Άδωνη Κύρου, τη διεύθυνση της ημερησίας εφημερίδας «Εστία» (Τσονίδης 1980). Την ίδια χρονιά, έγραψε το πολεμικό μυθιστόρημα «Για την πατρίδα» δημοσιευθέν στην «Εσπερινήν Ακρόπολιν». Αντίτυπο του, βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως και διατίθεται επίσης ηλεκτρονικά από τη ψηφιακή βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών «Ανέμη» (Anemi 2018).

Το 1937, δημοσίευσε το άρθρο «Η ιστορία του τηλεφώνου εις την Ελλάδα» (Δάσιος 1937), στο οποίο μεταξύ άλλων αναφέρει «Ἡ Ἑλλάς εἶνε ἡ τελευταία εἰς τὴν ὁποίαν διεδόθη τὸ τηλέφωνον, ἔστω καὶ ἂν ἀπὸ τοῦ 1908 ἰδρῦθη τὸ πρῶτον τηλεφωνικὸν κέντρον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἂν καὶ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Γκράχαμ Μπέλλ ἐγνώσθη εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ 1875. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἀπὸ τοῦ 1880 προηγμένοι τινὲς βιομηχανία εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔχουσαι ἀνάγκην συχνῆς συνεννοήσεως μὲ ἀπομακρυσμένα κέντρα τῆς ἐργασίας των, συνεδέοντο τηλεφωνικῶς καὶ ἰδιωτικῶς, ὅπως εἰς τὸ Λαύριον. Καὶ οἱ Σιδηρόδρομοι Ἀττικῆς ἀπὸ τοῦ 1885, ὅτι τὸ πρῶτον ἐλειτούργουν, ἐξυπηρετοῦντο εἰς τὴν κίνησιν των διὰ τηλεφώνου. Καὶ τούτου ὁμως παλαιότερον τηλέφωνον ἦτο τὸ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς, ὅτε ἀκόμη ἦτο ἀτμοκίνητος».

Παρακάτω παρατίθεται ἀκόμη ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀρθρο του, ὅπου καταγράφονται οἱ ἀδυναμίαι των τηλεφωνικῶν συνδέσεων τῆς ἐποχῆς καὶ ἀσκεῖται κριτικὴ γιὰ τὴ μέχρι τότε ἀποτελεσματικότηαι των τηλεφώνων.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ πρῶτα τηλέφωνα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἰδιωτικῆς ὅλως μορφῆς καὶ περιωρισμένης χρήσεως. Δέν ἦσαν κοινόχρηστα. Καὶ τὸ Δημόσιον ὁμως δέν ὑστέρησε διὰ τὰς κρατικὰς του ἀνάγκας..... Ἀπὸ τὰ πρῶτα λοιπὸν ἔτη τῆς μεγαλοφυοῦς ταύτης ἐφευρέσεως ἐχρησιμοποιήθη τὸ τηλέφωνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δέν διεδόθη ὅσον ἔπρεπε. Οὔτε ὠφελήθη ἀναλόγως ἡ κοινωνία. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα αὐτό, ἡ συγκοινωνία διὰ τηλεφώνου ἦτο ἀτελεστάτη. Ὁ τηλεφωνῶν ἐζήτει ἀπὸ τὸ κέντρον τὴν σύνδεσιν του μὲ τὸν μεθ' ὃν ἐπεθύμει νὰ συνεννοηθεῖ. Ἐξηρτᾶτο σχεδόν πάντοτε ἀπὸ τὰ νεῦρα τῆς τηλεφωνητριάς, ἡ ὁποία εἰς τὸ κέντρον διεχειρίζετο τὸν πίνακα τῆς συνδέσεως. Χίλια δύο ἐμπόδια καθίστων προβληματικὴν τὴν σύνδεσιν των. Ἐπεισόδια διαρκῶς ἐσημειοῦντο, αἱ ἐναέριοι τηλεφωνικαὶ γραμμαῖαι ἦσαν ἀτελεστάτοι, τὰ τηλέφωνα ἐλαττωματικά καὶ μόνον ἀγανάκτησις ἦτο τὸ γεννώμενον συναίσθημα εἰς τὸν προσπαθοῦντα νὰ τηλεφωνῆ καὶ συνεννοηθῆ.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ αὐτόματον τηλεφωνικὸν σύστημα ἐπεκράτει εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ

έρρυθμιζε την συγκοινωνίαν. Καί η Έλλάς συνεχρονίσθη διά της συμβάσεως του 1930 καί από του Αύγουστου 1931 άπεκτίσαμεν πράγματι τηλέφωνον. Ή μεταβολή ύπηρξε ραγδαία. Ή τόσον δυσμενώς διατεθειμένη διά τό τηλέφωνον καί την έξυπηρέτησίν του κοινωνία μετέβαλε γνώμην. Οί συνδρομηταί, από 6 χιλιάδας περίπου τό 1932, σήμερον υπερέβησαν τάς 30.000, αύξανόμενοι καθημερινῶς.

Να γίνη ευθυνότερον

Ή χρήσις του θά ἦτο εὐρύτερα καί αἱ ὑπηρεσίαι του μεγαλείτεροι, ἄν παρείχοντο μεγαλύτεραι οικονομικαί εὐκολίαι εἰς τούς τηλεφωνοῦντας καί ἄν ἔπαυαν νά κλειδώνωνται τά τηλέφωνα καί νά γίνεται ἡ ἰδιωτική ἐκμετάλλευσις καθ' ὄν τρόπον γίνεται σήμερον, καί ἄν κατηγοῦντο οἱ κουμπαραδες εἰς τάς οἰκογενείας, ὅπου κάθε τηλεφωνοῦν ὀφείλει νά πληρώσῃ τό τηλεφώνημά του κατά τόν ρεφενδικώτερον τρόπον, ὅστις καθιστᾷ τοῦτο σήμερον εἶδος πολυτελείας.

Διοικητικός υπάλληλος

Το Φεβρουάριο του 1910, διορίστηκε Νομάρχης Αχαΐας και Ήλιδος και τον Ιούλιο του 1910 μετατέθηκε στην Νομαρχία Κεφαλληνίας όπου ανέλαβε Νομάρχης Κεφαλληνίας. Το 1912 έγινε Νομάρχης Αττικής και Βοιωτίας και στη συνέχεια έγινε επιθεωρητής Νομαρχών. Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο υπήρξε ενεργός στα μέτωπα και έλαβε μέρος στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας (Βικιπαίδεια 2018). Διορίστηκε δύο φορές Νομάρχης Σερρών, συγκεκριμένα το Δεκέμβρη του 1916 (15/12/1916 – 25/1/1917) και το Σεπτέμβριο του 1918 (24/9/1918 – 2/1918) (Βικιπαίδεια 2020). Από τον Ιούνιο του 1918 μέχρι και τις 2 Αυγούστου του 1918, διετέλεσε Γενικός Διοικητής Λέσβου (Wikiwand 2020), όπου ίδρυσε το Άσυλο Παιδός για τη σίτιση, την ένδυση και την εκπαίδευση των μικρών παιδιών (Παρασκευαΐδης 2006).

Το 1921 ανέλαβε τη Γενική Διοίκηση της Θράκης. Το Φθινόπωρο του 1922 (Συνθήκη Μουδανίων) και το Μάιο του 1923 (Πρωτόκολλο Καραγάτς) βρέθηκε αντιμέτωπος με τα τεράστια προβλήματα αποκατάστασης των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης. Από τον Ιούνιο του 1923 μάλιστα, η επιθυμία των Καραγατσιανών προσφύγων να δημιουργήσουν μια καινούργια πόλη προκειμένου να μείνουν όλοι μαζί, έγινε και δική του. Βοήθησε αποτελεσματικά στην υλοποίηση της, επειδή πίστευε ότι εθνικοί και τοπικοί λόγοι επιβάλλουν τη δημιουργία μιας καινούργιας πόλης στα σύνορα.

Το Δεκέμβριο του 1923 μετατέθηκε από τη Γενική Διοίκηση Θράκης. Στις 4 Δεκεμβρίου, η Εφημερίδα «Φώς» της Θεσσαλονίκης, έγραψε σχετικά με την μετάθεση του: «Προχθές αναχώρησεν μετατεθείς ο Γενικός Διοικητής Θράκης. Ο κ. Δάσιος εξόχως μορφωμένος και φιλόανθρωπος φυσιογνωμία, έλαχε τον κλήρον να διακυβερνήσει την δύστηνον Θράκην εις πολύ δυσμενείς περιστάσεις, εις περιστάσεις καθ' ας η Θράκη μας διήρχετο τας δυστυχεστέρας στιγμάς και οι Θράκες τύχη κακιά-ομαδικώς οδηγούντο εις την προσφυγίαν, εις την ζωντανήν δυστυχίαν και κακομοιρίαν. Το έργον βαρύτατον και δύσκολον, δεν τον εκούρασεν όμως, αλλά τον εδόξασεν, τον κατέστησαν αλησμόνητον εις την ψυχήν των δυστυχών προσφύγων και λατρευτόν εις την συνείδησιν πάντων των εν Θράκη βιούντων. Ηργάσθη και δια την αποκατάστασιν των προσφύγων και δια την ευημερίαν του τόπου» (Τσονίδης 1980).

Η Γενική διοίκηση της Θράκης και το χρονικό της προσφυγιάς

Η Γενική διοίκηση Θράκης

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (10.08.1920), το Καραγάτς, ολόκληρη η Δυτική Θράκη και το μεγαλύτερο τμήμα της Ανατολικής Θράκης παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Με την απελευθέρωση της Θράκης, το Καραγάτς μετονομάστηκε σε Ορεστιάδα από τις Ελληνικές Αρχές (Κούζας 2020). Επιπλέον, δημιουργήθηκε ένας νέος διοικητικός Οργανισμός βασισμένος στην ελληνική νομοθεσία, η Γενική Διοίκηση της Θράκης με απώτερο σκοπό, την ανασυγκρότηση της Θράκης (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 2013).

Πρώτος Γενικός Διοικητής Δυτικής Θράκης διορίστηκε στις 21 Μαΐου του 1920, ο Χαρίσιος Βαμβακάς (Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο-elia 2020). Ο Χαρίσιος Βαμβακάς απεστάλλει στην Κομοτηνή στις 29 Σεπτεμβρίου του 1919 για να αναλάβει την ανασυγκρότηση της Δυτικής Θράκης (1919-1920). Ως κυβερνητικός εκπρόσωπος της Ελλάδος, κατέστρωσε το διοικητικό χάρτη της Θράκης υπό τη Διασυμμαχική Γαλλική Διοίκηση, η οποία έδρευε στην Κομοτηνή. Σύμφωνα με αυτόν τον οργανωτικό σχεδιασμό, η περιοχή της Δυτικής Θράκης διαιρέθηκε αρχικά σε έξι υποδιοικήσεις (Ξάνθης,

Κομοτηνής, Αλεξανδρουπόλεως, Σουφλίου, Διδυμοτείχου και Καραγάτς) υπό τον Γάλλο Γενικό Διοικητή Σαρπύ. Μετά από πρόταση όμως του Χ. Βαμβακά, οι υποδιοικήσεις της Κομοτηνής, της Αλεξανδρούπολης και του Καραγάτς θα τελούσαν υπό ευθύνη Έλληνα Διοικητή. Το παραπάνω οργανωτικό σχέδιο εγκρίθηκε από τον Αρχιστράτηγο Φρ. Ντ' Εσπεραί και έγινε αποδεκτό από τον Στρατηγό Σαρπύ (Σιδηράς 2016, Σιδηράς 2019).

Η Γενική Διοίκηση Θράκης κατά το χρονικό διάστημα 1922-1954 στεγαζόταν στην Τσανάκλειο Σχολή (Ελληνική Αστική Σχολή Νέστωρος Τσανακλή) στην οδό Δημοκρίτου 17 στην Κομοτηνή (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας & Θράκης, 2020).

Το χρονικό της προσφυγιάς

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την Ανακωχή των Μουδανιών (Οκτώβριος 1922), η Ανατολική Θράκη δόθηκε στην Τουρκία από τις Δυτικές Δυνάμεις και ο ελληνικός στρατός υποχρεώθηκε να την εγκαταλείψει μέσα σε 15 μέρες. Ως σύνορο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ορίστηκε αρχικά ο ποταμός Έβρος. Το Καραγάτς που βρίσκεται δυτικά του Έβρου, όπου βρίσκονταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης, παρέμενε στην Ελλάδα. Η Αδριανούπολη όμως που βρίσκεται ανατολικά του Έβρου ανήκε πλέον στην Τουρκία. Αρκετοί κάτοικοι της Αδριανούπολης κατέφυγαν στο γειτονικό προάστιο, το Καραγάτς, την «Ορεστιάδα» όπως είχε ονομαστεί εις ανάμνηση της περιπέτειας του μυθικού Ορέστη (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 2013, Musorest.gr 2018).

Ωστόσο, το Νοέμβριο του 1922 στη συνδιάσκεψη της Λωζάννης στο Hotel du Chateau, στο Ουσί κοντά στη Λωζάννη στις όχθες της λίμνης Λεμάν (Bruce Clark 2007), οι Άγγλοι με βασικό αντιπρόσωπο τον υπουργό εξωτερικών Κέρζον (Curzon), οι Γάλλοι με τον πρωθυπουργό Πουανκαρέ και οι Ιταλοί με τον πρωθυπουργό Μουσολίνι, υπέκυψαν στην απαίτηση του Τούρκου Ισμέτ πασά (Ινονού). Ο βουλευτής Αδριανούπολης απαιτούσε από την Ελλάδα ως αποζημίωση, 4 δισεκατομμύρια χρυσά φράγκα και το μισό πολεμικό και εμπορικό ελληνικό στόλο. Επιπλέον επιθυμούσε την απομάκρυνση του Οικουμενικού Πατριαρχείου από την Κωνσταντινούπολη και τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος στη Δυτική Θράκη.

Το Μάιο του 1923 μετά την αντίδραση του Ελευθέριου Βενιζέλου στα παραπάνω, ο Γάλλος στρατηγός Μαυρίκιος Πελλέ πρότεινε την παραχώρηση της Ορεστιάδας - Καραγάτς στους Τούρκους, εφόσον η Ελλάδα δεν μπορούσε να πληρώσει. Η πρότασή του έγινε αποδεκτή (Φαρμακίδης 2012) και η συμφωνία επετεύχθη. Στις 31 Μαΐου μονογράφηκε το Πρωτόκολλο του Καραγάτς. Το Καραγάτς, με τα χωριά Μπόσνα και Ντεμερντές, δόθηκε στην Τουρκία για στρατιωτικούς και οικονομικούς λόγους και για να έχει η Αδριανούπολη σιδηροδρομικό σταθμό. Η Συνθήκη της Λωζάννης υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου του 1923 (Γεωργούλης 1996, Τσονίδης 1980) και από τον Ιούλιο του 1923, άρχισε η εγκατάλειψη της παλιάς Ορεστιάδας-Καραγάτς. Το Καραγάτς παρεδόθη, όπως είχε συμφωνηθεί, στους Τούρκους το πρωί της 15^{ης} Σεπτεμβρίου και ώρα 10:20 π.μ., με την υπογραφή Πρωτοκόλλου παράδοσης-παραλαβής από τους Π.Μαυρουδή, αντιπρόσωπο της Γενικής Διοίκησης Θράκης και Ναζήμ Μπέη, Νομάρχη Ανδριανουπόλεως (Τσονίδης 1980).

Οι άμεσες ενέργειες του, πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης

Οι κάτοικοι του τριγώνου του Καραγάτς, από το βράδυ της 27ης Μαΐου 1923 γνώριζαν για την παραχώρησή του. Στις 2 Ιουνίου, συγκεντρώθηκαν στην εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων για να ανταλλάξουν απόψεις επί του θέματος καθώς και την επομένη μέρα, στην εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Το απόγευμα της ίδιας μέρας σε σύσκεψη στη Δημοτική Σχολή Αγίων Θεοδώρων (Αρρεναγωγείο), αποφασίστηκε η μη χρήση δικαιώματος της εξάμηνης παραμονής, συστήνοντας τους παράλληλα ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος να μην διασκορπιστούν αλλά να κατοικήσουν συγκεντρωμένοι όλοι μαζί στο ίδιο μέρος. Κατόπιν, προτάθηκαν διάφορα μέρη και τοποθεσίες προς εγκατάσταση, όπως τα Φέρραι, ο ποταμός Ανδριανουπόλεως, το Φυλάκι, το Διδυμότειχο.

Η τοποθεσία Κουμ Τσιφλίκ, προτάθηκε από τον Κωνσταντίνο Περεντίδη και υποστηρίχθηκε από τους γεωργούς. Επρόκειτο για το 16.000 στρεμμάτων, τσιφλίκι του Ιμπραήμ και Νισάτ Μπέη και του γαμπρού του Τζιβάτ Μπέη, το οποίο βρισκόταν 17km νοτιότερα του Καραγάτς σε υψόμετρο 54m από τη θάλασσα και επί της σιδηροδρομικής γραμμής (Τσονίδης 1980). Στις 4 Ιουνίου, η εν λόγω προς εγκατάσταση περιοχή, κρίθηκε κατάλληλη από 7μελή επιτροπή με οδηγό τον Κ. Περεντίδη (Τσονίδης & Πατεράκης 1981). Μάλιστα ο Στέφανος Δημητρίου, ένας εκ των μελών της επιτροπής και μετέπειτα Δήμαρχος της Νέας Ορεστιάδας, θεωρώντας σημάδι Θεού το ουράνιο τόξο που ήταν ορατό τη δεδομένη στιγμή στο συγκεκριμένο τόπο (Τσονίδης 1989), φώναξε «Εδώ θα έρθουμε να κάνουμε την Ορεστιάδα μας, θα γίνει μεγάλη, θα προοδεύσει, θα γίνει πρώτη στον Έβρο. Να το σημάδι μας το δίνει ο Θεός» (Τσονίδης 1980).

Εν συνεχεία, ο Σπύρος Δάσιος μετέβη στο Καραγάτς και συναντήθηκε με 12μελή επιτροπή κατοίκων. Εκδηλώνοντας μεγάλο ενδιαφέρον για τη δημιουργία της νέας πόλης και την αποκατάσταση των προσφύγων, συζήτησε μαζί τους θέματα εκκένωσης του Καραγάτς και εγκατάστασης στη νέα τοποθεσία. Επιπλέον, αποφασίστηκε η αποστολή τριμελούς επιτροπής στην Αθήνα, αποτελούμενη από τους Μητροπολίτη Πολύκαρπο, Χριστόφορο Πανταζίδη και Κωνσταντίνο Τοπούρογλου (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 2013). Στις 10 Ιουνίου, στην Αθήνα επισκέφθηκαν τον Πλαστήρα και το Γονατά και πήραν την έγκριση για τη νέα πόλη. Εκείνη την ημέρα, ως Γενικός Διοικητής Θράκης μαζί με την εξουσιοδότηση και την εντολή για τη δημιουργία της νέας πόλης, ο Σπύρος Δάσιος πήρε πίστωση 5.000.000 δραχμών ώστε να είναι όλα έτοιμα για την αποκατάσταση των προσφύγων σε μια νεοϊδρυθείσα πόλη, πριν υπογραφεί η Συνθήκη της Λωζάννης (Τσονίδης 1980).

Ο δημιουργός της νέας πόλης στην τοποθεσία Κουμ Τσιφλίκ

Ο Σπύρος Δάσιος οργάνωσε το σχέδιο δράσης για την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας, την επισκέπτονταν τακτικά και έλυνε επί τόπου τα διάφορα στεγαστικά, αγροτικά και επισιτιστικά προβλήματα που προέκυπταν. Μοναδικός του σκοπός ήταν η γρήγορη ανέγερση της πόλης και η ανακούφιση των κατοίκων. Για την αντιμετώπιση των πρώτων προβλημάτων ιδρύθηκαν αρχικά το Ταμείο Στέγασης με Ειδικό Επίτροπο, τον Σπ. Ευριπίδη και το Γραφείο του Νομογεωπόνου με το Δ. Μπάικο. Το Υπουργείο Γεωργίας, το φθινόπωρο του 1923, ανέθεσε στο γραφείο του Νομογεωπόνου, με προϊστάμενο το Σεραφείμ Σεραφειμίδη, την προσωρινή διανομή χωραφιών και γεωργικών εργαλείων. Η διανομή γινόταν ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών της κάθε οικογένειας. Αργότερα οργανώθηκε το γραφείο Εποικισμού για όλες τις υπηρεσίες στέγασης και αποκατάστασης των προσφύγων (οικόπεδα, χωράφια, υλικά στέγασης). Κάθε οικογένεια από τη δεύτερη μέρα εγκατάστασης της, έπαιρνε μια κωνική σκηνή και σχεδόν αμέσως η Επιτροπή Στεγάσεως και Αποκαταστάσεως της παρείχε ένα οικόπεδο μέσα στο οποίο την έστηνε. Συγκεκριμένα, στην αστική οικογένεια δίνονταν ένα οικόπεδο 15X35 για σπίτι κοντά στο κέντρο και στην γεωργική οικογένεια, ένα οικόπεδο 30X35 γύρω στο αστικό τμήμα (Μαυρίδης 2016).

Ως Γενικός Διοικητής, ο Σπύρος Δάσιος φρόντισε να συγκεντρώσει και να μεταφέρει στην τοποθεσία της νέας πόλης 1500 κυβικά μέτρα ξυλεία, 500 σκηνές και 1.700.000 δραχμές για τις άμεσες ανάγκες των κατοίκων-προσφύγων (Τσονίδης 1980). Από τον Ιούλιο του 1923 μάλιστα, η XI Διλοχία Μηχανικού του Ελληνικού Στρατού με ταγματάρχη τον Σ. Μαυραγάνη και λοχαγούς, τους Βασιλειάδη και Γιαννακό, στρατοπέδευσε σε σκηνές (στο Σημερινό Ραδιοφωνικό Σταθμό) και έμεινε στην πόλη ένα χρόνο για να βοηθήσει στη χάραξη του σχεδίου, στη διάνοιξη των δρόμων και στην κατασκευή δημόσιων και μη οικημάτων (Τσονίδης 1980, Τσονίδης 1983).

Η ρυμοτομία της νέας πόλης: Το μακρόπνοο σχέδιό του, που μέχρι και σήμερα γίνεται αντιληπτό από την αρχή της πόλης

Η 11ης Διλοχίας Μηχανικού έφθασε στην τοποθεσία Κουμ Τσιφλίκ με το Τοπογραφικό σχέδιο της πόλης, που είχε εκπονήσει ο μηχανικός της Γενικής Διοίκησης Θράκης, Γεώργιος Μαγκλής και συνοδευόταν με την εντολή του Σπύρου Δάσιου: «Θέλω η Ορεστιάδα να γίνει μια καινούργια Αδριανούπολη» (Μαυρίδης 2016). Πρόκειται για ένα σχέδιο μελετημένο με προοπτική και με υποδειγματική ρυμοτομία που βασίζεται στο Ιπποδάμειο σύστημα (Ορέστης 2018). Διαθέτει φαρδείς, κάθετους και παράλληλους δρόμους και επτά μεγάλες πλατείες, τοποθετημένες αναλογικά.

Η Νέα Ορεστιάδα, κάλυψε τα 1.400 στρέμματα και τα 30 χιλιόμετρα δρόμου του πρώτου σχεδιασμού. Η κεντρική λεωφόρος έχει πλάτος 30 μέτρα και οι παράλληλοι της δρόμοι, 10 μέτρα. Η Οδός Κωνσταντινουπόλεως έχει πλάτος 20 μέτρα, ενώ οι υπόλοιποι δρόμοι έχουν πλάτος 15 μέτρα. Τα οικοδομικά τετράγωνα για το αστικό κέντρο είναι 90X70 και για το γεωργικό 60X70. Τα αστικά οικόπεδα σχεδιάζονται με διαστάσεις 15X35, τα γεωργικά οικόπεδα 30X35 και τα μαγαζιά με διαστάσεις 5X12 ή 5X6 (Τσονίδης 1980). Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι σήμερα το σχέδιο της Νέας Ορεστιάδας, ξεπέρασε τα 40.000 στρέμματα και τα 80 χιλιόμετρα δρόμου (Εβρος Power 2009), ενώ οι πλατείες της μειώθηκαν σε έκταση αλλά και σε αριθμό (Τσονίδης 1980). Ωστόσο η Νέα Ορεστιάδα διαθέτει μια ρυμοτομία που λίγες πόλεις διαθέτουν σήμερα, με μεγάλη προοπτική ανάπτυξης.

Τα εγκαίνια

Τα εγκαίνια της νεοϊδρυθείσας πόλης, αποφασίστηκε να γίνουν την Κυριακή 12 Αυγούστου 1923. Ο αντιπρόσωπος της Γενικής Διοικήσεως Θράκης Π. Μαυρουδής, από το Καραγάτς έστειλε προς το Γε-

νικό Διοικητή Θράκης Σπύρο Δάσιο στην Κομοτηνή το παρακάτω Τηλεγράφημα, με το οποίο τον προσκαλούσε στην τελετή των εγκαινίων:

Αγγέλομεν ότι αύριον ώραν 10^{ην} θα λάβει χώραν τελετή καταθέσεως θεμελίου λίθου ιδρυομένης, υμετέρας μερίμνης νέας πόλεως Ορεστιάδος. Επί τη προσδοκία της τελέσεως της σεμνής ταύτης και ιστορικής μυσταγωγίας τα βλέμματα και η σκέψις απάντων ημών μετά συγκινήσεως και ευγνωμοσύνης στρέφονται προς υμάς τον δημιουργόν και θεμελιωτήν της εθνικής ταύτης στέγης, υπό την οποίαν η δοκιμαζομένη αλλά μη υποκύψασα εθνική ψυχή ημών θέλει φυλάξει αμείωτον την φλόγα του ιερού πυρός, αναμένουσα μετά καρτερίας και πίστεως ακλονήτου την ανατολήν ωραιότερων ημερών. Λογίζομεθα ευτυχείς ελπίζοντες ότι η υμετέρα εξοχότης θέλει αυτοπροσώπως τιμήσει την τελετήν καταθέσεως ιδίοις χερσί τον θεμέλιον λίθον του έργου υπέρ αρρήκτως συνεδέθη μετά του ονόματος αυτής.

Το πρωί της Κυριακής 12^{ης} Αυγούστου, έκτακτο τραίνο που μετέφερε από το Καραγάτς τις Αρχές (θηρησκευτικές, στρατιωτικές, πολιτικές,) και πολλούς κατοίκους, σταμάτησε στη Ν. Ορεστιάδα. Αποβιβάστηκαν οι κάτοικοι και συνέχισε με προορισμό το Ουρλί (Σταθμός Χειμωνίου) για να υποδεχτεί το Γενικό Διοικητή Θράκης Δάσιο, ο οποίος έφθασε από την Κομοτηνή με τακτική αμαξοστοιχία. Η Επιτροπή (αρχών) υποδοχής αποτελούνταν από τους Μητροπολίτη Πολύκαρπο, Π. Μαυρουδή (αντιπρόσωπος Γ.Δ.Θράκης), Σπ. Ευριπίδη (Τμηματάρχης), τον επιτελάρχη ΧΙ Μεραρχίας Παπά, τους επιτελείς Λοχαγό Παπακωνσταντίνου και Υπολοχαγό Πασπαράκη, το δημογέροντα Γ. Κωνσταντινίδη και τον αρχιδιάκονο Γ. Μακαρώνη.

Όταν έφθασαν στην Ν. Ορεστιάδα, πλήθος κόσμου τους υποδέχτηκε και ο Δήμαρχος της πόλης προσφώνησε τον Σπύρο Δάσιο και τον καλωσόρισε. Με τη σειρά του, ο Σπύρος Δάσιος στο λόγο του Δημάρχου είπε μεταξύ άλλων: «..... θα μετακομίσωμεν και τα οστά ακόμη των πατέρων μας εκ των τάφων ενταύθα και εργαζόμενοι και υπό της Παναγίας της Οδηγήτριας δια του ονόματος της οποίας θέλομεν τιμήσει τον ενταύθα ιδρυόμενον Ναόν, οδηγούμενοι θέλομεν ανέλθην τον Γολγοθάν και θα οδηγηθώμεν και πάλιν εκεί ένθεν σήμερον απομακρυνόμεθα. Εις την ανεγειρομένην στέγην πάντες οφείλομεν να στεγασθώμεν και τούτο διότι συμπίπτει το εθνικόν συμφέρον μετά του ατομικού τούτου.... Η κυβέρνησις της επαναστάσεως και εγώ, όστις έχω την υψίστην τιμήν να αντιπροσωπεύω ενταύθα την πολιτείαν, δεν παραγνωρίζωμεν την ηρωικήν θυσίαν των Κραγατσιανών και υπόσχομαι ότι το ενδιαφέρον και η μέριμνα του Κράτους ουδόλως θέλοσσι μειωθή, αλλά δια παντός δυνατού τρόπου και μέσου θέλομεν προσπαθήσει να καταστήσωμεν ήττον οδυνηράν την θέσιν υμών.....».

Στη συνέχεια απευθύνθηκε προς τον Μητροπολίτη Πολύκαρπο : «Και Σεις Σεπτέ Ιεράρχα όστις τόσην φρόνησιν και μέγα πατριωτισμό μέχρι σήμερα επιδείξατε εις τους εθνικούς σας αγώνας, μη παύσητε να καθοδηγήτε και ενθαρρύνητε τους χριστιανούς σας έχοντες υπ' όψιν ότι εν πάση στιγμή και εν παντί θέλετε με ευρίσκει πρόθυμον.....». Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος απάντησε μεταφέροντας την ευγνωμοσύνη του ευεργετούμενου λαού προς την Κυβέρνηση της επαναστάσεως και προς το Γενικό Διοικητή Θράκης : «του οποίου η παρουσία καθιστά αυτούς γίγαντας και του οποίου το όνομα εσαεί εγχεχαραγμένον θα είναι εν ταις καρδίαις αυτών, ότι η ελπίς δεν απέλειπεν από το έθνος και ότι των ενταύθα κατοίκων η εθνική ψυχή εις ουδέν υποκύπτει αλλ' απεναντίας εκ των ατυχημάτων δυνάμεις αντλεί».

Μετά το λόγο του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Πολύκαρπο, ο καθηγητής Χριστόφορος Δρακοντίδης, αφού ευχαρίστησε το κράτος για την πατρική προστασία που παρείχε σε όλες τους τις ανάγκες, υπογράμμισε: «Οφείλομεν οι πάντες να εμφνεύουμεν εν ημίν και εις τους παίδας ημών το πολεμικόν και στρατιωτικόν μένος, διότι μόνον δια τούτου θα καταστώμε ισχυροί, δια να ανακτήσωμεν παν ότι κακή τη μοίρα απωλέσαμεν». Κατόπιν μέσα σε ένα συγκινητικό κλίμα, ακολούθησε ο Αγιασμός από το Μητροπολίτη Πολύκαρπο και απαγγέλθηκε από τον ίδιο ειδική και συγκινητική ευχή. Στη συνέχεια τέθηκε ο θεμέλιος λίθος των δημοσίων κτιρίων και ακολούθησε και ο αγιασμός της πλατείας (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης 2016).

Η νέα πόλη, ονομάστηκε Νέα Ορεστιάδα επειδή η παλιά Ορεστιάδα, το Καραγάτς, θυσιάστηκε για τα γενικά συμφέροντα του Έθνους. Αργότερα μάλιστα, από το Δημοτικό Συμβούλιο της Νέας Ορεστιάδας αποφασίστηκε η σφραγίδα του Δήμου να έχει ως έμβλημα της, την Ιφιγένεια προκειμένου να γνωρίζουν και οι νεότεροι ότι η παλιά Ορεστιάδα θυσιάστηκε για το συμφέρον της Πατρίδας (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 2013, Μαυρίδης 2016).

Ο Ίδρυτής των Πανθρακικών Αγώνων

Ως Φίλαθλος ο Σπύρος Δάσιος, το Μάιο του 1923 προέβη στην προκήρυξη των Α' Πανθρακικών Αγώνων. Ήταν ο πρόεδρος στην ελλανόδοκο επιτροπή, την οποία αποτελούσαν επίσης ο στρατηγός Κ. Μανέτας, οι μέραρχοι Γ. Σκανδάλης και Ι. Καλογεράς και ο Νομάρχης Δράμας, Ανδρεαδάκης. Η επίσημη έναρξη τελέστηκε το απόγευμα της 12ης Ιουλίου και περιλάμβανε δοξολογία και παρέλαση των αθλητών. Τα αθλητικά αγωνίσματα στίβου και οι αγώνες βόλει διεξήχθησαν στο «άρτισύστατο Γυμναστήριο Κομοτηνής», (δηλ. το σημερινό Δημοτικό Πανθρακικό Στάδιο) το χρονικό διάστημα 12 ως 15 Ιουλίου 1923. Ουσιαστικά ήταν οι πρώτοι Αγώνες που διοργανώθηκαν σε αυτό, μετά την αποπεράτωση της κατασκευής του, η οποία είχε ξεκινήσει το 1920 με την ενσωμάτωση στην Ελλάδα.

Συμμετείχαν 46 περίπου αθλητές από στρατιωτικές μονάδες και από έξι αθλητικούς συλλόγους της Μακεδονίας-Θράκης και άλλων ελληνικών πόλεων. Περιλάμβαναν αγωνίσματα στίβου του ολυμπιακού προγράμματος, αγώνες βόλει και ποδοσφαίρου. Η μεγάλη συμμετοχή είχε ως αποτέλεσμα να καθιερωθούν και να επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο σε άλλη πόλη της Θράκης. Το 1924 έγιναν στην Ξάνθη (Βικιπαίδεια 2018α). Η διοργάνωση γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση μεταπολεμικά και ιδίως στις δεκαετίες του '50 και του '60, ενώ διατηρήθηκε μέχρι και την δεκαετία του '90 όπου σταδιακά άρχισε να φθίνει η αξία και η σημασία της.

Οι Πανθρακικοί αγώνες υπήρξαν οι σπουδαιότεροι αγώνες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και οι σημαντικότεροι αγώνες της Βορείου Ελλάδος κατά την προπολεμική περίοδο (1923-1961). Στις περισσότερες των περιπτώσεων μέχρι το 1930, έδωσαν την ευκαιρία στις πόλεις της Περιφέρειας να αποκτήσουν στάδιο, προκάλεσαν τη σύσταση αθλητικών συλλόγων και τόνωσαν το ενδιαφέρον του κόσμου για τον αθλητισμό. Συγκέντρωναν την αφρόκρεμα των αθλητών και το σύνολο πολιτικών και θρησκευτικών αρχών του τόπου. Τα ασφυκτικά γεμάτα στάδια από πλήθος κόσμου, η παρουσία στους αγώνες ανώτατων πολιτειακών αρχόντων της χώρας κατά καιρούς αλλά και ο εμπλουτισμός του προγράμματος από πολιτιστικές εκδηλώσεις καταδεικνύουν τη σπουδαιότητα τους. Από το 1923 μέχρι το 1961, πραγματοποιήθηκαν 27 φορές, 6 στη Δράμα, 5 στην Καβάλα, 5 στην Ξάνθη, 7 στην Κομοτηνή και 4 στην Αλεξανδρούπολη. Μετά το 1961 οι αγώνες τελούνται αποσπασματικά και άτακτα, οργανώνονται αποκλειστικά από το ΣΕΓΑΣ και προσελκύουν το ενδιαφέρον μόνο των θρακικών σωματείων (hellasthrace 2014, Παπαδόπουλος 2015).

Η καταξίωση του, από τους κατοίκους της Νέας Ορεστιάδας

Η παρουσία του Σπύρου Δάσιου στο «χτίσιμο» της Νέας Ορεστιάδας ήταν σταθερή και η συμβολή του υπήρξε άμεση και σημαντική. Με ατώτερο σκοπό να αντικαταστήσει στους πρόσφυγες τη χαμένη τους πατρίδα, φρόντισε και εξασφάλισε από πολύ νωρίς, σχεδόν πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, ένα οργανωμένο σχέδιο δράσης για την ίδρυση της πόλης, χρήματα καθώς επίσης και υλικά οικοδομών για την ανέγερση σπιτιών για όλους. Από ευγνωμοσύνη για την προσφορά του, οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη και έδωσαν το όνομά του στην κεντρική πλατεία της πόλης (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 2013). Επιπλέον, το όνομα του δόθηκε και στο πρώτο ξενοδοχείο της πόλης, ιδιοκτησίας του Γρηγόρη Καπετανίδη (Τσονίδης 1989, Μαυρίδης 2016).

Η πλατεία Δασίου

Είναι εμφανές και κοινά αποδεκτό ότι η κεντρική πλατεία της Νέας Ορεστιάδας άλλαξε πολλές φορές όψεις, με το πέρασμα των ετών και ειδικότερα των δεκαετιών. Με μια ιστορική αναδρομή σε σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές και Λευκώματα φωτογραφικού υλικού αλλά και σε φωτογραφίες ηλεκτρονικά προσβάσιμες και διαθέσιμες στο ευρύ κοινό, αποτυπώνεται η εξέλιξη της πλατείας Δασίου στην πορεία του χρόνου.

Στην αρχική της λασπώδη μορφή του χειμώνα του 1924, προστίθεται το 1930 η περίφραξη και το Ηρώο των πεσόντων. Τη δεκαετία '50 – '60, η πλατεία κοσμεύεται ως δημοτικό πάρκο περιφραγμένη και αναδύονται εντός της φυτά και επιβλητικά δέντρα. Φωτογραφικό υλικό του 1972 την παρουσιάζει τσιμεντοποιημένη με τοποθετημένα περιμετρικά γύρω της παρτέρια από γκαζόν και ανθισμένες τριανταφυλλές, χωρίς περίφραξη, με ένα αναδυόμενο σιντριβάνι «Το καράβι του Ορέστη». Το σιντριβάνι σε ώρες λειτουργίας του συμβόλιζε τα πανιά στα κατάρτια του καραβιού με το οποίο ήρθε ο μυθικός Ορέστης και λούστηκε στη συμβολή των τριών ποταμών μας Άρδα, Τούντζα και Έβρου (Αντριανού 2017).

Την εικοσαετία 1990-2010, τη θέση του «Καραβιού του Ορέστη» παίρνει ένα μεγάλο επιβλητικό σιντριβάνι. Η πλατεία αποκτά ένα ψηλότερο επίπεδο στην ανατολική πλευρά του σιντριβανιού, πλαισι-

ωμένη με κίτρινου χρώματος παγκάκια και σκίαση από πολλά δέντρα. Γύρω από την πλατεία υπάρχουν τραπέζια από τις γύρω καφετέριες, ο μεγαλοπρεπής μαρμάρινος ανδριάντας του Οικουμενικού Πατριάρχη Κυρίλλου του ΣΤ' να κοιτάζει προς τη Δύση και η πιάτσα των Ταξι να βρίσκεται διαθέσιμη προς εξυπηρέτηση κοινού, στη βορεινή της πλευρά.

Το Σεπτέμβριο του 2011 προκηρύχθηκε ο διαγωνισμός Έργου ανάπλασης Πλατείας και εμπορικού κέντρου που είχε ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)-Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Μακεδονίας-Θράκης 2007-2013, με προϋπολογισμό 2.848.422 ευρώ, με φορέα υλοποίησης το Δήμο Ορεστιάδας. Ο διαγωνισμός διεξήχθη τον Οκτώβριο του ίδιου έτους και τα εγκαίνια της νέας όψης της πλατείας έγιναν στις 11 Μαΐου 2014 (e-vertigo.gr 2015). Οι εργασίες ανάπλασης της, προκάλεσαν αρχικά τις αντιδράσεις των επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται γύρω από αυτήν αλλά και ορισμένων δημοτών. Εντούτοις, το 2015 ο Δήμος Ορεστιάδας απέσπασε το Βραβείο περιβαλλοντικής ευαισθησίας «Οικόπολις», στην κατηγορία «Αστικής Ανάπλασης» για το έργο ανάπλασης πλατείας και του εμπορικού κέντρου της πόλης. Τα βραβεία «Οικόπολις 2015» απονεμήθηκαν σε ειδική τελετή (05-06-15) στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο στην Αθήνα (elthraiki 2015, Oikopolisawards 2015). Επιπλέον, την επόμενη χρονιά απέσπασε το χρυσό βραβείο στα Best City Awards 2016 για την ανάπλαση της πλατείας Δασίου και του εμπορικού κέντρου της. Η τελετή απονομής πραγματοποιήθηκε στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων (Best City Awards 2016, Παρασκευοπούλου 2016).

Τα τελευταία χρόνια, η πλατεία Δασίου αποτελεί το κέντρο της κοινωνικής ζωής της πόλης και τον τόπο φιλοξενίας πολιτιστικών, κοινωνικών, εορταστικών, αθλητικών, εποχιακών εκδηλώσεων. Καθώς οι γύρω της δρόμοι έχουν πεζοδρομηθεί, πλαισιώνεται πλέον περιμετρικά από χώρους εστίασης, καφέ και ψυχαγωγίας. Ο ενεργειακός-βιοκλιματικός σχεδιασμός, την καθιστά ένα νέο δημόσιο, ασφαλή, ελκυστικό χώρο που απευθύνεται σε πολίτες κάθε ηλικίας με ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές ομάδες που μειονεκτούν έναντι άλλων. Διαθέτει οργανωμένο σύστημα όδευσης τυφλών, μεγάλη ράμπα ήπιας κλίσης και μόνιμα καθιστικά σώματα μεγάλων διαστάσεων σε κομβικές θέσεις (Γεωργοπούλου 2019). Επιπλέον, ως χώρος φιλικός προς το περιβάλλον, από την μπροστινή δυτική της πλευρά (Λεωφόρος Κωνσταντινουπόλεως) κοσμεύεται από το φωτοβολταϊκό δέντρο (Solar- tree), που έγινε χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς της πόλης ενώ με το σιντριβάνι – καταρράκτης και με το σιντριβάνι – πίδακες, εξασφαλίζεται δροσισμός και κυριαρχεί το υγρό στοιχείο.

Επίλογος

Η παλιά Ορεστιάδα θυσιάστηκε για το συμφέρον της πατρίδας πριν 97 χρόνια. Η μονογραφία του πρωτόκολλου του Καραγάτς στις 31 Μαΐου 1923, δημιούργησε, πέραν του μεγάλου αριθμού των προσφύγων, έναν ανείπωτο πόνο ξεριζωμού. Εντούτοις, η συμπαράσταση του Μητροπολίτη Πολύκαρπου Βαρβάκη στο ξεριζωμένο ποίμνιο του, η υπόδειξη της σωστής τοποθεσίας από το γεωργό Κ. Περεντίδη και το σημάδι θεού που διέκρινε εκεί, ο μετέπειτα πρώτος Δήμαρχος της Νέας Ορεστιάδας Στ. Δημητρίου, συνθέτουν το πάζλ των Πρωταγωνιστών που βοήθησαν στη δημιουργία της νεότερης και βορειότερης πόλης της Ελλάδας.

Στο Πάζλ αυτό, ο Σπύρος Δάσιος υπήρξε το κινητήριο και διοικητικό κομμάτι του. Εκείνο το κομμάτι που εμπνεύστηκε και θεμελίωσε την καινούργια πόλη. Από την έγκριση της δημιουργίας της μέχρι τον τοπογραφικό της σχεδιασμό, με τη βοήθεια της 11^{ης} Διλοχίας Μηχανικού του Ελληνικού Στρατού και με την επιθυμία να γίνει η Νέα Ορεστιάδα σαν την Αδριανούπολη.

Ο Σπύρος Δάσιος ανέλαβε το 1921, τη Γενική Διοίκηση Θράκης σε μια δύσκολη περίοδο. Ωστόσο μέχρι το Δεκέμβριο του 1923 που μετατέθηκε από αυτήν, η δραστηριότητα του υπήρξε έντονη και καθοριστική και ο στόχος του-η ανακούφιση των προσφύγων- ήταν άμεσα και ταχύτατα, επιτυχής. Εξασφάλισε αβίαστα την υστεροφημία του στην περιοχή μας. Η ονοματοδοσία της κεντρικής πλατείας τη πόλης μας και η ονοματοδοσία του πρώτου ξενοδοχείου, μαρτυρούν την ευγνωμοσύνη και την αγάπη των Καραγατσιανών κατοίκων και νυν κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας, προς το πρόσωπο του.

Τίποτα όμως τυχαίο αν αναλογιστεί κανείς την αρχοντική και πολιτική καταγωγή του από τα Τρίκαλα Κορινθίας με ένα διαπρεπές γενεαλογικό δέντρο και με μια ονοματοδοσία λίμνης με το επώνυμο της οικογένειας του στον ορεινό όγκο της Κυλλήνης. Το όνομα του ταυτίστηκε και με την Ίδρυση των Α' Πανθρακικών Αγώνων στην πόλη της Κομοτηνής, την έδρα της Γενικής Διοίκησης Θράκης. Οι Πανθρακικοί αγώνες πέραν του γεγονότος πως υπήρξαν οι σημαντικότεροι αγώνες της Βορείου Ελλάδος κατά την προπολεμική περίοδο, τόνωσαν το ενδιαφέρον του κόσμου για τον αθλητισμό. Έδωσαν την ευκαιρία στις πόλεις της Περιφέρειας να αποκτήσουν στάδιο και προκάλεσαν τη σύσταση αθλητικών

συλλόγων. Άξιο αναφοράς για παράδειγμα, το Πανθρακικό Στάδιο Κομοτηνής, που εξακολουθεί να λειτουργεί ως κοιτίδα αθλητισμού και αναψυχής εντός της πόλης.

Ο Σπύρος Δάσιος παρόλο που έζησε στην περιοχή μας σχεδόν μόνο δύο χρόνια, δικαίως συμπληρώνει ως κινητήριο και καθοριστικό κομμάτι, το πάζλ των πρωταγωνιστών της Νέας Ορεστιάδας. Οι βιβλιογραφικές αναφορές ωστόσο προς το βίο και τη δράση του είναι ελάχιστες εν αντιθέσει του μεγέθους της υστεροφημίας που άφησε με το πέρασμα του, όχι μόνο στην περιοχή μας αλλά και σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Βιβλιογραφία

- Αντριανού (2017). Το «καράβι του Ορέστη» στη Νέα Ορεστιάδα του `70. Διαθέσιμο: <http://adrianou125.blogspot.com/2017/08/70.html>
- Anemi (2018). Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών Ανέμη. Διαθέσιμο: [http://anemi.lib.uoc.gr/php/pdf_pager.php?rec=/metadata/1/3/f/metadata-53-0000002.tkl&do=243370.pdf&lang=el&pageno=1&pagestart=1&width=841.86%20pts%20\(A4\)&height=595.26%20pts%20\(A4\)&maxpage=175](http://anemi.lib.uoc.gr/php/pdf_pager.php?rec=/metadata/1/3/f/metadata-53-0000002.tkl&do=243370.pdf&lang=el&pageno=1&pagestart=1&width=841.86%20pts%20(A4)&height=595.26%20pts%20(A4)&maxpage=175)
- Best City Awards (2016). Best City Awards 2016: Επιβραβεύτηκε η Καινοτομία και η Ποιότητα Ζωής στις Πόλεις. Διαθέσιμο: <https://www.bestcityawards.gr/past-winners/>
- Βικιπαίδεια (2018). Σπύρος Δάσιος. Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/Σπύρος_Δάσιο
- Βικιπαίδεια (2018α). Πανθρακικοί Αγώνες 1923. Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/Πανθρακικοί_Αγώνες_1923
- Βικιπαίδεια (2020). Κατάλογος νομαρχών Σερρών. Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/Κατάλογος_νομαρχών_Σερρών
- Clark, B. (2007). Δύο Φορές Ξένος. Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.
- Γεωργοπούλου, Μ. (2019). Πολιτιστική κληρονομιά και περιβάλλον: Η ανάπλαση της πλατείας και του εμπορικού κέντρου της Ν. Ορεστιάδας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη». Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας, σελ. 234-245.
- Γεωργούλης, Σ. (1996). Η Νέα Ορεστιάδα και η Επαρχία της: Πύλη Ανατολής και Δύσης. Ορεστιάδα: Χορηγία Δήμου Ορεστιάδας. Αθήνα: Arrowhead Studios.
- Δάσιος, Σπ. (1937). Η ιστορία του τηλεφώνου εις την Ελλάδα (1937). Διαθέσιμο: <https://www.taathinaika.gr/istoria-tou-tilefonou-eis-tin-ellada/>
- Δημακόπουλος, Ι. (1987-1988). «Πύργου». Οι οχυρές κατοικίες της Προεπαναστατικής Πελοποννήσου. Πρακτικά του Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών.
- Έβρος Power (2009). Αφιέρωμα στην Ορεστιάδα, Η μεγάλη Πλατεία. Διαθέσιμο: http://evrospower.blogspot.com/2009/06/blog-post_5661.html
- Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο-elia (2020). Διαθέσιμο: http://www.elia.org.gr/userfiles/archives/BAMBAKAS_XARISIOS.pdf
- Elthraki (2015). Βραβείο «Οικόπολις» στο Δήμο Ορεστιάδας. Διαθέσιμο: <https://elthraki.gr/2015/07/βραβείο-οικόπολις-στον-δήμο-ορεστ/>
- e-vertigo.gr (2015). Βραβείο «Οικόπολις 2015» στο Δήμο Ορεστιάδας για την ανάπλαση της πλατείας. Διαθέσιμο: <http://e-vertigo.gr/dailynews/news/greece/1758-vraveio-oikopolis-2015-sto-dimoo-orestiadas-gia-tin-anaplasti-tis-plateias.html>
- Hellasthrace (2014). Οι Α΄ Πανθρακικοί Αγώνες (Ιούλιος 1923). Διαθέσιμο: <https://ilovethrace.wordpress.com/2014/07/12/οι-α-πανθρακικοί-αγώνες-1923/>
- Κούζας, Ι. (2020). Η ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας (1923): Η πόλη μεταξύ του μύθου και της πραγματικότητας. Διαθέσιμο: <https://www.docdroid.net/EunNsj2/idrysi-neas-orestiadas-kouzas.pdf>
- Μαυρίδης, Π. (2016). Η Ν. Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Ορεστιάδα: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ορεστιάδας και Περιφέρειας.

- Μαυρίδης, Π., Μπεζιργιαννίδης, Β. (2013). Μνήμες από τις αξέχαστες πατρίδες. Δραστηριότητες του Συλλόγου. Μορφωτικός Σύλλογος «Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Ορεστιάδας και Περιφερείας», Νέα Ορεστιάδα.
- Musorest.gr (2018). Ξεριζωμός. Διαθέσιμο: <https://www.musorest.gr/index.php/el/nea-orestiada/xerizomos-el>
- Οικογενειακά Δέντρα MyHeritage (2018). Διαθέσιμο: www.myheritage.gr/names/αικατερινη_βλαχακη
- Ορέστης (2018). Σπύρος Δάσιος, ο ιδρυτής της Νέας Ορεστιάδας. Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση ποιητικής ύλης της Κοιν.Σ.Επ. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ. Ορέστης: Τεύχος 3 (Μάρτιος – Απρίλιος 2018). Διαθέσιμο: <http://ifigeneia2017.blogspot.com/2018/05/3.html>
- Οικοπολιςawards (2015). Οικόπολις. Βραβεία περιβαλλοντικής ευαισθησίας. Διαθέσιμο: <http://www.oikopolisawards.gr/index.php/el/record/2015>
- Παπαδόπουλος, Γ. (2015). Photos: Ταξίδι στο παρελθόν και την ιστορία των Πανθρακικών Αγώνων. Διαθέσιμο: <https://www.thrakisports.gr/2015/05/16/taxidi-sto-parelthon-ke-tin-istoria-ton-panthrakikon-agonon/>
- Παρασκευοπούλου, Δ. (2016). Βραβείο για Δήμο Ορεστιάδας στον διαγωνισμό Best City Awards. Διαθέσιμο: <https://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/orestiada/orestiada-PROTO-VRAVIO-GOLD-ELAVE-ODIMOS-ORESTIADAS-STON-DIAGONISMO-BEST-CITY-AWARDS-2016-GIA-TIN-KENTRIKI-PLATIA/>
- Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας & Θράκης (2020). Ελληνική Αστική Σχολή Νέστορος Τσανακλή. Διαθέσιμο: http://www.1179.syzefxis.gov.gr/index.php/2012-10-02-10-53-24/2012-10-02-15-28-55/images/oik_epitropi/2013/apofaseis/164.pdf
- Παπαναστασόπουλος, Κ. (2010). Λίμνη Δασίου: Περιοχής Κορινθίας. Μελέτη Ανάδειξης και προστασίας της Κοινοτικής Φυσικής κληρονομιάς (ΔΙΚΤΥΟ NATURA 2000 – ΟΔΗΓΙΑ 92/43) και προτάσεις ενίσχυσης του οικολογικού Τουρισμού, Τ.Ε.Ι. Πειραιά Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών. Τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων, Αθήνα.
- Παρασκευαΐδης, Π. (2006). Οι Νομάρχες του Νομού Λέσβου, 1912-2006. Μυτιλήνη: Έκδοση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λέσβου.
- Σιδηράς, Ι. (2016). Η Συμβολή του «Ελευθερωτού της Θράκης» Χαρίσιου Βαμβακά στην Ανασυγκρότηση του Νομού Ροδόπης (1919-1920). Διαθέσιμο: <https://www.paratiritis-news.gr/details.php?id=180462>
- Σιδηράς, Ι. (2019). Η συμβολή του «Ελευθερωτού της Θράκης» Χαρίσιου Βαμβακά στην ανασυγκρότηση του Νομού Ροδόπης (1919-1920). Διαθέσιμο: <https://kastropolites.com/η-συμβολη-του-ελευθερωτου-τησ-θρακης/>
- Σταυρόπουλος, Σ. (2000). Ιστορία Τρικάλων Κορινθίας. Πάτρα.
- Τσονίδης, Τ. (1989). Νέα Ορεστιάς. Μία ματιά για να την γνωρίσουμε. Ορεστιάδα: Δήμος Νέας Ορεστιάδας.
- Τσονίδης, Τ. (1983). Η Ορεστιάδα μας και οι Κάτοικοι της (Επαγγελματικός Οδηγός). Ορεστιάδα.
- Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.
- Τσονίδης, Τ. Πατεράκης, Ν. Η Ορεστιάδα γιορτάζει τα 58 χρόνια της δημιουργίας της και τιμά τον Πατριάρχη Κων/λεως Κύριλλον τον ΣΤ' (4 Ιουνίου 1923 – 4 Ιουνίου 1981). Δήμος Ορεστιάδας.
- Φαρμακίδης, Γ. (2012). Το Καραγάτς, Όνομα και ιστορία. Δημοσιεύθηκε στις 18 Μαΐου 2012 από: <http://geofarmak.blogspot.com/2012/05/blog-post.html>
- Wikiwand (2020) Κατάλογος νομαρχών Λέσβου. Διαθέσιμο: https://www.wikiwand.com/el/Κατάλογος_νομαρχών_Λέσβου

ΦΩΤΕΙΝΗ ΝΑΟΥΜ

Μαρία Μιχαήλ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τα έξι έργα της Φωτεινής Ναούμ όπως, επίσης, και τις κριτικές που απέσπασε από γνωστούς κριτικογράφους. Επιπλέον, αναφέρονται τα σημεία-σταθμοί στη ζωή της αλλά και το οικογενειακό της περιβάλλον και πώς αυτό επηρέασε καθοριστικά την επαγγελματική της πορεία που δεν είναι αποκλειστικά η συγγραφή βιβλίων. Επίσης, αναγράφονται οι συγγραφείς οι οποίοι επηρέασαν τον τρόπο γραφής της. Ακόμα, επισημαίνεται η συναρπαστική προσωπικότητά της, κάτι που εντοπίστηκε από τις πρώτες κιόλας μέρες της συναναστροφής μας μαζί της. Τέλος, γίνεται μια προσπάθεια προσωπικής αποτίμησης του συνολικού έργου της συγγραφέως.

Λέξεις κλειδιά: Φωτεινή Ναούμ, λογοτεχνία, βίος, έργο

Εισαγωγή

Η Φωτεινή Ναούμ είναι μια ταλαντούχα συγγραφέας με καταγωγή από το Σπήλαιο του Νομού Έβρου και την Κομοτηνή. Χωρίς σχετικές σπουδές και σχεδόν με μόνο όπλο το έμφυτο ταλέντο της αλλά και τη ροπή στη φιλαναγνωσία, έχει καταφέρει να ξεχωρίσει στο λογοτεχνικό χώρο και να εκδώσει μέχρι σήμερα έξι βιβλία. Η Φωτεινή είναι μια ιδιαίτερα κοινωνική, προσιτή, δοτική προσωπικότητα, μια ανοιχτή αγκαλιά για όποιον θέλει να τη γνωρίσει καλύτερα. Την χαρακτηρίζει πολύ η αγάπη της για τον συνάνθρωπο όποιος και αν είναι αυτός. Αγαπά με πάθος τον τόπο της που θεωρεί τόσο το Σπήλαιο όσο και την Κομοτηνή.

Στόχος της εργασίας αυτής είναι να γνωρίσουμε όλοι τόσο την συντοπίτισσα μας Φωτεινή Ναούμ και το έργο της όσο και τις παράλληλες δράσεις της που έχουν όλες να κάνουν με το χώρο του βιβλίου που ενώ στις μέρες μας το αντικείμενο έχει παραγκωνιστεί, η Φωτεινή απτότη προσπαθεί και το αναδεικνύει.

Μια γενική προσέγγιση-το έργο της

Η Φωτεινή Ναούμ είναι μια πολλά υποσχόμενη συγγραφέας με καταγωγή από την Α. Θράκη. Πιο συγκεκριμένα η μητέρα της κατάγεται από το χωριό Σπήλαιο και ο πατέρας της από ένα χωριό πολύ κοντά στην πόλη της Κομοτηνής, τη Γρατινή. Στα βιβλία της, συχνά οι ήρωες κατάγονται από αυτά τα μέρη. Ενώ πολλές φορές δεν κατονομάζονται, η συγγραφέας ξέρει πως μιλάει για αυτούς τους τόπους δείχνοντας την αγάπη της για τον Ν. Έβρου και Ροδόπη. Ειδικά για τον πρώτο, λέει πως πουθενά στον κόσμο δεν συνάντησε ουρανό όπως του Έβρου, κανένα ποτάμι δεν έχει την ομορφιά του Άρδα, πουθενά η φύση δεν μοσχοβολά τόσο γλυκά.

Ήταν από πολύ μικρή μανιακή αναγνώστρια. Η μητέρα της ήταν μονίμως με ένα βιβλίο στο χέρι, θυμάται πως της αγόραζε βιβλία και πως την έγραψε στη δημοτική βιβλιοθήκη της πόλης, όπου και περνούσε αμέτρητες ώρες. Η αγάπη της για την ανάγνωση, ήταν πολύπλευρη. Απολάμβανε να διαβάζει διαφορετικά είδη λογοτεχνίας, δεν περιοριζόταν σε ένα συγκεκριμένο. Διάβαζε κλασικά του είδους αλλά και πιο σύγχρονα, ποίηση, κάποια του φανταστικού, αλλά και σύγχρονα έργα.

Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί πως το πρώτο της «άτυπο» βιβλίο, ήταν μια ευγενική χορηγία του πατέρα της ο οποίος της δερματόδεσε τις εκθέσεις της πρώτης δημοτικού. Το ανακάλυψε λίγα χρόνια πριν και τη γέμισε συγκίνηση αυτή του η πράξη.

Με τον τρόπο που λειτουργούσε αναγνωστικά, συνέχισε και με τη συγγραφή. Παρατηρούμε πως από βιβλίο σε βιβλίο, κινείται σε διαφορετικά είδη λογοτεχνίας, δεν διστάζει να πειραματιστεί, αλλά και να δείξει την ενιαία, αδιαίρετη αγάπη της για το γράψιμο γενικότερα.

Την συναρπάζουν πολλά και διαφορετικά είδη λογοτεχνίας (Λιάκου 2017). Αρνείται να ακολουθήσει ένα συγκεκριμένο είδος θεματολογίας και γραφής, για αυτό και κάθε έργο της είναι διαφορετικό.

Όπως της αρέσει να διαβάσει διαφορετικά είδη, έτσι της αρέσει και να γράφει (Λιάκου 2017). Κινείται σε διάφορα συγγραφικά μοτίβα, περνάει από το λυρισμό στον ρεαλισμό, από το κοινωνικοερωτικό μυθιστόρημα εποχής, σε νουάρ ατμόσφαιρα, ενώ με το τελευταίο της βιβλίο, αγγίζει τον μαγικό ρεαλισμό. Επίσης έχει ασχοληθεί και με την πεζή ποίηση στην οποία έχει εξαντλήσει την αγάπη της για τον λυρισμό (Λιάκου 2017).

Οι ήρωες της είναι κατά κανόνα ασυμβίβαστοι, γοητευτικοί με τον δικό τους τρόπο, κυνηγούν μονίμως την ελευθερία. Ίσως γι' αυτό συχνά απουσιάζει από τα έργα της η οικογενειακή εξάρτηση, η οποία περιορίζει το εύρος των κινήσεων τους.

Πηγή έμπνευσής της είναι ο άνθρωπος σε όλες τις πτυχές του, η ζωή, τα συναισθήματα (Λιάκου 2017). Της αρέσει να τον σκαλίζει και να φωτίζει τις σκοτεινές πτυχές του. Θεωρεί πως καθένας είναι πολλά περισσότερα από αυτά που καλείται να ενσαρκώσει, από αυτά που επιτρέπει στους άλλους να δουν.

Γενικά, θα λέγαμε πως την εμπνέουν όλα αυτά τα υπέροχα που συμβαίνουν γύρω μας και δεν μπορούμε να εξηγήσουμε. Η Φωτεινή Ναούμ, τα λαμβάνει ως πρώτο υλικό, τα φιλτράρει και μετά τα διυλίζει ώστε να βγουν ως μια νέα πνοή (Λιάκου 2017). Επίσης, μετά την επαφή της με το έργο του Τσέχωφ και συγκεκριμένα, Την Κυρία με το Σκυλάκι, την ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τα παράλληλα σύμπαντα όπως λέει στη ζωή ενός ανθρώπου.

Η Φωτεινή Ναούμ έχει εκδώσει μέχρι σήμερα έξι μυθιστορήματα, ενώ υπάρχουν δεκάδες αδημοσίευτα που κρατά στο συρτάρι της.

Στο *Κορίτσι με τα Κόκκινα Παπούτσια* (Ναούμ 2010) που εκδόθηκε από την Εκδοτική Θεσσαλονίκης, θεωρεί πως εξάντλησε όλη την τρυφερότητα της. Η αγάπη για τον Έβρο μεταπηδάει από τη φύση στους κεντρικούς της ήρωες. Ένα βιβλίο ωδή στην αγάπη, χρέος στον τόπο που γέννησε και καλλιέργησε μέσα της κάθε τρυφερή πτυχή της. Δεν κατονομάζεται το χωριό της ηρωίδας της, η ίδια ξέρει πως μιλάει για τον Δίλοφο, χωριό όπου επισκεπτόταν συχνά και μέχρι σήμερα τη γοητεύει με την λιτή σχεδόν απόκοσμη, μοναχική φύση του. Είναι γραμμένο σε ποιητική πρόζα, θυμίζει ποίηση αλλά όσο η αφήγηση προχωρά, ανοίγει η φόρμα του για να εξυπηρετήσει το κείμενο. Ο λυρισμός είναι διάχυτος παντού, η αγάπη για τη φύση αλλά και το κόκκινο που ήταν το αγαπημένο χρώμα της παιδικής της ηλικίας. «Ο ήλιος εναλλάσσεται με το φεγγάρι, τα λουλούδια θυμίζουν αστέρια, το χιόνι μου φέρνει βότσαλα στο νου, κι όπου αντικρίσω κόκκινο, πονώ».

Η Βιολέττα – Ειρήνη Κουτσομπού (2017), γράφει: «Πρόκειται για ένα μικρό σε όγκο μυθιστόρημα, διαφορετικό ως προς την γραφή καθώς ο αναγνώστης κολυμπά σε ποιητικούς τόνους, σε ένα θολό τοπίο συναισθηματικών εξάρσεων και καταπτώσεων του ήρωα αλλά επίσης διαφορετικό και στον τρόπο προσέγγισης της ανδρικής ψυχής».

Ένα έργο γλυκό, βαθιά νοσταλγικό, αποχαιρετισμός της παιδικότητας και των πιο αγνών ίσως στιγμών.

«Ότι κι αν γίνει, εμείς οι δύο, είμαστε πλασμένοι από το ίδιο χρώμα. Σώμα σου στο σώμα μου σε κουβαλώ και σε νοιάζομαι» (Ναούμ 2010).

Σε αντίποδα του πρώτου βιβλίου, εκδίδεται *Ο Διαχειριστής* (Ναούμ 2012). Μια νουβέλα για τη μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου μέσα στην οικογένεια. Το ύφος είναι κοφτό, στακάτο, μικροπερίοδες προτάσεις. Ωμός ρεαλισμός και ένα θέμα που αγαπά να καταπιάνεται, βαθιά ενδοοικογενειακό. Ένα βιβλίο για ιδιαίτερο ίσως κοινό, λόγω του τολμηρού χαρακτήρα του, ωστόσο ξεχώρισε μέσα της και είναι το μόνο της έργο μέχρι σήμερα που εξελίσσεται μακριά από τη Θράκη. Η συγγραφέας είχε στο νου της μια μεγαλούπολη, ωστόσο θα μπορούσε να μεταφερθεί το σκηνικό σε οποιαδήποτε πόλη. Το έργο χαρακτηρίζεται για τον ρεαλισμό με τον οποίο είναι γραμμένο. Καταγράφει τα πράγματα ως έχουν χωρίς καμιά προσπάθεια να τα ωραιοποιήσει. «Τον πανικοβάλλει η καθημερινότητα μιας μέρας ίδιας και απaráλλαχτης με τις επόμενες. Εκείνη κοιμάται. Η άλλη. Η γυναίκα του. Τον αηδιάζει να την αποκαλεί έτσι. Προτιμά να τη λέει με το όνομά της, Ελένη. Σκατά. Ούτε αυτό προτιμά πια. Του φαίνεται οικείο κι αυτός δεν νιώθει καμιά οικειότητα μαζί της. Παράξενο. Καμιά οικειότητα. Πλένει και σιδερώνει τα ρούχα του. Πληρώνει τους λογαριασμούς του. Έχουν κάνει δυο παιδιά μαζί, όμως όχι. Καμιά οικειότητα» (Ναούμ 2012).

Το έργο χαρακτηρίζεται και ως ψυχογράφημα, αφού αναλύει με υποδειγματικό τρόπο την ψυχοσύνθεση των ηρώων μέσα από το βλέμμα του διαχειριστή.

Η ανάγκη να επικοινωνήσει το έργο της με περισσότερο κόσμο αλλά και οι προτροπές γνωστών, την οδήγησαν στο τρίτο της μυθιστόρημα *Αποκαΐδια και Βατόμουρο Γλυκό* (Ναούμ 2013). Ένα κοινωνικό έργο με φόντο την Κομοτηνή διατρέχει στα γρήγορα την ιστορία του τόπου. Αυτό που την ενδιαφέρει και εμμένει πάντοτε, είναι ο ίδιος ο άνθρωπος μέσα στο χώρο του. Το χωριό απ' όπου κατάγεται, η Κομνηνή, θεωρητικά είναι πλάι στην Κομοτηνή, στο μυαλό της όμως είναι κάτι ανάμεσα στη Γρατινή και το Σπήλαιο. Αυτό περιέγραφε. Το μυθιστόρημα *Αποκαΐδια και βατόμουρο γλυκό* αποτελεί μέχρι σήμερα, το βιβλίο με τις περισσότερες πωλήσεις.

Αναφέρει μεταξύ άλλων η συγγραφέας για το συγκεκριμένο βιβλίο:

Με γοητεύουν πέρα και πάνω απ' όλα οι άνθρωποι. Με ό,τι κουβαλούν μέσα τους. Τις ενοχές, τα απωθημένα, τις χαρές, τις απογοητεύσεις τους. Ταυτίζομαι μαζί τους, καθώς μέσα στον καθένα μπορώ να αναγνωρίσω ένα κομμάτι του εαυτού μου. Λατρεύω αυτούς που με φόρα πέφτουν στο κενό, συμπονώ και κατανοώ τους άλλους, που δισταχτικά, με τα δάχτυλά τους μουνδιασμένα απ' τη γενικότερη απραξία, παρακολουθούν τη ζωή από μακριά, αγκαλιά με την πεποίθηση πως βαδίζουν σε μέρη ασφαλή και τίποτα κακό δεν πρόκειται να τους συμβεί (...). Στο μυθιστόρημα *Αποκαΐδια και βατόμουρο γλυκό* συναντούμε όλες τις παραπάνω εκδοχές.

Χωρίς Παρελθόν (Ναούμ 2014). Βιβλίο μυστηρίου, μυθιστόρημα. Κινείται στην Αλεξανδρούπολη. Εδώ κυριαρχεί η σιωπή της πόλης, ο φάρος και η μυρωδιά της θάλασσας. Είναι ένα βιβλίο που τρέχει σε δυο χρόνους. Αναφέρεται και το χωριό Λάβαρα. Ο Έβρος υπάρχει πάντα. Σκέφτεται ως είναι η αρχή μιας τριλογίας, το σταματάει όμως στο δεύτερο βιβλίο που είναι το αμέσως επόμενο. Η ίδια απολαμβάνει ιδιαίτερα τη συγγραφή του, καθώς σε μεγάλο κομμάτι του, μπορεί και εκφράζει εδώ την αγάπη της για το νουάρ μυθιστόρημα. Το έχει στο μυαλό της σε ασπρόμαυρο φόντο, οι ήρωες δρουν στα σκοτεινά, ενώ υπάρχουν αρκετές σκηνές με υπόκοσμο, σε βρόμικα στέκια. Σε αυτό το βιβλίο πιστεύει σήμερα πως είχε κάποιες φιλτραρισμένες επιρροές από τον Ζαν Κλωντ Ιζζό, του οποίου λατρεύει την ατμοσφαιρική, νουάρ του αφήγηση. «Αν πρέπει να τρέξεις, τρέξε. Αν πρέπει να ουρλιάξεις, ούρλιαξε. Αν πρέπει να κρυφτείς κάπου, μην το κάνεις. Είναι παντού...» (Ναούμ 2014)

Ο Πάνος Τουρλής (2014) γράφει σχετικά: «Αριστος χειρισμός της πλοκής, πρωτότυπη ιστορία, καταπληκτική επιλογή χαρακτήρων και πανέξυπνος χειρισμός των συναισθημάτων και των ιστοριών. Όταν το ξεκίνησα, ορμώμενος και από το άρλεκιν εξώφυλλο, ήμουν έτοιμος να διαβάσω άλλη μια γλυκανάλατη γυναικεία ιστορία, όμως σχεδόν από την αρχή η αρετή της συγγραφής, οι λέξεις που πετάγονταν σα σφαίρες, δυνατές, αληθινές, ωμές, βίαιες, ανέτρεψαν κάθε προσδοκία μου».

Γλυκά Χαράζουν οι Άγριες Νύχτες (Ναούμ 2016). Από την Κωσταντζα, Αλεξανδρούπολη, Κομοτηνή, Αθήνα, Νέα Υόρκη. Είναι η πρώτη φορά που μιλά για τόπο που δεν γνωρίζει, που δεν έχει ζήσει, Κωσταντζα. Όλο το βιβλίο εμπνεύστηκε και στήθηκε χάρη σε τηλεφωνική συνομιλία που είχε με φίλο συγγραφέα. Καθώς μιλούσαν, του είπε πως έχει την ηρωίδα, αλλά δεν γνωρίζει τον τόπο καταγωγής της. Τότε αυτός, με φυσικότητα της απάντησε: «Μα η Νόρα κατάγεται από την Κωνσταντζα!» Το ένιωσα αμέσως, πως πράγματι ήταν από εκεί. Σε αυτό το βιβλίο κάνει αναφορά στο τσίρκο που τόσο τη γοήτευε όταν κατέφτανε στην αλάνα της γειτονιάς της και στα πρώτα αρώματα της παιδικότητας της. Η σκηνή, τα φώτα και η νομαδική ζωή που την κέρδιζαν πάντα, βρήκε τρόπο να εκφραστεί, αν και θεωρεί πως θα έπρεπε να ασχοληθεί εκτενέστερα με αυτό, σε κάποιο άλλο βιβλίο ίσως. Το συγκεκριμένο βιβλίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ερωτικό, road trip ή και ταξίδι αναζήτησης.

Υγρή Πόλη (Ναούμ 2017). Η ίδια θεωρεί το πιο ώριμο ίσως μυθιστόρημα της. Εδώ η Κομοτηνή κυριαρχεί από αρχή μέχρι τέλους. Τον χρησιμοποιεί σαν έναν καμβά ευμετάβλητο που τον χρησιμοποιεί όπως την εξυπηρετεί, με τρόπο κυρίως ονειρικό. Το βιβλίο *Υγρή Πόλη*, πήρε τον τίτλο του, από το ποτάμι που διέσχιζε την πόλη, την ερωτική υγρασία των ανθρώπων, και το πως μεταβάλλονται αυτοί με το πέρασμα της ζωής. Η ιστορία του Ζαχαρία και της Λαμπρινής, πατάει με πολλές αλλαγές πάνω στην ιστορία των παππούδων της- σε ότι αφορά το επαγγελματικό κομμάτι κυρίως. Και σε αυτό το βιβλίο όμως, υπήρξαν αρκετές αντιδράσεις για τις έντονα τολμηρές όπως έκριναν κάποιιοι, σκηνές. Ωστόσο ο Χρήστος Βασματζίδης (2017), βιβλιοκριτικός γράφει:

Η *Υγρή Πόλη* της Φωτεινής Ναούμ είναι αναμφίβολα ένα ερωτικό μυθιστόρημα. Πολλές φορές όμως ο όρος ερωτικό μυθιστόρημα συγγέεται με την φτηνή αναπαραγωγή στερεοτύπων με έκδηλο σημεινόμενο την εύρεση της ευτυχίας και της ερωτικής ολοκλήρωσης είτε μέσω της υποταγής σ' έναν άκρατο αισθησιασμό, είτε μέσω της δημιουργίας προτύπων αρρενωπότητας και ευπορίας, ως ικανά κριτήρια δημιουργίας σχέσεων που φαντάζουν ιδανικές.

Η *Υγρή Πόλη* όμως έχει αποφύγει αυτούς τους σκοπέλους. Γιατί η συγγραφέας κινήθηκε εκεί που το πάθος δεν συνδέεται με την απλή ανάγκη γενετήσιας ικανοποίησης, αλλά με την ίδια την ύπαρξη. Εκεί που ο έρωτας απαντάται στο μεταίχμιο ζωής και θανάτου. Και αν κάποιος αναγνώστης σταθεί στις περιγραφές των ερωτικών δράσεων φοβάμαι ότι θα χάσει αυτό που κάνει την ερωτική θεματολογία να είναι αντικείμενο λογοτεχνικής δημιουργίας: το νόημα.

Ήταν ο ίδιος επίσης που μίλησε για το μαγικό ρεαλισμό του βιβλίου. «Η συγγραφέας δούλεψε πολύ με τους ήρωές της. Δούλεψε πολύ και με την ατμόσφαιρα του βιβλίου που σε κάποιες περιπτώσεις αγγίζει τα όρια του μαγικού ρεαλισμού».

Φαίνεται να συμφωνεί λοιπόν με τη γνωστή δημοσιογράφο, κριτικογράφο, συγγραφέα, Ελένη Γκίκα, η οποία και υπογράφει στο εξώφυλλο της *Υγρής Πόλης*, τα εξής: «η αναζήτηση της αιωνιότητας μέσα από τον έρωτα, σε ένα βιβλίο γεμάτο σύμβολα, μαγικό και μαγεμένο» (Ναούμ 2017).

Το «μαγεμένο νερό» όπου όποιος πίνει, αδυνατεί να συγκρατήσει το στόμα του κλειστό και ξεστομίζει τις πιο απόκρυφες αλήθειες του, ο καπνός που περικυκλώνει σαν τοίχος τους κατοίκους συγκεκριμένης γειτονιάς, η πύρινη μπάλα που με την εμφάνισή της προμηνύει συμφορές στη Λαμπρινή αλλά και άλλα παρόμοια σκηνικά, βοηθούν στο να συμφωνήσουν αρκετοί πως αυτό το βιβλίο της συγγραφέως εντάσσεται στα πλαίσια του μαγικού ρεαλισμού. Κίνημα που άνθισε στα μέσα του εικοστού αιώνα και δίνει αληθοφάνεια στο φανταστικό. Μπλέκει το ρεαλισμό με τη φαντασία θέλοντας να στήσει την ατμόσφαιρα αλλά και να αναδείξει τα συναισθήματα των ηρώων. Ο συγκεκριμένος όρος είχε κύριους εκφραστές Λατινοαμερικάνους συγγραφείς όπως ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες, η Ιζαμπέλ Αλιέντε και άλλοι, τους οποίους και διάβαζε η συγγραφέας μανιωδώς σε νεαρή ηλικία και εδώ βλέπουμε και μια ακόμη επιρροή της αν και η ίδια πιστεύει πως δίχως να το καταλάβει, η *Υγρή Πόλη*, είναι ένα κράμα αντίθετων αναγνωστικών επιρροών.

Αν και μετράει ήδη έξι έργα της που έχουν εκδοθεί, αρκετά στο συρτάρι, και ένα έβδομο στα σκαριά, η ίδια πιστεύει πως κάτι που της ταιριάζει ιδιαίτερα και θα ήθελε κάποια στιγμή να εμφανίσει στο κοινό, είναι το μικρό κείμενο - διήγημα. Κείμενα σύντομα μεν, περιεκτικά δε. Απαιτούν οξυδέρκεια, ευστροφία και γνώσεις καθώς θα πρέπει σε περιορισμένο χώρο να αποδώσει κανείς το νόημα και την ατμόσφαιρα που είχε εξ αρχής στο μυαλό του.

Η ζωή της

Η Φωτεινή Ναούμ, γεννήθηκε τον Απρίλη του 1978 στην Κομοτηνή. Ο πατέρας, ένας περιπετειώδης και ακούραστος τύπος, έχει όνειρα για τη Φωτεινή: να φύγει για την Αμερική και να βρει το δρόμο της εκεί. Η μητέρα της από την άλλη, γλυκιά και δοτική, (ήρεμη δύναμη την αποκαλεί η συγγραφέας), πίστευε απλά πως έπρεπε κάτι να σπουδάσει και να ακολουθήσει μια καριέρα. Μόνο που η ίδια δεν ενδιαφερόταν για τίποτα από όλα αυτά. Δυσφορούσε μέσα σε περιορισμούς, φόρμες και καλούπια. Το μόνο που την κέρδιζε πάντα και απορροφούσε όλη την ενεργητικότητά της, ήταν η ανάγνωση και η γραφή.

Τα παιδικά της χρόνια τα έζησε στο χωριό Σπήλαιο του Έβρου, από το οποίο κατάγεται η μητέρα της, η οποία και διορίστηκε εκεί ως νηπιαγωγός.

Η συγγραφέας αισθάνεται άρρηκτα δεμένη με τον τόπο αυτό. Τον επισκεπτόταν και συνεχίζει να το κάνει μέχρι σήμερα σε κάθε ευκαιρία. Ενώ ταξίδεψε αρκετά, η Θράκη είναι αυτή που την ελκύει σαν μαγνήτης και δεν χάνει την ευκαιρία να την αναφέρει σε κάθε της βιβλίο.

Η ίδια λέει χαρακτηριστικά «Μικρότερη, με το που πλησίαζε το αμάξι Κυπρίνο και μέχρι να φτάσει στο Σπήλαιο, άνοιγα τα παράθυρα και έκλαιγα από συγκίνηση που επιστρέφω. Ήταν ένας τόπος, που με καλούσε από πάντα».

Σε ηλικία τεσσάρων ετών άφησε το Σπήλαιο και μετακόμισε στην Κομοτηνή λόγω απόσπασης της μητέρας της. Οι γονείς της έλειπαν στη δουλειά αρκετές ώρες τη μέρα. Έτσι χρειάστηκε να μένει πολλές ώρες με τη γιαγιά της Φωτεινή. Η σχέση τους μέχρι την εφηβεία υπήρξε εκρηκτική. Όσο μεγάλωνε,

όμως, η αγάπη της για αυτήν ήταν ξεκάθαρη. Δεν είναι παράξενο πως «υπάρχει» σε πολλά βιβλία της. Εκείνη την μπόλιασε με ιστορίες από τα μακρινά τους ταξίδια για επαγγελματικούς λόγους στην Ανατολή αλλά και με συναναστροφές με διάφορους, ιδιαίτερους ανθρώπους.

Η Φωτεινή ξεκίνησε να γράφει από τη στιγμή που κατέκτησε τη γραφή. Όταν ακόμα ανακάτευε τους μαρκαδόρους και τα μολύβια στην τσάντα της. Ήδη στην πρώτη δημοτικού, φαινόταν πως είναι ένα παιδί που του αρέσει να πλάθει ιστορίες. Καθόλου παράξενο για τον οικογενειακό περίγυρο, μιας και η οικογένεια από την πλευρά του πατέρα, ήταν εξαισίοι αφηγητές ιστοριών, άνθρωποι του εμπορίου και της δράσης, ενώ η μητέρα της ήταν φανατική αναγνώστρια βιβλίων, υποστήριζε την μάθηση και την πνευματική καλλιέργεια. Δέχτηκε έντονες επιρροές και από τους δυο της γονείς, στοιχεία των οποίων κουβαλάει και η ίδια μέχρι σήμερα.

Αργότερα, συνέχισε όπως οι περισσότεροι, κρατώντας ημερολόγιο από την τρίτη δημοτικού και μέχρι το τέλος του λυκείου σε καθημερινή σχεδόν βάση. Την βοηθούσε να αποφορτίζεται και να βλέπει τη ζωή της με ένα άλλο μάτι. Ήταν λέει μάλλον ένας τρόπος να εξασκείται στη γραφή χωρίς να ψάχνει για πλοκές, ήρωες και ιστορίες. Αργότερα, ψάχνοντας πάνω σε λέξεις τον εαυτό της, έγραψε τα πρώτα της ποιήματα.

Στο γυμνάσιο, οι καθηγήτριες της είχαν να λένε για τον λυρισμό αλλά και τον πεσιμισμό ο οποίος απέρρευε από τις εκθέσεις της. Η αγάπη της για τον λόγο, για τις λέξεις, είχε γίνει πια αναπόσπαστο κομμάτι της. Παρακολουθούσε τις τρέχουσες εκδόσεις, αλλά δεν έπαυε να αναζητά εξαντλημένα και σπάνια βιβλία, συλλογές ποιητών γνωστών και μη, κάτι που κάνει μέχρι σήμερα.

Στο Λύκειο, η γραφή εξακολουθούσε να είναι για «ιδιωτική χρήση», εκτός από κάποιες εμφανίσεις σε σχολικές εφημερίδες και αναγνώσεις σε φιλικό επίπεδο. Η ποίηση και πάλι κυριαρχούσε, ήταν συχνά σκοτεινή και απαισιόδοξη. Εκείνη την εποχή, ανάμεσα σε άλλους, ξεχώριζε τον Καρυωτάκη και τον Πόε. Ο τρόπος γραφής της όμως τότε ήταν άλλοτε γλυκερός και άλλοτε τραχύς και ακατέργαστος (πράγμα που σήμερα βρίσκει ιδιαίτερα ενδιαφέρον).

Πάντα ήταν μια επιμελής μαθήτρια με έφεση στα φιλολογικά μαθήματα. Παρόλα αυτά, το όνειρό της ήταν αρχικά να γίνει σχεδιάστρια μόδας ή σκηνοθέτης. Κι αυτά ίσως γιατί προσπαθούσε κάπου να εισχωρήσει, κάτι να βρει που κάπως θα την ικανοποιούσε. Τελικά, την κέρδισε το ελεύθερο επάγγελμα. Ακολουθώντας την οικογενειακή παράδοση από την πλευρά του πατέρα της, ασχολήθηκε κοντά είκοσι χρόνια με το εμπόριο. Πιστεύει μέχρι σήμερα πως είναι μια δημιουργική κι ελεύθερη διαδικασία. Είναι κάτι που αγαπά ιδιαίτερα και την βοηθά να βιοπορίζεται. Γενικότερα, δεν έχει αντίρρηση να ανανεώνει το εργασιακό της περιβάλλον, να δοκιμάζεται σε κάτι νέο κάθε φορά, καθώς όσα περισσότερα ερεθίσματα, τόσο περισσότερο πρωτογενές υλικό για το έργο της.

Στην κρίσιμη ηλικία της εφηβείας, η Φωτεινή ήταν ένα κορίτσι με έντονες ανησυχίες. Καθόλου εύκολο για τους γονείς της, παρά την αδυναμία που τους έχει, έρχεται σε συνεχείς προστριβές μαζί τους. Με εξασφαλισμένη την αγάπη που έχουν, ορμά να γνωρίσει την πλευρά του κόσμου που της διαφεύγει. Της ελκύουν το ενδιαφέρον άτομα διαφορετικά, του περιθωρίου, που ζουν έξω από το κατεστημένο. Εκτιμά τους καλλιεργημένους ανθρώπους, αυτούς που μοιάζουν με ήρεμη θάλασσα, μα το μάτι της πέφτει πάντα σ αυτούς που ταράζουν τα κύματα, που ταλαιπωρούνται από τον εαυτό τους, τα πάθη τους ή τις εσωτερικές τους αναζητήσεις. Γι' αυτό και αναφέρει πως μπορεί να καταλάβει αυτά τα άτομα, να μπει στην ψυχοσύνθεσή τους και να τα συμπεριλάβει στα βιβλία της. Ανέκαθεν ήταν ιδιαίτερα περιέργη και παρατηρητική: στοιχεία καταλυτικά στην καριέρα της ως συγγραφέας πέρα από το έμφυτο ταλέντο της.

Τελικά η Φωτεινή δεν έδωσε Πανελλήνιες ενώ είχε προετοιμαστεί γι' αυτό. Ήταν ιδιαίτερα αρνητική προς μεγάλη απογοήτευση της μητέρας της. Γράφτηκε σε μια ιδιωτική σχολή και σπούδασε βρεφονηπιόκομος. Επάγγελμα που τελικά δεν της άρεσε, δεν έβρισκε πως της ταιριάζει και δεν ακολούθησε ποτέ.

Φυσικά ακόμα και τότε δεν σταματάει να γράφει. Γράφει ακόμη και πάνω σε αποκόμματα εισιτηρίων, πακέτα από τσιγάρα, τετράδια και βιβλία της σχολής. Έτσι κι αλλιώς γράφει καθημερινά έως και σήμερα. Η συγγραφή ιστοριών αποτελεί ένα προσωπικό κομμάτι δικό της κομμάτι που μοιράζεται μόνο με την οικογένειά της και τους φίλους της. Αυτό δεν αλλάζει.

Της δίνεται για δεύτερη φορά η ευκαιρία να εισαχθεί στο πανεπιστήμιο μέσω της ιδιωτικής σχολής που παρακολουθεί, την τελευταία στιγμή αρνείται και πάλι να εξετασθεί. Χρόνια μετά, θέλοντας όπως λέει να ικανοποιήσει την επιθυμία της μητέρας της για ένα πτυχίο, αλλά και να δώσει μια ακόμη ευκαιρία στον εαυτό της, εισάγεται στο ανοιχτό πανεπιστήμιο Πάτρας, ξεκινώντας τις σπουδές της στον Ελληνικό Πολιτισμό. Παρακολουθεί τα μαθήματα κοντά ένα χρόνο, όταν το τρίτο της βιβλίο εκδίδεται από τις εκδόσεις Λιβάνη. Αισθάνεται πως πια έχει μπει στο χώρο της λογοτεχνίας για τα καλά και πως τίποτα

δεν θέλει να της τρώει χρόνο από αυτό. Εγκαταλείπει την ευκαιρία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τρίτη φορά. Λέει σήμερα, «ίσως έπρεπε να'χα φύγει στα δεκαοχτώ μου στην Αγγλία ή την Αμερική για σπουδές στη λογοτεχνία. Όμως, όπως και στη συγγραφή, έτσι και στη ζωή, δεν αρκούν οι προθέσεις και το τι θα γινόταν αν...»

Το 2003 παντρεύεται και αποκτάει ένα γιο, τον Αναστάση. Ο σύζυγος της, ο Κωνσταντίνος Γιαντσίδης, κατάγεται από τον Έβρο. Συγκεκριμένα, από την Οινόη του Δήμου Ορεστιάδας. Ο γάμος τη βρήκε ξαφνικά όπως τα περισσότερα σημαντικά πράγματα στη ζωή της. Στον σύζυγό της βρήκε ένα ήσυχο λιμάνι και υποστηρικτικότητα, ενώ μέσα από τα μάτια του γιου της, κέρδισε μια νέα ματιά για τον κόσμο.

Χρόνια αργότερα, η Φωτεινή ολοκληρώνει το πρώτο της βιβλίο το οποίο όμως δεν εκδίδεται ποτέ. Η μόνη αναγνώστης του βιβλίου ήταν η γιαγιά της που αντιλαμβάνεται το ταλέντο της εγγονής της και την ενθαρρύνει να συνεχίσει, συμβουλεύοντας την όμως να μην είναι τόσο τολμηρή στις ερωτικές περιγραφές. Η Φωτεινή σε κόντρα όλων, συνεχίζει και διανθίζει τα βιβλία της με πλούσιες ερωτικές σκηνές, ενώ βρίσκει χαριτωμένο τον πουριτανισμό των ανθρώπων και την δυσκολία να αποδεχτούν κάτι που είναι πανανθρώπινο, συμβαίνει σε όλους και τους γεμίζει χαρά.

Από το 2007 έως και το 2014 συμμετέχει σε ένα forum εφ' όλης της ύλης. Στον τομέα λογοτεχνίας γνώρισε και ήρθε σε επαφή με διανοούμενους και ευπόληπτους πολίτες, με το ίδιο πάθος με αυτήν για το καλό βιβλίο. Αντάλλασσαν κείμενα και εξασκούσαν στο διαδραστικό γράψιμο. Η ανατροφοδότηση που λάμβανε την βοήθησε να εξελίξει το γράψιμό της. Ήρθε σε επαφή με κόσμο που θαύμασε, βρήκε τους μέντορές της και έμαθε να αντιμετωπίζει τις αρνητικές κριτικές.

Αυτό το τελευταίο, είναι κάτι που δεν ξεχνά έκτοτε και γι' αυτό δεν σπεύδει ποτέ πια να δικαιολογήσει το τι έχει γράψει. Από τη στιγμή που φεύγει από τα χέρια της, ανήκει στον αναγνώστη που έχει κάθε δικαίωμα να το εκλάβει όπως θέλει.

Χωρίς εξειδικευμένες σπουδές λοιπόν και με μόνο εφόδιο την εμμονή της με την ανάγνωση και την αγάπη της για το γράψιμο, η Φωτεινή γράφει *Το Κορίτσι με τα Κόκκινα Παπούτσια*. Αφού το διαβάσει στην οικογένεια και στους φίλους της, μια πολύ αγαπημένη της φίλη, αποφασίζει να επικοινωνήσει με υπεύθυνη μεγάλου εκδοτικού οίκου. Εκεί, αναγνωρίζουν το ταλέντο της, την ενημερώνουν ωστόσο πως δεν εκδίδουν τέτοιου είδους κείμενα και την προτρέπουν προς αναζήτηση εκδοτικής στέγης. Τελικά εκδίδεται από τον οίκο «Εκδοτική Θεσσαλονίκης».

Το πρώτο βήμα είναι πια γεγονός. Θα ακολουθήσει *Ο Διαχειριστής*, ενώ με το τρίτο βιβλίο της κάνει το μεγάλο άνοιγμα στην αγορά. Άνθρωποι του χώρου της μιλούν για μεγάλη επιτυχία καθώς ανάμεσα σε κάποιες χιλιάδες πρωτοεμφανιζόμενους συγγραφείς μόλις ένας ή δύο επιλέγονται για να εκδοθεί το έργο τους. Μετά από αυτή την αναγνώριση, μια νέα πορεία ξεκινάει...

Τα πρώτα επαγγελματικά βήματα στην συγγραφή

Το 2011, αφού έχει ήδη εκδοθεί το πρώτο της βιβλίο, το ΕΚΕΒΙ -Εθνικό Κέντρο Βιβλίου- διοργανώνει ακόμη μια σειρά σεμιναρίων δημιουργικής γραφής στη Θεσσαλονίκη τα οποία αποφασίζει και να παρακολουθήσει. Στην αρχή, είναι και πάλι αρνητική όμως μετά από δέκα τρίωρες συναντήσεις, έχει αποκτήσει φίλους ζωής, αλλά και την ιδέα ενός νέου βιβλίου.

Η έμπνευση του δεύτερου βιβλίου της συγγραφέως προέκυψε από μια άσκηση στα μαθήματα αυτά. Σημαντική ώθηση στην συγγραφή του Διαχειριστή έδωσε τόσο η καθηγήτρια της δημιουργικής γραφής η οποία αναγνώρισε το συγγραφικό ταλέντο της Φωτεινής όσο και οι ομότεχοι που μοιραζόντουσαν τις ίδιες αγωνίες και συγγραφικές απόπειρες. *Ο Διαχειριστής* με το δυνατό του κείμενο συνάντησε δυσκολίες στο να εκδοθεί λόγω του τολμηρού του περιεχομένου. Η δυναμική του όμως και ο λυρικός ρεαλισμός του αν μπορούμε να το πούμε έτσι, ήταν αυτά που κέρδισαν στο τέλος και το 2012 εκδόθηκε.

Συμμετέχει και σε άλλες συναντήσεις που διοργανώνει το «Οξυγόνο» αυτή τη φορά, αλλά και γίνεται μέλος κλειστών ομάδων δημιουργικής γραφής. «Τα μαθήματα δημιουργικής γραφής είναι ένα από τα πιο απολαυστικά πράγματα που έχω κάνει» δηλώνει η συγγραφέας.

Η Φωτεινή Ναούμ μοιάζει να ξέρει πια με τι ακριβώς θέλει να ασχοληθεί. Ακολουθεί το τρίτο της μυθιστόρημα το οποίο και καθίσταται ως το βιβλίο με τις περισσότερες πωλήσεις. Ενώ όλοι θα περίμεναν από τη Φωτεινή να πετάει στους επτά ουραμούς, η ίδια κλονίζεται κάπως καθώς νιώθει πως περνάει στο χώρο των εμπορικών μυθιστορημάτων. Βρίσκεται σε δίλημμα και πρέπει σύντομα να αποφασίσει αν το επόμενο της βιβλίο θα κινηθεί στο ίδιο εμπορικό μοτίβο ώστε να μην απογοητεύσει τους αναγνώστες της ή πάλι σε κάτι διαφορετικό όπως συνήθιζε μέχρι τώρα.

Η συγγραφέας έως τώρα έγραφε βιβλία ετερόκλητα, εντελώς διαφορετικά το ένα από το άλλο. Δεν

ακολουθεί μοτίβα και συντεταγμένες. Παρόλο που έχει την ευχέρεια να γράφει σε όλα τα είδη ώστε να καλύπτει τις ανάγκες του κοινού, αποφασίζει να ακολουθήσει τον δύσκολο δρόμο που δεν εγγυάται εμπορικές επιτυχίες, ούτε ευρεία αποδοχή από διάφορους κύκλους. Αυτόν του διαφορετικού ύφους και είδους σε κάθε της βιβλίο, ανάλογα με το τι απορρέει από μέσα της, τι θέλει και με ποιο τρόπο να υπερηφάνησει κάθε φορά. Ξέρει πως δεν θα έχει μια συνέπεια στην προτίμηση των αναγνωστών της, ωστόσο δεν μπορεί να αρνηθεί την επιθυμία της να γράφει κυρίως αυτό που επιθυμεί. Οπότε και κινείται σε διαφορετικά είδη λογοτεχνίας. Δοκιμάζει λυρικό ύφος, ωμό, ρεαλιστικό, βιβλίο κοινωνικό, ερωτικό, μυστηρίου κ.λπ.

Η συγγραφέας σήμερα συνεχίζει να ασχολείται με τη συγγραφή μυθιστορημάτων. Έχει ήδη ολοκληρώσει το έβδομο βιβλίο της όπως έχει η ίδια αναφέρει. Παράλληλα, συντονίζει ομάδες δημιουργικής γραφής σε πόλη της Θράκης ενώ είναι ανοιχτά τα ενδεχόμενα για συνεργασίες σε Θεσσαλονίκη και Αθήνα.

Εδώ και ένα χρόνο, είναι η επίσημη εκφωνήτρια της λογοτεχνικής ραδιοφωνικής εκπομπής που ονομάζεται «Όλα είναι λόγος» στο ράδιο Χρόνος. Μία ώρα αφιερωμένη στον λόγο, την συγγραφή και τους ανθρώπους του πνεύματος, με την συγγραφέα να δίνει βήμα σε όσους αγαπούν και προάγουν την τέχνη της γραφής, συζητώντας μαζί τους για το τελευταίο τους βιβλίο, τις τεχνικές γραφής αλλά και θέματα που απορρέουν από το έργο τους.

Μέσω της ραδιοφωνικής συχνότητας μοιράζεται χρόνο με αυτούς που γράφουν λίγο ή πολύ, με όσους, όπως λέει, «θα μπορούσαμε να ανήκουμε στην ίδια αίρεση» εννοώντας πως όσοι γράφουν, μοιάζουν μεταξύ τους.

Ο τίτλος συμβαδίζει με τις πεποιθήσεις της συγγραφέως. Η ίδια πιστεύει πως όλα είναι λέξεις και πως η ζωή χωρίς λέξεις δεν έχει καμία ουσία δίνοντας μεγάλη βαρύτητα στην επικοινωνία ακόμη και αν πρόκειται να συνομιλήσεις με τον εαυτό σου. Σε συνέντευξη της ομολογεί πως ο λόγος που κάνει αυτή την εκπομπή είναι κυρίως γιατί είναι ένας ακόμη τρόπος να ασχοληθεί με ότι αγαπά: το βιβλίο και τους ανθρώπους πίσω από αυτό.

Την ίδια στιγμή αρθρογραφεί περιστασιακά σε εφημερίδες και περιοδικά. Συμμετέχει στη λέσχη ανάγνωσης Κομοτηνής και συντονίζει διάφορες παρουσιάσεις βιβλίων ομοτέχνων στην πόλη αλλά και αλλού.

Επιπλέον, πέρασε από διάφορα επαγγέλματα ενώ από το 2003 μέχρι και την προηγούμενη χρονιά διατηρούσε κατάστημα με είδη διακόσμησης στον πεζόδρομο, στον πιο γοητευτικό όπως λέει, πεζόδρομο της Κομοτηνής.

Τέλος, από το 2018 έως και σήμερα δραστηριοποιείται σε σχολεία της Κομοτηνής ως Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό, βοηθώντας παιδιά με δυσκολίες αναδεικνύοντας την τρυφερή πλευρά της προσωπικότητάς της.

Το πλαίσιο επιρροών της συγγραφέως

Η σχέση της συγγραφέως με τη γραφή και την ανάγνωση ήταν πιστή, δεν έπαψε ποτέ. Διάβαζε και διαβάξει όλων των λογιών τους συγγραφείς. Φυσικά και στα βιβλία δεν είχε περιορισμούς. Απεχθανόταν όμως τους κλασικούς Ρώσους συγγραφείς. Ίσως γιατί η μητέρα της επέμενε στο να τους διαβάξει. Και όσο επέμενε η μαμά, τόσο η Φωτεινή λειτουργούσε αντιδραστικά. Στη συνέχεια όμως η συγγραφέας ανακάλυψε και αγάπησε τους σύγχρονους Ρώσους συγγραφείς που την ενθουσίασαν, ανάμεσά τους τον Βλαντιμίρ Μακάνιν που θεωρεί εξαιρετικό συγγραφέα.

Επίσης, έντονες επιρροές έχει από τον Γιουγκοσλάβο Στεπάνοβιτς, τον Βούλγαρο Κιρκόφ, τον Γάλλο Zola ενώ την έχουν στιγματίσει η ποίηση του Ελύτη, το Αλεξανδρινό Κουαρτέτο του Ντάρρελ, το έργο του Μπουκόφσκι, του Γκουτιέρεζ αλλά και του Μαρκέζ, του Πέρεθ, του Μπατάιγ, του Μίλερ, της Αναΐς Νιν και άλλων.

Αγαπά ιδιαίτερα τους Έλληνες συγγραφείς της γενιάς του 30, αλλά και κάποιους μεταγενέστερους.

Της αρέσει ο λυρισμός της παλιάς γενιάς, την ταξιδεύουν οι ανεξάντλητες περιγραφές και οι εις βάθος διεισδύσεις στον ψυχισμό των ηρώων. Την ευχαριστεί να διαβάξει ένα βιβλίο με ιδιαίτερη και γρήγορη πλοκή με τον ίδιο τρόπο που απολαμβάνει μια σχεδόν στατική ιστορία, εκεί όπου όλα κινούνται αργά και σε ταράσσουν με την ησυχία που προμηνύει βαθιά ένταση. Σε κείμενα ωμού ρεαλισμού, ανακάλυψε μια πτυχή της που ήρθε γρήγορα στην επιφάνεια, ωστόσο συγκρατεί ελεγχόμενη για την ώρα. Ο μαγικός ρεαλισμός των λατινοαμερικάνων, ήταν τα παραμύθια της εφηβείας της, ενώ οι Ευρωπαίοι μεγάλοι λογοτέχνες, έβαλαν τα θεμέλια για αναγνωστικές εμπειρίες με μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Η Φωτεινή Ναούμ ως κομμάτι της κοινωνίας

Η Φωτεινή είναι ένα πολύ ουσιαστικό κομμάτι της κοινωνίας μας. Δραστήρια και πολύ κοινωνική, έρχεται καθημερινά σε επαφή με διανοούμενους και γενικά με ανθρώπους του πνεύματος παίζοντας έτσι σημαντικό ρόλο στη πνευματική ζωή της πόλης. Η γιαγιά της που υπήρξε και η πρώτη της μέντορας, της δίδαξε πως δεν υποτιμούμε ποτέ κανέναν. Χαρακτηριστικά της έλεγε όσο διατηρούσε το κατάστημα, μια εβραϊκή παροιμία, πώς «ένας πελάτης που θα μπει στο μαγαζί σου, ακόμη και τίποτα να μην ψωνίσει, θα έχεις κερδίσει την σκόνη του».

Το ίδιο έχει σαν μόντο σε όλα τα επίπεδα της ζωής. Δεν ψάχνει τον χρυσό, αλλά και τον άνθρακα. Προσπαθεί να κατανοεί τους ανθρώπους, κυρίως γιατί επιθυμεί να κατανοήσει τον εαυτό της μέσα από αυτούς.

Η αγάπη της για την πόλη της είναι τεράστια. Αρνήθηκε σε διάφορες φάσεις της ζωής της να την εγκαταλείψει. Αισθάνεται πως επικοινωνεί με τους δρόμους, τα κτήρια, τους ανθρώπους που έχουν χαθεί. Ονειρεύεται μια πόλη επαρχιακή, ανοιχτή για όλους τους κατοίκους, αφού πρόκειται για μια πολυπολιτισμική πόλη, κοιτίδα πολιτισμού. Όνειρο της είναι να αποκτήσει την παλιά αίγλη - χρώμα της και οι κάτοικοί της να ταυτιστούν με τη λογοτεχνία και τη συγγραφή.

Η συγγραφέας πιστεύει πως η λογοτεχνία προσφέρει πολύ περισσότερα από την ψυχαγωγία, τη χαλάρωση, το όνειρο (Λιάκου 2017). Αυτό που πραγματικά προσφέρει είναι, κυρίως, την αποτύπωση της ίδιας της ζωής και μέσα από αυτή, τη διαμόρφωση χαρακτήρα (Λιάκου 2017). Κανένας άνθρωπος, καμία μεμονωμένη εμπειρία δεν έχει τη δύναμη να αλλάξει τη ζωή κάποιου με τον τρόπο που το κάνει η συμπυκνωμένη, φιλτραρισμένη λογοτεχνία μέσα του (Λιάκου 2017).

Ήδη μέσα από την ενασχόληση της με τη δημιουργική γραφή, παρατηρεί πως είναι μεγάλος ο όγκος των ανθρώπων που αγαπούν τόσο τη γραφή, όσο και την ανάγνωση. Η χαρά της είναι ακόμη μεγαλύτερη όταν παρακολουθεί άτομα που έχουν περάσει από τις ομάδες της, να βρίσκουν τον εκδοτικό τους δρόμο στο χώρο.

Μάλιστα πρόσφατα αρνήθηκε πρόταση να συμμετάσχει ως υποψήφια στις δημοτικές εκλογές καθώς αυτό θα της αποσπούσε πολύτιμο χρόνο από τις ήδη αυξημένες της υποχρεώσεις.

Το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιείται

Η Φωτεινή Ναούμ γεννήθηκε το 1978. Θυμάται τη ζωή της ομαλή, διασκεδαστική, γεμάτη ταξίδια και εμπειρίες τα επόμενα χρόνια. Το 2004, άνοιξαν μαζί με τον αδερφό της ένα κατάστημα στο κέντρο της πόλης. Λόγω αυτού ταξίδευαν συχνά σε εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Με την αρχή της κρίσης το 2010, εκδόθηκε το πρώτο της βιβλίο. Είχε την τύχη και χαρά να παρακολουθεί την ανοδική της πορεία τόσο στις πωλήσεις των βιβλίων της όσο και στο κατάστημά τους. Όσο περισσότερο βάραινε η κρίση, τα πράγματα άλλαζαν. Το κατάστημα είχε κλείσει δεκαπέντε χρόνια λειτουργίας όταν αποφάσισε να το εγκαταλείψει. Ένας πολύ όμορφος κύκλος στη ζωή της μόλις είχε κλείσει και ήταν έτοιμη πια για νέες εμπειρίες.

Τα πράγματα δυσκόλεψαν και στη συγγραφή. Η αγοραστική δύναμη των αναγνωστών μειώθηκε, ωστόσο, δεν έπαυε να γράφει. Σε ότι την αφορά, πιστεύει πως όλο αυτό μακροπρόθεσμα θα κάνει καλό. Η ίδια έχει φύγει από το κινήγι της επιβεβαίωσης μέσω των νούμερων των αντιτύπων και αισθάνεται πιο απελευθερωμένη από ποτέ, να κάνει και πάλι αυτό που πραγματικά τραβάει η ψυχή της. Αν και αυτό που πιστεύει πραγματικά είναι πως κανένας συγγραφέας ή μάλλον ελάχιστοι ίσως και να 'ναι ικανοποιημένοι από την πορεία τους. Αυτοί που έχουν καλές κριτικές και η βαριά κουλτούρα αγκαλιάζει το έργο τους, θα ήθελαν να έχουν και χιλιάδες πωλήσεις στο ευρύ κοινό. Αυτοί που κερδίζουν στα αντίτυπα, θέλουν να κερδίσουν και στις καλές κριτικές. Κατανοώντας αυτό και αφού το έχει νιώσει στο πετσί της, αποφασίζει πως το ζήτημα είναι: ό,τι κι αν κάνει κανείς, να το κάνει σωστά. Αυτό κάνει σχεδόν πάντα η Φωτεινή. Δίνει το 100% του εαυτού της σε ότι αγαπάει, ενώ βάζει στην άκρη -όσο σημαντικό κι αν το θεωρούν οι υπόλοιποι- ό,τι δεν της τραβάει την προσοχή και το ενδιαφέρον.

Τα τελευταία χρόνια συνεργάζεται με τους δυο από τους μεγαλύτερους εκδοτικούς οίκους της Ελλάδας, Λιβάνη και Διόπτρα, τη στιγμή που πολλοί εκδοτικοί οίκοι κλείνουν. Όμως γεννιούνται άλλοι και η ίδια πιστεύει πως όποιος αγαπά αυτό που κάνει και το θέλει πραγματικά, θα βρίσκει πάντα τον τρόπο να επικοινωνεί με το έργο του.

Τα πράγματα είναι σκληρά σε όλους τους τομείς, μα η ίδια δεν χάνει την πίστη της για τις καλύτερες μέρες που μπορεί να δημιουργήσει πρώτα ο καθένας για τον εαυτό του και έπειτα όλοι μαζί για ένα καλύτερο κοινωνικό σύνολο. Κάθε τι το λαμβάνει ως ευκαιρία για κάτι νέο, πάντα πιστεύει πως μια έκπληξη την περιμένει στη γωνία.

Το οικογενειακό πλαίσιο της Φωτεινής Ναούμ

Η Φωτεινή μαζί με τον αδελφό της μεγάλωσε σε μια δεμένη, αγαπημένη και πολυταξιδεμένη οικογένεια. Η μαμά, αποτελεί μία συγκροτημένη, σοβαρή και γλυκιά προσωπικότητα και είναι πλέον συνταξιούχος νηπιαγωγός. Ο μπαμπάς από την άλλη με το μότο «Η ζωή είναι μια πλάκα. Μην την παίρνεις στα σοβαρά» ξεκίνησε να δουλεύει στα καράβια. Έπειτα, ασχολήθηκε για πολλά χρόνια με τις αντίκες ακολουθώντας την οικογενειακή επιχείρηση, και μαζί με τον πατέρα του Ζαχαρία και τη μητέρα του Φωτεινή ταξίδεψαν εκείνα τα δύσκολα χρόνια στα πέρατα της γης αναζητώντας εμπορεύματα. Κυρίως βρέθηκαν σε χώρες της Ανατολής: Συρία, Ιράκ, Ιράν, Πακιστάν κ.λπ.

Στο κατάστημα που διατηρούν μέχρι σήμερα τα ξαδέρφια της πια στο κέντρο της Κομοτηνής ο καθένας μπορεί να βρει από μπακίρια, δίσκους, ναργιλέδες και ότι άλλο μπορεί να φανταστεί. Αυτός ήταν και ο λόγος που έγιναν γνωστοί και πελάτες τους υπήρξαν διάσημοι πολιτικοί και καλλιτέχνες της Ελλάδας.

Δραστήριος ο πατέρας της, ασχολιόταν, ταυτόχρονα, και με εισαγωγές αυτοκινήτων από Γερμανία. Σε κάποια από αυτά τα ταξίδια προς Γερμανία ακολουθούσε και η μικρή Φωτεινή, εμπειρίες που δεν λείπουν από τα βιβλία της. Τελευταία μάλιστα, ο πατέρας της έγραψε το δικό του βιβλίο. Η Φωτεινή πιστεύει πως έχουν αρκετές ομοιότητες στον τρόπο γραφής και πως εκείνος γράφοντας την αυτοβιογραφία του, της έκανε ένα μεγάλο δώρο. Επέτρεψε να δει τον άντρα άνθρωπο, πίσω από την ιδιότητα του πατέρα. Παρά την δική της θέση απέναντι στο βιβλίο του, εκείνος αρνείται να διαβάσει κάτι δικό της. Λέει πως είναι η κόρη του, την έχει κάπως χαραγμένη στο μυαλό του και δεν θα θελε να διαβάσει κάτι, που θα του αλλοίωνε την εικόνα για αυτήν. Η Φωτεινή βρίσκει έντιμη την ειλικρίνειά του και δεν έχει θέμα με αυτό. Αντίθετα, η μητέρα της, όσο και να δυσκολεύεται συχνά να διαβάσει τα τολμηρά ποιήματά της, έχει μια καθαρή κρίση και αντικειμενική κριτική πάντα. Κάθε φορά πριν στείλει ένα βιβλίο προς αξιολόγηση, περνάει από δυο τρεις φίλους αλλά και από τα χέρια της μητέρας.

Γενικά η Φωτεινή μεγάλωσε σε ένα φιλελεύθερο περιβάλλον με έκδηλη την αγάπη για το διάβασμα. Το ίδιο κι ακόμη περισσότερο φροντίζει να συμβαίνει σήμερα, όπου το σπίτι της είναι πάντα ανοιχτό για τους πολύτιμους παιδικούς της φίλους (σ' αυτούς χρωστάει πολλά στη ζωή της για τη στήριξη και την αγάπη τους) αλλά και συγγραφείς που επισκέπτονται την πόλη από όλη την Ελλάδα. Συχνά δε, οργανώνει για τους φίλους της ποιητικές βραδιές, όπου ο προβληματισμός αλλά και το γέλιο, πάνε αντάμα.

Ο γιος της δεν ακολουθεί τους δικούς της δρόμους φανερά, μα εκείνη αισθάνεται πως είναι φύση ιδιαίτερη και καλλιτεχνική με μια απίστευτη ενσυναίσθηση που θαύμαζε πάντα σ' αυτόν παρά το νεαρό της ηλικίας του. Φροντίζει λοιπόν να τον μπολιάζει με ερεθίσματα και να του διαβάζει αποσπάσματα που θεωρεί πως θα μπορούσαν να τον ιντριγκάρουν. Ίσως γιατί πιστεύει πως οποιοσδήποτε θα μπορούσε να αγαπήσει τα βιβλία, φτάνει να πέσει κάποτε στα χέρια του, το σωστό. Εκείνο που θα μιλήσει μέσα του.

Προσωπική αποτίμηση του έργου της Φωτεινής Ναούμ

Μετά την ανάγνωση των πέντε από τα έξι βιβλία της συγγραφέως -το δεύτερο είχε εξαντληθεί αλλά επανεκδόθηκε πρόσφατα- γίνεται αντιληπτό από τον αναγνώστη πως πρόκειται για βιβλία εντελώς διαφορετικά το ένα από το άλλο ως προς την υπόθεση και το ύφος γραφής.

Ακόμα και αν κάποιος δεν είναι κριτικός λογοτεχνίας, μπορεί με ευκολία να διακρίνει στα μυθιστορηματά της, τα έντονα συναισθήματα, τον προσεγμένο τρόπο γραφής, την πλούσια πλοκή. Είναι πρωτότυπα και διατηρούν το ενδιαφέρον του αναγνώστη μέχρι την τελευταία σελίδα.

Τα κοινά σημεία που εντοπίζονται στα βιβλία της Φωτεινής είναι η επιείκεια με την οποία αντιμετωπίζει τους ήρωές της. Η αγάπη της για τον συνάνθρωπο είναι εμφανής καθώς πάντα δικαιολογεί τις αρνητικές πράξεις των ηρώων της με κάποιες αναφορές στο παρελθόν τους κάνοντας ξεκάθαρο σε όλους μας πως δεν πρέπει να κρίνουμε τους άλλους γιατί δεν ξέρουμε τα βιώματά τους τα οποία καθόρισαν τις προσωπικότητές τους.

Με την ίδια επιείκεια προς τους άλλους συμπεριφέρεται και η ίδια η Φωτεινή στην καθημερινή της ζωή και αυτό είναι που την κάνει μοναδική, και αυθεντική.

Επίλογος

Η Φωτεινή Ναούμ είναι μια πολλά υποσχόμενη, αυτοδημιούργητη συγγραφέας. Διαβάζει και γράφει από τότε που θυμάται τον εαυτό της. Είναι εντυπωσιακή η ευκολία με την οποία πλάθει και γράφει ιστορίες και σίγουρα στο μέλλον θα απασχολήσει ακόμα περισσότερο τον λογοτεχνικό κόσμο.

Ο λόγος που θεωρείται αυτό πολύ πιθανόν, είναι γιατί αρχικά λατρεύει αυτό που κάνει και παλεύει

για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Έπειτα, μπορεί εύκολα κανείς να αντιληφθεί την ποιότητα στον χαρακτήρα της κάτι το οποίο αδιαμφισβήτητα είναι απαραίτητο εφόδιο για κάθε επιτυχία. Άνθρωπος απλός, προσιτός με πολυσχιδή προσωπικότητα, έντονη παρατηρητικότητα και ζωνρή φαντασία είναι πάντα ανοιχτή σε προτάσεις και νέες εμπειρίες.

Επίσης, εντυπωσιακό είναι το γεγονός πως εν καιρώ κρίσης, η ίδια καταφέρνει να εκδώσει το πρώτο της βιβλίο. Παρόλο τον οικονομικό μαρασμό που βιώνει από τότε η χώρα, η Φωτεινή επιμένει και δεν σταματά να δραστηριοποιείται στο χώρο της λογοτεχνίας όταν πολλοί εκδοτικοί οίκοι κλείνουν ο ένας μετά τον άλλο. Πέρα από το καθημερινό γράψιμο έχει δική της ραδιοφωνική εκπομπή που γνωστοποιεί καινούργιους συγγραφείς και τα έργα τους και παράλληλα συντονίζει ομάδες δημιουργικής γραφής.

Η ίδια αναφέρει πως δεν της ήρθαν όλα εύκολα. Όμως δεν το έβαλε κάτω, το προσπάθησε και προσπαθεί μέχρι σήμερα. Το ταλέντο, η προσωπικότητα και η πεποίθησή της ότι «δεν έχει σημασία τι κάνεις στη ζωή σου, σημασία έχει αυτό που θα διαλέξεις να κάνεις να το κάνεις καλά», είναι οι λόγοι της επιτυχίας της.

Ένα απόσπασμα της ίδιας (Ναούμ 2015) που κυκλοφόρησε στο λογοτεχνικό περιοδικό Χίμαιρα του Μάνου Τασάκου με τίτλο, «ο εαυτός μου για κάποιες χιλιάδες αντίτυπα» θέτει το τέλος αυτής της εργασίας:

Ξεκίνησε σαν ανάγκη. Είναι ανάγκη. Πονάνε τα δάχτυλα. Υποφέρουν σαν χρειαστεί να μείνουν ακίνητα. Μουδιάζω κάθε φορά που νιώθω τα πλήκτρα στα ακροδάχτυλα. Ξέρω πως χαμογελώ. Ένα χαμόγελο στραβό σαν μειδίαμα. Κι ύστερα τα δάχτυλα καλπάζουν. Τρέχουν πάνω στα πλήκτρα, όπως άλλοτε στο χαρτί. Και όταν η πρώτη πρόταση έχει μείνει πίσω και προχωράει, αρχίζω κι αδειάζω, αρχίζω κι ανακουφίζομαι απ' αυτή την ασίγαστη αναμονή. Το σώμα κάπως ξελαφρώνει, το κεφάλι ξεθολώνει, μπορώ τέλος πάντων κάπως, έτσι λίγο να ανακουφιστώ. Παροδικά πάντα. Γιατί ξέρω πως η επήρεια σε λίγο θα τελειώσει, νέες ιδέες, νέες ανάγκες, νέο μπουκωμα θα εγκλωβιστεί μέσα μου κι εγώ θα 'μαι και πάλι ένα μπαλόνι έτοιμο από στιγμή σε στιγμή να σκάσει.

Βιβλιογραφία

- Βασματζίδης, Χ. (2017). Ερωτικό μυθιστόρημα επειδή όλα είναι έρωτας, τελικά. Διαθέσιμο: <https://www.fractalart.gr/ygri-poli/>
- Κουτσομπού, Β.-Ε. (2017), Η αγάπη και οι μορφές της, στο νέο βιβλίο της Φωτεινής Ναούμ. Διαθέσιμο: <https://www.fractalart.gr/to-koritsi-me-ta-kokkina-papoutsia/>
- Λιάκου, Μ. (2017) Φωτεινή Ναούμ: Κανένας άνθρωπος, καμία μεμονωμένη εμπειρία δεν έχει τη δύναμη να αλλάξει τη ζωή σου με τον τρόπο που το κάνει η συμπυκνωμένη, φιλτραρισμένη λογοτεχνία μέσα σου. Διαθέσιμο: <https://www.fractalart.gr/foteini-naoum/>
- Ναούμ, Φ. (2017) Υγρή Πόλη. Αθήνα: Διόπτρα.
- Ναούμ, Φ. (2016) Γλυκά Χαράζουν οι Αγριες Νύχτες. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Ναούμ, Φ. (2015) Ο εαυτός μου για κάποιες χιλιάδες αντίτυπα. Διαθέσιμο: <https://issuu.com/manostasakos/docs/format>
- Ναούμ, Φ. (2014). Χωρίς Παρελθόν. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Ναούμ, Φ. (2013). Αποκαΐδια και Βατόμouro Γλυκό. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Ναούμ, Φ. (2012). Ο Διαχειριστής. Αθήνα: Πολύτροπον.
- Ναούμ, Φ. (2010). Το Κορίτσι με τα Κόκκινα Παπούτσια. Θεσσαλονίκη: Εκδοτική Θεσσαλονίκης.
- Τουρλής, Π. (2014). Χωρίς Παρελθόν. Διαθέσιμο: <https://www.bookia.gr/index.php?action=book&bookid=195607>

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ Κ. ΛΑΔΑ: ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΙΡΙΣΧΑΝΕ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δήμητρα Μπόζη-Στεφούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ιστορία της οικογένειας Λεοντίδου (Λαδά) μέσα από τα γεγονότα της εποχής, τους πολέμους, ξεριζωμένοι και σκορπισμένοι από τον Κιρισχανέ της Αδριανούπολης στην Θεσσαλονίκη, Διδυμότειχο, Αθήνα και Αμερική. Στην εργασία περιλαμβάνονται φωτογραφικό υλικό και μαρτυρίες συγγενών.

Λέξεις κλειδιά: Οικογένεια Λαδά, ιστορία, Κιρισχανέ, Αδριανούπολη

Εισαγωγή

Οι τελευταίες ώρες που έζησε ο ελληνισμός της Αδριανούπολης το 1922 ήταν δραματικές. Η πόλη στην οποία ο ελληνισμός άνθισε για χιλιάδες χρόνια, η πόλη με τα περίφημα ελληνικά εκπαιδευτήρια, η πόλη με τους μεγάλους εμπόρους παραδόθηκε στους Τούρκους που την πήραν χωρίς να πολεμήσουν καθόλου στην Ανατολική Θράκη. Όλοι έφευγαν σπεύδοντας να περάσουν τον ποταμό Έβρο και να βρεθούν στη δυτική του όχθη που παρέμεινε ελληνική, αληθινός ξεριζωμός. Όλοι έφευγαν με την ελπίδα ότι θα επιστρέψουν σύντομα. Αλίμονο όμως.

Ιστορική αναδρομή

«Η υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών φαινομενικά είχε λύσει το Ανατολικό Ζήτημα και έφερε την ειρήνη στην περιοχή, στην πραγματικότητα όμως σήμαινε τη συνέχιση του ελληνοτουρκικού πολέμου. Αμέσως μετά την υπογραφή της η πρώτη εθνική κυβέρνηση της Τουρκίας που είχε σχηματιστεί ήδη από τις 3 Μαΐου 1920 την απέρριψε και ο τουρκικός στρατός υπό τον Κεμάλ Ατατούρκ αναδιοργανώθηκε και εκμεταλλεύομενος την αδράνεια των Ευρωπαίων αλλά και από μια σειρά κακούς χειρισμούς της ελληνικής κυβέρνησης και της ασυνεννοησίας της άρχισε μετά τη μάχη του Σαγγάριου ποταμού (9 Αυγούστου 1922) να απωθεί τα ελληνικά στρατεύματα με την αποκορύφωση την κατάληψη και την καταστροφή της Σμύρνης τον Αύγουστο του 1922. Μέχρι τις 4 Σεπτεμβρίου η Μικρά Ασία εγκαταλείπεται ολοκληρωτικά από τον ελληνικό στρατό. Ακολουθούν βαρβαρότητες και διωγμοί των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης από τους Τούρκους.

Στις 20-29 Σεπτεμβρίου του 1922 υπογράφηκε η ανακωχή των Μουδανίων, που προέβλεπε παραχώρηση στην Τουρκία όχι μόνο της Σμύρνης, αλλά και της Ανατολικής Θράκης μέχρι τον ποταμό Έβρο. Οι Έλληνες διαπραγματευτές που προσκλήθηκαν την τελευταία στιγμή δεν δέχτηκαν τους όρους και αποχώρησαν. Ο Βενιζέλος, όμως, μέσω τηλεγραφημάτων τους δέχτηκε. Έτσι, χάθηκε η Ανατολική Θράκη και μαζί της η Αδριανούπολη στα χαρτιά χωρίς πολεμική ήττα και ενώ ο ελληνικός στρατός της Θράκης ήταν ανώτερος από τον τουρκικό, αφού συγκέντρωσε και όλα τα υπολείμματα της στρατιάς της Μικράς Ασίας.

Ακολούθησε πανικός σε όλη την Ανατολική Θράκη. Το μόνο που σκέφτονταν οι Έλληνες ήταν η αποχώρηση με όποιο μέσο προς την ελεύθερη Ελλάδα. Ο συνωστισμός της φυγής γινόταν από την Αδριανούπολη, την «πρωτεύουσα» της Ανατολικής Θράκης, στην οποία τελέστηκε η τελευταία θεία λειτουργία στις 9 Οκτωβρίου 1922 πρωτοστατούντος του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Πολύκαρπου Βαρβάκη και από όπου μετά από 9 μέρες αποχώρησε και το τελευταίο τμήμα του ελληνικού στρατού.

Το Καραγάτς όμως δεν είχε παραχωρηθεί στους Τούρκους καθώς βρίσκεται στη δυτική πλευρά του Έβρου ποταμού, που ήταν και σύνορο. Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος και πολλοί συμπολίτες εγκαταλείπουν την Αδριανούπολη και εγκαθίστανται στο ελεύθερο Καραγάτς όπου κατέφευγαν και χιλιάδες πρόσφυγες από όλη την Ανατολική Θράκη, προσπαθώντας να περάσουν στην ελεύθερη Ελλάδα (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Η Συνθήκη της Λωζάνης

«Κάτω από την όμορφη χειμωνιάτικη λιακάδα των Ελβετικών Άλπεων

Λωζάνη, 1 Δεκεμβρίου 1922.

Μια μαύρη σελίδα της νεότερης ιστορίας γράφτηκε εδώ σήμερα.

«Ο Ισμέτ Πασάς στάθηκε ενώπιον των εκπροσώπων του πολιτισμένου κόσμου και παραδέχτηκε ότι η απέλαση περίπου ενός εκατομμυρίου Ελλήνων χριστιανών από την τουρκική επικράτεια είχε επισημοποιηθεί με ειδικό διάταγμα ...» Ειδική ανταπόκριση : THE NEW YORK TIMES του I. JAMES

ΣΥΜΒΑΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ

ΥΠΟΓΡΑΦΕΝΤΑ ΤΗ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1923

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Η τελική πράξη της συνδιάσκεψης της Λωζάνης που περιλαμβάνει και τη σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα υπογραφεί τελικά στις 24 Ιουλίου 1923. Για την Ελλάδα υπογράφει ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και για την Τουρκία ο υπουργός των εξωτερικών Ισμέτ Πασάς. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης (1923) δόθηκε στην Τουρκία η Ανατολική Θράκη αλλά και το τρίγωνο Καραγάτς, που βρίσκεται δυτικά του ποταμού Έβρου, ο οποίος αποτέλεσε το σύνορο Ελλάδας Τουρκίας.

Οι τελευταίες ώρες που έζησε ο ελληνισμός της Αδριανούπολης το 1922 ήταν άκρως δραματικές. Η πόλη στην οποία ο ελληνισμός άνθισε για χιλιάδες χρόνια, η πόλη με τα περίφημα ελληνικά εκπαιδευτήρια, η πόλη με τους μεγάλους εμπόρους παραδόθηκε στους Τούρκους που την πήραν χωρίς να πολεμήσουν καθόλου στην Ανατολική Θράκη.

«Ο ποταμός Έβρος κυλούσε κίτρινος με θολωμένα νερά. Κάτι κάρα μπερδεύτηκαν πάνω στη γέφυρα με καμήλες που προχωρούσαν κι' αυτές δίπλα τους. Έβρεχε ακατάπαυστα σ' όλη τη διάρκεια του ξεσηκωμού τους... Πρόκειται για πορεία προς το άγνωστο σιωπηλών ανθρώπων».

Έρνεστ Χέμινγουεϊ ανταποκριτής Αμερικανικών εφημερίδων.

Για όσους έμεναν ακόμα στην Αδριανούπολη η ζωή ήταν ένα μαρτύριο. Οι δρόμοι είχαν ερημώσει, τα σπίτια ήταν κατάκλειστα, όλοι έφευγαν σπεύδοντας να περάσουν τον ποταμό Έβρο και να βρεθούν στη δυτική του όχθη που παρέμεινε ελληνική, αληθινός ξεριζωμός. Όλοι έφευγαν με την ελπίδα ότι θα επιστρέψουν σύντομα. Αλίμονο όμως.

Αδριανούπολη, προάστιο Κιρισχανέ

Το προάστιο του Κιρισχανέ βρίσκεται ανατολικά του ποταμού Τόνσου και καταλαμβάνει την αριστερή όχθη του ποταμού αυτού. Η ονομασία του προαστίου οφείλεται στα Εργαστήρια για χορδές, τους λεγόμενους Κιρισχανάδες (kirishane) που υπήρχαν στην παραποτάμια ζώνη.

Στον Κιρισχανέ έμεναν κυρίως Έλληνες που ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο, τις τέχνες, την αμπελουργία και τη δενδροκομία. Στα κτίσματα του προαστίου περιλαμβάνονταν εκκλησίες, τζαμιά, σχολεία, καταστήματα κ.ά.

Τρία ήταν τα σχολεία του προαστίου, τα δυο ελληνικά, το Αλληλοδιδασκαλείο αρρένων κοντά στην ελληνική εκκλησία και το παρθενγωγείο, το τρίτο Βουλγάρικο σε άγνωστη θέση.

Από τις τρεις εκκλησίες που υπήρχαν η μια ήταν ελληνική, των Δώδεκα Αποστόλων, η άλλη Βουλγάρικη του Κωνσταντίνου και Ελένης και η τρίτη άγνωστης ονομασίας και θέσης Πολωνική με καλόγριες αναφέρεται ως «Πολιάκιχη».

Ο ναός των Δώδεκα Αποστόλων στον Κιρισχανά κατεδαφίστηκε το 1960 από το τουρκικό κράτος για την κατασκευή αναχωμάτων στον Έβρο και Τούνζα ποταμό.

Υπήρχαν ακόμη στην όχθη η αποβάθρα του Κασίμπασα και δυο πορθμεία, το ένα εξυπηρετούσε την διαπεραίωση μεταξύ Τόνσου και Έβρου δάσους με ιτιές ή νησίδα των αηδονιών, όπου υπήρχε σαλάτσι. Το άλλο πορθμείο εξασφάλιζε πέρασμα στο νησάκι του Έβρου, όπου υπήρχε σαλάτσι .

Η οικογένεια Λεοντίδη (Λαδά)

Η ιστορία ξεκινά από τον 19ο αιώνα με τον Κωνσταντίνο Λεοντίδη (Λαδά) γεννημένο στον Κιρισχανέ ή Τριπόταμο της Αδριανούπολης το 1880. Ο Κωνσταντίνος Λεοντίδης (Λαδάς) παντρεμένος με την Βασιλική Μιχαήλ είχαν τρεις κόρες, την Κατίνα, τη Χρυσούλα, την Ιουλία και έναν υιοθετημένο γιο, τον Χαράλαμπο.

Εικόνα 1. 1918 Κωνσταντίνος Λεοντίδης (Λαδάς), Βασιλική Μιχαήλ (Λεοντίδου), Ιουλία και Χρυσούλα Λεοντίδη.

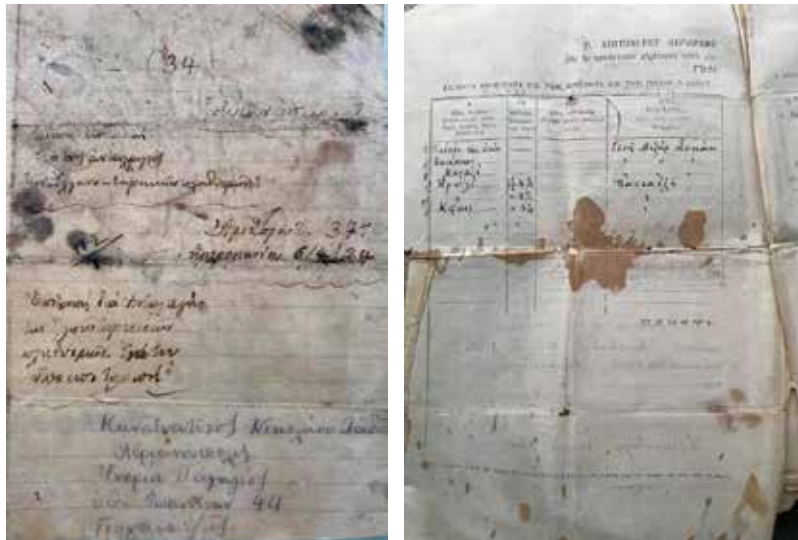
Εικόνα 2. 1921 Κατίνα Λεοντίδου, Μποζίδου (Μπόζη) και Μπόζης Κωνσταντίνος.

Εικόνα 3. Η πίσω όψη της φωτογραφίας.

Η οικογένεια του Κ. Λεοντίδη (Λαδά) κατοικούσε με την οικογένεια του στην οδό Μεζάρ του Κιρισχανέ της Αδριανούπολης. Σύμφωνα με το κτηματολόγιο είχε κασάπικον και μαγαζί (γιαχανά) παραδοσιακό σησαμελειαιοτριβείο, το οποίο παρήγαγε εξαιρετικό ταχίνι και σαμόλαδο (ο λαδάς), εξ' ου και το παρατσούκλι του.

«Πολλά από τα ονόματα των ρωμιών της Αδριανούπολης και των προαστείων σχετικά με την προέλευση και την εξέλιξη τους, παρατηρείται ότι αρχικά έχουν ως ρίζα κάποιο παρατσούκλι, το οποίο εξελληνίστηκε και μεταβλήθηκε και πήρε διάφορες καταλήξεις ανάλογα με την περιοχή διαμονής της οικογένειας π.χ. το αρχικό Ασλάνογλου εξελληνίστηκε σε Ασλανίδης και μεταβλήθηκε σε Λεοντίδης, Ασλάν =λιοντάρη» (Νικολαΐδης 1933).

Εικόνα 4. Ο αριθμός Πρωτόκολλου και το κτηματολόγιο του Κωνσταντίνου Λεοντίδη (Λαδά).

Όπως όλοι οι επώνυμοι Αδριανουπολίτες ο Κωνσταντίνος Λαδάς είχε στην ιδιοκτησία του αμπέλια και μπαχτσέ. Τις Κυριακές οι Έλληνες έκλειναν τα μαγαζιά τους (ενώ οι Τούρκοι την Παρασκευή και οι Εβραίοι το Σάββατο) και έκαναν βόλτες στις όχθες των ποταμών και κυρίως στα σαλάτσια του Τούντζα προς Γιλδιρίμ. Μαζί με τους Έλληνες κατέφταναν στα εξοχικά αυτά κέντρα και πλήθος κατοίκων από άλλες εθνικότητες (Κιγγμάς & Ρυζιώτης (2010)).

Εικόνα 5. Η διαθήκη της Αικατερίνης Μιχαήλ το γένος Στάνου στην κόρη της Βασιλική Μιχαήλ (Λεοντίδου) το 1913.

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες του Δ. Γκεντσίδη, το τουρκικό κράτος ποτέ δεν αποζημίωσε τους πρόσφυγες, αν και έκαναν τα χαρτιά της αποζημίωσης για να αξιολογήσουν την περιουσία που είχαν, ποτέ δεν αποζημιώθηκαν με το αναγραφόμενο ποσό σε λίρες.

Ο ξεριζωμός

Με την ανταλλαγή τον πληθυσμών το 1922, η οικογένεια του Κωνσταντίνου Λεοντίδη (Λαδά) από την Αδριανούπολη, παίρνει τον δρόμο της προσφυγιάς και μετακινείται προς την Ελλάδα. Η προσφυγιά ως εξαναγκασμός είναι ένα βίαιο γεγονός, η ξαφνική αλλαγή της καθημερινότητας, η έλλειψη υποδομών του κράτους για την υποδοχή των προσφύγων τους οδήγησε σε ένα χάος. Με την ελπίδα της επιστροφής, την πίστη τους στον Θεό, τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα, την εργατικότητα τους προσπάθησαν να επιβιώσουν και να κλείσουν τις πληγές του ξεριζωμού.

Ήταν πολύ δύσκολο να συνηθίσουν να ζουν σε έναν ξένο τόπο, δεν μπορούσαν να φανταστούν πως

οι κόποι μιας ολόκληρης ζωής πήγαν χαμένοι. Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος Βαρβάκης για τους δώσει θάρρος τους έλεγε: «Μη στεναχωριέστε, κάνετε υπομονή όλα θα γίνουν και θα έρθουν καλύτερες μέρες» (Τσονίδης 1980).

Σαν όλους τους πρόσφυγες, προσπαθούν για να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους στην καινούρια πλέον πατρίδα τους.

Έτσι, ξεκινάει η μετακίνηση τους στην Ελλάδα, η οικογένεια Λαδά σκορπίζεται, ο Κωνσταντίνος Λαδάς με την σύζυγο του και τις δυο κόρες Ιουλία και Χρυσούλα εγκαταστάθηκε στο Διδυμότειχο, η μεγάλη του κόρη Κατίνα με τον σύζυγο και το μικρό της γιο πηγαίνει στη Θεσσαλονίκη και ο γιος του Χαράλαμπος στην Αμερική.

Η Κατίνα Λεοντίδου-Μποζίδου (Μπόζη) γεννήθηκε το 1902 στον Κιρισχανά της Αδριανούπολης, παντρεύτηκε τον Μποζίδη (Μπόζη) Χρήστο και το 1922 με την εκκένωση της Θράκης έρχεται μαζί με τον σύζυγο της και τον ενός έτους γιο της Μπόζη Κωνσταντίνο από την Αδριανούπολη και εγκαθίστανται στην Θεσσαλονίκη. Μαζί τους κατόρθωσαν να πάρουν ό,τι πολύτιμο είχαν, όπως λίρες, χρυσαφικά και εικονίσματα των αγίων Αικατερίνης και Δημητρίου και της Παναγίας... Η εικόνα της Παναγίας αποτελούνταν από τρία κομμάτια και έτσι η καθεμία από τις αδερφές πήρε από ένα κομμάτι.

Με πολύ κόπο και μόχθο κατόρθωσαν να επιβιώσουν στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής. Έχοντας φτάσει στο έσχατο όριο της φτώχειας, αναγκάστηκαν να πουλήσουν χρυσαφικά, εικονίσματα, λίρες κεντήματα, τσεβρέδες και ό,τι άλλο πολύτιμο είχαν φέρει από την μακρινή πατρίδα τους.

Εικόνα 6. Τα εικονίσματα της Κατίνας Λεοντίδου (Μπόζη).

Η Χρυσούλα Λεοντίδου (Παπανικολάου) γεννήθηκε το 1904 στον Κιρισχανά της Αδριανούπολης, φοίτησε στο Ζάππειο διδασκάλισσα. Αρχικά ήρθε μαζί με τους γονείς της από την Αδριανούπολη και μετά διορίστηκε πρώτα στην Νέα Ζίχνη Σερρών και στην Αθήνα. Παντρεύτηκε τον μαθηματικό και γυμνασιάρχη Ηρακλή Παπανικολάου από τη Σάμο, ο οποίος ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στη Σορβόνη. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες της εγγονής του Ήρας Μητροπούλου, την εποχή που ο Ηρακλής Παπανικολάου υπέβαλε το βιβλίο των μαθηματικών στο υπουργείο ώστε να λάβει έγκριση για την εκπαίδευση, ο Χρήστος Λεοντίδης (συγγενής), ο οποίος εργαζόταν στο υπουργείο, του είπε να κολλήσει τα φύλλα με αλευρόκολλα, ώστε αν δεν τα ανοίξουν θα σημαίνει ότι το απέρριψαν. Έτσι και έγινε. Το απέρριψαν χωρίς καν να το ανοίξουν. Ποιος εκείνη την εποχή μπορούσε να τον κρίνει μέσα στα υπουργεία.

Η Ιουλία Λεοντίδου γεννήθηκε το 1907 στον Κιρισχανά της Αδριανούπολης και φοίτησε στο Ζάππειο. Μετά το 1922 εγκαταστάθηκε στο Διδυμότειχο με τους γονείς της. Το 1925 αρραβωνιάστηκε και το ίδιο έτος παντρεύτηκε τον έμπορο Ι. Ζαπάρτα, ο οποίος την έκλεψε. Εκείνη την εποχή οι αποθήκες του ήταν στο κτίριο που στεγάζεται σήμερα το στρατιωτικό μουσείο του Διδυμοτείχου. Η Ιουλία πέθανε 34 ετών στο Διδυμότειχο.

Ο Χαράλαμπος (Λεοντίδης) Λαδάς ο υιοθετημένος γιος του Κωνσταντίνου Λαδά, άγαμος μετανάστευσε και απεβίωσε το 1948 στην Αμερική.

Εικόνα 7. Από το ημερολόγιο της Ιουλίας (Λεοντίδου) Ζαπάρτα.

Εικόνα 8. Οι Ελληνίδες Αδριανουπολίτισσες ήταν ιδιαίτερα έξυπνες, άκουγαν κολακευτικά σχόλια από τους ξένους περιηγητές για τα ωραία μαύρα μάτια τους, τα εβρίνα μαλλιά τους και την καλλιέργεια τους. (Κιγγιάς & Ρυζιώτης 2010).

Εικόνα 9. 1926. Ιουλία (Λεοντίδου) Ζαπάρτα, Ιωάννης Ζαπάρτας, Χρυσούλα (Λεοντίδου) Παπανικολάου και Ηρακλής Παπανικολάου.

Το σπίτι στο Διδυμότειχο

Το σπίτι του Κωνσταντίνου Λεοντίδη (Λαδά) χτίστηκε το 1925 στο Διδυμότειχο κάτω από το κάστρο στην οδό Φρουρίου.

Στα σπίτια της εποχής αυτής χρησιμοποιούνταν πέτρα και ξύλα. Λιθοδομή λασπόχτιστη ενισχυμένη με ξυλόδεσμους (χατίλια) χτίζονταν στο ισόγειο και σπανιότερα στον όροφο, ενώ ο σκελετός, τα πατώματα, οι σκάλες, τα δάπεδα των οροφών και τα κουφώματα ήταν από ξύλο. Από ξύλο ήταν και η στέγη, με κεραμίδια εγχώριας κατασκευής. Τα κενά του σκελετού γεμίζονταν με πλίνθους και οι διαχωριστικοί τοίχοι κατασκευάζονταν σχεδόν πάντοτε με παχάκια που σοβαντίζονταν (μπαγδατί). Ο όροφος συχνά προεξείχε με μορφή κλειστού εξώστη και στηριζόταν στους πέτρινους τοίχους του ισογείου και σε συμπληρωματικά μεγάλα ξύλινα υποστυλώματα (daily-stories.gr 2015)

Εικόνα 10. 1925 Διδυμότειχο το σπίτι του Κωνσταντίνου Λεοντίδη (Λαδά) στην οδό Φρουρίου.

Στο ισόγειο γινόντουσαν οι δευτερεύουσες χρήσεις, όπως στάβλοι και αποθήκες, ενώ ο όροφος ήταν αυτός που στέγαζε την κοινωνική και ιδιωτική ζωή της οικογένειας. Τα κτίρια κατά κανόνα αποτελούνταν από ημιυπαίθριους και κλειστούς χώρους σε δύο παράλληλες ζώνες, και από τις δύο μεριές του κεντρικού χαγιατιού.

Εικόνα 11. 1931: Διδυμότειχο Κωνσταντίνος Λεοντίδης (λαδάς) Ιουλία (Λεοντίδου) Ζαπάρτα.

Εικόνα 12. Οι αποθήκες του εμπόρου Ι. Ζαπάρτα (στρατιωτικό μουσείο Διδυμοτείχου).

Το στρατιωτικό μουσείο Διδυμοτείχου χτίστηκε το 1907 και ο εσωτερικός του χώρος είναι κατασκευασμένος με ξύλο από το Αρχαγκέλσκ της Ρωσίας και τα περισσότερα ξύλα σώζονται μέχρι σήμερα. Το κτίριο χρησιμοποιήθηκε ως αποθήκη δημητριακών, αποθήκη τυροκομικών και ως χώρος σηροτροφίας και παραγωγής μεταξιού. Το κτίριο ανήκε στους αδελφούς Ζαπάρτα. Στη συνέχεια πωλήθηκε στον κ. Τσιγγίδη και κατόπιν στο Δήμο το 1996, που το αγόρασε για την πολιτιστική δράση της πόλης (museumfinder.gr χ.χ.)

Εικόνα 13. Η Αγία Αικατερίνη σε φωτογραφία του 1902 (Πηγή: Καστροπολίτες).

Το παρεκκλήσι της Αγίας Αικατερίνης στο κάστρο του Διδυμοτείχου χρονολογείται λίγο πριν από τα μέσα του 14ου αιώνα. Ο ναός λειτουργούσε μόνο για τις γυναίκες και τις κόρες των αρχόντων του κάστρου. Έτσι, στα επόμενα χρόνια η Αγία Αικατερίνη θεωρούνταν προστάτιδα των γυναικών (Καστροπολίτες χ.χ.). Σύμφωνα με τους συγγενείς της Ιουλίας Λεοντίδου (Ζαπάρτα), η Ιουλία με έξοδα της βοήθησε στην επισκευή του κτιρίου.

Συνοψίζοντας

Η προσφυγιά ως εξαναγκασμός είναι ένα βίαιο γεγονός. Η ξαφνική αλλαγή της καθημερινότητας, η δυσκολία να συνειδητοποιήσουν πως οι κόποι μιας ζωής πήγαν χαμένοι και πως είναι αναγκασμένοι να συνηθίσουν να ζουν σε ένα ξένο τόπο. Με την ελπίδα της επιστροφής, την πίστη τους στον Θεό, τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα, την εργατικότητα τους προσπάθησαν να επιβιώσουν και να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους στην καινούρια πλέον πατρίδα τους.

Βιβλιογραφία

Daily-stories.gr (2015). Παραδοσιακοί Οικισμοί Αν. Μακεδονίας Θράκης. 15 Οκτωβρίου. Διαθέσιμο: <http://daily-stories.gr/?p=38955>

Museumfinder.gr (χ.χ.). Στρατιωτικό Μουσείο Διδυμοτείχου. Διαθέσιμο: <https://museumfinder.gr/item/stratiotiko-mousio-didymotichou/>

Καστροπολίτες (χ.χ.). Βυζαντινό Ναύδριο Αγίας Αικατερίνης. Διαθέσιμο: https://kastropolites.com/agia_aikaterini/

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας: Αθήνα, Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.

Κηγγιάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη -Καραγάτς. Νέα Ορεστιάδα.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΕΝΤΙΔΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1923

Αικατερίνη Πεντίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή κάνει μία εισαγωγή στα γεγονότα που συνέβησαν το 1922-1923 στην Αδριανούπολη και το Κάραγατς και ώθησαν τους Έλληνες να αφήσουν τα σπίτια τους και να ακολουθήσουν το δύσκολο δρόμο της προσφυγιάς. Εν συνεχεία, αναφέρονται οι δύο μύθοι σχετικά με την ονοματολογία της νέας πόλης που δημιουργήθηκε και έπειτα επικεντρώνεται στην ανάδειξη της ιστορίας της οικογένειας Πεντίδη η οποία ήταν αναπόσπαστο κομμάτι των γεγονότων που διαδραματίστηκαν και που προσέφεραν με τη δράση τους σε μεγάλο βαθμό βάζοντας και αυτοί το λιθαράκι τους για την πρόοδο της νέας τους πατρίδας, της Νέας Ορεστιάδας.

Λέξεις κλειδιά: Αδριανούπολη, Κάραγατς, νέα πόλη, Νέα Ορεστιάδα

Εισαγωγή

Με την εγκατάλειψη της Αδριανούπολης, του Κάραγατς και πολλών άλλων ελληνικών χωριών όπως η Μπόσνα και ο Ντεμερντές εξ αιτίας της Μικρασιατικής καταστροφής ξεριζώθηκε ολόκληρος ο ελληνικός πληθυσμός. Τη συμφωνία για την παραχώρηση του Κάραγατς την έμαθαν οι κάτοικοί του προσωρινοί και μόνιμοι το βράδυ της 27ης Μαΐου 1923.

Η περιοχή που επέλεξαν να ιδρύσουν τη Νέα Ορεστιάδα απέχει μόλις 18 χιλιόμετρα από τη γενέτειρά τους και κατέχει μια μοναδικότητα στην ιστορία της ελληνικής προσφυγιάς αφού πρόκειται για μια απέραντη έκταση πεδιάδας από την οποία απουσίαζε κάθε ίχνος προηγούμενου οικισμού.

Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, από τα καλύτερα στην Ελλάδα, περιέχει όλες τις μνήμες του ξεριζωμού χιλιάδων Ελλήνων και την εγκατάσταση στη νέα πόλη καθώς επίσης τα βιβλία του Τάκη Τσονίδη αποτελούν και αυτά ένα πλούτο που αποτυπώνουν την ιστορία αυτής της τόσο νέας πόλης.

Ιστορική αναδρομή στα γεγονότα της περιόδου 1919-1923

Με τη συνθήκη των Σεβρών το 1919 η Αδριανούπολη και το Κάραγατς γίνονται ελληνικά και παράλληλα σχεδόν όλη η Θράκη δίνεται στην Ελλάδα (Τσονίδης 1980). Ωστόσο, το 1922 έρχεται ο όλεθρος στη Θράκη με τη Μικρασιατική καταστροφή καθώς οι δυτικές Δυνάμεις δίνουν στους Τούρκους την Ανατολική Θράκη. Έτσι στις 29 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους με την ανακωχή των Μουδανίων, χωρίς την ελληνική συμμετοχή, και εντός δέκα πέντε ημερών ο ελληνικός στρατός και ο ελληνικός πληθυσμός αποχωρούν από την Ανατολική Θράκη και ακολουθούν το δρόμο της προσφυγιάς με ότι μέσο βρίσκουν και όσο πιο γρήγορα μπορούν με ένα μπόγο στην πλάτη (Τσονίδης 1980).

Σε αντίθεση με την Αδριανούπολη, το Κάραγατς παρέμεινε ελληνικό και εγκαταστάθηκαν πολλοί πρόσφυγες. Οι Τούρκοι, βλέποντας πόσο εύκολα τους παραχωρήθηκε η Ανατολική Θράκη ξεκίνησαν να ζητούν περισσότερα με τη συνοδεία απειλών, όπως τέσσερα δισεκατομμύρια χρυσά φράγκα, τον μισό πολεμικό και εμπορικό στόλο, την έξωση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και δημοψήφισμα στη Δυτική Θράκη (Τσονίδης 1980).

Εν συνεχεία, το Νοέμβριο του 1922 άρχισε η συνδιάσκεψη της Λωζάνης, της οποίας έργο θα ήταν η αναθεώρηση της συνθήκης των Σεβρών και υπογραφή της ειρήνης.

Στη συνθήκη της Λωζάνης συμμετείχαν η Αγγλία με τον λόρδο Κόρζους, η Γαλλία με τον Πουανγκαρέ, η Ιταλία με τον Μουσσολίνι, η Τουρκία με τον Ισμέτ πασά και η Ελλάδα με τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Οι άλλες Δυνάμεις είχαν ρόλο παρατηρητή (Τσονίδης 1980.)

Οι διαφορές μεταξύ των χωρών έδωσαν πάτημα στους Τούρκους να εκμεταλλευτούν την κατάσταση

και να γίνουν το χαϊδεμένο παιδί των Μεγάλων Δυνάμεων και αντί να δέχονται όρους ως ηττημένοι, πλέον πρότειναν δικούς τους όρους (Τσονίδης 1980).

Όσον αφορά την Ελλάδα, στις 31 Ιανουαρίου του 1929, προτάθηκε σχέδιο ειρήνης το οποίο προέβλεπε τα ελληνοτουρκικά σύνορα να βρίσκονται στην ανατολική όχθη του ποταμού Έβρου και στη δυτική να βρίσκεται ένα Τούρκικος σιδηροδρομικός σταθμός ενώ το Κάραγατς να παρέμενε ελληνικό. Η τουρκική κυβέρνηση μετά την οχταήμερη προθεσμία που είχε για να αποφασίσει, αρνήθηκε το σχέδιο και ζήτησε περεταίρω διαπραγματεύσεις. Συγκεκριμένα, ο Ισμέτ πασάς ζητούσε πολεμική αποζημίωση από την Ελλάδα και παρόλο που ο Βενιζέλος αναγνώρισε το δίκαιο των Τούρκων για αποζημίωση, εξ αιτίας της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδος κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό. Ο Γάλλος στρατηγός Μαυρίκιος Πελλέ λοιπόν, πρότεινε να παραχωρηθεί το Κάραγατς στην Τουρκία ως εναλλακτική λύση (Τσονίδης 1980).

Μετά από πολλές συνεδρίες και παρόλο που οι Έλληνες ήταν ετοιμοπόλεμοι για να ανακαταλάβουν την Ανατολική Θράκη, ο Ελευθέριος Βενιζέλος δέχθηκε να παραχωρήσει το Κάραγατς και τα προάστειά του στην Τουρκική κυριαρχία έτσι ώστε να λυθούν οι ελληνοτουρκικές διαφορές (Τσονίδης 1980).

Στις 31 Μαρτίου του 1923 μονογραφήθηκε το πρωτόκολλο του Κάραγατς το οποίο μαζί με τα χωριά Μπόσνα και Ντεμερντές δόθηκαν στους Τούρκους για στρατιωτικούς και οικονομικούς λόγους με περιθώριο ως τις 15 Σεπτεμβρίου του 1923. Οι κάτοικοι της Μπόσνας (σημερινοί Νεοβουσιώτες) πρότειναν να δώσουν δυο δοχεία χρυσές λίρες για να μείνει το χωριό τους σε ελληνικό έδαφος, πράγμα το οποίο δεν έγινε και έτσι με την παραχώρηση αυτή του Βενιζέλου χάσαμε την πατρίδα μας, την παλιά Ορεστιάδα, ώστε να υπάρχει σιδηροδρομικός σταθμός στην Αδριανούπολη και στρατιωτική ασφάλεια.

Τη Δευτέρα 4 Ιουνίου του 1923 δύο κάρα με επτά άτομα (Στέφανος Δημητρίου, Ιωάννης Μπίρατζης, Απόστολος Κυριακίδης, Βασίλειος Μίνογλου, Δημήτριος Χαμπαρίδης, Χαράλαμπος Νεχεντιδής και ο Κωνσταντίνος Περεντιδής) ξεκίνησαν το ταξίδι τους από την παλιά Ορεστιάδα (Κάραγατς) να δουν αν η τοποθεσία Κούμ Τσιφλίκ είναι κατάλληλη για να χτιστεί μια καινούρια πόλη (Τσονίδης 1980) μιας και η πρώτη τους επιλογή ήταν το Διδυμότειχο όπου δεν έγιναν δεκτοί από τους ντόπιους. Ο δημοσιογράφος Τσώνος το 1927 έγραψε: «άρχισε από τώρα να ανακόπτεται εν μέγα τμήμα της αγοράς ταύτης και να προστίθεται εις την νεοανεγερθείσα Ορεστιάδα, τον φοβερόν αντίπαλον του Διδυμοτείχου που πριν ακόμα σταθεί στα πόδια του αρχίζει να δικνύει φοβεράν ανάπτυξιν» (Τσονίδης 1989).

Ονοματοδοσία της νέας πόλης

Καθώς η παλιά Ορεστιάδα, το Κάραγατς, δόθηκε στους Τούρκους, τα εγκαίνια της νέας πόλης της Νέας Ορεστιάδας έγιναν την Κυριακή 12 Αυγούστου του 1923 στις 10.00 π.μ. Η σφραγίδα του Δήμου της νέας πόλης φέρει σύμβολό της την Ιφιγένεια ώστε να θυμούνται οι παλιοί και να μάθουν οι νέοι τις θυσίες που έγιναν για το καλό της Πατρίδας (Τσονίδης 1980).

Σχετικά με την ονοματοδοσία της Νέας Ορεστιάδας υπάρχουν διάφορες εκδοχές, δυο εκ των οποίων είναι οι εξής (Τσονίδης 1980):

Η πρώτη εκδοχή αφορά ένα μύθο που λέει πως όταν ο Ορέστης σκότωσε τη μητέρα του Κλυταιμνήστρα για να εκδικηθεί για το θάνατο του πατέρα του, κυνηγήθηκε από τις Ερινύες. Πήγε λοιπόν στους Μάντιες για να μάθει τι έπρεπε να κάνει για να γλυτώσει από αυτές καθώς είχε χάσει πλέον τη γαλήνη του. Οι Μάντιες τον συμβούλεψαν να λουστεί στη συμβολή τριών ποταμών και έτσι έκανε. Λούστηκε εκεί που ενώνονται οι ποταμοί Άρδας, Έβρος και Τούντζας και μόνο τότε οι Ερινύες τον άφησαν ήσυχο. Έπειτα, έχτισε εκεί την Ορεστιάδα για να θυμάται τα γεγονότα που συνέβησαν (Τσονίδης 1980).

Η άλλη εκδοχή λέει πως οι αρχαίοι πίστευαν στις Νύμφες πέραν των θεών του Ολύμπου, οι οποίες ήταν θεές της φύσης και κατοικούσαν όπου υπήρχε άφθονο νερό και πλούσια βλάστηση. Οι Νύμφες αυτές ονομάζονταν Ορεστιάδες και ο τόπος που κατοικούσαν είχε πλούσια βλάστηση και ονομαζόταν Ορεστιάδα. Εκεί φιλοξενούνταν τα γλέντια που έκαναν οι Νύμφες με τους Σειληνούς (δαίμονες των ρεόντων υδάτων και της εύφορης γης, σύντροφοι του θεού Διόνυσου) και τον Ερμή (Τσονίδης 1980).

Τύπος της εποχής

Οι ανταποκρίσεις του Χέμινγουεϊ από την Ανατολική Θράκη, τον Νοέμβριο 1922, έχουν μείνει ιστορικές.

Επισημως, ήρθε στην Κωνσταντινούπολη ως απεσταλμένος της канаδέζικης εφημερίδας «The Toronto Daily Star» που κάλυπτε τα γεγονότα που αφορούσαν τον ελληνοτουρκικό πόλεμο.

Ο Χέμινγουεϊ, στις 14 Οκτωβρίου κατευθύνθηκε δυτικά αν και ήταν άρρωστος από ελονοσία (Σιάφκος 2010) καταλήγοντας στην Αδριανούπολη, όπου η κατάσταση ήταν χασοτική.

Εκεί, περιέγραψε το δράμα που ζούσαν οι Έλληνες πρόσφυγες που εγκατέλειπαν την περιοχή μαζί με το εξαθλιωμένο στράτευμα, κατευθυνόμενοι Δυτικά. Συγκεκριμένα στις 3 Νοεμβρίου του 1922 από το Μουρατλί σημειώνει:

Καθώς γράφω, ο ελληνικός στρατός ξεκινάει την εκκένωση της Ανατολικής Θράκης... Οι στρατιώτες παρελαύνουν σκυθρωπά... Εγκατέλειψαν τις καμουφλαρισμένες θέσεις των πολυβόλων, τις οχυρωμένες και γεμάτες συρματοπλέγμα κορυφογραμμές όπου είχαν σχεδιάσει να δώσουν την τελική μάχη έναντι των Τούρκων. Αυτό είναι το τέλος της σπουδαίας ελληνικής στρατιωτικής περιπέτειας... Ακόμα και στην εκκένωση, οι Έλληνες φαίνονται καλοί στρατιώτες. Έχουν έναν αέρα θαρραλέας επιμονής που θα σήμαινε δύσκολα ξεμπερδέματα για τον Τούρκο, αν ο στρατός του Κεμάλ έπρεπε να πολεμήσει για τη Θράκη αντί αυτή να του δοθεί σαν δώρο στα Μουδανιά (Σιάφκος 2010).

Συστήνοντας την οικογένεια Πεντίδη

Βασίλειος Πεντίδης

Αφού είδαμε τα γεγονότα της εποχής και τους μύθους για την ονομασία της πόλης μας αξίζει να περάσουμε στην ιστορία της οικογένειας της γράφουσας, της οικογένειας Πεντίδη, η οποία ήταν αναπόσπαστο κομμάτι των γεγονότων που έλαβαν χώρα το 1923.

Αρχικά, ο Βασίλειος Πεντίδης γεννήθηκε στη Μπόσνα το 1875 και έπειτα πήγε να ζήσει στην Αδριανούπολη. Διατηρούσε εμπορικό κατάστημα στη γέφυρα του Έβρου το οποίο ξανάχτισε και στη Νέα Ορεστιάδα επί της οδού Βασιλέως Κωνσταντίνου 194 που πλέον φέρει τον αριθμό 160 και εργαζόταν εκεί μαζί με τον γιό του το Δημήτρη (Πεντίδης 2018).

Εικόνα 1. Βασίλειος Πεντίδης (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1935).

Εικόνα 2. Πινακίδα παντοπωλείου στην Ορεστιάδα (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 2019).

Στην παρακάτω φωτογραφία απεικονίζεται το μέρος που βρισκόταν το παντοπωλείο στην Αδριανούπολη και συγκεκριμένα ήταν μετά τη δεύτερη γέφυρα επί του ποταμού Έβρου.

Εικόνα 3. Ο χώρος που βρισκόταν το παντοπωλείο στην Αδριανούπολη επί του ποταμού Έβρου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 2015).

Στη συνέχεια βλέπουμε το σπίτι στην Αδριανούπολη όπου έμενε και τους πρώτους Τούρκους κάτοικους που μείνανε εκεί μετά την εκκένωση της πόλης από τους Έλληνες. Η οδός στην οποία βρίσκεται το κτήριο είναι η Dilaverbey mah. 68 Osmaniye Cad.

Εικόνα 4. Το πατρικό σπίτι του στην Αδριανούπολη (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 2015).

Εικόνα 5. Πρώτοι Τούρκοι κάτοικοι (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1979).

Ο Βασίλειος Πεντίδης ήταν παντρεμένος με την Κατίνα Πεντίδου και είχαν τρία παιδιά. Την Αγγελική Πεντίδου Ρωσσέτου, την Μαρίκα Πεντίδου Πανταζίδου και τον Δημήτριο Πεντίδη όπως τους βλέπουμε στις εικόνες που έπονται (Πεντίδης 2018).

Εικόνα 6. Βασίλειος Πεντίδης (δεξιά κάτω) και Καίτη Πεντίδου Κυργίδου (δεξιά πάνω). Κατίνα Πεντίδου (αριστερά κάτω) και Αγγελική Πεντίδου Ρωσσέτου (αριστερά πάνω) (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1949).

Εικόνα 7. Μαρίκα Πεντίδου Πανταζίδου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1968).

Εικόνα 8. Δημήτριος Πεντίδης (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1970).

Αγγελική Πεντίδου Ρωσσέτου και Πλάτωνας Ρωσσέτος

Όσον αφορά τα τρία αδέρφια, η Αγγελική ήταν παντρεμένη με τον Πλάτωνα Ρωσσέτο ο οποίος έμεινε μετά την εκκένωση της Αδριανουπόλεως και μάζεψε όλα τα ιερά σκεύη, τις εικόνες και τα κειμήλια των εκκλησιών και τα έφερε στη Νέα Ορεστιάδα. Ο Πλάτωνας Ρωσσέτος ήταν ζυθοποιός από την Ανατολική Θράκη και έπειτα έγινε δήμαρχος στην Κατερίνη το 1937-1938. Διώχθηκε από τον Μεταξά και αργότερα σκοτώθηκε σε ηλικία 48 ετών από αντάρτες του ΕΛΛΑΣ μαζί με 49 ακόμα άτομα (Πεντίδης 2018).

Μαρίκα Πεντίδου Πανταζίδου και Αθανάσιος Πανταζίδης

Η Μαρίκα και ο σύζυγός της είχαν λανάρες και «λανάραν» τα κλινοσκεπάσματα εκείνη την εποχή ενώ μετέπειτα ο σύζυγός της Αθανάσιος Πανταζίδης εξελέγη δήμαρχος από το 1951-1957 (Πεντίδης 2018).

Ἡ Λανάρα τοῦ Ἀθ. Πανταζίδου.

Εικόνα 9. Η Λανάρα του Αθανάσιου Πανταζίδου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη).

Εικόνα 10. Αθανάσιος Πανταζίδης (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη).

Δημήτριος Πεντίδης

Φτάνουμε λοιπόν στον Δημήτριο Πεντίδη ο οποίος γεννήθηκε το 1900 και ήταν από τους λίγους που είχαν αποφοιτήσει από το Γυμνάσιο της Αδριανουπόλεως. Επιπρόσθετα, υπήρξε δάσκαλος στον Πεντάλοφο επειδή εκείνη την εποχή όσοι τελείωναν το Γυμνάσιο θεωρούνταν μορφωμένοι και αναλάμβαναν να διδάξουν γράμματα και στους νεότερους. Στην αριστερή φωτογραφία βλέπουμε τα δίδακτρα που πλήρωναν στο σχολείο και δεξιά βλέπουμε τον Δημήτριο Πεντίδη (Πεντίδης 2018).

Εικόνα 11. Δίδακτρα σχολείου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1916).

Εικόνα 12. Δημήτριος Πεντίδης (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1927).

Εικόνα 13. Δημήτριος Πεντίδης και Ιλαρία Βαφειάδου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1932).

Εικόνα 14. Καίτη Πεντίδου Κυργίδου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1951).

Ο Δημήτριος Πεντίδης ήταν παντρεμένος δυο φορές. Η πρώτη του γυναίκα ήταν η Ιλαρία Βαφειάδου με την οποία παντρεύτηκαν το 1932 και απέκτησαν μια κόρη, την Κατίνα Πεντίδου-Κυργίδου η οποία γεννήθηκε στις 04/02/1933 (Πεντίδης 2018).

Γαρία Βαφειάδου

Ιδιαίτερη μνεία χρήζει και η Γαρία Βαφειάδου η οποία γεννήθηκε στο Διδυμότειχο το 1910 (Πεντίδου-Κυργίδου 2018). Ήταν πολύ μορφωμένη και αποφοίτησε ως νηπιαγωγός μετά από τριετείς σπουδές στη Φλώρινα. Υπήρξε η πρώτη νηπιαγωγός της Νέας Ορεστιάδας και είχε δεκαπέντε μαθητές στην Κλεισώ. Δυστυχώς, βρέθηκε αιχμάλωτη στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Γερμανών στο Μάνχαμ για δυο χρόνια, μαζί με την Μαρίκα Πανταζίδου καθώς οι Γερμανοί εκτός από τις εκτελέσεις που κάνανε και τους Εβραίους πήραν και όμηρους από την Νέα Ορεστιάδα (Τσονίδης 1980). Ευτυχώς όμως επέστρεψε και υπάρχει και συνέντευξή της στο ίντερνετ όπου αφηγείται λεπτομερώς τα γεγονότα που συνέβησαν και έφτασε να είναι όμηρός τους.

Εικόνα 15. Γαρία Βαφειάδου (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1968).

Εικόνα 16. Δημήτριος Πεντίδης, Έλλη Κηπουρού και Βασίλειος Πεντίδης (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1969).

Το 1961 ο Δημήτριος Πεντίδης παντρεύτηκε τη δεύτερη γυναίκα του, Έλλη Κηπουρού όπως βλέπουμε στην παρακάτω εικόνα με την οποία παρέμεινε έως το θάνατό του το 1992 και απέκτησαν ένα γιο τον Βασίλειο Πεντίδη ο οποίος γεννήθηκε στις 27/02/1962 (Πεντίδης 2018).

Ο Δημήτριος Πεντίδης ήταν αρκετά δραστήριος άνθρωπος και ασχολήθηκε με τα κοινά της πόλης και έλαβε ενεργό μέρος στα Δημοτικά και Κοινοτικά συμβούλια για την πρόοδο της Νέας Ορεστιάδας όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Ηλεκτροφωτισμός

Ο πρώτος φωτισμός ήταν δύο λουξ και δέκα λάμπες πετρελαίου ενώ από το Κάραγατς είχαν φέρει μια μηχανή και μία γεννήτρια συνεχούς ρεύματος 110 βολτ και 35 κιλοβάτ για να φωτιστούν οι παράγκες και οι δρόμοι της πόλης (Τσονίδης 1983).

Ωστόσο το 1929 τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης ανέλαβαν οι Τσονίδης, Πεντίδης και Χατζηκωσταντής ιδρύοντας τη δική τους εταιρεία ηλεκτροφωτισμού εξαιτίας του ότι η πόλη μεγάλωνε και οι ανάγκες για ρεύμα δεν μπορούσαν να καλυφθούν με τις παρούσες συνθήκες. Δημιούργησαν λοιπόν νέο δίκτυο και αντικατέστησαν την παλιά μηχανή με νέα 100 ίππων και γεννήτρια 220 βολτ συνεχούς ρεύματος και με την επίβλεψη του μηχανολόγου-ηλεκτρολόγου Βησσαρίωνα Φυσικόπουλου έγινε επίβλεψη όλων των εγκαταστάσεων (Τσονίδης 1983)

Η σύνδεση με το δίκτυο της Δ.Ε.Η. έγινε πολύ αργότερα, το 1962 η οποία εξαγόρασε την εταιρεία ηλεκτροφωτισμού ΤΣΟΝΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΙΔΗΣ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΝΤΗΣ το 1957. Η Δ.Ε.Η. λοιπόν εγκατέστησε δυο μηχανές, η μία 150 ίππων και η άλλη 400 και μετέπειτα των 1000 ίππων για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των κατοίκων όσο καλύτερα γινόταν (Τσονίδης 1983).

Λαϊκό Κόμμα

Την περίοδο εκείνη η πολιτική ζωή ήταν χωρισμένη σε δύο πόλους και συγκεκριμένα σε βενιζελικούς και βασιλόφρονες όπου κατά την περίοδο του Εμφυλίου χωρίστηκαν σε εθνικόφρονες και κομμουνιστές και αργότερα στους δεξιούς και αριστερούς όπως γνωρίζουμε και σήμερα (Φουρλιά 2004)

Ακόμα και ο τύπος της εποχής ακολουθούσε αυτό τον παλμό και οι εφημερίδες τάσσονταν υπό κάποιον κόμμα και εναντιώνονταν στο αντίπαλο. Δύο από τις εφημερίδες που τάσσονταν υπέρ της δεξιάς ήταν η Ακρόπολις και η Καθημερινή (Φουρλιά 2004).

Το 1920 ιδρύεται το Λαϊκό Κόμμα από τον Δημήτριο Γούναρη το οποίο αρχικά ονομάστηκε Κόμμα Εθνικοφρόνων με μοναρχικό χαρακτήρα και είχε ως σκοπό την προάσπιση του Στέμματος. Στη συνέχεια από Κόμμα Εθνικοφρόνων μετονομάστηκε Λαϊκό Κόμμα και το έμβλημα του ήταν ένα κλαδί δάφνης. Αρχηγός του κόμματος ήταν ο Παναγής Τσαλδάρης και έπειτα ο ανιψιός του ο Κωνσταντίνος Τσαλδάρης (Φουρλιά 2004).

Ο Δημήτριος Πεντίδης υπήρξε βουλευτής στο Λαϊκό Κόμμα για μια θητεία από το 1946 έως το 1950 και το Κόμμα είχε λάβει 156 έδρες (Μητρώων Γερουσιαστών και Βουλευτών). Στις φωτογραφίες που έπονται βλέπουμε τη Βουλή και τον Δημήτριο Πεντίδη με τον Βασιλιά Γεώργιο.

Επίσης παρακάτω βλέπουμε και την καρφίτσα που φορούσαν οι βουλευτές στο πέτο τους για να εισέλθουν στη βουλή.

Εικόνα 18. Δημήτριος Πεντίδης (αριστερά) και Βασιλιάς (δεξιά) (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1947).

Εικόνα 17. Βουλή των Ελλήνων (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 1946).

Εικόνα 19. Καρφίτσα πέτου βουλευτών (Πηγή: Αρχείο Βασιλείου Πεντίδη 2019) .

Συνοψίζοντας

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν αξίζει θυμηθούμε ότι τα Γεγονότα της εποχής 1920-1922 σημάδεψαν όλους τους ανθρώπους που άφησαν τα σπίτια τους και ακολούθησαν το δύσκολο δρόμο της προσφυγιάς. Έπειτα ίδρυσαν στο Κούμ Τσιφλίκ τη Νέα Ορεστιάδα με κόπο και πολύ μεράκι αφού δεν γίναν δεκτοί από τους κατοίκους του Διδυμοτείχου. Επιπρόσθετα, υπάρχουν δύο μύθοι που αγαπάμε να αφηγούμαστε σχετικά με την ονοματοδοσία της πόλης και αυτοί είναι ο μύθος του Ορέστη και ο μύθος των Νυμφών-Ορεστιάδων. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι όλοι βάλανε το λιθαράκι τους για την πρόοδο της νέας αυτής πόλης και η οικογένεια Πεντίδη βοήθησε και αυτή με τον τρόπο της όπως είδαμε προηγουμένως αναλυτικά.

Βιβλιογραφία

Βαφειάδου Ιλάρια (2017). 29 Μαΐου. Διαθέσιμο: <https://www.youtube.com/watch?v=IRbexjusEv0>

Μητρώων Γερουσιαστών και Βουλευτών (1977). Σελ. 176-177

Σιάφκος, Χ. (2010). Χέμινγκουεϊ: Μαρτυρία απ' τη Θράκη. Ελευθεροτυπία. 6 Ιουνίου. Διαθέσιμο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=169275>

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδος.

Τσονίδης, Τ. (1983). Η Ορεστιάδα μας και οι κάτοικοί της: Αυτοί που την δημιούργησαν και την μεγάλωσαν κι αυτοί που σήμερα την δίνουν ζωή και δύναμη. Επαγγελματικός Οδηγός.

Τσονίδης, Τ. (Επιμ) (1989). Νέα Ορεστιάς: Μια Ματιά για να τη Γνωρίσουμε. Δήμος Νέας Ορεστιάδος.
Φουρλιά, Α. (2004) Από το Λαϊκό Κόμμα στην Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση 1946-1956. Πτυχιακή.
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Διαθέσιμο: <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/13457/P0013457.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Συνεντεύξεις

Βασίλειος Πεντίδης, 10 Μαΐου 2018

Καίτη Πεντίδου-Κυργίδου, 15 Μαΐου 2018

ΑΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ: ΜΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Κυριακή Χ. Μπουρμά & Βασιλική Δ. Τσομπανίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Αύρα Θεοδωροπούλου γεννήθηκε πριν 140 περίπου χρόνια στην Αδριανούπολη της Θράκης. Υπήρξε γόνος εύπορης αστικής οικογένειας. Πατέρας της ήταν ο Αριστομένης Δρακόπουλος, γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αδριανούπολη. Υπήρξε πολυσχιδής προσωπικότητα με πολλαπλούς ρόλους και πλούσια δράση. Μουσικός, Δασκάλα, Κριτικός, Συγγραφέας, Σύζυγος, Ελληνίδα, Δημοκράτισσα, Φεμινίστρια, με πολύ σημαντική στάση απέναντι στο γλωσσικό ζήτημα (χρήση της δημοτικής γλώσσας) και πλούσιο κοινωνικό έργο. Ρόλοι σαφείς και διακριτοί που λειτούργησαν συμπληρωματικά ο ένας για τον άλλο, εμφορούμενοι όλοι από τη διαδικασία της διαμόρφωσης της φεμινιστικής της ταυτότητας καθώς και τη διαδρομή μέσα από την οποία αυτή συντελέστηκε, συμπληρώνοντας το παζλ της προσωπικότητας και της δράσης της. Η πολλαπλότητα των ρόλων της ζωής της και η μεταβατικότητα της εποχής στην οποία έζησε και αγωνίστηκε, δεν μας επιτρέπει να εξαντλήσουμε στην παρούσα εισήγηση τη ζωή και το έργο της αναλυτικά. Θα λειτουργήσουν ωστόσο ως καθρέφτης στόχων, δράσεων και ρόλων για τη σημερινή εποχή και τις συνθήκες τις οποίες βιώνουμε.

Λέξεις κλειδιά: Γυναίκα, αγώνας, μουσική, πατρίδα, φεμινισμός

Εισαγωγή

Τέσσερις βασικοί και σταθεροί άξονες αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές της εισήγησης. Ο πρώτος αφορά στη ζωή της με τον Σπύρο Θεοδωρόπουλο (Άγις Θέρος), από το 1900 έως το τέλος της ζωής τους. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην κλίση και την αγάπη της για τη μουσική, την οποία σπούδασε και υπηρέτησε τόσο ως δασκάλα και καθηγήτρια πιάνου όσο και ως συγγραφέας μουσικών κριτικών, άρθρων και βιβλίων. Η μουσική στη ζωή της υπήρξε σταθμός σταθερός και ακατάλυτος, που διήρκησε ως τον θάνατό της. Ο τρίτος άξονας συνδέεται με την ιδεολογική της ταυτότητα και το σπουδαίο κοινωνικό και πατριωτικό της έργο και ο τέταρτος άξονας αφορά στη φεμινίστρια Αύρα Θεοδωροπούλου, την αγωνία της για τα προβλήματα του γυναικείου φύλου και τους αγώνες για τη διεκδίκηση ψήφου των γυναικών. Η γυναικεία «χειραφέτηση» κατείχε εξέχουσα θέση στη δραστηριότητα της, ιδρύοντας το σύνδεσμο υπέρ των δικαιωμάτων των γυναικών και αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες παρέμβασης στην εκπαίδευση των κοριτσιών της εργατικής τάξης. Σημαντική υπήρξε και η συμβολή της στην ίδρυση γυναικείων συλλογικοτήτων με σκοπό την εξασφάλιση εισοδήματος των γυναικών, από την πώληση οικοτεχνικών προϊόντων που κατασκεύαζαν. Η γυναικεία ευαισθησία και η διάθεση προσφοράς, διαφαίνονται επίσης από τις υπηρεσίες που προσέφερε στην εμπλοκή της Ελλάδας στις πολεμικές επιχειρήσεις από το 1909 έως και την καταστροφή του 1922.

Ας την γνωρίσουμε

Η βιογραφική της προσέγγιση αντλεί πληροφορίες τόσο από το βιογραφικό χρονολογικό σχέδιασμα που υπάρχει στο παράρτημα της διδακτορικής διατριβής της Α. Μπουτζουβή (2003) και οι οποίες –όπως αναφέρει η παραπάνω συγγραφέας- αντλήθηκαν από τρία σύντομα δικά της βιογραφικά σημειώματα δύο στα Ελληνικά και ένα στα Γαλλικά, όσο και από κείμενα που παράχθηκαν από άτομα του οικείου περιβάλλοντος της. Αφορούν είτε σε λόγους που εκπονήθηκαν (Ρήγα 2012), είτε σε κείμενα που συντάχθηκαν σε εκδηλώσεις προς τιμήν της μετά τον θάνατο της ή σε μνημόσυνά της, τα οποία μας οδηγούν σε μια ολοκληρωμένη εικόνα για το σύνολο της προσωπικότητάς της.

Η Αύρα Θεοδωροπούλου γεννήθηκε πριν 140 περίπου χρόνια στην Αδριανούπολη της Θράκης (1880). Υπήρξε γόνος εύπορης αστικής οικογένειας. Πατέρας της ήταν ο Αριστομένης Δρακόπουλος,

γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αδριανούπολη. Ήταν απόγονος της οικογένειας Καλαμογάρτη από την πλευρά της γιαγιάς της. Παντρεύτηκε τον Σπύρο Θεοδωρόπουλο (γνωστό και ως Άγι Θέρο-καλλιτεχνικό ψευδώνυμο), δικηγόρο, πολιτικό και λογοτέχνη με καταγωγή από γνωστή οικογένεια της Σπάρτης (Μπουτζουβή 2003). Αδελφή της ήταν η ηθοποιός και ποιήτρια Θεώνη Δρακοπούλου, γνωστή και ως «Μυρτιώτισσα» και ανιψιός της ο ηθοποιός Γιώργος Παππάς.

Σπούδασε στο Ωδείο Αθηνών όπου απέκτησε δίπλωμα πιάνου το 1900. Στις διπλωματικές εξετάσεις της αρίστευσε και της απονεμήθηκε το αργυρό μετάλλιο Ανδρέου και Ιφιγενείας Συγγρού. Συνέβαλε στην ίδρυση του Ωδείου Αθηνών σε συνεργασία με τον μανώλη Καλομοίρη. Μιλούσε Γαλλικά, Αγγλικά και Γερμανικά.

Δίδαξε πιάνο και ιστορία της μουσικής στο Ωδείο Αθηνών (1900-1919), στο Ελληνικό Ωδείο (1919-1936) και στο Εθνικό Ωδείο (1936-1957). Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες (Εστία, Ακρόπολις, Έθνος, Μάχη, Ασύρματος, Ελευθέρα Γνώμη, Πρωΐα, κ.ά.) και περιοδικά (Παναθήναια, Εργασία, Αγγλοελληνική Επιθεώρησης, Νέα Εστία, Καινούρια Εποχή) γράφοντας άρθρα και κριτικές μουσικού περιεχομένου (Βικιπαίδεια χ.χ.). Ήταν γνωστή και με τα ψευδώνυμα Δέσπω Θαλασσινού, Κογχύλη και Αύρα Θέρου. Πέθανε στις 20 Ιανουαρίου 1963.

Συνεχίζοντας τη γνωριμία με την Αύρα Θεοδωροπούλου μέσα από μια διαφορετική βιογραφική προσέγγιση, θα την μελετήσουμε ως ιστορικό υποκείμενο, μέλος της συλλογικότητας στην οποία ανήκε, έτσι όπως η ίδια υπέδειξε μέσα από τις επιλογές, τη δράση και τις αναφορές της. Θα την τοποθετήσουμε στο «κέντρο» της Ιστορίας και ιδιαίτερα στο πάνελ των σπουδαίων προσωπικοτήτων που έχουν αναφορά στην περιοχή μας, στη Χώρα μας αλλά και στην Ευρώπη.

Το 1922 έγραψε χαρακτηριστικά η ίδια: «... κάθε άτομο πρέπει να νοιώσει καθαρά πως είναι το κέντρο του συνόλου, κι όλα τα άτομα είναι όμοια κέντρα και έχουν όλα τις ίδιες ευθύνες και τα ίδια δικαιώματα και προς το σύνολο και προς τον εαυτό τους και πως μόνο με την τέλεια ισορροπία μεταξύ ατόμων και συνόλου μπορεί να φτάσει η κοινωνία στην ανώτατη εξέλιξή της και σε μια αληθινή ευδαιμονία» (Θεοδωροπούλου 1922, φεμινιστική βιβλιοθήκη 1923, Αβδελά & Ψαρρά 1985 στο Μπουτζουβή 2003).

Η ζωή και η σχέση της με τον Σπύρο Θεοδωρόπουλο

Η ζωή της με τον Σπύρο ξεκινά το 1900 και διαρκεί ως το τέλος της ζωής τους.

Ο Σπύρος Θεοδωρόπουλος ήταν Δικηγόρος, πολιτικός και λογοτέχνης. Καταγόταν από γνωστή οικογένεια της Σπάρτης. Μετείχε στις πρώτες κυβερνήσεις του Ελευθέριου Βενιζέλου. Ίδρυσε το εργατικό κέντρο της Αθήνας (1911). Ήταν Εισηγητής της εργατικής νομοθεσίας. Διετέλεσε πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων λογοτεχνών.

Προερχόμενη και η ίδια από γνωστή αστική οικογένεια, απολαμβάνει πολλά πλεονεκτήματα που της παρέχει η τάξη της, όπως: εκπαίδευση, πνευματική καλλιέργεια, κοινωνικός κύκλος, τα οποία διευρύνει ακόμα περισσότερο με τη σχέση και τη ζωή της δίπλα στον Σπύρο Θεοδωρόπουλο ο οποίος υπήρξε υποστηρικτής σε όλες τις επιλογές της. Στο πλαίσιο αυτότάξιοποίησε τις πολιτικοκοινωνικές συγκυρίες, κινούμενη στον ευρύτερο κύκλο των δημοτικιστών, των φιλελεύθερων, των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών.

Συνεργάστηκε με την κεντρική εξουσία για την προώθηση των στόχων της, όμως τα μέσα που χρησιμοποίησε ανταποκρίνονταν πάντα στις δικές της επιλογές (δεν επέτρεψε να της επιβληθεί κάτι). Οι συνθήκες μπορεί να ήταν ευνοϊκές, αλλά οι επιλογές για τις δραστηριότητες που ανέλαβε ήταν δικές της καθώς δική της ήταν και η ευθύνη να τις φέρει εις πέρας.

Υπήρξε καλή σύζυγος, φιλόξενη και καλή οικοδέσποινα. Δέχτηκε στο σπίτι τους στην οδό Διονύσου στην Κηφισιά, τα μεγαλύτερα ονόματα της διανοήσης- Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Μανόλης Τριανταφυλλίδης, Κωστής Παλαμάς, Μανόλης Καλομοίρης, Νίκος Καζαντζάκης, Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Λορέντζος Μαβίλης, Ηλίας Βενέζης-, πολιτικούς όπως ο Καφαντάρης αλλά και σπουδαίους μουσικούς, ζωγράφους, γλύπτες, κ.λπ.

Για την απλότητα, τη φιλοξενία, την άνεση και την εγκαρδιότητα τόσο της ίδιας όσο και του συζύγου της Σπύρου, αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ηλίας Βενέζης σε άρθρο του στο περιοδικό «Νέα Εστία» το 1963 το οποίο γράφτηκε με αφορμή και λίγες ημέρες μετά τον θάνατό της. «Η κ. Αύρα και ο κ. Σπύρος, έτσι ήταν γνωστοί, έτσι τους αγαπήσαμε... η ζέση που τους περιέβαλε, η αγάπη, η δημοτικότητά τους, συμπυκνωνόταν στα μικρά τους ονόματα. Κι έτσι θα τους λέμε και τώρα που φύγανε, η κ. Αύρα και ο κ. Σπύρος». Για να συμπληρώσει η Μαργαρίτα Δαλμάτη με άρθρο της στο ίδιο περιοδικό το 1987 «...η ευγνωμοσύνη μας είναι μεγάλη, που γνωρίσαμε τον κόσμο της Αύρας και του Άγι Θέρου από

κοντά και είχαμε την ευκαιρία να ανασάνουμε κείνη τη λεβεντιά, κείνη την απέρριπτη αρχοντιά, όταν με τον ίδιο τρόπο δέχονταν στο σπίτι τους ένα Σικελιανό και ένα απλό εργάτη...»

Αυτή η περίοδος σε σχέση πάντα με τη ζωή της δίπλα στον σύζυγο της μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίοδος με θετικές αναμονές και ανακατατάξεις, τις οποίες προσπαθεί να αξιοποιήσει με κάθε τρόπο με συνεργασίες με άλλες γυναίκες, με τις οποίες οι σχέσεις της ήταν πολύμορφες.

Κλείνοντας επισημαίνουμε πως το ζεύγος Αύρας και Σπύρου Θεοδωρόπουλου, αποτελούνταν από δύο προσωπικότητες που συμβίωσαν δημιουργώντας παράλληλα η καθεμιά στο δικό της χώρο, με το δικό της τρόπο, με έντονο το στοιχείο της αμοιβαιότητας και του σεβασμού, πράγμα που βοήθησε την Αύρα να ηγηθεί του φεμινιστικού αγώνα για τα πλήρη δικαιώματα της γυναίκας. Χαρακτηριστικό του σπιτιού τους ήταν ο αέρας ισότητας και σεβασμού ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα.

Κλίση και αγάπη προς τη μουσική

Η μουσική ήταν η μεγάλη της αγάπη και έργο Ζωής. Ήταν πάντα ενημερωμένη για όλα τα μουσικά και κοινωνικά θέματα και τις σύγχρονες τάσεις ως τις τελευταίες στιγμές της ζωής της.

Στόχος της η ανάπτυξη της μουσικής παιδείας του νεοελληνικού κράτους και η δημιουργία μιας ελληνικής μουσικής εφάμιλλης με την Ευρωπαϊκή. Ασχολήθηκε τόσο με τη θεωρία της μουσικής ως συγγραφέας και μουσικοκριτικός όσο και με τη διδασκαλία της μουσικής ως δασκάλα και καθηγήτρια πιάνου. Επέδειξε ιδιαίτερη μέριμνα για τα παιδιά και τη μουσική τους παιδεία παρότι η ίδια δεν είχε αποκτήσει δικά της παιδιά. Η μουσικοπαιδαγωγική της ευαισθησία, η ζεστασιά και η τρυφεράδα με την οποία τα περιβάλλει φαίνονται στον πρόλογο-εισαγωγικό γράμμα που απευθύνει προς αυτά στο βιβλίο της «Δέκα μεγάλοι μουσουργοί».

Υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικό το μουσικό συγγραφικό της έργο σε διάφορα επιστημονικά περιοδικά (ιστορικομουσικά θέματα) και εξίσου σημαντική η αρθρογραφία της για 35 χρόνια στο περιοδικό Νέα Εστία. Η μουσικοκριτική της στο περιοδικό της Νέας Εστίας ήταν από μόνη της έργο ζωής.

Εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν με σημαντική επιτυχία (Παπαδάκης 1995) τα παρακάτω βιβλία της: «Η Μουσική δια των αιώνων», «Μουσικές μελέτες», «Ιαμβοί και ανάπαιστοι Παλαμά-Καλομοίρη», «Μουσικές ομιλίες», «Ιστορία της μουσικής» με έκδοση του πρώτου τόμου, «Η μουσική και τα παιδιά», «Οι γονείς και η μουσική μόρφωση», «Τα πρώτα μαθήματα πιάνου» (μουσικές ασκήσεις σε συνεργασία με το Μ. Καλομοίρη), «Δέκα μεγάλοι μουσουργοί» και ο δεύτερος τόμος της ιστορίας της μουσικής.

Σε όλο το φάσμα της μουσικοκριτικής της στόχευε στην προβολή της ελληνικής μουσικής και των Ελλήνων μουσικών. Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ζώρας (1987) «...η Αύρα στάθηκε μια ξεχωριστή φυσιογνωμία στη μουσική μας ζωή. Μια πραγματική «ζωογόνοσ αύρα» που πάσχιζε να δώσει καινούρια δημιουργική Ελληνική πνοή στην ξενόμορφη, αποτελεσματωμένη μουσική ζωή του καιρού μας». «Ανθρωπος ίσιος, ήρεμος και αποφασιστικός, όχι κραυγαλέος σταθερά και συγκεντρωμένα μαχητικός, με συνέπεια και αδιατάραχτη γραμμή στις επιδιώξεις του... χαρακτηριστικό σε όλη την πολύπλευρη δράση της, ήταν ο καλός αγώνας. Αγώνας για τα δικαιώματα της γυναίκας. Αγώνας για τη δημοτική γλώσσα. Αγώνας για τη Δημοκρατία. Αγώνας για την Ελληνική Μουσική».

Ιδεολογική ταυτότητα – Κοινωνικό και πατριωτικό έργο

Η στάση της απέναντι στο γλωσσικό ζήτημα

Ένας αγώνας σημαντικός, διαρκής και ευγενικός χωρίς ακρότητες. Παίρνει θέση για το γλωσσικό ζήτημα μέσα από το ίδιο το έργο της. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί στρωτή, όμορφη, δημοτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η δίτομη ιστορία της μουσικής. Παροτρύνει τις Ελληνίδες να μιλούν τη γλώσσα τους, να μην θεωρούν την καθαρεύουσα πιο κομψή, να απαλλαγούν από τον παπαγαλισμό και την ψευτιά. Αξίωμα και απαίτησή της ήταν η χρήση της δημοτικής γλώσσας και στον τομέα της μουσικής. Πολλές φορές είχε πει ότι η λαϊκή γλώσσα περιφρονήθηκε με αποτέλεσμα να αποκλειστεί και η λαϊκή μουσική.

Η ίδρυση του Κοριακού Σχολείου Εργατριών Κ.Σ.Ε. 1911-1922)

Ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1911, ως αυτόνομο σχολείο το οποίο συνδεόταν οργανικά και οικονομικά με το Ε.Κ.Α. (Εργατικό Κέντρο Αθηνών). Το Κ.Σ.Ε. έδωσε στις εργάτριες αρκετά εφόδια για τον εν γένει βιοπορισμό τους καθώς δεν περιορίστηκε μόνο στην παροχή σχετικής μόρφωσης, αλλά και στη διαπαιδαγώγηση των εργατριών για τον ρόλο της νοικοκυράς, της συζύγου και της μητέρας. Για τον σκοπό και την ίδρυσή του (Μπουτζουβή 2003) γράφει η ίδια χαρακτηριστικά:

.... να δημιουργήσει μερικές πνευματικές ανάγκες οι οποίες είναι η βάση της ανυ-

ψώσεως ενός έθνους από ηθική και καλλιτεχνική άποψη ...θα μορφώσει όσο δυνατόν τελειότερα τις γυναίκες ως μέλλουσες μητέρες, συζύγους, εργάτριες ως μέλη της μεγάλης εργατικής ολομέλειας στην οποία ανήκουν. και συνεχίζει ...δεν είναι η πρώτη φορά που λειτουργεί Κυριακό Σχολείο στον τόπο μας.ούτε να το παίρνουμε πάνω μας πως ανακαλύψαμε την πυρίτιδα, ούτε να βάζουμε με το νου μας πως θα αλλάξουμε για μιας την όψιν της κοινωνίας ανοίγοντας σαν με μαγικό ραβδί τα έως τώρα κλειστά μάτια της κοινωνίας. Όμως Το Κ.Σ.Ε. του κέντρου ξεκινά όλως διόλου διαφορετικά από τα άλλα (π.χ του Πειραιά). Διότι έως τώρα επρόσφεραν εις τον εργατικό κόσμο τα πνευματικά τους δώρα οι καλοπροαίρετοι κι εκείνος έπαιρνε ότι του έδιναν χωρίς να νοιώθει πολύ γιατί του το δίνουν.... τώρα ο εργατικός κόσμος τα ζητεί.... αυτή είναι η διαφορά...τώρα αισθάνθηκε την ανάγκη από μόνος του ...το Ε.Κ.Α ζήτησε να μορφώσει την εργάτρια, ζήτησε να την κάνει πνευματικότερη, άξια νοικοκυρά, γερή και μάνα.

Με την ίδρυση του Κ.Σ.Ε. η Αύρα Θεοδοροπούλου υπηρέτησε το πάγιο αίτημα του φεμινιστικού κινήματος για εκπαίδευση με ένα ασαφές μεν, ορατό δε σημείο μετάβασης από τη φιλανθρωπικά ως τότε παρεχόμενη εκπαίδευση, στην ιδεολογικά και ταξικά διεκδικούμενη εκπαίδευση. Το σύνολο των μαθητριών που φοίτησαν στο Κ.Σ.Ε. σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του, υπολογίζεται σε χίλιες σαράντα εννέα (1049).

Η πατριωτική και κοινωνική της δράση

Η πατριωτική της δράση που συνδέεται άμεσα με την κοινωνική ξεκινά το 1897, σε ηλικία μόλις 16 ετών. Εργάστηκε εθελοντικά ως αδελφή νοσοκόμος στο νοσοκομείο του Βόλου. Στους πολέμους του 1912- 1913 προσέφερε και πάλι τις υπηρεσίες της (Μπουτζουβή 2003) δράση για την οποία τιμήθηκε με διάφορα μετάλλια (Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Βαλκανικού πολέμου, της Βασιλίσσης Όλγας κ.λπ).

Από το 1897 η Καλλιρόη Παρρέν και ο χώρος γύρω από την εφημερίδα των Κυριών στον οποίο κινούνταν οι γυναίκες, χρησιμοποίησαν τις σχέσεις τις οποίες είχαν αναπτύξει με το διεθνές γυναικείο κίνημα, για να οργανώσουν μια μεγάλη καμπάνια συμπαράστασης και οικονομικής ενίσχυσης του πολέμου. Να κινηθούν στον δημόσιο χώρο διεκδικώντας την αναγνώριση της υπόστασής τους ως δρώντα κοινωνικά υποκείμενα. Στα 1918 αξιοποιώντας το κλίμα και τις δυνατότητες που υπήρχαν από τις πολιτικοκοινωνικές συγκυρίες που επικρατούσαν καθώς και τις γνωριμίες της με άτομα του πολιτικού χώρου από την εποχή που ήταν βουλευτής ο σύζυγός της, ιδρύει μαζί με άλλες γυναίκες το σύνδεσμο «ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ». Πριν αναφερθούμε στον σκοπό και στη δομή του συνδέσμου αξίζει να κάνουμε μια ιστορική αναδρομή σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα. Η εμπλοκή της Ελλάδας στις πολεμικές επιχειρήσεις από το 1909 έως και την καταστροφή του 1922, αύξησε τον αριθμό των προσφύγων (Μ. Ασία, Θράκη, κ.λπ.) οι οποίοι εξ αιτίας των πολεμικών συρράξεων, περνούσαν μαζικά τα σύνορα του Ελληνικού κράτους, ζητώντας καταφύγιο και προστασία (Υπουργείο Περιθάλψεως 1920 στο Μπουτζουβή 2003). Για την αντιμετώπιση του μεγάλου αριθμού των προσφύγων, ιδρύθηκαν επιτροπές για να παρέχουν υπηρεσίες περιθάλψης (Θεσσαλονίκη 1914- Κεντρική Επιτροπή προς Περιθάλψιν και Εγκατάστασιν των εν Μακεδονία Εποίκων Ομογενών, η οποία αντικαταστάθηκε το 1916 από την ανωτάτη διεύθυνση περιθάλψεως).

Τις παραπάνω επιτροπές διαδέχθηκε το «Υπουργείο Περιθάλψεως» το οποίο ιδρύθηκε στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1917, με στόχο την περίθαλψη των προσφύγων και των οικογενειών των επιστράτων. Είχε υπό την εποπτεία του επίσης αγαθοεργή ιδρύματα και φιλανθρωπικά σωματεία που λειτουργούσαν σε όλη την Ελλάδα. Στις αρμοδιότητες του ενέπιπταν και οι πολιτικοί πρόσφυγες, αυτοί που κατέφυγαν στη χώρα μας εξ αιτίας των άσχημων πολιτικών γεγονότων που διαδραματιζόνταν στον τόπο τους και ο αριθμός τους ήταν πραγματικά πολύ μεγάλος. Κατά την περίοδο 1913-1919, οι πρόσφυγες υπολογίζονται περίπου 800.000 σε αριθμό -συμπεριλαμβανομένων και των Δωδεκανησίων οι οποίοι ξεκίνησαν να καταφθάνουν στην ηπειρωτική Ελλάδα από το 1910.

Ο σύνδεσμος «ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ», ανέπτυξε πανελλαδικά ένα μεγάλο δίκτυο τμημάτων που λειτουργούσαν υπό την άμεση εποπτεία του, με αποκεντρωτικό οργανωτικό σχήμα ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του. Σκοπός του ήταν η ενίσχυση του εθνικού αγώνα με κάθε μέσο και ιδιαίτερα η επικοινωνία με τον Έλληνα πολεμιστή του μετώπου, η μέριμνα υπέρ αυτού σχετικά με την παροχή χρησίμων και αναγκαίων ειδών σε τραυματίες και ασθενείς. Οργανώθηκε τοπικά και πανελλαδικά με την αρωγή της κυβέρνησης, των δημοσίων υπηρεσιών και των πλούσιων συμπολιτών. Αναπτύχθηκε πανελλαδικό δίκτυο με πολλά τμήματα: Αλληλογραφίας, Μετώπου, Διεκπεραιώσεως υποθέσεων στρα-

τιωτών, ευρέσεως εργασίας σε μέλη οικογενειών εφένδρων, επισκέψεως οικογενειών εφένδρων, περιθάλψεως στρατιωτών σε στρατιωτικά νοσοκομεία, ιματιοθήκης, εορτών αλλά και το «Σπίτι του Στρατιώτη» 1/11/1918.

Στο συνέδριο της Γενεύης το 2020 η Αύρα θα αναφερθεί στο δικαίωμα των γυναικών που συμμετείχαν στον πόλεμο, να διεκδικήσουν το μερίδιό τους στις νέες συνθήκες για να αποδείξουν ότι: «..... όπως κάναμε το καθήκον μας στους πολέμους ξέρουμε να το κάνουμε και στην Ειρήνη... και πως ο προορισμός μας δεν είναι μόνο να ιατρεύουμε πληγές στον πόλεμο μα και να σταθούμε ισότιμες πλάι στις γυναίκες του κόσμου όλου που αγωνίζονται ηρωικά για την δικαιοσύνη, την ελευθερία και την ειρήνη.....» (Θεοδωροπούλου 1920 στο Μπουτζουβή 2003).

Φεμινιστική δράση – Οι αγώνες για τη διεκδίκηση της ψήφου των γυναικών

Η αγωνία της για τα προβλήματα του γυναικείου φύλου και οι αγώνες της για τη διεκδίκηση της ψήφου των γυναικών, διαφαίνονται στην ιδεολογία και τις δράσεις που αναλαμβάνει και διακρίνονται σε τρεις διακριτές φάσεις όπως αυτές ανιχνεύονται στο υλικό του αρχείου της (Μπουτζουβή 2003).

α) στην προ- φεμινιστική περίοδο η οποία αρχίζει πολύ πριν το 1910 και η αγωνία της για τα προβλήματα των γυναικών, αποτυπώνεται στα διηγήματά της και στην αλληλογραφία της με τον Σπύρο Θεοδωρόπουλο.

β) στην πρωτο-φεμινιστική περίοδο (1910-1920) στη διάρκεια της οποίας διαμορφώνεται η φεμινιστική της ταυτότητα, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες παρέμβασης στην εκπαίδευση των κοριτσιών της εργατικής τάξης (Κ.Σ.Ε.) και τη συμβολή της στην ίδρυση γυναικείων συλλογικοτήτων με σκοπό την εξασφάλιση εισοδήματος των γυναικών, από την πώληση οικοτεχνικών προϊόντων που κατασκεύαζαν.

γ) στη φεμινιστική περίοδο που ξεκινά το 1920, με την ίδρυση του συνδέσμου υπέρ των δικαιωμάτων των γυναικών ως τμήμα της Διεθνούς Ενώσεως των Γυναικών για ισοπολιτεία. Η Επιτροπή Κοινωνικής Πρόνοιας του ίδιου Συνδέσμου εποπτεύει και βοηθά το 1922-50 καταυλισμούς Προσφύγων. Τον ίδιο χρόνο η Αύρα πρωτοστατεί στην ίδρυση του ορφανοτροφείου Εθνική Στέγη. Το 1925 ιδρύει με τη Μαρία Σβώλου τη Νυκτερινή Εμπορική Σχολή Θηλέων. Το 1928 την Παπαστράτειο Επαγγελματική Σχολή. Το 1935, με τις Αλεξ. Ιωαννίδη, Αγνή Ρουσοπούλου και Φανή Σαρεγιάννη, τις εξοχές εργαζομένων Γυναικών στην Εκάλη (που διέλυσε ο Μεταξάς επειδή αρνήθηκαν να ενταχθούν στην ΕΟΝ) (Παπαθανάκης 2016).

Από το 1922 και μετά διετέλεσε πρόεδρος και διευθύντρια του περιοδικού «Ο Αγώνας της Γυναίκας». Το 1923 ίδρυσε τη Μικρά Αντάντ των Γυναικών από τις χώρες Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, Πολωνία, Τσεχοσλοβακία και Ρουμανία και πήρε μέρος σε ετήσια συνέδρια στις πρωτεύουσες των πέντε αυτών χωρών. Συμμετείχε επίσης σε πολλά συνέδρια για τα δικαιώματα της γυναίκας -1920 Γενεύη, 1923 Ρώμη, 1926 Παρίσι, 1929 Βερολίνο, 1935 Κωνσταντινούπολη, 1946 Ιντερλάκεν Ελβετίας, 1952 Νεάπολη κ.α. (βιογραφικό σημείωμα Αύρας Θεοδωροπούλου, Μπουτζουβή 2003). Στο διεθνές συνέδριο της Γενεύης εξελέγη μέλος της Διασκέψεως της Διεθνούς Ενώσεως για την ισοπολιτεία της γυναίκας.

Διακαής πόθος της ήταν να εδραιώσει τη θέση της γυναίκας. Χαρακτηριστικό είναι το ψήφισμα που επέδωσε ο Σύνδεσμος στη Βουλή και την κυβέρνηση, το 1920, μία φλογερή διαμαρτυρία για την ανισότητα των Ελληνικών Νόμων έναντι των γυναικών. Με το ψήφισμα, ο Σύνδεσμος ζητούσε, πρωτίστως, να αναγνωριστεί στις γυναίκες- που αποτελούσε το μισό πληθυσμό της χώρας, το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Το ψήφισμα στάλθηκε ταυτόχρονα στη Διεθνή Ένωση της γυναικείας ψήφου και στους αδελφούς συνδέσμους που λειτουργούσαν στο εξωτερικό.

Οι αγώνες της δεν περιορίστηκαν μόνο εντός της Ελλάδας, ακόμα και σε εκείνες τις εποχές που η εξέλιξη της τεχνολογίας και οι συγκοινωνίες δεν επέτρεπαν ή τουλάχιστον δεν καθιστούσαν ευκολότερη τη μετακίνηση των ανθρώπων. Πήρε μέρος με εισηγήσεις της σε πολλά διεθνή συνέδρια είτε με φυσική της παρουσία είτε αποστέλλοντας εισηγήσεις – λόγω των δυσκολιών που της επέβαλε το προχωρημένο της ηλικίας της- συμμετέχοντας με αυτό τον τρόπο μέχρι το τέλος της ζωής της σε Διεθνή και Ευρωπαϊκά συνέδρια.

Η παρουσία της έστω και νοερή ήταν υπολογίσιμη και σεβαστή αφού πλέον είχε καθιερωθεί και αναγνωριστεί και ο λόγος της αποκτούσε χώρο απήχησης, αποδοχής και σεβασμού. Στη συνείδηση των Ευρωπαίων είχε αποτυπωθεί ως μια σημαντική διακεκριμένη Ευρωπαϊά γυναίκα, γεγονός που ισχύει μέχρι σήμερα.

Ευτύχησε να δει τον αγώνα της να δικαιώνεται. Με διάταγμα της 5/3/1930 δόθηκε το δικαίωμα ψήφου στις Ελληνίδες, αρχικά στις δημοτικές εκλογές και αργότερα με τον νόμο 2159/1952 και στις

βουλευτικές. Από το έτος 1956 τους δόθηκε και το δικαίωμα του εκλέγεσθαι. Ακόμα και τότε όμως συνέχισε να αγωνίζεται για τα δικαιώματα της γυναίκας, αφού όπως η ίδια υποστήριζε «...η ψήφος είναι μέσον και όχι σκοπός... είναι όμως το όπλο που της χρειάζεται για να επιβάλλει τη θέλησή της και να επιτύχει τις μεταρρυθμίσεις που την ενδιαφέρουν ...γιατί με το να έχουμε την ψήφο μας δε σημαίνει πως εξισωθήκαμε με τον άνδρα στην Πολιτεία και στην Κοινωνία» (Θεοδωροπούλου 1922).

Η περιπέτεια του αρχείου της Αύρας και του Σπύρου Θεοδωρόπουλου

Επιθυμία των κτητόρων του αρχείου ήταν να διατηρηθεί ενιαίο και να κληροδοτηθεί στην Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών (Ε.Ε.Λ.). Οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην Ελλάδα κατά την περίοδο της δικτατορίας, είχαν ως συνέπεια τη διάσπαση του αρχείου σε δύο άνισα ποσοτικά τμήματα. Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του βρίσκεται στην Ε.Ε.Λ., σύμφωνα με την επιθυμία των κτητόρων (βλ. «Η διαθήκη μου» 1963, αρχείο Γ. Μυλωνά αρ. εγγρ. 4 στο Μπουτζουβή, 2003). Ένα μικρότερο τμήμα στο Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο μετά από αγορά του από παλαιοπώλες. Μετά τον θάνατο του Σπύρου Θεοδωρόπουλου (20/04/1961) η Αύρα Θεοδωροπούλου ξεκίνησε τη συστηματική ταξινόμηση του αρχείου τους, με σκοπό να σταλούν όλα – έγγραφα, επιστολές, βιβλία και κάθε είδους έντυπα- στην Ε.Ε.Λ. Μια τακτική και πολύ προσεγμένη ταξινόμηση, η οποία διαφαίνεται στο ειδικό σημειωματάριο της Α. Θεοδωροπούλου. Αυτό το σημειωματάριο και η μεθοδικότητα της Αύρας στάθηκε οδηγός για την Α. Μπουτζουβή η οποία εντόπισε το αρχείο το 1982 και ξεκίνησε τις εργασίες διάσωσης (διαλογή, ψεκασμός για έντομα, αερισμός, καταγραφή) και τακτοποίησης. Μετά τον θάνατο της Αύρας (20/01/1963) και τις σχετικές τυπικές διαδικασίες που αφορούσαν στη διαθήκη της, η Ε.Ε.Λ. παρέλαβε και τοποθέτησε το αρχείο στο σπίτι του Γρυπάρη στην Καλλιθέα, χώρος που της είχε κληροδοτηθεί. Το αρχείο παρέμεινε εκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα ταξινομημένο και συσκευασμένο όπως παρελήφθη. Το 1967 με την επιβολή της δικτατορίας τα γραφεία της Ε.Ε.Λ. κλείνουν και έκτοτε ξεκινά και η πολιτική περιπέτεια του. Το αρχείο παραλήφθηκε και μεταφέρθηκε στο κτίριο της ασφάλειας Αθηνών και πολλά από τα μέλη του Δ.Σ διώχθηκαν. Το σπίτι του Γρυπάρη στην Καλλιθέα σφραγίστηκε, αλλά λίγο αργότερα παραβιάστηκε, με αποτέλεσμα την κλοπή τμήματος του αρχείου και την πώληση του σε παλαιοπώλες της εποχής. Όπως ήταν φυσικό, η παραβίαση του σπιτιού είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή της αρχικής συσκευασίας και τη διασκόρπισή του.

Μετά την πτώση της δικτατορίας και την αναζήτηση του αρχείου, ακολούθησαν διάφορες ενέργειες και το αρχείο κατέληξε στα γραφεία της Ε.Ε.Λ. στην οδό Γενναδίου 8, έναν στενό και ακατάλληλο χώρο. Μετά από χρονοβόρα και κοπιώδη εργασία η Α. Μπουτζουβή- όπως η ίδια περιγράφει- προέβη στην ταξινόμηση, το διαχωρισμό, την κατηγοριοποίηση του, καθώς και στη σύνταξη καταλόγου εγγράφων, εφημερίδων, εντύπων κ.λπ. που βρισκόταν στην κατοχή τόσο της Ε.Ε.Λ. όσο και του Ελληνικού Λογοτεχνικού Ιστορικού Αρχείου (ΕΛ.Ι.Α.). Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του έχει ψηφιοποιηθεί από το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ).

Βραβείο Αύρας Θεοδωροπούλου και εκδηλώσεις μνήμης

Προς τιμήν του έργου, των αγώνων και της εν γένει δράσης της, καθιερώθηκε το 1995 το βραβείο Αύρα Θεοδωροπούλου, το οποίο απονέμεται από τον Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, σε δημοσιογράφους των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) που με το έργο τους προβάλλουν και προάγουν την ισότητα των δύο φύλων (Περιοδικό Βορέας 2016). Είναι γεγονός ότι στους περισσότερους Θρακιώτες η δράση της Αύρας Θεοδωροπούλου δεν είναι γνωστή. Ίσως γιατί δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για τα πρώτα χρόνια της ζωής της η οποία έγινε γνωστή μετά το 1920.

Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί ότι για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε εκδήλωση μνήμης-προς τιμήν της, με θέμα «Αύρα Θεοδωροπούλου: η πρωτοπόρος του γυναικείου κινήματος» στις 8 Μαρτίου 2010, στην αίθουσα της Παλιάς Βουλής (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο) στην Αθήνα, ένας χώρος με ιστορική σημασία και μεγάλο συμβολισμό.

Η εκδήλωση διοργανώθηκε από το περιοδικό Βορέας και το Δίκτυο Θρακών με τη συνεργασία της Πανθρακικής Ομοσπονδίας Νότιας Ελλάδας (ΠΑΟΝΕ) και τελούσε υπό την αιγίδα της τότε Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ροδόπης – Έβρου. Κύρια ομιλήτρια για τη μορφή, την προσωπικότητα, το έργο και τη δράση της Αύρας Θεοδωροπούλου ήταν η εγκληματολόγος, καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Αλίκη Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου που επί σειρά ετών υπήρξε – όπως και η Αύρα- πρόεδρος του ιστορικού σωματείου «Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της γυναίκας» και αποχώρησε μετά από συνολικά πενήντα χρόνια δράσης και προσφοράς στο ελληνικό γυναικείο κίνημα. Στην εκδήλωση

συμμετείχαν και κατέθεσαν τις απόψεις και την εμπειρία τους, γυναίκες από το χώρο της πολιτικής, του πολιτισμού, των γραμμάτων και των τεχνών, γυναίκες που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο, τους συνεταιρισμούς, τη δημοσιογραφία κ.λπ. με στόχο τη σύνδεση με τη σημερινή πραγματικότητα, έτσι όπως τη βιώνει ο κόσμος της Θράκης και έτσι όπως τη βιώνουν οι γυναίκες της (Περιοδικό Βορέας 2016).

Σημαντικές προτάσεις που αφορούν στο σήμερα και στην περιοχή μας, είναι η ονοματοδοσία αίθουσας της ΔΗ.Κ.ΕΠ.Α.Ο. - στην οποία λειτουργεί το Δημοτικό Ωδείο Ορεστιάδας- με το όνομα της Αύρας Θεοδωροπούλου καθώς και η καθιέρωση σχετικών επιβραβείων σε αριστούχους μαθητές του Ωδείου ή σε καταξιωμένους μουσικούς της περιοχής. Μια άλλη πρόταση εξίσου σημαντική και σπουδαία είναι η διοργάνωση εκδηλώσεων μνήμης από τα γυναικεία και πολιτιστικά σωματεία της περιοχής για τη φεμινιστική δράση και τους αγώνες της Αύρας Θεοδωροπούλου, τιμώντας την παγκόσμια ημέρα της γυναίκας.

Επίμετρο

Στο επίμετρο της εισήγησής μας θα αναφερθούμε στις θέσεις της, όπως αυτές εκφράζονται στα δικά της κείμενα και αποτελούν οδηγό ακόμα και σήμερα.

Η Αύρα εξέφρασε την αγωνία να συνειδητοποιήσει η γυναίκα τη θέση της, να μορφωθεί, να αποκτήσει οικονομική ανεξαρτησία, να κινητοποιηθεί προκειμένου να συγκροτηθεί ένα διεκδικητικό κίνημα για «την απελευθέρωσή της». Η επιμονή της στην ιδέα της απελευθέρωσης σε ατομικό επίπεδο υπήρξε θεμελιώδης αξία για την ίδια, αφού υποστήριζε ότι οι γυναίκες πρέπει να έχουν συνείδηση των πνευματικών τους δυνάμεων και γνώση για τη θέση τους απέναντι στον άνδρα.

Ο φεμινισμός που προτείνει δεν περιλαμβάνει επιθετικότητα, άρνηση της οικογένειας, υποτίμηση της μητρότητας, αλλά αποτελεί απάντηση στα επιχειρήματα των πολεμίων του κινήματος. όπως η ίδια πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει ... «Είναι αστέιο να φαντάζεται κανείς ότι ο φεμινισμός είναι η καταστροφή της μητρότητας αφού γι αυτήν από μικρό παιδί την προετοιμάζει η φύση, αυτό της θυμίζει αδιάκοπα η σωματική της κατασκευή, σε αυτό συντείνουν όλοι οι συνειδητοί και ασυνειδητοί πόθοι της...» (αρχείο Θεοδωροπούλου Α., φακ.ΙΙ αρ.ΙΧ σελ.29 στο Μουτζουβή 2003). Υποστήριξε ότι η γυναίκα είναι διαφορετική από τον άνδρα με σημαντικό έργο της ζωής της τη μητρότητα. Δεν είναι όμως κατώτερη του. Χαρακτηριστικά είναι αυτά που αναφέρει με αφορμή τη συμμετοχή της στο συνέδριο της Γενεύης. Καταγράφει ότι όλες οι ομιλίες είχαν ένα στοιχείο που λείπει από τον λαμπρότερο ρήτορα, αυτό της στοργής. Αυτή η στοργή θα απλωθεί πέρα από το σπίτι σε όλη την κοινωνία. Αυτό το μητρικό στοιχείο που θα μπει μέσα στην πολιτική κάθε χώρας, θα αναμορφώσει τον κόσμο (Θεοδωροπούλου Α., το διεθνές γυναικείο συνέδριο της Γενεύης κεφ. «Λόγοι γυναικών βουλευτών» σ.13).

Πίστευε ότι τόσο οι πνευματικές όσο και οι σωματικές δυνάμεις της γυναίκας επί σειρά γενεών δεν καλλιεργήθηκαν με την ίδια ένταση όπως του άνδρα. Ότι πρέπει να έχει ίσα δικαιώματα και ευδαιμονία με τον άνδρα. Να στηρίζεται στις δικές της δυνάμεις, να μην κηδεμονεύεται από κανένα. Η εργασία στο σπίτι της πρέπει να υπολογίζεται ως μια από τις σπουδαιότερες αν όχι η σπουδαιότερη δουλειά της γυναίκας. Διαμέσου των κειμένων της και των μαθημάτων της στο Κ.Σ.Ε. προσπάθησε να καταγράψει τα γενικά χαρακτηριστικά της Ελληνίδας με μια διαταξική προσέγγιση (ανάλογα με την τάξη στην οποία ανήκει η κάθε μια –άνωτερη, μεσαία, εργατική-) στηλιτεύοντας το ίδιο για όλες τις τάξεις, τη μοιρολατρία, την έλλειψη ταυτότητας, την ανία και την παθητικότητα. Πεποίθησή της ήταν ότι στόχος του σχολείου και του σπιτιού πρέπει να είναι η μόρφωση της γυναίκας με την ευρύτερη έννοια του όρου. Όχι μόνο ως μητέρα και σύζυγος αλλά και ως άτομο και προσωπικότητα γιατί αυτή δεν ζει μόνο για τα παιδιά της αλλά και για τον εαυτό της και για την κοινωνία.

Διαπιστώνουμε ότι τα κύρια ζητήματα με τα οποία ασχολήθηκε η Αύρα Θεοδωροπούλου είναι, με άλλη ίσως μορφή, επίκαιρα και σήμερα. Η νομική ισότητα των γυναικών δεν συνεπάγεται και πραγματική ισότητα. Στον χώρο της εργασίας η ίση αμοιβή ανδρών και γυναικών δεν έχει επιτευχθεί, η συμμετοχή στα συλλογικά όργανα είναι σχεδόν αποκλειστικά ακόμη και σήμερα υπόθεση των ανδρών, η εργασιακή ιεραρχία επίσης ανδροκρατείται όσο ανεβάνουμε την κορυφή της πυραμίδας και φυσικά το διπλό οκτάωρο (εργασία και οικογένεια) βαραίνει κυρίως τους ώμους των γυναικών. Στην εποχή της οικονομικής κρίσης που μειώνονται οι θέσεις εργασίας τα πρώτα θύματα των απολύσεων είναι οι γυναίκες. Όσο υποχωρεί το κοινωνικό κράτος τόσο αυξάνονται οι ευθύνες των γυναικών για τη φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων. Η προσφυγιά (των δικών μας ανθρώπων τότε) σήμερα αναδεικνύεται σε ένα από τα μεγαλύτερα παγκόσμια προβλήματα και ειδικά εμάς, μας αφορά τόσο ως χώρα όσο και ως περιοχή. Και μια και διανύουμε προεκλογική περίοδο να επισημάνουμε ότι η συμμετοχή των γυναικών προκύπτει μέσα από τις ποσοστάσεις, η πιθανότητα εκλογής τους είναι μικρότερη από αυτή των

ανδρών και η ανάδειξή τους σε θέσεις ευθύνης σχετικά περιορισμένη. Το όραμα της για μια κοινωνία όπου δεν θα υπάρχει καμιά καταπίεση, καμιά εκμετάλλευση μιας τάξης από την άλλη, ενός φύλου από το άλλο είναι απολύτως σημερινό.

Το 1922 γράφει... « Σήμερα κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει το γυναικείο ζήτημα, οποιαδήποτε γνώμη κι αν έχει γι αυτό. Η φωνή της γυναίκας, παράπονο, θρήνος, διαμαρτυρία, γεμίζει την ατμόσφαιρα, και γίνεται ολοένα πιο δυνατή και επίμονη.καμιά δύναμη δεν μπορεί να επιβάλλει σιγή στην επιτακτική αυτή κραυγή... είναι ένα κίνημα που από καιρό δυνάμωσε υποσυνείδητα, όμοια με ένα ποτάμι που αθώρητα πληθαίνουν τα νερά του κάτω από τη γη, ξεχύθηκε τώρα κι απλώθηκε στον κόσμο όλο» (Αύρα Θεοδωροπούλου «ο αγώνας της γυναίκας» σελ. 3-4)

Βιβλιογραφία

- Θεοδωροπούλου, Α.Σπ. (1922). Ο αγώνας της γυναίκας (διαβάστηκε στην αίθουσα του Ελληνικού Ωδείου στις 19 Απριλίου 1922. Εκδόθηκε στη σειρά φεμινιστική βιβλιοθήκη τον επόμενο χρόνο). Δημοσιεύεται στο: Αβδελά Έφη - Ψαρρά Αγγέλικα (Ο Φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: Μια Ανθολογία, Αθήνα: Γνώση 1985), σ. 100-127.
- Θεοδωροπούλου, Α.Σπ. (1927). Ο φεμινισμός στην Ελλάδα. περιοδικό Νέα Εστία Α/16-17 (1927), σ. 9.
- Θεοδωροπούλου, Α.Σπ. (1920). Το διεθνές Γυναικείον Συνέδριον της Γενεύης «Σύνδεσμος υπέρ των δικαιωμάτων της Γυναίκας, Αθήνα: Τύποις Α. Φραντζεσκάκης, Φ.Α. Καιτατζή.
- Βενέζης, Η. (1963). Η κυρία Αύρα και ο κύριος Σπύρος. Νέα Εστία. Τεύχ. 854 (1963), σ. 195-197. Διαθέσιμο: <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=100931&code=1677>
- Βικιπαίδεια (χ.χ). Αύρα Θεοδωροπούλου. Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%8D%CF%81%CE%B1_%CE%98%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85
- Δαλμάτη, Μ. (1987). Η Αύρα. Νέα Εστία. Τεύχ. 1445, σελ 403-409. Διαθέσιμο: <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=148096&code=1630>
- Ζώρας, Λ. (1987). Η Αύρα Θεοδωροπούλου στη μουσική μας ζωή. Νέα Εστία Τεύχ. 1445, σελ. 397-403. Διαθέσιμο: <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=148096&code=1630>
- Μπουτζουβή, Α. (2003) Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ) Διδακτορική διατριβή - Αύρα Θεοδωροπούλου: Δραστηριότητες, ιδεολογία και στρατηγικές χειραφέτησης (1910-1922).
- Παπαδάκης, Ν.Α. (1995). Αύρα Θεοδωροπούλου. Νέα Εστία. Τεύχ. 1635. σελ. 1089-1091. Διαθέσιμο: <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=167332&code=3076>
- Ρήγα, Ο. (2012) Τ.Ε.Ι Ηπείρου Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας. Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής Πτυχιακή εργασία «Αύρα Σ. Θεοδωροπούλου».
- Υπουργείον Περιθάλψεως- Η περίθαλψις των προσφύγων (1917-1920). Δυτική Θράκη, Ανατολική Θράκη, Βόρειος Ήπειρος, Ανατολική Μακεδονία, Νότιος Ρωσία, Πόντος, Ρουμανία, Δωδεκάνησα, εκ του τυπογραφείου Κων. .Ι. Θεοδωρόπουλου, εν Αθήναις 1920.
- Παπαθανάκης, Σ. (2016). Μια μορφή του παγκόσμιου και ελληνικού φεμινιστικού κινήματος η Αδριανουπολίτισσα Αύρα Θεοδωροπούλου. Διαθέσιμο: https://voreasmagazin.blogspot.com/2016/03/blog-post_85.html

Η ΕΠΙΦΑΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΛΤΙΝΑΛΜΑΖΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ

Αρετή Αμαξοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αφορά στην ιστορία της ισχυρής, πατριαρχικής οικογένειας των βιομηχάνων Αλτιναλμάζη. Αναφέρεται στην προέλευση του ονόματός τους και στις πρώτες μαρτυρίες για μέλη της, κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821, κυρίως στην Αδριανούπολη. Καταγράφει τους Αλτιναλμάζη, που διαπρέπουν στην οικονομική, πολιτική, πνευματική και φιλανθρωπική ζωή της Αδριανούπολης, κατά τη διάρκεια του 19ου, έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, το 1922, παρακολουθεί τους Αλτιναλμάζη ως πρόσφυγες να μεταφέρουν τη δράση και τις επιχειρήσεις τους στη Νέα Ορεστιάδα και κυρίως στην Αλεξανδρούπολη. Περιγράφεται το υψηλό μορφωτικό και οικονομικό τους επίπεδο, η έντονη φιλανθρωπική και επιχειρηματική τους δράση και η υπηρεσία τους ως δήμαρχοι και ισχυροί πολιτικοί παράγοντες του τόπου, κατά τα κρίσιμα πολιτικά και ιστορικά γεγονότα της εποχής τους. Καταλήγει στην τελευταία μαρτυρία – αναφορά στο όνομα των Αλτιναλμάζη, καθώς πλέον δεν βρίσκεται σήμερα στη ζωή κανένας γνωστός απόγονος της οικογένειας στην Αλεξανδρούπολη, όπου κυρίως δραστηριοποιήθηκαν.

Λέξεις κλειδιά: οικογένεια Αλτιναλμάζη, Αδριανούπολη, Νέα Ορεστιάδα, Αλεξανδρούπολη, βιομήχανοι, πολιτικοί, δήμαρχοι

Εισαγωγή

Η Πόλη της Νέας Ορεστιάδας κτίστηκε το 1923 μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Κτίστηκε από Έλληνες πρόσφυγες για να τους θυμίζει την παλιά Ορεστιάδα (Καραγάτς), προάστιο της Αδριανούπολης. (Κουρτίδου 1928, Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας 1932).

Η Αδριανούπολη, μια πόλη με πλούσια ιστορία και πρωτεύουσα του ομώνυμου βιλαετιού της Τουρκίας, με χαρακτήρα πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό, αλλά με κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο, είχε κυρίαρχη παρουσία στην περιοχή, τόσο στο εμπόριο και την οικονομική ζωή όσο και στα γράμματα και τον πολιτισμό (Γονατάς 1956).

Ο Στυλιανός Γονατάς, στρατιωτικός και πολιτικός, που χρημάτισε και πρωθυπουργός της χώρας, κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα βρέθηκε στην Αδριανούπολη, το 1907-8 και γράφει για το Καραγάτς, το προάστιο της Αδριανούπολης, από όπου προήλθαν οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας πως, απέχοντας τρία τέταρτα της ώρας από την πόλη, αποτελεί το διεθνές αριστοκρατικό της κέντρο, ανάλογο με την Κηφισιά για την Αθήνα. Αναφέρεται, επιπλέον, στο πλήθος των ελληνικών σχολείων και οικοτροφείων της περιοχής, που καθιστούσαν την Αδριανούπολη το πνευματικό κέντρο της Θράκης (Γονατάς 1956).

Ο Κωνσταντίνος Κουρτίδης, γιατρός και Βουλευτής Έβρου, που γεννήθηκε στην Αδριανούπολη το 1870, γράφει το 1944 πως η Αδριανούπολη ήταν η δεύτερη πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η πρωτεύουσα της Θράκης, με πληθυσμό, στα τέλη του 19ου αι. 110.000 κατοίκους, από τους οποίους οι 40-45.000 ήταν Τούρκοι, 40.000 Έλληνες, 15.000 Εβραίοι, 5-6.000 Αρμένιοι, περίπου 2.000 Βούλγαροι, περίπου 2.000 Ευρωπαίοι, υπάλληλοι των Ανατολικών Σιδηροδρόμων (Κουρτίδου 1956).

Οι Έλληνες της Αδριανούπολης ξεχώριζαν για τον πολιτισμό και την κοινωνική τους θέση. Πιο συγκεκριμένα, για σειρά ετών, μετά το 1878, ο διευθυντής της αστυνομίας ήταν Έλληνας, ο βοηθός και αντικαταστάτης του Τούρκου Γενικού Διοικητή μέχρι τους Βαλκανικούς πολέμους πάντοτε Έλληνας ενώ η επίσημη Νομαρχιακή εφημερίδα εκδίδονταν μόνο στην τουρκική και την ελληνική γλώσσα, γεγονότα που μαρτυρούν την υπεροχή και την ευρωστία του ελληνισμού της περιοχής. Οι Έλληνες ασχολούνταν με τις τέχνες, το εμπόριο και την αμπελουργία. Επιπλέον υπήρχαν σημαντικοί τραπεζιτικοί οίκοι, στα χέρια ονομαστών για τον πλούτο τους Ελλήνων, εφάμιλλοι αυτών που βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, με τους οποίους είχαν στενή συνεργασία και των οποίων η καλή φήμη ήταν ανα-

γνωρισμένη από τις ξένες τράπεζες (Κουρτίδου 1956).

Οι οικονομικές και μορφωτικές συνθήκες, κατά συνέπεια, της πόλης, ήταν οι πλέον ευνοϊκές για να αναπτυχθεί μια από τις πιο ισχυρές οικογένειες της Αδριανούπολης, η οικογένεια των Αλτιναλμάζη, μια οικογένεια βιομηχάνων, ιδιαίτερα πλούσια και δυνατή, που δέσποζε στην οικονομική ζωή του τόπου. Η επιχειρηματική δραστηριότητα των μελών της περιλάμβανε αλευρόμυλους, παγοποιείο, ποτοποιία και ψυγεία. Επιφανείς πολίτες της περιοχής, με έντονη φιλανθρωπική δράση, πρωταγωνίστησαν και στην πολιτική και πνευματική ζωή της περιοχής (Τερζής 1998).

Προέλευση του ονόματος και ρίζες της οικογένειας

Υπάρχουν διάφορες εκδοχές για την ετυμολογική προέλευση του επιθέτου Αλτιναλμάζη.

Μια εκδοχή το αποδίδει στην περηφάνια και την αφιλοχρηματία κάποιου «Αλτιναλμάζη», ο οποίος δεν καταδέχτηκε κάποτε να σκύψει και να σηκώσει μια χρυσή λίρα, την οποία κάποιοι φίλοι του πέταξαν, μεταξύ σοβαρού και αστείου, στο δρόμο του, για να τον δοκιμάσουν. Αυτός όμως προσπέρασε το χρυσάφι (altın) και δεν το πήρε (almaz).

Ο Σαράντος Καργάκος, γράφει το όνομα χωρίς το μεσαίο «λ», ως «Αλτιναμάζης» και αναφέρει μια παρεμφερή εκδοχή, από το altın + amaz = ο μη δωροδοκούμενος και μια εντελώς διαφορετική ετυμολογία από το alti + namaz = αυτός που σκύβοντας κάτω (στο έδαφος) προσεύχεται επτά φορές (Καργάκος 2000).

Άλλη εκδοχή είναι πως κάποιος «Αλτιναλμάζης» ήταν λαδέμπορος με μεγάλη επαγγελματική συνέπεια. Έλεγε ο ίδιος πως του πάτου (altını) του βαρελιού τα κατακάθια δεν τα έπαιρνε (almam), γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία του προσωνυμίου - επιθέτου του (Αϊβαλιώτης & Παπαζήση-Αδαμαντίδου 2011).

Οι μαρτυρίες για τις ρίζες της οικογένειας Αλτιναλμάζη, με καταγωγή από την Αδριανούπολη και την Αίνο, φτάνουν ως την εποχή της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, κατά τη διάρκεια της οποίας, προσέφερε σημαντικές θυσίες στον απελευθερωτικό αγώνα. Ο Χαράλαμπος Αλτιναλμάζης, πατριάρχης της οικογένειας, ήταν ένας από τους οπλαρχηγούς, που απαχρονίστηκαν στην Αδριανούπολη από τους Οθωμανούς, μαζί με τον Πατριάρχη Κύριλλο, σύμφωνα με διάταγμα του Σουλτάνου, όταν ξέσπασε η Επανάσταση, το 1821. Στην οικογένεια ανήκε και ο Αργύριος Αλτιναλμάζης, από την Αίνο, ο οποίος σκοτώθηκε στη μάχη της Καρύστου, το 1826, πολεμώντας με τον Φαβιέ (Τερζής 1998).

Μιλτιάδης, Πέτρος και Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης

Η παρουσία της οικογένειας Αλτιναλμάζη, ως πολυδύναμης οικογένειας, γίνεται πιο έντονα αισθητή κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όπως καταφαίνεται από τα αρχεία του περίφημου Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου της Αδριανούπολης, που πρωταγωνιστούσε τότε στα δρώμενα της πόλης, τα εθνικά, πολιτιστικά και φιλανθρωπικά. Στα αρχεία του βρίσκουμε πληροφορίες για την εθνοφιλή δράση των Αλτιναλμάζη, την οικονομική ενίσχυση του συλλόγου με δωρεές και τη συνεχή τους παρουσία στα κοινά, ως πρόεδροί του, ως εξής (Μελανίδου 1956, Τερζής 1998):

Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως

Πρόεδροι Διοικητικού Συμβουλίου

Α΄ περίοδος – Έδρα Αδριανούπολη

Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης, έμπορος, έτη 1872, 1873, 1874

Ιωάννης Εμμ. Αλτιναλμάζης, έμπορος, έτος 1877

Μιλτιάδης Αλτιναλμάζης, τραπεζίτης, έτη 1906- 1914

Β΄ περίοδος – Έδρα Θεσσαλονίκη

Ιωάννης Π. Αλτιναλμάζης, έμπορος, έτος 1925

Διοικητικόν Συμβούλιον Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως

Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης (Αρχαιρεσίες 1919)

Δωρεές προς ΦΣΑ έτη 1903-1909

Αριστέιδης Αλτιναλμάζης

Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης

Μιλτιάδης Αλτιναλμάζης

Βασίλειος Αλτιναλμάζης

Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης.

Επιφανές μέλος της οικογένειας υπήρξε, ακόμη, ο Μιλτιάδης Αλτιναλμάζης, που γεννήθηκε στην Αδριανούπολη και ανέπτυξε έντονη δράση πολιτική, πνευματική, οικονομική και φιλανθρωπική. Στην Αδριανούπολη πήρε τις πρώτες εγκύκλιες γνώσεις του στα ονομαστά εκπαιδευτήρια της πόλης και το 1860 μετέβη στην Αθήνα, όπου σπούδασε νομικά στο Εθνικό Πανεπιστήμιο. Ιδιαίτερα μορφωμένος, νομικός και πολύγλωσσος, πρόσφερε σπουδαία βοήθεια στη ελληνική κοινότητα της Αδριανούπολης, στην οποία επέστρεψε μετά τις σπουδές του. Ως Δημογέροντας και Σύμβουλος της Γενικής Διοίκησης της Αδριανούπολης, αξίωμα ιδιαίτερα σημαντικό, για την εποχή, βοήθησε Ελληνόπουλα φτωχά να αποκτήσουν πανεπιστημιακή μόρφωση (Τερζής 1998).

Παράλληλα, ισχυρός και στον οικονομικό τομέα, δημιούργησε τράπεζα, βιομηχανία και πρότυπα αγροτικά κτήματα. Για τη δράση του την περίοδο 1903-1905 του απονεμήθηκε το μετάλλιο Mecidiye της Γ' τάξεως, που αποτελούσε τιμητική διάκριση προς σημαντικά πρόσωπα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Διέθετε μεγάλη και πλούσια βιβλιοθήκη, με πολλούς σπάνιους τόμους, την οποία δώρισε στο Γυμνάσιο Αλεξανδρούπολης, το 1923, με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Πέθανε το 1924 (Τερζής 1998).

Το σπίτι των διακοπών του Μιλτιάδη Αλτιναλμάζης, ένα όμορφο πέτρινο, νεοκλασικό κτίριο του 1899, βρίσκεται στην Αλεξανδρούπολη και από το 2002 στεγάζει το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης, υπό τη διεύθυνση της Αγγελικής Γιαννακίδου. Αποτελεί ένα αξιόλογο αρχιτεκτονικό δείγμα της εποχής του, συνυφασμένο με τα έργα υποδομών του αναπτυσσόμενου, κατά την περίοδο εκείνη οικισμού του Δεδέαγατς. Το οίκημα είχε πουληθεί από τη χήρα του Μιλτιάδη Αλτιναλμάζης, Ζηνοβία το 1937, βάσει προικοσυμφώνου στον παππού της Χρυσούλας Βασιλείου Ζαφειριάδου από το Ορταζί, στην οποία και παραχωρήθηκε ως προίκα. Το 1998, η οικογένεια του Πολυχρόνη Γιαννακίδη το μίσθωσε από την οικογένεια Παπαθανασίου, στην οποία ανήκει σήμερα, και το αποκατέστησε με σύγχρονα υλικά και εξοπλισμό, ώστε να εξυπηρετεί πλήρως τις απαιτήσεις της μουσειολογικής έκθεσης και λειτουργίας (Εθνολογικό Μουσείο Θράκης 2018).

Μέλος της οικογένειας Αλτιναλμάζης υπήρξε και ο Πέτρος Αλτιναλμάζης, επιχειρηματίας από την Αδριανούπολη, με μηχανοκίνητο αλευρόμυλο και παγοποιείο – ψυγείο, στην οδό Βασιλέως Αλεξάνδρου (Ortaköy caddesi). Το μεγάλο αρχοντικό του βρισκόταν στο μεγάλο δρόμο του Καραγάτς (Karaağaç Caddesi), που οδηγούσε από τον μύλο στον Σιδηροδρομικό Σταθμό. Σ' αυτό φιλοξενήθηκε ο Βασιλιάς Αλέξανδρος, όταν μπήκε ως ελευθερωτής στην πόλη, το 1920, με τη συνθήκη των Σεβρών. Με τη συνθήκη της Λωζάννης, το 1923 και την ανταλλαγή των πληθυσμών, ο Πέτρος Αλτιναλμάζης, εγκαταλείποντας αναγκαστικά το Καραγάτς, μετέφερε τις επιχειρήσεις του και τις εγκατέστησε στη θέση Cumçiflik (σημερινή Νέα Ορεστιάδα) (Αϊβαλιώτης & Παπαζήση-Αδαμαντίδου 2011).

Η κατοικία του επιχειρηματία Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης, επίσης, παππού του Εμμανουήλ που είχε εγκατασταθεί μόνιμα στο Δεδέαγατς πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών και είχε πάρει ως σύζυγο την κόρη του Ιωάννη Φιμερέλη, Μυρσίνη, βρισκόταν σε δρόμο του Καραγάτς (Τερζής 1998).

Ιωάννης, Αριστείδης και Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης

Στην Αδριανούπολη αξίζει να μνημονεύσουμε το πρακτορείο Ασφαλειών «LondonInsCorp.», του Ιωάννη Αλτιναλμάζης, που βρισκόταν σε μια από τις κεντρικές οδούς της, στην οδό Rustenpasattani. Εξάλλου, στην ευρύτερη περιφέρεια της Αδριανούπολης βρισκόταν τα μεγάλα τσιφλίκια της οικογένειας Αλτιναλμάζης (Αϊβαλιώτης & Παπαζήση-Αδαμαντίδου 2011).

Ανάμεσα στα αξιομνημόνευτα μέλη της οικογένειας συγκαταλέγεται ο αγωνιστής Αριστείδης Αλτιναλμάζης, ο οποίος, με τη συγκρότηση του Θρακικού Κομιτάτου, υπήρξε ο πρώτος από τους εθελοντές πατριώτες, που μυήθηκε «αδελφός» στην Επιτροπή Αγώνα Αδριανούπολης (Τερζής 1998).

Στην περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα, στην Αδριανούπολη, αναφέρεται και η προσωπική μαρτυρία του Στυλιανού Γονατά, ο οποίος, αξιωματικός τότε του Ελληνικού στρατού, ευρισκόμενος στην Αδριανούπολη, με ψεύτικο όνομα, Στέργιος Γρηγορίου και ψεύτικη ιδιότητα, ως γραμματέας στο Ελληνικό Προξενείο, αναφέρει πως, το 1908 κρίθηκε αναγκαία η ύπαρξη ενός κανονισμού, ο οποίος να διέπει την Οργάνωση όλων των Ελλήνων, εντός και εκτός συνόρων του τότε ελληνικού κράτους, κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα. Συντάχτηκε, λοιπόν, Κανονισμός με τίτλο: «Κανονισμός της Πανελληνίου Οργανώσεως», παρόλο που στην πραγματικότητα δεν υπήρχε «Πανελλήνια Οργάνωση», την Ανώτατη Διεύθυνση της οποίας είχε ένα «Αόρατο Κέντρο», με έδρα την Αθήνα και μετά ακολουθούσαν τα «Ανώτερα Κέντρα», που αποτελούνταν από τα Ελληνικά Προξενεία στο εξωτερικό, έπειτα οι «Επιτροπές» των διάφορων περιοχών και τέλος οι απλοί «Αδελφοί». Η μύηση τόσο των μελών των

Επιτροπών όσο των Αδελφών γινόταν με όρκο, ενώπιον ιερέα. Αναφέρει, λοιπόν, για την Επιτροπή Αδριανούπολης τα μέλη (Γονατάς 1956):

Επιτροπή Αδριανουπόλεως: Ιωάννης Σφήκας, Γεώργιος Μελετίου, Ρητορίδης Χατζόπουλος, Κίμων Ντελικάτος, Αριστείδης Αλτιναλμάζης, Μιλτιάδης Κυτανίδης, Αριστείδης Παπαδόπουλος, Παναγιώτης Τζιρίτης, Ιάκωβος Κωνσταντινίδης.

Βέβαια, με την επικράτηση του κινήματος των Νεότουρκων, το ίδιο έτος, εντάθηκαν οι πιέσεις και οι διωγμοί του μη τουρκικού πληθυσμού, που οδήγησαν στην απέλαση όλων των πρακτόρων της «Πανελληνίας Οργάνωσης», εκτός αυτών που ανήκαν στο Προξενείο (Γονατάς 1956).

Επιπλέον, επιφανές μέλος της οικογένειας Αλτιναλμάζης είναι ο Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης, Αδριανουπολίτης έμπορος, οποίος είναι γνωστός ως ο πρώτος δημοτικός άρχοντας της Αλεξανδρούπολης. Αυτό συνέβη σε μια περίοδο έντονων ιστορικών ανακατατάξεων και συγκεκριμένα, κατά την εποχή της Διασυμμαχικής Διοίκησης της Θράκης, όταν, το φθινόπωρο του 1919, το Συμβούλιο των Μεγάλων Δυνάμεων, μετά από επιστολή του Βενιζέλου, αποφάσισε τη διασυμμαχική κατάληψη της Δυτικής Θράκης. Ολιγάριθμα τότε συμμαχικά στρατεύματα, υπό γαλλική ηγεσία κατέλαβαν τη Θράκη, η οποία στη συνέχεια τέθηκε υπό Γαλλική Διοίκηση (Τσινταράκης 2010).

Ο Εμμανουήλ, λοιπόν, διορίστηκε καταρχήν δήμαρχος στο Δεδέαγατς, κατά την περίοδο της Διασυμμαχικής Διοίκησης. Μετά την απελευθέρωση της πόλης, το 1920, επαναδιορίστηκε δήμαρχος Αλεξανδρούπολης, από την Ελληνική Διοίκηση, αξίωμα που διατήρησε μέχρι τον Μάρτιο του 1924 (Καργάκος 2000). Όταν, επομένως, τον Ιούλιο του 1920, έφτασε με το θωρηκτό Αβέρωφ στο λιμάνι του Δεδέαγατς για επίσκεψη ο βασιλιάς Αλέξανδρος, ο οποίος έμελλε να δώσει το όνομά του στην πόλη, που προς τιμήν του μετονομάστηκε κατόπιν Αλεξανδρούπολη, τον συνόδευσε ο δήμαρχος Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης. Το πρακτικό, επίσης, της 14^{ης} Μαΐου του 1920, για την απελευθέρωση της πόλης υπογράφηκε, μεταξύ άλλων και από τον δήμαρχο Εμμανουήλ Αλτιναλμάζης (Τσινταράκης 2010).

Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης

Ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης γεννήθηκε το 1876 στην Αδριανούπολη και πέθανε στις 15 Μαρτίου του 1948, στην Αλεξανδρούπολη. Ήταν γιος του Ιωάννη και της Χαρίκλειας. Παντρεύτηκε την Ελένη Πινάτζη, από την Κίο της Μικρασίας με την οποία απέκτησε μία κόρη, τη Σόφη Αλτιναλμάζη, μετέπειτα Δημουλά (Κυρκούδης 2008).

Ο Κωνσταντίνος έμεινε γνωστός ως ο πρώτος και ο μακροβιότερος αιρετός δήμαρχος της Αλεξανδρούπολης (1924-1941). Ως δήμαρχος, για είκοσι περίπου χρόνια, με το έργο του θεωρείται πως μεταμόρφωσε την Αλεξανδρούπολη, από χωριό σε μια σύγχρονη πολιτισμένη πόλη, στην οποία, μάλιστα, υπήρξε ιδιαίτερα αγαπητός (Αποστολίδης 1998).

Η δράση του ξεκινά από την Αδριανούπολη, όπου επέστρεψε μετά τις σπουδές του στη φαρμακευτική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η έντονα δραστήρια εκείνη την περίοδο Ελληνική Κοινότητα τον όρισε, νέο επιστήμονα ακόμα, Γενικό Γραμματέα του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, ο οποίος αποτελούσε, κατά πάσα πιθανότητα, παράνομο παράρτημα της Φιλικής Εταιρείας, που ακόμα δρούσε στη Θράκη. Το 1919 έγινε πρόεδρος του Συλλόγου. Ως φαρμακοποιός και πράκτορας των ασφαλειών πυρός Nord είχε την έδρα του στον κεντρικό δρόμο της Αδριανούπολης, Saraclar Caddesi (Κυρκούδης 2008).

Αργότερα, ανέλαβε θέσεις σε όλα σχεδόν τα ιδρύματα και σωματεία, εθνικά και φιλανθρωπικά της Αδριανούπολης, με σημαντική προσφορά (Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας 1932α). Για παράδειγμα, ως επιθεωρητής του Κοινοτικού Ορφανοτροφείου, αποκάλυψε τη μυστική αλληλογραφία με το Αλβανικό Κομιτάτο πέντε αλβανόφωνων, υπότροφων της ελληνικής κυβέρνησης, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο μετέπειτα πρωθυπουργός της Αλβανίας, Φαν Νόλι. Στην προσφορά του συγκαταλέγεται η σωτηρία πολλών Ελλήνων από την υποχρεωτική θητεία τους στα «Αμελέ-Ταμπουρού» (τάγματα εργασίας του τουρκικού στρατού) (Κυρκούδης 2008).

Με την απελευθέρωση της Αδριανούπολης το 1920, η Ύπατη Αρμοστεία Θράκης τον διόρισε Δημορχικό Επίτροπο και τον απέστειλε στην Αλεξανδρούπολη για την υποδοχή των δημάρχων της παλαιάς Ελλάδας. Επιπλέον, ανέλαβε, με εντολή της Γενικής Διοίκησης Θράκης, καθήκοντα βοηθού δημάρχου κοντά στον Τούρκο δήμαρχο Σεφκέτ Μπέη (Αποστολίδης 1991, Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας 1932α).

Για τη συνεχή κοινωνική και εθνική του δράση ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης έπεσε στη δυσμένεια των Βουλγάρων, οι οποίοι μετά την υποχώρησή τους από την Αδριανούπολη, τον καταδίκασαν σε θάνατο μαζί με άλλους δώδεκα προύχοντες. Τελικά, βέβαια, σώθηκαν όλοι, λόγω της σύγχυσης που επικράτησε με την επέλαση στην Αδριανούπολη του ιππικού του Εμβέρ Πασά. Τέλος, η κατάρρευση του

Μικρασιατικού Μετώπου, το 1922, σταμάτησε το έργο του Κωνσταντίνου Αλτιναλμάζη στην Αδριανούπολη, ο οποίος, μαζί με άλλους πρόσφυγες έφθασε στην Αλεξανδρούπολη, όπου και εγκαταστάθηκε μόνιμα, ασκώντας το επάγγελμα του φαρμακοποιού (Αποστολίδης 1991).

Η Αλεξανδρούπολη ήδη από το 1919 είχε γίνει δήμος. Δήμαρχος είχε διοριστεί ο αδερφός του Εμμανουήλ, ο οποίος παρέμεινε στη δημοτική αρχή ως το 1924. Οι αρχές, τότε, της Αλεξανδρούπολης και ο δικηγόρος Κωνσταντίνος Μανατός κάλεσαν τον Κωνσταντίνο Αλτιναλμάζη, για να παραλάβει από τον πρώτο διορισμένο δήμαρχο και αδερφό του Εμμανουήλ, τη δημαρχία, που του την παρέδωσε στις 28 Οκτωβρίου 1924. Ακολούθησαν οι πρώτες δημοτικές εκλογές, στις 25 Οκτωβρίου 1925, από τις οποίες αναδείχτηκε ο πρώτος αιρετός δήμαρχος της πόλης (Κριτού 1995, Ορδομπουζάνης 2014).

Έκτοτε, ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης διετέλεσε αιρετός δήμαρχος επί τέσσερις συνεχείς δημοτικές περιόδους: 1925-29, 1929-33, 1933-37 και 1937-41. Τον Απρίλιο του 1941, με την κατάληψη της πόλης από τους Γερμανούς, αποχώρησε από την Αλεξανδρούπολη, μαζί με τις υπόλοιπες αρχές της πόλης. Στις 26 Ιανουαρίου του 1946, μετά την απελευθέρωση της χώρας και την ομαλοποίηση της κατάστασης, επανήλθε από την προσφυγιά, αφήνοντας την οικογένεια του στην Αθήνα, που ζούσε ως συνταξιούχος και ανέλαβε και πάλι τα καθήκοντα του ως δήμαρχος, έως τον θάνατό του, τον Μάρτιο του 1948 (Κυρκούδης 2008).

Το έργο του Κωνσταντίνου Αλτιναλμάζη

Ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης εκλέχτηκε δήμαρχος για πρώτη φορά το 1925, όταν οι συνέπειες της κατάρρευσης του μικρασιατικού μετώπου, το 1922, ήταν έκδηλες στην περιοχή και οι πρόσφυγες χιλιάδες. Σε αυτό το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, έθεσε ως κύριο στόχο του τη στέγαση των προσφύγων που είχαν εισρεύσει στην πόλη μετά τη μικρασιατική καταστροφή. Προς την κατεύθυνση αυτή το πρόγραμμά του μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένο, καθώς με το πέρας της τρίτης τετραετίας του ως δημάρχου της πόλης δεν υπήρχαν πλέον, στην πόλη και τα χωριά της περιοχής, άστεγοι πρόσφυγες. Θεωρείται, μάλιστα, πως, χάρη στις προσπάθειές του, έχοντας και την προσωπική εκτίμηση του Βενιζέλου, κατάφερε να έχει αποπερατωθεί το έργο της στέγασης των προσφύγων, πολύ πριν από όλες τις πόλεις της Ελλάδας (Κριτού 1995).

Στον τομέα των υποδομών, συγκαταλέγονται τα εξής (Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας 1932α):

- Η φροντίδα για την πυρόσβεση. Επί της πρώτης δημαρχίας του αγοράστηκε πυροσβεστικό όχημα και σχηματίστηκε η πρώτη Πυροσβεστική Ομάδα του Δήμου.
- Η ύδρευση της πόλης. Κατασκευάστηκε υδατοδεξαμενή, που δέχθηκε τα υπόγεια νερά του ποταμού και βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο της Εξωπόλεως.
- Η καθαριότητα και η αποκομιδή των σκουπιδιών της πόλης, που συνεχώς αυξάνονταν.
- Η φροντίδα για τον αθλητισμό. Με την έμπνευση και τη βοήθεια του ταγματάρχη Διοσκουρίδη κατασκευάστηκε το πρώτο Δημοτικό Στάδιο της πόλης (σήμερα Εθνικό Στάδιο Φώτης Κοσμάς). Στο στάδιο αυτό τελέστηκαν οι Πανθρακικοί Αθλητικοί Αγώνες στίβου το 1930 και οι Πανελλήνιοι του 1953 (Κυρκούδης 2008).

Κατά τη δεύτερη θητεία του ως δημάρχου, το 1929-33, η κατασκευή σπουδαίων έργων συνεχίστηκε, αναμορφώνοντας εντελώς την όψη και τις υποδομές της πόλης. Πιο συγκεκριμένα (Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας 1932α):

- Άρχισε να κατασκευάζεται το νέο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, δίνοντας νέα ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης (Αποστολίδης 1998)
- Αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα της ύδρευσης.
- Συστάθηκε η πρώτη Φιλαρμονική του Δήμου Αλεξανδρούπολης.
- Εγκρίθηκε το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης.
- Δημιουργήθηκε η Δημοτική Επιχείρηση Ηλεκτρισμού της Αλεξανδρούπολης.
- Κατασκευάστηκαν τα πρώτα Δημοτικά Σφαγεία.
- Κατασκευάστηκαν οι Δημοτικές αποθήκες εύφλεκτων υλών.
- Δημιουργήθηκαν τα καταστήματα πωλήσεων ιχθύων (ψαραγορά).
- Πραγματοποιήθηκε κρασπέδωση με χαλικόστρωση και συνεχή επίστρωση με ποταμίσια χαλίκια οδών της πόλης, όπως της Εμπορίου και Μαζαράκη (Κυρκούδης 2008).

Μεγάλο όνειρο, παράλληλα, του Κωνσταντίνου Αλτιναλμάζη, κατά τη δεκαετία του 1930, αποτελούσε η

μετατροπή της Αλεξανδρούπολης από νέα προσφυγική επαρχιακή πόλη σε τουριστικό θερινό και χειμερινό θέρετρο. Για να καταστεί η Αλεξανδρούπολη μια υπερσύγχρονη λουτρόπολη της Ευρώπης, εφόσον ο –τότε- ΕΟΤ είχε ήδη παραχωρήσει την εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών της Τραϊανούπολης στον δήμο Αλεξανδρούπολης, με τη σύμπραξη του τότε βουλευτή Έβρου Αλέξανδρου Παπαθανάση εκπόνησαν ένα ολοκληρωμένο σχέδιο μεταφοράς, με σωληνώσεις, των ιαματικών νερών από την Τραϊανούπολη στην Αλεξανδρούπολη και την ανέγερση σύγχρονων εγκαταστάσεων και ξενοδοχείων στη παραλία της πόλης, στον χώρο του Δημοτικού Κήπου, απέναντι από το Πασαλίκι (Ορδομπουζάνης 2013).

Από τη δεύτερη, λοιπόν, τετραετία της εκλογής του, ο Αλέκος Παπαθανάσης, ως βουλευτής των Φιλελευθέρων τότε, πέτυχε να ψηφισθεί από την Βουλή ένας ειδικός νόμος με τον οποίο επιβλήθηκε δημοτικός φόρος ενός λεπτού σε όλα τα εμπορεύματα που εισάγονταν ή εξάγονταν από το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, για τη συγκέντρωση του απαιτούμενου ποσού που θα εξασφάλιζε τα αναγκαία κεφάλαια για την πραγματοποίηση του μεγαλεπήβολου έργου. Χαρακτηριστικό είναι το πρωτοσέλιδο της ημερήσιας εφημερίδας «Μακεδονία», της 26ης Ιουνίου 1931, στου οποίου τη στήλη «Η Μακεδονία εις τας επαρχίας» και με τίτλο «Αλεξανδρούπολις - η αυριανή μοναδική λουτρόπολις», του απεσταλμένου της Κ. Σκαλτσά, μπορεί κανείς να διαβάσει για το πλήθος των ιαματικών ιδιοτήτων, μοναδικών στην Ευρώπη, που διαθέτουν οι ιαματικές πηγές των Φερών, που βρίσκονται σε απόσταση 13 χιλιομέτρων από την Αλεξανδρούπολη (Ορδομπουζάνης 2013).

Η τρίτη τετραετία του Κωνσταντίνου Αλτιναλμάζη στον δήμο της Αλεξανδρούπολης, το 1933-1937, συνέπεσε με σημαντικά ιστορικά γεγονότα της Ελλάδας. Η αποτυχία της βενιζελικής παράταξης στις εκλογές, το αποτυχημένο κίνημα του Ν. Πλαστήρα, η απόπειρα δολοφονίας κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου, το κίνημα του Βενιζέλου το 1935 και η καταστολή του, το Δημοψήφισμα και η επάνοδος του βασιλικού θεσμού και, τέλος, η δικτατορία του Μεταξά, στις 4 Αυγούστου του 1936, ανέκοψαν τη δράση του Κωνσταντίνου Αλτιναλμάζη ως Δημάρχου της Αλεξανδρούπολης. Καθώς είχε προσχωρήσει στο κίνημα του Βενιζέλου το 1935, συνελήφθη και καταδικάστηκε από το στρατοδικείο σε φυλάκιση (Κυρκούδης 2008).

Με την επάνοδο της βασιλείας, βέβαια, ο τότε βασιλιάς Γεώργιος είχε αμνηστεύσει τους καταδικασμένους κινηματίες του 1935, η Κυβέρνηση, όμως, δεν είχε ακόμα αποκαταστήσει τους αιρετούς δημάρχους στις θέσεις τους. Το καλοκαίρι του 1936, λοιπόν, όταν, κατά την περιοδεία του βασιλιά Γεωργίου και του διαδόχου του Παύλου, στην Αλεξανδρούπολη, στο τραπέζι που παρέθεσε ο Δήμος της πόλης, παρακάλεσε ο βασιλιάς να τον προσφωνήσει ο αιρετός δήμαρχος και όχι ο δοτός τότε δήμαρχος Βίκτωρ Κουταβέλης, επανήλθε και πάλι στα καθήκοντα του ως δήμαρχος της πόλης ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης και συνέχισε το έργο του μέχρι και το 1937, οπότε και έληγε η θητεία του (Αποστολίδης 1991).

Για τέταρτη κατά σειρά τετραετία αναδείχτηκε δήμαρχος Αλεξανδρούπολης ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης στις δημοτικές εκλογές που έγιναν από τη δικτατορία του Ι. Μεταξά το 1937, αποδεικνύοντας πως απολάμβανε την εμπιστοσύνη και την ελπίδα των πολιτών, για να παράξει έργο για την εξύψωση και ανάδειξη της πόλης (Ορδομπουζάνης 2013).

Όμως ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, που ακολούθησε και η τετράχρονη γερμανική, ιταλική και βουλγαρική - για την περιοχή της Αλεξανδρούπολης, βουλγαρική - κατοχή, ανέκοψαν το έργο του δημάρχου, ο οποίος βρέθηκε πρόσφυγας, μαζί με πολλούς κατοίκους της πόλης, στην Αθήνα. Με την απελευθέρωση της χώρας και της πόλης και την επιστροφή του στην Αλεξανδρούπολη και στα καθήκοντά του ως δημάρχου, τον Ιανουάριο του 1946, βρήκε το ποσό που είχε συγκεντρωθεί για το έργο της μεταφοράς του ιαματικού νερού των Λουτρών της Τραϊανούπολης στην Αλεξανδρούπολη να έχει εξανεμιστεί από τις κατοχικές κυβερνήσεις, αφήνοντας ανολοκλήρωτο ένα έργο πνοής για την πόλη (Κριτού 1995).

Ακολούθησαν τα δύσκολα χρόνια του εμφυλίου πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου, στις 15 Μαρτίου 1948, πέθανε, σε ηλικία 72 ετών. Ο Κωνσταντίνος Αλτιναλμάζης, ως δήμαρχος, αγαπήθηκε πολύ από τον λαό της Αλεξανδρούπολης. Στη νεκρώσιμη ακολουθία, στον ναό του Αγίου Νικολάου, παραβρέθηκε πλήθος κόσμου, ώστε να είναι ασφυκτικά γεμάτος τόσο ο χώρος εντός του ναού, όσο και του αυλόγυρου. Σήμερα η σορός του βρίσκεται στα Παλιά Νεκροταφεία, στον οίκο Κωνσταντίνου Ι. Αλτιναλμάζη. Η Δημοτική Αρχή, που εκτίμησε το έργο του στον δήμο της Αλεξανδρούπολης, έπειτα από ομόφωνη απόφαση, έδωσε το όνομά του σε δρόμο της πόλης (Αποστολίδης 1991).

Στη μνήμη του μακροβιότερου δημάρχου της πόλης, Κωνσταντίνου Αλτιναλμάζη, το καλοκαίρι του 2013, ξεκίνησαν εργασίες στο πάρκο Παρμενίωνα, στην Αλεξανδρούπολη, που παλαιότερα ήταν στρατόπεδο και ιδιοκτησία του Ελληνικού Στρατού, για την ανάπλαση του χώρου και τη μετατροπή του

σε ένα οικοπάρκο, 80 στρεμμάτων, με χωρητικότητα του περίπου 1400 θέσεις, που να περιλαμβάνει υπαίθριο θέατρο, εστιατόριο και καφετέρια, περιπατητικούς διάδρομους, χώρους πρασίνου, υδάτινο στοιχείο, κιόσκια καθώς και χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων. Το έργο υλοποιήθηκε και μετονομάστηκε σε πάρκο Αλτιναλμάζη. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν στις 5 Μαΐου 2017, από τον τότε δήμαρχο Αλεξανδρούπολης Ευάγγελο Λαμπάκη (e-evros.gr 2017).

Το τέλος και το κληροδότημα της οικογένειας Αλτιναλμάζη

Σήμερα δεν υπάρχει στη ζωή κανένας απόγονος της οικογένειας Αλτιναλμάζη στην Αλεξανδρούπολη. Ο τελευταίος κλάδος της έσβησε με το θάνατο του Ιωάννη Αλτιναλμάζη, την 30η Αυγούστου του 1974. Γιος του Εμμανουήλ Αλτιναλμάζη, γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη το 1903. Διηύθυνε την επιχείρησή του «Ποτοποιεία Ι. Αλτιναλμάζη». Ήταν παντρεμένος με την κόρη του Κωνσταντίνου Μαλαματίνα, Παρασκευή, με την οποία είχε αποκτήσει ένα γιο, τον Εμμανουήλ. Ο Εμμανουήλ, όμως, πέθανε στο Λονδίνο, όπου είχε μεταβεί μετά τις γυμνασιακές του σπουδές, για να σπουδάσει Μηχανολόγος – Ηλεκτρολόγος (Τερζής 1998).

Οι γονείς του, συντετριμμένοι από τον θάνατο του μονακριβου παιδιού τους, θέσπισαν κληροδότημα, ώστε τα έσοδα των καταστημάτων που βρίσκονται στη γωνία των οδών 14ης Μαΐου και Βενιζέλου, στην Αλεξανδρούπολη, όπου βρίσκεται σήμερα το πολυώροφο Μέγαρο Αλτιναλμάζη, τριών γραφείων και δύο καταστημάτων, να τα διαχειρίζεται επιτροπή και να χορηγεί υποτροφίες, για να σπουδάζουν στο Πανεπιστήμιο φτωχοί νέοι, προορισμένοι για την ειδικότητα του Μηχανολόγου Ηλεκτρολόγου (Κληροδότημα Εμμανουήλ Ι. Αλτιναλμάζη 2014, Τερζής 1998).

Επίλογος

Η επιφανής οικογένεια Αλτιναλμάζη από την Αδριανούπολη συνέδεσε την πορεία και τη δράση της με πολύ έντονες ιστορικές στιγμές του Ελληνικού κράτους. Σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων, συχνών μεταβολών στα σύνορα του κράτους, συνεχών εναλλαγών κυβερνήσεων, οικονομικής δυσπραγίας, δικτατοριών, ξένης κατοχής, εμφύλιων συγκρούσεων, κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και του 20^{ου} αι., όχι μόνο ήταν παρούσα αλλά και συχνά πρωταγωνιστούσε ή χάραζε το δρόμο.

Οι ιστορικές εξελίξεις των αρχών του 20^{ου} αι. την οδήγησαν στον δρόμο της προσφυγιάς, από την Αδριανούπολη και την Αίνο, σε αναζήτηση νέας εγκατάστασης, στον γειτονικό της πατρίδας τους νομό Έβρου, στη Νέα Ορεστιάδα και κυρίως στην Αλεξανδρούπολη. Τα μέλη της δεν ήταν μόνο άνθρωποι πλούσιοι και ισχυροί αλλά και μορφωμένοι, με ήθος, διάθεση για προσφορά και όραμα για το μέλλον. Η πολιτική, κοινωνική, φιλανθρωπική και πολιτιστική δράση τους υπήρξε σπουδαία. Έντονα πατριαρχική και πολυδαίδαλη η οικογένεια Αλτιναλμάζη αξίζει να μνημονεύεται, γιατί μέσα από την ιστορία της γνωρίζουμε καλύτερα την ιστορία του ακριτικού αυτού τόπου.

Βιβλιογραφία

- Αϊβαλιώτης, Β., Παπαζήση- Αδαμαντίδου, Σ. (2011). Από την Ανατολική Θράκη στην Ελλάδα και στη Δύση. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.
- Αποστολίδης, Α. (1991). Αλεξανδρούπολη, Μορφές, Αναμνήσεις. Αλεξανδρούπολη: Δήμος Αλεξανδρούπολης.
- Αποστολίδης, Α. (1998). Αιρετοί Δήμαρχοι της Αλεξανδρούπολης. Αλεξανδρούπολη: Δήμος Αλεξανδρούπολης.
- Γονατάς, Σ. (1956). Αναμνήσεις εκ της Θράκης και η τύχη της επί των ημερών μας. Αθήνα: Τα Θρακικά. Τόμος 25, σελ. 179-228.
- e-evros.gr (2017). «Αλτιναλμάζη»: Ένα νέο πάρκο πολιτισμού «γεννήθηκε» στην Αλεξανδρούπολη. 5 Μαΐου. Διαθέσιμο: <https://www.e-evros.gr/gr/diaskedash-politismos/4/quot-altinalmazh-ena-neo-parko-politismoy-gennh8hke-sthn-ale3androypolh-video/post27573>
- Εθνολογικό Μουσείο Θράκης. (2018). Κτίριο. Διαθέσιμο: <http://emthrace.org/mouseio/ktirio/>
- Καργάκος, Σ. (2000). Αλεξανδρούπολη: Ελληνική Πορεία. Αθήνα: Ιδιώτης.
- Κληροδότημα Εμμανουήλ Ι. Αλτιναλμάζη. (2014). Ιστορικό Κληροδοτήματος. Διαθέσιμο: http://www.klirodotima-altinalmazi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=105
- Κουρτίδου, Α. (1928). Βιβλιογραφία-Βιβλιοκρισία. Αθήνα: Τα Θρακικά. Τόμος 1, σελ. 248-250.

- Κουρτίδου, Κ.Γ. (1956). Η Αδριανούπολις. Αθήνα: Τα Θρακικά. Τόμος 25, σελ. 164-173.
- Κριτού, Α. (1995). Αλεξανδρούπολη η εκατόχρονη ιστορία της 1878-1978. Αλεξανδρούπολη: Ιδιώτης.
- Κυρκούδης, Θ.Κ. (2008). Κ. Αλτιναλμάζης. Πρόσωπα και Μορφές της Αλεξανδρούπολης. Αλεξανδρούπολη: Πολιτιστικός Σύλλογος Αλεξανδρουπολιτών Αττικής.
- Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας. (1932). Νομός Έβρου. Αλεξανδρούπολις. Κομοτηνή: Αντωνιάδου, Α.Κ. Θρακική Στοά, σελ. 293-295.
- Λεύκωμα Θράκης Μακεδονίας (1932α). Σύντομος βιογραφία του κ. Κώστα Αλτιναλμάζη Δημάρχου Αλεξ/πόλεως. Κομοτηνή: Αντωνιάδου, Α.Κ. Θρακική Στοά, σελ. 295-296.
- Μελανίδου, Δ. (1956). Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως. Αθήνα: Τα Θρακικά. Τόμος 25, σελ. 265-278.
- Ορδομπουζάνης, Θ. (2013). Ιαματικά Λουτρά Τραϊανούπολης- Η μεγάλη χαμένη ευκαιρία της Αλεξανδρούπολης. 2 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο: <https://ordoumpozanis-teo.blogspot.com/2013/01/>
- Ορδομπουζάνης, Θ. (2014). Βιομηχανικές και Εμπορικές επιχειρήσεις της Αλεξανδρούπολης κατά το 1921-1925. 23 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο: <https://ordoumpozanis-teo.blogspot.com/2014/09/>
- Τερζής, Α. (1998). Γόνιμοι της πατριαρχικής οικογένειας Αλτιναλμάζη. Ενδοχώρα Τόμος 59.
- Τσινταράκης, Ε. (2010). Ιστορικό Φιλοτελικό Λεύκωμα Θράκης (1850-1923). Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης.

**ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ-
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ**

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ

Βασίλειος Τσομπανίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σ' αυτήν την εργασία θα ασχοληθούμε με τον Ιερό Ναό του Προφήτη Ηλία αλλά και με την ενορία του, με την ιστορία του, την αρχιτεκτονική του με την εσωτερική και εξωτερική του εμφάνιση, με τις δραστηριότητες του Ναού αλλά και με τα παρεκκλήσια του. Ταυτόχρονα, όμως, θα δούμε τις δυσκολίες και την οδύσσεια που πέρασαν οι κατοίκων της Σαγήνης (πρώην κάτοικων Λεωνταρίου) για την εύρεση μια νέας πατρίδας.

Λέξεις κλειδιά: Προφήτης Ηλίας, κοιμητηριακό παρεκκλήσιο Αγίου Λαζάρου, Ιερό παρεκκλήσιο Κωνσταντίνου και Ελένης, Σαγήνη, Λεωντάριο, Γκαγκαβούζιδες

Εισαγωγή

Ερχόμενος ο επισκέπτης στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας από το Διδυμότειχο συναντά πρώτα την ενορία του Προφήτη Ηλία. Η ενορία αυτή, όπως και οι άλλες που αποτελούν συνοικισμούς της πόλης, πλαισιώνουν την πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Παλαιότερα, πριν από το 1957, ήταν αυτοτελή χωριά, που βρίσκονταν κάτω στον κάμπο, αλλά εξαιτίας των πλημμυρών του ποταμού Έβρου οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα χωριά τους και να εγκατασταθούν ένθεν και ένθεν της πόλης, όπου δεν υπήρχε ο κίνδυνος αυτός. Τα χωριά – ενορίες ήταν από τον Νότο προς τον Βορρά τα εξής:

1. Παλαιά Σαγήνη – ενορία του Προφήτη Ηλία
2. Παλαιά Κλεισώ – ενορία της κοιμήσεως της Θεοτόκου
3. Παλαιά Οινόη – ενορία του Αγίου Αθανασίου

Οι κάτοικοι των ενοριών αυτών στην πλειοψηφία τους είναι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη. Από τις παραπάνω ενορίες που αναφέρθηκαν θα ασχοληθούμε με την ενορία του Προφήτη Ηλία.

Ιστορία του Ναού του Προφήτη Ηλία

Η μορφολογία του εδάφους στο παλαιό χωριό συνίστατο από μια επίπεδη έκταση, εκτός από ένα αμμώδες, χαμηλό ύψωμα στο κέντρο του χωριού. Το 1933 μέρος των κατοίκων της περιοχής αναγκάστηκαν να φύγουν εξαιτίας των πλημμυρών και εγκαταστάθηκαν δίπλα στη Νέα Ορεστιάδα. Εκεί δημιούργησαν μια νέα ενορία, αυτή των Ταξιαρχών Νέας Σαγήνης.

Όσον αφορά την ενορία της παλαιάς Σαγήνης άτυπα είχε ιδρυθεί το 1956-1957 μετά τη σταδιακή εγκατάλειψη των χριστιανών κατοίκων του χωριού και την παραμονή σ' αυτό μόνο των μουσουλμάνων με ευρωπαϊκά χαρακτηριστικά: ξανθοί με πράσινα ή γαλάζια μάτια, πρώτων κατοίκων του χωριού. Ωστόσο, σήμερα έχουν μείνει ελάχιστοι από αυτούς, γιατί οι περισσότεροι έφυγαν στην Τουρκία και πιο συγκεκριμένα στην Αδριανούπολη και τις γύρω από αυτήν περιοχές.

Με τη μετεγκατάστασή τους οι κάτοικοι της Σαγήνης στο νέο οικισμό δίπλα από την Νέα Σαγήνη γκρέμισαν την παλιά τους κάτω εκκλησία, για να χρησιμοποιήσουν τα υλικά στο χτίσιμο ενός πρόχειρου ευκτήριου οίκου, ο οποίος εξυπηρετούσε τις θρησκευτικές ανάγκες των κατοίκων.

Το 1960 οι ενορίτες αποφάσισαν να ξεκινήσουν το χτίσιμο της νέας εκκλησίας. Ο θεμέλιος λίθος τέθηκε υπό του Σεβασμιότατου Μητροπολίτου κ.κ. Κωνσταντίνου Πούλου, εφημερεύοντος του πατρός Θεοδώρου Γκαγκουρδή. Επιπλέον, ο τότε δήμαρχος Ορεστιάδας, κ. Χατζηνικολάου, ανέλαβε την πρωτοβουλία να παραχωρήσει σακιά με τσιμέντο, τα οποία ωστόσο αποπλήρωσαν οι κάτοικοι σιγά – σιγά σε αντιστοιχία με το ποσό που αναλογούσε σε κάθε οικογένεια. Ωστόσο, η συνδρομή όλων των κατοίκων υπήρξε αποφασιστική, αφού με προσωπική εργασία οι ενορίτες έχτισαν εξολοκλήρου την Εκκλησία, χρησιμοποιώντας ένα παλιό φορτηγό αμάξι του Δήμου για να μεταφέρουν αμμοχάλικο από ένα γειτονικό χωριό, τη Στέρνα.

Παρ' όλα αυτά ένα συμβάν προκάλεσε την έκπληξη των κατοίκων: κατά το χτίσιμο του Ναού, στο σημείο του Ιερού Βήματος οι ενορίτες ανακάλυψαν κενό κάτω από το έδαφος. Αυτό όμως δεν ήταν το μοναδικό παράδοξο που συνέβη, καθώς οι κάτοικοι, άντλησαν δύναμη, για να συνεχίσουν τις προσπάθειες της αποπεράτωσης του Ναού, και από ένα άλλο γεγονός, όχι άγνωστο στην Ορθοδοξία (Συνέντευξη με Στέφανο Κεσεόπουλο). Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ενοριτών, πριν από τα εγκαίνια του Ναού, μια μέρα μετά το σούρουπο, ακούγονταν μέσα στην μισοτελειωμένη εκκλησία υπέροχες ψαλμοδιές. Όταν όμως οι αυτόπτες μάρτυρες πήγαν να δουν τους ψάλτες, ενώ οι ψαλμοδιές συνεχίζονταν, δεν είδαν κανέναν! (Συνέντευξη με Ευάγγελο Παρασκευά και Θεόπη Λελιοπούλου).

Αξιοσημείωτο, σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων, είναι και ένα ακόμη θαυμαστό γεγονός που συνέβαινε στον ομώνυμο ναό του Προφήτη Ηλία στο Λεωντάριο (Ασλαάν) της Ανατολικής Θράκης, πατρίδα των κατοίκων της Σαγήνης: κάθε χρόνο παραμονή της εορτής από τον εσπερινό ερχόταν ένα ζαρκάδι, από το παρακείμενο δάσος και καθόταν μπροστά στην Εκκλησία όλη την ημέρα για να το σφαγιάσουν ανήμερα της εορτής να κάνουν κουρμπάνι οι πιστοί. Την τελευταία χρονιά που εμφανίστηκε ήρθε αργά ανήμερα και το έσφαξαν αμέσως. Ως εκ τούτου παρουσιάστηκε το ζαρκάδι σ' έναν από τους νεοκόρους και του είπε ότι ήρθε από το δάσος αφήνοντας δύο μικρά κ' αυτοί χωρίς να περιμένουν καθόλου να ξεκουραστεί το θυσίασαν αμέσως γι' αυτό και δεν θα ξανάρθει. Επίσης, ο ίδιος ο Προφήτης Ηλίας εμφανίστηκε σε κάποιον κάτοικο του χωριού, τον λεγόμενο Μπακάλ Βασίλ, και του είπε ότι όταν θα περάσουν κάποια στιγμή απέναντι γιατί θα ξεριζωθούν από τον τόπο τους δεν θα θυμούνται τίποτα για τα τελούμενα της Θυσίας ζαρκαδιού (Συνέντευξη με Θεόπη Λελιοπούλου, Παναγιώτη Πασχαλίδη και Αικατερίνη Τοπαλίδου).

Και μ' αυτές τις αναφορές σε θαυμαστά γεγονότα, που έχουν σχέση με τον ναό του Προφήτη Ηλία στην Παλαιά και νέα πατρίδα, κλείνει η παρένθεση όπου κρίθηκε καλό να παρατεθούν Θεοσημείες, που έχουν τη σφραγίδα της αυτόπτου μαρτυρίας και που μεταδιδόμενες από στόμα σε στόμα αποτέλεσαν μέρος της προφορικής παράδοσης του τόπου και συνέβαλαν και συμβάλουν μέχρι και σήμερα στην ενίσχυση της πίστης και του Θρησκευτικού βιώματος των κατοίκων της περιοχής.

Και επανερχόμαστε στα του χτισίματος του ναού: όσον αφορά την καθοδήγηση των εργασιών την είχαν αναλάβει οι εξής: Αθανάσιος Παζαρίδης, Νικόλαος Παρασκευόπουλος, Νικόλαος Γιαντζίδης και άλλοι. Η εκκλησία αποπερατώθηκε μέσα σε διάστημα δύο ετών και το 1962 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του Ναού από τον ίδιο Αρχιερέα. Ενώ μετά από χρόνια στο μέρος του πρόχειρου ευκτήριου οίκου χτίστηκε το πνευματικό κέντρο για την εξυπηρέτηση των αναγκών των κατοίκων (Συνέντευξη με Π. Αθανάσιο Παπαδόπουλο, Π. Αντώνιο Τσομπανίδη, Αθανάσιο Ρουμίδη, Ιωάννη Πασχαλίδη, Χρήστο Πασχαλίδη και Στέργιο Τοπαλίδη).

Ο Ναός

Σχετικά με τον Ναό του Προφήτη Ηλία πρέπει να αναφερθεί ότι έχει ρυθμό τρίκλιτης βασιλικής με γυναικωνίτη και δύο καμπαναριά, εκ των οποίων το δεξί κωδωνοστάσιο έγινε αργότερα. Η στέγη του Ναού είναι δύριχτη κεραμοσκεπή. Η τοιχοποιία αποτελείται από μικρά τούβλα της εποχής εκείνης, όπως επίσης και το τέμπλο χτίστηκε από τα ίδια τούβλα. Ωστόσο αργότερα εξαιτίας της μη σταθερότητας του κατεδαφίστηκε. Αντικαταστάθηκε με ένα ξυλόγλυπτο τέμπλο, έργο των αδελφών Αμμαντήδη από την Θεσσαλονίκη. Το ύψος του Ναού είναι 9.50 μ. και 2.00 μ. στέγης, το μήκος του είναι 25.50 μ. και το πλάτος 14 μ. Τα καμπαναριά έχουν ύψος 16.50 μ., ενώ η κόγχη του ιερού είναι 3.50 μ.

Ο αύλιος χώρος της εκκλησίας έχει πλακόστρωση με τιμεντόπλακες πεζοδρομίου, η αυλή επίσης οριοθετείται από τοιχοποιία με ύψος ενός περίπου μέτρου, πάνω στον οποίο έχουν τοποθετηθεί κάγκελα. Μπαίνοντας στο ναό εξωτερικά βρίσκεται το αίθριο με αρχαιοπρεπείς κολόνες, μαρμάρινες πλάκες στο δάπεδο και επένδυση πέτρας στον τοίχο, ενώ η υπόλοιπη τοιχοποιία έχει επένδυση σοβά χρώματος κίτρινου. Στον ίδιο χώρο κοντά στην πόρτα του Ναού υπάρχει μία πλάκα με ψυχοφελή θρησκευτική ποίηση, έργο του αείμνηστου πατρός Ιωάννου Δουλγκέρη. Συνεχίζοντας, στο εσωτερικό του Ναού, αφού περάσουμε τις διπλές θύρες του, μπαίνουμε στο νάρθηκα, στα δεξιά του οποίου υπάρχει το επιτροπικό και η κηροπώληση, όπου υπάρχουν οι κατάλληλοι χώροι για την αποθήκευση των κεριών. Στα αριστερά βρίσκεται το γραφείο του εφημέριου, το οποίο περιλαμβάνει και τη βιβλιοθήκη του ναού.

Στον προαναφερθέντα χώρο υπάρχουν βιβλία ψυχοφελή, ιστορικά, μηνιαία, ευαγγέλια παλαιά, βιβλία της Πατρολογίας και βιβλία με θέματα θεολογικά. Επίσης, η βιβλιοθήκη περιέχει και ξενόγλωσσες εκδόσεις, όπως λόγου χάριν αγγλικά, ρωσικά, τουρκικά και γκαγκαβούζικα [1], μολδαβικά. Φυλάσσεται ένα Ευαγγέλιο του 1830, ένα Καραμανλίδικο [2] βιβλίο του 1905 και παλαιότερα βιβλία, μηνιαία του

1800, που εκδόθηκαν στα τυπογραφεία Βενετίας και Κωνσταντινούπολης, καθώς και βίοι διαφόρων αγίων. Τα ανωτέρω συγγράμματα βρίσκονται στην διάθεση των ενοριτών, αφού όποιος επιθυμεί να τα αναγνώσει μπορεί να τα δανειστεί. Στον ίδιο χώρο φυλάσσεται και το αρχείο του Ναού.

Στον κυρίως νάρθηκα υπάρχουν τα μανουάλια που προορίζονται για το άναμμα και την καύση των κεριών. Ο νάρθηκας στολίζεται εσωτερικά και εξωτερικά με αγιογραφίες και διάφορα μοτίβα, οι αγιογραφίες που απεικονίζονται εκεί είναι: οι Αρχαγγέλοι Μιχαήλ και Γαβριήλ και οι Αγίες: Φωτεινή και Βαρβάρα. Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος και ο Προφήτης Ηλίας βρίσκονται από την εσωτερική πλευρά του νάρθηκα. Επίσης, πάνω από το νάρθηκα βρίσκεται ο γυναικωνίτης· η σκάλα που οδηγεί σ' αυτόν βρίσκεται στο δεξί κλίτος του Ναού. Στο χώρο του γυναικωνίτη φυλάσσονται οι παλαιές εικόνες [3] που έφεραν οι κάτοικοι ως πρόσφυγες από το Λεωντάριον (Ασλαάν) στη νέα πατρίδα. Ακόμη, υπάρχουν και νεότερες εικόνες που εξυπηρετούν τις ανάγκες του Ναού.

Στον κύριο ναό βρίσκονται τα προσκυνητάρια, τέσσερα μεγάλα και δύο μικρότερα, όλα ξυλόγλυπτα διαφόρων εποχών. Εκεί απεικονίζονται από αριστερά προς τα δεξιά οι ιερές εικόνες του Προφήτη Ηλία, του Αγίου Αθανασίου, της παλαιάς εικόνας της Παναγίας που θεωρείται θαυματουργή, του Αγίου Γεωργίου, του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, του Ιωάννου του Προδρόμου και της Κυρίας Θεοτόκου. Ο ναός έχει στασίδια και καρέκλες για την ανάπαυση των πιστών, τον Δεσποτικό Θρόνο, τα δύο ψαλτήρια, δεξί και αριστερό, και το περίτεχνο τέμπλο του ναού. Τέλος είναι το Ιερό, όπου βρίσκεται η Αγία Τράπεζα, το Διακονικό, η Αγία Προσκομιδή και διάφορα άλλα έπιπλα και σκευή για την τέλεση των μυστηρίων.

Συνεχίζοντας, ο κύριος ναός αποτελείται από τρία κλίτη· το μεσαίο κλίτος, το δεξί κλίτος (των ανδρών) και το αριστερό κλίτος (των γυναικών). Τα κλίτη χωρίζονται μεταξύ τους με αρχαιοπρεπείς κολώνες. Οι έξι κολώνες του Ναού είναι οκτάγωνες με βάσεις από καφετή γρανίτη, το στέλεχος τους είναι πορφύρο, με κιονόκρανα επίχρυσα ιωνικού ρυθμού. Δύο μικροί πορφύροί κίονες δωρικού ρυθμού με επίχρυσα κιονόκρανα και βάσεις κυκλικές και επίχρυσες χωρίζουν το νάρθηκα από τον κύριο ναό. Επιπροσθέτως, σε κάθε μεγάλο κίονα είναι αγιογραφημένος ένας προφήτης της παλαιάς διαθήκης. Στο κεντρικό κλίτος υπάρχει ο αρχιερατικός θρόνος ξυλόγλυπτος, ευμεγέθης και υψηλός. Πιο μπροστά από τον θρόνο υπάρχουν τα ψαλτήρια, δεξί και αριστερό, με τα ανάλογα βιβλία. Παραπλεύρως των ψαλτηρίων, μπροστά στην Ωραία Πύλη, υπάρχουν τα Ιντέκια, μπρούντζινα του 1863.

Το ταβάνι του Ναού είναι ξύλινο με διάφορα κοσμητικά στοιχεία και ροζέτες από τις οποίες κρέμονται πολυέλαιοι επίχρυσοι σε διάφορα μεγέθη και σχήματα. Στο κέντρο της οροφής βρίσκεται ο Παντοκράτωρ ρωσικής τεχνοτροπίας. Οι τοιχογραφίες είναι διαφόρων αγιογράφων με βυζαντινές μορφές αγίων. Για την ανάπαυση των πιστών υπάρχουν ξυλόγλυπτα στασίδια και καθίσματα. Το τέμπλο του Ναού χωρίζει τον κύριο ναό από το Ιερό, τα Αγία των Αγίων. Σ' αυτό υπάρχουν η κεντρική πύλη που ονομάζεται Ωραία Πύλη, η οποία χρησιμοποιείται μόνο από τους ιερείς, και η νότια με την βόρεια πύλη με παραστάσεις των Αρχαγγέλων Γαβριήλ και Μιχαήλ αντίστοιχα. Επάνω από την Ωραία Πύλη είναι η παράσταση του μυστικού δείπνου. Στα δεξιά είναι οι εικόνες του Χριστού, του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και Βαπτιστή, του Απόστολου Παύλου και του Αγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου του Μυροβλήτου. Από τα αριστερά του τέμπλου είναι οι εικόνες της Παναγίας, του Προφήτη Ηλία, του Αγίου Αθανασίου Πατριάρχη Αλεξανδρείας και, τέλος, η Αγία, μεγαλομάρτυς Παρασκευή η Ρωμαία, έργο της αδελφότητας Αβραμέων Νέας Σκήτης Άγιον Όρος, έτ. 1965. Πάνω από αυτό το εικονοστάσι υπάρχουν οι παραστάσεις των δώδεκα Αποστόλων. Στο κέντρο του τέμπλου υπάρχει ο Εσταυρωμένος. Αριστερά του βρίσκεται η Παναγία και δεξιά του ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος. Ο Εσταυρωμένος πατάει πάνω σε δύο δράκους. Η Ωραία Πύλη κλείεται με δύο βημόθυρα, που έχουν την παράσταση του Ευαγγελισμού και με το καταπέτασμα από κόκκινο βελούδινο ύφασμα. Μέσα στο ιερό, στο κέντρο, υπάρχει στολισμένη με ανάγλυφα υφάσματα η Αγία Τράπεζα με το Ευαγγέλιό της, δύο λυχνίες-καντήλες, δύο κηροπήγια και το αρτοφόρειο, όπου φυλάσσεται η Θεία κοινωνία για έκτακτες περιστάσεις. Όλα αυτά τα ιερά σκευή είναι επίχρυσα. Στο κέντρο της κόγχης είναι ο Εσταυρωμένος με τα δύο λυπητερά, Παναγία και Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος. Στα αριστερά βρίσκεται το παστοφόρειο, στο οποίο φυλάσσονται τα άμφια των ιερέων και στα δεξιά είναι το σκευοφυλάκειο του Ναού με τα ιερά σκευή και η Προσκομιδή, όπου γίνεται η προετοιμασία των Τιμίων Δώρων. Ακόμη, στο ιερό φυλάσσονται ιερά σκευή, παλαιά, από την πατρίδα με ρωσικά γράμματα.

Το δάπεδο του ναού αποτελείται από πλακίδια μωσαϊκού. Όλος ο ναός είναι αγιογραφημένος με βυζαντινές τοιχογραφίες. Όλα τα παράθυρα της εκκλησίας, μικρά και μεγάλα, είναι από χρωματιστό ύαλο και μέσα στο χώρο της εκκλησίας εισχωρεί άπλετο φως. Σε κάθε εικόνα του τέμπλου κρέμεται μια επίχρυση καντήλα με σμάλτινη κυκλική διακόσμηση, ενώ στην κόγχη του ιερού καίει ακοίμητη η καντήλα του Ιερού.

Η ενορία

Η ενορία αριθμεί περίπου 400 άτομα εκ των οποίων τα 300 είναι γκαγκαβούζικης καταγωγής [4] και 100 περίπου άτομα παλλινοστούτων ελλήνων από την πρώην Σοβιετική ένωση και 5 οικογένειες Ρομά ελληνορθόδοξων. Ο κύριος πληθυσμός των ενοριτών είναι πρόσφυγες από το Λεωντάριο (Ασλαάν) της Ανατολικής Θράκης απ' όπου ήρθαν στην Ελλάδα το 1922. Γι αυτό το λόγο ο Ναός έχει διάφορα κειμήλια από την πατρίδα, όπως εικόνες, Αγιοπότητα, Ευαγγέλιο και διάφορα άλλα βιβλία (Συνέντευξη με Π. Αντώνιος Τσομπανίδης)

Οι εφημέριοι

Οι εφημέριοι του Ιερού Ναού από την ίδρυση του μέχρι και σήμερα υπήρξαν οι εξής: πατήρ Χρήστος Παπαδόπουλος και πατήρ Απόστολος Σαπαρίδης, οι δυο αυτοί ιερείς ήταν πρόσφυγες από την πατρίδα. Ο πατήρ Θεόδωρος Γκαγκουρδής, ο πατήρ Ιωάννης Μόραλης, ο πατήρ Γεώργιος Απτότας, ο πατήρ Ιωάννης Δουλγκέρης και ο πατήρ Αντώνιος Τσομπανίδης.

Οι δραστηριότητες του Ναού

Η πανήγυρη του Ναού είναι στις 19 και 20 Ιουλίου. Τις ημέρες αυτές γίνονται οι καθιερωμένες θρησκευτικές ακολουθίες και πραγματοποιούνται διάφορες εκδηλώσεις με έμφαση στην τοπική γκαγκαβούζικη παράδοση και όχι μόνο.

Εκτός από τα παραπάνω δρώμενα, η ενορία έχει τις εξής παρακάτω εκδηλώσεις:

1. Κατηχητικά σχολεία για παιδιά, κύκλος μελέτης Αγίας γραφής ανδρών και γυναικών.
2. Το μυστήριο της εξομολογήσεως.
3. Δανειστική βιβλιοθήκη του Ναού και του πνευματικού κέντρου.
4. Εκδηλώσεις φιλανθρωπίας στον πάσχοντα συνάνθρωπο π.χ. διανομή ρουχισμού, τροφίμων, χρηματική ενίσχυση κ.λπ.
5. Διάφορες πολιτιστικές συναντήσεις στο πνευματικό κέντρο με την συμπαράσταση και βοήθεια του μορφωτικού συλλόγου γυναικών Παλιάς Σαγήνης (Συνέντευξη με Π. Αντώνιο Τσομπανίδη).

Κοιμητηριακό παρεκκλήσιο Αγίου Λαζάρου

Κατά το έτος 1984-1985 με απόφαση της τότε επιτροπής χτίζεται στα κοιμητήρια το παρεκκλήσιο του Αγίου Λαζάρου, με αποθηκευτικό χώρο για τη φύλαξη των εργαλείων για τη διάνοιξη τάφων. Εξωτερικά είναι ένα απλό κτήριο χτισμένο με μεγάλα τούβλα και τσιμέντο. Η οροφή του είναι από τσιμεντένια πλάκα, όπου αργότερα προστέθηκε κεραμοσκεπή. Δεν έχει τα χαρακτηριστικά ενός λατρευτικού χώρου. Εσωτερικά το παρεκκλήσιο είναι μονόχωρο, όπου το ιερό χωρίζεται από κιγκλίδωμα. Οι τοίχοι είναι διακοσμημένοι με φορητές εικόνες και αγιογραφίες. Τα θυρανοίξια του παρεκκλησίου έγιναν επί εφημερίας του πατρός Γεωργίου Απτότα. Εορτάζει την ημέρα του Αγίου Λαζάρου, η οποία είναι πάντοτε ημέρα Σάββατο και είναι κινητή εορτή (Συνέντευξη με Π. Αντώνιο Τσομπανίδη).

Ιερό παρεκκλήσιο των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης των Ισαποστόλων

Με τη μετεγκατάσταση των κάτοικων στην νέα ενορία και, αφού γκρεμίστηκε ο ναός που υπήρχε στο παλαιό χωριό και με τα υλικά του κτίστηκε ο ευκτήριος οίκος στην νέα ενορία, ο χώρος του ναού έμεινε κενός για δεκαετίες. Στο μέρος όπου ήταν η Αγία Τράπεζα έβαλαν ως ορόσημο μία πέτρα για να μην καταπατείται ο Ιερός χώρος. Σε εκείνο το σημείο χριστιανοί και μουσουλμάνοι άναβαν κεριά. Επί εφημερίας του αιμνήστου πατρός Ιωάννη Δουλγκέρη και με την προτροπή του χτίζεται το παρεκκλήσιο αυτό με τη συνδρομή και βοήθεια χριστιανών και μουσουλμάνων κατοίκων της περιοχής. Η θεμελίωση του παρεκκλησίου έγινε στις 10/7/1992 και τα θυρανοίξια του έγιναν στις 20/5/1993 υπό του Μακαριστού Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ.κ. Νικηφόρου. Το ναΐδριο είναι μονόχωρο, αρκετά μεγάλο, με δύριχη κεραμοσκεπή. Μπροστά του βρίσκεται ξύλινο αΐθριο. Το δάπεδο του είναι μαρμαροστρωμένο, έχει τούβλινο τέμπλο με επένδυση ξύλου όπου εντός του βρίσκεται το Ιερό του ναΐδριου. Είναι εξ ολοκλήρου αγιογραφημένος ο εσωτερικός χώρος και έχει τα ανάλογα εκκλησιαστικά έπιπλα. Δίπλα είναι το καμπαναριό του παρεκκλησίου που εφάπτεται σε αυτό. Ο αύλιος χώρος είναι επενδυμένος με πλάκες πεζοδρομίου και ο χώρος οριοθετείται με ψιλά μαύρα κάγκελα. Υπάρχει επίσης το πνευματικό κέντρο και άλλοι βοηθητικοί χώροι. Επίσης στα αριστερά του ναΐδριου υπάρχει προσκυνητάρι της αγίας Παρασκευής.

Η απόφαση, για να εορτάζεται προς τιμήν των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, πάρθηκε ομαδικά από τους ενορίτες, για να μην συμπίπτουν οι εορτασμοί της παλαιάς ενορίας με την νέα ενορία, αφού πριν ο ναός ήταν επ' ονόματι του Προφήτου Ηλίου. Οι Άγιοι, Κωνσταντίνος και Ελένη, εορτάζουν από την παραμονή, 20 με 21 Μαΐου όπου και τελούνται εκκλησιαστικές πανηγυρικές ακολουθίες και χορευτικές εκδηλώσεις, με τη συμμετοχή και άλλων Πολιτιστικών Συλλόγων από τη γύρω περιοχή. (Συνέντευξη με Π. Αθανάσιο Παπαδόπουλο, κ. Εμίν Αλήογλου, κ. Παναγιώτη Πασχαλίδη κα. Σεβγκί, κα. Ρεσιντέ Αρναούτογλου και κ. Γκαλίπ Σαίτογλου.)

Η Αγία Παρασκευή εορτάζει στις 26 Ιουλίου. Αφ' εσπέρας και ανήμερα της Αγίας τελούνται μόνο θρησκευτικές ακολουθίες.

Σημειώσεις

- [1] Τα γκαγκαβούζικα είναι προφορικά, ενώ συμβολικά χρησιμοποιείται η κυριλλική γραφή.
- [2] Καραμανλίδικη γλώσσα είναι η τουρκική γλώσσα με ελληνικούς χαρακτήρες.
- [3] Οι παλαιές εικόνες είναι έργα του εργοστασίου αγιογραφίας της Ανδριανουπόλεως.
- [4] Γκαγκαβούζιδες ονομάζονται οι έλληνες ορθόδοξοι χριστιανοί που είναι τουρκόφωνοι.

Βιβλιογραφία

Αρχεία του Ιερού Ναού Προφήτου Ηλίου.

Προφορικές μαρτυρίες

Π. Αθανάσιος Παπαδόπουλος

Π. Αντώνιος Τσομπανίδης

κ. Εμίν Αλήογλου

κα. Θεόπη Λελιοπούλου

κ. Αθανάσιος Ουρουμίδης

κ. Ιωάννης Πασχαλίδης

κ. Χρήστος Πασχαλίδης

κ. Παναγιώτης Πασχαλίδης

κ. Στέργιος Τοπαλίδης

κ. Αικατερίνη Τοπαλίδου

κ. Γκαλίπ Σαίτογλου

κα. Σεβγκί

κα. Ρεσιντέ Αρναούτογλου

κ. Στέφανος Κεσεόπουλος

κ. Ευάγγελος Παρασκευάς

ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΝΟΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΟΙΚΟΥ ΕΥΓΗΡΙΑΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Κωνσταντίνα Αγγελίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας έρευνας - μελέτης είναι η δημιουργία ενός επιχειρηματικού σχεδίου για την ίδρυση μιας σύγχρονης επιχείρησης, που δραστηριοποιείται στον κλάδο της παροχής υπηρεσιών σε άτομα της τρίτης ηλικίας. Αναφερόμαστε δηλαδή, στο επιχειρηματικό σχέδιο ενός εκσυγχρονισμένου και καινοτόμου οίκου ευγηρίας στη Νέα Ορεστιάδα. Ερευνώνται οι λόγοι απουσίας του από την πόλη, η δυνατότητα ίδρυσής του καθώς και ο κοινωνικός και οικονομικός αντίκτυπός του στην περιοχή. Ερωτήσεις όπως: «Γιατί δεν ιδρύθηκε μια Μονάδα ως τώρα;» ή «Πόσο κοστίζει ένα τέτοιο έργο;» αλλά και «Είναι κερδοφόρα αυτή η επένδυση;», βρίσκουν απαντήσεις σε αυτήν εδώ τη μελέτη. Ταυτόχρονα, εξετάζονται τα οφέλη που θα αποκομίσουν οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, οι ένοικοι δηλαδή του Οίκου Ευγηρίας, οι έμμεσα ενδιαφερόμενοι που είναι οι οικογένειες των ενοίκων της Μονάδας, αλλά και τα οφέλη που θα αποκομίσει ο κοινωνικός περίγυρος, αφού θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας από ένα τέτοιο έργο και όλα τα φυσικά συνακόλουθα στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του τόπου. Συμπερασματικά, το επιχειρηματικό σχέδιο για την ίδρυση ενός οίκου ευγηρίας στη Νέα Ορεστιάδα μελετάει την ίδρυση/εγκατάστασή του, την οικονομική βιωσιμότητά του και τα πολλαπλά οφέλη που θα καρπωθούν οι κάτοικοι της πόλης.

Λέξεις κλειδιά: Επιχειρηματικό σχέδιο, οίκος ευγηρίας, μονάδα φροντίδας ηλικιωμένων

Εισαγωγή

Η Νέα Ορεστιάδα είναι μια σύγχρονη ελληνική πόλη. Αποτελεί σημαντικό αγροτικό και εμπορικό κέντρο της βορειοανατολικής Ελλάδας, με σιδηροδρομική και οδική σύνδεση. Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, ο δήμος Ορεστιάδας το 2011 κατέγραψε 37.695 κατοίκους. Από αυτούς, ένα ποσοστό 28% είναι ηλικίας άνω των 60 ετών, δηλαδή 10.555 κάτοικοι. Είναι ένας αριθμός καθόλου ευκαταφρόνητος ώστε μια περιοχή να έχει έναν τουλάχιστον οίκο ευγηρίας (Ελληνική Στατιστική Αρχή 2011).

Η στρατηγική που θα ακολουθήσει η εταιρία «ΘΑΛΠΩΡΗ» θα είναι συνυφασμένη με την εμπιστοσύνη και το σεβασμό προς τις ανάγκες που εξυπηρετεί. Γεγονός αποτελεί ότι δεν υπήρξε τέτοιου είδους Μονάδα στο παρελθόν στην περιοχή ώστε να εξοικειωθούν οι κάτοικοι (άμεσα και έμμεσα ενδιαφερόμενοι) με αυτού του είδους την υπηρεσία. Παράλληλα, μέσα από μια καλώς σχεδιασμένη ενέργεια πρόωθησης, θα προβληθούν και ευκαιρίες εργασίας που θα δοθούν στην περιοχή (Deakins & Freel 2007).

Παρακάτω περιγράφεται το επιχειρηματικό μοντέλο, ώστε να καταστεί κατανοητό γιατί ένα τέτοιο έργο είναι όχι μόνο απαραίτητο αλλά και εφικτό να πραγματοποιηθεί (Startup.gr 2013).

Ανάλυση παρεχόμενης υπηρεσίας

Πρόταξη Αξίας της επιχείρησης

Ως πρωταρχικός στόχος ίδρυσης μιας τέτοιας μονάδας θεωρείται η επίλυση του βασικού προβλήματος της περίθαλψης που αντιμετωπίζει η Τρίτη ηλικία. Οι οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις έχουν επηρεάσει και τις βαθύτερες δομές της κοινωνίας που αφορούν στη μέριμνα των ηλικιωμένων, οι οποίοι λάμβαναν φροντίδα από τον οικογενειακό περίγυρο (WHO 2017).

Επιδιώκοντας λοιπόν η μονάδα ΘΑΛΠΩΡΗ να εξασφαλίσει αυτή τη φροντίδα στους ηλικιωμένους της περιοχής, προχωρά στην ίδρυση ενός τέτοιου χώρου, ο οποίος θα αφογκράζεται τις ανάγκες κάθε ανθρώπου όπως αυτές ορίζονται και από την πυραμίδα Maslow. Η λειτουργία ενός τέτοιου χώρου θα διασφαλίζει τη διαμονή, τη διατροφή, την περιποίηση και φροντίδα της υγείας και την ψυχική και συναισθηματική ασφάλεια ενός ανθρώπου της Τρίτης ηλικίας, μέσα από τη δημιουργική απασχόληση που θα σχεδιάζει και

θα υλοποιεί σε καθημερινή βάση το εξειδικευμένο προσωπικό της μονάδας, έτσι ώστε τα άτομα αυτά να νιώθουν ικανά, δυνατά, δημιουργικά και ευτυχημένα (Αβερντισιάν-Παγοροπούλου 2000).

Προσεγγίζοντας την πλευρά του πελάτη, ξεχωρίζουν οι επιθυμίες, οι φόβοι του και οι ανάγκες του.

Επιθυμίες: Ως επιθυμίες των ενοίκων συνήθως αναφέρονται μόνο η τροφή και η στέγη. Αυτό γιατί οι ίδιοι δυσκολεύονται να εκφράσουν τις επιθυμίες τους, τις ανάγκες τους και τα συναισθήματά τους. Επομένως η ασφάλεια, η άνεση και το φιλικό περιβάλλον είναι οι πρώτες επιθυμίες κάποιου που θα αφήσει το σπίτι του και έπονται η έκφραση, η δημιουργικότητα και η κοινωνικοποίηση. Εδώ, υπεισέρχεται η Μονάδα με το εξειδικευμένο προσωπικό της (ψυχολόγο, κοινωνιολόγο), να βοηθήσει τους ενοίκους της, όχι μόνο να αναγνωρίσουν τις επιθυμίες τους αλλά ταυτόχρονα, να τις καλύψουν.

Φόβοι: Οι φόβοι σε τέτοιες περιπτώσεις αφορούν στο άγνωστο με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος ο ένοικος, ο φόβος της αποξένωσης από την οικογένεια του και της μη αποδοχής του πλέον. Στη Μονάδα, οι ένοικοι θα ανήκουν σε ένα σύνολο με παρόμοιους προβληματισμούς. Θα είναι, επομένως, σε θέση να κατευνάσουν αυτές τις αγωνίες τους, μέσα από μια συλλογική προσπάθεια εκτός της εξατομικευμένης, ώστε να ξεπεράσουν τις αγωνίες τους.

Ανάγκες: Οι ανάγκες που επιθυμούν να καλύψουν οι ένοικοι αφορούν στη φροντίδα μέσω της διατροφής, της διαμονής και της ιατρικής εξασφάλισης, την ένταξη σε ένα κοινωνικό σύνολο που τους αρέσει και τους εκφράζει, αλλά και τη δημιουργική απασχόληση και σωματική άσκηση. Όλα αυτά, ο οίκος ευγηρίας μπορεί να τα παρέχει, μέσα από τα προγράμματα που σχεδιάζει ώστε να ικανοποιούνται όλες οι ανάγκες που προκύπτουν.

Υποκατάστατα: Είναι οι υπηρεσίες στις οποίες απευθύνονται τώρα οι πελάτες εν ελλείψει ενός οίκου ευγηρίας. Το Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» το οποίο είναι κρατικό και ανανεώνεται η λειτουργία του και η δυνατότητα να έχει κάποιος μια αποκλειστική νοσοκόμα στο σπίτι, εφόσον οικονομικά το αντέχει. Από την πλευρά της Μονάδας, υπάρχει το παρεχόμενο προϊόν/υπηρεσία με τα εξής:

Χαρακτηριστικά (Features): Από την βιβλιογραφική έρευνα σχετικά με το σχεδιασμό της Μονάδας προέκυψαν επιστημονικά δεδομένα που προτείνουν τους χώρους σχεδιασμένους εργονομικά ώστε να προάγουν την ηρεμία αλλά και την εγρήγορση όταν αυτή απαιτείται. Πιο συγκεκριμένα, οι κτιριακές εγκαταστάσεις θα διαθέτουν υψηλής ποιότητας θέρμανση, εξαερισμό και κλιματισμό και θα είναι σχεδιασμένες με σκοπό την εξοικονόμηση ενέργειας σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Βάσει ερευνών προτείνεται μια ιεράρχηση των χώρων με τα παρακάτω στοιχεία:

1. Προσωπικός χώρος: «Το Σπίτι», δωμάτιο (μονόκλινο/δίκλινο) με τουαλέτα/ντουζιέρα.
2. Κοινωνικός χώρος: «Γειτονιά», καθιστικό για την συνάντηση μεταξύ 2-3 ενοίκων.
3. Κοινωνικός χώρος: «Χωριό», σαλόνι, τραπεζαρία, χώροι δημιουργικής απασχόλησης, κήπος και χώρος περιπάτου.

Τα δωμάτια θα είναι σχεδιασμένα με χρώματα σε γκρι ζεστές αποχρώσεις οι οποίες προάγουν την ηρεμία καθώς δεν γίνονται αντιληπτές από τους ηλικιωμένους, ενώ τα κοινόχρηστα μέρη όπως τραπεζαρία, χώροι δημιουργικής απασχόλησης και χώροι φυσικοθεραπείας και γυμναστικής θα είναι ντυμένα σε ανοιχτό κόκκινο, πορτοκαλί και κίτρινο. Δηλαδή, σε χρωματισμούς που είναι ορατοί από τους ηλικιωμένους και γενικότερα είναι χρωματισμοί που ενθαρρύνουν τις δραστηριότητες. Με μια δυναμικά εναλλασσόμενη διακόσμηση, πίνακες ζωγραφικής, χειροτεχνίες και φωτογραφίες καθώς θέλουμε να θυμίζει περισσότερο σε παιδικό σταθμό και όχι ίδρυμα.

Οι χώροι θα χωρίζονται σε δυο περιοχές. Μια περιοχή για φυσικό-σωματικές δραστηριότητες και μια για τις διανοητικές δραστηριότητες.

Ο ένας χώρος θα αποτελείται από το φυσικοθεραπευτήριο και το γυμναστήριο, τα οποία θα είναι κοντά στο ιατρείο για λόγους ασφάλειας και παροχής πρώτων βοηθειών σε έκτακτη περίπτωση. Θα λειτουργούν σύμφωνα με τις οδηγίες του γιατρού και τις προτάσεις των φυσικοθεραπευτών. Θα περιλαμβάνουν Ελλειπτικό Μηχάνημα, Στατικό Ποδήλατο, Διάδρομο και αξεσουάρ στατικής γυμναστικής (λάστιχα, βαράκια) και το σύστημα Wii fit/Wii sports. Το γυμναστήριο θα είναι ενισχυμένο με μαλακό υπόστρωμα στο οποίο οι ένοικοι θα κάνουν τα μαθήματα Yoga εκτελούμενα από εξωτερικούς συνεργάτες και πάντα προσαρμοσμένα στις ικανότητες και ανάγκες των ατόμων της τρίτης ηλικίας. Ο δεύτερος χώρος θα αποτελείται από τα δωμάτια δημιουργικής απασχόλησης και θα παρέχει δραστηριότητες με βασικούς στόχους την κοινωνικοποίηση, τη νοητική ενδυνάμωση, τη διευκόλυνση στην προσαρμογή του ενοίκου στο νέο περιβάλλον, την εκτόνωση και την αποφόρτιση, την παρουσίαση νέων ερεθισμάτων. Τα παραπάνω επιτυγχάνονται με:

- Σταυρόλεξα, ζωγραφική, επιτραπέζια παιχνίδια και τραγούδια.
- Πλέξιμο, κέντημα.
- Συζητήσεις των ενοίκων μεταξύ τους.
- Νοητική ενδυνάμωση με χρήση Η/Υ (εφαρμογές, εκμάθηση χρήσης).
- Μαγειρική με τον Σεφ της μονάδας (εντός της κουζίνας μόνο).
- Ενασχόληση με τον κήπο της μονάδας.

Η λίστα δε σταματά εδώ, καθώς το πρόγραμμα θα προσαρμόζεται στις ανάγκες και στις επιθυμίες των ενοίκων.

Οφέλη: Η ξεκούραση (σωματική, ψυχική και πνευματική), η ποιότητα της καθημερινής διαβίωσης, η κοινωνικοποίηση και η εξέλιξη των ατόμων μέσω της δημιουργικής απασχόλησης αποτελούν τα οφέλη του οίκου ευγηρίας. Σε δεύτερο επίπεδο, επωφελούνται και οι συγγενείς των ενοίκων αφού βλέπουν ότι οι άνθρωποί τους είναι «σε καλά χέρια».

Εμπειρία: Αυτό που αποκομίζει ο ένοικος δεν είναι μόνο η ποιοτική φροντίδα, η αξιοπιστία, η ιατρική παρακολούθηση και το καλό φαγητό. Αυτό που θα αποκομίσει είναι ο καλός τρόπος συμπεριφοράς, η προσωπική υγιεινή, το καθαρό περιβάλλον, η ευγένεια και η ασφάλεια, η κάλυψη αναγκών για κοινωνικοποίηση, η επικοινωνία, η νοητική ενδυνάμωση, η διευκόλυνση προσαρμογής, η επανεκπαίδευση, η έκφραση, η εκτόνωση-αποφόρτιση, η εκγύμναση - άσκηση καθώς και η ανάγκη για τροφοδότηση με νέα ερεθίσματα (Αθανασίου 2014).

Ανάλυση πελατών

Η επιχείρηση έχει πολύ συγκεκριμένο κοινό στο οποίο απευθύνεται άμεσα και αυτό είναι οι άνθρωποι της 3^{ης} ηλικίας, δηλαδή από 65 ετών και άνω. Κάνοντας όμως μια επιπλέον ανάλυση προκύπτει ότι έμμεσα εξυπηρετούνται και οι οικογένειες αυτών (όσοι διαθέτουν).

Πιο συγκεκριμένα, η «ΘΑΛΠΩΡΗ» αφορά άνδρες και γυναίκες ηλικίας άνω των 65 ετών, με μεσαίο εισόδημα τουλάχιστον, είτε μπορούν να αυτό-εξυπηρετηθούν, είτε όχι. Στους μη – αυτοεξυπηρετούμενους ανήκουν άνθρωποι με διανοητικά προβλήματα όπως είναι η Άνοια και η Νόσος Alzheimer. Άνθρωποι με κινητικά προβλήματα είτε λόγω ατυχήματος (κατάγματα, εγχειρήσεις, εγκεφαλικά), είτε αδυναμίας λόγω ηλικίας. Επίσης, η μονάδα θα μπορεί να φιλοξενήσει διαβητικούς και καρκινοπαθείς κατόπιν συνεννόησης με το οικογενειακό περιβάλλον και το προσωπικό της μονάδας.

Επομένως, η «ΘΑΛΠΩΡΗ» απευθύνεται σε άτομα με ψυχο-συναισθηματικές μεταβολές που οφείλονται στο γήρας και στην αίσθηση ότι η ζωή τους είναι στη δύση της, ανθρώπους που χάσανε το ζευγάρι τους, άτομα που χρειάζονται φαρμακευτική παρακολούθηση αλλά αδυνατούν να τηρήσουν ένα πρόγραμμα με αποτέλεσμα να θέτουν τη ζωή τους σε κίνδυνο.

Επίσης, η ΘΑΛΠΩΡΗ απευθύνεται σε άτομα που η οικογένειά τους τους φροντίζει ή συστεγάζονται αλλά δε μπορούν να τους αφήσουν χωρίς παρακολούθηση για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ταυτόχρονα, ο οίκος ευγηρίας αποβλέπει και σε ανθρώπους που έχουν ανεπτυγμένες όλες εκείνες τις σωματικές ικανότητες ώστε να εξυπηρετούνται στην καθημερινότητά τους, όμως αποζητούν δραστηριότητες που θα τους διεγείρουν την όρεξη για ζωή, κοινωνικοποίηση και χαρά, αντί της καθημερινής ανιαρής ρουτίνας που βιώνουν, δίνοντας τους ένα σύνολο στο οποίο θα ανήκουν και θα συμμετέχουν ενεργά.

Στρατηγική Ανάλυση

Ανάλυση Εξωτερικού Περιβάλλοντος

Εξωτερικό Μακρο-Περιβάλλον (PEST Analysis)

Πολιτικοί Παράγοντες (P)

Η επιχείρηση καλείται να λειτουργήσει σε περιβάλλον πολιτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων. Η οικονομική κρίση αφορά τον Οικονομικό τομέα το Δημοσιονομικό, και τον τομέα της Υγείας που είναι αυτός που μας αφορά στην παρούσα φάση. Ολόκληρος ο κλάδος βρίσκεται σε αναδιοργάνωση προσπαθώντας να προσαρμοστεί στα δεδομένα της εποχής με αποτέλεσμα να υπολειτουργεί. Οι ασφαλιστικοί φορείς ελάχιστα καλύπτουν πλέον και απαιτούν όλο και μεγαλύτερες εισφορές (Κέφης 2005).

Οικονομικοί Παράγοντες (E)

Βάσει του καταστατικού της η επιχείρηση «ΘΑΛΠΩΡΗ Μονοπρόσωπη ΙΚΕ», φορολογείται με ποσο-

στό 29% επί των κερδών, σύμφωνα με το Νόμο 4172/Άρθρο 58 (StartupGreece 2017). Υπάρχει μειωμένη αγοραστική δύναμη μετά τις περικοπές που έχουν υποστεί οι μισθοί και οι συντάξεις σε Δημόσιο αλλά και Ιδιωτικό τομέα. Η κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών περιορίζεται στα αναγκαία. Τέλος, υπάρχει αυξημένη προσφορά εργαζομένων στον Τομέα Υγείας αφού δεν απορροφώνται τα τελευταία χρόνια, ούτε το νοσηλευτικό προσωπικό ούτε το ιατρικό.

Κοινωνικοί Παράγοντες (S)

Η μοναξιά και ο φόβος του θανάτου ήταν πάντα από τις μεγαλύτερες έγνοιες του ανθρώπου. Οι αυξημένες υποχρεώσεις και οι πολύωρες εργασίες οδηγούν τους ανθρώπους στην αποξένωση. Η έλλειψη δραστηριοτήτων για την Τρίτη ηλικία τους υποβάλλει σε μια ανιαρή καθημερινότητα χωρίς ενδιαφέρον και λόγο ύπαρξης. Οι περισσότεροι από αυτούς είχαν μάθει σε μια καθημερινή ρουτίνα με την εργασία τους και αυτό τώρα δεν υπάρχει και μάλιστα αδυνατεί να αντικατασταθεί από άλλη πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, η πεποίθηση ότι η εισαγωγή σε μια Μονάδα Φροντίδας μοιάζει με κατάντια αφού δεν γνώρισαν ποτέ τις υπηρεσίες που παρέχονται ή γνώρισαν τη άσχημη πλευρά από Γηροκομεία που δυσφημίσανε το χώρο.

Τεχνολογικοί Παράγοντες (T)

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που ακολουθεί τις εξελίξεις στον Τεχνολογικό Τομέα με αργούς ρυθμούς. Η τεχνολογία στον τομέα της Υγείας και της Φροντίδας αναπτύσσεται ραγδαία. Στην φροντίδα της Μονάδας θα ενσωματωθούν και οι νέες τεχνολογίες, ώστε οι ένοικοι να εξοικειωθούν με τη χρήση τους προς ίδιο όφελος.

Εξωτερικό Μίκρο-Περιβάλλον - 5 Δυνάμεις του Porter

Είσοδος Νέων Ανταγωνιστών

Η απειλή μιας νέας επιχείρησης στον κλάδο των οίκων ευγηρίας είναι μεσαίας ή μικρής δυναμικότητας. Αυτό προκύπτει αφενός λόγω της γεωγραφικής θέσης της Νέας Ορεστιάδας. Σε συνάρτηση με τα δημογραφικά στοιχεία της σχετικά με το πλήθος των κατοίκων, αποτελούν έναν προορισμό που δύσκολα κανείς επενδύει. Επιπλέον, στα προηγούμενα έρχεται να προστεθεί το γεγονός του κόστους μιας τέτοιας επιχείρησης, το οποίο είναι απαγορευτικό για πειραματισμούς.

Διαπραγματευτική Δύναμη των Προμηθευτών

Στην συγκεκριμένη επιχείρηση υπάρχουν δυο κατηγορίες προμηθευτών. Η μια είναι αυτή των προμηθευτών του εξοπλισμού και η άλλη αυτή με τους σταθερούς προμηθευτές που αφορούν στα τρόφιμα, τα αφεψήματα και ιατροφαρμακευτικό υλικό. Και οι δυο κατηγορίες προμηθευτών είναι εξίσου σημαντικές αφού καθορίζουν το κόστος κατασκευής και της μετέπειτα λειτουργίας.

Διαπραγματευτική Δύναμη Αγοραστών

Οι συγκεκριμένες υπηρεσίες που παρέχει ο οίκος ευγηρίας είναι μοναδικές στην περιοχή αφού όπως αναφέρθηκε, ο επόμενος κοντινότερος βρίσκεται στην Αλεξανδρούπολη, ενώ το κράτος δεν προσφέρει τέτοιου είδους υπηρεσίες. Να γίνει υπενθύμιση ότι το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» δεν είναι Μονάδα/Οίκος Ευγηρίας, όπως επίσης και το επικείμενο Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων που σχεδιάζει ο Δήμος Ορεστιάδας. Και τα δυο αποτελούν διαφορετικού είδους υπηρεσία και μόνο υποκατάστατα μπορούν να θεωρηθούν. Επίσης τα «Κλειστά Νοσήλια» (είδος επιδόματος για την εισαγωγή και διαμονή σε γηροκομείο) έχουν πάψει να ισχύουν μετά από την είσοδο της χώρας στην οικονομική κρίση.

Υφιστάμενος Ανταγωνισμός και Υποκατάστατα Προϊόντα

Στο είδος αυτής της επιχείρησης δεν υπάρχει αυτός καθαυτός ανταγωνισμός αφού όπως ειπώθηκε και παραπάνω δεν υπάρχει 2^{ος} οίκος ευγηρίας στην περιοχή. Ο μόνος ανταγωνισμός λοιπόν, που μπορεί να υποστεί η επιχείρηση είναι από την υπάρχουσα κατάσταση και αυτή είναι τα προγράμματα «Βοήθεια στο Σπίτι», φροντίδα από την οικογένεια και φυσικά για τους πιο εύπορους μια αποκλειστική βοήθεια στο σπίτι. Επειδή όμως πρόκειται για διαφορετικές καλύψεις αναγκών, ο παρών ανταγωνισμός και τα υποκατάστατα αποτελούν μικρό κίνδυνο για την επιχείρηση (Fahy & Jobber 2014).

Μήτρα Ανάλυσης Ανταγωνιστικού Προφίλ (CPM)

Προκειμένου να καθοριστούν οι βασικοί ανταγωνιστές, δημιουργήθηκε ο πίνακας ανάλυσης ανταγωνιστι-

κού προφίλ όπου συγκρίνεται η ΘΑΛΠΩΡΗ με τις τρεις βασικές ομάδες ανταγωνισμού. Τοποθετούνται οι ανταγωνιστικοί παράγοντες όπου ο καθένας βαθμολογείται από 0-5 (καθόλου σημαντικό έως πάρα πολύ σημαντικό) σύμφωνα με τον αντίκτυπο που έχουν στον κάθε ανταγωνιστή. Σημαντικότεροι παράγοντες αποτελούν η στέγαση και η σίτιση. Αυτό είναι και η ειδοποιός διαφορά της Μονάδας από τις άλλες υπηρεσίες. Οι αμέσως επόμενοι σημαντικοί παράγοντες είναι η δημιουργική απασχόληση και οι κοινωνικές συναναστροφές. Μέσα από συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν με άτομα της τρίτης ηλικίας και τους μελλοντικά ενδιαφερόμενους, τα παραπάνω αποτελούν βασικό λόγο για την προτίμηση μιας Μ.Φ.Η., αφού η μοναξιά τους φοβίζει. Επόμενα σε σειρά σπουδαιότητας είναι η ιατροφαρμακευτική φροντίδα και η καθαριότητα. Σε αυτές τις ηλικίες είναι μείζονος σημασίας αυτός ο παράγοντας αφού στατιστικά όλοι πάσχουν από μια χρόνια ασθένεια ή πάθηση που τους ταλαιπωρεί και χρειάζονται ειδική μέριμνα με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να φροντίσουν την προσωπική τους υγιεινή και την καθαριότητα του χώρου τους. Στο τέλος κατανέμονται οι παράγοντες του κόστους της υπηρεσίας, της τοποθεσίας της Μονάδας και το κατά πόσο συνηθισμένοι είναι σε αυτήν την υπηρεσία οι ενδιαφερόμενοι. Το γεγονός ότι τοποθετήθηκαν τελευταίοι οι ανωτέρω παράγοντες, δεν τους καθιστά ασήμαντους. Οι διαχωρισμοί κρίθηκαν σε πολύ λεπτά σημεία για την επίτευξη της μίθρας ανταγωνιστικότητας. Η επιχείρηση υπερτερεί όχι μόνο στην κάλυψη βασικών αναγκών, όπως στέγαση, σίτιση και ιατρονοσηλευτική μέριμνα αλλά και σε επιπλέον ανάγκες όπως είναι η δημιουργική απασχόληση και η κοινωνική συναναστροφή.

Ανάλυση Εσωτερικού Περιβάλλοντος

Πόροι της επιχείρησης

Οι πόροι μιας επιχείρησης μπορούν να είναι είτε υλικοί είτε άυλοι. Στους υλικούς πόρους ανήκουν οι ανθρώπινοι, οι φυσικοί, οι χρηματοοικονομικοί. Παράλληλα, στους άυλους πόρους συγκαταλέγονται οι τεχνολογικοί, οι πόροι καινοτομίας, η φήμη και οι οργανωτικοί. Δεν αρκεί όμως μόνο αυτό. Μια επιχείρηση πρέπει να είναι επίσης σε θέση να τους συνδυάζει ώστε να δημιουργεί ικανότητες διαχείρισης και αλλαγής τους. Οπότε, οι ικανότητες μιας επιχείρησης προκύπτουν από τον συνδυασμό και την ολοκλήρωση μιας ομάδας πόρων.

Ανθρώπινο Δυναμικό της επιχείρησης ΘΑΛΠΩΡΗ

Θεμέλιος λίθος της επιχείρησης είναι το ανθρώπινο δυναμικό της. Αυτοί λοιπόν που θα την αποτελούν είναι:

Ένας (1) Γενικός Ιατρός, οχτώ (8) Νοσηλευτές ή Βοηθοί, ένας (1) Φυσικοθεραπευτής, ένας (1) Κοινωνικός Λειτουργός, ένας (1) Ψυχολόγος, οχτώ (8) Κοινωνικοί Φροντιστές, ένας (1) Γυμναστής, δύο (2) Φύλακες, ένας (1) Μάγειρας, δύο (2) Βοηθοί Μάγειρα, τρεις (3) Υπάλληλοι Cafe/Αναψυκτηρίου, τέσσερις (4) Τραπεζοκόμοι, τέσσερις (4) Καθαρίστριες, ένας (1) Συντηρητής, ένας (1) Κηπουρός, ένας (1) Λογιστής και ένας (1) Διοικητικός Υπεύθυνος.

Φυσικοί Πόροι της επιχείρησης ΘΑΛΠΩΡΗ

Φυσικοί πόροι της επιχείρησης είναι η τοποθεσία της «ΘΑΛΠΩΡΗ» και οι σύγχρονες εγκαταστάσεις της. Σε ένα χώρο 4.279,30 τμ., περιστοιχισμένο από δέντρα και έναν κήπο και όλα αυτά σε απόσταση μόλις 2 χλμ. από την Κεντρική Πλατεία της Νέας Ορεστιάδας. Με τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις για ασφαλή και άνετη διαμονή 50 ατόμων σε ένα κτίριο που περιλαμβάνει 41 δωμάτια (32 μονόκλινα και 9 δίκλινα) με αυτόνομο λουτρό σχεδιασμένο για ανάγκες ΑμΕΑ, επαγγελματική κουζίνα, cafe-αναψυκτήριο, τραπεζαρία/αίθουσα εκδηλώσεων χωρητικότητας 200 ατόμων, ιατρείο, φυσικοθεραπευτήριο, αίθουσα γυμναστικής, χώρο καθαριστηρίου/πλυντηρίων, χώρο συγκέντρωσης των νοσηλευτριών, γραφεία Διοίκησης και Λογιστηρίου, τρεις αποθήκες και δυο αίθουσες γενικής χρήσης των ενοίκων για δημιουργική απασχόληση και κοινωνικές συναναστροφές.

Χρηματοοικονομικοί Πόροι της επιχείρησης ΘΑΛΠΩΡΗ

Οι πόροι αυτοί αφορούν στη δανειοληπτική ικανότητα της επιχείρησης και τους τρόπους χρηματοδότησής της, τόσο για την δημιουργία, όσο και για την έπειτα λειτουργία της. Η επιχείρηση θα αιτηθεί αρχικά τραπεζικό δανεισμό, ένταξη σε Πρόγραμμα του Αναπτυξιακού Νόμου αλλά και Πρόγραμμα ΕΣΠΑ, ενώ ταυτόχρονα θα αναζητήσει ιδιώτες επενδυτές.

Τεχνολογικοί Πόροι της ΘΑΛΠΩΡΗ

Οι πόροι αυτοί αφορούν κυρίως τον τρόπο με τον οποίο θα διαχειριστεί η επιχείρηση τις νέες τεχνολο-

γίες υπέρ των ενοίκων της. Για παράδειγμα θα γίνει χρήση/εκμάθηση Η/Υ με εφαρμογές που βοηθούν σε περιπτώσεις γεροντικής άνοιας όπως είναι το «Dianoia» που διατίθεται από τη Google Play. Το ίδιο ισχύει και για το Wii Kinetic της Nintendo που απασχολεί τον χρήστη γυμνάζοντάς τον υπό την επίβλεψη γυμναστή. Με αυτόν τον τρόπο η κάθε μέρα θα είναι δημιουργική και ευχάριστη.

Οργανωτικοί Πόροι της επιχείρησης ΘΑΛΠΩΡΗ

Οι οργανωτικοί πόροι αφορούν στην ύπαρξη ενός και μόνο ατόμου που θα «ενορχηστρώσει» όλους τους διαθέσιμους πόρους (υλικούς και άυλους), ώστε να λειτουργεί απρόσκοπτα υπέρ του πελάτη αλλά και της επιχείρησης.

Αυλοί Πόροι της επιχείρησης ΘΑΛΠΩΡΗ

Οι συγκεκριμένοι πόροι αντικατοπτρίζουν το πλεονέκτημα της πρωτοεμφανιζόμενης επιχείρησης στον κλάδο της Υγείας και Περίθαλψης στην περιοχή. Αυτό σημαίνει ότι μέχρι την εμφάνιση του επόμενου ανταγωνιστή στο χώρο, η επιχείρηση θα έχει εδραιωθεί και κατακτήσει μεγάλο μερίδιο της αγοράς. Θα έχει καταφέρει να αποκτήσει φήμη που αφορά στην εικόνα που θα προβάλλει η επιχείρηση προς τους ενοίκους της, τις οικογένειες των ενοίκων, των εν δυνάμει πελατών της, τους προμηθευτές της αλλά και προς τους φορείς της πόλης.

Μήτρα Δυνάμεων – Αδυναμιών – Ευκαιριών – Απειλών

Όλα τα παραπάνω αποτυπώνονται στην Μήτρα Δυνάμεων, Αδυναμιών, Ευκαιριών, Απειλών όπου διαφαίνονται τα δυνατά και αδύνατα σημεία της επιχείρησης σε σχέση με τον ανταγωνισμό καθώς και οι ευκαιρίες και απειλές στο επιχειρησιακό της περιβάλλον (Stutely 2003).

Σχεδιασμός μείγματος Marketing

Προϊόν/Παρεχόμενη Υπηρεσία

Ο οίκος ευγηρίας προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πακέτο φροντίδας στον ηλικιωμένο και αυτό περιλαμβάνει στέγαση και σίτιση, ιατρική και φαρμακευτική μέριμνα, δημιουργική απασχόληση, φυσική άσκηση σύμφωνα με οδηγίες γιατρών και κοινωνικοποίηση. Παράλληλα, λειτουργεί και ως πόλος έλξης για τους υπόλοιπους κατοίκους της περιοχής, διότι διαθέτει χώρο συνάντησης με τους ενοίκους ώστε να περνούν το χρόνο τους μαζί τους και να ψυχαγωγούνται στα τμήματα δημιουργικής απασχόλησης κατόπιν συνεννόησης με τους αρμόδιους του οίκου.

Τιμολογιακή Πολιτική

Η τιμολογιακή πολιτική της επιχείρησης θα διαχωρίζει σε δυο ομάδες τους ενοίκους, στους αυτοεξυπηρετούμενους και στους μη. Επίσης, γίνεται διαχωρισμός στα είδη των δωματίων. Η Μονάδα, θα παρέχει μονόκλινα και δίκλινα δωμάτια στους ενοίκους της. Έπειτα, η χρέωση θα γίνεται ανά διανυκτέρευση και εκπτώσεις στη διαμονή ανά εβδομάδα και ανά μήνα. Παράλληλα, θα υπάρχουν ειδικές προσφορές-εκπτώσεις στους επαναλαμβανόμενους πελάτες-ενοίκους όπως επίσης και στα ζευγάρια και στους συγγενείς, το οποίο θα είναι στο 10%. Επίσης, θα υπάρχει ειδικός διακανονισμός για εκείνους που δεν έχουν εισόδημα τέτοιο ώστε να καλύψει τη διαμονή τους στη Μονάδα, αλλά διαθέτουν κάποιο ακίνητο που μπορεί να δοθεί στη Μονάδα ως αντάλλαγμα των υπηρεσιών της. Οι όροι με τους οποίους θα υπογράφεται η συμφωνία/μεταβίβαση θα ορίζονται με κάθε νόμιμο τρόπο και θα υπογράφεται από τα συμβαλλόμενα μέλη με την παρουσία δικηγόρων ή συμβολαιογράφων. Για την προσέλκυση περισσότερων πελατών, η Μονάδα θα διαχωρίσει τις υπηρεσίες Διαμονής/Διατροφής από τις Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες ώστε να μπορούν όσο το δυνατόν περισσότεροι, να καλύψουν τις ανάγκες τους, σύμφωνα με τις οικονομικές τους δυνατότητές, χωρίς να στερηθούν φροντίδας. Έτσι, μετά από έρευνα και σύγκριση τιμών με άλλες Μονάδες Φροντίδας Ηλικιωμένων (Αλεξανδρούπολης, Αθήνας), ως προς τη διαμονή, τη διατροφή αλλά και την προσφερόμενη υπηρεσία (φροντίδα φιλοξενούμενου), προκύπτει ο παρακάτω πίνακας.

Χρεώσεις Δωματίων (Περιλαμβάνει Πλήρη Διατροφή):

	ΜΟΝΟΚΛΙΝΟ		ΔΙΚΛΙΝΟ	
	ΑΥΤΟ-ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥ-ΜΕΝΟΙ	ΜΗ-ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΥΤΟ-ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥ-ΜΕΝΟΙ	ΜΗ ΑΥΤΟ-ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΟΙ
ΗΜΕΡΑ	50€	50€	50€	50€
ΕΒΔΟΜΑΔΑ	250€	300€	200€	250€
ΜΗΝΑΣ	550€	600€	500€	550€

Πίνακας 1. Χρεώσεις Διαμονής στη ΘΑΛΠΩΡΗ.

Χρεώσεις Δραστηριοτήτων:

Φυσικοθεραπεία	100€/μήνα ή 5€/συμμετοχή
Γυμναστική	25€/μήνα ή 5€/συμμετοχή
Προσχεδιασμένες Δραστηριότητες	50€/μήνα ή 5€/συμμετοχή

Πίνακας 2. Χρεώσεις Δραστηριοτήτων στη ΘΑΛΠΩΡΗ.

Μια δεύτερη πηγή εσόδων αποτελεί το Αναψυκτήριο της Μονάδας το οποίο θα παρέχει αλκοολούχα ποτά, αναψυκτικά, ροφήματα, μικρογεύματα, φρούτα και λιχουδιές (βουτήματα) που θα παρασκευάζονται στη κουζίνα της Μονάδας. Οι τιμές θα είναι προσιτές ώστε να προσελκύουν το κοινό.

Μία τρίτη πηγή εσόδων αποτελεί η παροχή ιατροφαρμακευτικού υλικού στους ενοίκους της Μονάδας, σε τιμές πολύ ευνοϊκότερες του λιανικού εμπορίου. Θα γίνεται σύμβαση με φαρμακαποθήκες και καταστήματα παροχής υλικών σε τιμές χονδρικής. Με αυτό τον τρόπο θα εξυπηρετούνται οι ένοικοι σε καλύτερες τιμές και το κέρδος θα επωφελείται η Μονάδα. Σε αυτή τη περίπτωση δεν είναι δυνατή η παρουσίαση καταλόγου καθώς πρόκειται για πλήθος υλικών και φαρμάκων ανάλογα με τις ανάγκες των ενοίκων και τις καλύψεις από τα Ασφαλιστικά Ταμεία.

Δραστηριότητες Προώθησης

Τα μέσα προώθησης που θα χρησιμοποιηθούν από την εταιρεία ΘΑΛΠΩΡΗ θα είναι ψηφιακά καθώς από τη νομοθεσία επιβάλλεται η ίδρυση ιστοσελίδας της επιχείρησης. Ταυτόχρονα με την ιστοσελίδα, θα δημιουργηθεί και λογαριασμός στο Facebook, ένα μέσον ευρέως διαδεδομένο για το Target Group που στοχεύει η επιχείρηση. Από το πλάνο των δράσεων της διαφημιστικής καμπάνιας δε μπορεί να απουσιάσει το Google Adwords. Μεγάλη έμφαση θα δοθεί σε κλασικές μεθόδους όπως διαφήμιση «από στόμα σε στόμα». Η τοπική κοινωνία είναι τόσο μικρή, και πληθυσμιακά και γεωγραφικά, με αποτέλεσμα τη γρήγορη διάδοση. Συγχρόνως, διαφημιστικά ενημερωτικά φυλλάδια θα διανεμηθούν σε όλα τα σημεία συνάντησης της τρίτης ηλικίας όπως είναι τα ΚΑΠΗ, το Κέντρο Υγείας της πόλης, τα φαρμακεία, τα καφενεία των χωριών, οι «λαϊκές αγορές», όλες οι Εκκλησίες της ευρύτερης περιοχής, η Πρόνοια του Δήμου, τα καταστήματα με Ιατροτεχνολογικό υλικό, τα ιδιωτικά ιατρεία της περιοχής, το Νοσοκομείο Διδυμοτείχου, οι Τράπεζες και φυσικά οι επώνυμες αλυσίδες πολυκαταστημάτων (Super Market).

Διανομή

Η παροχή των υπηρεσιών του οίκου ευγηρίας γίνεται αποκλειστικά στους χώρους του. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επισκεφθούν τους χώρους του γηροκομείου ώστε να έχουν μια άμεση επαφή με τις εγκαταστάσεις, να μιλήσουν με τους υπεύθυνους για τις ανάγκες και τους προβληματισμούς τους, ώστε να αποφασίσουν σχετικά με τη διαμονή τους (Γεωργιάδης 2008).

Λειτουργικό σχέδιο

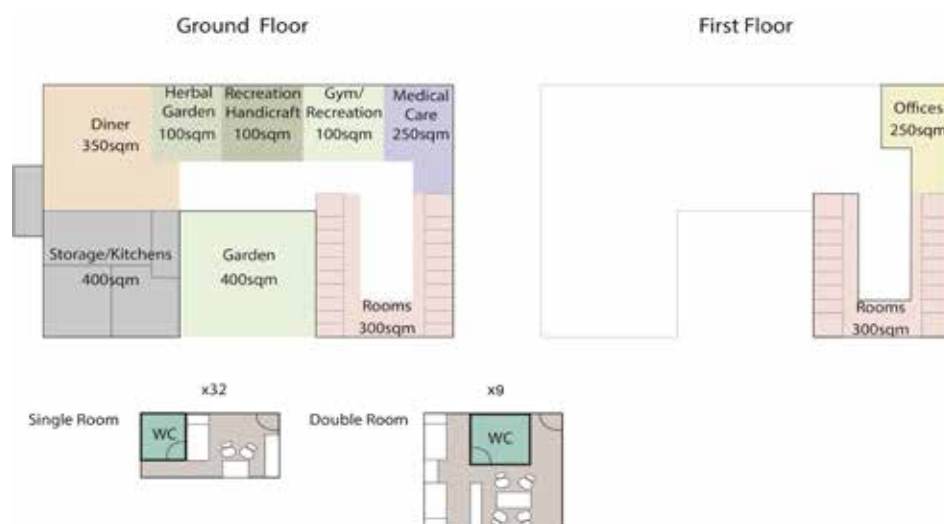
Εγκαταστάσεις

Η «ΘΑΛΠΩΡΗ» θα κτιστεί σε οικόπεδο συνολικής έκτασης 4.279,30 τμ. και το κτίριο θα καλύπτει συνολική έκταση 3.423,44 τμ. Οι υποδομές της μονάδας θα είναι σχεδιασμένες ώστε να εξυπηρετούν άτομα της τρίτης ηλικίας που αυτό συνεπάγεται κινητικά προβλήματα και προβλήματα όρασης (σχεδι-

ασμός για ΑμεΑ). Ράμπες αμαξιδίων, πεπλατυσμένοι διάδρομοι και φωτάκια ασφαλείας θα είναι προτεραιότητα στο σχεδιασμό.

Ο οίκος ευγηρίας ΘΑΛΠΩΡΗ είναι περιστοιχισμένο από δέντρα και έναν κήπο και όλα αυτά σε απόσταση μόλις 2 χλμ. από την Κεντρική Πλατεία της Νέας Ορεστιάδας. Έχει κανείς πρόσβαση με αυτοκίνητο, με τα πόδια και με το Αστικό Λεωφορείο. Καθαρός αέρας και πράσινο είναι αυτά που χαρακτηρίζουν τη θέση της μονάδας. Με τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις για ασφαλή και άνετη διαμονή 50 ατόμων σε ένα κτίριο που περιλαμβάνει 41 δωμάτια με αυτόνομο λουτρό (32 μονόκλινα και 9 δίκλινα), επαγγελματική κουζίνα, τραπεζαρία/αίθουσα εκδηλώσεων χωρητικότητας 200 ατόμων, café/ αναψυκτήριο, ιατρείο, φυσικοθεραπευτήριο, αίθουσες δημιουργικής απασχόλησης, αίθουσα γυμναστικής, χώρο καθαριστηρίου/λινοθήκης και 3 αποθήκες. Επίσης, παρέχεται ένας χώρος για την συγκέντρωση του προσωπικού, 3 γραφεία για το επιστημονικό προσωπικό (ψυχολόγο, ψυχίατρο και κοινωνιολόγο) για κατ' ιδίαν επισκέψεις των ενοίκων και 2 γραφεία διοίκησης.

Εξωτερικά, η μονάδα θα έχει υπαίθριο χώρο για περίπατο των ενοίκων, θα στεγάζει εσωτερικά, κήπο όπου θα μπορούν οι ένοικοι να φροντίζουν τις μικρο-καλλιέργειές τους και, τέλος, κοντά στην κεντρική είσοδο θα υπάρχει άνετος χώρος στάθμευσης 20 αυτοκινήτων ώστε να εξυπηρετούνται επισκέπτες και εργαζόμενοι.

Εικόνα 1. Κάτοψη και Σχεδιασμός Μονάδας (Παρασκευόπουλος 2017).

Χρηματοοικονομική Αξιολόγηση

Κόστος Επένδυσης

Η επένδυση που θα γίνει για την ίδρυση και τη λειτουργία της Μονάδας Φροντίδας Ηλικιωμένων «ΘΑΛΠΩΡΗ», ανέρχεται στα 2.171.000€ και το κόστος επιμερίζεται στις εργασίες που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩ
Αγορά Οικοπέδου με το κτίριο	171.000€
Έργα Διαμόρφωσης κτιρίου	1.500.000€
Έργα Εγκατάστασης Κλιματισμού, Ζεστού Νερού Χρήσης και Ηλεκτρολογικών	300.000€
Έργα Διαμόρφωσης Περιβάλλοντα Χώρου (Προαύλιο, Κήπος, Θέσεις Παρκαρίσματος)	72.000€
Εξοπλισμός Μονάδας	118.000€
Πληροφοριακά Συστήματα	4.000€
Κόστος Δημιουργίας Φακέλου για ένταξη στον Αναπτυξιακό Νόμο	6.000€
ΣΥΝΟΛΟ:	2.171.000€

Πίνακας 3. Κόστος Επένδυσης Μονάδας «ΘΑΛΠΩΡΗ».

Όπως φαίνεται στον πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος των χρηματοοικονομικών πόρων θα δαπανηθεί για την διαμόρφωση του υπάρχοντος κτιρίου και έπειτα στην αγορά του εξοπλισμού (έπιπλα, γραφεία, ηλεκτρικές συσκευές). Παράλληλα ένα σημαντικό ποσό θα δαπανηθεί για την διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, ενώ μικρότερα ποσά για την εφαρμογή συστημάτων διασφάλισης ποιότητας, για την αγορά και εγκατάσταση πληροφοριακών συστημάτων.

Προϋπολογισμοί Εσόδων – Εξόδων

Προϋπολογισμός Εσόδων βάσει παραδοχών σε ένα μήνα	
550€ Μ.Ο. μηνιαίας διαμονής ενοίκου x 30 άτομα (πληρότητα 60%)	16.500€
Επιπλέον χρεώσεις 175€ x 15 άτομα (πληρότητα 50%)	2.625€
Cafe/ Αναψυκτήριο: 2,5€ x 1000 πωλήσεις	2.500€
Ιατροφαρμακευτικά και άλλα αναλώσιμα	250€
ΣΥΝΟΛΟ:	21.875€

Πίνακας 4. Προϋπολογισμός Εσόδων σε ένα μήνα.

Συνοπτικά, ο προϋπολογισμός των εξόδων της Μονάδας σε ένα μήνα για τον πρώτο χρόνο λειτουργίας είναι ο ακόλουθος:

Προϋπολογισμός Εξόδων βάσει παραδοχών σε ένα μήνα	
Μισθοδοσία	7.686€
Πρώτες Ύλες	3.000€
Προμήθειες Αναψυκτηρίου	460€
Υλικά Καθαριότητας	500€
Αναλώσιμα Διοίκησης	30€
Λειτουργικά (ΔΕΗ, ΔΕΥΑ, Τηλεφωνία)	2.535€
Διαφήμιση	207,50€
Επιμελητήριο Έβρου	12,50€
Ασφάλιστρα	250€
Διάφορα Έξοδα 10% επί του συνόλου	1.500€
ΣΥΝΟΛΟ:	16.180€

Πίνακας 5. Προϋπολογισμός Εξόδων σε ένα μήνα.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα, το μεγαλύτερο κόστος για την επιχείρηση πηγαίνει στη Μισθοδοσία και μάλιστα το ποσό αυτό είναι ήδη μειωμένο λόγω ένταξης σε Πρόγραμμα ΕΣΠΑ. Το πραγματικό κόστος για την επιχείρηση με 41 άτομα προσωπικό, ανέρχεται στις 25.000€/μήνα. Αυτό φυσικά έχει και τον ανάλογο αντίκτυπο στα Έξοδα του 1^{ου} χρόνου αλλά και των επόμενων όπως θα δούμε στη συνέχεια. Μετά τους προηγούμενους υπολογισμούς, προκύπτει ο Προϋπολογισμός Εσόδων σε βάθος 5ετίας.

Προϋπολογισμός Εσόδων σε βάθος 5 ετών				
1ος Χρόνος	2ος Χρόνος	3ος Χρόνος	4ος Χρόνος	5ος Χρόνος
262.500€	301.875€	347.156€	399.230€	459.114€

Πίνακας 6. Προϋπολογισμός Εσόδων σε 5 έτη.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 6, υπάρχει συνολική αύξηση 15% από τον προηγούμενο προς τον επόμενο χρόνο, καθώς η επιχείρηση σκοπεύει σε πλήρη λειτουργία όλης της δυναμικότητάς, μέσω της διαφημιστικής της καμπάνιας, όπως επίσης και σε αύξηση επισκεψιμότητας του αναψυκτηρίου της στις 2000 παραγγελίες μηνιαίως, τουλάχιστον. Ταυτόχρονα, συνυπολογίζοντας όλα τα προηγούμενα έξοδα, προκύπτει ο ακόλουθος πίνακας προϋπολογισμού εξόδων για 5 χρόνια.

Προϋπολογισμός Εξόδων σε βάθος 5 ετών				
1ος Χρόνος	2ος Χρόνος	3ος Χρόνος	4ος Χρόνος	5ος Χρόνος
194.160€	387.126€	390.997€	394.907€	398.856€

Πίνακας 7. Προϋπολογισμός Εξόδων σε 5 έτη.

Όπως φαίνεται και παραπάνω, τον 2^ο χρόνο λειτουργίας υπάρχει δραματική αύξηση στα έξοδα, καθώς η Μονάδα δεν υπάγεται πλέον στο Α' Πρόγραμμα ΕΣΠΑ αλλά στο Β' Πρόγραμμα, κατά το οποίο επιδοτούνται 5 υπάλληλοι το μέγιστο έως 2.420€/μήνα. Έτσι διατηρώντας, αυτόν τον αριθμό επιδοτούμενων ανέργων, προκύπτουν τα υπόλοιπα έξοδα για τα επόμενα έτη, με μια αύξηση του 1% για κάθε επόμενο έτος, για έξοδα που τώρα δεν προβλέπονται. Ο λόγος που τηρείται αυτός ο αριθμός επιδοτούμενων ανέργων και για τα επόμενα έτη άπτεται στην διευκόλυνση των αποτελεσμάτων της μελέτης ως παραδοχή, καθώς η επιχείρηση κάθε χρόνο θα αναζητά ανέξοδους τρόπους πρόσληψης.

Συμπεράσματα

Με αυτόν τον τρόπο σχεδιάσαμε το Business Plan του Σύγχρονου Οίκου Ευγηρίας στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, βάσει παραδοχών. Για τον σχεδιασμό του δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην έναρξη της επιχείρησης κυρίως όταν ο σκοπός δημιουργίας του είναι να προσελκύσει και να πείσει επενδυτές. Ταυτόχρονα, δώσαμε απάντηση σε ερωτήματα που αφορούν το κόστος δημιουργίας μιας τέτοιας Μονάδας, εάν είναι επικερδής εάν θα συνεχίσει να υφίσταται και κατά πόσο ωφέλιμη θα είναι για την τοπική κοινωνία μέσα από τις νέες θέσεις εργασίας αλλά και την ανακούφιση και εξυπηρέτηση που θα παρέχει στους ανθρώπους που θα φιλοξενεί. Συμπερασματικά, το επιχειρηματικό σχέδιο για την ίδρυση ενός σύγχρονου οίκου ευγηρίας στη Νέα Ορεστιάδα μελετάει την ίδρυση/εγκατάστασή του, την οικονομική βιωσιμότητά του και τα πολλαπλά οφέλη που θα καρπωθούν οι κάτοικοι της πόλης.

Ευχαριστίες

Ένα τεράστιο ευχαριστώ στους ανθρώπους που βοήθησαν να υλοποιηθεί αυτή η εργασία: Σαράντη Παπαδόπουλο, Στέλιο Μαυρογενίδη και όλο το τμήμα Πολεοδομίας της Νέας Ορεστιάδας, Παύλο Βαρελάκη, Αναστασία Λελιτσούδη, Νίκο Αγγελίδη, Άσπρη Παρασκευόπουλο, Νεράντζη Παρουσίδη, Ελένη Θεοφανίδου, Θεμιστοκλή Τσιρίδη, Λαμπρινή Καραθανάση.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Αβερντισιάν – Παγοροπούλου, Α. (2000). Η Ψυχολογία της Τρίτης Ηλικίας. Αθήνα: Εκδόσεις Αθηνά.
- Αθανασίου, Ζ. (2014). Μονάδες για αυτοεξυπηρετούμενα άτομα 3ης ηλικίας. Διαθέσιμο: <http://www.cy-arch.com/monades-gia-aftoeksipiretoumena-atoma-3-ilikias/>
- Γεωργιάδης, Π. (2008). Εγχειρίδιο Επιχειρηματικότητας για Υποψήφιους και Νέους Επιχειρηματίες. Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης.
- Deakins, D., Freel, M. (2007). Επιχειρηματικότητα. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Fahy J., Jobber D. (2014). Αρχές Μάρκετινγκ. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2011). Δημογραφικά Χαρακτηριστικά 2011. Διαθέσιμο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->
- Κέφης, Β. (2005). Ολοκληρωμένο Μάνατζμεντ – Βασικές Αρχές για Σύγχρονες Οικονομικές Μονάδες. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Παρασκευόπουλος, Α. (2017). Σχεδιασμός – Κάτοψη Μονάδας.
- StartupGreece (2017). Διαδικασίες Σύστασης Ι.Κ.Ε. Ιδιωτικής Κεφαλαιουχικής Εταιρείας, Διαθέσιμο: <https://bit.ly/2U7m2D3>

Stutely, R. (2003). Το Ιδανικό Επιχειρηματικό Σχέδιο. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Παπασωτηρίου και ΣΙΑ ΟΕ.
Startup.gr (2013). Καμβάς Επιχειρηματικού Σχεδίου. 24 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο: <http://www.startup.gr/index.php?about=89&id=1336>

II. Ξενόγλωσση

World Health Organization (WHO) (2017). Barriers and facilitating factors in access to health services in Greece» (2015). Διαθέσιμο: <http://www.euro.who.int/en/countries/greece/publications/barriers-and-facilitating-factors-in-access-to-health-services-in-greece-2015>

**ΦΥΣΙΚΟ & ΑΓΡΟΤΙΚΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

ΠΕΤΑΛΙΕΣ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΕΒΡΟ

Ιωάννης Ψημμένος & Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Βόρειος Έβρος είναι μια περιοχή που προσφέρεται για αθλήματα και χόμπι που σχετίζονται με τη φύση και την περιήγηση. Το ανάγλυφο του εδάφους είναι ήπιο, η πυκνότητα του πληθυσμού μικρή, το οδικό δίκτυο πλούσιο με πολλές συνδέσεις μεταξύ των πόλεων και των χωριών. Αυτά τα στοιχεία δίνουν ιδανικές συνθήκες για βόλτες με ποδήλατα. Μετά από μια μικρή εισαγωγή σχετικά με την ιστορία του ποδηλάτου, παρουσιάζουμε προτάσεις για μικρές και μεγάλες διαδρομές, για μικρές και μεγάλες απαιτήσεις, για αναψυχή, υγεία, τουρισμό, αθλητισμό, δοκιμασμένες από εμάς, που πάνω σε δύο λεπτές ρόδες γνωρίσαμε και αγαπήσαμε αυτόν τον ευλογημένο τόπο. Συζητούμε, τέλος τις προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί περισσότερο η ποδηλασία στην περιοχή μας, σαν μέσο μετακίνησης, σαν όχημα ψυχαγωγίας και ανάτασης τόσο σωματικής όσο και ψυχικής.

Λέξεις κλειδιά: Ποδηλασία, διαδρομές, Βόρειος Έβρος

Εισαγωγή

Η ιστορία μας ξεκινάει το 1817, με μια περίεργη ξύλινη μηχανή μετακίνησης, την «Laufmaschine» ή «draisienne» του Γερμανού βαρόνου Karl von Dreis. Ήταν ένας πρόδρομος ποδηλάτου χωρίς πετάλια, κάτι σαν περπατούρα σε δύο ρόδες. Τα τελευταία χρόνια επανήλθε η ιδέα, σε μικρά ποδηλατάκια, με τα οποία η νέα γενιά μαθαίνει να ισορροπεί στις δύο ρόδες (Herlihy 2004). Το 1860, ο Γάλλος μηχανικός Pierre Michaux τοποθετεί πετάλια στον μπροστινό τροχό, ενώ καλύπτει με καουτσούκ τους τροχούς. Το 1869, ο Γάλλος Eugene Meyer κατασκεύασε και ο Βρετανός James Starley παρήγαγε μαζί το «ariel», ένα μεταλλικό πια ποδήλατο με αρκετά μεγαλύτερο μπροστινό τροχό. Ο μεγάλος τροχός σύμφωνα με τη φυσική δίνει μεγάλη μεταφορική ταχύτητα με την περιορισμένη γωνιακή ταχύτητα που μπορούν να αναπτύξουν τα πόδια μας γυρνώντας τα πετάλια. Με αυτό τον τρόπο καταφέρνουν την εκπληκτική, για την εποχή, ταχύτητα των 24 χλμ/ώρα (Baroni 2008, Penn 2012).

Το 1885 ξεκινά η χρυσή εποχή του ποδηλάτου με τον Βρετανό John Kemp Starley να κατασκευάζει το «rover», που χαρακτηρίζεται ως το πρώτο σύγχρονο ποδήλατο, με βελτιωμένη άνεση και ασφάλεια (Herlihy 2004). Στις αρχές του 20ου αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες βιομηχανίες ποδηλάτων και στα μέσα του αιώνα το ποδήλατο είναι στη μόδα και το βασικό μέσο μεταφοράς εκατομμυρίων ανθρώπων. Στην Ελλάδα ήρθε το 1885, και το 1890 έγιναν οι πρώτοι ποδηλατικοί αγώνες. Το πρώτο ποδηλατοδρόμιο της χώρας κατασκευάζεται στην Αθήνα για τις ανάγκες των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων. Μετατράπηκε αργότερα στο ποδοσφαιρικό Γήπεδο Καραϊσκάκη (Ιωσηφίδης 2014).

Πόλεις της χώρας μας γέμισαν ποδήλατα, όπως η Καρδίτσα και τα Τρίκαλα, αλλά το αυτοκίνητο τα εκτόπισε σε μεγάλο βαθμό από τους δρόμους, αφού άλλωστε δεν υπήρχαν και οι κατάλληλες υποδομές. Τα τελευταία χρόνια ίσως λόγω της οικονομικής κρίσης, του διπλασιασμού της τιμής της βενζίνης, ίσως λόγω των πολλών κρουσμάτων καρδιοπαθειών και της γενικότερης απαίτησης για βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών, το ποδήλατο ήρθε ξανά στη μόδα και κερδίζει πάλι τη θέση του στους ελληνικούς δρόμους.

Στην περιοχή μας στον Έβρο, ζώντας τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ζήσαμε την άνοδο της χρήσης του ποδηλάτου, γυρίσαμε με τα δικά μας ποδήλατα τις πόλεις και τα χωριά, κάναμε ποδηλατικές παρέες, μάθαμε την ιστορία του τόπου και συνειδητοποιήσαμε ότι αυτές οι δύο ρόδες μπορούν να δώσουν στον ποδηλάτη πολύ περισσότερα, από την απλή μετακίνηση μεταξύ δύο σημείων. Έχει η περιοχή του Βόρειου Έβρου τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του ποδηλάτου και μια τέτοια ανάπτυξη τι αποτελέσματα μπορεί να έχει; Αυτά τα ερωτήματα θα συζητηθούν στην εργασία αυτή.

Ποδηλατικές διαδρομές με αφετηρία την Ορεστιάδα

Το έδαφος του Έβρου έχει κυρίως μικρές κλίσεις, κάμπους και λόφους, αλλά και ψηλά βουνά, εναλλαγές τοπίου, πυκνή βλάστηση, ποτάμια, μικρή πυκνότητα πληθυσμού, σχετικά καλή οδική συμπεριφορά, οδηγούς που προσέχουν, δίνουν προτεραιότητα στους πεζούς, και δεν βιάζονται. Αυτοί οι άνετοι δρόμοι του Έβρου που ενώνουν πόλεις και χωριά είναι ότι πρέπει για έναν ποδηλάτη. Μέσω του ποδηλάτου μπορεί κάποιος να αθληθεί, να ψυχαγωγηθεί, να γνωρίσει τον τόπο και την ιστορία του. Σας παρουσιάζουμε μερικές προτάσεις για αποδράσεις έξω από την πόλη της Ορεστιάδας, δοκιμασμένες με τις δικές μας ρόδες.

Εικόνα 1. Περνώντας τον ποταμό Άρδα (Ιωάννης Ψημμένος 2015).

Βόρειες διαδρομές

- 11 Km, Νέα Βύσσα. Καφές στο παρατηρητήριο με θέα την Αδριανούπολη, επίσκεψη στο Μουσείο Καραθεοδωρή και στη Μονή Αγίας Παρασκευής.
- 18 Km, Καστανιές. Καφές και παραποτάμια βόλτα στον Άρδα, υπέροχο τοπίο για χαλάρωση, πικνίκ, αθλητισμό.
- 23 Km, Μαράσια. Καφές δίπλα στον ποταμό Έβρο, επίσκεψη στον σταθμό του τρένου και στο μνημείο της Κυράς των Μαρασίων, ηλιοθεραπεία και μάνιο στην παραλία του Άρδα.
- 27 Km, Αδριανούπολη. Περνάμε τα σύνορα από το τελωνείο, γυρνάμε στα στενά του Κάραγατς από εκεί που ξεριζώθηκαν οι κάτοικοι της Ορεστιάδας, περνάμε από τον παλιό σταθμό του τρένου και πίνουμε τσάι δίπλα στη γέφυρα του Εκμεκτζιόγλου Αχμέτ Πασά. Επισκεπτόμαστε το τέμενος Σελμιγιέ, την κλειστή αγορά, τα χαμάμ.
- 35 Km, Σπήλαιο για καφέ στον λόφο και επίσκεψη στο Λαογραφικό Μουσείο
- 38 Km, Δίκαια για καφέ στην πλατεία.

Δυτικές διαδρομές

- 12 Km, Λαγός. Επαρχιακός δρόμος ανάμεσα σε χωράφια με ιδιαίτερη ομορφιά την άνοιξη που ανθίζουν τα ηλιοτρόπια.
- 23 Km, Μικρή και Μεγάλη Δοξιπάρα, επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο με τα εντυπωσιακά ευρήματα από άμαξες με άλογα.
- 32 Km, Κυπρίνος, στάση στην όμορφη πλατεία του χωριού, πέρασμα πάνω από το φράγμα του Άρδα.
- 40 Km, Μεταξάδες. Βόλτα στα σοκάκια με τα πέτρινα κτίρια και καφές με θέα.
- 45 Km, Πεντάλοφος, στάση στην πλατεία του χωριού και μετά από 8 Km στάση στο καταφύγιο Μπάρα. Απέραντη θέα, βόλτα στο δάσος, αρώματα από τα βότανα του βουνού, σημαντικές εκδηλώσεις και γλέντια και δυνατότητα διανυκτέρευσης.

Εικόνα 2. Ποδηλατική βόλτα προς τα βόρεια τον χειμώνα (Ιωάννης Ψημμένος 2017).

Νότιες διαδρομές

- 17 Km, Διδυμότειχο. Βόλτα γύρω από το λόφο του κάστρου, κατά μήκος του Ερυθροπόταμου, επίσκεψη στο κάστρο, στο Τζαμί, στο Βυζαντινό Μουσείο, στους αρχαιολογικούς χώρους.
- 20 Km, Πύθιο. Επίσκεψη στο κάστρο.

Υπάρχουν πολύ περισσότερες διαδρομές που μπορούν να γίνουν και που έχουμε κάνει όλα αυτά τα χρόνια. Η πιο απαιτητική είναι η διαδρομή από τον Καναδά στη Ν. Χηλή. Με αφετηρία τα τοπωνύμια που παραπέμπουν σε χώρες της Αμερικής και με όρεξη για χιούμορ, η ιδέα για τη διαδρομή αυτή γεννήθηκε το 2009 από τρεις φίλους του ποδηλάτου, τον Βασίλη Αντωνιάδη και τους συγγραφείς της εργασίας αυτής. Πρόκειται για μια απαιτητική διαδρομή 150 Km με ανάβαση του ορεινού όγκου του Δέρειου. Η βόλτα αυτή καθιερώθηκε τα τελευταία χρόνια με πολλές συμμετοχές. Διασχίζουμε όλον το νομό Έβρου, περνώντας από Μεταξάδες, Μικρό και Μεγάλο Δέρειο, Καλλιθέα, Αισύμη, Άβαντα, Αλεξανδρούπολη, Ν. Χηλή. Ατέλειωτες ανηφόρες, φανταστικά τοπία, πολλές στάσεις σε καφεενία χωριών, πηγές και χώρους ξεκούρασης, με τερματισμό που καταλήγει συνήθως σε φαγοπότι, μπάνιο στη θάλασσα ή και διανυκτέρευση στο κάμπινγκ. Μια μοναδική εμπειρία για όσους την έχουν ζήσει.

Η ποδηλασία είναι για όλους

Διαπιστώνει κανείς ότι η πόλη μας διαθέτει πολλές και όμορφες διαδρομές για ποδηλασία, όμως πολλοί θεωρούν ότι πρέπει να διαθέτουν άριστη φυσική κατάσταση και ακριβό εξοπλισμό για να τις απολαύσουν. Είναι το ποδήλατο για όλους, ή μόνο για αθλητές; Μπορεί αυτή η μεταλλική κατασκευή με τις δύο ρόδες να αξιοποιηθεί στην περιοχή μας, να βελτιώσει την ποιότητα ζωής όλων, ή ακόμα και να φέρει ανάπτυξη, τουρισμό; Ναι, μπορεί! Τα πρώτα βήματα έχουν ήδη γίνει από τον ποδηλατικό σύλλογο «Ρήσος» (Π.Α.Σ.Ο. Ρήσος 2020), που οργανώνει με πολύ μεγάλη επιτυχία τέσσερις χρονιές μέχρι τώρα τον Ποδηλατικό Γύρο Μνημείων Βορείου Έβρου. Πρόκειται για διεθνή αγώνα, ενταγμένο στο πανελλήνιο πρόγραμμα αγώνων. Περισσότεροι από 100 ποδηλάτες από όλη την Ελλάδα και από γειτονικές χώρες διανύουν 120 Km, διασχίζοντας 14 χωριά του Βορείου Έβρου δίνοντας έμφαση σε πολλά σημεία ιστορικής και πολιτισμικής αξίας της περιοχής μας. Επίσης, συμμετέχουμε στη Διεθνή Ποδηλατική Συνάντηση στη γειτονική Αδριανούπολη δημιουργώντας φίλους από την Τουρκία και τη Βουλγαρία, σε μια διαδρομή από το Ορμένιο στην Αδριανούπολη.

Εικόνα 3. Αφιξη της ποδηλατικής ομάδας στη Ν. Χιλή μετά από 150 Km ποδηλασίας (Ιωάννης Ψημμένος 2014).

Σε μια περιοχή, όπως είναι η δική μας, με τόσο καλές συνθήκες κλίμακας, ασφάλειας, εδάφους, τι λείπει για να γίνει μια από τις φιλικότερες του κόσμου για το ποδήλατο; Τι καλύτερο έχει η Κοπεγχάγη, το Άμστερνταμ, η Ουτρέχτη, το Στρασβούργο, που φιγουράρουν στις πρώτες θέσεις; Καλύτερο καιρό; Έδαφος; Ασφάλεια; Όχι. Όπως τονίζουν οι συγκοινωνιολόγοι, για να αναπτυχθεί η χρήση του ποδηλάτου απαιτούνται η βούληση τόσο των πολιτών όσο και της κυβέρνησης της κάθε χώρας. Απαιτείται η δημιουργία ενός δικτύου ποδηλατοδρόμων, η ύπαρξη κοινωνικής αποδοχής του ποδηλάτου ως μεταφορικού μέσου αλλά και η γενικότερη αποδοχή από τους οδηγούς των αυτοκινήτων και, κατά συνέπεια, η καλλιέργεια της αντίληψης πως πρόκειται για ένα μέσο απολύτως ασφαλές. Υποδομές, ποδηλατόδρομοι παράλληλοι με τους δρόμους τους οποίους οι οδηγοί οχημάτων ή οι πεζοί θα έχουν μάθει να μην παραβιάζουν ποτέ. Ανώτερος στόχος είναι να περιοριστεί η κυκλοφορία και η ταχύτητα κίνησης των αυτοκινήτων καθιστώντας έτσι τα κέντρα των πόλεων ασφαλή και ευχάριστα για όλους και όχι μόνο για τους οδηγούς των αυτοκινήτων (Clarke 1992).

Ειδικά στην πόλη της Ορεστιάδας, θα μπορούσαμε αντί των τριπλών παρκαρισμένων αυτοκινήτων στους κεντρικούς δρόμους να έχουμε μια λωρίδα ποδηλατοδρόμου, ασφαλούς διακίνησης για μεγάλους και μικρούς που χρησιμοποιούν το ποδήλατο για τις καθημερινές τους μετακινήσεις. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας διπλός περιφερειακός ποδηλατόδρομος και πεζόδρομος της πόλης, απόστασης 10 Km για ποδήλατο, τρέξιμο, περπάτημα, βελτιώνοντας πολύ την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την εικόνα της πόλης. Αυτός ο δρόμος θα μπορούσε να συνδεθεί και με έναν αντίστοιχο που να ενώνει την Ορεστιάδα με τη Βύσσα και τις Καστανιές, ώστε να μπορεί ένας ντόπιος ή επισκέπτης να πάει μέχρι τον Αρδα με ποδήλατο, μέσα από τον κάμπο, με ασφάλεια.

Εικόνα 4. Ποδηλατική βόλτα στην Αδριανούπολη (Ιωάννης Ψημμένος 2010).

Παράλληλα, όμως, με τις υποδομές πρέπει να αλλάξει η νοοτροπία των πολιτών, να δούμε την εφεύρεση του 1817 σαν ένα μέσον που μας μετακινεί, μας διασκεδάζει και μας κρατά υγιείς. Αν 10.000 από τους κατοίκους αυτής της πόλης που κινούνται καθημερινά κατά μέσο όρο για 5 Km χρησιμοποιούσαν ποδήλατο αντί για αυτοκίνητο, θα κερδίσαμε 3.000 λίτρα βενζίνης, 4,500 ευρώ, 100 κιλά διοξειδίου του άνθρακα. Παράλληλα, αυτοί οι άνθρωποι θα είχαν καταναλώσει 2.500.000 θερμίδες με πολλά παράλληλα οφέλη στην υγεία τους. Επίσης, θα είχαν συναντήσει πολύ περισσότερους συμπολίτες τους, θα είχαν συνάψει πολύ περισσότερες κοινωνικές σχέσεις, με θετικά αποτελέσματα στην ψυχική τους υγεία και η πόλη θα είχε κερδίσει μια πιο αρμονική συνύπαρξη και ζωή. Συνοψίζοντας, υποστηρίζουμε και προτείνουμε αυτό το μεταφορικό μέσο στον καθένα, για ευκολία, διασκέδαση, ψυχαγωγία, αθλητισμό. Το μόνο που χρειάζεται είναι να το πάρουμε απόφαση.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Ιωσηφίδης, Κ. (2014). Το Ποδήλατο στην Ελλάδα (1880 – 2012). Αθήνα: Κέρκυρα - Economia Publishing.

Ποδηλατικός Αθλητικός Σύλλογος Ορεστιάδας Ρήσος (2020). Διαθέσιμο: <https://el-gr.facebook.com/pasorestiadasrisos>

II. Ξενόγλωσση

Baroni, F. (2008). *The Bicycle: The Myth and the Passion*. Vercelli: White Star.

Clarke, A. (1992). *Bicycle-Friendly Cities: Key Ingredients for Success*. *Transportation Research Record*. No. 1372, pp. 71- 75.

Herlihy, D.V. (2004). *Bicycle: The History*. New Haven : Yale University Press.

Penn, R. (2012). *It's All About the Bike: The Pursuit of Happiness on Two Wheels*. Bloomsbury Publishing USA.

Ιωσηφίδης, Κ. (2014). Το ποδήλατο στην Ελλάδα (1880 – 2012). Αθήνα: Κέρκυρα - Economia Publishing.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΟΓΚΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ

Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου & Ανδρέας Παλεράς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι ποταμοί Έβρος και Άρδας μαζί με τον ορεινό όγκο στην περιοχή Τριγώνου αποτελούν τα κυρίαρχα φυσικά στοιχεία του Δήμου Ορεστιάδας Ν. Έβρου. Ο Δήμος στην προσπάθειά του να αξιοποιήσει και να αναδείξει αυτή την περιοχή προχώρησε στη δημιουργία ενός συμπλέγματος μονοπατιών και διαδρομών (21 συνολικά), το οποίο είναι προσβάσιμο όλο το χρόνο. Τα μονοπάτια δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να περιηγηθεί στο φυσικό περιβάλλον, στην παράδοση και στην ιστορία της περιοχής, και η ύπαρξή τους συμβάλλει στην προοπτική ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θα ενισχύσουν την οικονομία της περιοχής. Τα μονοπάτια διαθέτουν χώρους ξεκούρασης, πινακίδες και λόγω του ανάγλυφού τους προσφέρονται για πεζοπορία, ποδηλασία και μηχανοκίνηση. Ακολουθώντας τα μονοπάτια στους δρόμους του Δάσους, του Κρασιού, της Πέτρας και της Ιστορίας, ο επισκέπτης, μεταξύ άλλων, έρχεται σε επαφή με τα πλούσια σε βιοποικιλότητα οικοσυστήματα, την ξεχωριστή γλωρίδα και πανίδα, τα ιδιαίτερα γεωλογικά μνημεία της φύσης, τους αμπελώνες, τους εγκαταλελειμμένους οικισμούς, τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα μνημεία και τα παλιά λατομεία πέτρας (Μαντένια). Ο Δήμος Ορεστιάδας καταβάλλει συνεχείς προσπάθειες για την χάραξη νέων μονοπατιών και την ανάδειξη της περιοχής σε πόλο έλξης επισκεπτών.

Λέξεις κλειδιά: Δάσος, Έβρος, μονοπάτι, Ορεστιάδα, περιπατητικός τουρισμός, Τρίγωνο

Εισαγωγή

Ο Δήμος Ορεστιάδας βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού Έβρου, στη Θράκη. Συνορεύει ανατολικά με την Τουρκία, βόρεια με την Τουρκία και τη Βουλγαρία, δυτικά με τη Βουλγαρία και νότια με τον Δήμο Διδυμοτείχου. Το τελωνείο Ορμενίου είναι η πύλη προς τη γειτονική Βουλγαρία, ενώ σε μικρή απόσταση βρίσκονται το Σβίλεγκραντ και η Φιλιπούπολη, πόλεις της Βουλγαρίας, καθώς και η Αδριανούπολη της Τουρκίας. Οι ποταμοί Έβρος και Άρδας μαζί με τον ορεινό όγκο στην περιοχή Πενταλόφου και Πετρωτών αποτελούν τα κυρίαρχα φυσικά στοιχεία της περιοχής.

Η περιοχή είναι εφοδιασμένη με τέσσερα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: τη φυσική της θέση (τριεθνές), το θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον, συνδυάζοντας βουνό, ποτάμι και κάμπο, το πλούσιο ιστορικό παρελθόν της και τους φιλόξενους ανθρώπους της. Αν και η περιοχή δεν προσελκύει μεγάλη μερίδα τουριστών, ωστόσο διαθέτει όλα τα στοιχεία για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν όλο το έτος.

Ο όρος εναλλακτικός τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες διακρίνονται από εξειδίκευση ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις των πελατών τους, απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό, στηρίζονται σε οικολογικά ανεκτές και ήπιες δραστηριότητες, ενώ αναδεικνύουν χωρίς να καταστρέφουν τα φυσικά κάλλη μίας περιοχής (Σφακιανάκης 2000). Τα σημαντικότερα είδη εναλλακτικού τουρισμού είναι: ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο επαγγελματικός, ο πολιτιστικός, ο μαθησιακός, ο θρησκευτικός, ο κοινωνικός, ο θαλάσσιος, ο αθλητικός, ο ορεινός-ορειβατικός, ο χιονοδρομικός, ο περιπατητικός (περιηγητικός) τουρισμός, ο γεωτουρισμός και ο τουρισμός υγείας.

Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί ένα συνεχώς αναπτυσσόμενο είδος τουρισμού στην Ελλάδα. Προσελκύει ιδιαίτερα τους κατοίκους των μεγαλουπόλεων, καθώς το άγχος, το στρες και οι έντονοι ρυθμοί της πόλης δημιουργούν στους ανθρώπους την έντονη επιθυμία να βρεθούν κοντά στην φύση για να απολαύσουν την ησυχία αλλά και το διαφορετικό τρόπο ζωής. Ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με το περιβάλλον και με δραστηριότητες, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να μάθει, να ψυχαγωγηθεί και να αθληθεί, όπως:

- Αγροτικές δραστηριότητες (π.χ. συλλογή μανιταριών)
- Οικοτουρισμός (π.χ. παρατήρηση φυτών και ζώων)
- Αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. ποδηλασία βουνού, αναρρίχηση)
- Πολιτιστικές δραστηριότητες (π.χ. επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και μοναστήρια παρακολούθηση φεστιβάλ)
- Μαθήματα (π.χ. παραδοσιακής μαγειρικής) (Μαντζουράνη 2008).

Ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται μικρής κλίμακας ανάπτυξη του τουρισμού, που οργανώνεται από τον τοπικό πληθυσμό και τους τοπικούς φορείς. Αυτός ο τρόπος ανάπτυξης έχει αφενός μεγαλύτερες πιθανότητες ευνοϊκής αποδοχής από τον τοπικό πληθυσμό, και αφετέρου έχει λιγότερες αρνητικές κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις από ότι ο μαζικός τουρισμός.

Πιο συγκεκριμένα, ο περιπατητικός τουρισμός ορίζεται ως η πραγματοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων, που αφορούν τη διενέργεια περιπατητικών εκδρομών διαμέσου περιοχών αξιόλογης αισθητικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αξίας. Η πεζοπορία γίνεται σε βατές λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές με σκοπό την ήπια σωματική άθληση μέσα σε ένα παρθένο φυσικό περιβάλλον και με τη δυνατότητα περιήγησης και επίσκεψης αξιοθέατων περιοχών που βρίσκονται κοντά στα μονοπάτια της πεζοπορίας (Μαντζουράνη & Τζιφάκη 2008).

Μέχρι να δημιουργήσει η Ελλάδα ένα ολοκληρωμένο δίκτυο αυτοκινητοδρόμων, πέραν των βασικών οδικών αρτηριών που διέσχιζαν τη χώρα, η επικοινωνία πραγματοποιούταν, κυρίως, μέσω των μονοπατιών. Τα τελευταία χρόνια, με χρηματοδοτήσεις από διάφορους φορείς (δήμους, συλλόγους κ.ά.) μεγάλα τμήματά τους σε όλη την Ελλάδα συντηρήθηκαν, αναβίωσαν και σηματοδοτήθηκαν. Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να αναδείξει τον περιπατητικό τουρισμό στον ορεινό όγκο του Δήμου Ορεστιάδας και συγκεκριμένα τα μονοπάτια της περιοχής.

Τουριστική ανάπτυξη Δ. Ορεστιάδας – Η περίπτωση των μονοπατιών

Είναι πλέον αποδεκτό ότι για να αναπτυχθεί ο τουρισμός στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα τουριστικό προϊόν με ισχυρή ταυτότητα, αναγνωρίσιμο και ταυτόχρονα βιώσιμο. Στα πλαίσια των ενεργειών του δήμου να μετατρέψει την παραμεθόρια περιοχή σε ελκυστικό τουριστικό προορισμό και να αυξήσει τον αριθμό των τουριστών όλο το χρόνο, αποφάσισε να αξιοποιήσει τη δασική έκταση 102 χιλ. στρ. στον ορεινό όγκο Τριγώνου. Μέσα από ένα χρηματοδοτούμενο έργο (Μέτρο 323 ΠΑΑ 2007-2013 και Μέτρο 7 ΠΑΑ 2014-2020) προχώρησε στη σήμανση και ανάδειξη ενός συμπλέγματος υπαρχόντων μονοπατιών και δρόμων, καθιστώντας το προσβάσιμο και διαθέσιμο για αναψυχή στον επισκέπτη που αναζητά μια σύντομη αλλά ενδιαφέρουσα απόδραση από τον αστικό ιστό και το περιβάλλον της καθημερινής ζωής. Η συντήρηση και η σήμανση των μονοπατιών αποτελούν τα πρώτα θετικά βήματα στην προσπάθεια ανάπτυξης εναλλακτικών και αειφόρων μορφών τουρισμού στην περιοχή.

Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι του παραπάνω προγράμματος είναι:

- Η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, των οικοσυστημάτων με την πλούσια βιοποικιλότητα, των ιδιαίτερων μνημείων της φύσης, καθώς και της ιστορίας και του πολιτισμού της περιοχής.
- Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, π.χ. οικολογικός, περιηγητικός, φυσιολατρικός, γεωτουρισμός, πολιτιστικός, αγροτουρισμός, τουρισμός περιπέτειας (Δήμος Ορεστιάδας, προσωπική επικοινωνία).

Το δασικό σύμπλεγμα καταλαμβάνει σχεδόν όλη την δυτική πλευρά της περιοχής του Τριγώνου, κοντά στα σύνορα και έχει έκταση 99,5 τετρ. χλμ. Βρίσκεται μεταξύ της νοητής γραμμής των οικισμών Πετρωτών Πενταλόφου, Κομάρων, Θεραπειού, Μηλέας και της γραμμής των δυτικών συνόρων με τη Βουλγαρία. Ανήκει στην κατηγορία των δρυοδασών και συγκροτείται από συστάδες κυρίως της πλατυφύλλου δρυός (*Quercus frainetto*). Άλλα αυτοφυή δασικά είδη είναι ο ανατολικός γαύρος (*Carpinus oreintalis*), ο φράξος (*Fraxinus ornus*), είδη σφενδάμου (*Acer* sp.), η άρκευθος (*Juniperus oxycedrus*) και η κρανιά (*Cornus mas*). Κατά μήκος των ρεμάτων εμφανίζεται υδροχαρής βλάστηση με συχνότερα είδη τον πλάτανο, τη λεύκη και είδη ιτιάς (*Αμανατίδου* κ.ά. 2016). Η περιοχή είναι ημιορεινή, το υπερθαλάσσιο ύψος της κυμαίνεται μεταξύ 80 και 600 μέτρων, ενώ και οι κλίσεις της είναι ήπιες (2-11%),

(Παπαγεωργίου κ.ά. 2016). Συνεπώς, παρουσιάζει ελαφρά επικλινές έδαφος, κατάλληλο για εγκατάσταση δικτύου μονοπατιών πεζοπορίας, και όχι μόνο.

Συνολικά, ως τώρα, έχουν σημειωθεί 21 μονοπάτια, κατάλληλα για πεζοπορία, ποδήλατο βουνού και μηχανοκίνηση. Τα μονοπάτια έχουν ομαδοποιηθεί θεματικά με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά τους: Δρόμοι Δάσους, Δρόμοι Πέτρας, Δρόμοι Κρασιού και Δρόμοι Ιστορίας. Κατά μήκος των διαδρομών έχουν τοποθετηθεί 20 ξύλινα κιόσκια, 48 πινακίδες ενημέρωσης, 164 πινακίδες κατεύθυνσης, καθώς και 9 πληροφοριακές πινακίδες επί της εθνικής οδού (Εικόνα 1). Η περιοχή ανήκει στο Δήμο Ορεστιάδας και το δασαρχείο Διδυμοτείχου είναι αρμόδιο για οποιεσδήποτε επεμβάσεις στη δασική περιοχή.

Σύμφωνα με την Υ.Α. 151344/165/2017 (ΦΕΚ 206/Β/30-1-2017), ως μονοπάτι χαρακτηρίζεται ο στενός μη αμαξιτός δρόμος ο οποίος προορίζεται για τη διέλευση πεζών και ζώων. Η βασική διαφορά του από τον αμαξιτό δρόμο είναι ότι αφενός έχει μικρότερο και κυμαινόμενο πλάτος χωρίς περιορισμό στο ελάχιστο πλάτος του, αφετέρου μπορεί να έχει σημαντικές αυξομειώσεις στην κλίση του, καθώς να έχει και σκαλοπάτια.

Τα πεζοπορικά μονοπάτια εξυπηρετούν τη δασική αναψυχή, τον ορεινό τουρισμό και οικοτουρισμό, καθώς και την προσέγγιση δύσβατων περιοχών ή σημείων στην ύπαιθρο. Η χρήση τους προορίζεται, αρχικά, για δραστηριότητες όπως η πεζοπορία, η ορειβασία, η πρόσβαση περιπατητών σε φυσικά περιβάλλοντα ή αξιοθέατα και γενικότερα για τη γνωριμία και επαφή του ανθρώπου με τη φύση. Κατά δεύτερον, προορίζονται για την εξυπηρέτηση επικοινωνίας ή πρόσβασης ορεινών δασικών περιοχών ή σημείων και δύσβατων, δυσπρόσιτων περιοχών χαμηλού υψομέτρου. Εκτός από ορεινά, ημιορεινά και πεδινά σημεία μπορούν να διασχίζουν, παραλίμνια, παραθαλάσσια και παραποτάμια φυσικά τοπία καθώς να περνούν και μέσα από προστατευόμενες περιοχές ή μέσα από κάθε είδος οικοτόπου (ΦΕΚ 206/Β/30-1-2017).

Τα μονοπάτια δεν είναι ένα στενά ορισμένο τεχνικό έργο, αλλά κυρίως μια προτεινόμενη για συγκεκριμένους λόγους διαδρομή. Για τον λόγο αυτό, ως προς την χάραξη και συντήρησή τους, πρέπει να αξιοποιούνται οι τοπικές γνώσεις και οι παραδοσιακές τεχνικές, με απώτερο στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας ανάπτυξης των κοινοτήτων και του περιβάλλοντος της κάθε περιοχής. Επιπλέον, θα πρέπει να ακολουθούνται οι οδηγίες που αναφέρονται στα άρθρα της παραπάνω υπουργικής απόφασης (ΦΕΚ 206/Β/30-1-2017).

A. Δρόμοι Δάσους

Μονοπάτι Άγριας Ζωής

Το μονοπάτι της Άγριας Ζωής περιλαμβάνει συνολικά τέσσερις διαδρομές συνολικού μήκους 19,6 χλμ. και είναι μέτριας δυσκολίας. Το σημείο εκκίνησης είναι το χωριό Πεντάλοφος. Περιπατώντας σε μια εκπληκτική διαδρομή, η αγροτική έκταση εναλλάσσεται με τη δασώδη, όπου διαβιεί πλήθος άγριων ζώων, όπως αγριόχοιροι (*Sus scrofa*), ζαρκάδια (*Capreolus capreolus*), λαγοί (*Lepus europeus*), κουνάβια (*Martes foina*), νυφίτσες (*Mustela nivalis*), καθώς και πλήθος πτηνών όπως όρνεα (*Gyps fulvus*), φιδαιοί (*Circaetus gallicus*), σταυραετοί (*Hieraetus pennatus*), χρυσαετοί (*Aquila chrysaetos*), αηδόνια (*Luscinia megarhynchos*), καρδερίνες (*Carduelis carduelis*), σπίνιοι (*Fringilla coelebs*), τσαλαπετεινοί (*Upupa epops*), τρυγόνια (*Streptopellia turtur*), ορτύκια (*Coturnix coturnix*), πετροπέρδικες (*Alectoris graeca*) και κούκοι (*Cuculus canorus*). Επίσης, μπορούμε να συναντήσουμε κάποια από τα σπάνια είδη γύπα στον κόσμο, όπως τον ασπροπάρη (*Neophron percnopterus*), ο οποίος θεωρείται ένα από τα εξυπνότερα πουλιά, αλλά και τον μαυρόγυπα (*Aegyptius monachus*), τον μεγαλύτερο γύπα στην Ευρώπη.

Μονοπάτι Ορχιδέας

Το μονοπάτι της ορχιδέας ξεκινάει από την περιοχή Μπάρα, κοντά στο χωριό Πεντάλοφος, και μετά από 19 χλμ. μέσα από φυλλοβόλα δρυοδάση καταλήγει στο χωριό Πετρωτά, με την πλούσια ιστορία του στην επεξεργασία πέτρας. Το χαρακτηριστικό του μονοπατιού είναι ότι ο περιπατητής, από τους μήνες Απρίλιο ως και Ιούλιο, έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει και να θαυμάσει πολλά είδη ορχιδέας.

Οι ορχιδέες είναι μια πολύ μεγάλη ομάδα φυτικών οργανισμών με πολυάριθμα μέλη και παγκόσμια εξάπλωση. Χαρακτηριστικά, η οικογένεια Orchidaceae αριθμεί 22.000 είδη ταξινομημένα σε 880 γένη, ενώ στην Ευρώπη η τελευταία προσπάθεια συστηματικής καταγραφής τους κατέληξε σε 60 γένη και 215 είδη (Bernardos et al. 2003). Τα είδη που έχουν καταγραφεί στην περιοχή του μονοπατιού είναι η *Orchis provincialis*, η *Cephalanthera longifolia*, η *Serapias vomeracea*, η *Limodorum abortivum*, η

Orchis purpurea, η *Neotinea tridentata*, η *Anacamptis papilionacea* και η *Orchis simia* γνωστή και ως ορχιδέα μαϊμού, προστατευόμενο είδος σε πολλά μέρη του κόσμου όπως και στην Κύπρο (Kreutz 2004).

Μονοπάτι Γυαλιάς

Το μονοπάτι που φέρει την ονομασία του εγκαταλελειμμένου οικισμού Γυαλιά, έχει μήκος 2,5 χλμ. και είναι μέτριας δυσκολίας. Η Γυαλιά βρίσκεται στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, σε υψόμετρο περίπου 580 μ. και ήταν οικισμός με καθαρά ελληνικό πληθυσμό, ο οποίος αναγκάστηκε να τον εγκαταλείψει μετά την οριοθέτηση των συνόρων στη δεκαετία του 1920. Σήμερα, σώζονται μέρη από τις οικίες, τη μεταβυζαντινή εκκλησία του Αγίου Αθανασίου και το νεκροταφείο του χωριού. Επίσης, στην περιοχή βρίσκεται ο Βράχος της Γονιμότητας, όπου σύμφωνα με την παράδοση άτεκνες γυναίκες που περνούσαν κάτω από αυτόν, τεκνοποιούσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα (Βικιπαίδεια χ.χ).

Μονοπάτι Συνόρων

Το μονοπάτι ξεκινάει από το χώρο αναψυχής της Μπάρας, είναι μέτριας δυσκολίας και συνολικής απόστασης 11,5 χλμ. Κινείται παράλληλα με τα δυτικά σύνορα της Ελλάδας με τη Βουλγαρία. Το μονοπάτι είναι μοναδικής δασικής ομορφιάς και ο επισκέπτης ταυτόχρονα με την πλούσια χλωρίδα και πανίδα, μπορεί να δει τις αριθμημένες πυραμίδες που οριοθετούν τα σύνορα των δύο χωρών.

Η περιοχή της Μπάρας, με τη μοναδική πανοραμική θέα αλλά και τον ομώνυμο χώρο αναψυχής, διαθέτει κατάλυμα στο πλήρως λειτουργικό καταφύγιο του φυσιολατρικού συλλόγου «Δρυμός». Ο πεζοπορικός και φυσιολατρικός σύλλογος «Δρυμός» ιδρύθηκε με σκοπό την προστασία αλλά και την ανάδειξη του φυσικού πλούτου της περιοχής, αλλά και την ενημέρωση των επισκεπτών. Έδρα του συλλόγου είναι το παραχωρηθέν από τη δημοτική κοινότητα Τριγώνου, Φυλάκιο 45. Στον τόπο έχει γίνει πλήθος παρεμβάσεων για τη διαμόρφωση του χώρου που ως στόχο έχουν την εξυπηρέτηση όσων βρεθούν εκεί. Τελευταία παρέμβαση είναι η εγκατάσταση φωτοβολταϊκών για την παραγωγή και αυτονομία στο ηλεκτρικό ρεύμα του καταφυγίου.

Επιπλέον, στο μονοπάτι θα συναντήσουμε τα ερείπια της μεταβυζαντινής εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου αλλά και δύο παραδοσιακές βρύσες που κοσμούν την περιοχή.

B. Δρόμοι Πέτρας

Μονοπάτι Μαντένιων

Το μονοπάτι των Μαντένιων ξεκινάει από το χωριό Πετρωτά, έχει μήκος 10,3 χλμ. και χαρακτηρίζεται ως μέτριας δυσκολίας. Διασχίζει τον ορεινό όγκο Τριγώνου και κυρίως στόχος είναι η περιήγηση του επισκέπτη στα παλιά λατομεία της πέτρας, γνωστά ως «μαντένια».

Η εξόρυξη της πέτρας γινόταν παραδοσιακά με τον εξής τρόπο: οι τεχνίτες έκαναν επιτόπου το σχέδιο της πέτρας, το οποίο ποίκιλε ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο θα την χρησιμοποιούσαν. Χάρασαν την πέτρα και εκεί τοποθετούσαν 40 πέταλα και ανάμεσα στα πέταλα έβαζαν σιδερένιες σφήνες και τις χτυπούσαν με το βαρύ. Η μετακίνηση γινόταν με ξύλινους και μεταλλικούς μοχλούς («μανέλες») κάνοντας μια τρύπα στο μέσο της πέτρας, όπου τοποθετούσαν το μοχλό και σήκωναν την πέτρα «στο ποδάρι». Για την επεξεργασία μικρότερων λίθων χρησιμοποιούσαν τη βαριοπούλα (Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Η διαδρομή, όμως, επιφυλάσσει και μία μοναδικής ομορφιάς και γεωλογικής αξίας περιοχή, τη «μαύρη πέτρα» ή όπως είναι ευρύτερα γνωστή «καρακόπετρα». Ο γεωλογικός σχηματισμός απαρτίζεται από εντυπωσιακούς βράχους, οι οποίοι σχηματίστηκαν πιθανότατα κατά το ολιγόκαινο περίπου 30 εκατομμύρια χρόνια πριν (Tsirambidis et al. 1993). Τα πετρώματα είναι ηφαιστειακής προέλευσης, πλούσια σε ζεόλιθο, και δημιουργήθηκαν εξαιτίας της σύγκρουσης της Ευρασιατικής λιθοσφαιρικής πλάκας με αυτήν της Αφρικής (Yanev & Bardintzeff 1997). Οι ζεόλιθοι αποτελούν μια ιδιαίτερη τάξη στερεών κρυσταλλικών μικροποροδών υλικών (Baerlocher et al. 2001), με μοναδικές φυσικοχημικές ιδιότητες και ευρεία πεδία εφαρμογής στη βιομηχανική, γεωργική, κτηνοτροφική και περιβαλλοντική τεχνολογία (Filippidis & Kassoli-Fournaraki 2000). Ειδικότερα, ο ζεόλιθος χρησιμοποιείται στις ζωτροφές, ως βελτιωτικό αγροτικών καλλιεργειών, ως υπόστρωμα θερμοκηπιακών καλλιεργειών, στον καθαρισμό λυμάτων και υγρών αποβλήτων, στη βελτίωση της ποιότητας του πόσιμου νερού, στην οξυγόνωση υδάτινων οικοσυστημάτων, στις ιχθυοκαλλιέργειες, στην αποσμητική, στην επεξεργασία λυματολάσπης κ.α. (Φιλιππίδης & Καντηράνης 2005).

Μονοπάτι Πέτρας

Το μονοπάτι της Πέτρας χωρίζεται σε δυο διαδρομές, συνολικού μήκους 22,3 χλμ., με σημείο εκκίνησης το χωριό Πετρωτά. Κινείται δυτικά κατά μήκος των Ελληνοβουλγαρικών συνόρων και διασχίζει τον ορεινό όγκο της περιοχής που χαρακτηρίζεται για τη μορφολογία και το πετρώδες έδαφός του. Πολλά είναι τα λατομεία της περιοχής που έπαιξαν σημαντικό ρόλο από την αρχαιότητα ως σήμερα.

Τα Πετρωτά είναι ένας ορεινός οικισμός που κατοικήθηκε το 1500 μ.Χ. Οι απόψεις για τους πρώτους κατοίκους δίστανται. Ορισμένοι πιστεύουν ότι προέρχονται από την Μάλτα, ενώ άλλοι από την Ήπειρο. Ωστόσο και οι δύο πλευρές συγκλίνουν στη θέση ότι ήταν εξαιρετικοί μάστορες και κατοίκησαν στην περιοχή με σκοπό την εξόρυξη και χρήση της τοπικής πέτρας.

Το αρχαίο λατομείο εξόρυξης πέτρας στα Πετρωτά αποτελεί ένα φυσικό και «τεχνολογικό» μνημείο ανεκτίμητης αξίας τόσο εθνικού όσο και παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Τα τελευταία χρόνια έγινε μία αξιολογική προσπάθεια συντήρησης και ανάδειξης του ίδιου του λατομικού χώρου αλλά και του παλιού αλευρόμυλου στα Πετρωτά, ο οποίος μετατράπηκε σε μουσείο. Επιπλέον, στην πλατεία της κοινότητας στήθηκε μνημείο αφιερωμένο στον λιθοξόο. Οι ενέργειες αυτές έγιναν από την Αναπτυξιακή Εταιρία του πρώην Δήμου Τριγώνου και είχαν σαν αποτέλεσμα την ίδρυση στα Πετρωτά Διαβαλκανικού Πολύκεντρου Πολιτισμού και Τέχνης (Δήμος Τριγώνου 1998).

Στην περιοχή ξεχωρίζουν το έθιμο του βασιλιά, που αναβιώνει κάθε Καθαρά Δευτέρα, το καλοκαιρινό αντάμωμα, καθώς και η σπηλιά των θρύλων, «του Κουγιουμτζή η τρύπα».

Μονοπάτι Καστρινής Στράτας

Το μονοπάτι της καστρινής στράτας ξεκινάει από τα Πετρωτά και μετά από 9 χιλιόμετρα εύκολης διαδρομής καταλήγει στο Ορμένιο.

Ο ορεινός όγκος Τριγώνου, όπως ήδη αναφέρθηκε, αποτέλεσε από τα κλασσικά ακόμη χρόνια περιοχή εξόρυξης πέτρας. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι από εδώ ξεκινούσαν και οι περιφημοί δρόμοι της πέτρας: α) Πετρωτά - Μεζέκ - Σβίλεγκραντ και β) Πετρωτά - Ορμένιο - Δίκαια - Μαράσια - Καραγάτς - Αδριανούπολη, διαδρομή γνωστή στα Πετρωτά ως «Καστρινή Στράτα».

Η εξορυσσόμενη πέτρα χρησιμοποιούνταν όχι μόνο ως μολόπετρα και δομικό υλικό αλλά και για την κατασκευή διάφορων αντικειμένων οικιακής χρήσης (ποτίστρες για τα ζώα, στόμια και βάσεις πηγαδιών, γουδιά, χειρόμυλοι κ.ά.). Επιπλέον, τα πετρώματα αυτά αποτέλεσαν την πρώτη ύλη για τη δημιουργία σημαντικών μνημείων της ευρύτερης περιοχής, όπως είναι ο θρακικός θολωτός τάφος (4^{ος} αι. π.Χ.) και το βυζαντινό κάστρο (11^{ος} αι. μ.Χ) στο Μεζέκ της Βουλγαρίας, το μεταβυζαντινό κάστρο των Πετρωτών (16^{ος} αι. μ.Χ.), η γέφυρα του Μουσταφά Πασά στο Σβίλεγκραντ (1528-1529 μ.Χ.), εκκλησίες της γύρω περιοχής, όπως του Πενταλόφου (1858 μ.Χ.) και του Θεραπειού (1895 μ.Χ.).

Μονοπάτι Μεζέκ

Το μονοπάτι του Μεζέκ ξεκινάει από το χωριό Πετρωτά σε απόσταση 51 χλμ. από τη Νέα Ορεστιάδα και κινείται δυτικά μέχρι τα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από μοναδικής φυσικής ομορφιάς τοπία και αξιοσημείωτα ιστορικά μνημεία. Τα ρυάκια και τα ρέματα που σχηματίζονται παρουσιάζουν εποχική υδροφορία και απορρέουν στους ποταμούς Άρδα και Έβρο (Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2007). Εξαιτίας της μορφολογίας και του υψομέτρου του εδάφους, σχηματίζονται μικροί και μεγαλύτεροι καταρράκτες, ένας εκ των οποίων είναι και ο καταρράκτης Δρίτσας.

Στο ψηλότερο σημείο της διαδρομής, ο περιπατητής απολαμβάνει την πανοραμική θέα στο βουλγαρικό χωριό Μεζέκ και τον θολωτό θρακικό τάφο. Ο τάφος είναι του 4^{ου} π.Χ. αιώνα και παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον λόγω της κατασκευής του. Πολλά από τα ευρήματα βρίσκονται στο αρχαιολογικό μουσείο της Σόφιας στη Βουλγαρία.

Οι ταφικοί τύμβοι είναι χαρακτηριστικοί τεχνητοί γήλοφοι, οι οποίοι υψώθηκαν πάνω σε χαμηλά υψώματα ή σε πεδινές εκτάσεις της Θράκης και ήταν ορατοί από γειτονικές κύριες ή δευτερεύουσες οδικές αρτηρίες (Τριαντάφυλλος 2016). Ο μεγάλος Θρακιώτης διηγηματογράφος και ποιητής Γ. Βυζυηνός είχε προσέξει τους τύμβους της ανατολικής Θράκης και έγραψε γι' αυτούς ότι «διέκοπτον την μονοτονίαν» του θρακικού κάμπου και του προσέδιδαν «θαυμασίαν ενότητα και ποικιλίαν» (Βιζυηνός 1955). Οι περισσότεροι τύμβοι σώζονται στη γειτονική Βουλγαρία, καθώς η χώρα αυτή κατέχει το μεγαλύτερο τμήμα των εδαφών της αρχαίας Θράκης (Τριαντάφυλλος 2016). Τέλος, η διαδρομή είναι γεμάτη με λατομεία πέτρας (Βαβελίδης κ.ά. 2007).

Μονοπάτι Τελωνείου

Το μονοπάτι του τελωνείου ξεκινάει από το βορειότερο χωριό της Ελλάδας, το Ορμένιο, και αφού διαγράψει κυκλική πορεία γύρω από μια ρηχή λίμνη επιστρέφει στο ίδιο χωριό. Το Ορμένιο είναι από τα χωριά του πρώην δήμου Τριγώνου με αξιόλογη ιστορία. Έχουν καταγραφεί σημαντικές μάχες ανάμεσα σε Χριστιανούς και Μωαμεθανούς, με σημαντικότερη τη μάχη του Τζερνομιάνου (1371 μ.Χ.), στην οποία οι Τούρκοι κατέστρεψαν τον στρατό των Σέρβων και ουσιαστικά κατάφεραν να έχουν τον έλεγχο στις παλιές αυτοκρατορίες, τη Βυζαντινή, τη Βουλγάρικη και τη Σέρβικη. Αποτελεί γενέτειρα σημαντικών προσωπικοτήτων, όπως του μεγαλύτερου στρατηγού του Βυζαντίου, Βελισάριου (500 – 565 μ.Χ.), ο οποίος διετέλεσε στρατηγός του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού και κατέστειλε τη στάση του Νίκα το 532 μ.Χ. (Κούζας 2015). Στα αξιοσημείωτα της διαδρομής είναι η φλαμουριά που φυτεύτηκε το 2008 στο πλαίσιο αδερφοποίησης του δήμου Τριγώνου με τον δήμο Γκεμριγκχαϊμ Γερμανίας.

Γ. Δρόμοι Κρασιού

Μονοπάτι Κρασιού

Το μονοπάτι του Κρασιού περιλαμβάνει συνολικά 5 διαδρομές (43,1 χλμ.), με μικρό βαθμό δυσκολίας και οι οποίες ξεκινούν από διάφορα χωριά, όπως είναι τα Κόμαρα, ο Πεντάλοφος και το Σπήλαιο. Οι διαδρομές περνούν ανάμεσα από αμπελώνες και αναδεικνύουν το ανάγλυφο και τη χλωρίδα της περιοχής. Επίσης, απαντώνται παραδοσιακά αποστακτήρια και εκτροφεία άγριων ζώων, όπως ελάφια, ζαρκάδια, αγριογούρουνα, λαγοί, πέρδικες και φασιανοί. Στο Σπήλαιο υπάρχει ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Τριγώνου «ΓΑΙΑ», ο οποίος φημίζεται για τα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα που παράγει, όπως ξινό τραχανά, κους κους, μαρμελάδες και γλυκά του κουταλιού. Επιπλέον, στο λόφο του Σπηλαίου υπάρχει η Αρχαιολογική Εκπαιδευτική Έκθεση, η οποία περιλαμβάνει εκμαγεία γλυπτών, ανάγλυφων και αντιγράφων επιτύμβιων στηλών, μακέτες μνημείων και εποπτικό υλικό από τις αρχαιολογικές ανασκαφικές δραστηριότητες στο Βόρειο Έβρο (Τριαντάφυλλος 2010).

Μονοπάτι Τρύφωνα

Το μονοπάτι του Τρύφωνα ξεκινά από τον προαύλιο χώρο της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου Δικαίων. Περνώντας ανάμεσα από τους φημισμένους αμπελώνες της περιοχής, ο περιπατητής φθάνει στο χώρο όπου την 1^η Φλεβάρη κάθε χρόνου, τελούνται σημαντικές πολιτιστικές εκδηλώσεις, αφιερωμένες στον προστάτη των αμπελιών και της αμπελουργίας, Άγιο Τρύφωνα. Οι αμπελουργοί, αφού παρακολουθήσουν τη λειτουργία του Αγίου Τρύφωνα και κάνουν αρτοκλασία, παίρνουν αγιασμό και ραντίζουν όλα τα κλήματα των αμπελιών τους, ώστε να ευλογηθεί η καινούρια παραγωγή. Μάλιστα, θεωρείται ιεροσουλία να δουλέψουν στα αμπέλια τους εκείνη την ημέρα, καθώς σύμφωνα με την παράδοση ένας αμπελουργός που αφήφισε την ιερότητα της γιορτής, έχασε τη μύτη του καθώς κλάδευε το αμπέλι του. Το γεγονός αυτό αναπαρίσταται ως λαϊκό δρώμενο.

Δ. Δρόμοι Ιστορίας

Μονοπάτι Γαλήνης

Το μονοπάτι της Γαλήνης έχει μήκος περίπου 14 χλμ, μικρό βαθμό δυσκολίας και μπορεί να χαρακτηριστεί ως το μονοπάτι που αναδεικνύει πολλά από τα μνημεία θρησκευτικού ενδιαφέροντος της περιοχής. Το σημείο εκκίνησης είναι το χωριό Κυπρίνος, όπου στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (1992 μ.Χ.) ο περιπατητής μπορεί να προσκυνήσει την εικόνα του ομώνυμου αγίου, ιστορηθείσα το 1881 μ.Χ., και να θαυμάσει την ιδιαίτερη μαρμάρινη κολυμπήθρα.

Η διαδρομή δίπλα στο ποτάμι οδηγεί στον εγκαταλελειμμένο οικισμό της Γαλήνης, όπου δεσπόζει ο ναός των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (1962 μ.Χ.). Επόμενες στάσεις είναι το χωριό Θεραπειό, όπου ο περιπατητής μπορεί να θαυμάσει το μεταβυζαντινό ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου (1895 μ.Χ.), και το χωριό Μηλιά με το ξωκλήσι του προφήτη Ηλία. Κινούμενοι κατά μήκος των ελληνοβουλγαρικών συνόρων φτάνουμε στο τέλος του μονοπατιού, στο γραφικό χωριό Ζώνη, με τα ξωκλήσια της Αγίας Παρασκευής, του Αγίου Νεκταρίου και του Αγίου Διονυσίου του Αεροπαγίτου.

Μονοπάτι Ταφικού Τύμβου

Το μονοπάτι του Ταφικού Τύμβου (15 χλμ.) είναι μια εύκολη περιπατητική διαδρομή, η οποία ξεκινά από το χωριό Κυπρίνος, ανεβαίνει στο λόφο με τις φλαμουριές, περνάει από το χωριό της Μικρής Δο-

ξαπάρας, διέρχεται από τον αρχαιολογικό χώρο της Μικρής Δοξαπάρας – Ζώνης, διασχίζει το χωριό Χελιδόνα και καταλήγει στη είσοδο του χωριού Ζώνη.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Μικρής Δοξαπάρας – Ζώνης είναι ένας από τους σημαντικότερους ανασκαμμένους τύμβους στον Ελλαδικό χώρο, γνωστός και στο εξωτερικό για τα σημαντικά του ευρήματα. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως τέσσερις καύσεις νεκρών με πλούσια κτερίσματα, πέντε άμαξες μαζί με τα δέκα άλογά τους, δυο ταφές πέντε βοηθητικών αλόγων, δυο επιτάφιος βωμούς και πολλά σημεία με πυρές και εναγισμούς, δηλαδή θυσίες και προσφορές προς τους νεκρούς (Τριαντάφυλλος 2007). Οι νεκροί ήταν μέλη μιας πλούσιας οικογένειας γαιοκτημόνων και ενταφιάστηκαν σταδιακά από το τέλος του 1ου ως τις πρώτες δεκαετίες του 2ου αι. μ.Χ. Λόγω της μοναδικότητας των ευρημάτων, της ιστορικής και επιστημονικής τους σημασίας, αλλά και της συμβολής τους στην ανάπτυξη της περιοχής, αποφασίστηκε η κατασκευή εκθεσιακού μουσειακού χώρου και η ανακατασκευή του τύμβου με στόχο την προστασία και την ανάδειξη των ευρημάτων (Τριαντάφυλλος 2007).

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Συνοψίζοντας την περιήγησή μας, πρέπει να επισημανθεί πως η περιοχή μελέτης διαθέτει πλούσιο φυσικό περιβάλλον και πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία και παράδοση που μπορούν να προσελκύσουν πολλούς επισκέπτες το χρόνο για περιπατητικό περιηγητικό τουρισμό. Τα οικοσυστήματα που υπάρχουν διαθέτουν μια πλούσια και συχνά μοναδική βιοποικιλότητα. Το πλούσιο γεωλογικό περιβάλλον, σε συνδυασμό με τους εκπληκτικούς γεωτόπους, καθιστούν την περιοχή έναν χώρο ιδιαίτερου γεωλογικού κάλλους. Ταυτόχρονα, τα λατομεία πέτρας (Μαντένια), αλλά και τα μνημεία της περιοχής, συνθέτουν την πλούσια ιστορική φυσιογνωμία της.

Ο Δήμος Ορεστιάδας στην προσπάθειά του να αξιοποιήσει και να αναδείξει την περιοχή του ορεινού του όγκου προχώρησε στη δημιουργία ενός συμπλέγματος μονοπατιών και διαδρομών, το οποίο είναι προσβάσιμο όλο το χρόνο. Τα μονοπάτια καταφέρνουν να συνδέσουν το φυσικό περιβάλλον, τον αθλητισμό, τα αρχαιολογικά και θρησκευτικά μνημεία, τον πολιτισμό και την παράδοση της περιοχής μεταξύ τους. Οι συγκεκριμένες διαδρομές δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να έρθει σε επαφή με τη φύση, να ξεφύγει από το γρήγορο σύγχρονο ρυθμό ζωής, να γνωρίσει την παράδοση, την ιστορία και τους φιλόξενους κατοίκους της περιοχής. Επιπλέον, η ύπαρξή τους συμβάλλει στην προοπτική ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θα ενισχύσουν την οικονομία της περιοχής. Η αξία του περιπατητικού τουρισμού τόσο για τον άνθρωπο που έρχεται σε άμεση επαφή με τη φύση όσο και για την ανάπτυξη της περιοχής είναι αδιαμφισβήτητη.

Σε όλα τα μονοπάτια έχουν γίνει θετικές πρώτες παρεμβάσεις για να αναδειχτούν και να παρέχουν ασφάλεια στους περιηγητές, όπως καθάρισμα, ξύλινα κιόσκια, πινακίδες πληροφόρησης και σήμανσης, καθώς και χάρτες. Επίσης, στην περιοχή υπάρχουν ορισμένες εγκαταστάσεις που έχουν διαμορφωθεί κατάλληλα μέσα από προσπάθειες εθελοντικών και πολιτιστικών φορέων, καθώς και υποδομές που κατασκευάστηκαν από αρμόδιους φορείς (Παπαγεωργίου κ.ά. 2016).

Σε ότι αφορά τις επόμενες παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν για την ανάδειξη των μονοπατιών αυτές θα πρέπει να εξετάζονται πολύ προσεκτικά κάτω από το πρίσμα της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης και να αποφεύγονται αποσπασματικές και ανοργάνωτες προσπάθειες. Ενδεικτικά, προτείνονται:

- Δημιουργία κατάλληλου ενημερωτικού υλικού.
- Διοργάνωση διαφημιστικής καμπάνιας (φυλλάδια, αφίσες, καταχωρήσεις στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, διαδίκτυο κτλ.).
- Γραφείο ενημέρωσης κοινού.
- Διοργάνωση πολιτιστικών, αθλητικών και ενημερωτικών εκδηλώσεων.
- Οργάνωση περιηγήσεων με ξεναγό
- Δημιουργία νέων και αναβάθμιση υπαρχόντων υποδομών (π.χ. παγκάκια, κάδοι απορριμμάτων, σταθερά κιάλια παρατήρησης).
- Διασφάλιση προσπελασιμότητας, καθαριότητας, ασφάλειας, διαμονής και διατροφής των επισκεπτών.

Εν κατακλείδι, ο Δήμος Ορεστιάδας έχει ανάγκη τον ποιοτικό τουρισμό, ο οποίος θα βασίζεται στις αρχές της αειφορίας, και θα δημιουργήσει ένα εξειδικευμένο τουριστικό προϊόν, το οποίο θα αναδεικνύει το ιδιαίτερο και αυθεντικό πρόσωπο της περιοχής. Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προχωρήσει, αλλά με προσπάθειες συντονισμένες και βάσει ενός θεσμικού πλαισίου.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε πολύ τον Δήμο Ορεστιάδας, και ιδιαίτερα τον δήμαρχο κ. Βασίλη Μαυρίδη και τον κ. Γιάννη Τσομπανίδη για την παροχή όλου του ενημερωτικού υλικού σχετικά με τα μονοπάτια του ορεινού όγκου της περιοχής (χάρτες, κείμενο πινακίδων, φωτογραφίες).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

- Αμανατίδου, Δ., Κιτσικουόδη, Τ., Κασπαντσίδης, Κ., Μητρούδης, Δ., Πετρέσης, Α., Τσίτσιου Χ. (2016). Δάση και δασοπονία στο Βόρειο Έβρο. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 389-395.
- Βαβελίδης, Μ., Χοτζίδης, Α., Μέλφος, Β. (2007). Τα λατομεία μνημεία του Βορείου Έβρου. Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας της Επιτροπής Οικονομικής Γεωλογίας, Ορυκτολογίας και Γεωχημείας της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρίας: «Δυνατότητες ανάπτυξης στο Βόρειο Έβρο: Πολιτισμός, ορυκτοί πόροι και περιβάλλον». Πετρωτά Τριγώνου Έβρου, 4 Αυγούστου 2007, σελ. 38-53.
- Βιζυηνός, Γ. (1955). Το Μόνον της Ζωής του Ταξείδιον, Απαντα. Έκδοση Χ. Γιοβάνη.
- Βικιπαίδεια (χ.χ.). Γυαλιά Έβρου. Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CF%85%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%AC_%CE%88%CE%B2%CF%81%CE%BF%CF%85
- Δασαρχείο Διδυμοτείχου. (2007). Διαχειριστική μελέτη δασικού συμπλέγματος Τριγώνου. Αλεξανδρούπολη: Διεύθυνση Δασών Έβρου.
- Δήμος Τριγώνου (1998). Διαβαλκανικό Πολυκέντρο Πολιτισμού και Τέχνης - Κοινοτική Πρωτοβουλία Interreg II - Δίκαια.
- Κούζας, Ι. (2016). Το Ορμένιο ως τόπος σύγκρουσης Χριστιανικών δυνάμεων και Μωαμεθανών. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 17-27.
- Μαντζουράνη, Κ., Τζιφάκη, Χ. (2008). Επιπτώσεις - προοπτικές εξέλιξης του εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα. Πτυχιακή διατριβή: Σ.Δ.Ο. Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης.
- Παπαγεωργίου, Α.Χ., Κοράκης, Γ., Κυριαζόπουλος, Α.Π., Άμπας, Ζ. (2016). Το δρυοδάσος Πενταλόφου-Πετρωτών. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 407-416.
- Σφακιανάκης, Κ.Μ. (2000). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, Αθήνα.
- Τριαντάφυλλος, Δ. (2007). Αρχαιολογικά ευρήματα στο Βόρειο Έβρο: Δυνατότητες προσφοράς στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας της Επιτροπής Οικονομικής Γεωλογίας, Ορυκτολογίας και Γεωχημείας της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρίας: «Δυνατότητες ανάπτυξης στο Βόρειο Έβρο: Πολιτισμός, ορυκτοί πόροι και περιβάλλον». Πετρωτά Τριγώνου Έβρου, 4 Αυγούστου 2007, σελ. 10-24.
- Τριαντάφυλλος, Δ. (2010). Αρχαιολογική εκπαιδευτική έκθεση Σπηλαίου Δήμου Τριγώνου. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας: «Γεωλογικές και Γεωφυσικές έρευνες στο δήμο Τριγώνου, Έβρου – Το αρχαιολογικό έργο στο Β. Έβρο». Πετρωτά Τριγώνου Έβρου, 7 Αυγούστου 2007, σελ. 24-36.
- Τριαντάφυλλος, Δ. (2016). Η έρευνα ταφικών τύμβων σε περιοχές του Δήμου Ορεστιάδας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 79-90.
- Φιλίππιδης, Α.Α., Καντηράνης, Ν. (2005). Βιομηχανικές, αγροτικές, κτηνοτροφικές και περιβαλλοντικές χρήσεις των φυσικών ζεόλιθων της Θράκης. Δελτίον της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρίας, 37, σελ. 90-101.

II. Ξενόγλωσση

Baerlocher, C., McCusker, L.B., Olson, D.H. (2007). Atlas of zeolite framework types. Elsevier.

Bernardos, S., Amich, F., Gallego, F. (2003). Karyological and taxonomic notes on *Ophrys* (Orchidoideae, Orchidaceae) from the Iberian Peninsula. *Botanical Journal of the Linnean Society*. Vol. 142, No. 4, pp. 395-406.

Filippidis, A., Kassoli-Fournaraki, A. (2000). Environmental uses of natural zeolites from Evros district, Thrace, Greece. In: 5th International Conference on Environmental Pollution, Thessaloniki Proc., pp. 149-155.

Kreutz, C.A.J. (2004). The orchids of Cyprus. Landgraaf, the Netherlands: CAJ Kreutz.

Tsirambides, A., Philippidis, A., Kassoli-Fournaraki, A. (1993). Zeolitic alteration of Eocene volcanoclastic sediments at Metaxades, Thrace, Greece. *Applied Clay Science*. Vol. 7, No. 6, pp. 509-526.

Yanev, Y., Bardintzeff, J.M. (1997). Petrology, volcanology and metallogeny of Palaeogene collision-related volcanism of the Eastern Rhodopes (Bulgaria). *Terra Nova*. Vol. 9, No. 1, pp. 1-8.

Εικόνα 1. α) και β) πινακίδα ενημέρωσης, γ) πινακίδα κατεύθυνσης, δ) ξύλινο κiosk, στα μονοπάτια του ορεινού όγκου του Δήμου Ορεστιάδας. (Φωτογραφία: α), β), γ) Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου, δ) Ανδρέας Παλεράς).

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΡΠΟΦΟΡΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Χρυσοβάλαντου Αντωνοπούλου & Χρήστος Χατζησαββίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι δενδρώδεις καλλιέργειες αποτελούν έναν από τους πιο εντατικούς και δυναμικούς κλάδους της ελληνικής γεωργίας, λόγω της οικονομικής προσόδου που αποφέρουν οι υψηλές αποδόσεις τους σε προϊόντα μεγάλης διαιτητικής αξίας για τον άνθρωπο. Ωστόσο, στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας, οι παραγωγοί παραδοσιακά ασχολούνται με αροτριάειες καλλιέργειες (βαμβάκι, καλαμπόκι, σακχαρότευτλα, ηλιάνθος, σιτάρι κ.ά.) και λιγότερο με τη δενδροκαλλιέργεια. Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω των χαμηλών οικονομικών οφελών των παραδοσιακών καλλιεργειών, παρατηρείται στροφή των αγροτών προς τη συστηματική καλλιέργεια οπωροφόρων ειδών, κυρίως μηλιάς και κερασιάς. Το εδαφοκλιματικό περιβάλλον της περιοχής ευνοεί την παραγωγή φρούτων εξαιρετικής ποιότητας, τα οποία προορίζονται κυρίως για την εγχώρια αγορά, ενώ ένα ποσοστό τους εξάγεται. Η δενδροκομία έχει τις δυνατότητες να αναπτυχθεί στο Δήμο Ορεστιάδας, μελετώντας τις ιδιαιτερότητες του κάθε είδους σε σχέση με τις εδαφοκλιματικές συνθήκες της περιοχής. Λόγω των χαμηλών θερμοκρασιών του χειμώνα στην περιοχή, μπορούν να ευδοκιμήσουν εκείνα που είναι ανθεκτικά στο ψύχος (π.χ. μηλιές, δαμασκηνιές, αχλαδιές), αλλά και τα αυτοφυή είδη (π.χ. κρανά, μουριά, κάποια είδη κορομηλιάς). Ωστόσο, η στροφή των αγροτών στη δενδροκαλλιέργεια θα πρέπει να βασίζεται σε ολοκληρωμένες μελέτες, καθώς πρόκειται για πολυτεείς καλλιέργειες. Η επιλογή του οπωροφόρου είδους και της ποικιλίας θα πρέπει να γίνονται βάσει των χαρακτηριστικών και των απαιτήσεών τους, των αποδόσεων, του κόστους παραγωγής, της ζήτησης της παραγωγής από την αγορά, των τιμών παραγωγού κ.ά.

Λέξεις κλειδιά: Δενδροκομία, Έβρος, καλλιέργειες, οπωροφόρα δένδρα, Ορεστιάδα

Εισαγωγή

Η δενδροκαλλιέργεια αποτελεί έναν από τους πιο εντατικούς κλάδους της ελληνικής γεωργίας, χάρις στην οικονομική πρόσοδο που αποφέρουν στους παραγωγούς οι υψηλές αποδόσεις της σε προϊόντα μεγάλης διαιτητικής αξίας για τον άνθρωπο. Το εδαφοκλιματικό περιβάλλον της χώρας μας συμβάλλει στην παραγωγή φρούτων εξαιρετικής ποιότητας, τα οποία προορίζονται κυρίως για την εγχώρια αγορά, ενώ ένα ποσοστό τους εξάγεται και προς άλλες χώρες, όπως είναι η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Γερμανία κ.ά. (Αντωνοπούλου & Κάλφας 2018). Σχεδόν το 40% της ελληνικής παραγωγής σε οπώρες προέρχεται από τα εσπεριδοειδή, ενώ ακολουθεί η οικογένεια των πυρηνοκάρπων, η οποία περιλαμβάνει τη δυναμική καλλιέργεια της ροδακινιάς και της νεκταρινιάς (30%), καθώς επίσης τη βερικοκιά, την κερασιά και τη δαμασκηλιά (FAO 2012). Το επόμενο σημαντικό κομμάτι της εγχώριας παραγωγής φρούτων προέρχεται από την οικογένεια των γιγαρτοκάρπων με κύριο αντιπρόσωπο τη μηλιά (10%) και ακολούθως την αχλαδιά, την κυδωνιά και τη μουσμουλιά (FAO 2012). Άλλα οπωροφόρα είδη που περιλαμβάνονται στη λίστα των δενδροκαλλιεργειών της χώρας μας είναι η ακτινιδιά, τα ακρόδρυα, η ροδιά, ο λωτός κ.ά.

Η επιτυχία της δενδροκαλλιέργειας επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Σε αντίθεση με τις ετήσιες καλλιέργειες (π.χ. σιτάρι, καλαμπόκι), δεν υπάρχει μεγάλη δυνατότητα ευελιξίας του παραγωγού, καθώς πρόκειται για πολυτεείς καλλιέργειες. Πριν την εγκατάσταση του οπωρώνα, πρέπει να ληφθούν σημαντικές αποφάσεις οι οποίες θα επηρεάσουν το οικονομικό μέγεθος της επένδυσης, αλλά και την οικονομική απόδοση των δένδρων για τα επόμενα 15 ή και περισσότερα χρόνια. Οι αποφάσεις, μεταξύ άλλων, αφορούν στην επιλογή του είδους και της ποικιλίας που θα εγκατασταθεί, στο υποκείμενο που θα χρησιμοποιηθεί, στην πυκνότητα φύτευσης των δενδρυλλίων, στο σύστημα άρδευσης που θα τοποθετηθεί και στο σχήμα διαμόρφωσης της κόμης των δένδρων. Επιπλέον, ο παραγωγός θα πρέπει να είναι ενημερωμένος σχετικά με τη φροντίδα που απαιτεί ο οπωρώνας κατά τη διάρκεια κάθε καλλιεργη-

τικής περιόδου και να λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με τη λίπανση, την άρδευση και τη φυτοπροστασία των δένδρων.

Τα τελευταία χρόνια, στον κλάδο της δενδροκομίας σημειώνονται προσπάθειες εξέλιξης στους διάφορους τομείς των καλλιεργητικών πρακτικών, με αποτέλεσμα τον εκσυγχρονισμό της σε σημαντικό βαθμό, την αύξηση των αποδόσεων, τη μείωση του κόστους παραγωγής και την παραγωγή καρπών υψηλής ποιότητας. Ταυτόχρονα, σημειώνονται αυξήσεις και στις εξαγωγές των φρούτων, λόγω της διεθνούς αναγνώρισης της Μεσογειακής διαίτας, της υψηλής ποιότητας των παραγόμενων φρούτων και της οικονομικής κρίσης (από το 2009).

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να παρουσιάσει την υφιστάμενη κατάσταση της δενδροκαλλιέργειας στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας, καθώς και τις δυνατότητες εξέλιξής της.

Η δενδροκαλλιέργεια στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας

Ο Δήμος Ορεστιάδας βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού Έβρου, στη Θράκη. Συνορεύει ανατολικά με την Τουρκία, βόρεια με την Τουρκία και τη Βουλγαρία, δυτικά με τη Βουλγαρία και νότια με τον Δήμο Διδυμοτείχου. Πρόκειται για πεδινό δήμο, έκτασης 275.300 στρεμμάτων, το μεγάλο μέρος της οποίας καταλαμβάνεται από αγροτικές καλλιέργειες. Οι ποταμοί Έβρος και Αρδας μαζί με τον ορεινό όγκο στην περιοχή Πενταλόφου και Πετρωτών αποτελούν τα κυρίαρχα φυσικά στοιχεία της περιοχής.

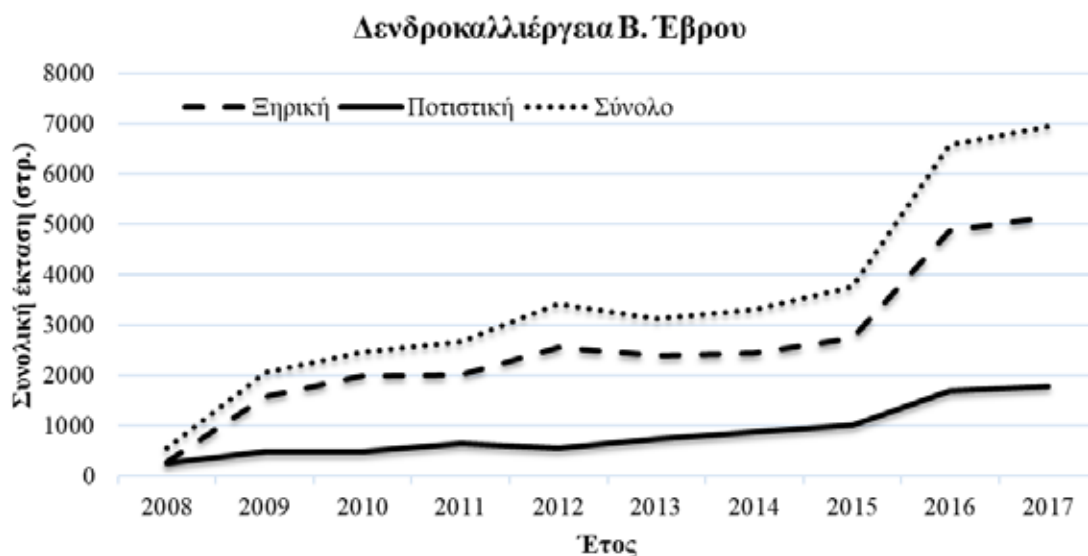
Όσον αφορά το κλίμα της ευρύτερης περιοχής του Βορείου Έβρου, αυτό είναι ηπειρωτικό, με δριμύ χειμώνα και θερμό καλοκαίρι. Η μέγιστη ηλιοφάνεια παρατηρείται τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, οπότε σημειώνεται και η υψηλότερη μέση θερμοκρασία του έτους (24,16 °C). Η ελάχιστη μέση θερμοκρασία είναι 2 °C και παρατηρείται τον Ιανουάριο. Η μέση σχετική υγρασία φθάνει τη μέγιστη τιμή της τον Δεκέμβριο (86,1%) και την ελάχιστη τον Ιούλιο (63,6%). Βροχοπτώσεις σημειώνονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, με μέγιστη ένταση την περίοδο Οκτωβρίου - Μαρτίου. Η μέση ετήσια βροχόπτωση υπερβαίνει τα 600 χιλ. Επίσης, κατά τη διάρκεια του χειμώνα έως νωρίς την άνοιξη σημειώνονται χιονοπτώσεις, με μέσο αριθμό ημερών τις 10,6 και με μέσο ύψος χιονιού τα 10-12 εκ. Οι επικρατούντες άνεμοι είναι βορειοανατολικής διεύθυνσεως και εμφανίζονται κυρίως το χειμώνα (Ραντζούδη 2004).

Η οικονομική σύνθεση του Δήμου χαρακτηρίζεται από τη δυναμική παρουσία του τριτογενή και του πρωτογενή τομέα. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού απασχολείται στον τριτογενή τομέα, σε δημόσιες υπηρεσίες και ιδιωτικές επιχειρήσεις, ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά ο πρωτογενής τομέας (ΕΛΣΤΑΤ 2011).

Η γεωργία, αν και ζωτικής σημασίας για την περιοχή, δεν παρουσιάζει τάσεις ανάπτυξης. Τα τελευταία χρόνια, η αγροτική παραγωγή δεν έχει σημειώσει κάποια ουσιαστική αλλαγή, καθώς κυρίαρχη θέση εξακολουθούν να έχουν τα σιτηρά (τα οποία αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο τμήμα της συνολικής αξίας της αγροτικής παραγωγής), το βαμβάκι και ο ηλιάνθος. Ωστόσο, τα παραπάνω παραδοσιακά παραγόμενα αγροτικά προϊόντα είτε λόγω της αναθεώρησης της ΚΑΠ, είτε λόγω δυσμενούς μεταβολής των όρων της αγοράς, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ανταγωνιστικότητας, με αποτέλεσμα τη μείωση της οικονομικής προσόδου των παραγωγών (Βασιλειάδης 2014). Το υψηλό κόστος μεταφοράς, λόγω της απόστασης του δήμου από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, αποτελεί ένα επιπλέον μειονέκτημα.

Κύριοι στόχοι του σχεδιασμού της στρατηγικής ανάπτυξης του αγροτικού τομέα στην περιοχή θα πρέπει να είναι τόσο η προώθηση ανταγωνιστικών προϊόντων, με την υιοθέτηση σύγχρονων πρακτικών καλλιέργειας, την αύξηση της απόδοσης της παραγωγής και την παράλληλη μείωση του κόστους καλλιέργειας, όσο και η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, αποφεύγοντας δραστηριότητες που στηρίζονται στις ευρωπαϊκές και εθνικές επιδοτήσεις. Επίσης, η κομβική γεωγραφική θέση της περιοχής αποτελεί ιδιαίτερο πλεονέκτημα για την αγροτική της ανάπτυξη, δίνοντας τη δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων της σε νέες αναδυόμενες αγορές της βαλκανικής χερσονήσου και των παρευξείνιων χωρών.

Στα πλαίσια της αναδιάρθρωσης, γεννάται το ερώτημα αν η δενδροκαλλιέργεια μπορεί να σταθεί στον Βόρειο Έβρο και να δώσει ώθηση στην αγροτική ανάπτυξη της περιοχής. Η απάντηση δόθηκε ήδη από τους πρώτους παραγωγούς που προχώρησαν στη συστηματική καλλιέργεια οπωροφόρων ειδών, κυρίως μηλιάς και κερασιάς. Το εδαφοκλιματικό περιβάλλον της περιοχής αποδείχτηκε ότι ευνοεί την παραγωγή φρούτων εξαιρετικής ποιότητας τα οποία προορίζονται κυρίως για την εγχώρια αγορά, ενώ ένα ποσοστό τους εξάγεται. Όπως φαίνεται και στο Σχήμα 1, την τελευταία δεκαετία η συνολική έκταση με καρποφόρα δένδρα στην εξεταζόμενη περιοχή παρουσιάζει αυξητική τάση.

Σχήμα 1. Η συνολική έκταση με καρποφόρα δένδρα στην περιοχή του Β. Έβρου για τη χρονική περίοδο 2008-2017 (Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας).

Πιο συγκεκριμένα, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής που μπορούν να αξιοποιηθούν είναι:

- Η μεγάλη διαθεσιμότητα χαμηλού κόστους γεωργικών εκτάσεων, και μάλιστα απαλλαγμένων από ασθένειες και εχθρούς, καθώς δεν έχουν παρουσιαστεί ακόμη προβλήματα από ασθένειες και εχθρούς που απαντώνται σε περιοχές όπου καλλιεργούνται συστηματικά εδώ και χρόνια καρποφόρα δένδρα, με αποτέλεσμα τις μικρότερες απαιτήσεις σε επεμβάσεις φυτοπροστασίας.
- Τα επίπεδα χωράφια και τα μεγάλα αγροτεμάχια.
- Η αφθονία αρδευτικού νερού.
- Το επαρκές ψύχος τον χειμώνα για τη διακοπή του λήθαργου των οφθαλμών των δένδρων.
- Η εγγύτητα με αγορές των Βαλκανίων και της Τουρκίας.
- Το βελτιωμένο (πλέον) οδικό δίκτυο.
- Το εργατικό δυναμικό που ... δε γνωρίζει από δένδρα, καθώς είναι περισσότερο δεκτικό στην εκπαίδευση και υιοθέτηση νέων πρακτικών καλλιέργειας, σε σχέση με τους χρόνια δενδροκαλλιεργητές.
- Η Σχολή Γεωπονίας και Δασολογίας του Δ.Π.Θ. που υπάρχει στην περιοχή με το έμπειρο προσωπικό της.

Ωστόσο, τα μειονεκτήματα της περιοχής αναφορικά με τις δενδρώδεις καλλιέργειες που έχουν παρατηρηθεί και πρέπει να αντιμετωπιστούν είναι:

- Η μεγάλη απόσταση από τις ελληνικές αγορές.
- Οι ελάχιστες υποδομές ως προς την αποθήκευση και τη μεταποίηση των προϊόντων (ψυγεία, κονσερβοποιεία κλπ.).
- Η έλλειψη εξειδικευμένων εργατών (π.χ. κλαδευτές).
- Οι πλημμύρες στις παραποτάμιες περιοχές.
- Το βαρύ χειμερινό ψύχος για ευαίσθητα είδη.
- Το όχι εκτεταμένο σύγχρονο αρδευτικό δίκτυο.

Εντούτοις, η στροφή των αγροτών στη δενδροκαλλιέργεια θα πρέπει να βασίζεται σε ολοκληρωμένες μελέτες, καθώς πρόκειται για πολυετείς καλλιέργειες. Η επιλογή του οπωροφόρου είδους και της ποικιλίας θα πρέπει να γίνονται σύμφωνα με:

- Τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις του είδους
- Τις αποδόσεις
- Το κόστος παραγωγής
- Τη ζήτηση από την αγορά
- Τις τιμές παραγωγού κ.ά.

Μεταξύ των καρποφόρων δένδρων που ήδη καλλιεργούνται ή συνιστάται η δοκιμή τους στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας είναι η μηλιά, η κερασιά, η αχλαδιά, η δαμασκηλιά, η καρδιά, η βερικοκιά σε ορισμένες περιπτώσεις, καθώς και άλλα εναλλακτικά είδη όπως η μουριά, η κραλιά, η αρώνια, τα μύρτιλα, το ιπποφάες και ορισμένα τοπικά αυτοφυή είδη κορομηλιάς. Παρακάτω ακολουθεί μια σύντομη παρουσίαση ορισμένων από τα παραπάνω δενδροκομικά είδη.

Μηλιά (*Malus domestica* Mill, οικ. Rosaceae)

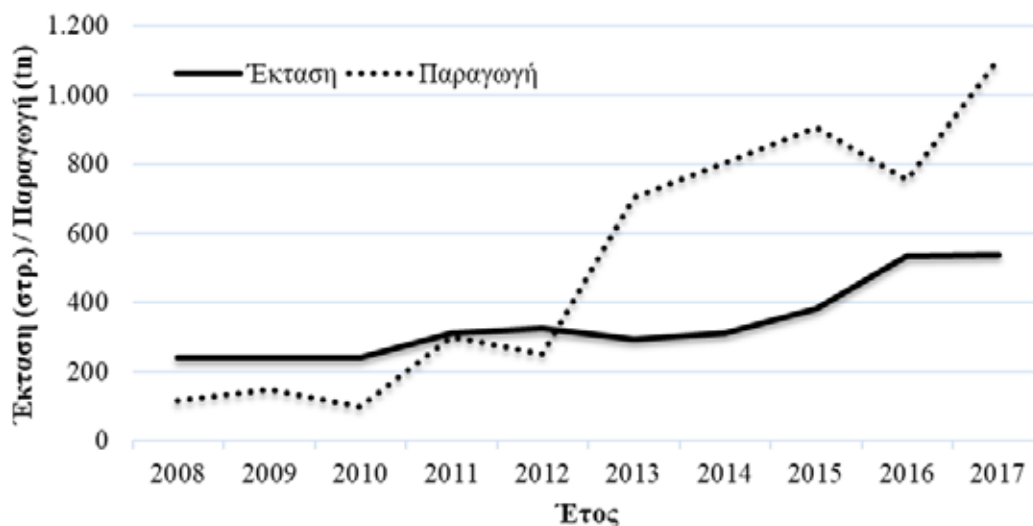
Η μηλιά είναι το πιο διαδεδομένο οπωροφόρο είδος παγκοσμίως και μαζί με την αχλαδιά και την κωδιά αποτελούν τα λεγόμενα γιγαρτόκαρπα οπωροφόρα. Πρόκειται για μία δυναμική καλλιέργεια, η οποία κατέχει την τέταρτη θέση μεταξύ των δένδρων καλλιεργειών στη χώρα μας.

Η μηλιά έχει προσαρμοστεί επιτυχώς στα εδάφη του Δήμου Ορεστιάδας με κύρια ποικιλία την Fuji (Εικ. 1). Όπως φαίνεται και στο Σχήμα 2, η συνολική έκταση και παραγωγή των δένδρων μηλιάς παρουσιάζει μια σχετικά σταθερή ανοδική τάση.

Εικόνα 1. Καλλιέργεια μηλιάς στα Ρίζια Δ. Ορεστιάδας (Πηγή: Προσωπικό αρχείο Χρήστου Χατζησαββίδη).

Μήλα

Σχήμα 2. Η συνολική έκταση και παραγωγή δένδρων μηλιάς στην περιοχή του Β. Έβρου για τη χρονική περίοδο 2008-2017 (Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας).

Γενικά, η μηλιά ευδοκιμεί σε εδάφη γόνιμα, βαθιά, μέσης σύστασης, αμμοπηλώδη, με ικανοποιητική υδατοϊκανότητα, επαρκώς εφοδιασμένα με ασβέστιο, με χαμηλή ηλεκτρική αγωγιμότητα (< 1,7 mS/cm) και pH 6-7,5 (Αντωνοπούλου & Κάλφας 2018).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της περιοχής του Β. Έβρου που την κάνει κατάλληλη για την καλλιέργεια της μηλιάς, είναι οι χαμηλές θερμοκρασίες που σημειώνονται τον χειμώνα και οι οποίες μπορούν να ικα-

νοποιήσουν την ανάγκη του δένδρου για μια περίοδο ψύχους ώστε να διακοπεί ο λήθαργος των οφθαλμών (800-1200 ώρες θερμοκρασιών κάτω των 8 °C). Αν η ψύξη δεν είναι επαρκής, η έκπτυξη των οφθαλμών είναι φτωχή, η άνθιση παρατεταμένη και περιοδική, και η απόδοση μειωμένη (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013). Η θερμοκρασία, επίσης, καθορίζει τη διάρκεια της καλλιεργητικής περιόδου, καθώς και το ποιος ποικιλίες θα καλλιεργηθούν σε μια περιοχή. Γενικά, οι υψηλότερες αποδόσεις επιτυγχάνονται στις πεδινές περιοχές, όπου υπάρχει η δυνατότητα εντατικής εκμετάλλευσης και η καλύτερη ποιότητα στις ημιορεινές ή ορεινές περιοχές λόγω πιο ευνοϊκού κλίματος (Αντωνοπούλου & Κάλφας 2018).

Τα τελευταία χρόνια, ο εκσυγχρονισμός της καλλιέργειας και η χρήση πιο παραγωγικών ποικιλιών οδήγησαν στην αύξηση των αποδόσεων και της ποιότητας των παραγόμενων καρπών, επηρεάζοντας θετικά και τα έσοδα του παραγωγού. Πολλοί δενδροκαλλιεργητές επέλεξαν πλέον την πυκνή φύτευση, τη χρήση νάνων υποκειμένων και νέων συστημάτων διαμόρφωσης της κόμης με αποτέλεσμα την πρώιμη είσοδο των δένδρων στην καρποφορία, την αύξηση της απόδοσης και την παραγωγή καρπών υψηλής ποιότητας.

Κερασιά (*Prunus avium*, οικ. Rosaceae)

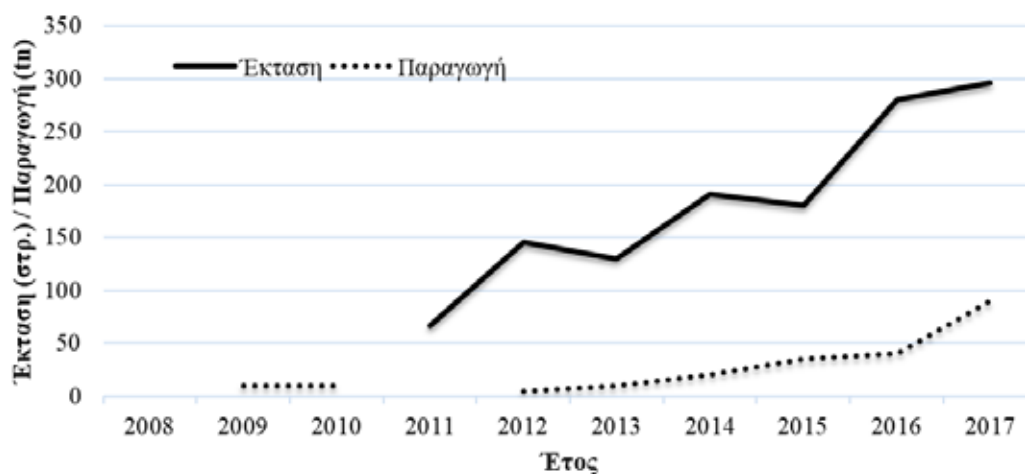
Η καλλιέργεια της κερασιάς αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ελληνικής δενδροκομίας, η οποία παραδοσιακά γινόταν σε ορεινές και ημι-ορεινές περιοχές, ενώ πλέον επιτεύχθηκε και στα πεδινά. Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται στροφή προς πιο εντατικά συστήματα καλλιέργειας κερασιάς, με πυκνές και υπερπυκνές φυτεύσεις (400-650 δένδρα/στρ.), και χρήση νάνων υποκειμένων, με αποτέλεσμα τις υψηλότερες αποδόσεις ανά στρέμμα, την παραγωγή κερασιών καλύτερης ποιότητας και τη μείωση του κόστους καλλιέργειας. Επιπλέον, το μικρό ύψος των δένδρων σε συνδυασμό με το κατάλληλο σύστημα διαμόρφωσης συνέβαλε και στην καλλιέργεια των κερασιών «υπό κάλυψη», κάτω από πλαστικά φύλλα ή δίχτυα, με σκοπό την προστασία των καρπών από το χαλάζι, τη βροχή και το σχίσμο, από εχθρούς και ασθένειες, καθώς και την ταυτόχρονη πρωιμότερη ωρίμασή τους (Αντωνοπούλου & Κάλφας 2018).

Κατάλληλα εδάφη για την κερασιά είναι τα καλά στραγγιζόμενα, βαθιά, πηλώδη, πηλοαμμώδη, αμμοπηλώδη, καθώς και τα αργιλώδη κοκκινοχώματα με καλή υφή. Το άριστο pH εδάφους είναι 6-8 (Θεριός και Δημάση-Θεριού 2013).

Οι κλιματικές συνθήκες καθορίζουν την επιτυχία καλλιέργειας της κερασιάς. Η κερασιά προσαρμόζεται καλά σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Ωστόσο, οι εντατικές καλλιέργειες πρέπει να εγκαθίστανται σε πεδινές περιοχές, με καλά στραγγιζόμενα εδάφη και επάρκεια χαμηλών θερμοκρασιών. Οι απαιτήσεις της κερασιάς σε χαμηλές θερμοκρασίες (< 7 °C) είναι 800-1000 ώρες (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013), περίοδος ψύχους που επιτυγχάνεται στην περιοχή του Β. Έβρου. Επιπλέον, οι καιρικές συνθήκες κατά την περίοδο της άνθισης και της ωρίμασης του καρπού πρέπει να είναι ευνοϊκές, καθώς συχνές βροχοπτώσεις οδηγούν σε φτωχή καρπόδεση, σχίσμο και σήψη των καρπών. Επίσης, απαιτεί δροσερό καλοκαίρι. Οι υψηλές καλοκαιρινές θερμοκρασίες υποβαθμίζουν την ποιότητα του καρπού και επηρεάζουν τη διαφοροποίηση των οφθαλμών με αποτέλεσμα την εμφάνιση δίδυμων καρπών, φυσιολογικής ανωμαλίας που μειώνει την εμπορική αξία της παραγωγής.

Όπως φαίνεται και στο Σχήμα 3, από το 2015 και μετά η συνολική έκταση και παραγωγή δένδρων κερασιάς αυξάνει, ενθαρρύνοντας και άλλους παραγωγούς να στραφούν προς τη συγκεκριμένη καλλιέργεια.

Κεράσια

Σχήμα 3. Η συνολική έκταση και παραγωγή δένδρων κερασιάς στην περιοχή του Β. Έβρου για τη χρονική περίοδο 2008-2017 (Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας).

Αχλαδιά (*Pyrus communis L.*, οικ. Rosaceae)

Η αχλαδιά είναι ένα από τα σημαντικά καρποφόρα φυλλοβόλα δέντρα για τους Έλληνες παραγωγούς και καλλιεργείται από τα πεδινά ως το υψόμετρο των 1.000 μ. Οι καλλιεργούμενες ποικιλίες της διαφέρουν σημαντικά στο χρόνο ωρίμασης των καρπών, ξεκινώντας από Ιούνιο οι πρώιμες (θερινές) και φθάνοντας ως τέλος Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου οι όψιμες (φθινοπωρινές). Η παραλλακτικότητα στο χρόνο ωρίμασης και η δυνατότητα συντήρησης των αχλαδιών στο ψυγείο για μερικούς μήνες, έχουν ως αποτέλεσμα να απαντώνται αχλάδια στην αγορά σχεδόν όλο το έτος (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013).

Αναλόγως με την ποικιλία, η αχλαδιά χρειάζεται 850-2600 ώρες θερμοκρασίας κάτω των 7 °C για διακοπή του ληθάργου, διαφορετικά η έκπτυξη των ανθοφόρων οφθαλμών καθυστερεί (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013). Συνιστάται η αποφυγή περιοχών με ζεστό και υγρό καλοκαίρι και με συχνές θερινές βροχοπτώσεις, γιατί η αχλαδιά είναι ευαίσθητη στην ασθένεια του βακτηριακού καψίματος (*Ergwinia amylovora*). Επίσης, πρέπει να αποφεύγονται οι περιοχές με συχνούς όψιμους παγετούς, λόγω της πρώιμης ανοιξιάτικης ανθοφορίας της.

Όσον αφορά τις εδαφικές απαιτήσεις, η αχλαδιά προτιμά εδάφη αμμώδη-αμμοπηλώδη, καλά στραγγιζόμενα, με μικρή περιεκτικότητα σε ασβέστιο και pH 7,5-8,5 (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013).

Δαμασκηλιά (*Prunus domestica*, οικ. Rosaceae)

Η δαμασκηλιά καλλιεργείται ευρέως σε όλο τον κόσμο και περιλαμβάνει είδη από Ασία, Ευρώπη και Αμερική. Τα είδη με δενδροκομική σημασία είναι τα εξής: *P. domestica*, *P. salicina*, *P. cerasifera*, *P. insititia*, *P. spinosa*, *P. alleghaniesia*, *P. americana* κ.ά. Για την περιοχή του Β. Έβρου συνιστάται η *P. domestica*, η οποία είναι ανθεκτική στο ψύχος και αντέχει έως -20 °C (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013). Η υψηλή ατμοσφαιρική υγρασία και οι πολλές βροχοπτώσεις κατά την περίοδο της ανθοφορίας της δαμασκηλιάς την άνοιξη, αποτελούν δυσμενείς παράγοντες για τη καλλιέργειά της, γιατί ευνοούν την ανάπτυξη της μονίλιας.

Η δαμασκηλιά προτιμά εδάφη βαθιά και καλά στραγγιζόμενα. Το pH του εδάφους δεν αποτελεί περιοριστικό παράγοντα. Επίσης, θεωρείται ανθεκτικό οπωροφόρο στον κορεσμό με νερό του εδάφους, μια σημαντική παράμετρος για πολλές περιοχές του Β. Έβρου.

Καρυδιά (*Juglans regia L.*, οικ. Juglandaceae)

Η μεγαλύτερη έκταση της καλλιέργειας της καρυδιάς εντοπίζεται στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Τα τελευταία χρόνια με τη χρησιμοποίηση εκλεκτής ποιότητας και μεγάλης απόδοσης ποικιλιών αρχίζει να καλλιεργείται και σε πεδινές εκτάσεις, με φύτευση συστηματικών καρυδεώνων. Η καρυδιά είναι σχετικά ευαίσθητη τόσο σε χαμηλές όσο και σε υψηλές θερμοκρασίες. Η επιλογή της κατάλληλης ποικιλίας για ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας που καθορίζει την

επιτυχία ή την αποτυχία της εγκατάστασης ενός νέου καρυδεώνα. Οι ώρες χαμηλών θερμοκρασιών που χρειάζονται για διακοπή του ληθάργου καθορίζει την επιλογή της ποικιλίας. Όταν η περίοδος ψύχους δεν επαρκεί η βλάστηση των οφθαλμών καθυστερεί, η καρποφορία είναι φτωχή και παρατηρούνται ξηράνσεις βραχιόνων (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013).

Όσον αφορά στις εδαφικές της απαιτήσεις, η καρυδιά προσαρμόζεται άριστα σε εδάφη βαθιά, καλά στραγγιζόμενα, ιλυοπηλώδη, με pH 6-8 (Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013).

Οι ποικιλίες της καρυδιάς, ανάλογα με τον τρόπο καρποφορίας τους, χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις ακρόκαρπες, δηλαδή σε αυτές που καρποφορούν στο άκρο του βλαστού, και τις πλαγιόκαρπες, δηλαδή αυτές που καρποφορούν τόσο επάκρια όσο και στα πλάγια.

Κρασιά (*Cornus mas*, οικ. *Cornaceae*)

Η κρασιά είναι ένα φυλλοβόλο δένδρο που αυτοφύεται στις ορεινές περιοχές της χώρας μας και για τον λόγο αυτό είναι πολύ καλά προσαρμοσμένη στις εδαφοκλιματικές συνθήκες της χώρας μας. Ως αυτοφύες τη συναντάμε και στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας. Καλλιεργείται κυρίως για τον καρπό της, ο οποίος είναι πλούσιος σε αντιοξειδωτικά, αλλά και για το ξύλο της. Πρόκειται για είδος που αντέχει σε πολύ χαμηλές θερμοκρασίες που φθάνουν τους -25 °C.

Δεν έχει ιδιαίτερες εδαφικές απαιτήσεις και μπορεί να αναπτυχθεί σχεδόν σε όλα τα είδη εδαφών, με pH που κυμαίνεται μεταξύ 6,0-7,5. Δεν παρουσιάζει ευαισθησία στα υγρά ή στα ξηρά εδάφη. Στα εδάφη που αναπτύσσεται το ύψος των βροχοπτώσεων είναι μεγαλύτερο των 600 χιλ. Δεν έχει πολλούς εχθρούς και ασθένειες με αποτέλεσμα να μην απαιτείται ιδιαίτερη φυτοπροστασία και να καλλιεργηθεί βιολογικά (Reich 2008, Θεριός & Δημάση-Θεριού 2013).

Μουριά (*Morus alba*, οικ. *Moraceae*)

Η μουριά μπορεί να καλλιεργηθεί για τα φύλλα της, τα οποία αποτελούν τη μοναδική τροφή του μεταξοσκώληκα και χωρίς αυτά είναι αδύνατη η ανάπτυξη της σηροτροφίας στον Νομό Έβρου. Η μουριά μπορεί να αντέξει ακόμη και στους -25 °C. Επίσης, έχει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί σε άγονα εδάφη με λίγη υγρασία, ωστόσο όταν καλλιεργηθεί σε γόνιμα εδάφη με άρδευση, τότε παράγει μεγάλες ποσότητες φύλλων και άριστης ποιότητας. Η μουριά αναπτύσσεται σε γόνιμα αργιλλώδη εδάφη με καλή στράγγιση και pH 6,5-7,5 (Χαριζάνης & Τζίτζινάκης 2011).

Εκτός από τη χρήση της στη σηροτροφία, η μουριά μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τροφή για ζώα, για παραγωγή φρούτων, στη φαρμακευτική, στην αρχιτεκτονική κήπου, για καυσόξυλα και αλλού.

Συμπεράσματα και προτάσεις

Ο Δήμος Ορεστιάδας είναι μια αγροτική περιοχή και η σημασία της γεωργίας είναι σημαντική. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται εγκατάλειψη των χωριών και μετακίνηση των νέων προς τα μεγάλα αστικά κέντρα ή το εξωτερικό. Η χαμηλή οικονομική πρόσοδος των παραδοσιακών καλλιεργειών της περιοχής έχουν συμβάλει σε αυτό το φαινόμενο. Όμως, αν θέλουμε να αλλάξει αυτή η τάση και να διατηρηθεί η γεωργία ως πηγή βιωσιμότητας τότε θα πρέπει να προσελκύσουμε τους νέους αγρότες ενημερώνοντας και καταρτίζοντάς τους σχετικά με τις προοπτικές εγκατάστασης νέων καλλιεργειών στην περιοχή.

Η καλλιέργεια καρποφόρων δένδρων μπορεί να επιτευχθεί στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας και να αυξήσει τα έσοδα των παραγωγών. Ωστόσο, για την ανάπτυξη της δενδροκομίας στο Β. Έβρο συνιστάται:

- Αύξηση των εκτάσεων με δενδρώδεις καλλιέργειες
- Επιλογή κατάλληλων ειδών και ποικιλιών
- Σύσταση ομάδων παραγωγών/συνεταιρισμών
- Ενημέρωση και κατάρτιση νέων δενδροκαλλιεργητών
- Εγκατάσταση σύγχρονων οπωρώνων και υιοθέτηση νέων συστημάτων καλλιέργειας
- Δημιουργία κατάλληλων υποδομών (ψυγεία, διαλογητήρια - συσκευαστήρια κ.ά.)
- Διερεύνηση νέων αγορών.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας για τα στατιστικά στοιχεία της δενδροκαλλιέργειας στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Αντωνοπούλου, Χ., Κάλφας, Η. (2018). Σύγχρονες Πρακτικές Καλλιέργειας Καρποφόρων Δένδρων. Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή.
- Βασιλειάδης, Δ. (2014). Η Οικονομική Κρίση στον Νομό Έβρου. Πτυχιακή διατριβή. Τμήμα Λογιστικής. Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας. Τ.Ε.Ι. Καβάλας.
- ΕΛΣΤΑΤ (2011). Απασχόληση. Διαθέσιμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPG12/>
- Θεριός, Ι., Δημάση-Θεριού, Κ. (2013). Ειδική Δενδροκομία. Φυλλοβόλα Οπωροφόρα Δένδρα. Θεσσαλονίκη: Γαρταγάνης.
- Ραντζούδη, Ε. (2004). Η συμβολή του Πρασίνου κατά Μήκος Οδικών Αξόνων στη Βελτίωση του Περιβάλλοντος του Αστικού Ιστού Λαμβάνοντας υπόψη Βιοκλιματικά και Αισθητικά Κριτήρια (Μελέτη Περίπτωσης Αστικού Ιστού Νέας Ορεστιάδας). Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ε.Α.Π.
- Χαριζάνης, Π.Χ., Τζιτζινάκης Μ. (2011). Εγχειρίδιο Σηροτροφίας. Η εκτροφή του μεταξοσκώληκα. Στοιχεία καλλιέργειας της μουριάς. Αθήνα: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

II. Ξενόγλωσση

- FAO (2012). Δεδομένα καλλιεργειών. Διαθέσιμο: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>
- Reich, L. (2008). Uncommon Fruits for Every Garden. Timber Press.

**ΑΣΤΙΚΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΟΙΚΗΜΑΤΩΝ: ΟΙ ΑΠΟΦΥΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Μαρία Γεωργοπούλου, Στυλιανός Ταμπάκης & Παρασκευή Καρανικόλα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βασικός σκοπός όλων των ανθρώπινων κατασκευών από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα ήταν και είναι να μελετηθούν οι ενέργειες και οι ακτινοβολίες της περιοχής, ηλιακή, βαρυτική, μαγνητική, αστρική, κοσμική, η ακτινοβολία του εδάφους και πώς αυτά θα αλληλεπιδρούν με τα δομικά υλικά. Για τον ευαισθητοποιημένο σχεδιαστή ή ιδιοκτήτη θα αποτελεί πάντα πρόκληση ο συντονισμός και η αρμονία μιας κατασκευής, με το περιβάλλον το οποίο έχει επιλεγεί. Μέσα από την κοινωνική έρευνα που διεξήχθη στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας φάνηκε ότι οι κάτοικοι αξιολογούν με θετικό πρόσημο την εφαρμογή του βιοκλιματικού σχεδιασμού στα κτίσματα τόσο για το περιβάλλον όσο και για την βελτίωση των συνθηκών ζωής τους. Την ίδια στιγμή διαπιστώθηκε ότι υπάρχει έλλειψη ή μη επαρκής πληροφόρηση σε αρκετούς τομείς που αφορούν την αξιοποίηση της παθητικής ηλιακής θέρμανσης στα οικήματά τους. Επίσης, με την κοινωνική έρευνα που πραγματοποιήθηκε αποδείχθηκε ότι οι πολίτες της Νέας Ορεστιάδας με περισσότερη ενημέρωση και πληροφόρηση είναι έτοιμοι να εφαρμόσουν καινοτομίες και να υιοθετήσουν νοοτροπίες που έχουν ως στόχο την ενεργειακή εξοικονόμηση και την προάσπιση του περιβάλλοντος. «Όπως συμφωνούν μεταξύ τους όλοι οι μεγάλοι φιλόσοφοι, αλλά και οι αρχιτέκτονες της αρχαιότητας Ξενοφώντας, Αριστοτέλης, Βιτρούβιος και άλλοι, το πρώτιστο που πρέπει να γνωρίζει ο αρχιτέκτονας ή ο ιδιοκτήτης πριν κτίσει ή αγοράσει ένα σπίτι, είναι ο σωστός ηλιασμός και προσανατολισμός. Σε ότι αφορά το πρώτο, πρέπει να μελετήσει τη διεύθυνση των ηλιακών ακτίνων σε διαφορετικές ώρες και ημέρες του έτους ως προς το μέρος που έχει επιλεγεί για να κτιστεί ή να αγοραστεί το σπίτι».

Λέξεις κλειδιά: Βιοκλιματικά κτίρια, βιοκλιματικός σχεδιασμός, ενεργειακός σχεδιασμός, περιβαλλοντικός σχεδιασμός, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενημέρωση - ευαισθητοποίηση πολιτών

Εισαγωγή

Σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο ποσοστό πάνω από το 50% του πληθυσμού ζει σε μεγάλες ή πιο μικρές πόλεις, ενώ το ποσοστό αυτό αναμένεται να αυξηθεί και να αγγίξει το 60% μέσα στα επόμενα χρόνια. Αυτή η έντονη αστικοποίηση μπορεί αρχικά να εκτιμηθεί ως ένας δείκτης οικονομικής και κοινωνικής ευρωστίας, ταυτόχρονα όμως είναι μια έντονη μορφή πίεσης στις υποδομές και στις αντοχές του πλανήτη μας. Την ίδια στιγμή που οι πόλεις του κόσμου αποτελούν κλειδιά που ξεκλειδώνουν σπουδαία τεχνολογικά επιτεύγματα, είναι υπεύθυνες για την διαρκή περιβαλλοντική υποβάθμιση και την άσκοπη σπατάλη φυσικών πόρων (Μπρεγιάννης 2012).

Κυρίαρχη τάση στον πολεοδομικό σχεδιασμό είναι η ανάπτυξη πόλεων που να είναι ισόνομες, υγιείς, ασφαλείς και βιώσιμες, όπου η βιωσιμότητα των κοινωνιών εξαρτάται από την ισορροπία των φυσικών οικοσυστημάτων και την βιωσιμότητα των πόλεων (Habitat Agenda 1996).

Βιοκλιματικός σχεδιασμός κτιρίων

Το ζητούμενο στον βιοκλιματικό σχεδιασμό είναι η ανέγερση κτιρίων, όπως κατοικιών, γραφείων, βιομηχανικών μονάδων σχεδιασμένων έτσι ώστε να εξοικονομείται ποσοστό των ενεργειακών τους αναγκών, εξαιτίας της βέλτιστης αξιοποίησης του προσανατολισμού τους σε συνάρτηση με τους τοπικούς παράγοντες.

Κατά τον βιοκλιματικό σχεδιασμό μιας κατοικίας θα πρέπει τα κύρια ανοίγματα και η κύρια όψη να είναι προσανατολισμένα προς τον νότο ενώ στον βορρά θα πρέπει να έχουμε μικρά ανοίγματα και συμπαγείς τοίχους. Τα ανοίγματα θα πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να προσφέρουν δια-

μπερή αερισμό. Η εκμετάλλευση του εδάφους είναι άλλος ένας παράγοντας του βιοκλιματικού σχεδιασμού ενώ ο περιβάλλον χώρος μπορεί να προσφέρει ηλιοπροστασία, σκίασμό αλλά και προστασία από τους ανέμους βελτιώνοντας το μικροκλίμα γύρω από την κατοικία. Η νότια πλευρά της κατοικίας είναι προσανατολισμένη έτσι ώστε να χρησιμοποιείται για παθητική ηλιακή θέρμανση και η βόρεια πλευρά για προστασία από ψυχρούς ανέμους (Ανεμοδούρα & Χριστακοπούλου 2008).

Αρχές και στόχοι βιοκλιματικού σχεδιασμού

Ειδικότερα, οι βασικές αρχές του Βιοκλιματικού Σχεδιασμού σχετίζονται με την αρχιτεκτονική δομή και τον προσανατολισμό του κτιρίου καθώς και με τον περιβάλλοντα χώρο.

Οι αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού και της εξοικονόμησης ενέργειας είναι:

- Η αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας για θέρμανση των κτιρίων και για φυσικό φωτισμό.
- Η προστασία των κτιρίων από τον καλοκαιρινό ήλιο, μέσω της σκίασης και μεθόδων παθητικού δροσισμού
- Η βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών μέσα στους χώρους ώστε οι άνθρωποι να νιώθουν άνετα και ευχάριστα
- Η χωροθέτηση της νότιας πλευράς του κτιρίου για την εξασφάλιση της παθητικής ηλιακής θέρμανσης και της βόρειας για την προστασία από τους ανέμους και την ανάσχεση της θερμότητας (Αντωνοπούλου 2009).

Οι κύριοι στόχοι του βιοκλιματικού σχεδιασμού είναι το ενεργειακό όφελος που αποδίδεται με:

- εξοικονόμηση ενέργειας
- παραγωγή θερμότητας μέσω των ηλιακών συστημάτων άμεσου ή έμμεσου κέρδους
- δημιουργία συνθηκών θερμικής άνεσης
- διατήρηση της θερμοκρασίας σε επίπεδα υψηλά τον χειμώνα και αντίστοιχα χαμηλά το καλοκαίρι (ΚΑΠΕ 2002)

Κτιριακό απόθεμα στην Ελλάδα και στην Ορεστιάδα

Σύμφωνα με την Απογραφή Κτιρίων το 2011 της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, ο αριθμός των κτιρίων της χώρας είναι 4.105.637. Από αυτά, τα κτίρια των κατοικιών αντιπροσωπεύουν το 79,1% του συνολικού αριθμού. Με βάση την ίδια απογραφή το 55% των κτιρίων της χώρας με χρήση κατοικίας έχει κατασκευαστεί πριν το 1980, δηλαδή είναι θερμικά απροστάτευτα, ενώ λόγω της οικονομικής ύφεσης, ο αριθμός των κτιρίων που έχουν κατασκευαστεί μετά το 2010 με τις ελάχιστες απαιτήσεις του ΚΕΝΑΚ είναι μόλις το 1,5% (ΕΛΣΤΑΤ 2015).

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, στην οποία ανήκει και η περιοχή έρευνας της Νέας Ορεστιάδας, η συντριπτική πλειοψηφία κτιρίων αφορά κατοικίες. Έχοντας υπόψη πως ο Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ) ξεκίνησε να ισχύει από το 2010, διαπιστώνει κανείς πως το κτιριακό απόθεμα του Δήμου Ορεστιάδας και ειδικότερα της πόλης της Νέας Ορεστιάδας δεν πληροί τις προδιαγραφές εξοικονόμησης ενέργειας σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω είναι προφανές πως η υφιστάμενη κατάσταση του κτιριακού αποθέματος του Δήμου Ορεστιάδας αποτελεί μια σημαντική πρόκληση στην προσπάθεια εναρμόνισης στοιχείων βιοκλιματικού σχεδιασμού κατοικιών με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος ή έστω τη λιγότερη δυνατή επιβάρυνσή του.

Οι ηλικίες των κτιρίων μπορεί να κατανεμηθούν σε 3 βασικές περιόδους, οι οποίες διαφοροποιούνται με βάση το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, το οποίο αρχικά υιοθετήθηκε το 1980 με τον Κανονισμό Θερμομόνωσης Κτιρίων (ΚΘΚ) και στη συνέχεια το 2010 με τον Κανονισμό Ενεργειακής Απόδοσης των Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ). Κατά συνέπεια, οι ηλικιακές κλάσεις που επηρεάζουν την ενεργειακή απόδοση είναι οι παρακάτω:

- πριν το 1980, δεν υπάρχει κανονισμός θερμομόνωσης, τα κτίρια είναι θερμικά απροστάτευτα
- από το 1981 έως το 2000, εφαρμόζεται ο ΚΘΚ ,
- από το 2001 έως το 2010, εφαρμόζεται ο ΚΘΚ, ο Ελληνικός Αντισεισμικός Κανονισμός 2000 και ο Ελληνικός Κανονισμός Οπλισμένου Σκυροδέματος 2000,
- από το 2010 έως σήμερα, εφαρμόζεται ο ΚΕΝΑΚ.
- Με βάση την απογραφή του 2011 (ΕΛΣΤΑΤ 2015) το 55% των κτιρίων της χώρας με χρήση

κατοικίας έχει κατασκευαστεί πριν το 1980, δηλαδή είναι θερμικά απροστάτευτα, ενώ λόγω της οικονομικής ύφεσης, ο αριθμός των κτιρίων που έχουν κατασκευαστεί μετά το 2010 με τις ελάχιστες απαιτήσεις του KENAK είναι μόλις το 1,5%.

Ενεργειακά κτίρια

Για να λειτουργήσει ένα κτίριο ως ηλιακός συλλέκτης πρέπει να μελετηθούν παράγοντες όπως είναι το σχήμα του, η μορφή του, η χωροθέτηση του σε σχέση με τον ήλιο και τυχόν άλλα κτίρια. Εξίσου σημαντικό ρόλο παίζουν η διάταξη των ανοιγμάτων του και η διαρρύθμιση των εσωτερικών χώρων πάντα σε σχέση με τον γενικότερο προσανατολισμό του κτιρίου (Ζουμπουρλής & Ετμεκτζόγλου 2014).

Τα ενεργειακά κτίρια χρησιμοποιούν την ηλιακή ενέργεια ως πηγή θέρμανσης και φωτός με τους εξής τρόπους:

Παθητικά συστήματα ηλιακής ενέργειας

Η παθητική αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας αφορά στο σχεδιασμό του κτιρίου και την επιλογή των δομικών υλικών χωρίς τη χρήση υψηλής τεχνολογίας και μηχανικών μέσων, λαμβάνοντας κυρίως υπόψη τις ειδικές κλιματικές συνθήκες και την εκμετάλλευση των ιδιοτήτων των υλικών να συλλέγουν, να αποθηκεύουν και να αντανακλούν ακτινοβολία. Αφορά κυρίως στην τοποθέτηση του κτιρίου, στον προσανατολισμό, στη μορφή του, στη διάταξη των ανοιγμάτων και στην εφαρμογή κατάλληλων υλικών σε ενδεικνυόμενες επιφάνειες του κτιρίου (Πρεφτίτση 2012).

Ενεργητικά συστήματα ηλιακής ενέργειας

Η ενεργητική αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας αφορά στην εκμετάλλευση της με τη χρησιμοποίηση μέσω απλών έως και υψηλής τεχνολογίας όπως συλλεκτών, θερμοσυσσωρευτών, αντλιών, κυκλοφορητών, ανεμιστήρων κτλ., καθώς και των αντίστοιχων συστημάτων μεταφοράς της θερμότητας. Ένα άλλο σύστημα ενεργητικής ηλιακής ενέργειας είναι οι ηλιακοί τοίχοι ή τοίχοι Trombe. Ο ηλιακός τοίχος συλλέγει την ενέργεια, η οποία με τη μορφή θερμότητας, μεταφέρεται στο εσωτερικό του κτιρίου, μέσω της μάζας του τοίχου ή μέσω θυρίδων.

Τέλος, στα υβριδικά συστήματα η παθητική αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας συνδυάζεται με συστήματα και εξοπλισμό δανεισμένο από τα ενεργητικά συστήματα, όπως για παράδειγμα προσθήκη ενός ανεμιστήρα σε ένα παθητικό ηλιακό σύστημα για υποβοήθηση της θερμικής ροής (Πρεφτίτση 2012).

Χωροθέτηση κτιρίου στο οικόπεδο-περιβάλλον χώρος

Αν και ο νότιος προσανατολισμός είναι ο προτιμότερος, οι μελετητές-σχεδιαστές οικημάτων συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα κατά το σχεδιασμό όπως:

- στον τρόπο που θα χωροθετήσουν τα κτίρια στο οικόπεδο,
- στον προσανατολισμό που θα έχουν και
- στο σκιασμό που θα δέχονται από τα γειτονικά κτίρια.

Μόνο ένα 25% των κτιρίων έχουν νότιο προσανατολισμό καθώς ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η χάραξη των κεντρικών δρόμων κατά τον άξονα ανατολής-δύσης ή βορρά-νότου προκαθορίζει τον προσανατολισμό των όψεων των κτιρίων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μελετητές να μην καταφέρνουν να αξιοποιούν τα διαθέσιμα θερμικά οφέλη και να πετυχαίνουν να κατασκευάζουν κτίρια με πολλά προβλήματα, όπως υπερθέρμανση των εσωτερικών χώρων (σε κτίρια με ανατολικό ή δυτικό προσανατολισμό) αλλά και αναγκαστική απομόνωση των κτιρίων με βόρειο προσανατολισμό από τον ήλιο. Όμως παρά το γεγονός ότι ένα κτίριο μπορεί να έχει νότιο προσανατολισμό, συχνά οι κάτοικοι δεν απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα λόγω άλλων καταστάσεων όπως ο σκιασμός τους από τα απέναντι κτίρια όπου εδώ λαμβάνεται υπόψη η σχέση ύψους των κτιρίων και πλάτους των δρόμων.

Η σκίαση τους μπορεί να επιτευχθεί με την τοποθέτηση φυλλοβόλων δέντρων και βλάστησης σε κατάλληλες θέσεις, έτσι ώστε να διακόπτεται ο ηλιασμός του κτιρίου τους καλοκαιρινούς μήνες (Βαρθολομαίος 2016).

Δομικά υλικά βιοκλιματικών κατασκευών

Ένα βιοκλιματικό σπίτι, θα πρέπει να είναι υγιές ως προς τον χρήστη αλλά και το περιβάλλον, αυτό επιτυγχάνεται με διαφορές επεμβάσεις αλλά κυρίως με την ορθή επιλογή των υλικών κατασκευής του.

Τα υλικά τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για την ανέγερση μιας βιοκλιματικής κατοικίας θα πρέπει να διαθέτουν τα εξής χαρακτηριστικά σύμφωνα με την Χεγκάζι (2009):

- Να είναι ανακυκλώσιμα και επαναχρησιμοποιήσιμα
- Να παρέχουν καλή θερμική και ακουστική μόνωση
- Να μην επιβαρύνουν το περιβάλλον με τοξικά απόβλητα
- Να διατηρούν ένα ανεκτό επίπεδο υγρασίας για τον ανθρώπινο οργανισμό
- Να μην προέρχονται από φυτικά είδη που απειλούνται με εξαφάνιση

Επικαλύψεις κτιρίων (πράσινες στέγες)

Οι πράσινες στέγες είναι κυριολεκτικά παλιές όσο και ο άνθρωπος και χρησιμοποιούνταν πολύ πριν τη σύλληψη της ιδέας της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.

Οι αρχικές προσπάθειες για πράσινες στέγες απέτυχαν κυρίως λόγω ακατάλληλης στεγανοποίησης (German Landscape Research, Development and Construction Society FLL).

Στην Ελλάδα η εφαρμογή των πράσινων στεγών άρχισε να διαδίδεται μόλις την τελευταία δεκαετία καθώς τα υφιστάμενα συστήματα που χρησιμοποιούνταν στο εξωτερικό δεν ήταν κατάλληλα για τα δεδομένα των κτιρίων και του κλίματος της χώρας μας. Ανάμεσα στις κύριες προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπιστούν ήταν η δημιουργία ενός εξειδικευμένου συστήματος με χαμηλό στατικό φορτίο, ώστε να προσφέρει ασφάλεια στην περίπτωση σεισμού, με χαμηλές ανάγκες άρδευσης, ώστε να είναι βιώσιμο και οικονομικά συμφέρον και με φυτά ανθεκτικά στις ακραίες κλιματολογικές συνθήκες που μπορεί να κυμαίνονται από τον καύσωνα μέχρι τον παγετό στην ίδια περιοχή. Ωστόσο, μετά από αρκετές προσπάθειες, υπάρχουν πλέον μερικές εταιρίες που έχουν καταφέρει να διαμορφώσουν κάποια συστήματα απόλυτα ικανοποιητικά για ελληνικά κτίρια προσφέροντας ταυτόχρονα ένα λειτουργικά και αισθητικά άριστο αποτέλεσμα (Κονδύλης & Ροκανάς 2012).

Βιοκλιματικός σχεδιασμός με ΑΠΕ

Ο ενεργειακός σχεδιασμός οικιστικών συνόλων ή κτιρίων έχει ως στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας, την εξασφάλιση συνθηκών άνεσης και την αξιοποίηση των τοπικά διαθέσιμων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) για κάλυψη των ενεργειακών αναγκών σε επίπεδο κτιρίου, οικοδομικού τετραγώνου και οικιστικού συνόλου. Η αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας αποτελεί σήμερα απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση των ενεργειακών και περιβαλλοντικών συνθηκών ενός τόπου. Με σημαντική συμβολή στην αντιμετώπιση του ενεργειακού προβλήματος χωρίς επιβάρυνση του περιβάλλοντος, η παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές είναι πια σε θέση να συμβάλει και με οικονομο-τεχνικά οφέλη για μια αειφόρο ανάπτυξη σε επίπεδο οικιστικών συνόλων (τοπικό επίπεδο), όσο και σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. (ΚΑΠΕ, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας σε οικιστικά σύνολα).

Τα είδη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που μπορούν να ληφθούν υπόψη στο βιοκλιματικό σχεδιασμό είναι:

Τα φωτοβολταϊκά στοιχεία

Τα φωτοβολταϊκά στοιχεία μετατρέπουν την ηλιακή ενέργεια σε ηλεκτρική, μέσω του φωτοηλεκτρικού φαινομένου. Η απόδοση των φωτοβολταϊκών στοιχείων εξαρτάται από το υλικό και τον τρόπο κατασκευής τους (Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας σε Οικιστικά Σύνολα, ΚΑΠΕ).

Η φωτοβολταϊκή τεχνολογία εκμεταλλεύεται την ενέργεια της ηλιακής ακτινοβολίας. Η ισχύς της ηλιακής ακτινοβολίας που προσπίπτει σε 1 τετραγωνικό μέτρο μπορεί να φτάσει στο 1 KW σε μια ηλιόλουστη μέρα. Η ενέργεια που προσπίπτει σε ένα έτος συνολικά σε μια επιφάνεια εξαρτάται από τον προσανατολισμό και τη γεωγραφική θέση της επιφάνειας. Στην Αθήνα, η τιμή της ετήσιας ενέργειας που προσπίπτει σε μια οριζόντια επιφάνεια ενός τετραγωνικού μέτρου είναι περίπου 1500KWh, και λαμβάνοντας υπόψη ότι τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που κυκλοφορούν στην αγορά μετατρέπουν περίπου το 11% της ηλιακής ενέργειας σε ηλεκτρική, ένα πλαίσιο επιφάνειας ενός τετρ. μέτρου παράγει περίπου 110Wp (Watt / panel) (Greenpeace 2005, ηλιακός ηλεκτρισμός στο σπίτι σας).

Η γεωθερμία

Η γεωθερμική ενέργεια είναι μια ήπια και ανανεώσιμη ενεργειακή πηγή, που με τα σημερινά τεχνολογικά δεδομένα μπορεί να καλύψει ποικιλία ενεργειακών αναγκών. Είναι η ενέργεια η οποία υπάρχει στο εσωτερικό της γης και η οποία αξιοποιείται μέσω των γεωθερμικών ρευστών. Ο σημαντικότερος

παράγοντας για την αξιοποίηση της γεωθερμικής ενέργειας μιας περιοχής είναι η θερμοκρασία των γεωθερμικών ρευστών που καθορίζει και το είδος της εφαρμογής της.

Στην Ελλάδα η συνηθέστερη εφαρμογή γεωθερμίας αφορά στη θέρμανση θερμοκηπίων. Άλλες εφαρμογές είναι η τηλεθέρμανση στα κτίρια, ο συνδυασμός με αντλίες θερμότητας στα κτίρια, οι ιχθυοκαλλιέργειες, η ξήρανση αγροτικών προϊόντων, η αφαλάτωση νερού (θαλασσινού ή ακόμα και γεωθερμικού νερού) και άλλες (Σακκά 2014).

Η αιολική ενέργεια

Η αιολική ενέργεια είναι ίσως η πιο πολλά υποσχόμενη από όλες τις τεχνολογίες ανανεώσιμης ενέργειας που είναι κατάλληλες για πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Κυμαίνεται σε εποχιακή βάση, φτάνοντας συνήθως σε αιχμή κατά τους χειμερινούς μήνες, γεγονός το οποίο ταιριάζει με τις διακυμάνσεις των ενεργειακών απαιτήσεων για τα νοικοκυριά. Αυτό είναι το αντίστροφο της ηλιακής ενέργειας, η οποία φτάνει σε αιχμή τους καλοκαιρινούς μήνες. Υπάρχουν διαθέσιμες ανεμογεννήτριες διαφόρων μεγεθών, από πολύ μικρές ικανές να παράγουν μερικά Watt μέχρι μεγάλες με τιμές εξόδου άνω των 1,5 MW. Σήμερα οι περισσότερες είναι εγκατεστημένες σε εμπορικούς αιολικούς σταθμούς που αποτελούνται από σύνολα τουρμπίνων με τιμές αρκετών εκατοντάδων kw για κάθε μια εξ αυτών (Edwards & Turrent 2000).

Εκτός από την κάλυψη των κτιριακών ενεργειακών αναγκών, οι ανεμογεννήτριες έχουν τη δυνατότητα να αποσβέσουν την ποσότητα διοξειδίου του άνθρακα, που εμπεριέχουν, σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα (Zero Energy Buildings 2012).

Τα συστήματα θέρμανσης

Σε ένα κτίριο πρέπει να εξασφαλίζεται ένα άνετο εσωτερικό κλίμα πλήρως προσαρμοσμένο στις ανάγκες των χρηστών του. Βέβαια, είναι σημαντικό αυτό να γίνεται με την ελάχιστη κατανάλωση ενέργειας. Για το λόγο αυτό, κάθε κτίριο πρέπει να μελετάται και να κατασκευάζεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καταναλώνεται η λιγότερη κατά το δυνατό ενέργεια με την παροχή όμως της απαιτούμενης θερμικής άνεσης, κατάλληλης για τη χρήση του χώρου. Ιδιαίτερα οι παθητικές ηλιακές κατασκευές πρέπει να εξασφαλίζουν αυτό το διπλό στόχο. Τα κτίρια αυτής της κατηγορίας, δε θεωρείται ότι λειτουργούν ικανοποιητικά, παρά μόνο όταν χρησιμοποιούν την ηλιακή ενέργεια με τον καλύτερο τρόπο και με ταυτόχρονη ικανοποίηση του χρήστη από το κλίμα του εσωτερικού χώρου. Δε θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι οι ένοικοι επιθυμούν σε πρώτη φάση να εξασφαλίζουν την άνεσή τους και σε δεύτερη φάση, εφόσον είναι υποχρεωμένοι γι' αυτό, στο να διαχειρίζονται όσο είναι δυνατό καλύτερα την ενέργεια. Σ' ένα κτίριο και ιδιαίτερα σ' ένα παθητικό ηλιακό κτίριο, πρέπει να παρέχονται στους ενοίκους οι δυνατότητες ώστε να μπορούν να επηρεάσουν το κλίμα του. Το κτίριο πρέπει να είναι μελετημένο κατά τρόπο τέτοιο, ώστε οι δραστηριότητες αυτές να ταιριάζουν με μια καλή διαχείριση της ενέργειας (Νικολούδης 2013).

Η βλάστηση

Η επιρροή της βλάστησης και των δέντρων στο μικροκλίμα μιας περιοχής είναι κατά κανόνα ευεργετική και μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη θερμικής άνεσης σε ένα κτίριο. Καταρχάς, συμβάλλει στη μείωση της θερμοκρασίας του τοπικού περιβάλλοντος, στην εξισορρόπηση της υγρασίας, στο φιλτράρισμα του αέρα από ρυπογόνες ουσίες και σκόνη και μπορεί να απορροφήσει ένα μεγάλο ποσοστό ενοχλητικών ήχων και θορύβων. Επιπλέον, προσφέρει ηλιοπροστασία στα κτίρια, παρεμποδίζει τη διάβρωση, που προκαλείται από τις βροχοπτώσεις και μειώνει την ταχύτητα του αέρα, παρέχοντας ανεμοπροστασία, αφού παρεμβάλλεται σαν φυσικό εμπόδιο. Το είδος της βλάστησης, που χρησιμοποιείται, επιλέγεται βάσει οικολογικών και αισθητικών κριτηρίων, όπως επίσης και βάσει του είδους του χώρου, που θα καλύψει. Εκτός αυτού, διαφορετικό είδος βλάστησης επιλέγεται ανάλογα με τον προσανατολισμό της πλευράς του κτιρίου, όπου θα τοποθετηθεί. Προτιμώνται σε κάθε περίπτωση είδη, που προσαρμόζονται εύκολα στις περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής και στο επιβαρυνόμενο με ρύπους αστικό περιβάλλον, όπως επίσης και είδη, που δεν έχουν μεγάλες απαιτήσεις για συντήρηση. Υπάρχουν, άλλωστε, φυτά που είναι φωτόφιλα, φυτά ανθεκτικά σε υψηλές θερμοκρασίες, στον παγετό, στην ξηρασία, σε αλατούχα εδάφη, σε ατμοσφαιρικούς ρύπους αλλά και στη φωτορύπανση. Καλό είναι η διεύθυνση της φύτευσης να ακολουθεί τη διεύθυνση των επικρατούντων ανέμων και η διασπορά της στο χώρο να είναι ομοιόμορφη (ΚΑΠΕ Ηλιακοί Τοίχοι).

Κοινωνική έρευνα

Ο Δήμος Ορεστιάδας είναι δήμος της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης που συστάθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης. Προέκυψε από την συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Ορεστιάδας, Βύσσης, Τριγώνου και Κυπρίνου. Η έκταση του Δήμου είναι 955,6 τ.χλμ. και ο πληθυσμός του 37.695 κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Έδρα του δήμου είναι η Νέα Ορεστιάδα.

Η δημοτική ενότητα από την οποία αποτελούνταν ο δήμος πριν την συνένωση έχει (πραγματικό) πληθυσμό 21.730 κατοίκους και καταλαμβάνει έκταση 245.237 στρεμμάτων. Έδρα του είναι η Νέα Ορεστιάδα, από την οποία πήρε και την ονομασία του.

Ως προς την αστικότητα, χαρακτηρίζεται κυρίως ως αστικός δήμος και σε ένα μικρό τμήμα του ως αγροτικός (Σταμπούλη 2004).

Η διεξαγωγή της έρευνας έγινε με τη χρήση προσωπικών συνεντεύξεων. Η συνέντευξη είναι ο καλύτερος τρόπος συλλογής στατιστικών στοιχείων και χρησιμοποιείται πάρα πολύ στις δειγματοληπτικές έρευνες (Κιόχος 1993). Περιοχή έρευνας αποτέλεσε κυρίως η πόλη της Νέας Ορεστιάδας του ομώνυμου δήμου, του νομού Έβρου.

Ως μέθοδος δειγματοληψίας εφαρμόστηκε η απλή τυχαία δειγματοληψία, εξαιτίας της απλότητας της και του γεγονότος ότι απαιτεί τη λιγότερη δυνατή γνώση σχετικά με τον πληθυσμό από οποιαδήποτε άλλη μέθοδο (Freese 1984, Αστέρης 1985, Μάτης 1988, Δαμιανός 1999, Καλαματιανού 2000).

Ο υπό έρευνα «πληθυσμός» είναι το σύνολο των κατοίκων της πόλης της Νέας Ορεστιάδας. Η απλή τυχαία δειγματοληψία, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός πλήρους καταλόγου (πλαίσιο δειγματοληψίας) των στοιχείων του πληθυσμού χωρίς ελλείψεις ή επαναλήψεις (Φίλιας κ.ά. 2000).

Ως πλαίσιο δειγματοληψίας χρησιμοποιήθηκε υλικό από καταλόγους καταναλωτών από το τοπικό κατάστημα εξυπηρέτησης πελατών της ΔΕΗ καθώς και από την Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης Αποχέτευσης Ορεστιάδας (ΔΕΥΑΟ).

Σχεδιασμός ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο καταλαμβάνει τέσσερις σελίδες και αποτελείται από τριαντατέσσερις (34) ερωτήσεις, κάποιες από τις οποίες διαθέτουν περισσότερα υποερωτήματα. Παράλληλα υπάρχουν ερωτήσεις με αξιολόγηση από τον ερωτώμενο σε μια κλίμακα από το 1 έως το 10, όπου το 1 αποτελεί τη χαμηλότερη ενώ το 10 τη μεγαλύτερη τιμή. Είναι απλές, κατανοητές και γραμμένες σε απλή γλώσσα.

Υπάρχουν ερωτήσεις που αναφέρονται στην διατύπωση γνώμης για την αναγκαιότητα βιοκλιματικού σχεδιασμού ή που ζητείται αξιολόγηση των πράσινων πρακτικών οι οποίες τυχόν έχουν υιοθετηθεί από τον ερωτώμενο.

Ένα άλλο τμήμα ερωτήσεων αφορά στην καταγραφή της χωροθέτησης των εσωτερικών χώρων και των ανοιγμάτων της κατοικίας των συμμετεχόντων καθώς και στον προσανατολισμό αυτής σε σχέση με το οικόπεδο. Ερώτηση υπάρχει και για την ύπαρξη ή μη κήπου, για τον αριθμό φυλλοβόλων ή αιθαιρών δέντρων και ποιος ο προσανατολισμός τους.

Σημαντικό μέρος στο ερωτηματολόγιο αποτελούν ερωτήσεις για την χρήση ενέργειας που καταναλώνουν τα οικήματα των ερωτώμενων, τυχόν κτιριακές παρεμβάσεις ή επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν ή που απαιτούνται ή στις οποίες σκέφτονται να προβούν για την εξοικονόμηση ενέργειας.

Επιπλέον, υπάρχουν ερωτήσεις σχετικές με τις «πράσινες» πρακτικές των πολιτών απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η εξοικονόμηση ρεύματος ή νερού, η ανακύκλωση απορριμμάτων, η μείωση μετακινήσεων, η επιβολή περιβαλλοντικού φόρου.

Τέλος, υπάρχουν ερωτήσεις αναφερόμενες στις πηγές πληροφόρησης που έχουν οι πολίτες σε ζητήματα σχετικά με πράσινα προϊόντα ή υπηρεσίες, σε προγράμματα σχετικά με την εξοικονόμηση ενέργειας και σε προσπάθειες-δράσεις-πρωτοβουλίες που συμβαίνουν στην πόλη κατοικίας τους, την Νέα Ορεστιάδα.

Το ερωτηματολόγιο ολοκληρώνεται με μια σειρά ερωτήσεων που αφορούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των πολιτών της Νέας Ορεστιάδας.

Περιεχόμενο Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε ειδικά για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας με χρήση προσιτού λεξιλογίου, ώστε να γίνεται κατανοητό από ηλικιακές ομάδες ατόμων άνω των 18 ετών.

Περιλαμβάνει συνολικά 34 ερωτήσεις κλειστού τύπου πολλαπλής επιλογής, αξιολόγησης από τον ερωτώμενο πολίτη, καταγραφής γνώμων ή προθέσεων καθώς και ερωτήσεων κατάφασης ή άρνησης.

Όσον αφορά την δομή του, εξυπηρετεί την εξακρίβωση των εξής στόχων:

Απόψεις πολιτών για τον βιοκλιματικό σχεδιασμό οικημάτων και το πράσινο

Για τον σκοπό αυτό έγινε χρήση ερωτήσεων κλειστού τύπου για την καταγραφή των γνώμων των πολιτών σε σχέση με την αναγκαιότητα του βιοκλιματικού σχεδιασμού, την παθητική ηλιακή θέρμανση, όπως και της αξιολόγησης για τον βαθμό υιοθέτησης πράσινων πρακτικών στο σπίτι τους. Για τις γνώσεις που διαθέτουν και τις προτιμήσεις των πολιτών για τις κατοικίες τους χρησιμοποιήθηκαν κυρίως ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, με σκοπό να καταγραφεί ο προσανατολισμός των εσωτερικών χώρων, των ανοιγμάτων της οικίας, η χωροθέτηση της στον άξονα βορά-νότου καθώς και του ορόφου που βρίσκεται αυτή σε σχέση με το φυσικό έδαφος.

Αντίστοιχα σχεδιάστηκαν ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής για την καταγραφή των γνώσεων των πολιτών, σχετικά με την χωροθέτηση του κήπου (όπου υπήρχε) στον άξονα βορά- νότου σε σχέση με το οικόπεδο. Επίσης σχεδιάστηκαν ερωτήσεις για την χωροθέτηση τυχόν δένδρων, του αριθμού και του είδους τους δηλαδή αν είναι φυλλοβόλα ή αειθαλή. Στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκε και μια ερώτηση πολλαπλής καταγραφής ώστε να αποτυπωθεί η προτίμηση των πολιτών σε σχέση με την χάρωσή τους στον κήπο ανάμεσα σε μια από τις 4 εποχές του χρόνου.

Υιοθέτηση πράσινων πρακτικών για εξοικονόμηση ενέργειας, χρήση Α.Π.Ε., ανακύκλωσης απορριμμάτων, μείωσης μετακινήσεων

Το συγκεκριμένο τμήμα του ερωτηματολογίου αποσκοπεί να εξάγει πληροφορίες για τις απόψεις, τις προτιμήσεις και τις γνώσεις που έχουν οι πολίτες που κατοικούν στην ίδια πόλη, απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα υιοθέτησης πράσινων πρακτικών. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής όπως επίσης και κατάφασης – άρνησης.

Τα αποτελέσματα κατέγραψαν τις συνήθειες και τις συμπεριφορές των πολιτών απέναντι:

- στην αναγκαιότητα εξοικονόμησης ενέργειας
- στην αξία και στην αναγκαιότητα εξοικονόμησης ρεύματος, νερού
- στο είδος θέρμανσης και ψύξης που χρησιμοποιείται στα οικήματα
- στις τυχόν κτιριακές παρεμβάσεις για την εξοικονόμηση ενέργειας
- στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- στη χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωσης και αισθητήρων παρουσίας-απουσίας
- στην αναγκαιότητα και στα διάφορα είδη ανακύκλωσης όπως απορριμμάτων συσκευασιών, ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, λαμπτήρων, ηλεκτρικών στηλών (μπαταρίες) κ.ά.
- στην γνώμη για την επιβολή περιβαλλοντικού φόρου στα καύσιμα
- στην καταγραφή μείωσης μετακινήσεων με οχήματα
- στην προτίμηση προϊόντων και υπηρεσιών που διαθέτουν οικολογικά σήματα

Πηγές πληροφόρησης σχετικά με πράσινα προϊόντα και υπηρεσίες

Για την αξιολόγηση πηγών άντλησης πληροφόρησης και ενημέρωσης που έχουν οι πολίτες που ζουν στην ίδια πόλη σχετικά με τα πράσινα προϊόντα και τις υπηρεσίες χρησιμοποιήθηκε ερώτηση αξιολόγησης πολλαπλών επιλογών, (με μια κλίμακα από το 1 έως το 10 όπου το 1 αποτελεί τη χαμηλότερη ενώ το 10 τη μεγαλύτερη τιμή), απέναντι στη χρήση διάφορων πηγών όπως είναι:

- το οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον
- η εκπαίδευση
- η τηλεόραση ή το ραδιόφωνο
- οι εφημερίδες και τα περιοδικά
- τα βιβλία και οι εγκυκλοπαίδειες
- το διαδίκτυο (internet)
- τα ενημερωτικά φυλλάδια
- Ο εμπορικός σύλλογος της περιοχής

Με ερωτήσεις κατάφασης-άρνησης ζητήθηκε από τους πολίτες να δηλώσουν:

- αν γνωρίζουν το πρόγραμμα εξοικονόμησης ενέργειας «Εξοικονομώ Κατ' Οίκον II», την δυνατότη-

τα επιδότησης έως 70% και την λήψη άτοκου δανείου για δαπάνες εργασιών σε κατοικίες με σκοπό τη μείωση κατανάλωσης ενέργειας,

- αν παρακολουθούν δημοτικά συμβούλια, αν συμμετέχουν σε προσπάθειες, δράσεις και πρωτοβουλίες του Δήμου Ορεστιάδας, αν γνωρίζουν για κάποιες σημαντικές αποφάσεις που λαμβάνονται ή αν έχουν πληροφόρηση για την διεξαγωγή δημόσιων ερευνών ή την διαβούλευση πολιτών στη πόλη τους σε σχέση με θέματα πράσινης πολιτικής.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά πολιτών Ορεστιάδας

Για την αποτύπωση δημογραφικών χαρακτηριστικών των πολιτών του Δήμου Ορεστιάδας που συμμετείχαν στην έρευνα, χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις κλειστού τύπου πολλαπλής επιλογής για να δηλώσουν:

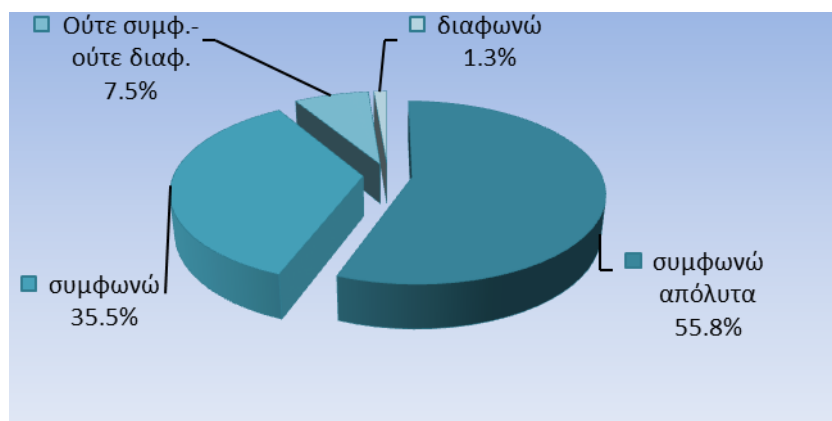
- το φύλλο τους
- την ηλικιακή τους ομάδα
- το επίπεδο μόρφωσής τους
- την οικογενειακή τους κατάσταση
- τον αριθμό παιδιών (εφόσον υπάρχουν)
- το κύριο επάγγελμά τους
- το ακαθάριστο ετήσιο εισόδημά τους

Στατιστική επεξεργασία δεδομένων

Μετά τη συγκέντρωση των δεδομένων της έρευνας, οι ερωτήσεις κωδικοποιήθηκαν και επεξεργάστηκαν στατιστικά με τη χρησιμοποίηση του στατιστικού πακέτου SPSS. Τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής παρουσιάστηκαν σχηματικά με τη βοήθεια του Excel. Στην πολυθεματική μεταβλητή του ερωτηματολογίου μας εφαρμόστηκε ανάλυση αξιοπιστίας και παραγοντική ανάλυση.

Βιοκλιματικός σχεδιασμός οικημάτων και περιβάλλον χώρος (κήπος - πράσινο)

Στην ερώτηση για την αναγκαιότητα του βιοκλιματικού σχεδιασμού το 55,8% των πολιτών συμφωνεί σε απόλυτο βαθμό για την εφαρμογή του στις κατοικίες. Το 35,5% απλά συμφωνεί, ενώ 7,5% των πολιτών δεν έχει άποψη και ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί (Σχήμα 1).

Σχήμα 1. Αναγκαιότητα βιοκλιματικού σχεδιασμού κτιρίων.

Εντούτοις, οι γνώσεις τους για την παθητική ηλιακή θέρμανση στην αντίστοιχη ερώτηση εμφανίζονται περιορισμένες αφού μόλις 29,80% γνωρίζει την έμφαση που πρέπει να δοθεί στην νότια έκθεση της κατοικίας. Αντίθετα φαίνεται να αναγνωρίζουν την σημαντικότητα της βόρειας έκθεσης του κτιρίου για την προστασία από τους ανέμους και την ανάσχεση της θερμότητας σε ποσοστό 55,0%, αλλά και σ' αυτήν τη περίπτωση τα αποτελέσματα είναι εξίσου μη ικανοποιητικά (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Πλευρά κτιρίου-εκμετάλλευση ηλιακής ακτινοβολίας & Πλευρά κτιρίου- προστασία από ανέμους και ανάσχεση θερμότητας.

Πλευρά κτιρίου	Εκμετάλλευση ηλιακής ακτινοβολίας	Προστασία από ανέμους ανάσχεση θερμότητας
Βορρά	17,3%	55,0%
Ανατολή	27,5%	10,0%
Νότο	29,8%	15,3%
Δύση	17,0%	8,3%
Δεν γνωρίζω	8,5%	11,5%

Σε ότι αφορά την υιοθέτηση πράσινων πρακτικών βλέπουμε ότι οι σημαντικότερες που έχουν υιοθετηθεί στα σπίτια των ερωτώμενων πολιτών είναι:

- η ελαχιστοποίηση των απωλειών θερμότητας το χειμώνα
- η προστασία από τον ήλιο του καλοκαιριού και
- η προστασία από τους δυνατούς ανέμους του χειμώνα

Σε αυτήν την ερώτηση εφαρμόστηκε ανάλυση αξιοπιστίας, η οποία έδειξε ότι τα στοιχεία που συλλέχθηκαν και επεξεργάστηκαν έχουν την τάση να μετρούν το ίδιο πράγμα.

Ειδικότερα από τους 385 συμμετέχοντες πολίτες, ποσοστό 28,8% δείχνει να έχει πλήρη κατανόηση της σημαντικότητας της βόρειας προστασίας του σπιτιού τους, από τους δυνατούς ανέμους του χειμώνα. Ακολουθεί ποσοστό 33,2% των κατοίκων, το οποίο δείχνει να κατανοεί σε σημαντικό βαθμό την σπουδαιότητα για ελαχιστοποίηση των απωλειών θερμότητας το χειμώνα. Τέλος, ποσοστό 37,9% των κατοίκων εμφανίζει την μικρότερη γνώση για την αναγκαιότητα υιοθέτησης «πράσινων πρακτικών» και την προστασία του σπιτιού τους από τον ήλιο του καλοκαιριού.

Σε ότι αφορά:

- *το μέγεθος και τον προσανατολισμό των ανοιγμάτων*
δηλαδή μια βασική εφαρμογή της αρχής του βιοκλιματικού σχεδιασμού που είναι η νότια χωροθέτηση ή η εκμετάλλευση της πλευράς του οικήματος, καταγράφονται μη ικανοποιητικά ποσοστά αφού το 37,8% δηλώνει την ύπαρξη μέτριων ανοιγμάτων στο βορρά.
- *Για την χωροθέτηση των εσωτερικών χώρων*
εμφανίζονται πιο ικανοποιητικά αποτελέσματα με τα μεγαλύτερα ποσοστά των βοηθητικών χώρων στο βορρά (περίπου 35,0%) ενώ τα υπνοδωμάτια και το σαλόνι έχουν προσανατολισμό στο νότο (ποσοστά μεταξύ 28,0 έως 39,0%).
- *Η χωροθέτηση της οικίας σχετικά με το οικοπέδο στον άξονα βορρά-νότου*
παρουσιάζονται μέτρια αποτελέσματα με το 34,5% να δηλώνει την χωροθέτηση του σπιτιού στο μέσο του οικοπέδου, το 34,0% στο νότο και αρκετά κοντά με ποσοστό 30,3% το σπίτι να έχει τοποθετηθεί στο βορρά.

Στις ερωτήσεις σχετικά με τυχόν ύπαρξη κήπου το 64,3% των ερωτώμενων απάντησε θετικά. Για το μέγεθός του το 24,0% δήλωσε ότι κυμαίνεται από 20 έως 50 τ.μ., ενώ εμφανίζονται υψηλά ποσοστά **μη ύπαρξης** δέντρων σε αυτόν.

Σχετικά με την χωροθέτηση του κήπου, που είναι επίσης μια από τις βασικές αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού καθώς σχετίζεται με την σκίαση του κτιρίου, το 17,0% δηλώνει ότι ο κήπος χωροθετείται περιμετρικά του οικοπέδου. Επίσης οι πολίτες δηλώνουν ότι τα περισσότερα αειθαλή και φυλλοβόλα δέντρα έχουν χωροθετηθεί (ορθά) κυρίως στη βόρεια πλευρά του οικοπέδου τους.

Όπως έχει είδη διαπιστωθεί φαίνεται να αναγνωρίζουν την σημαντικότητα για προστασία της βόρειας έκθεσης του κτιρίου από τους ανέμους και την επίτευξη της ανάσχεσης της θερμότητας.

Τέλος, σε αυτή την ενότητα των ερωτήσεων, με διαφορά από τις υπόλοιπες εποχές και με ποσοστό 37,3% οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι προτιμούν την άνοιξη για την χαλάρωσή τους στον κήπο, ενώ η επόμενη εποχή του χρόνου που προτιμούν είναι το καλοκαίρι με ποσοστό 20,0%.

Πράσινες πρακτικές πολιτών για εξοικονόμηση ρεύματος, νερού, ανακύκλωσης απορριμμάτων, καυσίμων για μεταφορές

Όπως και στην προηγούμενη ενότητα έτσι και σε αυτήν οι ερωτώμενοι με ποσοστό 60,8% φαίνεται να έχουν υψηλή αίσθηση της αναγκαιότητας για την εξοικονόμηση ενέργειας στα σπίτια τους (Σχήμα 2).

Σχήμα 2. Αναγκαιότητα εξοικονόμησης ενέργειας.

Αν και το 52,3% δηλώνουν ακριβή την αξία κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος καταγράφεται μια αντιφατική ενεργειακή συμπεριφορά αφού, το 59,8% χρησιμοποιεί κλιματιστικό ως μέσο ψύξης και το 54,3% καταναλώνει πετρέλαιο για θέρμανση.

Αναφορικά με την ερώτηση «Έχετε πραγματοποιήσει κάποια κτιριακή παρέμβαση για εξοικονόμηση ενέργειας στην οικία σας;» το 42,8% των πολιτών δηλώνει ότι δεν έχει πραγματοποιήσει κάποια κτιριακή παρέμβαση, ενώ το 25,5% δηλώνει ότι ναι, έχει προβεί σε τέτοιου είδους ενέργειες.

Από τα προκύπτοντα ποσοστά στις απαντήσεις φαίνεται ότι δεν υπάρχει επαρκής γνώση και πληροφόρηση σχετικά με την εξοικονόμηση ενέργειας που επιτυγχάνεται όταν πραγματοποιούνται κτιριακές βελτιώσεις στα κτίρια.

Η πρόθεση των πολιτών να πραγματοποιήσουν κάποια κτιριακή παρέμβαση στα σπίτια τους για την εξοικονόμηση ενέργειας είναι μόλις 31,8%.

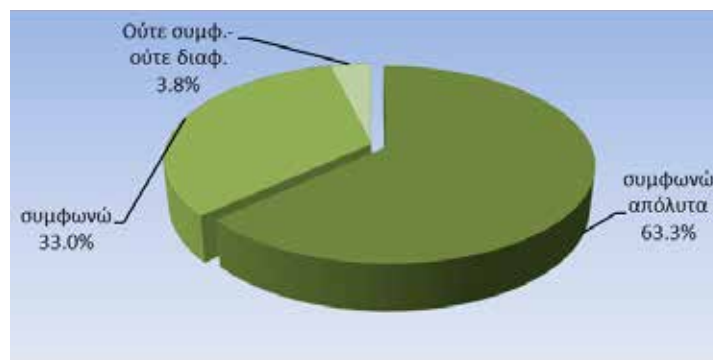
Σε περίπτωση κτιριακής παρέμβασης το 37,3% δηλώνει ότι θα πραγματοποιούσε εργασίες θερμομόνωσης στην οροφή και στους εξωτερικούς τοίχους του κτιρίου και το 33,3% ότι θα προέβαινε στην εγκατάσταση διπλών υαλοπινάκων.

Επίσης ένα πολύ σημαντικό ποσοστό της τάξης του 54,3% δηλώνει ότι εκμεταλλεύεται την ηλιακή ενέργεια για την εξοικονόμηση ζεστού νερού στην οικία του για παράδειγμα με ηλιακό θερμοσίφωνα.

Σχετικά με τη χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωσης (LED), τα αποτελέσματα έδειξαν ένα ικανοποιητικό ποσοστό της τάξης του 28,3% των κατοίκων να τα προτιμούν.

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό της τάξης του 61,0% δηλώνει ότι συμφωνεί σε απόλυτο βαθμό για την αναγκαιότητα εξοικονόμησης νερού από όλους μας.

Σχετικά με την αναγκαιότητα της ανακύκλωσης καταγράφεται σημαντικά υψηλό ποσοστό της τάξης του 63,3% να συμφωνεί σε απόλυτο βαθμό και ποσοστό 33,0% απλώς να συμφωνεί (Σχήμα 3).

Σχήμα 3. Αναγκαιότητα ανακύκλωσης.

Θετική επίσης η στάση των κατοίκων ως προς τα είδη ανακύκλωσης στα οποία προβαίνουν. Πιο υψηλό ποσοστό 65,3% αφορά την ανακύκλωση στις μπαταρίες και το 60,0% στα απορρίμματα συσκευασιών.

Η πρόθεση τους για μείωση των μετακινήσεων τους με ΙΧ είναι αρκετά ικανοποιητική με ποσοστό 40,3% να λέει ναι, καθώς και με 41,5% να επιλέγει την αποφυγή των μη αναγκαίων μετακινήσεων για την εξοικονόμηση καυσίμων.

Πηγές πληροφόρησης πολιτών σχετικά με τα πράσινα προϊόντα και τις υπηρεσίες

Αναφορικά με την ερώτηση: «Αξιολογήστε τις πηγές από τις οποίες αντλείτε ενημέρωση - πληροφόρηση σχετικά με τα πράσινα προϊόντα και τις υπηρεσίες;

- Κατά σειρά προτίμησης οι πολίτες δήλωσαν:
- internet
- τηλεόραση - ραδιόφωνο
- οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον
- ενημερωτικά φυλλάδια
- εφημερίδες - περιοδικά
- εκπαίδευση
- βιβλία - εγκυκλοπαίδειες
- εμπορικός σύλλογος

Στην ερώτηση «Γνωρίζετε το πρόγραμμα «Εξοικονομώ Κατ' οίκον II» δηλ. τη δυνατότητα επιδότησης έως 70% και άτοκο δάνειο για δαπάνες εργασιών σε κατοικίες που θα μειώνουν την κατανάλωση ενέργειας;» απάντησαν με ένα εντυπωσιακό ποσοστό της τάξης του 83,3% ότι το γνωρίζουν.

Σχετικά με την ερώτηση: «Παρακολουθείτε / συμμετέχετε στις προσπάθειες / δράσεις / πρωτοβουλίες που συμβαίνουν στον Δήμο σας (π.χ. γνωρίζετε πόσο συχνά και για ποια θέματα συγκαλείται το δημοτικό συμβούλιο ή για κάποιες σημαντικές αποφάσεις που παίρνει ο Δήμος αν διεξάγονται δημόσιες έρευνες ή διαβούλευση με τους πολίτες κ.λπ.);» το 51,8% δήλωσε ότι παρακολουθεί τέτοιου είδους θέματα. Το ποσοστό που δήλωσε ότι δεν συμμετέχει σε διαβουλεύσεις ή δράσεις που αφορούν το Δήμο Ορεστιάδας είναι της τάξης του 48,2% και θεωρείται αρκετά υψηλό.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά πολιτών που συμμετέχουν στην έρευνα

Οι τελευταίες ερωτήσεις αφορούσαν τα χαρακτηριστικά των κατοίκων που συμμετείχαν στην κοινωνική έρευνα.

Από τους συμμετέχοντες το 57,3% ήταν άνδρες και το 42,8% γυναίκες. Σχετικά με την ηλικία τους το 30,5% ήταν άνω των 50 ετών και το 36,3% μεταξύ 41 και 50 ετών.

Σε ότι αφορά το μορφωτικό τους επίπεδο, το μεγαλύτερο ποσοστό 29,5% είναι απόφοιτοι Λυκείου, δηλαδή έχουν ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση τους. Ποσοστό 25,3% δήλωσε ότι έχει αποφοιτήσει από ΑΕΙ και το 16,8% από ΑΤΕΙ.

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων το 74,5% δήλωσε «παντρεμένος» που είναι η συντριπτική πλειοψηφία, το 19,3% δήλωσε «ανύπαντρος» και το 6,3% «χωρισμένος ή χήρος».

Επίσης ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να δηλώσουν πόσα παιδιά έχουν. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι με ποσοστό 41,0% προηγούνται εκείνοι που έχουν 2 παιδιά, ενώ με 22,3% ακολουθούν εκείνοι που δήλωσαν ότι δεν έχουν κανένα παιδί. Πολύ κοντά στο προηγούμενο ποσοστό είναι εκείνο του 22,0% που δήλωσαν ότι έχουν 1 παιδί.

Αναφορικά με την ερώτηση «Ποιο είναι το κύριο επάγγελμα σας;» το 28,0% δήλωσε πως εργάζεται για τον δημόσιο τομέα, ενώ το 21,3% απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα. Οι συνταξιούχοι της έρευνας ανήρθαν στο 14,5% ενώ οι γεωργοί – κτηνοτρόφοι στο 7,3%.

Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν, εφόσον το επιθυμούσαν, το ακαθάριστο ετήσιο εισόδημά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό, της τάξης του 40,30%, δήλωσε ότι το ακαθάριστο ετήσιο εισόδημα του κυμαίνεται από 10.000€ έως 20.000€.

Μερικές παρατηρήσεις

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που καταγράφηκαν στην κατηγορία «Βιοκλιματικός σχεδιασμός οικημάτων και περιβάλλον χώρος (κήπος –πράσινο)», φαίνεται ότι:

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων γνωρίζουν τι σημαίνει ο όρος βιοκλιματικό σπίτι, όμως οι γνώσεις τους για την παθητική ηλιακή θέρμανση εμφανίζονται περιορισμένες.
- Αναγνωρίζουν την σημαντικότητα της βόρειας έκθεσης του σπιτιού για προστασία από ανέμους και ανάσχεση της θερμότητας.
- Μερικές βασικές αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού όπως η νότια χωροθέτηση του κτίσματος, η ύπαρξη κήπου ή βλάστησης, δεν φαίνεται να έχουν σημαντική εφαρμογή στα σπίτια της Νέας Ορεστιάδας.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων πιστεύει ότι εφαρμόζονται οι βασικές αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού στο σπίτι τους.
- Για το αμέσως επόμενο ποσοστό κατά φθίνουσα σειρά φαίνεται ότι υπάρχει μερική εφαρμογή των αρχών βιοκλιματικού σχεδιασμού στο κτίσμα που διαβιούν.
- Για το μικρότερο ποσοστό των ερωτηθέντων προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία εφαρμογή από τις βασικές αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού.

Σε ότι αφορά την κατηγορία για τις «Πράσινες πρακτικές πολιτών για εξοικονόμησης ρεύματος, νερού, ανακύκλωσης απορριμμάτων, καυσίμων για μεταφορές» τα μηνύματα που προκύπτουν από την έρευνα είναι μάλλον αντιφατικά. Ειδικότερα:

- Οι πολίτες αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα εξοικονόμησης ενέργειας και έχουν την άποψη ότι είναι ακριβή η αξία κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος και νερού.
- Όμως παρουσιάζουν αντιφατική ενεργειακή συμπεριφορά αφού χρησιμοποιούν υψηλού κόστους μορφές ενέργειας για την ψύξη και την θέρμανση του σπιτιού τους. Επίσης, δεν φαίνεται να έχουν προβεί σε ενέργειες τοποθέτησης συστημάτων εξοικονόμησης νερού.
- Από τα προκύπτοντα ποσοστά φαίνεται ότι δεν υπάρχει επαρκής γνώση και πληροφόρηση σχετικά με την εξοικονόμηση ενέργειας που επιτυγχάνεται όταν πραγματοποιούνται κτιριακές βελτιώσεις στα κτίρια, ούτε και για τα συστήματα αξιοποίησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ).
- Από τις ερωτήσεις σχετικά με την ανακύκλωση οι πολίτες της Νέας Ορεστιάδας εμφανίζονται αρκετά ευαισθητοποιημένοι με το περιβάλλον και την προστασία του από τα απορρίμματα.
- Σε ότι αφορά την υιοθέτηση πράσινων πρακτικών σχετικά με τις μετακινήσεις, οι κάτοικοι κρατούν μια μάλλον ουδέτερη στάση.

Για την θεματική ενότητα «Πηγές πληροφόρησης πολιτών σχετικά με τα πράσινα προϊόντα και τις υπηρεσίες» προκύπτουν τα εξής:

- Οι πολίτες στο μεγαλύτερο ποσοστό τους χρησιμοποιούν ως πηγή ενημέρωσης το διαδίκτυο. Τα ΜΜΕ όπως η τηλεόραση ή το ραδιόφωνο είναι οι επόμενες επιλογές των κατοίκων ενώ σημαντικό ρόλο για την διαμόρφωση της γνώμης τους παίζει και το οικογενειακό ή φιλικό ενδιαφέρον.
- Με ένα εντυπωσιακό ποσοστό οι κάτοικοι της πόλης δήλωσαν ότι είναι ενήμεροι σχετικά με το πρόγραμμα «Εξοικονομώ Κατ' οίκον II».
- Λίγο σε πιο χαμηλά επίπεδα αλλά εξίσου σημαντικό και το πλήθος του κοινού που παρακολουθεί ή συμμετέχει σε δράσεις ή/και πρωτοβουλίες που συμβαίνουν στο Δήμο Ορεστιάδας.

Επίλογος

Με την κοινωνική έρευνα που πραγματοποιήθηκε αποδείχθηκε ότι τα βιοκλιματικά κτίρια από μόνα τους δεν αρκούν για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι αναγκαία συνθήκη να υπάρχει περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και από τους πολίτες ενώ και οι ένοικοι των βιοκλιματικών κατοικιών θα πρέπει να ξέρουν πως να χρησιμοποιούν τις βιοκλιματικές παρεμβάσεις.

Οι πολίτες της Νέας Ορεστιάδας εμφανίζονται αρκετά ευαισθητοποιημένοι και με περισσότερη ενημέρωση και πληροφόρηση, είναι έτοιμοι να υιοθετήσουν τέτοιου είδους πρακτικές.

Όμως τα μέτρα που λαμβάνονται σε μια πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης δεν μπορούν να είναι αποσπασματικά και ξεκομμένα μεταξύ τους. Η πόλη πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ενιαίο σύστημα.

Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, απαιτείται μια ενιαία στρατηγική που να αντιμετωπίζει συνολικά και συντονισμένα τα προβλήματα του φυσικού και αστικού περιβάλλοντος.

Κρατικές υπηρεσίες όπως υπηρεσίες δόμησης, τεχνικές υπηρεσίες, αλλά και δράσεις για μεταφορές, αναπλάσεις, την ενέργεια, την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και άλλες παράμετροι που συνθέτουν το παζλ που λέγεται πόλη, οφείλουν να βρίσκονται υπό την διαχείριση ενός ενιαίου αστικού, στρατηγικού σχεδιασμού.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση

Αντωνοπούλου, Σ. (2009). Βιοκλιματική Αρχιτεκτονική και Βιώσιμη Ανάπτυξη-Μέθοδοι και Παραδείγματα σε Συγκεκριμένα Κτίρια», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

- Ανεμοδουρά, Ν., Χριστακοπούλου, Ρ. (2008). Διάλεξη με θέμα: «Η Αρχιτεκτονική Ένταξη των Βιοκλιματικών Συστημάτων στην Κατοικία», Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.
- Βαρθολομαίος, Αρ. (2016). «Περιβαλλοντικός Αστικός Σχεδιασμός Ελληνικών Πόλεων με Κλιματικά Κριτήρια», Διδακτορική Διατριβή του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΑΠΘ, Τομέας Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού.
- Δαμιανού, Χ.Χ. (1999). Μεθοδολογία Δειγματοληψίας: Τεχνικές και Εφαρμογές. Τρίτη εκτύπωση. Εκδόσεις Αίθρα.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) (2015). Πειραιάς, «Απογραφή Κτιρίων 2011».
- Zero Energy Buildings (2012). «Ανεμογεννήτριες στο Κέλυφος των Κτιρίων». Διαθέσιμο: http://www.zeroenergybuildings.org/2012/03/blog-post_16.html
- Ζουμπουρλής, Γ., Ετμεκτζόγλου, Σ. (2014). «Βιοκλιματικός σχεδιασμός κτιριακών κατασκευών». Πτυχιακή εργασία. ΤΕΙ Πειραιά.
- Habitat Agenda & Διακήρυξη της Κωνσταντινούπολης (1996). Κωνσταντινούπολη.
- Κιόχος, Π.Α. (1993). Στατιστική. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Καλαματιανού, Α.Γ. (2000). Κοινωνική Στατιστική, Μέθοδοι Μονοδιάστατης Ανάλυσης. Αθήνα: Εκδόσεις «Το Οικονομικό».
- ΚΑΠΕ (2002). «Βιοκλιματικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: Ενεργειακή απόδοση και κατευθύνσεις εφαρμογής».
- ΚΑΠΕ Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας σε Οικιστικά Σύνολα.
- ΚΑΠΕ Ηλιακοί Τοίχοι.
- Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας, «Ηλιακοί Τοίχοι». Διαθέσιμο: http://www.cres.gr/energy_saving/Ktiria/pathitika_iliaka_systimata_emmeso_kerdos_iliakoι_toixoi.htm.
- Κονδύλης, Ν., Ροκανάς, Μ. (2012). Διπλωματική Εργασία με θέμα: «Θερμομονωτικά και υγρομονωτικά υλικά στις σύγχρονες κατασκευές». Σχολή Πολιτικών Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Κοσμόπουλος Π., Μιχαλοπούλου Κ. (2017). Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός, «Συνθήκες άνεσης και μικροκλίμα σε υπαίθριους αστικούς χώρους». Εφαρμογή στη Βόρεια Ελλάδα.
- Greenpeace (2005). Ηλιακός ηλεκτρισμός στο σπίτι σας, σελ.2.
- Μάτης, Κ.Γ. (1988). Δασική Δειγματοληψία. Θεσσαλονίκη.
- Μπρεγιάννης, Α. (2012). Έξυπνες Πόλεις Παγκόσμιες Προκλήσεις – Τοπικές Λύσεις, Εκδόσεις Ιβίσκος.
- Νικολούδης, Στ. (2013). Βιοκλιματικός Σχεδιασμός και Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. Διπλωματική Εργασία. Σχολή Πολιτικών Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Πρεφτίτση, Φ. (2012). Κτίριο-Αρχιτεκτονική Ενέργεια-Τεχνικές Σελίδες, «Η ηλιακή ενέργεια στο σχεδιασμό του κελύφους».
- Σακκά, Αγ. (2014). Ολιστική Ενεργειακή Θεώρηση Κτιρίων. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών, ΔΠΜΣ στις Περιβαλλοντικές Επιστήμες.
- Σταμπούλη Λ. (2004). Μελέτη Υφιστάμενης Κατάστασης και Προοπτικές Ανάπτυξης του Ν. Έβρου με τη Χρήση GIS. Πτυχιακή εργασία ΤΕΙ Καλαμάτας, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Freese, F. (1984). Μετάφραση-Επιμέλεια Καρτέρης, Μ.Α., Αστέρης, Κ.Ι. Δασική Βιομετρία. Τόμος Πρώτος. Θεσσαλονίκη Α.Π.Θ.
- Χεγκάζι, Κ. (2009). Βιοκλιματική Δόμηση & και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διπλωματική Εργασία. Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.

II. Ξενόγλωσση

- Edwards, B., Turrent, D. (Ed) (2000). Sustainable Housing Principles & Practice, London, E & FN Spon.
- German Landscape Research, Development and Construction Society FLL. Available: <https://www.epa.gov/sites/production/files/documents/IntroductiontotheGermanFLL2.pdf>

ΔΙΚΤΥΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ: ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΔΕΙΦΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Ολυμπία Μανώλη & Σταυρούλα Μπουτζή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η άναρχη δόμηση, η αντίσταση των κατοίκων στις πολεοδομικές ρυθμίσεις, η μικτή χρήση γης και η λειτουργία και αλληλεπίδραση της τυπικής οικονομίας των επιχειρήσεων και του δημοσίου τομέα διαμόρφωσαν τον αστικό ιστό και αλλοίωσαν το αστικό πράσινο αρκετών ελληνικών πόλεων. Όμως οι σύγχρονες πόλεις έχουν ανάγκη από περιοχές πρασίνου όχι μόνο για λόγους αισθητικούς αλλά και οικολογικούς, καθώς το πράσινο μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση του επιπέδου ποιότητας ζωής των κατοίκων και, ταυτόχρονα, να συνεισφέρει στη βελτίωση άλλων παραγόντων αστικής διαβίωσης, όπως τη διατήρηση του περιβάλλοντος, την αειφορία και τη βιοποικιλότητα. Επιπλέον η δυνατότητα σύνδεσης των περιοχών πρασίνου της πόλης μπορεί να επιφέρει επιπρόσθετα οφέλη για την πόλη και τους κατοίκους της. Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα διερευνήσουμε τη δυνατότητα σύνδεσης του Άλσους Αδριανουπόλεως στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας με τις υπόλοιπες περιοχές περιαστικού πρασίνου που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή της πόλης. Στόχος είναι να αναδείξουμε το συγκεκριμένο άλσος ως πυρήνα πρασίνου, από τον οποίο η φύση θα διαχέεται στο αστικό περιβάλλον με τη βοήθεια ενός Δικτύου Αειφορικής Μετακίνησης. Ειδικότερα επιχειρείται η διατύπωση ορισμένων ενδεικτικών προτάσεων δημιουργίας συνδέσεων των πράσινων χώρων.

Λέξεις κλειδιά: Νέα Ορεστιάδα, αστικό πράσινο, δίκτυα πρασίνου, δίκτυο αειφορικής μετακίνησης

Εισαγωγή

Αστικό πράσινο

Ο όρος «αστικό πράσινο» χρησιμοποιείται για να περιγράψει όλους τους χώρους του πολεοδομικού ιστού, οι οποίοι πρόκειται να παραμείνουν χωρίς κτίσματα με σκοπό να αξιοποιηθούν φιλοξενώντας κάποια μορφή βλάστησης (Κασσιός 2003). Γενικά στους χώρους αστικού πρασίνου ανήκουν οι παρακάτω χρήσης γης (Βαταβάλη & Μπελαβίλας 2009):

- τα πάρκα και τα άλση, που βρίσκονται εντός, ή περιαστικά του πολεοδομικού ιστού
- οι παιδικές χαρές, όπου συνήθως παρατηρείται κάποια μορφή βλάστησης
- οι κήποι (δημοτικοί ή ιδιωτικοί)
- οι οδοί και τα πεζοδρόμια (όπου συνήθως παρατηρούνται δεντροστοιχίες κατά μήκος τους)
- οι πεζόδρομοι
- οι πλατείες

Το πράσινο στις πόλεις σε οποιαδήποτε μορφή του μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην ανύψωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της καθώς επηρεάζει σημαντικά την ψυχική και φυσική τους κατάσταση (Ντάφης 2001). Πιο συγκεκριμένα το αστικό πράσινο μπορεί να συμβάλλει:

- στη βελτίωση του κλίματος
Παράγοντες που επηρεάζουν τις κλιματικές συνθήκες όπως η ηλιακή ακτινοβολία, η θερμοκρασία, η κίνηση και η υγρασία του αέρα μπορούν να ρυθμιστούν, κάνοντας σωστή χρήση του αστικού πρασίνου.
- στη ρύθμιση της θερμοκρασίας
Το αστικό πράσινο βελτιώνει τη θερμοκρασία του αέρα στο αστικό περιβάλλον ρυθμίζοντας την ηλιακή ακτινοβολία. Τα φύλλα των δέντρων για παράδειγμα μπορούν να απορροφήσουν και να μειώσουν την ανάκλαση της ακτινοβολίας και να επιφέρουν μια μείωση της θερμοκρασίας.
- στην ανανέωση του αέρα της πόλης

Τα δέντρα και οι πράσινες επιφάνειες μπορούν να καθαρίσουν και να δροσίσουν το εισερχόμενο ρεύμα αέρος, να προσροφήσουν το διοξείδιο του άνθρακα και να αποδώσουν οξυγόνο.

- στη μείωση της διάβρωσης που οφείλεται στην απορροή του νερού με τη διακράτηση του νερού της βροχής
 - στη μείωση των θορύβων της πόλης
 - στη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης
 - στην αισθητική αναβάθμιση του τοπίου
 - στη λειτουργία τους ως καταφύγιο για πουλιά και ζώα
- Τα δέντρα ευνοούν την αύξηση της βιοποικιλότητας μέσα στις πόλεις.
- στην αναψυχή των κατοίκων της πόλης

Δίκτυα πρασίνου

Εννοιολογία

Ο όρος «Δίκτυα Πρασίνου» συμπεριλαμβάνεται στον Οδηγό Καλής Πρακτικής Δικτύων Πρασίνου της Ευρώπης (European Greenway Association 2000) και αναφέρεται σε συστήματα ή δίκτυα προστατευόμενων περιοχών που η διαχείρισή τους προσφέρει δυνατότητες πολλαπλών χρήσεων όπως:

- την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
- τη διαχείριση της βιοποικιλότητας
- την προστασία των υδάτινων πόρων
- την αναψυχή
- την προστασία πολιτιστικών/ ιστορικών πόρων
- τη σύνδεση/ συσχέτιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων (Ahern 2002)

Ο σχεδιασμός δικτύων πρασίνου αποτελεί μια στρατηγική δράση σχεδιασμού και διαχείρισης του αστικού πρασίνου, η οποία αποτελείται από θεωρίες της οικολογίας τοπίου και θεωρίες ή μεθόδους σχεδιασμού του τοπίου (Fabos & Ahern 1995). Η οικολογία τοπίου μελετά την αλληλεπίδραση μεταξύ διακριτών στοιχείων ενός τοπίου. Στόχος του σχεδιασμού δικτύων πρασίνου είναι:

1. Η ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών, καθώς τα δίκτυα πρασίνου προσφέρονται για αναψυχή, χαλάρωση, άθληση, κοινωνική συναναστροφή και περιβαλλοντική εκπαίδευση.
2. Η αύξηση των οικονομικών αποδόσεων της περιοχής που προκύπτουν από την εξοικονόμηση ενέργειας, τη βελτίωση της υγείας των κατοίκων αλλά και την αύξηση της ελκυστικότητας και της επισκεψιμότητας της περιοχής.
3. Η οικολογική αντιμετώπιση της φύσης με σεβασμό (Κανταρτζής 2005).

Χρήσεις γης- Δραστηριότητες Δικτύων Πρασίνου

Το 80% του πληθυσμού της Ευρώπης ζει σε αστικές περιοχές και αντιμετωπίζει καθημερινά προβλήματα με τη μετακίνησή του. Τα δίκτυα πρασίνου έχουν τη δυνατότητα να διευκολύνουν τη μετακίνηση των πολιτών μέσα στην πόλη επειδή αποτελούνται από δρόμους χαμηλών ταχυτήτων και ελαφρού κυκλοφοριακού φόρτου, δεσμευμένους για μηχανοκίνητη μετακίνηση σε αυτόνομες διαδρομές. Έτσι τα Δίκτυα Πρασίνου μπορούν να συμβάλλουν στην ευκολότερη μετακίνηση των πολιτών, αλλά και να φέρουν τους πολίτες σε επαφή με τη φύση και το φυσικό περιβάλλον τους.

Επίσης, οι διαδρομές των Δικτύων Πρασίνου ευνοούν την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εξωτερικών χώρων. Για παράδειγμα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ποδηλάτες ή περπατητές και να συμβάλουν ενεργά στην προστασία της ατμόσφαιρας των αστικών περιοχών και στην κίνηση ενάντια στην κλιματικές αλλαγές. Επιπλέον μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όχι μόνο για την καθημερινή μετακίνηση των πολιτών στην εργασία, στο σχολείο, ή στην αγορά, αλλά και ως χώρος αναψυχής, καθώς προσφέρονται για χαλάρωση, άθληση και επαφή του ανθρώπου με τη φύση. Εκτός από τα οφέλη που προσφέρουν στους πολίτες, αξίζει να αναφερθεί ότι τα Δίκτυα Πρασίνου μπορούν να προσελκύσουν τουρισμό και να προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας (Κανταρτζής 2005).

Επιλογή και χάραξη Δικτύων Πρασίνου

Τα Δίκτυα Πρασίνου και οι υποδομές τους αναπτύσσονται συνήθως κατά μήκος ανεξάρτητων οδούσεων (πράσινοι διάδρομοι ή πράσινοι άξονες), ακολουθώντας νέα ή παλιά μονοπάτια, τα οποία μπορούν να βελτιώσουν τη μετακίνηση των πεζών, των ποδηλατών και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα.

Τυπολογία Δικτύων Πρασίνου

Σύμφωνα με τις χρήσεις τους τα Δίκτυα Πρασίνου διακρίνονται σε:

- αισθητικά
- ιστορικά/ πολιτισμικά
- εκπαιδευτικά
- αναψυχής
- οικολογικά
- οικοτουριστικών προϊόντων
- αειφορικής μετακίνησης

Ενώ σύμφωνα με τον χωροταξικό σχεδιασμό τους διακρίνονται σε:

- αστικά/ υπαίθρια
- περιαστικά
- αγροτικά- πέρα από την πόλη- στη φύση
- σε προστατευόμενες περιοχές
- σε εγκαταλελειμμένες σιδηροδρομικές γραμμές
- σε κανάλια
- σε παραλιακά, παραποτάμια, παραλίμνια μέτωπα (Κανταρτζής 2005)

Κοινά χαρακτηριστικά των Δικτύων Πρασίνου

Η αποκατάσταση και αξιοποίηση των περιοχών που έχουν πέσει σε αχρηστία, η αναβάθμιση του αστικού τοπίου και η διατήρηση της σχέσης ανθρώπου- φύσης αποτελούν κοινά χαρακτηριστικά των Δικτύων Πρασίνου, τα οποία έχουν συμβάλει στη μεγάλη δημοτικότητα τους και την εκτενή εφαρμογή τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Επιπλέον τα ενδογενή χαρακτηριστικά τους και τα βασικά στοιχεία που συντελούν στην ανάπτυξή τους τα διαφοροποιούν από τις υφιστάμενες χρήσεις γης και τα αναδεικνύουν ως «ένα καινοτόμο προϊόν στρατηγικής σχεδιασμού και διαχείρισης χρήσεων γης».

Μερικά από τα πλεονεκτήματα των Δικτύων Πρασίνου είναι:

Η αυτονομία τους σε σχέση με τη μηχανοκίνητη κυκλοφορία, γεγονός που επιτρέπει στους χρήστες να καλύπτουν μεγάλες αποστάσεις, χωρίς να έρχονται σε επαφή με μηχανοκίνητα οχήματα.

- Η ασφάλεια που προσφέρουν στους χρήστες, η οποία οφείλεται αφενός στην έλλειψη οχημάτων και αφετέρου στο συνδυασμό τους και στα στοιχεία ασφαλείας των πεζών που διαθέτουν (φωτισμός, περιφράξεις, σήμανση) και βρίσκονται κατά μήκος τους.
- Η άνεση και η ευκολία μετακίνησης που προσφέρουν στους χρήστες, κυρίως λόγω του ομαλού ανάγλυφου και του ισόπεδου οδοστρώματος. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά καθιστούν τα δίκτυα πρασίνου προσβάσιμα και για τα άτομα με φυσικές δυσκολίες, καθώς διευκολύνουν τη μετακίνησή τους.
- Ο σεβασμός στο περιβάλλον και στις οικολογικές διαδικασίες του.

Τα οφέλη τώρα, που προσφέρουν τα Δίκτυα Πρασίνου στον άνθρωπο είναι πολλά και σημαντικά:

- Ενθαρρύνουν τις μετακινήσεις και τις μη μηχανοκίνητες περιηγήσεις.
- Προάγουν έναν υγιή τρόπο ζωής και μετακίνησης.
- Μειώνουν την κυκλοφοριακή συμφόρηση και τη μόλυνση των πόλεων.
- Φέρνουν τους πολίτες πιο κοντά στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον τους.
- Εξωραΐζουν και βελτιώνουν περιοχές, οι οποίες έχουν προβλήματα από φυσικά αίτια (π.χ. πλημμύρες).
- Ενθαρρύνουν τις αθλητικές δραστηριότητες των πολιτών.
- Βελτιώνουν τις διαπροσωπικές σχέσεις και ενθαρρύνουν την κοινωνική συναναστροφή των πολιτών.
- Ενισχύουν τον οικοτουρισμό.
- Προσφέρουν φυσική- προσωπική ασφάλεια.
- Επαναφέρουν το φυσικό περιβάλλον στις αστικές περιοχές.

Εξίσου σημαντικά και αξιοσημείωτα είναι και τα οφέλη που προσφέρουν τα Δίκτυα Πρασίνου στο περιβάλλον, καθώς:

- Ελαχιστοποιούν τη μόλυνση της ατμόσφαιρας και του υδροφόρου ορίζοντα.

- Επιτρέπουν τη χρήση υλικών φιλικότερων προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον π.χ. χρήση πέτρας και αποφυγή ασφαλτοστρώσεων.
- Προσφέρουν συνδυασμό πολλαπλών χρήσεων γης δηλαδή μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους πολίτες, αλλά και από τις τοπικές επιχειρήσεις, οι οποίες μπορούν να εγκατασταθούν κατά μήκος των δικτύων (Κανταρτζής 2005).

Περιγραφή περιοχής μελέτης

Υφιστάμενοι χώροι πρασίνου στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας

Οι χώροι πρασίνου είναι ελάχιστοι με εξαίρεση τα δύο νέα πάρκα που δημιουργήθηκαν πρόσφατα. Οι υπόλοιποι χώροι αποτελούν τμήματα μικρού μεγέθους που έχουν απομείνει από τις 6 πλατείες που περιελάμβανε ο αρχικός σχεδιασμός του πολεοδομικού συγκροτήματος.

Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά οι χώροι πρασίνου της πόλης:

- τα άλση Αδριανουπόλεως και Καραγάτς
- το πάρκο Πατρ. Γρηγορίου και Ραιδεστού
- το πάρκο στην Αγ. Θεοδώρων και Κυλικίς
- το πάρκο στην Αδριανουπόλεως
- το πάρκο της Οινόης
- το πάρκο της Σαγήνης
- το πάρκο στην Κων/πόλεως και Σόλωνος
- το πάρκο της εκκλησίας των Αγ. Θεοδώρων
- το πάρκο της Αθ. Πανταζίδου και Αθ. Διάκου
- το παρκάκι της Ιπποκράτους και Ρήγα Φεραίου
- η νησίδα τους οδού Κων/πόλεως
- η νησίδα στην οδό Βασ. Κων/νου
- οι υφιστάμενες δεντροστοιχίες κατά μήκος των δρόμων (Ραντζούδη 2016)

Εικόνα 1. Χώροι πρασίνου Νέας Ορεστιάδας.

Η πόλη έχει πολύ μικρά ποσοστά συμμετοχής πρασίνου στον αστικό ιστό, καθώς μόνο ένα ποσοστό 1,6 % της επιφάνειάς της καλύπτεται από πράσινο. (Εικόνα 1). Επίσης για κάθε κάτοικο αντιστοιχούν 4,17

τ.μ. δημοσίου πρασίνου στον αστικό ιστό, ποσοστό που απέχει πολύ από τα κατώτερα ποσοστά που προτείνονται, δηλαδή 15-20 τ.μ. ανά κάτοικο (Ραντζούδη 2016).

Άλσος Αδριανουπόλεως

Το Άλσος Αδριανουπόλεως αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους πνεύμονες πρασίνου της πόλης (Ραντζούδη 2016).

Σήμερα, η έλλειψη απαραίτητων χειρισμών- ενεργειών για τη συντήρηση και αναβάθμιση του άλσους και η κατασκευή εντός αυτού, χώρων κοινωνικού χαρακτήρα, όπως αναψυκτήριο και υπαίθριο θέατρο έχουν μειώσει την παρουσία φυσικού πρασίνου (Ραντζούδη 2016). Παρά τις παρεμβάσεις και την εγκατάλειψη που είναι εμφανή σε όλη την έκτασή του, το άλσος εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην εξυπηρέτηση των αναγκών των πολιτών για άθληση, αναψυχή και κοινωνική συναναστροφή.

Το άλσος Αδριανουπόλεως χωροθετείται στο ανατολικό τμήμα τη πόλης και βρίσκεται σε εγγύτητα με το άλσος Καραγάτς, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις αξιοσημείωτων αλληλοεπιδράσεων. Επομένως κρίνεται σημαντική η σύνδεση του άλσους, τόσο με το άλσος του Καραγάτς, όσο και με τις άλλες περιοχές με τις οποίες γειτνιάζει, όπως είναι το δημοτικό γήπεδο αντισφαίρισης και ο χώρος του στρατοπέδου, το οποίο έχει ήδη απομακρυνθεί έτσι ώστε να δημιουργεί μια αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Επιπλέον, με μια ολοκληρωμένη μελέτη, το άλσος Αδριανουπόλεως θα μπορούσε να ενωθεί μέσω ενός δικτύου πρασίνου με άλλους αξιόλογους χώρους πρασίνου, όπως είναι το πάρκο της Οινόης και οι χώροι περιαστικού πρασίνου που βρίσκονται περιμετρικά της πόλης. Η ένωση των χώρων πρασίνου θα δημιουργήσει ένα δίκτυο αειφορικής μετακίνησης, το οποίο θα περιβάλλει το αστικό συγκρότημα της Νέας Ορεστιάδας. Ωστόσο στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί από τους χώρους αυτούς εμφανίζονται ιδιαίτερα υποβαθμισμένοι και χρήζουν περιποίησης και ανάπλασης.

Εστιάζοντας στην περιοχή της μελέτης μας, κρίνεται σκόπιμο να εντοπιστούν οι θεσμοθετημένες χρήσεις γης, όπως αυτές αποτυπώνονται στα σχετικά Γενικά πολεοδομικά σχέδια του Δήμου. Στη συνέχεια, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στους θεσμοθετημένους χώρους πρασίνου, οι οποίοι αφορούν το δίκτυο πρασίνου της μελέτης μας.

Διερεύνηση δυνατότητας δικτύωσης αστικού πρασίνου

Το Άλσος Αδριανουπόλεως βάση για το δίκτυο πρασίνου

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τη δυνατότητα να αποτελέσει το άλσος Αδριανουπόλεως τη βάση για τη δικτύωση του αστικού πρασίνου στη Νέα Ορεστιάδα. Ξεκινώντας από τις εισόδους του άλσους έγινε μια προσπάθεια εντοπισμού σημείων και χρήσεων ενδιαφέροντος καθώς και κενές εκτάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την ενδυνάμωση του αστικού πρασίνου. Στη συνέχεια, όλα τα στοιχεία που εντοπίστηκαν συνδέθηκαν με τρόπο ώστε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο αειφορικής μετακίνησης στην ευρύτερη περιοχή της Νέας Ορεστιάδας.

Πιθανή σύνδεση - Δημιουργία δικτύου

Αναλύοντας το σχέδιο που αφορά την ευρύτερη περιοχή μελέτης, αρχικά διαπιστώνεται η ανάγκη αναβάθμισής της, με σκοπό την ανάδειξη και ενοποίηση του δημοσίου χώρου.

Η πρότασή μας περιλαμβάνει πράσινες διαδρομές περιφερειακά της πόλης

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω προτείνεται η δημιουργία δικτύου αειφορικής μετακίνησης (Εικόνα 2) το οποίο θα έχει ως σημείο εκκίνησης την ανατολική είσοδο του Άλσους, απέναντι σχεδόν από το σιδηροδρομικό σταθμό. Θα περιλαμβάνει το δρόμο του σιδηροδρομικού σταθμού και μέσω αυτού θα εκτείνεται έως το πάρκο της Οινόης. Από εκεί κάνοντας χρήση τον παράδρομο του κάθετου άξονα θα διασχίζει όλη τη δυτική πλευρά της πόλης και θα φτάνει μέχρι την πρώτη είσοδο της πόλης από τη νότια πλευρά της. Έπειτα θα συνεχίζει παράλληλα με τη σιδηροδρομική γραμμή και θα φτάνει ξανά στην ανατολική πλευρά του άλσους και στο σιδηροδρομικό σταθμό. Το Δίκτυο Αειφορικής Μετακίνησης θα εξυπηρετεί τις βασικές ανάγκες μετακίνησης και επικοινωνίας των χρηστών, θα συνδέει στοιχεία του αστικού ιστού και θα ενοποιεί ένα μεγάλο ποσοστό του αστικού πρασίνου της πόλης.

Εικόνα 2. Προτεινόμενο Δίκτυο πρασίνου/αειφορικής μετακίνησης.

Συμπεράσματα

Το αστικό πράσινο πρέπει να λαμβάνεται πάντα υπόψη στον πολεοδομικό σχεδιασμό των πόλεων, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι τους. Επιπλέον, θα πρέπει να μελετώνται όλα τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των χώρων πρασίνου για να διασφαλιστεί η διατήρηση και μακροζωία τους. Τέλος, η προσβασιμότητα, η καθαριότητα και η ασφάλεια των χώρων αυτών θα πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα των αρμοδίων φορέων.

Παράλληλα απαιτείται η περιβαλλοντική εκπαίδευση των πολιτών και η ενεργή συμμετοχή τους κατά το σχεδιασμό και τη διατήρηση των χώρων πρασίνου, τεχνικές όπως η δημοσκοπήση, η έρευνα της κοινής γνώμης και οι εκστρατείες εθελοντισμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το σκοπό αυτό.

Τα δίκτυα αειφορικής μετακίνησης είναι μια βιώσιμη λύση για πολλές πόλεις της ελληνικής επαρχίας. Η ύπαρξή τους μπορεί να ενθαρρύνει την άθληση, να προσφέρει αναψυχή και να παρέχει κοινωνικά οφέλη για τους κατοίκους των πόλεων. Τα δίκτυα μπορούν επίσης να ευαισθητοποιήσουν περιβαλλοντικά τους κατοίκους και να χρησιμοποιηθούν ως χώροι μάθησης και συνύπαρξης των ατόμων.

Επιπλέον, μπορούν να συνδέσουν τμήματα του αστικού ιστού και να προσφέρουν καινούρια και ποιοτικά χαρακτηριστικά. Τέλος τα δίκτυα αειφορικής μετακίνησης προσφέρουν περιβαλλοντικά οφέλη, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας και η μείωση των ρύπων.

Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας με τη ρυμοτομία της και τους χώρους πρασίνου που διαθέτει, προσφέρεται για τη δημιουργία δικτύου πρασίνου, το οποίο θα διατρέχει περιφερειακά την πόλη και θα συμβάλλει στην αξιοποίηση των χώρων πρασίνου προς όφελος της αισθητικής της πόλης και των δημοτών της.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση

Βαταβάλη, Φ., Μπελαβίλας, Ν. (2009). Οδηγός για το Περιβάλλον: Πράσινο και Ελεύθεροι Χώροι στην Πόλη. Αθήνα: Εκδόσεις WWF Ελλάς.

Κανταρτζής, Α. (2005). Δίκτυα πρασίνου. Πρακτικά Δημερίδας «Αρχιτεκτονική Τοπίου και Αστικό Πράσινο», Δράμα 2 Οκτωβρίου 2005.

Κασσιός, Κ. (2003) Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού και περιαστικού πρασίνου της Αθήνας. Σε: Τσέτση, Σ. (Επιμ), Ένα Μέλλον για την Αθήνα. Αθήνα: Παπαζήση.

Ντάφης, Σπ. (2001). Δασοκομία Πόλεων. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Art of text.

Ραντζούδη, Ε. (2016). Το αστικό πράσινο στο πολεοδομικό συγκρότημα της Νέας Ορεστιάδας, Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Νέας Ορεστιάδας, Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας,σελ. 375-385.

II. Ξενόγλωσση

Ahern, J. (2002). Greenways as Strategic Landscape Planning: Theory and Application. Wageningen University, The Netherlands.

Fabos, J.G., Ahern, J. (Eds) (1995) Greenways: The Beginning of an International Movement. Amsterdam: Elsevier.

Η ΟΔΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ

Βασιλική Ι. Κούζα & Ιωάννης Μ. Κούζας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η οδωνυμία των πόλεων αποτελεί αντικείμενο της Τοπικής Ιστορίας και της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και μας παρέχει πληροφορίες για το πώς μετεξελίσσονται τα προβαλλόμενα πρότυπα στον χρόνο. Απεικονίζει, επίσης, τον ανταγωνισμό των φορέων της εξουσίας, που διαχειρίζονται τον δημόσιο χώρο των πόλεων, γιατί η σήμανση του δημόσιου χώρου αποτυπώνει πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία πρέπει να εναρμονίζονται με τις εκάστοτε εθνικές, πολιτικές ή άλλες επιδιώξεις των διαχειριστών της εξουσίας, κεντρικής ή τοπικής. Η ονοματοδοσία των οδών της Νέας Ορεστιάδας από το 1923 μέχρι το 2013 ακολούθησε σε γενικές γραμμές τις υποδείξεις της κεντρικής εξουσίας και η εκάστοτε τοπική εξουσία κατέστη αποδέκτης των κατευθυντηρίων γραμμών της. Το ιδεολογικό της υπόβαθρο είναι κυρίως η Αρχαιότητα, το Βυζάντιο, η Νεοελληνική Ιστορία από το 1821 μέχρι το 1949, ο χώρος της Εκκλησίας και της θρησκείας, οι βασιλείς και οι πρωθυπουργοί. Τα ανωτέρω καλύπτουν σε μεγάλο ποσοστό τη δοθείσα ονοματοδοσία των οδών της πόλης. Η ιδεολογία των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας, όπως αποτυπώνεται μέσω των εκπροσώπων τους στην τοπική εξουσία διά των οδωνυμιών της, είναι η ιδεολογία του εθνικού κράτους με τους καθολικά αποδεκτούς εθνικοθρησκευτικούς ήρωες και τα αποδεκτά από την κεντρική εξουσία γεγονότα. Εξαίρεση αποτέλεσε, μετά το 2013, η επιλογή ονομάτων από τις Χαμένες Πατρίδες και από πρόσωπα που σχετίζονται με τη Θράκη, τα οποία ωστόσο και αυτά εντάσσονται στην κατευθυντήρια γραμμή της κεντρικής εξουσίας.

Λέξεις κλειδιά: Νέα Ορεστιάδα, οδωνυμία Νέας Ορεστιάδας, οδοί Νέας Ορεστιάδας.

Η θεωρητική προσέγγιση της ονοματοθεσίας των οδών

Η ονοματοθεσία των οδών μιας πόλεως δεν είναι μία απλή υπόθεση. Αποτελεί τη σήμανση του δημόσιου χώρου και αποτυπώνει πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία πρέπει να εναρμονίζονται «με τις εκάστοτε εθνικές, πολιτικές ή άλλες επιδιώξεις των διαχειριστών της εξουσίας, κεντρικής ή τοπικής» (Δαλκαβούκης 2014). Το κράτος στο παρελθόν μπορούσε να παρεμβαίνει ευθέως ή εμμέσως στις υποθέσεις της τοπικής κοινωνίας επιτάσσοντας μία ιδεολογική κατεύθυνση, ώστε οι πολίτες της να έχουν συγκεκριμένα πρότυπα. Για παράδειγμα, με αφορμή τον εορτασμό της 140^{ης} επετείου της ελληνικής επανάστασης του 1821 το Υπουργείο Εσωτερικών παρενέβη άμεσα ζητώντας από τα δημοτικά συμβούλια «... εις ας πόλεις υφίστανται νεοδιαμορφωθείσι πλατεία, ανώνυμοι εισέτι, εκρίθη σκόπιμον όπως δοθή εις ταύτας, εν πανηγυρική συνεδριάσει του οικείου Δημοτικού Συμβουλίου, το όνομα «Πλατεία 25^{ης} Μαρτίου» ή «Πλατεία Εθνικής Παλιγγενεσίας, ίνα ούτω τονούται το εθνικόν φρόνημα των πολιτών» (Εγκύκλιος 94, 1961).

Μετά την πτώση της δικτατορίας του 1967, το νέο καθεστώς της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας διέταξε άμεσα τη μετονομασία οδών και πλατειών, που σχετίζονταν με τη δικτατορία. «Αι νέαι Δημοτικά και Κοινοτικά Αρχαί της περιφέρειας... να προέλθουν δι' αποφάσεων των συμβουλίων αυτών... εις την μετονομασίαν των ονομασθεισών οδών και πλατειών εις «21^{ης} Απριλίου 1967» ή προσώπων συνδεδεμένων προς το καθεστώς τούτο» (Γενική διαταγή 167, 1974). Οι σκοπιμότητες των ονομάτων στις οδούς προωθούνται ανάλογα με το ποιος διαχειρίζεται κάθε φορά την κρατική εξουσία. Η δικτατορία έδινε τα ονόματα που ενίσχυαν αυτήν, όσο είχε την εξουσία και αντίστοιχα η κοινοβουλευτική δημοκρατία άλλαζε τα ονόματα προς τη δική της κατεύθυνση. Οι σύμβουλοι των Δημοτικών Συμβουλίων, αντί να αποφασίζουν μόνοι τους, ήταν υποχρεωμένοι να υπακούουν κάθε φορά στα κελεύσματα των εκπροσώπων της κρατικής εξουσίας.

Τα προβαλλόμενα πρότυπα, που αναγράφονται στις πινακίδες των οδών, απεικονίζουν τον ανταγωνισμό των φορέων της εξουσίας, που διαχειρίζονται τον δημόσιο χώρο των πόλεων (Δαλκαβούκης 2014) και εξυπηρετούν τις πολιτικές τους κυρίως σκοπιμότητες.

Οι σκοπιμότητες αυτές επιβεβαιώνονται επί παραδείγματι στην πόλη των Ιωαννίνων. «Με τη μεταπολίτευση, άρχισε στην πόλη και το «ξήλωμα» των βασιλιάδων της νεότερης Ελλάδας. Ο Κωνσταντίνος ο Ελευθερωτής, οι βασιλιάδες Παύλος, Γεώργιος Α΄ και Γεώργιος Β΄, η βασίλισσα Όλγα αλλά και η βασίλισσα Φρειδερίκη (σημειωτέον ότι ο όρος βασίλισσα ποτέ δεν υπήρξε στην Ελλάδα) σβήστηκαν διά παντός από τον χάρτη της πόλης. Ούτε ένας δεν έμεινε» (Αγγέλη 2012).

«Πριν από λίγα χρόνια οι άνθρωποι του Δήμου Αθηναίων ήθελαν να μετονομάσουν τη Βασιλίσσης Όλγας σε Ανδρέα Παπανδρέου και τη Βασιλίσσης Σοφίας σε Κωνσταντίνου Καραμανλή. Εάν αυτό συνέβαινε, τελικά θα σήμαινε την κατάρριψη της ιστορικότητας των δρόμων. Ο δρόμος έχει ιστορία, που απορρέει από το όνομά του. Ας σημειωθεί ότι η ιστορία με τις μετονομασίες των δρόμων χρονολογείται στην εποχή του Όθωνα [1]. Παρά το γεγονός ότι συγκροτήθηκαν σπουδαίες επιστημονικές επιτροπές και δημιουργήθηκαν κατάλογοι και προδιαγραφές αναφορικά με τα κριτήρια ονοματοδοσίας, ουδέποτε τηρήθηκαν. Οπωσδήποτε όμως δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ένα όνομα της επικαιρότητας, ούτε της αμέσως περασμένης πολιτικής κατάστασης, που ενδέχεται να προκαλέσει πάθη» (Σκιαδάς 2017).

«Είναι υπαρκτό ένα βαθύ ιδεολογικό υπόβαθρο πίσω από πολλά ονόματα. Οι άστοχες μετονομασίες παρουσιάζονται σε εποχές κρίσεως, σε εποχές που υφίστανται ανελεύθερα καθεστώτα. Είναι χαρακτηριστικό των ανελεύθερων καθεστώτων ότι προσπαθούν να επηρεάσουν το δημόσιο χώρο με τις ονομασίες των δρόμων» (Σκιαδάς 2017).

Η κεντρική εξουσία ασκούσε ένα καταλυτικό ρόλο στην κατεύθυνση που έπρεπε να έχει η ονοματοθεσία των οδών και των πλατειών. Αυτό φαίνεται στην παρακάτω εγκύκλιο. «Η ονομασία οδών και πλατειών διά του ονόματος Εθνική Αντίστασις ούτε εξ απόψεως νομιμότητος ούτε εξ απόψεως σκοπιμότητος είναι δυνατόν να κατακριθί. Ουδείς δύναται να αρνηθί το λεχθέν υπό του κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως ότι «Η Αντίστασις του Ελληνικού Λαού υπήρξε καθολική». Επομένως η απόδοσις τιμής προς μίαν τοιαύτην σελίδα της Εθνικής μας Ιστορίας, σελίδα εθνικών αγώνων και θυσιών, δεν είναι δυνατόν παρά να συναντά την καθολικήν επικρότησιν της κοινής γνώμης. Βεβαίως δέον να αποφεύγηται η μνεία ιδιαιτέρων προσώπων ή οργανώσεων αντιστάσεως, εφ' όσον περί τα πρόσωπα ταύτα ή τας οργανώσεις υφίστανται ακόμη αμφισβητήσεις και πάθη, ούτως ώστε να μην είναι δυνατόν, κατ' αντικειμενικήν κρίσιν, να τοποθετηθί ο ρόλος τους ιστορικώς» (Εγκύκλιος 46, 1965).

Το κράτος υποδείκνυε έμμεσα ή και άμεσα την ονοματοδοσία στους Δήμους και μέσω των Νομαρχιών επέβαλλε τις απόψεις που είχαν τα πρόσωπα της κεντρικής εξουσίας. «Η μετονομασία συνοικισμών, οδών και πλατειών δεν επιτρέπεται. Επιτρέπεται μόνον για εξαιρετικούς λόγους... Δεν είναι υποθέσεις προεχόντως τοπικής σημασίας, γιατί αφορούν και κατοίκους άλλων περιοχών ή και ολοκλήρου της χώρας» (Εγκύκλιος 132, 1983). Για τις κεντρόφυγες τάσεις ανέθετε στον εκάστοτε Νομόρχη την αρμοδιότητα της έγκρισής ή μη των αποφάσεων των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων. «Θεωρούμε αδιανόητο η Ιστορία της Ελλάδας να ξαναγράφεται κάθε φορά ανάλογα με την πολιτική τοποθέτηση της εκάστοτε Δημοτικής και Κοινοτικής Αρχής» (Εγκύκλιος 132, 1983). Και προτρέπει ο υπουργός Εσωτερικών: «Οι συνεχείς μετονομασίες οδών, πλατειών και συνοικισμών πρέπει να σταματήσουν». Το έγγραφο απευθύνεται προς τις Νομαρχίες του κράτους και ως κατακλείδα αναφέρει: «Όλα τα παραπάνω πρέπει να τα έχετε υπόψη σας κατά τον έλεγχο των αποφάσεων των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων» (Εγκύκλιος 132, 1983).

Η μετονομασία των οδών είναι πάντοτε ένα αμφιλεγόμενο θέμα και η κεντρική εξουσία το αντιμετωπίζει με επιφυλακτικότητα ή και εχθρότητα. «Τοιαύται μεταβολαί είναι ανεπίτρεπτοι, διότι εκτός του ότι είναι δυνατόν να προκαλέσουν αναμόχλευσιν των πολιτικών παθών και να διαταράξουν την κοινωνικήν γαλήνην, ερμηνεύονται ως κομματικάί πράξεις» (Εγκύκλιος 17, 1965). Την εχθρότητα σε αποφάσεις δημοτικών συμβουλίων για μετονομασίες οδών ή για ονομασίες «δι' ακαταλλήλων ονομάτων» επέδειξε η κρατική εξουσία την εποχή λίγο πριν από την επιβολή της δικτατορίας του 1967, γιατί με αφορμή τις ονομασίες και τις μετονομασίες τα δημοτικά συμβούλια έδιναν την εντύπωση εκτροπής «εις απαράδεκτον πολιτικολογίαν» (Εγκύκλιος 77, 1967).

Το κράτος το 1972 μπορούσε να επέμβει άμεσα και να επιβάλει την άποψή του για τα ονόματα των οδών και των πλατειών. «Δι' αποφάσεως του Υπουργού των Εσωτερικών, εκδιδομένης μετά γνώμην του Συμβουλίου των Τοπωνυμίων, δύναται να μετονομάζωνται δημοτικοί οδοί, πλατεΐαι και συνοικίαι, εφ' όσον τα ονόματα τα οποία φέρουν ήθελον κριθή ακατάλληλα» (Γενική Διαταγή 37, 1972).

Μέχρι το 1982 το κράτος παρενέβαινε ευθέως στις ονομασίες και τις μετονομασίες οδών υποδεικνύοντας στα δημοτικά συμβούλια την ιδεολογική του προτίμηση. «Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι Δήμοι και οι Κοινότητες δεν μπορούσαν να προβαίνουν σε μετονομασία οδών που συνδέονται με άτομα και

καταστάσεις της μεταξικής δικτατορίας, της Γερμανικής κατοχής και της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967» (Γενική διαταγή 70, 1982). Αν δεν ήταν αρεστά τα ονόματα των οδών, επισείονταν απειλές κατά των προσώπων ή των στελεχών των Νομαρχιών. «Απόφασις δημοτικού συμβουλίου... μη πληρούσα τας άνω προϋποθέσεις δεν θα εισάγεται προς γνωμοδότησιν εις το, ως άνω, Συμβούλιον Τοπωνυμίων. Αύτη θ' επιστρέφεται άνευ της γνώμης του Συμβουλίου τούτου, ευθυνομένων των αρμοδίων εισηγητών της Νομαρχίας διά την άσκοπον αλληλογραφίαν» (Γενική διαταγή 85, 1974).

Χαρακτηριστική περίπτωση παρέμβασης - απαγόρευσης ονοματοθεσίας σε μετονομασία οδών αποτελεί ο Δήμος Καρδίτσας το 1982. «... η Νομαρχία (...) ακύρωσε την απόφασή μας αυτή, γιατί, όπως αναφέρει, δεν αναπτύχθηκαν λεπτομερώς οι εξαιρετικοί λόγοι που να δικαιολογούν τις μετονομασίες, ώστε τότε και μόνο να κριθεί αν πράγματι είναι αξιόλογοι οι λόγοι, για να εγκριθούν οι μετονομασίες αυτές!! Όπως αντιλαμβάνεστε, η γραφειοκρατία σε όλο της το μεγαλείο και οι διακηρύξεις για μη ανάμειξη στις αποφάσεις της Τ.Α. και τα περί ελέγχου της νομιμότητας και όχι της σκοπιμότητας, πάνε περίπατο» (Δαλκαβούκης 2014).

Το κράτος επεμβαίνει ακόμη και για τον τυποποιημένο και ομοιόμορφο καθορισμό των πινακίδων σήμανσης των οδών και ζητά την πιστή τήρηση των τεχνικών προδιαγραφών τους (Γενική Διαταγή 6, 1975).

Τα ονόματα των οδών επιλέγονται από την Αρχαιότητα, τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, από τον χώρο της Εκκλησίας και της θρησκείας και από τη Νεοελληνική Ιστορία της περιόδου 1821 - 1949. Από αυτά τα ονόματα ή τα γεγονότα γίνεται η επιλογή, ώστε να εξυπηρετείται η ιδεολογική προτίμηση των εκπροσώπων της εξουσίας, είτε κεντρικής είτε τοπικής. Τα ουδέτερα ονόματα, τα οποία δεν δίνουν λαβή για ιδεολογικές προτιμήσεις, συνήθως αποφεύγονται. Τα ουδέτερα ονόματα Δημοκρατίας, Ομονοίας, Φιλίας, Ειρήνης, Χλόης κ.λπ., αν δίνονται σε κάποιες πόλεις, αποτελούν μία από τις τελευταίες επιλογές.

Τα κριτήρια της ονοματοθεσίας

Η ονομασία και μετονομασία συνοικιών, οδών και πλατειών γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 3463/2006 (Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων). Με τη διάταξη αυτή, η ονομασία ή μετονομασία οδών προβλέπεται ως αρμοδιότητα των Δημοτικών Συμβουλίων, που ασκείται ύστερα από εισήγηση Συμβουλίου Δημοτικής Κοινότητας ή παρέδρου και σύμφωνη γνώμη ειδικής επιτροπής (Ν. 3463, άρθρο 8· Ν. 4071/2012, άρθρο 19, παράγραφος 2).

Η ονοματοθεσία δηλαδή των οδών γίνεται με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου της κάθε πόλης μετά από εισήγηση του Δημάρχου, ο οποίος είναι φορέας των απόψεων και των προτάσεων διαφόρων παραγόντων της πόλης. Για να τεθεί στο Δημοτικό Συμβούλιο πρέπει να υπάρχει σχετική τεκμηρίωση, προκειμένου να γίνει αποδεκτή η ονομασία ή η μετονομασία από τα αρμόδια όργανα του κράτους. «... θα πρέπει η απόφαση του οικείου συμβουλίου (του Δήμου) να περιλαμβάνει αναλυτικά τους λόγους της ζητούμενης μετονομασίας και να αιτιολογεί κατά τρόπο σαφή και επαρκή από ιστορικής, γεωγραφικής και κοινωνικής άποψης το σχετικό αίτημα» (Εγκύκλιος 8, 2005· Γενική Διαταγή 58, 1972).

Ο κάθε κάτοικος μιας πόλης έχει επίσης το δικαίωμα να προτείνει την ονομασία ή μετονομασία μιας οδού, αλλά, επειδή αυτή δεν αποτελεί προσωπική υπόθεση του κατοίκου, το Δημοτικό Συμβούλιο είναι υποχρεωμένο να εξετάσει το αίτημα και να αποφανθεί σχετικά με την αποδοχή ή την απόρριψή του.

Λογικά η οδωνυμία μιας πόλης «θα πρέπει να έχει άμεση σχέση με την κουλτούρα της, την ιστορία της χώρας μας, την τοπική της ιστορία, τη θρησκεία της, τη μορφολογία του εδάφους, τη χλωρίδα, την πανίδα και πολλά άλλα» (Καλλιώρας 2015).

Η καταγραφή των οδωνυμίων της Νέας Ορεστιάδας

ΣΑΓΗΝΗ (38)

Κωνσταντίνου Παλαιολόγου

Ιωάννου Τσιμισκή

Αγίου Γεωργίου

Βιτσίου

Πραξιτέλους

Υψηλάντου

Ιωάννη Καποδίστρια

Κωνσταντινουπόλεως Αθανασίου Α΄

Ευαγγελιστριάς

Περεντίδη Κωνσταντίνου

Μαυρομιχάλη

Χαριλάου Τρικούπη

Γεωργίου Γενναδίου

Χρήστου Παπαδοπούλου

Απόδημου Ελληνισμού

Αγχιάλου

Κυδωνιών

Πλωτινόπολης

Διονυσίου Σολωμού
Σιδηρόπετρας
Μικράς Ασίας
Εφέσου
Δελφών
Βασιλείου Βουλγαροκτόνου
Ερωτόκριτου
Βασιλείου Α΄
Παπανικολάου
Χρήστου Αργυρίου

Σισμάνογλου Κωνσταντίνου
Αισώπου
Μανουήλ Αδριανουπόλεως
Διγενή Ακρίτα
Κόττος Δ΄
Νικολάου Μισυρλή
Μακρυγιάννη
Χρήστου Νικολαΐδη
Αθανασίου Μεγακλή
Πατριάρχου Ιωάσαφ Β΄

ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ (ΑΝΑΤΟΛΗ - ΔΥΣΗ) (38)

Παπαφλέσσα
Γεωργίου Μουρούζη
Μάρκου Μπότσαρη
Ραιδεστού
Ορφέως
Σαράντα Εκκλησιών (συνέχεια από Β-Ν)
Μεγάλου Αλεξάνδρου - (νυν Τσονίδη Τάκη)
Λοχαγού Διαμάντη
Κανάρη
Σοφοκλέους
Εμμανουήλ Ρήγα
Σεύθη Α΄
Τήρη
Σιτάκη Α΄
Αμαδόκου
Ερμού (νυν Σοφίας Νικολάου)
Πρόκου
Βασιλέως Κωνσταντίνου
Ιπποκράτους

Αποστολάκη
Ηφαίστου
Ηρακλέους
Μιαούλη
Σκρα (νυν Σωτηρίου Τσερκέζη)
11ης Διλοχίας Μηχανικού
Περικλέους
Κολοκοτρώνη
Σόλωνος
Αθανασίου Διάκου
Σωκράτους
Αδαμαντίου Κοραή
Δόμνας Βιζβίζη
Κιλκίς
Βασιλέως Αλεξάνδρου
Βασιλέως Γεωργίου Α΄
Λαχανά
Ελευθερίου Βενιζέλου
Κύπρου

ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ (ΒΟΡΡΑΣ - ΝΟΤΟΣ) (17)

40 Εκκλησιών (συνέχεια από Α-Δ)
Σταθάτου
Ορέστου
Ευριπίδου ή Αδελφοποιημένων πόλεων Ορεστιά-
δας - Siegburg
Αθανασίου Πανταζίδου
Καστανεών
Κωνσταντινουπόλεως
Αγίων Θεοδώρων
Αδριανουπόλεως

Αναγεννήσεως
Πατριάρχου Γρηγορίου
Εθνομαρτύρων
Καλλιπόλεως
Γεωργίου Ζαρίφη
Γεωργίου Καραϊσκάκη
Οδυσσέα Ανδρούτσου
Μαγκλή
30 Νεομαρτύρων Θράκης

ΚΛΕΙΣΩ ΚΑΙ ΟΙΝΟΗ (59)

Γράμμου
Ακρόπολης Αθηνών
Πίνδου
Γρηγορίου Αυξεντίου
Δουλά Εμμανουήλ
Διονύσου
Περγάμου
Μακεδονίας
Γένους Καραθεοδωρή

Νιόβης
Ιφιγένειας
Ιωνίας
Θουκυδίδου
Τμβρου
Σωζοπόλεως
Μεσημβρίας
Σμύρνης
Ομήρου

Βατάτση Ιωάννη
Ιάσονος
Βυζαντίου
Κρασοχωρίου
Ελλησπόντου
Οδυσσέως
Αχιλλέως
Λυσιμάχου
Αγίας Σοφίας
Αιμιμόντου
Δημοκρατίας Αϊτής
Αίνου
Φιλίππουπόλεως
Οδρυσών
Ηρακλείου
Πλάτωνος
Μαρασλή Γρηγορίου
Μεγάλου Ιουστινιανού
Λόρδου Βύρωνα
Ανθοχωρίου
Μεσολογγίου

ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΟΡΦΕΑ - ΝΕΑ ΕΛΒΕΤΙΑ (30)

Αδριανουπολιτών Πολεμιστών
Βαρβάκη Πολύκαρπου
Τιμοθέου Κεσσάνης Οσιομάρτυρος
Δραγατσανίου
Αδριανουπολιτών Φιλικών
Μαυρογένους Μαντώς
Γεωργίου Βιζυηνού
Τραπεζούντος
Θαμύριδος
Σηλυβρίας
Πολυείδη Θεόκλειτου
Κομνηνών
Ρήγα Φεραίου
Ειρήνης
Ασκληπιού

ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ ΣΑΓΗΝΗΣ (5)

Εργατικές κατοικίες Σαγήνης
(Γενική οδός για τη συνοικία)
Πόντου

Φιλίππου Β΄
Δοβρουτσάς
Γρηγορίου Αυξεντίου
Λευκίππου
Μόρφου
Δημοκρίτου
Θεμιστοκλέους
Μεγάλου Ζαλουφίου
Μιλτιάδου
Μεγάλου Κωνσταντίνου
Αριστοτέλους
Παναγή Τσαλδάρη
Ολυμπίας
Τροίας
Θησέως
Φιλικής Εταιρείας
Βασιλίσσης Όλγας
Αριστείδου
Μπουμπουλίνας
Πανεπιστημίου

Κυρίλλου Ε΄
Καπαδοκίας
Λεονταρίου
Φαναρίου
Δημάδη Κωνσταντίνου
Σπάρτακου
Νικολάου Πλαστήρα
Τριζοπούλου Άννας
Βεργίνας
Χρυσοστόμου Σμύρνης
Δωροθέου Πρώιου
Κοσμά Αιτωλού
Μεγάλου Θεοδοσίου
Λέοντος Γ΄
Αγίου Λουκά

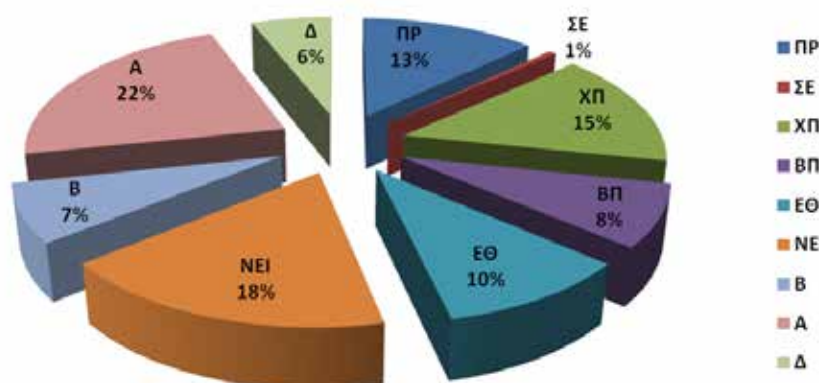
Λαμπουσιάδη Γ. Ι.
Ανατολικής Ρωμυλίας
Μακράς Γέφυρας

Οι οδοί της Νέας Ορεστιάδας κατά κατηγορίες (187)				
Αρχαιότητα (42)	Βυζάντιο (14)	Νεοελληνική Ιστορία (33)	Εκκλησία -Θρησκεία (19)	Βασιλείς - Πολιτικοί (15)
Μ. Αλεξάνδρου (Τσο- νίδη) Ορφέως Σοφοκλέους Ερμού Ιπποκράτους Ηφαίστου Ηρακλέους Περικλέους Σόλωνος Σωκράτους Αριστείδου Ορέστου Ευριπίδου Σπάρτακου Βεργίνας Πραξιτέλους Ακρόπολης Αθηνών Διονύσου Περγάμου Νιόβης Ιφιγένειας Θουκυδίδου Ομήρου Ιάσονος Φιλίππου Β΄ Λυσιμάχου Πλάτωνος Δημοκρίτου Θαμύριδος Πλωτινοπόλεως Εφέσου Δελφών Ασκληπιού Οδρυσών Αχιλλέως Οδυσσέως Λευκίππου Θεμιστοκλέους Μιλτιάδου Αριστοτέλους Ολυμπίας Τροίας Θησέως Αισώπου	Κομνηνών Φαναρίου Κωνσταντίνου Παλαι- ολόγου Ιωάννου Τσιμισκή Βατάτζη Ιωάννου Βυζαντίου Ιουστινιανού Μ. Κωνσταντίνου Βασιλείου Βουλγαρο- κτόνου Βασιλείου Α΄ Μ. Θεοδοσίου Λέοντος Γ΄ Ηρακλείου Δγενή Ακρίτα	Παπαφλέσσα Γεωργίου Μουρούζη Μάρκου Μπότσαρη Κανάρη Μιαούλη (Σκρα - Τσερκέζη) Θ. Κολοκοτρώνη Αθανασίου Διάκου Αδαμαντίου Κοραή Δόμνας Βιζβίζη Κιλίκια Λαχανά Κύπρου Γράμμου Βιτσιού (Βίτσι) Πίνδου Μεσολογγίου Γεωργίου Ζαρίφη Γεωργίου Γενναδίου Γεωργίου Καραϊσκάκη Οδυσσέα Ανδρούτσου Ρήγα Φεραίου Υψηλάντου Ιωάννη Καποδίστρια Μαυρομιχάλη Δραγατσανίου Αδριανουπολιτών Πολεμιστών Αδριανουπολιτών Φιλικών Μαυρογένους Μαντώς Λόρδου Βύρωνος Γρηγορίου Αυξεντίου Φιλικής Εταιρείας Μακρυγιάννη Μπουμπουλίνας	Αγίων Θεοδώρων Πατριάρχου Γρηγορί- ου Ε΄ Αγίου Γεωργίου Εθνομαρτύρων Πολυεΐδη Θεόκλειτου Κυρίλλου Ε΄ Χρυσοστόμου Σμύρνης Δωροθέου Πρωίου Κοσμά Αιτωλού Κων/πόλεως Αθανα- σίου Α΄ Ευαγγελιστριάς Πατριάρχου Ιωάσαφ Β΄ Βαρβάκη Πολύκαρπου Μανουήλ Αδριανου- πόλεως Αθανασίου Μεγακλή Αγίου Λουκά Τιμοθέου Κεσσάνης Αγίας Σοφίας 30 Νεομαρτύρων Θράκης	Σιτάλκη Α΄ Τήρη Σεύθη Α΄ Ευρυξέλημ Α΄ Αμαδόκου Κόττος Δ΄ Πρόκου Βασιλέως Κωνστα- ντίνου Βασιλέως Αλεξάνδρου Βασιλέως Γεωργίου Α΄ Ελευθερίου Βενιζέλου Παναγή Τσαλδάρη Βασιλίσσης Όλγας Νικολάου Πλαστήρα Χαριλάου Τρικούπη

Οι οδοί της Νέας Ορεστιάδας κατά κατηγορίες				
Χαμένες Πατρίδες (28)	Σύγχρονη εποχή (1)	Πρόσωπα (24)	Διάφορα (11)	
Ραιδεστού Σαράντα Εκκλησιών Καππαδοκίας Σωζοπόλεως Κων/πόλεως Αδριανουπόλεως Καλλιπόλεως Τραπεζούντος Σηλυβρίας Πόντου Ανατολικής Ρωμυλίας Φιλιππουπόλεως Ιωνίας Ίμβρου Αίνου Μεσημβρίας Σμύρνης Αγχιάλου Κυδωνιών Ελλησπόντου Δοβρουτσάς Μεγάλου Ζαλουφίου Μακράς Γέφυρας Μικράς Ασίας Κρασχωρίου Ανθοχωρίου Αιμμόντου Λεονταρίου	11ης Διλοχίας Μηχανικού	Τσονίδη Τάκη (Μ. Αλεξάνδρου) Λοχαγού Διαμάντη Εμμανουήλ Ρήγα Αποστολάκη Σοφία Νικολάου (Ερμού) Σωτ. Τσερκέζη (Σκρα) Σταθάτου Αθανασίου Πανταζίδου Μαγκλή Τριζοπούλου Άννας Λαμπουσιάδη Γ. Ι. Δουλά Εμμανουήλ Γένος Καραθεοδωρή Μαρασλή Γρηγορίου Γεωργίου Βιζυηνού Δημάδη Κωνσταντίνου Περεντίδη Κων/νου Διονυσίου Σολωμού Χρ. Παπαδοπούλου Παπανικολάου Χρ. Αργυρίου Κων/νου Σισμάνογλου Χρήστου Νικολαΐδη Νικολάου Μισυρλή	Siegburg (Ευριπίδου) Αναγεννήσεως Ειρήνης Εργατικές Κατοικίες Σαγίνης Μακεδονίας Μόρφου Καστανεών Δημοκρατίας Αϊτής Σιδηρόπετρας Απόδημου Ελληνισμού Πανεπιστημίου Ερωτόκριτου	
Σύνολο οδών	187			

Οι οδοί Μ. Αλεξάνδρου, Σκρα, Siegburg και Ερμού καταγράφονται στις κατηγορίες τους, αλλά καταμετρώνται ως Τάκη Τσονίδη, Σωτηρίου Τσερκέζη, Ευριπίδου και Σοφίας Νικολάου αντίστοιχα.

Η οδονυμία της Νέας Ορεστιάδας

Υπόμνημα:

A: Αρχαιότητα B: Βυζάντιο NEI: Νεοελληνική Ιστορία EΘ: Εκκλησία και Θρησκεία
BΠ: Βασιλείς και Πρωθυπουργοί XΠ: Χαμένες Πατρίδες ΣΕ: Σύγχρονη Εποχή
ΠΡ: Πρόσωπα (κυρίως σχετιζόμενα με την περιοχή) Δ: Διάφορα ονόματα

Η αποτύπωση της ιδεολογίας των εκπροσώπων της τοπικής εξουσίας της Νέας Ορεστιάδας

Οι εκπρόσωποι της τοπικής κοινωνίας είναι αποδέκτες των απόψεων και των θέσεων των πολιτών που εκπροσωπούν. Συζητούν μεταξύ τους και οι σύμβουλοι λαμβάνουν αποφάσεις στο Δημοτικό Συμβούλιο. Έτσι, λοιπόν, διά αντιπροσώπων, οι ονοματοθεσίες των οδών μιας πόλης εκφράζουν την πλειοψηφία των κατοίκων της.

Συγκρινόμενη η πόλη της Νέας Ορεστιάδας με οποιαδήποτε άλλη πόλη της Ελλάδας δεν διέφερε, μέχρι την πρώτη δεκαετία του 21ού αιώνα, ως προς τα οδωνύμια. Η κάθε πόλη έχει αναγνωρίσιμη ταυτότητα και από τα οδωνύμιά της. Ως πόλη προσφύγων και πόλη της Θράκης είχε λίγα οδωνύμια του θρακικού χώρου και της θρακικής ιστορίας, οδωνύμια των πόλεων προέλευσης των κατοίκων της, οδωνύμια που δήλωναν τη μορφολογία του εδάφους, τη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής. Από το 2013 και μετά έγινε μία ευρεία ονοματοδοσία των ανωνύμων οδών με επιλογές ονομάτων από τους παραπάνω χώρους.

Γιατί όμως οι εκπρόσωποι της πόλης δεν λειτούργησαν στο παρελθόν με γνώμονα τις δικές τους ιδιαιτερότητες και εντάχθηκαν στην ομοιόμορφη οδωνυμία όλης της χώρας; Το ελληνικό κράτος από την ίδρυσή του ήταν συγκεντρωτικό και επιζητούσε την ομογενοποίηση του πληθυσμού του όχι μόνον στην αρχή της δημιουργίας του αλλά και σε άλλες φάσεις συγκρότησής του, όπως π.χ. μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και την ενσωμάτωση της Μακεδονίας και μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Ήταν λογικό αυτή η ομογενοποίηση να «περνά» και μέσα από τα προβαλλόμενα πρότυπα στα οδωνύμια. Η τοπική εξουσία δεν είχε πολλά περιθώρια για αυτόνομη επιλογή.

Εκτός τούτου «μετρούσαν» πάντα οι ιδεολογικές καταβολές και επιλογές των μελών του Δημοτικού Συμβουλίου. Η επιλογή δύο οδωνυμιών στη Νέα Ορεστιάδα ως οδός Γράμμου και οδός Βιτσίου έγινε από Δημοτικό Συμβούλιο του 1950 και μετά. Είναι γεγονότα της ελληνικής ιστορίας και επιλέχθηκαν μετά τη λήξη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου του 1946-1949. Μέσα στα πλαίσια του Ψυχρού Πολέμου ήταν επιλογές που εγκρίνονταν και από την κεντρική εξουσία, παρόλο που ως γεγονότα ήταν πολύ πρόσφατα και η ονοματοδοσία τους δημιουργούσε εντάσεις σε ιδεολογικό επίπεδο.

Οι ιδεολογικές καταβολές των μελών του Δημοτικού Συμβουλίου καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τι οδωνύμια θα δοθούν στις πόλεις. Την περίοδο 1998-2002 υπήρχε μία σύνθεση μελών στο Δημοτικό Συμβούλιο, το οποίο, όταν αποφάσισε να συζητήσει για τις ονοματοδοσίες των ανωνύμων οδών, έκανε πρόταση εκτός των άλλων μία οδός να ονομαστεί Δημοκρατία της Αϊτής. Η πρόταση ήταν εύστοχη [2], είχε ιδεολογική προτίμηση και δεν προκάλεσε κάποια αντίθεση.

Στη Νέα Ορεστιάδα, όπως συμβαίνει και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, αναπτύχθηκαν κατά καιρούς αντιθέσεις και αντιπαλότητες μεταξύ προσώπων ή φορέων για τα οδωνύμια. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνοικία Νέα Ελβετία. Τον Ιούλιο του 2006 μέλη κάποιου συλλόγου προσπάθησαν να δώσουν μία άλλη ονομασία, ενώ άτυπα λέγεται Νέα Ελβετία. Αυτό προκάλεσε την αντίδραση πολίτη, ο οποίος στήριξε την επιχειρηματολογία του στη μη τήρηση της νόμιμης διαδικασίας (Νικολαΐδης 2006). Το θέμα όμως ήταν καθαρά ιδεολογικό. Ο πολίτης δεν ήθελε η συνοικία αυτή να έχει ονομασία θρησκευτικού χαρακτήρα. Τότε αποφεύχθηκε η ονομασία στη συνοικία, η οποία σήμερα στις 16 οδούς της έχει 5 ονοματοδοσίες από τον θρησκευτικό και 9 ονοματοδοσίες από τον εθνικό χώρο.

Ένα άλλο παράδειγμα αντίθεσης γύρω από την οδωνυμία αποτέλεσε η απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, το 2016, να αναγερθεί μνημείο για τη Γενοκτονία των Ποντίων στην πλατεία της 12^{ης} Αυγούστου [3]. Η απόφαση προκάλεσε, τον Ιανουάριο του 2018, την αντίθεση ενός συλλόγου της Νέας Ορεστιάδας, ο οποίος θεωρεί το όνομα της πλατείας σύμβολο για τη Νέα Ορεστιάδα και δεν πρέπει να γίνει καμία παρέμβαση διαφορετική από αυτή που συμβολίζει η ονομασία. «Δύο τέτοιοι συμβολισμοί σε ένα χώρο μάλλον ο ένας αναιρεί τον άλλον» (εντρος24, 2018). Στη συγκεκριμένη περίπτωση το Δημοτικό Συμβούλιο προσπάθησε να συγκεράσει τη διαφορά, γιατί και οι δύο σύλλογοι εκπροσωπούν κάτι όμοιο. Και οι δύο σύλλογοι έχουν μέλη, τα οποία είναι απόγονοι αυτών που ξεριζώθηκαν βίαια από τις πατρογονικές τους εστίες. Το Δημοτικό Συμβούλιο δεν έλαβε απόφαση για ένα διάστημα τριών ετών. Τον Μάιο του 2019 υπογράφηκε μία σύμβαση για να δημιουργηθεί μνημείο της Γενοκτονίας των Ποντίων σε άλλο σημείο της Νέας Ορεστιάδας.

Η ονοματοδοσία των οδών και πλατειών, όπως ειπώθηκε, είναι αμφιλεγόμενο θέμα. Υπάρχουν πάρα πολλές επιλογές από πρόσωπα, γεγονότα, τοπωνύμια κ.λπ. τόσο από την Ιστορία, ελληνική και παγκόσμια, όσο και από την κοινωνία, τα οποία δίνουν διέξοδο στα μέλη των Δημοτικών Συμβουλίων να αποφεύγουν τις επικρίσεις για ιδεολογικές και πολιτικές σκοπιμότητες.

Σημειώσεις

- [1] «Ἦρθαν οἱ Βαυαροὶ ἐπὶ Ὀθωνος καὶ ξαφνικὰ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Περπατοῦσαν στους δρόμους καὶ σκόνταφταν σε ἀρχαία. Ὅλο αὐτὸ συνεπῆρε τὸ μυαλό τους σε συνδυασμὸ με τὸ ἐξαιρετικὸ κλίμα καὶ ἓνα τοπίο θεϊκόν. Εκείνοι ἐπηρεάστηκαν καὶ ξεκίνησαν τὶς ονομασίες. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τους Βαυαροὺς ἀρχισαν νὰ δίνουν ὀνόματα ἀρχαίων στους δρόμους, ἀναζητώντας τὴν ἐλληνικότητα καὶ τὴν ταυτότητά τους. Ἐπρεπε τὸ νέο κράτος νὰ θεμελιώσῃ ταυτότητα, τὴν ὁποία βρῆκε μέσα ἀπὸ τὰ ὀνόματα» (Σκιαδάς 2017).
- [2] Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τῆς Αἰτίας, Ζαν Πιέρ Μπουαγιέ, ἀναγνώρισε τὸ 1822 τὴ συγκρότηση τοῦ ἐλληνικοῦ ἐπαναστατικοῦ κράτους τοῦ 1821 καὶ ἐνίσχυσε ἠθικά καὶ υλικά τους Ἕλληνες ἐπαναστάτες.
- [3] Ἡ 12η Αὐγούστου ἀποτελεῖ σύμβολο γιὰ τὴ Νέα Ὀρεστιάδα, γιὰτὶ εἶναι ἡ ἐπίσημη ἡμέρα τῆς θεμελίωσης τῆς πόλης τὸ 1923.

Βιβλιογραφία

- Αγγέλη, Β. (2012). Οἱ «φωνές» τῆς πόλης. Διαθέσιμο: <http://www.agon.gr/news/121/ARTICLE/17875/2012-07-24.html>
- Δαλκαβούκης, Β. (2014). Ἑλλάς Ἑλλήνων μετονομασθέντων δρόμων καὶ πλατειών. Διαθέσιμο: <http://fractalart.gr/ellas-ellinon-metonomasthenton-dromo/>
- Γενικὴ Διαταγὴ 6, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1975). «Περὶ Πινακίδων Σημάνσεως Ὁδῶν». Ἀρ. πρωτ. 174/13.1.1975.
- Γενικὴ Διαταγὴ 37, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1972). «Ὄνομασία ἢ μετονομασία ὁδῶν Δήμου ἢ Κοινότητος». Ἀρ. πρωτ. 29258/2485/19.4.1972.
- Γενικὴ Διαταγὴ 58, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1972). «Περὶ ὀνομασίας καὶ μετονομασίας δημοτικῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν». Ἀρ. πρωτ. 53109/29.6.1972.
- Γενικὴ διαταγὴ 70, Υπουργεῖο Ἐσωτερικῶν (1982). «Μετονομασία ὁδῶν». Ἀρ. πρωτ. 44077/24.5.1982.
- Γενικὴ διαταγὴ 85, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1974). «Περὶ ὀνομασίας καὶ μετονομασίας δημοτικῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν». Ἀρ. πρωτ. 35646/29.4.1974.
- Γενικὴ διαταγὴ 167, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1974). «Περὶ ἐπιαναφορᾶς παλαιῶν ὀνομάτων μετονομασθεισῶν δημοτικῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν». Ἀρ. πρωτ. 75921/20.9.1974.
- ΔΕΥΑΟ (2018). Χάρτης τοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος Ὀρεστιάδας. Ὀρεστιάδα: ΔΕΥΑΟ.
- Εγκύκλιος 8, Υπουργεῖο Ἐσωτερικῶν (2005). «Διευκρινίσεις σχετικὰ μετὰ τὰ θέματα ποῦ ἀφοροῦν τὸ Συμβούλιο Τοπωνυμιῶν». Ἀρ. πρωτ. 11662/2.3.2005.
- Εγκύκλιος 17, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1965). «Περὶ μετονομασίας ὁδῶν καὶ πλατειῶν». Ἀρ. πρωτ. 11355/1.2.1965.
- Εγκύκλιος 46, Υπουργεῖο Ἐσωτερικῶν (1965). «Περὶ ὀνομασίας ὁδῶν καὶ πλατειῶν διὰ τοῦ ὀνόματος Ἐθνικὴ Ἀντίστασις». Ἀρ. πρωτ. 24648/12.3.1965.
- Εγκύκλιος 77, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1967). «Περὶ ὀνομασίας καὶ μετονομασίας ὁδῶν καὶ πλατειῶν». Ἀρ. πρωτ. 26545/27.3.1967.
- Εγκύκλιος 94, Υπουργεῖον Ἐσωτερικῶν (1961). «Περὶ ὀνομασίας νεοδιαμορφωθεισῶν παλτειῶν ἐπ' εὐκαιρία τῆς 140ῆς ἐπετείου τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας». Ἀρ. πρωτ. 24398/13.3.1961.
- Εγκύκλιος 132, Υπουργεῖο Ἐσωτερικῶν (1983). «Ὄνομασία καὶ μετονομασία συνοικιῶν, ὁδῶν καὶ πλατειῶν». Ἀρ. πρωτ. 89152/10.10.1983.
- evros24 (2018). Ἀντιδρῶν οἱ «Καραγατσιανοί» στὸν τόπο ἀνέγερσης μνημείου γιὰ τὴ Γενοκτονία τῶν Ποντιῶν, 26-01-2008. Ἀνακτήθηκε στὶς 28 Αὐγούστου 2018 ἀπὸ: <https://www.evros24.gr/orestiada-antidroy-n-karagatsiani-ston-topo-anegersis-mnimiou-gia-tin-genoktonia-ton-pontion/>
- Καλλιώρας, Γ. (2015). Ὄνοματοθεσία, ὀδωνυμία τῆς πόλης τῆς Λαμίας. Διαθέσιμο: <http://www.lamiareport.gr/index.php/apopseis/item/8394-onomatotesia-odonymia-tis-polis-tis-lamias>
- Κυτίνος, Ε. (1996). Οἱ δρόμοι τῆς Ἀθήνας καὶ ἡ σημασία τους. Ἀθήνα: χ.ο.
- N. 3463/2006. «Κύρωση τοῦ Κώδικα Δήμων καὶ Κοινοτήτων», ΦΕΚ Α' ἀρ. 114, 8.6.2006.

Ν. 4071/2012. «Ρυθμίσεις για την τοπική ανάπτυξη, την αυτοδιοίκηση και την αποκεντρωμένη διοίκηση. Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/50/ΕΚ», ΦΕΚ Α΄ αρ. 85, 11.4.2012.

Νικολαΐδης, Μ. (2006). Εκδοχή. Μεθόριος, 12-07-2006.

Σκιαδάς, Λ. (2017). Ποιος και πώς αποφασίζει για τα ονόματα των δρόμων στην Ελλάδα. Συνέντευξη στο newsbeast.gr. Διαθέσιμο: <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/2698970/pios-ke-pos-apofasizi-gia-ta-onomata-ton-dromon-stin-ellada>

**ΕΘΙΜΑ-ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΜΟΥΣΙΚΗ-ΧΟΡΟΣ**

ΜΠΑΜΠΟΥΣΙΑΡΟΣ Ή ΜΠΟΜΠΟΣΙΑΡΗΣ; ΤΑΥΤΟΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ελένη Φιλιππίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Μπαμπούσιαρος ή Μπομποσιάρης είναι ένα θρακικό αναβλαστικό χορευτικό δρώμενο του Δωδεκαημέρου. Το δρώμενο αυτό τελείται στην περιοχή του βορείου Έβρου από τις κοινότητες, στις οποίες διαβιούν Αρβανίτες που μετοίκησαν σε αυτήν από το Μεγάλο Ζαλούφι, το οποίο σήμερα βρίσκεται στην τουρκική Θράκη. Από τις μεγαλύτερες αρβανίτικες κοινότητες της περιοχής που τελούν το δρώμενο είναι το Νέο Χειμώνιο και το Ρήγιο. Παρά το γεγονός ότι και οι δύο κοινότητες κατοικούνται κατά πλειοψηφία από Αρβανίτες του Μεγάλου Ζαλούφου, υπάρχει μία διένεξη μεταξύ τους, καθώς η κάθε κοινότητα θεωρεί πως το δικό της δρώμενο είναι καλύτερο από το αντίστοιχο της άλλης. Σκοπός της ερευνητικής αυτής εργασίας είναι η υπέρβαση της συμβατικής περιγραφής του χορευτικού δρώμενου και η προσέγγιση του υπό τους όρους της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Ειδικότερα, με σημείο αναφοράς το ρευστό χαρακτήρα κατασκευής της ταυτότητας, η εργασία αυτή θέτει την ερμηνεία του δρώμενου ως παράμετρο της συγκρότησης της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με την εθνογραφική μέθοδο, όπως αυτή εφαρμόζεται στην επιστήμη του χορού, ενώ η καταγραφή του χορών του δρώμενου με το σύστημα σημειογραφίας του Laban. Για την ανάλυση της δομής και μορφής των χορών, καθώς και της κωδικοποίησής τους χρησιμοποιήθηκε αντίστοιχα η δομική-μορφολογική και τυπολογική μέθοδος ανάλυσης, ενώ η σύγκριση των δεδομένων βασίστηκε στη συγκριτική μέθοδο. Τέλος, προκειμένου να προσεγγισθεί το ζητούμενο της έρευνας σε σχέση με τους όρους της ταυτότητας και ετερότητας, υιοθετήθηκε το θεωρητικό μοντέλο «εμείς»/«άλλο». Από την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκε ότι, σε τοπικό επίπεδο, οι Αρβανίτες του βορείου Έβρου διαθέτουν δύο πολιτισμικές ταυτότητες, μία κοινή και μία διαφορετική, οι οποίες άλλοτε συναρθρώνονται και άλλοτε αλληλοαναιρούνται.

Λέξεις κλειδιά: Δωδεκαήμερο, χορευτικό δρώμενο, βόρειος Έβρος, χορός, ταυτότητα

Εισαγωγή

Δωδεκαήμερο ή Δωδεκάμερο ονομάζεται η περίοδος των δώδεκα ημερών και νυχτών, από την παραμονή των Χριστουγέννων έως το πρωί του Αγιασμού, στις 6 Ιανουαρίου, οπότε και επικρατεί το έθιμο της μεταμφίεσης με ρίζες στην αρχαία ελληνική λατρεία (Τρακασοπούλου-Σαλακίδου 1998). Στη Θράκη, προάγγελος των Χριστουγέννων είναι οι ομάδες των παιδιών που τραγουδούν τα «κόλιαντα», μια μέρα νωρίτερα από την παραμονή των Χριστουγέννων, δηλαδή στις 23 Δεκεμβρίου. Στη συνέχεια, την παραμονή και ανήμερα των Χριστουγέννων, τα παλληκάρια του κάθε χωριού γυρίζουν στα σπίτια της εκάστοτε κοινότητας τραγουδώντας τη γέννηση του Χριστού.

Τις ομάδες αυτές των παλληκαριών, τις τσέτες όπως τις ονομάζουν, τις συνόδευε πάντα ένα παλληκάρι ζωομορφικά μεταμφιεσμένο και κουδονοφόρο, το οποίο ήταν ο προστάτης της τσέτας, αλλά θεωρούνταν ότι διακρύβεται και το μήνυμα της γέννησης του Θεανθρώπου. Ζωομορφική μεταμφίεση έχει και το χορευτικό δρώμενο του Μπαμπούσιαρου ή Μπομποσιάρη, το οποίο τελείται σε προσφυγικές κοινότητες των οποίων οι κάτοικοι προέρχονται από την περιοχή Ουζούν Κιουπρού (Μακρά γέφυρα) της Ανατολικής Θράκης. Δύο από τις κοινότητες αυτές που τελούν ακόμη και σήμερα το χορευτικό αυτό δρώμενο είναι το Ρήγιο Διδυμοτείχου και το Νέο Χειμώνιο Ορεστιάδας, στις οποίες διαβιούν κυρίως Αρβανίτες πρόσφυγες. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι και οι δύο κοινότητες κατοικούνται κατά πλειοψηφία από Αρβανίτες, υπάρχει μία «διένεξη» μεταξύ τους, καθώς η κάθε κοινότητα θεωρεί πως το δικό του δρώμενο είναι «καλύτερο» ή μάλλον «σωστότερο» και «αυθεντικότερο», όπως αναφέρουν οι πληροφορητές, από αυτό του άλλου οικισμού (Φιλιππίδου κ.ά. 2007, 2010).

Από την ανασκόπηση της συναφούς βιβλιογραφίας προκύπτει η παντελής έλλειψη ενασχόλησης των ερευνητών με το χορευτικό δρώμενο του *Μπαμπούσιανου* ή *Μπομποσιάρη*. Μία σύντομη περιγραφή του δρωμένου υπάρχει στη μονογραφία του Χρήστου Ρουσόπουλου (1977), ο οποίος επικεντρώνει το ερευνητικό του ενδιαφέρον στο διαδικαστικό μέρος του εθιμοτυπικού του δρωμένου, αντιμετωπίζοντάς το είτε ως επιβίωση αρχαϊκών λατρευτικών πρακτικών, είτε ως λαογραφικό γεγονός.

Σκοπός της ερευνητικής αυτής εργασίας είναι η υπέρβαση της συμβατικής περιγραφής του χορευτικού δρωμένου και η προσέγγιση του υπό τους όρους της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Ειδικότερα, με σημείο αναφοράς το ρευστό χαρακτήρα κατασκευής της ταυτότητας, η εργασία αυτή θέτει την ερμηνεία του δρωμένου ως παράμετρο της συγκρότησης της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας.

Μεθοδολογικές επισημάνσεις

Η συλλογή των εθνογραφικών δεδομένων έγινε με βάση την επιτόπια εθνογραφική μέθοδο (Κυριακίδου-Νέστορος 1981, 1993, Λυδάκη 2001), όπως αυτή χρησιμοποιείται στην περίπτωση του χορού και, ειδικότερα, εθνογραφία του χορού «οίκου» (Buckland 1999, Giurchescu & Torp 1991, Kaeppler 1999, Koutsouba 1999, Sklar 1991). Πιο συγκεκριμένα, η εθνογραφική μέθοδος βασίστηκε στη χρήση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών. Οι πρωτογενείς πηγές αναφέρονται στα δεδομένα που προέρχονται από την επιτόπια προκαταρκτική έρευνα: α) με τη μορφή της συμμετοχικής παρατήρησης (Γκέφου-Μαδιανού 1997, Κυριακίδου-Νέστορος 1981, Λυδάκη 2001), η οποία θεωρείται ως η βασική μέθοδος της επιτόπιας έρευνας, διότι ο ερευνητής, προκειμένου να συλλάβει, να κατανοήσει και να ερμηνεύσει την «κοινωνική πραγματικότητα» καθώς και τις ενέργειες των ατόμων της κοινότητας που ερευνά, πρέπει να «βιώσει» με τον «εντόπιο» τρόπο τις συμπεριφορές και τις ενέργειες τους, και β) με τη μορφή της συνέντευξης από τους πληροφορητές (Tompson 2002).

Η μέθοδος προσέγγισης των δεδομένων της έρευνας είναι αυτή της προφορικής ιστορίας, μέσω της οποίας προβάλλεται η μνήμη της καθημερινότητας των ανθρώπων ως ένα ερευνητικό πεδίο της κοινωνικής ιστορίας (Thompson 2002). Η προφορική ιστορία αποτελεί μέρος της προφορικής παράδοσης, είναι τμήμα αφήγησης και έκφρασης προφορικού λόγου, και η ύπαρξή της εξαρτάται από τη δράση των ζωντανών προσώπων της κοινότητας μέσω της μνήμης τους (Hirschon-Φιλίππιακη 1993). Σύμφωνα με την Κυριακίδου-Νέστορος (1993), «...στόχος της προφορικής ιστορίας είναι η συλλογική εμπειρία συγκεκριμένων ιστορικών γεγονότων και ο τρόπος με τον οποίο αυτή η εμπειρία μετουσιώνεται σε συλλογική μνήμη...» (σελ. 263). Η συλλογική μνήμη αποτελεί στοιχείο της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας εφόσον με την ανάκληση των εμπειριών αναδημιουργείται και αναβιώνει το παρελθόν. Με αυτόν τον τρόπο, οι πληροφορητές, ως φορείς της συλλογικής μνήμης, ιδιαίτερα εκείνοι της μεγαλύτερης ηλικίας που μεταφέρουν εντονότερα τις διηγήσεις και τις μνήμες από τους παππούδες, γονείς, συγγενείς ή γείτονες, αποτελούν το σημείο αναφοράς, το κοινό υπόβαθρο και το θεμέλιο πάνω στο οποίο ανασυγκροτείται η ζωή της κοινότητας.

Οι δευτερογενείς πηγές αναφέρονται στην ανασκόπηση και χρήση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας (Thomas & Nelson 2003), η οποία κινήθηκε στον εντοπισμό τόσο πρωτογενών όσο και δευτερογενών πηγών. Οι πρωτογενείς πηγές αφορούν στην άμεση πρόσβαση σε πρωτότυπα κείμενα συγγραφέων, ενώ οι δευτερογενείς πηγές αναφέρονται στα συγγράμματα άλλων μελετητών, οι οποίοι αξιολογούν και εξετάζουν τις πρωτογενείς πηγές.

Τα δεδομένα ταξινομούνται σύμφωνα με το μεθοδολογικό μοντέλο του van Genner σε τρεις φάσεις (van Genner 1960, Λουτζάκη 1983-85): α) φάση πριν την τελετή, β) φάση κατά την τελετή και γ) φάση μετά την τελετή. Πρόκειται για ένα θεωρητικό σχήμα, το οποίο έχει δυνατότητα εφαρμογής σε όλες τις εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής, που λειτουργούν ως εθμικές διαδικασίες ή δρώμενα (van Genner 1960). Για την καταγραφή του χορευτικού ρεπερτορίου που υφίσταται κατά τη διάρκεια τέλεσης του *Μπαμπούσιανου* ή *Μπομποσιάρη* και, πιο συγκεκριμένα της δομής των κινήσεων, χρησιμοποιήθηκε το σημειογραφικό σύστημα του Laban και το σύστημα πηγαίας προσπάθειας του Laban (Κουτσούμπα 2005). Το σημειογραφικό σύστημα του Laban (Labanotation) έχοντας ως επίκεντρο το βασικό συστατικό στοιχείο του χορού, το στοιχείο της κίνησης, σε συνάρτηση με τον χώρο και τον χρόνο, μπορεί να περιγράψει, να αναλύει και να αποτυπώνει στο χαρτί οποιαδήποτε μορφή κίνησης (Κουτσούμπα 2005). Από την άλλη, το σύστημα πηγαίας προσπάθειας του Laban (Effort), καταγράφει τη δυναμική ή αλλιώς την ποιοτική διάσταση της κίνησης (Κουτσούμπα 2005). Για την ανάλυση των χορών του χορευτικού ρεπερτορίου χρησιμοποιήθηκε η μορφολογική μέθοδος (Τυροβολά 1994, 2001, 2010). Η σημαντικότητα της δομικο-μορφολογικής μεθόδου είναι ιδιαίτερη, καθώς καθορίζει όχι μόνο την εξωτερική δομή των χορών, αλλά και το ύψος τους (Κουτσούμπα 2000). Η δομική άποψη στη μορφολογική προσέγγιση

συνοψίζεται στη θέση ότι τα πληροφοριακά δομικά χαρακτηριστικά του χορού αναζητούνται στον ίδιο τον χορό και όχι στον ανώνυμο δημιουργό ή στο κοινωνικό του περιβάλλον (Τυροβολά 2001, 2010).

Για τη σύγκριση των δεδομένων, μεταξύ των δύο κοινοτήτων, χρησιμοποιήθηκε η συγκριτική μέθοδος (Ογκουρτσώφ 1983). Μέσω της σύγκρισης, δίνεται η δυνατότητα να αποκαλυφθούν και να παραβληθούν ανάμεσα στις δύο κοινότητες οι τυχόν ομοιότητες ή διαφορές μεταξύ των φάσεων του δρωμένου, του χορευτικού ρεπερτορίου, καθώς και της δομής και μορφής των χορών, αντιμετωπιζόμενα ως προϊόντα μιας μακράς εξελικτικής διαδικασίας που υπόκεινται στα τοπικά και ιδιαίτερα, κατά περίπτωση, κοινωνικο-ιστορικά δεδομένα (Ογκουρτσώφ 1983). Τέλος, προκειμένου να προσεγγισθεί το ζητούμενο της έρευνας σε σχέση με τους όρους της ταυτότητας και ετερότητας, χρησιμοποιείται το θεωρητικό μοντέλο «εμείς»/«άλλο» δια μέσου του οποίου προσεγγίζεται η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτή συγκροτείται (Βρύζας 1997, Γκέφου-Μαδιανού 2003, Koutsouba 1997).

Το χορευτικό δρώμενο του Μπαμπούσιарου ή Μπομποσιάρη

Ο *Μπαμπούσιарος* ή *Μπομποσιάρης* είναι ένα αγερμικό χορευτικό δρώμενο του Δωδεκαημέρου που τελείται την δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων και του οποίου τα κεντρικά πρόσωπα αποτελούν ο Μπαμπούσιарος και η γυναίκα του, η νύφη. Ο *Μπαμπούσιарος*, που είναι άνδρας μεταμφιεσμένος, φοράει μία νεροκολοκύθα στο πρόσωπο με τρύπες στα ματιά και στο στόμα, φτερά γαλοπούλας στο κεφάλι, προβιά ζώου, ζώνεται στη μέση με κουδούνια και διαθέτει επίσης ένα μαχαίρι και μία σουπανίκα (μακρύ ξύλο). Στο Νέο Χειμώνιο, ο *Μπομποσιάρης* ντυνόταν με μακριά γούνα, με το μαλλί προς τα έξω, στο κεφάλι έβαζε μια κατσαρόλα με σαρίκι, το πρόσωπό του το μαύριζαν με κάρβουνο, στη μέση του έβαζαν μια τριχιά όπου κρεμούσαν κουδούνια και στο χέρι του κρατούσε ένα χοντρό ρόπαλο.

Ο *Μπαμπούσιарος* ή *Μπομποσιάρης* συμβολίζει τον χειμώνα με τις δυσκολίες του, ενώ, με την άγρια όψη του, φοβίζει τα κακά πνεύματα που φεύγουν αυτή την εποχή, χάριν και της δικιάς του συνδρομής. Η νύφη του από την άλλη, συμβολίζει τη γη και τη γονιμότητα και κατ' επέκταση την άνοιξη και την έλευσή της μετά τον χειμώνα. Τη νύφη υποδύεται άντρας ντυμένος γυναίκα, μια και στο δρώμενο παίρνουν μέρος μόνο άντρες, όπως και σε όλα τα δρώμενα του Δωδεκαημέρου και της Αποκριάς σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Ο άντρας αυτός φορά τη γυναικεία φορεσιά της κοινότητας, στο κεφάλι έχει μαύρο τσεμπέρι, τεχνητές πλεξούδες, χάντρες, βραχιόλια, ένα μικρό μαντηλάκι για τον χορό και κρατάει ένα καλάθι.

Τους δύο αυτούς πρωταγωνιστές του δρωμένου ακολουθούν οι *Μπαμπούσιарαίοι*, ο θίασος δηλαδή των τελεστών, οι οποίοι θορυβούν, χοροπηδούν και χτυπούν τα πόδια στη γη για το καλό και για το ζύπνημα της βλάστησης, και φέρουν στο αριστερό τους μάγουλο ένα κόκκινο σημάδι. Οι *Μπαμπούσιарαίοι* περιδιαβαίνουν όλα τα σπίτια της κοινότητας συνοδευόμενοι από οργανοπαίχτες, ζουρνατζήδες, γκαϊντατζήδες και νταουλτζήδες, ψάλλοντας τα κάλαντα και μοιράζοντας ευχές για καλοχρονιά και πλούσια καρποφορία, ενώ δέχονται κεράσματα στα σπίτια που επισκέπτονται.

Κατά τη διάρκεια του αγερμού, συμβαίνουν και διάφορα ευτράπελα. Κάποιος κλέβει τη γυναίκα του *Μπαμπούσιарου* ή *Μπομποσιάρη*, ο οποίος, προκειμένου να εξιλεωθεί για την πράξη του, όταν έρχεται αντιμέτωπος μαζί του, του τάζει χρήματα. Στον θίασο αυτό των τελεστών υπάρχει και ένα παλληκάρι που κρατάει ένα καλάθι, μέσα στο οποίο λεγόταν ότι βρισκόταν ο μικρός Χριστός και στο οποίο έβαζαν ότι τους έδιναν οι νοικοκυραίοι (χρήματα, κρέας και αλεύρι). Με αυτά πλήρωναν τους μουσικούς, ενώ τα υπόλοιπα τα έδιναν στο *Μπαμπούσιарο* ή *Μπομποσιάρη* και τη γυναίκα του αλλά και στην Εκκλησία, καθώς η θρησκευτική πίστη πάντα υπερείχε της τελετουργίας. Αργότερα, θεωρήθηκε ότι η τελετουργία υπερείχε της θρησκευτικής πίστεως και, ως εκ τούτου, έγινε προσπάθεια να προβληθεί η σχέση της με τις κοινωνικές πλευρές της θρησκείας.

Όλα αυτά έχουν τη σημασία τους, καθώς οι κάτοικοι του Μεγάλου Ζαλουφίου συνδύαζαν το χορευτικό αυτό δρώμενο με την αναπαράσταση της φυγής του Ιωσήφ και της Παρθένου Μαρίας, όταν ο Ηρώδης είχε διατάξει τη σφαγή των αρρένων παιδιών μέχρι δύο ετών (για αυτό υπάρχει και το κόκκινο σημάδι στο μάγουλο). Ο *Μπαμπούσιарος* ή *Μπομποσιάρης* κυνηγάει τους νέους που θέλουν να φιλήσουν ή να κλέψουν τη γυναίκα του, και όλοι μαζί περιδιαβαίνουν τους δρόμους της κοινότητας, τραγουδώντας, χορεύοντας, πειράζοντας και κερνώντας κρασί τον κόσμο, ευχόμενοι την ευετηρία και την καλή συγκομιδή. Στο τέλος του χορευτικού δρωμένου, ακολουθεί πάνδημος χορός στην πλατεία της κοινότητας, με τη συμμετοχή και γυναικών αυτή τη φορά, προς επικύρωση της τελετουργίας που προηγήθηκε, προκειμένου να πραγματοποιηθεί στο ακέραιο το ζητούμενό της, που δεν είναι άλλο από την ευετηρία και την καλοχρονιά.

Το χορευτικό δρώμενο του Μπαμπούσιарου στο Ρήγιο Διδυμοτείχου

Το δρώμενο του *Μπαμπούσιарου* στο Ρήγιο του Διδυμοτείχου τελείται την δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων, στις 26 Δεκεμβρίου, από τα μέλη του πολιτιστικού συλλόγου της κοινότητας «Μέγα Ζαλούφι». Μέχρι το 1994 τελούνταν από τα παλληκάρια του χωριού και μετά ανέλαβε ο τοπικός σύλλογος να βοηθήσει στη διοργάνωσή του.

α) Πριν την τελετή

Όσον αφορά στην τέλεσή του, στο Ρήγιο οι προετοιμασίες ξεκινούν αρκετές μέρες πριν την τέλεση του δρωμένου προκειμένου να βρεθούν τα πρόσωπα που θα αποτελούν τους Μπαμπούσιарάιους, δηλαδή τον θίασο, αλλά και τη νύφη του *Μπαμπούσιарου*. Επίσης, στη φάση αυτή, αναζητούνται και τα κατάλληλα υλικά για την κατασκευή της αμφίεσης του *Μπαμπούσιарου*, το δυσκολότερο κομμάτι των οποίων ήταν η εύρεση της κατάλληλης νεροκολοκύθας που θα αποτελούσε το προσωπίο του.

β) Κατά την τελετή

Στις 26 Δεκεμβρίου το πρωί και μετά την απόλυση της Εκκλησίας, τα μέλη του πολιτιστικού συλλόγου της κοινότητας, ο θίασος του *Μπαμπούσιарου*, αλλά και όσοι κάτοικοι το επιθυμούν, συγκεντρώνονται στο κτήριο του πολιτιστικού συλλόγου και, μετά το ντύσιμο του *Μπαμπούσιарου* και της νύφης του, με τη συνοδεία της γκαίντας και του νταουλιού, ξεκινάνε τον αγερμό στα σπίτια της κοινότητας. Ο αγερμός συνοδεύεται από μουσικούς οργανοπαίκτες, γκαινατζήδες και ζουρνατζήδες, οι οποίοι δίνουν και τον ρυθμό για τον χορό και το τραγούδι του *Μπαμπούσιарου* που τραγουδιέται καθ' όλη τη διάρκεια του αγερμού και το οποίο είναι το παρακάτω:

Αρκούδα είνι μαλλιαρή
μι μαλλιαρά πουδάρια
σήκου αρχοντοπούλα μου
ήρτα στου μαχαλά σου,
κι ο μαχαλάς σηκώθηκι κι σύ βαριά κοιμάσι (2)

Μαλαματένιους ο Σταύρος
κρέμιτι στου λιμό σου.
Όλοι φυλάνι του Σταύρο κι γώ του μάγουλό σου (2)

Δε φταίει μπάρμπα του κρασί
δε φταίει του πουτήρι.
Φταίει η θυγατέρα σου που στέκ(ι) στου παραθύρι (2)

Εμείς ιδώ δεν ήρταμι
να φάμι κι να πιούμι.
Εμείς σας αγαπήσαμε κι ήρταμι να σας διούμι (2).

Ο *Μπαμπούσιарος* με τη νύφη του και με όλο τον θίασο, επισκέπτεται όλα τα σπίτια του Ρηγίου και δίνει ευχές για καλοχρονιά και αφθονία των καρπών. Οι νοικοκυρές του σπιτιού, με τη σειρά τους, προσφέρουν στο *Μπαμπούσιарο* και τον θίασό του ωμά λουκάνικα ή ωμό κρέας, καρύδια και πορτοκάλια. Μεταγενέστερα, προσφέρονταν και χρήματα. Ενίοτε, χορεύουν και έναν χορό, συνήθως το Ζωναράδικο Ντιάλι Ζαλουφίτ (παλληκάρι του Ζαλουφίου), χορό δηλαδή «τύπου στα τρία» (Φιλίππιδου κ.ά. 2010, 2013, 2015), είτε στην αυλή του σπιτιού, είτε έξω στον δρόμο είτε στα σταυροδρόμια και αναχωρούν για το επόμενο σπίτι.

γ) Μετά την τελετή

Μετά την ολοκλήρωση του αγερμού, τα μέλη του θιάσου συγκεντρώνονται στην πλατεία της κοινότητας όπου παρευρίσκονται και όλοι οι κάτοικοι του Ρηγίου, καθώς και επισκέπτες από άλλες κοινότητες, θρακικές ή μη. Εκεί γίνεται η αποκάλυψη του *Μπαμπούσιарου* και αρχίζουν τον χορό, αρχικά τα μέλη του θιάσου και στη συνέχεια μπαίνουν στον χορό όλοι όσοι βρίσκονται στον χώρο, επικυρώνοντας με αυτό τον τρόπο την τελετουργία που προηγήθηκε. Παράλληλα, πραγματοποιείται η εκλογή του *Μπα-*

μπούσιαρου της επόμενης χρονιάς, αλλά και ψήνεται το ωμό κρέας που τους προσφέρθηκε κατά τη διάρκεια του αγερμού, το οποίο και προσφέρουν στους παρευρισκόμενους.

Το χορευτικό δρώμενο του Μπομποσιάρη στο Νέο Χειμώνιο Ορεστιάδας

Στο Νέο Χειμώνιο, το δρώμενο φέρει την ονομασία *Μπομποσιάρης* και πραγματοποιείται στις 26 Δεκεμβρίου. Τη διοργάνωσή του έχει αναλάβει από το 2014 ο πολιτιστικός σύλλογος της κοινότητας «Τα Ζαλουφιώτικα» μετά τη διάλυση της τοπικής ποδοσφαιρικής ομάδας που το διοργάνωνε πρωτίτερα.

α) Πριν την τελετή

Όσον αφορά στην τέλεσή του, στο Νέο Χειμώνιο, όπως και στο Ρήγιο, οι προετοιμασίες ξεκινάνε αρκετές μέρες πριν την τέλεση του δρωμένου προκειμένου να βρεθούν τα κατάλληλα πρόσωπα του θιάσου και τα υλικά για τη μεταμφίεση του *Μπομποσιάρη*.

β) Κατά την τελετή

Το πρωί της δεύτερης μέρας των Χριστουγέννων, τα μέλη του συλλόγου της κοινότητας, αλλά και όσοι κάτοικοι το επιθυμούν, συγκεντρώνονται στο κτήριο του συλλόγου, ντύνουν τον *Μπομποσιάρη* και τη νύφη του και ξεκινάνε τον αγερμό στα σπίτια του Νέου Χειμωνίου. Ο αγερμός συνοδεύεται από γκάιντα και νταούλι, όργανα που δίνουν και τον ρυθμό για τον χορό και το τραγούδι του *Μπομποσιάρη* που τραγουδιέται ενίοτε κατά τη διάρκειά του αγερμού και είναι το παρακάτω:

Σήκω πριστιρούδα μου,
ήρτα στου μαχαλά σου
κι ου μαχαλάς σηκώθηκ
κι σύ βαριά κοιμάσι (2).

Μαλαματένιους ου σταυρός,
κρέμιτι στου λιμό σου,
ούλοι φιλάني του σταυρό
κι γώ του μάγουλο σου (2).

Δε φταίει μπάριμπα του κρασί
δε φταίει του πουτήρι,
μον' φταίει η θυγατέρα σου,
πού είνι στο παραθύρι (2).

Αν δε μι δώσεις την μικρή,
θα πάρου την μιγάλη
κι αν δε μι δώσεις κι αυτή
θα πάρου κάποια άλλη (2).

Ειμείς ιδώ δεν ήρταμι,
να φάμι και να πιούμι
μόνου σας αγαπήσαμι
κι ήρταμι να σας διούμι (2).

Όπως και στο Ρήγιο, έτσι και στο Νέο Χειμώνιο, ο *Μπομποσιάρης* με τη νύφη του και όλο τον θίασο, επισκέπτεται τα σπίτια της κοινότητας και δίνει ευχές για ευημερία και ευετηρία. Οι νοικοκυρές του σπιτιού, με τη σειρά τους, τους προσφέρουν κρασί και, ενίοτε, λουκάνικα και κρέας, αλλά και χρήματα που τα διαθέτουν για κοινωνικούς σκοπούς. Στη συνέχεια, αναχωρούν για το επόμενο σπίτι, ενώ σε κάθε σταυροδρόμι χορεύουν Ζωναράδικους χορούς, χορούς δηλαδή «τύπου στα τρία» (Φιλιππίδου κ.ά. 2010, 2013, 2015), προκειμένου να ξεορκίσουν το κακό.

γ) Μετά την τελετή

Μετά την ολοκλήρωση του αγερμού, τα μέλη του θιάσου συγκεντρώνονται στην πλατεία της Εκκλησί-

ας του Νέου Χειμωνίου, όπου παρευρίσκονται και όλοι οι κάτοικοι του χωριού, καθώς και επισκέπτες από άλλες κοινότητες. Εκεί, γίνεται η εκλογή του *Μπομποσιάρη* της επόμενης χρονιάς και αρχίζει ο χορός προκειμένου να επιτευχθεί το ζητούμενο του δρωμένου, που δεν είναι άλλο από την ευημερία και την καλοχρονιά.

Ανάλυση των χορευτικών μορφών του δρωμένου

ΖΩΝΑΡΑΔΙΚΟΣ (ΑΝΤΡΕΣ) ΝΕΟ ΧΕΙΜΩΝΙΟ

$$F1 = \{T1 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + T2 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + T3 [(\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0)\delta^{3/8}) + T4 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + T5 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + T6 [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0)\delta^{3/8}]\}$$

$$F2 = \{T1 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + T2 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + T3 [(\alpha^{2/8} - \delta^{1/8}) + \alpha^{3/8}] + T4 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + T5 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + T6 [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0)\delta^{3/8}]\}$$

Ζωναράδικος (Γυναίκες) Νέο Χειμώνιο

1/8 □ = ♩

$$\begin{aligned}
 F1 &= \{W1 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + W2 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + W3 [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0)\delta^{3/8}] \\
 &+ W4 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + W5 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + W6 [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0)\delta^{3/8}]\} \\
 F2 &= \{W1 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + W2 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + W3 [(\alpha^{2/8} - \delta^{1/8}) + \alpha^{3/8}] \\
 &+ W4 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + W5 [\delta^{3/8} + (\delta)\alpha^{3/8}] + W6 [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0)\delta^{3/8}]\}
 \end{aligned}$$

ΖΩΝΑΡΑΔΙΚΟΣ (ΑΝΔΡΕΣ) ΡΗΓΙΟ

1/8 | = ♩

$F1 = \underbrace{T1 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8})}_{\rightarrow} + \underbrace{T2 \{ \delta^{3/8} + (\delta) \alpha^{3/8} \}}_{\rightarrow} + \underbrace{T3 \{ \alpha_0^{3/8} + (\alpha_0) \delta^{3/8} \}}_{\rightarrow}$
$F2 = \{ \underbrace{T1 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8})}_{\swarrow} + \underbrace{T2 [\delta^{3/8} + (\delta) \alpha^{3/8}]}_{\swarrow} + \underbrace{T3 [(\alpha^{2/8} - \delta^{1/8}) + \alpha^{3/8}]}_{\swarrow} + \underbrace{T4 (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8})}_{\swarrow} + \underbrace{T5 [\delta^{3/8} + (\delta) \alpha^{3/8}]}_{\swarrow} + \underbrace{T6 [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0) \delta^{3/8}]}_{\swarrow} \}$

ΖΩΝΑΡΑΔΙΚΟΣ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ) ΡΗΓΙΟ

1/8 = ♩

$F1 = \underline{W1} (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + \underline{W2} \{ \delta^{3/8} + (\delta) \alpha^{3/8} ; \} + \underline{W3} \{ \alpha_0^{3/8} + (\alpha_0) \delta^{3/8} ; \}$
$F2 = \{ \underline{W1} (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + \underline{W2} [\delta^{3/8} + (\delta) \alpha^{3/8} ;] + \underline{W3} [(\alpha^{2/8} - \delta^{1/8}) + \alpha^{3/8}] + \underline{M4} (\delta^{3/8} + \alpha^{3/8}) + \underline{W5} [\delta^{3/8} + (\delta) \alpha^{3/8} ;] + \underline{W6} [\alpha_0^{3/8} + (\alpha_0) \delta^{3/8} ;] \}$

Ευρήματα

Από την ταξινόμηση και τη σύγκριση των δεδομένων διαπιστώνεται ότι τόσο στο Νέο Χειμώνιο Ορεστιάδας όσο και στο Ρήγιο Διδυμοτείχου, το χορευτικό δρώμενο του *Μπαμπούσιарου* ή *Μπομποσιάρη* αποτελεί την κεντρική εθιμική εκδήλωση και των δύο κοινοτήτων, δίνοντας την ευκαιρία στους κατοίκους για συνεστιάση και χορό. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται η πανομοιότητα τέλεσής του και στις δύο κοινότητες. Ειδικότερα, από τη σύγκριση των δεδομένων προέκυψαν πολλά κοινά, αλλά και διαφορετικά στοιχεία. Αναλυτικότερα:

α) Ομοιότητες

- Οι χαρακτηριστικότερες φάσεις του δρωμένου καθώς και το χορευτικό ρεπερτόριο είναι κοινά και στους δύο οικισμούς.
- Οι χοροί του χορευτικού ρεπερτορίου, τόσο στο Νέο Χειμώνιο όσο και στο Ρήγιο, είναι κοινοί και εμφανίζουν ομοιότητες ως προς τη δομή και μορφή.
- Οι χορευτικές φόρμες συγκροτούνται κατά πανομοιότυπο τρόπο και ανταποκρίνονται σε δύο βασικά δομικά μοντέλα: α) στο μοντέλο της παρατακτικής σύνδεσης και β) στο μοντέλο της ομαδοποίησης. Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται οι ομοιογενείς αλυσιδωτές φόρμες και στη δεύτερη, με μικρές αποκλίσεις, οι φόρμες του «κλειστού» αυτοσχεδιασμού (Τυροβολά 2001). Στις ομοιογενείς αλυσιδωτές φόρμες ανήκει ο χορός Ζωναράδικος, ενώ στις φόρμες «κλειστού» αυτοσχεδιασμού εντάσσονται οι δρομικοί συγκαθιστοί χοροί.
- Συγκλίσεις διαπιστώθηκαν και ως προς τις λαβές των χεριών των χορευτών. Η συνηθέστερη λαβή είναι αυτή από τις παλάμες με λυγισμένους τους αγκώνες, ενώ οι άνδρες συνδέονται και από τους ώμους όσον αφορά τον Ζωναράδικο.
- Στις αλυσιδωτές φόρμες, τα χέρια των γυναικών χαρακτηρίζονται από ενεργητική συμμετοχή, ενώ των ανδρών πάντοτε από παθητική.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η χρονική αγωγή των χορών και στους δύο οικισμούς χαρακτηρίζεται ως μέτρια, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι χορευτικοί ρυθμοί, οι οποίοι ποικίλλουν και μπορεί να είναι τετράσημοι, εξάσημοι, επτάσημοι και εννεάσημοι.

β) Διαφορές

- Διαφορές διαπιστώθηκαν ως προς την ονομασία του χορευτικού αυτού δρωμένου, όπου στο Νέο Χειμώνιο ονομάζεται *Μπομποσιάρης*, ενώ στο Ρήγιο *Μπαμπούσιарος*.
- Η μεταμφίεση του κεντρικού προσώπου διαφέρει, καθώς στο Ρήγιο χρησιμοποιείται μια νεροκοκούθα για προσωπίο, ενώ στο Νέο Χειμώνιο χρησιμοποιείται το φούμο.
- Στο Ρήγιο, μετά το τέλος του δρωμένου, έχουμε αποκάλυψη του *Μπαμπούσιарου*, ο οποίος παραμένει άγνωστος όλη τη διάρκεια της χρονιάς, ενώ στο Νέο Χειμώνιο ο *Μπομποσιάρης* είναι γνωστός και μετά το τέλος του δρωμένου γίνεται η εκλογή του επόμενου.
- Επίσης, ο Ζωναράδικος χορός που συνοδεύει το δρώμενο, στο Ρήγιο τελείται με συγκεκριμένο τραγούδι σε αντίθεση με το Νέο Χειμώνιο, ενώ διαφορές διαπιστώθηκαν και στην κίνηση των χεριών των γυναικών, οι οποίες πλέον συμμετέχουν ενεργά στο δρώμενο αυτό, σε αντίθεση με παλαιότερα, όπου το δρώμενο ήταν ανδροκρατούμενο.

Ωστόσο, παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις του, το χορευτικό δρώμενο του *Μπαμπούσιарου* ή *Μπομποσιάρη* τελείται την ίδια χρονική περίοδο (περίοδος Δωδεκαημέρου) και στις δύο κοινότητες, με το ίδιο ακριβώς τυπικό, πραγματοποιείται σε τρεις φάσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν την προετοιμασία, την τέλεση του δρωμένου και τη συγκέντρωση σε ένα κεντρικό σημείο όπου και αρχίζει το γλέντι, με το ίδιο χορευτικό ρεπερτόριο και με τον ίδιο πρωταρχικό σκοπό, που δεν είναι άλλος από την ευημερία και την ευετηρία. Επομένως, το δρώμενο αυτό είναι πανομοιότυπο στις δύο αυτές κοινότητες και οι ελάχιστες παραλλαγές που παρατηρήθηκαν είναι ήσσονος σημασίας και οι οποίες σχετίζονται και αναδεικνύουν ζητήματα διαμόρφωσης τοπικών πολιτισμικών ταυτοτήτων (Φιλίππιδου κ.ά. 2010, 2013, 2015).

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Στη μελέτη του πολιτισμού, ο όρος ταυτότητα χρησιμοποιείται συχνά και μέσα από ποικίλες προσεγγίσεις τόσο στην ελληνόγλωσση όσο και στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Όπως επισημαίνει ο Βρύζας (1997), η ταυτότητα είναι ένας αμφίσημος όρος που «... από τη μια μεριά, σημαίνει την απόλυτη ομοιότητα ή ισότητα ανάμεσα σε άτομα, ομάδες, απόψεις, πράγματα ή σύμβολα, τα οποία ταυτίζονται το ένα

με το άλλο αντίστοιχα, ενώ αντίθετα, από την άλλη μεριά, υποδηλώνει το σύνολο των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν κάποιον ή κάτι από κάτι άλλο...».

Συνεπώς, βασική αρχή της ταυτότητας είναι η συνειδητοποίηση της διαφορετικότητας. Μια ομάδα, προκειμένου να αποκτήσει υπόσταση, θα πρέπει να διαφοροποιηθεί από τις άλλες ομάδες με τις οποίες συνυπάρχει, θα πρέπει δηλαδή να διαχωρίσει τον «εαυτό» της από τους «άλλους». Κατά συνέπεια, η ταυτότητα υφίσταται σε σχέση με την ετερότητα και, όπως επισημαίνει και ο Bolle de Bal (οπ. αναφ. στο Κωνσταντοπούλου 2000) «...η 'ετερότητα' αποτελεί την αναγκαία συστατική [...] συνιστώσα της ταυτότητας...».

Όσον αφορά το εθνικό κράτος, αυτό επιδιώκει να προβάλει μια μοναδική και αποκλειστική ταυτότητα (Αγγελόπουλος 1997) στη βάση ύπαρξης ομοιογένειας. Ωστόσο, στο πλαίσιο των εθνικών κρατών, κατοικούν και δραστηριοποιούνται διάφοροι πολιτισμοί, διάφορες πολιτισμικές ομάδες, οι οποίες διαμορφώνουν επιμέρους ταυτότητες, δηλαδή τις ιδιαίτερες ταυτότητες της κάθε ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, κάθε πολιτισμική ομάδα, προκειμένου να αποκτήσει υπόσταση στο πλαίσιο ενός έθνους-κράτους, επιδιώκει να διαφοροποιηθεί από τις άλλες ομάδες που ενυπάρχουν σε αυτό, δηλαδή επιδιώκει να διαχωρίσει τον «εαυτό» της από τους «άλλους» (Φιλίπιδου 2011, 2019, Φιλίπιδου κ.ά. 2013).

Το ίδιο συμβαίνει και σε τοπικό επίπεδο (Φιλίπιδου κ.ά. 2008, 2010), όπου, παρά την αίσθηση μιας κοινής ταυτότητας, επιχειρείται από τις ομάδες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή η προβολή μιας ξεχωριστής πολιτισμικής ταυτότητας ως στοιχείο διαφοροποίησης από τους «άλλους». Το γεγονός αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση που ερευνούμε. Οι κοινότητες του Ρηγίου και του Νέου Χειμωνίου, παρότι προέρχονται και οι δυο από το Μέγα Ζαλούφι, με την έλευση των κατοίκων τους στο ελληνικό κράτος, εγκαταστάθηκαν σε διαφορετικούς χώρους, εγκαθιδρύοντας διαφορετικές κοινότητες. Προκειμένου λοιπόν να αποκτήσουν υπόσταση χρησιμοποίησαν τα πολιτισμικά τους στοιχεία και, στη συγκεκριμένη περίπτωση το χορευτικό δρώμενο του *Μπαμπούσιαρου* ή *Μπομποσιάρη* και τα στοιχεία που τον συνοδεύουν, ως μέσο διαφοροποίησής τους από τους «άλλους». Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις που επαναλαμβάνονται συνεχώς από τους πληροφορητές όσον αφορά την καταγωγή τους:

- «Σαρακιώτες εμείς»/«Ουρουμπεώτες αυτοί».
- «Ουρουμπεώτες εμείς»/«Σαρακιώτες αυτοί»,
δηλαδή,
- «Ρηγιώτες εμείς»/«Χειμωνιώτες αυτοί».
- «Χειμωνιώτες εμείς»/ «Ρηγιώτες αυτοί».

Η δήλωση αυτή των πληροφορητών μπορεί να προβληθεί ως ταυτολογία (Barth 1969). Με τη στάση τους αυτή υποδηλώνουν τον βασικό παράγοντα που διαμορφώνει την ταυτότητά τους και που δεν είναι άλλος από τον τόπο διαμονής τους, ο οποίος διαφοροποιεί τους μεν από τους δε (Φιλίπιδου, Κουτσούμα & Τυροβολά 2008-2010).

Ασφαλώς, η θέση αυτή των πληροφορητών επικυρώνει τον ισχυρισμό ότι ο τόπος λειτουργεί ως διακριτικό μιας κλειστής κοινωνικής ομάδας, η οποία συνθέτει προϋποθέσεις διαφοροποίησης από κάποιες άλλες ομάδες (Καρακασίδου, 2000). Στην περίπτωση των Αρβανιτών του βορείου Έβρου, ο τόπος επιφορτίζεται με την οριοθέτηση των χώρων στο πλαίσιο του δίπολου «Σαρακιώτες»/«Ουρουμπεώτες». Πρόκειται για μια διπολική ταξινόμηση που εμπεριέχει αξιολόγηση της σχέσης «εμείς»/«άλλοι» ως συγκρουσιακής κατάστασης (Balibar 1991, Koutsouba 1991 1997, Φιλίπιδου κ.ά. 2008-2010). Τα μέλη της κάθε κοινότητας εσωτερικεύουν την αντίθεση αυτή και την αναγνωρίζουν ως παράγοντα αυτοπροσδιορισμού, ο οποίος εκφράζεται ως συνισταμένη πολιτισμικής ταυτότητας (Hobsbawm 1994, Καφετζής 1998).

Τούτο συνέβη διότι, οι κάτοικοι και των δύο οικισμών, μετά τον διαχωρισμό της κοινότητας, είχαν ανάγκη ένα σχήμα για να ενισχύσουν τη συνοχή τους και να ανασυγκροτηθούν, αλλά και να υπερισχύσουν έναντι των «άλλων», ώστε να αναδειχθούν σε κυρίαρχη κοινωνική ομάδα. Επακόλουθο αυτού, υπήρξε η μη αποδοχή της «άλλης» ομάδας, έστω και αν αυτή επρόκειτο για ομάδα που αποτελείται από άτομα με στενές σχέσεις συγγένειας ή σχέσεις οικονομικών συνδιαλλαγών (Φιλίπιδου κ.ά. 2008-2010).

Σύμφωνα με τους de Vos και Romanucci-Ross (1982), «...η ταυτότητα συνίσταται στην υποκειμενική, συμβολική ή εμβληματική χρήση κάθε όψης του πολιτισμού μιας συγκεκριμένης ομάδας με απώτερο σκοπό την αντιδιαστολή της ομάδας αυτής από τις υπόλοιπες...». Με άλλα λόγια, η πολιτισμική ιδιαιτερότητα καθίσταται αναγκαία για την αναγνώριση μιας πολιτισμικής ταυτότητας (Δαλκαβούκης

2005). Ως ακολούθως, ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούσαν και οι δύο οικισμοί, προκειμένου να αντιπαραβληθούν με τους «άλλους» ήταν και είναι και το δρώμενο του *Μπαμπούσιαρου* ή *Μπομποσιάρη*, αλλά και οι χοροί που το συνοδεύουν. Τα πολιτισμικά αυτά στοιχεία χρησιμοποιούνται και από τις δύο υπό μελέτη κοινότητες του βορείου Έβρου ως μέσο διαφοροποίησης μεταξύ τους. Καθώς ο χορός λειτουργεί ως ένα «προϊόν», το οποίο μπορεί εύκολα να μεταπλαστεί και να χειραγωγηθεί (Λουτζάκη 2004), οι δύο κοινότητες τον αξιοποιούν προκειμένου να δημιουργήσουν μια ιδιαίτερη χορευτική φυσιογνωμία και να διαμορφώσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα.

Συμπερασματικά, και οι δύο αυτές αρβανίτικες κοινότητες τελούν το δρώμενο του *Μπαμπούσιαρου* ή *Μπομποσιάρη* με το ίδιο ακριβώς τυπικό, με τον ίδιο σκοπό και με το ίδιο χορευτικό ρεπερτόριο. Εντούτοις, εμφανίζουν ορισμένες διαφοροποιήσεις στο ντύσιμο και στην ονομασία του δρωμένου, αλλά και στους χορούς που το συνοδεύουν, προκειμένου να διαμορφώσουν και να προβάλουν την ιδιαίτερη χορευτική και πολιτισμική τους ταυτότητα. Όπως επισημαίνει ο Wolf (1982), «...σε δεδομένες περιστάσεις οι άνθρωποι, ως δρώντα υποκείμενα, ενεργοποιούν ιδέες και πολιτισμικές πρακτικές τις οποίες διαχειρίζονται ανάλογα, τις αναδιαμορφώνουν και τις αναδημιουργούν...». Οι άνθρωποι δηλαδή, «... επιλέγουν και αναπτύσσουν στρατηγικές με τις οποίες υιοθετούν, χειραγωγούν ή αμφισβητούν σύμβολα και αλλάζουν το νόημά τους προσωρινά ή μόνιμα...» (Μάνος 2004). Μια από αυτές τις πρακτικές και στρατηγικές αποτελεί και η διαδικασία συγκρότησης της ταυτότητας μέσα από τη χρήση συμβόλων όπως είναι ο χορός, καθώς ο χορός μπορεί να εξωτερικεύει συγκεκριμένο περιεχόμενο και αφηρημένες έννοιες (Koutsouba 1991, 1997, Κουτσούμπα 2002, Lange 1981, Φιλίππιδου 2011).

Ωστόσο, παρόλο που προβάλουν το «διαφορετικό» της ταυτότητάς τους δε θα μπορούσε να αγνοηθεί το γεγονός ότι οι κοινότητες αυτές παρουσιάζουν κυρίως ομοιότητες, μια και ανήκουν στην ίδια εθνο-πολιτισμική ομάδα. Αυτός είναι ένας παράγοντας ιδιαίτερα σημαντικός και για τις δύο υπό μελέτη κοινότητες, καθώς όπως προειπώθηκε, ο τόπος λειτουργεί ως χαρακτηριστικό μιας κοινωνικής ομάδας. Έτσι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο τόπος, από τη μία διαχωρίζει τους Αρβανίτες του βορείου Έβρου μια και συνιστούν διακριτές κοινότητες μέσα στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους και, από την άλλη, τους ενώνει, καθώς έχουν ένα κοινό σημείο αναφοράς και αυτό δεν είναι άλλο από τον τόπο προέλευσής τους, το Μεγάλο Ζαλούφι της τουρκικής Θράκης.

Ως ακολούθως, οι αρβανίτικες κοινότητες του Ρηγίου και του Νέου Χειμωνίου, παρά την «αντιπαράθεσή» τους, πάντοτε απένειμαν διαφορετική ερμηνεία στην έννοια του «εμείς». Μολονότι λοιπόν μέσα στο εσωτερικό της κοινότητάς τους και με σημείο αναφοράς το χορευτικό δρώμενο του *Μπαμπούσιαρου* ή *Μπομποσιάρη* συγκροτούν ξεχωριστές ομάδες και «αντιμάχονται» στο πλαίσιο του δίπολου «εμείς»/«άλλοι», μπροστά στον κίνδυνο κάποιας «εξωτερικής απειλής», ενσωματώνονται και αποτελούν μια συλλογική οντότητα, χρησιμοποιώντας την κοινή πολιτισμική τους ταυτότητα, την αρβανίτικη, ως στοιχείο διαφοροποίησης από τους «άλλους», τους «ξένους», τους «μη Αρβανίτες» (Φιλίππιδου κ.ά. 2007). Άλλωστε, θεωρούν τους εαυτούς τους πρώτα από όλα Αρβανίτες και έπειτα «Σαρακιώτες» ή «Ουρουμπεώτες».

Κατά συνέπεια, από τη μία πλευρά μεταχειρίζονται τον όρο «εμείς» για να δείξουν ότι αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο σε σχέση με τους «άλλους» Αρβανίτες της περιοχής του Έβρου και, από την άλλη, η χρησιμοποίηση του «εμείς» γίνεται προκειμένου να διευκρινιστεί η διαφορετικότητα μεταξύ «Σαρακιωτών» και «Ουρουμπεωτών», η οποία εντοπίζεται στον χώρο διαμονής τους. Με άλλα λόγια, «η έννοια του «εμείς και οι άλλοι» σε μια διαπραγμάτευση της κοινωνικής ταυτότητας επεκτείνεται ή στενεύει ανάλογα με τη σημασία της» (Αλεξάκης 2001α, Αλεξάκης 2001β).

Εν κατακλείδι, οι Αρβανίτες του βορείου Έβρου και συγκεκριμένα οι κοινότητες του Ρηγίου και του Νέου Χειμωνίου, στο πλαίσιο των εσωτερικών αντιπαράθεσεων με βάση το δίπολο «εαυτός» και «άλλος», αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο την ταυτότητά τους. Έτσι, σε τοπικό επίπεδο και διαμέσου του χορευτικού δρωμένου του *Μπαμπούσιαρου* ή *Μπομποσιάρη*, προβάλουν δύο ταυτότητες, μία κοινή και μία διαφορετική ταυτότητα. Με αυτόν τον τρόπο, συγκροτούν από τη μια ξεχωριστές ομάδες και από την άλλη, χρησιμοποιούν την κοινή πολιτισμική τους ταυτότητα, ως στοιχείο διαφοροποίησης από τους «άλλους», δηλαδή από τους «ξένους», τους μη Αρβανίτες. Επομένως, οι Αρβανίτες του βορείου Έβρου, αντιλαμβάνονται και βιώνουν με ιδιαίτερο τρόπο τις διαδικασίες μέσω των οποίων δημιουργείται και βιώνεται η ταυτότητα και η ετερότητα, με αποτέλεσμα η διαδικασία συγκρότησης της τοπικής πολιτισμικής τους ταυτότητας να εμφανίζεται ρευστή και μη καθορισμένη. Η ταυτότητά τους εξαρτάται από τους όρους και το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και εμφανίζεται ως αντικείμενο επιλογής και διαχείρισης από τους ίδιους τους κατοίκους των κοινοτήτων του Ρηγίου και του Νέου Χειμωνίου.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Αγγελόπουλος, Γ. (1997). Εθνοτικές ομάδες και ταυτότητες. Οι όροι, η εξέλιξη της σημασίας και του περιεχομένου τους. Σύγχρονα Θέματα. Τεύχ. 63, σελ. 18-25.
- Αλεξάκης, Π.Ελ. (2001α). «Εμείς και οι άλλοι». Εθνοϊστορικές προσεγγίσεις στα περιηγητικά κείμενα για τη Μάνη. Σε: Αλεξάκης, Ελ.Π., Ταυτότητες και Ετερότητες. Σύμβολα, Συγγένεια, Κοινότητα στην Ελλάδα-Βαλκάνια, Αθήνα: Δωδώνη, σελ. 129-165.
- Αλεξάκης, Π.Ελ. (2001β). Η διαπραγμάτευση της συλλογικής ταυτότητας στους Έλληνες Βλάχους του Κεφαλόβρυσου (Μετζιτιέ) Πωγωνίου. Σε: Αλεξάκης, Ελ.Π., Ταυτότητες και Ετερότητες. Σύμβολα, Συγγένεια, Κοινότητα στην Ελλάδα-Βαλκάνια. Αθήνα: Δωδώνη, σελ. 164-180
- Βρύζας, Κ. (1997). Παγκόσμια Επικοινωνία και Πολιτισμικές Ταυτότητες. Αθήνα: Gutenberg.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (1997). Πολιτισμός και Εθνογραφία. Από το Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (2003). Εννοιολογήσεις του «εαυτού» και του «άλλου». Ζητήματα ταυτότητας στη σύγχρονη ανθρωπολογική θεωρία. Σε: Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (Επιμ), Εαυτός και «Άλλος». Εννοιολογήσεις Ταυτότητες και Πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο. Αθήνα: Gutenberg.
- Δαλκαβούκης, Β. (2005). Η Πένα και η Γκλίτσα. Εθνοτική και Εθνοτοπική Ταυτότητα στο Ζαγόρι τον 20ο αιώνα. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Φιλίππιδου, Φ.Ε., Κουτσούμπα, Ι.Μ., Τυροβολά, Κ.Β. (2007). Το χορευτικό δρώμενο του Μπέη και οι ταυτοτικές του συνιστώσες του στη Νέα Βύσσα Έβρου. Σε: Πρακτικά 15ου Διεθνές Συνεδρίου Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Κομοτηνή: ΤΕΦΑΑ ΔΠΘ, σελ. 2.
- Φιλίππιδου, Φ.Ε., Κουτσούμπα, Ι.Μ., Τυροβολά, Κ.Β. (2008-2010). Ταυτότητες και ετερότητες στο χορευτικό δρώμενο του Μπέη στη Νέα Βύσσα Έβρου. Εθνολογία. Τόμος 14, σελ. 119-154.
- Φιλίππιδου, Ε. (2011). Χορός και ταυτοτική αναζήτηση: Τακτικές επιπολιτισμού και επαναφυλετισμού των Γκαγκαβούζηδων στην Οινόη Έβρου. (Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή). Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Φιλίππιδου, Ε., Κουτσούμπα, Μ., Τυροβολά, Β. (2013). Διαπλέκοντας το χορό, το δρώμενο και την ταυτότητα: Ο χορός του «κ'να» ως σημείο αναφοράς για τη διαμόρφωση της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας στην περιοχή του Έβρου. Επιστήμη του Χορού, Τόμος 6, σελ. 19-40. Διαθέσιμο: <http://www.elepex.gr/images/stories/ektostomos/filippidou-kna-full-text-gr.pdf>.
- Φιλίππιδου, Ε., Κουτσούμπα, Μ., Τυροβολά, Β. (2015). Το χορευτικό Δρώμενο του «Ντεβέ γκιουνιού» (καμήλα) και οι ταυτοτικές συνιστώσες του στην περιοχή της Ορεστιάδας του Έβρου. Σε: Proceedings of the 40th World Congress on Dance Research (cd-rom). Αθήνα: CID. Διαθέσιμο: http://cid-portal.org/cdr/athens2015/cloud/Congress_Projects_of_Participants/Ms.%20Eleni%20Filipidou_GREECE/
- Φιλίππιδου, Ε. (2019). Διασχίζοντας τα σύνορα, ενώνοντας τους ανθρώπους. Κυβερνητική προσέγγιση του χορού στο γαμήλιο θρακικό δρώμενο του «Κ'να» σε Ελλάδα και Τουρκία. (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή). Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. .
- Hirschon-Φιλίππιακη, R. (1993). Μνήμη και ταυτότητα. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες της Κοκκινιάς. Σε: Παπαταξιάρχης, Ε., Παραδέλλης, Θ. (Επιμ), Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην Κοινωνική Ιστορία της νεότερης Ελλάδας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σελ. 327-356.
- Hobsbawm, E.J. (1994). Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι Σήμερα: Πρόγραμμα, Μύθος, Πραγματικότητα (1990 πρώτη αγγλική εκδ.). (μτφρ. Χ. Νάντρις). Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου-Μ. Καρδαμίτσα.
- Καφετζής, Π. (1998). Μια θεωρητική προσέγγιση της ξενοφοβίας. Σε: Μιχαλοπούλου, Α., Τσάρτας, Π., Γιαννησοπούλου, Μ., Καφετζής, Π., Μανώλογλου, Ε. (Επιμ), Μακεδονία και Βαλκάνια, Ξενοφοβία και Ανάπτυξη. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε., σελ. 171-222.
- Κουτσούμπα, Μ. (2000). Η έννοια και η ανάλυση της μορφής του χορού. Εθνολογία, 6-7, 273-307.

- Κουτσούμπα, Ι.Μ. (2002). Πολιτισμική ταυτότητα και χορός: Μια πρώτη προσέγγιση. Σε: Η Τέχνη του Χορού Σήμερα: Εκπαίδευση, Παραγωγή, Παράσταση, Πρακτικά Συνεδρίου Έντεχνου Χορού. Αθήνα: Σύνδεσμος Υποτρόφων Κοινωφελούς Ιδρύματος Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, σελ. 17-24.
- Κουτσούμπα, Ι.Μ. (2005). Σημειογραφία της Χορευτικής Κίνησης. Το Πέρασμα από την Προϊστορία στην Ιστορία του Χορού. Αθήνα: Προπομπός.
- Κυριακίδου-Νέστορος, Α. (1981). Λαογραφία και Ανθρωπιστικές Σπουδές. Θεσσαλονίκη: Χωρίς Έκδοση.
- Κυριακίδου-Νέστορος, Α. (1993). Προφορική Ιστορία και Λαογραφία. Λαογραφικά Μελετήματα ΙΙ. Αθήνα: Πορεία.
- Κωνσταντοπούλου, Χ. (2000). Εισαγωγή: Αναφορά στην έννοια και στις όψεις των σύγχρονων αποκλεισμών. Σε: Κωνσταντοπούλου, Χ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., Γερμανός, Δ., Οικονόμου, Θ. (Επιμ), «Εμείς» και οι «Άλλοι». Αναφορά στις Τάσεις και στα Σύμβολα. Αθήνα: Τυποθήκη- Γ. Δαρδανός, ΕΚΚΕ, σελ. 11-30.
- Λουτζάκη, Ρ. (1983-85). Ο γάμος ως χορευτικό δρώμενο. Η περίπτωση των προσφύγων της Ανατολικής Ρωμυλίας στο Μικρό Μοναστήρι Μακεδονίας. Εθνογραφικά. Τόμος 4-5, σελ. 143-176.
- Λουτζάκη, Ρ. (2004). Επιτελεστικές διαδικασίες και χορευτικές στρατηγικές στη μορφοποίηση της χορευτικής ταυτότητας. Σε: Αυδίκος, Ε., Ρ. Λουτζάκη, Ρ., Παπακώστας, Χρ. (Επιμ.), Χορευτικά Ετερόκλητα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 111-138.
- Λυδάκη, Α. (2001). Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μάνος, Ι. (2004). Ο χώρος ως μέσο για τη συγκρότηση και διαπραγμάτευση της ταυτότητας στην περιοχή της Φλώρινας. Σε: Αυδίκος, Ε., Λουτζάκη, Ρ., Παπακώστας, Χρ. (Επιμ), Χορευτικά Ετερόκλητα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 51-71.
- Ογκουρτσάφ, Π.Α. (1983). Συγκριτική-ιστορική μέθοδος. Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: Ακάδημος, σελ. 298-299.
- Thomas, J., Nelson, J. K. (2003). Μέθοδοι Έρευνας στη Φυσική Δραστηριότητα Ι & ΙΙ (επιμ. Ελλ. έκδ. Κ. Καρτερολιώτης). Αθήνα: Ιατρικές εκδόσεις Πασχαλίδη.
- Thompson, P. (2002). Φωνές από το Παρελθόν: Προφορική Ιστορία. Αθήνα: Πλέθρον.
- Τρακασοπούλου-Σαλακίδου, Ε. (1998). Προτομή Διονύσου από τη Δράμα. Σε: Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός, Πρακτικά Β΄ Επιστημονικής Συνάντησης. Τόμος 1. Δράμα: Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής και Τουριστικής Ανάπτυξης. σελ. 169-182.
- Τυροβολά, Κ.Β. (1994). Ο Χορός «στα τρία» στην Ελλάδα. Δομική-Μορφολογική και Τυπολογική Προσέγγιση. (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή). Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα..
- Τυροβολά, Κ.Β. (2001). Ο Ελληνικός Χορός: Μια Διαφορετική Προσέγγιση. Αθήνα: Gutenberg.
- Τυροβολά, Β. (2010). Φορμαλισμός και μορφολογία. Η εννοιολογική οπτική και η μεθοδολογική χρήση τους στην προσέγγιση και την ανάλυση της μορφής του ορού. Σε: Δήμας, Η., Τυροβολά, Β., Κουτσούμπα, Μ. Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός. Θεωρήσεις για το Λόγο, τη Γραφή και τη Διδασκαλία του. Αθήνα: Αυτοέκδοση, σελ. 127-178.

II. Ξενόγλωσση

- Balibar, E. (1991). Es gibt keinen staat in Europa: Racism and politics in Europe today. New Left Review. No. 186, pp. 5-19.
- de Vos, G., Romanucci-Ross, L. (1982). Ethnicity: Vessel of meaning and emblem of contrast. In: de Vos, G., Romanucci-Ross, L. (Eds), Ethnic Identity: Cultural Continuities and Change. Chicago: Chicago University Press, pp. 363-390
- Giurchescu, A., Torp, L. (1991). Theory and methods in dance research: A European approach to the holistic study of dance. Yearbook for Traditional Music. Vol. 23, pp. 1-10.
- Kaeppler, A.L. (1999). The mystique of fieldwork. In: Buckland, T.J. (Ed.), Dance in the Field. Theory, Methods and Issues in Dance Ethnography. London: Macmillan Press, pp. 13-25.

- Koutsouba, M. (1991). The Greek dance groups of Plaka: A case of “airport art”. (Unpublished M.A. dissertation). Dance Department, University of Surrey, UK.
- Koutsouba, M. (1997). Plurality in motion: Dance and cultural identity on the Greek Ionian Island of Lefkada. (Unpublished Ph.D. thesis). Music Department, Goldsmiths College, London.
- Lange, R. (1981). Semiotics and dance. *Dance Studies*. Vol. 5, pp. 13-21.
- Sklar, D. (1991). On dance Ethnography. *CORD, Dance Research Journal*. Vol. 23, No. 1, pp. 6-10.
- Wolf, E.R. (1982). *Europe and the People Without History*. Berkeley: University of California Press.
- van Gennep, Ar. (1960). *The Rites of Passage*. London: Routledge.

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ «ΜΠΕΗ» ΣΤΗ ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ

Διαμαντής Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Μπέης είναι ένα λαογραφικό έθιμο της Νέας Βύσσας, που έχει τις ρίζες του στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και αναβιώνει με επιτυχία κάθε αποκριά μέχρι και σήμερα. Το έθιμο οφείλει το όνομά του στον τίτλο ανώτερου Τούρκου διοικητικού αξιωματούχου (Bey – Μπέης στα ελληνικά) μιας γεωγραφικής περιοχής. Σύμφωνα πάντα με την παράδοση, οι υπόδουλοι Έλληνες της Θράκης για μια μόνο μέρα μπορούσαν να κάνουν ό,τι ήθελαν τους Τούρκους. Η μέρα αυτή ήταν κατά την περίοδο του Τριωδίου (της Αποκριάς) και πιο συγκεκριμένα η Δευτέρα μετά την Κυριακή της τυρινής αποκριάς. Από νωρίς το πρωί ο Μπέης συνοδευόμενος από την ακολουθία του περιοδεύει από γειτονιά σε γειτονιά μέσα στην κωμόπολη της Νέας Βύσσας, προκειμένου να εισπράξει τον φόρο από τους υπόδουλους Έλληνες. Αφού ολοκληρωθεί η περιοδεία, ο Μπέης πάνω στο άρμα του έρχεται στην κεντρική πλατεία της Νέας Βύσσας για να γίνει η σπορά και το όργωμα. Εν συνεχεία, μαζεύονται όλοι οι κάτοικοι και αναποδογυρίζουν τον Μπέη και στο τέλος γίνεται η εκλογή του Μπέη της επόμενης χρονιάς και ακολουθεί χορός για όλο τον κόσμο. Το έθιμο δεν έχει μόνο συμβολικό ούτε αποκριάτικο χαρακτήρα, αλλά σχετίζεται και με την προαγωγή της βλάστησης για την νέα χρονιά.

Λέξεις κλειδιά: Νέα Βύσσα, έθιμο της Θράκης, Μπέης, Απόκριες

Εισαγωγή

Η Νέα Βύσσα αποτελεί τη βορειότερη κωμόπολη της Ελλάδας. Είναι μια πεδινή, εύφορη κωμόπολη που βρίσκεται 12 χιλιόμετρα βόρεια της Ορεστιάδας. Διοικητικά υπάγεται στον Δήμο Ορεστιάδας και αποτελεί έδρα της Δημοτικής Ενότητας Βύσσας, που περιλαμβάνει και τους όμορους οικισμούς Καβύλη, Στέρνα, Ρίζια και Καστανιές. Ο πληθυσμός της Νέας Βύσσας ανέρχεται στους 2805 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Δημιουργήθηκε το 1923, όταν με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης, οι Έλληνες κάτοικοι του Βοσνοχωρίου (Bosnaköy) αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους και να μετακινηθούν 4 χιλιόμετρα νοτιότερα στο Αχυροχώρι (Ahičköy) και αντίστοιχα οι Τούρκοι κάτοικοι του Ahičköy ακολούθησαν το αντίθετο δρομολόγιο (Μυρτσίδης & Μυρτσίδης 2019). Οι περίπου 5.000 Έλληνες του Βοσνοχωρίου μαζί με τα προσωπικά τους αντικείμενα μετέφεραν και τα ήθη και έθιμα τους (Μυρτσίδης & Μυρτσίδης 2016).

Το έθιμο του «Μπέη» αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα έθιμα το οποίο τελούνταν με διάφορες παραλλαγές στην περιοχή τόσο της ανατολικής όσο και της δυτικής Θράκης κατά την περίοδο της αποκριάς. Άλλες ονομασίες του εθίμου είναι «Κιοπέκ Μπέης», «Καλόγερος» και «Βασιλιάς» (Πετράκη 2004). Το θρακικό δρώμενο του «Μπέη» το οποίο ανήκει στον κύκλο των εθίμων της αποκριάς, συνοδεύεται από ένα σύνολο χορών και σχετίζεται με την ευφορία της γης (Φιλιππίδου 2008). Η ονομασία Μπέης προέρχεται από την περίοδο της Τουρκοκρατίας και ο Μπέης την εποχή εκείνη ήταν Τούρκος αξιωματούχος που διοικούσε μια περιοχή και (Γιαννακάκης 1958) ζούσε όπως ένας Αγάς. Ο Ροδόινος αναφέρει ότι η λέξη Μπέης προήλθε από τη λέξη άρχοντας των αγώνων, προς κολακεία των Τούρκων κατακτητών για να σεβαστούν το έθιμο (Κυρκούδης 2002).

Το έθιμο περιέχει και στοιχεία από την λατρεία του θεού Διονύσου και τις ορφικές γιορτές (Ξεπαδάκος 2009, Galanis 2013). Άλλωστε ο θεός Διόνυσος είχε καταγωγή από την περιοχή της Θράκης. Επίσης, το έθιμο έχει έντονο σατυρικό – χιουμοριστικό χαρακτήρα (Πετράκη 2004) με θεατρικά στοιχεία και μεταμφιέσεις και συνδυάζεται με το γλέντι και τη διασκέδαση την περίοδο της Αποκριάς, πριν από την έναρξη της νηστείας της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Ο πρώτος που αναφέρει για τα έθιμα της Τυρινής Δευτέρας είναι ο Θρακιώτης ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός στο έργο του με τίτλο «Οι καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη» το 1888, ενώ ο λαογράφος Ρωμαίος υποστηρίζει ότι το γονιμικό

αυτό έθιμο είναι λαϊκό δρώμενο, που κατάφερε να διατηρηθεί από την προδιονυσιακή εποχή (Κυρκούδης 2002). Τέλος, σύμφωνα με τον Μητροπολίτη Διδυμοτείχου Σωφρόνιο Β΄ το έθιμο ξεκινά το 1565 (Λιγούδης 2018).

Το έθιμο του Μπέη στη Νέα Βύσσα θα μπορούσε να διαχωριστεί σε 3 κύριες χρονικές περιόδους:

1. Περίοδος της Τουρκοκρατίας
2. Από το 1923 έως το 2000
3. Από το 2009 έως και σήμερα

Η περίοδος της Τουρκοκρατίας

Κατά την μακρά περίοδο της Τουρκοκρατίας στην Ανατολική Θράκη, οι υπόδουλοι Έλληνες δεν μπορούσαν να συγκεντρώνονται και να συνομιλούν. Μετά από πολλές προσπάθειες, οι Τούρκοι επέτρεψαν στους Έλληνες μια μέρα τον χρόνο να μπορούν να συγκεντρώνονται και να ομιλούν ελεύθερα. Σύμφωνα με τον Σαράντη Σαραντίδη, η μέρα αυτή ήταν κατά την περίοδο της αποκριάς και λάμβανε χώρα το έθιμο του Μπέη, το οποίο αποτελούσε σημείο αναφοράς κατά τη διάρκεια του έτους για τους Χριστιανούς, οι οποίοι κατά την τέλεση του εθίμου όχι μόνο κατάφερναν να συγκεντρωθούν και να συζητήσουν, αλλά σταδιακά μπορούσαν να σατιρίσουν και να πειράξουν τους Τούρκους κατακτητές, με «τον δαρμό» να έχει τη δικιά του ιδιαίτερη σημασία (Galanis 2013). Επίσης, το έθιμο περιέχει και στοιχεία «μαγείας» όπως και τα περισσότερα έθιμα της αγροτικής αποκριάς (Galanis 2013), καθώς μέσω του χορευτικού εθίμου του «Μπέη» οι γεωργοί αποσκοπούσαν στον εξαγνισμό των πνευμάτων (Φιλιππίδου κ.ά. 2010) ώστε να βοηθήσουν τη γη και να εξασφαλιστεί μια καλή και παραγωγική χρονιά.

Το έθιμο του Μπέη στη Βύσσα (Bosnaköy) είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδα, μέσω του εθίμου οι Έλληνες κάτοικοι του Bosnaköy συγκέντρωσαν χρήματα τα οποία έδιναν στους άπορους Έλληνες της περιοχής. Ακόμη, σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες των γηραιότερων κατοίκων κατά την τέλεση του εθίμου το 1821, μπόρεσαν να μεταφερθούν κρυφά πολεμοφόδια και χρήματα για την ενίσχυση του απελευθερωτικού αγώνα κατά των Τούρκων στη Μολδοβλαχία (Δήμος Βύσσας 2008). Άλλωστε από το Bosnaköy είχε καταγωγή ο ήρωας της επανάστασης του 1821 Καραγιώργης, ο οποίος πολέμησε στη Μολδοβλαχία και στη συνέχεια στη Στερεά Ελλάδα. Ακόμη, σύμφωνα με την Φιλιππίδου (2008) υπάρχουν αναφορές κατοίκων της Νέας Βύσσας πως κατά το έθιμο του Μπέη διασκεδάζαν - ένιωθαν ευχαρίστηση και οι Τούρκοι, βλέποντας τον Τούρκο Μπέη να χτυπά τον Έλληνα ραγιά, δίνοντας έτσι απλόχερα λεφτά, τα οποία χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι για να οργανωθούν και για να υποστηρίξουν την επανάσταση (Δήμος Βύσσας 2008).

Το έθιμο συνέχισε να τελείται και μετά την απελευθέρωση της Θράκης από Τούρκους, ωστόσο ο χαρακτήρας του ήταν πλέον περισσότερο χιουμοριστικός – σατιρικός.

Η 2^η περίοδος

Όπως προαναφέρθηκε μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης, οι Έλληνες κάτοικοι του Bosnaköy μετακινήθηκαν δυτικότερα στη Νέα Βύσσα. Οι κάτοικοι μετέφεραν και τα έθιμά τους, όπως και το έθιμο του Μπέη. Το έθιμο λάμβανε χώρα την Δευτέρα μετά την 2^η Κυριακή της αποκριάς (Κυριακή της τυρινής) (Φιλιππίδου κ.ά. 2012, Galanis 2013). Σύμφωνα με την Αναστασία Χατζηαγγελίδου, η διοργάνωση του Μπέη γινόταν μεμονωμένα από παρέες και δεν την αναλάμβανε κάποιος συγκεκριμένος φορέας.

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του Μπέη στη Νέα Βύσσα

Οι συνεχείς πλημμύρες του ποταμού Έβρου δημιουργούσαν σοβαρά προβλήματα στους κατοίκους της κωμόπολης και των υπόλοιπων παραποτάμιων οικισμών (Χειμώνιο, Σαγήνη, Οινόη, Σοφικό). Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδα, το 1932, στη Νέα Βύσσα, δύο νέες γυναίκες βρήκαν τραγικό θάνατο λόγω των πλυμμηρών. Για να γλιτώσουν από το φαινόμενο αυτό, οι περισσότεροι κάτοικοι της Νέας Βύσσας –μεταξύ των οποίων και η οικογένεια του Διαμαντή Μυρτσίδα- αναγκάστηκαν να αφήσουν τα σπίτια τους και να μεταφερθούν στον λόφο, όπου και δημιουργήθηκε η συνοικία της Άνω Βύσσας (γνωστή ως «Μπαϊρι») (Μυρτσίδης & Μυρτσίδης 2019). Έτσι, από την δεκαετία του 1930 μέχρι τις αρχές του 2000, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα χωριά του Βορείου Έβρου όπου υπήρχε ένας Μπέης κατά την τέλεση του εθίμου, στη Νέα Βύσσα υπήρχαν δύο «Μπέηδες» της Άνω και της Κάτω Βύσσας αντίστοιχα.

Η επιλογή του νέου Μπέη ήταν τυχαία, ωστόσο ο Μπέης έπρεπε να είναι έγγαμος και να έχει παιδιά.

Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδα, οι υποψήφιοι της επόμενης χρονιάς τραβούσαν λαχνό. Οι προετοιμασίες ξεκινούσαν από την προηγούμενη χρονιά. Ειδικότερα, ο νέος Μπέης όφειλε να οργανώσει μια επιτροπή, η οποία τον συνόδευε στην περιοδεία του και είχε τις δικές του «κοκόνες», δηλαδή άντρες που είχαν μεταμφιεστεί σε γυναίκες (Εικόνα 1). Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι το έθιμο έχει και σατυρικό χαρακτήρα.

Εικόνα 1. «Κοκόνες» στον Μπέη της Κάτω Βύσσας τη δεκαετία του 1980
(Πηγή: Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής»).

Ακόμη, ο Μπέης έπρεπε να βρει βοϊδάμαξα και μουσικούς οργανοπαίχτες, οι οποίοι τον συνόδευαν σε όλη την περιοδεία του. Επίσης, έπρεπε να έρθει σε επικοινωνία με τους καταστηματάρχες της Νέας Βύσσας, ενώ σημαντικό ρόλο είχε και η «Μπέαινα», η γυναίκα του δηλαδή, η οποία έπρεπε να συντονίσει τις γυναίκες που θα συμμετείχαν στο έθιμο. Ο Μπέης, φορούσε ψάθινο καπέλο, φορούσε κάπα και κάπνιζε ναργιλέ. Είχε κομπολόι και στο χέρι κρατούσε την τοπούζα (Εικόνα 2).

Εικόνα 2. Ο Μπέης της Άνω Βύσσας Σάββας Παρασκευαΐδης μαζί με τη σύζυγό του κατά τη δεκαετία του 1990
(Πηγή: Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής»).

Η ημέρα του Μπέη

Τη Δευτέρα το πρωί ο Μπέης ξεκινούσε με την περιοδεία του αρχίζοντας από τα καταστήματα της Νέας Βύσσας. Εκεί ο Μπέης και η συνοδεία του έτρωγαν, έπιναν και χόρευαν. Στη συνέχεια, ο Μπέης μαζί με τη συνοδεία του τραγουδώντας, χορεύοντας και μοιράζοντας ευχές γυρνούσαν από το πρωί σε κάθε γειτονιά και σε κάθε σπίτι της Νέας Βύσσας (Δήμος Βύσσας 2008). Το κάρο σταματούσε μπροστά στο σοκάκι της αυλής του σπιτιού, ο Μπέης και η συνοδεία του έπιναν κρασί, χόρευαν (συνήθως συρτούς χορούς) και έδιναν ευχές για καλή σοδειά (Μαυροπούλου 1956) και καλή χρονιά. Ο νοικοκύρης του

σπιτιού έδινε λεφτά, ενώ η νοικοκυρά έδινε στον Μπέη ένα πιάτο αλεύρι, λίγα αυγά από τις κότες του σπιτιού και σιτάρι ή καλαμπόκι ή σκουπόσπορο. Οι κοκόνες έπαιρναν τα προϊόντα αυτά και τα τοποθετούσαν πάνω στο κάρο. Έπειτα, ο Μπέης σηκωνόταν και πετούσε από το τελάρο μερικές «χούχτες» καλαμπόκι ή σιτάρι στην αυλή του σπιτιού δίνοντας ευχές για καλή χρονιά, καλή σοδιά, καλό «μπερεκέτι», χαρές και ευχές για τα ζώα (Φιλιππίδου 2008). Στη συνέχεια, ο Μπέης κατευθυνόταν στο επόμενο σπίτι.

Στον δρόμο για το επόμενο σπίτι ο Μπέης χρησιμοποιούσε την τοπούζα για να «δικάσει» και να τιμωρήσει τους κατοίκους (Μαχαιροπούλου 2006, Galanis 2013), σατιρίζοντας έτσι τον Τούρκο δικαστή. Ειδικότερα, η συνοδεία του Μπέη αναποδογύριζε τους κατοίκους που συναντούσαν στον δρόμο και έπειτα ο Μπέης τους χτυπούσε με την τοπούζα στα πόδια για να τους τιμωρήσει. Επιπλέον, ο Μπέης τους έβαζε χρηματικό πρόστιμο (Φιλιππίδου 2008).

Η τελευταία φάση του εθίμου χαρακτηρίζεται από την πάνδημη συμμετοχή (Φιλιππίδου κ.ά. 2012). Πιο συγκεκριμένα, αργά το απόγευμα, μετά το γύρισμα ο Μπέης της Κάτω Βύσσας πήγαινε στην πλατεία Δημοκρατίας, όπου ήταν συγκεντρωμένοι οι κάτοικοι της Νέας Βύσσας, όπως συνέβαινε και στα υπόλοιπα χωριά που τελούν το έθιμο (Galanis 2013). Από την άλλη, ο Μπέης της Άνω Βύσσας και η συνοδεία του κατέληγαν στο γήπεδο της Νέας Βύσσας και όχι στην πλατεία της Άνω Βύσσας. Οι δε γυναίκες της Νέας Βύσσας συμμετείχαν στο έθιμο φορώντας τα «Νυφκάτα» ρούχα, δηλαδή το πιο επίσημο ένδυμα που διέθεταν (Φιλιππίδου κ.ά. 2012). Ο Μπέης έριχνε από τον τενεκέ σιτηρά και καραμέλες μοιράζοντας ευχές για καλή χρονιά και καλή σοδιά. Στη συνέχεια κατέβαινε από το κάρο, μετρούσε τα βήματα και όργωνε εικονικά σαν να είναι χωράφι (Φιλιππίδου 2008). Ωστόσο, αντί για ζώα δύο άντρες από τη συνοδεία του ήταν δεμένοι με το αλέτρι, τονίζοντας και παράλληλα σατιρίζοντας έτσι τον Τούρκικό ζυγό. Έπειτα, ακολουθούσε το ριζιμο του Μπέη, συμβολίζοντας το «γκρέμισμα της εξουσίας» (Μαχαιροπούλου 2006) και στη συνέχεια η εκλογή του Μπέη της επόμενης χρονιάς (Μαυροπούλου 1956). Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσιδή ακολουθούσε «παλαίστρα» μεταξύ των νεαρών παλικαριών της Νέας Βύσσας. Οι νικητές έπαιρναν βραβείο από τα χρήματα που μαζεύτηκαν από την γύρα του Μπέη. Μετά την παλαίστρα, ακολουθούσε χορός του παλιού και του νέου Μπέη και στη συνέχεια για τις συζύγους τους και τέλος ανοιχτός χορός για όλους τους κατοίκους μέχρι αργά το βράδυ. Το γλέντι συνεχιζόταν σε ταβέρνες της Νέας Βύσσας μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες.

Εικόνα 3. Ο Μπέης της Κάτω Βύσσας Δημήτρης Σακιζλής στην πλατεία Δημοκρατίας κατά τη δεκαετία του 1990 (Πηγή: Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής»).

Πέρα από τις απόκριες το έθιμο αυτό, περιελάμβανε ως προέκταση την παλαίστρα ανήμερα της εορτής του Αγίου Γεωργίου (Φιλιππίδου κ.ά. 2010), του πολιούχου της Ν. Βύσσας. Η παλαίστρα γινόταν στο γήπεδο ποδοσφαίρου του Ακρίτα Νέας Βύσσας. Στην παλαίστρα λάμβαναν χώρα οι ενήλικες άνδρες αυτή τη φορά. Σύμφωνα με την Αναστασία Χατζηαγγελίδου το μεγάλο δώρο για το νικητή της παλαίστρας ήταν ένα αρνί, ενώ υπήρχαν και μικρότερα δώρα, τα οποία αγόραζε ο Μπέης με τα χρήματα που είχε συγκεντρώσει. Ο Διαμαντής Μυρτσιδής ανέφερε ότι η παλαίστρα της εορτής του Αγίου Γεωργίου

ήταν σημαντικό αθλητικό γεγονός, προσελκύοντας το ενδιαφέρον αθλητών από την Θεσσαλονίκη και τις άλλες πόλεις της βόρειας Ελλάδας οι οποίοι ερχόταν στη Νέα Βύσσα για να λάβουν μέρος στην παλαιίστρα. Με το τέλος της παλαιίστρας ακολουθούσε συρτός χορός για τους παρευρισκομένους άντρες και γυναίκες (Φιλιππίδου κ.ά. 2010).

Ο Μπέης σήμερα

Δυστυχώς λόγω ορισμένων τραγικών συμβάντων που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο της αποκριάς (θάνατος συγγενικών προσώπων του Μπέη) το έθιμο δεν έγινε από το 2000 και μετέπειτα. Ωστόσο, από το 2009 και έπειτα την διοργάνωση – αναβίωση του αποκριάτικου εθίμου ανέλαβε ο πολιτιστικός σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής» σύμφωνα με την Αναστασία Χατζηαγγελίδου. Πλέον, υπάρχει ένας μόνο Μπέης τόσο για την Άνω όσο και την Κάτω Βύσσα και όχι δύο ξεχωριστοί όπως παλαιότερα. Το έθιμο λαμβάνει χώρα όχι τη Δευτέρα, αλλά την Κυριακή είτε της Τυρινής Αποκριάς είτε πριν την Καθαρά Δευτέρα, ενώ δεν διοργανώνεται πλέον η παλαιίστρα. Ο Μπέης δεν κληρώνεται όπως τα παλαιότερα έτη, αντιθέτως ορίζεται, πρέπει ωστόσο να είναι παντρεμένος και να έχει παιδιά. Επίσης, ο πολιτιστικός σύλλογος έχει κατασκευάσει μια ειδική πλατφόρμα, η οποία χρησιμοποιείται αντί για τη βοϊδάμαξα του Μπέη (Εικόνα 4).

Εικόνα 4. Ο Μπέης για το έτος 2019 μοιράζει σπόρους πάνω στην ειδική πλατφόρμα του συλλόγου «Στέφανος Καραθεοδωρής» (Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης).

Οι προετοιμασίες για το έθιμο ξεκινούν εβδομάδες πριν, καθώς ο Μπέης πρέπει να έχει τις δικές του γυναίκες τις κοκόνες που θα τον συνοδέψουν σε όλη τη διαδρομή. Ακόμη, θα πρέπει να ετοιμάσει την πλατφόρμα και να διακοσμήσει, η οποία είναι στολισμένη με τα σύνεργα της εργασίας του Μπέη (π.χ. το 2019 ο Μπέης ήταν ιδιοκτήτης ταβέρνας, έτσι στην πλατφόρμα ήταν κρεμασμένα λουκάνικα). Ακόμη, ο Μπέης σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο και τους καταστηματάρχες της Νέας Βύσσας, θα πρέπει να αγοράσουν κρέατα και αλκοολούχα ποτά. Άλλωστε το έθιμο γίνεται την περίοδο της Αποκριάς, η οποία είναι μια περίοδος προετοιμασίας πριν τη νηστεία για το Πάσχα.

Σήμερα, το έθιμο ξεκινά από το πρωί της Κυριακής. Μετά το τέλος της θείας λειτουργίας, ο Μπέης και η συνοδεία του με τη συνοδεία οργανοπαιχτών μαζεύονται έξω από το πολιτιστικό κέντρο της Νέας Βύσσας και ξεκινά ο χορός. Στη συνέχεια η πλατφόρμα του Μπέη ξεκινά την γύρα σε όλη τη Νέα Βύσσα, περνώντας από κάθε γειτονιά και κάθε σπίτι μοιράζοντας ευχές για καλή σοδειά και καλό «Μπερεκέτι» όπως τα παλαιότερα έτη. Αργά το απόγευμα ο Μπέης καταφθάνει στην πλατεία Δημοκρατίας όπου είναι συγκεντρωμένο το πλήθος. Ο Μπέης χρησιμοποιώντας την τοπούζα δικάζει και τιμωρεί τους κατοίκους, με τους πολιτικούς να έχουν την τιμητική τους. Εν συνέχεια, πετά σιτηρά και καραμέλες για τα παιδιά και ακολουθεί το όργωμα με τις κοκόνες (Εικόνα 5).

Εικόνα 5. Ο Μπέης του 2017 οργάνει μαζί με τις κοκόνες (Πηγή: Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής»).

Ακολουθεί ο χορός του Μπέη με τη Μπέαινα και τη συνοδεία τους. Έπεται ανοιχτός χορός για όλους τους κατοίκους και τους παρευρισκόμενους μέχρι αργά το απόγευμα. Τα τελευταία έτη το γλέντι συνεχίζεται το βράδυ σε κέντρο δεξιώσεων της περιοχής αντί για την πλατεία. Στο κέντρο δεξιώσεων ανακοινώνεται στο κοινό ο Μπέης της επόμενης χρονιάς, ο οποίος ορίζεται και δεν κληρώνεται όπως τα προηγούμενα έτη. Ο νέος Μπέης χορεύει μαζί με τον Μπέη του τρέχοντος έτους, ενώ ακολουθεί χορός για όλους μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες της Δευτέρας και το ραντεβού ανανεώνεται για την επόμενη χρονιά.

Επίλογος

Το έθιμο του Μπέη με διάφορες παραλλαγές αναβιώνει και σήμερα σε πολλά χωριά της περιοχής του Βορείου Έβρου. Ο «Μπέης» στη Νέα Βύσσα εξακολουθεί διατηρεί τον παραδοσιακό του χαρακτήρα, σήμερα όμως έχει περισσότερο χιουμοριστική – σατυρική χροιά. Το ενδιαφέρον των κατοίκων της Νέας Βύσσας είναι έντονο και φαίνεται ότι το έθιμο θα εξακολουθήσει να λαμβάνει χώρα και τα επόμενα χρόνια, καθώς αποτελεί σημείο αναφοράς κατά τη διάρκεια του έτους και συνδετικό κρίκο μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος των Βυσσιωτών. Επίσης, σημειώνεται ότι πλήθος κόσμου επισκέπτεται τη Νέα Βύσσα προκειμένου να παρακολουθήσει και να συμμετέχει στο έθιμο του Μπέη (Εικόνα 6).

Εικόνα 6. Οι γυναίκες του Μπέη 2019 με την παραδοσιακή ενδυμασία της Νέας Βύσσας (Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης).

Βιβλιογραφία

- Γιαννακάκης, Γ. (1958). Ο ελληνισμός της Θράκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας. Περιοδικό Θρακικά, Τεύχ. 27, σελ. 5-23. Διαθέσιμο: https://www.he.duth.gr/erg_laog/thrakika/Thrakika29.pdf
- Δήμος Βύσσας (2008). Οδηγός του δήμου και των δημοτικών διαμερισμάτων. Νέα Βύσσα: Δήμος Βύσσας
- Κυρκούδης, Θ. (2002). Η περιοχή του Κυπρίνου στο σταυροδρόμι της Ιστορίας, Δήμος Κυπρίνου.
- Λιγούδης, Π. (2018). Το έθιμο του Μπέη στους Ασβεστάδες, Διαθέσιμο: <https://kastropolites.com/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%B8%CE%B9%CE%BC%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%83-%CE%B1%CF%83%CE%B2%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%B4%CE%B5%CF%83/>
- Μαυροπούλου, Α. (1959). Λαογραφικά. Περιοδικό Θρακικά, Τεύχ. 27, σελ. 261-270.
- Μαχαιροπούλου, Μ. (2006). Το δρώμενο του Μπέη. Διαθέσιμο: http://www.xanthi.ilsp.gr/cultureportalweb/article.php?article_id=148&topic_id=13&level=2&belongs=9&area_id=2&lang=gr
- Μυρτσίδης, Δ., Μυρτσίδης, Χ. (2019). Τα παραδοσιακά καφενεία της Νέας Βύσσας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, 13 - 15 Οκτωβρίου 2017, Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας, σελ. 74-84.
- Μυρτσίδης, Δ., Μυρτσίδης, Χ. (2016). Τεμπελέκια, τα παραδοσιακά κάλαντα της Νέας Βύσσας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, 16 -18 Οκτωβρίου 2015, Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας, σελ. 315-319.
- Πετράκη, Ε. (2004). Εθνολογικό Μουσείο Θράκης. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης. Διαθέσιμο: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/3142/P0003142.pdf?sequence=1>
- Ξεπαδάκος, Γ. (2009). Θράκες, Αθήνα: Ρίζες Ελλήνων Πήγασος Εκδοτική Α.Ε., σελ. 82
- Φιλίππιδου, Ε. (2008). Το χορευτικό δρώμενο του Μπέη. Διαθέσιμο: <http://www.s-kartheodoris.gr/ithi-ethima-neas-byssas/>
- Φιλίππιδου, Ε., Κουτσούμπα, Ι.Μ., Τυροβολά, Β. (2010). Ανακυκλώνοντας την παράδοση: Ο χορός στη Νέα Βύσσα βορείου Έβρου. Αλεξανδρούπολη: Δήμος Βύσσας, σελ. 230.
- Φιλίππιδου, Ε., Κουτσούμπα, Ι.Μ., Τυροβολά, Β. (2012). Χορός και συμβολισμός στο γαμήλιο δρώμενο του «Κ'να» στην κοινότητα της Νέας Βύσσας Έβρου. Κινησιολογία, κεφ. 5ο, σελ. 71 – 73. Διαθέσιμο: https://www.researchgate.net/publication/336317965_Choros_kai_symbolismos_sto_gamelio_dromeno_tou_k'na_sten_koinoteta_tes_Neas_Byssas_Ebrou

II. Ξενόγλωσση

- Galanis, E. (2013). The modern Greek popular theatre as a means of paideia of the Greek people, from the establishment of the Greek state until today. Doctoral Thesis. University of Johannesburg.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ ΚΑΙ Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ

Θεόδωρος Κυρκούδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται η παραδοσιακή φορεσιά του Βόρειου Έβρου καθώς και η αστική ενδυμασία της Αδριανούπολης. Στην παραδοσιακή θρακιώτικη και εβρίτικη κοινωνία, η παραδοσιακή φορεσιά είναι φορέας διαφόρων συμβολισμών και κωδίκων. Γενικά υπάρχουν τρεις τύποι ενδυμασιών: η καθημερινή, η γιορτινή και η νυφιάτικη, του γάμου ή γαμπριάτικη. Επίσης, η ενδυμασία διέφερε ανάλογα με την ηλικία, την περίσταση και την εποχή. Άλλη φορούσαν πριν το γάμο, άλλη μετά, άλλη τους χειμερινούς μήνες και άλλη τους καλοκαιρινούς, όμως η πιο εντυπωσιακή ήταν η νυφική. Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην γυναικεία αστική ενδυμασία της Αδριανούπολης, για την οποία ελάχιστα είναι γνωστά.

Λέξεις κλειδιά: Ενδυμασία βορείου Έβρου, ενδυμασία Αδριανούπολης, παραδοσιακή φορεσιά

Θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε την παραδοσιακή ενδυμασία του Βόρειου Έβρου καθώς και την αστική ενδυμασία της Αδριανούπολης. Είναι η πρώτη φορά που επιχειρείται κάτι τέτοιο γιατί είναι τελείως διαφορετικές: μία αγροτική και μία αστική. Οι βαριοί χειμώνες διαμόρφωσαν τον αγροτικό ενδυματολογικό τύπο από την αρχαιότητα. Αντίθετα στην αστική ενδυμασία της Αδριανούπολης επιβίωσε η βυζαντινή παράδοση των χρυσοποίκιλτων ενδυμάτων που ήταν στολισμένα με κεντητό διάκοσμο.

Ανδρική φορεσιά

Ο τύπος της ανδρικής φορεσιάς στη Θράκη είναι κοινός, ίσως και επειδή οι άνδρες μετακινούντουσαν περισσότερο και έρχονταν σε επαφή συχνότερα με κατοίκους των γύρω περιοχών. (Γιαννακίδου 1995-96). Το ίδιο συνέβαινε και στα γηγενή χωριά του Τριγώνου, οι φορεσιές των οποίων είναι γνωστές και ως «Πετρωτών» και θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε τα τμήματα της φορεσιάς:

Π(ου)κάμ(ι)σο: λευκό κεντημένο στο λαιμό και τα μανίκια

Ντουλαμάς ή σαγιάς, πανωφόρι στολισμένο (γιλέκο), ριγωτό

Καραβάνα (βράκα ή ποτούρι – χειμερινό) φαρδύ παντελόνι φοριόταν μόνο στη Θράκη (το γαϊτωμα ήταν ανάλογο με την περίσταση και την οικονομική κατάσταση του καθενός).

Ζ(ω)νάρι(ι) 4-12 μέτρα μήκος, φάρδος 40 εκατοστά, κόκκινο για νέους, βυσσινί για μεσήλικες, μαύρο για ηλικιωμένους. Ήταν υφαντό με τέσσερις κάθετες λευκές ρίγες ανά 20 εκατοστά και κρόσια στις δύο άκρες.

Στο κεφάλι φορούσαν σιάπκα, τραγιάσκα, καπέλο, καλπάκι ή σαρίκι.

Τα τσουράπια ήταν πλεκτά συνήθως μαύρα.

Τα μπιάλια ήταν λευκά ποδοπάνια, δεμένα με τσαρουχόσχοινα, στις γάμπες.

Τα τσαρούχια ήταν γουρουνοτσάρουχα ή βοϊδοτσάρουχα. Γιορτινά ήταν τα γεμενιά.

Το γαμπουρλούκι (χειμερινή κάπα τσομπάνη) μανικωτό γιλέκο (τζιαμαντάνι).

Τα «λαγγιόλια», ήταν το συμπλήρωμα του υφάσματος στο γιλέκο.

Σιαλταμάρκα ή αντερί ήταν μακρύ ρούχο με μανίκια, βυζαντινό, το φορούν σήμερα οι ιερείς.

Γυναικεία φορεσιά

Πετρωτών-Βορειοδυτικού Έβρου: Φοριέται στα Πετρωτά, Πεντάλοφο, Ελιά, Πλάτη, Σπήλαιο, Μηλιά, Θεραπειό, Πάλλη, Λεπτή, Στέρνα, Γυαλιά, Μπάρα(ακατοίκητα πλέον) και Κυπρίνο (στον Κυπρίνο εντοπίζεται η συγκεκριμένη φορεσιά, λόγω της μετεγκατάστασης πληθυσμών από τα χωριά Μηλιά και Θεραπειό),

Όλα τα τμήματα της φορεσιάς ήταν υφασμένα και κεντημένα με φαντασία και μεράκι, ήταν φτιαγμένα εξ'ολοκλήρου από τις ίδιες τις γυναίκες (Γιουρουκίδης 1996). Θα προσπαθήσουμε να τα καταγράψουμε στη γλώσσα των κατοίκων γιατί είναι ζωντανή και κατατοπιστική και μεταφέρει την εικόνα του παρελθόντος πιο άμεσα:

Π(ου)κάμ(ι)σο: κομπιναιζόν με δαντέλα και σιρίτια, τα καλά λέγονται «κιναρωτά», αυτά που είχαν τα «κινάρια», τις δυό ή τρεις μπλέ ρίγες

Φ(ου)στάν(ι) σε χρώμα πράσινο κυρίως αλλά και μπλέ παλαιότερα, κέντημα στον κόρφο, αυστηρό, λιτό, βαμβακερό.

Γκαμτζέλα (γιλέκο) από βαμβακερό ριγέ υφαντό, καπιτονέ (πατητό) σε έντονα χρώματα. (Βορέας magazin 2013)

Ποδιά ή μπροσνέλα (με υφαντά κλαδιά, λουλούδια, στεφάνια, καρπουζιές, κλάρες).

Εικόνα 1. Το χορευτικό συγκρότημα Ακρίτες ντυμένο με την φορεσιά των Πετρωτών. (Φυλλάδιο του Συλλόγου Ακρίτες Αλεξανδρούπολης, χχ.).

Ζ(ω)νάρια, αληθινά έργα τέχνης με κορόνες, χρονολογίες και ονόματα αρραβωνιαστικών (βλέπε ειδικό κεφάλαιο), επισμαλτωμένα, μπακιρένια (χάλκινα) με αλυσίδα που σκαλώνει στο σημείο που κουμπώνει,

Γκιρντάνια, χάντρινα περιλαίμια, «Μόδα» μακρύ μαύρο πανωφόρι, με επένδυση από πρόβειο δέρμα ή μαλλί, τσουράπια, (κάλτσες) πλεκτά μαύρα από λεπτό μαλλί με καγκελούδια από λογιών - λογιών χρώματα και χάντρες, Κουντούρια, κοινά παπούτσια από χοντρό μαύρο δέρμα.

«Μόστρες» οι τρεις άβαφες βούλες, χαμηλά πίσω στο φουστάνι

«Κορφολύτρες» ή κορπορήτρες, οι τρύπες στο στήθος για θηλασμό

«Λιμπαντέ», η ζακέτα από μαύρο βαμβακερό υφαντό, κεντημένη με «γιούες», λουλούδια, κοντός γυναικείος μανικωτός επενδύτης, με τεχνική καπιτονέ.

Καπούδι από μάλλινο ύφασμα είχε κορδόνι, πούλιες και γαϊτάνι

Τα τερλίκια ήταν πλεκτές παντόφλες από μαλλί ή ύφασμα σε σχήμα κάλτσας, Μαντήλα, μεταξωτή κεντημένη, τσεμπέρι, η μπουρμπούλα ήταν σταμπωτή, «Ρέντα» ταινία με επίρραπτα φολιδωτά νομίσματα, η «μπουρλιά», έδειχνε την κοινωνική θέση της γυναίκας (Κυρκούδης 2006).

Γούνα, κοντογούνι, μαύρη ή κόκκινη, βαμβακερή τσόχινη.

Το νυφικό ήταν πάντα κόκκινο, ρόζ «σιαλένιο» φορούσαν στην προετοιμασία του γάμου.

Το κόκκινο χρώμα συμβολίζει το αίμα, που είναι η ίδια η ζωή.

Αξιοσημείωτο είναι το πολύχρωμο, υφαντό ανδρικό γιλέκο.

Η φορεσιά του Πενταλόφου, λέγεται και «κιομουρτζίδικη», των καρβουνιάρηδων. Η βασική της διαφορά με αυτή των Πετρωτών είναι ότι το ύφασμα του φουστανιού είναι «κατηφένιο», δηλαδή έτοιμο του εμπορίου, σαν βελούδο ενώ των Πετρωτών είναι υφασμένο στον αργαλειό.

Η ποδιά είναι πιο σκούρα και με κεντημένα λουλούδια κι όχι υφαντή.

Αρβανίτικη: ή Ζαλουφιώτικη, (από το Μεγάλο Ζαλούφι): φοριέται στα Χειμώνιο, Ρήγιο, Σάκκος, Κλεισώ, Καβύλη και Δίκαια, το μεγαλύτερο ή σημαντικό μέρος (ανάλογα με το χωριό) του πληθυσμού των χωριών αυτών κατοικείται από πληθυσμούς με αρβανίτικη καταγωγή, ενώ στα χωριά Ασημένιο, Λυκόφη, Απαλός, Σοφικό, Πύθιο και Θούριο, ένα μικρό τμήμα (ανάλογα με το χωριό) του πληθυσμού τους είναι Αρβανίτες. Στα εν λόγω χωριά γίνεται χρήση του ενδυματολογικού τύπου της «Μακράς Γέφυρας». Στα χωριά Δαδιά, Λυκόφη και Τυχερό, δεν φοράνε τις συγκεκριμένες φορεσιές. Οι Αρβανίτες του Ιμπρικό - Τεπέ και των άλλων γειτονικών χωριών με αρβανίτικη καταγωγή (που εγκαταστάθηκαν στο Τυχερό, σε κοντινά ως προς αυτό χωριά, όπως κ.α.) έκαναν χρήση άλλου ενδυματολογικού τύπου, αντίστοιχου και με των άλλων ελληνικών χωριών της νοτιοανατολικής Θράκης. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της Μανδρίτσας στη Βουλγαρία, όπου οι κάτοικοι της έκαναν χρήση του ενδυματολογικού τύπου των «Μεταξάδων» (Γιαννακίδου 2003).

Το φουστάνι (τσουκμάνι) είναι μάλλινο, χοντρό υφαντό, μακρύ αμάνικο, κεντημένο με σακοράφα στον ποδόγυρο. Με τις πτυχωσεις του ανταποκρινόταν στην αισθητική ότι η γυναίκα πρέπει να διαθέτει αισθητή περιφέρεια.

Το πουκάμισο «καμίσε ή ρουσάκι», βαμβακερό μακρύ, ως μια πιθαμή πάνω από τη φτέρνα, στον ποδόγυρο είναι κεντημένο με λευκή βαμβακερή κλωστή. Πάνω από το φουστάνι έμπαινε το αντερί (ζακέτα, γιλέκο). Τον χειμώνα φορούσαν και τσιπούνη (παλτό).

Το ζωνάρι τους «μπρές», ήταν όπως το ανδρικό 20 πόντους φάρδος και 3 μέτρα μάκρος, σφιχτοδεμένο στη μέση.

Οι κάλτσες είναι χοντρές πλεγμένες στο χέρι σε διάφορα χρώματα, κυρίως λευκές. Οι ποδιές είναι στενές και μακριές, από λεπτό μάλλινο ή σατέν ύφασμα, με κέντημα στο κάτω μέρος.

Φορούσαν μαντήλα και έδεναν τα μαλλιά σαρμά πάνω στο κεφάλι. Οι ηλικιωμένες φορούσαν δύο μαντήλες: με τη μία έδεναν τα μαλλιά και με τη δεύτερη σκέπαζαν τα αυτιά. Φορούσαν και γκιρντάνια.

Γκαγκαούζικη - Τσουκμάνια- περιχώρων Αδριανούπολης: Φοριέται από πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στα χωριά Άρζο, Καναδά, Μαρασία, Κριό, Δίλοφο, Λεπτή, Οινόη, Σαγήνη, Θούριο, Κλεισώ, Ευγενικό, Πύργος, Βάλτος Αμμόβουνο, Φυλάκιο, Κέραμο, Σπήλαιο, Κόμαρα, και ήρθαν από τα χωριά: Όλ Πασιά, Σαραπλάρ, Καρακάσιμ, Ορτακτσή, Αζατλί, Αρναούτκιοϊ, Ναντιρλί, Ασλάν, Γκαζοχώρι, Χάφσα, Οσμανλί και Ιμάμ Παζάρ της επαρχίας Αδριανουπόλεως.

Η ανδρική αποτελείται από μαύρο ποτούρι ή αλλιώς караβάνα.

Ζωνάρι υφαντό μάλλινο χρωματιστό, κόκκινο καρώ με λευκά τετράγωνα. Πουκάμισο λευκό κεντημένο στο λαιμό και στα μανίκια (Τοπαλίδης 2017).

Γιλέκο αμάνικο κόκκινο για νεαρούς και καρώ ενώ σκούρο μπορντώ για ενήλικες.

Αντερί και στα πόδια τσαρούχια ή τσουράπια μαυροκόκκινα πλεκτά. Στο κεφάλι σαρίκι μαύρο βαμβακερό που με το χρόνο έγινε καπέλο- τραγιάσκα.

Η γυναικεία αποτελείται από λευκό βαμβακερό πουκάμισο με χρωματιστή δαντέλα στις άκρες. Από πάνω φοριόταν η σουρωτή φούστα σε διάφορα χρώματα και από πάνω γιλέκο ή ζιπούνη με μακριά μανίκια. Στη μέση βάζουν την ποδιά που ονομάζουν πεσκίρ (στα τούρικα πετσέτα). Στο κεφάλι φορούν χρωματιστό ή λευκό μαντήλι το γκερέπ.

Οι ηλικιωμένες φορούν μαύρο φουστάνι και κόκκινη ποδιά.

Τα κοσμήματα είναι συνήθως φλουριά σε μπουρλιά.

Αδριανούπολης, αστική: Σκούρο πανωφόρι με χρυσά κεντήδια σε διάφορα μοτίβα, σχέδια και σχήματα όπως το δέντρο της ζωής και κλαδιά με φύλλα. Δαντέλα στο μπούστο και κόσμημα στον λαιμό. Μετα-

ζωτή μαντήλα και κεντημένα παπούτσια. Οι κομψές κυρίες συνήθιζαν να φορούν γουναρικά αλεπούς άριστης κατεργασίας, γύρω από τους ώμους και σταυρωτά στο στήθος όπου έπεφτε και το κεφάλι της αλεπούς που το διατηρούσαν ολόκληρο. Τα ενδυματολογικά όμως αυτά δείγματα σχετίζονται με ορισμένες εύπορες οικογένειες της πόλης και φορέθηκαν σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, χωρίς να συγκροτούν έναν ενιαίο τύπο, που αφορούσε ευρύτερα τους πληθυσμούς της πόλης και των περιχώρων, έστω και με μια πιο εκλαιϊκευμένη ή απλοποιημένη εκδοχή στους οικονομικά ασθενέστερους.

Ανάλογα με την οικονομική κατάσταση τους ντυνόταν με ευρωπαϊκά φορέματα, καπέλα, γάντια, ομπρέλες και βεντάλιες σύμφωνα με την τελευταία λέξη της μόδας (1870-1922) (Αντριανού 2012).

Τα κοσμήματά τους ήταν λίγα αλλά βαρύτερα: όπως διαμαντένιοι σταυροί, κρεμαστά χρυσά ρολόγια και χρυσά περιλαίμια όπως και βραχιόλια χρυσά ή διαμαντένια.

Οι άντρες φορούσαν ευρωπαϊκά κοστούμια, πουκάμισα, σακάκια, παντελόνια και φέσια. Οι εργάτες φορούσαν σαλβάρι, πουκάμισο και χρωματιστό υφαντό ζωνάρι. Τα φέσια τα πήγαιναν σε ειδικό σιδερωτή. Τα περισσότερα φέσια είχαν είκοσι πέντε μαύρα ή χρυσά κρόσια. Υπήρχαν και γυναικεία φέσια, μόνο που αυτά είχαν στη μέση μπροστά διαμαντένια καρφίτσα με παράσταση λουλουδιού, κλαδιού ή φύλλου (Γκεντσίδης 2006).

Στην Εικόνα 2 εικονίζεται ενδυμασία αρραβόνων ολομέταξο καβάδι κεντημένο με χρυσή κλωστή. Χρησιμοποιήθηκε από την προγιαγιά της κας Τζούλιας Φανφάνη-Μαλακόζη, πριν το 1850 και εκτίθεται όπως και τα άλλα αντικείμενα στο Ιστορικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης.

Στην Εικόνα 3 εικονίζεται μεταξωτό βαπτιστικό γιλέκο κεντημένο με ασημένια κλωστή.

Στην Εικόνα 4 εικονίζονται ανθοδοχεία για ένα άνθος, ρολόι τσέπης ανδρικό, πουγκί ασημένιο για λίρες και ασημένια κουταλάκια γλυκού με μονόγραμμα.

Στην Εικόνα 5 εικονίζεται στο πάνω ράφι Παναγία η ροδοκρατούσα, ασημένια εκκλησιαστικά είδη, κουτί από κέρατο για φύλαξη του φυτιλιού από τα κεριά του γάμου, στο μεσαίο ράφι λεξικό Οθωμανο-Ελληνικό του 1780 και ένας ξεχωριστός σελιδοδείκτης. Στο κάτω ράφι βεντάλια από ελεφαντόδοντο, ασημένια βραχιόλια, κάρτες χορού και ασημένια φοντανιέρα, όλα από την ίδια συλλογή.

Η ενδυμασία της Εικόνας 6 προέρχεται από το Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας, δωρήθηκε από την οικογένεια του Δημητρίου Γκεντσίδα και είναι αυτή που καλύπτει ευρύτερα τον συγκεκριμένο ενδυματολογικό τύπο.

Εικόνα 2. Συλλογή Τζούλιας Φανράνη-Μαλακόζη.

Εικόνα 3. Συλλογή Τζούλιας Φανράνη-Μαλακόζη.

Εικόνα 4. Συλλογή Τζούλιας Φανράνη-Μαλακóζη.

Εικόνα 5. Συλλογή Τζούλιας Φανράνη-Μαλακóζη.

Εικόνα 6. Συλλογή Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας, δωρεά Δημήτρη Γκεντσίδη.

Ευχαριστίες

Στην Τζούλια Φανφάνη-Μαλακόζη και στον Δημήτρη Γκεντσίδα.

Βιβλιογραφία

- Αντριανού 2012. Αστικές φορεσιές της Αδριανούπολης του 19ου αιώνα. 22 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο: http://adrianou125.blogspot.com/2012/01/blog-post_8783.html
- Βορέαςmagazin (2013). Η παραδοσιακή φορεσιά Πετρωτών Τριγώνου Ορεστιάδας. 30 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο: http://voreasmagazin.blogspot.com/2013/01/blog-post_901.html
- Γιαννακίδου, Α. (1995-96). Από τη γη της Θράκης. Αλεξανδρούπολη: Δημοσυνεταιριστική Εταιρεία Έβρος.
- Γιαννακίδου, Α. (2003). Εθνολογικό Μουσείο Θράκης: Αλεξανδρούπολη: Εμπορικό Επιμελητήριο Έβρου (κατάλογος της έκθεσης)
- Γιουρুকίδης, Μ. (1996). Λαϊκή τέχνη και παράδοση των Πετρωτών: γυναίκες άνδρες. Περιοδικό Πετρωτά: Λαογραφία και Παράδοση του Εκπολιτιστικού Συλλόγου Πετρωτών Στουτγάρδης και Περιχώρων, Τεύχ. 1/Μάρτιος, σελ. 16-19.
- Γκεντσίδης, Δ. (2006). Η ενδυμασία των Αδριανουπολιτών μιας άλλης εποχής. Περιοδικό Βορέας, Τεύχ. 19, σελ. 51-53.
- Κυρκούδης, Θ. (2004). Τρίγωνο, η Μεσοποταμία του Έβρου. Δίκαια: Δήμος Τριγώνου, σελ. 168-172.
- Κυρκούδης, Θ. (2006). Η παραδοσιακή ενδυμασία στον παραμεθόριο ελλαδικό χώρο. Δίκαια: Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Τριγώνου.
- Τοπαλίδης, Γ. (2017). Φορεσιές της Θράκης, τ.1-2.Διδυμότειχο 2017
- Φυλλάδιο για την παραδοσιακή ενδυμασία του Συλλόγου Ακρίτες.

Η ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΓΚΑΓΚΑΒΟΥΖΗΔΩΝ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Βασιλική Ολμπασάλη & Μαρία Βεργέτη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της εργασίας είναι η ερευνητική και εκπαιδευτική προσέγγιση ενός πολιτισμικού στοιχείου, της φορεσιάς των Γκαγκαβούζηδων. Η φορεσιά αποτελεί σημαντικό πολιτισμικό πρότυπο που καθορίζει το περιεχόμενο της συλλογικής ταυτότητας του πληθυσμού των περίπου 4.000 Γκαγκαβούζηδων που κατοικούν στο βόρειο τμήμα του Νομού Έβρου. Η εκπαιδευτική παρέμβαση πραγματοποιήθηκε από δύο ερευνήτριες στο Ιστορικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης στις 23 Μαρτίου 2019. Αφορούσε παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας, 6 έως 8 χρονών. Η έρευνα αποτελεί μελέτη περίπτωσης. Μέθοδος ήταν η συμμετοχική παρατήρηση. Ως μεθοδολογικά εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν η άμεση παρατήρηση, η φωτογράφιση και η καταγραφή της διαδικασίας. Η εκπαιδευτική παρέμβαση λειτούργησε με συμμετοχικό σχεδιασμό, θεατρικές τεχνικές και παιδικές ζωγραφιές. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα, η παρέμβαση στο μουσειακό περιβάλλον υπήρξε εξαιρετικά αποτελεσματική στη δημιουργία νέας γνώσης σχετικά με τις παραδοσιακές φορεσιές και ειδικότερα με τη φορεσιά των Γκαγκαβούζηδων. Η φορεσιά συνδέεται με την ιστορία του τόπου και του πληθυσμού. Η βιωματική και διερευνητική προσέγγισή της οδηγεί σε καλά μαθησιακά αποτελέσματα σχετικά με τον πολιτισμό και την τοπική ιστορία, παρέχοντας ταυτόχρονα ψυχαγωγία.

Λέξεις κλειδιά: Γκαγκαβούζηδες, παραδοσιακή φορεσιά, άτυπη εκπαίδευση, πρώτη σχολική ηλικία

Οι Γκαγκαβούζηδες της Ελλάδας: Ιστορική πορεία, κοινότητες

Στα τέλη του 19ου αιώνα εντοπίζονται οι πρώτες αναφορές για τους Γκαγκαβούζηδες στη ρωσική βιβλιογραφία, όπου και βρίσκονται εγκατεστημένοι κυρίως στη Βόρεια Θράκη μεταξύ Βάρνας και Δούναβη, ιδιαίτερα στη Νότια Δοβρουτσά. Οι πολιτικές, γεωγραφικές και κοινωνικές συνθήκες είναι αυτές που διαμόρφωσαν μέσα στον χρόνο την ιστορία των λαών της περιοχής. Τα εθνολογικά ωστόσο όρια του κάθε φύλου, δεν μπορούν να καθοριστούν με σαφήνεια, γι' αυτό και υπάρχουν διαφορετικές θέσεις για την προέλευση των Γκαγκαβούζηδων (Ολμπασάλη 2019, Κοζαρίδης 2009, Μάνωφ 1933, Menz 2013, Ιορδάνογλου 1984):

1. Σύμφωνα με μία από τις θέσεις, οι Γκαγκαβούζηδες θεωρούνται απόγονοι των Βουλγάρων. Τουρκοφώνησαν κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Μάνωφ 1933) και μετέπειτα μετανάστευσαν τον 7ο αιώνα από τις όχθες του Βόλγα στα Βαλκάνια.
2. Μια άλλη θέση θέλει τους Γκαγκαβούζηδες να είναι Σελτζούκοι Τούρκοι. Σύμφωνα με αυτή τη θέση, η εγκατάστασή τους στη Δοβρουτσά έγινε από το Σουλτάνο Izzeddin Keykânuz περίπου το 1263. Αν υποτίθεται όμως, ότι πρόκειται για τουρκικό φύλο, θα ήταν λογικό με την κατάκτηση της περιοχής τους από τους Οθωμανούς, να επιλέξουν να υποστηρίξουν και να συνταχθούν με αυτούς. Στη βιβλιογραφία όμως υπάρχουν καταγραφές για Γκαγκαβούζηδες που αντιστάθηκαν και συμμετείχαν στους ρωσοτουρκικούς πολέμους στο πλευρό των Ρώσων. Είχαν, επίσης, αποδεδειγμένη συμμετοχή στη Φιλική Εταιρεία και υπέστησαν διωγμούς και σφαγές από τον οθωμανικό στρατό. Επιπλέον, ενώ παρατηρήθηκε μαζικός εξισλαμισμός σε φύλα που ζούσαν στην περιοχή, οι Γκαγκαβούζηδες της νότιας Δοβρουτσάς παρέμειναν χριστιανοί.
3. Σύμφωνα με μία ακόμη θέση θεωρείται, ότι οι Γκαγκαβούζηδες ήταν τουρκόφωνοι λαοί, καταγόμενοι από τους πληθυσμούς νομαδικών φυλών, όπως οι Ογούζοι, οι Πετσενέγκοι και οι Κουμάνοι και ότι από τα βορειοανατολικά Βαλκάνια μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν στα δυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου.

4. Σε μια άλλη θέση παρουσιάζονται οι Γκαγκαβούζηδες ως τουρκόφωνοι Μικρασιάτες, Καραμανλήδες. Για την υποστήριξη αυτής της θεωρίας, της κοινής καταγωγής Καραμανλήδων και Γκαγκαβούζηδων, έχει γίνει μια απόπειρα καταγραφής κοινών χαρακτηριστικών, όπως: α) Είναι τουρκόφωνοι, γράφουν και διαβάζουν τουρκικά, χρησιμοποιώντας ελληνικό αλφάβητο (καραμανλίδικη διάλεκτος). β) Τα ονόματά τους είναι ελληνικά, ενώ τα επίθετά τους συνήθως τελειώνουν σε -ογλου. γ) Στην εκκλησία, το Ευαγγέλιο, ο Απόστολος και άλλες προσευχές διαβάζονταν στα караμανλίδικα. Αυτή η υπόθεση, αμφισβητήθηκε τόσο από Τούρκους όσο και από Βούλγαρους ιστορικούς (Ιορδάνογλου 1984), γιατί η μετανάστευση ή η μεταφορά πληθυσμών από τη Μικρά Ασία στα Βαλκάνια πράγματι συνέβαινε, όμως δεν έχουν εντοπιστεί συμπαγείς πληθυσμοί Καραμανλήδων στον βαλκανικό χώρο, παρά μόνο μεμονωμένοι οικισμοί.
5. Μία ακόμη θέση είναι αυτή, η οποία θέλει οι Γκαγκαβούζηδες να είναι τουρκόφωνοι ορθόδοξοι χριστιανοί με βαλκανικά πολιτισμικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά. Εντοπίζονται εγκατεστημένοι στα βορειοανατολικά Βαλκάνια, κυρίως στην περιοχή της Δοβρουτσάς, στα εδάφη από την Βάρνα έως την Κωνσταντζα και από τη Καβάρνα ως το Ντόμπριτς. Στα ίδια εδάφη, από τα αρχαία χρόνια και μέχρι τον 3ο μ.Χ. αιώνα, κατοικεί ένα βαλκανικό θρακικό φύλο με την ονομασία Κατταούζοι ή Κροβούζοι. Αναφορές για τους Κροβούζους ή Κροβούζους υπάρχουν στον Ηρόδοτο, το Στράβωνα και τον Πτολεμαίο, οι οποίοι μιλούν για ένα θρακικό φύλο που κατοικεί στην περιοχή της Οδησσού (Βάρνα). Επίσης, ο Ρωμαίος ιστορικός Πλίνιος και ο εξόριστος ποιητής Οβίδιος αναφέρουν, ότι η περιοχή κατοικείται από τον θρακικό λαό των Κατταούζων ή Κατούζων (Κοζαρίδης 2012). Και σε αυτήν την υπόθεση έχει γίνει μια προσπάθεια αναζήτησης και καταγραφής κοινών χαρακτηριστικών, όπως: α) Η σχετική ομοιότητα του εθνωνύμιου β) Κατοικούν στην ίδια περιοχή για εκατοντάδες χρόνια και θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι Γκαγκαβούζηδες αποτελούν τη συνέχεια του θρακικού φύλου των Κατταούζων ή Κροβούζων (Κοζαρίδης 2012). γ) Τα ελληνικά ονόματα των πόλεων αποτελούν απόδειξη της επαφής αυτών των φύλων με τις ελληνικές πόλεις-αποικίες της περιοχής. Τόσο η Ρωμαϊκή, όσο και η Βυζαντινή και η Οθωμανική αυτοκρατορία, δεν φαίνεται να αλλοίωσαν την συνεχή παρουσία των πληθυσμών σε αυτά τα εδάφη. Το γεγονός αυτό οπωσδήποτε σχετίζεται με την κύρια κοινωνική δομή, την αγροτική κοινωνία, λόγω της οποίας παρέμεναν και προσαρμόζονταν στις νέες κάθε φορά συνθήκες.

Οι πρώτες εγκαταστάσεις Γκαγκαβούζηδων στην Ανατολική Θράκη, όπως προκύπτει από τις πηγές, φαίνεται να πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του 1512 και 1566. Οι επόμενες εγκαταστάσεις γκαγκαβούζικων πληθυσμών στην ανατολική Θράκη έγιναν σταδιακά και σε διάφορες χρονικές περιόδους. Μία από τις μεγαλύτερες μετεγκαταστάσεις τους ήταν μετά το 1820-1878, όταν και εκδιώχθηκαν λόγω της συμμετοχής τους στο πλευρό των Ρώσων κατά την διάρκεια των ρωσοτουρκικών πολέμων. Στην Ανατολική Θράκη Γκαγκαβούζηδες ζούσαν σε χωριά στον καζά, τη διοικητική διαίρεση δηλαδή, της επαρχίας Χάφσας (Βαφείδης 1955): Χάσκιοϊ, Ολπασιά, Χεϊμπελέρ, Οσμανλί, Ισκερντέρκιοϊ, Μουσου-Μπεϊλί, Μούσουλτζα, Χιντιράς, Χιντίρ-Αγά, Τατάρκιοϊ. Στον καζά Μπαμπά-Εσκι ζούσαν στα χωριά: Ιμάμ-Παζάρ, Κούλελι, Ντογάντσαλι, Ναντιρλί. Στον καζά των Σαράντα Εκκλησιών, τα Γκαγκαβούζικα χωριά ήταν: Καρά-Χαλίλ, Κουγιούν-Κιαβού, Κοτζά-Χιντίρ, Γενίκιοϊ. Στο Καζά-Κιοπρού: Αζατλί, Ασλάν, Ιντζέκιοϊ, Καρακάσιμ, Σαραπλάρ (Κοζαρίδης 2009). Στον καζά της Χάφσας καλλιεργούσαν κυρίως αμπέλια. Εκτός από τη γεωργία ασχολούνταν και με την κτηνοτροφία. Οι Γκαγκαβούζηδες της Ανατολικής Θράκης ταυτίζονται πλήρως με τον υπόλοιπο ελληνορθόδοξο θρακιώτικο πληθυσμό στην εκπαίδευση, στους εκκλησιαστικούς θεσμούς, στην πολιτική διοίκηση, αλλά και στην ιστορική πορεία.

Στις αρχές του 20ου αιώνα και πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους, ο πληθυσμός των Γκαγκαβούζηδων ήταν διάσπαρτος στην επικράτεια και ασχολούνταν με τον γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα. Οι βουλγαρικές επιδιώξεις στη Θράκη έφεραν όμως δυσμενή επακόλουθα στους πληθυσμούς, καθώς οι Βούλγαροι στην προσπάθειά τους να ενισχύσουν και να εδραιώσουν το βουλγαρικό στοιχείο στην περιοχή, καταφεύγουν σε διωγμούς και βιαιοπραγίες εναντίον όσων αντιστέκονταν. Το 1912 με την κατάληψη της Θράκης από τους Βούλγαρους ξεκίνησε ο οργανωμένος αφανισμός του ελληνικού στοιχείου. Οι Βούλγαροι προβαίνουν σε σκληρότητες κάθε μορφής. Από τα μέσα του 1913 αρχίζει μία δραματική περίοδος για τους πληθυσμούς της περιοχής. Τα επερχόμενα τουρκικά στρατεύματα και τα βουλγαρικά, τα οποία ήταν σε υποχώρηση, λεηλατούσαν, δολοφονούσαν, πυρπολούσαν. Η μαζική έξοδος από την περιοχή των ελληνικών πληθυσμών πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 1914. Από τους 119.938 Ανατολικοθρακιώτες, οι οποίοι εκτοπίστηκαν κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων, οι 12.035 ήταν Γκαγκαβούζηδες. Το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πόλεμου βρίσκει την περιφέρεια της Αδριανούπολης

και τα χωριά της εγκαταλειμμένα. Λίγα χρόνια αργότερα επιτράπη η παλιννόστηση των προσφύγων, όχι όμως ανεμπόδιστα, καθώς από τη μία πλευρά των συνόρων οι Βούλγαροι εμπόδιζαν τους πρόσφυγες να επαναπατριστούν και από την άλλη πλευρά των συνόρων οι Τούρκοι εμπόδιζαν την επανεγκατάσταση στα χωριά τους. Οι Τούρκοι αν και έβγαιναν ηττημένοι από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο συνέχισαν τις διώξεις σε βάρος των ελληνικών πληθυσμών (Κοζαρίδης 2009). Το 1920, μετά την απελευθέρωση της Ανατολικής Θράκης, οι ελληνικές διοικήσεις ήταν υπέρμαχες της ανάγκης για την αρμονική συνύπαρξη των λαών της περιοχής. Και ενώ η κανονικότητα αρχίζει σταδιακά να επιστρέφει και οι άνθρωποι να ασχολούνται και πάλι με το με το εμπόριο, τη γεωργία και την κτηνοτροφία και παρά την εδραίωση και αποδοχή της ελληνικής διοίκησης, τα προβλήματα με τους τουρκικούς πληθυσμούς δεν άργησαν να εκδηλωθούν. Σε συνδυασμό με την αλλαγή στάσης των μεγάλων δυνάμεων υπέρ της Τουρκίας, το σκηνικό αλλάζει και πάλι (Κοζαρίδης 2009, Κυρκουδής 1998).

Με την υπογραφή της Συνθήκης των Μουδανιών, το 1922, γράφεται ο τραγικός επίλογος στην ιστορία της παρουσίας του ελληνισμού στην Ανατολή. Οι Θρακιώτες παίρνουν για δεύτερη φορά το δρόμο της προσφυγιάς και μαζί με αυτούς βέβαια και οι Γκαγκαβούζηδες της Ανατολικής Θράκης, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε 26 χωριά του Βορείου Έβρου (Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος 1955). Συνολικά στον Έβρο εγκαταστάθηκαν 1.222 οικογένειες-6.095 άτομα. Σήμερα κατοικούν στην πλειοψηφία τους στον Βόρειο Έβρο, στα χωριά της Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου. Πρόσφυγες Γκαγκαβούζηδες εγκαταστάθηκαν επίσης στα χωριά της Κομοτηνής: Άμφια, Ν. Καλίστη. Επίσης, στα Χρυσοχώρα Σερρών, στο Δήμο Λαγκαδά και στα χωριά Περιβολάκι και Ηρακλειό, στη Σύνδο και στο Καλοχώρι Θεσσαλονίκης. Γκαγκαβούζηδες υπάρχουν, επίσης, στη Νέα Ζίχνη Σερρών και κάποιες διασκορπισμένες οικογένειες εντοπίζονται στο νομό Κιλίκις και σε χωριά της Θεσσαλίας (Κοζαρίδης 2009). Τα χωριά και οι τόποι εγκατάστασης τους στον Νομό Έβρου (Πίνακας 1) είναι:

Εγκατάσταση προσφύγων Γκαγκαβούζηδων επαρχία Ορεστιάδας			Εγκατάσταση προσφύγων Γκαγκαβούζηδων επαρχία Διδυμοτείχου		
Α/Α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΩΡΙΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ	Α/Α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΩΡΙΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ
1	Αμμόβουνο	59	1	Ασβεστάδες	3
2	Άρζος	33	2	Ευγενικό	22
3	Βάλτος	23	3	Κωστή	12
4	Δίλοφος	24	4	Πουλιά	2
5	Θούριο	94	5	Σαύρα	12
6	Καβύλη	2			
7	Καναδάς	63			
8	Κέραμος	16			
9	Κλεισώ	94			
10	Κριός	1			
11	Κυπρίνος	6			
12	Λεπτή	15			
13	Οινόη	237			
14	Ορμένιο	6			
15	Πάλη	7			
16	Πλάτη	7			
17	Πύργος	85			
18	Σαγήνη	244			
19	Σάκκος	1			
20	Σπήλαιο	30			
21	Φυλάκιο	34			

Πίνακας 1. Οι πληθυσμοί που αναφέρονται στον πίνακα 1 είναι Γκαγκαβούζηδες πρόσφυγες από την επαρχία Χάφσας της Αδριανούπολης.

Οι Γκαγκαβούζηδες της Ελλάδας είναι μια ευδιάκριτη πολιτισμικά ομάδα. Ο ιδιαίτερος πολιτισμός αφενός αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συλλογικής τους ταυτότητας και αφετέρου καθορίζει τα κοινωνικά όρια της ομάδας. Συλλογική ταυτότητα είναι το συναίσθημα του «ανήκειν», το συναίσθημα προστασίας που παρέχουν στο άτομο τα άλλα μέλη της κοινωνικής ομάδας με την οποία ταυτίζεται συναισθηματικά. Ταυτόχρονα είναι και οι μορφές δράσεις των μελών της ομάδας (Βεργέτη 2000, Βεργέτη 2017).

Σημαντικά στοιχεία του ιδιαίτερου πολιτισμού των Γκαγκαβούζηδων είναι η μουσική, οι χοροί, η παραδοσιακή φορεσιά.

Περιγραφή της φορεσιάς

Η γυναικεία φορεσιά

Η γυναικεία φορεσιά αποτελείται από άσπρο βαμβακερό πουκάμισο (γκιολμέκ) διακοσμημένο στο γι-ακά και στο τελείωμα του μανικιού με λεπτή χρωματιστή δαντέλα. Πάνω από το πουκάμισο φοριέται το γιλέκο (γελέκ), αμάνικο και διακοσμημένο με κεντήματα ή με βελούδινα σιρίτια ή με δαντέλα. Το χειμώνα πάνω από το γιλέκο φοριέται πανωφόρι με μανίκια (ζιπούν). Το ζιπούνι έχει δίπλες και πιέτες, είναι εφαρμοστό στη μέση και φουντωτό στους γοφούς, διακοσμημένο με άσπρες δαντέλες. Πάνω από το πουκάμισο φοριέται η φούστα με πιέτες και δίπλες σε διάφορα χρώματα κόκκινη, κόκκινη με άσπρο, κόκκινη με μαύρο, μπλε, καφέ, κίτρινη, πράσινη, μοβ, με ρίγες ή χωρίς, διακοσμημένη με κεντήματα ή και βελούδινα σιρίτια. Το μήκος της φούστας φτάνει κάτω από το γόνατο και έως τη μέση της γάμπας. Το καλοκαίρι η φούστα είναι βαμβακερή, ενώ το χειμώνα μάλλινη. Κάτω από την καλή φούστα φοριέται μία πιο πρόχειρη. Κατά τη διάρκεια εργασιών οι γυναίκες βγάζουν την καλή φούστα και μένουν με την πρόχειρη (αλτ φούστασι). Στη μέση οι γυναίκες δένουν μια ποδιά, η οποία φτάνει περίπου στο μήκος της φούστας. Το καλοκαίρι η ποδιά είναι βαμβακερή και το χειμώνα μάλλινη, σε διάφορα χρώματα, διακοσμημένη με κεντήματα. Στο κεφάλι φοριέται μαντίλα (τσεμπέρι) σε διάφορα χρώματα κόκκινο, καφέ, μπλε, βυσσινί, άσπρο, μαύρο. Το άσπρο φοριέται συνήθως το καλοκαίρι για τις αγροτικές εργασίες, ενώ το μαύρο φοριέται από τις μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες. Το τσεμπέρι έχει γύρω του δαντέλα, η οποία σταθεροποιείται με πιάστρες, ώστε να είναι όρθια και να σχηματίζει ένα είδος στεφάνι. Μπροστά στο μέτωπο τοποθετείται το τσεμπέρι με τρόπο τέτοιο, ώστε ένα μέρος από τα μαλλιά να μένει ακάλυπτο. Στα πόδια φοριούνται το καλοκαίρι ζευγάρι από άσπρες βαμβακερές κάλτσες και το χειμώνα χρωματιστές μάλλινες. Τα υποδήματα για το καλοκαίρι ήταν ξύλινα τσόκαρα, τα γκαλέτσια ή κουντούρια και για το χειμώνα δερμάτινα δετά, οι τουλούμπες (Κτενίδης 1969, Τοπαλίδης 2017).

Η ανδρική φορεσιά

Οι άντρες φορούν πουκάμισο (γκιολμέκ) άσπρο βαμβακερό το καλοκαίρι και σκουρόχρωμο το χειμώνα που φτάνει μέχρι τους γοφούς. Πάνω από το πουκάμισο φοριέται γιλέκο βαμβακερό το καλοκαίρι και μάλλινο το χειμώνα, ανοιχτόχρωμο για τους νέους και σκουρόχρωμο για τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Οι χρωματισμοί του είναι συνήθως σε χρώμα κόκκινο, κόκκινο άσπρο, καφέ. Το πανωφόρι (αντε-ρι) έχει μανίκια και φοριέται συνήθως κάτω από το γιλέκο. Το ποτούρ είναι το παντελόνι, βαμβακερό ή μάλλινο, ανάλογα με την εποχή, σε χρώματα μαύρο, καφέ, σκούρο μπλε. Στη μέση φορούσαν ζωνάρι (κουσιάκ) χρώματος κόκκινου, βυσσινί, εκρού κατά τη διάρκεια εργασιών ή μαύρου για τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Στα πόδια φορούσαν κάλτσες χειροποίητες, τα τσουράπια και ποδοπάνια (πιάλια ή μπ-γιάλια), μάλλινες άσπρες μακρόστενες λωρίδες, που τις τύλιγαν πάνω από τις κάλτσες και τις έδεσαν με τσαρουχόσκoiνα. Ως υποδήματα φορούσαν για το χειμώνα ή σε γιορτινές περιστάσεις δερμάτινα δετά. Στο κεφάλι φορούσαν καλπάκι ή τύλιγαν το σαρικό, λευκό βαμβακερό το καλοκαίρι, μαύρο μάλλινο για

Χάρτης 1. Χωριά καταγωγής και εγκατάστασης προσφύγων ανατολικοθρακικτών Γκαγκαβούζηδων στον Νομό Έβρο.

το χειμώνα. Μεταγενέστερα καθιερώθηκε οι άντρες να φορούν στο κεφάλι τραγιάσκα (Κτενίδης 1969, Τοπαλίδης 2017).

Στο χάρτη (Χάρτης 1) που ακολουθεί φαίνονται τα χωριά καταγωγής και εγκατάστασης προσφύγων ανατολικοθρακιωτών Γκαγκαβούζηδων στον Νομό Έβρο, όπου και συναντάται η παραδοσιακή φορεσιά.

Η εκπαιδευτική προσέγγιση Μεθοδολογία

Σκοπός

Η έρευνα έχει ως στόχο να αναδείξει με ποιόν τρόπο επιτυγχάνεται η μάθηση στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού μουσειακού προγράμματος με θέμα τον λαϊκό πολιτισμό και την παραδοσιακή φορεσιά, όπου συμμετέχουν παιδιά/μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα των πρώτων τάξεων (6-8 ετών). Η φορεσιά των Γκαγκαβούζηδων αποτελεί ερευνητικό και ταυτόχρονα εκπαιδευτικό εργαλείο ώστε να επιτευχθεί μάθηση σχετική με τον πληθυσμό, τις κοινότητες και τον πολιτισμό των Γκαγκαβούζηδων της Ελλάδας.

Ερευνητικά ερωτήματα

- α) Πώς συνδέεται η προϋπάρχουσα γνώση και εμπειρία των παιδιών των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου για τον λαϊκό πολιτισμό και τις παραδοσιακές φορεσιές με την παρεχόμενη γνώση μέσα από ένα ελεύθερο, βιωματικό μουσειακό πρόγραμμα;
- γ) Ποια είναι η σχέση της παραδοσιακής φορεσιάς με την ιστορία του πληθυσμού και του τόπου; Μέσω της ψυχαγωγίας υπάρχουν καλά μαθησιακά αποτελέσματα;

Ερευνητικές υποθέσεις

- α) Προκαλεί το ενδιαφέρον ένα εκπαιδευτικό μουσειακό πρόγραμμα με θέμα τη λαϊκή παράδοση ενός τόπου σε μία ανεξάρτητη ομάδα από μαθητές των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου (6-8 ετών) και συνδέει την προϋπάρχουσα γνώση και εμπειρία με τη νέα γνώση.
- β) Ένα βιωματικό μουσειακό πρόγραμμα είναι αποτελεσματικό στη δημιουργία νέας γνώσης γιατί συνδυάζει εκπαίδευση και ψυχαγωγία.
- γ) Η παραδοσιακή φορεσιά συνδέεται με την ιστορία του τόπου και του πληθυσμού και μπορεί να αποτελέσει το θέμα ενός εκπαιδευτικού μουσειακού προγράμματος με στόχο καλά μαθησιακά αποτελέσματα σχετικά με τον λαϊκό πολιτισμό, τις παραδοσιακές φορεσιές και την τοπική ιστορία.

Η ερευνητική διαδικασία

Η έρευνα αποτελεί μελέτη περίπτωσης. Η ερευνητική και εκπαιδευτική παρέμβαση πραγματοποιήθηκε στις 3 Μαρτίου 2019 και είχε διάρκεια 1 ώρα και 30 λεπτά.

Πεδίο της έρευνας αποτέλεσε το Ιστορικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης και ομάδα έρευνας ανεξάρτητη ομάδα μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ηλικίας 6-8 ετών, δύο αγόρια και δύο κορίτσια.

Η επιλογή του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης οφείλεται στο γεγονός ότι είναι σύγχρονα μουσειολογικά σχεδιασμένο, με ψηφιακά και διαδραστικά μέσα, ώστε να ενδυναμώνεται πολυτροπικά η γνώση και η εμπειρία. Επίσης, μία από τις μόνιμες εκθέσεις αφορά σε παραδοσιακές φορεσιές. Η επαφή των μαθητών των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου με την άτυπη εκπαίδευση σε ελεύθερα μουσειακά προγράμματα, είναι μία ενδιαφέρουσα διαδικασία που συνδυάζει μάθηση και ψυχαγωγία.

Μέθοδος και μεθοδολογικά εργαλεία

Η έρευνα αξιοποίησε τη μέθοδο της Παρατήρησης. Συνεργάστηκαν δύο ερευνήτριες στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση της ερευνητικής και εκπαιδευτικής προσέγγισης. Η μία ερευνήτρια λειτούργησε ως συμμετοχικός παρατηρητής πραγματοποιώντας με τη βοήθεια των παιδιών («συμμετοχικός σχεδιασμός με τη βοήθεια των χρηστών») τη σύνδεση της προϋπάρχουσας με τη νέα γνώση και εμπειρία. Η δεύτερη ερευνήτρια λειτούργησε ως μη συμμετοχικός παρατηρητής καταγράφοντας τη δομή του προγράμματος, τη συμμετοχικότητα και το ενδιαφέρον της ομάδας, την αποτελεσματικότητα του προγράμματος με στόχο την αξιολόγηση της επίτευξης ή μη των στόχων της εκπαιδευτικής παρέμβασης.

Η εκπαιδευτική παρέμβαση λειτουργεί στο πλαίσιο του edutainment (education plus entertainment)

(Aksakal 2015) και αποτελεί προσέγγιση που βασίζεται στη «διερευνητική δραματοποίηση». Η διερευνητική δραματοποίηση έχει πέντε στάδια εξέλιξης, όπως καταγράφονται στον Πίνακα 2.

Δημιουργία ατμόσφαιρας της ομάδας
Γνωριμία με το αρχικό περιβάλλον
Δημιουργία θεατρικού-νέου περιβάλλοντος
Αξιολόγηση
Παρουσίαση/ Ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής παρέμβασης

Πίνακας 2. Τα στάδια ανάπτυξης της διερευνητικής δραματοποίησης (Πηγή: Σίμος Παπαδόπουλος 2010).

Η μέθοδος, προσαρμοσμένη ώστε να εξυπηρετεί περισσότερο κοινωνιολογική παρά θεατροπαιδαγωγική οπτική, θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη σε ένα μουσειακό περιβάλλον για παιδιά των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου. Τα παιδιά στην ηλικία αυτή αναζητούν τη δράση, τη γνώση με παιγνιώδη τρόπο και επιθυμούν να ενεργοποιούν τις αισθήσεις τους.

1^ο στάδιο: Δημιουργία ομάδας

Στον χώρο του ημιορόφου υπάρχει η συλλογή της λαογράφου Ελένης Φιλιππίδη με έργα υφαντικής τέχνης και ενδυμασίας των Σαρακατσάνων της Θράκης, και συγκεκριμένα με μια συλλογή από παναούλες, δηλαδή παραδοσιακές Σαρακατσάνικες ποδιές. Τα παιδιά οδηγούνται από τους γονείς τους σ' αυτό τον χώρο. Εκεί γνωρίζονται και οι ερευνήτριες τα ξεναγούν στον χώρο με τις παραδοσιακές φορεσιές, τις ποδιές, τις αναπαραστάσεις των σπιτιών των Σαρακατσάνων.

2^ο στάδιο: Γνωριμία με το περιβάλλον

Πραγματοποιούνται δράσεις-παιχνίδια με ζωγραφική και «ανακάλυψη» χρωμάτων και πληροφοριών από τις παραδοσιακές φορεσιές. Οι ερευνήτριες ενθαρρύνουν και επιβραβεύουν τα παιδιά, αλλά δεν παρεμβαίνουν στην αναζήτηση των στοιχείων. Με τρόπο διακριτικό ενισχύεται η ανακαλυπτική διαδικασία στη μάθηση. Προς ενίσχυση της καλλιέργειας γνωστικών δεξιοτήτων και της κατάκτησης νέας γνώσης, οι ερευνήτριες δίνουν πληροφορίες στα παιδιά για τον λαϊκό πολιτισμό, τις τοπικές παραδοσιακές φορεσιές, τους δημοτικούς χορούς και τα τραγούδια. Τέλος παρουσιάζεται η παραδοσιακή φορεσιά των Γκαγκαβούζηδων, που έχει φέρει η μια ερευνήτρια.

3^ο στάδιο: Δημιουργία νέου περιβάλλοντος

Η μία ερευνήτρια λέει στα παιδιά ότι θα μοιραστεί μαζί τους κάτι πολύ σημαντικό: η φορεσιά ανήκει στη γιαγιά της. Είναι η θερινή φορεσιά. Έχει μαζί της και τη χειμερινή φορεσιά, την οποία και τους παρουσιάζει. Θα μπορούσαν και οι δύο φορεσιές να είναι εκθέματα του Μουσείου. Οι ερευνήτριες δίνουν τις τελευταίες πληροφορίες για τις κοινότητες των Γκαγκαβούζηδων στην Ελλάδα. Τα παιδιά συνδέουν το παρελθόν με το παρόν και τα εκθέματα αποκτούν νέο νόημα.

Τα παιδιά αγγίζουν τις φορεσιές. Τα κορίτσια θέλουν να τις φορέσουν. Τα παιδιά μιλούν μεταξύ τους για παραδοσιακές φορεσιές που έχουν φορέσει. Η συνεργατικότητα και η διάθεση της ομάδας να μάθουν διασκεδάζοντας είναι φανερή.

4^ο στάδιο: Αξιολόγηση

Στα παιδιά δίνονται χαρτόνια και μαρκαδόροι για να ζωγραφίσουν ό,τι ένιωσαν, ό,τι τους έκανε εντύπωση. Ορισμένα παιδιά ζητούν από την ερευνήτρια να τα βοηθήσει, στοιχείο που δείχνει και την πολύ καλή επαφή της ερευνήτριας με τα παιδιά. Ένα παιδί ζωγραφίζει τον εαυτό του με τη στολή.

Ταυτόχρονα, τα παιδιά ενθαρρύνονται να μιλήσουν για την εμπειρία τους. Όλα λένε ότι τους άρεσε το μουσείο, ότι τους άρεσε που έπαιζαν και θα ήθελαν να δουν Γκαγκαβούζηδες με τις φορεσιές τους να χορεύουν.

5^ο στάδιο: Ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής παρέμβασης

Κατά την ολοκλήρωση του προγράμματος, οι ερευνήτριες καλούν σε κύκλο την ομάδα για να την ευχα-

ριστήσουν, να την αποχαιρετήσουν και να της θυμίσουν ότι στο μουσείο μπορεί κάποιος να ταξιδέψει με το νου του και με όλες τις αισθήσεις, ότι οι παραδοσιακές φορεσιές συνδέονται με τόπους, ότι παλιότερα τις φορούσαν κάθε μέρα και σήμερα τις φοράμε για να θυμόμαστε τον τόπο, την ιστορία του και για να διασκεδάσουμε με τα τραγούδια και τους χορούς του. Η εκπαιδευτική παρέμβαση τελειώνει με μουσική και χορό της τοπικής ομάδας των Γκαγκαβούζηδων.

Συμπεράσματα

Η φορεσιά, η μουσική, τα έθιμα αποτελούν χαρακτηριστικά του πολιτισμού και της συλλογικής ταυτότητας των Γκαγκαβούζηδων. Η ύπαρξη τους στα χωριά του βορείου Έβρου και η τήρηση των στοιχείων της παράδοσής τους καθιστούν τους Γκαγκαβούζηδες μια διακριτή πληθυσμιακή ομάδα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Η πληθυσμιακή ομάδα των Γκαγκαβούζηδων αυτοπροσδιορίζεται και ετεροπροσδιορίζεται σε σχέση με τις υπόλοιπες πληθυσμιακές ομάδες του Νομού από τα διακριτά γνωρίσματά της, ένα από τα οποία είναι και η φορεσιά.

Η εκπαιδευτική παρέμβαση που περιγράφεται στην παρούσα εργασία, είναι μια διδακτική προσέγγιση στο πλαίσιο του edutainment (education plus entertainment). Ο αριθμός των συμμετεχόντων δεν επιτρέπει γενίκευση συμπερασμάτων, επιτρέπει όμως τη διατύπωση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης τόσο από τους συμμετέχοντες όσο και από την καταγραφή της διαδικασίας.

Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούν α) την αποτελεσματικότητα ενός εκπαιδευτικού βιωματικού προγράμματος σε χώρο μουσείου για παιδιά των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου, β) τη σύνδεση της προϋπάρχουσας γνώσης για την παράδοση με τη νέα εμπειρία των μαθητών για την τοπική ομάδα των Γκαγκαβούζηδων, γ) τη σχέση της παραδοσιακής φορεσιάς με την ιστορία του τόπου και δ) τη λειτουργία της άτυπης, και ειδικά της μουσειακής εκπαίδευσης με στόχο καλά μαθησιακά αποτελέσματα μέσω ψυχαγωγίας.

Τα αποτελέσματα συμφωνούν με τις ερευνητικές υποθέσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα ενός συμμετοχικού, διερευνητικού και διαδραστικού εκπαιδευτικού προγράμματος, που αξιοποιεί βιωματικές τεχνικές.

Επομένως, με βάση την άμεση παρατήρηση των δύο ερευνητριών, τα δεδομένα από τα παιδικά ιχνογραφήματα που εμφανώς μεταφέρουν τη θετική εμπειρία των παιδιών από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, τη διάθεση των παιδιών να συμμετάσχουν, να ανακαλύψουν και να συνεργαστούν προκύπτει η αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής παρέμβασης. Στην αποτελεσματικότητα συντελεί η αξιοποίηση πολλών διαφορετικών εκπαιδευτικών εργαλείων όπως οι θεατρικές τεχνικές και το παιδικό ιχνογράφημα.

Η συγκεκριμένη εκπαιδευτική παρέμβαση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και σε άλλες ομάδες και να εμπλουτίσει τη εμπειρία και μάθηση για την τοπική ιστορία και τις παραδοσιακές φορεσιές λόγω του βιωματικού και διερευνητικού της χαρακτήρα.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε για την πολύτιμη βοήθεια τη Διοίκηση του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης για τη χορήγηση άδειας με στόχο την υλοποίηση της εκπαιδευτικής παρέμβασης και την κ. Αγνή Καραγιάννη, υπεύθυνη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και συνεργάτιδα του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης. Επίσης, ευχαριστούμε τον κ. Ιωάννη Ζαφειριάδη, χοροδιδάσκαλο και υπεύθυνο πολιτιστικών και παραδοσιακών προγραμμάτων και εκδηλώσεων του Λαογραφικού & Πολιτιστικού Συλλόγου Άνω Οινόης «Το Κρασοχώρι».

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Βαφειδής, Ν. (1955). Εκκλησιαστικά επαρχία της Θράκης. Αρχείο του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού. τ. Κ', Αθήναι.
- Βεργέτη, Μ. (2017). Ο Πολιτισμός ως στοιχείο ισχυροποίησης της ανατολικομυλιώτικης ταυτότητας στον ελλαδικό χώρο. Σε: Πραντσιδής, Ι. (Επιμ), Όψεις Λαϊκού Πολιτισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας: Μουσική, Χορός, Ενδυμασία. Πρακτικά Ημερίδας. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, σελ. 11-17.
- Βεργέτη, Μ.Κ. (2000). Από τον Πόντο στην Ελλάδα: Διαδικασίες Διαμόρφωσης μιας Εθνοτοπικής Ταυτότητας. 2η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Ιορδάνογλου, Α. (1984). Οι Γκαγκαούζοι και η καταγωγή τους. Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, 5. Διαθέσιμο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/deltiokms/article/view/2596/2361/Cbe>
- Κυρκούδης, Θ. (1998). Η Προσφορά των Θρακών στους Αγώνες του Έθνους 1453-1923. Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας, Πρόγραμμα Διαπολιτισμικής Εκπαιδευτικής Στήριξης Θράκης, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα.
- Κοζαρίδης, Χ. (2012). Οι Γκαγκαβούζηδες και η πορεία τους μέσα στο χρόνο. Πρακτικά Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικών Ιστορικών Σπουδών, τ. Β'. Καβάλα.
- Κοζαρίδης, Χ. (2009). Εμείς οι Γκαγκαβούζηδες: Ταυτότητες, Ιστορικές Πηγές και η Πορεία μας μέσα στο Χρόνο. Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης.
- Κτενίδης, Δ. (1969). Λαογραφικά στοιχεία των κατοίκων του χωριού Θουρίου Διδυμοτείχου. Θρακικά, τ. 43, σελ. 107-145.
- Μάνωφ, Α. (1933). Ποιοι είναι οι Γκαγκαούζοι; Επετηρίς Βυζαντινών Σπουδών, 1. Ανακτήθηκε από Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly.
- Ολμπασάλη, Β. (2019). Οι Γκαγκαβούζηδες του Θουρίου. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 325-338.
- Μαραβελάκης, Μ., Βακαλόπουλος, Α. (1955). Αι Προσφυγικά Εγκαταστάσεις εν τη περιοχή Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη: Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). Παιδαγωγική του Θεάτρου. Αθήνα.
- Τοπαλίδης, Γ. (2017). Οι Φορεσιές της Θράκης 2. Γιώργος Τοπαλίδης.

II. Ξενόγλωσση

- Aksakal, N. (2015). Theoretical View to The Approach of The Edutainment.Procedia: Social and Behavioral Sciences. Vol. 186, pp. 1232-1239. Available: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.081>.
- Menz, A. (2013). Gagauz. Tehlikedeki Diller Dergisi/Journal of endangered Languages. TDD/JofEL, 55-69.

ΛΑΪΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Δημήτριος Σπανός

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη Θράκη, αλλά και γενικότερα σε αγροτικές ή νησιωτικές περιοχές του ελλαδικού χώρου, συναντά κανείς μια σειρά λαϊκών δρωμένων, τα οποία εγγράφονται είτε στον κύκλο του χρόνου, είτε στον κύκλο της ζωής. Στην περιοχή της Θράκης, εξαιτίας της πολυπολιτισμικότητας του χώρου, οι παραδόσεις αυτές παρουσιάζουν μεγαλύτερο εύρος, σε σχέση με άλλες περιοχές. Ο καθορισμός της περιοχής της Ορεστιάδας ως γεωγραφικός χώρος μελέτης, προκύπτει από το νεότερο διοικητικό κέντρο του χώρου, την πόλη της Νέας Ορεστιάδας, καθώς ως περιοχή είναι ένας τόπος με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά, που προκύπτουν από τον τόπο καταγωγής των κατοίκων (γηγενείς & πρόσφυγες) του. Συγκεκριμένα, με επίκεντρο λαϊκά δρώμενα του κύκλου του χρόνου, που τοποθετούνται χρονικά την άνοιξη, θα αναφερθούμε σε κοινότητες γηγενών πληθυσμών της περιοχής, εξετάζοντας τα κατά τύπους εθμικά δρώμενα και τις ιδιαιτερότητες τους, μέσα από την πορεία τους στο χώρο και το χρόνο.

Λέξεις κλειδιά: Λαϊκά δρώμενα, κύκλος, χρόνος, περιοχή Ορεστιάδας

Εισαγωγή

Στη μελέτη αυτή, θα αναφερθούμε σε λαϊκά δρώμενα του κύκλου του χρόνου, που συναντά κανείς στη Θράκη, αλλά και γενικότερα στον ελλαδικό χώρο. Οι κύκλος αυτός περιλαμβάνει όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κατά τύπους κοινοτήτων, εφόσον εμπεριέχει όλο τον ετήσιο εθμικό βίο της κοινότητας (Ανδρουλάκη 2014). Συγκεκριμένα, θα εστιάσουμε στα δρώμενα της εαρινής περιόδου που έχουν ως επίκεντρο τη μεγάλη χριστιανική εορτή του Πάσχα, με όλα εκείνα τα ευρέως κοινά στοιχεία που παρατηρεί κανείς σε ένα γενικότερο πλαίσιο να ενυπάρχουν στην εν λόγω περιοχή, σε άλλα μέρη της Ελλάδας, όπως και σε άλλες περιοχές των Βαλκανίων (Πούχχερ 2015). Τα λαϊκά δρώμενα για τα οποία θα γίνει λόγος, είναι το αγερμικό δρώμενο της «Βάγιας» από τη Μεγάλη Δοξιάρα, το ταφικό δρώμενο της «Δευτέρας της Πασχαλιάς» από το Νεοχώρι και το «χοροδρώμενο της στρατάς» από τα Πετρωτά. Φυσικά, οι αναφορές μας θα επικεντρωθούν σε προγενέστερο χρόνο, όπου τα δρώμενα αυτά επιτελούνταν σε πληρέστερη μορφή και είχαν λειτουργικότητα, αλλά και χρηστικότητα για τα μέλη των κοινωνιών των χωριών. Με την πορεία του χρόνου, τα δρώμενα αυτά μετεξελίχθηκαν για να συνεχίσουν να υπάρχουν, ανάλογα και με τα συγχρονικά δεδομένα της κάθε περιόδου, ενώ σήμερα σχεδόν έχουν σταματήσει να πραγματοποιούνται και στις περιπτώσεις που λαμβάνουν χώρα, αυτό γίνεται αποσπασματικά, καθώς έχουν πάψει να υπάρχουν οι ανάγκες που τα δημιούργησαν.

Γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής και των υπό μελέτη κοινοτήτων

Η περιοχή της Ορεστιάδας, με επίκεντρο την πόλη, που είναι ένα νέο διοικητικό κέντρο στο Βόρειο Έβρο μιας ευρύτερης - αγροτικής κατά βάση περιοχής, περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό οικισμών, των οποίων οι κάτοικοι δεν εμφανίζουν ομοιογενή καταγωγή. Σε άλλους οικισμούς κατοικούν πρόσφυγες από την Ανατολική (Βακαλόπουλος 2003) ή τη Βόρεια Θράκη, σε άλλους γηγενείς πληθυσμοί και σε άλλους συμβιώνουν από κοινού γηγενείς και πρόσφυγες. Ο χώρος της σημερινής ελληνικής Θράκης συγκροτήθηκε σχετικά πρόσφατα, τα τελευταία εκατό χρόνια περίπου, από το 1920 και εφεξής που ενσωματώθηκε στην Ελλάδα. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την εκκένωση της Ανατολικής Θράκης (Γιαννουλόπουλος 1978/2008) που ακολούθησε, ο χώρος της ελληνικής Θράκης συρρικνώθηκε, καθώς η πάλαι ποτέ ενιαία Θράκη διαχωρίστηκε βάσει των συνθηκών (Αλλαμανή - Παναγιωτοπούλου 1978/2008). Συνεπώς, τμήματα του χώρου της βρέθηκαν σε εδαφικές επικράτειες άλλων χωρών, σε μια περίοδο συγκρότησης εθνικών κρατών στα νότια Βαλκάνια (Χτούρης 1999). Αποτέλεσμα αυτών ήταν, η Δυτική Θράκη που εναπέμεινε στην Ελλάδα, να δεχθεί σημαντικό μέρος

των πληθυσμών αυτών. Μάλιστα, πληθυσμοί από τη Βόρεια Θράκη, που βρέθηκε στα όρια της βουλγαρικής επικράτειας κατέφθασαν κατά διαστήματα στον Έβρο, όπως και σε άλλες περιοχές, μέχρι και το 1930 (Κάβουρας & Χτούρης 1997). Συνεπώς, το ενιαίο του χώρου της Θράκης, έχει εννοιολογική και πολιτισμική σημασία πλέον σήμερα, συνιστώντας την «ιστορική Θράκη».

Η Νέα Ορεστιάδα, ως γνωστόν δημιουργείται το 1923, με τον ερχομό των προσφύγων από το Καραγάτς (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010) και την Αδριανούπολη, έτσι αντιλαμβανόμαστε ότι αναφερόμαστε σε ένα νέο διοικητικό κέντρο που περιλαμβάνει μια επαρχία που είχε αναφορά σε άλλα κέντρα κατά τα παλαιότερα χρόνια, εντός και εκτός σημερινής ελληνικής επικράτειας. Ως εκ τούτου, τα λαϊκά δρώμενα της περιοχής της Ορεστιάδας, στα οποία θα αναφερθούμε διεξοδικά παρακάτω, πρέπει να γνωρίζουμε ότι δεν εντάσσονται σε κάποια ενιαία ενότητα μιας περιοχής, αλλά έχουν την αναφορά στους πληθυσμούς από τους οποίους πραγματοποιούνται και στην καταγωγή αυτών (Σπανός 2013). Ειδικότερα στη μελέτη αυτή, θα εστιάσουμε σε δρώμενα γηγενών πολιτισμικών ομάδων του χώρου, οι οποίες προϋπήρχαν στον τόπο πριν το 1920, που ενσωματώνεται η Θράκη στον εθνικό κορμό. Έτσι, λόγω της κοινής συνύπαρξής τους, εντοπίζονται αρκετά κοινά πολιτιστικά στοιχεία στις ευρύτερες εθμικές τους πρακτικές, παρότι εντάσσονται σε διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες. Η βασική τους διαφοροποίηση έγκειται πιθανότατα στην καταγωγή, που προκύπτει από τον τόπο, αλλά και το χρόνο στον οποίο εγκαταστάθηκαν στη Θράκη, στα πλαίσια της τότε οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τούτο, ήταν επακόλουθο, μιας και η περιοχή αποτέλεσε πεδίο μαχών κατά το 14^ο αιώνα, μέχρι και την οριστική κατάληψη του χώρου από τους Οθωμανούς (Βογιατζής 1998), ενώ η επιδημία πανώλης που ακολούθησε, είχε ως αποτέλεσμα σημαντικό μέρος του πληθυσμού του εν λόγω χώρου να συρρικνωθεί, έως και να αφανιστεί. Οι καινούργιοι έποικοι δημιούργησαν νέους οικισμούς, ανάλογα και με τις επαγγελματικές τους ανάγκες, με τους οποίους ενοποιήθηκαν οι εναπομείναντες χριστιανικοί πληθυσμοί, με αποτέλεσμα σήμερα να συγκροτούν ομοιογενή σύνολα, τις κατά τύπους γηγενείς πολιτισμικές ομάδες.

Η πρώτη κοινότητα που εξετάζουμε, αυτή της Μεγάλης Δοξιάρας, εντάσσεται στην πολιτισμική ομάδα των Μεταξάδων (Ζιώγας 2011), η δεύτερη κοινότητα αυτή του Νεοχωρίου (Ζιώγας 2011), εντάσσεται στην πολιτισμική ομάδα των Μάρηδων και η τρίτη κοινότητα των Πετρωτών (Ζιώγας 2011), στην ομώνυμη ομάδα. Όλες οι παραπάνω πολιτισμικές ομάδες (Σπανός 2016α), αποτελούν βασικές χριστιανικές ομάδες του χώρου με ελληνική καταγωγή, κατά την τελευταία περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στο βόρειο, αλλά και βορειοδυτικό μέρος του Έβρου. Μεταξύ των ομάδων αυτών, εντοπίζονται ομοιότητες και διαφοροποιήσεις στις πολιτισμικές πρακτικές του εθμικού τους βίου σε δύο επίπεδα. Το πρώτο είναι ευρύτερο και αφορά κάποια κοινά δρώμενα εντός μιας ομάδας που εκτείνεται ευρύτερα γεωγραφικά και το δεύτερο πιο «στενό», αφορά τις επιμέρους διαφορές και ιδιαιτερότητες ανά κοινότητα. Οι ομοιότητες σε ένα γενικότερο πλαίσιο, προκύπτουν από τα κοινά βιώματα στο χώρο της Θράκης για αιώνες, μετά τον εποικισμό και τη συγκρότηση των πληθυσμών αυτών σε κοινότητες. Οι διαφοροποιήσεις προκύπτουν από την εσωτερική λειτουργία της κάθε κοινότητας, τα ιδιόμορφα στοιχεία που τη συγκροτούν, όπως και τις επιρροές που δέχθηκε από άλλους γειτονικούς πληθυσμούς, εντός ή εκτός σημερινής ελληνικής επικράτειας, εφόσον η ουσιαστική ενασχόληση με τον πολιτισμό της περιοχής, απαιτεί μια περισσότερο ελεύθερη διερεύνηση του χώρου, πέρα από τα σημερινά «στενά» εθνικά όρια. Σε δρώμενα του κύκλου του χρόνου που εντοπίζονται στις τρεις προαναφερθείσες κοινότητες θα εστιάσουμε στο σημείο αυτό, επικεντρώνοντας στην ενότητα του Πάσχα, με όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Ο «εθμικός βίος» και τα λαϊκά δρώμενα των κοινωνιών της υπαίθρου

Τα λαϊκά δρώμενα σε όλο τον ελλαδικό χώρο, αλλά και ευρύτερα, εγγράφονταν είτε στον κύκλο της ζωής, είτε στον κύκλο του χρόνου. Οι δύο αυτοί κύκλοι εμπεριείχαν όλες εκείνες της ατομικές ή συλλογικές διαβατήριες τελετές, από τις οποίες θα περνούσε κατά τη διάρκεια της ζωής του κάθε άνθρωπος, στα όρια της κοινότητας του. Ο κύκλος της ζωής, περιλάμβανε όλα τα στάδια της ανθρώπινης ζωής από τη γέννηση, μέχρι και το θάνατο (Ανδρουλάκη 2014), μαζί με τα δρώμενα που συνόδευαν όλα αυτά τα στάδια. Ο κύκλος του χρόνου, περιλάμβανε όλα τα δρώμενα της κοινότητας που λάμβαναν χώρα στα πλαίσια ενός έτους, στα οποία ο ρόλος του κάθε μέλους της, θα υπαγορεύονταν από το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική του θέση κ.ά. Οι δύο αυτοί κύκλοι τέμνονταν μεταξύ τους, εφόσον ο κύκλος του χρόνου θα συναντούσε τον κύκλο της ζωής του κάθε ανθρώπου σε κάποιο σημείο της, με βάση το οποίο θα εντάσσονταν στον εθμικό βίο της κοινότητας του, τη δεδομένη στιγμή. Ο κύκλος της ζωής θα έβρισκε τον κάθε άνθρωπο σε διάφορα στάδια μέσα στον κύκλο του χρόνου, όπως π.χ. μια γυναίκα ελεύθερη - σε νεαρή ηλικία, θα συμμετείχε στον αγεργμό του Λαζάρου ή των Βαΐων (από τον κύκλο του χρόνου) με τα άλλα κορίτσια ή κο-

πέλες (ανάλογα με το εθιμικό τυπικό της εκάστοτε κοινότητας), ενώ σε μελλοντικό χρόνο θα συμμετείχε με διαφορετική θέση στην ίδια γιορτή, εφόσον θα υποδέχονταν ως παντρεμένη και νοικοκυρά του σπιτιού τα μικρά κορίτσια, ή τις κοπέλες που θα πήγαιναν για να τραγουδήσουν τα κάλαντα και τα παινέματα στο σπίτι της. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε πως οι δύο αυτοί κύκλοι βρίσκονταν σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους και τα δρώμενα του ενός, συνδέονταν με τα δρώμενα του άλλου.

Το σύνολο αυτό των εθιμικών πρακτικών θα πραγματοποιούνταν από τα μέλη της εκάστοτε κοινότητας με διαφορετικό ρόλο σε κάθε διαφορετική χρονική στιγμή. Παράλληλα, συνδέονταν και με μια σχέση αλληλοτροφοδότησης, καθώς πολλές από τις διαβατήριες τελετές τους, είχαν διττό σκοπό. Οι αγερμοί των Χριστουγέννων με τα κάλαντα των παλικαριών σε ηλικία γάμου, πραγματοποιούνταν κατά πρώτον για να αναγγείλουν το γεγονός της γέννησης του Χριστού, καλύπτοντας το εορταστικό πλαίσιο στο εκάστοτε χωριό, ενώ κατά δεύτερον πραγματοποιούνταν για την κάλυψη και άλλων αναγκών, όπως είναι η συνάντηση και η γνωριμία των μελών της κοινότητας. Συνεπώς, το ανδρικό φύλο ήταν εκείνο που είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στους αγερμούς των Χριστουγέννων, αλλά και γενικότερα του Δωδεκαημέρου, δίνοντας μια ευκαιρία συνάντησης και γνωριμίας των νέων ανδρών - σε ηλικία γάμου με τις υποψήφιες νέες, ενώ και οι γονείς των κοριτσιών, είχαν μια ευκαιρία να δουν από κοντά και να επιλέξουν τους μελλοντικούς γαμπρούς τους. Έτσι, επιβεβαιώνονταν η μετοχή των μελών σε ένα κοινό βίωμα, που επισφράγιζε τους δεσμούς της κοινότητας, επαναπροσδιορίζοντας τη συλλογική της ταυτότητα (Τερζοπούλου 1998).

Οι δύο αυτοί κύκλοι λοιπόν δομούσαν τον εθιμικό βίο της κάθε κοινότητας, ο ένας με άξονα τη ζωή του ανθρώπου και ο άλλος με άξονα τον ετήσιο κύκλο, ο οποίος οργανώνονταν με βάση την ορθόδοξη χριστιανική πίστη, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των δρωμένων, είχε σχέση με γιορτές της ορθόδοξης λατρείας. Εξαιρεση αποτελούσαν κάποια αποκριάτικα δρώμενα, όπως αυτό του «Μπέη» (το οποίο βέβαια πραγματοποιούνταν με βάση το Τριώδιο) ή δρώμενα που αφορούσαν τη μαντική με το μαγικό της περιεχόμενο και είχαν αρχαιοελληνικές ρίζες, όπως το δρώμενο του «Κλήδονα», που πραγματοποιούνταν με βάση το θερινό ηλιοστάσιο (εντός του ορθόδοξου τυπικού και πάλι, στην εορτή του Γενεσίου του Προδρόμου), συνδυάζοντας στοιχεία παγανιστικά (Ζιώγας 2012) και χριστιανικά.

Η συμμετοχή στα δρώμενα του κύκλου του χρόνου, αφορούσε κατά χρονική περίοδο κάποιο συγκεκριμένο φύλο κατά βάση (το ανδρικό τα Χριστούγεννα και το γυναικείο το Πάσχα). Οι αγερμοί των Χριστουγέννων στη Θράκη και τα δρώμενα των μεταμφιέσεων αφορούσαν τους νέους άνδρες, ενώ οι καλαντισμοί του Λαζάρου και των Βαΐων, το δρώμενο του «Κλήδονα» και της «Πιρπιρούνας» (Ζιώγας 2012), αφορούσαν κυρίως τις νεότερες γυναίκες (Πούχγερ 2016). Φυσικά δεν έλειπε η συμμετοχή άλλων ηλικιών ή άλλης κοινωνικής κατάστασης της εκάστοτε κοινότητας σε κάποια από τα δρώμενα αυτά, έστω ως παρατηρητές και αποδέκτες συμβολισμών και νοημάτων. Βάσει των ηθών της εποχής, δεν επιτρεπόταν στις γυναίκες να μεταμφιεστούν, έβγαιναν όμως να υποδεχτούν τον Μπέη ή τους καλαντάρηδες του Δωδεκαημέρου, τον «Μπαμπούσιανο» (Ρήγιο Διδυμοτείχου) ή τον «Μπαμπαλιάρη» (Καρωτή Διδυμοτείχου) - διαφορετικές ονομασίες ανά χωριό, για έναν τραγόμορφο μεταμφιεσμένο άνδρα, την Καμήλα (ομοίωμα του ομώνυμου ζώου) κ.ά. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε πως όλα αυτά τα τελετουργικά δρώμενα αφορούσαν επί της ουσίας το σύνολο της κοινότητας και η διαφοροποίηση σχετιζόταν με την ομάδα των μελών και το φύλο, που είχε τον ενεργητικό ρόλο κάθε φορά. Σήμερα που οι συνθήκες έχουν διαφοροποιηθεί, κατά πρώτον τα δρώμενα έχουν χάσει τη χρηστικότητα τους, λόγω της υιοθέτησης του σύγχρονου τρόπου ζωής και κατά δεύτερον δεν δύνανται να αναπαραχθούν, λόγω αδυναμίας συμμετοχής μελών. Σε ορισμένους οικισμούς της περιοχής που οι κάτοικοι τους είναι ελάχιστοι, δεν μπορούν ούτε και σε πρακτικό επίπεδο να επιτελεστούν κάποια δρώμενα, ακόμη και στα πλαίσια δράσεων ενός συλλόγου, καθώς δεν υπάρχουν π.χ. νέοι για να μετέχουν στον αγερμό των Χριστουγέννων, ούτε όμως και νέες για να ακούσουν τα τραγούδια τους.

Λαϊκά δρώμενα από τον κύκλο του χρόνου

Τα δρώμενα στα οποία θα αναφερθούμε διεξοδικά παρακάτω, εντάσσονται στον κύκλο του χρόνου και συγκεκριμένα στην ενότητα των εαρινών - πασχαλιάτικων δρωμένων, καθώς το Πάσχα συμπίπτει χρονικά με την κορύφωση της άνοιξης (Τερζοπούλου 1998), αποτελώντας και το ίδιο κορύφωση του ανοιξιάτικου λατρευτικού κύκλου, εφόσον κατέχει κεντρική θέση στο εκκλησιαστικό, όπως και στο λαϊκό εορτολόγιο. Η εαρινή περίοδος ήταν γενικότερα μια περίοδος με αρκετές εργασίες για τον αγροτικό κόσμο, αλλά και μια περίοδος που περιλάμβανε μια μεγάλη περίοδο νηστείας, αυτής της Μ. Τεσσαρακοστής, που σήμαινε αποχή και απαγορεύσεις από κάθε είδους ψυχαγωγία, εκτός από ειδικές περιπτώσεις (Τερζοπούλου 1998) σε κάποιες κοινότητες. Έτσι, το επίκεντρο των λατρευτικών αλλά και των λαϊκών δρωμένων της άνοιξης ήταν το Πάσχα, που ο εορτασμός του στις περισσότερες κοινότητες

της Θράκης, διαρκούσε τρεις ημέρες. Στην ενότητα του Πάσχα, συμπεριλαμβάνονταν τα δρώμενα που προηγούνταν από αυτό, όπως του Λαζάρου και των Βαΐων, μαζί με τα δρώμενα αλλά και τις γιορτές που έπονταν από αυτό, όπως π.χ. είναι του Αγίου Γεωργίου (που εορτάζονταν βέβαια πολλές φορές και τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα) και η Παρασκευή της Διακαινισμού, που τιμάται η Ζωοδόχος Πηγή, σε ορισμένες κοινότητες.

Το ρεπερτόριο των τραγουδιών, των χορών, αλλά και των δρωμένων του Πάσχα, σε παλαιότερες εποχές, δομούταν (κατά βάση) σε δύο ενότητες, με βάση τη θεματική τους. Η πρώτη ενότητα περιλάμβανε κάλαντα και τελετουργικά τραγούδια που σχετίζονταν άμεσα με το εορτολόγιο των ημερών. Τα άσματα αυτά, μετά τους πρώτους στίχους που αναφέρονταν στην ημέρα της εορτής - πραγματεύονταν θέματα με ιδιαίτερους συμβολισμούς για την κοινότητα, εξιστορώντας ένα γεγονός σημαντικό για την επιβίωση της ή ένα ιστορικό θέμα με εθνικούς συμβολισμούς ή ένα μεγάλο κακό που θεωρούνταν απευκαίριο για τα μέλη της εκάστοτε κοινωνίας, με σκοπό να αποτελέσουν διδάγματα και να αποτρέψουν τον κίνδυνο (Τερζοπούλου 1998) από αυτό στο μέλλον κ.ά. Η δεύτερη ενότητα περιλάμβανε τραγούδια, αλλά και κάλαντα που σχετίζονταν με την άνοιξη και τη φύση, το κεντρικό νόημα των οποίων ήταν συνήθως ερωτικό, εφόσον τραγουδιούνταν από τις «Λαζαρίνες» της εκάστοτε κοινότητας, στα πλαίσια ενός «νυφοπάζαρου», το Σάββατο του Λαζάρου ή την Κυριακή των Βαΐων. Στην ενότητα αυτή εντάσσονταν και άλλα τραγούδια που σχετίζονταν με το γλεντικό χαρακτήρα των τριών ημερών του Πάσχα, τα οποία ακολουθούσαν μετά τα επίσημα τελετουργικά άσματα της Πασχαλιάς, όπως και των άλλων εορτών που ακολουθούν και εντάσσονταν συνήθως στο ίδιο πλαίσιο (με βάση την οπτική των κατά τόπους κοινοτήτων), όπως είναι του Αγίου Γεωργίου, της Ζωοδόχου Πηγής κ.ά. Μάλιστα τα χοροστάσια αυτά, ήταν τα βασικά της εαρινής περιόδου, εφόσον δεν πραγματοποιούνταν κατά βάση άλλα, νωρίτερα χρονικά κατά την περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και δεν έπονταν άλλα σε πολλές κοινότητες κατά τον Μάιο, καθώς υπήρχε πληθώρα αγροτικών εργασιών (Σπανός 2016β). Εξαιρέση αποτελούσαν αυτά που εντοπιζόνταν σε κάποια σημαντική εορτή (π.χ. του Κλήδονα, της Παναγίας κ.ά.), ενώ η επανεκκίνηση τους γινόταν ξανά το φθινόπωρο, συνήθως στη γιορτή του Αγίου Δημητρίου (Τερζοπούλου 1996-1997).

Άλλες ευκαιρίες για συμμετοχή σε χορευτικά επεισόδια την ανοιξιάτικη περίοδο, ήταν αυτές των πανηγυριών που ακολουθούσαν σε θρησκευτικές εορτές μετά από το Πάσχα, αρχής γενομένης από του Αγίου Γεωργίου. Στα πανηγύρια όμως δεν εντοπιζόνταν τελετουργικά δρώμενα, πλην εξαιρέσεων σε ορισμένες κοινότητες, εφόσον προσέρχονταν πρραματευτές, προσκυνητές και συγγενείς από άλλα χωριά (στην περίπτωση του Έβρου, οι τελευταίοι ήταν καταγόμενοι κατά βάση από την ίδια πολιτισμική ομάδα) και ως εκ τούτου, δεν λειτουργούσαν οι συνθήκες για την πραγμάτωση δρωμένων που αφορούσαν τα μέλη της κοινωνίας του χωριού. Έτσι, πέραν των θρησκευτικών εκδηλώσεων με επίκεντρο τη λατρεία, τα χοροστάσια των πανηγυριών εμφάνιζαν περισσότερο γλεντικό χαρακτήρα και σπανιότερα τελετουργικό.

Η «Βάγια» στη Μεγάλη Δοξιάρα

Εικόνα 1. Δρώμενο της «Βάγιας», Μεγάλη Δοξιάρα, 1985 (Φωτογραφικό Αρχείο Δημήτρη Μητούδη).

Το δρώμενο της «Βάγιας» στη Μεγάλη Δοξιάρα, καθώς και σε άλλα χωριά του Έβρου όπου πραγματοποιούνταν, λάμβανε χώρα την Κυριακή των Βαΐων, εξ' ου και το όνομα του. Το τελετουργικό του

δρωμένου παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με αυτό του Σαββάτου του Λαζάρου (Πούχνερ 2015), καθώς αποτελεί προέκταση του αν το εξετάσουμε ευρύτερα ανά το πανελλήνιο, με παρεμφερή στοιχεία τις δύο ημέρες, αλλά και διαφοροποιήσεις που δεν προκύπτουν από το ορθόδοξο τυπικό, αλλά από το τυπικό του δρώμενου και τους μετέχοντες σε αυτό, ανά περιοχή. Σε πολλές περιπτώσεις κοινοτήτων στη Θράκη, πραγματοποιείται το Σάββατο του Λαζάρου από μικρότερης ηλικίας παιδιά, συνήθως μικρά κορίτσια, ενώ την Κυριακή των Βαΐων πραγματοποιείται από κοπέλες (Σπανός 2016β) και παίρνει άλλο χαρακτήρα. Σε άλλες πάλι πλείστες περιπτώσεις στην Ελλάδα, αλλά και τους ορθόδοξους πληθυσμούς των Βαλκανίων, το προαναφερόμενο «τυπικό» της Κυριακής των Βαΐων (με τις μεγαλύτερες κοπέλες), εντοπίζεται κατά βάση το Σάββατο του Λαζάρου.

Στην περίπτωση της Μεγάλης Δοξιάρας, νέες κοπέλες του χωριού πριν τη ηλικία του γάμου, ετοίμαζαν από την προηγούμενη ημέρα τη «Βάγια», που είναι ένα ομοίωμα γυναικείας κούκλας, φτιαγμένο από το αντί του αργαλειού (Ζιώγας 2012), επενδυμένο με πανιά και ντυμένο από πάνω με τη νυφιάτικη φορεσιά του χωριού, στην οποία κυριαρχεί το κόκκινο χρώμα, που συμβολίζει την Ανάσταση, τη ζωή γενικότερα, αλλά και την υγεία. Το πρωί της Κυριακής των Βαΐων, οι κοπέλες πήγαιναν στη Θεία Λειτουργία, για να πάρουν τα «βάγια». Τα παλαιότερα χρόνια, ως «βάγια» έπαιρναν κλαδιά από ένα δέντρο «τύπου ιτιάς» που φυτρώνει σε τοποθεσίες με νερό, το οποίο στη Μεγάλη Δοξιάρα, ονόμαζαν «σαουτιά» και τα κλαδιά του «σαούτια», πιθανά από παράφραση της τουρκικής λέξης su, που σημαίνει νερό. Στα είδη των «βαΐων» ανά τόπους, αναφέρεται και ο Γεώργιος Μέγας, ο οποίος περιγράφει το στολισμό των εκκλησιών με κλαδιά «βαΐων» από διάφορα δέντρα ανά περιοχή και συγκεκριμένα για την περιοχή της Ανατολικής Θράκης (εδώ αναφέρεται χρονικά πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών), μας πληροφορεί ότι ο στολισμός γινόταν με κλαδιά ιτιάς (Μέγας 1956/2012). Με την πάροδο του χρόνου και τις μετεξελίξεις των κοινωνιών, στη Μεγάλη Δοξιάρα, όπως και σε πολλές άλλες κοινότητες του χώρου, παίρνουν πλέον κλαδιά δάφνης ως «βάγια».

Μετά το πέρας του εκκλησιασμού και αφού έπαιρναν τα «βάγια», ένα κορίτσι μικρότερο σε ηλικία από τις κοπέλες, έφερνε τη «Βάγια» στην αυλή της εκκλησίας και μετά την απόλυση, ξεκινούσαν οι αγερμοί στους δρόμους, για να περάσει η «Βάγια», από όλα τα σπίτια του χωριού. Στη Μεγάλη Δοξιάρα ως κάλαντο των Βαΐων εντοπίζονταν το τραγούδι : «Βαΐα - Βάϊα, να 'σου κι τ' Α(ϊ) - Βαϊού» για όλες τις περιστάσεις, σε αντίθεση με άλλα χωριά, όπου διαφορετικό ήταν το «κυρίως κάλαντο», διαφορετικό το «δρομικό» και διαφορετικά τα «παινέματα» των μελών της οικογένειας του κάθε σπιτιού. Επειδή όμως τα «παινέματα» στον εν λόγω οικισμό συμπεριλαμβάνονταν στους καλαντισμούς των μικρότερων κοριτσιών το Σάββατο του Λαζάρου, δεν ενσωματώνονταν στο τελετουργικό της Κυριακής των Βαΐων. Οι νοικοκυρές των σπιτιών προσέφεραν στον «αγερμό της Βάγιας» αυγά (μιας και πλησίαζε το Πάσχα και ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα) κάποια άλλα νηστίσιμα εδέσματα αν υπήρχαν και κάπως πιο σπάνια χρήματα, επειδή δεν υπήρχε η ανάλογη οικονομική ευχέρεια σε όλες τις οικογένειες του χωριού. Αλλά ακόμη και αυτά τα λίγα χρήματα που συγκέντρωναν, συνήθως τα έκαναν δωρεά στην εκκλησία, αγοράζοντας λάδι για τις καντήλες κ.ά. Κατά τη διάρκεια των αγερμού - καθώς η «Βάγια» επισκέπτονταν τα σπίτια του χωριού, ορισμένες νοικοκυρές σκουπίζαν συμβολικά το πρόσωπο τους, όπως και των μικρότερων παιδιών του σπιτιού με το κόκκινο «νυφιάτικο» πουκάμισο της «Βάγιας» (ή με κάποιο άλλο κόκκινο ένδυμα της), για να είναι γερές και με κόκκινα μάγουλα οι ίδιες και τα παιδιά τους, εφόσον το ροδαλό χρώμα στα μάγουλα, θεωρούνταν δείγμα υγείας.

Μετά το πέρας του αγερμού σε όλο το χωριό, πήγαιναν σε μια τοποθεσία γειτονικά του χωριού που ονομάζουν «Τσεσμέ» από την τουρκική λέξη *çesme* που είναι η βρύση, με την έννοια της πηγής και ενώ τραγουδούσαν το κάλαντο της «Βάγιας», την ξέντυναν και έπλεναν το αντί με νερό, για «εξαγνιστικούς» και ευγονικούς λόγους, που σχετίζονταν με την καρποφορία της «μάννας γης» και έχουν ρίζες σε αρχαιοελληνικά ή παγανιστικά δρώμενα της ευρύτερης βαλκανικής. Ως επωδό του δρωμένου, αλλά και προοίμιο για το πασχαλιάτικο χοροστάσι που θα ακολουθούσε την επόμενη Κυριακή, τραγουδούσαν και χόρευαν παράλληλα, ορισμένα από τα βασικά άσματα του Πάσχα, για την κοινότητα της Μεγάλης Δοξιάρας. Τέτοια τραγούδια ήταν το: «Μαραντό», «Γιάννης τη Μάϊδου θέλει», καθώς κ.ά., που είτε εντάσσονται στο είδος των παραλογών, είτε αναφέρονται σε εποχιακά στοιχεία της ανοιξιάτικης φύσης, που το περιεχόμενο τους είναι ερωτικό. Το παραδειγματικό περιεχόμενο των παραλογών, υποδείκνυε στα μέλη του χωριού τους κανόνες και τους περιορισμούς εντός των οποίων θα έπρεπε να πορεύονται, ώστε να αποτρέψουν την επανάληψη ανάλογων απευκαταίων πράξεων, «ξορκίζοντας» το κακό. Η μέθεξη σε μια κοινή ιστορική μνήμη διαμέσου των τραγουδιών, αλλά και σε ένα κοινό χοροστάσι, επιβεβαίωνε την ατομική και συλλογική ταυτότητα (Τερζοπούλου 1998), διατηρώντας τους δεσμούς συνοχής της κοινότητας.

Η «Δευτέρα της Πασχαλιάς» στο Νεοχώρι

Εικόνα 2. «Ταφικό δρώμενο της Δευτέρας της Πασχαλιάς», Νεοχώρι, 1952 (Αναδημοσίευση από το βιβλίο του Ιωάννη Ασπρογέρακα: Τα ήθη και τα έθιμα της φυλής των Μάρηδων. Διδυμότειχο: «Ευγενίδειο» Κέντρο Πολιτισμού, Αθλητισμού, Νεολαίας και Περιβάλλοντος του Δήμου Διδυμοτείχου, σ. 229).

Τη Δευτέρα της Διακαινισμού μετά το Πάσχα, οι κάτοικοι των χωριών των «Μάρηδων» γιόρταζαν την Ανάσταση στα νεκροταφεία, μαζί με τους συγγενείς τους, αλλά και τους νεκρούς τους - σε συμβολικό επίπεδο. Στο Νεοχώρι, έπαιρναν κρασί ή νερό για τους νεκρούς, τα πασχαλιάτικα τσουρέκια, τα αυγά τους, ενώ κατά τα μεταγενέστερα χρόνια και κάποια άλλα εδέσματα όπως πίτες με αυγά, ρυζόγαλο κ.ά. και πήγαιναν το πρωί της Δευτέρας του Πάσχα στους τάφους των κοντινών συγγενών τους. Έβαζαν ένα αυγό και τσουρέκι στον τάφο του εκλιπόντος συγγενικού προσώπου και ανάλογα με την ηλικία του αποθανόντος, αν ήταν π.χ. νέος ή γέρος, ζητούσαν από κάποιον άλλο παρευρισκόμενο στο χώρο, αντίστοιχου φύλου και ηλικίας, να το παραλάβει. Ο ιερέας του χωριού, πήγαινε από τάφο σε τάφο κάνοντας τρισάγιο στη μνήμη του κάθε νεκρού και οι συγγενείς του, προσέφεραν στον ιερέα, τσουρέκι από την πασχαλιάτικη κουλούρα (Ασπρογέρακας 2018). Κατόπιν, μοιράζονταν τα φαγητά που είχαν πάρει μαζί τους και έτρωγαν κοντά στον τάφο του οικείου προσώπου τους. Μετά το πέρας της χριστιανικής και παράλληλα εθμικής τελετουργίας, αναχωρούσαν για τα σπίτια τους, το αργότερο μέχρι τις μεσημβρινές ώρες.

Το έθιμο αυτό παρατηρούνταν ευρύτερα στα χωριά των Μάρηδων, όπου μετά το πασχαλιάτικο χοροστάσι της πρώτης ημέρας του Πάσχα - της Κυριακής, γιόρταζαν τη δεύτερη ημέρα της Πασχαλιάς, μαζί με τους νεκρούς τους, προσμένοντας την ανάσταση των νεκρών, με βάση τη χριστιανική διδασκαλία της ορθόδοξης πίστης. Φυσικά, οι γιορτές των ζωντανών με τους νεκρούς, του άνω με τον κάτω κόσμο, ανάγονται στους αρχαίους ακόμα χρόνους. Μάλιστα, πολλές από αυτές πραγματοποιούνταν αντιστοιχώς κατά την εαρινή περίοδο (Τερζοπούλου 1998) και αναπροσαρμόστηκαν για να ενταχθούν στη χριστιανική πίστη. Οι λατρευτικές αυτές εκδηλώσεις δεν υπάρχουν στο ετήσιο τυπικό της ορθόδοξης λατρείας, αλλά επιτελούνται με βάση το τυπικό που ακολουθείται στα ψυχοσάββατα και τα μνημόσυνα, το οποίο μεταφέρεται κατά τόπους και σε άλλες εορτές του ορθόδοξου ημερολογίου, συνενώνοντας στοιχεία χριστιανικά και παγανιστικά. Επί της ουσίας, το εν λόγω δρώμενο, καθώς και άλλα παρεμφερή στο πανελλήνιο, είναι διαβατήρια εποχικά δρώμενα που σχετίζονται με τον κύκλο της βλάστησης (Ανδρουλάκη 2014), ο οποίος βρίσκεται την εαρινή περίοδο του Πάσχα σε ανθοφορία. Ως εκ τούτου, τα δρώμενα αυτά συνδράμουν με τον τρόπο τους στην ανασυγκρότηση της κοινότητας και επιβεβαιώνουν τη συνοχή της, με τους δεσμούς μεταξύ των μελών της.

Η «στράτα» την ημέρα της Ζωοδόχου Πηγής στα Πετρωτά

Εικόνα 3. «Χοροδρώμενο της στράτας», Πετρωτά, γύρω στο 1960
(Φωτογραφικό Αρχείο Σταύρου Παπαθανάκη - Βορέας magazin).

Στα Πετρωτά, την Παρασκευή της Ζωοδόχου Πηγής, πανηγύριζε το ομώνυμο εξωκλήσι του χωριού, που βρίσκεται σε μια πλαγιά, κοντά στα νεκροταφεία. Την ημέρα αυτή, μετά τον θρησκευτικό εορτασμό στο εξωκλήσι, ακολουθούσε ένα ιδιαίτερο χορευτικό δρώμενο, στο οποίο προσδίδουμε (με βάση τις ονομαστικές περιγραφές και των κατοίκων του χωριού) τον όρο «στράτα», που προέρχεται από τη λατινική λέξη *strata*, η οποία έχει την έννοια του δρόμου, καθώς όλη η τελετουργία του πραγματοποιούνταν καθ' οδόν - στο δρόμο, για να καταλήξουν στην εκκλησία του χωριού.

Στα πλαίσια του δρωμένου ακολουθούσαν ένα συγκεκριμένο «τυπικό», όπου μετά το πέρας του εκκλησιασμού στο εξωκλήσι, οι μεγαλύτερες ηλικιακά γυναίκες του χωριού, αυτές που είχαν γίνει ήδη πεθερές, αλλά και ακόμη μεγαλύτερες, ξεκινούσαν τον τελετουργικό χορό «της στράτας», με το τραγούδι: «Τίμα την Αγία-Παρασκευή» (που αναφέρεται στη συγκεκριμένη Παρασκευή της Διακαινισμού), έκαναν τρεις γύρους μπροστά από το εξωκλήσι (Καζακίδου 2016) και κατέβαιναν με κατεύθυνση προς το χωριό. Κατόπιν, συνέχιζαν με διάφορα εποχιακά τραγούδια στα βήματα του «δρομικού» χορού «της στράτας», που εντάσσεται στην ευρύτερη «οικογένεια των ξισυρτών» σε ρυθμικό μέτρο 2/4. Στην τοποθεσία «Τρία Πηγάδια», επίσης έκαναν τρεις γύρους περιμετρικά των πηγαδιών, λέγοντας κατά βάση τραγούδια που εμπεριέχουν ως θεματολογία το υγρό στοιχείο, καθώς βρίσκονταν κοντά σε τοποθεσία με νερό. Η χρησιμότητα των πηγαδιών τα παλαιότερα χρόνια, αλλά και γενικότερα οι συμβολισμοί του υγρού στοιχείου ήταν ιδιαίτερα σημαντικοί, εφόσον σχετίζονταν με τη βιωσιμότητα του τόπου, μιας και το νερό ως στοιχείο ζωής, ήταν απαραίτητο. Κατά τη διάρκεια του δρωμένου, κάτοικοι του χωριού, συνήθως συγγενείς, «κέρναγαν» χρήματα στην πρώτη του χορού (η οποία αφού τελείωνε το χοροστάσι, τα μοιράζονταν με τις υπόλοιπες που τραγουδούσαν ή έκαναν κάποια δωρεά στην εκκλησία, όπως π.χ. λάδι για τις καντήλες). Κατόπιν, κατευθύνονταν προς την εκκλησία του χωριού, τους Παμμέγιστους Ταξιάρχες, όπου στο χώρο μπροστά από αυτήν, έκαναν πάλι τρεις γύρους και εν συνεχεία ακολουθούσαν διάφορα τραγούδια, για να ολοκληρωθεί το «χοροδρώμενο» με το τραγούδι και χορό παράλληλα, «Ράντου».

Κατά τη διάρκεια του τελετουργικού - όσο βρίσκονταν καθ' οδόν, όποιο τραγούδι και να έλεγαν, έπρεπε τη συγκεκριμένη ημέρα να μην διαφοροποιηθεί ως προς το χορευτικό του μοτίβο και να αποδοθεί πάνω στο ίδιο - αυτό «της στράτας», είτε ανήκει στην «οικογένεια των ξισυρτών», που είναι γνωστά κατά βάση στα Πετρωτά ως «της στράτας» (Ζιώγας 2008), είτε ανήκει στην «οικογένεια των ζωναράδικων» σε ρυθμικό μέτρο 6/8, που συνηθίζουν στα χωριά της πολιτισμικής ομάδας των Πετρωτών να τα αποκαλούν «π'λαλ'τά», από τη λέξη «π'λαλ'τός» (Ρόμπου - Λεβίδη Μ. 1999), δηλαδή «πηλαλητός»,

που σημαίνει τρεχάτος - γρήγορος. Η άνωθεν εστίαση στις συγκεκριμένες «οικογένειες χορών», πραγματοποιείται γιατί τα τελετουργικά τραγούδια του Πάσχα, εντοπίζονται κατά βάση σε αυτά τα χορευτικά μοτίβα στην κοινότητα των Πετρωτών.

Η «Ράντου» σε ρυθμικό μέτρο 6/8, ήταν το κομβικό άσμα για το πέρας του δρωμένου και αποδίδονταν με συγκεκριμένο χορευτικό μοτίβο, που αφορά μόνο το τραγούδι αυτό. Η ρυθμική αγωγή του άσματος ήταν γρήγορη γενικότερα, εφόσον αποτελούσε την επωδό των χορευτικών επιτελέσεων της ημέρας, με στόχο να κλείσει πιο εύθυμα το εθιμικό τελετουργικό, γεγονός που παρατηρείται ευρύτερα στη λήξη και άλλων χορευτικών δρωμένων στη Θράκη.

Επίλογος

Οι παραδόσεις, φέρουν όλα εκείνα τα ουσιαστικής σημασίας στοιχεία του πολιτισμού, της ιστορίας, αλλά και της ταυτότητας ενός τόπου. Πέραν αυτών, σε ένα άλλο επίπεδο, αποτελούν και ένα ευρύ χώρο σχέσεων των ανθρώπων με τη γενέτειρα τους και ιδιαίτερα γι' αυτούς που διαμένουν μακριά της και συνδέονται με αυτήν, συχνά με μνήμες της παιδικής ή νεότερης τους ηλικίας (χρόνια «αγνά» ή και παραγωγικά γι' αυτούς), εφόσον σε παλαιότερα χρόνια οι κοινωνίες αυτές ήταν λειτουργικές για τα μέλη τους, ενώ παράλληλα ήταν «ζωντανός» ο λαϊκός πολιτισμός και εν προκειμένω τα δρώμενα του. Επιπρόσθετα, οι μνήμες των κατοίκων της κάθε κοινότητας, των ηλικιωμένων (κυρίως) διαμενόντων στον τόπο αλλά και των μεταναστών, συνήθως στρέφονται στο παρελθόν, γιατί αυτό είναι που τους ενώνει, εφόσον στην πορεία του χρόνου οι σχέσεις τους διακόπτονται ή τουλάχιστον μεταβάλλονται λόγω απόστασης. Επιπρόσθετα, η εξέλιξη των κοινωνιών της υπαίθρου στον Έβρο, όπως και σε άλλα μέρη, ακολουθεί στις περισσότερες περιπτώσεις μια διαδρομή δημογραφικής συρρίκνωσης. Στις παλαιότερες αυτές περιόδους, εγγράφονται και οι συμμετοχές όλων των μελών στα δρώμενα της κοινότητας τους, καθώς με την πορεία του χρόνου σταδιακά εγκαταλείπονται η επιτελούνται αποσπασματικά και απλουστευμένα.

Όλες αυτές οι μνήμες λοιπόν, συνιστούν τον συνδετικό κρίκο που ενώνει τα μέλη των εκάστοτε τοπικών κοινωνιών σε «φαντασιακές κοινότητες» (Anderson 1997) και ιδιαίτερα στις μέρες μας, με την επιπλέον βοήθεια των πολλαπλών σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης και επικοινωνίας. Τα λαϊκά δρώμενα και γενικότερα οι μουσικές και χορευτικές παραδόσεις, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν μπορούν να αναπαραχθούν κατά τα παλαιότερα πρότυπα, γιατί όπως έχουμε επαναλάβει δεν υφίστανται οι συνθήκες, στα πλαίσια των οποίων λάμβαναν χώρα, ενώ παράλληλα δεν βρίσκονται σε χρηστικότητα οι πρακτικές τους. Συνεπώς, εναπόκειται σε σημαντικό βαθμό στα μέλη των κατά τόπους κοινοτήτων και των πολιτιστικών φορέων τους, η πολιτιστική διαχείριση και οι βάσεις για μια νέα βίωση όλων των λαϊκών δρωμένων τους, τα οποία θα αποκτήσουν λειτουργικότητα στα πλαίσια μιας σύγχρονης κοινωνίας και θα προσφέρουν ευκαιρίες για πολιτιστική κίνηση στο χωριό τους, ώστε να μπορέσουν με τη μορφή αυτή, να πραγματοποιούνται και στο μέλλον.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που συνέβαλλαν στην περαίωση της παρούσας μελέτης και είναι οι: Δημήτρης Μητούδης, Μαρία Μητούδη, Ιωάννης Ασπρογέρακας, Αθανασία Λυμπερίδου - Ασπρογέρακα, Ευγενία Δροσίδου, Κουρτέσα Λουκαρίδου, Αγγελική Μαυρίδου, Φωτεινή Καρακασνάκη και Σταύρος Παπαθανάκης, οι οποίοι με την κατάθεση μαρτυριών για τις κατά τόπους παραδόσεις, όπως και την παροχή υλικού (φωτογραφίες, βίντεο κ.ά.), βοήθησαν στην αρτιότερη προσέγγιση της έρευνας μου.

Βιβλιογραφία

- Αλλαμανή, Ε. - Παναγιωτοπούλου, Κ. (2008). Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., σελ. 89-97.
- Anderson, B. (1997). Φαντασιακές Κοινότητες. Μτφρ. Χαντζαρούλα, Π., Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Ανδρουλάκη, Μ.Γ. (2014). Διαβατήριες τελετές και λαϊκά δρώμενα. Σε: Αυδίκου Ε. (Επιμ), Ελληνική Λαϊκή Παράδοση, Από το παρελθόν στο μέλλον. Αθήνα: Εκδόσεις Αλέξανδρος, σελ. 195-196.
- Ασπρογέρακας, Ι. (2018). Τα ήθη και τα έθιμα της φυλής των Μάρηδων. Διδυμότειχο: «Ευγενίδειο» Κέντρο Πολιτισμού, Αθλητισμού, Παιδείας, Νεολαίας και Περιβάλλοντος του Δήμου Διδυμοτείχου.
- Βακαλόπουλος, Κ. Απ. (2003). Η Θρακική Έξοδος (1918 -1922). Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη.

- Βογιατζής, Γ. (1998). Η Πρώιμη Οθωμανοκρατία στη Θράκη. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Γιαννουλόπουλος, Ι. (2008). Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ΄, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., σελ. 245 -271.
- Ζιώγας, Γ. (2008). Σε: Τσολάκη, Θ. (Επιμ), Μην κρύβεις το χθες, Ένθετο cd. Αλεξανδρούπολη: Πολιτιστικός Σύλλογος Παραδοσιακών Χορών «Ο Έβρος», σελ. 8.
- Ζιώγας, Γ. (2011). Ένθετο cd από Ζιώγα, Γ., Σίσκο, Ν., Τσολάκη, Θ. Για μια λάλησι για δυο λάλησι. Αλεξανδρούπολη: Πολιτιστικός Σύλλογος Παραδοσιακών Χορών «Ο Έβρος», σελ. 8-72.
- Ζιώγας, Γ. (2012). Πρόλογος - Έρευνα. Σε: Δεν χορεύεται! Κάλαντα, αγερμοί και λατρευτικά τραγούδια από τον Έβρο. Ένθετο cd από Ζιώγα, Γ., Τσολάκη, Θ. Αλεξανδρούπολη: Πολιτιστικός Σύλλογος Παραδοσιακών Χορών «Ο Έβρος», σελ. 11.
- Κάβουρας, Π., Χτούρης, Σ. (1996-1997). «Πολιτισμικά δίκτυα και περιοχές του Έβρου». Σε: Μουσικές της Θράκης, Τραγούδια και χοροί από τον Έβρο και τη διασπορά. Αθήνα: Σύλλογος «Οι φίλοι της μουσικής» - Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη», σελ. 39.
- Καζακίδου, Φ. (2016). Σε: Δήμου - Λίτου Αναστασία (Επιμ), Τα Πετρωτά μου, Μνήμες & Έθιμα. Λάρισα: Έκδοση συγγραφέα, σελ. 71-72.
- Κηγιάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα. Νέα Ορεστιάδα, σελ. 207-216.
- Μέγας, Γ.Α. (2012). Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της Λαϊκής Λατρείας. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι.Δ. Κολλάρου @ Σίας Α.Ε.
- Πούχνης, Β. (2015). Ο Λάζαρος στην ορθόδοξη παράδοση και τον λαϊκό πολιτισμό της Βαλκανικής, Θρησκευτική Λαογραφία Α΄, Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός.
- Πούχνης, Β. (2016). Τα Δρώμενα της Ελλάδας και της Βαλκανικής: Από το Μαγικοθρησκευτικό Έθιμο στη Λαϊκή Διασκέδαση, Θεατρολογική Λαογραφία Α΄, Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός.
- Ρόμπου - Λεβίδη Μ. (1999). Ψηφίδες χορού στον Έβρο. Το παρελθόν, το παρόν, η τοπική πρακτική και η υπερτοπική ιδεολογία. Σε: Μουσικές της Θράκης, Τραγούδια και χοροί από τον Έβρο και τη διασπορά. Αθήνα: Σύλλογος «Οι φίλοι της μουσικής» - Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη», σελ. 169 -174.
- Σπανός, Δ. (2013). Μουσικά δίκτυα στο Βόρειο Έβρο. Ορεστιάδα: Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες».
- Σπανός, Δ. (2016α). Σε: Μάργαρη Ν. Ζωή (Επιμ), Συνόρατα κι Χαριάσια, Τραγούδια και χοροί από τον κύκλο του χρόνου και τον κύκλο της ζωής. Σοφικό Διδυμοτείχου: Εκπολιτιστικός Καλλιτεχνικός Λαογραφικός Όμιλος Γυναικών Σοφικού, σελ. 23-43.
- Σπανός, Δ. (2016β). Μουσικοχορευτικές παραδόσεις στην περιοχή Ορεστιάδας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο χρόνο». Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας, σελ. 303-314.
- Τερζοπούλου, Μ. (1996-1997). Ασβεστάδες. Σε: Μουσικές της Θράκης, Τραγούδια και χοροί από τον Έβρο και τη διασπορά. Αθήνα: Σύλλογος «Οι φίλοι της μουσικής» - Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη», σελ. 54.
- Τερζοπούλου, Μ. (1998). Έστησ' ο έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη... Ένθετο cd από Τερζοπούλου, Μ., Μάργαρη, Ζ. Σε: Τερζοπούλου, Μ.. (Επιμ), Τα Πασχαλιάτικα, Ανοιξιάτικα Τραγούδια του Θανάτου και της Ανάστασης. Αθήνα: Καλλιτεχνικός Σύλλογος Δημοτικής Μουσικής Δόμνα Σαμίου, σελ. 3-27.
- Χτούρης, Σ. (1999). Μια σύνθετη πολιτισμική γεωγραφία. Σε: Μουσικές της Θράκης, Μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος. Αθήνα: Σύλλογος «Οι φίλοι της μουσικής», Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», σελ. 48-51.

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Νεκταρία – Άννα Σαρδάνη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κάθε τόπος έχει τη δική του μοναδική ιστορία, την προφορική και γραπτή παράδοσή του, τα ιδιαίτερα παραμύθια του και όλα μαζί συνθέτουν την ψυχή και το συναίσθημα των ανθρώπων. Και η ίδια η ζωή των απλών ανθρώπων του λαού γίνεται ένα παραμύθι. Τα παραμύθια είναι τα πρώτα σπέρματα του πολιτισμού κάθε λαού και έθνους, είναι η αυθεντική συλλογική αφήγηση – και γι' αυτό η συγκεκριμένη καταγραφή των παραδοσιακών παραμυθιών έχει ιδιαίτερη σημασία. *Παραδοσιακά παραμύθια* του χωριού της Νέας Βύσσας, τα οποία ψυχαγόησαν για αιώνες την ζωή των κατοίκων, διασώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου από τους παππούδες και τις γιαγιάδες στα εγγόνια και μία καταγραφή τους κρίνεται απαραίτητη. Με αυτή την προσπάθεια δίνεται η ευκαιρία και στους νεότερους να γνωρίσουν τα παραδοσιακά παραμύθια του τόπου μας και να μνηθούν στον μαγικό κόσμο των παραμυθιών...

Λέξεις κλειδιά: Παραδοσιακά-λαϊκά παραμύθια, Νέα Βύσσα

Εισαγωγή

Η καταγραφή των παραδοσιακών παραμυθιών έχει ιδιαίτερη αξία και συλλεκτική, αλλά και *παιδαγωγική*. Κρίνεται μάλιστα, απαραίτητη, αφού υπάρχει ο κίνδυνος αυτά να χαθούν και να ξεχαστούν.

Μεθοδολογία

Η εθνογραφία είναι μέθοδος έρευνας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη μελέτη του πολιτισμού στις ανθρωπιστικές επιστήμες (εθνογραφική μέθοδος). Το πεδίο μελέτης της είναι μικρές κοινωνικές ή πολιτισμικές μονάδες (πληροφορητές).

Στόχος της είναι η συστηματική ερμηνευτική προσέγγιση αυτών των ομάδων που οδηγεί στην αναλυτική περιγραφή της κοινωνικής ζωής και του κόσμου τους. Στηρίζεται στην «προσωπική παρατήρηση του ερευνητή στο χώρο της έρευνας και στις ανεπίσημες συζητήσεις που ακούει ή διεξάγει ο ίδιος με μέλη της κοινωνικής ομάδας που μελετά (των πληροφορητών)» (Πηγιάκη 2004). Η φυσική παρουσία του ερευνητή στο πεδίο κρίνεται απαραίτητη, ώστε να εφαρμοστεί η εθνογραφική μέθοδος.

Έτσι, η ερευνήτρια συναντήθηκε δια ζώσης με τους πληροφορητές και κατέγραψε τις αφηγήσεις των παραμυθιών τους ακολουθώντας τη συγκεκριμένη μέθοδο.

Η Νέα Βύσσα

Η Νέα Βύσσα είναι η βορειότερη ελληνική κωμόπολη. Υπήρξε έδρα του ομώνυμου δήμου. Βρίσκεται περίπου 11 χμ. βορειότερα της Νέας Ορεστιάδας και σε απόσταση 3 χλμ. από τον ποταμό Έβρο. Παραμένει και σήμερα κεφαλοχώρι της περιοχής. Ανήκει πλέον στο Δήμο Ορεστιάδας. Οι κάτοικοι ασχολούνται κατά κύριο λόγο με τη γεωργία.

Τα παραμύθια

- Ακριβής ορισμός του λαϊκού και παραδοσιακού παραμυθιού δεν υπάρχει.
- Λαϊκό παραμύθι = το ελληνικό λαϊκό παραμύθι, το οποίο αναμφισβήτητα αποτελεί τη «μήτρα του σύγχρονου παραμυθιού» (Τσιλιμένη 1991).
- Η διάδοση των παραμυθιών είναι κυρίως προφορική (Αναγνωστόπουλος 1997).
- Το παραμύθι, είναι το «αρχαιότερο διασωσμένο είδος αφήγησης» (Μερακλής 1993).
- Όσο περνάνε τα χρόνια γίνεται η διαπίστωση ότι το παραμύθι σαν λογοτεχνικό και μορφωτικό είδος έχει αρχίσει να εξαφανίζεται.

Αξιοποίηση παραμυθιών στην εκπαίδευση

- Στο νηπιαγωγείο το Αναλυτικό Πρόγραμμα χρησιμοποιεί ποιήματα, ιστορίες και παραμύθια για να επιτύχει τους στόχους του (π.χ. το παιδί κατανοεί την διαφορά ανάμεσα στο σωστό και λάθος με άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο).
- Η προφορική αφήγηση λαϊκού παραμυθιού είναι μέσο ενίσχυσης της ενσυναίσθησης σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Ενσυναίσθηση = η συναισθηματική ταύτιση με την ψυχική κατάσταση ενός άλλου ατόμου, και η κατανόηση της συμπεριφοράς και των κινήτρων του.

Το παραμύθι, ως μορφωτικό αγαθό υπηρετεί τους εξής παρακάτω σκοπούς:

- Υποβοηθάει την καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας.
- Προσφέρει αισθητική απόλαυση, χαρά και συγκίνηση για τις περιπέτειες του ήρωα και τους μαγευτικούς τόπους.
- Αναπτύσσει τη φαντασία και το συναίσθημα, το διπολικό άξονα κάθε καλλιτεχνικής δημιουργίας.
- Εισάγει τα παιδιά στον κόσμο της ηθικής συνείδησης.
- Παρέχει βασικά στοιχεία του πνευματικού μας πολιτισμού.
- Συμβάλει στη δημιουργία σταθερών σχέσεων ανάμεσα στα παιδιά και στο γύρω φυσικό περιβάλλον.
- Δημιουργεί αισιοδοξία και πίστη στη ζωή.

Παραμύθια της Νέας Βύσας

- ▶ Η τεμπέλου = η τεμπέλα
- ▶ Ο «ποδηλατάς»
- ▶ Το παναήρ = το πανηγύρι

Η τεμπέλου (= η τεμπέλα)

Υπόθεση

Δύο συννυφάδες που έχουν το ρόλο της νοικοκυράς στα σπίτια τους, έρχονται συνέχεια σε αντιπαράθεση για την νοικοκυροσύνη τους. Η μία συνέχεια παίρνει και τα εύσημα της κοινής τους πεθεράς, για τα αδράχτια με το μαλλί που έγνεθε καθημερινά, ενώ η πεθερά «κακοσχολιάζει» την άλλη της νύφη.

Τότε, η νύφη αντιλαμβάνεται ότι κάτι δεν πάει καλά με τα αδράχτια της συννυφάδας της. Την παρακολουθεί και αντιλαμβάνεται ότι παρουσιάζει μπροστά τους ένα μόνο αδράχτι το οποίο το εμφανίζει, το κρύβει και το επανεμφανίζει. Την αποκαλύπτει στην πεθερά της και την ρεζίλευει.

«Ο ποδηλατάς»

Υπόθεση

Ο «ποδηλατάς» έχει το μαγαζί του στην πλατεία του χωριού, στην οποία μαζεύονται τα παιδιά του χωριού και παίζουν. Μπροστά στο μαγαζί του συνηθίζει να παίζει μια παρέα παιδιών, συνήθως «τσιλίκια» (= ομαδικό παιχνίδι) και να παρατηρεί τα ποδήλατα που αυτός πουλάει. Παρατηρεί ότι τα παιδιά μεταξύ τους μαλώνουν για το πιο ωραίο ποδήλατο. Ένα παιδί λέει σε ένα άλλο «Εγώ έχω το πιο ωραίο ποδήλατο και πάντα θα έχω το καλύτερο, αφού θα το αγοράζω πρώτος».

Την επόμενη μέρα, το παιδί πηγαίνει να ζητήσει δουλειά από τον ποδηλατά με αντάλλαγμα ένα υπέροχο ποδήλατο.

Ο «ποδηλατάς» σκέφτεται τι να κάνει και την άλλη μέρα, ενώ τα παιδιά παίζουν μπροστά στο μαγαζί του, φωνάζει το παιδί, του δίνει το ποδήλατο για δώρο και λέει σε όλη την παρέα «Παιδιά μου να ξέρετε ότι κάποια πράγματα στη ζωή αξίζουν περισσότερο από τα χρήματα».

Το παναήρ = το πανηγύρι

Υπόθεση

Κοντεύουν οι μέρες για το πανηγύρι του χωριού στο εκκλησάκι στην Αγία Παρασκευή. Η οικογένεια ξεκινά τις ετοιμασίες εκτός από την κοπέλα της οικογένειας, η οποία συνεχώς λέει ότι έχουν ακόμη καιρό. Δε δοκιμάζει ούτε τα καλά της ρούχα, ούτε τα αναζητεί.

Η μητέρα της επιμένει ότι πρέπει να δείχνει νοικοκυρά και καλοντυμένη γιατί στο πανηγύρι θα είναι όλα τα παλικάρια του χωριού, αλλά πάλι αδιαφορεί. Την τελευταία στιγμή σκίζει την καλή της φούστα και βλέπει ότι το μπούστο είναι λερωμένο, το λέει στη μητέρα της, η οποία της απαντά ότι «Δεν αφήνουμε τίποτα την τελευταία στιγμή, ώστε να προλαβαίνουμε να διορθώνουμε ότι συμβεί. Τώρα βάλε τα παλιά σου ρούχα και ανέβα στο αμάξι (= κάρο) και ας σε δουν έτσι τα παλικάρια.»

Φτάνοντας στο πανηγύρι κοιτάει τα άλλα κορίτσια καλοντυμένα, τα οποία είχαν προνοήσει.

Στοιχεία παραμυθιού

Είναι γνωστό και αποδεκτό, ότι στον κόσμο των παραμυθιών όλα διακατέχονται από την υπερβολή, η οποία έχει σκοπό να μεταδώσει το μήνυμα της νίκης του Καλού κατά του Κακού.

- Υπάρχει ένα στοιχείο του λαϊκού παραμυθιού, το οποίο επιτρέπει τον αφηγητή να εκφράζεται χωρίς αναστολές και ενδοιασμούς. Είναι το χαρακτηριστικό της ελευθεροστομίας, η οποία συχνά συνοδεύεται και από το αυθόρμητο, πηγαίο ή περίεργο χιούμορ, το οποίο εξαρτάται από την προσωπικότητα του αφηγητή.
- Τέλος, ο αφηγητής πολύ συχνά παρεμβάλλει τις δικές του γνώμες ή διάφορα σοφά λόγια στην αφήγηση, προκειμένου να δημιουργηθεί γνωμική διάθεση στο ακροατήριο.
- Το παραμύθι έχει τρεις γενικές αρχές αναφορικά με το χώρο, το χρόνο και τα πρόσωπα: η αοριστία του χρόνου, η αοριστία του τόπου δράσης, τα πρόσωπα της δράσης είναι ανώνυμα.

Σύμφωνα με τον λαογράφο Axel Olrik (1965), οι αφηγηματικές αρχές του παραμυθιού, είναι:

- Ένα παραμύθι δεν ξεκινά με το σπουδαιότερο σημείο της δράσης και δεν τελειώνει απότομα. Προηγείται μια ήρεμη εισαγωγή, ενώ η ιστορία συνεχίζεται και μετά την κορύφωση, για να κλείσει τον κύκλο σε ένα σημείο ηρεμίας και σταθερότητας.
- Οι αντίθετοι χαρακτήρες βρίσκονται αντιμέτωποι.
- Ο χειρότερος ή πλέον αδύναμος μιας ομάδας αποδεικνύεται στο τέλος ο καλύτερος.
- Αναφέρονται μόνο οι ιδιότητες των πρωταγωνιστών που έχουν άμεση σχέση με την υπόθεση. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη για τη ζωή των προσώπων εκτός πλοκής.
- Η πλοκή είναι απλή και λέγεται μία ιστορία τη φορά.
- Όλα θίγονται με τον απλούστερο δυνατό τρόπο.
- Στα παραμύθια συναντούμε συχνά και τον περιπετειώδη χαρακτήρα, ο οποίος επιδεικνύει ιδιαίτερη τόλμη καθώς πολεμά για να υπερασπιστεί τα όνειρα, τους στόχους και τα ιδανικά του.
- Υπάρχουν διαφόρων ειδών χαρακτήρες που εμφανίζονται στα παραμύθια.

Μερικά κοινά μοτίβα χαρακτηριστικών των ηρώων είναι

- το υπάκουο και καλό παιδί,
- ο σκληραγωγημένος και ηθικά καλός ήρωας,
- ο περιπετειώδης,
- ο αφελής κ.ά.
- Έτσι, υπάρχουν οι ήρωες, οι οποίοι συναντούν στη ζωή τους πολλά εμπόδια και δυσκολίες αλλά λειτουργώντας με υπομονή και επιμονή οδηγούνται στην δικαίωση.
- Οι χαρακτήρες των ιστοριών διακρίνονται από πόλωση (όπως καλός- κακός).
- Ήρωες :
 - Χάρισμα
 - Ελάττωμα
 - Θάρρος
 - Αντοχή
 - Ηθική

Πολιτιστικά στοιχεία

1. Η τεμπέλου = η τεμπέλα

- Γυναικείο πρότυπο νοικοκυράς.
- Ασχολία με επεξεργασία μαλλιού (αδράχτι).
- Η γνώμη της πεθεράς για τη νύφη.

2. «Ο ποδηλατάς»

Τα παιδιά έπαιζαν στην πλατεία του χωριού κάνοντας ποδήλατο και παίζοντας ομαδικά παιχνίδια (σίμερα).

3) Το παναήρ= πανηγύρι

- Ψυχαγωγία των κατοίκων -> πανηγύρια (πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής στη Νέα Βύσσα).

- Μετακινήσεις με κάρτα (= αμάξι).
- Γνωριμίες των ζευγαριών στα πανηγύρια.

Συμπεράσματα

Μέσα από τα παραμύθια της Νέας Βύσσας, λοιπόν, αντλούμε πληροφορίες και για τα πολιτιστικά στοιχεία μιας παλιότερης εποχής, αλλά και στοιχεία για το τοπικό ιδίωμα – *ιδιωματισμούς*. Είναι, λοιπόν, ανάγκη να γίνει μία καταγραφή παραμυθιών κι από άλλες περιοχές και χωριά του Δήμου Ορεστιάδας, ώστε αυτά να διασωθούν.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (1997). Τέχνη και Τεχνική του Παραμυθιού. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Γεωργούλης, Σ.Χ. (1997). Νέα Βύσσα: Νέες Θερμοπύλες. Αθήνα: Εκδόσεις Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνη.
- Μαρασλής, Α.Ε. (1996). Το Μποσνοχώρι Γη και Χρόνος. Αθήνα.
- Μερακλής, Μ.Γ. (1993). Έντεχνος Λαϊκός Λόγος. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.
- Τσιλιμένη, Τ.Δ. (1991). Εικονογραφημένο Παιδικό Βιβλίο: Όψεις και Απόψεις. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Πηγιάκη, Π. (2004). Η Μελέτη της Ανθρώπινης Διάστασης στην Κοινωνική και Παιδαγωγική Έρευνα. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Φαρμακίδης, Γ. (2009). «Ονειρεμένα Χρόνια» - Από ένα παιδί στο χωριό.. Νέα Βύσσα στα χρόνια 1955 – 1962, Νέα Βύσσα.
- Φιλιππίδου, Ε.Φ. (2010) «Ανακυκλώνοντας την παράδοση...» - Ο χορός στη Νέα Βύσσα Βορείου Έβρου, Δήμος Βύσσας, Αλεξανδρούπολη.

II. Ξενόγλωσση

- Olrik, A. (1965). The Study of Folklore, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Κατάλογος πληροφορητών:

- Αναστασία Αλεξιάδου (Έτος γέννησης: 1946)
- Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρή»
- Ευθαλία Καζαντζή (Έτος γέννησης: 1945)
- Λαμπρινή Καζαντζή (Έτος γέννησης: 1970)
- Μαριάνθη Καζαντζή (Έτος γέννησης: 1934)
- Αναστασία Μυρτσίδου (Έτος γέννησης: 1933)
- Μαρία Παπάζογλου (Έτος γέννησης: 1956)
- Αγγελική Πεντίδου (Έτος γέννησης: 1955)
- Ευγενία Στρατίδου (Έτος γέννησης: 1941)
- Σύλλογος Γυναικών Νέας Βύσσας

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΚΥΤΤΑΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Μαρία Δημητριάδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Δημοτικό Ωδείο ιδρύθηκε το 1996 και αποτελεί κύτταρο πολιτισμού για την πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Το Δημοτικό Ωδείο αποτελεί κέντρο πολιτισμού και παράλληλα φυτώριο νέων καλλιτεχνών και σπουδαστών. Το ωδείο αποτελεί τμήμα της Δημοτικής Κοινοφελούς Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας (ΔΗΚΕΠΑΟ). Το Δημοτικό Ωδείο με μια συνεχή ανοδική πορεία αποτελεί ένα από τα στολίδια της πόλης μας, αφενός προάγει πολιτισμό και αφετέρου λειτουργεί ως εκπαιδευτήριο μουσικών σπουδών για σπουδαστές διαφόρων ηλικιών. Οι ειδικά διαμορφωμένες αίθουσές του, πλήρως εξοπλισμένες και σε πολύ ευχάριστο περιβάλλον για τους μαθητές, βρίσκονται στο χώρο του Πολιτιστικού Πολύκεντρου. Οι σπουδαστές του ωδείου έχουν την ευκαιρία να επιλέξουν το μουσικό όργανο της αρεσκείας τους και αφού ολοκληρώσουν τα προβλεπόμενα από το Υπουργείο έτη σπουδών και διδακτέας ύλης, εξετάζονται από ειδική επιτροπή για την απόκτηση του πτυχίου τους. Από το 1996 μέχρι και σήμερα από το Δημοτικό Ωδείο πάρα πολλοί μαθητές έχουν πετύχει στις εξετάσεις και έχουν λάβει πτυχία τόσο σε μουσικά όργανα όσο και σε θεωρητικά μαθήματα. Στο ωδείο διδάσκουν έμπειροι πτυχιούχοι καθηγητές, η πλειοψηφία των οποίων διδάσκει στο ωδείο περισσότερο από 20 έτη.

Λέξεις κλειδιά: Δημοτικό Ωδείο Νέας Ορεστιάδας, ΔΗΚΕΠΑΟ, πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Το Δημοτικό Ωδείο ιδρύθηκε το 1996 και αποτελεί κύτταρο πολιτισμού για την πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Μουσική παράδοση υπήρχε από τα χρόνια που οι πρόγονοί μας ζούσαν στην Αδριανούπολη όπου υπήρχαν μικρές ορχήστρες, μαντολινάτα, φιλαρμονική καθώς και διδασκαλία μουσικών οργάνων. Το 1923 με την ίδρυση της πόλης μας, η μουσική παράδοση συνέχισε και εξελίχθηκε.

Το Δημοτικό Ωδείο αποτελεί κέντρο πολιτισμού και παράλληλα φυτώριο νέων καλλιτεχνών και σπουδαστών. Το ωδείο αποτελεί τμήμα της Δημοτικής Κοινοφελούς Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας (ΔΗΚΕΠΑΟ).

Το σχολικό έτος 1996-1997 ξεκίνησε η λειτουργία του ως μουσική σχολή Δ.Ε.Π.Α.Ο. (Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας). Το σχολικό έτος 1997-1998 εστάλη στο Υπουργείο Πολιτισμού το πρώτο μαθητολόγιο με 26 μαθητές στο πιάνο, 22 μαθητές στην κλασική κιθάρα, 4 στο βιολί, 4 σε πνευστά όργανα και 5 μαθητές στα ανώτερα θεωρητικά μαθήματα.

Στις 25 Μαΐου 1997 έγιναν τα εγκαίνια της μουσικής σχολής και της βυζαντινής σχολής (Εικ.1).

Από το σχολικό έτος 1998, μετά από τις απαραίτητες διαδικασίες στο Υπουργείο πολιτισμού, εκδόθηκε η άδεια και η μουσική σχολή αναβαθμίστηκε σε ωδείο και έτσι λειτουργεί μέχρι και σήμερα, αποτελώντας το μοναδικό ωδείο στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

Το Δημοτικό Ωδείο στεγάζεται στο Πολιτιστικό Πολύκεντρο το οποίο αποτελεί ένα χώρο άρτια

Εικόνα 1. Πρόσκληση εγκαίνιων Μουσικής Σχολής και Σχολής Βυζαντινής Μουσικής.

εξοπλισμένο και με ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες για τη σωστή και ευχάριστη διδασκαλία των μαθημάτων.

Η ΔΗΚΕΠΑΟ ως δημοτική επιχείρηση πολιτισμού, έχει κλείσει στην αγκαλιά της κομμάτια πολιτισμού και εκπαίδευσης όπως το Δημοτικό Ωδείο, τη φιλαρμονική, τη βιβλιοθήκη, τα εικαστικά τμήματα (ζωγραφική, πηλοπλαστική), τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) Οινόης και Πύργου, το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών Με Αναπηρία (ΚΔΑΠΜΕΑ), τη σχολή χορού και τον παιδικό σταθμό.

Τμήματα Ωδείου

Το Ωδείο περιλαμβάνει τα εξής τμήματα:

Σχολή Ανωτέρων Θεωρητικών και Συνθέσεως με τμήματα Ωδικής, Αρμονίας, Ενοργάνωσης, Αντίστιξης, Φυγής και Σύνθεσης.

Σχολή Ενόργανης Μουσικής με τμήματα πληκτών, εγχόρδων, πνευστών, κρουστών, και κλασικής κιθάρας.

Σχολή Μονωδίας με τμήματα μονωδίας.

Σχολή Βυζαντινής Μουσικής.

Τμήμα Μουσικής Προπαιδείας.

Ερασιτεχνικά Τμήματα: Μπουζούκι, Αρμόνιο, Ακορντεόν, Ηλεκτρική & Ακουστική κιθάρα, Ηλεκτρικό Μπάσο, Ντραμς, Jazz & αυτοσχεδιασμός.

Τετράφωνη Χορωδία ενηλίκων «Εν Ορεστιάδι».

Δίφωνη Παιδική - Νεανική Χορωδία «Εν Ορεστιάδι».

Διοικητικά Συμβούλια

1996 - 1997

Πρόεδρος: Δημήτριος Παλαβούζης

Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Δεμερδεσλής

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Θεόδωρος Παπαδόπουλος (Εικ. 2)

1997 – 1999

Πρόεδρος: Αντώνιος Πάντος

Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Δεμερδεσλής

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Θεόδωρος Παπαδόπουλος

1999 – 2003

Πρόεδρος: Παναγιώτα Κυρμάνη

Αντιπρόεδρος: Βασίλειος Καζατζής

Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Ριζιώτης

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Θεόδωρος Παπαδόπουλος

2003 – 2007

Πρόεδρος: Ουρανία Μαυρίδου

Αντιπρόεδρος: Ζηνοβία Αγγελίδου

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Θεόδωρος Παπαδόπουλος

2007 – 2014

Πρόεδρος: Αριάδνη Δήμητρα Ροροπούλου

Αντιπρόεδρος: Στυλιανή Κεραμιτσή

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Αθανάσιος Τρικούπης 2007-2011

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Σωκράτης Τίρλας 2011-2014

2014 - 2017

Πρόεδρος: Βασίλειος Παπαμιχαήλ

Αντιπρόεδρος: Ιωάννης Σκερλίδης

Καλλιτεχνικός διευθυντής: Αργύρης Δεβετζής 2014-2015

Καλλιτεχνική διευθύντρια: Μαρία Δημητριάδου 2015-2017

2017 έως και σήμερα

Πρόεδρος: Αρχοντής Αρχοντίδης

Αντιπρόεδρος: Αναστασία Γκαϊντατζή 2017-2018

Αντιπρόεδρος: Χρυσούλα Μπαξεβανίδου - Μαμαλίγκα 2018 έως και σήμερα

Μέλη: Ιωάννης Σκερλίδης, Σαράντης Σαραντίδης, Ιωάννης Σιωπίδης, Δήμητρα Ζωλώτα, Γεώργιος Κάκος

Καλλιτεχνική διευθύντρια: Μαρία Δημητριάδου

Εικόνα 2: Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο.

Καθηγητές Ωδείου

- Πιάνο: Λένα Λελίδου – Μαρία Δημητριάδου
- Κατώτερα και ανώτερα θεωρητικά: Αργύρης Δεβετζής – Στέλλα Μπακάλη
- Αρμόνιο: Στέλλα Γκιργκένη
- Ακορντεόν: Στέλλα Γκιργκένη
- Βυζαντινή μουσική: Θωμάς Κηπουρός
- Κλασική κιθάρα: Ανέστης Παρουσίδης
- Μονωδία - κλασικό τραγούδι: Μαρία Δημητριάδου
- Σύγχρονο τραγούδι: Στέλλα Μπακάλη
- Μπουζούκι: Γεώργιος Ιωαννίδης
- Βιολί: Μάγια Βενετικίδου
- Βιολοντσέλο: Κώστας Βενετικίδης
- Κρουστά: Αλέξης Δερμετζής
- Ηλεκτρική κιθάρα: Νίκος Κικιδάκης
- Μουσική προπαιδεία: Στέλλα Γκιργκένη
- Ακουστική κιθάρα: Γεώργιος Ιωαννίδης – Νίκος Κικιδάκης

Αναγνωρισμένες Σπουδές - Πτυχία

Στο Δημοτικό Ωδείο της πόλης μας οι σπουδαστές μπορούν να επιλέξουν το μουσικό όργανο της αρεσκείας τους και να ακολουθήσουν τα προβλεπόμενα από το Υπουργείου Πολιτισμού έτη σπουδών καθώς επίσης και την προβλεπόμενη ύλη σπουδών. Στο τέλος κάθε διδακτικής χρονιάς, οι μαθητές υποβάλλονται σε προαγωγικές εξετάσεις από ειδική επιτροπή καθηγητών του αντίστοιχου μουσικού οργάνου στο οποίο φοιτούν, και με βάση την απόδοσή τους προάγονται στο επόμενο έτος σπουδών.

Κάθε έτος έχουν το δικαίωμα να το επαναλάβουν δύο φορές εάν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Υπάρχουν αναγνωρισμένα από το Υπουργείο μουσικά όργανα όπως:

Πιάνο, βιολί, βιολοντσέλο, βιόλα, κοντραμπάσο, κλασική κιθάρα και πνευστά όργανα, καθώς επίσης κλασικό τραγούδι και βυζαντινή μουσική, στα οποία τα έτη σπουδών είναι 5, όπως στη βυζαντινή μουσική, και από 10-12 έτη στα προηγούμενα.

Τα μη αναγνωρισμένα όργανα όπως μπουζούκι, ηλεκτρική κιθάρα, ακουστική κιθάρα, ακορντεόν, ντραμς, σύγχρονο τραγούδι και αρμόνιο δεν έχουν ορισμένη από το Υπουργείο ύλη, όμως αυτή καθορίζεται από το κάθε ωδείο και φυσικά πάντα από έμπειρο διδάσκοντα καθηγητή. Ωστόσο, μετά από 5-7 έτη σπουδών, ο μαθητής υποβάλλεται σε εξετάσεις με ειδική επιτροπή του οργάνου το οποίο διδάχθηκε και λαμβάνει βεβαίωση ολοκλήρωσης των σπουδών του.

Στο Δημοτικό Ωδείο όλοι οι μαθητές, παράλληλα με το όργανο της επιλογής τους, παρακολουθούν και μαθήματα μουσικής θεωρίας προκειμένου να λαμβάνουν ολοκληρωμένη γνώση.

Εποπτευόμενα από το Υπουργείο Πολιτισμού είναι κυρίως τα μουσικά όργανα και μαθήματα που σχετίζονται με την κλασική μουσική. Για τα υπόλοιπα όργανα και μαθήματα ακολουθούνται προγράμματα σπουδών αντίστοιχα μ' εκείνα των εγκυρότερων μουσικών εκπαιδευτηρίων και με το πέρας των σπουδών χορηγούνται οι σχετικοί τίτλοι σπουδών.

Οι σπουδαστές που ολοκληρώνουν τον κύκλο σπουδών τους, δίνουν εξετάσεις ενώπιον επιτροπής καταξιωμένων καθηγητών και εκπροσώπου του Υπουργείου Πολιτισμού και λαμβάνουν πτυχίο ή δίπλωμα στο μουσικό όργανο ή μάθημα που σπούδασαν. Τα πτυχία και διπλώματα αυτά είναι συχνά το «κλειδί» που θα ανοίξει την πόρτα της επαγγελματικής ενασχόλησης με τη μουσική. Τίτλοι σπουδών που χορηγούνται στα αναγνωρισμένα όργανα από τα αναγνωρισμένα Ωδεία και Σχολές είναι το Πτυχίο και το Δίπλωμα. Το Δίπλωμα είναι ανώτερο από το Πτυχίο. Στα μη αναγνωρισμένα όργανα μπορούν να χορηγούνται Πιστοποιητικά και Βεβαιώσεις.

Το Δημοτικό Ωδείο της πόλης μας από το 1997 έως και σήμερα έχει δώσει πολλά πτυχία, διπλώματα καθώς και βεβαιώσεις σπουδών, και συνεχίζει τη λαμπρή και ανοδική του πορεία προσφέροντας στους σπουδαστές γνώση με συνέπεια και υπευθυνότητα από άριστα καταρτισμένους και έμπειρους καθηγητές, πτυχιούχους και διπλωματούχους. Ενδεικτικά να αναφέρω τα χρόνια σπουδών σε κάποια από τα μαθήματα προκειμένου να ολοκληρώσει ο μαθητής τη φοίτηση και να αποκτήσει πτυχίο κατόπιν πάντα εξετάσεων.

- Αρμονία 3 έτη φοίτησης
- Αντίστιξη 2 έτη φοίτησης
- Φυγή 2 έτη φοίτησης
- Σύνθεση 4 έτη φοίτησης
- Πιάνο 11-12 έτη φοίτησης
- Βιολί 11 έτη φοίτησης
- Βιολοντσέλο 10 έτη φοίτησης
- Κλασική κιθάρα 11 έτη φοίτησης
- Αρμόνιο 5-6 έτη φοίτησης
- Ακορντεόν 10 έτη φοίτησης

Αριθμός σπουδαστών

Το Δημοτικό ωδείο παρουσιάζει μια συνεχώς αυξανόμενη πορεία.

Συγκεκριμένα τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι μαθητές καθώς και τα μέλη των χορωδιών.

Τα σχολικά έτη:

- 2014-2015: 94 μαθητές
- 2015-2016: 104 μαθητές
- 2016-2017: 130 μαθητές
- 2017-2018: 136 μαθητές
- 2018-2019: 141 μαθητές

Για το σχολικό έτος 2018-2019 στα τμήματα της ΔΗΚΕΠΑΟ παρακολούθησαν μαθήματα διαφόρων τμημάτων και ειδικοτήτων 520 άτομα και συγκεκριμένα:

- 141 σπουδαστές στο ωδείο
- 34 άτομα στα εικαστικά τμήματα
- 70 άτομα στο μπαλέτο
- 90 μέλη στις τρεις φιλαρμονικές Ορεστιάδας, Κυπρίνου και Δικαίων
- 60 χορωδοί στην τετράφωνη χορωδία «Εν Ορεστιάδι»
- 40 μέλη στην παιδική – εφηβική χορωδία «Εν Ορεστιάδι»

Πραγματικά τα μεγέθη αυτά είναι πολύ μεγάλα για την πόλη μας.

Πολλοί παράγοντες συμβάλουν στον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό των σπουδαστών και μελών των τμημάτων της ΔΗΚΕΠΑΟ. Σημαντικό ρόλο παίζει η εξωστρέφεια των τμημάτων με συναυλίες μουσικών του ωδείου και των χορωδιακών τμημάτων, εικαστικές εκθέσεις, μουσικοχορευτικές παραστάσεις, παραστάσεις μπαλέτου και εμφανίσεις της φιλαρμονικής σε παρελάσεις και λιτανείες.

Το έμπειρο προσωπικό όλων των τμημάτων σε συνεργασία με τον άξιο και ακούραστο πρόεδρο Αρχοντή Αρχοντίδη και το διοικητικό συμβούλιο πασχίζουν για το άριστο κάθε φορά αποτέλεσμα.

Ορχήστρες Καθηγητών του Ωδείου

- **Ορχήστρα κλασικών οργάνων** – πιάνο, βιολί, βιολοντσέλο, κοντραμπάσο, κρουστά
- **Ορχήστρα σύγχρονου τραγουδιού** - πιάνο, ηλεκτρική κιθάρα, ακουστική κιθάρα, ντραμς
- **Ορχήστρα λαϊκού τραγουδιού** - πιάνο, μπουζούκι, ακουστική κιθάρα, ντραμς

Οι ορχήστρες που αναφέρθηκαν παραπάνω συμμετέχουν στις μουσικές εκδηλώσεις του ωδείου ανάλογα με το ρεπερτόριο της εκάστοτε συναυλίας.

Επιπλέον, υπάρχει η πλήρης ορχήστρα του ωδείου που απαρτίζεται από καθηγητές όλων των μουσικών οργάνων που προανέφερα με επιπλέον πνευστά όργανα και ακορντεόν, και συνοδεύουν στις μουσικές παραγωγές του ωδείου είτε τα χορωδιακά τμήματα είτε τους σολίστ στο τραγούδι τους.

Χορωδιακά Τμήματα Ωδείου

Στο Δημοτικό Ωδείο λειτουργούν τρία χορωδιακά τμήματα:

Παιδική χορωδία «Εν Ορεστιάδι»: απαρτίζεται από παιδιά ηλικίας 6-12 ετών και τραγουδούν συνθέσεις Ελλήνων δημιουργών.

Η δίφωνη νεανική χορωδία «Εν Ορεστιάδι»: απαρτίζεται από νέους ηλικίας 13-25 ετών, κυρίως σπουδαστές του μουσικού θεωρητικού πτυχίου της αρμονίας.

Οι δύο χορωδίες μαζί αποτελούν την Παιδική - Νεανική χορωδία «Εν Ορεστιάδι» του Δημοτικού Ωδείου της Ορεστιάδας. Η χορωδία ερμηνεύει Έλληνες και ξένους συνθέτες μελετώντας δίφωνη παρτιτούρα. Η παιδική χορωδία έχει πραγματοποιήσει πολλές εμφανίσεις, αφιερώματα καθώς και μουσικοθεατρικές παραστάσεις όπως «Πέτρος και λύκος» του Sergei Prokofiev, «Κάποτε στη Μελωδιούπολη» του Γιώργου Κωνσταντινίδη, «Τραγουδώ τα αγαπημένα μου παραμύθια» της Ντίνας Χατζηνικολάου και «Η μάγισσα που μισούσε τα κάλαντα» του Ευγένιου Τριβιζά. Σημαντική στιγμή και εμφάνιση της παιδικής χορωδίας υπήρξε η συμμετοχή και συνεργασία με τον Γ. Χατζηνάσιο τον Ιούνιο του 2013 σε συναυλία του στη Νέα Ορεστιάδα. Επίσης η παιδική χορωδία παρουσίασε μουσικοθεατρική παράσταση με τίτλο «Ο χρόνος και οι 4 εποχές του» βασισμένη στο σπουδαίο έργο «4 εποχές» του Antonio Vivaldi, στην οποία συμμετείχαν 60 άτομα. Η νεανική χορωδία έχει πραγματοποιήσει πολλές εμφανίσεις σε τοπικό κυρίως επίπεδο, με αποκορύφωμα την εμφάνισή της το 2003 για την επίσκεψη του τότε πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου Ζαν Κλοντ Γιούνκερ στη Νέα Ορεστιάδα σε συνεργασία με μαθητές του πρώτου λυκείου (Εικ. 3, 4). Η παιδική – νεανική χορωδία έχει συμμετάσχει σε πολλές εκδηλώσεις της πόλης όπως στα Ορέστεια, τα Χριστούγεννα στο «Αγγέλων φως», στην ανθοκομική έκθεση καθώς και σε χορωδιακά φεστιβάλ και αφιερώματα.

Εικόνα 3. Συναυλία από την παιδική – νεανική χορωδία του Δημοτικού Ωδείου κατά την επίσκεψη του πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου Ζαν Κλοντ Γιούνκερ (2003).

Εικόνα 4. Επίσκεψη του πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου Ζαν Κλοντ Γιούνκερ (2003).

Η τετράφωνη χορωδία «Εν Ορεστιάδι»: Η Τετράφωνη Χορωδία του Δημοτικού Ωδείου Ορεστιάδας «Εν Ορεστιάδι» της ΔΗΚΕΠΑΟ, συστάθηκε τον Ιανουάριο του 2016. Απαρτίζεται από 60 χορωδούς. Η πρώτη εμφάνιση της χορωδίας και της ορχήστρας του ωδείου πραγματοποιήθηκε στα Ορέστεια 2016 (Εικ. 5, 6).

Εικόνα 5. Η πρώτη εμφάνιση της Τετράφωνης Χορωδίας του Δημοτικού Ωδείου Ορεστιάδας «Εν Ορεστιάδι» σε συνεργασία με την ορχήστρα των καθηγητών και των σπουδαστών του ωδείου καθώς και της παιδικής – νεανικής χορωδίας.

Εικόνα 6. Η πρώτη εμφάνιση της Τετράφωνης Χορωδίας του Δημοτικού Ωδείου Ορεστιάδας «Εν Ορεστιάδι».

Έκτοτε έχει πραγματοποιήσει εμφανίσεις στο πλαίσιο των εκδηλώσεων ίδρυσης της πόλης «Ορέστεια», καθώς και σε διάφορα χορωδιακά φεστιβάλ εντός και εκτός του νομού, παρουσιάζοντας ολοκληρωμένα αφιερώματα σε σπουδαίους Έλληνες μουσικοσυνθέτες, όπως τον Μάνο Χατζιδάκι και τον Μίκη Θεοδωράκη, καθώς και αφιέρωμα στο σύγχρονο ελληνικό και ξένο τραγούδι με τίτλο «Σαν ταξιδάκι αναψυχής». Επίσης, σε συνεργασία με την θεατρική ομάδα Διώνυσος, παρουσίασε μουσικοθεατρική παράσταση-αφιέρωμα στον Ελληνικό κινηματογράφο. Σπουδαία στιγμή για τη χορωδία ήταν η συνεργασία με τη σοπράνο της Εθνικής Λυρικής Σκηνής Μαριάννα Μανσόλα, στο πλαίσιο των Χριστουγεννιάτικων εκδηλώσεων «Αγγέλων Φως» (Εικ. 7). Η χορωδία έχει λάβει μέρος σε διάφορα χορωδιακά φεστιβάλ και τον Νοέμβριο έλαβε μέρος στο 10^ο Διεθνές Φεστιβάλ φιλαρμονικών χορωδιών και ορχηστρών στο Μέγαρο Μουσικής της Θεσσαλονίκης.

Τον Ιούνιο του 2019, στο πλαίσιο των Ορεστειών, η χορωδία «Εν Ορεστιάδι» παρουσίασε σε πρώτη χορωδιακή εκτέλεση μελοποιημένα ποιήματα του Κωνσταντίνου Καβάφη με μουσική από το CD «η Πόλις» του Κωνσταντίνου Κάλλια, και χορωδιακή επεξεργασία της γράφουσας.

Εικόνα 7. Συνεργασία της τετράφωνης χορωδίας «Εν Ορεστιάδι» με τη σοπράνο της Εθνικής Λυρικής Σκηνής Μαριάννα Μανσόλα.

Εκδηλώσεις

Εκδηλώσεις ωδείου

Οι σπουδαστές και οι καθηγητές του ωδείου συμμετέχουν τόσο σε εκδηλώσεις και μουσικές παραγωγές αυτού όσο και σε εκδηλώσεις της ΔΗΚΕΠΑΟ ή και σε διοργανώσεις άλλων φορέων.

Τα τελευταία τέσσερα χρόνια οι εκδηλώσεις και οι δράσεις του ωδείου, πέρα από τις καθιερωμένες, έχουν αυξηθεί και παρουσιάζουν ποικιλία και πρωτοτυπία θεμάτων.

- Μουσικό διήμερο: πρόκειται για ένα διήμερο συναυλιών.
 - Πρώτη μέρα: συναυλία των σπουδαστών του ωδείου στα κλασικά όργανα, στο κλασικό τραγούδι καθώς και συμμετοχή των παιδιών από το τμήμα μουσικής προπαιδείας και τμήμα κρουστών στο αμφιθέατρο του πολιτιστικού πολύκεντρου.
 - Δεύτερη μέρα: συναυλία νέων με ρεπερτόριο σύγχρονου τραγουδιού και συνοδεία από τη σύγχρονη ορχήστρα των καθηγητών στον αύλειο χώρο του πολιτιστικού πολύκεντρου.
- Ρεσιτάλ πιάνου από καταξιωμένους μουσικούς του εσωτερικού ή του εξωτερικού και ακολούθως Master class με συμμετοχή σπουδαστών μας.
- Πρώτος διαγωνισμός πιάνου Αναΐς Κασαπιάν.
Πρόκειται για διαγωνισμό πιάνου για σπουδαστές του ωδείου όλων των επιπέδων, πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά την περσινή χρονιά και θα επαναλαμβάνεται κάθε δύο χρόνια.
- Μουσικές παραγωγές του ωδείου, αφιερώματα σε μεγάλους Έλληνες μουσουργούς με συμμετοχή των χορωδιακών τμημάτων, σολίστ και συνοδεία από ορχήστρα καθηγητών.
- Μουσική εκδήλωση αποκλειστικά από την παιδική – νεανική χορωδία με πλήρες πρόγραμμα και συνοδεία ορχήστρας.

Κεντρικές Εκδηλώσεις ΔΗΚΕΠΑΟ

Ορέστεια

Η Νέα Ορεστιάδα γιορτάζει κάθε χρόνο στο τέλος του Ιουνίου την επέτειο ίδρυσής της με εκδηλώσεις τιμής και μνήμης που φέρουν τον τίτλο «Ορέστεια». Λαμβάνουν χώρα στο ανοιχτό αμφιθέατρο της πόλης μας που βρίσκεται στο άλσος Αδριανουπόλεως.

Συνάντηση Νέων Αρδας

Από το 1995 έως και σήμερα οι εκδηλώσεις έχουν εξελιχθεί σε πολιτιστικό θεσμό με πανελλήνια, διαβαλκανική και διεθνή απήχηση, και περιλαμβάνουν δραστηριότητες ενός ευρέως πολιτιστικού φάσματος. «Νέοι» όλων των ηλικιών, συναντώνται και κατασκηνώνουν για έξι μέρες στο «ποτάμι του πολιτισμού», όπου με οδηγό τη μουσική και διάφορες παράλληλες δράσεις, στέλνουν το μήνυμα της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών.

Αγγέλων Φως

Πραγματοποιούνται το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Δεκεμβρίου καθημερινές εορταστικές εκδηλώσεις στο χωριό των Αγγέλων, που σηματοδοτούν το Χριστουγεννιάτικο κλίμα στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

Ανθοκομική Έκθεση

Η Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας διοργανώνει κάθε χρόνο στις αρχές Μαΐου στον πευκόνα της πόλης μας, τη θεσμοθετημένη από το 2000 Ανθοκομική Έκθεση Ορεστιάδας. Η Ανθοκομική Έκθεση είναι μια καλή ευκαιρία για τους εκθέτες να προβάλλουν και να προωθήσουν τα προϊόντα τους.

Τσικνομπουρμπούλης

Η ΔΗΚΕΠΑΟ πραγματοποιεί κάθε Τσικνοπέμπτη την αποκριάτικη εκδήλωση με τίτλο «Τσικνομπουρμπούλης». Η πρωτοβουλία αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της γενικότερης προσπάθειας για την καλύτερη και ουσιαστικότερη συμμετοχή των δημοτών στις καρναβαλικές εκδηλώσεις.

Αυγουστιάτικο φεγγάρι

Συναυλία με αφορμή την πανσέληνο του Αυγούστου με τίτλο «Αυγουστιάτικο φεγγάρι» που πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια, το μήνα Αύγουστο, στο Αμφιθέατρο Δικαίων.

Στο παρελθόν, και συγκεκριμένα από το 2001-2006, πραγματοποιούνταν η συνάντηση ντόπιων δημιουργών. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, στο αμφιθέατρο του πρώτου δημοτικού σχολείου της πόλης μας λειτουργούσε έκθεση ζωγραφικής, ξυλογλυπτικής, αγιογραφίας, κεραμικής και φωτογραφίας. Παράλληλα, πραγματοποιούνταν συναυλίες από διάφορα μουσικά σχήματα και χορωδίες καθώς και βραδιές ποίησης.

Στις περισσότερες δράσεις της ΔΗΚΕΠΑΟ, όπως αυτές αναφέρθηκαν παραπάνω συμμετέχει ενεργά και το ωδείο με ορχήστρα καθηγητών και σπουδαστών διαφόρων οργάνων ή τραγουδιού καθώς και τα χορωδιακά τμήματα.

Το Δημοτικό Ωδείο - κύτταρο πολιτισμού για την πόλη μας, διοργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις ποικίλων θεμάτων κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου. Αξιοζήλευτη η πορεία του στο πέρας του χρόνου και συνεχώς εξελισσόμενη τα τελευταία χρόνια, παράγει και προάγει πολιτισμό με το σύνολο των υλικών, πνευματικών και τεχνικών επιτευγμάτων και επιδόσεων, που είναι αποτέλεσμα των δημιουργικών δυνάμεων και των ικανοτήτων του ανθρώπου και που εκφράζεται ιστορικά στους τύπους και στις μορφές οργάνωσης και δράσης της κοινωνίας καθώς και στη δημιουργία υλικών και πνευματικών αξιών.

Η εργασία αυτή ας κλείσει με μια φράση ενός σπουδαίου ανθρώπου του πολιτισμού:

«Ο πολιτισμός είναι η βαριά βιομηχανία τη Ελλάδας» είπε η αείμνηστη Μελίνα Μερκούρη.

ΓΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ

Πασχαλίνα Ανδρέαδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μαγειρική και η διατροφή είναι από τις πιο σημαντικές ανθρώπινες δραστηριότητες, οι οποίες αποκαλύπτουν τον τρόπο ζωής και την κοινωνική οργάνωση του παρελθόντος αλλά και του παρόντος. Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να αναδείξει τη διατροφική παράδοση και τις διατροφικές συνήθειες της περιοχής του βόρειου Έβρου και γενικότερα της Θράκης. Επιδιώκει να αποκαλύψει τις σχέσεις μεταξύ τροφής, ταυτότητας και πολιτισμικής διαφορετικότητας καθώς γύρω από τις διατροφικές παραδόσεις δημιουργούνται ταυτότητες και ετερότητες. Το φαγητό αφενός καλύπτει την βιολογική ανάγκη του ανθρώπου και αφετέρου παράγει συναισθήματα, εμπειρίες, αποκτά συμβολικό νόημα και αποτελεί στοιχείο του πολιτισμού που αντανακλάται στα ήθη, έθιμα και παραδόσεις. Βαθύτερος στόχος είναι η ενίσχυση της συλλογικής μνήμης και αυτογνωσίας ιδιαίτερα των νεότερων γενεών καθώς οι διατροφικές συνήθειες και παραδόσεις μεταφέρονται από γενιά σε γενιά και αποτελούν τη γαστρονομική κληρονομιά της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: Διατροφικός πολιτισμός, παραδοσιακή τροφή, τοπική κουζίνα, πολιτιστική κληρονομιά

Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι η διατροφή μας είναι ένα θέμα ζωτικής σημασίας καθώς είναι αναγκαία προϋπόθεση για την βιολογική ανάπτυξη και επιβίωση του άνθρωπου (Διαμαντόπουλος 1992). Ο άνθρωπος, από την εμφάνιση του μέχρι και σήμερα ενστικτωδώς νιώθει την επιθυμία να λαμβάνει τροφή. Αρχικά η τροφή ξεκίνησε ως ανάγκη, στην συνέχεια με την πάροδο των χρόνων εξελίχθηκε ως τέχνη και ευχής έργον θα ήταν σήμερα να μη καταστεί συνήθεια (Καραμήτρου-Μεντεσιδή 2007).

Η ενασχόληση του ανθρώπου με τη γεωργία και την κτηνοτροφία είχε ως πρωταρχικό στόχο να καλύψει τις ανάγκες της επιβίωσης και διαβίωσης του (διατροφή, ένδυση και κατοίκηση). Σύντομα όμως, οι ανάγκες αυτές κοσμήθηκαν με πολυποικίλες συμβολικές διαστάσεις, αντιλήψεις, αναπαραστάσεις και πρακτικές. Διαπιστώνουμε ότι «ο άνθρωπος κλήθηκε ανέκαθεν να θρέψει τόσο το συλλογικό στομάχι (κατά την άποψη του υλιστή ανθρωπολόγου Marvin Harris) όσο και τον συλλογικό νου (κατά την άποψη του δομιστή ανθρωπολόγου Claude Levi-Strauss)» (Οικονόμου 2017). Άλλωστε στις πολύ απλές οργανωμένες κοινωνίες παρατηρείται η τροφή να θεωρείται μόνο ως ανάγκη βιολογική. Παράλληλα το φαγητό είτε ως πράξη είτε ως παραγωγή, είναι απόλυτα συνδεδεμένο με κοινωνικά ή πολιτισμικά φαινόμενα (Μαλαπάνη 2013).

Σύμφωνα με τους Braudel et al. (1998) «Τροφή δεν είναι μόνο μια συλλογή προϊόντων που υπόκεινται στη δικαιοδοσία μελετών στατιστικής ή διαιτητικής. Είναι επίσης και ταυτόχρονα ένα σύστημα επικοινωνίας, ένα σώμα εικόνων, ένα πρωτόκολλο χρήσεων, καταστάσεων και συμπεριφορών». Η τροφή και ο τρόπος κατανάλωσης της από τον άνθρωπο μαρτυρούν την επικοινωνία του με το περιβάλλον με απώτερο σκοπό την σωματική και ψυχική αρμονία (Ημελλος 1985).

Η διατροφή ως τρόπος ζωής και στοιχείο πολιτισμού κατέχει εξέχουσα θέση στην καθημερινότητα του ανθρώπου (Καραμήτρου-Μεντεσιδή 2007). Η τροφή λειτουργεί ως ένας δείκτης ταυτότητας και ετερότητας (Carlan 1997), διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο όχι μόνο στη βιολογική επιβίωση του ανθρώπου, αλλά και στην κοινωνική του ζωή. Οι διατροφικές μας συνήθειες δεν αποτελούν μόνο ένα μηχανισμό κάλυψης αναγκών αλλά είναι ένα πολυσήμαντο φαινόμενο καθώς «περιλαμβάνει στοιχεία πολιτισμού που ανανεώνονται και εξελίσσονται με τον ρυθμό της κοινωνίας και καθορίζεται από αντιλήψεις θρησκευτικές, φιλοσοφικές, συμβολικές, γενικότερα πολιτισμικές» (Πολυμέρου-Καμηλάκη 2000). Για το λόγο αυτό, η σχέση του ανθρώπου με την τροφή του είναι αδύνατον να μελετηθεί ξεχωριστά από τον πολιτισμό του, η επιλογή τροφής είναι ταυτόχρονα βιολογικό και πολιτισμικό φαινόμενο (Ματάλα 2015).

Η διατροφή συνιστά μια «διακριτή πολιτισμική πραγματικότητα με ιστορικό βάθος αλλά και με εξαιρετική ποικιλότητα στις τοπικές εκδοχές της, στις παραλλαγές και στους μετασχηματισμούς της» (Σκουτέρη-Διδασκάλου 2008). Άλλωστε ο όρος πολιτισμός είναι ο τρόπος ζωής, το πώς σκεφτόμαστε, αντιδρούμε, συμπεριφερόμαστε και τι τρώμε. Από τις αρχαιολογικές ανασκαφές ανακαλύπτουμε ότι από την αρχαιότητα ακόμη ορισμένα έργα υψηλής τέχνης χρησιμοποιούνται στη διατροφή, η οποία καθορίζει αφενός τη βιολογική ύπαρξη του ανθρώπου και αφετέρου είναι σημαντική για την οικονομική και κοινωνική του οντότητα, την θρησκευτική και εθνική του ταυτότητα (Καραμήτρου-Μεντεσιδή 2007).

Ο τρόπος με τον οποίο τρεφόμαστε, η συχνότητα, τα είδη των τροφών που καταναλώνουμε ή προτιμούμε ορίζουν τις διατροφικές μας συνήθειες οι οποίες δεν μένουν στατικές με την πάροδο του χρόνου. «Οι διατροφικές συνήθειες «κληρονομούνται» μαζί με τις άλλες πολιτισμικές συνήθειες, οι οποίες επιβιώνουν στις κοινωνίες με μεγαλύτερη ευκολία από ό,τι επιβιώνουν οι περισσότερες πολιτισμικές συνήθειες» (Ματάλα 2015).

Η διατροφή έχει ποικίλο διατροφικό περιεχόμενο ανάλογα με τον τόπο, την εθνοπολιτισμική ομάδα, την επαγγελματική ενασχόληση, τον αγροτικό ή αστικό χώρο, το εθιμοτυπικό της κατανάλωσης, την κοινωνική ιεραρχία και τους έμφυλους ρόλους (Οικονόμου 2017). Επίσης, έχει κοινωνικές και πολιτισμικές προεκτάσεις, επιτελεί πολλαπλούς ρόλους καθώς συμβάλλει στην οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων, συγκροτεί την προσωπικότητα, διοχετεύει συναισθήματα, συνιστά ένα μέσο έκφρασης, είναι ένα όχημα κοινωνικοποίησης και διαμορφώνει την κοινωνική ταυτότητα του ατόμου (Αθανασιάδης 2009).

Ο γαστρονόμος J.-A. Brillat-Savarin, περιέγραψε στο πασίγνωστο βιβλίο του «Physiologie du gout» (Φυσιολογία της γεύσης 1825) τη στενή σχέση ανάμεσα στις διαιτητικές συνήθειες και την ταυτότητα ως εξής: «Πες μου τι τρως και θα σου πω ποιος είσαι». Το απόφθεγμα αυτό παρατίθεται σε πολλά σύγχρονα κείμενα διατροφής και γαστρονομίας και περικλείει την άποψη ότι η διατροφή σηματοδοτεί την ταυτότητα του ανθρώπου (Ματάλα 2015).

Σύμφωνα με τους Στεφανή και Σολομών (2010) «Οι πολιτισμικές αξίες της διατροφής δεν συνίστανται μόνο στο τι τρώμε ή δεν τρώμε, αλλά και στο πώς γίνεται αυτό. Οι τρόποι μαγειρέματος, η οργάνωση του χώρου προετοιμασίας και κατανάλωσης της τροφής, τα σκεύη της κουζίνας και του τραπέζιου, η συμπεριφορά κατά τη διάρκεια των γευμάτων, η επένδυση του φαγητού με ιδεολογικούς συμβολισμούς αποτελούν τον διατροφικό μας πολιτισμό».

Η ανάδειξη της διατροφικής κληρονομιάς της Ελλάδας αποτελεί έναν από τους υψηλής προτεραιότητας στόχους συνδεδεμένους με την εφαρμογή στη χώρα μας της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η Σύμβαση προέκυψε ως ώριμος καρπός του διεθνούς προβληματισμού σχετικά με την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερα των πολιτισμικών εκφάνσεων της που δεν έχουν απτή, υλική διάσταση (π.χ. μουσική, χορός, γνώσεις και πρακτικές κ.ά.). Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση το 2006 με το Ν. 3521 (Φ.Ε.Κ. 275/Α/22-12-2006). Άμεσα συνδεδεμένη με τη διατροφική πολιτιστική κληρονομιά, οι τοπικές διατροφικές συνήθειες και παραδόσεις συγκροτούν ένα δίκτυο υλικών και άυλων πολιτισμικών εκφάνσεων (UNESCO 2003).

Σε συνάρτηση με τα προηγούμενα η διατροφή διερευνάται κυρίως από τη λαογραφική της πλευρά. Η τροφή εκτός από την βιολογική ανάπτυξη και υγεία του ανθρώπου συνεισφέρει και στην κοινωνική και πολιτιστική του υπόσταση και δημιουργία (Ημελλος 1985). Η ύπαρξη ενός πλούσιου παρελθόντος όπως του βόρειου Έβρου αποτελεί ένα ευτυχές γεγονός μιας και αυτό οικοδομεί το παρόν και θεμελιώνει το μέλλον. Η παράδοση και η ιστορία ενός τόπου είναι τα στοιχεία που τον ακολουθούν και τον χαρακτηρίζουν.

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η παρουσίαση και σκιαγράφηση της λαϊκής παράδοσης και εθιμοτυπίας του τόπου ώστε να αποτελέσει μια πολύτιμη παρακαταθήκη στις νεότερες γενιές. Μέσω αυτής της γνώσης οι νεότεροι να συνειδητοποιήσουν την αξία της και να γίνουν κοινωνοί της. Η συμβολή της λαογραφικής μελέτης λειτουργεί ως εργαλείο ανάδειξης και προσέγγισης της κοινωνίας. Η πολιτιστική μας κληρονομιά αποτελεί αναμφίβολα πνευματική και ψυχική τροφή με ωφέλιμες επιδράσεις σε όλες της εκφάνσεις της ζωής. Επίσης, η διασφάλιση της πολιτιστικής συνείδησης συμβάλλει στην αυτογνωσία και ταυτότητα ενός τόπου.

Διατροφικοί περιορισμοί και προσδιορισμοί

Όλοι οι πολιτισμοί διακρίνονται «από διατροφικές προτιμήσεις και απαγορεύσεις, που σχετίζονται,

αφενός, με τα όρια που θέτει το ίδιο το φυσικό περιβάλλον του και, αφετέρου, με το ιδεολογικό και συμβολικό σύστημα των αξιών του» (Στεφανή & Σολομών 2010). Η Ματάλα (2015) αναφέρει ότι «η διαθεσιμότητα της τροφής καθορίζεται από περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως το κλίμα, η γεωγραφία και τα εδαφολογικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, καθώς και από τεχνολογικές παραμέτρους». Η δυνατότητα διάθεσης των βασικών ειδών είναι αυτή που διαδραματίζει τον ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση της μαγειρικής κουλτούρας (Ματθαίου 1998).

Η διατροφή του ανθρώπου, διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε από πολλούς παράγοντες, όπως οικονομικοί, κοινωνικοί, τεχνολογικοί κτλ., αυτές είναι οι μεταβλητές που αδρανούν ή ενεργοποιούν την παρουσία ή την εξαφάνιση διατροφικών συνηθειών μέσα στο χρόνο, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες, χωρίς να πρόκειται στις περιπτώσεις αυτές για αναβίωση συγκεκριμένων συνηθειών (Παπανικολάου 2002). Σε συνδυασμό επίσης με θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις τα άτομα σχηματίζουν τις διατροφικές τους επιλογές (Γκατζόλης 2010).

Ο όρος «παραδοσιακός» ορίζεται ως ο σύμφωνος με τα πρότυπα που καθιερώθηκαν από την παράδοση, δηλαδή οτιδήποτε μεταδίδεται προφορικά από γενιά σε γενιά. Η έκφραση «παραδοσιακή τροφή» αναφέρεται σε προϊόν με συγκεκριμένα συστατικά, με συνταγή γνωστή για μεγάλο χρονικό διάστημα, με συγκεκριμένη διαδικασία, τόπο παραγωγής και τεχνογνωσία (Cayot 2007).

Ο ρόλος της γυναίκας στη διατροφή

Είναι χρήσιμο να τονιστεί επίσης ο σημαντικός ρόλος της γυναίκας στη διαμόρφωση της διατροφής. Οι γυναίκες έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο καθώς αποτελούν φύλακες των διατροφικών παραδόσεων, στα στάδια της παραγωγής και της τοπικής γνώσης (Φωτοπούλου 2017) και αποτελούν κρίκο της παράδοσης καθώς τη μεταβιβάζουν από γενιά σε γενιά (Οικονόμου 2017). Οι τοπικές κοινωνίες «διατήρησαν όλα αυτά τα χρόνια τα «μυστικά» της παραγωγής των παραδοσιακών προϊόντων και σήμερα αυτά τα μυστικά είναι στα χέρια των γυναικών» (Μπελιμπασάκη 2007). Αρκετοί ανθρωπολόγοι εστιάζουν στην ευθύνη της γυναίκας για τη σίτιση της οικογένειας και στον υποτελή χαρακτήρα που αποκτά (Charles & Kerr 1988, DeVault 1991). Από την άλλη, ανθρωπολόγοι και εθνογράφοι υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες αποκτούν δύναμη και επιρροή ακριβώς εξαιτίας του διαμεσολαβητικού τους ρόλου (Dubisch 1986).

Τοπική κουζίνα και γαστρονομία του βορείου Έβρου

Αν και οι τοπικές κουζίνες παρουσιάζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, εντούτοις, η διαφορετικότητα τους είναι εμφανής λόγω γεωγραφικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων στο πέρασμα της ιστορίας. Η κουζίνα δεν έχει ευδιάκριτα όρια τα οποία ξεκάθαρα να οριοθετούν ένα τοπικό γαστρονομικό χάρτη, χρησιμοποιούνται κυρίως για πρακτικούς λόγους διότι είναι ένα σύνθετο φαινόμενο. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι υπάρχουν κάποιες τοπικές συνταγές οι οποίες έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα και συνοδεύουν τη ζωή των κατοίκων από τα βάθη των αιώνων.

Τα τοπικά διατροφικά συστήματα δημιουργούν έναν ιδιαίτερο τοπικό πολιτισμό τα οποία «μετασχηματίζονται μέσα από τη μαγειρική γνώση, τους κανόνες, τις πολιτισμικές συνήθειες και εκφράζουν τρόπους ταυτότητας και συνοχής μιας κοινωνίας, που καταναλώνονται ατομικά ή συλλογικά» (Οικονόμου 2017).

Σύμφωνα με τον Ήμελλο (1985) ο ιστορικός βίος ενός τόπου είναι ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της τροφής και της διατροφής του. Ο Έβρος είναι ένας τόπος ξεχωριστός και έχει μια μοναδική φυσιογνωμία, που διαμορφώθηκε μέσα στη μακρά ιστορική του πορεία. Ο διατροφικός χάρτης του Έβρου είναι αποτέλεσμα της συνύπαρξης, συμβίωσης και επικοινωνίας ανθρώπων διαφορετικής εθνικής και πολιτισμικής προέλευσης (Γιαννακίδου 2017). Η γεωγραφική θέση της περιοχής, η επαφή της με άλλους λαούς, το κάπως τραχύ κλίμα της και οι ιστορικές της περιπέτειες επηρέασαν την πνευματική, ψυχική και κοινωνική ζωή του λαού της. Μια περιοχή ευλογημένη και ευνοημένη από τους μύθους, την ιστορία και την ίδια την φύση βρήκε την έκφρασή της στις ποικίλες και πολύμορφες εκδηλώσεις, παραδόσεις, έθιμα, τραγούδια (Χατζόπουλος 2002). Η πολυπολιτισμική εμπειρία αιώνων μετουσιώνεται σε μαγευτικά τοπία, εξαιρετικά προϊόντα και χαρακτηριστικές συνθέσεις γεύσεων (Λαμπράκη 2006). Απόρροια όσων έχουν αναφερθεί δημιούργησαν μια τοπική κουζίνα ιδιαίτερα περίτεχνη και εντυπωσιακά γευστική (Χουρμουζιάδου 2010).

Το διαιτολόγιο των Θρακών στο παρελθόν

Από την λαογραφική εργασία του Παπαχριστοδούλου (1942-3) «Τροφές και διαίτα των Θρακών» ανάγουμε πολύτιμα συμπεράσματα για τις διατροφικές συνήθειες των κατοίκων της περιοχής στο παρελ-

θόν. Συγκεκριμένα, διαπιστώνουμε ότι ακολουθούσαν ένα υγιεινό και παραδοσιακό τρόπο διατροφής. Ανατρέχοντας σε περασμένες εποχές παρατηρούμε ότι το διαιτολόγιο των κατοίκων είναι απλό και συντηρητικό, καθώς περιορίζεται σε απλές φυσικές τροφές, στην αυτάρκεια των προϊόντων παραγωγής του τόπου και της αδυναμίας των οικονομικών πόρων. Κυρίαρχες ασχολίες των κατοίκων της Θράκης στον παραδοσιακό τους πολιτισμό ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία (Βαρβούνης 2015). Παλιότερα οι άνθρωποι είχαν σε ιδιαίτερη υπόληψη την τροφή γιατί απαιτούσε κόπο για να παραχθεί αλλά και μόχθο να αγοραστεί, η διατροφή τους χαρακτηρίζεται από λιτές μαγειρικές αλλά γευστικά πλούσιες.

Οι δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής και ιδίως ο χειμώνας που ήταν βαρύς και μεγάλος σε διάρκεια, ανάγκαζε τους κατοίκους να φυλάσσουν από τον μήνα Οκτώβριο οτιδήποτε ήταν χρήσιμο για την διατροφή τους. Για αυτό το σκοπό αποθήκευαν πολλά είδη, από ξύλα μέχρι λαχανικά, ζυμαρικά, γαλακτοκομικά και κρέατα σε αποθηκευτικούς χώρους στα λεγόμενα κελάρια τα οποία ήταν ξεχωριστά δωμάτια του σπιτιού (Πινέλης 2018).

Στην περιοχή της Θράκης, η τοπική κουζίνα είχε ως επίκεντρο την αξιοποίηση των σιτηρών, σε δεύτερη θέση το κρέας και τα ψάρια και έπειτα τα όσπρια και τα λαχανικά. Το έδαφος της περιοχής ήταν εύφορο και παραγωγικό ώστε απέδιδε πλούσια σοδειά από σιτάρι, συνεπώς την αξιοποιούσαν για να φτιάχνουν διάφορα παρασκευάσματα όπως ζυμαρικά και ψωμί από σιτάρι ή από μείγμα από σιτάρι και κριθάρι. Ο τόπος διέθετε, επιπλέον, πολλούς νερόμυλους και αλευρόμυλους όπου ο κόσμος άλεθε το σιτάρι για να φτιάξει το ψωμί του (Παπαχριστοδούλου 1942-3). Ανάμεσα στις βασικές και στοιχειώδεις τροφές του αγροτικού πληθυσμού πρωταγωνιστές αποτελούσαν το ψωμί και τα παρασκευάσματα από σιτηρά (Ημελλος 1985).

Στην κατηγορία των ζυμαρικών εξέχουσα θέση κατείχε ο τραχανάς, ο λεγόμενος τζορμπάς. Ο Παπαχριστοδούλου (1942-3) στο λαογραφικό του πόνημα καταγράφει τα υλικά που χρησιμοποιούσαν και την διαδικασία παραγωγής του. Παράλληλα αναφέρει ότι όλα τα αγροτικά σπίτια φρόντιζαν να φτιάξουν τον τραχανά τους, τον αποθηκεύανε σε πιθάρια και το είχαν για πρόχειρο φαγητό. Η παρασκευή του μάλιστα ήταν μια ιεροτελεστική διαδικασία και ξεκίναγε από τον Δεκαπενταύγουστο. Ο τραχανάς είναι ένα πανελλήνιο ζυμαρικό που ο τρόπος παρασκευής του και τα υλικά που χρησιμοποιούνται διαφέρουν από τόπο σε τόπο (Πινέλης 2018). Ο ξινός τραχανάς λαχανικών αποτελεί μια υγιεινή γαστρονομική τροφή του Έβρου που εδώ και αιώνες τρέφει τον πληθυσμό του.

Συνήθιζαν να τρώνε τον τραχανά στο πρωινό τους γεύμα όμως τον χρησιμοποιούσαν και για να εκτελέσουν και άλλες συνταγές μαγειρικής. Η Ευσταθοπούλου (2003) επισημαίνει ότι η αγάπη για τον τραχανά ήταν τόσο μεγάλη καθώς ήταν εύγεστος που ξεσήκωνε ακόμη και τους τεμπέληδες προκειμένου να τον γευθούν, έτσι έμεινε ένας παροιμιώδης λόγος:

- Σήκω παιδί μ' να πας για ξύλα.
- Δε θέλω λέγω, μάννα.
- Σήκω παιδί μ' να φας τσορμπά
- Όπαλλα, μάννα μ', να φαμ' τσορμπά

Επίσης, άλλα γνωστά και χαρακτηριστικά είδη ζυμαρικών της περιοχής ήταν ο γιοφκάς που το μαγειρεύανε όπως τα σημερινά μακαρόνια σε βραστό νερό, το κουκσκούσ', το κατσαμάκ', οι γκιουσλεμεδες (ένα ζυμαρικό γλύκισμα) και τα λαλάγκια (Χουρμουζιάδου 2010). Στη λίστα των ζυμαρικών προστίθενται η μηλίνα, κάσσα ή (μέλας ζωμός), σφουγγάτα, κατσαμάκ', ψειρούκ', λιγδοψυχές, ακατμάδες (λαλαγγίτες ή κρέπες) (Πινέλης 2018). Το καθένα φτιαγμένο με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο και την μοναδική του γεύση.

Τα κηπευτικά λαχανικά αποτελούσαν καθημερινή κατανάλωση κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες, ενώ κατά τη χειμερινή περίοδο δημιουργούν φαγητά που συνιστούν «τοπικές κουζίνες» και έχουν ιδιαίτερη γεύση. Χαρακτηριστικά διηγείται από τον βόρειο Έβρο η Βουτσινά (2008): «Λόμπαδα, σαμακλίκια, τρυφερά φύλλα πατάτας, φρέσκα κρεμμυδάκια, σπανάκια, παζιά, ό,τι είχε ο κήπος από λίγα έβαζε η μητέρα σ' αυτή την πίτα». Από τον κήπο, τον μπαξέ μάζευαν και για το καθημερινό φαγητό: «να πάμι στον μπαχτσά να μάζουμι καμόσα ονάχανα, να φκιάσουμι αρμεά στου φ'τσί. Να σφάξουμι κι του γ'ρουν', να φκιάσουμι φαϊ μι τζαρούχια (=λάχανα) κι καρβαβίτσα (=σουτζούκι)» (Αν. Ρωμυλία, αρχείο ΙΑΝΕ). Είθισται να μαγειρεύουν τα λαχανικά σκέτα ή με κρέας (Ευσταθοπούλου 2003). Τα περισσότερα λαχανικά της σοδειάς τους για να μπορούν να τα καταναλώσουν και το χειμώνα τα βάζανε σε άρμη και ξίδι φτιάχνοντας τα τουρσιά. Παράλληλα εξέχουσα θέση στη καθημερινότητα τους είχαν και τα όσπρια όπως φασόλια, ρεβίθια φακές κ.ά. (Παπαχριστοδούλου 1942-3).

Η γη τους ήταν ιδιαίτερα καρποφόρα και ευδοκιμούσε πολλών ειδών καρπούς όπως μήλα, αμύγδαλα, καρύδια, βύσσινα, αχλάδια κ.ά. Η αφθονία ήταν τόσο μεγάλη ώστε κάποιους καρπούς τους πουλούσανε και άλλους τους αποξηραίνανε για το χειμώνα. Επιπλέον, έκαναν «τα λεγόμενα χουσάφια (κομπόστες αραιές) που τα τρώγανε το καλοκαίρι με τυρί και ψωμί» (Πινέλης 2018).

Επίσης, λόγω της μεγάλης κτηνοτροφίας εκτρέφανε πολλά ζώα για την κατανάλωση τους αλλά και για την παραγωγή προϊόντων όπως τυρί, βούτυρο, γιαούρτι (Χουρμουζιάδου 2010). Αναφορικά με τα γαλακτοκομικά προϊόντα αγαπούσαν ιδιαιτέρως τα κασέρια, το τουλουμοτύρι, τις μιζύθρες όπως το ξιμύτ' (είδος μιζήθρας), τα γιαούρτια, τις κοπανιστές και το αργιάν' (Ευσταθοπούλου 2003). Σχετικά με την κατανάλωση κρέατος εξαιτίας του ψυχρού κλίματος της περιοχής συνήθιζαν να καταναλώνουν παχιά κρέατα και λίπη. Στις προτιμήσεις τους προστίθενται διάφορα είδη κρέατος όπως χοιρινό, μοσχάρι, αρνίσιο, κοτόπουλο κλπ. Ενώ για τα ψάρια πληροφορούμαστε ότι προτιμούσαν τη λακέρδα, το σκουμπρί, την παλαμίδα και τους τσίρους (Παπαχριστοδούλου 1942-3).

Συγκεκριμένα το χοιρινό κρέας και το λίπος του ήταν σημαντική τροφή για τους χειμερινούς μήνες (Βραχιόλογλου 2000) αυτό μαρτυρείται και από τα «χοιροσφάγια», το σφάξιμο των γουρουνιών την παραμονή των Χριστουγέννων. Αφού έσφαζαν το γουρούνι, το τεμάχιζαν και το αξιοποιούσαν στο έπακρο. Στη συνέχεια κάποια κομμάτια του χοιρινού τα χώριζαν σε μπριζόλες, που τις κάπνιζαν για να τις έχουν όλο το χειμώνα, σε ψαχνά, λίπη, λαρδιά. Μέρος του κρέατος το χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουνε τα περίφημα θρακιώτικα λουκάνικα (Ευσταθοπούλου 2003) Από τη σφαγή του γουρουνιού έπαιρναν επιπλέον το «λαρδί» που είχε 4-6 δάχτυλα πάχος λίπους, το τεμάχιζαν σαν κομμάτια σαπουνιού, τα αλατίζανε και τα τοποθετούσαν σε τσουκάλια για όλο το χειμώνα. Έπειτα το κομματιαζανε και ετοιμάζαν ένα φαγητό με αυτό ή ακόμη το τρώγανε και ωμό με ψωμί (Χουρμουζιάδου 2010). Ένα ακόμη παραδοσιακό κρεατοσκεύασμα ήταν ο «συντζιρμάς-καβουρμάς». Η παρασκευή του γινόταν από μικρά κομμάτια ψαχνού χοιρινού που τα τσιγάριζαν και τα τοποθετούσαν σε πήλινα σκευή σκεπασμένα με λίπος (Πινέλης 2018).

Εξαιτίας της έλλειψης ελαιολάδου στην περιοχή οι κάτοικοι χρησιμοποιούσαν στην μαγειρική τους το σαμόλαδο (ή σισαμόλαδο) που κατασκεύαζαν στους γιαχανάδες της περιοχής (Παπαχριστοδούλου 1942-3). Άλλοτε χρησιμοποιούσαν τη «λίγδα» ως λάδι που την παρασκεύαζαν από τα ξίγκια του γουρουνιού, τα έλιωναν με βασιλικό και την αποθηκεύανε σε αγγεία όπου πάγωνε (Ευσταθοπούλου 2003).

Την περίοδο του Πάσχα συνήθιζαν να σφάζουν αρνιά, όπου κάποια κομμάτια τα αξιοποιούσαν για λουκάνικα και παστουρμάδες. «Από το αρνί έκαναν τον παραδοσιακό σαρμά και τα περίφημα κεμπάπια που γίνονταν στην εξοχή όπου έψηναν αρνί, όχι όμως στην σούβλα, αλλά στο χαρτί και στο σταμνί το πήλινο και στην σούβλα κομματιαστό (όπως τα γνωστά σουβλάκια) και καρυκευμένο με διάφορα μπαχαρικά. Στο κεμπάπ ακολουθούσε γλέντι, ποτό και χορός και γινόταν πανηγύρι με λαούτα και γκάνιτες» (Πινέλης 2018).

Φυσικά οι νοικοκυρές επιδίδονταν και στις γλυκές απολαύσεις καθώς ετοιμάζαν διάφορα γλυκίσματα από αλεύρι και μούστους. Οι πιο δημοφιλείς και αγαπητές δημιουργίες ήταν τα σαραγλιά (το ορτό και καθιστό ή σουφρωτό), οι γλυκές πίτες, τα πετζέμια και τα ρετσέλια (Ευσταθοπούλου 2003).

Αξίζει να αναφέρουμε μερικά από τα πιο δημοφιλή εδέσματα όπως: οι ντολμάδες, οι λαχανοντολμάδες, τα λουκάνικα, οι κεφτέδες σουρβάν, το λάχανο τουρσί συνοδευόμενο με κοτόπουλο ή χοιρινό κρέας (Αδριανούπολη), το κοτόπουλο με τραχανά ή πλιγούρι, ο σαρμάς. Γενικά τα μέσα διατροφής τους ήταν θρεπτικά, χορταστικά, πλούσια σε ποικιλία και ανάλογα της παραγωγής του τόπου (Χουρμουζιάδου 2010).

Η επιρροή της θρησκείας και της παράδοσης στη διατροφή

Η μαγειρική τέχνη του τόπου βρήκε έκφραση σε λαϊκές και θρησκευτικές παραδόσεις. Οι εκμεταλλεύσεις της γεωργίας και της κτηνοτροφίας «συνδέονται και με μια σειρά εθίμων, μέσω των οποίων ο παραδοσιακός άνθρωπος προσπαθεί να προφυλάξει τη σοδειά, να προσδιορίσει την έκβασή της και να διασφαλίσει το μέλλον του» (Βαρβούνης 2015). Ορισμένα έθιμα και συνήθειες του τόπου συνδέονται με τη σπορά και την παραγωγή δημητριακών που αποτελούν τη βάση της καθημερινής τους διατροφής (Χουρμουζιάδου 2010). Επίσης, «η λαϊκή μας λατρεία μαρτυρεί τον σεβασμό στα διδάγματα του Χριστιανισμού καθώς και την προσήλωση των προγόνων μας και της φυλής μας στα πατροπαράδοτα έθιμα και δοξασίες. Ο άνθρωπος έχει την ανάγκη από θεϊκή προστασία και παρηγοριά» (Κλαδάρη χ.χ.).

Το είδος της τροφής που καταναλώνουν οι άνθρωποι εξαρτάται από ορισμένες θρησκευτικές μαγικές και δεισιδαίμονες αντιλήψεις οι οποίες διαμορφώνουν ανάλογα έθιμα (Ημελλος 1985). Η θρησκεία,

επιπλέον, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στα παραδοσιακά τρόφιμα καθώς υπάρχουν πολλές νηστήσιμες τροφές και συγκεκριμένα γεύματα σε διάφορες θρησκευτικές γιορτές. «Ο πολιτισμός της διατροφής αν και συνδεδεμένος με την παράδοση, δεν είναι ποτέ στατικός. Σε όλες τις κοινωνίες, παραδοσιακές και σύγχρονες, συναντώνται κανόνες που αφορούν την προετοιμασία και την κατανάλωση τροφής. Ίσως, τους περισσότερους από αυτούς τους κανόνες, αλλά και τις περισσότερες απαγορεύσεις σε σχέση με το φαγητό επιβάλλουν οι θρησκείες» (Ματάλα 2015).

Παρακάτω παρουσιάζονται μερικές εκλεκτές και ιδιαίτερες διατροφικές συνήθειες που αναδεικνύουν την ευρηματικότητα και τους γευστικούς συνδυασμούς της εβρίτικης κουζίνας. Ορισμένα είδη διατροφής υπογραμμίζουν την ιδιαιτερότητα των λατρευτικών συνηθειών σε σχέση με τη διατροφή.

Η πίτα και οι συμβολισμοί της

Η πίτα αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο των τοπικών διατροφικών συστημάτων του ελλαδικού χώρου. Σύμφωνα με την Γιαννακίδου (2016) «η ιστορία της πίτας στη Θράκη ξεκινάει από την αρχαιότητα τον χυλό που δημιουργούν το νερό και το αλεύρι, δηλαδή το αλεσμένο σιτάρι, αυτό το τροφικό σύμβολο, το οποίο μέχρι σήμερα στη Θράκη αποκαλείται γέννημα». Επίσης, αναφέρεται στον συμβολικό χαρακτήρα «η πίτα, συνδέεται με ευχές, θρησκευτικές γιορτές και προσφορές σε ιερές στιγμές του ανθρώπινου βίου –π.χ. περπατόπιτα για τα πρώτα βήματα του παιδιού–, τον γάμο και τον θάνατο». Ορισμένες παραδοσιακές πίτες της περιοχής είναι η στριπτή πίτα με πλιγούρι, η κολοκυθόπιτα, πίτα με κρεμμυδόφυλλα και οι γκιοσλεμέδες (μιλίνες). Στην θρακιώτικη πίτα αποκαλύπτεται «η απλότητα και η γαστρονομική πληρότητα μέσα από την ποικιλία των υλικών, που περιλαμβάνει, ανάλογα με την εποχή και την κοινωνική τάξη» (ΥΠΑ 2016).

Φανουρόπιτα

Ο Άγιος Φανούριος και η παρασκευή της σχετικής φανουρόπιτας αποτελεί δείγμα της έντονης θρησκευτικής παράδοσης. Η πίτα του Αγίου Φανουρίου είναι μια νηστήσιμη πίτα που φτιάχνεται κάθε χρόνο στην μνήμη του στις 27 Αυγούστου και προσφέρεται στους πιστούς ως ευλογία (Σίνη 2014). Σύμφωνα με την λαϊκή μας παράδοση ο Άγιος Φανούριος είναι ο μέγας ευρετής απολεσθέντων αντικειμένων (Ντρέκου 2017). Αυτή η ιδιότητα στον άγιο δημιούργησε την προσφορά εθιμικών άρτων και γλυκισμάτων. Αποτελούν μια νηστήσιμη και γλυκιά παρασκευή, φτιαγμένη από συγκεκριμένο αριθμό υλικών με σταφίδες και ξηρούς καρπούς (Βαρβούνης 2016). Σύμφωνα με το τελετουργικό καθεστώς αφού ευλογηθούν από τον ιερέα, δεν πρέπει να καταναλωθούν αποκλειστικά από τα άτομα τα οποία τα παρασκεύασαν αλλά να μοιραστούν στους παρευρισκόμενους (Κίτσου 2012). Πρόκειται για μια μίξη, λαϊκής παράδοσης, πίστης και τοπικών εθίμων.

Οι πιστοί για να τιμήσουν τον άγιο σε μια ανάγκη ή σε μια απώλεια ζητούν με την προσφορά της πίτας τη φανέρωση αντικειμένων ή ανθρώπων κ.ά. Η σύνδεση του Αγίου με τα χαμένα αντικείμενα είναι παρετυμολογική: Ο Φανούριος φανερώνει (Σίνη 2014) σε όποιον ζητήσει τη βοήθεια του και κάνει το τάμα του προς αυτόν (Βαρβούνης 2016). Αναλύοντας το όνομα ετυμολογικά προέρχεται από το φάνης & φαίνω + το λατινογενές επίθημα -ούριος, και σημαίνει αυτός που φανερώνεται (Ντρέκου 2017).

Είναι φανερό ότι η φανουρόπιτα έχει «μπολιαστεί» και με διάφορα στοιχεία της ελληνικής λαογραφίας καθώς πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι φτιάχνεται αυστηρά με επτά ή εννιά ή έντεκα υλικά. Η επιλογή βέβαια των αριθμών αυτών δεν είναι καθόλου τυχαία, μια και είναι γνωστός ο ρόλος των αριθμών στις μαντικές και μαγικές πρακτικές (Κίτσου 2012). Οι αριθμοί κυρίως επτά και εννιά έχουν την δική τους σημειολογική αναφορά καθώς συμβολίζουν τα μυστήρια της εκκλησίας, τις ημέρες δημιουργίας και τα τάγματα των αγγέλων (Μαυρομούστακος 2018). Οι διαπιστώσεις αυτές βέβαια δεν έχουν ιδιαίτερη σχέση με την πίστη όσο με την λαϊκή παράδοση.

Χρειάζεται ακόμη, να τονιστεί ότι δεν υπάρχουν ακριβή τεκμήρια για την αρχή και τους λόγους τέλεσης αυτού του εθίμου. «Κατά τη λαϊκή παράδοση, που δεν επιβεβαιώνεται όμως από τις αγιολογικές πηγές, η πίτα αυτή προσφέρεται από τους πιστούς για την ψυχή της μητέρας του αγίου που ήταν αμαρτωλή και ο άγιος κατόπιν ευγνωμόνως παρουσιάζεται στο όνειρο των πιστών και τους φανερώνει τα χαμένα» (Βαρβούνης 2016).

Επίσης, έχει αποδοθεί στον Άγιο Φανούριο το χάρισμα να φανερώνει την τύχη στους ανθρώπους, ιδίως στους ανύπαντρους (Βαρβούνης 2016). Με το σκοπό αυτό κυρίως οι κοπέλες που είναι ανύπαντρες και επιθυμούν να τους «φανερωθούν» ο σύζυγος φτιάχνουν με τα χέρια τους τη φανουρόπιτα και την πηγαίνουν στην εκκλησία (Κίτσου 2012). Έπειτα αφού δεχθούν την ευλογία του παπά, παίρνουν

από ένα κομμάτι και με την ελπίδα να είναι καλότυχες, το βάζουν κάτω από το μαξιλάρι τους για να τις φανερωθεί ο μελλοντικός σύζυγος. Δηλαδή η φανουρόπιτα χρησιμοποιείται ως ονειρομαντικό μέσο.

Πρωτοχρονιάτικη βασιλόπιτα-εδέσματα

Χαρακτηριστικό παρασκεύασμα των ημερών του Δωδεκαημέρου είναι η Πρωτοχρονιάτικη πίτα, πρόκειται για μια στριφτή τυρόπιτα η οποία έκρυβε στα φύλλα της διάφορα σημάδια για την τύχη (Πινέλης 2018). Η εβρίτικη «αλμυρή βασιλόπιτα», έκρυβε μεταξύ των φύλλων της, εκτός από το γνωστό σε όλους νόμισμα, διάφορα ξυλαράκια –το καθένα με τον δικό του συμβολισμό όπως η κρανιά για την υγεία, το σουσάμι για την πληθώρα των αγαθών και της παραγωγής κ.ά. Παράλληλα μέσω των συμβόλων γίνονταν και οι αναθέσεις των εργασιών του νέου έτους, π.χ. αυτός που του τύχαινε το άχυρο θα φρόντιζε το στάβλο, κ.ο.κ. (Παπαδημητρίου 2017). Χρειάζεται επίσης να σημειωθεί ότι υπάρχουν διάφορες παραλλαγές στην τέλεση του εθίμου εξαιτίας της πολυπολιτισμικότητας της περιοχής όπως αντί για τυρόπιτα σε κάποιες περιοχές να ετοιμάζουν κρεατόπιτα ή κάποια άλλη εκδοχή πίτας. Επίσης παρατηρούμε και διαφορετικούς συμβολισμούς όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πινέλης (2018) χρησιμοποιούσαν κέρμα ή σίδηρο για τη γεροσύνη, άχυρο για τα γελάδια, κάρβουνο για τα βουβάλια, χάντρα για τ' άλογα, σκουπόχορτο για τα μελίτσια.

Η κοπή της βασιλόπιτας γίνονταν με αληθινή ιεροπρέπεια. Πρώτα ο νοικοκύρης την έστρεφε τρεις φορές στο όνομα της Αγίας Τριάδος. Έπειτα έκανε με κλειδί, με μαχαίρι ή με πιρούνι τρεις φορές το σημείο του σταυρού, για να κόβεται η κακογλωσσιά, να κλειδώνονται τα κακά στόματα ή να αποτρέπεται το κακό μάτι (Τζινίκου – Κακούλη 2006).

Την Πρωτοχρονιά ετοιμάζεται και το ζυμωτό ψωμί «κεντημένο» περίτεχνα με σχέδια της αγροτικής παραγωγής, το οποίο ο νοικοκύρης κρατά στον αέρα καλώντας τους συνδαιτυμόνες του να κόψουν ένα κομμάτι με το χέρι, σύμβολο υγείας και τύχης. Ενώ παραδοσιακά φαγητά της Πρωτοχρονιάς είναι το χοιρινό με λάχανο τουρσί και το «Σουούσι», χοιρινό κρέας ψημένο επί αρκετές ώρες σε ειδικά πήλινα σκεύη, σε μορφή μικρής στάμνας, με καπάκι που σφραγίζεται με ζυμάρι. Το συγκεκριμένο φαγητό εφ' όσον δεν αποσφραγιστεί διατηρείται έως και του Αγίου Αθανασίου (Παπαδημητρίου 2017).

Έθιμα και διατροφή

Κουρμπάνι

Το κουρμπάνι είναι μια μορφή λαϊκής λατρείας, πρόκειται για ζωοθυσία στην γιορτή ενός αγίου, έχει πανηγυρικό χαρακτήρα και λαμβάνουν μέρος όλα τα μέλη της κοινότητας (Τσούρα 2012). Στο θρακικό χώρο τα κουρμπάνια, ήταν συνηθισμένες τελετουργίες ευρύτατα διαδεδομένες και ιδιαίτερα προσφιλείς «προσφέρονταν από ιδιώτες και κοινότητες σε διάφορες περιπτώσεις και με ποικίλες επιδιώξεις» (Γκλαβένος 2010). «Η συνύπαρξη διαφορετικών θρησκειών στη Θράκη οδήγησε σε έναν ιδιότυπο θρησκευτικό συγκρητισμό, ώστε να βλέπουμε τέτοιες τελετουργίες να υπάρχουν σε διαφορετικά λατρευτικά και θρησκευτικά συστήματα, ενώνοντας στην πράξη τους λαούς δια των θρησκειών τους» (Σέργης κ.ά. 2015).

Η λέξη κουρμπάνι ετυμολογικά έχει εβραϊκή ρίζα (Kurban) που σημαίνει θυσία και οι ρίζες του εθίμου εντοπίζονται ήδη από την αρχαιότητα στην ειδωλολατρική δωδεκαθεϊκή θρησκεία των προγόνων μας (Γκλαβένος 2010). Με την πάροδο των χρόνων απέκτησε την έννοια της θυσίας και της προσφοράς το οποίο τελείται με συγκεκριμένο τελετουργικό ή ως αφιερωτική ανάθεση συγκεκριμένου ζώου στον άγιο, που σφάζεται, μαγειρεύεται και καταναλώνεται από την οικογένεια του αφιερωτή (Βαρβούνης 2015). Ένα μέρος του κουρμπανιού το μοιράζανε σε συγγενείς και φίλους «για το καλό» (Αυδίκος 1996).

Οι ημέρες αυτές γιορτάζονται με εθιμικές αργίες και η παράβαση τους πιστεύεται ότι επιφέρει κάποια θαυματουργική τιμωρία από τον άγιο. Η τέλεση τους πραγματοποιείται για την ευδοκίμηση των γεωργικών και κτηνοτροφικών ενασχολήσεων των κατοίκων της περιοχής (Σέργης κ.ά. 2015). Αυτό το έθιμο παρατηρείται ιδιαίτερα εμπλουτισμένο σε κάποιες επετειακές θρησκευτικές εορτές αγίων όπως του Αγίου Αθανασίου, του Αγίου Γεωργίου, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Τρύφωνα κ.ά. Κάποιες φορές όμως εμφανίζεται συνδεδεμένο με κάποιο τάμα ανεξάρτητα από γιορτές αγίων (Γκλαβένος 2010).

Το έθιμο των ενιά φαγητών

Ο εορτασμός των Χριστουγέννων στον βόρειο Έβρο, εκτός από γιορτή αγάπης, είναι και τελετή γεύσεων και παραδόσεων (Βοργιάς 2017). «Το δωδεκάμερο στη Θράκη, με την έντονη θρησκευτικότητα και

την πλούσια λατρευτική εθιμολογία, οι καρποί της γης αποκτούσαν συμβολικό χαρακτήρα, στα δράματα του δωδεκάμερου και μια ιερότητα στα τελετουργικά φαγητά των γιορτών» (Πινέλης 2018). Τα περισσότερα έθιμα των ημερών εκείνων περιστρέφονται γύρω από το γιορτινό τραπέζι. Οι νοικοκυρές, το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων, προετοιμάζαν εννέα λογιών φαγητά με σκοπό να έχει το τραπέζι πολλά φαγητά καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς (Συμεωνίδου 2015).

Επιπροσθέτως αξίζει να τονιστεί και ο συμβολικός χαρακτήρας στην επιλογή του αριθμού εννιά. Κατά μία εκδοχή τα εννιά φαγητά συμβολίζουν τους εννιά μήνες που κυοφορούσε η Παναγία (Πινέλης 2018), ενώ για κάποιους άλλους συμβολίζουν τα χωριά που πέρασαν ο Χριστός με την Παναγία και τον Ιωσήφ για να αποφύγουν τον Ηρώδη (Συμεωνίδου 2015).

Η Κυριακίδου-Νεστορος το 1975 περιγράφει σε μια μελέτη της έθιμα που συνδέονται με τη χριστιανικές θρησκευτικές πεποιθήσεις και τον συμβολισμό της τροφής. Για το έθιμο των εννέα φαγητών και τον συμβολισμό τους επισημαίνει ότι ήταν ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της οικογένειας. Για αυτό το λόγο συνυπολόγιζαν στον αριθμό των φαγητών το κρεμμύδι, το σκόρδο, το αλάτι κ.ά. Χρειάζεται επίσης, να σημειωθεί ότι επειδή ήταν περίοδος νηστείας και οι κάτοικοι τηρούσαν ευλαβικά τις παραδόσεις τα φαγητά έπρεπε να είναι νηστίσιμα. «Η ιερότητα του γεύματος ενισχυόταν, όταν ο αρχηγός της οικογένειας θυμιάτιζε τρεις φορές το τραπέζι με το υνί και έκοβε το ψωμί με το χέρι και όχι με το μαχαίρι (γιατί το σίδερο είναι φορέας του κακού)» (Πινέλης 2018).

Ειδικότερα στο τραπέζι κάθε σπιτιού ήταν παρατιθέμενα συνήθως τα εννέα φαγητά που περιγράφονται παρακάτω με τον δικό τους μοναδικό συμβολισμό. Απαραίτητο γαστρονομικό έδεσμα στην τέλεση του εθίμου είναι η πίτα για να γίνουν τα σιτάρια λαμπερά. Το μέλι για να κουβαλούν τα μέλη της οικογένειας, όπως οι μέλισσες, πάρα πολλά πράγματα σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς. Το κρασί για να «απλώσει»-προοδεύσει η οικογένεια σαν κληματαριά, το σαραγλί για να φερόμαστε πάντα γλυκά στους φίλους. Ακόμη φύλαγαν στα άχυρα καρπούζι και πεπόνι για να διατηρηθεί μέχρι την εποχή των Χριστουγέννων. Το καρπούζι χρησιμοποιούνταν για να είναι γλυκιά η παραγωγή σαν καρπούζι και μεγάλη όπως τα σπόρια ενώ το πεπόνι για να μιλούν οι συγχωριανοί με γλυκά λόγια για την οικογένεια. Το μήλο για να έχουν τα μέλη της οικογένειας κόκκινα μάγουλα, το σκόρδο για να προστατεύονται από τα τσιμπήματα των εντόμων και το κρεμμύδι για να έχουν οι λεχώνες πολύ γάλα (Συμεωνίδου 2015).

Κατά μία άλλη εκδοχή «τα εννέα φαγητά είναι λαδερά και συνήθως ξερή τροφή όπως χαλβάς, ελιές, άζυμη πίτα, λάχανο, πιπεριές, μελιτζάνες, ντομάτες, τουρσί και αλατοπίπερο. Σε πολλά χωριά, ο νοικοκύρης ασήμωνε το τραπέζι βάζοντας ένα ποσό κάτω από τη μεσάλα δηλαδή το τραπεζομάντιλο. Τα χρήματα τα έπαιρνε όποιος ξέστρωνε το τραπέζι, συνήθως τα παιδιά» (Βόλλη χ.χ.). Για κάποιους άλλους όμως υπήρχε η συνήθεια να μην μαζεύουν το τραπεζομάντηλο αλλά να αφήνουν στο τραπέζι λίγο από όλα τα φαγητά για να τα ευλογήσει ο Χριστός (Συμεωνίδου 2015).

Χριστόψωμο

Το ψωμί είναι συνδεδεμένο με πολλές εθιμικές πράξεις, αντιλήψεις και παραδόσεις (Ημελλος 1985). Σύμφωνα με την παραδοσιακή συνήθεια, την παραμονή των Χριστουγέννων, οι γυναίκες αφού ολοκλήρωναν τις δουλειές του σπιτιού, ζύμωναν το Χριστόψωμο. Πρόκειται για ένα ψωμί με γλυκιά γεύση, το οποίο είχε πρωταγωνιστικό ρόλο μεταξύ των άλλων εδεσμάτων. «Ένα καθαρά χριστιανικό έθιμο, όπου η νοικοκυρά έβαζε όλη της την τέχνη για αυτό το θείο έργο καθώς έπλαθε τη ζύμη με ιδιαίτερη ευλάβεια, υπομονή και χρησιμοποιούσε ειδική μαγιά με ξεραμένο βασιλικό» (Βοργιάς 2017).

Η διαφορά από τα άλλα συνήθη ψωμιά είναι ο πλούσιος του στολισμός. Με τη ζύμη έφτιαχνε μία κουλούρα και τον σταυρό, ενώ στο κέντρο τοποθετούσε ένα άσπαστο καρύδι και το στόλιζε με σταφίδες και καρύδια (Βοργιάς 2017). Στην υπόλοιπη επιφάνεια της κουλούρας, με τη ζύμη που περίσσευε τη διακοσμούσε με διάφορα σχήματα και παραστάσεις από την αγροτική παραγωγή και ζωή, όπως πουλάκια, δέμα από σιτάρια, έναν ζυγό αφού υπήρχαν ζώα (Βόλλη χ.χ.).

Στη διακόσμηση του Χριστόψωμου υπάρχουν συμβολισμοί, όπως ο σταυρός για τον Χριστό, η πλεξούδα για το δέσιμο της οικογένειας, η μοιρασιά για την θεία κοινωνία, η παρασκευή για την ενότητα με έναν ποιμένα τον Χριστό, κ.ά. Στη μέση του Χριστόψωμου άναβε ένα κερί, ενώ ο πατέρας θυμιάτιζε το σπίτι, το κάθε μέλος της οικογένειας χωριστά και το στάβλο, καθότι επρόκειτο για μια προσφορά που συμβολίζει την καλή υγεία των ζώων αλλά και την καρποφορία του εδάφους για τους αγρότες (Βοργιάς 2017).

Για την ολοκλήρωση του εθίμου «ο μικρότερος της οικογένειας έλεγε την προσευχή και όλοι φι-

λούσαν το χέρι της Παναγίας, το οποίο είχαν πάνω στο Χριστόψωμο, από τον μεγαλύτερο προς τον μικρότερο» (Συμεωνίδου 2015). Όταν έφτανε η σειρά του μικρότερου παιδιού, ο πατέρας κρατούσε το Χριστόψωμο πάνω από το κεφάλι του και το παιδί χοροπηδούσε τρεις φορές προσπαθώντας να κόψει στα δύο το τσουρέκι. Ο πατέρας έκοβε το πρώτο κομμάτι για τον Χριστό, το δεύτερο για το σπίτι και τα υπόλοιπα για το κάθε μέλος της οικογένειας (περίπου όπως κόβουμε και τη σημερινή βασιλόπιτα) (Βοργιάς 2017). Το πρώτο κομμάτι το έβαζαν στο εικόνισμα και πρόσεχαν μην τους πέσει κανένα νίχουλο, γιατί θεωρείται γρουσουζιά (Συμεωνίδου 2015).

Βαρβάρα

Ένα έθιμο λατρευτικής παράδοσης που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας και έχει άμεση σχέση με την αγροτική παραγωγή και την χριστιανική πίστη. Στις 4 Δεκεμβρίου η ορθόδοξη εκκλησία γιορτάζει τη μνήμη της Αγίας Βαρβάρας, η οποία θεωρείται προστάτιδα του πυροβολικού και των παιδιών, τα οποία τα φυλάει από τις σοβαρές παιδικές αρρώστιες. Γι' αυτό καθιέρωσαν στη γιορτή της, για να την «γλυκάνουν» να μοιράζουν ένα αγνό και θρεπτικό γλυκό, που το ονόμασαν «Βαρβάρα» (Σίνη 2015). Ο τρόπος παρασκευής της εμφανίζει κάποια αρχαϊκά στοιχεία και θυμίζει την «πανσπερμία»: χρησιμοποιούν σιτάρι, αμύγδαλα, σταφίδες, καρύδια. Η «Βαρβάρα», είναι μια γλυκιά νηστίσιμη σούπα που έφτιαχναν από την προηγούμενη ημέρα και για την παρασκευή της χρησιμοποιούν εννέα είδη από τον αγροτικό πλούτο της περιοχής, σιτάρι, αμύγδαλα, καρύδια, ρόδια, σταφίδες, κανέλα, σουσάμι, ταχίνι και φρούτα ψιλοκομμένα, κυρίως μήλα σκληρά (Κρυσταλλίδου 2015). Κατά τόπους παρατηρούνται και κάποιες διαφοροποιήσεις στην τέλεση του εθίμου όπως στην περιοχή της Μακράς Γέφυρας και της Αδριανούπολης όπου για γούρι έριχναν μέσα στο γλυκό 3 έως 4 κουκιά και όποιος τα έβρισκε θεωρούνταν καλότυχος (Σίνη 2015).

Κατά μια λαογραφική προσέγγιση το έθιμο της «Βαρβάρας» τελείται για την προστασία της παραγωγής και της σποράς του σιταριού, το οποίο έχει τις ρίζες του από την αρχαιότητα. Κατά μία άλλη εκδοχή στη «Βαρβάρα» απέδιδαν ευεργετικές ιδιότητες, θεραπεία-προστασία από την ευλογία (Σίνη 2015).

Σύμφωνα με το έθιμο τα ξημερώματα της γιορτής της Αγίας Βαρβάρας, οι νοικοκυρές έστελναν σε γείτονες, συγγενείς και φίλους ένα πιάτο «Βαρβάρα» και αυτοί τους ανταπέδιδαν το ίδιο. Όλοι θα φάνε από τη «Βαρβάρα» και θα μοιράσουν και στους άλλους. Ένα αγροτικό έθιμο που φανερώνει μια κοινωνία με πνεύμα αλληλεγγύης και ομαδικότητας (Σίνη 2015). Ένα γλύκισμα με πολλούς συμβολισμούς αλλά κυριαρχεί αυτός της προσφοράς (Κρυσταλλίδου 2015).

Χοιροσφάγια-Μπάμπω

Με ιδιαίτερη χαρά την παραμονή ή προπαραμονή των Χριστουγέννων τελούνταν το έθιμο της Γουρουνοχαράς, το πανηγύρι των γουρουνιών. Είχαν την παράδοση μάλιστα όλοι να σφάζουν ένα γουρούνι, όπου το σφάξιμο και το κομμάτιασμα του κρέατος το θεωρούσαν ως τελετουργία, τέχνη και γιορτή μέσα στο σπίτι (Πινέλης 2018). Τα χοιροσφάγια «καταδεικνύουν την μεγάλη σημασία που είχαν για την οικογενειακή και κοινωνική ζωή των αγροτικών κοινοτήτων. Ιδιαίτερα το τελετουργικό της σφαγής του χοίρου αλλά και όλες οι άλλες δραστηριότητες γύρω από αυτό είναι στοιχεία ενός ιδιαίτερου πολιτισμού» (Τσούρα 2012). Το έθιμο της χοιροσφαγίας εξυπηρετούσε επιπλέον οικονομικά την αγροτική οικογένεια καθώς μπορούσαν να θρέψουν το χοίρο με τα αγροτικά προϊόντα παραγωγής τους αλλά και να εξασφαλίσει τροφή για την οικογένεια με την κατάλληλη συντήρηση του κρέατος και του λίπους (Ημελλος 1985).

Η σφαγή και κατανάλωση οικόσιτων ζώων όπως του χοίρου ήταν ένα παλιό έθιμο όπου παρουσιάζεται ήδη από την αρχαιότητα μέσω κάποιων μυστηριακών τελετών όπως τα Θεσμοφόρια προς τιμή της θεάς Δήμητρας (Τσούρα 2012). Ο Αικατερινίδης (1979) αναφέρει ότι τα χοιροσφάγια τελούνται κυρίως την περίοδο των Χριστουγέννων τα οποία ανάγονται σε κάποιο παλιό ρωμαϊκό έθιμο προς τιμήν του Κρόνου.

Από το γουρούνι που σφαζόταν δεν πετιόταν τίποτα. Τα «καλά» κομμάτια κρέατος αλατιζόταν και διατηρούνταν για να καταναλωθούν αργότερα, ενώ από τα εντόσθια και συκώτια του χοίρου, κομμάτια δηλαδή που έπρεπε να καταναλωθούν άμεσα, οι νοικοκυρές έφτιαχναν αυτό το παραδοσιακό έδεσμα, τη Μπάμπω. Το παχύ έντερο των γουρουνιών καθαρίζεται και γεμίζεται με ψιλοκομμένο κρέας, πράσο, ρύζι και μυρωδικά (Βόλλη χ.χ.). Το πρώτο φαγητό που έτρωγε η οικογένεια μετά τη νηστεία ήταν η Μπάμπω.

Το έθιμο της μπάμπως το οποίο κράτα έως τις ημέρες μας είναι ακόμη μια ευκαιρία για τους κατοί-

κους της περιοχής να κρατήσουν άσβεστες τις μνήμες του παρελθόντος. Ένα έθιμο που οι περισσότερες οικογένειες της Θράκης τηρούν όχι μόνο της παραδοσιακής του αξίας αλλά και της γευστικής του απόλαυσης για αυτό σπάνια λείπει από κάποιο τραπέζι.

Κατά την παράδοση το όνομα «Μπάμπω» σημαίνει «γιαγιά» ή «μαμή», κάποιο πρόσωπο δηλαδή με μεγάλο κύρος στη κοινωνία. Η γιαγιά στην αρχαιότητα, λεγόταν μάμη και ως έμπειρη στη ζωή, ήταν αυτή που με τη σοφία και την πείρα της βοηθούσε τις έγκυες στη γέννα. Με τα χρόνια η «μάμη» έγινε μαμή και από γιαγιά απόχτησε τη σημασία της μαίας. Όπως η γιαγιά είναι γριά και οδεύει προς το τέλος της ζωής της έτσι και η «Μπάμπω» τρώγεται στο τέλος του χρόνου.

Ανήμερα της γέννησης του Χριστού, στο εορταστικό τραπέζι υπάρχει κότα, συνήθως μαγειρεμένη με λάχανο τουρσί, γιατί το συγκεκριμένο πουλερικό σκαλίζει το χόμα προς τα πίσω, όπως προς τα πίσω θα μείνει, εντός των επόμενων ημερών και ο παλιός χρόνος.

Η εορτή των Σαράντα Μαρτύρων

Στις 9 Μαρτίου τιμώνται από την ορθοδοξία οι **Σαράντα Μάρτυρες**, ο λεγόμενος «Αη-Σαράντζ» στην περιοχή του Έβρου. Οι νοικοκυρές εκείνη την ημέρα συνήθιζαν να βράζουν ξερό καλαμπόκι ή σιτάρι ή να φτιάχνουν «μικίγια» (λουκουμάδες) ή λαλαγγίτες (κρέπες). Οι περισσότερες γυναίκες έφτιαχναν τις λαλαγγίτες. Το αποτέλεσμα της παρασκευής ήταν μια αραιή ζύμη που την έψηναν επάνω στο «σάτσι», μια στρογγυλή λεπτή πέτρινη λεία. Η πλάκα για το ψήσιμο του μείγματος ήταν τοποθετημένη σε πυροστιά, επάνω δηλ. σε δυνατή φωτιά από ξύλα, είχε υπερθερμανθεί και τριφτεί με ένα κομμάτι κρεμμύδι το οποίο ήταν βουτηγμένο στο λάδι ή σε λιωμένο λίπος. Η αραιή ζύμη, απλωνόταν και γρήγορα έβγαине για να τοποθετηθεί άλλη ζύμη. Τρώγονταν συνήθως με πετιμέζι ή ζάχαρη ή ορισμένοι την γαρνίρανε με μέλι, κανέλα ή καρύδια. Βέβαια συνήθιζαν να τις μοιράζουν στη γειτονιά και να λένε τα εξής λόγια: «Σαράντα φας, σαράντα πεις, σαράντα δώσε για ψυχή. Όσα δέντρα έσπειρες κανένα να μη ραγίσει» (Παπασταματίου – Μπαμπαλίτη 2015).

Επίλογος

Τα λαϊκά δρώμενα ως αναπόσπαστο τμήμα της εθιμικής κοινοτικής συμπεριφοράς εξακολουθούν έως και σήμερα να αναβιώνουν και να διαφυλάσσονται από τους κατοίκους της περιοχής. Διατηρούν με ευλάβεια όλα όσα κληρονόμησαν από τους προγόνους τους κρατώντας με αυτό τον τρόπο άρρηκτη σχέση με τις ρίζες τους και επιδιώκοντας την συνέχιση τους από τις νεότερες γενεές. Ο γαστρονομικός πλούτος της περιοχής, έντονα αυθεντικός και διαχρονικός, δημιουργήθηκε από την συνεχή ζύμωση πολιτισμών. Το φαγητό εξακολουθεί να έχει κοινωνική διάσταση η οποία λειτουργεί ως δείκτης για να μελετήσουμε και να κατανοήσουμε την ιδεολογία, την νοοτροπία, την συμπεριφορά και την κουλτούρα ενός τόπου. Η τροφή ως στοιχείο πολιτισμού είναι απόλυτα συνδεδεμένη με ξεχωριστές γεύσεις, μοναδικά αρώματα, ανθρώπινες μνήμες και βιώματα τα οποία αποτελούν κομμάτι της ταυτότητας και της ετερότητας του. Ο παρών βίος του ανθρώπου περιστρέφεται γύρω από ένα «τραπέζι» όπου παρελαύνουν έντονα συναισθήματα, αναμνήσεις και εικόνες.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

- Αθανασιάδης, Δ. (2009). Η γευστική ετερότητα ως ζητούμενο: έρευνα στα «αλλιώτικα» εστιατόρια της Θεσσαλονίκης. Μεταπτυχιακή Διατριβή Α.Π.Θ.
- Αικατερινίδης, Γ. (1979). Νεοελληνικές αιματηρές θυσίες. Λειτουργία – μορφολογία – τυπολογία. Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Παράρτημα Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, αρ. 8.
- Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων -ΙΛΝΕ Ακαδημία Αθηνών. Διαθέσιμο: <http://www.kentrolaografias.gr/el>
- Αυδίκος, Ε. (1996). «Το κουρμπάνι του Αγίου Αθανασίου Διδυμοτείχου: Η θρησκευτικότητα ως έκφραση κοινωνικής αντιρρόπησης», Πρακτικά Α' Συνεδρίου «Λαϊκά δρώμενα/ Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις», Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα.
- Βαρβούνης, Μ.Γ. (2015). Μορφές του λαϊκού πολιτισμού στη Θράκη (19ος - 20ός αι.). Σε: Σέργης, Μ. και συνεργάτες (Επιστημονική Επιτροπή), Όψεις της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Θράκης. Κομοτηνή: Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ., Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αν. Μακεδονίας και Θράκης. σελ. 279-303.

- Βαρβούνης, Μ.Γ. (2016). Λατρευτικά και εθμικά του Αυγούστου. Διαθέσιμο: <http://ikivotos.gr/post/2938/latreytika-kai-ethimika-toy-aygoystoy>
- Βιβλιοθήκη Φιλοσοφικής Σχολής (χ.χ.). Σπουδαστήριο Λαογραφίας -Λαογραφικό Μουσείο & Αρχείο του Τμήματος Φιλολογίας. Εθνικόν Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών. Διαθέσιμο: <http://phil.lib.uoa.gr/bibliothikes-sproydastiria/sproydastirio-laogra-fias/gia-to-sproydastirio.html>
- Βόλλη, Μ. (χ.χ.). Έθιμα και παραδόσεις των Χριστουγέννων στην Ελλάδα. Διαθέσιμο: http://www.stelladirodi.it/index.php?option=com_content&view=article&id=657:2012-11-12-21-27-12&catid=14&Itemid=112
- Βοργιάς, Δ. (2017). Το θρακιώτικο Χριστόψωμο. Διαθέσιμο: <https://www.xronos.gr/epikairobita/thrakiotiko-hristopsomo>
- Βουτσινά, Ε. (2008). Ο πολιτισμός του τραπεζιού στο βόρειο Έβρο. Ένωση Συλλόγων Γυναικών Νομού Έβρου.
- Braudel, F., Murray, O., Bloch, M., Laurieux, B., Le Roy Ladurie, E., Aron, J-P., Moine, R., Martin - Fugier A., Mennell, S., Camporesi, P., Barthes, R., Appadurai, A. (1998). Ιστορία της Διατροφής - Προσεγγίσεις της σύγχρονης ιστοριογραφίας. Αθήνα: Εκδ. Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού – Μνήμων.
- Βραχιόλογλου, Δ. (2000). Μορφές Λαϊκού Πολιτισμού στη Θράκη και στον Έβρο. Αλεξανδρούπολη: Ορφέας.
- Γαστροτουρισμός (χ.χ.). Η κουζίνα του Έβρου. Διαθέσιμο: <https://gastrotourismos.gr/i-kouzina-tou-entrou-syntages-prionta-gastronomia-1878>
- Γιαννακίδου, Α. (2016) Διατροφική Πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας η Πίτα. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Διαθέσιμο: http://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2016/12/DNPAAPK_Pites.pdf
- Γιαννακίδου, Α., (2017). Η κεφαλαιοποίηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Απολογισμός Ημερίδας 19/05/2017 με τίτλο «Οι Αγροδιατροφικές Παραδόσεις ως Πολιτιστική Κληρονομιά: Έρευνα, Διαφύλαξη, Ανάδειξη».
- Γκατζόλης, Χ. (2010). Ο πολιτισμός στο τραπέζι. Έκδοση Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης.
- Γκλαβένος, Κ. (2010). Το κουρμπάνι, κατάλοιπο ειδωλολατρικών θυσιών. Η κριτική του από την Εκκλησία και η επικράτηση του. Διαθέσιμο: http://medusa.libver.gr/jspui/bitstream/123456789/3788/69/bitstream_15757.pdf
- Διαμαντόπουλος, Δ. (1992). Λεξικό Βασικών Εννοιών, Εικοστή δεύτερη έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Εθνολογικό Μουσείο Θράκης, Αγγελική Γιαννακίδου (χ.χ.). Διατροφή. Διαθέσιμο: <https://emthrace.org/ekthemata/diatrofi>
- Ευσταθοπούλου, Α. (2003). Διατροφή των Θρακών. Διαθέσιμο: <http://users.sch.gr/athanasiadi/thrakiki/diatrofi.htm>
- Η απόλαυση της βρώσης (2012). Τραχανάς λαχανικών ξινός Θρακιώτικος. Διαθέσιμο: <https://asmageirepsoume.com/2012/09/traxanas-laxanikwn-8rakiwtikos.html/>
- Ήμελλος, Σ. (1985). Η τροφή από λαογραφική άποψη. Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, τ. ΚΗ' (1979-1985), σελ. 214-246.
- Καραμήτρου-Μεντεσιδη, Δ., (2007). Αρχαία διατροφή: ένα ταξίδι στην τέχνη της γαστρονομίας. Εκδόσεις Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής.
- Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (χ.χ.). Διαθέσιμο: <http://www.kentrolaografias.gr/>
- Κίτσου, Η. (2012). Αγιε Φανούριε... Φανέρωσε! Διαθέσιμο: http://newsfosopoto.blogspot.com/2012/11/blog-post_4097.html
- Κλαδαρά, Σ. (χ.χ.). Άγιοι και λαϊκή λατρεία Η λαϊκή λατρεία των Αγίων στη Θράκη και στην Αίνο. Διαθέσιμο: <http://ainites.gr/wp-content/uploads/2015/10/%9A%CE%91-4-5-2006-2007.pdf>

- Κρυσταλλίδου, Θ. (2015). Ένα πιάτο Βαρβάρια. Διαθέσιμο: <https://oladeka.com/2015/12/%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%BF-%>
- Κυριακίδου-Νέστορος, Α. (1975). Λαογραφικά Μελετήματα. Εκδόσεις Ολκός.
- Λαμπράκη, Μ. (2006). Ελληνική Γαστρονομία, ταξίδι γεύσεων και πολιτισμού. Αθήνα: Εκδόσεις Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ.
- Μαλαπάνη, Ν.Α. (2013). Η Διατροφή των Αρχαίων Ελλήνων: Βιολογική ανάγκη ή κοινωνική πράξη; (Ancient Greeks' Diet: A Biological Need or a Social Act?): Άρθρο του ηλεκτρονικού περιοδικού ΕΜΕΙΣ, τεύχος Σεπτεμβρίου 2013.
- Ματάλα, Α.Α. (2015). Διατροφή και Πολιτισμός, Βιοπολιτισμικές προσεγγίσεις της επιλογής της τροφής. Διαθέσιμο: <http://www.kallipos.gr>
- Μαυρομούστακος, Θ. (2018). Η σημειολογία των αριθμών και των ωρών στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Θεολογική. Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας. Τομέας Κανονικού Δικαίου και Βυζαντινής Θεολογίας από του Θ'. αι., Βιβλικών σπουδών και πολιτισμικού βίου της Μεσογείου).
- Ματθαίου, Α. (1998). Ιστορία της Διατροφής. Προσεγγίσεις της Σύγχρονης Ιστοριογραφίας. Αθήνα: Μνήμων.
- Μπελιμπασάκη, Σ. (2007). Ο ρόλος της γυναίκας στη διατήρηση των παραδοσιακών προϊόντων. Περιοδικό ΕΘΙΑΓΕ, Τεύχ. 28, σελ. 12-15.
- Ντρέκου, Σ. (2017). Άγιος μεγαλομάρτυρας Φανούριος ο θαυματουργός, βίος, ευχή, έθιμα, φανουρόπιτα (Αφιέρωμα). Διαθέσιμο: <http://www.sophia-ntreku.gr/2017/08/agios-fanourios.html>
- Οι άγγελοι του φωτός (2013). Η Ευχή της Φανουρόπιτας και η ιστορία της. Διαθέσιμο: http://oiaggeloioutoufwtos.blogspot.com/2013/08/blog-post_6324.html
- Οικονόμου, Α. (2017). Το υλικό και το άυλο: εννοιολογικές και εθνογραφικές προσεγγίσεις της τοπικής αγροδιατροφικής παράδοσης. Απολογισμός Ημερίδας 19/05/2017 με τίτλο «Οι Αγροδιατροφικές Παραδόσεις ως Πολιτιστική Κληρονομιά: Έρευνα, Διαφύλαξη, Ανάδειξη».
- Ορφέας (χ.χ.). Η Θράκη, Ταξίδι στην αρχέγονη πατρίδα του Ελληνισμού. Διαθέσιμο: <http://www.mitnet.gr/orfeas/Odiporiko/Istoria-Thrakis/History-Thrakis.htm>
- Παπαδημητρίου, Λ. (2017). Τα χριστουγεννιάτικα έθιμα στον Έβρο. Διαθέσιμο: <https://www.amna.gr/home/article/216788/Ta-christougenniatika-ethima-ston-Ebro->
- Παπανικολάου Κ.Γ. (2002). Σύγχρονη διατροφή και διαιτολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Θυμάρι.
- Παπασταματίου – Μπαμπαλίτη, Χ. (2015). Έθιμα των Αγίων Σαράντα (9 Μαρτίου). Διαθέσιμο: <https://1osoufliou.wordpress.com/2015/03/06/%CE%B5%CE%B8%CE%B9%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85/>
- Παπαχριστοδούλου, Π. (1942-3). Τροφές και δίαιτα των Θρακών. Σε: Θρακικά, Αρχαίον του Θρακικού, Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού, Τόμος 9ος, σελ.157-170.
- Πινέλης, Κ. (2018). Η διατροφή στη Θράκη. Διαθέσιμο: <https://www.alexpolisonline.com/2019/09/i-diatrofi-sti-thraki.html>
- Πολυμέρου-Καμηλάκη, Α. (2000). Η διατροφή των Ελλήνων. Εφημερίδα «Το Βήμα» Πολιτισμός. Διαθέσιμο: <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=129194>
- Ρίζια Έβρου (χ.χ.). Διαθέσιμο: http://www.hellenicaworld.com/Greece/Geo/gr/Rizia_Evrou.html
- Σέργης, Μ., Ζαφείρης, Κ.Ν., Ναξίδου, Ε., Μπακιρτζής, Γ., Farrington, A. (2015). Όψεις της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Θράκης. Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ. Διαθέσιμο: http://dipe.xan.sch.gr/eggrafa/2016/opseis_tis_istoria_kai_tou_politismou_tis_Thrakis.pdf
- Σίνη, Π. (2014). Φανουρόπιτα. Διαθέσιμο: https://laografiaparadosi.blogspot.com/2014/08/blog-post_26.html
- Σίνη, Π. (2015). Η Αγία Βαρβάρα και το έθιμο της Βαρβάριας στη Θράκη. Διαθέσιμο: https://laografiaparadosi.blogspot.com/2015/12/blog-post_4.html

- Σκουτέρη-Διδασκάλου, Ε. (2008). Η απλότητα ως σύνθεση. Το παράδειγμα της ελληνικής κουζίνας. Ιστορικά. Τόμ. 34, σελ. 3-24.
- Στεφανή Ε., Σολομών, Ε. (2010). «Ο άνθρωπος είναι ό,τι τρώει. Προσεγγίσεις στην ιστορία της διατροφής», Ο πολιτισμός στο τραπέζι, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, σελ. 9-24.
- Συμεωνίδου, Δ. (2015). Τα εννέα φαγητά των Χριστουγέννων και η σούρβα της Πρωτοχρονιάς. Διαθέσιμο: <https://www.xronos.gr/epikairotitita/ta-ennea-fagita-ton-hristoygennon-kai-i-soyrva-tis-protohronias>
- Τζινίκου – Κακούλη, Α. (2006). Το έθιμο της κοπής της βασιλόπιτας. Διαθέσιμο: <https://www.vasilopita.gr/index.php?name=Pages&op=page&pid=46>
- Τσούρα, Α. (2012). Χοιροσάγια: Ένα έθιμο και η παιδευτική του διάσταση. Μεταπτυχιακή Διατριβή Πανεπιστήμιο Πατρών.
- ΥΠΙΑ (2016). «Η ΠΙΤΑ», Διατροφική πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Διεύθυνση Νεωτέρου Πολιτισμικού Αποθέματος & Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.
- Φ.Ε.Κ. 275/Α/22-12-2006. Διαθέσιμο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-arxaiotites/nomos-3521-2006-phkek-275a-22-12-2006.html>
- Φωτοπούλου, Σ.Β. (2017). Παρουσίαση της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και της συνάφειάς της με τις αγροδιατροφικές παραδόσεις (UNESCO 2003). Απολογισμός Ημερίδας 19/05/2017 με τίτλο «Οι Αγροδιατροφικές Παραδόσεις ως Πολιτιστική Κληρονομιά: Έρευνα, Διαφύλαξη, Ανάδειξη».
- Χατζόπουλος, Ε.Θ. (2002). Συνοπτική Ιστορία της Θράκης. Διαθέσιμο: <https://thrakiki.gr/thraki/istoria>
- Χουρμουζιάδου, Δ. (2010). Διατροφή των Θρακών. Διαθέσιμο: <http://users.sch.gr/deshourmou/ZOH/diatrofi.htm>
- Χουρμουζιάδου, Δ. (2010). Δρόμενα λαϊκής λατρείας. Διαθέσιμο: <http://users.sch.gr/deshourmou/ZOH/dromena.htm>

II. Ξενόγλωσση

- Caplan, C. (1997). Food, Health and Identity. London: Routledge.
- Cayot, N. (2007). Sensory quality of traditional foods. Food Chemistry. Vol. 102, No. 2, pp. 445-453.
- Charles, N., Kerr, M. (1988). Women, Food and Families. Manchester: Manchester University Press.
- DeVault, M.L. (1991). Feeding the Family: The Social Organization of Caring as Gendered Work. Chicago: University of Chicago Press.
- Dubisch (1986). Culture Enters through the Kitchen: Women, Food and Social Boundaries in Rural Greece στο Gender and Power in Rural Greece.
- UNESCO Σύμβαση για τη διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Παρίσι (29/09-17/10/2003). Διαθέσιμο: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Η **Κωνσταντίνα Αγγελίδου** σπούδασε στο Τμήμα Διαχείρισης Πληροφοριών του ΤΕΙ Καβάλας και είναι απόφοιτη του Μ.Π.Σ. των Ηλεκτρολόγων Μηχανικών του ίδιου Ιδρύματος. Μιλάει Αγγλικά και Ισπανικά. Ζει στη Νέα Ορεστιάδα και έχει εργαστεί ως υπεύθυνη διαχείρισης ηλεκτρονικού καταστήματος (eshop) για 7 έτη. Παράλληλα απέκτησε δυνατότητα εξάσκησης Hatha Yoga 200h το οποίο προς το παρόν, δεν ασκεί επαγγελματικά.

Τηλ.: 6942-782493

E-mail: konst.angel@gmail.com

Η **Κυριακή Αμπράση** του Αθανασίου και της Σταυρούλας, γεννήθηκε στη Νέα Ορεστιάδα όπου διαμένει μόνιμα. Είναι νηπιαγωγός-εκπαιδευτικός, πτυχιούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (2003). Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2018). Από το 2006 υπηρετεί ως μόνιμη νηπιαγωγός στο χώρο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

E-mail: kamprasi@sch.gr

Η **Πασχαλίνα Ανδρεάδου** γεννήθηκε στο Διδυμότειχο και είναι πτυχιούχος του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Είναι κάτοχος του Μ.Δ.Ε. στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Έχει συμμετάσχει σε διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια, όπως Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, Ιστορία της Τέχνης, Νεοελληνική Λογοτεχνία και Ψηφιακές Τεχνολογίες. Έχει προσφέρει εθελοντική εργασία στο Κοινωνικό Φροντιστήριο Αλεξάνδρουπολης.

Καποδιστρίου 13

68100 Αλεξανδρούπολη

E-mail: andreadou_1@hotmail.com

Η **Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου** γεννήθηκε στη Γερμανία το 1977. Το 2000 έλαβε το πτυχίο της από το Τμήμα Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) στην κατεύθυνση των Οπωροκηπευτικών και Αμπέλου. Το 2002 έλαβε μεταπτυχιακό δίπλωμα από το Τμήμα Γεωπονίας του ΑΠΘ στην Επιστήμη των Οπωροκηπευτικών, και το 2007 έλαβε διδακτορικό δίπλωμα από το ίδιο Τμήμα. Διαθέτει πτυχίο πιστοποιημένης παιδαγωγικής επάρκειας από την ΑΣΠΑΙΤΕ. Έχει εργαστεί ως γεωπόνος και ως εκπαιδευτικός στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Έχει δημοσιεύσει εργασίες σε έγκριτα διεθνή περιοδικά, καθώς και σε διεθνή και εθνικά συνέδρια. Ως προσκεκλημένη κριτής, έχει αξιολογήσει εργασίες προς δημοσίευση σε επιστημονικά περιοδικά. Γνωρίζει αγγλικά, ιταλικά και γερμανικά.

Αδριανούπολεως 156

68200 Ορεστιάδα

Κιν.: 6972-262660

E-mail: cantonop@agro.duth.gr

Η **Αρετή Αμαξοπούλου** είναι φιλόλογος, πτυχιούχος του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Εργάζεται ως καθηγήτρια φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση, με οργανική θέση στο 3ο ΓΕΛ Αλεξανδρούπολης. Έχει πολύ καλή γνώση των Νέων Τεχνολογιών, άριστη γνώση της αγγλικής και πάρα πολύ καλή της τουρκικής γλώσσας. Έχει εκπονήσει πολιτιστικά προγράμματα επί σειρά ετών και έχει συμμετάσχει σε πλήθος ευρωπαϊκών προγραμμάτων, όπως Comenius, Erasmus+, etwinning και δικτύων όπως στους Σχολικούς Πρέσβεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τα τελευταία δύο χρόνια είναι αποσπασμένη και εργάζεται ως φιλόλογος στο Ελληνικό Γυμνάσιο-Λύκειο Ντύσσελντορφ στη Γερμανία.

E-mail: aretiam@gmail.com

Ο Χρήστος Αυγερινίδης είναι κλασσικός φιλόλογος, γνώστης πέντε γλωσσών, με συμμετοχή (και με εισήγηση) σε ημερίδες, συνέδρια, σεμινάρια και ερευνητικά προγράμματα του ενδιαφέροντός του, με συνεχή κατάρτιση στο αντικείμενό του, με συγγραφικό έργο, γνώστης Αγγλικών, Γερμανικών, Γαλλικών, Ιταλικών και Τουρκικών, διοργανωτής πολιτιστικών εκδηλώσεων, συνεργάτης εκδοτικών οίκων και Google Earth, αρθρογράφος των περιοδικών Momentos του ραδιοφωνικού σταθμού ΕΛΛΑΔΑ fm και του ηλεκτρονικού portal The great theorist, τακτικός συνεργάτης της ανοιχτής διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Μακράς Γεφύρας 5
68300 Διδυμότειχο
Τηλ.: 2553 0 31154, 6988-577089
E-mail: chriavge@hotmail.gr

Η Σουλτάνα (Τάνια) Βεζυριαννίδου είναι Αρχιτέκτων Μηχανικός (ΑΠΘ) με MSc στον Περ/κό Σχεδιασμό Πόλεων και κτηρίων (ΕΑΠ) και MSc στην Πολεοδομία-Χωροταξία του ΠΘ. Υπηρετεί στη Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας Θράκης από το 2000 έως σήμερα με αντικείμενο την επίλυση θεμάτων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και εφαρμογών. Από 7/2017-8/2019 ήταν επιστημονικός συνεργάτης του Αντιπεριφερειάρχη Ροδόπης σε θέματα χωρικού σχεδιασμού και αναπτυξιακού προγραμματισμού για την Περιφερειακή Ενότητα Ροδόπης. Είναι υποψήφια διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Είναι πρόεδρος του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής ΠΕ Ροδόπης και πρόεδρος της ΕΜΔΥΔΑΣ Θράκης από το 2016 έως σήμερα και συμμετέχει σε ένα πλήθος επιτροπών και συμβουλίων της ΠΑΜΘ.

Φιλίππου 11
69100 Κομοτηνή
Τηλ.: 6932-722230
E-mail: svezyriannidou@uth.gr, tanvezirian@yahoo.gr

Η Έλλη Βέλλιου είναι εικαστικός εκπαιδευτικός (Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών) / Ζωγραφικής, Παιδικών Εργαστηρίων, Πρωτοβάθμιας και Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, μουσικοχορευτική σκηνοθέτις και επιμελήτρια εικαστικών εκθέσεων και εκδηλώσεων, με συμμετοχή σε εκθέσεις και κατάρτιση στην θεραπεία μέσω τέχνης και σχετικά θέματα, MSc (Υποτροφία Ιδρυμάτων 1. Π. & Ε. Μιχαηλή και 2. Α. Βουδούρη), 1. Τέχνη και Δημόσιος Χώρος, 2. Σχεδιασμός Φωτισμού, με δραστηριότητα σε Γλυπτική, Ξυλογλυπτική, Ξυλουργική, Χαρακτική, Φωτογραφία, Βιβλιοδεσία, Τεχνικές γύψου και καλουπιών, γνώστης Αγγλικών και Γερμανικών, κοσμητώρ του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Ελαιώνων 25
15351 Παλλήνη
Τηλ.: 2121 0 12432
E-mail: elli.velliou@yahoo.gr

Η Μαρία Βεργέτη είναι Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, στο οποίο είναι μέλος ΔΕΠ από το 2001. Σπούδασε Κοινωνιολογία στο Πανεπιστήμιο της Μινнесότα, στις Η.Π.Α., 1983. Το 1984 ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στην Κοινωνιολογία/Ανθρωπολογία στο Πανεπιστήμιο της Γουέστ Βιρτζίνια, στις Η.Π.Α., όπου παρουσίασε μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο Ελληνοαμερικανοί σε μικρές πόλεις. Από το 1993 είναι διδάκτωρ Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Η διδακτορική της διατριβή έχει τίτλο Εθνοτοπική ταυτότητα: Η περίπτωση των Ελλήνων του Πόντου. Είναι μέλος της Επιτροπής Ερευνών και Διαχείρισης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Είναι Διευθύντρια και επιστημονικά υπεύθυνη του διετούς Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Επιστήμες της Αγωγής: Ετερότητα, Κοινωνία και Εκπαίδευση» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Διευθύντρια του διετούς Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης. Είναι επιστημονικά υπεύθυνη του επιμορφωτικού προγράμματος 450 ωρών με τίτλο «Ετερότητα στο σχολείο και στην κοινωνία» που διοργανώνει το Κέντρο Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης (ΚΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Κοινωνικές Ομάδες και Παιδαγωγική του Θεάτρου» του Τομέα Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης. Έχει επιβλέψει δύο διδακτορικές διατριβές και δεκάδες μεταπτυχιακές εργασίες. Στο δημοσιευμένο έργο της συμπεριλαμβάνονται βιβλία και άρθρα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά με θεματολογία που αφορά κυρίως τις έκδηλες και άδηλες λειτουργίες κοινωνικών θεσμών, θέματα εθελούσιας και αναγκαστικής μετανάστευσης πληθυσμών, τις διαδικασίες διαμόρφωσης και μετεξέλιξης συλλογικών ταυτοτήτων κ.ά. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εντάσσονται στην επιστήμη της Κοινωνιολογίας και στους επιστημονικούς κλάδους της Πολιτισμικής Κοινωνιολογίας, της Κοινωνιολογίας της Μετανάστευσης και της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης.

Τηλ.: 2551 0 30073, 6941-647644

E-mail: mvergeti@eled.duth.gr

Ο **Δημήτριος Γ. Βουρνέλης** γεννήθηκε το 1967 στη Νέα Ορεστιάδα όπου και κατοικεί. Υπηρετεί ως δάσκαλος του 6ου Δ.Σ. Ορεστιάδας - Ευγενίδιου. Σπούδασε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Φλώρινας και στο Παιδαγωγικό Τμήμα του ΔΠΘ Αλεξανδρούπολης. Είναι κάτοχος ΜΠΣ του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ καθώς και βεβαιώσεων ειδικών κύκλων σπουδών του ΕΑΠ και του Πανεπιστημίου Αιγαίου για την εκπαίδευση. Αρθρογραφεί σε επιστημονικά περιοδικά, συνέδρια και συμμετέχει στη συγγραφή επιστημονικών εργασιών σε βιβλία. Παράλληλα έχει διαρκή και ενεργή συμμετοχή ως συνυπεύθυνος σε εγνωσμένης αξίας πανελλαδικά σεμινάρια πληροφορικής με ανάλογη πιστοποίηση καθώς και σε πλείστες ευρωπαϊκές δράσεις και προγράμματα που αφορούν την εκπαίδευση.

6ο Δημοτικό Σχολείο Ορεστιάδας - Ευγενίδιο

E-mail: jvground67@gmail.com

Ο **Ορέστης Γ. Βουρνέλης** γεννήθηκε το 1977 στη Νέα Ορεστιάδα όπου και κατοικεί. Σπούδασε Μηχανολόγος Μηχανικός στο University of Liverpool. Είναι κάτοχος δύο μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών, Mechanical Systems Engineering του University of Liverpool και Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ. Εργάζεται στο Γενικό Οργανισμό Έγγειων Βελτιώσεων Ορεστιάδας όπου από το 2005 ασκεί καθήκοντα Προϊσταμένου Διεύθυνσης.

Γενικός Οργανισμός Έγγειων Βελτιώσεων – Γ.Ο.Ε.Β. Ορεστιάδας

E-mail: orestisv10@gmail.com

Ο **Σπυρίδων Γαλατσιδάς** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Δασικής Διαχειριστικής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την απογραφή και ανάλυση δασικών οικοσυστημάτων, την αποτίμηση και αξιολόγηση των υπηρεσιών του δασικού οικοσυστήματος, το σχεδιασμό της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών από το δάσος, τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, την οργάνωση βάσεων δεδομένων και γεωγραφικών συστημάτων πληροφοριών στη διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων, τη στατιστική επεξεργασία στοιχείων απογραφών διαχείρισης δασών, την αξιοποίηση δασικής βιομάζας για την παραγωγή ενέργειας, την πιστοποίηση αειφορικής διαχείρισης δασών. Έχει σημαντικό δημοσιευμένο έργο στα παραπάνω αντικείμενα και συμμετέχει, μεταξύ άλλων, σε ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα που χρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων

Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Πανταζίδου 193

68200 Ορεστιάδα

Τηλ: 2552 0 41115

E-mail: sgalatsi@fmenr.duth.gr

Ο Αθανάσιος Γεωργίσης του Αναστασίου και της Καλλιόπης γεννήθηκε στο Διδυμότειχο και από γεννήσεως του κατοικεί στο συνοικισμό Οινόης της Νέας Ορεστιάδας. Κατάγεται από αγροτική οικογένεια και οι πρόγονοί του ήταν πρόσφυγες γκαγκαβούζηδες από την Ανατολική Θράκη. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κάτοχος δύο μεταπτυχιακών διπλωμάτων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Το 2006 εισήλθε στο Υπουργείο Οικονομικών κατόπιν πανελληνίου γραπτού διαγωνισμού του ΑΣΕΠ και μέχρι σήμερα υπηρετεί στη Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας. Είναι μέλος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως και τα ενδιαφέροντα του εστιάζονται στην έρευνα της τοπικής ιστορίας.

Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας
Ιπποκράτους 30
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 21236

Η Μαρία Γεωργοπούλου γεννήθηκε στην Αθήνα και ζει μόνιμα στη Νέα Ορεστιάδα. Είναι πολιτικός μηχανικός, απόφοιτος του τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Πρόσφατα ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή της διατριβή είχε θέμα: «Τα Βιοκλιματικά Κτίρια στην Προστασία του Περιβάλλοντος: Οι απόψεις των κατοίκων της πόλης της Ορεστιάδας». Υπηρετεί ως δημόσιος υπάλληλος της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων του Υπουργείου Οικονομικών. Υπηρέτησε ως δημοτική υπάλληλος στον Δήμο Ορεστιάδας, στην Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Καθαριότητας και Πρασίνου ως Προϊσταμένη Τμήματος Περιβάλλοντος και Πολιτικής Προστασίας. Έχει προϋπηρεσία 19 ετών στην Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Ορεστιάδας και υπήρξε Προϊσταμένη Τμήματος Κτιριακών, Συγκοινωνιακών και Υδραυλικών Έργων. Έχει επιβλέψει αρκετά δημόσια έργα που κατασκευάστηκαν στο Δήμο Ορεστιάδας από το 1999 έως το 2018. Έχει πολύ καλή γνώση Αγγλικής (Προχωρημένη Επικοινωνία) και κατέχει αναγνωρισμένο πιστοποιητικό γνώσης χειρισμού Ηλεκτρονικού Υπολογιστή (ECDL). Είναι παντρεμένη με τον Μαξιμιλιανό Μπογιατζή, Πολιτικό Μηχανικό Ε.Μ.Π ελεύθερο επαγγελματία και έχει 2 κόρες την Αγγελική φοιτήτρια στο Ο.Π.Α. και την Αριάδνη μαθήτρια λυκείου.

Βασ. Κωνσταντίνου 244 & Φαναρίου
Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6946-980903 & 2552 0 22390
Τηλ.: Εργασίας: 2552 0 21207

Η Αργυρή Δημητρακάκη του Δημητρίου είναι απόφοιτος του τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου. Από το 2005 έως και σήμερα εργάζεται ως εκπαιδευτικός Οικιακής Οικονομίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Έχει παρακολουθήσει πολυάριθμα σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες με θεματολογία εκπαίδευση, διοίκηση, περιβάλλον, οικονομικών, διατροφής, πολιτισμού, παραδοσιακού χορού, κ.ά. Έχει πραγματοποιήσει διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα Αγωγής Υγείας, Αγωγής Σταδιοδρομίας και Πολιτιστικά. Είναι κάτοχος ΜΔΕ με τίτλο «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Τηλ.: 6946-153083
E-mail: dimroule@gmail.com

Η Μαρία Δημητριάδου γεννήθηκε στο Διδυμότειχο του Ν. Έβρου στις 4/11/1976. Είναι παντρεμένη με γιατρό και μητέρα δυο παιδιών. Σπούδασε μουσική και απέκτησε τους παρακάτω τίτλους σπουδών: πτυχίο Αρμονίας, Αντίστιξης, Ωδικής, Φυγής, Ενοργάνωσης Πνευστών πτυχίο και δίπλωμα Πιάνου, πτυχίο και δίπλωμα Μονωδίας, δίπλωμα Διεύθυνσης Χορωδίας, Δίπλωμα Σύνθεσης. Εργάζεται επί 23 συναπτά έτη στο Δημοτικό Ωδείο της Ορεστιάδας ως καθηγήτρια μουσικής και τα τελευταία έτη είναι καλλιτεχνική Διευθύντρια του ωδείου. Είναι μαέστρος χορωδιών και διευθύνει δύο παιδικές χορωδίες, μια νεανική δίοφωνη και δύο τετράφωνες χορωδίες, τη χορωδία του συλλόγου «Τα Δίδυμα τείχη» καθώς και τη χορωδία του Δημοτικού Ωδείου της Ορεστιάδας «Έν Ορεστιάδ».

Μ. Αλεξάνδρου 18
Νέα Ορεστιάδα
6946-501685
E-mail: kouskousaki@yahoo.gr

Ο **Ευριπίδης Δημουλάς**, είναι Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Μηχανικός Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Σπουδαστής 1. Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών Τεχνικού, Αρχιτεκτονικού και Ελευθέρου Σχεδίου, 2. Δομικών Έργων και 3. (Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών) Μαθηματικών, MSc (Δ.Π.Μ.Σ.) 1. στην Παραγωγή και Διαχείριση Ενέργειας / Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και 2. στην Διοίκηση Επιχειρήσεων για στελέχη (Executive MBA), με συνεχή κατάρτιση στις εναλλακτικές πηγές ενέργειας, όπου και όλη η επαγγελματική εμπειρία του, και παρακολούθηση Ομιλιών, Ημερίδων, Συνεδρίων και Σεμιναρίων του ενδιαφέροντός του, γνώστης Αγγλικών, Γερμανικών και Ισπανικών, αν. Διαχειριστής και τεχνικός επιμελητής του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Ελαιώνων 25
15351 Παλλήνη
Τηλ.: 2121 0 12432
E-mail: euripides5@hotmail.com

Ο **Κωνσταντίνος Δημουλάς**, με αρχήθεν σκοπό την ψυχοβιοαναλυτική έρευνα, αφού έκανε βασικές σπουδές στην Φιλολογία (τμ. Φιλοσοφικό), στην Νομική (τμ. Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικών Επιστημών) και στην Θεολογία (τμ. Θεολογικό), ως ένα minimum επιστημονικό υπόβαθρο, για τις μετέπειτα σπουδές του, στην Ψυχολογία, σπούδασε (έχοντας πάρει μια πρώτη γεύση της Ψυχολογίας, με σπουδές και στους άλλους δύο τομείς) στο τμ. Παιδαγωγικής – Φιλοσοφίας - Ψυχολογίας και (έχοντας προλειάνει το έδαφος σε Πειραματική, Γνωστική, Εξελικτική, Σχολική Ψυχολογία) στο τμ. Ψυχολογίας (που του έδωσε και την κατά νόμον άδεια άσκησης επαγγέλματος Ψυχολόγου) Κοινωνική και Κλινική Ψυχολογία, στο χώρο της οποίας συνέχισε, με μεταπτυχιακές σπουδές σε Ψυχοανάλυση και Κοινωνική / Κλινική Ψυχολογία, με ιδιαίτερη κατεύθυνση στην Κλινική Ψυχολογία, στο έδαφος της οποίας εξειδικεύθηκε (με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών) με διδακτορικές σπουδές σε Κλινική Παιδονευροψυχολογία και Ψυχιατρική Κλινική Ψυχολογία, διατηρώντας (έχοντας προετοιμαστεί και για κατατακτήριες εξετάσεις στην Ιατρική Σχολή, για ειδίκευση στην Ψυχιατρική, προς ολοκλήρωσή του ως (βιο)Ψυχοαναλυτή, προσπάθεια που, όμως, εγκατέλειψε, για να αφιερωθεί, το γρηγορότερο, στο κυρίως έργο του) ζωηρό το ερευνητικό ενδιαφέρον του, ως έργο ζωής πλέον, στην Ψυχοβιοανάλυση, όπου και (γνώστης Αγγλικών, Γερμανικών, Ιταλικών, Γαλλικών), κυρίως, όλη του, σχεδόν, η συγγραφική του δραστηριότητα. Από ετών, επί τιμή Α' (παρατηθείς, για να αφοσιωθεί στο κυρίως έργο του, την Ψυχοβιολογία) Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων Νομού Λάρισας και Μαγνησίας και αν. Διευθυντής του ΠΕΚ Θεσσαλίας, Διαχειριστής (θιασώτης της διά βίου Μάθησης), του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Τριανταφύλλου 5
41221 Λάρισα
Τηλ.: 241 0 550160, 6956-001229
E-mail: dimoulask@yahoo.gr

Η **Ζηνοβία Ζάχαρη** σπούδασε Μαθηματικός στη Σχολή Θετικών Επιστημών Ηρακλείου Κρήτης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην Ειδική Αγωγή του Πανεπιστημίου Frederick στην Κύπρο. Έχει εργαστεί ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ως εκπαιδύτρια Ενηλίκων σε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και ως σήμερα σε φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης. Υπηρέτησε την τοπική αυτοδιοίκηση ως αιρετή από τις θέσεις της Θεματικού Αντιπεριφερειάρχη στα θέματα Πολιτισμού, Αθλητισμού και Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. για 2 περίπου έτη, στη θέση της Προέδρου της Πρωτοβάθμιας Σχολικής Επιτροπής του Δήμου Ορεστιάδας και ως μέλος της Επιτροπής Ισότητας Φύλων της Περιφέρειας Α.Μ.Θ μέχρι και σήμερα. Διετέλεσε Πρόεδρος στον Πολιτιστικό

Σύλλογο Νεολαίας Νέας Ορεστιάδας «Οι Θράκες» για οχτώ χρόνια, τρία χρόνια ως Πρόεδρος στο Εργαστήρι Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα» και τρία χρόνια ως Αντιπρόεδρος στην Ένωση Πολιτιστικών Φορέων Έβρου (Ε.ΠΟ.ΦΕ). Είναι μέλος στον Πολιτιστικό Σύλλογο Νέου Χειμωνίου «Τα Ζαλουφιώτικα» και στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Συμμετέχει σε διάφορους πολιτιστικούς Συλλόγους της περιοχής της Ορεστιάδας κάνοντας καταγραφές για την πολιτιστική κληρονομιά του Έβρου και διδάσκοντας παραδοσιακό χορό.

Αθανασίου Πανταζίδου 104
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6947-029728
E-mail: zzaxarh@yahoo.gr

Η **Ευαγγελία Ιωαννίδου** γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη Έβρου, είναι γεωλόγος, πτυχιούχος του Τμήματος Γεωλογίας της Σχολής Θετικών Επιστημών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Είναι κάτοχος του μεταπτυχιακού διπλώματος στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ). Εργάστηκε επί 15 έτη στον τομέα της κατασκευής Δημοσίων Έργων, ενώ για τρίτη χρόνια εργάζεται ως εκπαιδευτικός στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Παρακολούθησε επιμορφωτικά σεμινάρια στους τομείς της φωτογραφίας, Ειδικής Αγωγής, Εκπαίδευσης Ενηλίκων και ολοκληρώνει και την παρακολούθηση του σεμιναρίου στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Γνωρίζει πολύ καλά την Αγγλική γλώσσα και είναι κάτοχος πτυχίου γνώσης χειρισμού Η/Υ.

Κανάρη 39, Μαΐστρος
68133 Αλεξανδρούπολη
Τηλ.: 2551 0 34065
E-mail: ioaneva1977@gmail.com

Η **Σταματία Καππέ**, ειδικός γραμματέας του διοικητικού συμβουλίου της Διεθνούς Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών και εκπρόσωπος Θεσσαλίας, μέλος της UNESCO Πειραιώς και Νήσων, μέλος της Ένωσης Λογοτεχνών Συγγραφέων Λάρισας, Διευθύντρια του περιοδικού «Δευκαλίον ο Θεσσαλός», λογοτέχνις, με ποιητικές συλλογές και δοκίμια, διηγήματα για παιδιά, παραμύθια, θεατρικά έργα, στο ενεργητικό της, εργάζεται, έχοντας μαθητεύσει σε εργαστήρια της Αθήνας με γνωστούς ζωγράφους, σχέδιο ελεύθερο και γραμμικό, με Πιστοποιητικό Σπουδών «Γελοιογραφία και Σκίτσο», πιστοποιημένος εκπαιδευτής ενηλίκων, ως (βραβευμένη) εικαστικός στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιού του Δήμου Λαρισαίων, με 12 ατομικές εκθέσεις ζωγραφικής στο ενεργητικό της, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, παρουσιάστρια ζωγράφων στην Πνευματική Θεσσαλία στην Θεσσαλία TV με έργα της να γίνονται εξώφυλλα βιβλίων και περιοδικών, ελληνικών και ξένων. Παρουσιάζει την εκπομπή «Θεσσαλοί Ζωγράφοι», συνεργάτις (εισηγήτρια) τριών θερινών σχολείων και Πανεπιστημίων, τακτική συνεργάτις της ανοιχτής διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Λυκαβηττού 9
41447 Λάρισα
Τηλ.: 6972-305807
E-mail: stamatiakappe12@gmail.com

Η **Παρασκευή Καρανικόλα** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας στο ίδιο τμήμα στο εργαστήριο Υλωρικής. Είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με γνωστικό αντικείμενο Υλωρική. Έχει περισσότερες από 100 δημοσιεύσεις σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά και συνέδρια.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

E-mail: pkaranik@fmenr.duth.gr

Η **Αποστολία Κατσαρού**, γεννημένη στη Νέα Ορεστιάδα, είναι απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) του Τμήματος Φιλολογίας με Κλασική Ειδίκευση και του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία (ΤΕΕΠΗ) του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ). Ολοκληρώνει το μεταπτυχιακό της στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (Δ.Π.Θ.). Από το 2006 είναι διορισμένη ως φιλόλογος καθηγήτρια στη δημόσια εκπαίδευση και υπηρετεί σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Διεύθυνσης Έβρου. Έχει παρακολουθήσει πλήθος σεμιναρίων, συνεδρίων και ημερίδων σε θέματα του γνωστικού αντικείμενου της, διοίκησης της εκπαίδευσης, διαχείρισης της σχολικής τάξης, ειδικής αγωγής, εκπαίδευσης ενηλίκων και περιβάλλοντος. Είναι κάτοχος πτυχίου Ανώτερων Θεωρητικών Ευρωπαϊκής Μουσικής και καλή γνώστης της Αγγλικής γλώσσας. Έχει εκπονήσει τέσσερα Περιβαλλοντικά Προγράμματα σε Γυμνάσια της Αλεξανδρούπολης.

Ηροδότου 35
68131 Αλεξανδρούπολη
Τηλ.: 6945-906897
E-mail: katsaroulina@gmail.com

Ο **Δημήτριος Κιηγιάς** του Νικολάου και της Εριφίλης γεννήθηκε το 1968. Είναι έγγαμος με τρία παιδιά. Πραγματοποίησε τις εγκύκλιες σπουδές του στη Νέα Ορεστιάδα και στην Αλεξανδρούπολη. Είναι κάτοχος Πτυχίου Ελληνικής Φιλολογίας του Α.Π.Θ. και Μεταπτυχιακού τίτλου (ΜΑ) στην Ορθόδοξη Θεολογία του Ε.Α.Π. Υπήρξε συνιδιοκτήτης Φροντιστηρίου Μ. Εκπαίδευσης και Κέντρων Εκμάθησης Η/Υ, ενώ διετέλεσε και Σύμβουλος Εκπαίδευσης στα Κ.Ε.Ε. του Νομού Έβρου. Από το 2009 υπηρετεί ως καθηγητής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και από το 2020 ως Διευθνή της Εσπερινού ΓΕΛ Ορεστιάδας. Ασχολείται σταθερά με την ιστορική έρευνα της ευρύτερης περιοχής της Αδριανούπολης και τη συγγραφή σχετικών βιβλίων και εργασιών. Από το 2018 είναι Πρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως και από το 2014 Επιστημονικός Σύμβουλος της Ιστορικής Βιβλιοθήκης του.

Τηλ.: 6947-425357
E-mail: kiigmasdim68@gmail.com

Η **Βασιλική Κούζα** είναι απόφοιτος του Τμήματος Αγγλικής Φιλολογίας του ΑΠΘ και μεταπτυχιακή φοιτήτρια της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας στην ίδια Σχολή. Εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα και τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα είναι η Αγγλική Γλώσσα, η Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία και η νεότερη Ελληνική Ιστορία.

Περικλέους 41
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 26145
E-mail: vanessak_g@hotmail.com

Ο **Ιωάννης Κούζας** είναι απόφοιτος του Τμήματος Κλασικών Σπουδών και του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης. Έχει μεταπτυχιακό δίπλωμα Διεθνών Σπουδών και είναι διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του ΔΠΘ. Εργάστηκε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγητής Φιλόλογος, Διευθυντής Λυκείου και Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι η αρχαία και νεοελληνική γλώσσα, η νεότερη ελληνική και ευρωπαϊκή Ιστορία και οι Διεθνείς Σχέσεις. Το δημοσιευμένο έργο του παρατίθεται στην προσωπική του ιστοσελίδα www.kouzas.com

Περικλέους 41
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6974-149167
E-mail: kouzasgr@gmail.com

Η **Όλγα Κούρεντα** είναι απόφοιτος του τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με μεταπτυχιακές σπουδές στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία του τμήματος Δασολογίας

και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου. Έχει, επίσης, πτυχίο του τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Εργάζεται ως εκπαιδευτικός σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα ασχολείται με την εκπαίδευση ενηλίκων σε δημόσια και ιδιωτικά ΙΕΚ. Γνωρίζει το σύστημα γραφής Braille και την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.

E-mail: olgakourenta@gmail.com

Η **Δρ. Σταυριανή Κουτσού** γεννήθηκε στο Αμμόβουνο Ορεστιάδας. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Γεωπονίας του ΑΠΘ και διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Nanterre Paris X της Γαλλίας. Δίδαξε στα Πανεπιστήμια Αιγαίου και Θεσσαλίας και από το 2005 είναι μέλος ΔΕΠ του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, όπου σήμερα είναι καθηγήτρια στο Τμήμα Τεχνολόγων Γεωπόνων. Τα κύρια ερευνητικά της ενδιαφέροντα είναι οι Συλλογικές δράσεις στον αγροτικό χώρο, η κοινωνική οικονομία, ο αγροτικός συνεργατισμός, η διάχυση καινοτομιών στον αγροτικό χώρο, οι Μετασχηματισμοί των αγροτικών κοινωνιών, η Γυναικεία επιχειρηματικότητα στον αγροτικό χώρο. Έχει δημοσιεύσει πάνω από 100 εργασίες σε εθνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και συλλογικούς τόμους και έχει συμμετάσχει με ανακοίνωση σε πάνω από 60 εθνικά και διεθνή επιστημονικά συνέδρια. Ήταν μέλος της επιστημονικής επιτροπής 21 ερευνητικών προγραμμάτων, εκ των οποίων σε τέσσερα ήταν η επιστημονική υπεύθυνη. Έχει διατελέσει μέλος επιστημονικών και οργανωτικών επιτροπών διεθνών συνεδρίων και είναι κριτής σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά.

Τμήμα Τεχνολόγων Γεωπόνων, Κατεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας
Αλεξάνδρειο ΤΕΙ Θεσσαλονίκης
Τηλ.: 231 0 013335, 6946-818651
E-mail: skoutsou@farm.teithe.gr

Ο **Θεόδωρος Κυρκοΰδης** του Ιωάννη, γεννήθηκε στην Ελιά Ορεστιάδας, το 1966. Σπούδασε στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των ΤΕΙ Θεσσαλονίκης ως υπότροφος, έχει μεταπτυχιακό στον οπτικό πολιτισμό και είναι υποψήφιος διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής. Είναι προϊστάμενος στη βιβλιοθήκη της Ιατρικής Σχολής του ΔΠΘ στην Αλεξανδρούπολη, από το 1991. Τιμήθηκε με το πρώτο βραβείο του ΕΟΤ, για το βιβλίο του «Έβρος το Τελευταίο Οχυρό» και με το τρίτο βραβείο από τη Θρακική Εστία Θεσσαλονίκης για τη συγγραφή της μελέτης «Η Προσφορά των Θρακών στους Απελευθερωτικούς Αγώνες του Έθνους 1453-1923». Βραβεύτηκε από την Ένωση Πολιτιστικών Φορέων Έβρου, τον Φαρμακευτικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης, τον Σύλλογο Τριγωνιωτών Αθήνας και τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο Λουτρού. Συμμετείχε σε πλήθος διεθνών συνεδρίων βιβλιοθηκονομίας & ιστορίας σε Southampton, Norwich, Bath και ως εισηγητής σε Ρόδο, Βόλο, Κέρκυρα και Κωνσταντινούπολη, Αδριανούπολη και Κεσσάνη. Έχει συγγράψει δεκαπέντε βιβλία. Αρθρογραφεί τακτικά σε εφημερίδες και περιοδικά της Θράκης. Δίδαξε στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Δήμου Κομοτηνής και του ΔΠΘ. Διετέλεσε Πρόεδρος της Ένωσης Πολιτιστικών Φορέων Έβρου. Γνωρίζει Αγγλικά, Τουρκικά και λίγα Βουλγάρικα.

Τηλ.: 2551 0 30508 & 2551 0 39450, 6944-559581
Email: tkirkoud@admin.duth.gr

Η **Άννα Λάμπoglou** γεννήθηκε το 1988 στην Αλεξανδρούπολη. Αποφοίτησε το 2011 από το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με κατεύθυνση στην Ψυχολογία. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με κατεύθυνση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία και τίτλο μεταπτυχιακής εργασίας «Μοντέλα Βιοματικής Μάθησης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Κλιματική Αλλαγή και Λογοτεχνία». Έχει έντονη εθελοντική πολιτιστική δράση στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας όντας ιδρυτικό μέλος του Εργαστηρίου Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα».

11ης Διλοχίας Μηχανικού 48
68 200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6942-037552
Email: an.lampoglou@gmail.com

Η **Σιδερή Λεύκελη** είναι δασκάλα, πτυχιούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Είναι κάτοχος των Μεταπτυχιακών Διπλωμάτων Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου» καθώς και στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Αποτελεί πολλαπλάσιαστρια του ΙΕΠ στα Εργαστήρια Δεξιοτήτων 21. Έχει άριστη γνώση της Αγγλικής γλώσσας και καλή γνώση της Γερμανικής. Κατέχει βεβαίωση Δεξιοτήτων και Γνώσεων στις ΤΠΕ και πιστοποιητικό επιμόρφωσης στην Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια και σεμινάρια ως εισηγήτρια και επιμορφούμενη. Υπηρετεί στο χώρο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης από το 2002 μέχρι σήμερα. Η οργανική της θέση είναι στο 6/θ Δημοτικό Σχολείο Ριζίων.

Ρίζια Ορεστιάδας

Ψαράκη 7

Νομός Έβρου

Τηλ.: 6944-964154 και 2552 1 12085

Τηλ.: Εργασίας : 2552 0 94288

E-mail: roylaleu@hotmail.gr

Ο **Δρ. Θεόδωρος Μανουσίδης** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα το 1974. Το 1999 έλαβε το πτυχίο του Γεωπόνου από το Τμήμα Ζωικής Παραγωγής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, το 2012 μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης από το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ και το 2017 αναγορεύτηκε διδάκτορας το ίδιου τμήματος. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τα συστήματα εκτροφής ζώων που βασίζονται στη βόσκηση, τη συμπεριφορά βόσκησης και τη διατροφή των μικρών μηρυκαστικών, τη θρεπτική αξία των ζωοτροφών, τη χρήση των ψυχανθών στη διατροφή των ζώων και την ανάπτυξη τεχνητών λειμώνων. Μέρος από το ερευνητικό του έργο έχει δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και συνέδρια. Από το 2008 υπηρετεί στο Υπ.Α.Α.Τ. και σήμερα εργάζεται στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Ελέγχων Ορεστιάδας.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Ελέγχων Ορεστιάδας, Υπ.Α.Τ.Τ.

Κωνσταντινουπόλεως 59,

68200 Νέα Ορεστιάδα

Τηλ.: 2552 0 81783, 6948-192964

E-mail: thmanousidis@minagric.gr

Ο **Ευάγγελος Μανωλάς** γεννήθηκε στη Νάξο το 1961. Το 1983 του απενεμήθη το πτυχίο Bachelor of Arts στην Κοινωνιολογία από το Πανεπιστήμιο Essex, το 1985 το πτυχίο Master of Arts στις Διεθνείς Σχέσεις από το Πανεπιστήμιο Kent at Canterbury, και το 1989 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Aberdeen. Ο Δρ. Μανωλάς είναι Καθηγητής Κοινωνιολογίας και Περιβαλλοντικής-Δασικής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Έχει δημοσιεύσει περισσότερες από 100 εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων

Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

E-mail: emanolas@fmenr.duth.gr

Η **Ολυμπία Μανώλη** γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα και είναι απόφοιτη του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. Είναι επίσης κάτοχος των μεταπτυχιακών διπλωμάτων «Αειφορική Διαχείριση Ορεινών Υδρολεκανών με Ευφυή Συστήματα και GIS» και «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Δ.Π.Θ. Έχει απασχοληθεί στη δασική υπηρεσία, εθελοντικά σε περιβαλλοντικά προγράμματα στη Δαδιά Έβρου και αυτό το διάστημα εργάζεται στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης προσφύγων και μεταναστών Φυλακίου Έβρου.

Ραιδεστού 29, Ορεστιάδα

E-mail: manolioly@yahoo.gr

Η **Μαρία Μιχαήλ** είναι πτυχιούχος του τμήματος βρεφονηπιοκομίας του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης καθώς και του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Παιδαγωγικής Σχολής του ΑΠΘ. Το 2008 και 2009 εργάστηκε ως νηπιαγωγός σε νηπιαγωγεία Ροδόπης και Πέλλας αντίστοιχα ενώ από το 2010 εργάζεται αποκλειστικά σε νηπιαγωγεία του Νομού Έβρου. Από το 2020 είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος με τίτλο «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ.

1ο Νηπιαγωγείο Ορεστιάδας
Βασιλέως Κωνσταντίνου 115
Νέα Ορεστιάδα
E-mail: maramax06@yahoo.gr

Η **Φωτεινή Μπαντούδη** είναι καθηγήτρια φιλόλογος, πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου (1994) και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2016). Ο τίτλος της μεταπτυχιακής της διατριβής ήταν: «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία: ανασκόπηση θεωρητικών προσεγγίσεων και πρακτικών». Εργάστηκε ως μόνιμη υπάλληλος του Δήμου Ορεστιάδας από το 1999-2003, ενώ από το 2003 έως και σήμερα υπηρετεί ως μόνιμη καθηγήτρια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Έχει δημοσιεύσεις σε συνέδρια και σε επιστημονικούς τόμους.

1ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας
Βασ. Κωνσταντίνου 173, Ορεστιάδα Τ.Κ. 682 00
Τηλ.: 2552 0 22447
E-mail: bantoudi@gmail.com

Η **Δήμητρα Μπαρδάνη** είναι καθηγήτρια της Γαλλικής φιλολογίας, μέλος κοινωνικο-πολιτιστικών συλλόγων, εγχώριων, πανελλήνιων και διεθνών, σε κάποιους εξ αυτών, τιμητικά, διά βίου, σε κάποιους και μέλος του Δ.Σ. τους, απλό μέλος ή και σε διευθυντική θέση, για χρόνια παραγωγός εκπομπών στην Ραδιοφωνία (Κρατική και της Μητρόπολης Λάρισας και Τυρνάβου) και στην «Θεσσαλία Τηλεόραση», συνεργάτις - μεταφράστρια στην εφημερίδα «Ελευθερία» της Λάρισας, συνεργάτις της ανοιχτής διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων». Δημοσίευσε ποιήματα και διηγήματά της (πολλά των οποίων έχουν διακριθεί μπορεί να τα βρει κανείς σε ανθολογίες) από μικρή ηλικία, επιμελήθηκε βιβλία, πολλά των οποίων παρουσίασε, και λογοτεχνικές ανθολογίες. Συνεργάζεται με εφημερίδες και περιοδικά όλης της Ελλάδας. Τα τελευταία χρόνια ασχολείται μόνο με την Ένωση Λογοτεχνών Συγγραφέων Νομού Λάρισας, της οποίας είναι Πρόεδρος.

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Αγία Σοφία - Δέντρα
41500 Τύρναβος
Τηλ.: 241 0 831446
E-mail: stamatiakappe12@gmail.com, dimoulask@yahoo.gr

Ο **Διονύσιος Μπαρμπάκας** είναι Διαιτολόγος / Διατροφολόγος, δρ (Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών) Ενδοκρινολογίας / Βιοχημείας, με πολυετή διδακτική και επαγγελματική εμπειρία στην Δευτεροβάθμια, στην Μεταδευτεροβάθμια και στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Επιστημονικός και Εργαστηριακός Συνεργάτης Τεχνολογικών Ιδρυμάτων, επόπτης εκπόνησης πτυχιακών εργασιών, με πλήθος επιστημονικές δημοσιεύσεις στον τομέα του και παρουσιάσεις σε επιστημονικά συνέδρια και παρακολουθήσεις επιστημονικών ημερίδων, συνεδρίων και σεμιναρίων του ενδιαφέροντός του, μέλος ή και συντονιστής επιστημονικών ομάδων ή επιτροπών, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, διοργανωτής ή μέλος οργανωτικών επιτροπών ποικίλων εκδηλώσεων του επιστημονικού τομέα του, τακτικός συνεργάτης της ανοιχτής διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
7ης Μεραρχίας 48
60133 Κατερίνη

Τηλ.: 6973-084538
E-mail: dmparmpakas@yahoo.gr

Η **Δήμητρα Μπόζη-Στεφούδη** γεννήθηκε στη Μάνη Διδυμοτείχου. Είναι απόφοιτη του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ., με βαθμό πτυχίου «άριστα». Έχει παρουσιάσει το έργο της σε πολλές ομαδικές εκθέσεις: 2014, «Με Αφορμή τον Kafka» στο Γενί Τζαμί (Θεσσαλονίκη), «In Art» στη Gallery Ζήνα Αθανασιάδου (Θεσσαλονίκη), ParaliaArt «Κήπος εποχών», Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Νέων (Θεσσαλονίκη), ομαδική έκθεση της Σ.Κ.Τ. Θεσσαλονίκης «Livres Objets» στην Art Thessaloniki (1st Art Thessaloniki International Contemporary Art Fair, Δ.Ε.Θ.), ομαδική έκθεση Συλλόγου Αποφοίτων της Σ.Κ.Τ. Θεσσαλονίκης στο Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο (Θεσσαλονίκη). 2011, 3η Biennale Θεσσαλονίκης, «ΑΝΑΚΑΤΑ vol.3'», ομαδική έκθεση του Β' Εργαστηρίου Ζωγραφικής «Goya & Beethoven», Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ. (Θεσσαλονίκη).

E-mail: dimbozi@hotmail.com

Ο **Χρήστος Μπουγιουκλής** είναι απόφοιτος του Τμήματος Χημείας της Σχολής Θετικών Επιστημών του Α.Π.Θ. και φοιτητής του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. Εργάζεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγητής Χημικός και έχει διατελέσει διευθυντής του Γυμνασίου Ριζίων, του Γυμνασίου Κυπρίνου και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου Ορεστιάδας. Έχει εργαστεί στο Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος» στη μελέτη ναυοπορωδών υλικών άνθρακα και στη χημική βιομηχανία Colora A.E. ως Προϊστάμενος του τυπωτηρίου υφασμάτων. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι οι φυσικές επιστήμες, η εκπαίδευση και η οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών.

Βασιλέως Κωνσταντίνου 219
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6944-925992
E-mail: cbougiouk@sch.gr

Η **Κυριακή Μπουρμά** είναι απόφοιτος του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων. Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης «Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» κατεύθυνση «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Το θέμα της μεταπτυχιακής της διατριβής ήταν: «Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Οικονομία στην Περιφέρεια Α.Μ - Θ - Η Περίπτωση των Γυναικείων Συνεταιρισμών». Υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Εργάστηκε ως Ειδική Σύμβουλος Αντιπεριφερειάρχη Έβρου στην Περιφέρεια Α.Μ-Θ, ως διοικητικό στέλεχος του Αγροτικού Συνεταιρισμού Γυναικών Τριγώνου «Η Γαία» και σαν ωρομίσθια εκπαιδευτικός στην ΕΠΑΣ μαθητείας ΟΑΕΔ Ορεστιάδας. Υπηρέτησε την τοπική αυτοδιοίκηση ως αιρετή από τις θέσεις της Δημοτικής Συμβούλου, της Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου και ως επικεφαλής διαφόρων νομικών προσώπων και επιτροπών του Καποδιστριακού Δήμου Βύσσας, κατά την περίοδο 2007-2010. Συμμετέχει ως μέλος σε διάφορους συλλόγους και εθελοντικές ομάδες. Διετέλεσε επί σειρά ετών Πρόεδρος και μέλος του Δ.Σ του Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων. Γνωρίζει αγγλικά σε πολύ καλό επίπεδο και είναι κάτοχος πτυχίου χειρισμού Η/Υ.

Ρίζια Δ. Ορεστιάδας Π.Ε Έβρου
Τ.Κ 68014
Τηλ.: 2552 0 94018, 6972-770608
E-mail: mpourmak@yahoo.gr

Η **Σταυρούλα Μπουτζή** γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη και αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές της, εγκαταστάθηκε μόνιμα στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Είναι καθηγήτρια Αγγλικής γλώσσας και δραστηριοποιείται στο χώρο της ιδιωτικής εκπαίδευσης από το 1995. Διατηρεί Κέντρο Ξένων Γλωσσών στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας από το 2002. Πρόσφατα αποφοίτησε από το Τμήμα Ευρωπαϊκού

Πολιτισμού του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου. Επί του παρόντος, παρακολουθεί μαθήματα στο Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Πολιτισμού του ίδιου Πανεπιστημίου ενώ, παράλληλα, ολοκληρώνει την παρακολούθηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή διατριβή της έχει ως θέμα: «Στάσεις και απόψεις των πολιτών της Νέας Ορεστιάδας για την κλιματική αλλαγή».

Κωνσταντινουπόλεως 223

Τηλ.: 2552 0 28858

Κιν.6947-441010

E-mail: sboutzi@yahoo.com

Ο **Διαμαντής Μυρτσίδης** γεννήθηκε το 1990. Είναι απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης και του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Δ.Π.Θ., με μεταπτυχιακές σπουδές στην «Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» και την «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία». Εργάζεται ως επαγγελματικός σύμβουλος στο Κέντρο Κοινότητας του Δήμου Αλεξανδρούπολης. Κατά το παρελθόν εργάστηκε ως παιδαγωγός στο Κέντρο Κοινότητας του Δήμου Ορεστιάδας και στο «Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των παιδιών Ρομά» του ΑΠΘ, καθώς και ως υπεύθυνος εκπαίδευσης στο ΚΥΤ Φυλακίου Ορεστιάδας. Γνωρίζει Αγγλικά, Ιταλικά και Τούρκικα. Πλήθος άρθρων του έχει δημοσιευτεί σε επιστημονικά συνέδρια και στον ημερήσιο τύπο, είναι κριτής εργασιών στο επιστημονικό περιοδικό «Νέος Παιδαγωγός» και στα συνέδρια του Ινστιτούτου Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών (ΙΑΚΕ). Είναι μέλος του ΔΣ του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως και ειδικός γραμματέας στον Πολιτιστικό Σύλλογο Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής».

Μ. Ιωακείμ 6

Αλεξανδρούπολη

Τηλ.: 6981-965504

E-mail: diamantismyr@yahoo.gr

Η **Βασιλική Ολμπασάλι** είναι απόφοιτος του τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. Είναι Υπ. Διδάκτορας του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ. Κάτοχος ΜΔΕ με τίτλο «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Πολιτική και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ και ΜΔΕ με τίτλο «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΔΠΘ. Έχει παρακολουθήσει πολυάριθμα σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες σε θέματα εκπαίδευσης, διοίκησης και περιβάλλοντος.

Τηλ.: 6937-435742

E-mail: vickyolba@yahoo.gr

Ο **Ανδρέας Παλεράς** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, είναι βιολόγος, πτυχιούχος του Βιολογικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Από το 2004 υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως μόνιμος καθηγητής. Παρακολούθησε πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες σχετικές με την εκπαίδευση και τη διδακτική της Βιολογίας και των Φυσικών Επιστημών. Από το 2009, στο 1ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας, ασχολείται συστηματικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, διατηρώντας εθελοντικά ομάδες μαθητών με πλούσια δράση και επισκέψεις σε φορείς περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, καθώς και σε περιοχές της βορείου Ελλάδας με ιδιαίτερο φυσικό ενδιαφέρον. Το 2020 απέκτησε μεταπτυχιακό δίπλωμα με τίτλο «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Σοφοκλέους 3

68200 Νέα Ορεστιάδα

Κιν.: 6943-528674

E-mail: andpaleras@sch.gr

Ο **Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου** γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα και από παιδί ονειρεύονταν να φύγει από την πόλη και να αποκτήσει ένα ποδήλατο. Αφού σπούδασε και ξανασπούδασε, έκανε οικο-

γένεια και έγινε τελικά πανεπιστημιακός δάσκαλος στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, κατάφερε να αποκτήσει πάνω από ένα ποδήλατο. Έζησε πολλά χρόνια στη Νέα Ορεστιάδα και από το 2019 ζει και εργάζεται στην Αλεξανδρούπολη. Κατάφερε να κάνει ωραίες ποδηλατικές βόλτες στον Έβρο και σε άλλα μέρη της Ελλάδας. Ακόμα δεν έχει εκπληρώσει το όνειρό του να κάνει ένα μεγάλο ταξίδι αποκλειστικά με ποδήλατο, αλλά το προσπαθεί.

Τμήμα Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής
Σχολή Επιστημών Υγείας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Δραγάνα
68100 Αλεξανδρούπολη
Τηλ: 2551 0 30494
E-mail: apapage@mbg.duth.gr

Η **Θεοδώρα Παπαδημητρίου** είναι καθηγήτρια Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Γραμματέας του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων», με συμμετοχή σε όλα τα (πάνω από 300, έως τώρα) Συνέδρια, με την ανοιχτή διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνάς του, γνώστις και Ιταλικών, μεταφράστρια, επιμελήτρια του «Αρχείου Μαθητικής Δημιουργίας» του.

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»
Τριανταφύλλου 5
41221 Λάρισα
Τηλ.: 241 0 550160, 6956-001231
E-mail: dorapadim@mail.com

Η **Σοφία – Δέσποινα Παπαδοπούλου** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1993. Είναι Δασολόγος – Περιβαλλοντολόγος, απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με κατεύθυνση την «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία». Η μεταπτυχιακή της διατριβή έχει θέμα «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας - Εξοικονόμηση Ενέργειας: Απόψεις και Στάσεις των Κατοίκων του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης». Κατά το παρελθόν εργάστηκε στη Δασική Υπηρεσία και έχει μία δημοσίευση σε έγκριτο διεθνές επιστημονικό περιοδικό.

Κιν.: 6977-630678
E-mail: spapadopo@gmail.com

Η **Αικατερίνη Πεντίδου** είναι φιλόλογος, πτυχιούχος του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας με ειδίκευση στην Ψυχολογία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Έχει συμμετάσχει σε επιμορφωτικά σεμινάρια αναφορικά με την εκπαίδευση και την ελληνική γλώσσα. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ο τίτλος της μεταπτυχιακής της εργασίας είναι « Περιβαλλοντικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και Εκπαίδευση για την Αειφορία».

Βασιλέως Κωνσταντίνου 160
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ: 2552 0 26720
E-mail: katpen1@hotmail.com

Η **Ελένη Πιστόλα** γεννήθηκε στις 14 Νοεμβρίου του 1989 και κατάγεται από το χωριό Δαδιά του Νομού Έβρου. Είναι απόφοιτη του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων και Επικοινωνίας του Α.Τ.Ε.Ι., Παράρτημα Δυτικής Μακεδονίας (2012). Εργάζεται στο Φορέα Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Δέλτα Έβρου και Σαμοθράκης από το 2015 έως και σήμερα, στο Τμήμα Πληροφόρησης, Δημοσιότητας και Εκπαίδευσης.

Αγίου Γεωργίου
68400 Σουφλί
E-mail: ellenpist@hotmail.com

Ο **Δρ. Αθανάσιος Ράγκος** (<http://www.agreri.gr/en/en/node/dr-athanasios-ragkos>) είναι Γεωπόνος Αγροτικής Οικονομίας. Έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα το 2008 από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Από τότε, έχει διδάξει σε ελληνικά Πανεπιστήμια και ΤΕΙ και έχει δώσει διαλέξεις σε μεταπτυχιακά προγράμματα. Έχει συμμετάσχει σε πέραν των 22 ερευνητικά προγράμματα, εκ των οποίων σε ένα ως Επιστημονικά Υπεύθυνος. Επίσης, έχει δημοσιεύσει πάνω από 55 εργασίες σε περιοδικά με το σύστημα των κριτών καθώς και σε επιστημονικά συνέδρια έπειτα από κρίση (στην Ελλάδα και διεθνώς), καθώς και περιλήψεις εργασιών σε συνέδρια και εργασίες σε συλλογικούς τόμους. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν την οικονομική της φυτικής και ζωικής παραγωγής, τα οικονομικά του περιβάλλοντος, την πολυλειτουργικότητα της γεωργίας και των εκτατικών συστημάτων παραγωγής, την αξιολόγηση επενδύσεων και την αειφορική αγροτική ανάπτυξη. Διαθέτει ιδιαίτερη εμπειρία στο σχεδιασμό διεπιστημονικών προσεγγίσεων στα ανωτέρω θέματα, διατηρώντας στενή συνεργασία με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων που δραστηριοποιούνται σε αυτά.

Δόκιμος Ερευνητής
Ινστιτούτο Αγροτικής Οικονομίας και Κοινωνιολογίας
Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «Δήμητρα»
Τέρμα Αλκμάνος,
Ιλίσια
11528 Αθήνα
Τηλ.: 210 2 755086/8
E-mail: ragkos@agreri.gr

Ο **Γεώργιος Ρυζιώτης** κατάγεται από γενιά Αδριανουπολιτών και κατοικεί στην Νέα Ορεστιάδα. Είναι παντρεμένος και έχει τρία παιδιά. Ασχολείται με την τοπική ιστορία (ευρύτερα και της Θράκης), ερευνώντας, γράφοντας βιβλία (έως τώρα 6), άρθρα και κάνοντας ομιλίες, παρουσιάσεις αναλόγου περιεχομένου. Είναι συνταξιούχος δάσκαλος και κάτοχος Μεταπτυχιακού στη Θεολογία και τώρα Πρόεδρος της Δημ. Κοινότητας Ορεστιάδας, Γραμματέας & υπεύθυνος της ιστορικής βιβλιοθήκης του Φιλεκαπιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως (ιδρ.1872).

Πατρ. Γρηγορίου 161
Νέα Ορεστιάδα
E-mail: gryziotis@gmail.com

Η **Χρυσούλα Σαββοπούλου** γεννήθηκε στην Νέα Ορεστιάδα Έβρου, είναι βιολόγος, πτυχιούχος του Βιολογικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Από το 1995 υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως μόνιμη καθηγήτρια, από το 2013 έως 2017 ως διευθύντρια στο 1ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας, από το 2017 έως 2020 αποσπασμένη στο Ελληνικό Γυμνάσιο-Λύκειο Βρυξελλών όπου υπηρέτησε ως διευθύντρια το 2019-2020. Υπήρξε συντονίστρια καινοτόμων προγραμμάτων Αγωγής Υγείας. Παρακολούθησε πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες σχετικές με την εκπαίδευση και την διδακτική της βιολογίας και των φυσικών επιστημών. Είναι κάτοχος του μεταπτυχιακού διπλώματος στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ) στην Νέα Ορεστιάδα. Το σχολικό έτος 2020-2021 είναι διευθύντρια στο 1ο Γενικό Λύκειο Ορεστιάδας.

Κωνσταντινουπόλεως 83
68200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6972-991556, 6930690325
E-mail: savvopoul@sch.gr

Η **Νεκταρία-Άννα Σαρδάνη** κατάγεται από τη Νέα Βύσσα του Ν. Έβρου. Είναι νηπιαγωγός και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήμα-

τος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. Είναι φοιτήτρια του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης. Έχει παρακολουθήσει προγράμματα επιμόρφωσης στα Ειδική Αγωγή, Παιγνιοθεραπεία, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Πρώτες βοήθειες. Έχει εργαστεί ως παιδαγωγός σε εθελοντικούς οργανισμούς: Praksis, Το Χαμόγελο του Παιδιού και σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό, αλλά και νηπιαγωγείο και δημοτικό ως ιδιωτική παράλληλη στήριξη. Ακόμη, ως γραμματέας στην Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Διδυμοτείχου. Σήμερα, είναι συνιδιοκτήτρια δύο ιδιωτικών Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (Κ.Δ.Α.Π.) στην Ορεστιάδα.

Ορέστου 36
Νέα Ορεστιάδα
E-mail: annaneksardani@gmail.com

Η **Ηλιάννα Σαρδανίδου** γεννήθηκε το 1995 στην Αλεξανδρούπολη και μέχρι την ενηλικίωση της κατοικούσε στο Σουφλί. Το 2018 λαμβάνει τον πτυχιακό της τίτλο με κλασική ειδίκευση από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Σύγχρονες τάσεις στην γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Γνωρίζει δύο ξένες γλώσσες, αγγλικά και γαλλικά. Η ενασχόληση της με τον πολιτισμό, την παράδοση και τον αθλητισμό ξεκινά από πολύ μικρή ηλικία στο Σουφλί και συνεχίζεται έως σήμερα συμμετέχοντας σε πολιτιστικούς και αθλητικούς συλλόγους της Ορεστιάδας.

Κανάρη 48
68200 Νέα Ορεστιάδα
E-mail: ilianasar80@gmail.com

Η **Πασχαλίνα Σίσκου** αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. και εργάζεται ως αναπληρώτρια δασκάλα από το 2009. Είναι κάτοχος του Μεταπτυχιακού τίτλου του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. και του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Είναι διδάκτωρ του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. Έχει δημοσιεύσεις σε συνέδρια και σε επιστημονικούς τόμους.

Ζαρίφη 67
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 25530, 6974-996366
E-mail: lina_siskou@yahoo.gr & psiskou@fmenr.duth.gr

Ο **Δημήτριος Σπανός** γεννήθηκε το 1982 στο χωριό Ελιά Τριγώνου Ορεστιάδας και είναι απόφοιτος του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής. Ασχολείται με την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Θράκης - κυρίως του Έβρου - και έχει πραγματοποιήσει αρκετές έρευνες, ενώ έχει λάβει μέρος και σε καταγραφές άλλων ερευνητών. Το 2006 συμμετείχε στο ένθετο του ψηφιακού δίσκου Λαλήματα στο σεργιάνι, του Καρυοφύλλη Δοϊτσίδα. Το 2013 ο Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες», εξέδωσε το βιβλίο του Μουσικά Δίκτυα στο Βόρειο Έβρο και το 2016 είχε την καλλιτεχνική επιμέλεια, όπως και τη συλλογή - σύνθεση του πρωτογενούς υλικού, στην έκδοση Συνόρατα κι Χαριάσια του Εκπολιτιστικού Καλλιτεχνικού Λαογραφικού Ομίλου Γυναικών Σοφικού. Περιστασιακά, έχει λάβει μέρος ως μουσικός σε ορισμένες εκδηλώσεις, ενώ μεγαλύτερη δραστηριότητα έχει αναπτύξει στον τομέα του παραδοσιακού χορού, με τη διδασκαλία, το συντονισμό, αλλά και την προβολή χορευτικών ομάδων, συλλόγων του Έβρου.

Μάρκου Μπότσαρη 10
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 3 01085, 6942-854955
E-mail: de-span@hotmail.com

Η **Μελπομένη Τάζογλου** είναι φιλόλογος, πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με ειδίκευση στην Κλασική Φιλολογία. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Δι-

αχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Έχει άριστη γνώση της Αγγλικής γλώσσας. Κατέχει βεβαίωση Δεξιοτήτων και Γνώσεων στις ΤΠΕ Α και Β επιπέδου και πιστοποιητικό επιμόρφωσης στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και στην Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια και σεμινάρια ως εισηγήτρια και επιμορφούμενη. Υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από το 1993 μέχρι σήμερα. Η οργανική της θέση είναι στο 1ο Γενικό Λύκειο Δράμα και κατέχει τη θέση της Υποδιευθύντριας.

Ηρακλέους 13

Δράμα

Τηλ.: 2521 1 05328, 6907-738137

E-mail: meltazoglou@gmail.com

Ο **Λάμπρος Ταμπακάς** είναι Νοσηλεύτης, MSc Advanced Nursing Practice, με συμμετοχή σε Συνέδρια και συνεχή κατάρτιση στο αντικείμενό του, περιφερειακός συνεργάτης της ανοιχτής διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας του Μορφωτικού Οργανισμού Ψυχοβιοανάλυσης «έκ τῶν ὑστέρων».

Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»

Ευφροσύνης 26

56226 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 6977-973728

E-mail: labr78@yahoo.gr

Ο **Στυλιανός Ταμπάκης** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας στο ίδιο τμήμα με θέμα: «Οι δασικές πυρκαγιές στην Ελλάδα από δασοπολιτική σκοπιά». Είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στο αντικείμενο της δασικής πολιτικής. Έχει δημοσιεύσει σε διεθνή περιοδικά περισσότερες από 70 εργασίες σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και προστασίας του περιβάλλοντος.

Εγκαταστάσεις Σχολής Δασολογίας Φοίνικα, κτίριο Β', 2ος όροφος

E-mail: stampaki@for.auth.gr

Ο **Γεώργιος Τσαντόπουλος** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ (1995) και διδάκτορας του ίδιου Τμήματος (2000) με θέμα: «Εφαρμογές Δημοσίων Σχέσεων στην Ευαισθητοποίηση της Κοινής Γνώμης για την Διαμόρφωση Δασικής Πολιτικής». Είναι Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στο αντικείμενο των Δασικών Εφαρμογών. Έχει δημοσιεύσει, περισσότερες από 70 εργασίες, σε διεθνή περιοδικά και συνέδρια, σε θέματα Δασικών Εφαρμογών και Περιβαλλοντική Επικοινωνίας.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων

Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Πανταζίδου 193

68200 Νέα Ορεστιάδα

Τηλ.: 2552 0 41118

Fax: 2552 0 41192

E-mail: tsantopo@fmenr.duth.gr

Η **Βηθλεέμ Τσαντοπούλου** είναι Πληροφορικός, πτυχιούχος του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και Φυσικός, πτυχιούχος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Σήμερα εργάζεται ως καθηγήτρια σε φροντιστήρια μέσης εκπαίδευσης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή της διατριβή της έχει θέμα «Ενέργεια: Μερικές Εφαρμογές Μοντέλων Βιοματικής Μάθησης»

Ανω Τζουμαγιάς 54

54453 Θεσσαλονίκη
E-mail: efitsantopoulou@gmail.com

Ο **Βασίλειος Τσομπανίδης** κατάγεται από την Νέα Ορεστιάδα, γεννήθηκε στο Διδυμότειχο στις 28 Νοεμβρίου του 2000. Είναι απόφοιτος του 2ου Γενικού Λυκείου Ορεστιάδας. Είναι προπτυχιακός φοιτητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ταυτόχρονα με τις κύριες σπουδές του, φοίτησε την περίοδο 2018-2020 στο Δ.Ι.Ε.Κ. Διδυμοτείχου στην ειδικότητα του φύλακα μουσείων και αρχαιολογικών χώρων και αφού ολοκλήρωσε με επιτυχία την πρακτική, έλαβε το πτυχίο του.

Εθνομαρτύρων 64
Νέα Ορεστιάδα
E-mail: basileiostsompanidis@gmail.com

Η **Βασιλική Τσομπανίδου** είναι απόφοιτος του Τμήματος Χημείας – Σχολής Θετικών Επιστημών/ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έχει παρακολουθήσει εκπαιδευτικό πρόγραμμα (θεωρία και πρακτική άσκηση) με θέμα «Μεσογειακό κελάρι - Παρασκευή παραδοσιακών τροφίμων» στην Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης. Είναι κάτοχος πιστοποιητικού επιμόρφωσης στην Παρασκευή καλλυντικών σκευασμάτων και σαπώνων (ΚΕΔΙΒΙΜ Α.Π.Θ.), στην Παιδαγωγική (ΚΕΔΙΒΙΜ Πανεπιστημίου Αιγαίου), στις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων καθώς και στην Οργάνωση και το σχεδιασμό διδασκαλίας σε ενήλικους και ανήλικους εκπαιδευόμενους (ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας). Έχει εργαστεί σε Φαρμακείο στη Θεσσαλονίκη (πρακτική άσκηση). Διετέλεσε επικεφαλής εθελοντικής ομάδας στο πλαίσιο σχεδιασμού, διοργάνωσης και υλοποίησης της 15ης & 16ης Συνάντησης Νέων Άρδα Π.Ε Έβρου (Φεστιβάλ Νεολαίας και Πολιτισμού). Διετέλεσε μέλος ομάδας ανάγνωσης και χορευτικού τμήματος παραδοσιακών χορών Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου (Ε.Μ.Σ) Ριζίων - Δ. Ορεστιάδας Π.Ε Έβρου. Γνωρίζει Αγγλικά και Γαλλικά. Κάτοχος πτυχίου γνώσης χειρισμού Η/Υ: Cambridge International Diploma in IT Skills Proficiency.

Βενιζέλου 35
Πυλαία
55535 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 6977-080364
E-mail: vasilitd@hotmail.gr

Η **Ελένη Φ. Φιλίππιδου** είναι μεταδιδασκτορική ερευνήτρια στη Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με υποτροφία από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, μέλος συνεργαζόμενου εκπαιδευτικού προσωπικού στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και Λέκτορας στο Τμήμα Επιστήμης και Τεχνικές Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Γαλλικού Κολλεγίου Idef-Universite Paris13. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών και κάτοχος Μεταπτυχιακού και Διδακτορικού Διπλώματος στη Λαογραφία-Ανθρωπολογία του Χορού στο ίδιο πανεπιστήμιο. Έχει παρουσιάσει και δημοσιεύσει ερευνητικές εργασίες σε διεθνή συνέδρια και επιστημονικά περιοδικά σχετικά με το αντικείμενο του χορού. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα αφορούν τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες σε σχέση με τον χορό και τον πολιτισμό και την διαμόρφωση ταυτοτήτων διαμέσου του χορού.

Σ.Ε.Φ.Α.Α. Εθνικής Αντιστάσεως 41
17237 Δάφνη Αττικής
E-mail: filipele@phed.uoa.gr

Ο **Χρήστος Χατζησαββίδης** είναι Καθηγητής με γνωστικό αντικείμενο «Δενδροκομία» στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Από τον Σεπτέμβριο του 2018 είναι Πρόεδρος του ίδιου Τμήματος. Στα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται η φυσιολογία, ο πολλαπλασιασμός και η καλλιέργεια καρποφόρων δένδρων και θάμνων, η θρέψη καθώς και οι αβιοτικές καταπονήσεις των φυτών. Έχει δημοσιεύσει πάνω από 110 εργασίες σε έγκριτα διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά καθώς και σε εθνικά

και διεθνή συνέδρια. Έχει δημοσιεύσει άρθρα που αφορούν δενδροκομικά και άλλα φυτικά είδη, σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά όπως: Scientia Horticulturae, Journal of Plant Nutrition, Journal of Biological Research, Journal of Plant Nutrition and Soil Science, Agrochimica, Soil Science and Plant Nutrition κ.ά. Περισσότερες πληροφορίες: https://agro.duth.gr/2018/06/12/10771/chatzissa_nvdis_christos_cv2018-2/

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Αθ. Πανταζίδου 193, Ορεστιάδα 68200
Τηλ.: 2552041113
Fax: 2552041191
E-mail: cchatz@agro.duth.gr

Ο **Αναστάσιος Χρυσόχου** είναι Φυσικός, πτυχιούχος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Σήμερα εργάζεται ως καθηγητής σε Φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή του διατριβή του έχει θέμα «Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: Μερικές εφαρμογές μοντέλων βιοματικής μάθησης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση»

Άνω Τζουμαγιάς 54
54453 Θεσσαλονίκη
E-mail: xtasos@gmail.com

Η **Μαρία Ψαρρά** είναι οικονομολόγος - εκπαιδευτικός, πτυχιούχος του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (1996) και του Παιδαγωγικού τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (1999). Είναι, επίσης, κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2017). Από το 1997 υπηρετεί στο χώρο της Εκπαίδευσης σε Ι.Ε.Κ., Γενικά και Επαγγελματικά λύκεια και από το 2004 κατέχει οργανική θέση στο Γενικό Λύκειο Διδυμοτείχου. Έχει συμμετοχές σε επιμορφωτικά σεμινάρια, συνέδρια και ημερίδες ως εισηγήτρια και επιμορφούμενη. Έχει εκπονήσει προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Σταδιοδρομίας και ποικίλες ερευνητικές εργασίες.

Γενικό Λύκειο Διδυμοτείχου
Πολυτεχνείου 3
68300 Διδυμότειχο
Τηλ.: 2553 0 23043
E-mail: maria.psarra72@gmail.com

Ο **Ιωάννης Ψημμένος** γεννήθηκε το 1967 και μεγάλωσε στην Αθήνα, με καταγωγή από τον Μεσσηνικό-λα Καρδίτσας. Σπούδασε Φυσική στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Ανέπτυξε επιχειρηματική δραστηριότητα στις εκτυπώσεις συσκευασίας. Εργάστηκε σε φροντιστήρια μέσης εκπαίδευσης και από το 2008 εργάζεται σε δημόσια σχολεία της Ελευσίνας και του Έβρου, διδάσκοντας φυσική, μαθηματικά, χημεία, βιολογία, γεωγραφία. Έχει παρακολουθήσει πολλά σεμινάρια στον τομέα της μέσης εκπαίδευσης και της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, κατέχει πιστοποίηση Β επιπέδου στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Έχει συντονίσει προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα πλαίσια των σχολικών προγραμμάτων και τα εξωσχολικά προγράμματα STEM Empowering Youth και Generation Next. Ασχολείται με κατασκευές και μαστορέματα. Συμμετέχει σε αθλητικές εκδηλώσεις ως εθελοντής και αθλητής, στο τρέξιμο, κολύμπι και ποδήλατο, το οποίο χρησιμοποιεί καθημερινά και ως μέσο μεταφοράς και αναψυχής.

Αθ. Πανταζίδου 57
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6972-293146
Email: gpsimenos@gmail.com

**Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας
«Η Ορεστιάδα στον 21^ο αιώνα: Προκλήσεις και Προοπτικές»**

**Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου
Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας**

Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς

Copyright © 2020

Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και
Δήμος Ορεστιάδας

Ημερομηνία Έκδοσης: Δεκέμβριος 2020